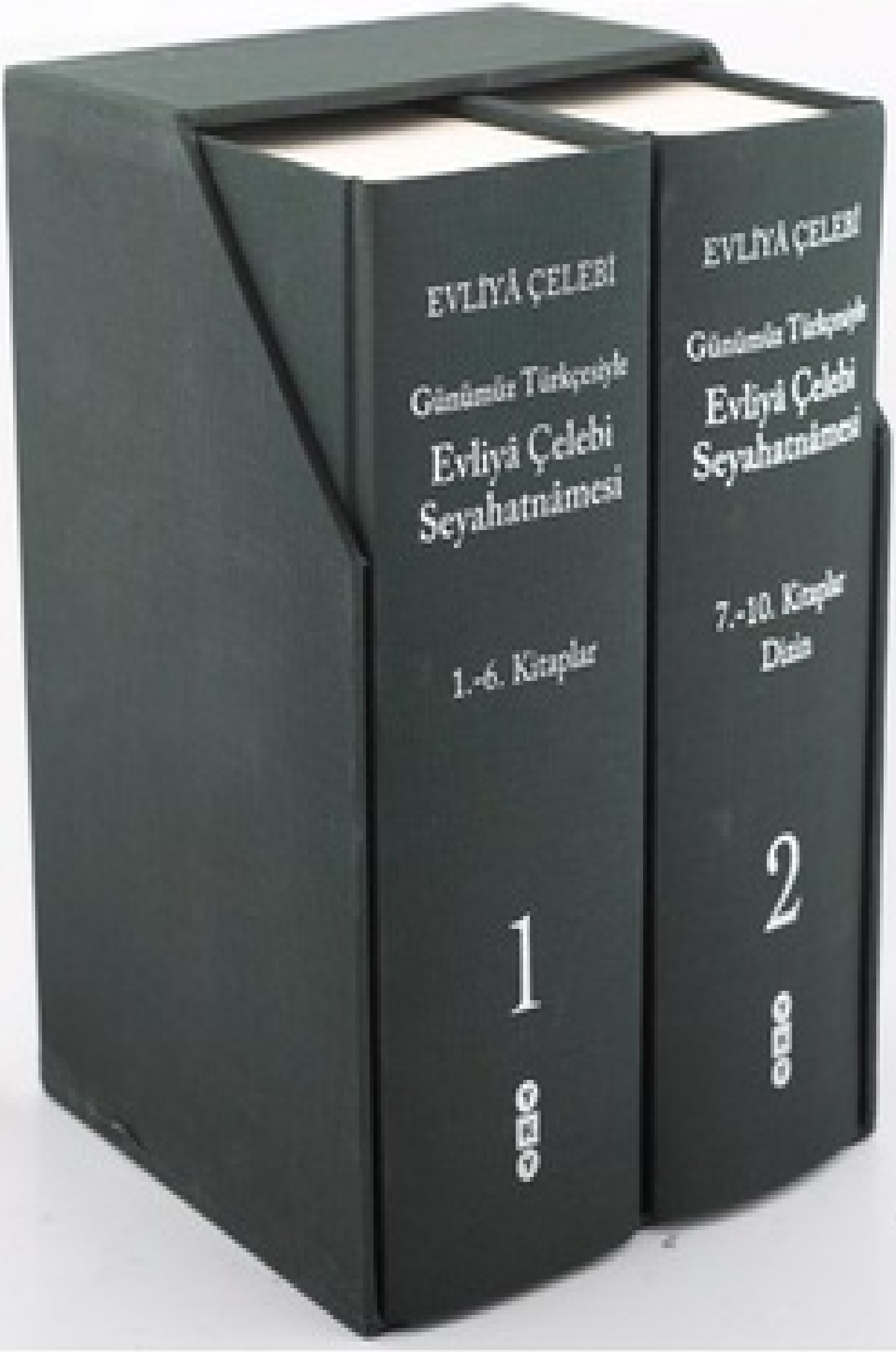

EVLİYA ÇELEBİ
Günümüz Türkçesiyle
Evliyâ Çelebi
Seyahatnâmesi
1.-6. Kitaplar
1
EVLİYA ÇELEBİ
Günümüz Türkçesiyle
Evliyâ Çelebi
Seyahatnâmesi
7.-10. Kitaplar
Dizin
2

Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemmed Zıllî

EVLİYÂ ÇELEBİ SEYAHATNÂMESİ

I. Kitap

Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın
Transkripsiyonu – Dizini

Hazırlayanlar
Robert DANKOFF - Seyit Ali KAHRAMAN - Yücel DAĞLI

Yapı Kredi Yayınları

ISBN 978-975-08-1058-9

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi

Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemmed Zıllî
I. Kitap

Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu - Dizini

Hazırlayanlar:
Prof. Dr. Robert Dankoff - Seyit Ali Kahraman - Dr. Yücel Dağlı

Kapak Tasarımı: Pınar Kazma Çınar

Ofset Hazırlık: Yücel Dağlı

Baskı: Altan Matbaacılık Ltd. Şti.

Giriş

XVII. yüzyıl Osmanlısında yaşamış ve o zamanki Osmanlı coğrafyasını 50 yılı aşkın bir süre dolaşmış, komşu ülkelere seyahat etmiş, Ukrayna, Romanya, Slovakya, Avusturya, Macaristan, Polonya, İran, Mısır, Habeş ve Sudan'a kadar gitmiş olan Evliyâ Çelebi, gezip gördüklerini, dinledikleri, okuduklarını ve bildiklerini notlar halinde tutup sonra bunları kitaplaştırarak kendinden sonra gelecek insanların yararlanması için bir araya getirmiştir.

Gerek Türk ve gerek dünya tarihi ve coğrafyası açısından benzerine az rastlanan bu önemli ve hacimli eserin geniş okuyucu kitlelerine ulaşması için yayın çalışmaları ne yazık ki çok geç başlamıştır.

Yapı Kredi Yayınları, 1996 yılında *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'*nin Orhan Şaik Gökyay (1902-1994) tarafından hazırlanan ilk cildini yayımladı. *Seyahatnâme'*nin diğer ciltleri ise İ. Gündağ Kayaoğlu (1946-2003) yönetiminde bir ekip tarafından 1999 yılından itibaren yayımlanmaya başladı. Birinci cildin yayını ile bunu takip eden diğer ciltler arasında sistem açısından ciddî farklar oluştu.

Gökyay tarafından hazırlanan birinci ciltte çeviri yazı kullanılmış, yeni yayında ise dizinin diğer ciltlerinde olduğu gibi basitleştirilmiş bir çeviri yazı tercih edilmiştir. Gökyay neşrinde varak ve satır esasına dayalı bir dizin yapılmışken yeni yayında kitabın baskı sayfasına göre hazırlanmış bir dizin bulunmaktadır. Yeni yayında paragraflandırma, başlıklandırma, noktalama gibi hususlarda değişiklikler yapılarak metnin daha kolay okunması ve akıcı olması sağlanmıştır.

Önceden yayımlanmış bir eserin, bazı değişiklikler yapılarak başkaları tarafından da yayımlanması yaygın bir usûl değildir. Yalnız *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*'nin yayınını yakından takip edenlerle yaptığımız görüşmeler, bu cildi ikinci ciltten itibaren uygulanan ilkelere göre tekrar yayımlama kararımızı kuvvetlendirmiştir. Bu kararın sonucunda ortaya çıkan bu çalışma ikinci bir baskı değil, yeni bir yayındır.

Seyahatname'nin birinci kitabı, **yazarın el yazma nüshası kabul edilen birinci ve ikinci kitabın bir arada ciltli bulunduğu** Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat Köşkü 304 numaralı yazma esas alınarak hazırlandı. Yazma, sırtı koyu fes renginde meşin, miklepli, kapakları şemseli ve açık yeşil renk atlas bir cilt içindedir. 235x345 mm. ebadında âharlı beyaz, kalın iyi cins âbadi bir kağıda yazılmıştır. Hattı rik'a ile nesih arasında karışık bir yazıdır. Her sayfa 36 satırdan ibaret olup birinci cilt 217 varaktır.

Metinde doğrudan onarma yoluna gidilmemiş, metnin anlaşılırlığını sağlamak için bazı kelimelere harf ilâvesi yapılmış ve bu da [ ] içinde, bizim tarafımızdan fazlalığı görülen yerler ise ( ) ile gösterilmiştir. Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 numaralı yazmada (S) okunamayan, karalanmış, silik ve bozuk yerler için zaman zaman Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Pertev Paşa Bölümü'nde 458 numarada (P) kayıtlı nüsha ile, yine aynı kütüphanede bulunan Hacı Beşir Ağa Bölümü'nde 448 numarada (Q) kayıtlı nüshaya başvurulmuş ve bu nüshalar sayesinde gerekli yerlerde onarımlar yapılmıştır.

Hazırlanan bu çalışma ne tenkitli bir neşir; ne de özgün bir "dil" çalışmasıdır. Bu çalışmayla tarih, edebiyat, sosyoloji, antropoloji vb. sosyal bilimlerin hemen her dalı ile uğraşan kişilerin rahat okuyup istifade edebilecekleri eksiksiz bir metnin ortaya konulması hedeflenmiştir. Dolayısıyla tenkitli bir metnin neşrinde istenen değerlendirme ve diğer özellikler bu metinde bulunmamaktadır. Bu kitap hazırlanırken şu hususlara dikkat edilmiştir:

Metnin kolay okunmasını sağlamak maksadıyla okuyucuyu gereksiz biçimde yoran çeviri yazı işaretlerine, zarurî hâller dışında yer verilmemiştir.

Metin içinde /é/ (kapalı /e/)'ler /e/, /ñ/ (geniz /n/)'leri /n/ bazen /n[g]/ olarak okunmuştur.

Asıl metinde aynı kelime, zaman zaman farklı imlâ ile yazılmıştır. XVII. yüzyıl dil zenginliğini korumak için bu kelimelerde hiçbir tasarrufta bulunulmamış ve imlânın olduğu gibi yansıtılmasına özen gösterilmiştir.

Evliyâ'nın özellikle harekelediği ama bugün farklı bir imlâ ile yaşayan kelimelerde, asıl imlânın aktarılmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca yer ve kişi adlarında da Evliyâ'nın imlâsı esas alınmıştır.

Eserde mevcut çıkmalar (derkenar), zorluklarla karşılaşıldığı zaman diğer yazma nüshalar da gözden geçirilerek metnin içine yerleştirilmiş ve { } işaretiyle çıkma olduğu gösterilmiştir.

Metinde geçen âyet ve hadislerin Arapça asılları Arap harfleri ile dizilmiştir. Âyetlerin dipnotta sûre ve âyet numaraları ile anlamları, hadislerin ise sadece anlamları verilmiştir; diğer Arapça ve Farsça ibare, deyim, vecize vb.'nin metin içinde çeviri yazısı verilmiştir.

Hazırlanan eserin kolay kullanılması için baş tarafına, geniş bir "İçindekiler" ilave edilmiş olup eserin aslında bulunan fihriste de metnin başında yer verilmiştir.

Eserin sonuna geniş "Dizin" ilâve edilmiştir. Yazma nüsha ile hazırlanan metni karşılaştırma yapmak isteyenler için asıl yaprak numaraları metin içinde ***"[15a; 15b; 16a; …]"*** biçiminde verilmiş olmakla birlikte dizin, yaprak numaralarına göre değil, bu kitabın sayfa numaralarına göre düzenlenmiştir.

Bütün yardım, dikkat ve gayretlere rağmen bu büyüklükteki bir metnin neşrinde hataların olması kaçınılmazdır. Bizden kaynaklanan bu hatalara getirilecek eleştirilerin, ileride yapılacak yeni neşirlere rehberlik edeceği inancını taşımaktayız.

Yıllardan beri bu serinin içinde bize yardımlarını esirgemeyen ilim adamları ile uzun zamandan beri bu çalışmanın içinde bizi teşvik edip destekleyen Enis Batur, Aslıhan Dinç ve M. Sabri Koz'a teşekkür ederiz.

Robert DANKOFF - Seyit Ali KAHRAMAN - Yücel DAĞLI

Bazı İşaretler

(–)	Metinde boş bırakılan 1 kelimelik yerlerde kullanılmıştır.
(…)	Okunamayan 1 kelimelik yerlerde kullanılmıştır.
(?)	Okunuşundan emin olunmayan yerlerde kullanılmıştır.
[ ]	Bizim tarafımızdan ilave edilen yerlerde kullanılmıştır.
( )	Bizim tarafımızdan fazlalığı görülen veya düzeltilen yerlerde kullanılmıştır.
{ }	Derkenarları belirtmek için kullanılmıştır.
[12a], [12b]	Varak numaralarını göstermek için kullanılmıştır.
.....(12 satırlık yer boş)	Metinde boş satır adetlerini göstermek için kullanılmıştır
‘	Gerekli hallerde Ayn (ʿ) harfini göstermek için kullanılmıştır.
’	Gerekli hallerde hemze (ʾ) harfini göstermek için kullanılmıştır.
‘	Özel isimlerde kesme işareti (‘) için kullanılmıştır.

Hâzâ Seyâhatnâme Cild-i Evvel

[1a]

Der-Fihris-i Müsevvedât-ı Mevcûdât

Evvelâ sahîfe-i evvelde sebeb-i seyâhatimiz.

İkinci varakda Hazret-i Risâlet'i vâkı'amda gördüğümdür.

3. varakda Kostantıniyye hakkında hadîs-i şerîfler ve ibtidâ Hazret-i Süleymân binâ etdüğin beyân eder.

4. varakda İslâmbol'un bânî-i sânîsi ve bânî-i sâlisi ve Karadeniz fethin beyân eder.

5. varakda Kostantıniyye bânîlerin ayân eder.

6. Pozanta-i kadîm ya'nî İslâmbol cirmin beyân eder.

6. Nehr-i Tuna'nın İslâmbol'a cereyânın bildirir.

6. Ve bânî-i Ayasofya-i Kebîr'i beyân eder.

7. varak bânî-i sâmin ve bânî-i tâsi' Kostantîn.

8. varak eşkâl-i kal'a-i Kostantîn ve du'â-i lisân-ı Yûnân.

9. İbtidâ binâ-yı Kumâme-i Kudüs ve ibtidâ zuhûr-ı haç-perestlik ve cemî'i lisânda İslâmbol'un ismi.

10. varak dâ'iren-mâdâr İslâmbol cirmin ve Murâd Hân-ı Râbi' amâr etdüğin bildirir.

11. varak İslâmbol'un cümle kapuların ve her kapu mâbeyni adımların ve cemî'i mutalsamâtların bildirir.

13. Deryâya müte'allik olan tılısmât-ı garîbe ve acîbeleri bildirir.

14. İslâmbol'un enderûn [u] bîrûnunda olan ma'âdinâtları beyân eder.

15. Hazret-i Risâlet-penâh'ın gazâları ve ibtidâ muhâsara-i şehr-i Kostantıniyye.

16. Ve muhâsara-i sâlis ve muhâsara-i râbi' ve muhâsara-i hâmis.

17. Ve muhâsara-i sâdis ve sâbi' ve sâmin vekâyi'at-ı azîmeyi beyân eder.

18. Ve muhâsara-i tâsi'i ve sebeb-i te'lîf-i kitâbı bildirir.

19. İbtidâ zuhûr-ı Devlet-i Âl-i Osmân ve muhâsara-i âşir be-dest-i Yıldırım Hân.

20. İnhizâm-ı Sultân Uzun Hasan ve tulu'-ı Ebü'l-feth ve muhâsara-i İslâmbol.

22. İslâmbol muhâsarasındaki kibâr-ı evliyâların esmâların bildirir.

23. Hikâye-i garîbeleri bildirir.

24. Fransa Kıralı'nın Âl-i Osmân'a karâbeti ve Cem Şâh'ın menâkıb-ı serencâmı.

25. Tetimme-i muhâsara-i İslâmbol ve menâkıb-ı Yâvedûd Sultân.

26. Ve târîh-i feth-i İslâmbol ve sitâyiş-i Okmeydânı ve taksîm-i mâl-ı gânâyim-i guzât

27. Evsâf-ı Yeni Sarây ve dâ'iren-mâdâr cirmi ve sitâyiş-i Eski Sarây.

28. Ve âb-ı hayât-ı Sarây-ı Atîk ve cemî'i hâkimân-i İslâmbol.

29. İslâmbol'un cemî'i selâtin-i selef câmi'lerin ve vüzerâ ma'bedgâhların bildirir.

30. Ayasofya'nın eşkâl-i tarz [u] tarhın ve binâ-yı musanna'âtı ve tûl' [u] arzın

32. Ayasofya makâmların ve Gülâbî Ağa sergüzeştin.

34. Tetimme-i makâmât-ı Ayasofya ve hâssa-i Terlerdirek.

35. Evsâf-ı Küçük Ayasofya ve Zeyrek câmi'i ve gayrılar.

36. Mi'mârbaşı ile Ebü'l-feth'in mürâfa'a-ı şer'i ve Ebü'l-feth'in cemî'i gazavâtların beyân eder.

37. Sitâyiş-i câmi‘-i Bâyezîd Hân ve fütûhât-ı kılâ‘ât-ı Velî Hân.

38. Ve tulû‘-ı Selîm Hân-ı Evvel ve gazâları ve câmi‘i ve Süleymân Hân-ı zamân câmi‘i

39. Evsâf-ı Harem-i Beyâz-ı Süleymân Hân ve hatt-ı Hattât Ahmed Karahisârî.

40. Ve sitâyiş-i minârât-ı erba‘a ve merkad-i pür-envâr.

41. Ve masârif-i câmi‘-i Süleymân Hân ve gayrı hayrât [u] fütûhâtların bildirir.

42. Ve câmi‘-i Şehzâde Mehemmed Hân ve gayrılar.

43. Süleymân Hân zamânındaki cemî‘i vüzerâları beyân eder.

44. Süleymân Hân mîrimîrânların ve kapudanların ve ümerâların bildirir.

45. Süleymân Hân’ın defterdârların ve meşahîr-i ulemâları ve kânûnnâme-i Süleymân Hân’ı beyân eder.

45. Kânûnnâme üzre Rûmeli eyâletlerinin cümle sancağ [u] ze‘âmetlerin bildirir.

45. Eyâlet-i Rûmeli ve Eyâlet-i Budin ve Eyâlet-i Özi ve Eyâlet-i Bosna.

45. Ve Eyâlet-i Tımışvar ve Eyâlet-i Cezâyir ve Eyâlet-i Eğre ve Eyâlet-i Kanije.

45. Eyâlet-i Kefe ve Eyâlet-i Mora ve Eyâlet-i Varat ve Eyâlet-i Erdelistân ve Eyâlet-i Eflak ve Eyâlet-i Boğdan.

45. Eyâlet-i Kırım Hânlığı ve Eyâlet-i Rodos ve Eyâlet-i cezîre-i Girid ve Ocaklık sancakları.

46. Fasl-ı sânî Anatolu’da otuz aded eyâletleri beyân eder.

46. Fasl-ı sâlisde cemî‘i eyâletlerin mîrimîrânlarının hâsların beyân eder.

46. Fasl-ı râbi‘de her ne kadar sancak var ise esmâların bildirir. ***[1b]***

49. Fasl-ı râbi‘de her sancakbeğinin birbirleri üzre tasaddurları ve hâsları.

49. Fasl-ı hâmis, her sancak beğlerinin ve defter kethudâlarının hâsları.

51. Fasl-ı sâdis, her eyâlet ve sancak kaç aded kılıçdır ve ne kadar askerdir ve ne kadar tîmâr ve ze‘âmetdir beyân eder.

53. Fasl-ı âşir’de kavânîn-i tertîb-i dîvânî ve Süleymân Hân’ın cümle gazâların beyân eder.

54. Süleymân Hân’ın vefâtı ve Selîm Hân’ın icmâl-ı cülûsu târîhleri ve vezîr-i a‘zamı ve mîrimîrânları ve defterdâr ve ulemâları ve hukemâları.

54. Ve Selîm Hân’ın meşâyihleri ve cemî‘i fütûhâtları ve vefâtı ve cülûs-ı Murâd-ı Sâlis ve târîhleri.

54. Murâd Hân-ı Salis’in cemî‘i fütûhâtları ve terk-i fânî etdüği.

55. Zikr-i saltanat-ı Mehemmed Hân-ı Sâlis târîhleri ve cümle fütûhâtları.

55. Vefât-ı Mehemmed Hân ve icmâl-i cülûs-ı Ahmed Hân târîhleriyle ve esmâ’-i şehzâdegânları.

55. Ahmed Hân’ın vezîr-i a‘zamları ve ulemâları ve cümle gazâları.

56. Asr-ı Ahmed Hân’da Celâlîler tuğyânı

56. Ahmed Hân’ın azm-i civâr-ı Hak etdüği târîhi ve Yeni Câmi‘inin evsâfı târîhleri.

57. İcmâl-i cülûs-ı Mustafâ Hân hal‘ olup icmâl-i cülûs-ı sa‘îd-i şehîd Osmân Hân.

57. İcmâl-i sefer-i Hotin ve şehâdet-i Osmân Hân ve def‘â cülûs-ı Mustafâ Hân.

59. Abaza Paşa celâlî olup üzerine Mahmûd Paşa serdâr olduğu ve encâm-ı kârı

59. İcmâl-i cülûs-ı Murâd Hân-ı Râbi‘ târîhleri ve hilye-i şerîfleri.

59. Ve cemî‘i vüzerâlarının ahvâl-i serencâmları ve cemî‘i fütuhâtları.

60. Şehzâdegân-ı Murâd Hân târîhleriyle ve müddet-i saltanatı ve ömr-i azîzleri.

60. Murâd Hân'ın hayrât [u] hasenâtları ve İslâmbol'da Gül Câmi'i.

60. Murâd Hân'ın ibtidâ-i cülûsundan intihâsına dek cümle vakâyı'âtı bildirir.

62. Abaza Paşa üzre Husrev Paşa seferi ve Abaza'nın cürmü afv olduğu.

63. Abaza Paşa'nın Murâd Hân ile münâza'aları ve Murâd Hân'ın cevâbları.

64. Ba'dehu Abaza Paşa'nın katli ve sene 1056 târîhinde hayâtda bulunması.

64. Abaza seferinden sonra Husrev Paşa'nın Bağdâd üzre seferi ve bî-feth avdeti.

64. Husrev Paşa'yı Kara Murtazâ Paşa Tokat'da şehîd etdüği sene 1041.

64. Sene-i minhüde Hâfız {Ahmed} Paşa tekrâr vezîr-i a'zam olduğu.

64. Mâh-ı Receb'de Hâfız'ı kul katl etdüği ve Receb Paşa sadrıa'zam olduğu.

64. Yerine Çelebi Hasan Paşa kapudan olduğu sene 1032 ve Mûsâ Çelebi katli.

65. Yeniçeri Ağası Hasan Ağa katli.

65. Defterdâr Mustafâ Paşa'nın ayağından salbı ve Receb Paşa'nın katli ve Tabanıyassı sadâreti.

65. Murâd Hân'ın Edirne seferi ve Revân seferi.

65. Koca Ken'ân Paşa'nın kal'a-i Ahıçka'yı feth etdüği.

65. Sultân Murâd'ın Acem diyârında Nahşıvan'ı ve Tebrîz'i ve niçe vilâyetleri berbâd etdüği.

65. Ba'dehu Kotur kal'ası üzre vilâyet-i Van'a andan Der-i devlete geldüği.

65. Murâd Hân'ın alay-ı azîm ile Âsitâne-i sa'âdete geldiği.

66. Bu hakîrin harem-i hâssa girüp Murâd Hân hidmetinde olduğumuz.

67. Murâd Hân ile niçe gûne münâkaşa ve letâyifât arz-ı ma'rifetlerimizi beyân eder.

69. Murâd Hân'ın evsâf-ı cemîleleri ve ba'zı menâkıbları ve niçe âsârların beyân eder.

70. Mu'tâd-ı Murâd Hân ber-kâ'ide-i şehinşâhân ve zamân-ı sa'âdetlerinde olan vüzerâ-yı kapudanân.

71. Karadeniz'de feth-i tabur-ı Kazak-ı âk ve zamân-ı Murâd Hân'da olan müftîler ve gayrı ulemâlar.

72. Murâd Hân asrında cümle İslâmbol mollâları ve re'is-i atıbbâları beyân eder.

72. Murâd Hânî'de olan cümle yeniçeri ağaların bildirir.

73. Murâd Hân'ın Bağdâd'dan gelüp Malta gazâsına gitmeğe murâd edinmesi sebebi.

73. Âhir-i kâr pâdişâh-ı mağfûrun vedâ'-ı mülk-i fânî etdüği ve mersiyelerin bildirir.

73. İcmâl-i cülûs-ı İbrâhîm Hân.

73. İbrâhîm Hân vüzerâların beyân eder.

74. Cümle şeyhülislâmları ve cümle kadı'askerleri ve İslâmbol mollâların ve hekîmbaşı ve müneccimbaşıları.

74. Ve cümle vezâret ile olan defterdârları ve cümle nişâncıları ve yedikubbe vezîrleri.

[2a]

74. İbrâhîm Hân asrındaki eyâlet vüzerâları ve âsî olan vüzerâları ve feth [u] fütûhatları bildirir.

74. İnhizâm-ı Celâlî Varvar Alî Paşa ve inhizâm-ı Tekeli Paşa ve şehâdet-i İbrâhîm Hân.

76. Cülûs-ı Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi' ve hilye-i şerîfi ve cümle vüzerâları.

79. Eyâlet vüzerâların ve Kubbe vezîrlerin.

79. Mehemmed Hânîde kapudan vezîrleri ve defterdârları ve nişâncı paşaları.

79. Meşâhîr-i mîrimîrânları ve mîrilivâları ve şehzâdeleri.

79. Şeyhülislâmları ve Rûmeli kadı‘askerlerin beyân eder.

80. Anatolu mollâları ve İslâmbol mollâları.

80. Mehemmed Hân imâm-ı hümâmların ve hekîmbaşıların ve müneccimbaşıların ve cümle meşâyihleri beyân eder.

80. Mehemmed Hân’ın amâr etdüği binâları ve devr-i adlinde fütûhâtları bildirir.

80. Fütûhât-ı azîm kal‘a-i Kandiye ve feth-i Zarnata ve feth-i Kamaniçse.

84. Gazâ-yı Omaniçse ve feth-i Çehriliçse.

85. Evsâf-ı Câmi‘-i Vâlide-i Mehemmed Hân ve Câmi‘-i eş-Şeyh Ebü‘l-vefâ ve gayrılar.

86. İslâmbol içre ibtidâ binâ olunan vüzerâ câmi‘leri.

{88. Cemî‘i mesâcidleri beyân eder.}

88. Ve cemî‘i medreseleri ve dârü‘l-kurrâ ve cümle mektebleri.

90. Ve dârü‘l-hadîsleri ve cümle tekyeleri.

90. İslâmbol içre cümle me’kel-i imâretleri ve cümle tîmârhâneleri.

91. İslâmbol içre cümle vüzerâ sarâyları ve cümle hânları beyân eder.

92. Cümle kârbânsarâyları ve cümle bekârhâneleri.

92. Cümle çeşmeleri târîhleri ile beyân eder.

93. İslâmbol içre cümle sebîlhâneleri târîhleriyle.

94. Cümle hammâmları târîhleriyle ve tevzî‘âtlarıyla beyân eder.

95. Yekûn hammâmâtları ve selâtîn türbelerin beyân eder.

95. Ebü‘l-feth vefâtın ve zamânındaki şu‘arâların.

96. Ebü‘l-feth asrında olan meşâyihleri ve ziyâretgâh-ı Bâyezîd Hân-ı Velî.

97. Bâyezîd Hân asrındaki vüzerâları ve nişâncı paşaları.

97. Bâyezîd Hânî‘de olan meşâyihleri ve cümle şu‘arâları.

98. Ziyâretgâh-ı Selîm Hân-ı Evvel ve asrındaki vüzerâları.

98. Selîm Hân-ı Evvel defterdârları ve cümle ulemâ-yı kirâmları.

99. Selîm Hân asrındaki şu‘arâları ve Süleymân Hân ve şehzâdeleri ziyâreti.

100. Türbe-i pür-envâr-ı Selîm Hân-ı Sânî ve tahkîk-ı beddu‘â-yı selef-i sultânî.

101. Fasl-ı ziyâretgâh-ı Murâd Hân-ı Sâlis ve şehzâdeleri ve cümle târîhleri.

101. Ziyâretgâh-ı Mehemmed Hân-ı Sâlis cümle târîhleri ve şehzâdegânları.

101. Ziyâretgâh-ı Sultân Ahmed Hân târîhleriyle ve ziyâretgâh-ı şehzâdegân-ı Sultân Ahmed Hân.

102. Ziyâretgâh-ı fâtih-i Bağdâd Murâd Hân târîhleri ve müddet-i devleti ve şehzâdegânları.

102. Zamân-ı Murâd Hânî‘de olan şu‘arâları ve ziyâret-i Mustafâ Hân ve İbrâhîm Hân.

103. Ziyâretgâh-ı vâlide sultânlar ve ziyâretgâh-ı cümle vüzerâlar.

104. İslâmbol’un enderûn [u] bîrûnunda medfûn olan kibâr-ı evliyâullâhları beyân eder.

111. Bu hakîr-i pür-taksîr du‘â-yı hayrlarıyla şeref-yâb olduğum büdelâ ve melâmiyyûnları bildirir.

114. İslâmbol hâricindeki dörd mevleviyyet yerdeki şehirleri beyân eder.

114. Evsâf-ı kasaba-i Yedikulle ve kasaba-i Yenikapu ve ziyâretgâhları.

115. Kasaba-i Topcular ve rabta-i Otakcılar ve kasaba-i Nişâncıpaşa ve kasaba-i Çömlekciler.

116. Kasaba-i Zâlpaşa ve şehr-i azîm-i Eyyûb Sultân cümle imâretiyle beyân olunur.

116. Şehr-i Eyyûb’un cümle câmi‘leri ve mesâcid ü medreseleri.

117. Şehr-i Eyyûb’un cümle dârü‘l-hadîsleri ve cümle dârü‘l-kurrâları ve mektebleri bildirir.

117. Ve cümle tekyeleri ve cümle hânları ve me’kel-i imâretleri ve cümle hammâmları ve sebîlhâneleri ve çeşmeleri.

117. Şehr-i Eyyûb’un cümle dükkânların ve cümle mesîregâhların.

118. Ziyâretgâh-ı Ebâ Eyyûb Ensârî ve ziyâretgâh-ı Ebussu‘ûd Efendi.

119. Ziyâretgâh-ı gayrı ulemâları târîhleriyle mastûrdur.

120. Südlüce kasabasının amâristân ve tekyelerin bildirir.

121. Karapîrî Paşa kasabasının imâretleri ve bâğ-ı İremlerin beyân eder.

121. Hâsköy şehri imâretlerin ve imâret-i cevâmi‘leriyle beyân eder.

122. Tersâhâne bâğçesi ve Kâsımpaşa şehri amâristânın bildirir.

122. Kâsımpaşa câmi‘leri ve mesâcidleri ve medreseleri ve mektebleri ve tekyeleri

123. Ve cümle hammâmları ve sarâyları ve sebîlleri ve çeşmeleri ve mesîregâhları.

124. Kâsımpaşa dükkânların ve esmâ-i mahallâtları ve me’külâtının ve san‘atlarının memdûhâtın bildirir.

125. Şehr-i Kâsımpaşa’da âsûde olan kibâr-ı evliyâları beyân eder.

125. Şehr-i azîm Galata kal‘asın beyân eder. ***[2b]***

126. Galata kal‘ası eşkâli ve dâ’iren-mâdâr cirmin bildirir.

126. Ve cümle câmi‘leri ve mektebleri ve sebîlhâne ve çeşmeleri ve kenîseleri.

127. Hâkimân-ı Galata’yı ve dekâkînleri ve kalafatcılar odaların bildirir.

127. Ahâlî-i Galata’yı ve memdûhâtların bildirir.

127. Şehr-i Tophâne’yi ve cemî‘i amârların bildirir.

128. Evsâf-ı kârhâne-i Topcıyan ve sitâyiş-i rîhte-gân-ı top.

128. Der-vasf-ı top kâlıbı dollâbları ve gayrılar.

128. Kârhâne-i top kâlıbı yerleri ve tuç furunı cahîmi.

129. Esnâf-ı top dökücüyân ve asâkir-i İslâm-ı topcıyân.

129. Evsâf-ı hâkimân-ı şehr-i Tophâne ve esmâ-i aded-i mahallâtları.

129. Şehr-i Tophâne cevâmî‘lerin târîhleriyle beyân eder.

130. Menâkıb-ı Kılıç Alî Paşa ve Fındıklı rabtası câmi‘leri ve Cihângîr Câmi‘i.

130. Tophâne mesâcidleri ve medreseleri ve dârü‘l-hadîs-i dârü‘l-kurrâları ve mektebleri.

130. Tophâne tekyelerin ve mesîregâhları ve müneccimler rasadı menâkıbın beyân eder.

131. Tophâne sebîlleri ve çeşmesârları ve cümle hammâmları ve cümle dükkânları bildirir.

131. Ahâlî-i Tophâne ahvâlleri ve ziyâret-i türbe-i Kılıç Alî Paşa ve gayrıları. Ve,

132. Şehr-i Beşiktaş'ı ve Âl-i Osmân bâğçeleri ve câmi' ve mesâcidleri ve medreseleri.

132. Ve mektebleri ve dârü'l-kurrâları ve hânları ve hammâmları ve sebîlhâne ve çeşmeleri.

132. Ve cümle dükkânların ve kuyuları ve her gûne memdûhların bildirir.

133. Şehr-i Beşiktaş mesîregâhların ve tekyegâh ve ziyâretgâhların bildirir.

133. Kasaba-i Ortaköy'ü ve kasaba-i Kuruçeşme'yi ve kasaba-i Arnavudköy'ün ve Hünkâr bâğçelerin bildirir.

134. Şehr-i azîm ve kal'a-i kadîm Rûmeli Hisârı ve cümle ziyâretlerin beyân eder.

136. Fasl-ı kasaba-i irem-i İstinye ve bâğ-ı merâm-ı kasaba-i Yeniköy.

136. Kasaba-i ma'mûr-ı Tarabya ve kasaba-i ravza-i Büyükdere.

136. Evsâf-ı kasaba-i Sarıyâr ve ma'âdin-i zeheb-i bisyâr.

137. Evsâf-ı ma'den-i topçamuru ve Karadeniz Boğazı fânûsu.

137. Karadeniz Boğazı kal'aları binâsı ve Anatolu Kavak kal'ası binâsı.

137. Kasaba-i müzeyyen-i Kavak ve kal'a-i kulle-i Yoroz.

137. Ve ziyâret-i Kırklar ve Anatolu kasrı ve Yûşa' Nebî ziyâreti.

137. Evsâf-ı kasaba-i İremezâtü'l-imâd Beğkoz ve Kılıçbalığı dalyanı.

138. Evsâf-ı Tokat bâğçesi ve gayrı bâğçeler ve İncîrli köyü.

138. Evsâf-ı kasaba-i dâr-ı mâst Kanlıca ve sitâyîş-i kal'a-i Anatolu Hisârı.

139. Kandîlli bâğçesi ve Kulle bâğçesi ve kasaba-i Çengelli ve kasaba-i Istarvroz.

139. Ve kasaba-i Kuzkuncuk ve Hünkâr bâğçesi.

139. Evsâf-ı şehr-i azîm-i Üsküdar ve cümle cevâmi'leri ve mesâcidleri.

141. Üsküdar medreseleri ve dârü'l-hadîsleri ve dârü'l-kurrâları.

141. Ve mekteb-i sıbyânları ve imârât-ı ta'âmları.

141. Üsküdar'ın tekye-i dervîşânları ve hammâmâtları ve kârbânsarâyları.

141. Üsküdar'ın hân-ı tüccârânları ve a'yân-ı kibâr sarâyları ve sebîlhâneleri.

142. Üsküdar'ın çeşmeleri ve dekâkînleri ve aded-i bâğları ve aded-i bûstânları.

142. Üsküdar'ın mesîregâhları ve esmâ-i mahallâtları ve halkının kârları.

142. Me'kûlât [ü] meşrûbâtının memdûhâtları ve ziyâretgâh-ı kibâr-ı kümmelînleri.

143. Kasaba-i Kadıköy imâretleri.

143. İslâmbol etrâfında olan Hünkâr bâğçelerin cümle beyân eder.

143. İslâmbol etrâfında olan cümle mesîregâhları ayân eder.

144. Mesîregâh-ı Kâğızhâne bârûdhânesi ve teferrücgâh-ı kasaba-i Kâğızhâne.

144. Ve mesîregâh-ı ibret-nümâ su kemerleri ve teferrücgâh-ı Sultân Osmân havuzları.

146. Merâmgâh-ı hıyâbân-ı İrem Istıranca dağları ve Okmeydânı ve gayrı merâmları.

146. İslâmbol'un cümle ehl-i hıreflerin cemî'i dükkânların bildirir.

146. Hübût-ı Hazret-i Âdem'den berü cümle peygamberlerin kâr [u] kesblerin beyân eder.

147. Kitâb-ı Fütüvvetnâmeyi, şerî'at ü tarîkat ve hakîkat ü ma'rifet üzre beyân eder.

151. İslâmbol'un dörd mevleviyyet yerinde olan cümle âsâr-ı binâları ve emânetleri. ***[3a]***

Evsâf-ı umûm-ı Belde-i tayyibe ya'nî mahmiyye-i Kostantıniyye.

152. Evsâf-ı sûret-i arz-ı mollâ-yı İslâmbol cemî‘i câmi‘ ve imâretler ve cümle mevcûdâtlar beyân olunur.

152. El-hâsıl cemî‘i emânet ve cümle kârhâne-i ibret-nümâ-yı Âl-i Osmân bi’l-cümle beyân olunur.

152. Şehr-i İslâmbol’daki dörd mevleviyyet yerindeki dükkânları bildirir.

152. Ordu-yı hümâyûn içün cemî‘i ehl-i hıreflerin kânûnlarınca alayların beyân eder.

152. Evvelâ esnâflar cümle kırk fâsıldır ve cümlesi yüz aded esnâf-ı ehl-i hıreflerdir.

152. İbtidâ esnâf-ı alay çavuşları pîr [ü] pîşvâylarıyla beyân olunur.

153. Fasl-ı sânî çöplük subaşısı ve esnâf-ı huddâmân pîrleriyle mastûrdur.

153. Mahalle münâsib hadîs-i şerîfler ve esnâf-ı acemî oğlanları.

153. Esnâf-ı arayıcıyân-ı zebbâlân ve mezâr-kazan ve lağımcıyân ve sarâhorân ve beldârân ve teberdârân.

154. Esnâf-ı asâkir-i asesbaşı ve şehir subaşısı ve asesân-ı bî-amân ve tâ’ife-i cellâdân-ı bî-îmân.

154. Evsâf-ı hemyân kesici ve kara hırsızları ve hıref-i deyyûsân ve neferât-ı bâzvengân.

154. Ve kavm-i gidiyân-ı müflisân.

154. Esnâf-ı tershâne mukaddimleri ve tâ’ife-i mâder be-hatâ-yı hîzân.

154. Esnâf-ı seyisân-ı Urbân-ı uryân ve esnâf-ı mükâriyân ve neferât-ı pâsbân.

155. Fasl-ı sâlis, ordu monlâsı ve alemdâr-ı sancağ-ı Resûl ve kavm-i sa‘î piyâdeler ve mollâların muhzırları.

155. Esnâf-ı e’imme-i vüzerâ ve sınıf-ı hutebâ ve zümre-i kadıyân ve müte‘addid ulemâ ve sulehâ.

155. Esnâf-ı meşâyih-i izâm ve fırka-i vâ‘iz-i zâhirîn.

155. Esnâf-ı dersi‘âmm-ı müfessirîn ve zümre-i muhaddisîn ve tâ’ife-i mü’ezzinîn.

155. Esnâf-ı sofiyân ve kavm-i mütevelliyân, bevvâbân-ı şerî‘at ve huddâmân-ı şer‘-i tarîkat.

155. Esnâf-ı mu‘arrifân-ı cevâmi‘hâî ve na‘t-ı şerîf-hân-ı cevâmi‘hâî.

155. Esnâf-ı hâfızân ve zümre-i mektûbcıyân ve dükkân-ı sahhâfân ve zümre-i rindân-ı şâ‘irân.

156. Evsâf-ı meddâhân-ı sultân [u] vüzerâlar hadîs-i şerîf ve pîrleriyle mastûrdur.

156. Erbâb-ı hânendegân ve tâ‘ife-i müneccimân ve esnâf-ı remmâlân ve sınıf-ı nakîbân-ı ehl-i hıref.

156. Esnâf-ı re’îsân-ı ehl-i tarîk ve meşâyihân-ı ehl-i sûk.

156. Zümre-i çavuşân-ı ehl-i sanâyi‘ ve esnâf-ı ferrâşân-ı ehl-i sanâyi‘.

156. Esnâf-ı cenâze peykleri ve mürde-şûyân-ı şehîdân ve erbâb-ı fakîh hâcegân-ı mektebhâ-yı püserân.

156. Der-aded-i mekteb-i sıbyân ve dilenciler şeyhi ve kavm-i dilenciyân ve neferât-ı şeyhü‘l-arasât.

157. Der-vasf-ı tâlib-i ilm-i sûhtevât ve evsâf-ı ırk-ı tâhir-i Âl-i Abâ-yı sâdât-ı kirâm.

157. Fasl-ı râbi‘de hekîmbaşı ve dekâkîn-i hukemâ ve kavm-i kehhâlân-ı basar.

157. Esnâf-ı bî-dükkân mu‘allimân-ı tûtiyâciyân ve kân-ı dârü’ş-şifâ-yı dükkân-ı ma‘cûnciyân.

157. Esnâf-ı dükkân-ı cerrâhân ve fırka-i dükkân-ı şerbet-i devâgân.

158. Sınıf-ı dükkân-ı gülâbcıyân [ve] esnâf-ı dükkân-ı edviye yağcıları.

158. Esnâf-ı bîmârhâneciyân ve huddâmân-ı bîmâristân.

158. Fasl-ı hâmisde esnâf-ı çiftçiyânbaşı.

158. Zümre-i bâğbân ve fırka-i aşlamacıyân-ı eşcârât-ı müsmirât ve kavm-i dükkân-ı sebzevât.

158. Fasl-ı sâdisde esnâf-ı habbâzân ya‘nî ekmekciler pîrleri ile.

159. Esnâf-ı ekmekciyân-ı yeniçeriyân ve fırka-i dükkân-ı tuzciyân.

159. Kavm-i çörekciyân ve börekciyân ve zümre-i gevrekciyân ve hıref-i kâhiciyân.

159. Esnâf-ı gurâbiyyeciyân ve sınıf-ı simitciyân ve ehl-i kâr, katâyifciyân.

159. Ehl-i şugl, şehriyyeciyân ve lokmacıyân ve gözlemeciyân ve zümre-i sakkayân-i yeniçeriyân.

159. Esnâf-ı sakkâyân-ı şehr-i İslâmbol ve gayrıları pîr-perverleriyle ma‘dûddur.

160. Esnâf-ı arka sakkâsı ve kârhâne-i değirmen-i esb.

160. İslâmbol kal‘ası içre su değirmenleri.

160. Esnâf-ı dükkân-ı uncıyân ve kavm-i un elekciyân ve esnâf-ı buğday çalkacıyân ve garbulciyân.

160. Esnâf-ı elekciyân ve esnâf-ı nişastacıyân ve kavm-i güllâccıyân ve zümre-i beksumâtcıyân.

160. Esnâf-ı beksumât emîni ve mahmil-i Şerîf-i Resûlullâh.

{161. Ve esnâf-ı cümle şütürbân pîrleri Hazret-i Veys el-Karanîdir.}

161. Esnâfân-ı akkâmân ve esnâf-ı meş‘alciyân ve zümre-i şâtırân-ı Amr-ı Ayyârân.

161. Fasl-ı sâbi‘de esnâf-ı azîm-i keştîbân-ı mellâhân ve tâ’ife-i kalafatcıyân ve üstübü bükücüler.

161. Üstübü alıcılar ve esnâf-ı marankozlar.

162. Esnâf-ı urgancıyân ve zümre-i kendirciyân.

162. Esnâf-ı yelkenciyân ve ziftciyân ve katrâncıyân ve ehl-i hıref-i serenciyân ve tâ’ife-i tulumbacıyân.

162. Esnâf-ı pusulacıyân ve kavm-i kum-sâ‘atciyân. ***[3b]***

162. Ehl-i kâr, hartacıyân ve dalgıcân-ı fecc-i amîk-i gavvasân.

163. Sergüzeşt-i dalgıç Hacı Nâsır ve esnâf-ı san‘at-ı dîv-i günbaşı.

163. Esnâf-ı navluncıyân-ı buğday ve şa‘îr ve esnâf-ı bâzergân-ı ankâ-yı Karadeniz.

163. Esnâf-ı re’îs-i keştîbân [u] mellâhân-ı ankâ-yı Bahr-i siyâh.

164. Fasl-ı sâminde esnâf-ı re’îsân-ı Bahr-i Ummân [u] Bahr-i sefîd.

164. Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘ asrındaki cümle gemileri bildirir.

164. Esnâf-ı marankozân-ı Akdeniz ve pereme ve kayık marankozları.

164. Esnâf-ı Arab mavunacıyân ve kayıkcıyân ve cümle peremeciyân.

164. Esnâf-ı çırnıkcıyân cümle kayıkları ve neferâtlarıyla alay-ı azîmlerin beyân eder.

164. Der-mübâhese-i esnâf-ı kassabân ve mücâdele-i tüccârân.

165. Fasl-ı tâsi‘de tüccârân-ı anka-yı Mısır ve gayrı sevdâgerân-ı sâhil-i Bahr-i sefîd.

165. Esnâf-ı bâzergân-ı pirincciyân ve ehl-i hıref-i adesciyân

165. Ehl-i kâr, hınnâciyân ve hasırcıyân-ı Mısır ve dükkân-ı ketâncıyân ve zümre-i şekerciyân.

165. Esnâf-ı dükkân-ı eşribe-i mümessekân ve ehl-i sûk, tüccâr-ı kahveciyân.

166. Esnâf-ı şâhbender ve ehl-i kıble-i müslimîn ve fasl-ı âşirde esnâf-ı kassâbân-ı kavm-i Cömerd.

166. Esnâf-ı kavm-i salhâne ve kavm-i kassâbân-ı sığırlar.

166. Esnâf-ı kassâbân-ı Yahûdâ ve kavm-i mandıracıyân ve çiftlik-i a‘yân-ı kibâr ve zümre-i eğrekciyân.

166. Esnâf-ı celebân-ı koyun ve ter-oğlanları ve cümle ağılcıyân.

166. Cümle ter-oğlanları ve tokad-ı celebân-ı sığırlar.

166. Cümle beşbin sürücü matı ter-oğlanları.

166. Esnâf-ı çoban-ı râ‘ıyân ve südciyân-ı sığır ve zümre-i südciyân-ı koyun.

167. Esnâf-ı peynirciyân ve ehl-i hıref-i kaymakcıyân.

167. Kârhâne-i yoğurdcıyân-ı sultânî ve esnâf-ı cümle dekâkîn-i yoğurdcıyân.

167. Kavm-i teleme peynirciyân ve yağmûmculları ve kârhâne-i şem‘-i asel-i kâfûrî mîrî.

167. Ve tüccârân-ı şem‘-i asel ve kassâbân-ı Atmeydânı.

167. Evsâf-ı ibret-nümâ-yı seğirdim-i Atmeydânı esnâf-ı kanaracıyân-ı kassâb-ı Yedikulle.

167. Esnâf-ı kanaracıyân-ı Bâğçekapusu ve kârhâne-i bârûdhâne-i Atmeydânı.

168. Esnâf-ı mûmcıyân-ı revgan-ı Atmeydânı ve mandıracıyân-ı yeniçeriyân.

168. Kârhâne-i arslancıyân-ı sultânî

168. El-hâdî aşere faslında esnâf.

169. Esnâf-ı celeb-keşân-ı ganem.

169. Ve hıref-i ayucıyân, cümle neferâtları.

169. Ta‘am-ı atîk başcıyân ve tabbâh-ı âşcıyân.

169. Ve rûz-merre boğazlanan koyunları.

169. Esnâf-ı celeb-keşân-ı pasdırmacıyân ve ehl-i kâr tüccârân-ı pasdırmacıyân.

169. Esnâf-ı kirişciyân ve kirişciyân-ı tâciran ve kârhâne-i dutkalcıyân ve hikâye-i garîbe.

169. Esnâf-ı ciğerciyân-ı koyun ve hıref-i çevrenân ve kavm-i işkenbeciyân.

170. Esnâf-ı sirkecibaşı ve hıref-i turşucıyân ve ehl-i kâr kuru sarımsakcıyân dükkân.

170. Esnâf-ı soğancıyân cümle askeriyle isnâ aşere faslında esnâf-ı âşcıyân.

170. Esnâf-ı çâşnigîrân ve âşcıyân-ı vezîrân.

171. Esnâf-ı zerdeciyân ve zümre-i kebâbcıyân ve köfteciyân.

171. Esnâf-ı büryâncıyân ve kavm-i âşbâz-ı yahniciyân ve âşbâz-ı dolmacıyân ve hardalcıyân-ı Arnavudân.

171. Ehl-i kâr pâlûdeciyân ve hıref-i südlü-âşcıyân.

171. Ehl-i sûk salatacıyân ve pîşe-kâr-ı sebzeciyân.

171. Ehl-i şugl sucukcıyân ve kârhâne-i şifâ hoşâbcıyân.

171. Esnâf-ı şerbetciyân-ı beddâvî ve kârhâne-i bülbül ve gayrılar.

171. Ve cüllâbcıyân ve piyâde şerbetciyân ve ısıcak pâlûdeciyân kârhâneleri.

171. Ve ıssı pâlûdeci kavvâfları ve bâdemli köfterci tablakârları.

171. Esnâf-ı ıssı ve bahârlı şerbetcileri ve zümre-i ibrîk sa‘lebcileri.

171. Ve çay ve bâdyân şerbetcileri ve ıssı süd-furüşları.

172. Esnâf-ı muhallebiciyân ve kârhâne-i ağdacıyân.

172. Ehl-i kâr ağdacıyân-ı piyâde-fürûşân ve kârhâne-i değirmen-i üzüm.

172. Esnâf-ı azîm karcıbaşı huddâm-ı şehriyârî ve aded-i karlığ hazâyin-i kudret-i rahmet.

172. Küşâde ve mestûr olan cümle karlıkları beyân eder. ***[4a]***

172. Der-beyân-ı mübâhase-i âşbâzân-ı mâhî ve ilzâm-ı cevâb-ı helvâciyân-ı şâhî.

172. Hikâye-i helvâciyân ber-vech-i ilzâm-ı balıkcıyân.

173. Fasl-ı sâlise aşerde esnâf-ı kâr-ı şîrîn helvâciyân-ı şirin-zebân.

173. Kârhâne-i Enderûn-ı Sultânî.

173. Esnâf-ı helvâciyân-ı bîrûn helvâciyân-ı tablakâr cümle.

173. Esnâf-ı akîdeciyân ve dükkân-ı şekerciyân-ı şehr-i Galata.

173. Fasl-ı râbi‘e aşerde kârhâne-i balık emîni.

173. Esnâf-ı dalyancıyân-ı mâhiyân ve ığrıbciyân-ı sayyâdân-ı semekân.

174. Ehl-i şugl sayyâd-ı karıtyacıyân ve ağcıyân ve saçmacıyân ve düzenciyân.

174. Esnâf-ı sıpkıncıyân ve sayyâd-ı mahî çömlekciyân ve sayyâd-ı sepetciyân.

174. Dükkân-ı balık-fürûşan ve istiridyeciyân ve esnâf-ı âşcıyân-ı mekeros balık pazarı.

174. Esnâf-ı ağ serpiciyân ve esnâf-ı dükkân-ı ağcıyân.

174. Fasl-ı hâmise aşerde cümle ümenâları beyân eder.

175. Evvelâ Unkapanı emîni ve 2. tahmîs emîni ve 3. mîzân-ı harîr emîni.

175. Esnâf-ı ipekciyân, 4. şem‘ahâne emîni, 5. sırmakeşhâne emîni.

175. Kârhâne-i sırma-keşân, esnâf-ı sırma ve kılabdan satıcılar.

175. 6. cı yağ kapanı emâneti ve 7. esnâf-ı tüccâr-ı yağcıyân hıref-i yağcıyân-ı zeyt, 7. ci balık emînidir.

175. 8. ci esnâf-ı esirhâne emîni esnâf-ı bâzergân-ı esirciyân-ı şûm.

175. 9. cu esnâf-ı tuz emîni.

175. 10. beksumât emîni, 11. ci acı hamr emîni aşağıda tahrir olunur, 12. ci bârûdhâne emîni.

176. Âl-i Osmân’ın cemî‘i darbhâne emînleri ve cemî‘i vilâyetlerde darbhânelerin bildirir.

176. Âl-i Osmân’ın Rûmeli darbhânelerin bildirir.

176. Gümüş arayıcı ağası ve 14. fasılda çuka anbârı emîni, 15. cide buğday anbârı emîni.

176. 16. cıda arpa anbârı emîni, 17. kilar-i Sultânî emînin bildirir.

177. Odun anbârı emîni ve otluk anbârı emîni.

177. Pasdırma emîni ve salhâne emîni ve sebzehâne emîni ve terekecibaşı.

177. Ekmekcibaşı ve matbah emîni ve koyun emîni ve tavuk emîni.

177. Şehremîni ve çardak emîni ve çardak çorbacısı ve çardak nâ’ibi.

177. Muhtesib ağası ve Atbâzârı emîni ve cânbâzlar kethudâsı ve at cânbâzları şeyhi.

177. Cânbâzlar miyâncısı şeyhi ve nüzül emîni ve tersâhâne emîni ve pencikhâne emîni.

178. Karagümrü[k] emîni ve büyük gümrük emîni.

178. el-Faslü‘s-sâdise aşerde esnâf-ı bakkâlân-ı tâcirân ve esnâf-ı yağcıyân-ı gûnâ-gûn ve gayrı ehl-i hıref, yamaklar.

179. Ve balcıyân ve bezirciyân ve zeyyâtân ve sâbûncıyân ve miskî sâbûncular.

179. Ve bakkâlân-ı pasdırmacıyân ve leblebiciyân ve gayrıları esnâfân.

179. Fasl-ı sâbi‘e aşerde yemiş bâzârbaşısın bildirir ve âyîn-i kerr ü fer ve alay-ı azîmin dâr[â]tların beyân eder.

180. Esnâf-ı bâğçıvânân dâhil-i Hisâr-ı İslâmbol ve karpuzcıyân ve dükkân-ı şükûfeciyân-ı gûnâ-gûn.

180. Esnâf-ı çiçekci [ve] meyve-fürûşân alay-ı müzeyyeneleriyle âyînleri beyân olunur.

180. el-Faslu’s-sâmine aşerde esnâf-ı kılıççıyân, seyf-i Muhammedî ve zırhcıyân-ı esnâf-ı Hazret-i Dâvûd.

181. Esnâf-ı mızrakcıyân ve hırfet-i hançerciyân.

181. Ve ehl-i kâr, kalkancıyân ve ehl-i sûk, kıncıyân-ı sikkîn ve kârhâne-i sağrıcıyân.

181. el-Faslu’t-tâsi‘e aşerde esnâf-ı âteş-feşân-ı tüfengciyân ve ehl-i hıref, tüfeng-kaynakcıyân ve kundakcıyân ve vezneciyân.

182. Esnâf-ı keseciyân-ı tüfeng ve tabancacıyân-ı tüfeng ve tüfeng açıcıyân alayları.

182. Esnâf-ı fişengciyân-ı tüfeng ve fişenkciyân-ı havâyî ve bârûdciyân ve fitilciyân-ı tüfeng.

183. el-Faslu’l-ışrûnda esnâf-ı demirciyân.

183. Âhengirân-ı na‘lkesân ve ehl-i hıref-i mıh-kesân ve ehl-i sanâyi‘-i egser-kesân ve ehl-i kâr-i egser-fürûşân.

183. Ehl-i kâr, kepekciyân ve ehl-i kesb, kantârcıyân ve ehl-i vezn, mîzâncıyân.

183. Ehl-i tüccâr, eğeciyân ve ehl-i kâni‘, keserciyân.

183. Ehl-i kesb, destereciyân ve sevdâgerân-ı burgucıyân ve ehl-i rû-siyâh, kömürciyân ve dağlarda kömür yakıcılar.

183. Ve kömür gemicileri ve esnâf-ı kömür mahzencileri ve atlar ile kömür gezdiricileri kavm-i ucbe-likâlardır.

183. el-Faslu’l-hâdî ve’l-ışrûnda ser-çeşme-i âhengirân-ı çilingirân. ***[4b]***

184. Esnâf-ı at gemiciyânları ve ehl-i tarîkat, ok demrenciyânları ve kilidciyânlar ve özengiciyânlar ve ehl-i ma‘rifet, makascıyânlar.

184. Ehl-i iktisâb, na‘lça kesiciyânlar ve ehl-i kâr, na‘lça mıhlayıcıyânlar.

184. Esnâf-ı yüksükciyân ve ehl-i hıref, iğneciyân.

184. Ehl-i şugl, haddeciyân ve ehl-i tâcir-i âhen-fürûhtân ve hıref-i şâkirân-ı âhen-tel-keşân ve ehl-i kâni‘ hurdacıyân.

184. Ehl-i sanâyi‘, na‘lbandân-ı hussân cümle demirciler alaylarıyla beyân olunur.

184. el-Faslu’s-sânî ve’l-ışrûnda esnâf-ı kadim azîm kazgancıbaşı.

185. Esnâf-ı bakır sızırıcayan ve ehl-i dükkân, câm ve tıhtâb tâscıyânları ve dükkân-ı çarkcıyân-ı sahan ve kazgan.

185. Esnâf-ı tâcirân-ı kazancıyân ve hırfet-i kalaycıyân.

185. el-Faslu’s-sâlis ve’l-ışrûnda esnâf-ı azîm zergerân ya‘nî kuyumcıyan.

186. Erbâb-ı sınıf-ı bâzergân-ı cevâhirciyân.

186. Ehl-i hıred, incuciyân ve zümre-i zergerân-ı cevâhirciyân.

186. Ehl-i kâr, sâ‘atciyân ve sikke-zân-ı sultânî ve tamgacıbaşı-ı müstakîm-i şehriyârî.

186. Esnâf-ı ehl-i kıble, kuyumcıyân ve gayrı esnâfân ve cümle darbhâneciyân-ı sikke-i pâdişâhî.

186. Ehl-i kal ve ehl-i hâl, kalcıyân-ı sîm.

186. Esnâf-ı gümüşhâneciyân ve kavm-i rumatciyân ve esnâf-ı tîzâbciyan.

187. Hikâye-i münâsib-i ibret-nümâ ve esnâf-ı kafesdârân ve dükkân-ı cevher-fürûşân ve kârhâne-i elmâs-bür.

187. Esnâf-ı hakkâkân ve neferât-ı mühürk[en]ân ve sîm-heykelân dükkânları.

187. Esnâf-ı kalemkâr-ı sihr-âsâr ve kârhâne-i sırma-keşân ve pirinc tel-keşân ve zümre-i potacıyân-ı tîn.

187. Esnâf-ı bûraciyân.

188. Esnâf-ı cıvacıyân attârı ve zümre-i boruciyân-ı pirinc teneke ve üstadân-ı divitciyân-ı hattât ve tenekeciyân-ı gûnâ-gûn.

188. Esnâf-ı bıçak-kıncıyân dükkânları ve cümle kuyumcularla alayların bildirir.

188. el-Faslu’r-râbi‘ ve’l-ışrûnda esnâf-ı azîm dökmecibaşı.

188. Ehl-i hıref, kalay-dökme dökmecileri ve kurşum berber köseresi dökücüleri.

188. el-Faslu’l-hâmis ve’l-ışrûn yaycıbaşı esnâfın beyân eder.

188. Esnâf-ı okcubaşı pîr-perverleriyle beyân olunur.

189. Esnâf-ı zemberekciyân ve sapancıyan ve ta‘lîmhâneciyân ve atıcıyân-ı kemânkeşân.

189. Pehlevânân-ı tîr-endâzân ve zıhgîrciyân ve matrakcıyan.

189. Pehlevânan-ı gürzbâzân ve pehlivânân-ı küşte-gîrân.

189. Esnâf-ı sayyâdân-ı mürgân ve hırfet-i kannâsân-ı avcıyân.

200. Kavm-i yelpâzeciyân ve zümre-i sorgucçıyân ve kuşbâzân ve hikâye-i garîbe vü acîbe.

200. Hıref-i tavukcıyân ve sayyâd-ı serçeciyân [ve] gayrı mürgân cümle neferâtlariyle alayların beyân eder.

201. Esnâf-ı bülbülciyân-ı gûnâ-gûn, murgânlarıyla.

201 el-Faslu’s-sâdis ve’l-ışrûn esnâf-ı terzileri beyân eder.

201. Dolamacıları ve kapamacıları ve hallâcları ve tâkyecileri ve kavukcuları ve kelle-pûşcuları ve yorkancıları ve zencefcileri.

201. Esnâf-ı gömlekcileri cümle ibret-nümâlarıyla bildirir.

202. Esnâf-ı dülbendciyân ve {yağlıkcıyân} ve örücüyân ve cüllâhân.

202. Esnâf-ı pereciyân-ı çuka ve kumâş ve iplikciyân ve gazzâzân ve ibrîşimciyân.

202. Esnâf-ı düğmeciyân-ı harîr cümle dükkânları ve neferâtlarıyla.

202. el-Faslu’s-sâbi‘ ve’l-ışrûn esnâf-ı çadırcıyân-ı üstâdân.

202. Kavm-i tınâbcıyân ve zümre-i kolancıyân. El-faslu’s-sâmin ve’l-ışrûn esnâf-ı kürkciyan.

202. Zümre-i semmûr kalpakcıyân kürkcübaşı alayile giderler.

203. Esnâf-ı bâzergân-ı semmûr ve parscıbaşı ve arslancıbaşı ve gayrısıların beyân eder.

203. el-Faslu’l-tâsi‘ ve’l-ışrûn esnâf-ı Âh-ı Evran kavm-i debbâğân.

203. Esnâf-ı güdericiyân ve tirşeciyân ve keçeciyân ve dülbend börkciyân ve yeniçeri keçeciyân.

203. Esnâf-ı mutâfân ve gazzâzân-ı mutâfân.

204. Esnâf-ı tâcirân-ı debbâğân ve zümre-i paracıyân-ı sahtiyân. El-faslu’s-selâsînde esnâf-ı azîm serrâcân-ı kadîm.

204. Sınıf-ı kaltakcıyân-ı eğer ve tîrkeşciyân ve gedeleciyân ve zümre-i çapcıyân-ı Arnavud.

204. Kavm-i teğelticiyân ve zümre-i sakkâ meşkciyân. ***[5a]***

204. Esnâf-ı debbeciyân ve sofracıyân ve yularcıyân ve sepet sandûkcıyân.

204. Ehl-i azâb kamçıcıyân ve semerciyân ve gayrı hırefleriyle alay.

204. el-Faslu’l-hâdî ve selâsîn, esnâf-ı pabuccıyân, dikiciyân ve hikâye-i münâsib.

205. Esnâf-ı değşirme gûlâmları kânûn-ı kadîm-i şehriyârîdir.

205. el-Faslu’s-sânî ve selâsîn esnâf-ı paşmakcıyân-ı haffâfân.

205. Esnâf-ı dikicibaşı ve attârân-ı dikiciyân ve çizmeciyân ve iç edikciyân ve mestciyân.

205. Zümre-i terlikciyân ve haffâfân ve eskiciyân ve eskiciyân-ı penbe-dûzân hammâm kapularındadır.

205. Esnâf-ı dellâ[lâ]n-ı haffâfân alayları ve pîr-perverlerin bildirir.

205. el-Faslu’s-sâlis ve selâsîn, cümle attârları tevabi‘leriyle bildirir.

207. el-Faslu’r-râbi‘ ve selâsîn, cümle berberleri esnâf yamaklarıyla ve pîr [ü] pîşvâlarıyla bildirir.

208. el-Faslu’l-hâmis ve selâsîn, cümle hammâmcıları ve cümle taht-ı hükûmetinde olan esnâf yamakların bildirir.

208. el-Faslu’s-sâdis ve selâsîn, esnâf-ı nakkâşân ve mücellidân ve gayrı yamakların bildirir.

209. el-Faslu’s-sâbi‘ ve selâsîn, esnâf-ı Bezzâzistân-ı atîk.

210. el-Faslu’s-sâmin ve selâsîn, Bezzâzistân-ı cedîd cümle esnâf yamaklarıyla alayları beyân olunur.

211. el-Faslu’t-tâsi‘ ve selâsîn esnâf-ı doğramacıyân alayları.

211. el-Fasl[u’l-]erba‘în, esnâf-ı çalıcı mehterân ya‘nî zurnacıyân firavân neferât ehl-i hırefleri vardır.

212. Âyet-i Zebûr be-lisân-ı Nemse ve gayrı hırfet-i zurna-zân.

213. İslâmbol şehrinde cemî‘i sâzendegânların gûnâ-gûn sâzların yapan zümre-i deccâlânı beyân eder.

213. el-Faslu’l-hâdî ve erba‘în, esnâf-ı bâzbâzânları ve cümle bî-hisâb cânbâzân pehlivânânları beyân eder.

213. Cümle beşyüz aded esnâf pehlivânlardır ammâ kırk neferi yazıldı.

214. el-Faslu’s-sânî ve erba‘în esnâf-ı neccârân-ı mi‘mârân-ı kavm-i Habîb Neccâr.

214. Bu zümre-i dülgerân gâyet çok ehl-i hırefdir, cümlesinin alayların beyân eder.

215. el-Faslu’s-sâlis ve erba‘în, esnâf-ı hânendegân.

215. Esnâf-ı mutrıbân [u] rakkâsân cümlesi şakalar ederek ubûr ederler.

215. el-Faslu’r-râbi‘ ve erba‘în, sâzendegân-ı Fisagoresân.

215. Bu sâzendegânların esnâfları dahi cümle altı aded fasl-ı meseret askeridir.

216. Evvelâ fasl-ı evvel cümle dâ’ire-zânları, anlara müte‘allik sâzende hıreflerin bildirir.

216. İkinci fasılda çögürcüleri ve gayrı sâzendegânları beyân eder.

218. Üçüncüde kabazurnacı sâzendelerin bildirir.

218. Dördüncü fasılda cümle çoban kavalı sâzendelerin bildirir.

218. Beşinci fasılda cümle Eyyûb borusu ve gayrı sâzları eşkâlleriyle beyân eder.

220. Altıncı fasılda cümle câm dübeleği ve gayrı gûne sâzları bildirir.

220. el-Faslu’l-hâmis ve erba‘în, cümle İslâmbol içre esnâf-ı lu‘bedebâzân, sâzendegân [u] mudhikânların bildirir.

220. Bu kavm-i kaşmerân-ı mudhikânlar dahi on iki aded fasl-ı azîmlerdir.

221. el-Faslu’s-sâdis ve erba‘în, esnâf-ı hoş-sohbet, nedîmân [u] mukallidân-ı ibret-nümâ.

222. Hikâye-i münâsib-i garîbe ve dîğer hikâye-i acîbe.

223. Ve pâkîze eş‘âr-ı fasîh [ü] belîğler ve gayrı mukallidân nüdemâlar.

224. el-Faslu’s-sâbi‘ ve erba‘în, esnâf-ı bozacıyân-ı mezmûmân.

224. Esnâf-ı mel‘ûnân [u] menhûsân ya‘nî meyhâneciyân.

225. Bu kavm-i meyhâneciyân, kavm-i gûnâ-gûn esnâf-ı kesîresin beyân eder.

226. Esnâf-ı âhar, nihâyet-i ehl-i hıref meyhâneci tâ’ife-i Yahûdân.

227. Ahvâl-i ordu-yı Hümâyûnun netîcesi ve ibtidâ alayları ve cümle esnâfâtları.

227. Ve cümle (–) kerre yüz bin aded haşerât-misâl askerleri.

227. Ve cümle dükkânları ve şeyh [u] meşâyihleri, fütüvvet kitâbı üzre cümle pîrleri tamam oldu.

227. İki yüz yetmiş birinci fasılda İslâmbol’da ne kadar benî âdem vardır anı ayân ü beyân eder.

227. İki yüz yetmiş ikinci fasılda Sultân Murâd Hân asrındaki füsahâ–yı bülegâ şu‘arâları beyân eder.

227. Asr-ı Murâd Hân-ı fâtih-i Bağdâd’da olan re’îsü‘l-küttâb efendileri beyân eder.

227. Dîğer zamân-ı Murâd Hân-ı Râbi‘deki hattât-ı kâmilleri beyân eder. ***[5b]***

228. varakda İki yüz yetmiş üçüncü fasılda İslâmbol içre olan hezârfen çemşid-kârları bildir[ir].

228. varakda İslâmbol içre tekellüm olunan cümle elsine-i muhtelifeleri beyân eder.

228. sahî[fede] Ve İslâmbol kal‘asının eşkâl-i resmin beyân eder.

228. Ve hikmet-i Hudâ şakanâme-i aceblu-yı ibret-nümâ eşkâlli benî âdemleri beyân eder.

Metin

[6a]

Cildü‘l-evvel min-seyâhatnâme

Lâ ilâhe illallâh Muhammedü‘r-Resûlullâh sâdıku’l-va‘di’l-emîn

[6b]

Bismillâhi’r-rahmâni’r-rahîm ve bihi’l-avni nesta‘în

Elhamdü lillâhi’l-lezî şerrefe’l-müşerrefîne bi-teşrîfi’t-tâ‘ât ve’s-seyâhât ve yessere lî arda’l-mukaddeseti’l-bilâdât ve’z-ziyârât ve’s-salavâtü alâ men essese bünyâte’l-kılâ‘ı’ş-şerî‘ati ve kelle[le]hâ bi-esâsi’n-nübüvveti ve’t-tarîka ve alâ âlihi’t-tayyibîne’t-tâhirîne hayrı‘l-beriyye ve tuhafi tahiyyât zâkiyât ve salâtü salavât nâmiyât, nessâr-ı zât-ı âlî-sıfât, eşref-i kâ’inât ve ekmel-i mevcûdât, pîşvâ-yı mihrâb, sallû kemâ ra’eytümûnî, reh-nümâ-yı bî-irtiyâb, ol Muhammed {efdalu men nataka} bi’d-dâd üzerine olsun kim anın rû-yı âbında ol Hazret-i ulûhiyyet Mâlikü‘l-mülk ve Hâliku’l-eflâk edîm-i arzı ibn âdem içün mesken [ü] me’vâ-yı latîf edüp benî âdemi cemî‘i mahlûkât [u] mevcûdâtdan eşref-i mahlûk etdi. Şi‘ir:

Tebâreke men ecre’l-umûre bi-hükmihi

Kemâ şâ’e lâ-zulmen erâde velâ hazmâ.

Ve ba‘de du‘â ve hayr-ı senâ ol zıllullâh-i rû-yı zemîn, nizâm-ı intizâm-ı arazîn olan es-sultân ibn es-sultân es-Sultân Gâzî Murâd Hân-ı Râbi‘ ibn Sultân Ahmed Hân ibn Sultân Mehemmed Hân ibn Sultân Murâd Hân-ı Sâlis ibn Sultân Selîm Hân-ı Sânî ibn Sultân Süleymân Hân ibn Selîm Hân-ı Evvel ibn Bâyezîd Hân-ı Sânî ibn Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed-i Sânî *rahmetullâhi aleyhim ecma‘în* {üzerlerine olsun}.

Ammâ bu müsevveddâtımıza şürû‘ etdüğimiz mahalde hidmet-i şerîfiyle şerefyâb olduğumuz pâdişâh-ı Cem-cenâb fâtih-i Bağdâd-ı behişt-âbâd Sultân Murâd Hân-ı Gâzî *tâbe serâhu* gark-ı garîk-i rahmet ola, anların zamân-ı saltanatlarında hicret-i nebeviyye’nin sene 1041 târîhinde piyâdece Belde-i Tayyibe ya‘nî Mahmiyye-i Kostantıniyye etrâflarında olan kurâ ve kasabâtları ve niçe bin hadîka ve gül [ü] gülistânlı bâğ-ı İremleri seyr [ü] temâşâ ederek hâtıra seyâhat-ı kübrâ ârzûları hutûr edüp,

“Âyâ peder ü mâder ve üstâd [ü] bürâder kahırlarından nice halâs olup cihân-geşt olurum” deyü her an Cenâb-ı Bârî‘den dünyâda sıhhat-i beden, seyâhat-i tâm, âhir nefesde îmân ricâsında idim. Ve dâ’imâ dervîş-i dil-rîşân ile hüsn-i ülfet edüp şeref-i sohbetleriyle müşerref olup,

ekâlîm-i seb‘anın ve çâr-kûşe rû-yı zemînin evsâfın istimâ‘ etdükde cân [u] gönülden seyâhate tâlib [ü] râğıb olup,

“Âyâ âlem[i] temâşâ edüp Arz-ı Mukaddese’ye ve Mısır [u] Şâm’a ve Mekke vü Medîne’ye varup ol Mefhar-i Mevcûdât hazretleri’nin Ravza-i Mutahharası‘na yüz sürmek müyesser ola mı?” deyü zâr [ü] giryân ve serserî ve nâlân olurdum.

Hikmet-i Hudâ **sebeb-i seyâhat ve geşt [ü] güzâr-ı vilâyet** Evvelâ mahlas-ı hakîr-i fakîr ve dâ‘î-i kesîrü‘t-taksîr seyyâh-ı âlem ve nedîm-i âdem, Evliyâ-yı bi-riyâ ibn Dervîş Mehemmed Zıllî dâ’imâ ed‘iye-i me’sûre-i istihâreye tâlib ü müdâvim ve esniye-i mevfûre-i müşerrefeye râğıb ü mülâzım olup Hikmet-i Rabbânî ve hidâyet-i Yezdânî, sûre-i kerîm-i Furkâniyye ve âyât-i azîme-i Kur’âniyye berekâtiyle dil-i çeşm-i alîl Cenâb-ı Hazret-i Celîl tarafından istimdâd taleb edüp maskıt-ı re’simiz olan İslâmbol’da günc-i mihnethânemizde girde-bâliş-i nâliş üzre hâb-ı murâda yasdanup bin kırk {mâh-ı} Muharreminin leyle-i âşûrası idi kim bu hakîr beyne’n-nevm ve’l-yakazada iken görürüm ki Yemiş iskelesi kurbünde Ahî Çelebi câmi‘i nâm câmi‘ kim helâl-i zülâl mâl ile inşâ olunmuş bir müstecâbü‘d-da‘ve câmi‘-i atîkdir, menâmımda hakîr kendümi ol câmi‘de gördüm.

Derhâl câmi‘in kapusu küşâde olup pür-silâh asker ile câmi‘-i münevverin içi nûr-ı münevver-i cema‘ât-i kesîreyle mâl-â-mâl olup salât-ı fecrin sünnetin edâ edüp salavât-ı şerîfeye meşgûl oldular. Meğer hakîr minber dibinde sâkin olup bu münevver vech-i hasenli cemâ‘ati temâşâ etmede hayran oldum. Hemân cenbimde olan câna nazar edüp;

“Benim Sultânım cenâb-ı şerîfiniz kimdir, ism-i şerîfiniz bize ihsân buyurunuz” dedim. ***[7a]*** Anlar eyitdi:

“Aşere-i Mübeşşere‘den kemânkeşlerin pîri Sa‘d-ı Vakkâs’ım” dedikde dest-i şerîfin bûs etdim.

“Ya Sultânım, bu sağ cânibde nûra müstağrak olmuş cema‘ât-i mahbûb kimlerdir” dedim.

“Anlar cümle ervâh-ı enbiyâdır. Ve gerü safda cümle ervâh-ı evliyâ ve asfıyâdır. Ve bunlar ervâh-ı Sahâbe-i kirâm ve Muhâcirîn, Ensâr ve Erbâb-ı Soffa ve şehîdân-ı deşt-i Kerbelâ ve asdıkâdır.

Ve bu mihrâbın sağındaki Hazret-i Ebûbekir ve Hazret-i Ömer’dir. Ve mihrâbın solunda Hazret-i Osmân ve Hazret-i Alî‘dir. Ve mihrâb önündeki külâhlıca âdem Hazret-i {Risâlet‘in} dünyâ ve âhiret karındaşı Hazret-i Veys el-Karanî‘dir. Ve câmi‘in solunda dîvâr dibinde siyâh-çerde âdem senin pîrin Hazret’in mü’ezzini Bilâl-i Habeşî‘dir.

Ve bu ayağ üzre cemâ‘ati saf saf bozan ve düzen kasîrü‘l-kâme âdem Amr-i Ayyâr Zamîrî‘dir. İşte bu alem ile gelen asker ki kızıl kanlı

esbâba müstağrak olmuşlar Hazret-i Hamza-i bâ-safâ ve cemî‘i ervâh-ı şühedâdır” deyü cümle câmi‘ içindeki cemâ‘ati birer birer bu hakîre gösterüp her kankısına nazarım ta‘alluk etdi ise dest-ber-sîne edüp nazar aşinâlığı edüp tâze cân buldum.

“Ya sultânım bu cemâ‘atin bu câmi‘de cem‘ olmalarının aslı nedir” dedim.

“Azak câniblerinde cüyûş-ı muvahhidînden Tatar-ı sabâ-reftâr askeri muztaribü‘l-hâl olmağile Hazret’in himâyesinde olan bu İslâmbol’a gelüp andan Tatar Hân’a imdâda gideriz. Şimdi Hazret-i Risâlet dahi İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin ve on iki imâmlar ile ve bizden gayrı Aşere-i Mübeşşere ile gelüp sabâh namâzının sünnetin edâ edüp sana kâmet eyle deyü işâret buyururlar; sen dahi savt-ı a‘lâ ile ikâmet-i tekbîr edüp ba‘de’s-selâm *Âyetü‘l-kürsî’*yi tilâvet eyle, Bilâl *Sübhanallâh* desin, sen *Elhamdü lillâh,* Bilâl *Allâhu ekber* desin, sen *âmîn âmîn* de. Ve cümle cema‘ât ale’l-umûm tevhîd ederiz. Ba‘dehu sen *Ve salli alâ cemî‘i’l-enbiyâi ve’l-mürselîn ve’l-hamdü lillâhi rabbi’l-âlemîn* deyüp kalk, hemân mihrâbda Hazret-i Risâlet otururken dest-i şerîfin bûs edüp,

‘Şefâ‘at yâ Resûlallâh’ deyüp ricâ eyle” deyü Sa‘d-ı Vakkâs yanımda oturup cümle ta‘lîm eyledi. Anı gördüm, câmi‘ kapusundan bir nûr-ı mübîn berk urup câmi‘ içi nûr iken nûrun alâ nûr olunca cümle Sahâbe-i kirâm [ve] ervâh-ı enbiyâ ve evliyâ ayağ üzre hâzır durdular. Sa‘âdetle Hazret-i Risâlet yeşil alemi dibinde, yüzünde nikâbıyla, elinde asâsıyla, belinde kılıcıyla, sağında İmâm Hasan ve solunda İmâm Hüseyin ile zâhir olunca mübârek sağ pâ-yı şerîflerin câmi‘-i münevver içre *bism-i İlâh* ile koyup mübârek vech-i şerîfinden bürka‘ın küşâde kılup *“Esselamü aleyk yâ ümmetî”* buyurdular. Cümle Huzzâr-ı meclis *“Ve aleykümü‘s-selâm yâ Resûlallâh ve yâ Seyyide’l-ümem”* deyü selâm aldılar.

Hemân Hazret mihrâba geçüp iki rek‘at sünnet-i fecri edâ edüp hakîre bir dehşet ve vücûduma bir lerzân vâkı‘ oldu. Ammâ Hazret’in cemî‘i eşkâline nazar eyledim. *Hilye-i Hâkânî’*de tahrîr olunduğu üzre idi. Ve yüzünde bürka‘ı al şâl idi. Ve destâr-ı şerîfi on iki kolanlı beyâz şâş idi. Ve hırka-i şerîfleri saruya mâyil deve yününden idi. Ve gerdeninde asfarü‘l-levn sof şâlı var idi. Ve pâ-yı sa‘âdetlerinde sarı çizmeleri var idi. Ve ser-i sa‘âdetleri destârı üzre bir misvâk sokulmuş idi.

Ba‘de’s-selâm sağ cânibde hakîre nazar edüp mübârek yed-i yümnâları ile zânû-yı şerifine urup hakîre hitâben kâmet eyle dediler, hemân hakîr Sa‘d-ı Vakkâs’ın ta‘lîmine göre derhâl makâm-ı segâhda *Allâhümme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammed ve sellim aleyh* deyü kâmet edüp tekbîr etdim. Hazret dahi makâm-ı segâhda savt-ı hazîn ile Fâtiha-i şerîfi tilâvet edüp zamm-ı sûreyi, sûre-i

Sâd-ı şerîfden, [1] aşr-ı şerîfin tilâvet edüp cümle cemâ‘at sâmi‘înden olup Hazret imâmet etdi. Ba‘de’s-selâm hakîr *Âyetü‘l-kürsî*, Bilâl *Sübhânallâh*; hakîr *Elhamdü lillâh* ve Bilâl *Allâhu ekber* deyüp Bilâl-i Habeşî ile müselsel mü’ezzinlik hidmetinde olup ba‘de’d-du‘â bir tevhîd-i Sultânî olmuşdur kim aşk-ı ilâhî ile ***[7b]*** mest [ü] medhûş olup gûyâ hâbdan bîdâr idim.

Hulâsa-i menâm Sa‘d-ı Vakkâs ta‘lîmiyle edâ-yı hidmeti tamâm edüp Hazret-i Risâlet mihrâbda savt-ı muhrik ile uzzâl makâmında bir *Yâsîn-i şerîf* ve üç sûre-i *İzâ câ’e* ve sûre-i mu‘avvezeteynleri bi’t-tamâm tilâvet edüp Bilâl Fâtiha deyüp Hazret mihrâbda ayağ üzre dururken hemân Sa‘d-ı Vakkâs hazretleri destimden yapışup huzûr-ı Hazret’e götürüp;

“Âşık-ı sâdıkın ve ümmet-i müştâkın Evliyâ kulun şefâ‘atin ricâ eder” deyüp Hazret’e götürüp “Mübârek dest-i şerîflerin bûs eyle” deyince bükâ-âlûd olup mübârek dest-i şerîfine küstâhâne leb urup mehâbetinden,

“Şefâ‘at yâ Resûlallâh” diyecek mahalde hemân

“Seyâhat yâ Resûlallâh” demişim. Hemân Hazret tebessüm edüp

“Şefâ‘atî ve seyâhatî ve ziyâretî ve Allâhümme yessir bi’s-sıhhati ve’s-selâme” deyüp Fâtiha dediler. Cümle Sahâbe-i kirâm Fâtiha tilâvet edüp cümle huzzâr-ı meclisin dest-i şerîflerin bûs ederdim. Ve her birinin hayır du‘âsın alup giderdim. Kiminin dest-i şerîfi müşk gibi, kimi amber ve kimi sünbül ve kimi gül ve kimi reyhân ve kimi zaymurân ve kimi benefsec, kimi karanfîl gibi kokardı. Ammâ bizzât râyiha-i Hazret-i Resûl za‘ferân-ı verd-i handân gibi kokardı. Ve mübârek sağ elin bûs etdüğimde gûyâ pembe-misâl kemiksiz bir dest-i şerîf idi. Ammâ sâ’ir enbiyânın dest-i şerîfleri ayva râyihası kokardı. Hazret-i Ebûbekir es-Sıddîk’ın dest-i şerîfleri kavun gibi şemm olunurdu. Hazret-i Ömer ke-râyihati’l-amber gibi idi. Hazret-i Osmân benefşe gibi râyihası var idi. Hazret-i Alî ke-râyiha-i yâsemen idi. İmâm Hasan karanfîl gibi İmâm Hüseyin verd-i ebyaz gibi kokardı. *Rıdvânullâhi Ta‘âlâ aleyhim ecma‘în.*

Bu hâl üzre cemî‘i huzzâr-ı meclisin dest-i şerîflerin bûs edüp yine Hazret-i Risâlet bir Fâtiha deyüp cümle Ashâb-ı güzîn savt-ı a‘lâ ile seb‘ü‘l-mesânîyi tilâvet edüp hemân Hazret-i Risâlet-penâh mihrâbdan *“Esselamü aleyküm eyâ ihvânûn”* deyüp câmi‘den taşra revâne olunca cümle Sahâbe-i kirâm hakîre gûnâ-gûn hayır du‘â ve iltiyâm etdiler. Ve câmi‘den çıkup gitdiler. Hemân Sa‘d-ı Vakkâs hazretleri belinden sadağın çıkarup hakîrin beline kuşadup tekbîr edüp;

“Yürü sehm [ü] kavs ile gazâ eyle ve Allâh’ın hıfz [u] emânında ol ve müjde olsun sana bu meclisde ne kadar ervâh ile görüşüp dest-i şerîflerin bûs etdinse cümlesini ziyâret etmek müyesser olup seyyâh-ı

âlem ve ferîd-i âdem olursun. Ammâ geşt [ü] güzâr etdüğin memâlik-i mahrûseleri ve kılâ‘-ı büldânları ve âsâr-ı acîbe ve garîbeleri ve her diyârın memdûhât, sanâyi‘ât, me’kûlât [ü] meşrûbâtını ve arz-ı beledi ve tûl-ı nehârların tahrîr edüp bir âsâr-ı garîbe eyle. Ve benim silâhımla amel edüp dünyâ ve âhiret oğlum ol. Tarîk-i hakkı elden koma, gıll [u] gışdan berî ol, nân u nemek hakkın gözle, yâr-ı sâdık ol, yaramazlarla yâr olma, eyilerden eylik öğren” deyü va‘z [u] bendler edüp ve alnım bûs edüp Ahî Çelebi câmi‘inden taşra çıkup gitdiler. Hakîr mebhût olup hâb-ı râhatdan bîdâr olup;

“Âyâ bu benim vâkı‘am mıdır, yohsa vâkı‘-ı hâlim midir, yohsa rü’yâ-yı sâliham mıdır” deyü gûnâ-gûn tefekkür ile inşirâh-ı sadr [ve] zevk-i derûna nâ’il oldum. Ba‘dehu ale’s-sabâh pâk âbdest alup salât-ı fecri edâ edüp İslâmbol’dan Kâsımpaşa’ya ubûr edüp mu‘abbir İbrâhîm Efendi’ye rü‘yâmız ta‘bîr etdirüp;

“Cihân-ârâ ve âlem-geşt seyyâh-ı âlem olup hüsn-i hâtime ile işin itmâm bulup Hazret’in şefâ‘ati ile dâhil-i huld-i berîn olursun” deyü tebşîr edüp el-Fâtiha dedi. Andan Kâsımpaşa Mevlevîhânesi şeyhi Abdullâh Dede’ye varup dest-i şerîflerin bûs edüp vâkı‘amı anlara dahi ta‘bîr etdirdim.

“On iki imâmın destin bûs etmişsin, dünyâda hümâm olursun. Aşere-i Mübeşşere ellerin öpmüşsün, dâhil-i cinân olursun. Çâr-yâr-ı güzînin yed-i mübâreklerin bûs etmişsin, dünyâda cemî‘i pâdişâhların şeref-i sohbetleri ile müşerref olup nedîm-i hâsları olursun. Ol kim Hazret-i Risâlet’in cemâlin görüp dest-i şerîflerin takbîl edüp hayr du‘âsın almışsın, sa‘âdet-i dâreyne vâsıl olursun. Ve Sa‘d-ı Vakkâs’ın nasîhatı üzre ibtidâ bizim İslâmıbolcuğazımızı ***[8a]*** tahrîr etmeğe bezl-i himmet edüp var makdûrun sarf eyle, ‘*El-mukadder kâ’in’* fehvâsınca sana dahi takdîr olan nasîbin elbette gelir” deyü yedi cild tevârîh-i kütüb-i mu‘teber-i nefîse ihsân edüp “Yürü işin râst gele, el-Fâtiha” deyüp du‘â-yı hayrları ile behre-mend olduk.

Ba‘dehu hakîr-i fakîr anca hâne-i bî-minnetimiz olan savma‘amız küncünde gencîne-i kitâba mâlik olup ba‘zı tevârîhât tetebbu‘ ederek maskat-ı re’simiz olan hasretü‘l-mülûk ve liman-ı bahr-i fülûk olan vilâyet-i Makdon’un hısn-ı hasîni ve sedd-i metîni olan İslâmbol’un tahrîrâtına şurû‘ eyledik.

[el-Faslu’l-evvel]

Hamd-i bî-hadd ü sipâs ve senâ-yı bî-add ü bî-kıyâs, ol perver[di]gâr-ı âlemîn üzerine olsun kim hitâb-ı kün ile bu arz [u] semevâtı ve mülevven kâ’inâtı ademden vücûda getirdi. Ve dürûd-ı bî-tu‘add ol mahbûb u matlûb-ı Hudâ Muhammedü‘l-Mustâfâ üzerine olsun kim feth-i kılâ‘ habîrü‘l-fâtihîn ve sâhib-i eshâbü‘l-mücâhidîndir ve vâris-i mülk-i dîn-i şer‘-i mübîndir kim fâtih-i Mekke [ve] Bedr-i Huneyn ve

kâli‘ü‘l-bâb-ı kal‘a-i Fahleteyndir, bu feth [u] fütûhâtlardan sonra Yemen ve Mısır ve Şâm ve Kostantıniyye hakkında ümmetlerini terğîb etmek içün niçe hadîs-i şerîfler buyurmuşlardır.

Zikrü‘l-ahâdîs elletî verade fîhâ zikr Kostantıniyye; [2] an Bişri’l-anevî ve fî kitâbı *Câmi‘ü‘s-sağîr.*

Ve bu rû-yı arzda İslâmbol’dan büyük belde-i ma‘mûre olmaduğuna niçe bin delâ’ilât vardır. Ammâ Ebû Hüreyre *radıyallâhu anh* hazretleri rivâyetiyle bu hadîs-i şerîf-i tavîl delîldir. [3] ..... (1.5 satırlık yer boş).....

Benî İshâk’dan murâd olan Ays’dır kim Rûm tâ’ifesi Ays evlâdlarındandır kim Kostantıniyye’ye mâlik olduklarına işâretdir.

Ve kelâm-ı kübbârdan bu ebyât dahi Belde-i tayyibe hakkındadır. Beyt:

Nahnü‘l-lezî bâye‘ûnâ Muhammeden

Ale’l-cihâdi mâ ye‘înâ ebeden

Ve niçe hadîs-i şerîfleri Ashâb-ı güzînden Mu‘âviye hazretleri ve Hâlid ibn Velîd ve Ebâ Eyyûb-ı Ensârî ve Abdül‘azîz hazretleri istimâ‘ edüp;

“Âh fâtih-i Kostantıniyye biz olaydık” deyü fâtih-i Rûm olmağa sa‘y-i belîğ edüp niçe kerre ashâb-ı güzîn Kostantıniyye’yi muhâsara etdükleri inşâ’allâhu ale’t-tafsîl mümkün olduğu mertebe tahrîr olunur. Ammâ hübût-ı Âdemden sonra ibtidâ bânîsin beyân eder.

el-Faslu’s-sânî
Fî beyân-ı ta‘mîr-i şehr-i kadîm ve kal‘a-i azîm

Belde-i tayyibe ve Dârü‘s-saltânati’l-aliyye ve taht-ı Yûnâniyân-ı Makdonya ya‘nî mahmiyye-i Kostantıniyye ve hasretü‘l-mülûk dâr-ı İslâm binâ-yı Hazret-i Süleymân *aleyhi’s-selâm* hakkında niçe bin müverrihîn evsâfın ve şehrengîzin tahrîr edüp Kur’ân-ı azîmde fethi târîhin [4] bulmuşlar.

Ve [6] dan murâd Kostantıniyye’dir demişlerdir.

Ve ba‘zı müfessirîn [7] nassından murâd bu kal‘a-i Makdonya’dır demişler.

Hülâsa-i kelâm gulgule-i Rûm ve tantana-i Rûm ve velvele-i Rûm ve debdebe-i Rûm ve gulibeti’r-Rûm bir dâr [u] diyâr kim vech-i arzda nazîri yokdur. Be-kavl-i *Tevârîh-i Yûnâniyân-ı Yanvan* ve gayrı müverrihân binâ-yı Kostantıniyye hakkında cümle müttefekun aleyh olmuşlardır kim be-kavl-i İshâk vilâdet-i Resûl’den 1600 sene mukaddem Hazret-i Süleymân ibn Dâvûd *aleyhimesselâm* Kâf’dan Kâf’a ve ins [ü] cin, hûş [u] tuyûra hükm etdi.

Ammâ Mağrib-zemînde Bahr-i Okyûnûs içre Ferendûz nâm bir cezîre içre Saydûn nâm bir azîmü'ş-şân pâdişâh var idi. Gâyet mağrûr ve müdemmiğ olup Hazret-i Süleymân'a ser-fürû etmeyüp serkeşlik etdi. Andan Hazret-i Süleymân yer götürmez cünd-i firâvân ile ve cemî'i ecnâs-ı hayevân ile Saydûn Pâdişâh'ın üzerine varup cümle dâr [u] diyârın harâb [ü] yebâb ve ahâlîsin esîr [ü] ***[8b]*** itâb edüp âhir Melik Saydûn'u sayd-ı dâm-ı giriftâr-ı bend-i hicrân edüp serâperde-i Süleymân önünde şemşîr-i âteş-tâb ile katl edüp bî-nâm [u] bî-nişân etdi. Ammâ bu maktûl Saydûn melikin felekde misli lâ-nazîr bir perî-peyker, melek-manzar duhter-i nâ-şüküfte-i münevvere-i ahteri ve matla'-ı bâhteri var idi. Hazret-i Süleymân ol duhteri mâl-ı ganâyimden alup izdivâclarında indirâc etdiler. Zîrâ ol mahalde Hazret-i Süleymân mücerred-i pâk idi kim Yemen diyârında Sabâ şehri pâdişâhının kızı Belkîs Havvâ Bursa nevâhîlerinde Aydıncık nâm taht-ı azîmde merhûme olup Süleymân Nebî mücerred kalup bu Saydûn Pâdişâhın kızı Aline'yi firâşiyle müşerref edüp Rûm ellerine getürdükde ol kız ığvâ-yı şeytân ile dâ'imâ bükâ-âlûd idi. Hazret-i Süleymân bu duhter-i bed-ahterin ahvâl-i pür-melâlinden su'âl etdükde kız eyitdi:

"Ya Emînallâh dilerim kim benim içün bu mahalde bir sarây-ı âlî binâ edüp anda dâ'imâ bakıyyetü'l-ömrümü ibâdet ile geçirem ve babamın sûretin inşâ kıldırup ana nazarım ta'alluk etdükçe bükâdan fâriğ olam" deyü gûnâ-gûn ricâlar etdi. Derhâl ricâsı hayyiz-i kabûlde vâkı' olup Hazret-i Süleymân cemî'i ins [ü] cinne ve perîlere emr edüp Diyâr-ı Makdon'da {ya'nî Erzurûm ve Filibe ve Edirne ve İslâmbol'da ve İzmit'de} âb [u] hevâsı latîf yerleri deverân ederek yedi günde Hazret-i Süleymân'a gelüp haber verdiler.

Andan Hazret-i Süleymân Atina'ya gelüp anda Temâşâlık nâm bir kasr-ı cihân-nümâ etmişdir kim hâlâ eser-i binâları zâhir ü bâhir bir kâh-ı Havernakdır kim ile'l-ân vâcibü's-seyr binâ-yı azîmlerdir kim âdemin aklı çâk olur.

Andan İslâmbol zemînine gelüp hâlâ Hünkâr bâğçesi ki Sarâyburnu nâm mahalle gelüp anda serâperde-i Süleymânîyi kurup meks etdükde bir gece hâb-ı râhat edüp âb [u] hevâsından tarâvet kesb edince ol mahalde bir sarây-ı âlî ve gûnâ-gûn nüzhet-âbâd maksûreler inşâ etdi kim dillerde dâstân-ı dostân olup inkırâzu'd-devrân ma'mûr u âbâdân ola deyü İslâmbol zemîni içün hayr du'â etdi. Meğer ol duhter-i bed-ahter, babası timsâline mahfî putperestelik eder. Hazret-i Süleymân vâkıf-ı esrâr olunca mezkûr kızı {babası gibi} katl etdi.

Ba'dehu Süleymân Nebî Sarâyburnu'nda ol âsâr-ı azîmeleri hâli üzre bırağup Arz-ı Mukaddese'ye gidüp anda Hazret-i Dâvûd'un binâsına şurû' etdüği Mescid-i Aksâ'yı Süleymân Nebî tamâm ederken merhûm olup pederleri cenbinde Kudüs-i Şerîf'in kal'ası hâricinde bir âsitâne-i

azîmde medfûnlardır.

Ba‘dehu {bânî-i sânî}, Hazret-i Süleymân oğlu Melik Rac‘îm, Yûnâniyân’a pâdişâh olup İslâmbol’da babası Hazret-i Süleymân’ın binâsı üzre niçe binâlar dahi zamîme edüp amâr etdi. Ve tahtgâh edinüp dîn-i Süleymân Nebî üzre iki yüz kırk sene hilâfet etdi.

Ve bu Melik Rac‘îm ibn Hazret-i Süleymân be-kavl-i Muhammed ibn İshâk vilâdet-i Fahr-i âleme gelince 1600 sene olmuşdur. Âhir bu dahi dâr-ı bâkîye irtihâl edüp Kudüs-i Şerîf kurbünde Hazret-i Îsâ‘nın maskat-ı re’si olan Beytüllahm cenbinde bir kehf-i azîm içre medfûndur.

Andan bânî-i sâlis Yanko ibn Mâdyân melik oldu kim hübût-ı Âdem Safî‘den dörd bin altı yüz yılda pâdişâh olup İslâmbol’u binâ etdi. Bunun hilâfeti İskender-i Rûmî mevlûdundan dörd yüz otuz sene mukaddemdir. Ve İskender-i Kübrâ [e]vkâtından Hazret-i Risâlet’in vilâdetine gelince 882 sene oldu. Yanko ibn Mâdyân Amlâk oğullarındandır. Ays ibn İshâk Nebî‘ye müntehîdir. Bir rivâyetde Yanko, kısrakdan tevellüd etdüğiyçün Yanko ibn Mâdyân derler. Batâlise-i Yûnâniyân’ın ibtidâsıdır.

Rû-yı zemîni Kâf’dan Kâf’a kabza-i teshîre alan dörd pâdişâh-ı cihângîrdir. İkisi İslâmda, ikisi gayrı edyân-ı bâtıldadır. Biri Hazret-i Süleymân Nebî, biri İskender-i Zülkarneyn’dir, buna dahi Nebî demişlerdir. Ve gayr-ı müslimden rû-yı arza ser-tâ-ser mâlik olanın biri Buhtunnasr-ı Kürdî ve biri dahi Yanko ibn Mâdyân’dır, altı yüz yıl mu‘ammer olup edîm-i arzda imâretler binâ etmeğe mâyil idi. Karındaşı *Tevârîh-i Yûnân* sâhibi Yanvan, Kudüs-i Şerîf‘e kayser idi. Kayâsıraların ibtidâsı bu Yanvan’dır. Bu dahi beş yüz yigirmi sene kayser olup gâh Arz-ı Mukaddes’de ve gâh arz-ı Makdon ki Rûmeli’dir, anda pâdişâh-ı zîşân olurdu.

Hikmet-i Hudâ bir gün bu Yanko ibn Mâdyân ayş [u] nûş edüp mest [u] medhûş câme-i hâb-ı nâzda hâb-âlûd ***[9a]*** olup yatırken ale’s-sabâh serîri ile kendüyi Sarâyburnu nâm mahalde bulup niçe eyyâm anda sâkin olup cemî‘i vüzerâ ve vükelâları ve cümle ser-i kârda olan huddâmları başına cem‘ olup İslâmbol’un Sarâyburnu nâm mahallin âb [u] hevâsından hazz edüp bir kal‘a bünyâd etmeğe ihtimâm etdi. Zîrâ bu Yanko ibn Mâdyân, cihângîr-i kübrâ azîmü’ş-şân bir pâdişâh idi. Cümle Yûnâniyân buna Süleymân-ı Sânî derler. Bunun zamân-ı hilâfetinde Kürdistân’dan Buhtunnasr dîn-i Yahyâ üzre sâhib-hurûc olup hûn-ı Yahyâ Nebî‘yi taleb içün Arz-ı Mukaddes’i ve Haleb [ve] Şâm’ı ve Taberistân ve arz-ı Filistîn ve arz-ı Askalân’ı ve arz-ı Hâsân’ı ve bilâd-ı Mısr’da yetmiş pâre şehir harâb [u] yebâb edüp yedi kerre yüz bin Benî İsrâ’îl’i katl edüp Hazret-i Ermiyâ‘yı ve Hazret-i Dânyâl’ı Sıfet şehrinde esîr edüp bilâ-hisâb mâl-ı hazâyin cem‘ edüp Yanko ibn Mâdyân’a isyân etmek kasdında olduğun Yanko istimâ‘ edüp karındaşı Yanıvan’ı Buhtunnasr üzre deryâ-misâl asker ile gönderüp kendünün baş vezîri

olan Kanator vezîri iki kerre yüz bin asker ile talî‘a-i cüyûş edüp azm-i Buhtunnasr deyüp Karaman sahrâsında iki asker-i bî-pâyân birbirleriyle dokuşup hikmet-i İlâh Buhtunnasr bî-nasr olup bedbaht-ı bî-nusret münhedim olup bu kadar mâl [u] menâl-i firâvânı Yanko’ya gelüp ol mâl-ı ganâyim ile Yanko ibn Mâdyân, Hazret-i Süleymân’ın binâsı ve makâmıdır deyü İslâmbol’un sûruna mübâşeret edüp karındaşı Yanıvan Tuna nehrin İslâmbol içinden cereyân etmeğe ta‘ahhüd edüp Yanko vezîri Kanator’a Yedikulle’yi binâ etmeğe mübâşeret etdi. Silivrice Vezîri Silivri kal‘asın, Burgazice Vezîr Burgaz kal‘asın, Bugados Vezîr Bugados kal‘asın, Ereğliye Vezîr Ereğli kal‘asın, iki karındaş iki vezîr idi, Çekmece kal‘aların ve Terkoziçe Vezîr Karadeniz Boğazı kurbünde Terkoz kal‘asın ve Karadeniz nihâyet bulduğu mahalde Yoroz nâm bıtrîk-ı kıssîs Yoroz kal‘ası ki hâlâ Kavak nâm kasabanın ensesinde Yoroz nâmıyla meşhûr kal‘a-i ma‘mûredir, anı binâ etdi.

Ve’l-hâsıl cemî‘i ekâlîm-i seb‘ada yedi yüz vezîri var idi, cümlesine haber olup İslâmbol ki kal‘a-i Makdonya’dır, ana temel bırağup bünyâd etdükleri inşâ’allâh mahallinde tahrîr olunur.

Üçüncü fasıl
Bahr-i siyâh fethi beyânındadır

Ulûm-ı hey’ete mâlik olan müverrihînin kavl-i sahîhleri üzre Karadeniz Tûfân-ı Nûh zulemâtı suyundan kalmış bir bahr-i amîkdir kim umku seksen kulaç fecc-i amîk bir bahr-i siyâhdır kim kable’t-Tûfân Akdeniz’e munsab olmayup İslâmbol kurbünde hâlâ Karadeniz Boğazı olan mahalde nihâyet bulmuş idi.

Ol asırda Macaristân’da Salanta sahrâları ve Dobraçin ve Keçkemet ve Gingöş ve Peşte sahrâları ve Sirem ve Semendire vâdîleri serâpâ Karadeniz olup Venedik körfezi sâhilinde Dodoşka vilâyetinde mezkûr Karadeniz Venedik körfezine munsab olduğu yerler hâlâ nümâyândır. Hattâ Silisre eyâletinde Pravadi kal‘ası evc-i semâya ser çekmiş bir kal‘a-i bâlâdır, ol asırda bu kal‘a leb-i deryâda imiş. Hâlâ keştîler bağlamak içün demir halkalar vardır, durur ve zamân-ı kadîmde gemi küpeşteleri ve bodostomaları kayalara dokunmakdan rahnedâr etdükleri yerler ayân u beyândır. Ve Karadeniz’in bir alâmeti dahi cezîre-i Kırım içre Bâğçesarây’a bir merhale karîb Menkûb kal‘ası derler ebr-i nîlgûna ser çekmiş bir kal‘a-i ser-bülenddir, anda dahi keştîler yatacak limanlar ve kayalar üzre keştî bağlamak içün amûd-ı müntehâlar vardır.

Cezîre-i Kırım ve Sahrâ-yı Heyhât ve Deşt-i Kıpçağ ve bi’l-cümle Diyâr-ı Sakâlibe serâpâ Karadeniz imiş kim bir fırkası dahi Bahr-i Harez’e ya‘nî Gîlân ve Demirkapu denizine munsab olurmuş.

Hattâ bu hakîr-i kesirü‘t-taksîr sene (–) târîhinde İslâm Geray Hân asrında Maskov seferine giderken asker-i Tatar-ı adû-şikâr ile Heyhât sahrâsında Kertmeli ve Biyim ve Eşim nâm yurdlarda tüşün verüp meks

etdükde on kerre yüz bin sabâ-sür‘at esb-i tâzîlere su vermek içün eşmeler hafir ederken rimâl-ı türâb içre deniz mahlûkâtının alâmetleri çıkardı. Meselâ yengeç ve kerevit ve midye ve istiridye misilli haşerâtların kabukları zâhir olurdu. Andan anlanır kim Heyhât vâdîsi dahi Karadeniz imiş. Âye[t]: [8] ***[9b]***

Ba‘dehu Mâlikü‘l-mülk, Fâ‘il-i muhtâr Allâh rû-yı arzı bir gûne sûrete dahi komak içün İskender-i Zülkarneyn’i halk etdi. Zîrâ ***“****İzâ erâdellâhu şey’en heyye’e esbâbehu”* [9] mazmûnu üzre hübût-ı Âdem’den 5075 sene sonra edîm-i arzda İskender-i Kübrâ cihângîr pâdişâh olup cemî‘i pâdişâhlar kendüye mutî‘ [ü] münkâd oldular. Ammâ Yûnâniyân’dan Makdonya ve İzmirne sâhibi Kaydefâ İskender’e ser-fürû etmeyüp hasm-ı kavî olup İskender bu Kaydefâ mülküne bir vech ile zafer bulmayup âhir İskender terk-i tecrîd olup seyâhat ile Kaydefâ‘nın diyârına kadem basup Kaydefâ Ana’nın dîvânına dâhil olup tarz [u] tavrın ve re’y [ü] tedbîr [u] cünbüş [ü] harekâtın tecessüs ederken Hikmet-i Hudâ İskender’i Kaydefâ askeri bilüp kayd [u] bend ile Kaydefâ huzûrına getirüp mukaddemâ Kaydefâ İskender’in sûretin nakş etdirmiş idi, ol timsâle İskender’i rûbâr edince bildiler kim İskender’dir. Amân vermeyüp İskender’i Kaydefâ haps edüp niçe zamân İskender habsde kaldı. Âhir Kaydefâ İskender’i hapsden ıtlâk edüp kendü ile ceng etmeyeceğine ve kılıç çekmeyeceğine İskender’e yemîn verüp âzâd etdi. Andan İskender kûh-ı Elbürz dâmeninde pâ-yı tahtı olan Irâk-ı Dâdyân’a gelüp cümle hukemâları ile müşâvere etdiler. Vüzerâ-yı İskender eyitdiler.

“Pâdişâhım Kaydefâ nâm avretin ne haysiyyeti ola, deryâ-misâl asker ile üzerine varup elin, vilâyetin harâb u yebâb, halkın dendân-ı tîğdan geçirüp ciğerlerin kebâb edelim” dediklerinde İskender eyitdi: *“El-kerîmü izâ ahide vefâh,* kaçan Kaydefâ beni hapisden ıtlâk etdükde üzerine asker ve kılıç çekmemek içün ahd [ü] mîsak etdim, buna bir ilâc edin kim Kaydefâ‘dan intikâm alam” dedikde hemân Hazret-i Hızır baş kaldırup eydir:

“Yâ İskender, eğer Kaydefâ‘dan intikâm alam dersen ceng [ü] cidâl ve harb [ü] kıtâl dahi olmaya, hemân Karadeniz’i şehr-i Makdonya kurbünden kesüp Akdeniz’e munsab eyle. Kaydefâ‘nın cemî‘i dâr [u] diyârları gark-ı âb olup intikâm alırsın ve ahd [ü] emânına dahi durmuş olursun” dedikde cemî‘i hukemâ-yı İskender

“Bârekallâh ilhâm-ı Rabbânî ile re’y [ü] tedbîr-i ahsen bu ola” deyü cümle hukemâ-yı kudemâ-yı nüdemâ-yı mühendisîn Karadeniz ile Akdeniz’in irtifâ‘ın alup Bahr-i Siyâh’ı irtifâ‘ üzre bulup yedi kerre yüz bin kûhken ummâller cem‘ edüp Karadeniz’in kat‘ına mübâşeret edüp Hazret-i Hızır hafr üzre mübâşir idi. Zîrâ Hazret-i Hızır İskender-i Zülkarneyn’in askerî tâ’ifesinden idi. Nübüvvetinde ihtilâf vardır, ammâ

nebî diyenler çokdur. İskender ile zulemâta varup âb-ı hayât Hızır‘a müyesser olup hâlâ zindedir. Ve Hazret-i Mûsâ ile refîk olduğu Kur’ân-ı azîm ile sâbitdir kim âye[t]: [10] âyeti delîl-i kat‘îdir. Hâlâ deryâ hidmetine me’mûrdur kim Karadeniz’i Akdeniz’e mahlût etmeğe sebeb Hızır Nebî olmuşdur kim Cenâb-ı İzzet anları sebeb halk etmişdir.

Netîce-i merâm deryâ-misâl asker-i ummâlân ile Karadeniz’i kat‘ ederken feth olunması karîb olunca Hızır‘ın re’yiyle ehl-i İslâm’a zulm edüp ücretlerin kat‘ ederlerdi. Keferelere istimâletler verüp ücretlerin pîşîn verirlerdi. Tâ ki bu hâl üzre üç sene tamâm olunca Karadeniz yol bulup cemî‘i kefereleri gark edüp ehl-i İslâm’dan ferd-i âferîdeye zarar olmayup Kaydefâ‘nın şehirlerinden Makdonya’yı ve Eski İstamboliyye’yi ve şehr-i Liryoz’u ve kal‘a-i Yoroz’u ve’l-hâsıl bin yedi yüz pâre şehri gark edüp Kaydefâ ve askerinden bir cân rehâ bulmayup gark-ı âb oldular. Beyt:

Fursatında düşmene veren amân

Kaydefâ gibi olısar bî-gümân.

Ammâ ol asırda Karadeniz ile Akdeniz mâbeyninde niçe bin kurâ ve kasâbâtlar ve şehr-i mu‘azzamlar var idi. İslâmbol’un Sarâyburnu ile Üsküdar mabeyninde şehr-i Makdonya var idi. Yedi yüz germ-âbe ılıcalı bir şehr-i azîm idi. Gark-ı âb olup İskender-i Kübrâ bu takrîb ile Kaydefâ‘dan intikâm alup Sarâyburnu’nda Makdonya şehrin ta‘mîr etmeğe mübâşeret etdi. {Ol zamândan beri Macar diyârları ve Sirem ve Semendire sahrâları ve Leh ve Çeh ve Kırım ve Kamerü‘l-kum ve Deşt-i Kıpçağ ve Heyhât vâdîleri deryâdan küşâde olup mesken [ü] me’vâ İremezâtü‘l-imâd misillü ferah-fezâ yerler olup benî âdem ve gayrı hayvânât içün kân-ı giyâhât [ve] mezâri‘ât yerleri oldu}.

Bânî-i râbi‘: İskender-i Kübrâ‘dır kim Makdonya’yı taht edinüp bâğ-ı İrem etmişdi. Ba‘dehu yine emr-i Hudâ ile Akdeniz’in Sebte Boğazı olan mahalli dahi kat‘ edüp Akdeniz’i Bahr-i Okyûnûs’a munsab ***[10a]*** etdi.

Lisân-ı Yûnânda Bahr-i Okyûnûs derler. Lisân-ı Arab’da Bahr-i Muhît derler. Zîrâ bu dünyâ cezîresin ihâta etmişdir. Ve ba‘zılar Bahr-i Ummân derler kim mâverâsına ferd-i âferîdenin aklı ermeyüp ilmullâhda kalmış bir bahr-i muhîtdir. Ammâ

Bahr-i Sefîd ile Bahr-i Siyâh’ın mâbeynin beyân eder: Hikmet-i Hudâ mellâhân-ı ehl-i bihâr ve fellâhân-ı bahreyn-i ehl-i züvvâr kavl-i sahîhleri üzre Azak’dan İslâmbol Boğazı‘na gelince Karadeniz ola. İslâmbol’dan Gelibolu Boğazı‘na varınca ol mâbeyn Bahr-i Rûm ola. Kilidü‘l-Bahreyn ki Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed binâsı kal‘ateyndir, ol boğazdan aşağısı Akdeniz ola. Ammâ bu hakîr-i kalîlü‘l-bizâ‘a Akdeniz ile Karadeniz’in mâbeynin niçe ehl-i dil yârândan tekmîl-i fünûn ve tekmîl-i seyâhat-i ibret-nümûn etmiş, yârân-ı bâ-safâlar ile mu‘tedil hevâda

temevvüc-i deryâ olmadan kayıklara süvâr olup İslâmbol'un Yedikulle Burnu'ndan Üsküdar tarafında Kadıköy nâm belîdenin Kalamış nâm burnuna dak rû-yı deryâda seyrân u cereyân ederek, temâşâ ederdik, bi-emrillâh-i Ta'âlâ Yedikulle Burnu'ndan mezkûr Kalamış nâm burnuna varınca rû-yı deryâda bir hatt-ı ahmer-gûn çekilmişdir kim gûyâ hatt-ı yed-i kudretdir, bu hattın şimâl tarafı İslâmbol'a doğru siyâh deryâdır ki Karadeniz derler. Ve yine bu hattın cenûb tarafına aşağı Kızıl Adalar'a ve gayrı cezâyirlere doğru nîlgûndan beyâz deryâ olmak ile Akdeniz derler. Bi-emri Hudâ bu iki elvân bahreynin mabeyninde bir râdde-i hamrâ çekilmişdir kim aceb sun'-ı Lem-yezeldir.

Ve bu râdde yine deryâ iken sekiz rûzgâr-ı zorkârın telattumundan müteğayyir olmak ihtimâli yokdur. İllâ lodos rûzgârı Marmara cezîrelerinden berü cûş u hurûş edüp temevvüc ederek geldikde bu hattın levni ve bahreynin mâbeynleri müteğayyir olur. Ve âsûde hevâda niçe keştîbânlara hakîr bu mahalli gösterdikde cümlesi pesend [ü] hezâr ahsend etdiler.

Ve hikmet-i Hallâk-ı âlem bu hattın Karadeniz tarafı sehel şordur. Akdeniz tarafı acıdır. Boğazhisâr'dan taşrası dahi acıdır. Bahr-i Muhît dahi ziyâde acıdır. Ammâ Bahr-i Kulzüm kim Bahr-i Süveys'dir *Allâhümme âfinâ* zehr-i mârdır.

Ammâ Karadeniz'in mâhîleri kadar bir bahrin balığı lezîz değildir. Husûsâ İslâmbol boğazlarında olan lezîz mâhîler gûyâ mâ'ide-i Mûsâ'dır. Ve İslâmbol Boğazı'nda Akdeniz ile Karadeniz birbirine mahlût olduğuyçün ba'zı müverrihîn ol boğaza merece'l-bahreyn derler.

Ve İskender İslâmbol'u ta'mîr ü termîm-i İremezât etdükden sonra ömr[ü] vefâ etmeyüp vilâdet-i bâ-sa'âdet-i Resûl-i Kibriyâ'dan 882 sene mukaddem vefât edüp ba'dehu Fahr-i âlemden yedi yüz yıl mukaddem bir zelzele-i azîm olup İslâmbol-ı Makdon'un serâpâ der [ü] dîvârı ve deyr [ü] diyârı münhedim ve içinde olan müşrikînler cümle mün'adim olup niçe kerre yüz bin cân helâk olup şehr-i Makdon kırk yıl harâb [ü] yebâb hâlî ve türâb kaldı. Ba'dehu,

Bânî-i hâmis: Yanko ibn Mâdyân oğlu Puzantin nâm kıral Ungurus diyârından cüyûş-ı müşrikîn ile İslâmbol'a gelüp babamın binâsı ve tahtıdır deyü şehr-i Makdon'ı müceddeden ta'mîr ü termîm edüp taht edindi. Yüz sene mu'ammer olup İslâmbol'u eyle amâr etdi kim hemân bıtrîk ve ruhbândan altı kerre yüz bin kıssîs var idi. {Anıniçün İslâmbol'un bir ismi dahi Puzanta'dır.} Puzantin dahi Tuna nehri buzu üzre at ile ubûr ederken buz meksûr olup Puzantin'in ömrü buz gibi şikeste olup vücûdu buz gibi eridi. Ol sene yine bir zelzele-i kübrâ olup İslâmbol münhedim olup ancak Hazret-i Süleymân'ın binâ etdüği kasır ve Ayasofya câmi'i yerindeki ma'bedgâh-ı Hazret-i Süleymân kalup yetmiş sene harâb [ü] yebâb kalup yılan ve çıyan ve bûm ve masasa

kânı oldu. Ba‘dehu,

Bânî-i sâdis: Kayser-i Rûm’dur kim İslâmbol’a nijâd-ı bünyâd uralı Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed’e gelince 2288 sene olmuşdu. Bu kayser, Hazret-i Ömer hilâfetinde olan Antâkıyye ve Haleb ve Şâm ve Kudüs’e mâlik olan Hırkîl Kayser değildir. Anlar niçe kayserlerdir, cem‘ olsa anlara kayâsıra derler, yigirmi bir aded kayserlerdir. Ammâ İslâmbol’u termîm eden Kayser-i Rûm’dur kim Kayseriyye ve Niğde ve Konya’yı binâ etmişdir. Yûnâniyân’ın ulu kırallarından idi. İslâmbol’da Fethiyye câmi‘i kurbünde bir deyr-i müzeyyen etmişdir. Anda târîhi mastûrdur. Ba‘dehu,

Bânî-i sâbi‘: Binâ-yı şehr-i Makdon hakkında cemî‘i müvverrihân-ı mütekaddimîn tahrîrleri üzre İslâmbol sûrunun ve Ayasofya binâsının keyfiyyet-i binâsı bu yüzden tafsîl [ü] beyân ederler kim yedinci ***[10b]*** kerrede ta‘mîr [ü] termîm eden Ebü‘l-beşer Hazret-i Âdem Safî *aleyhi’s-selâm* vech-i arza hübût etdükden sonra beş bin elli iki sene mürûr etdükde Yanko ibn Mâdyân’ın nebîresinden Vezendon nâm bir pâdişâh-ı zîşân zuhûr edüp cihâna ferr ü şevket salup cemî‘i memâlik-i Rûm’a ve bilâd-ı Frengistân ve Kızılelma’ya ve diyâr-ı Alman’a ve Karaman ve Yûnâniyan’a ve Bahr-i Rûm içre ve Ummân [u] Okyûnûs’da olan cümle cezâyirâta ve sâhil-i bahreynde olan bi’l-cümle memâlik-i mahrûse kılâ‘lara hükmü câri olup bi’t-tamâm mülûk-i âfâk fermânına râm oldukdan sonra şehr-i Makdon’a gelüp gördü kim dedesi Yanko’nun binâ etdüği o şehr-i kadîm harâb [ü] yebâb olmuş, hemân sâ‘at Makdon’da meks edüp cemî‘i hukemâ ve kehene ve âsafları ile meşveret edüp cümle memâlik zabtı içün İslâmbol’u tahtgâh edinmek içün binâsına şürû‘ etdükde rû-yı arzda fermân-beri olan pâdişâhlara haber gönderüp her diyârın ilm-i hendesede üstâd-ı kâmil mi‘mâr ve ummâl ve bennâlarından on kerre yüz bin âdem cem‘ olup tâli‘-i imâreti seretân olsun deyü tenbîh edüp Edirnekapusu cânibinde bir rasad peydâ edüp bir mîl minâre üzre bir nâkûs ihdâs edüp âmâde idi. Sa‘d sâ‘at oldukda ol çanı çalup cemî‘i bennâlar ellerinde olan taş ve kireçleri zemîne bırağup esâs etmeğe muntazır dururlardı. Hikmet-i Hudâ bir leylek bir yılanı şikâr edüp ber-hevâ âşiyânına getirirken ol yılan leylek murgunun minkârından rehâ bulup hikmet-i Rabbânî mezkûr rasad çanının üzerine yılan düşünce çan çalınup cemî‘i ummâllar ellerinde olan hacerâtları ve cibs-i Horasânîleri zemîne bırağup tarfetü‘l-ayn içre esâs-ı sûr bir zirâ‘-ı melikî zemînden âlî oldu. Cemî‘i müneccimîn ve kehhânîn

“Bire sa‘d sâ‘at olmadı, sabr edin” deyü feryâd etdiler. Mümkün olmayup binâya nahs sâ‘atde mübâşeret etdiler. Bu kal‘a içinden tâ‘ûn ve âteş ve askerî tâ’ifesinden isyân [u] tuğyân eksik olmaz. Ve şekl-i müselles vaz‘-ı esâs olundu, nuhûsetten halâs olmaz, bu diyâr yine harâb [ü] yebâb olur deyü müte’ellim olup feryâd etdiler. Âhir-i kâr

cümle kârların takdîre havâle eyleyüp bu beyt ile amel etdiler. Beyt:

Edemez def‘ sakınmağla kazâyı kimse

Bin sakınsan yine ön son olacak olsa gerek.

deyüp bu beyt mazmûnuyla mütesellî olup şimâl ve cenûb tarafının deryâları sâhilinde İslâmbol Hisârı‘na bünyâd urup yedi kûh-ı pür-şükûh üzre sûr-ı mezbûr ile ihâta eylemeğe bezl-i himmet etdi.

Ve cemî‘i taht-ı hükûmetinde olan pâdişâhlar deryâ-misâl askerleri ve ırgat bennâları ile gelüp binâya imdâd etdiler. Ve her pâdişâha biner zirâ‘ yeri amâr etmeğe me’mûr eyleyüp her pâdişâh hissesine düşen yeri gûnâ-gûn san‘atlar ile inşâ etdiler. Kal‘a-i İslâmbol ol asırda Sarâyburnu’ndan tâ Silivri kal‘asına, Silivri’den cânib-i şimâle Karadeniz sâhilinden Terkoz kal‘asına varınca tokuz sâ‘at yerdir. Mâbeynehümâda yedi kat germe kal‘a dîvârı binâ etdiler. Her dîvâr mâbeyninde yüzer zirâ‘ arîz handak-ı amîkler inşâ etdiler. Hâlâ Silivri’den Terkoz’a varınca kal‘a dîvârlarının burc [u] bârûları ve hafr [u] handakları zâhir ü bâhirdir. Ol tarafda olan kurâlar kim hâlâ amârdır, meselâ Feteköy ve Sazlıköy ve Arnavudköy ve karye-i Kovukdere ve karye-i İzzeddînli ve karye-i Kiteli ve karye-i Baklalı ve karye-i Türk-eşeli nâm kurâların cümle hân ve câmi‘ ve mesâcid ve imâretleri mezkûr kal‘a dîvârlarının seng-i hârâları ile inşâ olunup câ-be-câ kulleleri ve yedi kat handakları kalmışdır kim Akdeniz’den Karadeniz’de nihâyet bulmuş bir hısn-ı hasîn ve sedd-i metîn bir kal‘a-i üstüvâr imiş.

Ve bu mâbeynde kasaba-i Çatalca nâm mahal hâlâ bir ma‘mûr belde-i âbâdândır. Ol asırda bu dahi İslâmbol kal‘asına muttasıl bir kal‘a-i bender ve derbend-i calender sevâd-ı mu‘azzam idiğinin hâlâ asâr-ı esâsları nümâyândır. Ve mezkûr Terkoz kal‘asından İslâmbol Boğazı‘nda Yanko ibn Mâdyân patirgâhı binâ etdüği Yoroz kal‘ası‘na andan içeri Tarabya kal‘asına ve Rûmeli Hisârı zemîninde Fıranda kal‘asına ve Ortaköy arzında Ayanta kal‘asına ve Fındıklı kasabasında Fındıkça kal‘asına ve Galata burnunda Kurşumlumahzen yerinde Ayaniko Ayazması kal‘asına, andan Azebkapusu zemîninde Galya kal‘ası, andan Tershâne-i kadîm arzında Petrine kal‘asına, andan Tershâne bâğçesi yurdunda Aline kal‘asına ***[11a]*** andan Galemikra kal‘ası ki hâlâ Südlüce kasabasında Ca‘fer-âbâd tekyesi zemîninde mezkûr kal‘anın esâs-ı binâları zâhirdir.

Ve bu bâlâda tahrîr olunan kılâ‘lar ki sâhil-i bahrde vâkı‘ olmuşdu, bir kal‘adan bir kal‘aya İslâmbol Boğazı‘nın iki tarafında olan kal‘aların birbirlerine muttasıl serâpâ kal‘a dîvârları ile ihâta etmiş bir kal‘a-i azîm idi kim cemî‘i cirm-i İslâmbol yedi günde devr olunurdu.

Ve bu Vezendo nâm kıral İslâmbol’u bu tertîb üzre tekmîl edüp hâlâ İslâmbol kal‘ası olan ol a‘sârda iç kal‘a idi. Cümle pâdişâhlar edâ-yı

hidmet edüp İslâmbol içre yedi kûh-ı bâlâ üzre birer deyr-i azîm ihyâ etdiler ve yetmiş mürtefi‘ püşte üzre yetmiş aded manastır-ı azîm inşâ etdiler.

{**Der-beyân-ı bânî-i Ayasofya-yı kebîr**}: Ve bu Vezendo Kıral’ın bir duhter-i pâkîze-ahteri Makdona şehirlerinden Sofya şehrinde mütevellid olup babasının İslâmbol’u binâ etdüğin istimâ‘ edüp iki bin milyon mâl-ı hazâyinleri Sirem ve Semendire arabalarına tahmîl edüp İslâmbol’da Ayasofya deyrine mübâşeret etdükde Hazret-i Hızır gelüp

“Mühimmât [u] levâzımâtların benden alın ve şu resm-i musanna‘ üzre vaz‘-ı esâs eylen” deyü Hazret-i Hızır ta‘lîmiyle Ayasofya’nın binâsına şürû‘ etdiler. İbtidâ zemînin ka‘ra varınca hafr-ı azîm edüp bir ay kâmil temeline rusâs-ı hâssı eridüp nehr-i azîm gibi akıdup ibtidâ zemîne kurşum temel bırakdılar. Anın üzerine bin bir amûd-ı müntehâlar üzre tâklar ve toloz kubbeler inşâ etdiler kim altı su sahrîci olup âb-ı rahmet ile mâl-â-mâl ola. Ve İslâmbol’da zelzele-i azîmeler olmağile cümle binâların esâsın boş edüp zelzeleden emîn olmak mülâhazasıyla Ayasofya’nın zîr-i zemînin sahrîc etdiler. Hâlâ Kırkçeşme Suyu ile memlûdur. Ve câ-be-câ yerlerin ta‘mîr içün ve rahnedâr yerlerin gözetmek içün Ayasofya altında kayıklar vardır.

Ve câmi‘in tâ vasatında bakır kapaklı bir çâh-ı mâ vardır. Andan delveler ile su çeküp ba‘zı kimesneler nûş-ı âb edüp def‘-i atşân ederler. Andan cânib-i erba‘asının der [ü] dîvârının imâretine şürû‘ eyleyüp cümle (–) (–) bu sommâkî ve zenbûrî ve ruhâmî ve yerakânî ve beyâz mermer-i mücellâ serâmed amûdlar üzre dörd tabaka tâk-ı Havernaklar üzre bir kubbe-i ser-nigûn rusâs-ı nîlgûn ile mestûr bir kubbe-i ma‘mûr etdiler.

Ve kıble tarafında nîm kubbe içre yine nîm kubbede mihrâb vaz‘ olunmuşdur. Ve kıble kapusu üzre dahi nîm kubbeler ile mebnîdir. İnşâ’allâh câmi‘ler evsâfında ale’t-tafsîl tahrîr olunur.

Ve bu İslâmbol’un yedinci bânîsi Vezendo Kıral’ın ammisi Yanvan Kıral ki *Tevârîh-i Yûnân* sâhibidir, ol asırda Erdel Macaristân’ında Yanova nâm şehirde makarr edinüp tahtgâh edinmiş idi. Çünki bürâderzâdesi Vezendon Kıral babasının tahtgâhı olan Makdonya şehrini ta‘mîr [u] termîm edüp her pâdişâh İslâmbol içre birer âsâr-ı hayrât etdüklerin istimâ‘ edince Yanvan Kıral dahi eyle seva[d-ı] mu‘azzamaya su lâzımdır deyü İslâmbol’a su getirmeğe bezl-i himmet edüp var makdûrun sarf eyledi.

Cereyân-ı Nehr-i Tuna be-himmet-i Kıral Yanvan: Yanvan Kıral deryâ-misâl cüyûş-ı küffâr ummâllar ile Nehr-i Tuna’nın mâh-ı temmûz’da tenezzülde olduğu mahal üzerine gelüp İslâmbol ile Tuna’nın ilm-i hendese üzre irtifâ‘ın alup Tuna sâhilinde Feth-i İslâm kal‘ası kurbünde Severin ve Siverin kal‘alarına karîb mahallin arzın âlî

bulup ol mahalde Tuna kenârın hafr edüp niçe kerre yüz bin ırgat u bennâlar ile Nehr-i Tuna'nın cereyânı üzre yararak eyle tur'alar kazarak Ferhâdî külünkler ile kûh-ı bâlâları kırarak derelere kantaralar ihdâs ederek İslâmbol kurbünde Azatlı nâm mahalle Tuna'yı getirdiler. Andan nehr-i Tuna içre azîm seng-i hârâlar ile bir rasîf-i şeddâdî binâ edüp ol mahalle bir demir kapu inşâ etdiler, hâlâ nehr-i Tuna tenezzülde oldukda mezkûr demir kapu zâhir olup hakîr ol semtlerde ehl-i hidmet iken mezkûr demir kapuyu üç def'a görmek vâkı' olmuşdur. Hâlâ ol câ-yı merkûma Tuna Demirkapusu derler. Tuna keştîbânları ol rasîf sedde geldikde havf edüp ba'zı gemilerin yüklerin çıkarup gemiler sebükbâr oldukda bî-bâk [u] bî-pervâ ol Demirkapu mahallinden ubûr ederler. Ve nehr-i Tuna içre bir sedd dahi inşâ edüp ana hâlâ Tahtalu seddi derler. Her sene niçe keştîler bu sedde ***[11b]*** pârelenüp helâk olurlar.

Ba'dehu Yanvan Kıral asrında nehr-i Tuna evvelbahârda cûş [u] hurûşa gelüp bu Demirkapu seddine ve Tahtalu seddine nehr-i Tuna bügenüp tur'alar içre Demirkapu'dan girüp tâ İslâmbol içre Yenibakçe'den Aksarây mahallesinden cereyân edüp İstiridyekapusu ki hâlâ Lankakapusu'dur, ol mahalde nehr-i Tuna Akdeniz'e munsab oldu. Ol mahalde İslâmbol'u ta'mîr eden Vezendo Kıral, Kudüs-i Şerîf ziyâretinden geldikde ammisi Koca Yanvan Vezendo Kıral'ın istikbâline Üsküdar tarafına geçdükde Vezendo Kıral ile mülâkât olup Vezendon eydir:

"Yâ ammim da'vâ-yı merd etdüğin Tuna nehrin nice eyledin" deyü su'âl eder.

Derhâl Yanvan {eydir}:

"Kıralım devletinde Tuna nehrin avret gibi saçından keşân ber-keşân yedüp Makdonya içinden hâlâ cereyân etmededir" deyü mağrûr u mütekebbirâne cevâb edince bi-emrillâhi Ta'âlâ hemân Tuna nehri rücû' edüp cereyân etdüği yolları harâb edüp ibtidâ Varna ile Pravadi kurbünde Duna değirmenleri nâm mahalden depüp bir ayn-ı azîm zâhir olup hâlâ azîm âsiyâbları deverân edüp cümle Dobruca halkı anda gendüm dakîk hâsıl ederler, Duna Değirmenleri deyü meşhûr-ı âfâkdır.

Andan Tuna'nın bir aynı dahi Kırkkilisa şehrine karîb Yene kasabasında ve Bunarhisâr nâm kal'anın kayalarından tulû' etdi. Ve Tuna'nın bir kolu dahi Büyük Çekmece ve Küçük Çekmece buhayrelerinden tulû' edüp Bahr-i Rûm'a mahlût oldu.

Ve bu takrîr etdüğimiz mahallerden cereyân eden ayn-ı zülâller Tuna nehrinden olduğuna isbâtımız oldur kim Tuna nehrinde hâsıl olan moruna balığı ve mersin balığı ve uştuka ve çıka balığı cümle {Tuna nehrine mahsûs iken} mezkûr uyûnlardan ve Çekmece halîclerinden çıkup sayyâdların dâmına düşdüğü hakîrin birkaç kerre Çekmece

buhayresinde manzûru olmuşdur.

Ve Yıldırım Hân Nigebolı‘yı ve Feth-i İslâm’ı feth edüp nehr-i Tuna’nın İslâmbol’a cereyân etdüği esnâ-yı kelâmda yâd olup Demirkapu’dan saman ve kömür döküp Duna Değirmenleri’nden ve Bunarhisârdan ve Çekmece göllerinden saman ve kömür çıkduğu *Tuhfe* nâm tevârîhde mastûrdur.

Hattâ duhter-i Sultân Ahmed Hân olan Fâtıma Sultânzâde Süleymân Beğ ile İslâmbol ile Çatalca mâbeyninde Azadlı nâm karyede evce ser çekmiş kayaları kûhkenler nakb edüp nehr-i Tuna niçe eyyâm cereyân etdüği yerlerde alâmetleri zâhirdir. Meş‘aller çerâğân edüp atlarımız ile ol gârlar içre bir sâ‘at cânib-i şimâle gidüp temâşâ etdik, ammâ kebûter kadar yarasa kuşlarının kesretinden ve bed râyihalarından rücû‘ edüp taşraya çıkdık. Eğer selâtîn-i Âl-i Osmân himmet etse sehel bahâne ile yine nehr-i Tuna Yenibâğçe ve Aksarây içinden cereyân etmek mümkün idi, *ve’s-selâm*.

Ba‘dehu bu Tuna’dan imdâd olmayınca yine Vezendon Kıral, İslâmbol’a su getirdmek içün su kemerleri cânibinden bir ayn-ı zülâli üstâd-ı mühendislere mâl-ı firâvân bezl edüp Kırkçeşme kemerleri ile İslâmbol’a bir mâü‘l-hayât getirüp Kırkçeşme’den gayrı üç bin çeşme-i hayevân cereyân etdirüp İslâmbol’u eyle ma‘mûr [u] âbâdan etdi kim Yanko vezîri Kanator’anın binâ etdüği Yedikulle kal‘asından tâ Sarâyburnu kal‘ası rüknüne gelince şâhrâhın tarafeynine murassa‘ mînâ iskemleler üzre zer-ender-zere müstağrak olmuş kat-ender-kat kemer kuşaklu sipâh kulları selâma durup el bağlarlardı. Ve yüz bin piyâde murassa‘ tâclu kemer-beste kullar dahi önü sıra saf saf olup gürûh gürûh alay ile ubûr ederlerdi. Ve iki kerre yüz bin esb-süvâr asker dahi alay ederlerdi. Tâ bu mertebe kerr ü fer sâhibi zîşân kıral idi.

Anın dahi devri âhir olup yerine oğlu Yağfûr nâm kıral mesned-nişîn olup **bânî-i sâmin** müstakil pâdişâh olup mâl-ı Kârûn sarf edüp vezîri Rüvende nâm zî-akl âsafın re’y [ü] tedbîriyle ve hukemâ-yı mühendisînin ve mi‘mâr-ı pîşînin re’y-i ahseniyle Sarâyburnu nâm mahalle deryâya müte‘allik üç yüz altmış altı tılısmâtlar inşâ etdiler kim her gün bir tılısm amel edüp deryâ ka‘rında olan mâhîler der-kenâr olup cümle sâkinân-ı dâr [u] düyûr gûnâ-gûn mâhîleri sayd edüp kifâflanırlardı. Ve üç yüz altmış altı tılısmâtlar dahi berre müte‘allik inşâ edüp her birin birer püşte üzre inşâ etdiler.

Meselâ Avret ***[12a]*** bâzârındaki Dikilitaş‘da Yanko ibn Mâdyân’ın Hindistân’a gitdiği askerinin alay-ı bî-misâlin timsâl edüp ayân u beyân etdi. Ve ol amûdun için cevf edüp minâre-vâr ruhbânlar çıkup İslâmbol’a bir bâğî ve dağî asker gelse çan çalarlardı. Hemân sâ‘at cümle asâkir-i bî-pâyân hâzırbâş olurlardı. Ve niçe bin âsâr-ı acîbe ve garîbe ve mutalsamâtlar binâ etdüği inşâ’allâh mahallinde tahrîr olunur. Hülâsa-i

kelâm bu Yağfûr Kıral İslâmbol'u ol mertebe ma'mûr u âbâdan etdi kim gûyâ ravza-i cinândan bir köşe etdi. Bu dahi âlem-i dalâlet içre mürd olup yerine Tekfur nâm pelîd-i anîd kıral-ı dâl oldu. Tâ beş bin yedi yüz elli seneye gelince niçe kayâsıra ve batâliseler ve niçe bıtrîk ve kıssîs ve efârîkaların tahtgâhı ve karârgâhları olup günden güne şehr-i Makdon'u amâr etdiler. Ve niçe yüz sene hükûmet üzre müstakarr olup gitdiler.

Ba'dehu târîh-i mezbûrda diyâr-ı İşpanya'da Rim Papa nâmıyla iştihâr bulan memleketin kıral-ı dâll-i bed-fi'âli hâkim-i Freng-i bed-rengdir. Ve imâret-i vüs'atda nümûdâr-ı hisâr-ı heft evrengdir. Dâr [u] diyârlarına Merene-i kübrâ derler. Ol diyâr-ı müşrikînden Kostantîn nâm bed-kâm bir pâdişâh hurûc edüp memâlik-i şarkı ve garbı ve şimâli ve cenûbu ve'l-hâsıl ekâlîm-i seb'a şehinşâhların kabza-i teshîre alup şehr-i Makdon kaldı deyü hasretü'l-mülûk olan İslâmbol'u feth [u] teshîr dâ'iyesiyle ol sûr-ı azîm üzre diyâr-ı Efârîkadan ve bilâd-ı Makdonya'dan on kerre yüz bin cüyûş-ı kefere ve fecere cem' edüp berren ve bahren deryâ-misâl asker ile dârü'l-mülk olan Makdonya'ya gelüp Kostantîn karada Silivri cânibinden muhâsara etdi. Deryâdan bin pâre keştî ile Ciniviz kıral-ı dâlli i'ânetiyle {cânib-i} bahrden muhâsara etdiler. Yedi ayda İslâmbol'u cebren ve kahren alup Silivri'den Terkoz kal'asına varınca yedi kat germe kal'a dîvârların ve burc [u] bârûları ve handakların harâb [ü] yebâb edüp hâlâ iç kal'a olan İslâmbol'a istîlâ edüp tahtgâh edindi. Ve Ciniviz kıralı dahi Galata câniblerinden tâ Karadeniz Boğazı'na varınca sâhil-i bahrde olan kılâ'ları harâb [ü] yebâb edüp cümle Freng-i bed-reng Galata'yı tahtgâh edindi.

Andan Kostantîn İslâmbol'u gayrı tarz [u] tarh üzre binâ etmeğe mübâşeret edüp **bânî-i tâsi'** Kostantîn oldu. Cemî'i mâl-ı ganâyimini sarf edüp şehrini teshîr ve sûr [u] bârûsunu ta'mîr edüp ol şehr-i dilâvîzi tahtgâh etdüği Hazret-i Îsâ ile Hazret-i Risâlet-penâh mâbeyninde idi. Ve Freng memleketinden tâ Îrân-zemîn ki Acem diyârının serhadlerine dek fermân-fermây olup takviyet-i dîn-i millet-i Mesîhiyân ve niçe bin deyr-i belîd-bünyân nümâyân etdi.

Cümleden biri bir âsâr-ı azîm etdi kim dillerde dâstân-ı dostân bir deyr-i ibret-nümâ idi kim ismine Erzâyil derler idi. İslâmbol'un tâ vasatında iki Karaman mâbeyninde bir kenîse-i nâdirü'l-asr idi kim hemân içinde papas ve kıssîs ve bıtrîkden on iki bin dalâlet-âyîn müşrikîn ile mâl-â-mâl idi. Niçe yüz sene ma'mûr durup Hazret-i Risâlet-penâh sa'âdetle rahm-ı mâderden müştak oldukları gece âteş-gede-i Nemrûd, Urfa şehri içre dâ'imâ çerâğân idi, söndü ve tâk-ı Kisrâ ve Kızılelma deyri kubbesi ve Ayasofya kubbesi ve bu Kostantîn binâ etdüği mezkûr Erzâyil kilisası dahi esâsından münhedim olup ba'de'l-feth Gâzî Mehemmed Hân'ın yümn-i mukdimiyle Belde-i Tayyibe ya'nî şehr-i Kostantıniyye feth [u] teshîre geldikde mezkûr deyrin esâsı üzre Sultân Mehemmed Hân bir câmi' binâ etmişdir kim hâlâ ma'bedgâh-ı

müslimîndir. İnşâ’allâh mahallinde tavsîf olunur.

Ve Kostantîn’in bir deyr-i mu‘azzamı dahi İslâmbol’da Zeyrekbaşı nâm bir püşte-i âlî üzre Hazret-i Yahyâ *aleyhi’s-selâm* nâmına üç yüz altmış kubbeli bir manastır bünyâd edüp cânib-i erba‘asına kal‘a dîvârı-misâl bir rabât-ı kavî inşâ edüp içine üç bin ruhbân [u] huddâmân koyup âyîn-i Mesîhiyye ederlerdi.

Ve bu deyre muttasıl bir sahrîc inşâ edüp içine Kırkçeşme uyûnun cereyân etdirüp üzerine bir medâris-i incîlhâne bünyâd etdi. Hâlâ Zeyrekbaşı kurbünde âbâdân Medrese-i Perî Paşa derler ve mezkûr sahrîc-i mahzen-i âb’a Sovuksu derler. Yedi yüz amûd-ı âlîler üzre mebnî buhayre-misâl bir yah-pâre âb-ı rakîki vardır. Mâh-ı Temmûz’da Un-
[12b] -kapanı keştîbânları ve gayrı cânlar andan def‘-i atşân ederler.

Ve Sultânselîm’de ve Sivasî Tekyesi altında ve Edirnekapusu dâhilinde ve Ma‘cûncu mahallesi kurbünde ve Gedikpaşa kurbünde ve Peykhâne kurbünde azîm su sahrîcleri bünyâd edüp âb-ı rahmet ile leb-ber-leb edüp cümle şâhrâhları hâr ü hâşâkdan ve gird ü gubârdan pâk etdirirdi.

Ve Atmeydânı‘nı dîvângâh-ı ünâs edinüp anda acâyibât [ü] garâyibât-ı dehrden mutalsamât-ı acîbe ve timsâlât-ı garîbe ebniyeler ihdâs edüp adâletgâh-ı nasârâ-yı kusârâ edinmişti. Ve cemî‘i vüzerâ ve vükelâlarına fermân edüp İslâmbol içre niçe bin imâretler ve âsâr-ı garâyibler ve tasâvîr-i acâyibler binâ etdiler. Kostantîn vâlidesi Hellana Firav nâm kâfire {diyâr-ı Rûm’a karîb pâytaht-ı Nemrûd olan Rûhâ şehrinden kıral kızı idi, ya‘nî Urfa şehrinden idi} Küçük Ayasofya deyrin inşâ edüp Hazret-i Zekeriyyâ nâmına târîhin tahrîr etdi.

Bu sene-i mezbûrda yine Kostantîn kıyâma gelüp Ayasofya deyrinin cânib-i erba‘asına binbir kubâb-ı azîmeler binâ edüp herbirinde âyîn-i dîn-i millet-i İryâziliye olurdu kim dîn-i Hazret-i Mesîh-i enfâsdır. Evvelâ binâ olunan kubâb-ı âlînin biri hâlâ Arslanhâne ve Nakkâşhâne olan kubbe-i nühtâkdır.

Biri dahi Bâb-ı Hümâyûn dâhilinde hâlâ cebehâne olan kubbe-i köhne bünyâddır kim ilâ yevminâ cebehâne-i Âl-i Osmân ile mâl-â-mâldır kim hisâb [u] kitâbdan hâric ve âric bir dahme-i Efrâsiyâb-misâl bir âlât-ı silâhhânedir. Bu gûne kubâb-ı azîmler ve dâr-ı şifâlar ve dâr-ı ulûmlar ve dâr-ı müsâfirîn ü mücâvirîn ve mihmânhâne ve tîmârhâneler ile Ayasofya etrâfın ârâste ve şehr-i Makdonya’yı pîrâste edüp mezkûr bin bir kubâbların tâ vasatında Tavukbâzârı nâm mahalde evc-i âsumâna ser çekmiş seng-i sumparadan bir serâmed amûd-ı müntehâ inşâ edüp tâ zirve-i a‘lâsına beyâz mermer-i hâm üzre bir tuyûr timsâlin ihdâs etdirüp her sene ol murg-ı bî-rîğ te’sîr-i vefk ile sayha urup perr [ü] bâlin küşâde edince azamet-i Hudâ ekâlîm-i seb‘ada ne kadar murg-ı zeyrek ve tuyûr-ı sığırcık-ı pür-reng var ise cemî‘i dünyâ

hadîkalarına müstevlî olup minkârlarına birer zeytûn ve nâhuneynlerine ikişer zeytûn alup her tayr üçer dâne zeytûn hedâyâ ile İslâmbol'a gelüp mezkûr amûdun zeylinde olan kilar kubbesinin zirvesindeki delikden zeytûnları bırağup edâ-yı hidmet edüp giderlerdi. Aceb te'sîrât-ı mutalsamâtdır. Ve bu zeytûnları cemî'i ruhbânlar tenâvül edüp def-i cû' ederlerdi. Bu gûne niçe bin mutalsamât-ı acîbler olduğu mahallinde tahrîr olunur.

Ve Kostantîn'in ümm-i şümmi İslâmbol kal'asının ta'mîr [ü] termîmi içün cedd-i nâ-pâkinden intikâl eden mâl-ı mevrûs-ı habîsden bin milyon mâl Kostantîn'e verüp kendi terk-i dünyâ olup Hazret-i Meryem tarîki üzre keşîşe olup lâ-yu'ad ve lâ yuhsâ mâl-ı Kârûn ile deryâdan yüz pâre gemi ile arz-ı Filistîn'de Akka kal'asına varup ibtidâ anı binâ edüp bir sûr-ı metîn ve bir liman-ı azîm inşâ edüp andan Arz-ı Mukaddes'de Kudüs-i Şerîf içre Kumâme nâm bir deyr-i benâm binâ-yı tâm etdi kim rû-yı arzda bî-misâl ve bî-bedel bir deyr-i pür-dalâl oldu. Hâlâ cemî'i küffâr-ı dûzah-karârın bilâ teşbîh kıblegâhlarıdır kim her sene niçe bin nasârâ varup Kumâme'de pür gumâm olup ziyâret edüp *hâşâ sümme hâşâ* hac etmiş olalar. Ammâ haç edüp haç-perestlik etdükleri mukarrerdir. Bu deyr-i bî-direk evsâfı *Seyâhatnâme* cild (–) mizde mastûr olmuşdur.

Ba'dehu bu Aline nâm râhibe Arz-ı Mukaddes'e melike olup niçe hayrâtlar binâ edüp âhir devri âhir olup Kudüs-i Şerîf'de Tûr-i Zeytâ dâmeninde Hazret-i Meryem cenbinde medfûndur. Ba'dehu cemî'i mâl-ı Kârûn'un oğlu Kostantîn ahz [ü] kabz edüp İslâmbol'un sûr [u] bârûsunu müceddeden binâ etmeğe sa'y [ü] himmet bezl-i makdûr etmeğe azîmet edüp şürû' etdi.

Dördüncü fasıl
Bânî-i tâsi' olan Kostantîn'in İslâmbol sûrun binâ idüp eşkâl-i kal'ayı beyân eder

Be-kavl-i müverrihân-ı âlem ve muhaddisân-ı benî Âdem kavilleri üzre İslâmbol'a ibtidâ esâs uran Hazret-i Süleymân'dır. Andan oğlu Melik Rac'îm'dir. Andan Yanko ibn Mâdyân'dır. Andan İskender-i Zülkarneyn'dir. Andan Yanko ibn Mâdyân oğlu Pozantin Kıraldır. Andan Kayser-i Rûm'dur. Andan Yanko nebîresi Vezendon Kıral'dır. Andan Kıral Yağfûr veled-i Vezendon'dur. Andan merkûm Kostantîn'dir.

Bu mezkûrûn kıralların mâbeynlerinde niçe bin kıral, kırale, melikeler ve kayâsıralar ve tekfurlar ***[13a]*** gelmişdir ammâ bu Kostantîn'den evvel kıral-ı cihângîr olayım diyen İskender-i Yûnâniyân'ın sene 595 târîhinde Kıral-ı dâll Donkolad Yanoş ya'nî Tâkyânûs Kıral az kaldı kim cihân-ârâ olayazup diyâr-ı Acem'de Şâpûr Şâhı ve cümle askerin dendân-ı tîğdan geçirüp iklîm-i Acem'i harâca kesüp gâyet cebbâr olup Millet-i Mesîhiyye'ye ihânet etmeğe başlayup Haleb ve Şâm ve Irâk ve Mısır'da ne kadar dîn-i Mesîh'den kavm-i nasârâ var ise cümlesin kırup mâl-ı hazâyinleriyle asker cem' edüp İskenderiyye'de kendüye isyân eden Açile nâm vezîri üzre varup aslâ amân u zamân

vermeyüp İskenderiyye'yi feth etdükde Açile vezîri ve cümle tâbi'lerin katl edüp İskenderiyye sâhibi oldu.

Âhir-i kâr yigirmi sene Tâkyânûs kıral-ı dâll olup Ashâb-ı Kehf yedi-sekiz kişi bunun zamânında mağâralara firâr etdiler ki haklarında sûre-i Kehf'de âyet-i şerîf ile müsbetdir. [11] nassı vardır.

Böyle zâlim ü cebbâr olup nâ-hak kan dökdüğiyçün bedeninin ve dişlerinin etleri dökülüp mürd olduğu sene bu Kostantîn anın havfından Roma şehrine firâr etmişdi. Andan Tâkyânûs yerine oğlu Ferenyal kıral olup iki yıldan ol dahi mürd olup yerine bu Kostantîn-i Kübrâ kıral olup âyîn-i Îsâ üzre hayâtda olan havâriyyûnların meşveretleriyle Nûşırevân-ı Kisrâ gibi bir âdil kıral olup ibtidâ dîn-i Îsâ üzre nasrânî ya'nî yardımcı bu olup cümle putları kırmışdır ve cümle heyâkilleri yıkmışdır ve yerlerine âyîn-i Îsâ olacak kenîseler yapmışdır. Ammâ bu Kostantîn evvel Mecûsî idi. Kıral olup gâyet şecî' ve bahâdır ve müdebbir ve asker-perver olup Acem diyârın cümle harâca kesüp İslâmbol kal'asın amâr etmeğe şürû' eyledi. Ve ilm-i hendese üzre sûru metânet üzre istihkâm eyledi. Zîrâ cemî'i ulûm-ı şettâyı Roma şehrinde tahsîl eyledi. Ammâ,

Hikâye: Mecûsî mezhebinden çıkup Mesîh mezhebine girmesinin sebebin *Tevârîh-i Yûnâniyân*'da eyle tahrîr etmişler kim Kostantîn gâyet cimâ' edici idi. Roma şehrinde cüzâm zahmetine mübtelâ olup kaş ve kirpik ve saç ve sakal cümle dökülüp burnunun orta direği düşeyazup Şâm cinine döneyazdı. Cemî'i Frengistân ve Alman vilâyetin ve Sırf u Bulgar ve Arab u Acem hukemâları cümle bir yere gelüp aslâ birisi derdine bir devâ edemeyüp âhir Kostantîn cümlenizi kırarım dedikde bir nâ-hekîm-i mel'ûn Mecûsî, dîn-i Îsâ'ya hıyâneten eydir:

"Ey kıralım, eğer sıhhat istersen bu senin derdine bundan gayrı ilâc yokdur. Evvelâ bir büyük sarnıc havz eyle ol havzın içini anası memesin henüz emen ma'sûmların kanıyla ol havzı leb-ber-leb edüp içine girüp bir sâ'at dur, andan çıkup hammâma gir, kırk gün bu hâl üzre ma'sûmların kanıyla her gün havzı pür edüp girirsen bu cüzâm zahmetinden halâs olursun" dedikde derhâl {Kostantîn} emr edüp üç bin aded nâ-resîde merdüm-i şîr ma'sûmları cem' edüp cellâdlar havuz kenârında ol ân boğazlamak sadedinde iken üç bin aded ma'sûmların üç bin aded babaları ve üç bin aded anaları ki herbiri ciğer-pârelerinden ayrılıyor ve on bin aded akrabâ ve ta'allukâtları ile cümle yigirmi bin ciğeri yanmış benî âdem baş açup derûn-ı dilden ve cân [u] gönülden lisân-ı Yûnânca :

"Ey İnpiretore Kostantîn İpol" ya'nî "Ey pâdişâhlar pâdişâhı Kostantîn Kıral" ve *"Ey megalo Hırıstos"* ya'nî "Ey büyük Allâh" ve Latin kavmi olanlar *"Boğ çarna Kostantîn"* ya'nî "Allâh Kıralı Kostantîn" ve Urum olanlar, *"Va pedakimo vandirfa bidemu va mavra matyamu va psiçemu va psihulemu"* ya'nî "Vay oğul vay cânımdan sevgülüm vay iki

gözlerim vay (–)” deyü feryâdları evce peyveste olup her biri birer gûne girye ve feza‘ u çeza‘ etdüklerin Kostantîn işidüp *“Anpiretor İpol”* dedikleri ya‘nî “Azîmü’ş-şân pâdişâhlar pâdişâhı” dediklerin kendüye zann edüp ve yigirmi otuz bin benî âdemin feryâd [ü] figânları Kostantîn’e hoş gelmeyüp eydir:

“Ben cüzâm marazından ölürsem bana yeğdir. Nitekim bu kadar Hıristiyanlar’ın ya‘nî ümmet-i Îsâ‘nın feryâd [ü] figânların işitmeyem ve bu kadar bin ma‘sûm-ı nâ-resîdelerin kanı benim sıhhatim içün zemîne dökülmeye. Tîz bu kadar ma‘sûmları vâlide ve pederlerine verin, Allâh içün âzâd eyledim, ebeveynleri ba‘de’l-yevm du‘â-yı hayrımda olsun” deyü cümle ma‘sûmları vâlideynlerine teslîm etdüklerinde niçesi teslîm-i rûh edüp şâd-merg olayazup cümle ma‘sûmların âbâ ve ecdâdları ve cümle akrabâ ve ta‘allukâtları baş açup yüzlerin rû-yı zemîne sürüp şâdumânlarından bükâ-âlûd olup,

“İlâhî pâdişâhımızı bu cüzâm zahmetinden halâs eyle” deyü tazarru‘ [ve] nâlişler edüp gitdiklerinde derhâl Kostantîn’e bir nevm galebe ***[13b]*** edüp hâb-ı râhata yatdıkda hemân-dem vâkı‘asına Hazret-i Îsâ girüp eydir:

“Yâ Kostantîn, sen ol ma‘sûmlara merhamet edüp bu cüzâm derdin çekmek bana yeğ gelir deyü kan dökmeği irtikâb etmeyüp ehl-i maraz olmağı irtikâb etdin. İmdi Allâhu Ta‘âlâ dahi sana rahm edüp bu marazdan halâs oldun” deyüp Hazret-i Îsâ Kostantîn’in cümle endâmın dest-i şerîfiyle sığayup eydir:

“Ya Kostantîn sana bu ma‘sûmları katl eyle diyen Mecûsî hukemâları katl eyle” deyüp Hazret-i Îsâ elindeki asâsıyla Kostantîn’e bir asâ urunca derhâl Kostantîn hâbdan bîdâr olup görse kim cümle vücûdunda cemî‘i illetden bir ilel kalmayup ten-dürüst olup dürr-i beyz-âsâ olmuş; hemân parmak götürüp;

“Lâ ilâhe İllallâh Îsâ Rûhullâh” deyüp mezheb-i Mecûsî‘den dîn-i Îsâ‘ya girmesinin aslı budur. *Târîh-i Yanvan*‘da dahi mufassal yazmışdır. Ba‘dehu ma‘sûmları katl eyle ve issi kanlarına gir deyü ta‘lîm eden cümle hukemâları huzûruna kığırdup niçesini katl ederken bir tabîb-i fasîh ü zarîf eydir:

“Pâdişâhım hele beni bir kerre söylet, andan katl eyle” dedikde hemân hekîme destûr-ı şâhî olup eydir:

“Pâdişâhım, cemî‘i diyârın Bokrât ve Sokrât ve Restetâlîs ve Câlinûs ve Eflâtûn mertebesinde olan hukemâları kıralıma niçe yüz bin gûne edviyeler ile mu‘âlece etdük, aslâ ilâc pezîr olmadı. Âhir bildik kim sana derûn-ı dilden ve cân [u] gönülden du‘â lâzımdır, âhir bunu tedbîr eyledik kim ma‘sûmların kanına giresin, ma‘sûmları cem‘ edüp cellâdlar katl edecek mahalde cümle ma‘sûmların vâlideynlerine pes ü perdeden

haber etdük, anlar dahi hâzır olup vâveylâ vü vâveledâ deyü feryâd etdüklerinde kıralım merhamet edüp cümle ma‘sûmları âzâd etdüğinizde du‘âları müstecâb olup anlara rahm etdüğinden Hırıstos dahi sana merhamet edüp şifâ verdi” deyü hekîm-i hâzik kelâm-ı cevâb verdikde Kostantîn ol hekîm-i sâhib-kelâmı afv edüp azâd etdi.

Ba‘dehu Kostantîn günden güne cihân-ârâ pâdişâh-ı Cem-cenâb olup Kostantıniyye kal‘asın eyle ta‘mîre başladı kim beher yevm üç kerre yüz bin ırgat ve yüz bin mi‘mâr işlerdi.

{**Der-beyân-ı sebeb-i binâ-yı Kumâme-i Kudüs-i Şerîf**}: Bu mahalde Kostantîn yine vâkı‘asında Hazret-i Îsâ‘yı görüp “Yâ Kostantîn vâliden Hellana may-firavı Kudüs’e gönderüp benim doğduğum Beytüllahm’e bir ma‘bedhâne inşâ etsin ve Kudüs-i Şerîf içre bir kumâme yapsın” dedikde hemân Kostantîn hâb-ı râhatdan bîdâr olup vâlidesi Hellana’yı huzûruna çağırup vâkı‘a-i mâ-vaka‘ı bir bir takrîr edüp;

“Tîz yâ vâlide hâzır ol” deyü ale’s-sabâh vâlidesine kırk milyon mâl ve kırk bin asker verüp karadan kat‘-ı menâzil ve tayy-ı merâhil edüp Kudüs-i Şerîf’e varır. Beri tarafda Kostantîn üç bin pâre gemiyle Kudüs’e bu kadar bin asker ve bu kadar kerre yüz bin gûne mühimmât [ü] levâzımâtlar gönderüp ol dahi Akdeniz içre muvâfık eyyâm ile üç gün üç gece Kudüs-i Şerîf’in Yâfa nâm iskelesine yanaşır. Hellana hâtûn dahi Kudüs’de Hazret-i Îsâ‘nın ba‘zı âsârların bulup hayrâtlar yapup Nâbulus şehrinde dahi bir deyr-i azîm inşâ edüp yine Kudüs’e gelür.

{**İbtidâ zuhûr-ı haç-ı salîb**}: Bir gün Magaryos nâmında tâ Hazret-i Îsâ‘den berü mu‘ammer olmuş bir pîr-i nâ-tuvân-ı mugân papas bulur. Meğer Yahûd tâ’ifeleri Hazret-i Îsâ‘yı bu papas üzre salb etmişlerdi ve salb olunan ağaç haçı bu bıtrîk bilirdi. Âhir Magaryos papas Hellana avrete ol haç ağacın yerini gösterüp Hellana emriyle ol ağacın dibin kazup içinden bir kabr ile salîbler çıkar, ya‘nî haç misilli üç pâre ağaçlar çıkar. Hattâ nasârâ zu‘munca ol ağaçları bir bir ol kabr içindeki meyyit üzre bırakdılar, ol ân ol meyyit hayât-ı câvidân bulup turageldi. Ol gün ki mâh-ı eylûlün on dördüncü günü idi, kavm-i nasârâ ol günü bayram edindiler.

Bu mâcerâ Îsâ Nebî mevlûdundan üç yüz yigirmi sekiz sene sonra idi ki hâlâ Rûm’un haç bayramı olur. Ve haçlarına ta‘zîmleri bundan kalmışdır. Ol meyyit üzre ol haçları bırağup meyyit hayât bulduğu *Tevârîh-i Yûnân*‘da merkûmdur.

Ba‘dehu mezkûr Hellana ol haçları altun sandûka içine koyup başı üzre saklardı. Ve Kumâme nâm deyri Hellana karı yapdı. nasârâ zu‘munca Kumâme deyri ol hayât bulan meyyit üzredir derler. Ol meyyit ise hâşâ ve kellâ Hazret-i Îsâ ola. Ba‘dehu âsumâna urûc etdi derler. Ammâ bir fırka-yı nasârâ;

“Yok hayâtda olup yine halkı dîne da‘vet edüp yine merhûm oldu” derler. Ammâ Rûhullâh diyen nasârâlar kavm-i Mesîh’dir, âsumânda İdrîs Nebî ile hayâtdadır derler. Ba‘dehu Hellana avret niçe bin hazîne harc edüp Mescid-i Aksâ‘yı ta‘mîr ü tevsi‘ ve Sahratullâh’ı tezyîn ve Beytüllahm’i müceddeden binâ edüp niçe bin hayrâtlar dahi edüp Yahûdîleri kıra kıra İslâmbol’da oğlu Kostantîn’e gelüp altun sandûka içindeki haçları Îsâ‘nın yâdigârıdır ve Allâh ismidir deyü hedâyâ verüp Kostantîn haçları yüzüne gözüne sürüp anası Hellana firavı ve Îsâ Nebî haçların alay-ı azîm ile Zeyrekbaşı deyrine götürüp şehr-i Kostantîn’i ziyâdesiyle amâra başladı.

Ve azîm şevketli kıral oldu. Gerçi niçe kırallar ***[14a]*** gelmişdir, ammâ bu Kostantîn dahi cihângîr olmak iddi‘âsında bir muta‘azzım şân [ve] şöhret [ü] şevket sâhibi kıral-ı dâll olmağile arslan yatağından, şâhin durağından ma‘lûmdur deyü var kuvvetin bâzû-yı tüvânâsına getirüp inkırâzu’d-devrân bir âsâr-ı azîmim kalsın deyü selef pâdişâhlarının binâları üzre İslâmbol sûruna zamîme kârgîr şeddâdî binâlar ihdâs etdüğin ayân ü beyân eder.

Evvelâ İslâmbol’un cânib-i berrinde garb tarafında Yedikulle’den tâ Ebû Ensârî rüknüne varınca iki kat hısn-ı hasîn ve sedd-i metîn sûr-ı kavî dîvârı binâ etdi kim evvelki kat dîvârının irtifâ‘ı yigirmi bir zirâ‘-ı melikî âlîdir ve arzı on zirâ‘dır ve iç kat dîvârın kaddi yetmiş zirâ‘ bâlâdır ve arzı esâsı yigirmi zirâ‘ arîzdir ve sûr hâricinin irtifâ‘ı ka‘r-ı handakdan tâ bedenlere varınca kırk iki zirâ‘ edüp esâsından âb-ı sâfîler tulû‘ edüp iki dîvâr mâbeynin horasânî rıhtım-ı dolma ile metânet verdi.

Ve bu rıhtım olmuş temelin arzı kâmil seksen zirâ‘dır ve sûr-ı hâric ile sûr-ı dâhilin mâbeyni altmış zirâ‘ fâsıla bir bâğ-ı İrem-misâl bir yerdir. Hâlâ Topkapusu’yla Edirnekapusu mâbeynindeki bâğ-ı İrem içre Âl-i Osmân’ın yeniçeri zağarlarının yaylağıdır.

Ve sûr-ı hâricden hâric bir kat alçak hisâr-pîçe dîvâr dahi binâ edüp ka‘r-ı handakdan irtifâ‘ı yigirmi beş z[ir]â‘dır, arzı altı zirâ‘dır. Ve bu iki dîvârın mâbeyni kırk zirâ‘ fâsıla dîvârdır. Bu hisâb üzre İslâmbol kal‘asının kara cânibi üç katdır.

Ve bu dîvârların önündeki bir kat fecc-i amîk handak-ı garîkın arzı yüz zirâ‘dır. Ve bu handak içre Yedikulle’den tâ Silivri Bâbı‘na gelince deryâ girirdi. Ve Eyyû[b] Ensârî Kapusu’ndan tâ Eğrikapu’ya gelince yine deryâ girüp kal‘a-i İslâmbol cezîre-misâl olmağa sehel kalmışdı. Hâlâ kara cânibi bu mertebe üç kat metânet üzre mebnî olup üç katda bin iki yüz yigirmi beş burc-ı azîm kulleler vardır. Ve her kulle üzre onar ruhbân dîdebân ta‘yîn edüp şeb [u] rûz nigehbânlık ederlerdi.

Ve kal‘a-i İslâmbol şekl-i müselles vâkı‘ olup cânib-i garbı ber tarafı, şarkı ve cânib-i şimâli bahr vâkı‘ olup müsellesü’ş-şekl samsa olmağile içinden fitne ve isyân [u] tuğyân ve nâr-ı tâ‘ûn-ı hüsrân eksik değildir.

Ammâ bu bahreyn tarafları yalın kat sedd-i Ye’cûc-vâr metîn ü müstahkem dîvâr ve burc [u] bârûları hezâr ve hezârân dendân-ı bedenler ile ârâste ve pîrâste olmuş kal‘a-i üstüvârdır.

Ve Kostantîn’in bu kal‘aya bezl-i himmet etmeden murâd [u] merâmı ol idi kim ilm-i nücûmda yegâne-i asr idi. İlim kuvveti ile Hazret-i Risâlet-penâh’ın tulû‘-ı zuhûrundan haberdâr olup cihân-ârâ bir pâdişâh-ı mürselîn gelecekdir deyü havfından bu kal‘aya sa‘d sâ‘atdır deyü seretân burcunda imâretine şurû‘ edüp tâli‘-i imâreti seretân olduğıyçün İslâmbol içre tâ’ife-i cüyûşun fitnesi eksik değildir.

Ve kal‘a-i İslâmbol dâ’iren-mâdâr kâmil on sekiz mîl ihâta eder şekl-i müselles bir kal‘a-i bî misâldir. Bir köşesi cânib-i kıbleye mevzûn Yedikulle’dir, bir köşesi cânib-i şimâle nâzır Sarâyburnu’dur. Bir köşesi cânib-i garb ile yıldız rûzgârı mâbeynine nâzır Ebû Ensârî kapusu köşesidir. Ve Kostantîn Ciniviz kıralından kız alup karâbet takrîbiyle kırala ruhsat verüp İslâmbol Halîc’inin şimâl cânibinde Galata nâm kal‘ayı Ciniviz kıralı dörd oğluna dörd kal‘a birbirine muttasıl hisâr-ı azîmler binâ etdi kim her biri birer hasîn-i üstüvârdır. Lisân-ı Yûnân’da “gala” süde derler. Mukaddemâ Kostantîn’in südhânesi olup cümle sağmal hayvânâtları anda durduğiyçün Galata derler.

{**Her lisânda İslâmbol ismin beyân eder**}

Ve İslâmbol kal‘asının ibtidâ ismi {lisân-ı Latin’de} *Makdonya*‘dır.

Andan Yanko binâ etdüğiyçün {lisân-ı Süryânî‘de} *Yankoviçe* dediler.

Andan İskender binâ etdüğiyçün {lisân-ı İbrî‘de} *Aleksandıra* dediler.

Andan bir zamân {Sırf’da} *Pozanta* dediler.

Bir zamân {lisân-ı Yahûd’da} *Vejendonya* dediler.

Andan {Freng’de} *Yağfurya* dediler.

Tokuzuncu kerrede Kostantîn binâ etdüğiyçün {lisân-ı Yûnân’da *Poznatyam*} ve *Kostantıniyye* dediler. Ve,

Lisân-ı Nemse’de *Kostantîn Opol* derler.

Lisân-ı Maskov’da *Tekurya* derler.

Lisân-ı Afrika’da *Grandurya* derler.

Lisân-ı Macar’da *Vezendovar* derler.

Lisân-ı Leh’de *Kanaturya* derler.

Lisân-ı Çeh’de *Aliyana* derler.

Lisân-ı İsfaç‘da *Harkılban* derler.

Lisân-ı Felemenk’de *İstifanya* derler.

Lisân-ı Fransa’da *İğrandona*.

Lisân-ı Portakal’da *Kostıyya.* ***[14b]***

Lisân-ı Arab’da *Kostantıniyye-i Kübrâ*.

Lisân-ı Acem’de *Kayser-zemîn*.

Lisân-ı Hind’de *Taht-ı Rûm.*

Lisân-ı Mogolî‘de *Cakdurkan.*

Lisân-ı Tatar’da *Sakâlibe.*

Lisân-ı Âl-i Osmâniyân’da *İslâmbol* derler.

Gulgule-i Rûm nâmıyla şöhre-i şehr olmuşdur. *Hafizahullâh*.

Ba‘dehu mürûr-ı eyyâm ile bu İslâmbol, Kostantîn asrında ol kadar ma‘mûr [u] âbâdân olduğundan mâ‘adâ bir Kızıl yumurta bed-nâmları gününde cemî‘i düyûrlara âyîn-i Mesîhâ etmeğe giren nasârâları cümle ruhbânlar hisâb edüp kırk kerre yüz bin bed-âyîn-i müşrikîn olduğu defteri Kostantîn’e arz eylediler.

Ve bir hâne-i kefere bir milyon hazîneye bey‘ ü şirâ olunurdu. Ve sâhil-i bahreynde kırk bin dalyan-ı mâhî var idi. Ve Yedikulle’den tâ Sarâyburnu’na gelince niçe sayyâd-ı mâhîler ığrıb ve şebeke ve tor ve ağ ve serpme ve kafas ve düzenleri deryâya döküp gûnâ-gûn mâ’ideler ve hayvânât-ı bahrîler sayd edüp kifâflanırlardı.

Ol asırda Sarâyburnu’ndan Yedikulle’ye varınca zeyl-i kal‘a şâhrâh idi. Şimdiki zamânımızdaki gibi kal‘a dîvârın lodos rûzgârı döğüp münhedim etmezdi. Ammâ yine tâ ibtidâ binâsından berü bu İslâmbol kal‘asının iki deryâsı tarafında handakı yokdur, zîrâ leb-i deryâ olmağla handak ve hafre tahammülü yokdur, hemân su zâhir olur. Ve İslâmbol kal‘asının deryâ tarafından havfı olmaduğundan bir kat kal‘a dîvârıdır. Ammâ Akdeniz ve Karadeniz boğazlarında Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed kilidü‘l-bahreyn kal‘alar binâ edüp İslâmbol kal‘ası emn [ü] emânda olup dahi metânet buldu.

Hulâsa-i kelâm vaz‘-ı binâsın hukemâ-yı selef istihrâc etmişlerdir. Ve esâs-ı binâsın mühendisîn-i halef istihkâm etmişlerdir kim misl-i kablehâ ve ba‘dehâ nazîri binâ olunmamışdır. Ve ol kadar vâsi‘ kal‘a-i azîmdir kim Kostantîn binâ etdükde üç yüz altmış altı kapu etdi. Ebü‘l-feth-i Meğâzî feth edüp yigirmi yedi bâbın alıkoyup mâ‘adâsın mesdûd eyledi. Hâlâ sedd olan kapu yerleri cânib-i selâsında aşikâredir.

{Netîce-i kelâm Kostantîn’in ömrü bu İslâmbol kal‘ası amârıyla âhir olup murg-ı dili, bâz-ı ecelden kurtulmayup kafes-i tenden tayerân edüp bir hâkim-i âdil ve dîn-i Îsâ‘da kâmil olduğundan ehl-i cennetdir, derler.

Cümle saltanatı (–) sene olup yerine oğlu Mikra Kostantîn kıral olup ol dahi dîn-i Îsâ üzre şân u şöhret ve şevket verüp Ayasofya anın zamânında binâ olunup hamd-i Hudâ ma‘bedgâh-ı müslimîn olup bâng-i Muhammedî verilir.

Ba‘dehu Mikra Kostantîn dahi mürd olup yerine Şilbiştir nâm bir kibirli kefere kıral olup ol dahi mürd olup anın yerine Niron adlu bir kefere kıral olup Havâriyyûnun birin katl edüp sonra Roma şehrine kıral olup kavm-i nasârâyı kırmağa başladı. Ba‘dehu Kostantîn’in anası Hellana bu Niron Kıral’ı el altında katl etdi}.

{**Beşinci fasıl**}

Kal‘a-i Kostantıniyye’nin dâ’iren-mâdâr cirmi ne mikdâr adımdır anı beyân eder

Evvelâ bu hakîr-i pür taksîr, âlem-i fetâlıkda yârân-ı bâ-safâlar ile İslâmbol’u geşt [ü] güzâr etdüğimiz mahalde sene 1044 târîhinde Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘ Revân seferine revâne oldukda Koca Bayram Paşa Dârü‘s-saltanati’l-aliyye olan Mahmiyye-i Kostantıniyye’de kâ’immakâm olup merhûm [u] mağfûrun-leh pederimiz ile Bayram Paşa musâhabet ederken esnâ-yı kelâmda İslâmbol’un ibtidâ bânîsi kim ola deyü niçe su’âl ü kıyl ü kâller olundukdan sonra hemân merhûm pederimiz güftâre gelüp eydir:

“Sultânım İslâmbol tokuz kerre amâr ve tokuz kerre harâb olmuşdur. Ammâ dest-i Âl-i Osmân’daki gibi ilâ-hâze’l-ân bir zamânda böyle harâb olmamışdır kim her ne cânibinden olursa dost [u] düşman der [ü] dîvârlarının münhedim olan yerlerinden arabalar ile girüp çıkılır. Ekâlîm-i seb‘a pâdişâhları mâbeyninde hasretü‘l-mülûk bir İslâmbol ola ve pâ-yı taht-ı Âl-i Osmân ola, lâyık değildir kim sizin zamân-ı hükûmetinizde bu kal‘a böyle harâb [ü] yebâb ola. Ve bu kadar bin yıldan berü cümle der [ü] dîvârları siyâh-rû kala. Dîn-i mübîn gayretine ve Âl-i Osmân şevketine şunun ta‘mîr [ü] termîmine bezl-i himmet buyurun. Pâdişâh-ı zıll-ı ilâh inşâ’allâh Revân’dan mansûr [u] muzaffer geldükde âşiyânı olan Belde-i Tayyibeyi dürr-i beyz-âsâ gördükde cihân cihân safâlar kesb edüp inşâ’allâh hidmetiniz mukâbelesinde ihsân-ı azîmeye mazhar olup inkırâzu’d-devrân nâm-ı şerîfiniz hayr ile yâd olunur” dedükde cümle huzzâr-ı meclis taraf taraf ma‘kûl deyüp derhâl pederimiz bu niyyete *El-Fâtiha* deyüp *seb‘ü‘l-mesânî* kırâ’at olundukda derhâl İslâmbol mollâsı ve Eyyûb ve Galata ve Üsküdar mollâlarının dördün dahi cem‘ edüp ve şehremînin ve dör[d] mi‘mârbaşı ve sekbânbaşı ve’l-hâsıl cemî‘i ser-i kârda olan iş erlerine fermân olunup İslâmbol’un cümle dörd bin yedi yüz mahallesinin imâmlarına tenbîh ü te’kîd olup ta‘mîr ü termîm-i kal‘a-i İslâmbol içün imdâd teklîf olunup deryâ-misâl bennâ ve ummâller ile niçe bin âdem cem‘ olup Sultân Murâd Hân Revân fethine revâne olup feth edüp gelince bir senede Koca Bayram Paşa İslâmbol’u ve Galata kal‘aların ve cemî‘i câmi‘-i selâtînleri ta‘mîr ü termîm edüp İslâmbol henüz bir tim iken beyâz bir dürr-i yetîm

olup ahâlî-yi İslâmbol'dan kesâfet gidüp ferahnâk oldular.

{Târîh-i ta'mîr-i kal'a-i İslâmbol be-dest-i Kâ'immakâm Bayram Paşa,

Du'â edüp dedim ey Dânişî târîhini anın

Zemîn turdukca dursun bu binâ-yı âsumân-âsâ.

Sene (–)}.

Ol mahalde sene 1044 mâh-ı (–) günü Revân fethinin müjdesi gelüp cümle ***[15a]*** halkın geceleri leyle-i isrâ, rûz-ı rûşenleri ıyd-i adhâ olup yedi gün yedi gece Hüseyin Ba[y]kara fasılları oldu. Ol mahalde Sarâyburnu'ndan tâ Yedikulle'ye varınca leb-i deryâda kal'anın esâsı önüne yigirmi zirâ' arîz bir sedd binâ edüp kal'adan taşra bir şâhrâh-ı azîm oldu. Cümle keştîbânlar ol mahalden gemilerin ısparçına alat ipler ile keşân-ber-keşân çeküp Sarâyburnu'ndan içre dâhil olurlardı.

Ve İslâmbol kal'asının enderûn [u] bîrûnunda kal'a üzre ve kal'aya muttasıl ne kadar a'yân [u] eşrâf hâneleri var ise cümlesin münhedim edüp sâhiblerine mîrîden bahâların verüp tarîk-ı âmmlar ile kal'a dâ'iren-mâdâr râyegân oldu.

Ol asırda hakîr İslâmbol kal'asını dâ'iren-mâdâr adımladığımızı beyân eder

Evvelâ, *bism-i İlâh* ile Yedikulle'den taşra handak kenârınca tâ Ebâ Eyyûb-ı Ensârîkapusu'na gelince sekiz bin sekiz yüz on adım ve altı kapudur. Ve Küçük Ayvansarıkapusu'ndan tâ Bâğçekapusu ya'nî Şehîdkapusu'yla on dörd kapu mâbeyni altı bin beş yüz adımdır.

Ve Yenisarây ki Âsitâne-i Dârü's-sa'âdet'dir, Arpa anbârı dibinde Kireççibaşıkapusu'ndan Yenisarây dâ'iren-mâdar on altı kapudur, on aded kapusu mekşûfdur, altısı mağlûk kapulardır, hîn-i mahalde küşâde olur hâs kapulardır, âmm kapuları değildir. Bu Yenisarây kal'ası Ebü'l-feth Gâzî Mehemmed Hân'ındır kim dâ'iren-mâdar cirmi altı bin beş yüz adımdır. Ve Âhûrkapu'dan taşra nev binâ olan tarîk-ı âmm üzre tâ Yedikulle köşesine varınca on bin adımdır ve yedi kapudur.

Ve bu terkîm olunan hisâb üzre nefs-i İslâmbol'un cirmi Yedikulle'den Ayvansarıkapusu'na, andan Sarâyburnu'na ve Yenisarây ile ve Sarâyburnu'ndan yine tâ Yedikulle'ye varınca dâ'iren-mâdar İslâmbol kal'ası kâmil otuz bin adımdır. Ve bin adımda on kulle vâkı' olmuşdur. Bu hisâb üzre cümle dört yüz kulledir. Ammâ kara tarafı üç kat kal'a dîvârı olmağile anların kulleleri ile cümle burc [u] bârû-yı İslâmbol bin iki yüz yigirmi beş kulle-i azîmlerdir kim kimi çâr-kûşe ve kimi müdevver ve kimi şeşhâne-i mevzûn ibret-nümûn kullelerdir. Ve iki kulle mabeyni (–) bedendir. Bu hisâb üzre dâ'iren-mâdar İslâmbol kal'asının etrâfında (–) bedendir.

Vezendon Kıral binâ etdükde iç kal'a olmak iddi'âsıyla binâ

etmişdir, ammâ Bayram Paşa merhûm ta‘mîr [ü] termîm etmeğe mübâşeret etdükde İslâmbol’un ve Eyyûb ve Galata ve Üsküdar’ın a‘yân [u] eşrâf ahâlîsine ve ehl-i hırefine mahalle mahalle İslâmbol Hisârı‘nın ta‘mîr ü [termîmin] fermân etdükde mi‘mâr arşını hisâbı üzre fermân edüp vech-i dîvârın taşrasından kullelerin devr ederek hisâb olundukda İslâmbol zirâ‘-ı bennâ ile kâmil seksen yedi bin arşınla ihâta etmişdir.

Ve Kostantîn asrında Kurşumlu Mahzen kurbündeki Tophâne’de beş yüz top âmâde idi. Hâlâ demir kapuları zâhirdir. Ve Sarâyburnu’nda kezâlik beş yüz pâre top mevcûd idi. Ve Kızkullesinden taşra leb-i deryâda cânib-i erbâ‘aya nâzır ejder-i âteş-feşân-misâl yüz pâre balyemez top-ı kûpları vardı kim rû-yı deryâda bu üç kovan toplarından kuş uçmak muhâl idi. Ol ecilden deryâ tarafı havfından İslâmbol emîn idi.

Ve ol asırda Galata’dan Yemiş iskelesine üç kat zencîr çekilüp üzerinde cisr-i azîm binâ olunup âyende ve revende ubûr ederlerdi. Vakt-i hâcetde keştîler ubûr etmeğiçün gemiler üzre olan cisri küşâde edüp gemiler geçdikden sonra yine cisri kurarlardı. Ve deryâ üzre zencîr ile bir cisr dahi Balatkapusu’ndan karşu Tershâne bâğçesine kurulmuş idi. Ve bir cisr dahi Eyyûb’dan karşu Südlüce’ye zencîr üzre kurulmuşdu. Ve Yanko ibn Mâdyân asrında Karadeniz Boğazı‘nda Yoroz nâm kal‘a dâmeninde rû-yı deryâ üzre üç kat demir zencîrler çekilüp düşman gemileri geçmezdi. Hâlâ mezkûr cisrlerin zencîr pâreleri İslâmbol’da tershâne mahzenlerinde durur. Hakîr’in manzûru olup her halkası âdem beli kalınlığı vardır, pâymâl-ı rimâl olup yatır.

Ve ol asırda kal‘a-i İslâmbol ol kadar ma‘mûr [u] âbâdân imiş kim kal‘adan taşra Silivri’ye ve Karadeniz sâhilinde ***[15b]*** Terkoz kal‘asına varınca bin iki yüz pâre bâğ [u] besâtînli ve gül [ü] gülistânlı kurâ ve kasabâtlar birbirlerine muttasıl olmuşdu. Bin hâkim yoroz şehir hâricinde hükm ederdi. Ve bin hâkim kal‘a içre hükm [ü] hükûmât edüp rûz-merre kâr-ı hükûmâtların Kostantîn’e arz ederlerdi. Ve kırk vezîri ve kırk bıtrîkı ve kırk kalayorozu ve kırk pusteniki ve kırk vamoşu ve kırk loğofeti ve kırk bistiyar ihtiyârı ve kırk kuparı var idi kim cümlesi hükûmât sâhibleri olup ellerinde altun ve gümüş mücevherli asâlar ile Atmeydânı‘ndaki dîvânhânede Kostantîn huzûrunda el bağlayup dîvân sürüp hidmet ederlerdi.

Bu Kostantîn dahi cümle pâdişâhları kendüye mutî‘ [ü] münkâd edüp Îrân [ve] Tûrân ve Hind(ler)istân pâdişâhları kendüye bâc [u] harâç verüp ekâlîm-i seb‘ayı kabza-i tasarrufa alup cihângîr olmağa sehl kalmışdı. Ammâ müddet-i medîd ömrü İslâmbol’u amâr etmeğile güzer etdi. Ve zamân-ı hayâtında Kızıl yumurta günleri ve Meryem Ana günleri ve İsvet Nikola ve Kâsım ve Hızır-İlyâs ve Avusdos ve haçların

suya bırakdıkları günler ve Kara Koncoloz günleri ve bu makûle bed-nâm ıyd-i nasârâ günleri ve her bâzâr günleri İslâmbol kal‘ası dîvârların kırmızı parankona çuka ile mestûr etdirüp bizzât kendüsi alay-ı azîm ile Leka-yı bed-likâ gibi sakalına incü dizüp başına tâc-ı İskender-i Keyâniyânı geyüp İslâmbol’u seyr [ü] temâşâ edüp deverân ederdi.

Ve üç yüz altmış altı kapunun dîdebân ü bevvâbân ve nigâhbânlarına bahşîşler ihsân edüp ubûr ederdi. Ve mezkûr bed-nâm günler olunca kal‘anın cemî‘i burc [u] bârû-yı bedenleri üzre niçe kerre yüz bin haç-peyker sancağ u bayrağ u alemler ile ve filandıra sûretli sanemler ile kal‘ayı zeyn edüp üç yüz altmış altı yerde torompete ve luturyanî borular ve tabl-ı erganûn-i kübrâyîler ve nâkûs-i Yûnânîler taraf taraf çalınup şâdumânîler olup kal‘anın bedenleri elvân harîr alemler ile lâle-zâr olurdu. Ve cemî‘i milel-i nasârâdan ve gayrı edyândan âdemler gelüp İslâmbol’un zîb ü ziynetin seyr [ü] temâşâ edüp giderlerdi.

Bu eşkâl ve bu cirmde ma‘mûr olan kal‘anın yigirmi yedi aded kapularının mâbeynleri ne kadar adımdır anı beyân eder

Evvelâ, Yedikulle köşkü leb-i deryâdır.

Andan handak kenârınca Yedikulle Bâbı‘na gelince bin adımdır.

Andan Bâb-ı Silivri iki bin on adımdır.

Andan Bâb-ı Cedîd bin adımdır.

Andan Bâb-ı Top iki bin tokuz yüz adımdır.

Andan Bâb-ı Edirne bin adımdır.

Andan Bâb-ı Eğri tokuz yüz adımdır.

Ve bu altı aded kapular cümle cânib-i garba, Edirne cânibine nâzırdır.

Andan Ayvansarı Bâbı‘na bin adımdır.

Andan Bâb-ı Balat yedi yüz adımdır.

Andan Bâb-ı Fânûs tokuz yüz adımdır.

Andan Bâb-ı Petre altı yüz adımdır.

Andan Yenikapu yüz adımdır.

Andan Bâb-ı Aya üç yüz adımdır.

Andan Bâb-ı Cibali dörd yüz adımdır.

Andan Bâb-ı Unkapanı dörd yüz adımdır.

Andan Bâb-ı Ayazma dörd yüz adımdır.

Andan Bâb-ı Odun dörd yüz hatvedir.

Andan Bâb-ı Zindân üç yüz adımdır.

Andan Bâb-ı Balık Bâzârı dörd yüz adımdır.

Andan Bâb-ı Yenicâmi‘ üç yüz adımdır. Bu kapu sene (–) târîhinde câmi‘ binâ olundukda müceddeden küşâde olmuş bir bâb-ı cedîddir. İki tarafında taş nerdübânlar ile cemâ‘at-i kesîre câmi‘e urûc ederler. Vâlidekapusu derler, cemâ‘at-i kesîre’ye mahsûs bir bâb-ı hâsdır, âmm değildir.

Andan Bâb-ı Şehîd’e varınca üç yüz adımdır.

Ve Ayvansarıkapusu’ndan bu Şehîd Bâbı‘na gelince merkûm on dörd aded bâbları leb-i deryâda vâkı‘ olup cümlesi cânib-i şimâle mekşûfdur.

Ve Sarây-ı Hümâyûn’un cânib-i erba‘asında olan bâb-ı hâsların evveli Kireççibaşı ve Yalıkapusu ve Topkapusu ve dahi Uğrunkapu, sarâyda cürm edenleri katl edüp bu kapudan deryâya ilkâ ederler.

Ve Balıkcılarkapusu ve İç Âhûrkapusu cenûba nâzırdır.

Ve Bâyezîd Hânkapusu cenûba nâzırdır, ammâ dâi’mâ küşâde değildir.

Andan Bâb-ı Hümâyûn-ı sa‘âdet-makrûn cânib-i cenûba münkeşif bir bâb-ı âlîdir.

Andan içeri üç kat bâb-ı sa‘âdetler dahi vardır.

Andan Servikapusu pâdişâhlar tebdîl-i câme olup Ayasofya câmi‘ine yâhûd şehri cüst [ü] cû etmeğe çıkdıkda bu kapudan çıkar, cenûb tarafına mekşûf bir bâb-ı kebîrdir.

Andan Bâb-ı Sultân İbrâhîm Hân, sene (–) târîhinde küşâde olunmuşdur. Soğuk Çeşme dibinde bir bâb-ı azîmdir kim cenûb tarafına nâzırdır.

Andan Bâb-ı Sokullu Mehemmed Paşa alayköşkü dibinde bir küçük kapudur kim cânib-i garba nâzırdır. ***[16a]***

Andan Bâb-ı Süleymân Hân, bir gecede ihdâs edüp Makbûl iken Maktûl İbrâhîm Paşa bu kapudan nihânîce duhûl ederdi. Cânib-i garba nâzır bir küçük kapudur, hâlâ dâi’mâ mesdûd durur.

Andan Demirkapu bostâncılara ve musâhiblere mahsûs bâb-ı azîmdir kim cânib-i garba nâzırdır. Âhûrkapu’dan bu Demirkapu’ya gelince merkûm sekiz aded hâs kapular cümle İslâmbol şehri içine açılır. Ammâ Sarâyburnu tarafında olan beş aded hâs kapular leb-i deryâda olmağile şimâle nâzır cümle hadîd musanna‘ bâb-ı âlîlerdir.

Ve bu zikr olunan bâbların mâbeyni ve cümle cirm-i kal‘a-i sarây-ı sağîr ü kebîr on altı kapu mâbeyni dâ’iren-mâdâr altı bin beş yüz adım

başka bir kal‘a-i üstüvârdır.

Ve İç Âhûrkapusu’ndan taşra hâs [u] âm Âhûrkapusu’na gelince iki yüz adımdır.

Andan Bâb-ı Çatladı‘ya gelince bin üç yüz adımdır.

Andan Kumkapu’ya gelince bin iki yüz adımdır.

Andan Lankakapusu’na gelince bin dörd yüz adımdır.

Andan Lanka’nın dörd bölük kal‘asın ubûr edüp Dâvûdpaşakapusu’na gelince bin altı yüz adımdır.

Andan Samadyakapusu’na gelince sekiz yüz adımdır.

Andan Nârlıkapusu’na gelince bin altı yüz adımdır.

Andan Yedikulle’nin iç yüzünde İç kal‘akapusuna gelince kâmil iki bin adımdır.

Ve bu Yedikulle başka bir kal‘a-i Kanator Vezîr binâsıdır, kapusu cânib-i şimâle mekşûf iki kat hadîd bâb-ı âlîlerdir.

Bu kapulardan mâ‘adâ tâ Âhûrkapu’ya varınca hisâb olunan kapuların yedisi dahi leb-i deryâda olmağile cümlesi cânib-i şarka nâzırdır. Ve bu tarafa lodos rûzgâr-ı zorkârı gâyetü‘l-gâye ziyâde isâbet etdüğinden Bayram Paşa merhûmun kal‘a hâricinde leb-i deryâda binâ etdüği rasîfler telattum-ı deryâdan harâb olup bu add etdüğimiz adımları sene (–) târîhinde İbrâhîm Hân asrında Âhûrkapu’dan içeri adımlayup Yedikulle’ye varılup hisâb olunmuşdur kim bu hisâb üzre dâ’iren-mâdâr İslâmbol kal‘ası yigirmi dokuz bin sekiz yüz on adımdır. Ammâ Bayram Paşa asrında Âhûrkapu’dan taşra adımladığımızda kâmil otuz bin adım idi. *Sahîhü‘l-kelâm ve’s-selâm*

Ve mi‘mâr arşınıyla kal‘a-i Kostantıniyye seksen yedi bin arşındır. *Hatmü‘l-kelâm bi’t-tamâm*.

Altıncı Fasıl
Kal‘a-i Kostantîn’in enderûn [u] bîrûnunda olan mutalsamât-ı garîbe ve acîb[e]ler beyânındadır

Evvelâ Yanko ibn Mâdyân asrında ve Vezendon Kıral devrinde Kostantîn devletinde İslâmbol ol kadar âbâdân olup âdem deryâsı oldukda ekâlîm-i seb‘adan üstâd-ı kâmil mi‘mâr [ve] mühendisler ve ilm-i cerr-i eskâlde bennâ-yı kâmiller ve mu‘allim-i âmil keheneler ve ilm-i nücûmda kâmiller ve ilm-i kâfda kâmil sâhib-i ayârlar her diyârdan İslâmbol’a cem‘ olup ma‘rifetlerin ızhâr içün Kostantîn’e intisâb edüp ahâlî-yi Kostantîn ve Pozantin âfât-ı semeviyye ve arzıyye-yi dehr-i denîden masûn, mazûn, mahfûz olmalarıyçün her üstâd-ı kâmil İslâmbol’un yigirmi yedi kûh-ı bâlâsı üzre yigirmi yedi rasad mutalsamât ihdâs etdiler.

Evvelâ üstâd Yağfûr Avretbâzârı nâm mahalde hezâr pâre beyâz mermer-i hâmdan mîl minâre-vâr içi ecvef nerdübânlı bir amûd-ı serâmed inşâ edüp Yanko ibn Mâdyân'ın Hindistân'ı ve Laristân [u] Moltan'ı deryâ-misâl asker ile feth [ü] teshîre gitdüği asâkirin eşkâl-i timsâlleri ile mezkûr amûdun cânib-i erba'asına serâpâ nakş-ı bûkalemûn-ı ibret-nümûn tasâvîrler etmişdir kim cemî'i sûretler birer gûne eşkâlde âmâde durup zî-rûh zann olunur.

Ve bu amûdun tâ zirve-i a'lâsında yekpâre beyâz mermer üzre bir maksûrecik üzre bir perî-çehre hûbân-ı zamâne ve pençe-i âfitâb-ı cihâne timsâlin yine beyâz mermerden inşâ edüp yılda bir kerre bir sayha urup rû-yı arzda ne kadar tuyûr var ise ol sûret üzre deverân ederken niçe kerre yüz bin ecnâs-ı tuyûr zemîne düşüp ahâlî-yi Rûm alup tenâvül ederlerdi.

Ba'dehu Kostantîn asrında bu mîl minâre üzre ruhbânlar çıkup İslâmbol üzre bir yağı asker gelse ruhbânlar nâkûslara darblar urdukda cümle cünûd-ı cünüb-i müşrikîn âmâde olurlardı.

Ba'dehu bu mîl minâre Hazret-i Risâlet rahm-ı mâderden müştak olduğu mahalde bir zelzele-i azîm olup zirvesindeki perî sûreti ve cümle nâkûslar ser-nigûn olup mîl minâre zelzele te'sîrinde pâre pâre olduğu hâlâ zâhir ve bâhirdir. ***[16b]*** Ammâ mutalsam olması cihet[iy]le münhedim olmayup ilâ yevminâ-hâz[â] dâ'im ve kâ'im bir temâşâgâh-ı azîmdir kim ta'bîr olunmaz.

İkinci tılısmât: Kostantîn'in Tavukbâzârı'ndaki hezârpâre amûdudur kim ahmer-gûn seng-i sumparadan binâ olunmuş bir müdevver mîldir kim kaddi yüz zirâ'-ı melikîdir. Bu dahi Fahr-i âlem'in vücûda geldüği isneyn gecesi zelzelesinden rahnedâr olup üstâd-ı bennâ eski İslâmbol hadîdi ile âdem uyluğu kalınlıkda hadîd kemerler ile mezkûr mutalsam amûdu miyânlarından kırk aded yerden dirâgûş etdirüp hâlâ kâ'im ü sâbit durur.

Ve bu amûd târîh-i Sikender-i Rûmî'den yüz otuz sene mukaddem binâ olunmuşdur kim ve Hicret-i Risâlet'in tokuz yüz yetmiş târîhine gelince şehr-i merkûmun ibtidâsından berü iki bin üç yüz toksan yıl olduğu ma'lûmdur.

Ba'dehu Kostantîn bu amûd-ı âlî üzre bir sığırcık kuşu timsâli tılısm edüp yılda bir kerre ol murg kanat kakup sayha urdukda cemî'i tuyûr minkâr [u] nâhunları ile üçer dâne zeytûn getirdikleri bâlâda münâsebetiyle tahrîr olunmuşdur.

Üçüncü tılısmât-ı garîbe: Sarrâchânebaşı'nda evce ser çekmiş yek-pâre bir amûd-ı zenbûrî üzre bir beyâz sandûka mermer-i hâm üzre Pozantin Kıral'ın duhter-i bed-ahteri medfûndur kim mûr [u] mârdan masûn olmağiçün mutalsam bir amûd-ı a'zamdır.

Dördüncü tılısmât: Altımermer nâm mahalde altı aded amûd-ı müntehâ vardır kim her birin hukemâ-yı kudemâdan üstâdlar rasad etmişlerdir kim biri Kavala kal‘ası sâhibi Feylekos hekîm inşâ etmişdir. Ol amûd üzre tuçdan bir kara sinek sûreti icrâ etmişdi. Dâ’imâ ol timsâl-i megesden sadâ-yı zenbûr gibi bir âvâz zâhir olup İslâmbol içre aslâ sinek gezmezdi.

Beşinci mutalsam-ı ibret-nümâ: Yine Altımermer’in birinde Eflâtûn-ı İlâhî bir peşşe sûreti ihdâs edüp İslâmbol içre aslâ sivrisinek ile’l-ân girmek ihtimâli yokdur. Hâlâ ol tılısmın ameli te’sîr etmededir.

Altıncı tılısm: Yine Altımermer’de bir amûd-ı bâlâ üzre Hekîm Bokrât bir leylek murgu tasvîri eylemişdi. Yılda bir kerre bu leylek sayha urdukda İslâmbol içre âşiyân edinen leylekler helâk olurdu. İle’l-ân şehr-i İslâmbol içre murg-ı leylek girüp lâne etmek ihtimâli yokdur, ammâ Ebâ Eyyûb-ı Ensârî şehrinde çokdur.

Yedinci tılısmât: Yine Altımermer’de bir amûdun zirvesinde Sokrât Hekîm tuçdan bir horos icâd etmişdi. Şeb [u] rûz yigirmi dörd sâ‘atde birer kerre kanat kakup sayha urdukda İslâmbol’un cemî‘i horosları bâng ururlardı. İlâ-yevminâ hâzâ İslâmbol horosları sâ’ir diyârın horoslarından mukaddem nısf-ı leylde “kukırıku” deyü feryâd edüp lisân-ı hâl ile vakt-i seherdir, es-salâ deyü gâfilîn ü nâ’imîni âgâh eder.

Sekizinci tılısmât: Yine Altımermer’de bir amûd üzre Süleymân Nebî asrında Fisagores-i Tevhîdî bir tuçdan kurd tasvîri etmişdi. İslâmbol halkının cemî‘i gûsfendleri çobansız sahrâlarda gezüp gûrk-i vahşî ile gûsfend-i yahşı berâber gezerlerdi.

Tokuzuncu tılısm-ı mudhik: Yine Altımermer’de bir amûd üzre tuçdan bir cüvân ve bir mahbûbe-i zamân birbirleri ile sîne-ber-sîne kucuşup dururlardı. Kaçan kim er ve avret hânelerinde birbirleriyle cidâl edüp bürûdet üzre olduklarında ya er kişi, ya zen kişi ol amûdu dirâgûş etdükde elbette ol gece mâbeynlerine mahabbet çivisi girüp bu tılısmı icrâ eden Aristetalis Hekîm’in rûhu şâd ve mahabbet edenlerin gamgîn gönülleri âbâd olurdu. Ve,

Onuncu tılısm-ı acîbe: Yine Altımermer’de bir amûd-ı zenbûrî üzre Hekîm Câlinûs rusâs-ı ebyazdan ya‘nî kalaydan iki sûret ihdâs edüp biri bir pîr-i fânî beli bükülmüş, âb-ı rûyı dökülmüş durur. Anın mukâbelesinde bir fertûte-i zamâne şütür-leb ve abûsü‘l-vech bir pîre-zen kaddi dutâ olup durur. Er ile avretin birbiriyle hüsn-i zindegâneleri olmasa ya er kişi ya zen kişi ol amûdu dirâgûş etseler elbette birbirlerinden mufârakat vâkı‘ olur.

Acîb ü garîb mutalsamâtlardır kim ile’l-ân ba‘zısının hükmü cârîdir. Anıniçün Altımermer derler. Risâlet-penâh asrında münhedim olup yerde medfûn ***[17a]*** olmuş amûd-ı musanna‘lardır.

On birinci tılısm: Sultân Bâyezîd-i Velî hammâmının zemîninde çâr-kûşe yek-pâre bir sütûn-ı âlî var idi kaddi seksen zirâ‘ idi. Gezbazya nâm bir kehhân-ı köhne-i devr [ü] zamân ol amûdu tâ‘ûn içün mutalsam etmiş idi. Nitekim ol amûd dâ’im idi şehr-i Kostantîn’de tâ‘ûndan nişân yok idi. Âhir münhedim edüp yerinde Bâyezîd-i Velî bir hammâm-ı dil-küşâ binâ edüp ol gün ki mezkûr amûd ser-nigûn oldukda Bâyezîd Hân’ın bir oğlu mat‘ûnen Edirnekapusu hâricinde Dâvûd Paşa Bâğçesi’nde vefât edüp yine Edirnekapusu bîrûnunda bir soffa üzre defn edüp andan sonra İslâmbol içre tâ‘ûn istîlâ eyledi.

On ikinci tılısmât: Eğrikapu kurbünde Tekrur Sarâyı‘nda Mahayilaki nâm bir hekîm bir mîl-i seng-i siyâh üzre tuçdan bir ifrît sûreti ihdâs eyleyüp yılda bir kerre ol ifrît na‘ra urup ağzından âteşler zemîne saçılup herkes ol âteşden bir şerer alup hânesinde matbahına koysa ol âdemin kemâl-i sıhhati oldukça ol âteşdândan nâr-ı şererbâr sönmezdi.

On üçüncü mutalsam-ı ibret-nümâ: Zeyrekbaşı nâm mahaldeki Hazret-i Yahyâ nâmıyla binâ olunan deyrin zeylinde bir gâr-ı azîm var idi. Her sene mâh-ı zemherîr şitâsı geceleri oldukda ol gârdan niçe kara koncoloz nâm câdûlar çıkup arabalar üzre {süvâr olup} deverân [u] seyrân ederlerdi. Vakt-i seher karîb oldukda yine cümle koncolozlar mezkûr gâra girüp gâ’ib olurlardı.

On dördüncü tılısmât-ı acîbe: Ayasofya deyrinin cenûbunda dörd aded amûd-ı müntehâ beyâz mermerler üzre bilâ-teşbîh Cebrâ’îl ve İsrâfîl ve Mîkâ’îl ve Azrâ’îl kerrûblarının timsâlleri var idi. Biri cânib-i şarka, biri garba, biri şimâle, biri cenûba müteveccih dururlardı. Yılda bir kerre Cebrâ’îl sûreti kanat kakup sayha ursa şark cânibi ganîmet olur derlerdi. İsrâfîl sûreti kanat ursa garbda kaht [u] galâ olur derlerdi. Mîkâ’îl sayha ursa şimâl cânibinde bir sâhib-hurûc zuhûr eder derlerdi. Azrâ’îl sayha ursa cemî‘i dünyâda tâ‘ûn olur deyü havf ederlerdi. Bu timsâller Hazret-i Fahr-i âlem vücûda gel[dik]de ser-nigûn olup hâlâ mezkûr amûdlar Ayasofya Çukurçeşmeleri kurbünde dörd aded mermer amûdlar râyegân temâşâgâhdır. Andan,

On beşinci tılısmât: Atmeydânı‘nda Milyonpar nâm amelî bir sütûn-ı âlîdir kim zirâ‘-ı bennâ ile kaddi yüz elli arşındır. Kostantîn zamân-ı hükûmetinde kabza-i tasarrufunda olan pâdişâhların dest-i hükûmetlerinde olan kılâ‘ların ve şehr-i azîmlerin adedince her pâdişâh-ı hâkimden ol kadar makbûl [u] mu‘teber reng-â-reng ahcâr-ı zî-kıymet taleb edüp geldikde Atmeydânı sahrâsında dağlar gibi yığılup tamâm oldukda hisâb [u] kitâb etdiler üç kerre yüz bin seng-i gûnâ-gûn gelmiş. Andan bildiler kim Kostantîn üç kerre yüz bin kal‘a ve şehre mâlik kıral imiş. Ba‘dehu bir üstâd-ı kâmil bu taşlar inkırâzu’d-devrân mü’ebbed durmak içün Atmeydânı‘nda merkûm taşlardan kılâ‘ [u] büldânın nizâmı intizâmıyçün bir mîl minâre tılısm edüp mîlin tâ ortasında bir kalın demir mîl diküp cânib-i erba‘asına mezkûr taşları hendese üzre inşâ edüp mîlin tâ zirve-i a‘lâsında hammâm kubbesi kadar bir mıknatîs taşı koyup ol mîlin ortasına vaz‘ olunan hadîd mîli seng-i mıknatîs cezb edüp cümle seng-i gûnâ-gûnlar dahi birbiri üzre metânet buldu. Ve ol mîlin cemî‘i taşları ekâlîm-i seb‘a şehirlerinin herbirinden gelüp binâ olunduğıyçün milyonpar derler. Hâlâ sâbit dâ’im bir ibret-nümâ hezârân-pâre bir alâmetdir. Ve mi‘mârbaşı mîlin dibinde medfûndur kim Uryarin nâm bir üstâd-ı kâmildir. Ayasofya’yı binâ eden

Ağnados mi‘mârın oğludur.

On altıncı tılısmât: Yine Atmeydânı‘nda yekpâre ve çâr-kûşe ahmer-gûn seng-i zenbûrî nakş-ı bûkalemûn mîldir kim Yanko ibn Mâdyân zamânında bir üstâd-ı kâmil kehene âlim-i âmil İslâmbol içre inkırâzu’d-devrân havâdisâtdan ne zuhûr edeceğin ve her pâdişâh asrında ne alâ’imât zâhir olacağın ilm-i nücûm kuvvetiyle mezkûr seng-i hârânın çâr-kûşesine rumûz [u] ***[17b]*** künûz ile cemî‘i ecnâs-ı mahlûkâtın tasâvîrlerin resm edüp bir âdem başına çizme geymiş yazılmışdır, ana işâretdir kim bir devlet gele, ayakda olan pespâye âdemlere söz değüp baş ola. Ve mücevvezeli âdemler sûreti var ve bostâncı külâhlı ve yeniçeri keçeli âdemler var, bunlar mutasarrıf olalar işâretin etmiş. Ve baykuşlar sûretin edüp harâb ola, alâmetin göstermiş. Ve niçe bin alâ’imât-ı acâyibâtlar dahi vardır kim diller ile ta‘bîr ü tavsîf olunmazdır.

Ve Yanko ibn Mâdyân’ı tasvîr edüp serîr-i âlî üzre elinde bir müdevver halka ile timsâl etmiş kim meselâ cihângîr olup dünyâyı feth edüp halka-misâl elime aldım remzin etmiş ve yüzün cânib-i şarka nâzır etmiş. Ve ardında cânib-i garba nâzır, elinde kas‘aları ile niçe dilenci sûretinde pâdişâhlar etmiş kim kullarından, vüzerâ ve re‘âyâsından rüşvet isteyen hâkimler rumûzun etmiş.

Ve bu mîlin bir cânibinde dahi bu kadd [ü] kâmetde yüz zirâ‘ seng-i âlîyi ilm-i cerr-i eskâl ile üç yüz nefer âdem ile kâ’im etdüğinin âlât sûretleri ve bocı ırgatları ve felenkleri tasvîrin etmiş. Ve hâlâ evce ser çekmiş on âdem dirâgûş edemez, çâr-kûşe bir amûd-ı müntehâdır kim çâr-kûşesinde birer tuç kürsî üzre sâbitdir kim ilm-i mi‘mârîden haberdâr olan gördükde âdem engüşt ber-dehen eder. Hâlâ temâşâgâh-ı ünâs-ı cihândır.

On yedinci tılısmât-ı ibret-nümâ: Yine Atmeydânı‘nda Pozantin Kıral’ın zamân-ı dalâletinde Sürende nâm hekîm şehrin yılan ve çıyan ve akreb haşerâtları misilli zehir-nâk hayvânât helâkiyçün tuçdan üç başlı bir ejdehâ timsâli binâ etdi kim Makdonya içinde aslâ zehir-nâk ve mûhiş hayvânâtlar yoğ idi. Hâlâ kaddi on zirâ‘ burma bir ejder sûretidir. Ve on zirâ‘ dahi zemînde Sultân Ahmed câmi‘i binâ etdükde tîn-i türâb içinde kalmışdır. Hattâ Selîm-i Sânî ve mest-i fânî at üzre ubûr ederken eğer hânesinden bozdağan mücevher topuz ile mezkûr ejder sûretine bir topuz urunca ejderin garb cânibine nâzır kellesinin alt çenesine isâbet edüp ol ân İslâmbol’un garb cânibinde yılan zâhir olup ol asırdan berü yılan İslâmbol içre şâyi‘ oldu derler. *Allâhümme afvenâ* ejder eğer öbür kellelerine bir zarar olursa İslâmbol’u mâr [u] mûr berbâd eder. Hâsıl-ı kelâm tılısmı hâlâ müte’essir bir temâşâgâhdır.

.....(15 satırlık yer boş).....

Bu merkûm tılısmâtların emsâli cânib-i berre müte‘allik üç yüz

altmış altı ibret-nümâ tılısmâtları var idi. Hâlâ ameli ***[18a]*** te'sîr edüp râyegân olan tılısmâtlar ki bunlardır, *ve's-selâm*.

Deryâya müte'allik olan tılısmât-ı acâyibâtları beyân eder

Evvelâ, Çatladıkapu'da gün görmez pâdişâhın kendü sarâyı cenbinde yine kendi te'lîfi bir mutalsam çâr-kûşe bir amûd üzre bir dîv sûreti var idi. Kaçan kim İslâmbol'a Akdeniz tarafından düşman gemileri zâhir olsa mezkûr tuç dîv sûretinden bir âteş zuhûr edüp cümle keştîler ihrâk bi'n-nâr olurdu.

İkinci mutalsam: Kadırga Limanı'nda bakırdan bir gemi var idi. Kaçan kim yılda bir kerre zemherîr geceleri olup İslâmbol'un cemî'i sâhire avretleri ol bakır gemi ile sabâha dek rû-yı deryâda şinâverlik edüp Akdeniz'i hıfz [u] hırâset ederlerdi. Hattâ Ebü'l-feth fethinde mezkûr bakır gemi ganîmet olundu derler.

Üçüncü tılısm: Temâşâ. Bu bakır geminin emsâli Tophâne tarafında âmâde imiş. Yine leyle-i zemherî[r]de cümle sehhâr ü kâhinler {bu bakır gemiye} süvâr olup Karadeniz cânibinde sihrile gezüp muhâfaza edermiş. Yezîd ibn Mu'âviye Galata'yı feth edüp bu keştîyi pâre pâre etdi derler.

Dördüncü tılısmât: Sarâyburnu'nda tuçdan üç başlı bir ejdehâ var idi. Akdeniz'den ve Karadeniz'den ve Üsküdar'dan gelen düşman gemilerine mezkûr ejder âteş-feşânlık edüp cümle zevrakları askeriyle ihrâk edermiş.

Beşinci tılısmât: Yine Sarâyburnu'nda üç yüz amûd-ı müntehâlar üzre üç yüz altmış nev'a deryâ mahlûkunun eşkâl-i timsâlleri var idi. Meselâ mâh-ı hamsînde hamsîn balığı sûreti sadâ ursa Karadeniz'de aslâ hamsi balığı kalmayup cümle İslâmbol'a gelüp der-kenâr olup cümle ahâlî-i Makdon, hamsîn balığı ile hamsîn yevm kifâflanırlardı.

Altıncı tılısmât: Erba'înde kırk gün mâhî-i gûnâ-gûn temevvüc-i deryâ olmadan te'sîrât-ı mutalsamât ile cümle mâ'ideler ber-kenâr olup halk-ı Rûm ganîmet olurdu. Ba'dehu bu tılısmâtlar Hazret-i Risâlet'in tevellüdü gecesi zelzele-i kübrâdan münhedim olup ile'l-ân amûdları Sarâyburnu'nda Selîmiye Köşkü'nden tâ Sinân Paşa Kasrı'na gelince sâhil-i bahrde mezkûr amûdları kaldırım gibi döşemişlerdir. Deryâdan kayıklar ile güzer edenlere âşikâre amûdlardır. Gerçi amûdlar münhedim olup pâymâl-i bahr yatır ammâ mutalsam olan sûretleri de[r]yâya müte'allik olup yine deryâya düşmek ile hâlâ amelde olup her sene niçe bin elvân mâhîler kenâra çıkup sayd ederler.

Ve İslâmbol kal'asın yigirmi dörd mîl ihâta etmiş deryâdır. Her mîl başında dahi birer şey'e te'sîr içün tılısmâtlar var idi. Ve bu yigirmi dörd mîl deryâyı bir âdem bir günde devr eder, ammâ ol gün rûz-ı dırâz olup on beş sâ'at ola. Ve hâlâ İslâmbol'un tulû'dan gurûba tûl-ı nehârı on beş

buçuk sâ‘atdır ve arz-ı beledi (–) ve iklîm-i hâmisin vasatında vâkı‘ olmuşdur. Anıniçün âb [u] hevâsı latîfdir.

.....(12 satırlık yer boş)..... ***[18b]***

Yedinci fasıl
Kostantîn şehrinin dâhilinde ve hâricinde sun‘-ı Hudâ ma‘âdinâtları ayân ü beyân eder

Evvelâ be-emr-i Hudâ İslâmbol içre Sultân Ahmed câmi‘inin imâreti altında bir gâr-ı azîmler var idi. Andan hikmet-i Hâlık ile bârûd-ı siyâh ve güherçile ve kükürd-i asfar çıkup zamân-ı ihtiyâcda andan alup def‘-i ihtiyâc ederlerdi. Hikmet-i Rabbânî ve kazâ-yı âsumânîden ol gâra ra‘d isâbet edüp Kostantîn asrında şehr-i Kostantîn’in niçe yerleri ol bârûdun ihrâk olmasından harâb oldu.

Bir rivâyetde Ebü‘l-feth’in feth edeceği günler vâkı‘ oldu derler. Hulâsa-ı kelâm bu gâr-ı bârûd üzre ne kadar kâr-ı kadîm binâ-yı azîmler var ise evc-i âsumâna tayr-ı ebâbîl gibi tayerân edüp İslâmbol’dan binâ pâreleri Üsküdar tarafında Salacak Burnu’na ve Kadıköyüne düşdüğü pâreler hâlâ zâhirdir.Ve bir pâre-i azîm dahi Tophâne tarafında Fındıklı nâm kasabanın şimâlinde Çizmeciler tekyesi önünde Kabataş nâm bir şeddâdî binâ pâresi deryâ içre yatır. İslâmbol’dan tayerân edüp anda düşdüğü muhakkakdır. Böyle bir mağâra-i azîm idi. Hâlâ yine mülûk murâd edinse zuhûra gelir. Ammâ şehir harâb olup hâsılı harcını ihâta etmez derler.

Ma‘âdin-i sânî: İslâmbol’un cânib-i cenûbunda Yedikulle’den nîm merhale Kumburgos nâm kal‘a kurbünde bir gûne beyâz sâ‘at kumu hâsıl olur. Anıniçün Kumburgazı derler. Eyle beyâz ve rakîkdir kim kuvvet-i basar fark edemez. İslâmbol’un ve Frengistân’ın kum sâ‘atcileri ve zergerleri andan rimâl alup isti‘mâl ederler. Ve,

Ma‘âdin-i sâlis: Edirnekapusu hâricinde Dâvûd Paşa Bâğçe-i hâssı kurbünde yedi yerde ma‘âdin-i hacer vardır kim böyle bir sun‘-ı Girdigâr bir diyârda yokdur. Bu kadar bin yıldan berü ilâ-yevminâ hâzâ beher yevm niçe bin haml-i hımâr u bağl {taş} taşınup deryâda katre ve güneşde zerre mikdâr tenezzül bulmamışdır. Zîrâ be-emr-i Sânî‘ kesb-i hevâdan rûz-merre bitmededir. Ammâ Hızır Ma‘deni derler bir sengîn taşdır. Ayasofya binâsıyçün Hızır göstermegile Hızır Ma‘deni derler. Cümleden latîf ve kat‘ etmesi sehel âsân bir hacer-i makbûldür.

Ma‘âdin-i râbi‘: Ebâ Eyyûb-ı Ensârî kasabası kurbünde tîn-i Ensârî derler bir ma‘cûn-misâl tîn-i mülâyimdir. Andan gûnâ-gûn kûzeler îcâd ederler. Gûyâ cezîre-i İlimni’de tîn-i mahtûm gibi bir râyiha-i tayyibesi vardır. Andan bir kerre âb-ı nâb nûş eden gûyâ âb-ı hayât nûş etmiş olur. Ve,

Ma‘âdin-i hâmis: Kasaba-i Eyyûb Sultân ile kasaba-i Hâsköy mabeyninde olan buhayre içinden gavvâslar bir gûne tîn-i

siyâh çıkarırlar, bundan dahi gûnâ-gûn kûzeler ve kâseler ve sifâl ve tabaklar ederler, bir garîb tîn-i garâyibdir. Ve,

Ma‘âdin-i sâdis: Mesîregâh-ı Kâğızhâne nâm ferah-fezâda bârûdhâne çarhların deverân etdiren uyûn-ı Cendereci nâm âb-ı hayât Hind ü Sind ve Arab u Acem seyyâhânı içre meşhûr-ı âfâkdır. Anda bir gûne eğir kökü hâsıl olur kim Azak eğirinden ve Gerede {şehri} ve Kanije kal‘ası halîci eğirinden nâfi‘ bir eğirdir. Tenâvül edeni bin kerre geğirdir, aceb hâssası vardır ammâ nâdirdir. Ekseriyyâ su kaplıbağası mahlûku ol eğiri yiyüp semîn ve semiz olurlar. Galata’dan Freng tâ’ifeleri gelüp mezkûr kaplıbağaları sayd edüp cemî‘i emrâz-ı muhtelifeye dâ’-i devâ içün tenâvül ederler. Hakkâ ki bin kerre nef‘i müşâhede olunmuşdur kim cemî‘i zamânda ol bağaların me’kûlâtları eğir köküdür. Ve,

Ma‘den-i sâbi‘: Kâğızhâne’nin şimâlinde Sarıyâr nâmında bir gûne tahmîr olunmuş tîn-i mümessek çıkar. Andan dahi kûze ve kâseler inşâ edüp a‘yân [u] eşrâfa hedâyâ götürürler, gâyet makbûldür.

Ma‘âdin-i sâmin: Karadeniz boğazları dâhilinde Sarıyâr kasabasında bir asfarü‘l-levn bir kûh-ı bâla vardır. Tâ zirve-i a‘lâsına varınca serâpâ bâğ u bâğçedir. Ol cebel-i âlînin cânib-i şarkîsinde sâhil-i bahre karîb bir gârda zeheb-i hâlis ma‘deni vardır. Ammâ Üngürüs ve Bundukânî ayârından hâlis altunu vardır. Kefere asrından tâ Sultân Ahmed Hân asrına gelince bin yük akçe iltizâm ile emânet bir ma‘âdin-i hâs idi. Defterdâr Ekmekcizâde Ahmed Paşa cevheri rakîk olup fâ’idesi şey-i kalîl oldu deyü sedd etdi. Hâlâ mu‘attaldır. Ammâ yine taraf-ı sultândan fermân olunsa bir a‘lâ ma‘dendir. Belağan mâ-belağ husûlü mümkündür. Ve,

Ma‘den-i tâsi‘: Göksu nâm hisâr mesîregâhındaki dağlarda bir gûne taşlardan kireç hâsıl olur kim kardan ve pembe ve südden beyâz bir ***[19a]*** gûne kireçdir kim rub‘-ı meskûnda nazîri yokdur.

Ma‘âdin-i âşir: Yine Göksu nâm mesîregâhda ahmer-gûn bir gûne türâb hâsıl olur. Andan dahi gûnâ-gûn bardaklar ve çanaklar ve sifâller îcâd ederler. Ammâ hukemâ kavlince bu hâkin kûzesinden âb-ı sâfî nûş eden renc-i bâsûr-ı demevîden halâs olur, kerrât ile tecrübe olunmuşdur. Ve,

Ma‘âdin-i hâdî aşer: Şehr-i Üsküdar’ın dağlarında bir gûne küfeki kayağan taşı hâsıl olur azîm vezni üzre iri parça parça kopar bir aceb seng-i hârâdır. Ekseriyyâ mezâristânlar içün isti‘mâl ederler. Ve,

Ma‘âdin-i isnâ aşer: Tophâne kasabası ensesinde Galatasarâyı nâmıyla mevsûf u ma‘rûf sarây-ı pâdişâhînin altında Eski İslâmbol nâmıyla muttasıf ma‘den-i hadîd oldur kim cemî‘i dünyâda Eski İslâmbol demiri deyü meşhûr-ı âfâk olmuşdur. Ammâ kân-i mâ-kânından

bir ferdin haberi yokdur. Tâ Fezendo nâm kıralın zamânında Hazret-i Hızır Ayasofya mu‘temedi iken anın ilkâsıyla bulunup Ayasofya’nın cemî‘i hadîd mühimmâtı ve levâzımâtı Tavukbâzârı‘ndaki Dikilitaş’ın bendleri bi’l-cümle mezkûr hadîd-i Eski İslâmbol’dandır. Tâ ki Sultân Bâyezîd-i Velî asrına dek râyegân olup huddâmları hadîd-i hâlis istihrâc ederlerdi.

Sultân Bâyezîd-i Velî bir dervîş-nihâd pâdişâh-ı Ebü‘s-Selîm olmağile bu ma‘âdine her bâr gelüp âb [u] hevâsından hazz edüp bir kaç kerre çetr-i mülemmâ‘lar ile ol câ-yı ma‘hûda yatup bir kaç def‘a ol mahall-i latîfde Hazret-i Risâlet’i menâmında görüp Hazret-i Risâlet ta‘lîmiyle anda bir dâr-ı şifâ ve bir tahsîl-i ulûm içün bir medâris inşâ edüp her kim anda bir kerre *bism-i İlâh* dedi ise müfessirîn ü muhaddisînden ulu kimesne olup âhir-i kâr sarây-ı hâs olmağiçün huddâmân-ı ulemâ nân-ı hâssa koyup hâlâ bir âsitâne-i sa‘âdethâne olaldan berü ile’l-ân ma‘âdin-i Eski İslâmbol mu‘attal olmasının sebebi oldur.

Ve bu hakîr âlem-i sabâvetimizde Sultân Osmân-ı şehîd asrında Kurşumlu Mahzen ile Topkapusu mâbeyninde Dımışkîhânede kârhânesi var idi. Ebü‘l-feth Mehemmed Hân binâsı idi. Sultân Mehemmed mezkûr ma‘denden hadîd cevherin istihrâc etdirüp bu Dımışkîhâne’de üstâd-ı şemşîr-kârlara şeyhânî ve ma‘arrâvî ve zivzikî tarzı seyf-i müczimler inşâ etdirirdi.

Hattâ Hakîr’in manzûru oldukda Sultân Murâd-ı Râbi‘‘in kılıççıbaşısı Sağır Usta Dâvûd üstâdı Üstâd Mustafâ mezkûr Dımışkîhâne’de işlerdi. Kal‘a hâricinde sâhil-i bahrde bir kârhâne-i azîm idi. Ba‘dehu Sultân İbrâhîm cülûsunda Kara Mustafâ Paşa’yı şehîd etdükleri sene Devlet-i Aliyye helc ü melc olmağile Gümrük Emîni Alî Ağa mezkûr Dımışkîhâne’yi mîrîden alup kat-ender-kat Yahûdî hâneler yapup Dımışkîhâne’nin ve ma‘deninin dahi nâm [u] nişânı mün‘adim oldu. Ve,

Ma‘âdin-i sâlis aşer: Kân-ı insân Belde-i Tayyibe ya‘nî kal‘a-i Kostantıniyye’dir kim bunda olan âdem deryâsı ve benî âdemin mahbûb [u] ra‘nâsı bir diyârda yokdur illâ İslâmbol’da çokdur. Hattâ meşhûrdur, vech-i arzda bin âdem ölür ve bin bir âdem doğup bir âdemden tenâsül bulur derler. Eyle bir sevâd-ı mu‘azzam şehr-i kebîrdir kim şehr-i İslâmbol içre bin âdem merhûm olsa yine âdem deryâsından omuz omuzu sökmez böyle bir gulgule-i Rûm’dur {anıniçün İslâmbol’a ma‘den-i kân-ı insân derler}. Eğer cemî‘i âsâr-ı binâları ve imâretlerin birer birer takrîr ü tahrîr etsek bir mücelled kitâb olur. Ammâ mahalli ve münâsebeti geldükde Âl-i Osmân devletinde amâristânını beyân ederiz. Ammâ Kostantîn asrındaki âbâdânlığı sâ’ir kayâsıra ve batâliseler zamânında ma‘mûr olmamışdır.

Kostantîn İşpanya’da Rim Papa iken yüz sene mu‘ammer kıral olup

İslâmbol’a istîlâ etdükden sonra zuhûr-ı tantana-i Kostantîn otuz seneye müntehî olup ba‘dehu taht [u] raht [u] bahtı vücûd-ı bî-bahtından tehî olup (–) mahalde gûristânına gömdüler.

Yerine İlyanuş nâm bir veled-i pelîdi mesned-nişîn oldu. Bu İlyanuş re‘âyâ-perver olmayup ayş [u] nûş ve fısk [u] fücûra zâhib olmağile cümle halk kendüden rû-gerdân olup bunun zamânında niçe mülûklar tama‘-ı hâma düşüp İslâmbol üzre asker çeküp kimi müstevlî olup kimi bî-feth avdet edüp üç yüz sene bu hâl üzre İslâmbol içün ceng [ü] cidâl ***[19b]*** ve harb [ü] kıtâl olup âhir İskender vefâtı târîhinden 882 sene sonra Hazret-i Risâlet-penâh vücûda gelüp rû-yı zemîne velvele salup kırk yaşında sâhib-i nübüvvet oldukda ba‘de hicreti’n-nebeviyye 17 sene sonra Mekke-i Mükerreme’yi Kureyşler destinden feth edüp zamân-ı sa‘âdetlerinde Şâm-ı şerîf dahi feth olundu, be-dest-i Hâlid ibn Velîd ve Esved ibn Mikdâd ve yetmiş bin Sahâbe-i güzîn-i sâhib-cihâd feth-i Şâm’da mevcûdlar idi.

Mâlik-i Dımışk, Hırkîl kaysere Arz-ı Mukaddes’de bir câ-yı menâs kalmayup âhir karârı firâra mübeddel olup deryâ-misâl asker ile İslâmbol üzre varup hâh-nâ-hâh devletleri ber-geşte olmuş Yûnâniyân elinden Hırkîl kayser şehr-i Kostantîn’i alup müstakil kıral-ı dâll olup bu dahi amâr etmeğe mübâşeret etdi.

Ammâ beri Mekke ve Medîne taraflarında Hazret-i Risâlet-penâh günden güne emr-i Hudâ ile mücâhidün fî-sebîlillâh olup bizzât kendüleri yigirmi sekiz gazâ edüp tokuz gazâda kâfirler ile mukâtele olmuşlardır. Meselâ gazâ-yı Bedr ve gazâ-yı Uhud ve gazâ-yı Handak ve gazâ-yı Benû Ferît [Kurayza] ve gazâ-yı Beni’l-Mustalık ve gazâ-yı Hayber ve gazâ-yı Mekke ve gazâ-yı Huneyn ve gazâ-yı Tâif ve on tokuz gazâda Hazret-i bâ-izzet bile gazâ etdiler. Ammâ harb [ü] kıtâl ve ceng [ü] cidâl olmadan düşman itâ‘at edüp harâc kabûl etdiler.

Meselâ gazâ-yı Vüddân ve Ebevâh ve Nevât ve el-Asîr ve Benî Selîm ve es-Sevîk ve Gatafân ve Bahrân ve Beni Kaynukâ‘ ve Hamrü‘l-eşedd ve en-Nasîr ve Zâtü‘r-Rikâ‘ ve Bedrü‘l-ahîr ve Havkatü‘l-cedel ve Benî Lihyân ve Zîkard ve el-Hudeybe ve gazâ-yı Tebûk ve gazâ-yı el-Kazâ sefer olup bâ-sulh gazâlar bunlardır, ammâ sefer-i seriyye oldur kim Mücâhid [ü] Ensârdan biri serdâr-ı zafer-şi‘âr olup otuz tokuz kerre ve dahi ziyâde sefer olmuşdur derler. Siğer kitâblarında mastûrdur.

Bu tarz üzre cümle Ashâb-ı güzîn mâl-ı gazâ ile muğtenim olup ümmet-i Resûlullâh yevmen-fe-yevmen mansûr [u] muzaffer oldular. Ve Hazret-i Risâlet-penâh’a kırk yaşında nübüvvet gelüp müddet-i risâletleri 23 sene oldu ve müddet-i ömr-i azîzleri 63 sene olup nübüvvetden sonra Mekke münkirleri ile hüsn-i zindegâne etmek mümkün olmayup emr-i İlâh ile Medîne-i Münevvere’ye hicret edüp on sene Medîne’de mutavattın olup ikinci senede sıyâm farz olup ve kıble

Kudüs'den Mekke'ye: [12] âyeti ile {kıble} tahvîl olunup eyyâm-i nübüvvetlerinde otuz bin kerre mu'cizât-ı bâhireleri zâhir olmuşdur. Ve Cibrîl-i Emîn izn-i Hak ile zemîne otuz bin kerre nüzûl edüp Hazret'in şeref-i sohbetleri ile müşerref olmuşdur. Yigirmi yedi bin kerre bizzât Hazret'e bilâ-vâsıta buluşup üç bin kerre sâ'ir enbiyâya nüzûl etmişdir. *Vallâhu a'lem*.

Bizzât Hazret-i Risâlet-penâh velvele-âra bir hâtemü'l-enbiyâ oldu kim rub'-ı meskûnda olan papalara ve kırallara ve kayâsıralara ve batâliselere nâmeler ile elçiler gönderüp Dağıstân kavmi İslâm kabûl etdiler.

Ve Acem ve Belh u Buhârâ ve Horasân kavmi ve Maskov'da Heşdek kavmi ve Leh'de Libka kavmi ve İşpanya'da Mübtecel kavmi cümle Hazret-i Risâlet-penâh'ın yarlığ-ı belîğ-i sa'âdetine itâ'at edüp İslâm kabûl etdiler. İlâ-yevminâ hâzâ anlar kâfiristân diyârlarında mü'min ü müvahhid müselmânlardır.

Ammâ Mısır kavmi ile Kostantîn halkı İslâm kabûl etmeyüp Hazret-i Risâlet-penâh Mısır ve İslâmbol fethi içün ümmetlerine terğîben niçe hadîs-i sahî[h]ler buyurmuşlardır kim bâlâda münâsebetle tahrîr olunan hadîs-i sahîhin biri *Müslim* [ve] *Buhârî*'den ve Kitâb-ı *Câmi'ü's-Sağîr'*den yazılmışdır.

Zikrü'l-ahâdîs elletî verade fîhâ zikr Kostantıniyye; [13] Bu hadîs-i sahîh an Bişri'l'anevî ve Hâkim'de dahi mastûrdur. Ve Kostantîn[iyye] hakkında niçe hadîsler dahi vardır. Bu hadîs-i şerifleri cümle Sahâbe-i kirâm Hazret'den istimâ' edince;

"Âh fâtih-i Kostantıniyye ben olaydım" deyü cümle kibâr-ı Ashâb-ı güzîn tama'a düşüp âmâde olurlardı. *El-abdü yüdebbiru vallâhu yukaddiru,* [14] tâ ki evsâf-ı Kostantîn ile cemî'i Ashâb-ı kibârın gûşları pür oldu. Âhirü'l-emr ***[20a]***

Rıhlet-i Resûl-i Hudâ be-civâr-ı Celle ve Alâ altmış üç yaşında mâh-ı Rebi'ülevvel'in on ikinci gece isneyn gecesi vakı' olup Medîne-i Münevvere'de medfûndur. Andan mesned-nişîn-i hilâfet Hazret-i Ebâbekir, andan Hazret-i Ömer, andan Hazret-i Osmân andan Hazret-i Alî, andan Hazret-i İmâm Hasan hüsn-i rızâları ile hilâfeti ferâğat etdi. Andan İmâm Hüseyin eş-şehîd be-dest-i Yezîd ibn Mu'âviye. Andan hilâfet Âl-i Emeviyyûn'dan halîfe-i rû-yı zemîn Mu'âviye oldu.

{**Sekizinci fasıl**}
İbtidâ gazâ-yı Kostantıniyye be-hilâfet-i Mu'âviye

Hicret-i nebeviyye-i Resûl-i Kibriyâ'nın kırk üçüncü senesinde Hazret-i Mu'âviye emîrü'l-mü'minîn iken rû-yı zemîne velvele-ârâ bir pâdişâh-ı re'y-ârâ olup zamân-ı hükûmetinde Mesleme bin Abdülmelik'i serdâr-ı mu'azzam edüp Şâm-ı cennet-meşâm askerinden yüz bin asker

verüp iki yüz pâre kadırga sefâyin ve iki yüz pâre sâ’ir mühimmât [u] levâzımât, me’kûlât, meşrûbât merâkibleri içre mahsûb u ma‘dûd cüyûş-ı muvahhidîni mezkûr merâkiblere leb-ber-leb edüp Şâm-ı Tarabulus limanından mütevekkilen alallâh deyüp cümle fellâhân [u] mellâhân keştîbânların re’y [ü] tedbîrleri ile cezîre-i Malta ki ol zamânda Rodos idi, derhâl {cânib-i} berre asker döküp amân vermeyüp feth edüp içine asker koyup fethi müjdesin Mu‘âviye’ye bir keştî ile gönderdiler.

Andan cezîre-i İstanköy ve cezîre-i Sakız’ı ve cezîre-i Midilli’yi ve cezîre-i İlimye’yi ve cezîre-i Bozca’yı bir günde feth edüp müjde haberleri yine halîfeye gidüp Kostantıniyye fethine müteveccih olup Boğaz’dan içeri dörd yüz pâre keştî ile girüp kal‘a-i Kostantîn altında lenger-endâht olup kal‘ayı muhâsaraya şürû‘ edüp deryâdan cümle keştîler Akdeniz ve Karadeniz cânibler[in]den sefâyinler ile gelen zahîreleri ahz edüp asker-i İslâm ganâyimle muğtenim, küffâr-ı mahsûr kaht [u] galâ ile vücûdları mün‘adim olup kal‘adan küffâr “amân el-amân” deyüp her sene birer kadırga yükü mâl-ı hârac vermek üzre sulh edüp Hırkîl kıral-ı dâllin veled-i nâ-pâkin pâk etmek içün serdâr-ı zafer-şi‘âr rehin alup niçe kerre yüz bin guruşluk mâl-ı hazâyin alup mesrûr [u] şâdân Arabistân ellerine avdet edüp sâlimîn ü gânimîn Şâm’a dâhil oldular.

Muhâsara-i sânî: Kal‘a-i Kostantıniyye Hicret-i Fahr-i âlem’in elli ikinci senesinde alemdâr-ı Resûlullâh olan Ebâ Eyyûb-ı Ensârî *aleyhi rahmeti’l-Bârî* hazretleri ve Hazret-i Abdullâh ibn Abbâs ve Abdullâh bin Zeyd hazretleri ve niçe bin Sahâbe-i kirâm ile elli bin şecî‘ ü dilîr asker-i İslâm iki yüz pâre zevraka süvâr olup Mesleme hazretleri dahi akîb-i askerden imdâdâ gelüp cümle asker eyyâm-ı muvâfık ile yine Rodos’a varup anda muhâfazada olan asâkir-i İslâm’a zahîre ve imdâd koyup İslâmbol’un Yedikulle tarafında keştîleri limana koyup cânib-i berden kal‘ayı muhâsaraya meşgûl olup yine keştîler cânib-i erba‘ayı nehb ü gâret ederek harâb [ü] yebâb edüp asker-i İslâm ganîmet ederlerdi. Altı ay bu minvâl üzre subh [u] şâm Şâm-ı cennet-meşâm askeri küffâr-ı bed-girdâr [u] murdâr ile ceng-i kavî eyleyüp hikmet-i Hudâ cümle cüyûş-ı muvahhidîn gülbâng-i Muhammedî‘ye rehâ buldurup yürüyüş ederken serdâr-ı zafer-şi‘âr olan Ebâ Eyyûb-ı Ensârî hazretleri zemberek sehm-i kazâsına uğrayup şehîd oldu. Ammâ kavl-i sahîh maraz-ı ishâlden merhûm oldu.

Rivâyet-i âhar, çünkim altı ay muhâsarada kal‘a feth olmayup şiddet-i şitâlar dahi gelüp Akdeniz’in telattumun cümle mellâhân [u] keştîbânlar bilüp askere haber etdiler. Asker içre bir güft [u] gû olup kal‘a fethinden ferâgât edelim, sene-i sâbık üzre ma‘a’z-ziyâde hârac alalım deyü asker-i İslâm müşâvere edüp bu re’y [ü] tedbîr üzre Hırkîl kırala elçi gönderüp anlar dahi harâcı kabûl etdiler.

Andan ba‘zı Sahâbe-i kirâm bâri gelmiş iken kal‘aya girüp Ayasofya’da iki rek‘at namâz kılalım deyü kıraldan izin alup ve harâcların alup cengden ferâgat etdiler. Ve Mesleme ve Ebâ Eyyûb-ı Ensârî bin mikdârı pür-silâh âdemleri ile zîr-i kal‘aya gelüp kâfirden rehin almadan kal‘aya bî-bâk [u] bî-pervâ dâhil olup doğru ***[20b]*** Ayasofya deyrine varup ikişer rek‘at salât-ı hâcet kılup;

“İlâhî ma‘bedgâh-ı İslâm eyle” deyü hayr du‘âlar edüp deyr-i azîmin cânib-i erba‘asın seyr [ü] temâşâ ederken papas ve kıssîslerin tahrîkiyle fursat ganîmetdir, bunlar serdâr-ı Muhammedî‘dir, hemân amân vermeyüp bunları kıralım deyüp cümle küffâr yek-dil [ü] yek-cihet olup asker-i İslâm’a hâb-ı hargûş verüp ziyâfetler ederek şehr-i Kostantînimizi seyr [ü] temâşâ edün diyerek askeri Âhûrkapu’ya der-kenâr olmuş kadırkalardan ba‘îd Edirnekapusu tarafına götürürken cânib-i erba‘adan niçe bin küffâr-ı hâksâr ümmet-i Muhammed üzre hücûm etdüklerinde derhâl cümle asker-i Urbân tîğ uryân edüp şehr-i Kostantîn içre bir ceng-i azîm edüp tarfetü‘l-ayn içre Tekfur-ı bî-nûrun cünd-i murdârı dendân-ı tîğdan ve rumh-ı sinândan geçdiler. Ammâ asker-i İslâm deryâda katre-misâl azacık asker yine böyle iken üç sâ‘at-i nücûmî bin mikdârı muvahhidîn şehir içre ceng-i Alî ederlerken dam u bâmlardan ve baca ve revzen ve şâhnişînlerden muğ-pîçe ve avretler asker-i İslâmı zebûn edüp âhir ceng-i germâ-germ ile Eğrikapu nâm mahalle gelüp bâbı kal‘ edüp ve bevvâbân [u] nigâhbânların bi’l-cümle katl edüp Ebâ Eyyûb Eğrikapu’dan çıkarken anda taş ile mecrûh olup ol mahalde zahîr zahmetine dahi mübtelâ idi, ol bahâne ile günden güne ishâli müşted olup şehîd olduğun kal‘ada mahsûr olan küffârlar Ebâ Eyyûb’un şehâdetin istimâ‘ edüp;

“Ey garîb müslim abdullâhlar hemân {cümleniz} sağ iken kalkın yohsa sizi Îsâ uğruna cümle kırup ölen serdârınızı bulup âteşe yakarız” deyü haber gönderdiler. Asker-i İslâm dahi “Siz serdârımızın ölüsün âteşe yakarsanız biz sizin esîrlerinizden yüz bin üsârâları ve sene-i sâbıkda halîfemiz yanında rehin olan kıralzâdeniz âteşe göyündürürüz” deyü haber gönderdiler.

Anlara bu haber vâsıl olunca ahd-i emânları üzre mâl-ı hazâyinlerin ve halîfeye ve serdârlara belağan mâ-belağ hedâyâların verüp asker-i İslâm Ebâ Eyyûb-ı Ensârî hazretlerin Eğrikapu kurbünde bir mîşe-zâr içre bir seng-i hârâ üzre mestûr târîhiyle defn etdiler.

Andan cümle guzât-ı müslimîn bî-feth mâl-ı hazâyin ile Yedikulle’den keştîlere süvâr olup muvâfık eyyâm ile Kızıl Adalar’a lenger-endâz olup ol şeb asâkir-i İslâm hâb-ı râhatda yatırken İslâmbol tekrurunun bir oğlu iki yüz pâre gemi ile vakt-i seherde ale’l-gafle şebhûn edüp ceng-i azîm içinde bi-emr-i Hayy-ı Kadîr cümle küffâr-ı hîlekâr münhedim olup yetmiş pâre gemileri ile on bin küffârları giriftâr-ı

bend-i hicrân olup bizzât serdâr olan kıral-ı dâllin veled-i pelîd-i nâ-pâki esîr olup sekiz bin küffâr dahi cânın dâr-ı cahîme salup cümle guzât mansûr [u] muzaffer ve şâd [u] handân azm-i Arabistân deyüp bâdbânların küşâde edüp giderken İslâmbol Silivrisin ve kal‘a-i Florunya ve kal‘a-i Kumburgos’ı ve niçe kurâ ve kasabâtları nehb ü gâret ederek Şâm Tarabulusu’na, andan Şâm’a dâhil oldular.

Muhâsara-i sâlis-i kal‘a-i Kostantîn: Hicret’in toksan ikinci senesinde yine Benî Ümeyye halîfelerinden Süleymân bin Abdullâh [Abdülmelik] fermânıyla kız karındaşı oğlu Ömer ibn Abdül‘azîz hazretleri karadan seksen yedi bin asker ile İslâmbol’u muhâsara edüp kara câniblerin ve Galata tarafların yakup yıkup bu kadar mâl-ı ganâyim alup bilâ-feth avdet edüp Boğazhisâr’dan yine karşu Anatolu câniblerine ubûr edüp Sinop kal‘asın muhâsara edüp andan sulh ile mâl-i firâvân alup andan Kastamonu’yu muhâsara edüp *min indillâh* anın dahi fethi müyesser olmayup Şâm’a geldiler.

Muhâsara-i râbi‘-i Mahmiyye-i Kostantıniyye: Yine Âl-i Emeviyyûn’dan mezbûr Süleymân bin Abdullâh yine kızkarındaşı oğlu Ömer ibn Abdül‘azîz hazretlerini serdâr-ı mu‘azzam edüp Hicret’in toksan yedi yılında yüz yigirmi bin askerle karadan seksen bin asker ile üç yüz pâre gemi deryâdan İslâmbol üzre sefer edüp ol sene Bursa nevâhîlerinde Aydıncık nâmında Belkîs Ana şehrinde kışlayup evvelbahârda İslâmbol’u muhâsara edüp tarafeyne azîm kaht [u] galâ olup ***[21a]*** derûn-ı kal‘ada olan küffâr derûnundan çıkan necâsetlerin yedi. Taşrada guzât-ı müslimîn ot otlayup Kâğızhâne çayırın kuru bayır edüp âhir bî-feth avdet edüp Şâm’a geldiler.

Muhâsara-i hâmis-i sûr-ı Kostantıniyye: Ba‘de hicreti’n-nebeviyye bi’z-zâ[t] Ömer ibn Abdül‘azîz hazretleri sene 100 târîhinde halîfe-i Şâm iken yüz bin asker ile berren ve bahren İslâmbol’a gelüp Karadeniz Boğazı‘ndan Galata cânibine ubûr edüp Galata kal‘asın amân vermeyüp feth edüp Galata burnunda Kurşumlu Mahzen nâm câmi‘i binâ etdi. Ve Galata içre Arab câmi‘i nâmıyla ma‘rûf olan câmi‘i binâ etdüğiyçün Arab Câmi‘i derler, kıblesi gâyet dürüstdür.

Ve Galata kal‘asının ensesinde evc-i âsumâna ser çekmiş bir kulle-i serâmed binâ edüp ismini Medînetü‘l-kahr kodı. İslâmbol tekuruyla bilâhire ol ahd üzre sulh etdi kim İslâmbol’un Eğrikapusu ve Edirnekapusu ve Sultân Selîm dağından Zeyrekbaşı dağına andan Unkapanı‘na, andan tâ Ebâ Eyyûb-ı Ensârîkapusu’na varınca ümmet-i Muhammed girüp sâkin olalar. Ve Aşağı Mustafâ Paşa çârsûsunda Gül Câmi‘i binâ edüp Sirkeci tekyesini mahkeme-i şer‘-i mübîn edüp bir mahalle dahi Yedikulle kurbünde Kocamustafâpaşa yaylasına koyup bu ahd [ü] mîsâk üzre tekur-ı bî-nûr sulhu kabûl edüp beher sene ellişer bin altun harâc vermeğe ta‘ahhüd edüp bu şart üzre akd-i sulh olup ber-

vech-i pîşin üç yıllık harâcı alup Ömer ibn Abdül‘azîz bir sene Galata’da meştâ edüp muhâfazada kalan ümmet-i Muhammed’lerin cemî‘i ma‘ûnetlerin görüp Süleymân bin Abdülmelik’i Galata kal‘asında serdâr bırağup Mesleme’yi kendüye başvezîr edüp tekfurdan üç yüz pâre gemi imdâd alup kendü gemileri ile cümle beş yüz pâre gemi ile cânib-i Arabistân’a giderken Boğaz’dan taşra Akdeniz sâhilinde Kazdağı nâm mahallere vardıkda meğer İşpanya küffârından İslâmbol tekuruna üç yüz pâre gemi imdâda giderken bunlara Kazdağı nâm mahalde râst gelüp ceng-i azîm edüp küffâr mağlûp olacak mahalde gerü İslâmbol tekurundan dahi yüz pâre gemi imdâd yetişüp asker-i İslâm iki kat dinc-â-dinc küffârın ortasında kalup bir neberd-i azîm olup semâda cümle kerrûbiyânlar reşk etdiler.

Âhirü‘l-emr küffâr yine mağlûp olmak sadedinde iken eyyâm muhâlif olup cümle ehl-i İslâm ve cümle küffâr-ı sâhib-esnâm keştîleri ile karaya düşünce azamet-i Hudâ Arab’ın mahâret-i azîmi karada olmağile ol gece kurâ ve kasabâtları nehb ü gâret edüp üç bin mikdârı at ve katır ve hımâr bulup subh-ı sâdık oldukda gemilerden karaya düşmüş, pâymâl-i rimâl olmuş ac u zâc olup şaşmış, küffâr-ı hâksâr içre aç kurd gibi Arab hayyâlleri girüp yedi sâ‘atde yigirmi üç bin kâfiri pây-beste ve dil-haste edüp esîr etdiler. Ve gark olan gemilerinden ol kadar mâl-ı hazâyinler aldılar kim hisâbın muhtesib-i Bârî bilür.

Ve dendân-ı tîğdan geçen küffâr-ı hâksârın hâlâ küştelerinin üstühânları püşte püşte olup yatırlar. Hâlâ Ömer Kırdığı Yurdu {derler. Meşhûr-ı âfâk bir vâdîdir}.

Ve {anda} kâmil üç gün üç gece ol mahalde ceng-i sultânî olup yine İslâmbol tekurunun ammisi oğlu Mihayil-i la‘în ve yetmiş kapudan boybeğleri ve kâfir segleri ve İşpanya’dan imdâda gelen Firendize nâm kıralzâde üç yüz pâre geminin üç yüz kapudanıyla esîr olup bakıyetü‘s-seyfi leb-i deryâya varınca kova kıra esîr edüp iki yüz pâre gemileri sağ bulunup iki yüzü pâre pâre ve gark-ı âb olup asker-i İslâm gemilerinden dahi yüz elli pâre gemi pârelenüp ve gark-ı deryâ olup yigirmi gün sâhil-i bahrde asker-i İslâm gemileri ta‘mîr ü termîm edüp kendü keştîleri ile ganîmet olan kâfir gemileri ile cümle yedi yüz pâre gemiye mâlik olup ve yigirmi üç bin esîr peydâ edüp sâ’ir helâk olan gemilerin cümle mühimmât [ü] levâzımâtların sağ gemilere leb-ber-leb edüp sâlimîn ü gânimîn Sayda kal‘asına bu kadar mâl-ı ganâyimle vâsıl olup cümle Şâm askeri ihtiyâcdan berî oldular. Bu gazâ-yı ekber bir târîhde olmamışdır.

Ba‘dehu Ömer ibn Abdül‘azîz Şâm’a geldükde üç yıldan sonra İslâmbol’da serdâr nasb etdüği Süleymân bin Abdülmelik’i Şâm’a getirüp yerine Ebü‘l-Âl serdâr olup Galata’da Hırkîl ile hüsn-i ülfet edemeyüp küffâr ile mâbeynlerinde hayli ihtilâl oldu. Ömer ibn Abdül‘azîz’e arz eylediler. *Âhirü‘l-emr*. ***[21b]***

Muhâsara-i sâdis-i Kostantıniyye: Hicret-i Habîb-i Hudâ‘nın yüz altmış senesinde Mervân ibn el-Hakem yüz elli bin cünûd-ı müslimîn ile ve bin pâre merâkibler ile İslâmbol’u muhâsara edüp altı ayda kuvvet-i bâzû ile Hırkîl oğlu Sundura nâm kıralın destinden bâ-sulh feth edüp mukaddemâ muhâfazada kalan ümmet-i Muhammed’e takviyet içün Cübbealîkapusu’ndan içeri üç mahalle âdem ve bir câmi‘ inşâ ve bir kadı-yı sâhib-i münşâ koyup beher sene küffâr beş yüz bin Tâkyânûsî altun vermeğe ta‘ahhüd edüp Mervân ibn el-Hakem Şâm’a avdet eyledi.

Muhâsara-i sâbi‘-i Kostantıniyye: Mervân’ın sulhundan yetmiş dörd sene ubûr edüp hicret-i nebeviyye’nin iki yüz otuz tokuzunda hulefâ-yı Benî Abbâs’dan Yahyâ bin Alî halîfe iken elli bin âdem ile Malatıyye’yi feth edüp andan İslâmbol’a gelüp kal‘asına aslâ bakmayup cânib-i erba‘asın nehb [ü] gâret edüp yigirmi bin küffârı dendân-ı tîğ-ı bi-dirîğdan geçirüp vilâyet-i Harrân’a geldi.

Muhâsara-i sâmin-i Belde-i Kostantıniyye: Yahyâ ibn Alî muhâsarasından on altı sene mürûr edince Yahyâ merhûm olup Hicret’in iki yüz elli beşinde İslâmbol tekuru Hırkîl mürd olup İlyana nâm oğlu İslâmbol kıralı iken Bağdâd-ı behişt-âbâd’dan Hârûnu’r-Reşîd yüz elli bin asker ile İslâmbol’u muhâsara edüp âhir bilâ-feth avdet müşkildir deyü sulha terğîb edüp İslâmbol içre kıraldan bir sığır derisi yer isteyüp İlya[na] Kıral ricâsın kabûl edüp Hârûnu’r-Reşîd sığır derisini incecik dildirüp mukaddemâ Ömer ibn Abdül‘azîz asrında Kocamustafâpaşa semtinde kalan bir mahalle Sahâbe-i kirâmın cânib-i erba‘asına {mezkûr sığır derisi dilimi cirminde} metânet üzre bir kal‘a-i kavî inşâ edüp içine dahi asker ve me’kûlât [ü] meşrûbâtların koyup beher sene elli bin filori harâc ve on yıllık pîşîn harâc alup bu yüzden akd-i sulh edüp Hârûnu’r-Reşid Bağdâd’[a] müteveccih oldu.

Vakâyi‘ât-ı azîme ve âlâm-ı şedâyid-i gamîmeyi beyân eder: Ol zamân kim Ömer ibn Abdül‘azîz asrında Galata kal‘ası ve İslâmbol’un nısfı bâ-sulh feth olup Sahâbe-i güzînden ve Erbâb-ı Soffa ve Muhâcirîn [ü] Ensârdan ve Tebe‘-i tâbi‘în-i müctehidînden Mesleme hazretleri ile yigirmi bin mikdârı âdem kalup bi-emrillâhi Ta‘âlâ evlâd-ı evlâdları ol kadar tenâsül bulup mu‘ammer oldular kim Kostantîn keferesine galebe eder oldular. Hârûnu’r-Reşîd muhâsarasına gelince bu Ashâb-ı güzînin {İslâmbol içre} devletleri yüz elli beş sene oldu. Âhir Hârûnu’r-Reşîd ba‘de’l-muhâsara Bağdâd’a varup sâkin olunca beri tarafda İslâmbol kıral-ı dâlli cemî‘i bıtrîk ve kıssîs ruhbânların bir yere cem‘ edüp {eydir}:

“Şehrimiz içre kırk elli bin Arab askeri tenâsül bulup günden güne ziyâde olup hadlerinden hâric evza‘ [u] etvâr etmeğe başladılar. Ve anların bunda sâkin olmaları sebebiyle bir kaç kerre muhâsaralar çeküp bu kadar mâl-ı hazâyinden ayrıldığımızdan mâ‘adâ her bâr bir alay ârsız, cebbâr kavmin zulm [ü] te‘addîlerinden bu şehir içre huzûr edemez

olduk. Bunlara bir tedârük görmek gereksiz” deyü İlyana Kıral fermân edince ba‘zı mest [ü] medhûş-ı bâde-nûş kefere ve fecereler şarâb-ı bî-hicâb kıvâmıyla,

“Hemân cümle Arab kavmin bir gecede kırup ellerinden halâs olup şehrimiz emîn olur” dediler.

Ba‘zı âkıbet-endîş munsıf keferecikler; “Gerçi biz bunları bunda kırarız ammâ anlar dahi Haleb ve Şâm’da rehin olan kıralzâdelerimiz ve bu kadar yüz bin üsârâlarımız kırarlar” deyü cevâb edince yine ba‘zı melâ‘în,

“Bire Arab kavmi içre tefrika girüp Halîfe Osmân’ı şehîd etdiler. Ve Alî ile Â’işe anaları nehr-i Furâd kenârında Ca‘ber kal‘ası dibinde ceng-i azîm edüp tarafeynden yigirmi bin âdemleri şehîd oldu. Ve yakın zamânda Muhammed‘in kızı oğlu İmâm Hüseyin’i Kerbelâ‘da Yezîd kırk elli bin âdem ile susuzlukdan ve açlıkdan ba‘zısın kılıç ile kırup şehîd etdiler. Hâlâ anların içine tefrika düşüp bu gûne fetretler vâkı‘ olup anların bugün de başların kaşımağa dermânları yokdur. Hemân fursat ganîmetdir Kostantıniyye’miz içre olan Arab-ı Urbân’ı kırup âsûde-hâl olalım” deyü bir alay müşrikin bu sû’-i tedbîri hüsn-i tedbîr görüp hicretin iki yüz elli altısında niçe kerre yüz bin küffâr-ı hâksâr ale’l-gafle gulû-yı âm edüp herkes halvethânesinde tâ‘at [u] ibâdâta meşgûl iken İslâmbol ve Galata’da olan ümmet-i Muhammed ***[22a]*** içre bir gırîv [ü] feryâd-ı Allâh Allâh kopup herkes ahâlî-i mahallesiyle bir yere cem‘ olup ceng-i azîm edüp küffârı kırup şehîd olurlardı.

Âhir gulû-yı âmma muhâlefet kuvvet-i hatâdandır, deyü herkes İslâmbol içre akrabâ ve ta‘allukâtları ile fırka fırka ceng ederek pârekende ve perîşân olup bir fırkası Emînönü‘ne gelüp Arz-ı Mukaddes türâbına düşüp Üsküdar’a geçmek sadedinde iken bir alay küffâr-ı dûzah-karâr bu ibâdullâhı cümle şehîd edüp hâk-i mezelletde rimâl-i türâb üzre bırakdılar. Hâlâ ol kân-ı şühedâya Şehîdkapusu derler.

Ve niçe bin ibâdullâhı Cübbealîkapusu kurbünde kırup şehîd edüp cesed-i latîfleri hâk-âlûd olup âsûde oldular. Ve bir fırkası dahi Yedikulle kurbünd[e] Kocamustafâpaşa mahallinde Hârûnu’r-Reşîd’in bir sığır postu dilimi cirminde binâ etdüği kal‘a içre ümmet-i Muhammed mahsûr olup üç gün üç gece neberd-i azîm edüp âhir-i kâr bunlar dahi cümle hürr-i şehîd oldular. Ve ibâdullâhın niçe bini İslâmbol içre ba‘zı câ-yı menâs zann etdükleri yere giderken küffâr-ı bed-girdâr bunları buldukları yerde şehîd etdiler.

Hâlâ İslâmbol içre Sarrâchâne kurbünde ve Kesegen Dede kurbünde ve Kahriyye ve Fethiyye râhları üzre ve Şehzâde câmi‘i haremi içre ve Zeyrekbaşı semtinde ve Unkapanı cenbinde ve ekseriyyâ yeniçeriyânın yeni odaları içinde ba‘zı mezârlar vardır kim her köşede parmaklık çevrilmiş merkadler vardır ve ba‘zı köşelerde sedler üzre

mezârlar vardır, cümlesi anlar ol asırda şehîd olan Sahâbe-i kirâm ve evlâd-ı zevi'l-ihtirâm ve ehl [ü] iyâlleridir kim anlardan bir cân halâs olmamışdır.

Ammâ Galata'da olan ümmet-i Muhammed cümle yigirmi üç bin bahâdır-ı nâmdâr asker idi. Var kuvveti bâzûya getirüp yedi gün yedi gece ceng-i Muhammed-i Arabî edüp yedi kerre küffâr üzre galebeler edüp şebhûnlar edüp âhir serdârları olan Muhammed Zü'l-hayâl bir sâhib-i şecî' nâmdâr serdâr iken şehîd olup cümle guzâtın perr ü bâlleri şikest olup bir yerden dahi imdâd gelmemek ile yedi gün dahi cenge tâkat getirüp sekizinci gün küffâr Galata kal'asının câ-be-câ münhedim olan yerlerinden yürüyüşler edüp cümle ibâdullâhı şehd-i şehâdet ile şehîd etdiler.

Bu ceng-i azîmde gerçi yigirmi üç bin âdem câm-ı şehâdeti nûş etdiler, ammâ yedi gün yedi gecede yüz binden mütecâviz küffâr-ı dûzah-karâr dendân-ı tîğdan ve rumh-ı sinândan geçdiğinden mâ'adâ Galata cenginde bizzât kıralları olan İlyana nâm mel'ûn kırk vezîriyle ve anası Aliya ile ve yedi yüz tabl [u] nâkûs beğleri ve cehennem segleri ile cümle katl olup şehr-i Kostantîn bî-kıral kalup her tarafdan birer kıral hurûc edüp İslâmbol içre kırallık içün bir fetret [ve] isyân [u] tuğyân olup cümle küffâr birbirlerine eyle kılıç urdular kim yedi günde yüz yetmiş bin küffâr-ı cân-ber cehenneme gitdikleri kendi tevârîhlerinde mastûrdur kim "Ervâh-ı Arab bizi kırdı" derler. Meşhûr [u] mahrûrdur.

Bu ceng esnâsında Kayser Hırkîl'in kızı evlâdlarından Grando Mihal, Frengistân'dan gelmiş idi. Anı kıral etdükleri gün **hikmet-i Hudâ** İmâm Hüseyin evlâdlarından Seyyid Baba Ca'fer Sultân ve Veys el-Karanî hazretlerinin hulefâlarından Şeyh Maksûd hazretleri üç yüz fukarâsıyla ve üç yüz tevâbi'iyle Baba Ca'fer Sultân, Hârûnu'r-Reşîd tarafından elçilik ile İslâmbol'a dâhil olup yeni kıral olan Grando Mihal'e buluşup nâmelerin verüp cevâbnâme kıralın mefhûmu olup Baba Ca'fer Sultân'a ve Şeyh Maksûd Sultân'a hadden efzûn i'zâz [ü] ikrâm edüp bir sarây-ı âlî tathîr etdirüp anda meks ederler. Şeyh Maksûd görse kim İslâmbol içre niçe bin şühedâ yedi günden berü ter ü tâze pâymâl-i rimâl olup yatırlar. Ahvâl-i cidâlin haber-i sıhhatin alup derhâl kırala gelüp bir hayli kelimât edüp kıral Şeyh Maksûd'un maksûd [u] merâmı zamîrinden anlayup,

"Cümle şühedâlarınızı âyîniniz üzre defn edün" deyü izin verüp Şeyh Maksûd maksûd [u] murâdına erüp derhâl kendünün üç yüz fukarâsı ve üç yüz Baba Ca'fer Sultân tevâbi'iyle kazma ve çapalar peydâ edüp İslâmbol içre ne kadar bin şehîdler var ise cümlesin şehîd oldukları mekânlarda defn eder. Ve Kocamustafâpaşa mahallinde üç bin Sahâbeyi defn eder.

Ve niçe bin mevtâları kayıklar ile İslâmbol'un şimâlî cânibinde

[22b] medfen-i kadîm olan Tershâne ardı demek ile ma‘rûf cebbâne-i kadîmde kehf-i azîmler ve tâk-ı kadîmler içre Ömer ibn Abdül‘azîz hazretleri asrından berü niçe bin sahâbe-i kirâm İslâmbol ve Galata’dan cümle ol mezâristânda medfûnlar idi. Şeyh Maksûd dahi kayıklarla cümle şühedâyı bu garâfe-i kadîmde defn edüp Şeyh Maksûd cümle mevtâyı maksûdlarına vâsıl edüp Şeyh Maksûd bu mezâristânın içinde bir azîm seng-i hârâ üzre celî hat ile mübârek dest-i hatları olmak üzre râyegân u ayân bir manzûm hattır kim böyle tahrîr olunmuşdur. Beyt:

Bunlar anlardır ki gelüp gitdiler

Gelüben işbu fenâda nitdiler

Geldiler ve gitdiler ve yetdiler

Âkıbet dâr-ı bekâya gitdiler.

Bu gûne meşhûr-ı âfâk bir hatt-ı garîbdir kim Rûm ve Arab ve Acem’den niçe bin seyyâh-ı âlem gelüp bu cebbâne-i kadîmi ziyâret edüp bu hat içün ba‘zı ârifân cifrdir derler, ba‘zılar rumûz [u] künûzdur deyü ol mahalde olan şeddâdî binâlara Ferhâdî külünkler urup defîne çıkarmak kaydında olup helâk olanlar dahi anda medfûndur. Ammâ ba‘zı sulehâ-yı ümmetden kimesneler leyle-i cum‘ada pâ-bürehne olup sûre-i Tekâsür tilâvet ederek gelüp ziyâret ederler. Zîrâ bu mahalde Sahâbe-i kirâmdan ve şühedâ-yı izâmdan niçe bin Muhâcirîn [u] Ensârdan kimesneler medfûndur. Ve beyne’l-ulemâ efvâh-ı nâsda şâyi‘dir kim,

“Bu İslâmbol’un şimâl cânibinde Halîc-aşırı olan mezâristânda bir deliğinden bin bir Muhammed isimli kâse-i ser çıka” deyü meşhûr-ı âfâkdır. Zîrâ bu cebbâne üzre niçe bin kerre leyle-i kadirlerde nûr yağduğın niçe bin sulehâ-yı ümmetden kimesneler müşâhede etmişlerdir kim ol mahalli ziyâret etmeden hâlî olmamak gerekdir.

Netîce-i kelâm, Şeyh Maksûd hazretleri yedi günde İslâmbol içre cemî‘i şühedâyı defn edüp hikmet-i Hudâ Hârûnu’r-Reşîd tarafından elçilik ile gelen Seyyid Baba Ca‘fer Sultân gazûb u dilâzâr er olmağile Kıral Grando Mihal ile hüsn-i ülfet etmeyüp mesmûmen şehîd olup Baba Ca‘fer kırala şetm etdüğiyçün kıral âzürde-dil olmağile Şeyh Maksûd’a fermân edüp Baba Ca‘fer’i kâfirlerin mahpûshânesi olan yere defn etdirdi kim cemî‘i mücrim, mahpûs, kâtil, medyûn küffârlar Baba Ca‘fer’e şetm edeler. İlâ-hâze’l-ân Zindân kullesi içinde Seyyid Baba Ca‘fer Sultân medfûndur. Ammâ hamd-i Hudâ İslâmbol’un fethi müyesser olup yine zindân-ı medyûn olup ziyâretgâh olmuşdur. Ve bend-i zindândan halâs olanlar tasadduk nezerâtlar verüp kâfirlerin beddu‘âlarına karşılık cümle halâs olanlar hayr du‘â ederler bir ziyâretgâhdır.

Ba‘dehu Şeyh Maksûd’un hüsn-i hulkundan ve hulvü‘l-kelâmından ve dînleri uğuruna şühedâların defn etdi deyü şeyhden {kral} haz edüp

Baba Ca‘fer ile gelen nâmelerin cevâbının me’âl-i muhassılın kendü nâmelerine tahrîr edüp niçe bin Tâkyânûsî eşrefî ile mu‘azzez ü mükerrem Şeyh Maksûd’u Bağdâd’da Hârûnu’r-Reşîd’e irsâl eyledi.

Muhâsara-i tasi‘-i Makdonya-yı Kostantıniyye: Bâlâda tahrîr olunan hâdise-i kübrâ[dan] bir sene ubûr edüp üçüncü senesinde yine Hârûnu’r-Reşîd hûn-ı Ashâb-ı güzîni Rûm kâfirlerinden taleb etmek içün yer götürmez deryâ-misâl asker ile Bağdâd-ı dâd-âbâddan hurûc edüp kat‘-ı menâzîl ederek kal‘a-i Malatıyye’ye gelüp Ca‘fer Gâzî kim Seyyid Battâl’dır, Hârûnu’r-Reşîd anı yüz yetmiş bin cüyûş-ı muvahhidîn ile Kostantıniyye üzre talî‘a-ı asker edüp Battâl Gâzî Rûm’a gitmede. Hârûnu’r-Reşîd dahi akîb-i askere kafâdâr dündâr olup menâzil kat‘ ederek İslâmbol’un boğazın alup gelen gemileri ahz [ü] kabz edüp cümle asker ile karşu İslâmbol tarafına geçüp cânib-i erba‘ayı nehb [ü] gâret ederek İslâmbol’u muhâsara edüp mahsûr olan küffâra zâd [ü] zevâd(a) gelmemek ile cümlesi cû‘undan amân ile taşra çıkınca Hârûn küffâra aslâ amân vermeyüp Seyyid Battâl Gâzî bunlara bir kılıç urmuşdur kim yine küffârın tevârîhleri üzre üç kerre yüz bin küffâr seyf-i âteş-tâbdan geçdi ve yetmiş bin esîr nüfûs-ı müte‘addid cân kayd [ü] bend olup guzât-ı müslimîn ol kadar mâl [u] menâl ile muğtenim olup götürmede âciz olup âhir bin pâre gemiye bu kadar mâl-ı hazâyini mâl-â-mâl edüp Haleb İskenderûnu’na gönderdiler. Ol mahalde Tekur Yağfûr-ı bî-nûr kıral-ı dâll idi, dest-ber-kafâ la‘în esîr olup der-akab emîrü‘l-mü’minîn önüne getirüp ol ân halîfe amân vermeyüp kıralı Ayasofya çanlığına berdâr ***[23a]*** etdiler. Ve cümle asâkir-i İslâm mâl-ı ganâyimle diyâr-ı Bağdâd’a gitdiler.

Ba‘dehu şehr-i Kostantîn yedi sene mu‘attal yatup âhir salb olunan Yağfûr kıralın bir küçük veled-i nâ-pâki tâ’ife-i Freng-i pür-reng ile iştirâk-i sevî üzre şehr-i Kostantîn’i zabt edüp ismine Kanator Kıral derlerdi, kendüsi İslâmbol’a müstevlî oldu. Ciniviz Frengi Galata’nın nısfına mâlik oldu. Ve İşpanya nısfına kıral olup devletleri günden güne nizâm [u] intizâm bulup Ciniviz küffârı Karadeniz sâhilinden tâ cezîre-i Kırım’a ve kal‘a-i Azağ‘a varınca bin yedi yüz pâre kal‘aya mâlik olup Galata’yı taht edindi.

Bu Kanator veled-i Yağfûr yetmiş sene mu‘ammer olup İslâmbol’u ol kadar ma‘mûr etdi kim Yûnâniyân bu Kanator’a Kostantîn-i Sânî dediler. Ba‘dehu ömrü defteri dürülüp nâra yandı. Bilâ veled fevt olmak ile kayâsıraların devleti bunda inkırâz bulup cümlesinin devletleri (–) sene olup (–) nefer kayâsıralardır.

Ve Yûnâniyânın Yanvan Tevârîhi’nde cümle kayâsıraların neseb-i bî-nefesleri böyle mastûrdur. Evvelâ Kanator Kıral ve İlya ve Hırkîl veled-i İstifan veled-i Sanayil veled-i Kostantîn veled-i Yorgi veled-i Hırkîl Miğal veled-i İlyanin veled-i Kostantîn veled-i Kiriş Mihal veled-i

Tiryandafil veled-i İlyan veled-i İstifan veled-i Mihayil veled-i Kanator Miğal veled-i Pozantin veled-i Amlâk veled-i İlyangur veled-i Filorin veled-i Pozantin veled-i Yanko ibn Mâdyân veled-i Amlâk veled-i İrem veled-i Avz bin Sâm bin Nûh *aleyhi's-selâm*'dır. Rivâyât-i Kurtubî böyle îrâd eyleyüp *Târîh-i Yanvan*'a mutâbık gelmişdir.

Bu hakîr-i pür-taksîrin dükkânlarında zergerlik eder kefere Simyon, *Yanvan Târîhi*'n okudukca istimâ' edüp hâtır-nişânımız idi. Zîrâ anlar ile âlem-i sabâvetden beri ülfetimiz sebebiyle ve reşîd ü necîb olmamız cihetiyle fesâhat [ü] belâğat üzre lisân-ı Yûnânı ve lisân-ı Latini anlardım. Ve hakîr Simyon'a *Şâhidî Lügatı*'n okudurdum. O bize Aleksandıra ya'nî *İskender-i Zülkarneyn Târîhi'*n okudurdu. *İskender Târîhi'*nde dahi Rûm kayâsıralarının ecdâdı Amlâk'a ve Sâm'a ve Hazret-i Nûh'a müntehîdir *ve's-selâm.*

Netîce-i kelâm Kanator Kıral'da kayâsıralar munkarız oldukdan sonra devletleri helc ü melc kendüleri maraz-ı felc ile derd-i belâ ve renc-i anâ çekerek kal'a-i Kostantîne niçe gûne batâlise ve tekur ve papa ve ladikalar gelüp tâ hicretin sene 699 târîhinde *evvelen Osmân* lafzı târîh olup Âl-i Osmân zuhûr edince (–) sene dest-i küffârda Kostantîn şehri ma'mûr [u] âbâdan olup Âl-i Osmân dahi İslâmbol'un feth [u] teshîrine ihtimâm-ı bezl-i himmet edüp Sultân Alâeddîn-i Selçûkıyân ta'lîmiyle ibtidâ İslâmbol'un cânib-i erba'asın feth [u] fütûh etmeğe ihtimâm etdiler.

Tokuzuncu Fasıl

Evvelâ sebeb-i te'lîf-i müsevvedât-ı kitâb ve bâ'is-i tasnîf-i müstetâb olan kilk-i cevâhir-gûy bu vech ile inşâ ve imlâ kıldı kim sebeb-i hâdis-i tahrîr-i sulûf [u] sunûf add olunan mecmû'a-ı dil-küşây bu tarîkile kitâbet eyledi kim müverrihân-ı Rûm ve nükte-perdâzân-ı zevi'l-mefhûm ki, âyet: [15] nass-ı şerîfi mûcebince:

İbtidâ rû-yı arzda makâm edinen Âdem-i Safî'dir. Andan evlâd-ı evlâdı münteşir olup vech-i arza benî âdem müstevlî oldu. Ammâ esnâf-ı ümem içün cemî'i elsine-i muhtelife müverrihleri ihtilâfât-ı kesîre etmişlerdir. Ammâ sükkânân-ı kavm-i Rûm ve ecnâs-ı mütenevvi'a-ı ân merzibûm bi-tedbîri Hayyı'l-Kayyûm fermânıyla aslında kavm-i Rûm, Ays bin İshâk evlâdlarındandır. Ammâ kavl-i sahîh Yâfes'e müntehî olup Ays'ın ceddidir kim cümle tâ'ife-i Ervâm andan münteşir olup bir şecî' ve pâk-i'tikâd salâbet ü mehâbet sâhibi olmuşlardır, kim diyâr-ı Rûm'a kadem basan ibtidâ Âl-i Selçûkıyân'dır kim sene 476 târîhinde ümerâ-i Dânişmendiyye ile yek-dil yek-cihet olup Malatıyye ve Kayseriyye ve Alâiyye ve Antâkıyye ve Karaman Konya diyârların kayser-i Rûm Yûnâniyânlar elinden alup müstakil pâdişâh oldular. Ammâ ibtidâ tulû'ları Mâveraü'n-nehir'dendir.

Ba'de Hicreti'n-Nebeviyye sene 600 târîhinde Âl-i

Selçûkıyân inkırâz-ı nesl bulup Tûrân-zemîn vilâyetinde Mâhân şehri beğlerinden Süleymân Şâh ve Ertuğrul Beğ Rûm diyârına ***[23b]*** Selçûkıyândan Sultân Alâeddîn'e Ertuğrul toğrulup gelüp beğ iken Alâeddîn ümerâlarından olup etrâf [u] eknâfda niçe feth [u] fütûhât edüp Sultân Alâeddîn merhûm olıcak cümle a'yân-ı vilâyetin re'y [ü] tedbîrleri ile Erduğrul müstakil beğ oldu. Sâhib-i hutbe olup sikke sâhibi olmadan Söğüdcük nâm şehirde merhûm olup andan oğlu Osmân, *evvelen Osmân* lafzı târîhinde müstakillen sikke ve hutbe sâhibi müstakil pâdişâh olup ibtidâ hutbeyi Tursun Fakîh nâm imâm-ı hümâm Osmân Beğ nâmına okudu. Ba'dehu Osmâncık Anatolu vilâyeti ıtlâk olunan diyâr-ı Germiyan [ve] Karaman-ı Rûm'a ümmet-i Muhammed velvele-ârâ müstevlî olup şa'şa'a saldılar.

Andan oğlu Orhân Gâzî müstakil beğ oldu. Bunların zamân-ı sa'âdetlerinde yetmiş yedi kibâr-ı evliyâullâh alem-i Resûlullâh tahtında hâzır olup himmetleri ile niçe bin feth [u] fütûhâtlar etdiler. Yine bunların zamân-ı hilâfetinde cedd-i izâmımız Türk-i Türkân Hoca Ahmed Yesevî hazretleri Horasân'dan halîfesi olan Hacı Bektaş-ı Velî'yi üç yüz fukarâsıyla sâhib-i seccâde edüp def ü kudüm ve alem ü çırâğ verüp "Var Orhân Beğ ile Rûm fâtihi ol ya Bektaş" deyü nefes edüp Hacı Bektaş-ı Velî üç yüz er ile Horasân'dan Orhân Gâzî'ye gelüp mülâkât olduğu gibi Bursa üstüne gelüp feth etdiler.

Ve andan Kostantıniyye fethine mübâşeret edüp sene (–) târîhinde Gâzî Süleymân Beğ ibn Orhân Gâzî'yi yetmiş kibâr-ı evliyânın ve Hacı Bektaş-ı Velî'nin izni ve re'y [ü] tedbîriyle Süleymân Beğ, Kara Mürsel ve Kara Koca ve Kara Foça ve Kara Mürsel ve Kara Yalova ve Kara Biga ve Kara Sığla nâm kırk kara nâm bahâdırân ile yek-dil, yek-cihet olup Kara Ece Ya'kûb Kapudağı nâm yerlerde sâhil-i bahrde niçe keştîler feth edüp ve ba'zı sığır derisinden tulum sallar inşâ edüp cümle kırk kişi sallar ile deryâyı ubûr edüp hâk-i Rûm'a kadem basup *bism-i İlâh* ile gülbâng-i Muhammedî çeküp gemilerden atların çıkarup cânib-i erba'ayı nehb [ü] gâret ederek yevm-i cum'ada İpsala kal'asın feth edüp cum'a salâsın anda edâ etdükleriyçün ibtidâ salâdan galat İpsala derler.

Andan ılgar ile Gelibolu kal'asının demir kapusuna Süleymân Şâh *Bismillâh* deyüp el urup bi-emrillâh Gelibolu kal'asının fethi *Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm*'dir.

Andan ılgar ile Tekirdağı ve İslâmbol kurbünde tâ Silivri kal'asına varınca mezkûr kırk kişi şebhûnlar edüp bu kadar mâl-ı ganâyim [ve] üsârâlar alup ve niçe yolların ahvâline vâkıf olup mansûr [u] muzaffer yedi günden yine kelekler ile karşu Kapudağı nâm mahalle ubûr edüp bu kadar mâl-ı ganâyim ile şehr-i Bursa'ya dâhil olup cümle asker-i İslâmın demâğına lezzet hâsıl olup niçe kerre gemilerle Rûm tarafına geçüp niçe yüz kurâ ve kasabât ve kılâ'lar feth [u] fütûh edüp her bâr İslâmbol'un

cânib-i erba‘asın gâret ü alan tâlân kâfirlerin nâlân [u] giryân ve esîr-i bend-i hicrân edüp anlara mukâbil bir düşman gelmek ihtimâlleri yok idi. Ve şikâr etdükleri dûşîze ve bâkire duhterleri akd-i nikâh ile merbût edüp tenâsül buldular.

Andan sene (–) târîhinde Gâzî Hudâvendigâr halîfe olup müstakillen Rûm diyârına deryâ-misâl asker çeküp mukaddemâ Alâeddîn Sultân’ın ve Hacı Bektaş-ı Velî‘nin nasîhatıyla Kostantıniyye’yi feth etmek içün cânib-i erba‘asın evvel feth etmeğe Gâzî Murâd-ı Evvel cüyûş-ı Muhammedî ile sene (–) târîhinde bizzât Gâzî Hudâvendigâr Gâzî Murâd-ı Evvel’dir, Edirne kal‘asın İdrivne tekuru elinden feth edüp kabza-i teshîre alup cümle Anatolu’da ümmet-i Muhammed Edirne câniblerinde mâl-â-mâl olup İslâmbol’dan taşra küffâr-ı hâk-sâr çıkamaz oldu. Ammâ bi-takdîri Hallâk-ı âlem Gâzî Hudâvendigâr yedi kerre yüz bin küffâr-ı hâksâr ile Rûmeli hâkinde ve Vuçitrin kal‘ası dâmeninde Kosova nâm sahrâda küffâr ile ceng edüp yedi kerre yüz bin küffâr münhedim olup cümlesi dendân-ı tîğ-ı âteş-tâbdan geçüp Gâzî Hudâvendigâr hamd-i Hudâ ederek lâşe-i küffâr-ı dûzah-karârları seyr [ü] temâşâ ederken lâşeler içinden Vilaşkobla nâm kâfir elinde tîğ-ı Dahhâkdan nişân verir bir bıçağile Gâzî Hudâvendigâr’ı urup şehîd eyleyüp ol mel‘ûnu dahi anda pâre pâre edüp guzât-ı müslimîn bî-hisâb mâl-ı ganâyimle mansûr [u] muzaffer Edirne’ye gelüp Yıldırım Bâyezîd Hân taht-nişîn ***[24a]*** müstakil pâdişâh olup etrâf-ı kâfiristâna Yıldırım Hân yıldırım gibi şakıyup babasının intikâmın almağiçün diyâr-ı deyr-i küffâristâna kılıç urup (–) sene târîhinde,

Muhâsara-i âşir-i medîne-i Kostantıniyye berâ-yı tedbîr-i Yıldırım Hân: Edne’l-arz olan taht-ı sânî Edirne’den Yıldırım Bâyezîd Hân yüz bin deryâ-misâl asker-i bî-pâyân ile İslâmbol’u yedi ay muhâsara edüp âhir küffâr-ı bed-girdâr

“Amân ey Yıldırım Hân murâdınız üzre sulh edelim” deyü derûn-ı dilden tekur-ı la‘în sulha tâlib [ü] râğıb olup beher sene ikişer kerre yüz bin altun harâc vermeği kabûl etdiler. Yıldırım Hân bu sulhu kabûl etmeyüp kadîm-i eyyâmda Ömer ibn Abdül‘azîz fethinde ve Hârûnu’r-Reşîd asrındaki gibi Galata ve İslâmbol kal‘asının nısfında ke’l-evvel ümmet-i Muhammed sâkin olup câmi‘ ve imâretler edeler ve kal‘a hâricinde olan bâğ u bâğçelerin mahsûlâtları öşrü cümle ümmet-i Muhammed’in olmak üzre Yıldırım Hân sulh isteyüp bi’z-zarûrî tekur kıral bu sulhu kabûl edüp İslâmbol içre yigirmi bin âdem koyup Edirnekapusu ve Eğrikapusu ve Ebû Ensârî bâblarından tâ Unkapanı‘ndan Zeyrekbaşı ve Karaman’dan yine Edirnekapusuna gelince hudûd kesilüp İslâmbol içre ümmet-i Muhammed leb-ber-leb olup Cibâlikapusu içre yine Gül Câmi‘, âb-ı gülâb ile mülevvesât-ı küffârdan tathîr olunduğıyçün Gül Câmi‘ derler. Ve ana karîb Sirkeci tekyesin yine mahkeme-i şer‘-i mübîn edüp Galata kal‘asına dahi altı bin

asker koyup Galata'nın nısfın tâ kulleye varınca ümmet-i Muhammed zabt edüp İslâmbol'un dahi nısfında Ayasofya câniblerinde {kefereler} sâkin olup {ümmet-i Muhammed ile cümle küffâr} i'tidâl üzre geçinirlerdi.

Yıldırım Bâyezîd Hân bu yüzden İslâmbol'un nısfın feth edüp mansûr [u] muzaffer yine Edirne'ye müteveccih oldu.

Andan sene (–) târîhinde Îrân-zemînden Timu[r]lenk hurûc edüp otuz yedi mülûkü rikâbında piyâde yürüdüp cümlesini fermân-beri etdi. İllâ Yıldırım Hân şecî' ve bahâdır pâdişâh olmağile Timur-ı bî-nûra ser-fürû etmeyüp Timur, Yıldırım Hân üzre gelüp (–) nâm sahrâda iki asâkir-i bî-pâyân saf bağlayup ceng-i âheng mahallinde Yıldırım Hân'a dilgîr olan eşkinci Tatar tâ'ifesinden hemân on iki bin asâkir-i Tatar, Timur cânibine firâr etdiler. Andan niçe bin ulûfesiz derme çatma asker dahi Yıldırım vezîrinin sû'-i tedbîriyle Timur'a tâbi' olup Yıldırım Hân ol an sehel asker ile kalup gayretinden bir nâ-tamâm tay üzre süvâr olup dal-kılıç Timur askeri içine girüp eyle şemşîrbâzlık etdi kim Tatar'ı demet demet püşte püşte ederdi.

Âhir bi-emrillâh, altında iş görmemiş at kalup Yıldırım Hân atından tekerlenüp kıyâma gelmeden Tatar askeri Yıldırım Hân'ın başına üşüp Timur huzûruna getirüp Timur ayağa kalkup ikisi bir seccâde üzre oturup bal ve yoğurd tenâvül edüp esnâ-yı kelâmda Timur, Yıldırım Hân'dan su'âl eder kim;

"Cenâb-ı Bârî yârî kılup fursatı bana verüp seni ele getirüp yine seninle zânû-be-zânû kelimât edüp ta'zîm ederem ammâ ben senin eline girsem nice ederdin" dedikde hemân sâf-dil Yıldırım Hân nutka gelüp "Vallâhi sen benim elime girsen seni bir demir kafes içre koyup tâ ölene dek çıkarmazdım" dedükde Timur eydir:

"Gönlünde âşık gönlündeki" deyüp tîz bir demir kafes getirüp Yıldırım Hân'ı kendi murâdı üzre demir kafes içre koyup azm-i râh edüp giderken beride hilâfet Çelebi Sultân Mehemmed ibn Yıldırım Hân'a müyesser olup derhâl yetmiş bin pür-silâh asker ile Timur'un akîbinden ılgar edüp (–) nâm mahalde Timur'a yetişüp bir sâtûr-ı Muhammedî urdu kim hâlâ dillerde dâstân-ı dostân olup mâl-ı ganâyimleri ile asker-i İslâm muğtenim olup ba'zı guzât-ı müslimîn Yıldırım Hân inhizâmında mâl [u] menâlden ayrıldıkları dâğ-ı derûnlarından Timur askerinin dendân-ı tîğdan geçenlerinin derilerini yüzüp şiddet-i hârda ol sahrâ-yı bi-pâyân içre üzerlerine âdem derisinden sâyebânlar edüp zıllında sâyedâr oldular. Anıniçün ol sahrâya hâlâ Taşak Ovası deyü bir yâvece ismiyle mülakkab bir fezâdır. Ammâ takdîr-i Hudâ ol gece Yıldırım Hân kafes içre gayretinden hummâ-yı muhrikden merhûm olmuş idi.

Çelebi Sultân Mehemmed babasının intikâmın Timur'dan alup kıra kıra tâ Tokat kal'a[sına] ***[24b]*** varınca Timur'u kırup Timur Tokat

kal‘asına girüp mahsûr olur, Çelebi Sultân Mehemmed mansûr {u muzaffer} avdet edüp pederinin na‘ş-ı şerifîn Bursa’ya getirüp câmi‘i sâhasındaki kubbe-i azîm içre defn edüp müstakil pâdişâh oldu. Ammâ Îsâ Çelebi ve Mûsâ Çelebi nâmân karındaşları hilâfet sevdâsında olup (–) Çelebi Edirne’de halîfe olup Rûm halkı andan bî‘at edüp pederi Yıldırım Hân’ın nâ-tamâm kalan Edirne’de Ulu câmi‘‘i tamâm etdi ve (–) Çelebi dahi Eflak u Boğdan i‘ânetiyle azîm asker cem‘ edüp hilâfet ârzûsunda oldu.

Bu mahalde bunların mâbeyninde ihtilâl çihtilâl vâkı‘ olduğun İslâmbol tekuru işidüp raks etdi. Derhâl dellâlar nidâ etdirüp;

“Tiz şehr-i Kostantîn içre bir müselmân kalmasın yohsa cümlesin kırarım” deyü {ümmet-i Muhammed’e} bir gün mehil verüp kimi berren ve kimi bahren İslâmbol’dan çıkup Edirne ve Tekirdağı câniblerine gelirken akîblerince kemîngâhlar içre kefereler âmâde olup hayli ibâdullâhı gâ’ib edüp şehîd etdiler.

Bu hâdisât dahi Âl-i Osmân’ın derûnuna bir dâğ-ı derûn olup âhir Çelebi Mehemmed Hân intikâl edüp hilâfet Murâd-ı Sânî‘ye, andan Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed-i Sânî‘ye intikâl etdi. Ammâ {Mehemmed Hân} âlem-i sabâvetde olmağile cânib-i erba‘adan küffâr baş kaldırup mukâvemet etmeğe re’y [ü] tedbîr sâhibi olmamağile yine Ebü‘l-feth’in babasını tekrâr halîfe edüp Ebü‘l-feth’e Ma‘nisa taht-ı hükûmetin verdiler. Anda ilme meşgûl olup fazîlet-i bâhire sâhibi olup niçe tevârîhler tetebbu‘ edüp şeb [u] rûz Akşemseddîn ve Sivasî Kara Şemseddîn hazretleri sohbetiyle müşerref olup anlardan tahsîl-i ulûm edüp müfessir ü muhaddis şehzâde-i âzâde oldu.

Ammâ hikmet-i Hudâ, Mehemmed Hân Ma‘nisa’da iken Mısır’da Sultân Kalavan Mısır pâdişâhı idi. Ammâ sikke ve hutbe Bağdâd’da Âl-i Abbâsiyân nâmına idi.

Hikmet bir gün Mısır’ın cânib-i şimâlinde on merhale karîb Bahr-i sefîd sâhilinde Kudüs-i Şerîf iskelesi olan Akka kal‘asına Fransa küffârı ale’l-gafle altı yüz pâre gemi ile Akka’ya ve şehr-i Askalân’a ve şehr-i Filistîn ve şehr-i Taberistân’a istîlâ eyleyüp bu kadar mâl-ı ganâyim alup ve niçe bin ümmet-i Muhammed’i ehl [ü] iyâlleri ile esîr edüp keştîlerine leb-ber-leb eyleyüp yine Fransa diyârında karâr etdüği haberi Ma‘nisa’da Sultân Mehemmed’in mesmû‘-ı hümâyûnları olup beyne’l-ulemâ bu hâdisâtı söyleşüp Ebü‘l-feth gâyet müte’ellim olup ibâdullâh-ı müslimîn içün zâr [u] giryân olup bükâlar eyledi. Hemân Akşemseddîn hazretleri cemî‘i huzzâr-ı meclis huzûrunda,

“Ağlama pâdişâhım küffârın bu Akka kal‘asından alduğı ganîmet akîdelerinden ve pişmiş helvâlarından İslâmbol’u feth edeceğin günler pişmiş helvâ yersiz. Ammâ ol gün gâzî olup cümle guzât-ı müslimîne adâlet eyleyüp kadı ve gâzî [ve] râzı ol” deyü ser-i sa‘âdetinden

Akşemseddîn hazretleri örf-i izâfetin çıkarup Ebü‘l-feth’in başına koyup İslâmbol fethini tebşîr etdiler. Ve bâlâda tahrîr olunan hadîs-i şerîfleri kırâ’at edüp Kara Şemseddîn-i Sivasî hazretleri “Pâdişâhım senin hakkına kelâm-ı Alî ile bu ebyât vârid olmuşdur” deyü bu ebyâtı kırâ’at etdi. Beyt:

Nahnü‘l-lezî bâye‘ûnâ Muhammeden

Ale’l-cihâdi mâ ye‘înâ ebeden

deyü bu eş‘âr-ı belîği tilâvet edince cümle hâzırûn hayr du‘â edüp Fâtiha-ı kilidi tilâvet etdiler. Ebü‘l-feth ol mahalde ser-i sa‘âdetine örf-i Şemseddîni geyüp şems-i tâbân gibi nümâyân olup eydir:

“El-umûru merhûnetün bi-evkâtihâ” [16] deyüp cemî‘i umûrun Cenâb-ı Bâri’ye tevfîz eyleyüp yine ilme meşgûl oldu. Hikmet-i Hudâ pederi Murâd Hân merhûm olup tekrâr Sultân Mehemmed Hân sene 855 târîhinde müstakil pâdişâh olup cümle kullar kendüden bî‘at edüp etrâf pâdişâhlarına nâmeler gidüp cümle pâdişâhlardan elçiler ile mübârek-bâd nâmeleri ile hedâyâlar geldi. İllâ Kara Koyunlu neslinden Âzerbâycân şâhı Uzun Hasan itâ‘at etmeyince Sultân Mehemmed’in ibtidâ gazâsı Uzun Hasan olup Tercân sahrâsında iki deryâ-misâl asker birbirine mukâbele vü mukâtele olunca bir gün bir gece ceng-i sultânî ve neberd-i hâkânî olup Sultân Hasan münhezimen firâr etdüğine târîh:

Butlân keydü‘l-hâ’inîn,

lafzı târîh olmuşdur. Sene 878

Târîh-i diğer, be-inhizâm-ı Hasan-ı Tavîl:

[17] ***[25a]*** Sene 878.

{Târîh-i vefât-ı Uzun Hasan,

Behr-i û târîh-i vefâteş heme kes şeh-i dîn server-i âdil güftend, Sene 882}

Der-beyân-ı tulû‘-ı Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed-i Sânî: Sene 834 târîhinde Ma‘nisa’da {Emîr İsfendiyâr kızından} mütevellid olmuşdur. On üç yaşına bâliğ iken sene 847 târîhinde cülûs etdi. İki sene hilâfet edüp askerin fetretinden ve küffârın vefretinden hal‘ olunup pederleri yine pâdişâh olup kendüler Ma‘nisa’ya müteveccih olup beş sene zamân mürûr edüp sene 855 târîhinin mâh-ı Muharreminin on altıncı günü ki yevm-i hamîsdir yine taht-nişîn-i pâdişâh-ı Cem-cenâb olduğu sene sinn-i şerîfleri yigirmi seneye bâliğ imişler. *“Rahmetü Rabbih”* lafzı cülûs-ı sânîlerine târîh olmuşdur, sene 855.

Ol asırda büyük dedemiz Yavuz Er Beğ Ebü‘l-feth’in mîrialemliği hizmetinde olup İslâmbol fethinde dedemiz ma‘an bulunup Unkapanı‘nın iç yüzünde Sağrıcılar câmi‘i zemîninde olan binâları

dedemiz mâl-ı ganâyim ile kabz edüp ba‘de’l-feth bir câmi‘ ve yüz dekâkîn inşâ etdirüp câmi‘ine vakf etmişdir. Bu hakîrin İslâmbol içre mütevellid olduğu hânemizi gazâ mâlında[n] dedemiz binâ edüp sâkin olurlar. Ve binâ etdüği câmi‘in ve dekâkîn ü büyûtların berâtları Ebü‘l-feth’in tuğra-yı garrâsıyla ve hüccet-i şer‘iyyelerin imzâları Emîr Buhârî hazretleri imzâsıyla mümzâ olup hâlâ zürriyetinden olmamız cihetiyle tevliyet-i mezbûr elimizde olup keyfe mâ-yeşâ mutasarrıfız. Ol takrîb ile dâ’imâ evkâfnâmelerimize nazar edüp Ebü‘l-feth’in hilâfeti târîhleri ve tulû‘-ı zuhûru mazbûtumuzdur.

Ammâ bir gazûb hûnhâr pâdişâh-ı kâm-kâr imiş. Taht-ı sânî Edirne’de cülûs eyledikde li-ümm bürâder-i kihteri olan Şehzâde Hasan’ı ma‘nûkan şehîd edüp na‘ş-ı pâkin Bursa’ya gönderüp pederleri cenbinde defn etdirdiler. Andan müstakil pâdişâh olup Bosna serhadlerinde ve Yayiçse kal‘asın ve niçe kılâ‘-ı metînleri feth edüp Akdeniz tarafındaki Boğazhisârlar’da Kilidü‘l-bahreynleri ve Karadeniz Boğazı‘nda yine iki kal‘a-i metîn binâ edüp İslâmbol kal‘asına aslâ zahîre gelmeyüp küffâr:

“Amân ey güzîde-i Âl-i Osmân” deyüp harac-güzâr olup sulh kabûl eylediler. Ammâ Yıldırım Hân sulhu üzre cemî‘i bâğların mahsûlü Osmânlı öşrü olup küffâr bir tûşe üzüm koparmaya. Ol şart üzre sulh mün‘akid olup üç sene mürûr edüp Rûmeli Hisârı bâğlarından küffâr üzüm koparup bâğbânlar ile ceng edüp tarafeynden bir kaç âdem düşüp sulha muğâyir iş olduğun Edirne’de Sultân Mehemmed’e arz olunup anların dahi bu ahid-şikenlik cân-ı azîzlerine minnet olup Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Hân yer götürmez deryâ-misâl asker ile İslâmbol’u muhâsara etdüğin beyân eder.

Onuncu fasıl
Âl-i Osmâniyân’dan Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Hân’ın Mahrûsa-i Kostantıniyye’yi on birinci kerrede muhâsara etdüğin ayân u beyân eder

Evvelâ cemî‘i müverrihân-ı Rûm’un tahrîrâtları üzre hicret-i nebeviyye’nin sekiz yüz elli yedinci senesidir kim [18] lafzı ile Mehemmed-i Sânî fethi ile kemâlin bulmuşdur kim inkırâzu’d-devrân mü’ebbed ola. Târîh-i merkûmda Ebü‘l-feth Meğâzî Edirne’den deryâ-misâl asker ile kat‘-ı menâzil ve tayy-ı merâhil ederek İslâmbol’un Edirnekapusu hâricinde cemî‘i cüyûş-ı muvahhidîn hayme ve hargâhları ve bâr [u] büngâhları ile meks etdiler. Anatolu câniblerinden dahi niçe bin asker Gelibolu Boğazı‘ndan ubûr edüp asker-i İslâm’a mülâkî olup Yedikulle taraflarında meks eylediler.

Mukeddemâ Uzun Hasan destinden feth olunan Tokad ve Sivas ve Kemâh ve Erzurûm ve Canha ve Bayburd ve Tarabefzûn cânibi askerleri dahi bahr-i İslâmbol’a gelüp berren cümle asker yine Karadeniz Boğazı‘ndan ubûr edüp Okmeydânı nâm mahalde küffâra mukâbil ol asker-i bî-pâyân hayme-i çetr-i müllemmâ‘ları ile sahrâ-yı sehmi lâlezâr

edüp meks etdiler. Cümle asâkir-i İslâm İslâmbol'un ancak kara cânibin muhâsaraya şurû' edüp metrisler ve lağım mühimmâtları ve top-ı kûp siperleri tedârüküne meşgûl olup kal'anın ancak deryâ tarefeyni kaldı.

Ve asker-i İslâm bir yere cem' oldukda yetmiş yedi ***[25b]*** aded mazanna-i kirâme kibâr-ı evliyâullâhdan ulu sultânlar var idi. Cümleden biri Akşemseddîn ve Sivasî Kara Şemseddîn ve Monlâ Gürânî ve Hazret-i Emîr Buhârî ve Monlâ Fenârî ve Cübbe Alî ve Ensârî Dede ve Monlâ Pûlâd ve Aya Dede ve Horosî Dede ve Hatablı Dede ve eş-Şeyh Zindânî (–) (–) (–) (–) (–) (–), bu makûle sultânlardan himmet ricâ edüp Ebü'l-feth ahd etdi kim "İslâmbol devletinin nısfı sizin ve nısfı guzât-ı müslimînin ve rub'ı hakîrin olup mâl-ı ganâyimle her birinize birer zâviye ve türbe ve imâret ve mekteb ve medrese ve dârü'l-hadîs tetimme-i medârisler binâ edeyim" deyü va'de-i kerîmeler etdi.

Andan cümle ulemâ ve sulehâ bir yere cem' olup ordu-yı İslâm içinde nâdîler nidâ edüp cümle cüyûş-ı muvahhidîn tecdîd-i vuzû' edüp ikişer rek'at salât-ı hâcet kılup du'â-i hayırdan sonra üç nevbet gülbâng-i Muhammedî çeküp kal'ayı muhâsara etdükleri sâ'at sünnet-i Resûl üzre Tekur Kostantîn'e nâme ile Mahmûd Paşa'yı gönderdiler. Nâme kırâ'at olunup mefhûmu ma'lûmları olunca kal'alarının metânetine ve askerlerinin vefretine mağrûr olup ne harâc ve ne İslâm ve ne kal'ayı teslîm etmeği kabûl etmeyüp elçiyi redd etdiler.

Beri tarafdan asker-i İslâm -gayyûr gayrete gelüp ceng [ü] cidâle âheng edüp kal'a üzre hücûm edüp her tarafdan mümkün olduğu mertebe sarıca arı gibi kal'a dîvârına sarılup *bism-i İlâh* ile metrise girüp subh [u] mesâ cenge sa'y-i belîğ ve ihtimâm-ı tâm etdiler.

Derûn-ı kal'ada mahsûr olan küffâr-ı muhîlkâr iki kerre yüz bin fecere-i müşrikîni cem' edüp cemî'i burc [u] bârûlar üzre niçe bin muhîl [u] şeytanatlar ihdâs edüp dâ'iren-mâdâr kal'a murg-ı semendervâr âteş-i Nemrûd içinde kalup var makdûrların cânib-i berre sarf edüp deryâ tarafından havfleri olmadığı ecilden ecelleri fikirlerine gelmezdi. Zîrâ Sarâyburnu'nda beş yüz pâre top ve Kurşumlu Mahzen tarafında beş yüz pâre top ve Kız Kullesi'nin enderûn [u] bîrûnunda kirpi gibi iki yüz pâre top-ı kûp ile âmâde olup bu üç yerin toplarından rû-yı deryâda kuş uçmak ihtimâli yokdur deyü cânib-i bahre mukayyed olmadılar.

Ve cemî'i papas ve kıssîs [ve] bıtrîkler ol cünd-i cünüblerin cenge terğîb edüp her bir kefereye birer lât-ı melât-ı mühmelât va'desi ederlerdi. Ve ilm-i nücûm ile kal'anın tâli'-i kuvvetin bu yüzden buldular kim;

"Âhir zamânda bir Muhammed gele, niçe bin kiliseler yıka. Anın ümmetleri Antâkıyye ve Kudüs'ü ve Mısır'ı ve Kostantıniyye'yi ala ve karadan niçe bin pâre yelkenleri açılmış gemiler ile gele ve başında kadı sarığı ola ve katıra binüp ayağında mâvî çizme ola. Ol Muhammed'se

gelüp kiliseler yıkılalı ve Mısır'ı [ve] Antâkıyye ve Kudüs'ü ümmetleri feth edeli sekiz yüz elli sene oldu. Ve karadan gemi yürüyüp bu kal'a feth olmak muhâldir. Ve bu Muhammed ol Muhammed değildir. Büyük Muhammed'lerinden berü bu Kostantîn on bir kerre muhâsara görüp fethi Arab'a müyesser olmayup bu Türk'e mi müyesser ola" deyü akl-ı kâsırları üzre niçe lâf-ı güzâf urup Kostantîn'e tesellî-i hâtır verüp yine cenge âheng etdiler. Ammâ taşrada asker-i İslâm esâs-ı kal'anın ka'rına girüp câ-be-câ kal'ayı rahnedâr etmeğe başladılar.

Ve yine rûz [u] şeb cânib-i erba'adan asker-i İslâm'a imdâd ile zahâ'ir gelmede ammâ küffâra bir dâne-i hardal gelmemede, zîrâ mukaddem târîh ile Akdeniz ve Karadeniz boğazlarına kal'alar binâ olunup mesdûd olmuşdu. Yine böyle iken derûn-ı kal'ada küffâr makdûrun sarf edüp ceng ederlerdi. Zîrâ derûn-ı kal'ada mecâzibûndan Yâvedûd Sultân nâm bir büdelâ, kal'ayı bir kaç günden sonra feth olmasın Cenâb-ı Bârî'den ricâ edüp du'âsı hayyiz-i kabûlde vâkı' olup günden güne kal'anın fethi müşted olup tâ ki on gün oldu.

Ebü'l-feth cümle meşâyihân-ı sâdıkânı cem' edüp;

"Âyâ hâl neye müncer olur. Kal'a {günden güne} metânet bulup feth sa'b oldu" deyince hemân Akşemseddîn hazretleri;

"Beğim sen elem çekme; bu kal'anın fâtihi sen olasın deyü âlem-i şehzâdeliğinde sana tebşîr etmişdik, lâkin bi-emri Hudâ Cenâb-ı İzzet'in bu gazâda müstetir işleri vardır. Derûn-ı kal'ada Şeyh Maksûd halîfelerinden Yâvedûd ismine mazhar ***[26a]*** düşmüş mecâzibûndan bir cân vardır. Tâ ol merhûm olmayınca bu kal'a feth olmak ihtimâli yokdur. Ammâ elli günden merhûm olur" deyü kal'anın fethini sâ'at ve derîce ve dakîkasıyla vakit ta'yîn eyleyüp bilâhire keşf-i râz eyleyüp hemân;

"Beğim sen yine ihtimâm-ı tâm eyle, bu esrâr-ı ilâhî bunda kalsın; asker-i İslâma ihsânlar edüp hüsn-i dil göster" dedi. Hemân Ebü'l-feth Timurtaş Paşa'yı iki bin askerle Kâğızhâne cânibindeki hıyâbân içre elli pâre kadırga yapmak fermân edüp ba'zı kurâları gâret edüp levha ve haşebâtlarının mümkün olanların gemiler binâ etmeğe sarf eyledi.

Ve Koca Mustafâ Paşa'yı cümle azebistân askeriyle Okmeydânı ensesinde Levend Çiftliği nâm mahalde mukaddemâ elli pâre kadırga ve elli pâre at kayıkları koyah-ı hıyâbân içre âmâde idi.

Onuncu günde Kâğızhâne'deki kadırgalar {dahi} hâzır olup (olup) berde ve bahrde keştîler asâkir-i İslâm ile hâzırbâş idi. Ol gün Sultân Mehemmed niçe bin güzîde ve zeber-dest asker ile Okmeydânı'na varup mezkûr gemilerin zîr-i felenklerine dârû döküp ve yağlı kızakları felenkler üzre vocı ırgatlar ile ilm-i cerr-i eskâl ile niçe bin nâmdâr tüvânâ yiğitler keşân ber-keşân çekerek Okmeydânı'nın ol çemenzâr sahrâsına geldükde bi-emri Hudâ bir eyyâm-ı muvâfık rîh-i tayyibe esüp

cümle keştîlerin bâdbânların küşâde edüp cümle guzât-ı müslimîn sadâ-yı Allâh Allâh'a rehâ buldurup top u tüfeng şâdumânları ederek yüz elli pâre gemiler ile Okmeydânı rû-yı deryâ-misâl oldu. Küffâr İslâmbol'dan bu ziynetler ile bu keştîleri görüp;

"Âyâ bu ne ola" deyü perişân hâl olup derûn-ı kal'ada beyne'l-küffâr bir güft [ü] gû oldu. Andan cümle guzât-ı müslimîn yüz elli pâre gemileri Tershâne bâğçesi dibinde Şâhkulu nâm iskelede deryâya indirdikleri yerler hâlâ Okmeydânı içre nümâyândır. Ve ol asırda keştîlerin altına nisâr olunan dârûlar ile'l-ân ol câ-yı ma'hûdda kendü bitüp kendü yiter.

Ba'dehu cümle guzât-ı müslimîn âlât-ı silâhları ile keştîlere süvâr olup âmâde durdular. Tâ ki Kâğızhâne'de Timurtaş Paşa'nın binâ etdüği elli pâre büyük kadırgalar dahi Eyyûb'dan tarafa zâhir olup rû[z]gâr-ı muvâfık ile bâdbânların küşâde edüp içinde olan mücâhidîn top u tüfenglerin endâht ederek gülbâng-ı Muhammedî ile Tershâne ireminin yanında olan Okmeydânı donanmasına kavuşup bir hây-hûy bir sadâ-yı Allâh Allâh zâhir olunca kal'ayı muhâsara eden guzât-ı müslimîn dahi kuvvet-i kâhireye gelüp azîm ceng [ü] cidâl ve harb [ü] kıtâl esnâsında cümle donanma-yı hümâyûn'a asker-i İslâm dolup karşu tarafa geçdiklerin kâfir görünce akılları başlarından gidüp acz ızhâr etmeğe başladılar. Ve dahi ol günün hücûmunda kal'anın taraf taraf rahnedâr yerlerin görüp âye[t]: [20] vasf-ı hâlleri idiğin bilüp tekur-ı dil-gûra serzeniş etmeğe başlayup yigirminci günde kal'ayı teslîm edelim demeğe âgâze etdiler.

Hulâsa-i kelâm derûn-ı kal'adaki müşrikîn ve kal'anın metânetine bel bağlayan mağrûr kâfirîn ü hâsirîn ü hâyibîn dalâlet ve fi'âl-i bî-me'âllerine nâdimîn, âye[t]: [21] deyü tekur-ı bî-nûr üzre hücûm edüp eyitdiler:

"Bir yanından kaht [u] galâ, bir yanından âsumânî bârân-ı belâ, bir yanından Türk-i vâveylânın gelişi ve yürüyüşü bizi helâk etdi" deyü her biri birer tedârük ile nihânîce kal'anın rahnedâr olan yerlerinden asâkir-i İslâm tarafına amân deyü firâr etmeğe başladılar. Asker-i İslâm bunları bu hâlde görüp dahi ziyâde takviyet bulup içeriden taşra firâr eden keferelere ri'âyet etdiler.

Ol gün Karamanoğlu ve Germiyanoğlu ve Tekebayoğlu ve Aydınbay ve Sarhanbayoğulları yetmiş yedi bin asâkir-i pür-silâh ile imdâda gelüp cüyûş-ı müslimîn henüz tâze cân buldular.

Derhâl kadırgalar ile karşu geçen Timurtaş Paşa leb-i deryâya asker-i İslâm döküp ibtidâ Ebâ Eyyûb-ı Ensârîkapusundan Ensârî Sultân sarıldı. Ve Monlâ Pûlâd, Sultân Pûlâd ***[26b]*** kapusundan sarıldı. Ulemâ-yı Sûrândan idi. Hâfız-ı Kelâmullâh bir kerâmet sâhibi kimesne idi.

Monlâ Fenârî hazretleri Fenerkapusu'ndan sarılup küffâr ol tarafda bir gecede bir hisâr-pîçe bünyâd edüp kal'ayı metânet üzre etdi kim hâlâ zamânımız mülûkleri ol kal'ayı bir senede tamâm edemezler. Hâlâ ma'mûr bir kal'a-i ma'mûrdur. Ve Petro nâm bir ruhbân üç yüz keşîş ile nev binâ kal'adan firâr edüp İslâm ile bi'l-cümle müselmân olup Mehemmed Petro ol mahalden sarıldığıyçün Petrokapusu ya'nî Taşkapusu derler. Ve bi-emrillâh ol gece yeni binâ olunan kal'ayı Mehemmed Petro ibtidâ feth edüp kendüye sancak ihsân olundu.

Ve Aya Dede üç yüz fukarâ-yı Nakşıbendî ile Ayakapusu'ndan sarıldı ve şehîd olup kal'a kapusu dâhilinde mahkeme-i kadîmimiz olan Sirkeci tekyesinde defn olundu.

Ve Cübbe Alî hazretleri Cibâlikapusu'ndan sarıldığı hâtırıyçün Cübbe Alî'den galat Cibâlikapusu derler, Mısır'da Sultân Kalavan'ın şeyhi idi. İslâmbol fethinde bulunmak içün Bursa'ya gelüp Zeyneddîn Hâfî tarîkatında sâhib-i seccâde olup at çulundan bir cübbe geydiğiyçün Cübbe Alî derler. Ba'dehu Ebü'l-feth İslâmbol fethine müteveccih oldukda ekmekcibaşı olup cemî'i asâkir-i İslâma ekmek yetişdirirdi. Bir ferd-i âferîde esrârına vâkıf olmayup bir furun nân ile niçe kerre yüz bin ibâdullâh gül-i pembe-misâl hâs ve beyâz ekmek yerlerdi.

Ve bu Cübbe Alî hazretleri Okmeydânı'ndan enen gemilere süvâr olmayup hemân Tershâne bâğçesi önünde üç yüz Zeyneddîn Hâfî fukarâları ile deryâ üzre postların döşeyüp tevhîd-i erreye meşgûl olup def [ü] kudümlerin çalarak ve alem-i hâfîlerin açarak azharun mine'ş-şems deryâ üzerinden piyâde ve post-nişîn ubûr etdüğin kal'adan küffâr-ı dûzah-karâr görünce ru'b u bîmden akılları çâk olup Cübbe Alî hazretleri postların deryâdan alup Cibâlikapusu'ndan sarıldılar. Ba'de'l-feth keşf-i kerâmet etdüğiyçün kendüleri şehîd olup Gül Câmi' sâhasında defn olunup cümle fukarâları ol âsitânede münzevî oldular.

Ve Horosî Dede Unkapanı'ndan sarıldı. Unkapanı'na anıniçün Horoskapusu derler. Ve kapunun taşra atebesinin içeri girirken sol tarafında tâ atebe-i âlîsi üzre bir horos tasvîri vardır, anıniçün Horoslukapu dahi derler. Ve Horosî Dede ceddimiz Türk-i Türkân Hoca Ahmed Yesevî hazretlerinin fukarâlarından olup Hacı Bektaş-ı Velî ile Horasân'dan gelüp bir pîr-i fânî olup Ebü'l-feth ile İslâmbol'a gelirken asâkir-i İslâm içre şeb [u] rûz yigirmi dörd sâ'atde yigirmi dörd kerre bâng-i horos urup;

"*Kum yâ gâfilûn*" deyü guzât-ı müslimîni âgâh etdüğiyçün Horos Dede derlermiş. Merhûm dedemiz {Yavuz Er} gâyet mu'tekidi olmağile bunların şerefiyyetine Unkapanı'nın iç yüzünde bir câmi' inşâ etmişdir kim hâlâ Sağrıcılar {çârsûsu} içinde Yavuz Er câmi'i ve mahallesi derler. Ba'dehu Horosî Dede tâ ömrü âhir olunca Horoskapusu dibinde merhûm olup merhûm dedemiz Unkapanıkapusu hâricinde şâhrâh üzre bir

soffada defn edüp cenbinde bir âbdesthâne muslukları edüp hâlâ ziyâretgâh-ı ünâsdır.

Ve Ayazmand beği Alîyâr Beğ Karakoyunlu'dan Uzun Hasan ammilerinden idi. Ayazmakapusu'ndan cümle askeriyle sarıldı ve tecdîd-i vuzû' içün bir ayazma kazdı. Anıniçün Ayazmakapusu derler, leb-i deryâda bir âb-ı nâb uyûndur.

Hatablı Sultân Aksarây'da Oduncuzâde demekle ma'rûf u {müte'ârif} mecâzibûn şekilli bir mürşid-i kâmil kimesne idi. İki bin fukarâsıyla Odunkapusu'ndan sarılup sebeb-i tesmiyesi oldur kim hâlâ Odunkapusu derler.

Ve Şeyh Zindânî Abdürra'ûf Samedânî hazretleri sâdât-ı kirâmdan ulu sultândır. Hârûnu'r-Reşîd asrında elçilik ile gelüp mesmûmen kıralın şehîd etdüği Baba Ca'fer Sultân, Şeyh Zindânî hazretlerinin ecdâdıdır. Zindânkapusu içre medfûn olduğun Şeyh Zindânî bilüp Ebü'l-feth ile Edirne'den gelüp üç bin sâdât-ı kirâm ile amân vermeyüp Zindânkapusu'nu kal' edüp kal'a dâhilinde cedd-i izâmına varup ziyâret etdükde kendi yeşil imâmesin ceddi Baba Ca'fer Sultân'ın ser-i sa'âdeti mahalline koyup ba'de'l-feth yetmiş sene türbedâr olup bir âsitâne bünyâd etdi. Ve ba'de'l-feth Ebü'l-feth ol mahalli yine zindân etdüğiyçün ve Şeyh Zindânî feth etdüğiyçün Zindânkapusu derler.

Ba'dehu Şeyh Zindânî hazretleri yerine yine ırk-ı tâhirden Seyyid Muhammed'i Baba Ca'fer üzre türbedâr nasb edüp kendüler Sultân ***[27a]*** Bâyezîd-i Velî ile {*"Fetahetâ"*} sene 889 târîhinde Kili ve Akkirman kal'aları ki taht-ı Salsâl'dır, anların fethin Şeyh Zindânî hazretleri ve Kara Şems ile tebşîr edüp ba'de'l-feth Bâyezîd-i Velî ile Edirne'ye geldükde Şeyh Zindânî hazretleri dârü'l-fenâdan dâr-ı bekâya irtihâl edüp Bâyezîd-i Velî rûhiyçün cümle zindânda olanları âzâd edüp zindân kullesinin karşusunda tarîk-i âm aşırı bir türbe-i pür-envâr binâ edüp bizzât Bâyezîd-i Velî {cenâze-i şeyhe} hâzır olup ol câ-yı mehbıt-ı pür-envârda defn etdiler. Âsitânesinde Tîğî Beğ güftesiyle târîhi vardır. Hâlâ azîm âsitânedir. Cümle evlâdları ile anda medfûnlardır kim ziyâretgâh-ı Abdürra'ûf Samedânî'dir. Hâlâ İslâmbol'da Baba Ca'fer Zindânî âsitânesin bekleyenler anların zürriyetindendir kim şecerelerinde böyle tahrîr olunmuşdur.

Abdürra'ûf Samedânî ibn Şeyh Cemâlüddîn ibn bint-i Emîr Sultân ibn Şerefüddîn ibn Tâceddîn anlar dahi kız evlâdından râzı bilâ-oğuldur. Anlar bint-i Seyyid Sikkîn kim Akşemseddîn kurbünde Türbeli Göynük'de medfûndur. Anlar İslâmbol zindânında medfûn Baba Ca'fer oğludur. Anlar Muhammed Hanefî evlâdıdır kim bizim ceddimiz Ahmed Yesevî ibn Muhammed Hanefî'ye müntehî olduğunda şecerelerimizde böyle tahrîr olunmağile hasîb ü nesîbleri ile ma'lûmumuzdur.

Kâmkâr Beğ Kütâhiyye'de Germiyanoğullarından idi. Üç bin yiğit ile Şehîdkapusu'ndan sarılup Ayasofya'ya karîb olmağile cem'iyyet-i Nasâra vefret üzre gelüp kapuyu küşâde edüp bir ceng-i azîm olup cümle guzât-ı müslimin anda şehîd olduğıyçün ve Hârûnu'r-Reşîd asrında Ensârdan niçe Sahâbe-i kirâm câm-ı şehd-i şehâdeti ol mahalde nûş etdükleriyçün Şehîdkapusu derler. Ammâ efvâh-ı nâsda Çufudkapusu derler ammâ galatdır. Lâkin cemî'i milel-i Yahûdî ol semtde sâkin oldukları cihetden Çufudkapusu derler ammâ sahîhi Şuhûdkapusu'dur.

Ve hâlâ Hünkâr Sarâyı etrâfında olan kapularda aslâ muhâsara olunmamışdı. Ammâ Yedikullekapusu'na yeni imdâda gelen Karamanoğlu Yedikulle'den sarıldı.

Ve Tekebayoğlu Silivrikapusu'na ta'yîn olundu. Ve Aydınbayoğlu Yenikapu'dan sarıldı.

Ve Sarhanbayoğlu Topkapu'sundan sarılup ol ân Topyolu'nda şehîd olup yerine Menteşbayoğlu ta'yîn olundu.

Edirnekapusuna İsfendiyâr oğlu fermân olunup hakkâ ki ceng-i İsfendiyâr etdi derler.

Ve Eğrikapu'dan Hamîdbayoğlu ta'yîn olunup İslâmbol'un iki cânibi muhâsara olunup hemân ancak Yedikulle'den tâ Sarâyburnu'na varınca Kumkapu cânibleri leb-i deryâ olmağile muhâsara olunmadı. Ammâ Yedikulle tarafından Serdâr Şâ'ir Ahmed Paşa ihtimâm-ı tâm edüp küffârın top [u] tüfengine bakmayup kal'anın niçe yerlerin harâb [ü] yebâb etdi.

Silivrikapu serdâr[ı] Cem Şâh Haydar Paşa'sı göz açdırmayup küffâra top u tüfeng atdırmaz oldu.

Adnî Paşa ki Mahmûd Paşa'dır, Yenikapu serdârı idi. Kal'ayı münhedim edüp üç def'a yürüyüş edüp fethi müyesser olmadı.

Topkapusu serdârı Nişânî Paşa'dır kim Celâleddîn-i Rûmî zürriyetinden Karamanî Mehemmed Paşa derler. Uzun Hasan cenginde hayli şecâ'ati zâhir olmuş bir vezîr-i dilîr idi. Topkapusu'ndan küffâra bir top atdırmaz oldu.

Edirnekapusu'ndan Cem Şâh Sa'dî Paşa'sı cengâver bir server olup Cem Şâh ile Frengistân'da çok sâkin olup niçe bin funûn-ı ceng hâsıl edüp Edirnekapusunda İsfendiyâr oğlu Şecî' ile yek-dil yek-cihet olup hadîs-i şerîfler mazmûnunca "fâtih-i Kostantıniyye biz olaydık" deyü iki yerden iki şecî' nâmdârlar ikişer yerden gayret kemerlerin kuşanup yedi yerden Edirnekapusu cânîblerin münhedim etdükleri alâmetleri zâhirdir.

Ve Hersekoğlu Ahmed Paşa Eğrikapu serdârı idi. Eğrikapu'yu top-ı kûp ile döğe döğe doğruldup küffârın miyânın eğrildüp {mûmiyân etdi}.

Bu minvâl-i meşrûh üzre kal‘a-i Kostantıniyye yigirmi gün muhâsara olup aslâ feth [u] fütûhdan bir eser zuhûr etmeyüp cümle guzât-ı müslimîn ve yetmiş evliyâullâh-ı muvahhidîn ve üç binden mütecâviz mezâhib-i erba‘ada fetvâ sâhibi ulemâ-yı âmilîn ve bu kadar meşâyihân-ı sâlikîn kal‘anın yigirmi günden berü feth olmaduğuna müte’ellim olup cümlesi bir yerden Cenâb-ı Bârî‘ye derûn-ı dilden teveccüh-i tâm edüp fethin ricâ etdükleri hâlde hemân bi-emrillâhi Ta‘âlâ İslâmbol üzre bir zulemât çöküp bir ra‘d ü berk olup ol ân ***[27b]*** Atmeydânı tarafında bir âteş zâhir olup evc-i âsumâna peyveste olup evc-i âsumâne şeddâdî binâları perrân ber-hevâ atup kimi berre ve kimi cânib-i bahre düşüp ol gün derûn-ı kal‘adan üç bin kâfir havf [u] haşyetlerinden kal‘adan taşra firâr edüp kimi İslâm ile müşerref olup hidmet-i pâdişâhide oldu, kimi birer diyâra firâr etdi. Ammâ yine küffâr gayret-i Mesîhiyye’yi elden komayup kal‘anın rahnedâr yerlerin termîm edüp ceng ederdi. Ammâ derûn-ı kal‘ada olan küffâr kaht [u] galâdan hâlleri mükedder idi.

Muhâsaranın otuzuncu günü ki oldu Sultân Mehemmed ser-i sa‘âdetine örf-i izâfetin geyüp ayağına âsumânî çizmesin geyüp Düldül-vâr bir katıra süvâr olup ulemâ kıyâfetiyle İslâmbol kal‘ası etrâfların deverân u seyrân edüp asâkir-i İslâma ihsân [ü] in‘âmlar edüp ve istimâletler ile va‘de-i kerîmeler edüp cüyûş-ı müslimîni cenge terğîb edüp gezerdi. Ol tarafdan ubûr edüp niçe bin asker ile Eyyûb’den Kâğızhâne tarafına varup Beğ nehrin ve Kâğızhâne nehrin ubûr edüp Levend Çiftliği nâm mahalde kırk pâre firkate dahi yapılmış idi, anları alup yine kızaklar ile çekerek Okmeydânı‘ndan aşırup deryâ-misâl imdâd-ı asker gösterüp {gemileri Şâhkulu iskelesinde} deryâya kodular ve içine niçe bin pür-silâh kırmızı fes arakiyyeli azebistân kavm-i Arabistân şehbâzlarından asker doldurup yine İslâmbol’a geçmek sadedinde iken

{**On birinci fasıl**}
Bi-emri hikmet-i Hayy [ü] Kadîr hikâyet-i garîb [ü] acîb-i bî-nazîr

Sarâyburnu tarafından on pâre paturuna mükellef ü mükemmel âlât-ı silâhıyla müretteb galyonlar orsa haçlı peykerlerin küşâde kılup Sarâyburnu’nda lenger bırağup tabl [u] erganûnların çalup bir yaylım top u tüfeng şâdumânları ederler kim diller ile ta‘bîr olunmaz.

Hemân beriden iki yüz pâre firkate ve kayıklar içre Okmeydânı‘ndan gelen guzât-ı müslimîn gemilere girüp salpa demir, avanta kürek, ribaça gemir edüp bir baş on pâre kalyonlara ve on pâre balkarmata kadırgalara cümle guzât-ı müslimîn zenbûr-ı asel, kovana üşer gibi üşüp kıçdan ve başdan ankebût-vâr resenbâzlık edüp kâfir keştîlerine mâl-â-mâl olurlar. Küffâr ise emn [ü] emâna dâhil olduk, bunlar istikbâlimize geldi zan edüp aslâ dest-dırâzlık etmeyüp âsûde dururlar.

Görseler kim bunların lisânında sadâ-yı Allâh Allâh zâhir olup keştî

içre olan küffârları dest-ber-kafâ kayd [u] bend etmeğe başlayup cemî‘i mâl [u] erzâkların gâret etmeğe başlarlar. Hemân küffâr lisânlarınca “ki parlari” der, ya‘nî “nişleyüp ne söylersiz” der. Guzât dahi “parlamazız bütün alırız” derler. Kâfir gördü kim bunlar Türk askeri bir tâ‘ûndur kim gemileri içre girmişler, âlat-ı silâha el kaldırmağa iktidârları yok. Ve limana girdikde şâdumân içün cemî‘i top u tüfenglerin atmış bulundular. Âhir “zanca Türk” deyüp cümle giriftâr oldular.

Derûn-ı kal‘ada olan cümle küffâr-ı bed-girdâr bu hâli görüp imdâda gelenler dahi bu yüzden oldu deyü saç [ve] sakalların yolup Sarâyburnu’nda ve Kurşumlu Mahzen’de ve Kız Kullesi’ndeki toplara âteş edüp semender-vâr âteş-feşânlık etdiler. Ammâ karadan limanın iç yüzüne enmiş gemilere ne fâ’ide. Küffâr ise deryâ boğazlarından gelen gemiler içün mezkûr üç boğazı toplar ile ma‘mûr etmişlerdi.

Küffârın gözleri önünde on pâre galyonu ve on pâre kadırganın sütûnları üzre haçlı bayrakların ser-nigûn edüp İslâm keştîleri küffâr barçaların “Allâh Allâh” ile yedeğe alup top u tüfeng şâdumânları ederek Galata ve İslâmbol halîci üzre ubûr etdirerek Tershâne bâğçesi önünde lenger bırağup bir kaç {kerre} top u tüfeng şâdumânları edüp küffârın zehreleri çâk, guzât-ı müslimînin cümlesi şâd [u] ferahnâk olup tâze cân buldular.

Derhâl serdengeçdiler keştîlerden çıkup Tershâne bâğçesi’nde Ebü‘l-feth’e ve Akşemseddîn’e müjde edüp hemân ol sâ‘at Akşemseddîn hazretleri buyururlar kim;

“Beğim cenâb-ı şerîfiniz Ma‘nisa’da şehzâde iken Mısır nevâhîlerinde Akka ve Sayda [ve] Berût kal‘alarına küffâr istîlâ etdüğin cenâbınız istima‘ edüp bu kadar ibâdullâh ve bu kadar sıbyân [u] ***[28a]*** nisvân esîr-i giryân oldu deyü giryân olduğunuzda ‘Elem çekme beğim, İslâmbol’u feth edeceğiz günde gâret olan Akka’dan gelmiş akîde ve pişmiş helvâ yersiz’ deyü size tesliyet-i hâtır verüp İslâmbol’un fethin tebşîr etmişdik ve ‘Ol günler gazâ ile guzât-ı müslimîne kadı ol ve her şey’e kanâ‘at edüp râzı ol’ demiş idin. İşte ol pişmiş helvânın semeresi geldi, zuhûr etdi. İnşâ’allâh ellinci günde kal‘anın dahi seyecî’ü fethi bi-emrillâh mukarrerdir” deyü da‘vâ-yı merd edüp cümle guzât-ı müslimîn gemilerde olan mâl-ı ganâyimi ve üç bin kîse Tâkyânûsî filoriyi ve bin sebüke zeheb-i hâlisi ve iki bin sebüke sîm-i ebyazı ve yigirmi gemide sekiz bin esîri ve yigirmi kapudanları ve bir kıralzâde ve bir Fransa kıralının duhter-i nâ-şüküftesini ve bin aded pençe-i âfitâb mahbûbe-i cihâne ümmet-i Muhammed kızları kim, kimi şerîfe ve kimi gayr-ı şerîfe-i müslime bânû-yı cihânlar kim her biri hûrşîd-i cihân-tâb banû-yı sâhib-hicâb duhterler idi ve niçe bin kerre yüz bin âlât-ı silâhât levâzımât makûlesi eşyâları derûn-ı deftere kayd edüp Ebü‘l-feth’e cümle mâl-ı ganâyimi Allâh emâneti verüp yine cenge meşgûl oldular. Ebü‘l-

feth dahi bu mâl-ı ganâyimi ve Fransa kıralı kızını ve gayr-ı müslime bâkireleri Akşemseddîn'e teslîm edüp kendüler kal'anın feth [u] teshîrine cidd ü cehde sâ'î oldular.

Hikâyet-i netîce: Meğer mukaddemâ İslâmbol Kostantîni, Fransa kıralının kızına nâmzâd imiş. Fransa kıralı dahi kızının baht [u] tâli'ine bir donanma-i azîm edüp altı yüz pâre gemi ile Arabistân yakaların nehb [ü] gâret ederek ol sâl-i nâ-mübârekde Akka ve Sayda ve Berût'u ve Şâm Tarabulus'u ve Gazze ve Remle ve tâ arz-ı Hâsân'a varınca müstevlî olup iki binden mütecâviz Arabistân ü Havrân'ın hûrân-misâl gözlü bâkirelerin esîre edüp ba'dehu bu kadar milyon mâl-ı ganâyim ile ve bu kadar müslime cevârîler ile kıral ahd [ü] mîsâkına gûyâ vefâ edüp Fransa kıralı kızını İslâmbol tekuruna on pâre galyon ve on pâre kadırgayı mâl-ı Kârûn'a müstağrak edüp gönderdikde Akdeniz boğazına gelüp gördüler kim Türk cânibinden kal'alar binâ olunmuş. Hemân mel'ûnlar hîle edüp cümle tebdîl-i câme edüp bir keskin firişka kıyâmet lodos rûzgârında beş pâre boş gemiyi ileri yelkenleyüp boğazdan içeri girirken hemân boğazın iki tarafında olan kal'aların cümle toplarına âteş edüp beş pâre boş gemiler gark-ı âb olup ardı sıra yigirmi pâre pür-silâh gemiler tarfetü'l-ayn içre girirler. Ahâlî-yi kal'a bir dahi top doldurup kerteye alınca iki sâ'atde gemiler yigirmi mîl menzil aldılar. Bu hîle ile İslâmbol'a gelüp tahrîr olunduğu üzre hamd-i Hudâ cümlesi esîr olup ol kıral kızından Sultân Bâyezîd-i Velî tevellüd etmişdir. Bu husûsda niçe müverrihîn gûnâ-gûn tahrîrât etmişlerdir. Ayn-ı Âlî bu kızı Ebü'l-feth'in babası alup Ebü'l-feth ol kızdan müştak oldu der. Ammâ kavl-i sahîh Ebü'l-feth İsfendiyâr oğlunun kızı Alîme Hânım'dan mütevellid olmuşdur. Bu Fransa kıralının kızı Ebü'l-feth'in hâtûnudur kim Sultân Bâyezîd-i Velî'nin vâlidesidir.

Sıhhat-i hikâyeyi beyân eder: Bu hakîrin pederi Sultân Süleymân Hân ile Belgrad ve Rodos ve Budin ve Ustolni-Belgrad fethlerinde bulunup hattâ Seğitvar gazâsında Süleymân Hân merhûm oldukda yine pederimiz ol gazâda bulunup Devlet-i Âl-i Osmân'a hidmeti sebkat etmiş bir pîr-i fânî idi. Dâ'imâ müsin âdemler ile ihtilât edüp mâcerâ-yı mâzîden söyleşirlerdi. Yâr-ı gâr-ı refîkinden yine bir pîr-i zâl güherâb var idi. Ammâ talâkat-ı lisânda fesâhat [u] belâğatına İmri'l-kays ve Ebü'l-me'âlî hempâ olamazdı.

Ol pîr, yeniçeriyân dergâh-ı âlîsinin baş kâtibi idi. İsmine Sukemerli Koca Mustafâ Çelebi derlerdi. Anlar mezkûr Fransa kıralı kızının akrabâlarından olduğu muhakkak idi kim her bâr anlara Fransa kıralından hedâyâ gelüp âlem-i sabâvetimizde hakîre ba'zı eşkâl-i garîbe tasâvîrler bağışlardı. Anlar bir pîr-i fânî olmuşlar ***[28b]*** idi. Hattâ bir müşâvere olsa huzûr-ı pâdişâha cümle vüzerâ ve vükelâ vardıkda "kocalar gelsin" deyü ibtidâ Seğitvar altında Süleymân Hân merhûm olup asâkir-i İslâmın haberi yok iken vezîr-i a'zam olan Sokullu

Mehemmed Paşa'nın re'yiyle Süleymân Hân'ın na'şın taht üzre koyup bol hil'atın ardından ellerini hareket etdiren Silâhdâr Kuzu Alî Ağa'yı müşâvereye da'vet ederlerdi. Andan Rikâbdâr Gülâbî Ağa'yı, andan Zeyrekbaşı'nda sâkin Matbah Emîni Abdî Efendi'yi, andan hakîrin pederini, andan mezkû[r] Sukemerli Koca Mustafâ Çelebi'yi getirdüp müşâvere-i tâm ederlerdi. Ve ne cânibe sefer olsa bunlar tahtırevânlar ile gazâya giderlerdi.

Zîrâ bu [Su]kemerli Mustafâ Çelebi {cümlesinden müsin idi. Hattâ} Müftî's-sakaleyn Kemâl Paşazâde hazretlerinin telâmîzlerinden tekmîl-i fünûn etmiş bir zû-fünûn müfessir ü muhaddis ü müverrih bir kimesne idi. Hattâ Kemâl Paşa huddâmı olmaları cihetiyle Sultân Selîm-i Evvel ile Mısır fethinde yigirmi beş yaşına bâliğ bir fetâ yiğit idim deyü Selîm Şâh'ın Sultân Gavrî ile Mercidâbık'da olan ceng-i azîmin ve Sahrâ-yı Kâkûn'da olan neberd-i kebîrin ve ol cengde Gavrî Sultân câm-ı eceli nûş edüp lezzetinin gavrine erüp cengde Gavrî'nin gâ'ib olduğun ve Mısır'da oğlu Sultân Muhammed pâdişâh olup sabîdir deyü kul yine hal' edüp yerine Sultân Tûmânbay Mısır'a pâdişâh olup tâ Mısır feth olunca Sultân Tûmânbay Selîm Hân ile yigirmi üç yerde ceng edüp Mısır nice feth olduğun kaçan kim [Su]kemerli Mustafâ Çelebi hikâye etdükde hakîr âlem-i hayretde kalırdım. Gâyet mü'min ü muvahhid ü mu'temed âdem idi. Mezkûr Fransa kıralı kızının sergüzeşt [ü] serencâmların anların nakl-i sahîhinden istimâ' edüp tahrîr etmişizdir.

{**Âl-i Osmân'a Fransa kıralının karâbetin bildirir**}

Anlar hikâye eder kim;

"Bizim pederimiz Fransa kıralı (–) nâm kıralın oğlu idi. Ol zamân kim Fransa kıralı pederimizin hemşîresin İslâmbol tekuruna vermeğe ta'ahhüd edüp mâl-ı cihâzın tedârük etmek içün altı yüz pâre gemiyle {kal'a-i} Akka câniblerin nehb ü gâret edüp bu kadar mâl-ı ganâyimle ve bu kadar esîr [ve] esîre ile vilâyetimiz olan taht-ı kadîm Paris'e gelüp şâdumânlar ederler. Ol gelen ganâyim esîrelerden kıral pederime bir seyyide câriye verir. Hakîr ol seyyideden müştak olup üç yaşında iken pederimizi kıral dedemiz hemşîresiyle İslâmbol'a girirken bu kadar mâl-ı firâvân ile Sarâyburnu'nda bizi Osmânlı alup Tershâne bâğçesinde bizi Sultân Mehemmed'e teslîm edüp ba'de'l-feth pederimiz Sultân Mehemmed huzûrunda Akşemseddîn hazretleri telkîniyle İslâm ile müşerref olup pederimizin hemşîresin cümle guzât-ı müslimîn Sultân Mehemmed'e hibe edüp ana dahi Akşems[eddîn] telkîn-i İslâm etdükde tereddüd edüp İslâm kabûl etmeyince {Sultân Mehemmed Hân} biz anı hüsn-i terbiyeye koruz deyü ibrâm [u] ilhâh-ı tâm [u] ihtimâm etmediler. Ammâ hakîr ol asırda beş yaşında idim. Akşemseddîn, hakîre ta'lîm-i İslâm edince bilâ-tereddüd hamd-i Hudâ İslâm ile müşerref olup pederimizi dergâh-ı âlî kapucıbaşları zümresine ilhâk edüp hakîr Sarây-ı Hâs'da pederimiz hemşîresi halamızın yanında olurdum" deyü nakl

ederdi.

“Ba‘dehu Mehemmed Hân halamız ile hüsn-i ülfet edüp Sultân Bâyezîd-i Velî andan tevellüd etdi. Ve Cem Şâh dahi ve Şehzâde Nûreddîn Şâh dahi cümle halamızdan müştak oldu” deyü Fransa kıralı kızının ahvâlin böyle takrîr edüp Fransa kıralıyla Âl-i Osmân’ın karâbetin bu yüzden tahkîk edüp hikâye ederdi. Ammâ “Bilâhire İslâm kabûl etmeyüp merhûme oldukda Sultân Mehemmed Hân kendiye binâ etdüği türbe cenbinde bir kubbe-i sağîre içinde defn olundu” {der idi.}

Hakîrin niçe kerre vakt-i seherde manzûru olmuşdur kim eczâhânlar türbesinde eczâ-yı şerîfler kırâ’at etdüklerinde sâ’ir kubâblarda medfûnlara müteveccih olup tilâvet-i Kur’ân ederler. Ammâ bunun İslâm ile rıhlet etdüğine şekk [ü] şübhe olmağile cümle eczâhânlar sandûkasına arkaların ***[29a]*** çevirüp tilâvet-i Kur’ân ederler. Ve niçe kerre hakîr’in manzûru oldu kim Fransa Fireng’i tâ’ifesi nihânîce gelüp türbedârlara bir kaç akçe verüp ziyâret ederler. Zîrâ dâ’imâ kapusu mesdûddur.

Hakîr dahi bu gûne vâkıf oldum ve hakîkatü‘l-hâl [Su]kemerli Mustafâ Çelebi’nin nakli üzre Fransa kıralının kızı Ebü‘l-feth’in hâtûnu ve Bâyezîd-i Velî‘nin vâlide-i müşfikasıdır.

{**Der-beyân-ı menâkıb-ı serencâm-ı Cem Şâh ibn Ebü‘l-feth Mehemmed Hân-ı Pâdişâh**}

Ve bu şâhid-i âdildir kim kaçan kim Bâyezîd-i Velî hilâfetde iken karındaşı Cem Şâh ile Karaman Sahrâsı‘nda iki şehzâde-i âzâde birbirleriyle çirkâb-ı dünyâ içün bir ceng-i azîm edüp âhir Cem Şâh münhedim olup Mısır’da Sultân Kalavan’a firâr edüp andan gemi ile hacca giderken telattum-ı deryâ ile diyâr-ı Yemen ve Aden’e düşüp andan Veys el-Karanî hazretlerin ziyâret edüp andan Yemen huccâcıyla hacc edüp andan yine Mısır’a gelüp andan keştî ile Rodos’da Malta’ya gelüp andan Fransa diyârında büyük vâlidesine gelüp mu‘azzez ü mükerrem pâdişâh-ı vakt olup üç yüz müselmân tevâbi‘iyle ayş [u] nûşda ve sayd [u] şikârda henüz şehzâde-i âzâde oldu.

Nedîm-i hâslarından Sivrihisârî Cem Şâh Sa‘dîsi defterdârı ve enîs-i gam-güsârı idi. Ve Âşık Haydar dahi nedîm-i hâssı idi. Ve on yedi ban oğlu ban karşusunda eller kavşırup hidmetinde idiler. Dâ’imâ cemî‘i kâfiristânda tevâbi‘ [u] levâhıkıyla seyâhat ederdi. Niçe bin penç beyti ve muhammes ü müseddesâtı ve kasâyidi vardır kim dîvânı beyne’ş-şu‘arâ memdûh-ı âlemdir. Kıt‘a-yı Cem Şâh:

Iztırâbı kogil ey murg-ı revân sabr eyle

Eskiyüp işte harâb olmada bu ten kafesi

Kârbân-ı reh-i iklîm-i adem menzilinin

Tokınur oldu katı sem‘ime bâng-i çeresi

Uslûb-ı kasîdede lâ-nazîr şi‘r-i belîği vardır.

Âhir Âl-i Osmân’dan karındaşı Sultân Bâyezîd Fransa kıralına elçi gönderüp Cem Şâh’ı taleb etdüklerinde Freng-i bed-reng hîle edüp Cem Şâh’a müşâbih bir sarışın âdemi zehirli ustura ile trâş edüp vechinin reng-i rûyı müteğayyir olup ma‘nûkan herîfi katl edüp Cem Şâh Sa‘dîsi muhallefâtlarından meşhûr-ı âfâk olan câm-ı Cem kim bâdesin nûş edüp sâkî eline câmı tehî verince yine leb-ber-leb olur bir mutalsam câm idi, anı ve beyâz tûtî ve sadrancbâz maymunu ve niçe bin zî-kıymet gûnâ-gûnu ve niçe bin mücelled kütüb-i mu‘tebereleri na‘ş-ı Cem ile Sa‘dî Çelebi ve Haydar Çelebi’ye teslîm edüp Sultân Bâyezîd’e gönderdiler. Cem Sa‘dîsi bir ârif nüktedân, sâhib-i iz‘ân kimesne idi. Beyâz tûtîyi siyâha boyayup pâdişâh sağ olsun kelimâtların ta‘lîm edüp Cem [Sa‘dîsi] huzûr-ı pâdişâhîye na‘ş-ı Cem ile vardıkda cemî‘i muhallefâtların arz edüp der-hazîne etdiler. Ammâ Bâyezîd-i Velî;

“Kanı beyâz tûtî” deyü su’âl etdükde hemân tûtî-i gûyâ, pâdişâh sağ olsun [22] âyetin fesâhat üzre söyleyüp,

“Efendim Cem Şâh merhûm olup beyâz melek sûretinden çıkup siyâh mâtem donları geydim” dedükde Bâyezîd Hân’a bir bükâ ârız olup,

“Ya Sa‘dî, bu karındaşım Cem’i nice katl etdiler” dedikde Cem Sa‘dîsi eydir:

“Vallâhi pâdişâhım gerçi bâde-nûş idi, ammâ bu mutalsam câmdan gayrıdan içmezdi ve kâfirler ile ihtilât etmeyüp bir yere gitmezdi. Dâ’imâ ebyât-ı eş‘âr ile ilme meşgûl idi. Hikmet-i Bârî bir banoğlu berberi var idi, ol zehirli ustura ile Cem Şâh’ı trâş edüp yüzü ve gözü şişüp boğdular ve hakîr ile na‘şı ve muhallefâtların pâdişâhıma getirdim, vâkı‘-ı hâl budur” deyü i‘lâm etdi.

Pâdişâh na‘ş-ı Cem’i Bursa’da Murâd-ı Sânî ki Ebü‘l-feth’in pederi, Bâyezîd-i Velî‘nin dedesidir, anda defn olunmağı emr edüp na‘ş-ı Cem’i Bursa’ya götürüp Murâd-ı Sânî cenbinde defn etmeğe mezâr kazarken kubbe-i pür-envâr içinden bir sâ‘ika ve bir kıyâmet kopdu kim cümle huddâmlar firâr edüp üç gün ol âsitâneye bir ferd-i âferîde girmek muhâl oldu. Âhirü‘l-emr yine Murâd-ı Sânî türbesi kurbünde Sultân Şehinşâh türbesine na‘ş-ı Cem Şâh deyü defn edüp bu vakâyi‘âtı Âsitâne’ye arz etdiler. Târîh-i fevt-i Şehzâde Cem Şâh:

Bahâr-ı devlet-i Cem çün hazânî yâft pîş ez-sayf

Resîd ez-gayb târîheş zi-dünyâ reft Cem vâ hayf.

Sene 800

On bir sene Mekke ve Medîne ve Yemen ve Aden ve Mısır ve

Şâm ve Irâk ve Frengistân'ın İşpanya ve Fransa hudûdlarında seyâhat ***[29b]*** edüp karındaşı tîğdan halâs olup câm-ı Cem nûş ederken âhir câm-ı ecelden Cem nûş edüp mest [ü] medhûş-ı hakîkî oldu.

Ammâ Fransa zu'munca "Zehirli mûs ile gayrı âdem trâş edüp reng-i vechi bozulup katl etdük ve Cem'dir deyü Rûm'a gönderdik ammâ hâlâ kırallarımız Cem neslindendir kim Selîm-i Evvel'de Cem Şâh Fransa kıralı oldu" derler. Hakîkat böyle şeytanatları olmasa Bâyezîd Hân tarafından fermân sâdır olunca Sa'dî Çelebi'[n]in ve Haydar Çelebi'[n]in huzûrunda niçün şehîd etmeyüp zehirli ustura ile hîle etdiler. Bundan bir hîle olmak fehm olunur kim gayrı kefere katl etmiş olalar. Ve bir âdil-i şâhid dahi oldur kim Bursa'da Gâzî Murâd Hân türbesine na'ş-ı Cem'dir deyü defn edelim derken ol gâzî pâdişâh bi-emrillâh kabûl etmeyüp âhir gayrı yere defn etdiler. Bu dahi bir alâmetdir.

Hattâ hakîr yetmiş üç târîhinde Uyvar kal'ası fethinde bulunup yetmiş dördde sulh içün elçi Mehemmed Paşa ile Alaman diyârında Nemse çâsârına varup anın papinta hattıyla kâfiristânın yedi kırallık yerin üç yılda geşt [ü] güzâr ederken Dış Fransa ta'bîr etdükleri ki yeni dünyânın cânib-i şarkîsinde bahr-i Okyûnûs kenârında Donkarkız vilâyetine kadem basup yetmiş beş Ramazân-ı şerîfinin sıyâmın anda edâ ederken ba'zı söz anlar tevârîh-şinâs papaslar ile ülfet ederken esnâ-yı kelâmda Âl-i Osmân devletin söyleşerek Fransa Cem Şâh'ın ahvâlâtların su'âl etdim, anlar eyitdiler:

"Kaçan kim Osmânlı'dan Cem Şâh'ın katline fermân geldükde Osmânlı'nın mahkûmu olmamak içün Osmânlı'ya nisbeten ve Cem Şâh kendü kızları evlâdı olduğu ecilden Cem Şâh'a merhamet edüp Cem'e müşâbih gayrı âdemi zehirleyüp na'ş-ı Cem'dir deyü İslâmbol'a gönderdiler. Sonra Cem Şâh Tış Fransa vilâyetine müstakil pâdişâh olup sizin Sultân Selîm Mısır'ı feth etdükde beri tarafdan azîm hedâyâlar ile Cem Kıral, Sultân Selîm'e gazân mübârek ola, deyü nâmeler ile hedâyâlar gönderdi. Hâlâ Fransa kıralları Cem Kıral neslindendir. Ve Fransa'nın Âl-i Osmân ile karâbeti Bâyezîd Hân'ın vâlidesi ve Cem Kıral zürriyeti olması cihet iledir" {deyü} bu tahkîkleri etdiler.

"Ve hâlâ Cem Kıral, Paris şehrinin hâricinde bir bâğ-ı İrem-misâl mesîregâhda bir kubbe-i zeberced [ü] mînâ içinde medfûndur ve cemî'i müselmân tevâbi'leri ve gayr-ı üsârâları anda defn ederler" deyü nakl etdiler.

Hakkâ ki Fransa'nın Âl-i Osmân'a karâbeti Ebü'l-feth'in hâtûnu takrîbiyledir kim Âl-i Osmân dîvânında cemî'i elçiler cem' oldukda Hind ü Sind ve Habeş ve Yemen ve Irâk ve Özbek ve Dağıstân ve Tatar Hân ve Fes ü Merânkûş pâdişâhlarının elçileri altına oturur, zîrâ anlar İslâm pâdişâhlarıdır, hattâ Fransa elçisi Acem elçisinin

üzerine tasaddur edüp alt yanına Acem, dahi alt yanına Nems[e] elçisi oturup Acem elçisi iki kefere mâbeyninde kalırdı.

Fâtih-i Bağdâd Râbi‘ Murâd Hân, bu tertîbe rızâ vermeyüp cümle elçiye mukâbil Fransa {elçisi} meks etdirdi. Bu kerre Maskov elçisi şehinşâh elçisi iddi‘âsında olup Nemse elçisinin alt yanında oturmağı kabûl etmeyüp bi’z-zarûrî Acem elçisinin alt yanında oturdu. Hâlâ Fransa kıralının mu‘azzez ü mükerrem olması Bâyezîd-i Velî‘nin vâlidesi takrîbiyledir, *ve’s-selâm.*

El-kelâm yecirrü‘l-kelâm fehvâsınca söz sözü açup ezîn-cânib yine Kostantîn kal‘asının sadedine gelelim. Çünkim Sultân Mehemmed Hân Gâzî Fransa kıralının kızın mâl-ı ganâyimden alup cümle guzâtın re’yiyle Akşemseddîn hazretlerine emânet koyup kendüler ol mâl-ı ganâyiminden asker-i İslâm’a bezl ederek kal‘anın cânib-i erba‘asın deverân edüp guzât-ı müslimîne takviyet verirdi.

Âhirü‘l-emr ellinci gün kim oldu, ol ân kal‘a içinden bir feza‘ u çeza‘ zâhir olup kıyâmet kopdu. Hemân ol ân niçe bin bî-edyân küffâr-ı Hıristiyan zî-kıymet eşyâları ile burc [u] bârûlar üzre beyâz vere bayrakları diküp “El-amân ey güzîde-i Âl-i Osmân” deyüp kal‘ayı vere ile teslîm edüp cümle küffâr bir gün mehil alup berren ve bahren her biri birer diyâra ve deyre ve îre gitdiler. Meğer kal‘a içre melâmiyyûndan Yâvedûd Sultân merhûm olunca küffârın başına kıyâmet kopup kal‘ayı emân ile verüp deryâ-misâl asker-i İslâm sadâ-yı Allâh Allâh {ile} şehr-i İslâmbol’un cânib-i selâsından asker-i bî-pâyân yürüyüş edüp mâl-ı ganâyim almağa şürû‘ etdüklerinde Koca Ebü‘l-feth örf-i ***[30a]*** izâfetiyle ayağında âsumânî çizmesiyle katıra süvâr olup elinde seyf-i Muhammedîyi kaldırup,

“Koma gâzîler, hamd-i Hudâ fâtih-i Kostantıniyye oldunuz” deyü pür-silâh yetmiş seksen bin güzîde asker ile Kostantîn sarâyına varup kabz edecek mahalde sarâya niçe bin küffâr cem‘ olup ceng-i azîm ile sarây feth olup ol arbede esnâsında Kostantîn kıral katl olunup lâşesin sâ’ir emânlı îmânsız küffârlar Sulu Manastır’da lahd etdiler. Sarây-ı Kıral’da ol kadar mâl-ı hazâyin bulundu kim hisâbın Hudâ-yı Müte‘âl bilür. Zîrâ bu Kostantîn bâzergân ve ankâ idi. Tokuzuncu kerrede İslâmbol’u binâ ve itmâm eden Kostantîn’dir. Âhir Âl-i Osmân’a verüp tamâm eden yine Tekur Kostantîn’dir.

Andan Ebü‘l-feth teberrüken iki rek‘at salât-ı hâcet kılmağa Ayasofya deyrine girmeğe kasd edince içinde ve cânib-i erba‘asında sâkin olan on iki bin ruhbân Ayasofya’ya kapanup dam u bâmlardan ve kulle çanlar[ın]dan asâkir-i İslâm’a zemberek ve neft ü katrân yağdırup alarka etdiler.

Hemân Ebü‘l-feth asâkir-i İslâm ile Ayasofya deyrine sarıca arı gibi sarılup üç gün üç gece ceng-i azîm olup elli üçüncü günde Ayasofya-i

Kebîr feth olup ibtidâ Sultân Mehemmed Ayasofya içre girüp niçe ruhbânı katl edüp elindeki livâ-yı Resûlullâhı mihrâb mahalline diküp ibtidâ ezân-ı Muhammedî‘yi Sultân Mehemmed tilâvet edüp sâ’ir guzât-ı müslimîn ruhbânıyâna kılıç urup derûn-ı Ayasofya hûn-ı müşrikîn ile mâl-â-mâl oldu. Hemân Ebü‘l-feth Gâzî dal-tîrkeş olup alâmetim olsun içün bir hadeng-i çâr-cenâh Ayasofya kubbesinin tâ ortasına atdı. Hâlâ alâmet-i tîr-i Mehemmed Hân nümâyândır. Ve bir hünkâr solağı sol eliyle bir kâfîri katl edüp sağ elin kâfirin kanına bulayup Sultân Mehemmed’in huzûrunda bir pertâb edüp elinin kızıl kanın bir beyâz mermere sürüp pençe nakşı edüp alâmet etdi. Hâlâ ol kanlı solak pençesi türbe kapusundan içre girdikde karşu köşede beş âdem kaddi bâlâda bir pençe-i kebîr-i sâhib-dilîr zâhir ü bâhirdir. Andan,

{**Menâkıb-ı Yâvedûd Sultân**}: Sultân Mehemmed Ayasofya’yı seyr [ü] temâşâ edüp deverân ederken Terlerdirek nâm bir mahalde bir nûr-ı ilâhî berk urur görüp üzerine vardılar, gördiler kim bir nûr-ı ilâhî beyâz vücûd-ı şerîf kıbleye müteveccih olup yatır. Gördüler kim sadr-ı münevverinde kırmızı et ile Yâvedûd ismi yazılmış, hemân Akşemseddîn ve Sivasî Kara Şemseddîn ve yetmiş aded kibâr-ı evliyâullâh buyurdular kim,

“İşte pâdişâhım İslâmbol’un elli günde feth olmasına bâ‘is bunlar idi kim hikmetullâh ile İslâmbol’un fethini ellinci günde ricâ edüp ol gün rûh teslîm eden bu mecâzibûndur kim mukaddemâ pâdişâhımı âgâh etmişdik” dediler.

Hemân cemî‘i ulemâ ve sulehâ ve fuzalâ cesed-i şerîfini gasl etmek murâd edindikleri mahalde Ayasofya’nın Terlerdirek küncinden bir sadâ zâhir olup, “Merhûm u mağsûldur, hemân defn edün” deyü nidâ gelince cümle hâzırûn dembeste ve hayrân oldular. Andan cümle meşâyihân Yâvedûd Sultân’ın na‘ş-ı şerîfin tâbûta koyup Şehîdkapu’sunda defn etmek murâd edinüp bi’z-zarûrî tâbûtu götürenler kendülerin Emînönü iskelesi’nde bulup andan bir kayığa süvâr olup berk-i hâtif gibi kayık kürek çekmeden ve yelken açmadan Ebâ Eyyûb-ı Ensârî hazretleri kurbünde karâr edüp hemân tâbût kayıkdan bi-emrillâh çıkup ol mahalde kazılmış bir mezârda tâbût durup ardı sıra cümle guzât ve ulemâlar varup istimâ‘ etdiler kim mezkûr kabirden Yâvedûd ismi istima‘ olunurdu. Cümle ulemâ ve sulehâ na‘ş-ı şerîfi ol kabr içre defn edüp gitdiler. Anıniçün ol kabr-i şerîfe hâlâ türbe-i Yâvedûd iskelesi derler *ve’s-selâm ve Rahmetullâhi aleyhi ale’d-devâm.*

Hamd-i bî-hadd [ü] bî-pâyân ol Hâlık-ı kevn [ü] mekâna olsun kim her emrin tedbîrinde birer hükm-i ezelîsi vardır kim selâtîn-i İslâm-ı Âl-i Osmâniyân es-sultân ibn ü‘s-sultân es-sultân Ebü‘l-feth Gâzî Mehemmed Hân *tâbe serâhüm ve ce‘alallâhu el-firdevse mesvâhüm* hazretleri İslâmbol’u feth edince [23] sıfat-ı kâşifesinin hurûfu târîh-i

fethine mutâbık olan dârü‘s-saltanati ***[30b]*** ‘l-aliyye Kostantıniyetü‘l-mahmiyye *hamâhallâhu an ru‘bu’l-beliyye* Sultân-ı mûmâ-ileyh hazretleri Akşemseddîn hazretlerinin mukaddemâ fethini ve vakt [u] sâ‘ati ve derîcesiyle fethin ta‘yîn etdüği günlerde bi-emrillâh feth oldu kim hicret-i nebeviyyenin sene 857 târîhi mâh-ı Cemâzilâhiresinin yigirminci günü kim yevm-i erba‘ada feth olunduğu mâh-ı Temmûz’un on ikinci günü idi.

Feth [u] fütûhuna niçe şu‘arâ ve ulemâ târîhler bulmuşlardır, ammâ Kur’ân-ı azîm’de bulunan Târîh: [24] ve [26] lafzı târîh vakı‘ olmuşdur.

Târîh-i diğer:

Ehl-i İslâm etdi İslâmbol’u feth.

Târîh-i musanna‘:

Feth olduğu İslâmbol yârâna alâmetdir.

Târîhini yazmışlar, küffâra kıyâmetdir. Sene 857

Merkûm târîhleri sa‘d sâ‘atinde Mehemmed Hân İslâmbol’a kadem basdığıyçün efvâh-ı nâsda İslâmbol içre ol güne yevm-i kudûm derlerdi. Hamd-i Hudâ taht-ı evvel Bursa, taht-ı sânî Edirne, taht-ı sâlis Kostantıniyye olup bu sevâd-ı dil-küşâ ve medîne-i bisât-fezâ imârât-ı fâhire ile yevmen fe-yevmen reşk-i cennet-i ulyâ ve ebniye-i âliye ile şey’en fe-şeyen nâdire-i dünyâ olmuşdur.

Ammâ Ebü‘l-feth Gâzî Ayasofya ismiyle müsemmâ kenîseyi temâşâ etdükde gördü kim bu makâm bir binâ-yı azîm ve bünyân-ı metîn-i kadîmdir ki mühendis-i hired [u] hurdedân ve mi‘mâr Ağnados nâm tab‘-ı selîm [u] sâhib-iz‘ân bu binânın metâneti erkânında hayrân ve bu bünyânın tarh-ı esâs ve ref‘-i kubbesin gören vâlih [ü] ser-gerdân olur. Hemân Gâzî Mehemmed Hân bu mâ‘bed-i kadîmi telvîsât [u] müzahrafât-ı hûn-ı keşîşândan ve esnâm [u] evsândan derûn-ı deyri tathîr edüp niçe bin yerde amberdânlar ve micmerdânlar ile ûd [u] amberler yakup câmi‘ içre guzât-ı müslimînin demâğları mu‘attar olup ân-ı sâ‘atde bir müfîd ü muhtasar mihrâb ü minber ve mahfil ü minâre ile ol makâm-ı behişt-irtisâmı ibret-nümâ-yı huld-ı berîn bir câmi‘-i müslimîn edüp ibtidâ yevm-i cum‘ada cemî‘i guzât-ı müslimîn hâzır olup salâlar kırâ’at olunup mü’ezzinân [27] âyetin savt-ı hazîn ile âgâze edince hemân Akşems[eddîn] ve Kara Şemseddîn hazretleri kalkup Sultân Mehemmed’in koltuğuna girüp Akşemseddîn imâmesin Ebü‘l-feth’in ser-i sa‘âdetine geydirip imâmesi üzre bir ablak turna teli sokup ve eline bir uryân kılıç verüp sağ tarafında Akşemseddîn, sol tarafında Kara Şemseddîn ta‘zîm [u] tekrîm ile Mehemmed Hân’ı minbere çıkarup dâvûdî bülend âvâz ile *Elhamdü lillâhi Rabbi’l-âlemîn* deyince cümle guzât-ı müslimîne bir hâlet el verüp bir gırîv ü feryâd-ı şâdumânî etdiler. Kâ‘ide-i uslûb-ı hatîb üzre hutbeyi edâ edüp nüzûl etdükde teberrüken

ve teyemmünen Akşemseddîn hazretleri Sultân Mehemmed Hân'dan me'zûn olup imâmet etdi.

Ol cum'a Ayasofya'nın zîr-i zemînlerinde pinhân olan bıtrîk ve kıssîsden üç bin ruhbân şeref-i İslâm ile müşerref olup üç yüz yaşında bir papasın ismini Baba Mehemmed kodular. Mihrâbın sağındaki muzlim günc Hazret-i Süleymân'ın ibtidâ binâ etdüği ma'bed-i kadîmdir deyü Baba Mehemmed gösterüp Ebü'l-feth ibtidâ anda iki rek'at sâlât-ı hâcet kılup inkırâzu'd-devrân ma'mûr [u] âbâdan ola deyü du'â edüp ol mahallin zîr-i zemîninden bir hafta kâmil niçe {bin} deve yükü mâl-ı Tâkyânûs-ı okyûnûs çıkarup kıral hazînesine ve Tershâne bâğçesine taşıdılar. Ba'dehu,

{**Der-sitâyiş-i feth-i Okmeydânı**}: Mehemmed Hân cemî'i guzât-ı müslimîne cümle mâl-ı ganâyimi tahmîl edüp ve Ayasofya içre mücevher putlardan Vüdd ve Yağûs {ve Ya'ûk ve Süvvâ' ve Nesir misilli putlarla} Tershâne Bâğçesi'ne varup andan putları Okmeydânı'nda nişângâh edüp cümle guzât-ı müslimîn putlara oklar atdılar. Hâlâ kemânkeşânlar mâbeyninde puta oku ta'bîr etdükleri sehm ol hadengdir kim ilâ-hâze'l-ân puta oku derler. Hattâ ol putun pâreleri Sultân Ahmed Hân asrına gelince durduğu muhakkakdır.

Bir putun ismine Âzmâyiş dediler kim lodos cânibine koyup yıldız rûzgârıyla ana ok atarlardı. Hâlâ ol câ-yı ma'hûda Tozkoparan Ayağı derler.

Ve bir puta heki dediler. Hâsköy tarafına koyup şimâlden ok atdılar. Hâlâ ol tîre heki derler.

Ve bir puta Peşrev dediler, yıldız cânibine koyup kıbleden ok atarlardı. Hâlâ ol nâveke peşrev derler. Beş dirhemi sekiz yüz gez menzil seğirdir.

Ve bir puta Peleng dediler, cânib-i garba konulup cânib-i şarkdan sûfâr-ı Moğolî atılırdı. Hâlâ cümle tîr-endâzân mâbeyninde ol tîre peleng derler.

Hâsıl-ı kelâm Okmeydânı'nın cânib-i erba'asına on iki gûne ***[31a]*** putları koyup on iki gûne sehm-i zenbûr ile mezkûr putlara tîr-i bârân edüp cümle yârân-ı gâziyân pîr-i atıcıyân Hazret-i Sa'd-ı Vakkâs rûhunu şâdân eylediler. İle'l-ân ta'tîl günleri ahâlî-yi İslâmbol ol âyîn üzre Okmeydânı'na giderler.

Andan Sultân Mehemmed Hân Tershâne Bâğçesi'ne gelüp üç gün üç gece cemî'i guzât-ı müslimîne it'âm-ı âm edüp summât-ı Muhammedîler edüp bizzât kendüler etek der-miyân edüp çâşnigîrbaşı-misâl kemerinde peştemâl ile cümle guzâta nân ü nemek yemek gerek dahı ne gerek deyü hûn-ı beyâz bezl edüp ba'de't-ta'âm ser-i kârda olan ulemâ-yı fuzalâların dest-i şerîflerine ibrîk ile su döküp tâ bu mertebe

kesr-i nefs eyleyüp üç gün üç gece hidmet eyledi.

Der-beyân-ı taksîm-i mâl-ı ganâyim: Üç gün üç gece ziyâfetlerden sonra cemî‘i askerî tâ’ifesinin ağavâtları ve küttâbları ve üç defterdâr-ı pâdişâhî cem‘ olunup mukaddemâ rû-yı deryâda alınan Fransa kıralının yigirmi gemi mâl-â-mâl ve bî-hisâb mâl [u] menâli Tershâne bâğçesinde dağlar gibi küme küme alâhide alâhide yığdılar. Ve İslâm ile müşerref olan Baba Mehemmed’in Ayasofya’da Hazret-i Süleymân’ın gösterdiği kenzin mâlını dağlar gibi püşte püşte öbek öbek yığdılar. Ve İslâmbol içre yedi bin deyr-i manastır ve sarâylardan alınan mâl-ı ganâyimleri Tershâne bâğının dıraht-ı müntehâlarına berâber yığup defter ile ibtidâ asker-i İslâm içre hidmet eden hukemâ ve kehhâl ve cerrâha ve gassâle ve gûr kazanlara ihsân etdiler.

Andan şürefâya, andan ulemâ ve sulehâya, andan e’imme ve hutebâ ve meşâyihîne, andan mollâ ve kadılara, andan serdengeçdi gâzîlere ve andan kırda gemi çeken azebistâna Levend Çiftliği nâm belîdeyi anlara ihsân edüp anıniçün Levend Çiftliği ismiyle müssemmâdır.

Andan yeniçeriyâna, andan sipâha ve andan zâ‘im [ü] zü‘amâya, andan topcuya ve cebeciye ve lağımcıya ve eşkinci tâ’ifesine, andan at kuluna, andan orducıyâna ve’l-hâsıl yüz yetmiş bin âdeme birer arakiyye mâl ve sâ’ir menâlden gayrı altmış üç bin hâne ihsân olunduğu defter olunmuşdur kim bir pâdişâh-ı zevi’l-iktidâr asrında olmamışdır.

Cümle guzât-ı müslimîn dahi ahz [ü] kabz eyledikleri gazâ mâlından alâ mâ farazallâh öşr-i ömrî-i pâdişâha verüp cümle üsârâdan da [penc] yek-i sultânî üç bin sekiz yüz esîr pâdişâhın hissesine düşdü.

Ve yigirmi bin kîse zeheb-i Tâkyânûsî ve Yanko ibn Mâdyânî düşdü. Ve üç bin sarây ve iki bedâsten ve yedi bin dekâkîn dahi düşdü. Ve Ayasofya câmi‘iyle yedi deyr-i azîmi dahi Sultân Mehemmed’e verdiler.

Ve Sultân Mehemmed üzre cümle guzât Yeni sarây içün yevmiyye biner akçe icâre yazdılar. Bir Yahûdî bin bir akçe deyüp katl olundu.

Karaman semtinde üç yüz sarây-ı âlîyi ulemâya, yüz altmış iki sarây yeniçerilere, yetmiş sarây yetmiş vezîre ve yedi sarây yedi kubbe vezîrine, ve’l-hâsıl bu tertîb üzre nefs-i İslâmbol içre olan imâretleri cümle gazâda hâzır olanlara tevzî‘ olunup guzât dahi Fransa kıralının mukaddemâ zikri münâsebetiyle sebkat eden kıralın kızın pâdişâha verüp iskât-ı hak etdiler. Ve pâdişâha ve dîn-i mübîne hayr du‘â etdiler. Hemân Akşemseddîn hazretleri ayağ üzre kalkup eydir:

“Ey guzât-ı müslimîn bilin, âgâh olun kim cümlenizin hakkında ol âhir zamân peygamberi ol server-i kâ’inât ve ol mefhar-i mevcûdât buyururlar, [28] buyurmuşlardır. İmdi inşâ’allâh cümleniz ve cümlemiz mağfûrdur. Ammâ bu gazâ mâlın isrâf etmeyüp İslâmbol içre hayrât [u]

hasenât edüp pâdişâhınıza itâ‘at eyleniz. Osmâncık’dan bu âna gelince pâdişâhlarınıza beğ derdiniz, şimdengerü sultân deyin. Ve etek der-miyân edüp ziyâfetde size hidmet edüp ekmek bezl etdüğiyçün hûn ekmekdir, hûnkârdın” deyü pâdişâhın başına iki çatal ablak sorgucu takup,

“Pâdişâhım henüz Âl-i Osmâniyân’ın âb-ı rûyı oldun, hemân mücâhidün fî-sebîlillâh ol” deyü gülbâng-i Muhammedî çeküp cümle guzât-ı müslimîn İslâmbol içre müstevlî olup amâristân etmeğe şürû‘ eylediler. {Ve Akşemseddîn ve gayrı kibâr-ı evliyâların izn-i şerîfleri ile sikke-i Âl-i Osmân’da es-sultân ibn ü‘s-sultân es-sultân Mehemmed Hân ibn Murâd Hân azze nasruhu duribe Kostantıniyye sene 857 târîhi tahrîr olundu}.

Ertesi gün ale’s-sabâh Sultân Mehemmed haremden çıkup Akşemseddîn ile Tershâne Bâğı‘nda müşerref oldukda Akşemseddîn buyurdular kim;

“Pâdişâhım bu gece pişmiş helvâ yediniz mi?” deyince Ebü‘l-feth “Hayır yemedik” dedi. Akşems[eddîn] buyurdular kim;

“Ya biz size şehr-i ***[31b]*** Ma‘nisa’da hâkim iken Akka kal‘asın küffâr aldığına gam yemen İslâmbol’u feth etdiğiniz günler pişmiş helvâ yersiz dediğim işte bu gece Fransa kıralı kızının bekâretin izâle edüp helvâsın yediniz” der.

“Ve ol duhterin ismi Akîde Hânım olsun ve ol duhter-i nâ-şüküftenin bekâretin izâle etdiği[ni]z içün size biz dahi hünkâr dedik” deyü bu gûne latîfe kelimâtlar eder. Ve,

“Fetih günleri ol asırda size adâlet eylen buyurduk idi. Şimdi gerekdir kim şimdi bu size hâsekî olan Akîde Hânım ile cevârîliğe gelen üç bin ümmet-i Muhammed duhter-i nûr-ahterlerin bir ferde vaz‘-ı yed etdirmeyüp Akka ve Gazze ve Remle ve Havrân diyârlarına bu bâkirelerin isim [ve] resimleri ile deftere kayd edüp ol defterleri vilâyetlerin gönderüp cümlesinin peder ü mâderlerini İslâmbol’a getirüp rızâ-yı vâlideynleri ile her birin birer guzât-ı müslimîne akd-i nikâh edüp İslâmbol şehrin amâr edesiz” dedikde Akşemseddîn’in bu re’y [ü] tedbîriyle her diyâra âdemler gidüp ân-ı zamânda cümle bâkirelerin on bin mikdârı peder ü mâder ve akrabâ vü ta‘allukâtları gelüp üç bin bâkire üç bin bahâdırâna izn-i şer‘ile verüp azîm sûrlar edüp İslâmbol amâr oldu.

Andan Anatolu’da ve Rûmeli’nde cemî‘i eyâlet sâhibi vüzerâlara emr-i şerîfler pârekende ve perîşân olup vilâyet vilâyet İslâmbol’a benî âdem sürdüler.

Evvelâ Rûmeli’nden Üsküb halkın Üsküblü mahallesine, Yenişehir halkın Yeni Mahalle’ye, Sofya halkın Ayasofya’ya, Mora Urumların

Fenerkapusuna ve Selânik Yahûdîlerinin elli cemâ‘atin Tekur Sarâyı‘na ve Şuhûdkapusu cânibine kodular. Anıniçün Çufudkapusu derler. Anatolu cânibinden Aksarâylıyı Aksarây mahallesine, Akka ve Gazze ve Remle’den gelen Arabistân kavmin Tahta’l-kal‘a’ya, Acem’den geleni Mahmûdpaşa kurbünde Hoca Hânı‘na, Balat şehrinden gelen Çingâneleri Balat mahallesine, Akılbend’den gelen uluç âdemlerin Akılbend mahallesine, Ârnâbûd kavmin Silivrikapusuna, Sıfet Yahûdîlerin Hâsköy’e, Anatolu Etrâkların Üsküdar’a, Tokat ve Sivas Ermenîlerin Sulu Manastır’a, Ma‘nisalıyı Ma‘cûncu mahallesine, Eğirdir ve İğdirlileri Eğrikapu’ya, Bursalıları Eyyûb Sultân’a, Karamanlıları Büyük Karaman’a, Konyalıları Küçük Karaman’a, Tirelileri Vefâ‘ya, Çehârşembe ovası halkı Çârşanbabâzârı‘na, Kastamonu kavmin Kazancılar mahallesine, Tarabefsûnlu Lazları Bâyezîd Hân câmi‘i yerine, Gelibolu kavmin Tershâne’ye ve İzmir kavmin Büyük Galata’ya ve Freng kavmin Küçük Galata’ya ve Sinop ve Samsun kavmin Tophâne’ye, ve’l-hâsıl ol asırda dest-i Âl-i Osmân’da ne kadar şehr-i azîmler var ise cümlesinden ümmet-i Muhammed’i ehl [ü] iyâlleri ile İslâmbol’a getirüp i‘zâz [u] ikrâm edüp ma‘mûr [u] âbâdan etdiler. Anıniçün İslâmı bol ismiyle müsemmâ olup ile’l-ân gulgule-i Rûm, velvele-i Rûm, tantana-i Rûm oldu.

Hikmet-i Hudâ İslâmbol feth olduğu günler mâh-ı temmûz idi. Ol günler kim deryâya niçe bin şühedâların hûnu dökülüp kırmızı oldu. Hâlâ ol feth günleri mâh-ı temmûz olunca deryânın reng-i rûyı müteğayyir olup her yıl kırk gün kâmil Ebû Ensârîkapusu’ndan tâ Şehîdkapusu’na varınca rû-yı deryâ kırmızı kan gibi olur. Acîb ü garîb sırr-ı Hudâ‘dır. *İnnallâhe alâ külli şey’in kadîr.*

On ikinci fasıl
Evsâf-ı Âsitâne-i Dârü‘s-sa‘âde Sarây-ı cedîd Misâl-i kal‘a-i hadîd

Çünkim Ebü‘l-feth Gâzî bu kadar mâl-ı ganâyime mâlik olup evvelâ pâdişâhlar[a] lâzım olan bir süknâdır deyü üç bin kîse mâl harc edüp yeni sarây bünyâd etdüğine târîh düşmüşdür. Güfte-i Şâ‘ir Ahmed Paşa:

Bünyâd-ı sarâyı ki budur ahsen-i târîh

Kim ede mübârek tapuna hayy-i tüvânâ {galat}.

Sene 838

Târîh-i diğer:

İbtidâ binâ ekkedallâhu bünyânehâ {beyt} {galat}.

Sene (–)

Ve târîh-i intihâ-i imâret:

Şeyyede şeyyedallâhu erkânehâ {galat}.

Sene 872

Bu târîhler Bâb-ı hümâyûn üzre tahrîr olunmuşdur. Ve dahi atebe-i ulyânın tâkı altında mermer-i hâm üzre müzehheb celî hat ile târîhdir:

Halledallâhu azze sâhibuhu.

Sene 872

tahrîr olunmuşdur. Üstâd-ı Ferhâd-pîşe eyle bir Sarây-ı cedîd inşâ etmişdir kim devr-i Âdem'den beri ilm-i mi'mârîde mühendisân-ı âlem eyle bir sarây-ı ferah-fezâ inşâ etmemişdir. Ve seyyâhân-ı âlem bu atlas-ı gerdûnde nazîrin görmemişdir. Zîrâ leb-i deryâya vâkı' olup iki cânibi deryâ, şimâlî tarafı Karadeniz, cânib-i şarkîsi Akdeniz ve cenûbî tarafı ***[32a]*** Ayasofya câmi'idir kim merece'l-bahreyne vâkı' olmuş {bir şehirdir}.

ibtidâ bânîsi Hazret-i Süleymân ve sâniyen İskender-i Zülkarneyn'dir. Ammâ bu sarây-ı hoş-hevâyı Ebü'l-feth binâ etdükde mülûk-i seleflerin âsâr-ı azîmlerinden sonra yetmiş aded maksûre-i şâhâne ve müte'addid dîvânhâne ve helvâhâne ve matbahhâne ve habbâzhâne ve tîmârhâne ve cebehâne ve hasırhâne ve odun anbârı ve alef anbârı ve ıstabl-ı hâssa-i bîrûn ve ıstabl-ı hâssa-i enderûn ve ıstabl-ı meydân-ı Vefâ âhûr-ı azîmler etdi kim gûyâ her biri ıstabl-ı Anterdir.

Ve kilar-ı hâssa-i bîrûn ve kilar-ı hâssa-i enderûn ve kilar-ı terekeciyân-ı bîrûn bu tahrîr olunan âsâr-ı gûnâ-gûnun cânib-i erba'asına *İremezâtü'l-imâd* misilli bir bâğ-ı İrem inşâ edüp yigirmi bin serv [ü] çınâr ve bîd-i sernigûn ve ar'ar ve sanavber ve şimşâd misilli nahl-i nevresleri tertîb üzre diküp mâbeynlerine niçe kerre yüz bin şecere-i müsmirâtın envâ'ın diküp bir murgzâr-ı lâle ızâr cân fezâ bâğçe oldu kim ilâ hâze'l-ân ravza-i bâğ-ı cinândan nişân verir.

Bu hadîka-i müzeyyenenin tâ vasatında bir püşte-i dil-küşâ ve bir mürtefi' zemîn-i hoş-hevâ üzre kendülere mahsûs kırk aded kâşî-i Çîn ile hâsodalar binâ etdi. Ve Bâb-ı Sa'âdet'in iç yüzünde bir arz odası binâ etdi kim gûyâ kasr-ı Havernakdır.

Ve bir Atmeydânı cirminde bir havlı-yı ferah-fezânın cânib-i şarkında bir hammâm-ı latîf ana muttasıl hazîne-i hâssa ve ana muttasıl kuşhâne ve ana muttasıl kilar odası andan hazîne odası andan hâsodası [andan] {Hünkâr câmi'i} andan doğancılar odası andan küçük oda andan büyük oda andan seferliler andan külhan odası andan büyük

oda mescidi andan meşkhâne andan yine hammâma gelince bu meydânın etrâfında mezkûr hâsodalar ile ma‘mûr [u] âbâdân edüp cümle odalarda üç bin zer-i zîvere gark olmuş zerdûz tâclı gül pîrehenli Yûsuf-çehre gılmân-ı hâssa ile mâl-â-mâl edüp her biri devâm-ı devlet-i pâdişâhî ed‘iyesine müdâvemetde olup hidmet-i şehriyârî ile ber-hordâr [u] behre-mend olmada idiler.

Ammâ bu sarâyda harem bünyâd olmamışdır. Ba‘dehu Süleymân Hân asrında harem binâ olunup bir oda tavâşî ağalar ve bir oda teberdâr[â]n-ı hâssa ve bir adâlet köşkü bir dîvânhâne bünyâd olunup yedi vezîr-i sâhib-tedbîr haftada dörd gün dîvân olmak kânûn-ı pâdişâhî oldu.

Ve bu merkûm sarây-ı âlînin cânib-i erba‘asındaki kal‘a-i hısn-ı hasîn ve sedd-i metîn üç yüz altmış altı burc [u] bârû ile ve on iki bin dendân-ı beden ile itmâm bulup kal‘a-i üstüvâr olmuşdur kim cemî‘i dâr-ı diyârda misli binâ olunmamışdır. Dâ’iren-mâdâr şekl-i murabba‘ı Yeni Sarây’ın cirmi altı bin beş yüz adımdır. Ve cümle on altı sağîr ü kebîr bâb-ı hâssalardır.

Ve bu tahrîr olunan sarây-ı pâdişâhî içre cümle askeri ve huddâmân-ı gılmândan ve teberdârân-ı hâssa ve âşbâzân ve helvâcıyân ve habbâzân [ve] acemî hasırcıyân ve ağayân-ı tavâşî-yı beyâz ve ağayân-ı tavâşî-yı esvedân ve hüddâmân-ı bevvâbân ve mu‘allimân [ve] cellâdân ve hüddâmân-ı ıstabl-ı hâssa ve on iki bin bostâncıyân-ı hâssa ile cümle bu sarây-ı cedîd içinde kırk bin ma‘dûd nüfûs-ı cân hisâb olunmuşdur kim hâlâ tahrîr ü tavsîfinde lisân kâsır bir sarây-ı ravza-i Rıdvân’dır. *Ammerehullâh*.

On üçüncü fasıl
Sarây-ı atîki binâ etdüğin beyân eder

Yine Sultân Mehemmed Hân Gâzî harem-i muhterem olmak içün İslâmbol’un Karadeniz tarafına ve Galata halîcine nâzır bir mürtefi‘ arz-ı hevâdâr üzre Pozantin Kıral binâsı bir deyr-i kadîm var idi kim cânib-i erba‘ası sûr-misâl beden beden bir dîvâr-ı üstüvâr idi. Bu deyrin cânib-i erba‘ası eyle çemenzâr ve hıyâbân-ı koyah etd[i] kim Cenâb-ı İzzet ber-hevâ tayerân eden ve ber-zemîn seyrân eden hûş-ı tuyûrun ve hayvânât-ı gûnâ-gûnun envâ‘ı ol dırahtistân içre mevcûd idi. Ol deyr içre Pozantin ve Kostantîn asrında on iki bin kıssîs râhib ü râhibe sâhib-i riyâzet kefere-i dalâlet-âyîn var idi.

Sebeb-i imâreti ol idi kim Hazret-i Îsâ halîfelerinden Havâriyyûn Şem‘ûn İslâmbol’a gelüp ol câ-yı ferah-fezâda ibâdete meşgûl olup cemî‘i vahşî hayvânâtlar ile hüsn-i ülfet edüp ol mahlûklara su vermek içün zemîni hafr edüp ol kazdığı yerden bir âb-ı hayvân zâhir oldu kim hakkâ âb-ı ***[32b]*** hayvân olup cümle hayvânât andan def‘-i atşân edüp ba‘dehu Şem‘ûn Halîfe ol câ-yı ma‘hûdda bir ma‘bed-i

muhtasar bir ibâdethâne edüp mürûr-ı eyyâmdan sonra Pozantin Kıral ol uyûn-ı câriye üzre mezkûr deyr-i kebîri binâ etdi.

Ba‘dehu Ebü‘l-feth ol deyri münhedim edüp zemînine Eski Sarây’ı sene *semâne ve hamsîn [ve] semâne mi’e*de [858] şürû‘ edüp sene *isnâ ve sittîn ve semâne mi’e*de [862] itmâm bulup burc [u] bârûsuz ve dendân-ı bedensiz ve etrâf[ı] handaksız bir sûrdur. Ammâ gâyet metânet üzre binâ olunup cümle dîvâr üzre rusâs-ı nîlgûn ile mestûrdur. Ol asırda dâ’iren-mâdâr cirmi on iki bin arşın idi. Ve şekl-i murabba‘ kârgîr-binâdır. Bir rüknü Sultân Bâyezîd Kazancıları köşesinden tâ Miskî Sâbûnî Bâbı‘na müntehî idi.

Andan bir köşesi tâ Dellâk Mustafâ Paşa sarâyında nihâyet bulurdu. Andan bir rüknü Küçükbâzâr seddi ve sarnıcı üzre karâr bulmuş idi. Hâlâ Yeniçeri Ağası sarâyı ve Siyâvuş Paşa sarâyı zemîni mezkûr Sarây-ı Atîk yerinde idi.

Ve andan bir köşesi tâ Tahta’l-kal‘a üstündeki sedden ubûr edüp tâ yine Kazancı tâcirleri köşesine gelince bir sarây-ı azîm inşâ edüp içinde gûnâ-gûn kâ‘alar ve müte‘addid harem hücreleri ve gûnâ-gûn maksûreler ve havz u şâzrevânlar inşâ edüp matbah-ı Keykâvûs ve kilar-ı hâssa ve üç bin teberdârân-ı bî-kâkül huddâmâna müte‘addid hâneler binâ etdi.

Ve bir oda ak ağa ve bir oda kara ağa binâ edüp cümlenin üzerine Dârü‘s-sa‘âde ağasın hâkim edüp cümle hâsekîler ile Fransa kıralının kızın dahi bu Sarây-ı Atîk’e koyup haftada iki kerre Yeni Sarây’dan Eski Sarây’a gelüp ol gece adâlet ederdi.

{**Sitayiş-i âb-ı hayât-ı Sarây-ı Atîk**}: Ebü‘l-feth Mehemmed Hân sâhib-tab‘ bir pâdişâh-ı zîşân olmağla; “Âyâ İslâmbol’un kankı suyu latîfdir” deyü cümle hukemâsın cem‘ edüp su’âl buyurdular.

Anlar dahi Eski Sarây dâhilinde olan uyûn-ı Şem‘ûn’u cümleden hafîf ü mu‘tedil serî‘u’l-hazm bir âb-ı hayât buldular. Ve bundan gayrı uyûnların âb-ı sâfîlerin beşer miskâl olmak üzre pembeler ile berâber vezn edüp mevzûn pembeleri vezn olunmuş âb-ı rakîklere ilkâ edüp mezkûr pembeler beşer miskâl suları cezb edüp ba‘dehu pembeleri âfitâb-ı âteş-tâbda kurudup cümle pembeyi vezn edüp bu ayn-ı Şem‘ûn’da ıslanan pembe cümle pembelerden hafîf gelmek ile kavl-i hukemâ gâyet latîf su olduğundan Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed dâ’imâ ol âb-ı nâbdan nûş ederdi. İlâ hâze’l-ân cümle pâdişâhlar andan nûş ederler kim kilarcıbaşı tarafından ve dış sakkâbaşı tarafından üçer âdem beher yevm altı kişi üçer seyishâne yükü yigirmişer vukıyye gelir gümüş güğümlere ol âb-ı nâbdan leb-ber-leb edüp su nâzırı huzûrunda kilarcıbaşının mu‘temedün-aleyh âdemlerinin mührüyle kırmızı balmûmları ile güğümlerin ağızların mühürleyüp pâdişâha her bâr götürürler.

Hâlâ ol çeşme-i hayvân Eski Sarây'ın şarka nâzır kapusu önündedir kim Ebü'l-feth Sultân Mehemmed Hân, Sarây-ı Atîk'den taşra cereyân etdirüp bu aynü'l-hayâtı binâ etmişdir. Hâlâ meşhûr-ı âfâk ayn-ı Şem'ûn nâmıyla şöhre-i şehr olmuş bir mâ'-i Kevserdir.

Ba'dehu sene (–) târîhinde Sultân Süleymân Hân bu Sarây-ı Atîk'i bulup üç mîl ihâta eder bir sarây edüp üç kapu eyledi: Dîvân kapusu şarka nâzır, cenûba nâzır Sultân Bâyezîd kapusu, cânib-i garba nâzır Süleymâniye câmi'i kapusu. Bu cirmde sarâydan hâricine Süleymân Hân Belgrad ve Malta Rodos'u kal'aları fethi mâlından Süleymâniye câmi'in binâ etdi.

Ve medârisât (–) ve dârü'l-hadîs ve dârü'l-kurrâ ve mekteb-i sıbyân-ı ebcedhân ve bir esvâk-ı Sultânî ve bir dâr-ı it'âm ve bir tevhâne ve bir kârbânsarây ve bir dârü'ş-şifâ ve kendilere bir merkad-i pür-envâr ve bir hammâm ve bir esvâk-ı haffâfân ve bir çârsû-yı düğmeciyân ve zergerân binâ etdi.

Ve Makbûl Siyâvuş Paşa'ya bir sarây-ı azîm ve yeniçeri ağaları'na mahsûs bir sarây-ı kadîm ve Lala Mustafâ Paşa içün bir sarây ve Pîr Mehemmed Paşa-yı Karamanî içün bir sarây ve Gegbizye'de câmi' sâhibi Mustafâ Paşa'ya bir sarây ve kızı İsmehân Sultân'a bir sarây edüp câmi' huddâmlarıyçün bin aded mürtezika hücreleri inşâ edüp Eski Sarây'ın cânib-i erba'asın tarîk-i âmm ile ârâste edüp ile'l-ân bir hâneye ittisâli yok bir sarây-ı azîmdir.

Bâlâda tahrîr olunan sarây-ı vüzerâlar ***[33a]*** ve imâretler bi'l-cümle Eski Sarây zemînine binâ olunmuşdur. Ammâ Sarây-ı Atîk, Sultân Mehemmed Hân'ın binâsıdır. Andan dergâh-ı âlî yeniçerilerine yüz altmış (–) bölüğe ve cemâ'ate ve sekbânâna yüz altmış aded odalar binâ etdi. Ve kendüye bir câmi' ve cebeciyân tâ'ifesine (–) bölük odalar ve peykhâne ve kalenderhâne ve tershâne ve tophâne ve Kâğızhâne'de bârûdhâne ve niçe bunun emsâli imârât-ı azîmeler ile İslâmbol'un enderûn [u] bîrûnun gazâ mâlıyla binâ etdüği âsârları inşâ'allâh her birin mahalliyle tahrîr ü tavsîf eyleriz.

On dördüncü fasıl
Hîn-i fetihde İslâmbol'a hâkim nasb olunanları beyân eder

Evvelâ şehr-i İslâmbol üç senenin içinde ol kadar ma'mûr [u] âbâdân olup ol kadar âdem deryâsı oldu kim zabtı rabtları müşkil oldu. Zîrâ ekâlîm-i seb'adan çemapur askeri-misâl benî âdem cem' olmuş idi.

İbtidâ Musâhib Vezîr-i a'zam Mehemmed Paşa'ya beş cellâd ve bir oda yeniçeri ile muhzır ağa ve sipâh kethudâ yerleri ve cebeci ve topcu ve azebistân çavuşları ve bir bostâncı odabaşısı ve yeniçeriden bir tüfengci ve bir mataracı verüp ve şehirli tâ'ifesin te'dîb içün falaka deyenek verüp Çehârşenbe gün kol edüp İslâmbol içre deverân ederek Unkapanı'nda binâ olunan ehl-i hıref dîvânhânesine gelüp dîvân etdi.

Andan Yemiş iskelesi çardağında cümle ehl-i esnâf ile dîvân edüp meyveye narh verdi. Andan sebzehâne dîvânhânesine gelüp sebzevâta narh verdi. Andan Emînönü‘nde sallâhâneye gelüp koyun etine narh verüp sarâyına revâne oldu.

İkinci hâkim: Sekbânbaşıdır. Ana falaka deyenek verilüp cellâd verilmedi.

Üçüncü hâkim: Hâkim-i şer‘-i mübîn İslâmbol mollâsıdır. Falaka deyenek ve haps-i medyûn fermân olundu.

Dördüncü hâkim: Eyyûb monlâsı, kezâlik ta‘zîr [ü] haps sâhibi hâkimdir.

Beşinci hâkim: Galata mollâsıdır. Taht-ı hükûmetinde olan ahâlî-yi vilâyete hükmü nâfizdir.

Altıncı hâkim: Üsküdar monlâsıdır. Bunun dahi ta‘zîr [ü] haps ile hükmü cârîdir.

Yedinci hâkim: Ayak nâ’ibidir. Cânib-i şer‘den ehl-i hırefe narh [u] terâzû içün ta‘zîr sâhibi hâkimdir.

Sekizinci hâkim: Muhtesib ağasıdır kim cemî‘i ehl-i sanâyi‘e hükm edüp ta‘zîr ve siyâset edüp bey‘ [ü] şirâsında hilâf edenin gerdenine tahta kulle ve başına şikenbe ve burnundan ve kulağından mıhlamak içün me’mûr bir hâkim-i mağfûrdur.

Tokuzuncu hâkim: Asesbaşı ve dahi

Onuncu hâkim: Subaşıdır. Gerçi bunlarda cellâdlar ve kırbac ve tâziyâneler vardır ammâ falaka deyenekleri yokdur. Lâkin mazannaları olduğu kimesneleri kayd [u] bend etmeğe ve mahkeme nâ’ibiyle ba‘zı hânedânları basmağa me’mûrlardır. Ve her katl etdüklerin izn-i şer‘ile salb [u] siyâset ederler. Mısra‘-ı münâsib:

Hükm-i Sultân olmasa hatâ gelmez cellâddan.

demişler.

Ve On birinci hâkim: İslâmbol ağasıdır.

Ve On ikinci hâkim: Bostâncıbaşı‘dır. Her şeb deryâ üzre sabâha dek cümle sâhil-i bahrde olan kurâ ve kasabâtları deverân edüp mücrim bulunursa ta‘zîr edüp katle mustehık ise katl edüp deryâya ilkâ eder. Tâ bu mertebe hâkim-i mutlakdır.

On üçüncü hâkim: Çorbacıyândır. Her gece sabâha dek on iki yeniçeri çorbacıları beşer altışar yüz tevâbi‘iyle kol dolaşup müttehem âdemleri sayd edüp kayd [u] bend ile kapularına gönderüp haklarından gelinir.

Ve On dördüncü hâkim: Erba‘în’dir. Bunlar şer‘-i Resûl-i mübînin

tarafından İslâmbol'un dörd mevleviyyet yerinde kırk mahkeme vardır. Anlar hâkim-i erba'îndirler. Bunlar dahi ta'zîr ve hapishâne sâhibleridir.

On beşinci hâkim: Yine şer'-i Resûl tarafından şeyhülislâmdır. Ammâ "el-cevâb Allâhu a'lem olur olmaz" demeden gayrı bir hükme me'mûr değildir. Ammâ hakîkatine nazar olunsa hükm-i Kitâbullâh ile hâkim-i kadîm şeyhülislâmdır.

On altıncı hâkim: Anatolu kadı'askeridir. Ammâ ta'zîr sâhibi değildir. Dörd dîvânda da'vâ dinleyüp cümle Anatolu'da olan (–) kadılara hükm eder, kânûndur.

On yedinci hâkim: Rûmeli kadı'askeridir. Bu dahi ta'zîr sâhibi olmayup dîvânda da'vâ dinleyüp kat'-ı alâka ve fasl-ı husûmet eyleyüp cümle Rûmeli vilâyetlerinde olan (–) kadılara hükmü nâfiz olup berât-ı pâdişâhî tahrîr etmeğe kânûn-ı Ebü'l-feth Mehemmed Hân üzre me'mûrdur.

On sekizinci hâkim: ***[33b]*** Yedikulle dizdârıdır. Kânûn üzre sâhib-i arzdır.

On tokuzuncu hâkim: Mi'mârbaşıdır. İslâmbol içre bir binâ olunsa bundan me'zûn olmayınca münhedim edüp bennâsın ta'zîr eder, kânûndur.

Yigirminci hâkim: Tershâne'de kapudan paşadır. Cümle deryâya şeb [u] rûz hükm eder.

Yigirmi birinci hâkim: Tershâne kethudâsıdır kim şeb [u] rûz Kâsımpaşa şehrinde bir aşkıyâ bulsa cürmüne göre ta'zîr edüp eşedd-i ukûbet edüp katl dahi etmeğe me'mûrdur.

Yigirmi ikinci hâkim: Okmeydânı'nda Yeniçeri Ocağı'ndan ta'lîmhânecibaşı ve korucular Okmeydânı hudûdunda kol dolaşup bir müttehem harâmzâde tutsalar atçıbaşıya getirüp cürmüne göre hakkından gelüp yâhûd yayların çilesiyle bir dırahta salb edüp tîr-i bârân ederler. Tâ bu mertebe ellerinde Ebü'l-feth Gâzî'den mükerrer ve her pâdişâhdan tecdîd olunmuş hatt-ı şerîfler vardır kim eğer askerîden olup mücrim ise amân vermeyüp bir dırahta berdâr ederler.

Hulâsa-i kelâm İslâmbol'un dörd mevleviyyet yerinde tâ Karadeniz Boğazının iki cânibinde olan kasabâtlarda olan cümle otuz üç hâkimdir. Ve otuz beş nâhiye kadısıdır. Ammâ Beğkoz kasabası kazâsı başka kazâdır kim müneccimbaşıların meşrûtasıdır. İnşâ'allâh bu kazâ ve hükûmetler mahallerinde ale'l-infirâd tahrîr olunup bu kazâlardan gayrı dörd mevleviyyetin cümle taht-ı hükûmetinde yüz yetmiş altı nâhiye kazâları ve üç yüz altmış subaşılıkları ve seksen yedi yeniçeri kollukları ve yeniçeri serdârları vardır. Ve kırk yerde serbest evkâf subaşılıkları vardır.

Netîce-i kelâm eyâlet-i İslâmbol'un dörd mevleviyyetinde kadı ve subaşılar cümlesi hatt-ı şerîf ile bin iki yüz hâkimdir kim kânûn-ı Ebü'l-feth'dir. Anlardan gayrı dörd mevleviyyet yerde yüz elli esnâfın dahi zâbit ü hâkimleri vardır ammâ emr-i hâkim ile ve izn-i şer'ile salb [u] siyâset hâkimleri değildir. Ancak tarîkat hâkimleridir. Seyecî'ü bunlar dahi mufassalen tahrîr olunur, *ve's-selâm.*

On beşinci fasıl
Şehr-i Mahmiyye-i Kostantıniyye içre olan selâtîn câmi'lerin beyân eder

Evvelâ evsâf-ı kâr-ı kadîm ve binâ-yı azîm ma'bedhâne-i abd-i Hayy-ı Kadîr ya'nî **Câmi'-i Ayasofya-i Kebîr**. Evvelâ müverrihîn-i selef-i Yûnâniyân'dan *Tevârîh-i Yanıvan* kavli üzre ibtidâ Hazret-i Süleymân dâr-ı dünyâyı deverân [ü] seyrân ederek emrine râm olan bâd-ı sabâ-sür'at serîr-i Süleymânî İslâmbol zemîninde Sarâyburnu'nda karâr edüp anda bir ma'bedhâne inşâ eyledi.

Ba'dehu hübût-ı Âdemden sonra beş bin elli iki senesi ubûr edüp Yanko ibn Mâdyân'ın nebîresinden Vezendon nâm bir kıral-ı hümâm zuhûr edüp İslâmbol'u yedinci kerresinde anlar dahi amâr edüp cihân-ârâ bir pâdişâh-ı zîşân olduğu bâlâda yedinci fasılda musarrahdır. Ol Fezendon'un bir duhter-i pâkîze-ahteri Makdonya şehirlerinden Sofya şehrinde mütevellide olmağile ismine Ayasofya derlerdi. Babasının İslâmbol kal'asının cânib-i erba'asın müceddeden binâ etdüğin istimâ' edince iki bin milyon hazîne ile babası Fezendon'a gelüp Hazret-i Süleymân'ın ibâdethânesin tevsî' etmeğe mübâşeret edüp bezl-i mâl ederken Hazret-i Hızır gelüp;

"Bu câmi'in cemî'i mühimmât [u] levâzımât masârıfın benden alın ve bu resme bir câmi' binâ edin" deyü Ayasofya'nın vaz'-ı esâsın ta'lîm {etdi.} İbtidâ zemîn-i ka'ra varınca hafr edüp tâ Âhûrkapu berâberliği olunca ka'r-ı zemînden sular zâhir olup kâmil bir ay bu temel içre âteş-i Nemrû[d]lar yakup kurşum akıdup gûyâ bir rusâs-ı nîlgûn bahr oldu. Bu kurşum deryâsı temelde yedi yıl durup ba'dehu Ağnados nâm bir ilm-i hendesede âmil-i tâm mi'mâr-ı benâm zâhir olup Hazret-i Hızır temeline vekîlü'l-harc ve nâzır olup kırk bin ummâl ve yedi bin hammâl ve üç bin bennâ cem' olup meşveretleri ile Ayasofya'nın kurşum temeli üzre üç bin amûd-ı müntehâ üzre tâklar ve toloz kubbeler inşâ etdiler kim altı su sarnıcı olup zelzeleden masûn u mahfûz olmak mülâhazasıyla ibtidâ ***[34a]*** temelin bu yüzden itmâm etdiler.

Ve sahrîcin kırk çeşmenin serdâbiyle serdâbı memlû etdiler. Ve sahrîcin câ-be-câ yerlerin ta'mîr ü termîm içün kayıklar peydâ etdiler. Hâlâ mezkûr kayıklar durup tâ Â'işe Sultân sarâyına ve Hasan Paşazâdeler ve Kudde Mehemmed Kethudâ ve Arslanhâne ve Sarây Meydânı ve Cebehâne-i Enderûn ve Sovuk Çeşmelere varınca merkûm sarâyların altı serâpâ boş olup âb-ı rakîk ile mâl-â-mâldır. Ve Ayasofya'nın tâ vasatında bir bakır kapaklı kuyu ağzı vardır, andan

delveler ile su çekilüp cemâ‘at nûş edüp def‘-i atşân ederler.

Ba‘dehu üstâd-ı mühendis-i hıred [ü] hurdedân ve mi‘mâr-ı akl-ı selîm [u] iz‘ân Ayasofya’nın cânib-i erba‘ası dîvârlarının imâretine şurû‘ etdiler kim bu binânın mesâhat-ı erkânını temâşâ eden hayrân ve tarh-ı esâsı ve refî‘-i binâsın gören ser-gerdân olur.

Ve bu Ayasofya’nın keyfiyyet-i binâ-yı âlîsi böyle tavsîf olunur kim ekâlîm-i seb‘ada olan kûh-ı bî-sütûn pâre ahcârât-ı zî-kıymetleri gâh zemîn zahrına tahmîl ve gâh ilm-i cerr-i eskâl ile bâr-ı sakîl olanları sa‘y-i belîğ ve kûşiş-i bî-dirîğ ile hacerleri keşân ber-keşân çekerek esâsını refî‘ edüp ruhâm-ı rengîn ve sütûn-ı sengîn ile itmâm buldu.

Ve ekâlîm-i seb‘adan gûnâ-gûn nakş-ı bûkelemûn-ı ibret-nümûn ebrî ruhâmlar keştîlerle taşındı. Ve üstâd-ı Ferhâd-pîşe seng-tırâşların tîşeleri aşındı. Ol kadar ihtimâm-ı bezl-i tâm edüp câmi‘in nısfın yedi yılda tamâm etdiler. Ve ahcârât-ı firâvân Belkîs tahtı olan Ayasuluğ şehrinden ve Aydıncık tahtından gelmişdir. Ve dil-âvîz [u] reng-âmîz ruhâmlar Karaman ve Şâm ve Kıbrıs cezîresinden nakl olunmuşdur.

Ve niçe bin sommâkî ve zenbûrî ve zeytûnî ve ruhâmî ve yerekânî mücellâ sütûn-ı müntehâlar Atina şehri kurbünde Hazret-i Süleymân’ın binâ etdüği Temâşâlık nâm âsâr-ı azîmelerden gelmişdir. Ve ekseriyyâ nukre-i hâm gibi mermer-i hâmlar Marmara cezîresinden gelmişdir.

Ve niçe yüz mi‘mâr [u] mühendis tarz [u] tarhında ser-i kârlığa mübâderet edüp her biri hezâr ahsend edecek hünerler ızhâr edüp ihsân alurlardı. Ammâ cümle mi‘mârlara pîşvâ Ağnados mi‘mâr idi. Ve vaz‘-ı nefîs üzre inşâ ederdi. Tâ ki bu binâ-yı azîm tâk-ı Kisrâ-misâl çârtâk pâyeleri mahalline dek tamâm olup bir gecede mi‘mâr başı olan Ağnados gâ’ib oldu. Ve Hazret-i Hızır dahi görünmedi. Meğer Ağnados mi‘mâr tebdîl-i câme olup Kızılelma diyârına varup anda dahi Rim Papanın izniyle bir deyr-i gama mübâşeret edüp anı dahi nısfına dek yedi yılda tamâm edüp bir gece andan dahi firâr edüp yine İslâmbol’daki Fezendon Kıralı‘na gelüp anın kızı Ayasofya bânîsi Ay Sofya kıza gelüp mülâkât oldukda,

“Niçün benim deyrim nâ-tamâm bırağup beni sâ’ir kırallar mâbeyninde bed-nâm etdin” deyü Ağnados mi‘mâra bir hayli itâb u şitâb ederler. Ağnados dahi,

“Vallâhi bu makûle ağır binâ-yı azîm temelinde metânet bulmağiçün kırk yıl sabr edüp andan kubbeye mübâşeret etmek gerek. Ammâ ben yedi yıl gâ’ib olup Kızılelma’da bir deyr-i azîm inşâ edüp yedi yılda anı nısfında bırağup yine bunu tamâm etmeğe geldim” dedükde hemân Hazret-i Hızır

“İşte ben de geldim” deyü zâhir olup hazîne-i mühimmâtı küşâde

edüp yine Ayasofya'ya şürû' edüp cümle (–) yüz sommâkî amûdlar üzre tâk-ı nuh-tâklar üzre iki tabaka dahi amûd-ı müntehâlar üzre tâk-ı Havernaklar üzre kubbe-i eflâk misilli bir kâse-i ser-nigûn ve rusâs-ı hâss-ı nîlgûn ile mestûr bir kubbe-i azîm ma'mûr etdiler kim felek-i atlas-ı bûkelemûnda böyle kubbe-i ibret-nümûn misl-i kablihâ ve ba'dihâ binâ olunmamışdır.

Ve bu kubbe-i âlînin tâ zirve-i a'lâsında yüz kantâr İskenderî altundan bir haç alem edüp âfitâb-ı âlem-tâb edîm-i arza şu'le saldıkda Bursa'da Cebel-i Ruhbân'da ve Âlem dağında ve Istıranca kûhunda olan ruhbânların merdüm-i dîdeleri hîrelenirdi. Ve dâ'imâ ruhbânlar Bursa'da Keşîş dağından tayerân edüp Ayasofya'da meks edüp tâ bu mertebe riyâzet-kâr kıssîsler idi.

Ve'l-hâsıl Ayasofya kâmil kırk senede ***[34b]*** tamâm edüp enderûn [u] bîrûnunda on iki bin ruhbân huddâmânı var idi. Hattâ vilâdet-i Resûl-i Kibriyâ'dan 882 sene (sene) mukaddem İskender-i Kübrâ asrında tâ'ife-i Yûnâniyân kavm-i Kabâbıta-i nâbıta destinden Mısır'a istîlâ edüp bu Ayasofya'ya Mısır'ı vakf etdiler. Tâ bu mertebe ma'mûr oldu kim millet-i nasârânın bilâ-teşbîh ka'beleri idi.

Ba'dehu İskender vefâtından 882 sene sonra Hâtemü'l-enbiyâ Muhammedü'l-Mustafâ mâh-ı Rebî'ü'l-evvel'in on ikinci İsneyn gecesi rahm-ı mâderden sa'âdetle müştak olup dünyâya kadem basup âlemi münevver kıldığı mevsim-i nisanın yigirmisi idi, hikmet-i Hudâ ol leyle-i mübârekde cemî'i Kâfiristân içre bir zelzele-i azîm olup Bağdâd'da tâk-ı Kisrâ ve kubbe-i Kızılelma ve kubbe-i Ayasofya-yı bâlâ münhedim olup cümle âteş-gede-yı nâr-ı Nemrûd-ı merdûd sönüp niçe alâmetler zuhûr etdüğinden bildiler kim Muhammed dünyâya geldi dediler.

Andan yedi sene sonra Enûşirvân ve Hâtem-i Tay merhûm olup Hazret-i Risâlet'i ammileri Ebû Tâlib yanına olup perverde etdiler. Hazret on ikisine bâliğ iken Ebû Tâlib ile Şâm kurbünde Busrâ şehrine ticârete gitdiler. Busrâ şehrinde bir ulu râhib var idi. Ol eydir:

"Yâ Ebû Tâlib bu yanındaki oğlanın alnında nûr, başında sa'âdet tâcı vardır. Bu âhir zamân peygamberi olup cihânı dutar. Sen bu oğlanı Şâm'a götürme" dedi. Hemân Ebû Tâlib cümle metâ'ın Busrâ şehrinde fürûht etmeğe mübâşeret etdi.

Ammâ beri İslâmbol tarafından Ayasofya kubbesinin kıble tarafından nısfı münhedim olup niçe kerre binâ etdiler, aslâ mümkün olup ta'mîr ü termîme bir çâre olmayup münhedim olurdu. Âhir Hazret-i Hızır bir şeyh-i zâl sûretinde cümle ruhbâna görünüp eydir:

"Eğer bu câmi'in kubbesin meremmât edelim derseniz, şimdi zuhûr eden âhir zamân Muhammed'ine varın ağzı yarından yar alup âb-ı

zemzem ile mahlût edüp bunda kirece ağzı yarın halt edüp ba‘dehu kubbeyi ta‘mîr edin. Yohsa gayra [gayrı?] ilâc yokdur” deyü cevâb edüp gâ’ib oldu. Ruhbânlar bildiler kim Hazret-i Hızır’dır, hemân üç yüz bıtrîk ve râhib-i ladiklar kat‘-ı menâzil ederek Şâm’a andan Busrâ‘da Bahîrâ Papas’a varup Muhammed’i sordular,

“Ol dahi ammisiyle Mekke’ye gitdi. Hemân fırsat ganîmetdir bir eli nişânesin alın” deyü bu ruhbânlara nasîhatlar etdi. Anlar dahi Mekke’de Ebû Tâlib’e varup murâd [ü] merâmların arz edüp hemân Ebû Tâlib bir filcân içine mürekkeb koyup,

“Yâ Muhammed sağ elin mürekkebe batırup bu ceyrân derisi kâğız üzre bas kim inkırâzu’d-devrân senin ümmetlerin bu ruhbân mesîhâlardan harâc u bâc almayup mu‘âf [u] müsellem olalar” dedikde hemân Hazret yed-i yümnâların mürekkebe batırmak sadedinde iken Ruhbân Erzâ’îl erzellik edüp Hazret’in dest-i şerîfine yapışup mürekkebe ziyâdece basınca hemân Hazret gazab-âlûd olup

“Sen cümle ruhbâna patirgâh ol ve sizi bi’l-cümle ümmetlerim bu elim nakşıyla zabt [u] rabt edüp bununla hükm [ü] hükûmât etsinler” deyü mübârek dest-i şerîfiyle kâğıza basup pençe-i Resûl-i Mübîn yed-i tûlâsın ayân edüp ilâ hâze’l-ân cemî‘i Âl-i Osmân diyârında pençe, buyurdu-yı şerîf dedikleri Hazret-i Risâlet’in dest-i şerîfleri nakşıdır kim cümle diyâr-ı İslâm anın ile zabt [u] rabt [u] akd [ü] hal olunur. İlâ hâze’l-ân ol resm-i dest-i şerîf İslâmbol’da Fenerkapusu’nda sâkin patirgâh nâm hergâh kâfir keşîşin kabza-i tasarrufundadır kim yedi kat cevâhir sandûka içinde mahfûzdur. Ve bu resm-i dest-i şerîf üzre Ebû Tâlib’in yedi satır hatt-ı Hâşimîsi mastûrdur kim ahidnâmedir.

Andan yine cümle ruhbânlar eyitdiler:

“Yâ Muhammed, sen dünyâya geldiğin gece bizim Kostantıniyye’de Ayasofya nâm bir deyrimizin kıblesi tarafı münhed[im] oldu. Bir kaç kerre binâ etdük temel tutmadı. Mübârek ağzın yarından bu cevâhir kumkuma içre birez ilkâ eyle kirece karışdırup ma‘bedhânemizi ta‘mîr edelim ola kim ber-karâr ola” deyü ricâ etdiler. Derhâl ricâları hayyiz-i kabûlde vâkı‘ olup Hazret-i Risâlet hokka içre mübârek ağzı yarından ilkâ edüp kâ’im ü dâ’im ***[35a]*** olup,

“Ümmetlerime âharûnda belde-i tayyibe olup ibâdethâne-i müslimîn ola” deyü rumûz [u] künûz ile hayr du‘â edüp hikmet-i Hudâ lafz-ı [29], [30] İslâmbol fethine târîh vâkı‘ olmuşdur.

Andan ruhbânlar bu yar-ı şerîf ile mesrûr [u] şâdân olup kumkuma içre âb-ı Zemzem doldurup ve yetmiş deve yükü Mekke-i Mükerreme hâkinden tahmîl edüp ve yetmiş deve bârı dahi âb-ı Zemzemden tulumlara leb-ber-leb edüp andan ılgar ile İslâmbol’a gelüp ale’t-ta‘cîl Ayasofya kubbesinin ta‘mîr [ü] termîmine mübâşeret edüp

kirec ile yar-ı şerîfi ve yetmiş deve yükü âb-ı Zemzemi ve Mekke türâbın mahlût edüp binâ etdüklerinde bi-emrillâhi Ta‘âlâ tamâm metânet üzre itmâm etdiler.

Hâlâ yar-ı Resûl ile binâ olunan câ-yı ma‘hûd kubbenin kıble tarafında otuz iki münakkaş terk-i cedîd râyegândır, ma‘lûmu olan cânlar nazar etdükde *Allâhümme salli ala Muhammedin* derler. Zîrâ kubbenin sâ’ir yerinden yar-ı Resûl ile binâ olunan mahal günden ayân [u] münevverdir.

Ba‘de’l-feth, Ebü‘l-feth bu kubbe Hazret-i Risâletin ağzı yarıyla kâ’im oldu deyü tâ kubbe-i âlînin ortasına bir zencîr ile teberrüken bir altun top asmışdır kim elli kîle-i Rûmî buğday alır bir küçük top-ı müzehhebdir. Tâ câmi‘in ortasında bir âdem desti erer âlîdir. Hazret-i Hızır mezkûr topun altında ibâdet eder. Sulehâ-yı ümmetden ba‘zı âdemler Hızır ile ol mahalle buluşmuşlardır. Ve ba‘zı erbâb-ı hâcât kimesneler kırk gün sabâh namâzın kılup dünyevî ve uhrevî hayr murâdâtı hâsıl olduğu niçe kerre tecrübe olunmuşdur. Ammâ mezkûr top altında kırk gün ibâdet etmeğe tâlib gâyet çok olduğundan bir ân ârâm yokdur. Ve’l-hâsıl ehl-i hâcât beyninde makâm-ı azîmdir.

Ma‘bed-i kadîm Ayasofya-i Kebîr’in eşkâli ve tarz [u] tarhın ve binâ-yı musanna‘âtı ve tûl [u] arzın ayân [u] beyân eder

Evvelâ câmi‘-i Ayasofya, İslâmbol kal‘asının cânib-i şarkîsi nihâyetinde Âhûrkapu tarafı deryâsına bin adım ve şimâlî tarafına Sarâyburnu deryâsına bin adım ba‘îd bir püşte-i âlî üzre eflâke ser çekmiş bir kubbe-i serâmeddir kim bu günde eyle bir kubbe-i azîm binâ olunmamışdır.

Bu kubbe-i zer-kârdan mâ‘adâ kıble cânibinde bir nîm kubbe içinde andan dahi alçak bir küçük nîm kubbe içinde mihrâb ve sağ cânibinde beyâz mermer-i hâm {minber} binâ olunmuşdur. Ve kıble kapusu üzre dahi serâmed nîm kubbe-i azîm ile mebnîdir.

Bu kubâblardan mâ‘adâ Ayasofya’nın cânib-i erba‘asında üç tabaka binâsında üç yüz altmış toloz kemer kubbe-i zîbâlardır. Ammâ ortadaki asâleten kubbe-i azîmdir. Bu kubbenin cânib-i erba‘asında dâ’iren mâdar (–) aded billûr ve necef ve moran câmlarıyla müzeyyendir. Ve bu kubbe câmlarından mâ‘adâ enderûn [u] bîrûnda olan câmlar cümle bin yetmiş aded câmlardır kim andan derûn-ı câmi‘ münevver olur.

Ve mezkûr kubâbların cümlesinin içinde üstâd-ı nakkâş Erjeng Freng Mânî Manastır nâm mutallâ ve müzehheb ve mînâ ve tasâvîr ve eşkâl-i garîbe ve acîbe sihr-âsâr timsâl-i kerrûbiyân ve gayrı âdemiyân sûretleri etmişdir kim hâlâ im‘ân-ı nazar ile nazar eden engüşt ber-dehen edüp cümle eşkâlleri zî-rûh zan ederler.

Bu eşkâllerden mâ‘adâ kubbe-i azîmin dörd pâye-i azîmlerinin

tabaka-i âlîsi nihâyetinde dörd köşede birer melek sûreti vardır. Bilâ-teşbîh biri Cebrâ'îl ve biri Mîkâ'îl ve biri İsrâfîl ve biri Azrâ'îl sûretleridir kim hâlâ kanatların küşâde edüp dururlar kim kadd [ü] kâmetleri perr ü bâlleri ile ellişer zirâ' timsâl-i acîbelerdir, tâ Hazret-i Risâlet vücûda gelince bu ferişte sûretleri göbeğinde olan ağızlarından kelimât edüp Cebrâ'îl tasvîri cânib-i şarkda olup olacak alâ'imât ü vakâyi'âtları ayân edermiş. Ve Mîkâ'îl sûreti cânib-i garbdan düşmen zuhûr eder ve kaht [u] galâ olur deyü haber verirmiş. Ve İsrâfîl sûreti cânib-i şimâlde olacak vakâyi'âtdan haber verirmiş. Ve Azrâ'îl timsâli cemî'i dünyâda müte'ad[did] pâdişâhların mevti haberin verirmiş. Hâlâ ol zikr olunan dörd sûret-i mehîb râyegândır. Ammâ Hazret'den berü tılısmâtları bâtıl olmuşdur.

Ve bu kubbe-i kebîri üstâd-ı bennâ çâr-pâye-i metîn ve çâr-tâk-ı Kisrâ üzre binâ etmişdir kim her bir tâkı tâk-ı Havernakdan ***[35b]*** ve tâk-ı Kaydefâ'dan ve tâk-ı Kâfdan ve {tâk-ı} Şeddâd'dan nişân verüp dördü dahi kudret kemeri olan kehkeşân-âsâ semâya ser-çeküp zirve-i evc-i a'lâya kemend salmışdır. Mezkûr kemerlerin bir pâyeden bir pâyeye vus'atı hakîr'in orta ayak mestiyle (–) ayak vâsi'dir.

Ve câmi'in tûlu, kıble kapularının tarafında üç kat taşra dehlîz vardır. En gerüdeki medrese dehlîzinin kıble kapusundan tâ mihrâba varınca Ayasofya (Sofya) câmi'inin tûlu (–) adımdır ve arzı bir yandan bir yanına (–) adımdır.

Ve derûn [u] bîrûn-ı câmi'de sağîr ü kebîr cümle (–) aded serâmed amûd-ı bâlâlardır kim gûyâ her biri birer pâye-i kürsî-i vâlâlardır. Ve la'l-gûn sommâkî sütûn-ı mücellâlar var kim zî-kıymet cevâhirden nâdire-i cihân kemyâb makûlesi amûd-ı mu'azzamlardır kim her birisinin kadd [ü] kâmetleri kırkar zirâ'-ı mekkîdir. Andan âlî olan ikinci tabakadaki amûdlar dahi bî-misâldir, ammâ kadd [ü] kâmetleri otuzar zirâ'dır.

Ve bu câmi'in üç tarafında ikişer tabaka cemâ'at ibâdât edecek tabakalar vardır kim iki tarafda nerdübânlarından at ile çıkmak mümkündür. Dolamac bir şâhrâhdır kim beyâz mermer-i hâm mefrûşdur. Ve câmi' içre tâ kubbeye varınca üç tabaka kanâdîller çerâğân edecek dehlîzler vardır kim derûn-ı câmi'i ihâta etmişdir.

Ve bu câmi'in enderûn [u] bîrûnunda cümle üç yüz altmış bir kapudur, ammâ yüz bir kapusu bâb-ı azîmlerdir kim anlardan cemâ'at-i kesîre girüp çıkmadadır, ammâ bu mezkûr yüz bir kapunun cümlesi mutalsamdır, kerrât ile add etsen bir kapu dahi zâhir olur, ana dahi nişân edüp ad etsen nişânsız ad edüp görmediğin bir kapu dahi zâhir olur, aceb hikmetdir.

Ve cümle kapuların kaddi yigirmişer zirâ'-ı âlî bâb-ı kebîrlerdir kim cümlesinin kanatları kâr-ı zergerân ile ârâste olmuş gümüş ile mînâ olmuş pirinc-i musanna' ibret-nümûn bâb-ı mu'allâlardır. Ammâ kıblenin

orta kapusu cümleden âlî kaddi elli zirâ‘ bir bâb-ı kebîrdir.

Bu bâb-ı sa‘âdetin levhaları cümle Hazret-i Nûh aleyhi’s-selâm’ın bizzât dest-i şerîfiyle inşâ etdüği geminin tahtalarındandır kim kaçan Hazret-i Nûh kırk günde deryâ-yı tûfân üzre şinâverlik edüp kırkıncı gün yevm-i âşûrâda beyt:

Be deryâ der menâfi‘ bî-şumârest

Eger hâhî selâmet der-kenârest [31]

deyüp Musul şehri kurbünde Cebel-i Cûde nâm mahalde keştî-i Nûh ber-kenâr oldu. Âye[t]: [32] mazmûn-ı şerîfi üzre keştî-i Nûh Necî ol Cûdî cebeli üzre karâr bulup ümmet-i Nûh tûfândan halâs bulduklarıyçün Nûh Necî dediler.

Mürûr-ı eyyâm ile keştî-i Nûh levhaları Cebel-i Cûde üzre kalup tâ Vezendon kıral asrında kızı Ay Sofya, Ayasofya’yı binâ ederken Hazret-i Hızır’ın ta‘lîmiyle Nûh Nebî keştîsinin tahtaların getirüp bu câmi‘-i şerîfin cümle bâbların ol levhalardan inşâ etmişlerdir. Hâlâ gemi mismârı olan yerleri zâhirdir.

Ve bu orta kıble kapusu üzre pirinc-i asfar-gûn tâbût-misâl bir sandûka-i tavîl içre Ayasofya’yı binâ eden Ay Sof[ya’nı]n na‘şı iksîr-i a‘zam içre mûmyâ olup medfûndur. Niçe pâdişâh-ı tama‘kârlar ol sandûkaya vaz‘-ı yed etmek murâd etdüklerinde câmi‘ içre bir zelzele ve velvele ve sâ‘ika zâhir olup câmi‘ münhedim olur mülâhazasıyla ferâgat ederler kim bir mutalsam-ı azîm dahi budur.

Anın fevkindeki amûd-ı sağîrlerin tâkı üzre bir mermer kitâbe içre Kudüs-i Şerîf’in kıble-i kadîm olduğu tasvîr olunmuşdur. İçi cevâhir-i gûnâ-gûn ile mâl-â-mâldır. Ammâ bu dahi mutalsamdır kimse vaz‘-ı yed etmeğe cür’et edemezler.

Ve bu mahalde bir sebiz-gûn amûd-ı ibret-nümûn vardır. Ol amûd üzre Meryem Ana timsâli var idi. Elinde bir şeb-çerâğ var idi kim beyza-i fâhte kadar var idi. Her şeb, bu şeb-çerâğın şu‘lesi câmi‘i münevver ederdi. Bu dahi Risâlet-penâh’ın mevlûdu gecesi ser-nigûn olup hâlâ {ol şeb-çerâğ} Kızılelma’dadır. Anıniçün Kızılelma derler kim Ayasofya’dan gitmişdir. Zîrâ İşpanya {küffârı} bir iki kerre İslâmbol’a istîlâ etmişdir. Anıniçün ol beyza İşpanya elinde kalmışdır.

Ve bu câmi‘in iç yüzü rû-yı dîvârında serâpâ beşer altışar zirâ‘ çâr-kûşe mücellâ ebrî hacerâtlar ile kaplı bir câmi‘dir. Her bir taşda bi-emrillâh gûnâ-gûn eşkâl-i garîbeler ve şükûfeler yazılmışdır ve kenârlarında elvân ezhârlar kazılmışdır ***[36a]*** ve her amûdların kürsî-i âlîlerinde ve kemerleri etrâfındaki zıhlar kirişmelerinde ol kadar üstâd-ı mermer-bür san‘at harc etmişdir kim hâlâ cihân üstâdları ana bir tîşe urmağa kâdir [de]ğildir. Ammâ mihrâbı ve minberi beyâz mermerden

sâde güzelidir. Ammâ gâyet musanna‘dır.

Evsâf-ı minâre-i erba‘a: Ebü‘l-feth Mehemmed Hân Edirne’de halîfe iken İslâmbol’da bir zelze[le]-i azîme olup Ayasofya deyri cânib-i şimâle meyyâl eğrilüp münhedim olur deyü cümle küffâr havfe düşdüler.

Ol asırda Bursa’da Ulu Câmi‘‘i ve Edirne’de Eski Câmi‘i Yıldırım Hân içün binâ eden Mi‘mâr Alî Neccâr hayâtda olmağile fi’l-hâl Ebü‘l-feth Kostantîn’e dostluğa binâen sûret-i mahabbetden görünüp Ayasofya’nın ta‘mîr [ü] termîmiyçün Koca Mi‘mâr Alî‘yi Tekur’a gönderüp kıral gâyet haz edüp Ayasofya’nın cânib-i erba‘asına azîm pâyeler inşâ etdi kim her biri birer sedd-i Kahkahâ ve sedd-i Ye’cûc-misâl sedd-i bî-sütûnlardır. Hâlâ Ayasofya câmi‘inin etrâfında ol pâyeler zâhir ü bâhir olup Ayasofya anlar ile metânet bulmuşdur. Ammâ Ayasofya’nın sağ tarafındaki Sarıkcılar dükkânları mâbeyninde olan pâyenin içini Mi‘mâr Alî iki yüz kademe minâre yolu gibi yol eyledikde kıral-ı dâl,

“Bu nerdübân nedir?” deyü su’âl etdükde Mi‘mâr Alî eydir:

“Vakt-i hâcetde kurşum üzre çıkmak içün etdim” deyü cevâb eder. Ba‘de’t-tamâm Mi‘mâr Alî, kıraldan ihsân-ı firâvânlar alup Edirne’de Sultân Mehemmed’e geldikde,

“Pâdişâhım metânet üzre eyle pâyeler binâ etdim ki âhir zamânda Hallâc-ı Mansûr yay çillesi önünde Ayasofya kubbesi top [u] çevgân-misâl galtân olup fenâ bulmaya. Ta‘mîr etmek benden feth etmek senden ola. Ve sana bir minâre yeri inşâ edüp anda du‘â etdim. Hemân fethine bezl-i ihtimâm eyle” deyince cümle huzzâr-ı meclis *Fâtiha-i ümmü‘l-kitâb* kırâ’at etdiler.

Üç yıldan bi-emrillâh fethi müyesser olup ol mezkûr minâre pâyesi üzre Ebü‘l-feth eflâke ser çekmiş bir şerîfeli tarz-ı kadîm bir tula şeşhâne minâre-i mevzûn inşâ etdirmişdir kim hâlâ kaddi (–) kademe minâre-i serâmeddir. Ba‘dehu sene 981 târîhinde Bâb-ı hümâyûn köşesinde Sultân Selîm-i Sânî bir kadehli bir beyâz seng-i sengîn ile zıh zıh bir minâre-i mevzûn etmişdir {kim} ibret-nümâdır. Bunda olan mukarnez ve medîne ve zıhlar bir minârede yokdur. Ammâ Ebü‘l-feth minâresinden alçakdır. Cümle (–) kademedir.

Andan sene 986 târîhinde fâtih-i Şirvân ve Şamâkı ve Demirkapu-yı Bakü olan Sultân Murâd-ı Sâlis *tâbe serâhu* bu câmi‘-i behişt-âsânın hâ’it-ı şimâlinde ve garbında bir tarh ve bir resm-i nazîf üzre iki aded latîf minâre-i mevzûnlar ihdâs edüp birer şerîfe ile inşâ etdi.

Ve hâlâ bu câmi‘-i pür-nûr dörd minârelidir. Ve her minârelerin alemleri yigirmişer zirâ‘ mutallâ-yı müzehheb alemlerdir kim mânendi âfitâb-ı âlem-tâbdır.

Ve kubbe-i âlî üzre olan alem-i kebîri tahdîd edüp kubbesine göre alemin kaddin elli zirâ‘ tavîl edüp elli bin mümessek zeheb-i hâlis ile mutallâ edüp iki fersah yerden ve yüz mîl deryâdan nümâyân bir alem-i alâmet-i edyândır.

Ve yine Sultân Murâd-ı Sâlis câmi‘ içre Marmara cezîresinden gelmiş iki aded beyâz mermer-i hâmdan hum-ı husrevânîler getirdmişdir kim böyle bir küplere ne Cem ve ne Cemşîd ve ne Dâr[â] mâlik olmamışdır. Her biri birer yek pâre hammâm kubbesi kadar vardır. Allâhu a‘lem ale’t-tahmîn her biri biner kîle hınta almak ihtimâli vardır. Câmi‘in dâhilinde, biri yemînde biri yesârda âb-ı hayât ile mâl-â-mâl durup cümle cemâ‘at musluklarından tecdîd-i vuzû’ edüp âb-ı nâbından nûş edüp def‘-i atşân ederler.

Ve Murâd Hân bu câmi‘in der [ü] dîvârın gerd [ü] gubârdan tathîr edüp cümle {kapu} kanatları ve cümle der [ü] dîvârların mücellâ ve musaykal edüp kanâdîlleri teksîr etdi.

Ve huffâzlar kırâ’at-i Kur’ân etmeğiçün ***[36b]*** dörd mahalle ham mahâfiller binâ etdi. Ve mü’ezzinâna bir (–) sütûn-ı rakîk üzre bir mahfil-i münîf eylemişdir kim ta‘bîr olunmaz.

Ve fâtih-i Bağdâd Sultân Murâd Hân-ı Rabi‘ çâr mermer sütûn üzre yek pâre bir mermer kürsî inşâ etmişdir kim felekde misli yokdur. Ve her gün birer vâ‘iz pend [ü] nasîhat etmeğiçün sekiz aded şeyh ta‘yîn eyledi. Biri Kadızâde hazretleri, biri Üsküdarî Mahmûd Efendi hazretleri, biri Cerrâhpaşa şeyhi İbrâhîm Efendi ve biri Sivasî {Abdülmecîd} Efendi ve biri Kudsî Efendi ve Tercümân şeyhi Ömer Efendi ve eş-şeyhü‘l-kebîr Emîr İştibî hazretleri mesâ’il-i şer‘îyyede müşkil-küşâ âlim ü âmil ve fuzalâ kimesne idi. Hamd-i Hudâ bu zikr olunan meşâyihlerin şeref-i sohbetleriyle müşerref olup du‘â-yı hayrlarıyla behre-mend olduk.

Ve bu tahrîr olunan hayrâtlardan mâ‘adâ Âl-i Osmâniyândan mülûk-i selâtîn-i selefin her biri birer hayrât zamîme edüp Sultân Ahmed Hân pâdişâhlara mahsûs mihrâbın sol tarafında bir maksûre-i secdegâh-ı şehinşâh inşâ edüp esnâf-ı sanâyi‘ [u] bedâyi‘ kârıyla bir câmi‘-i murassa‘ u mülemma‘ olup nazîre-i beyt-i ma‘mûr semâ’-ı sâbi‘ ve envâ‘-ı vakâyı‘ râyi‘ ile müreffa‘ ve müvessa‘ kılınup numûne-i kubbe-i felek-i nuh-pâdır.

Ve hergiz seyr [ü] temâşâsına ukûl-ı fuhûl, havâs u mikyâs ve bî-kıyâs ve mühendisîn-i sâhib kiyâsa istiyâs ü irtibâs gelüp gûnâ-gûn eyvân-ârâyîş nakş-ı bûkalemûn ve âvîze-i maslûbât-ı ser-nigûnlar ile {câmi‘i tezyîn ederlerdi}. Ve ehl-i basîret ü hayret ve sâhib-i akl u kiyâset olanlar bu câmi‘ mehbıt-ı nûr-ı Hudâ‘yı görenler vâlih [ü] hayrân ve mest [u] medhûş ser-gerdân olurlar. İle’l-ân Cennet-i Adn-i berînden nişân verir bir câmi‘-i zîşândır.

Ve Sultân Murâd-ı Râbi‘ bu câmi‘-i dil-küşâdan hazz edüp tâ gerü kıble kapusu dâhilinde bir haşeb maksûrecik inşâ edüp her salât-ı cum‘ayı edâ etmeğe geldikde niçe kafes bülbül-i gûyâ getirüp gûnâ-gûn tuyûr [u] murgânın asvât-ı hazîni âdemin rûhuna gıdâ verüp ol gün câmi‘-i pür-nûr Ravza-i Rıdvân’dan ve bâğ-ı cinândan nişân verirdi.

Ve her şeb on ikişer bin kanâdîl-i gûnâ-gûnlar ile ve fânûs-ı şem‘dânlar üzre şem‘-i asel-i kâfûrîler ile çerâğân olup nûrun alâ nûr olur. Ve kubbe-i âlînin tâ vasatında Hazret-i Risâlet’in mübârek ağzı yarıyla kâ’im olan kubbenin ortasında bir müdevver dâ’ire içre Yâkût-ı Müsta‘sımî hattı-misâl bir hatt-ı kadîm ile âye[t]: [34] âyeti tahrîr olunmuşdur.

Ve cânib-i erba‘asında niçe bin hüsn-i hat âsârlar vardır. Hattâ Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘in fermânıyla Hattât Teknecizâde Mustafâ Çelebi lafza-i Celâl ve ism-i Resûl Muhammed *Aleyhi’s-selâm* ve ism-i çâr-yâr-ı güzîn *rıdvânullâhi Ta‘âlâ aleyhim ecma‘în* deyü Karahisârî tarzı hatlar yazmışdır kim makdûr-ı beşer değildir. Zîrâ eliflerinin kaddi onar arşındır. Ana göre sâ’ir hurûflarına bir hüsn vermişdir kim ta‘bîr ü tavsîf olunmaz.

Bu bir câmi‘-i azîmdir kim cemî‘i fukarâlar ka‘besidir. Ve İslâmbol içre andan büyük câmi‘-i kebîr yokdur. Ve anda olan rûhâniyyet meğer Kudüs’de Mescid-i Aksâ yâhûd Şâm-ı Şerîf’de Câmi‘-i Emeviyye veyâhûd Mısır’da Câmi‘-i Ezher ola. Ammâ bu Ayasofya’nın her muzlim künclerinde gencîne-i gınâ sâhibi sulehâ-yı ümmetden niçe yüz kimesneler i‘tikâf niyyetine girüp gündüz sâ’im ve gece kâ’im tâ‘ât [u] ibâdete meşgûl ehl-i sülûk kimesneler ile mâl-â-mâldır. Ve rûz-merre yetmiş yerde ders-i âmlar rızâen lillâh ders takrîr edüp tahsîl-i ulûm kânı bir mekândır. Ve beher yevm cemâ‘at-i kesîreden hâlî değildir.

Huddâmân-ı Ayasofya’yı bildirir: Evvelâ e’imme ve hutabâsı ve meşâyihleri ve devir-hânları ve dersiâmları ve talebeleri ve mü’ezzinânları ve eczâhânları ve mu‘arrif ü müsebbihîn na‘thân ve bevvâbları ve kayyımları ile cümle iki bin kâmil huddâmları vardır. Zîrâ evkâf-ı azîmdir. Beher şehr cümle ehl-i cihet mütevellî bâbına cem‘ olup ulûfe alırlar. Beher sene (–) kîse îrâdı ve (–) kîse masrûfu vardır.

Ayasofya makâmları ve ziyâretlerin beyân eder: Evvelâ câmi‘-i Ayasofya kendüsi beytullâhdır. {makâm-ı Hazret-i Süleymân ve (…) ve Hızır ol (…)}.

{Andan} makâm-ı Hazret-i ***[37a]*** Mesleme: Hazret-i Mu‘âviye hilâfetinde Mesleme hazretleri serdâr olup İslâmbol’da Ayasofya içre dâhil olup Üçbucak nâm mahalde ibâdet etmişdir kim hâlâ makâm-ı Mesleme derler.

Andan makâm-ı Ebâ Eyyûb-ı Ensârî: Hicretin elli ikinci senesinde

serdâr olup bâ-sulh Ayasofya içre iki rek‘at namâz kılduğı mahalle makâm-ı Eyyûb Sultân derler. Terlerdireğ‘in kıblesindeki mihrâbdır. Hâlâ evkât-ı hamsede anda cemâ‘atden hâlî değildir. Ve sulehâ-yı ümmetden çok kimesneler leyle-i mübârekelerde anda i‘tikâfa girirler.

Andan makâm-ı Ömer ibn Abdül‘azîz: Hicretin toksan yedi yılında serdâr olup sulh ile Ayasofya’nın cânib-i garbında yeşil mihrâb dibinde ibâdet etmişdir. Hâlâ makâm-ı Ömer ibn Abdül‘azîz derler.

Andan makâm-ı Hârûnu’r-Reşîd: Hicretin iki yüz elli sekizinde Hârûnu’r-Reşîd Kostantıniyye içre ikinci gelişinde Yağfûr Kıral’ı Ayasofya çanlığına salb edüp Ayasofya içre kıble cânibinde Meyyitkapusu dâhilinde Süleymân Nebî kıblesinde ibâdet edüp hâlâ makâm-ı Hârûn derler.

Ve makâm-ı Seyyid Battâl Gâzî: Eflâke ser-çekmiş çanlığa çıkup ibâdet etmişdir.

Makâm-ı Baba Ca‘fer Sultân: Hârûnu’r-Reşîd hilâfetinde elçilik ile gelmişdir.

Ve makâm-ı Şeyh Maksûd: Sultân Baba Ca‘fer’in refîki olup ikisi kıral izniyle Ayasofya’nın cânib-i şarkîsinde Türbekapusu dâhilindeki köşede ibâdet etmişler. Hâlâ makâm-ı Baba Ca‘fer ve Baba Maksûd makâmı derler.

Makâm-ı Hazret-i Süleymân: Minberin sağ tarafındaki yeşil mihrâb makâm-ı Süleymândır kim ibtidâ Ayasofya zemîninde ibâdetgâh-ı kadîm olan ol mahaldir. Hâlâ niçe kimesneler anda teheccüd, işrâk, ebvâbîn salâtın anda edâ ederler.

Ve makâm-ı İskender-i Zülkarneyn: Hâlâ minber-i âlî makâm-ı İskender üzre sedd-i İskender-vâr binâ olunmuşdur.

Andan makâm-ı Hazret-i Hızır: Tâ kubbenin ortasındaki altun top altında makâm-ı Hızır’dır. Zîrâ ol kubbe-i münevver Hazret-i Risâlet’in mübârek ağzı yarıyla nizâm [u] intizâm bulmuşdur. Niçe bin e‘izze-i kirâmdan kimesneler Hızır ile bu makâm-ı şerîfde müşerref oldukları kerrât ile müsbet olmuşdur.

Makâm-ı Kırklar: Mü’ezzinler mahfilinin cenûbî tarafına karîb yeşim sommâkî ve yerakânî ve mermer-i gûnâ-gûn ile zemîni kırk aded müdevver taşlar ile döşenmiş bir makâmdır kim niçe kimesneler Kırkları anda bulmuşlardır. Hattâ

{**18. fasıl**}
Sergüzeşt-i Gülâbî Ağa
merhûm ve mağfûrun leh

Sultân Süleymân Hân’ın rikâbdârlığı hizmetinde neşv [ü] nemâ bulmuş yüz elli bir yaşında merhûm olmuş mü’min ü muvahhid sâhib-i

sülûk bir pîr-i nâ-tüvân kimesne idi.

Ol Gülâbî Ağa hikâyet eder: Bir gün Sultân Selîm-i Sânî asrında tâ‘ûn-ı azîm olup şehr-i İslâmbol içre eyle tâ‘ûn-ı ekber olur kim İslâmbol’un yigirmi yedi kapusundan taşra beher yevm üç bin âdem cenâzesi çıkdığı Selîm Hân’ın mesmû‘-ı hümâyûnları olup du‘â-yı istiskâ içün üç gün nâdîler nidâ edüp “Leyle-i Kadir’de Ayasofya câmi‘inde ihyâ olup cem‘ olalar ve Ayasofya câmi‘i ne kadar âdem alur add olunsun” deyü fermân-ı şerîf sâdır olunca *el-azametullâh* Ayasofya-i Kebîr içre âdem deryâsı cem‘ olup {omuz} omuzu sökmeyüp benî âdem zânû-be-zânû çıtâ-çıt oturup eş-Şeyh Beşiktaşî Yahyâ Efendi hazretlerinin va‘z [u] nasîhatına muntazır olmuşlar idi.

Ve mezkûr Yahyâ Efendi Tarabefzûn’da neşv [ü] nemâ bulup Sultân Süleymân Hân’ın süd karındaşı olup Selîm-i Sânî asrında kutbiyyete kadem basup va‘z [u] nasîhatın değil, bir kerre ol münevver vech-i şerîfin müşâhede etmeğe cemî‘i âhâli-i İslâmbol üç gün mukaddem âdem âdemî-zât Ayasofya’da kat-ender-kat olup va‘z [u] nasîhatdan sonra tâ‘ûn du‘âsına hâzır olurlar.

Hikmet-i Hudâ Yahyâ Efendi hazretleri kürsî-i şerîfe urûc edüp mahalle münâsib pend [ü] va‘za âğâze edüp cümle halk cân kulağıyla sâmi‘înden olup istimâ‘ ederlerken beri tarafda mezkûr ihtiyâr Gülâbî Ağa’ya kazâ-yı mübrim gibi tekâzâ-yı hâcet iktizâ edüp batn-ı kebîri Bağdâd kösü gibi gürlemeye başlar;

“Bire hay meded hâlim nice olur” deyü âlem-i hayrete düşüp hicâbından cümle vücûdu fıska fıska şişüp iki üç kerre ayağ üzre kalkup cânib-i erba‘aya nigerân edüp ***[37b]*** görse kim bir âdem deryâsı içre gark olmuş bir tarafa bir kadem atmağa mümkün değil, zîrâ tekâzâ ol mertebede kim bir kadem atsa kazıyye ma‘lûm. Hemân Gülâbî Ağa, Şeyh Yahyâ Efendi’ye teveccüh-i tâm ile nazar edüp derûn-ı dilden bir imdâd taleb edüp yine merkezinde oturduğu yer Kırklar makâmı idiği hâtırına hutûr edüp;

“İlâhî bu Yahyâ Efendi azîzin âb-ı rûyıyçün olsun ve bu Kırklar makâmı sâhibleriyçün olsun beni bu câmi‘ içre bu cemâ‘at-i kesîre beyninde beni halka melâmet etme” deyüp cân [u] dilden istimdâd taleb edince hemân yanında bir sipâh hey’etinde bir muhteşem âdem eydir:

“Bire âdem senin derdin nedir kim yüzün gözün şişüp bu yerde safâ-yı hâtırın yokdur. Senin derdine devâ edeyim ammâ esrâr-ı ilâhî bu mahalde kala” deyü yemîn teklîf eder.

Hemân Gülâbî Ağa yemîn edince ol sipâh havrânî cübbesinin sağ yenin Gülâbî Ağa’nın başına örter. Derhâl Gülâbî Ağa kendüyi, Kâğızhâne nehri kenârında bir çemenzâr yerde görüp “Bire meded”

deyü def‘-i takâzâ edüp tecdîd-i vuzû’ etdükde kırk kerre secde-i şükr edüp,

“Âyâ bu benim vâkı‘am mı yohsa vâkı‘-ı hâlim mi? Hamd-i Hudâ Ayasofya içre Hazret-i Hızır’a râst geldim. Bire meded dâmenin elden komayam” deyüp hamd ederken kendüyi bir zulemât basup gözün açup kendüyi yine Ayasofya içinde mezkûr sipâhın yanında bulup şâha vâfir ta‘zîm edüp henüz ol mahalde Beşiktaşî Yahyâ Efendi kürsî üzre kâ’im olup du‘âya âğâze edüp cemî‘i ümmet-i Muhammed derûn-ı dilden “âmîn” deyüp ba‘de’d-du‘â ve’s-senâ cümle ibâdullâh Ayasofya’dan taşra hurûc etmeğe kasd edince câmi‘in yüz bir aded kapusun sed edüp ancak büyük kıble kapusunu küşâde koyup Defterdâr Dervîş Çelebi ki eş-Şeyh Baba Nakkâş hazretlerinin ferzend-i ahteridir, anlar Bâb-ı Ayasofya’da durup cümle tevâbi‘iyle Ayasofya câmi‘i derûnundan ve üç kat tabakasından taşra çıkan cemâ‘at-i kesîreyi add edüp elli yedi bin âdem Ayasofya câmi‘inden taşra çıkdığı sicill-i şer‘-i Resûl-i mübîne tahrîr olunup Selîm Hân pâyine arz olundu. Hakkâ ki câmi‘-i azîmdir. Andan Gülâbî Ağa Ayasofya içre kendüye Hızır-misâl yetişen sipâhın dâmenine pek yapışup;

“Sultânım ben senin dâmenini elden komayup şimdengerü kulun kurbânınım, lütf eyle beni ber-murâd eyle” deyü ricâ eder. Hemân mezkûr sipâh zebâne gelüp eydir:

“Bire var âdem, bizi kendi hâlimize koy. Biz senin dediğin âdem değiliz” deyü niçe gûne elfâz-ı yâve ve niçe kerre şütûm-ı dilâzârlıklar eder, yine Gülâbî Ağa sipâhın eteğin elinden komayınca sipâh Gülâbî Ağa’ya bir pergâr çevirüp bir kaç yerde başın mecrûh edüp semmûr kürkün pâre pâre eder. Cemâ‘at-i kebîrenin bir haylisi bunların mâbeynlerin fasl edüp giderler. Ammâ yine Gülâbî Ağa sipâhın yanından bir hatve ba‘îd olmayup ricâ ve minnet etmede.

Bunlar ikisi lecc [ü] cidâl ederek Ayasofya’nın hâcethânelerine gelince sipâh bir kazâhâneye girirken Gülâbî Ağa’ya sehel te’hîr eyle deyüp sipâh hâcethâneye girince Gülâbî Ağa kapuyu alup bekler. Ân-ı sâ‘atden taşra bir siyâh meşinli, çuka dolamalı, beli bıçaklı ve gümüş zencîrli ve burma sarıklı bir yeniçeri maryolu kıyâfet bir yeniçeri âşcısı çıkar.

Hemân Gülâbî Ağa yine yeniçeri âşcısının girîbânın alup yine ricâ ve temennâya başlar.

“Bire var âdem, sen ma‘tûh olmuşsun, ben senin dediğin âdem değilim, var benden şerrin def‘ eyle” deyüp bilâhire Gülâbî Ağa’ya bir kötek çeker kim fakîr ihtiyârı sâ’ir temâşâcılar yeniçerinin elinden halâs ederler. Andan Ayasofya çârsûsunda yeniçeri bir bozahâneye girince Gülâbî Ağa bile girüp kebâb ve nân-pâre yeyüp boza nûş edüp Gülâbî Ağa’ya aslâ bakmayup bir nân-pâre vermez. Andan yeniçeri def‘-i cû‘

edüp bozahâneden taşra çıkınca yine Gülâbî Ağa peşine düşüp Ayasofya'nın Sovukçeşme ensesinde bir daracık sokaklı bir tenhâ mahalle vardır, hemân ol mahalde Gülâbî Ağa yeniçerinin ayağına düşüp,

"Amân Hazret-i Risâlet aşkına olsun beni ber-murâd eyle" dedükde hemân yeniçeri eydir:

"Ey tâlib, gerçi âşık-ı sâdıksın ammâ dahi feleğin germ [ü] serdin çekmeyüp nâ-puhtesin, seni bir kaç kerre tecrübe içün itâb [ü] şitâb edüp kulûbuna ***[38a]*** dokundum, ammâ yine benden rû-gerdân olmayup i'tikâd-ı tâm ile eteğimden ayrılmadın. Ammâ seni bir pîre götürürüm, içeri girüp selâm verüp sana dediğim köşede kırk gün çille-i merdân çeküp otur, ammâ anda olan kimesnelerin bir fi'line karışmayup sümmün bükmün durup aslâ dünyâ kelâmın etme,

Görelim âyîne-i devrân ne sûret gösterir

deyü ol tenhâ mahalde bir künc-i muzlimde bir mülevves sidikli kapuya gelüp yeniçeri dakk-ı bâb edince bâb küşâde olup içeriden bir zengî-sıfat şütür-leb bir abûsü'l-vech bir Arab zâhir olup bunlar kapudan içeri girince hemân zengî Arab Gülâbî Ağa'yı bâzûsundan berk yapışup hâne içine nîm elma-misâl atar. Hemân Gülâbî Ağa'nın aklı başına gelüp cümle hâzırûna,

"Es-selâmü aleyküm" etdükde cümle huzzâr-ı meclis,

"Ve aleykümü's-selâm" deyüp mezkûr yeniçeri Gülâbî Ağa'ya yer gösterüp anda bir hâk-i mezellet üzre ber-karâr olup hemân âşcı-sıfat kendüyi tebdîl-i câme edüp sadr-ı âlîde karâr eden pîşvâ-yı tarîk ihtiyârın dest-i şerîfin bûs etdükde Gülâbî Ağa ile mâcerâ-yı sâbıkaların bir bir tafsîl üzre hikâye eder. Şeyh eydir:

"Telezzüz-i dünyâdan ve cümle mâsivâdan kat'-ı alâka etdi ise bu âsitâne-i Kırklarda ber-hordâr olup kendüyi Nücebâ Alî'nin postuna koruz. Safâ geldin kişi" deyü Gülâbî Ağa'ya ta'zîm edüp üç gün üç gece Gülâbî Ağa anda aç susuz bî-tâb [u] bî-mecâl kalup Unkapanı'ndaki hânedânı ve evlâd [u] ensâbları hâtırına gelüp,

"Âyâ bunun sonu neye müncer ola" deyü tevekkül-i Hak olup oturur. Dördüncü gün hemân köşeden Şeyh,

"Emr-i Hak ile me'mûr olduğunuz işleriniz görün" deyü fermân etdükde hemân mezkûr sipâhdan yeniçeri sûretine giren âdem ayağ üzre kalkup bir hücreyi küşâde kılup içeriden otuz sekiz gûne âlât-ı silâh çıkarup otuz sekiz âdemin önüne birer âlât-ı silâh koyup kendi önüne yeniçeri bir leğen içre su koyup yerinde herkes karâr eder. Hemân Gülâbî Ağa,

"Şu sudan sehel su içsem" dedikde,

“Sabr eyle bu gün görelim sana bundan ni‘met müyesser olur mu?” der. Ân-ı sâ‘at mürûr edüp hemân karşu tarafda bir âdem önündeki kılıcı alup bir küçük âdem oğlanı zâhir olunca ol âdem kılıç ile zâhir olan şahsın başın kat‘ eder. Hemân Gülâbî Ağa, “Cânım ol âdemi niçün öldürdü?” deyü su’âl etdükde yeniçeri,

“Refîk, mukayyed olma demedim mi?” deyü cevâb eder. Hemân yine karşu tarafdan iki âdem zâhir olup bunları bir arslan kovarak meydâna getirüp âdemin biri şeyhin ardında pinhân olup halâs olur. Birisini arslan paralayup tenâvül eder. Yine Gülâbî Ağa su’âl eder.

Andan yine bir âdem önünden bir oğlancık zâhir olup ardı sıra kurd ma‘sûmu kovarken seccâde-nişîn âdemin biri önündeki oku yayı alup kurda bir ok urup helâk eder. Ba‘dehu ma‘sûm bir köşede gâ’ib olur. Gülâbî Ağa şükr eder. Hemân karşu tarafdan üç âdem zâhir olup ikisini şeyhin izniyle salb edüp birin dahi salb ederken hemân Gülâbî Ağa’nın karârı kalmayup huzûr-ı şeyhe varup herîfi ricâ edüp afv ederler. Hemân yeniçeri Gülâbî Ağa’nın girîbânından yapışup yerinde oturdup,

“Bire ben sana demedim mi kırk gün sabr eyle” deyü tenbîh eder. Hemân yeniçerinin önündeki taşt içre olan su cûş [u] hurûşa gelüp leğen içinde iki küçücük gemiler zâhir olup gark olma sadedinde iken geminin birin yeniçeri direğinden yapışup yelkenine “Üf” deyüp telattum-ı mevtden halâs olup giderler. Öbür gemi temevvüc-i mâdan gark olma mahallinde iken içinde olan ibâdullâh “Ya Allâh” deyü feryâd [ü] figânları evce peyveste olup hemân yeniçeri şeyhin izniyle geminin direğinden basup gemiyi gark edince içinde olan bu kadar mahlûk-ı Hudâ kimi gark olup kimi halâs olurken yeniçeri kimisin gark eder.

Hemân bir oğlancık ve bir kızcuğaz leğenin kenârına çıkarken ma‘sûmı kenârdan yeniçeri su içre gark edüp kızı leğenden taşra çıkarır. Hemân bu hâli dahi Gülâbî Ağa görünce,

“Ya ol bî-cürm ma‘sûmun kanına girüp niçün gark etdin ve ol gemilerin niçün gark edüp bu kadar mahlûk-ı müslimînin kanına girdin” deyü feryâd edince hemân sadr-ı âlîden Şeyh,

“Buna bir nân pâresi verelim getirin ***[38b]*** şu Kırklar huzûrunda bir du‘â edelim” deyü Gülâbî Ağa’yı meydân-ı mahabbete getirüp cümle huzzâr-ı meclis huzûrunda Gülâbî Ağa’ya bir ekmek ve bir akçe ve bir altun ve bir salkım üzüm ve bir hurmâ ve bir zeytûn verüp,

“Ecel-i müsemmâsına dek mu‘ammer ve ten-dürüst olup cümle erzâkın hazâyin-i gaybden Cenâb-ı Bârî ihsân edüp melikler beyninde mu‘azzez ü mükerrem olup âfât-ı semeviyye ve araziyyeden masûn [u] mahfûz olup inkırâzu’d-devrân zürriyetine inkırâz gelmeyüp yevmen-fe-yevmen tenâsül-i nesl bulup âhir nefesde hüsn-i hâtime ile livâ-i Resûl-i Hudâ tahtında sâyelene” deyü hayr du‘â edüp cümle huzzâr-ı meclis

“Âmîn” deyüp ba‘de’d-du‘â yeniçeri ve zengî Arab bevvâb Gülâbî Ağa’nın girîbânın alup “Yum gözünü” derler. Gülâbî garîb dahi hayâl-i hâb gibi göz yumup açınca kendüyi Galata meyhâneleri içre görüp,

“Bire hay meded devleti aldırdım elden” deyü dâğ-ı derûnundan köşe be-köşe gezüp âhir bir meyhâneye girince görse kim bir alay yeniçeri serhoşları

“Gel pîrim bir dolucığımız iç” deyü meclise da‘vet eder. Fakîr Gülâbî Ağa mukaddemâ Ayasofya çârsûsunda refîki olan sipâhdan tebdîl yeniçeri ile bozahâneye girmişlerdi.

Fakîr Gülâbî bunları dahi ana kıyâs edüp üç gün[den] berü aç âdem meyhâne ta‘âmına girüp def‘-i cû‘ eder. Ammâ yine bu harâbâtî erenlerine hüsn-i zan edüp bunlardan istimdâd taleb eder. Âhir vakt-i gurûb karîb olup Galata’dan bir kayığa süvâr olup Unkapanı cânibine ubûr edüp Gülâbî Ağa’ya bir desti şarâb verüp yükledirler. Bu dahi beni imtihândır deyü i‘tikâd ile bir desti şarâb ile vakt-i gurûbdan sonra bir tenhâ sokakda Gülâbî Ağa’nın başından destârın, eyninden semmûr lepâçesin alup,

“Seni katl ederiz, elbette bu şarâbdan nûş edersin” deyü ibrâm [u] ilhâh ile teklîf-i mâlâ-yutâk edüp hâh-nâ-hâh ol mu‘tekid ihtiyâr bir câm bâde nûş edince “Yâ Allâh” deyü ol ân uryân olup hânesine gelüp artık hânesinden taşra çıkmayup alâyık-ı dünyâdan el çeküp halkdan münzevî bir câzibe sâhibi büyük âdem idi. Ammâ Unkapanı‘nın iç yüzünde kuyumcular içinde sâkin olup sarâyında âyende vü revendeye ni‘meti eyle mebzûl idi kim bu kadar ni‘met-i uzmâ ve bu kadar masrûf mâl-ı firâvân nereden hâsıl oluduğuna bir kimsenin aklı ermemiş idi.

Merhûm [u] mağfûrun leh Gülâbî Ağa’nın Ayasofya câmi‘i içinde Kırklar makâmı nâm yerde sergüzeşt [ü] serencâmın bizzât kendilerden istimâ‘ edüp münâsebetiyle bu mahalle kayd olundu. *El-uhdetü ale’r-râvî.* Hadîs: [35]

Andan yine Ayasofya makâmâtların beyân eder

Makâm-ı Havâriyyûn: Yukaru tabakanın cânib-i şarkında. Andan,

Makâm-ı Hazret-i Akşemseddîn: Terlerdirek kurbündedir. Ve,

Ziyâretgâh-ı Terlerdirek: Bu amûd-ı arak-âlûdun hakkında niçe kıyl ü kâl vardır kim sayf [u] şitâda şeb [u] rûz arakrîz olup durmadadır. Ayasofya câmi‘inin gerüde kıble kapularının cânib-i garbî nihâyetindeki kapunun iç yüzündeki bucakda çâr-kûşe yek-pâre bir beyâz mermer sütûn-ı müntehâdır kim kaddi on bir zirâ‘dır. Aşağısında bir âdem kaddi bakır kaplıdır. Yine böyle iken dâ’imâ terler durur.

Bir rivâyetde temelinde mutalsam defîne var derler. Rivâyet-i uhrâda kal‘ada mahsûr olan Yâvedûd Sultân’ın âh-ı sûz-nâkinin

harâretinden ile'l-ân terler derler. Bir rivâyetde Hazret-i Risâlet'in ağzı yarıyla cümle kireç bu sütûn altında acîn olduğuyçün hâlâ anın nemnâki te'sîrinden terler derler. Garîb temâşâdır.

Hâsiyyet-i Terlerdirek: Bir âdem sudâ'a mübtelâ olup bu amûdun arakından başına dürtse bi-emrillâh şifâ bulur. Hâssa-i dîğer, bir âdem zahîre mübtelâ olup yüreğinden kan gitse Terlerdirek terinden yalasa bi-emrillâh halâs olur. Hâssa-i sâlis, bir âdemi rub' ısıtması dutsa Terlerdireğin dibinde kaplı olan bakırın câ-be-câ yerlerinde delikler vardır, andan bir kaç parmak toprak yalasa bi-emrillâh istifrâğ edüp halâs olur. Gâyet mücerrebdir.

Makâm-ı Kıblekapusu: Bu bâb-ı sa'âdetin kanatları Hazret-i Nûh'un gemisi tahtası olmak ile cümle müsâfirîn-i tüccâr-ı ehl-i bihâr ol kapu dibinde rek'ateyn salât-ı hâcet kılup ellerin kapu tahtasına sürüp Nûh Necî rûhuna ***[39a]*** bir Fâtiha-i şerîf tilâvet edüp sefere teveccüh eder. Gâyet mücerrebdir.

Hâssa-i bi'r-i Ayasofya: Bir âdem yürek oynamasına ve hafakân marazına mübtelâ olsa üç cum'aertesi Ayasofya içindeki kuyunun suyundan ale's-seher aç karnına üç kerre nûş ede be-izn-i Hudâ rehâ bulur.

Hâssa-i Altun top: Bir kimesne nisyâna uğrayup işitdiği hâtırında kalmasa gerekdir kim tâ Ayasofya kubbesinin ortasında maslûb olan altun top altında yedi kerre sabâh namâzın kılup üç kerre: *"Allâhümme yâ kâşife'l-müşkilât ve yâ âlime's-sırrı ve'l-hafiyyât"* deyüp her vakitde yedişer siyâh üzüm tenâvül etse bi-emrillâh zekiyyü't-tab' necîb ü reşîd ola kim bir istimâ' etdiği elfâz derûnunda *en-nakşı ke'l-hacer* ola. Zîrâ bu kubbe Hazret-i Risâlet'in ağzı yarıyla ta'mîr olunmuşdur. Altında bir kerre ibâdet edenin dünyevî ve uhrevî hayr murâdâtı bi-emrillâh hâsıl olur.

Hattâ Hamdî Çelebi ibn Akşemseddîn'e Türbeli Gönlük kasabasında ol kadar ateh galebe eder kim bir âdem kendüye selâm verse kâğıza bir selâm lafzı yazmış, ana nazar edüp *"ve aleykümü's-selâm"* der imiş. Cümle hükemâ ilâc etmede âciz olup tâ bu mertebe kendüye nisyân müstevlî olur.

Âhir Akşemseddîn hazretlerinin ta'lîmiyle Hamdî Çelebi Ayasofya'ya gelüp yedi kerre mezkûr top altında sabâh namâzın edâ edüp merkûm du'âyı her sabâhın üç kerre tilâvet edüp yedişer dâne siyâh üzüm yeyüp bi-emrillâh bakletü'l-hamkâ tabî'atinden halâs olup ol ân *Yûsuf [ü] Züleyhâ* te'lîfine şürû' edüp yedi ayda itmâmı müyesser olup andan *Kıyâfetnâme*'yi te'lîf etdi kim hâlâ *Kıyâfetnâme-i Hamdî Çelebi* meşhûr-ı âfâk bir te'lîfdir kim hakkâ hilkat-i benî âdem üzre bir manzûm risâle-i nâdîre-i asrdır. Andan,

Makâm-ı Sovukpençere: Ayasofya'nın kıble tarafında Hünkârkapusu'nun iç yüzünde cânib-i şimâle mekşûf bir revzen-i cân-safâdır kim dâ'imâ anda bâd-ı nesîm esüp âdeme hayât verir. Taşrasındaki bâğ-ı İrem'in hoş elhân bülbül-i gûyâsının nağamâtından âdeme gıdâ-yı rûh hâsıl olur.

Bu câ-yı dil-küşâda ibtidâ-i fethde Hazret-i Akşemseddîn *Tefsîr-i Cerîrî* dersin teberrüken ve teyemmünen telâmîzlerine nakl edüp,

"Bunda tilâvet-i Kur'ân eden ve sâ'ir ulûma meşgûl olan tekmîl-i fünûn edüp musannıf ola" deyü hayr du'â edüp ile'l-ân anda bir kerre *Bismillâhi* diyen mahrûm kalmamışdır. Böyle bir latîf makâmdır.

Hattâ üstâdımız Şeyhü'ş-şüyûh, sâhib-i kurrâ Evliyâ Efendi bu Sovukpençere'de ilm-i Kur'ân'da aşere ve takrîbi telâmizlerine okudup niçe bin âdem bu mahalde sâhib-i kurrâ olmuşdur. Andan,

Makâm-ı Hazret-i Îsâ beşiği: Yukaru tabakanın cânib-i şarkîsinde bir köşede ahmer-gûn bir mermer tekne-misâl bir beşikdir. Nisvân-ı sâhib-isyân tâ'ifelerinin evlâdları müşevveşü'l-hâl olsa ma'sûmların bir ân bu beşikde kosalar i'tikâdları sebebiyle bi-emrillâh makâm-ı Mesîh'de enfâs-ı Rûhullâh bulurlar. Andan,

Mağsel-i Hazret-i Îsâ: Yine Mehd-i Îsâ['ya] karîb bir taş çâr-kûşe teknedir. Îsâ Nebî rahm-ı Meryem'den {(–) sene târîhinde} sâdır olunca Meryem Ana Hazret-i Mesîh'i bu teknede gasl etmişdir. Kostantîn-i kadîm mezkûr beşiği ve mağsel tekneyi Kudüs-i Şerîf'in cenûbî tarafında Beytüllahm'den getirddiği muhakkakdır. Ammâ hakîr Beytüllahm'de mağsel-i Îsâ manzûrumuz olmuşdur. Ammâ bu Ayasofya'daki mağsel-i Îsâ içre nâ-dürüst olan ma'sûmları bu tekne içinde bir kerre gasl etseler dem-i nefesi ve teni dürüst olup gûyâ dem-i Îsâ'ya mazhar olup hayât bulur meşhûr-ı âfâk bir taş teknedir. Andan,

Makâm-ı Yedilerkapusu: Yine yukaru tabakanın cânib-i şarkında bir azîm kapudur. Ammâ kanatları tahta değildir, münakkaş ibret-nümûn beyâz mermer kapu kanatlarıdır kim gûyâ bâb-ı mu'allâdır, vech-i arzda nazîri yokdur. Seyyâhân-ı âlem ve mi'mârân-ı benî âdem içre şöhre-i âfâk olmuş bir bâb-ı ibret-nümâdır. Dâ'imâ Yediler anda ibâdet eder. Andan,

Temâşâgâh-ı hücerât-ı pür-envâr: Yine tabaka-i âlînin cânib-i şarkîsinde beş altı kıt'a rakîk gûnâ-gûn tahta biçilmiş taşlar vardır. Âfitâb-ı âlem-tâb kulle-i felekden tulû' etdükde pertevi bu hücerât-ı gûnâ-gûnlara pertev urdukda her bir hücreden bir gûne güneş ziyâ verüp çeşm-i benî âdem bakmağa tâkat getiremez. ***[39b]***

Hâsıl-ı kelâm fukarâlar ka'besi olan Ayasofya-i Kebîr'in enderûn [u] bîrûnunda niçe bin ziyâretgâh makâm-ı âliyeler var, ammâ hakîrin ma'lûmı olan bu tahrîr olunan makâm-ı latîflerdir kim tahrîr olundu.

Ve Ayasofya'nın cemî'i imârâtlarının üzerleri serâpâ rusâs-ı hâs-ı nîlgûn ile mestûrdur. Bu kadar bin yıldan berü kurşumu fenâ bulmamışdır. Zîrâ bu Ayasofya kurşumu içre niçe bin kantâr altun vardır, anıniçün fenâ bulmaz. Netîce-i merâm bu Ayasofya'nın vaz'-ı esâsında cemî'i üstâd-ı mühendis-i hurdedân hayrân olup diller evsâfında lâl ve kalemler tahrîr midhatinde(?) beyt:

Ra'eynâ câmi'e'd-dünyâ cemî'an

Velâkin mâ-ra'eynâ misle hâzâ

Ba'dehu Ebü'l-feth Sultân Mehemmed bu Ayasofya'yı ta'mîr ü termîm edüp ürd-i behişt-âsâ bir beytullâh etdükden sonra Kadırga Limanı kurbünde,

Evsâf-ı Câmi'-i Küçük Ayasofya: (–) sene târîhinde Kostantîn'in anası Aline binâsıdır. Gûyâ *tâbaka'n-na'l bi'n-na'l* Ayasofya tarzında bir câmi' {olduğuyçün Küçük Ayasofya derler}. Kıble kapusundan mihrâba varınca tûlu (–) ayakdır ve arzı (–) ayakdır ve cümle (–) aded sütûn-ı gûnâ-gûn üzre mebnî kurşum örtülü bir kubbe-i âlîdir ve (–) kapusu ve bir tabaka bir minâresi ve haremi etrâfında hücreleri ile müzeyyen bir ma'bed-i kadîmdir kim Ebü'l-feth'in hayrâtıdır. Andan,

Evsâf-ı Câmi'-i Zeyrekbaşı: Kostantîn'in (–) binâsıdır. Hazret-i Yahyâ rûhıyçün binâ olunmuş bir câmi'-i azîmdir kim zamân-ı nasârâda ismine Manastır-ı Sencovaniyye derlerdi. Ve hâlâ Hazret-i Yahyâ'nın cesed-i şerîfi Malta elinde olmağile Malta'ya Sencovaniyye derler. Malta küffârı Mısır İskenderiyyesi'nden hurûc edüp İspanya keferesi destinde Kudüs-i Şerîf kalmışdı. Ol asırda Malta Urbânı İskenderiyye'den Akka kal'asına istîlâ edüp andan Kudüs-i Şerîf kurbünde Beyt-i Sabastıyye nâm karye deyrinde Hazret-i Yahyâ'nın cesed-i şerîfi ol deyrde ter ü tâze dururdu. Ser-i sa'âdetler[i] Şâm-ı cennet-meşâmda Câmi'-i Emeviyye'nin tâ ortasındaki gâr içre altun sini içre durur.

Ba'dehu Malta küffârı Sabastıyye'den cesed-i Yahyâ'yı alup Akka'ya getirüp anda cevâhir sandûka içine koyup anı kendülerine ricâl-i gayb deyüp anın nâmıyla her diyârı gâret edüp mansûr olurlar. Anıniçün Malta kâfirine cümle milel-i nasârâ ri'âyet edüp i'tibâr ederler. Hâlâ haçlı sancaklarında Yahyâ Nebî'nin Sencovan nâmıyla sûretin yazup sancak taşırlar.

Hazret-i Yahyâ, Hazret-i Îsâ'nın vâlidesi tarafından akrabâ-yı karîbi olması ciheti ile Kostantîn'in vâlidesi bu Zeyrekbaşı'ndaki câmi'i inşâ edüp Hazret-i Yahyâ rûhuna hibe etdüğiyçün Manastır-ı Sencovaniyye derlerdi. Cânib-i erba'asına başka kal'a dîvârı ve bir su sarnıcı ve üç bin bıtrîke hücreler imâret edüp âbâdân etmişdi. Ba'de'l-feth Sultân Mehemmed câmi' etmişdir.

Sağîr ü kebîr cümle kırk altı kubbedir ve cümle (–) sütûn-ı zî-

kıymetlerdir. Kıble kapusu'ndan tâ mihrâba varınca tûlu (–) ayakdır ve arzı (–) ayakdır. Ve bir minâre-i mevzûnu ve (–) kapusu vardır. Ammâ bu câmi'in kubbeleri ve toloz kemerleri içre mutallâ-yı müzehheb tasâvîr-i gûnâ-gûnlar var kim görenler vâlih [ü] hayran olur. Bir püşte üzre vâkı' olmuş cihân-nümâ bir câmi'-i a'lâdır.

Ve'l-hâsıl Ebü'l-feth'in zamân-ı saltanatlarında İslâmbol içre kendüleri ve vüzerâları ve sâ'ir merâtib sâhibleri altı bin altı yüz yetmiş deyr-i kebîrlerin mihrâbların tahvîl edüp secdegâh-ı müslimîn edüp âyîn-i Muhammedî olup hâlâ amâristân câmi'lerdir.

Andan bizzât kendüler içün tarz-ı Rûm bir câmi'-i latîf inşâ etmeğe şürû' etdükde ibtidâ Karaman çârsûsu içinde Irgat hammâmın kırk günde binâ etdi kim cümle bennâ ve ummâller her gün gasl edüp ba'dehu hidmet edeler deyü ibtidâ hammâmı binâ etdi. Hâlâ Irgat hammâmı nâmıyla meşhûr bir hammâm-ı latîfdir.

Evsâf-ı câmi'-i Ebü'l-feth Sultân Mehemmed Hân Gâzî
Rahmetullâhi aleyh

Cemî'i memâlik-i Âl-i Osmân'da ne kadar ilm-i hendesede kâmil mi'mâr ve bennâ ve kûhken var ise İslâmbol'a cem' olup ***[40a]*** niçe bin kibâr-ı evliyâullâhın du'âsıyla esâsına mübâşeret olundu, sene 867.

İtmâmına târîh sene 875. İntihâ-yı imâretine bu mısra' târîhidir:

Şeyyede şeyyedallâhu erkânehâ

Bu câmi'-i bülend ve ma'bedhâne-i bî-mânend şehr-i İslâmbol'un tâ vasatında Karamaneyn mâbeyninde bir mürtefi' zemînde vâkı' olmuşdur. Zamân-ı kadîmde bu câmi'-i latif'in zemîninde (–) (–) nâm kıralın bir deyr-i garîbi var idi kim Kayser-zemînde Ayasofya'dan sonra eyle bir musanna' binâ olunmamış idi. Zelzeleden münhedim olup kudûm-i yümn-i Sultân Mehemmed Gâzî ile esâs-ı binâsın ka'r-ı zemîne varınca nâm [ü] nişânın ref' eyleyüp câmi'-i Mehemmed Hân binâ olundu.

Eşkâl-i câmi'-i Ebü'l-feth: Bu câmi'in yemîn [ü] yesârından (–) kademe taş nerdübân ile su'ûd olunur. Ve zemînden tâ sutûh-ı dam [u] bâmına varınca zirâ'-ı bennâ ile seksen yedi zirâ'dır. Vech-i arzdan atebe-i suflâsına varınca dörd zirâ' kaddi mürtefi'dir.

Ve çâr-pâye-i âlî üzre evce münkalib olmuş bir kubbe-i âlîdir ve mihrâb tarafında dahi nîm kubbedir. Ve yemîn ü yesârında iki sommâkî amûdlar var kim ve mine'l-iberdir. Mihrâbı ve minberi ve hünkâr mahfili ve mü'ezzinân mahfili beyâz mermerden sâde güzeli kâr-ı kadîmdir. Ve kubbe-i pür-envâr içre iki tabaka kanâdîller ile zeyn edecek tabakaları vardır. Ve mihrâbın sol tarafında Cübbe Alî hazretlerinin külâh-misâl dilim dilim bir sancağı vardır.

Ve kıble kapusundan tâ mihrâba varınca bu câmi‘in tûlu (–) ayakdır ve arzı (–) ayakdır. Ve câmi‘ içre kanâdîllerden gayrı maslûbât âvîzeler yokdur. Ammâ du‘â müstecâb olacak rûhâniyyetli câmi‘dir. Zîrâ binâ olundukda bennâ ve ummâlînden gayrı millet hidmet etmemişlerdir. {Cümle huddâmları müselmânlar idi.} Ve ile’l-ân bâb-ı sa‘âdetinden içre Yahûd [u] Nasrânî girmemişdir. Cemî‘i huddâmları gasl edüp hidmet ederlerdi. Ve gazâ mâlından binâ olduğuyçün rûhâniyyet vardır. Ve hâlâ hâl sâhibi kimesnelerden hâlî değil bir nazargâhdır.

Ve kıble kapusundan taşra çıkarken sağ tarafda çâr-kûşe beyâz mermer üzre müzehheb ve lâciverd ile Hattât Demircikulu’nun celî hat ile tahrîr olunan hadîsdir: [36] Ve çâr-kûşe haremi dahi tûlen ve arzen (–) ayakdır. Ve yemîn ü yesârında ve bir dahi kıblesi kapusunda (–) kademe taş nerdübân ile urûc olunur haremin cânib-i erba‘asında yan soffaları üzre cümle gûnâ-gûn ibret-nümûn amûd-ı nakş-ı bûkalemûnlar var kim âdem hayrân olur. Hattâ hareminin kıble kapusunun iç yüzündeki amûd-ı ebrî içre bi-emrillâh taşın mevcinde bir hırka-i peşmîneli Mevlevî külâhlı ve eli mirvahalı bir dervîş sûreti vardır, gûyâ zî-rûhdur. Temâşâgâh-ı ünâsdır kim Musavvirü‘l-Hallâk eyle tahrîr etmiş.

Ve bu haremin tâ vasatında bir âbdesthâne havzı vardır. Cânib-i erba‘asında sekiz amûd üzre bir mevzûn levhalı kurşum ile mestûr bir kubbe-i serâmeddir. Bu havzın cânib-i erba‘asında evc-i semâya ser-çeküp minârelere hemtâ serâmed sebiz-gûn servler var kim gûyâ her biri yeşil melekdir.

Ve câmi‘in yemîn [ü] yesârında birer tabakalı seng ile bünyâd olunmuş minâre-i âliyeleri var kim vâcibü‘s-seyrdir. Her biri (–) kademe bâlâdır. Ve haremin cânib-i erba‘asında (–) kubbe-i vâlâdır.

Ve haremin zemîni eyle mermer-i reng-â-rengler ile mefrûşdur kim gûyâ ruhâm-ı mînâdır. Ve haremin cânib-i erba‘asındaki revzenlerin taşra atebeleri üzre olan kitâbeler içre yeşil sommâkî üzre beyâz mermer-i hâm ile Yâkût-ı Musta‘sımî {tarzı} hattıyla sûre-i Fâtiha kitâbet olunmuşdur kim diyâr-ı İslâm’da bu gûne mermer üzre hatt-ı Yâkût görülmemişdir.

Ve mezkûr havz-ı latîf üzre üstâd-ı kâmil kemâl-i ma‘rifetin ayân u beyân etmeğiçün sarı pirincden bir gûne şebeke kafes örmüşdür kim bu dahi makdûr-ı beşer değildir. Ve havz-ı kebîr içre bir mermer musanna‘ kadehden gûnâ-gûn fevvârelerden âb-ı revândan şâz olup şeb [u] rûz âdem gerdeni-misâl pertâb edüp cereyân etmededir. Ve havz-ı müdevverin cânib-i erba‘asındaki uyûnlardan ***[40b]*** cümle cemâ‘at-i kesîreler tecdîd-i vuzû’ edüp âb-ı hayâtından nûş edüp def‘-i atşân ederler.

Hâsıl-ı merâm ol bünyâd-ı refî‘ü‘l-imâdın tekmîline sa‘y-i belîğ edüp kubbe-i azîm-i nîlgûnun rif‘at-ı intisâbını Hayyâm-ı Mînâ nâm seb‘-i

sidâd(?) gibi bülend ve hoş binâ-yı dil-pesend etdiler kim vasfında lisân kâsırdır.

Ve bu câmi‘in mihrâb önünde ravza-i Rıdvân’dan nişân verir bir bâğ-ı İrem içre Ebü‘l-feth Gâzî‘nin ve ehlinin türbe-i pür-envârları vardır. Andan gayrı câmi‘in cânib-i selâsında bir sahrâ-yı azîm-misâl bir haremi vardır kim sekiz yerde kapuları vardır. Bu haremin iki cânibinde (binâ) bâğçeler vardır, andan hâric câmi‘in tarafeyninde Semâniyye medreseleri vardır. Cümle (–) hücrelerdir kim mâl-â-mâl talebelerdir. Anlardan hâric tarîk-i âm aşırı medârislerin iki câniblerinde sûhtevât tetimmeleri vardır. Cümle (–) hücreler içinde tâlib-i ilm ile memlûdur.

Ve bir dârü‘z-ziyâfe ve bir dârü’ş-şifâ ve bir mihmân-sarây-ı azîm ve bir hammâm-ı kadîm ve bir mekteb-i sıbyân-ı ebcedhân ile ârâste olmuş bir câmi‘dir kim bir mürtefi‘ yerden bu câmi‘-i latîfin cânib-i erba‘asında olan imâretlere im‘ân-ı nazar ile nazar etsen sâfî rusâs-ı hâsdan göm gök bir amâristândır kim berk urup durur. Bu âsârlardan gayrı koca Ebü‘l-feth niçe bin imâret ile şehr-i İslâmbol’un enderûn [u] bîrûnunda niçe âsâr-ı azîmler edüp İslâmbol’u ma‘mûr [u] âbâdân etdi.

{**Mi‘mârbaşı ile Ebü‘l-feth’in mürâfa‘a-ı şer‘-i Resûl olduğun beyân eder**}

Bir gazûb pâdişâh-ı Cem-cenâb olmağile câmi‘i binâ eden mi‘mârbaşıya itâb edüp,

“Benim câmi‘im niçün Ayasofya kadar âlî etmeyüp benim birer Rûm harâcı değer sütûnlarımı kesüp câmi‘im alçak etdin?” dedikde mi‘mâr eydir:

“Pâdişâhım İslâmbol’da zelzele çok olup metânet üzre inkırâzu’d-devrân mü’ebbed ola deyü iki amûdu üçer zirâ‘ kesüp câmi‘-i Ayasofya’dan sehel alçak etdim” deyü özür buldu.

“Özrü cürmünden eşeddir” deyü Ebü‘l-feth amân vermeyüp mi‘mârbaşının iki ellerin bileklerinden kat‘ etdi.

Ertesi gün mi‘mârbaşı ehl [ü] iyâliyle İslâmbol mollâsı olan (–) hazretlerinin huzûruna varup Ebü‘l-feth Gâzî‘den şikayet edüp,

“Mürâfa‘a-i {şer‘} olunmasın taleb ederim” dedikde derhâl (–) hazretleri kethudâsını Ebü‘l-feth’e gönderüp şer‘-i şerîfe da‘vet eder. Hemân Ebü‘l-feth,

“Emir şer‘-i Resûl-i mübînindir” deyüp lepâçesin geyüp kemerine bir bozdağan topuz alup bâb-ı şerî‘ata yüz sürerek gelüp ba‘de’s-selâm aleyk alınup sadr-ı âlîde karâr etmek murâd edindikde (–) hazretleri,

“Oturma beğim, hasmınla mürâfa‘a-yı şer‘ olup ayak berâber durun” dedikde mi‘mârbaşı da‘vâya âğâze edüp eydir:

“Sultânım, ben bir üstâd-ı kâmil mi‘mâr [u] mühendis-i âmil idim.

Bu âdem, ‘Benim câmi‘im niçün alçak edüp iki direğim kesdin’ deyü benim iki ellerim kesüp beni kâr [ü] kesbimden ve kifâf-ı nefsimden alıkoyup ehl [ü] iyâlim beslemeğe iktidârım kalmadı. Emir şer‘-i şerîfin” deyüp summun bükmün durdu.

“Beğim ne dersin, bu âdemin ellerin siz mi kat‘ etdiniz?” deyince hemân Ebü‘l-feth,

“Vallâhi sultânım, bu âdem benim birer Mısır harâcı değer amûdlarım kat‘ edüp câmi‘im bî-şöhret olup alçak olduğıyçün ellerin kat‘ etdim. Emir şer‘-i şerîfindir” dedikde hemân (–) hazretleri,

“Beğim şöhret âfetdir. Câmi‘ sahrâda {ve} küşâde olsa ve alçak olsa ibâdete mâni‘ değildir. Senin taşın cevâhir dahi olsa kıymeti yine bir taşdır. Ammâ bu âdem melekden mükerrem, kırk yılda hâsıl olur. Ve nâ-şer‘î kat‘-ı yed edüp tehevvür etmişsiz. Bu âdem kârdan kalup şimden gerü kârı cimâ‘ etmek olsa gerekdir. Evlâd [u] ensâbı kesret üzre olup kifâf-ı nefsleri şer‘ân senin üstüne lâzımdır. Ne dersin beğim?” dedikde hemân Sultân Mehemmed,

“Emir şer‘in” dedükde (–) hazretleri,

“Emr-i şer‘ budur kim mi‘mâr da‘vâ etse şer‘an sizin dahi elleriniz kat‘ olunur. Zîrâ şer‘-i şerîfden me’zûn olmadan nâ-şer‘î iş edenin emr-i şer‘ile hakkından gelinir” dedükde Ebü‘l-feth,

“Sultânım Beytü‘l-mâl-ı müslimînden kifâyet mikdârı ulûfe edelim” dedikde hemân mollâ,

“Hayır, Beytü‘l-mâl’e gadr etmen. Bu iş izn-i şer‘siz olmuşdur, kabâhat sizindir. Siz kendi ***[41a]*** ulûfenizden bu mecrûha beher yevm onar akçe ferâgat edersiz” deyü hükm etdükde Ebü‘l-feth,

“Yigirmişer akçe olsun, ammâ kat-ı yed etdiğim bana helâl etsün” dedükde Mi‘mârbaşı tesellî-i hâtır bulup,

“Dünyâda ve âhiretde helâl olsun” deyü yevmiyye yigirmişer akçenin berât hüccetin alup gitdi.

Sultân Mehemmed dahi kat‘-ı alâka ve fasl-ı husûmet hüccetlerin alup da‘vâ ve nizâ‘dan halâs olunca hemân (–) hazretleri,

“Pâdişâhım şer‘-i şerîfe hoş geldin, ol mahalde da‘vâcın var idi, iktizâ-yı şer‘ ol idi kim huzûr-ı şer‘de müdde‘în ile berâber olaydın. Anıniçün sana ta‘zîm etmedik. Şimdi sana ta‘zîm farz mesâbesindedir” deyü seccâde üzre teklîf etdiler.

Hemân gazûb Sultân Mehemmed eydir:

“Eğer efendi bu sultândır deyü bana himâye edüp mi‘mâra gadr edeydin şu topuz ile seni hurd ederdim” deyü eteği altından topuzu sapıyla gösterdi.

Hemân (–) hazretleri eydir:

“Eğer beğim sen dahi benim şer‘ile hükm etdiğime rızâ vermeyüp zerre kadar şerî‘atdan nükûl edeydin şu seccâde altındaki ejdere seni helâk etdirirdim” deyü seccâdeyi küşâde edince bi-emrillâh seccâde altından bir ejdehâ kıjğırup dehânından âteş-feşânlık ederken Monlâ hazretleri ejdere “Epsem ol” deyü hitâb edüp seccâdeyi yine setr edince hemân Sultân Mehemmed (–) hazretlerinin dest-i şerîfin bûs edüp du‘â-yı hayrları ile şeref-yâb olup sarâyına müteveccih oldular. Böyle bir pâdişâh-ı azîmü’ş-şân iken bâb-ı şerî‘ate gelüp itâ‘at etdi.

Andan mi‘mârın baş halîfesi Abdâl Sinân mi‘mârbaşı olup bu câmi‘e niçe zamîme âsâr-ı binâlar etdi.

Ba‘dehu Alî Kuşcu nâm ilm-i nücûmda benâm-ı hümâm gelüp bu Ebü‘l-feth’in câmi‘i hareminin içinde Boyacılarkapusu cenbinde sıbyân-ı müslimîn içün dârü‘t-ta‘lîm-i Kur’ân binâ olunan kubbe-i âliye önünde mezkûr Alî Kuşcu âye[t]: [37] nass-ı kâtı‘ı üzre çâr-kûşe bir beyâz mermer içre bir mîkât etmişdir kim rub‘-ı meskûnda nazîri yokdur. Bu câmi‘-i dil-küşâyı Ebü‘l-feth bu tahrîr olunduğu üzre itmâm edüp cihân-ârâ bir pâdişâh olup zamân-ı hilâfetinde memâlik-i Âl-i Osmân ma‘mûr [u] âbâdân oldu.

Ebü‘l-feth Gâzî‘nin zamân-ı saltanatlarındaki fütûhâtları beyân eder

İbtidâ Tuna Belgradın muhâsara edüp bî-feth rücû‘ etdi. Ve cezîre-i Mora’da kal‘a-i Gördüs ve dahi kal‘a-i Misistre ve kal‘a-i Kostantıniyye ve kal‘a-i Atina ve kal‘a-i Eğriboz {875} ve Avrethisârı ve Alacahisârı ve Belgrad kurbünde Havâle kal‘ası ve Semendire kal‘ası ve Silifke kal‘ası ve Mut kal‘ası, Varsak Kara{hisârı} kal‘ası, vilâyet-i Germiyan’da Kütâhiyye kal‘ası ve Karaman’da Ermenak kal‘ası ve Kalonhisârı ve Kefe kal‘ası sene 880 ve İbn Germiyan kal‘ası ve Sudak ve Kerç ve Balıklağa ve Menkup kal‘ası. Bu Kefe’den beri mezkûr kal‘alar Kırım cezîresi etrâfındadır.

Ve vilâyet-i Karaboğdan fethi sene 881 ve cezîre-i Ayameki ve cezîre-i Pulya’dan ba‘zı kılâ‘lar sene 880, feth-i vilâyet-i Karaman sene 882 ve kal‘a-i Samsun ve kal‘a-i Sinop ve kal‘a-i Tarabefzûn sene 865 feth oldular.

Ve R[û]meli’nde feth-i kal‘a-i Arnavud İskenderiyyesi sene 883 ve ceng-i Uzun Hasan sene 878 ve kal‘a-i Elbasan sene 871.

Ve’l-hâsıl zamân-ı devletinde yetmiş yedi sancak yerler feth olup {(–) aded hutbesi tilâvet olunur}. Âhir hicretin sene 886 Mâldepe kurbünde merhûm olup na‘ş-ı şerîfin Üsküdar’dan İslâmbol’a geçirüp câmi‘in mihrâbı önündeki kubbe-i cennet-mekân-ı âşiyânda defn etdiler. Müddet-i saltanat 31 sene ve müddet-i ömr-i azîzleri 51 sene.

Andan serîr-i saltanat, Sultân Bâyezîd-i Velî‘ye nasîb olup İslâmbol’u

ta‘mîr ü termîm ederken hikmet-i Hudâ kazâ-yı âsumânî İslâmbol içre yedi gün altı gece bir zelzele-i azîm olup Galata kal‘asının niçe yerleri münhedim olup ta‘mîr ü termîm olunup Yağkapanı‘nın atebe-i ulyâsı üzre Mi‘mâr Murâd çâr-kûşe bir mermer üzre celî hatt ile yazmışdır, ammâ hakkâ ki sikkeyi mermerde kazmışdır. Târîh

În hisâr-ı refî‘ kez sengîn

Hasmrâ ber-teneş rasîd sal‘a.

Ve zamân-ı şehî ki rü’yet-i û

Ez kamer mihterest der tal‘a

Çün meremmet şüd û be-vakt-i şerîf **[41b]**

Şüd müverreh imâret-i kal‘a.

Sene (–).

Bu zelzeleden münhedim olan yerler fermân-ı şehriyâr ile altmış günde ta‘mîr ü termîm olundu. “Yanko ibn Madyan zamânından berü böyle bir zelzele-i azîm olmamışdır” deyü yazmışlar.

Andan Bâyezîd-i Velî İzmit sancağında Geyve nâm kasabada nehr-i Sakarya üzre on dörd göz bir cisr-i azîm inşâ etdirmişdir kim her bir tâkı tâk-ı kehkeşândan nişân verir bir kantara-i metîndir.

Andan şehr-i Osmâncık’da Kızılırmak üzre on tokuz kemer bir cisr binâ etdi. Ve Sarhan diyârında nehr-i Gedüz üzre on tokuz tâk-ı nüh-tâk bir cisr inşâ etmişdir kim meşhûr-ı âfâk kavs-ı kuzahdan nişân verir bir köprüdür. Ve andan İslâmbol içre câmi‘in binâsına şurû‘ eyledi.

Evsâf-ı câmi‘-i selâtîn-i sâmin [sâlis] Sultân Bâyezîd Hân-ı Velî

Dâhil-i Kostantıniyye’de Sarây-ı atîk kurbünde esâsına bed’ etdüği câmi‘-i güzînin ibtidâ târîhi sene selâse ve tis‘ mi’ede [903] şürû‘ olundu ve sene ihdâ aşere [ve] tis‘ mi’ede [912] itmâm olundu. Bu câmi‘-i şerîfin evsâfı hemân Sultân-ı mûmâ-ileyhin vâlid-i emcedi fâtih-i Kostantıniyye Sultân Mehemmed Hân Gâzî‘nin zikr olunan câmi‘i evsâfına yakındır. Ammâ bu câmi‘in iki minâre-i mevzûnu birer tabaka olup câmi‘e muttasıl değildir. Câmi‘e muttasıl yemîn [ü] yesârında müsâfirîn içün iki aded tevhâne binâ olunmuş, minâreler anlara muttasıldır. Ba‘dehu mezkûr tevhâneleri câmi‘e ilhâk edüp câmi‘-i şerîf iki cânibinden dahi vâsi‘ oldu.

Kıble kapusundan tâ mihrâba varınca zergerdân ayak ile (–) ayakdır. Ve arzı yemîn ü yesârından (–) ayakdır. Arzı tûlünden dırâz olmuş olur. Zîrâ zikr olunan tevhâneleri ilhâk etmişlerdir.

Eşkâl-i câmi‘-i Bâyezîd Hân-ı Sânî ya‘nî Bâyezîd-i Velî: Evvelâ çâr-pâye-i âlî üzre eflâke kad çekmiş bir kubbe-i müdevver-i âlîdir. Ve kıble tarafında mihrâb üzre ve kıble kapusu üzre nîm kubbeler dahi

kubbe-i kebîre zamîme olmuşdur.

Ve câmi‘in yemîn ü yesârında iki unnâbî-gûn sommâkî amûdları var kim misilleri meğer Mısır’da Sultân Kalavan câmi‘inde ola. Ve bu amûdlar üzre câmi‘ içre iki tabaka kanâdîl zeyn edecek devvâreler ile bezenilmiş bir câmi‘-i müzeyyendir.

Ve bu câmi‘in yemîninde selâtîn-i kirâm-ı Âl-i Osmân salât-ı cum‘a edâ [e]decek bir makâm-ı fevkânî etmişler kim lâ-nazîrdir.

Ba‘dehu sene (–) târîhinde Sultân İbrâhîm Hân bu mahallin cânib-i selâsına müzehheb ü mutallâ şebeke kafesler inşâ edüp gûyâ kafes-i huld-i berîn oldu. Ammâ mihrâbı ve minberi ve mü’ezzinân mahfili mermer-i hâmdan sâde güzelidir. Ve mihrâb üzre Hattât Şeyh hattıyla (–) tahrîr olunmuşdur.

Ve beş kapusu vardır. Ve taşra hareminin cânib-i erba‘asında yan soffaları üzre cümle gûnâ-gûn (–) aded sütûnlar üzre (–) aded kubbe tâs-ı ser-nigûnlardır.

Ve haremin tâ vasatında bir havz-ı azîmi vardır, cümle cemâ‘at-i kesîre andan tecdîd-i vuzû’ ederler.

Ve bu havuz üzre fâtih-i Bağdâd Sultân Murâd sekiz mermer sütûn-ı beyâz üzre bir serâmed kubbe-i mevzûn inşâ etmişdir.

Ve bu havzın etrâfında dörd aded serâmed serv-i tûbâları var kim her bir gûne serv-i sehîlerdir.

Ve bu câmi‘-i şerîfin esâsına ibtidâ olundukda mi‘mârbaşı

“Pâdişâhım mihrâbı nice vaz‘-ı esâs edelim” deyü su’âl etdükde Sultân Bâyezîd-i Velî mi‘mâra hitâb edüp,

“Ayağım üzre bas” derler.

Mi‘mâr kadem ber-kadem basup Ka‘be-i şerîfi müşâhede edüp hemân Bâyezîd Hân’ın pâyine mi‘mâr yüz sürüp mihrâbı ibtidâ kılup yine mihrâbda iki rek‘at salât-ı hâceti Bâyezîd-i Velî kılup hayır ile itmâmıyçün hayr du‘â ederler.

Ve ba‘de’l-itmâm ibtidâ cum‘ada niçe yüz bin cemâ‘at-i kesîre içinde Bâyezîd-i Velî buyururlar kim,

“Her kim salât-ı asrın ve salât-ı işânın sünnetin ömründe terk etmemiş ise ol imâmet etsin” buyurduklarında deryâ-misâl cemâ‘at içre salât-ı asr [ve] işânın sünnetin bir tertîb üzre edâ etmiş bir âdem bulunmayup meğer kendüleri sâhib-i tertîb imişler.

“*Elhamdü lillâh* sefer ü hazarda ve müddet-i medîd ömr-i azîzimizde biz cemî‘i sünnetleri terk etmedik” deyü imâmet ederler.

Ve gâyet helâl [ü] zülâl-i mâl ile binâ olunduğundan gâyet ***[42a]***

rûhâniyyetli câmi‘ olup ve İslâmbol’un çârsû-yı bâzârı içre vâkı‘ olduğundan şeb [u] rûz niçe bin cemâ‘at-i kesîrden ârâm yokdur. Kerrâtile vâkı‘ olmuşdur kim bir cemâ‘at salât-ı asrı edâ edüp ba‘de’s-selâm bir cemâ‘at dahi kâmete ibtidâ edüp evvelki cemâ‘ate Âyetü‘l-kürsî ved[â‘] etmeğe mâni‘ olup gayrı cemâ‘at basar. Tâ bu mertebe izdihâm kesîrdir. Ve şeb [u] rûz havz-ı azîmin muslukları kapanmayup dâ’imâ cereyân etmededir. Zîrâ cemâ‘atden bir ân ârâm yokdur.

Ve bu câmi‘ üzre dâ’imâ nûr berk urur. Ve mihrâbı revzenleri önünde bir ok menzili bir hadîka-i İremezât’dır kim cemî‘i müsmirât-ı gûnâ-gûn ile ârâste bir bâğ-ı İremdir. Mihrâb tarafında sultân-ı mûmâ-ileyh-i cennet-mekânın âşiyân-âsûde olduğu mekân ve merkad-i münevveri *enârallâhu mazca‘ahu* âsâr-ı meşhed-i zâhiri mermer-i hâm-ı sefîddendir ve rusâs-ı hâs ile pûşîdedir.

Ve mâhavl-i merkad-i pür-envârı ravza-i Rıdvân’dan nişân verir bir bâğ-ı cinândır.

Ve bu câmi‘in iç harem[i] hâricinde olan sahrâ-misâl harem-i azîmin cânib-i selâsında dekâkînler inşâ edüp esnâf-ı sanâyi‘ât [u] ehl-i hıref ile ârâste ve bir matbah ve me’kel-i dârü‘z-ziyâfe ile pîrâste ve dâr-ı müsâfîrin ile perhâste bir haremdir.

Ve bir mekteb-i sıbyân [u] tıflân-ı fukarâ-yı a‘yânzâdeler içün bir ta‘lîm-i Kur’ânı ve bir dârü‘l-kurrâsı vardır.

Ve haremin cânib-i erba‘asında altı kapusu vardır. Bu harem inden hâ{ric} serâpâ gûnâ-gûn dıraht-ı müntehâlar ile müzeyyen olmuşdur. Ammâ ekseri şecere-i tût-ı gûnâ-gûndur. Bu eşcârâtların zıll [u] himâyesinde niçe bin âdem sâyedâr olup kifâf-ı nefs içün niçe bin gûne eşyâlar fürûht ederler.

Ve bu haremden taşra bir azîm vâdî vardır, Sultân Bâyezîd meydânı derler. Cânib-i erba‘ası dekâkîn-i gûnâ-gûnlar ile müzeyyendir. Bir tarafında Bâyezîd Hân’ın yetmiş kubbe-i azîm bir medresesi vardır.

Bu câmi‘in nâzırı şeyhülislâmlar olması haysiyyeti ile bu medresenin dersiâmı şeyhülislâmlardır. Haftada bir kerre ders takrîr eder. Talebelerine bahâ-i lahmiyye ve şem‘iyye vazîfe-i mu‘ayyeneleri mâh be-mâh vâsıldır. Zîrâ gâyet metîn evkâfdır.

Ve cümle iki bin kırk hüddâmı vardır. Cümleden muvakkıtının ulûfesi şart-ı vâkıf üzre ziyâdedir. Zîrâ memâlik-i İslâm’da ne kadar keştîbân [u] mellâhânlar var ise cümlesi Sultân Bâyezîd Hân muvakkıtına muhtâclardır. Zîrâ câmi‘-i şerîfin kıblesi keşf-i kerâmet ile dürüst olduğundan cümle re’îslerin kıble-nümâları ve sâ‘at kafleleri bu câmi‘ mihrâbında tas[h]îh olup muvakkıte muhtâclardır. Ve cemî‘i Frengistân’da ilm-i nücûma mâlik olan üstâd kefereler mîkâtları ve kıble-nümâların câmi‘-i Bâyezîd Hân’da tas[h]îh ederler, meşhûr-ı

âfâk bir mihrâb-ı sahîhdir.

Bu mihrâbdan mâ‘adâ Sultân Bâyezîd-i Velî‘nin feth etdüği diyârlarda ve gayrıda cümle (–) altmış hutbe ve mihrâba mâlikdir. Câmi‘-i Emîr Buhârî *aleyhi rahmeti’l-Bârî* tekyesi ve câmi‘i ve Galatasarâyı ve câmi‘i, Bâyezîd Hân binâsıdır. *Tekabbelallâhu cemî‘a hasenâtihim*.

Zamân-ı sa‘âdetlerinde olan feth [u] fütûhâtları beyân eder: Evvelâ feth-i kal‘a-i Moton ve Koron ve Arkadiya ve Kalamata ve Kalavrata ve Holumiç ve Taraboliçe ve Ballıbadra ve Anavarin kal‘aları sene 906 feth oldu. Bu merkûm kal‘alar cümle Mora cezîresinin cenûbî ve garbîsi tarafında vâkı‘ olmuş kal‘alardır. Mahallinde birer birer tavsîf olunur.

Andan feth-i kal‘a-i İnebahtı sene 905 ve feth-i kal‘a-i Kili ve kal‘a-i Akkirman sene 889. Feth-i Tarsûs ve Adana ve Arnavudluk’da kal‘a-i Dırac ve kal‘a-i Avlonya Kanye’si ve Kara Boğdan isyân edüp harâca kesildi. Sene 918.

.....(1 satırlık yer boş).....

Niçe kal‘alar fethinden sonra oğlu Sultân Selîm-i Evvel ile def‘a-i sânîde Çorlu sahrâsında ceng edüp inhizâm sûretinde olup cümle kul kendüden rû-gerdân olup Bâyez{îd} Hân İslâmbol’a gidüp akabince Selîm Hân İslâmbol içre girüp Yenibâğçe nâm mahalde hayme-i bâr [u] büngâhiyle meks edüp cümle kul (Selîm) ***[42b]*** Selîm Hân’dan tecdîd-i bî‘at edüp Selîm Şâh müstakil pâdişâh-ı zîşân olup pederi Bâyezîd Hân’ı Edirne kurbünde Dimetoka kal‘asına fermân edüp Edirne’ye bir merhale karîb kasaba-i Havsa’ya vardıkda bi-emrillâh {Bâyezîd Hân} sene (–) vefât etdi. Sebeb-i intikâlinde kıyl [ü] kâl-i kesîre olup “Âh Cem Şâh” deyü rûh teslîm etdi derler. Ba‘zılar mesmûmen merhûm olurken,

“Selîm ömrün az olup gazân çok olsun” deyü rûh-ı pür-fütûhu revân-ı evc-i ılliyyîn olup na‘ş-ı şerîfi merkûm câmi‘i hazîresinde medfûndur.

Müddet-i saltanat 33 sene, ömreş (–) sene,

Andan oğlu Selîm Şâh-ı Evvel halîfe-i müstakil olup ibtidâ gazâsı Îrân-zemîn şâhı Şâh İsmâ‘îl’i kal‘a-i Ahıska altında Çıldır sahrâsında münhedim edüp iki kerre yüz bin Kızılbaş-ı evbâşı dendân-ı tîğdan geçirüp bizzât şâh yedi atlı ile cân halâs edüp Tâclı Hânım nâm hâtûnu üç yüz cevârîsiyle esîre olup Defterdâr Tâczâde Ca‘fer Çelebi’ye emânet kondu ve Âsitâne-i sa‘âdet’e getirildi.

Bu sefer-i zafer-me’serde kal‘a-i Kars ve kal‘a-i Ahıçka ve kal‘a-i Ardahan ve ma‘ahû tevâbi‘i ve kal‘a-i Hasan ve Erzurûm ve Bayburd ve Canha ve kal‘a-i Kemâh ve yine Kara Hamîd ve Diyârbekir ve kırk pâre tevâbi‘i kal‘aları ve inhizâm-ı sâhib-i Mar‘aş ibn Zülkadr Sultân

Alâüddevle katl olunup yetmiş aded boybeğleri kelleleri ile Mısır Sultânı Gavrî‘ye gönderildi.

Andan Gavrî‘ye Mısır üzre sefer olunup feth-i kal‘a-i Halebü’ş-Şehbâ yigirmi pâre kal‘asıyla sene (–) ve kal‘a-i Şâm kırk iki pâre kal‘aları ile sene (–) feth olundu.

Ve kal‘a-i Şâm-ı Tarabulus yetmiş pâre kal‘asının cümle Dürûzî ve Rûzî kal‘aları feth oldu.

Ve feth-i Beytü‘l-mukaddes ve Gazzetü‘l-Hâşim Gazze ve Remle on yedi pâre kal‘aları ile feth olup bir sene Şâm-ı cennet-meşâmda meştâ edüp andan sene (–) (–) ayında Kâkûn sahrâsında Sultân Gavrî ile ceng-i azîm edüp Gavrî Hân bu gazâda âhiret gavrına erüp şehîd olup cümle asker-i Çerâkis-i nâkes dendân-ı tîğdan geçüp bakıyyetü‘s-seyflerin akîbince Selîm Hân Mısır’ı muhâsara edüp kâmil (–) ay ceng-i azîm edüp sene 922 târîhinde Sultân Selîm *şivey şivey* lafzı târîh olup üç yüz pâre şehriyle ve yedi bin pâre kurâsıyla eyâlet-i Mısır’ı feth edüp Hayrebeği Mısır hâkimi ve Kemâl Paşazâde Ahmed Efendi’yi kadı‘asker edüp Mekke ve Medîne zabt [u] rabt olunup Selîm Hân hâdimü‘l-Haremeyni’ş-şerîfeyn olup kılıcı arşa asdı.

Ba‘dehu İslâmbol’a gelüp sene 926 târîhinde ömür kemânın yasdı. Esâsına mübâşeret olunup nâ-tamâm kalan câmi‘inin mihrâbı önündeki kubbe-i mahbıt-ı pür-envâr içinde medfûndur. Tarabefzûn’da mütevellid olup anda şehzâde hâkim olmuşdu.

Müddet-i saltanat 9 sene, ömreş (–) sene. Ve cülûsuna târîh *“Feyz-i İlâh”* ve dîğer târîh *“Dayf-ı İlâh”* lafızları vâkı‘ olmuşdur, sene 926. Tokuz senede bin bir hutbesi tilâvet olunup hâlâ ma‘mûr cevâmi‘lerdir.

Andan yerine oğlu nâsır [u] mu‘în-i ehl-i îmân ve kâsir-i ru’ûs-ı ehl-i nazar-ı tuğyân âşır-ı selâtîn-i Âl-i Osmân es-Sultân ibnü‘s-Sultân es-Sultân Gâzî Süleymân Hân ibnü‘s-Sultân Selîm Hân-ı Evvel kişver-keşân-ı Îrân [u] Tûrân *tâbe serâhümâ* müstakil pâdişâh olunca Süleymân Hân vâlid-i mâcidinin esâsında nâ-tamâm kalan câmi‘inin itmâmına bezl-i ihtimâm etdi.

Evsâf-ı câmi‘-i Sultân Selîm Hân-ı Evvel

Peder-i azîzinin kabr-i pür-envârının kurbünde pederi nâmıyla sene seb‘ ve ışrîn ve tis‘ mi’ede [927] şürû‘ etdi ve sene selâse ve selâsîn ve tis‘ mi’ede [933] itmâm olundu. Bu câmi‘ İslâmbol dâhilinde halîc-i bahre hâ’il bir kûh-ı bâlâ üzre bir câmi‘-i bâlâ-yı ibret-nümâdır. Ammâ sâ’ir cevâmi‘ler gibi derûn-ı câmi‘de aslâ amûd-ı âlîlerden bir âsâr yokdur. Hemân çâr-dîvâr üzre kubbe-i âlîdir kim ilm-i hendeseye mâlik olan üstâdlar gelüp temâşâ edüp,

“Koca Mi‘mâr Sinân yed-i tûlâsını ayân etmiş” deyü engüşt ber-dehen edüp hayrân olurlar. Hakkâ ki çâr-dîvâr üzre atlas-ı felekde böyle

bir vâcibü‘s-seyr kubbe-i mînâ binâ olunmamışdır. Cümle mühendisîn nazar edüp {vâlih olurlar}. Ve zirâ‘-ı bennâ ile ölçüp, ***[43a]***

“Ayasofya kubbesinin cânib-i müdevverinden birer şibr vüs‘at üzre binâ olunmuşdur” deyü ta‘rîf ü tavsîf ederler.

Hakkâ ki kubbe-i eflâke mânend bî-mânend kubbe-i nîlgûndur. Lâkin Ayasofya kubbesi bu kadar âlî değildir. Kaddi elli sekiz zirâ‘ binâ-yı âlîdir, dahi âlî binâ olunmamasının aslı zemîni gâyet mürtefi‘ kûh-ı bâlâ üzre vâkı‘ olmuşdur. Ve hareminin sağ tarafında kefere zamânı su sahrîci bir fecc-i amîk sarnıc vardır. Ve yine hareminin şimâlî tarafında “Kırk Nerdübân” nâmıyla ma‘rûf elli dörd kademe bir nerdübân ile nüzûl olunur bir uçurum yerdir. Bu iki uçurum ortasındaki püşte üzre bu câmi‘ vâkı‘ olmağile zelzeleden masûn [u] mahfûz olmasıyçün âkıbet-endîş Mi‘mâr Sinân-ı hurdedân câmi‘i alçak edüp çâr-dîvâr üzre inşâ etdi.

Bu câmi‘ tûlen ve arzen (–) ayakdır. Mü’ezzin mahfili sağ taraf dîvârına muttasıl (–) sütûn-ı mermer üzredir. Ve minberi ve mihrâbı beyâz mermerden sâde-kâr mihrâbdır. Üzerinde (–) (–) (–) olunmuşdur.

Ve câmi‘in solunda (–) sütûn üzre bir hünkâr ma‘bedhânesi vardır. Bunda dahi İbrâhîm Hân müzehheb kafesler inşâ etmişdir.

Ve kubbe etrâfında leyle-i mübârekelerde kanâdîller çerâğân edecek bir kat tabaka vardır. Ve niçe bin âsâr-ı maslûbât âvîzeler ile müzeyyen bir câmi‘dir. Bunlardan gayrı câmi‘ içre bir alâmet yokdur.

Mihrâb tarafındaki revzenlerin önünde Selîm Hân’ın kubbe-i pür-envârı bir bâğ-ı İrem içinde feryâd-ı andelîb’in asvât-ı hazîni istimâ‘ olunur bir kubbe-i şeşhânedir.

Ve bu câmi‘in üç kapusu vardır ammâ kıble kapusu dâ’imâ küşâdedir.

Ve bu câmi‘in yemîn [ü] yesârında câmi‘e muttasıl tevhâne-i müsâfirînler vardır. Ve yemîn [ü] yesârında birer şerîfeli iki aded minâreleri dahi sâ’ir minâreler gibi âlî değillerdir. Kadleri (–) kademe nerdübândır.

Ve haremi beyâz mermer-i hâm ile mefrûş üç bâblı ve cânib-i erba‘asında yan soffaları üzre cümle (–) sütûn-ı gûnâ-gûn üzre hurde (–) aded kanatlardır. Ve (–) aded revzenlerdir ve (–) aded câmlardır.

Ve haremin tâ ortasında bir âbdest havzı ve fevvâreleri dâ’imâ pertâb edüp cemâ‘at-i müslimîn tecdîd-i vuzû’ ederler âb-ı hayâtdan nişân verir zülâli vardır. Bu havuz üzre dahi Murâd Hân-ı Râbi‘ sekiz sütûn üzre bir sivri kubbe-i levha inşâ etmişdir. Ve havuz etrâfında çâr servi dırahtı vardır.

Ve bu harem hâricinde bir harem-i azîm içre gûnâ-gûn eşcârlar ile müzeyyen bir harem-i kebîrdir. Üç kapusu var, kıblesinde Türbekapusu,

garbında Çârsûkapusu, şimâlinde Kırknerdübânkapusu.

Çârsûkapusu dibinde Çukurbostân'a nâzır bir kubbe-i azîm mekteb-i sıbyân-ı ebcedhânı ve bir imâret-i it'âmı ve bir dârü'z-ziyafe-i ulemâ ve sûhtevât me'keli ve bir mihmân-sarâyı var. Ammâ hammâm bu dâ'ireden üç yüz adım ba'îddir, *ve's-selâm*. Gayrı medâris ve tîmârhâne misilli imâretler yokdur. Andan beşinci câmi'-i selâtîn,

Evsâf-ı câmi'-i Sultân Süleymân

aleyhi'r-rahmeti ve'l-gufrân.

Sene 951 târîhinde şürû' olunup sene 963 târîhinde itmâm bulmuşdur kim ta'rîf ü tavsîfden müstağnî bir câmi'-i ibret-nümâdır. {Târîh:

Kâle abdün âbidün târîhahu

Ma'bedün lillâhi ve'scüd vakterib

Sene 963}

Ulemâ-yı neşyândan tevârîh yazan ve ol vech ile sikkeyi mermerde kazan fuzalâ-yı müverrihîn tahrîr-i midhatinde acz ü taksîrlerine mu'teriflerdirler, ammâ bu hakîr Evliyâ cür'et edüp alâ kadri'l-imkân bu câmi'-i bî-bedelin medhine cür'et edelim.

Evvelâ zemîni mukaddemâ Ebü'l-feth binâ etdiği Sarây-ı Atîk'in nısfın bölüp Süleymân Hân bu câmi'i deryâya nâzır bir kûh-ı bülend üzre bir câmi'-i bî-mânend binâ etdi. Cemî'i memâlik-i Âl-i Osmân'da ne kadar bin üstâd-ı kâmil mi'mâr u bennâ vü ummâl u seng-trâş ve mermer-bür var ise cem' edüp üç sene kâmil üç bin pây-beste forsa pâyzen temelin ka'r-ı zemîne endirüp kûhkenlerin darb-ı tîşeleri sadâsın ka'r-ı zemînde hamele-i dünyâ olan sevr istimâ' ederdi. Tâ bu mertebe ka'r-ı zemîne varınca hafr edüp andan esâsına rıhtım binâ ile üç senede vech-i arza esâs binâ çıkup zâhir oldu.

Andan bir sene hâli üzre durup gayrı esâslara ve gûnâ-gûn sengleri trâş etmeğe mübâşeret ***[43b]*** etdiler. Bir seneden sonra Sultân Bâyezîd-i Velî'nin mihrâbı peresesine göre vaz'-ı mihrâb olunup cânib-i erba'asında hâ'itlerin kubbe girehlerine varınca üç senede kâmil etdiler. Andan çâr-pâye-i kavî metîn üzre kubbe-i âlîyi binâ etdiler.

Eşkâl-i tarz-ı câmi'-i Süleymâniyye: Bu câmi'-i azîmin tâs-ı nîlgûn kubbesinin tâ zirve-i a'lâsı Ayasofya kubbesinden müdevver ve yedi zirâ'-ı melikî refî'ü'l-bünyâd kubbe-i cihân-âbâddır.

Ve bu kubbe-i bî misâlin çâr-pâye-i amelîsinden mâ'adâ câmi'in yemîn [ü] yesârında dörd aded sommâkî mermer sütûnlar var kim her biri onar Mısır hazînesi kıymet edüp yine Mısır diyârında (–) şehrinden Nîl ile İskenderiyye'ye andan Karınca Kapudan sal gemilere tahmîl edüp muvâfık eyyâm ile İslâmbol'da Unkapanı'na getirüp andan Vefâ

meydânına andan Süleymâniyye câmi‘inde Karınca Kapudan dörd aded sütûnları Süleymân Hân’a teslîm etdükde Beyt:

Karıncalar budın çekmiş çekirgenin Süleymân’a

Size lâyık nemiz vardır kabûl eylen fakîrâne

dedükde Süleymân Hân haz edüp hidmeti mukâbelesinde Karınca Kapudan’a kadrince Yılanlı cezîresi ve Rodos cezîresi sancağı ihsân olunur. Ammâ Hudâ âlimdir, eyle çâr sommâkî ahmer-gûndur. Cihânın çâr-kûşesinde nazîri yok ellişer zirâ‘ bâlâ amûd-ı ra‘nâlardır.

Ve kubbe-i azîmin mihrâb üzre nîm kubbe ve kıble kapusu üzre yine nîm kubbe ile binâ olunmuşdur. Ammâ mezkûr amûdlar üzre nîm kubbeler yokdur. Sütûnlara bâr-ı sakîl olmasın içün üstâd Mi‘mâr Sinân billûr ve necef ve moran câmlar etmişdir kim cümlesi (–) câm-ı moranlardır.

Ve mihrâb ü minber üzre olan câm-ı gûnâ-gûn Sarhoş İbrâhîm’in kârıdır kim bunun dahi medhinde za‘îf insân âcizdir. Kaçan kim vakt-i zuhurda bu câmlar âfitâb-ı âlem-tâbın şu‘lesi urdukda derûn-ı câmi‘ münevver olup cemî‘i cemâ‘atin merdüm-i dîdeleri hîrelenir. Her kıt‘a-yı câmda niçe kerre yüz bin pâre gûnâ-gûn hurde câmlar ile şükûfeler ve Esmâ’ü‘l-hüsnâ hatları ile müzeyyen câmlardır kim seyyâhân-ı berr [ü] bihâr içre memdûh-ı âlemdir kim felekde misli görülmemişdir.

Gerçi mihrâbı ve minberi ve mü’ezzin mahfili beyâz mermer-ı hâmdandır. Ammâ üstâd mermer-bür (–) sütûn-ı rakîk üzre bir mü’ezzin mahfili etmiş kim gûyâ mahâfil-i huld-i berîndir. Ve bir serâmed hâm mermerden bir minberi ve bir tâc-ı surâhîsi var kim misli meğer Sinop câmi‘i minberi ola. Ve mihrâbı gûyâ mihrâb-ı Hazret-i Süleymân’dır kim üzre Karahisârî hattıyla, [38] âyeti zeheb-i lâciverd ile tahrîr olummuşdur.

Ve mihrâbın yemîn [ü] yesârında burma zıh zıh amelî amûdlar var kim sihr-i i‘câzdır. Ve yine anda birer âdem kaddi nühâs-ı hâlis [ve] zeheb-i hâlis ile mutallâ şam‘dânlar üzre yigirmişer kantâr şem‘-i asel-i kâfûrîler var kim her birine on beşer kademe nerdübân-ı haşeb ile urûc olunup her leylelerde çerâğân olup derûn-ı câmi‘ nûr içre nûr olur.

Ve bu câmi‘in sol köşesinde (–) sütûn üzre bir makâm-ı âlî hünkâr mahfilî vardır, başka mihrâbı vardır.

Bu mahfil-i şerîfden gayrı çâr sütûn pâyeler köşelerinde dörd aded aşr-hân maksûrecikleri var. Anlardan gayrı câmi‘in iki cânibinde yan soffaları üzre (–) aded hurde amûd-ı gûnâ-gûn üzre derûn-ı câmi‘de cemâ‘at soffaları vardır.

Ve câmi‘in taşrasında yine bu soffalara mu‘âdil rakîk sütûnlar üzre deryâya nâzır ve sağ tarafı çârsûya nâzır tabakalar vardır. Cemâ‘at

vefret üzre oldukda bu soffalarda ibâdet ederler.

Ve câmi‘ içre kubbede ve amûdlar üzre iki kat tabakalar dahi vardır kim anlarda leyle-i mübârekelerde kanâdîller çerâğân ederler. Cümle yigirmi iki bin kanâdîl ve niçe bin maslûbât âvîzeler vardır.

Ve câmi‘in cânib-i erba‘asında cümle (–) pençerelerdir. Her birinden birer gûne bâd-ı nesîm girüp cemâ‘at hayât-ı câvidânî bulup cennete girmiş olurlar.

Ve bu câmi‘de bi-emrillâhi Ta‘âlâ bir râyiha-ı tayyibe var kim âdemin demâğı mu‘attar olur. Ammâ dünyânın şükûfe ve ezheriyyâtı râyihasına müşâbeheti yokdur.

Ve bu câmi‘ içre gerüde kıble kapusu tarafındaki iki pâyelerde bir{er} çeşmesârlar vardır. Cümle cemâ‘at âb-ı nâbından nûş edüp def‘-i atşân ederler. Ve ba‘zı tâklar altında fevkânî hazîne maksûreleri var kim a‘yân-ı vilâyetin ve niçe bin erbâb-ı seferin emânetullâh ***[44a]*** mâlları var kim hisâbın Cenâb-ı Bârî bilür.

Der-sitâyiş-i hatt-ı Karahisârî: Bu câmi‘in enderûn [u] bîrûnunda olan hatt-ı Ahmed Karahisârî bu günde ne yazılmışdır ve ne yazılsa gerekdir, bu vâdîyi Cenâb-ı Bârî ana muvaffak etmiş. Evvelâ kubbe-i kebîrin tâ ortasında âye[t]: [39] âyeti tahrîr olunmuşdur kim hakkâ âyet-i Nûr tahrîr etmede yed-i beyzâsını ayân etmişdir. Ve mihrâb üzre nîm kubbe içre (–) tahrîr olunmuşdur.

Ve kıble kapusu üzre nîm kubbe içre âye[t]: [40] âyeti terkîm olunmuşdur ve çâr pâyeler köşesinde *Allâh, Muhammed* birinde dahi *Ebûbekr* birinde *Ömer* ve *Osmân* ve *Alî* ve *Hasan* ve *Hüseyin* kitâbet olunmuşdur. Ve minberin sağındaki pençere üzre âye[t]: [41] Bunlardan mâ‘adâ fevkânî revzenler üzre cümle Esmâ’ü‘l-hüsnâ mektûbdur. Ammâ kalem-i şikâfîdir. Lâkin kubbedeki hatt-ı âlîler hatt-ı güzâfîdir kim her bir elifi ve lâmı ve kâf-ı şikâfı onar arşındır. Zîrâ kubbenin kadd [ü] kâmetine göre tahrîr olunmuşdur kim aşağıdan küşâde tilâvet oluna.

Ve bu câmi‘in beş kapusu vardır. Sağ tarafda imâm kapusu, sol tarafda hünkâr mahfili altında vüzerâ kapusu ve iki yan kapuları var, sol yan kapu üzre: [42] yazılmışdır. Ve sağ yan kapu üzre (–) (–) (–) (–) mastûrdur. Ve kıble kapusu üzre

.....(2 satırlık yer boş).....

Sol cânibdeki kitâbe içre “*Ketebehu Ahmed el-Karahisârî sene (–)*” deyü tahrîr olunmuşdur.

Evsâf-ı harem-i beyâz: Câmi‘-i şerîfin mezkûr bâb-ı sa‘âdetlerine ve harem-i latîfin üç aded der-i mu‘allâsına (–) kademe taş nerdübân ile urûc [u] nüzûl olunur. Ammâ bu harem-i hâs, mermer-i beyâz ile mefrûş bir ak yayladır kim her bir kıt‘a mermeri birer halîçe kıt‘asında mücellâ

ve musaykal ve hem-vâr döşenmiş billûr-misâl vâdîdir. Tûlen ve arzen çâr-kûşe vâkı‘ olup yan soffalar ile bile (–) ayakdır. Ammâ derûn-ı câmi‘ bu haremden büyükdür. Kıble kapusundan tâ mihrâba varınca (–) ayakdır. Arzı (–) ayakdır.

Ammâ bu haremin cânib-i erba‘asında kırkar ayak enli yan soffaları üzre cümle reng-â-reng amûd-ı azîmler üzre (–) aded zî-kıymet imâdlardır. Ve her sütûn üzre seng-i gûnâ-gûndan kemerler var kim her biri kavs-ı kuzahdan nişân verir, dahi fevkında dâ’iren-mâdâr (–) aded kubbelerdir.

Ve bu haremin cânib-i erba‘asına nâzır cümle (–) aded pençerelerdir kim her bir şebeke-i hadîdi bâzû kalınlığı âhen pençerelerdir. Üstâd-ı hadîd-kûp san‘at-ı Dâvûdî icrâ edüp eyle sûhân urmuş kim ile’l-ân cilâsına bir gird-i gubâr te’sîr etmeyüp pûlâd-ı Nahçıvânî gibi mücellâ revzenlerdir. Ve bu pençereler üzre cümle (–) câmlardır.

Ve bu harem-i beyâzın tâ vasatında bir havz-ı ibret-nümûn vardır. Bu dahi vâcibü‘s-seyr sihr-i i‘câz bir havz-ı murabba‘dır. Ammâ âbdest havzı değildir. Cânib-i erba‘ası mermer kafeslerdir. Cemâ‘at âb-ı hayâtından nûş ederler. Üstü yassı kurşum örtülü alçak kubbedir. Ammâ garâyib bu kim cemî‘i havzın şâzrevânları aşağıdan yukaru pertâb etdüğiyçün şâzrevân derler. Ammâ bunun âb-ı hayâtı kubbesinden aşağı Selsebîl-âsâ cereyân eder. Garâyib temâşâdır kim im‘ân-ı nazar ile temâşâ eden hayrân olur.

Ve bu haremin kıble tarafı soffası pençereleri üzre kâşî-i Çîn lâzüverd üzre (–) (–) (–) mastûr ve haremin sol yan kapusu üzre (–) (–) (–) âyeti merkûmdur. Ve haremin sağ kapusu atebesi üzre âye[t] (–) (–) (–) (–) merkûmdur. Ve haremin kıble kapusu üzre âye[t] (–) (–) (–) (–) tenmîk olunmuşdur.

Ammâ bu haremin kıblesi cümle kapulardan âlî bir musanna‘ bâb-ı sa‘âdetdir kim edîm-i arzda bu der-i sa‘âdete mânend beyâz mermer-i hâm atebeli ve kat-ender-kat kirişme zıhlı ve külüplü ve medeneli bir bâb ***[44b]*** görülmüş değildir. Cümle beyâz mermer-i hâmdır. Üstâd-ı mermer-trâş cümle taşları birbirlerine eyle imtizâc etdirmiş kim her hacerin mâbeynlerin değme âdem fark edemez.

Ve bu kapunun atebe-i ulyâsı üzre mihrâb-misâl mermerden oyma mukarnas mebrûmlar içre ser-nigûn mermerden lâle-i ibret-nümûnlar ve sanâyi‘ât-ı gûnâ-gûnları yine mermerden zencîr ile musanna‘ âvîzeler var, ilm-i Cemşîd-i çeberşebîr’den haberdâr olan bilür.

Ve bu bâbın iki cânibinde tâ kubbeye müntehî olunca dörder tabaka hücrelerde muvakkıt [ü] sallîhân ve bevvâbân [u] kayyımânlar sâkindir.

Ve bu kapudan içre bir azîm kırmızı müdevver sommâkî la‘l-gûn

döşelidir kim bu dahi lâ-nazîr pâre bir mücellâ ve musaykal taşdır. Ammâ cirmi bir summât-ı Muhammedî kadar vardır. Ve bir tarafı sehel rahnedâr olmuşdur.

Ve haremin sağ cânibindeki kapunun iç yüzünde çâr-kûş[esi]nde mevzûn bir sommâkî üzre bir haç yazılmışdır. Üstâd anı hakk edüp yine âsâr-ı haç zâhirdir. Küffâr bu taşa bir milyon mâl verüp vermemişlerdir. Âhir-i kâr bir deryâ şâdumânı mahallinde Galata'da yatan kâfir galyonlarının direği üzerinden bir şâhî top güllesini kasden atup tâ Süleymâniyye câmiinin {sol} harem kapusunun aşağı eşiğin kırup top güllesi gelüp mezkûr haçlı sommâkî üzre karâr etmişdir. Ammâ yerde olmağile bir zarar isâbet etmemişdir. Me'âl-i kelâm oldur kim mel'ûn Freng-i bed-reng ne adâvetdir ve ne mertebe üstâd topcusu vardır kim Galata'dan murâd edinüp Süleymâniyye atebe-i süflîsin urup meksûr ede. Hâlâ darb âsârı zâhirdir kim temâşâgâh-ı ünâsdır.

Ve bu haremin cânib-i erba'asında olan amûdların aşağı kürsîlerinde tuç bilâzikler vardır. Evkâf tarafından hakkâk müverrih vardır. Cümle vakâyi'at-ı azîmeleri meselâ ihrâk bi'n-nâr ve cülûs ve zelzele ve gulû-yı velvele misilli şeyler yazılmışdır kim acâyib târîhli sütûn pâyeleridir.

Ve bu câmi'in dörd aded **evsâf-ı minârâtları** var kim her biri birer makâm-ı bâng-i Muhammedîdir. Sultân Süleymân Hân, selâtîn-i Âl-i Osmân'ın onuncu pâdişâhı olmağile ana alâmeten dörd minâreyi on tabaka inşâ etmişlerdir. Câmi'e muttasıl iki minâre üçer tabaka evc-i semâya ser-çekmiş (–) yüz kade[me] minâre-i bî-hemtâlardır. Ve haremin gerü köşelerindeki iki minâre anlardan dahi alçacık ikişer tabaka minâre-i mevzûnlardır.

Ammâ sol tarafdaki üç tabakalı minâreye cevâhir minâre derler. Sebeb-i tesmiyesi oldur kim; Süleymân Hân bu câmi'i binâ ederken birez istihkâm bulmak içün bir sene ferâgat edüp gayrı hayrâtlar binâ ederlerdi.

Acem şâhlarından Şâh Tahmâs Süleymân Hân'ın câmi'den ferâgat etdiğin istimâ' edüp tîz bir azîm elçi tedârük edüp bin hemyân mâl ve bir kutu zî-kıymet cevâhir-i gûnâ-gûn ile nâmesinde eyle tahrîr etmiş kim,

"Mesmû'umuz oldu kim câmi'i itmâm etmeğe kudretiniz kalmayup ferâgat etmişsiz. Size dostluğa binâen bu kadar mâl-ı hazâyin ve bu kadar cevâhir-i güvâyin(?) gönderdik. Bu cevâhirleri fürûht edüp ve bu mâlı masrûf edüp câmi'i itmâm eylemeğe sa'y [u] ihtimâm edüp bizim dahi hayrâtınızda hissemiz ola" deyü bu gûne ta'n-âmîz nâmeler ile ale'l-acel[e] elçi Süleymân Hân'a geldüği mahalde câmi' deryâ-misâl ummâl [u] bennâlar ile binâ olunurken gelüp Süleymân Hân nâmenin mefhûmundan âteş-pâre {olup} bin hemyân mâlı cümle İslâmbol

Yahûdîlerine elçi huzûrunda bezl edüp bir habbe kalmadı.

Elçiye hitâb edüp buyurdular kim, beyt:

Râfızî rûz-ı kıyâmet har buved zîr-i Yahûd

“Böyle olıcak size süvâr olacak Yahûd tâ’ifesi efendilerinize mâlınız nasîb ola kim rûz-ı kıyâmetde size süvâr oldukda mahmîz ve tâziyâne urmayalar. Yohsa sizcileyin târikü‘s-salât kavm câmi‘ hayrâtında alâkaları ne ola”.

Ve bir kutu cevâhiri yine elçi huzûrunda Mi‘mâr Sinân’a verüp,

“Bu zî-kıymet deyü gönderdiği taşları benim câmi‘imin taşları yanında bî-kıymetdir. Tîz bunları sâ’ir taşlar içre koyup binâ eyle” dedikde elçi bu hâle vâkıf olup akıl dâ’iresinden çıkup mebhût [u] mütehayyir kalup nâmesine karşılık niçe elfâz-ı mâlâ-ya‘nî ile nâmeler yazılup elçi Revân cânibine revâne olmada.

Beri tarafda üstâd mi‘mâr bu cevâh[ir]leri birer gûne san‘at ile minârenin her şeşhânesine ***[45a]*** zıhlar içre kitâbeler dahi ortasına gûnâ-gûn mutabbak mermer güller içre bu cevâhirleri birer san‘at ile zeyn edüp anıniçün ol minâreye hâlâ “Cevâhir Minâre” derler. Âfitâbın şu‘lesi ba‘zı taşlara pertev urup şu‘le verir. Ammâ ba‘zı taşlar şiddet-i hârdan ve berf [ü] emtârdan fenâ bulup ziyâsı mahv olmuş. Ammâ câmi‘in kıble kapusu soffa kemeri ortasında bir pîrûze-i nişâbûrî vardır kim bir kâse-i müdevver kadar vardır. Hâlâ şu‘lesinden çeşm-i benî âdem hîrelenir.

Ve bu câmi‘in iki tarafında kırkar aded tecdîd-i vuzû’ edecek muslukları vardır. Ve,

Evsâf-ı hıyâban-ı merkad-i pür-envâr: Mihrâb önünde bir sehm-i tîrkeş menzili bir gül [ü] gülistân [u] hıyâban-ı nısf-ı cihân içre meşhed-i Süleymân Hân *tâbe serâhu* bir kubbe-i âlî içinde medfûndur kim bu kubbenin nazîri bu kubbe-i eflâk altında yokdur. Zîrâ üstâd-ı şîrînkâr bir kubbe-i sağîr üzre bir kat kubbe-i âlî dahi inşâ edüp biri {biri} içinde böyle musanna‘ kubbe bir diyârda vâkı‘ olmamışdır. Bu tarz-ı acîb ü garîb görülmemişdir. Ve bunda olan müşebbek ve mukarnas mermer tasnî‘âtları bir amâristânda yokdur.

Evsâf-ı harem-i bîrûn: Bu câmi‘in cânib-i selâsında bir kat taşra harem dahi var kim iki cânibi birer at menzili sahrâ-yı rimâldir. Ve gûnâ-gûn çınâr-ı müntehâlar ve bîd-i sernigûn ve servi ve ohlamur ve lisân-ı usfûr dırahtları ile müzeyyen bir harem-i azîmdir kim cânib-i selâsı cümle (–) aded pençereli dîvârlardır.

Ve cümle on aded kapuları vardır. Kıble cânibine iki kapusu var. Biri Merâkapusu, biri Eskisarâykapusu, cenûbda Mektebkapusu ve yine cenûba Çârsûkapusu ve cenûba Sağmedresekapusu ve yine cenûba

Hekîmbaşıkapusu ve garba İmâretkapusu ve garba Tevhânekapusu ve yine garba Ağakapusu (–) kademe nerdübân ile urûc olunur.

Andan şimâle bin bir mismârlı Kubbekapusu, yigirmi ayak taş nerdübân ile urûc olunur bir kapudur. Kubbesi içre bin bir mismâr mıhlı olduğuyçün sebeb-i tesmiyesi olmuşdur.

Ve cânib-i şarka nâzır Hammâmkapusu, bu dahi (–) kademe nerdübân ile hammâma nüzûl olunur. Ammâ bu tarafda haremin dîvârı olmayup şehr-i İslâmbol'u temâşâ içün bir kenâr sedd-i dîvâr-ı pes çekilmişdir. Cümle cemâ'at anda meks edüp Hünkâr sarâyı ve Üsküdar'ı ve Boğazhisâr'ı ve Beşiktaş'ı ve Tophâne ve Galata ve Kâsımpaşa ve Okmeydânı serâpâ nümâyândır. Ve halîc-i İslâmbol ve Boğaz içre bâdbânların küşâde edüp niçe bin pereme ve kayık ve gayrı keştîlerin şinâverlik etdikleri birer birer râyegân bir harem-i seyr-i cihân yerdir.

Bu haremin cânib-i erba'asından Süleymâniyye câmi'i dâ'iren-mâdâr (–) bin adımdır.

Ve bir küçük harem dahi Süleymâniyye ile Eski Sarây dîvârı mâbeyninde ser-çeşme-i küşte-gîrân Pehlivân Demir meydânı nâmıyla meşhûr bir vâdîdir. Hâlâ ba'de'l-asr cümle tekye pehlivânları ol câ-yı latîfde güreşirler. Lügat-ı Türkîsinin sahîhi güraşdır.

Ve bu câmi'in yemîn [ü] yesârında mezâhib-i erba'a şeyhülislâmlarıyçün dörd aded medrese-i azîmler var kim hâlâ ulemâ-yı âmilîn ve kâmiller ile mükemmel mâl-â-mâldır.

Ve bir dârü'l-hadîs ve bir dârü'l-kurrâ ve başka medrese-i ilm-i tıb ve bir mekteb-i sıbyân ve bir dârü'ş-şifa ve bir me'kelhâne ve bir dâr-ı it'âm ve bir tevhâne-i müsâfirin ve bir kârbânsarây-ı âyende vü revendegân ve bir yeniçeri ağası sarâyı ve bir esvâk-ı zergerân düğmeciyân, haffâfân ve bir hammâm-ı rûşenâ-yı nısf-ı cihân ve tetimme-i sûhteyân ve bin aded beyt-i hüddâmân binâ edüp bu câmi' etrâfındaki cümle bin bir kubbe add olunmuşdur.

Galata cânibinden bu Süleymâniyye imâretine nazar eden gûyâ bir gömgök kurşum ile pûşîde bir sevâd-ı mu'azzam nümâyândır. Ve cümle üç bin hüddâmı var evkâf-ı metîndir. Akdeniz'de cümle cezâyirler Sönbeki ve İstanköy, Sakız ve Rodos ve gayrı cezâyirât cümle Süleymân Hân evkâfıdır kim mütevvellîsi beş yüz âdem ile hükm-i hükûmât eder.

Bu câmi'den mâ'adâ Süleymân Hân'ın ekâlîm-i seb'ada fethi olması sebebiyle cümle (–) hutbesi tilâvet olunur. Ammâ diyâr-ı İslâm'da bu Süleymâniyye câmi'i'nden metîn ü müstahkem imâret binâ olunmamışdır. Cemî'i ehl-i mühendisînin müttefikun aleyh oldukları bu kelâm üzredir kim,

“Bu edîm-i arzda Süleymâniyye ***[45b]*** binâsı gibi bir metîn binâ urulmamışdır ve bu kubbe-i müdevver gibi bir kubbe-i mînâ görülmemişdir” derler.

Vaz‘-ı esâsında olan metânet ve köşesinde olan âsâr-ı zarâfet ve her sanâyi‘ât sihr-i i‘câzın kemâl-i nihâyeti bu câmi‘in enderûn [u] bîrûnunda mevcûddur. Hattâ binâ itmâm buldukda Koca Mi‘mâr Sinân eydir:

“Pâdişâhım sana bir câmi‘ inşâ etdim ki devr-i kıyâmetde Hallâc-ı Mansûr gelüp vech-i arzda olan mekâlîd-i cibâl-i kûh-ı demâvendleri hallâc kemânından pembe-misâl atdıkda bu câmi‘in kubbesi Mansûr’un yayı çillesi önünde çevgân topu gibi galtân ola” deyü câmi‘in bu mertebe metânetin medh eder.

Hakkâ ki bu câmi‘ bir püşte-i âlî üzre mebnî olmağile temelini ibtidâ tâ Tahta’l-kal‘a üstündeki sedden ve Siyâvuş Paşa sarâyı seddinden ve Yeniçeri Ağası seddinden ve Küçükbâzâr sarnıcı seddinden ve Ağa mekteb[in]den ve tevhâne ve imâret ve kurşumhâne ve bîmârhâne tarafları sedlerinden cümle Süleymâniyye câmi‘inin temelleridir kim bu vech ile bir câmi‘-i âlî metânet bulmuşdur.

Hattâ bu hakîrin bir kerre manzûru oldu kim on aded Freng keferelerinin ilm-i hendese ve ilm-i mi‘mârîde kâmil ve sâhib-ayârları gelüp bevvâblar ile bu câmi‘-i münevveri gelüp seyr [ü] temâşâ ederken bevvâb kayyımlar bu kâfirlerin ayaklar{ına} başka mest geydirüp temâşâsına şürû‘ eyleyüp her ne cânibine nazar etdilerse engüşt ber-dehen edüp ta‘accübâne birer parmakların ısırup hayrân olurlardı.

Kapuların Hind sadefkârîsi kanatların gördükçe başların salup ikişer parmakların ısırırlardı. Ve kubbe-i ser-nigûn-ı mînâyı gördüklerinde cümle başlarında manlifke şapkaların çıkarup “Marya Marya” deyü vâlih oldular. Ve dâmen-i kubbede olan tâk-ı Kisrâ‘dan nişân verir dörd aded kemerleri gördüler kim beyt:

Kehkeşân-âsâ semâya ser çeküp

Zirve-i a‘lâya salmışdır kemend

mazmûnunca bir kavs-ı kuzah-vâr kemerlerdir kim gûyâ her biri birer yed-i Kudret kemeridir. {Ve hakîkatü‘l-hâl mezkûr kemerlerin târîhi Kudret kemeridir. Sene 944.}

Kâmil bir sâ‘at-i nücûmî dikkat üzre bu kemerleri ve derûn-ı câmi‘i engüşt ber-dehen ederek temâşâ edüp taşra hareme çıkup çâr-minâreyi ve çâr-rüknü ve şeş-bâb-ı mu‘allâları ve harem-i latîfi ve etrâfında âmâde kemerler üzre kubâbları ve cümle sütûnları kat-ender-kat mevzûn kubâblar üzre cümle mutallâ alem-i Muhammedîleri

gördüklerinde şa‘şa‘asından gözleri hîrelenüp yine başlarından şapkaların çıkarup ser-bürehne câmi‘-i şerîfin cânib-i erba‘asın temâşâ edüp kemâl-i ta‘accübden cümle onar parmakların ısırdılar kim anların beyninde nihâyet ta‘accüb on parmağın ağzına komakdır.

Hakîr bunların tercümânına eyitdim:

“Bu binâyı nice gördünüz?” dedim.

Hemân biri kâbil-i hitâb imiş, eyitdi:

“Her mahlûkât [u] mevcûdâtın ve binâ-yı imârâtın yâ derûnu yâhûd bîrûnu güzel olup iki güzellik bir yerde olmaz. Ammâ bu câmi‘in derûn [u] bîrûnu eyle şîrînkârlık üzre binâ olunmuşdur. Cemî‘i Frengistân’da dahi böyle bir ibret-nümâ ilm-i hendese üzre kâmil ve mükemmel binâ görmedik” deyüp pesend hezâr ahsend etdiler. Hakîr eyitdim:

“Ya Ayasofya ile bu câmi‘ nicedir?” dedim. Anlar eyitdi:

“Belî bundan büyük tula binâ bir kâr-ı kadîmdir. Ol asrın metânet üzre musanna‘ binâ-yı azîmdir. Ammâ letâfet ü zerâfet [ü] nezâfetde ve şîrînkârlıkda bu andan musanna‘ binâ-yı ibret-nümâdır. Ve mâl-ı masrûfu cihetiyle bu câmi‘e Ayasofya’dan ziyâde mâl gitmişdir” deyü niçe güft [u] gû edüp gitdiler. Hakkâ ki bu câmi‘in on miskâl taşı bir altuna oldu, derler.

Masârıf-ı câmi‘-i Süleymâniyye: Câmi‘ itmâm buldukda binâ emîni ve nâzırı ve mu‘temedî muhâsebeleri üzre sekiz kerre yüz bin ve toksan bin üç yüz seksen üç yük filori olmak üzre muhâsebe-i câmi‘ görülmüşdür.

Ve Süleymân Hân’ın İslâmbol içre bir hayrât-ı azîmi dahi hâlâ cârîdir kim Kırkçeşme kemerleri suyudurlar. Bir kat kemeri Yanko asrında binâ olunup İslâmbol içre kırk aded çeşme idi. Ammâ mürûr-ı eyyâm ile câ-be-câ münhedim olup zamân-ı Süleymân Hân’a gelince ahâlî-yi İslâmbol bir içim suya muhtâc olup cümle şûre çâh-ı mâlardan nûş edüp def‘-i atşân edüp kemâl-i müzâyaka ve kıllet çekilirmiş. Süleymân Hân İslâmbol’un garbîsinde bir menzil ba‘îd yerde âb-ı nâblar bulup ilm-i hendeseyle İslâmbol’a getirmeğe murâd edindikde Mi‘mâr Sinân:

“Pâdişâhım eğer bu hayrât-ı azîm sana müyesser olursa tâ bu mahalden İslâmbol’a on bir sâ‘at menzildir. Kîseleri uç uca ***[46a]*** dizüp bu kadar mâl-ı firâvân sarf ederseniz bu hayrât size nasîb olur. Ve illâ bu hayrâta bir mülûk kâdir değildir. Şâfî haber budur pâdişâhım” deyince hemân Süleymân Hân:

“Ey Mi‘mâr Sinân, hele şu âb-ı nâb İslâmbol’a hendese üzre gitmek mümkün müdür?”

“Belî pâdişâhım mümkündür. Nehr-i azîm gibi cereyân eder. Ey imdi sen kîseleri uç uca eğer dizersen bu su İslâmbol’a varır, dedik. İnşâ’allâh

hakîr kîseleri yan yana ve hemyân hemyâna muttasıl iki konak yer dizeyim.”

Hemân *bism-i İlâh* ile bir kîse altunı mezkûr uyûnun başına nisâr edüp esâsına şürû‘ edüp yedi yılda üç bin yedi yüz göz kemerlerdir kim ba‘zı yerleri eflâke ser çekmiş ikişer üçer kat kantaralardır. İslâmbol içre girüp Atbâzârı kurbünde Yanko’nun Kırkçeşme kemerleri üzre geçirmek iktizâ edüp şehr-i İslâmbol içre mezkûr âb-ı nâbı taksîm eyleyüp şehîdân-ı deşt-i Kerbelâ ervâhların şâd eyledi.

Ve Çekmece-i Kebîr cisrine mübâşeret edüp itmâmı Selîm-i Sânî‘ye müyesser oldu. Ve hayrât-ı Şehzâde câmi‘i, Süleymân Hân’ındır. Ve hayrât-ı câmi‘-i Cihângîr. Ve hayrât-ı câmi‘-i İmâret-i Hâsekiyye. Ve hayrât-ı Tershâne-i cedîd. Ve Halıcılar köşkünde medrese-i Selîm Hân, Süleymân binâsıdır kim pederi rûhuna savâbın hibe eylemişdir. Hayrât-ı câmi‘-i iskele-i Üsküdar, duhter-i bülend-ahterleri Mihribân Sultân içün bir câmi‘ ve iki hân ve bir imâret inşâ etdi. Rûmeli’ndeki hayrâtları bî-hisâbdır.

Ammâ kal‘a-i Avlonya, Selânik’de kulle-i Kelemerye, Eğre serhaddinde kal‘a-i Segedin ve Seğitvar’da kal‘a-i Türbe ve Özi serhaddinde kal‘a-i Bender ve Edirne’de bir mâ’-i zülâl cârî etdi ve Edirne kurbünde Mustafâ Paşa cisri kasabasında bir câmi‘ ve imâret hân binâ etmişdir. (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Anatolu cânibindeki hayrâtların beyân eder

Evvelâ Konya’da Celâleddîn *kuddise sırruh* merkad-i pür-envârı kurbünde iki minârelü bir câmi‘-i âlî ve bir medrese-i gâlî ve bir mescid-i latîf ve semâ‘hâne ve bir imâret-i ma‘mûre ve bir dârü‘z-zîyâfe ve dervîş-i dil-rîşânlar içün müte‘addid hücreler ve Şâm-ı Şerîf’de bir câmi‘-i azîm ve bir medrese. Ba‘dehu medîne-i Kefe’de ve şehr-i İznik’de bir kenîseyi câmi‘ etdiler. Ve her feth olan kal‘alarda ve palankalarda olan kenîseleri câmi‘ ve olmayanlarda müceddeden câmi‘ler binâ olunup levâzım-ı İslâmiyye tekmîl ederdi.

Ve kal‘a-i Kudüs-i Şerîf ve kubbe-i Mescid-i Sahratullâh ve uyûn-ı Kudüs-i Şerîf üzre bir kal‘a-i azîm Süleymân Hân’ındır. Ve Sahra-i Şerîf kubbesinin içi taşı ya‘nî ahşâbâtı ve taşı münakkaş ü musanna‘ kâşî ile tezyîn ve envâ‘-ı nukûş ile reşk-i nigârhâne-i Çîn olmuşdur kim gûyâ kasr-ı Firdevs-i Illiyyîndir.

Ve Bağdâd-ı behişt-âbâd’ı feth etdikde Hazret-i Nu‘mân ibn Sâbit kim İmâm-ı A‘zam’dır, kabr-i şerîfleri üzre bir kal‘a ve bir câmi‘ ve imâret ve dârü‘z-ziyafe binâ etdiler. Ve eş-Şeyh Abdülkâdir el-Cîlânî hazretleri üzre bir kubbe-i âliye ve bir câmi‘ ve tekye ve imâret ve sâ’ir hayrâtlar tecdîd olunup evkâflar ta‘yîn olundu. (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Haremeyn-i Muhteremeyn’de olan hayrât [u] hasenâtları beyân eder

Hâlâ surre-i Rûm altmış iki bin altun surre emîni eliyle ahâlî-yi Mekke ve Medîne'ye sâl-be-sâl vâsıldır.

Biri dahi sadaka-i cübbedir. Selîm Hân evkâfından ziyâde ehl-i Haremeyn'e niçe kerre yüz bin hırka ve cübbe ve serâvîl [ü] kamîs gider.

Biri dahi sadaka-i cevâlîdir ya'nî harâc-ı ehl-i zimmetdir. Devletlerinde ekseri sükkân-ı Harameyn'e ta'yîn olunmuşdur. *İlâ mâşâallâh* dâ'im sadakadır.

Biri dahi sadaka-i câriyedir kim cebel-i Arafât'da cereyân ederdi. Bu hayrât ibtidâ sâhibi Hârûnu'r-Reşîd (–) Zübeyde Hâtûn'un hayrâtı idi. Arab u Urbân cereyân edecek yerlerin harâb edüp Süleymân Hân iki fersah yerde dörd aded uyûnlar zamîme edüp nehir-misâl cebel-i Arafât'a cereyân etdirüp anda havz-ı azîmler binâ etdi.

Ve hayrât-ı medâris-i erba'adır. Mekke-i Mükerreme kavâ'id-i Rûm tertîbi üzre dörd mezhebe medreseler binâ edüp talebelerine kifâyet mikdârı cerâye vazîfelerin ta'yîn eyledi.

Ve Mekke'de beyt-i Ümmü'l-mü'minîn Hadîce Ana hânesin bir kubbe ile amâr etdi. Ve kubbe-i pür-envâr-ı Hadîce dahi amâr ***[46b]*** ve bu hayrâtlardan mâ'adâ lâ-yu'ad velâ yuhsâ hisâbları bî-nihâyedir. Ammâ inşâ'allâh seyâhat etdiğimiz mahallerde münâsebetiyle firâdâ firâdâ tahrîr olunur. Zîrâ hemân bu müsevvedâtımızda murâd [u] maksûd İslâmbol'un evsâfı tahrîridir.

Ve bu bâlâda tahrîr olan hayrât [ü] hasenâtlar cümle Malta Rodos'u ve Budin Kızılelması ve Tuna Belgradı ve Bağdâd-ı behişt-âbâd misilli kal'aların helâl [ü] zülâl gazâ mâlıyla binâ olmuş hayrâtlardır. Binâ emîni muhâsebesiyle merkûm hayrâtlarla sekiz kerre yüz bin ve toksan altı bin üç yüz seksen üç filori hazîneden çıkmışdır. Ol asrın hisâbınca beş yüz yük ve otuz yedi yük ve seksen iki bin tokuz akçe olur. Bu zamânımız hisâbı üzre iki bin iki yüz kırk bir yük akçe olur.

Ammâ Süleymân Hân asrında bir akçe bir dânk olup dördü bir dirhem gelir hâlisü'l-ayâr râyic fadda idi ve yüz altun yüz on sekiz dirhem gelirdi. Bu dakîka üzre masârıf-ı hayrâtı Hudâ bilür.

Evsâf-ı câmi'-i şerîf ve binâ-yı musanna'-ı latîf Şehzâde Sultân Mehemmed câmi'i

Cemî'i mühendisînler şekl-i müselles olan İslâmbol'un ortası sâ'at ve hatve ve zirâ' hisâbınca bu Şehzâde câmi'i zemînidir kim bir düz vâsi' sahrâya vâkı' olmuşdur, püşte üzre değildir. Altıncı câmi'-i selâtîndir. Ammâ bu dahi Süleymân Hân'ın binâsıdır kim ciğer-kûşesi olan şehzâde-i cüvân-bahtı Şehzâd Mehemmed'e gâyet mahabbet edüp cümle seferlerde bir ân yanlarından münfek olmazdı.

Âhir diyâr-ı Ma'nisa'da rehzen-i ecel girîbânın aldıkda [43] emrine

imtisâlen dâr-ı bekâya rıhlet edüp na‘ş-ı şerîfini câmi‘i olacak hıyâbân-ı koyah çemenistân içre defn edüp üzerine bu câmi‘-i dil-küşâyı inşâ etdiler kim bu dahi vech-i arzda lâ-nazîr bir câmi‘-i bî-bedeldir.

Eşkâl-i câmi‘-i Şehzâde-i âzâde: Orta kubbe-i âlîsi eflâke kad çekmiş bir kâse-i nîlgûn kubbe-i mînâdır. Ammâ Süleymâniyye kubbesinden sehel küçükdür ve çâr-pâ şeşhâne amelî pâyeler üzre mebnî kubbe-i mevzûndur.

Ve bu kubbenin cânib-i erba‘asında nîm kubbeler dahi vardır. Süleymâniyye ve Ayasofya gibi ikişer nîm kubbe değildir. Dörd nîm kubbe vasatında bir serâmed kubbedir. Mihrâbdan kıble kapusuna varınca tûlen ve arzen hakîrin zergerdân ayak mestiyle (–) ayakdır. Mihrâbı ve minberi gâyet musanna‘ ve müşebbek mermer-i hâm mihrâb [u] minberdir. Ve mihrâb üzre (–) (–) tahrîr olunmuşdur.

Ve sekiz sütûn üzre mü’ezzinân mahfili gâyet musanna‘dır. Ve câmi‘in sol tarafında (–) sütûn üzre hünkâr mahfili ve câmi‘in cânib-i selâsında cemâ‘at mahâfilleri ile ârâste olmuşdur.

Bu câmi‘ içre amûd-ı azîmlerden bir şey yokdur. Ve iki tabaka kanâdîl-i şerîfeleri vardır. Derûn-ı câmi‘de her şeb sekiz bin kanâdîl çerâğân olur.

Ve cümle (–) câm-ı münevvereler ile rûşen-âbâd bir câmi‘-i müzeyyen-âbâddır. Ve cânib-i erba‘asında cümle (–) pençeredir.

Ve üç aded bâb-ı mu‘allâsı yemîn [ü] yesârında ve kıblesindeki bâb-ı kebîri üzre târîhi:

Ma‘bed-i ümmet-i Resûl-i Mübîn. Sene 955.

Tokuz yüz {elli târîhinde esâsına şürû‘ olunup mâh-ı Rebi‘ü‘l-evvel’in evellki günü idi. Ba‘dehu tokuz yüz elli beş senesi Receb’inde tamâm olup ihrâcâtına yüz elli yük akçe gitmişdir. Bu dahi Mi‘mâr Sinân kârıdır.}

Ve câmi‘in taşra tarafında dahi yan maksûreleri vardır. Anda rakîk ve mücellâ zî-kıymet gûnâ-gûn sütûnlar vardır. Ve her kapusundan (–) kademe nerdübânlar ile câmi‘e urûc olunur. Ve cümle bâb-ı âliyelerin ve cümle revzenlerin kanatları serâpâ Hind püsüskârîsi gibi sadefkârî kanatlardır. Ve niçe bin musanna‘ât âvîze-i ibret-nümâlarla müzeyyen câmi‘-i pür-env[â]rdır.

Ve mihrâb önünde İrem-i ravza-i Rıdvân’dan nişân verir bir bâğ içre bir kubbe-i âlîde Şehzâde Mehemmed medfûndur. Ve bir kubbede dahi bürâder-i cân-berâberi Şehzâde Cihângîr, Süleymân Hân ile sene (–) Haleb meştâsında merhûm olup cesed-i pâkin bu kubbe içre mestûr etdiler.

Ve bu câmi‘in haremi gâyet musanna‘dır. Cânib-i erba‘asındaki

soffalar üzre cümle (–) amûd-ı gûnâ-gûnlardır. Ve elvân hacerâtlar ile pîrâste olmuş tâk-ı Havernaklar üzre cümle (–) aded kubbelerdir ve cânib-i erba‘ası taşra hareme nâzır cümle (–) aded pençerelerdir.

Ve harem vasatında bir havz-ı müdevveri âb-ı zülâl ile leb-ber-leb olup etrâf uyûnlarından tecdîd-i vuzû’ ederler. Ve sekiz sütûn üzre bir serâmed kubbe-i ***[47a]*** bâlâdır kim fâtih-i Bağdâd Murâd Hân-ı Râbi‘ binâ etmişdir.

Ve bu câmi‘in yemîn [ü] yesârında iki minâre-i mevzûnları ikişer şerîfeli serâmed bâng-i Muhammedî makâmıdır kim İslâmbol ve Bursa ve Edirne’de misli bünyâd olunmamış eyle münakkaş ibret-nümûn minârelerdir kim Koca Mi‘mâr bu minârelerde ve câmi‘de yed-i tûlâ-yı mi‘mârîsin ayân etmişdir. Her minâre on sekizer hâne köşe tarh olunmuşdur. Her tarhında serâpâ kat-ender-kat zıhlar içre gûnâ-gûn kitâbe ve mutahhıl türünce ve islimî nakışları ve her tabakada ibret-nümâ kirişme mukarnas ve medeneler ihtirâ‘ etmişdir kim görenin aklı vâlih olur. Zîrâ bu câmi‘ altıncı câmi‘dir. Her bir câmi‘den birer zerâfet ü nezâfet serîka edüp binâ olunmuşdur.

Ve câmi‘in sütûhları kenârında ol kadar musanna‘ mermer zıhlar ve külüpler ve beden beden dîvâreler var kim nazîri bir câmi‘de yokdur.

Ve cümle kubâblarına üstâd-ı rassâs bir gûne nîlgûn rusâs-ı hâs örtmüşdür. Zıh zıh râdde-i cedvâl gibi çekilmiş, kurşum örtüp bu dahi icrâ-yı ma‘rifet etmiş.

Andan bu câmi‘in cânib-i selâsında bir at menzili sahrâ-yı azîm haremi içre gûnâ-gûn şecere-i serâmedler ile müzeyyen bir haremdir. Sol cânibde bir çınâr-ı azîmin sâyesinde eş-şeyh Alî Tablî hazretleri medfûndur. Sahâbe-i güzînin güzîdesindendir kim Hazret-i Ebâ Eyyûb ile gelüp ol ma‘rekede tabl çalarken şehîd olup bu mahalde defn olunmuşdur.

Bu harem-i kebîrin etrâfında imâret ü medresesi ve tâbhâne vü dârü‘z-ziyâfesi ve hayrât [ü] hasenât-ı sâ’iresi vardır. Ammâ dârü’ş-şifa-yı hammâmı yokdur. Ammâ bu dahi bir cevâmi‘-i azîmü’ş-şândır ki sâ’ir cevâmi‘-i selâtîn-i izâma giden masrafdan ziyâde buna dahi mâl-ı firâvân harc olunmuşdur. Ve,

Câmi‘-i Sultân Şehzâde Cihângîr

Fındıklı kasabasında Şehzâde Cihângîr rûhıyçün bunu dahi Süleymân Hân binâ etmişdir. Seyecî’ü evsâfı tahrîr olunur. Andan,

Evsâf-ı câmi‘-i vâlide-i şehzâdegân a‘nî Hâsekî Sultân

Avretbâzârı‘nda bir câmi‘-i âlîdir kim bî-bedeldir. Ammâ gayrı cevâmi‘ler gibi kebîr değildir. Bir minâreli ve bir tabakalı câmi‘-i rûşendir. Bir imâreti ve dârü‘z-ziyâfesi ve bir dârü‘l-cünûn tîmârhânesi

ve bir medresesi ve bir mekteb-i sıbyân-ı ebcedhân ile ma‘mûr bir câmi‘-i pür-envârdır. Ve pâdişâh Süleymân Hân-ı mağfûrun nezâket [ü] zerâfet-i tab‘-ı şerîflerindendir kim Hâsekî Sultân hayrâtın Avretbâzârı‘nda binâ etmişlerdir, *ve’s-selâm*. Ve,

Câmi‘-i selâtîn Mihrimâh Sultân duhter-i Süleymân Hân *aleyhi’r-rahmeti ve’l-gufrân*

Edirnekapusu’nun iç yüzünde bir âlî zemîn üzre bir câmi‘-i âlîdir. Sâ’ir câmi‘-i selâtînlerin kasr-ı İremezâtü‘l-imâdıdır. Sene (–) târîhinde Süleymân Hân duhter-i pâkîze-ahteri nâmına inşâ edüp cemî‘i masârıfı hazîne-i pâdişâhîden sarf olunmuşdur.

Tûlen ve arzen (–) kademedir. Mihrâb [u] minberi ve mahfili gâyet musanna‘dır. Ammâ hünkâr mahfili yokdur. Ve taşra haremi serâpâ çınâr-ı müntehâlar ile sâyedâr olmuş bir haremdir. Cânib-i erba‘ası medrese hücreleridir.

Bir hammâmı ve bir esvâkı vardır. Ammâ dârü‘z-ziyâfesi ve bîmârhânesi yokdur. Ve minâresi bir tabakalı duvâzdeh hâne minâre-i serâmeddir.

Ve’l-hâsıl pâdişâh-ı mağfûr kırk sekiz sene saltanatında cihânda adl [ü] dâd edüp memâlik-i Âl-i Osmân’ı pür-dâd [u] ma‘mûr [u] âbâd edüp gazâ-yı cihâd etmede mücâhidün fî-sebîlillâh bir pâdişâh-ı Cem-cenâb-ı heft-kişverkeş idi. Bi-emrillâh ne cânibe müteveccih olup mansûr [u] muzaffer, sâlimîn ü gânimîn tahtgâhında karâr ederdi. Zîrâ [44] nass-ı kâtı‘ına imtisâlen cemî‘i kâr-âzmûde ihtiyâr ulemâ ve sulehâ ve vüzerâlar ile müşâvere edüp andan bir işe mübâşeret ederdi.

Zamân-ı şerîflerinde makâm-ı sadârete nasb etdikleri vezîr-i a‘zamları beyân eder

Evvelâ Vezîr-i a‘zam Pîr Mehemmed Paşa-yı Karamanî: Hîn-i cülûsunda vezîr-i a‘zam bulunup yine sadâret-i uzmâyı ihsân etdiler.

Vezîr-i a‘zam Makbûl ü Maktûl İbrâhîm Paşa: Harem-i hâsda neşv [ü] nemâ bulup sadâret ile Mısır’a varup Hâ’in Ahmed Paşa’yı salb edüp Mısır kal‘asına yedi kulle binâ edüp Mısır’ı amâr edüp Âsitâne’ye geldi.

Vezîr-i a‘zam Ayas Paşa: Ârnâbûdü‘l-asl idi. Harem-i Hümâyûn’da perveriş bulmuş idi. Ba‘dehu yeniçeri ağası ve Rûmeli eyâletine mutasarrıf olup vezîr oldu.

Vezîr-i a‘zam Lütfî Paşa: Bu dahi Arnavud-ı anûd kabîlesinden ***[47b]*** idi. Harem-i Hümâyûn’dan çıkup niçe livâlara mutasarrıf [ve] vezâret ile şeref-yâb oldukda dîvân-ı pâdişâhîde bir fâhişenin fercin oyup siyâset etdüği ecilden Süleymân Hân’ın hemşîresi Lütfî Paşa’nın menkûhası olmağile sultân hâtır-mânde olup vezâretinden azline sebeb oldu. Andan

Vezîr-i a‘zam Süleymân Paşa: Beyâz tavâşî olup Harem’den Şâm, andan Mısır andan donanma ile Hindistân’da bender-i Dîv-âbâdı ve

Ahmed-âbâdı ve niçe kılâ‘ları Freng-i Portakal’dan feth edüp Hind râyına hibe edüp bu kadar mâl-ı ganâyimle Yemen’de bender-i Adeni feth edüp Özdemir Beğ ile Habeş‘i feth edüp Âsitâne’de vezîr-i a‘zam oldu. Andan

{Vezîr-i a‘zam Rüstem Paşa: Kul cinsinden Hırvadü‘l-asl akl-ı Arasto idi.}

Vezîr-i a‘zam Ahmed Paşa: Arnavud kavminden hüsn-i tedbîr ve şecâ‘at [ü] mehâbet ile dilîr bir vezîr-i râ-tedbîr idi. Harem’den ser-bevvâbânlık ile tulû‘ edüp yeniçeri ağası ve Rûmeli vâlîsi vezîr olup Acem şâhı Şâh Tahmâs’ı şebhûn edüp andan Tımışvar’ı feth eyledi. Andan,

Vezîr-i a‘zam Kalın Alî Paşa: Hersek sancağında Pireçe kasabasındandır. Sarây-ı Âmire’den kapucubaşılık ile çıkup yeniçeri ağası ve Mısır oldu ve andan vezîr-i a‘zam oldu ve gâyet mücessem âdem imiş. Andan

Vezîr-i a‘zam Sokullu Koca Mehemmed Paşa-yı Tavîl: Bosna sancağında Sokul ya‘nî Şâhin kasabasındandır. Harem-i hâs’dan kapucubaşı ve niçe sancak ve Rûmeli eyâleti netîce üç pâdişâha kırk sene vezîr-i a‘zam olup bir mahlûl getiren serhadli fedâyî kendüyi Kubbe altında kortela bıçak ile bir kaç yerden zahmdâr edüp şehîd etmişdir. Andan ol gazâ eden gâzî ba‘de’l-gazâ halâs olmuşdur, bâ-vasiyyet-i şehîd Sokullu Vezîr.

Vezâret müyesser olmayan kubbe vüzerâların beyân eder

Gegbizye’de imâret ve câmi‘ binâ eden Vezîr Mustafâ Paşa’dır ki Bosnavîdir.

Vezîr Ferhâd Paşa: Arnavudü‘l-asldır.

Vezîr Koca Kâsım Paşa: Süleymân Hân’ın şehzâdeliği hâlinde defterdârı ve sonra lalası olup pîr olmağile dördüncü vezîr olup Selânik’de mütekâ‘id iken bir câmi‘ binâ edüp anda vefât etdi.

Vezîr Hâ’in Ahmed Paşa: Mu‘ânid-i anûd Ârnâbûd kavmindendir. Harem’den çıkup yeniçeri ağası ba‘dehu Belgrad fethinde Rûmeli ba‘dehu Mısır’da âsî olup Mısır’da bâb-ı Züveyle’de salb olundu.

Vezîr Güzelce Kâsım Paşa: Harem’den çıkup vezîr olup Mora cezîresinde Anabolı kal‘asın üç sene muhâsara edüp feth etdi ve sonra İslâmbol muhâzîsinde Kâsımpaşa kasabası ve câmi‘in binâ edüp Kâsımpaşa ismiyle yâd olunur.

Vezîr Hacı Mehemmed Paşa: Budin vezîri iken bir hekîm-i Yahûdî mesmûm şerbet verüp merhûm oldukda “Kırk Mehemmed isimli âdem zehirledim” deyü Yahûdî i‘tirâf etdikde Yahûdî katl olunup Mehemmed Paşa Budin’de medfûndur.

Vezîr-i dilîr Deli Husrev Paşa: Koca Lala Mustafâ Paşa'nın bürâder-i mihteridir. İbtidâ çâşnigîrbaşı ve kapucular kethudâsı ve Rûmeli ve Mısır oldu.

Vezîr Hâdım İbrâhîm Paşa: Hayâ ve âdâbı gâlib sâhib-i vakâr bir ihtiyâr vezîr-i dilîr idi. Silivrikapusu'nun iç yüzündeki câmi'-i rûşen-binâ anın hayrâtındandır. Andan yine

Vezîr Hâdım Haydar Paşa: Harem-i hâs'da kapu ağası iken taşra çıkup Şehzâde Mustafâ katlinde meyl-i töhmet ile azl olunup Hersek sancağında mütekâ'id oldu. Erbâb-ı ma'ârifden suhandân [u] sâhib-i kelâm ve muhibb-i fukarâ-yı hâs [u] âm bir vezîr-i hümâm idi.

Vezîr Pılak Mustafâ Paşa: Bosnavîü'l-asl olup lisân-ı Arnavud üzre "Pılak" koca demekdir. Ol isimile mülakkab bir vezîr-i gazûb [u] dilîr idi. Mısır vezîri olup kapudan olup Ebâ Eyyûb'da medfûndur.

Vezîr Dâmâd Ferhâd Paşa: Şehzâde Mehemmed Hân'a dâmâd olup Eski Sarây'dan bir köşesin bulup Sultân Bâyezîd kurbünde bunlara bir Sarây-ı cedîd binâ olundu. Hattât olmağile mushaf-ı şerîf kitâbet edüp anın ile kifâf-ı nefs edinüp bir mushafı Bâyezîd Hân türbesindedir hâlâ.

Vezîr Mustafâ Paşa: Hâlid ibn Velîd neslindendir. Şemsî Paşa'nın karındaşıdır kim andan mihterdir. Haremde neşv [ü] nemâ bulup çakırcıbaşı olup Rûmeli eyâleti ile Malta üzre serdâr olup bî-feth geldikde ***[48a]*** hacca gidüp anda vefât edüp bu hakîr'in pederi defn etdi.

Mîrimîrân-ı Süleymân Hân'ı beyân eder

Behrâm Paşa: İç oğlanları taş ile urup şehîd edüp cümlesin katl etdiler.

Dâvûd Paşa: Mısır vâlîsi iken merhûm oldu.

Üveys Paşa: Mîrimîrân-ı Şâm iken merhûm oldu.

Dukaginzâde Gâzî Mehemmed Paşa: Vâlî-i Mısr oldu.

Dîğer Üveys Paşa: Yemen serdârı iken Aden şehrinden diyâr-ı ademe gitdi. Be-dest-i aşkiyâ Pehlivân Hasan eliyle şehd-i şehâdet câmın nûş etdi gitdi.

Özdemir Paşa: Mısır sultânı Gavrî'nin akrabâlarından Çerkesü'l-isr şecî' [u] dilîr idi kim fâtih-i Habeş'dir.

Yahyâlı Mehemmed Paşa: Belgrad'da câmi' ve imârâtı ve niçe hayrâtı vardır.

Gâzî Kâsım Paşa: Süleymân Hân Beç kal'asın muhâsara edüp şiddet-i şitâdan bî-feth avdet edüp bu Gâzî Kâsım Paşa on iki bin serdengeçdi nâmdâr bahâdır yarar fetâlar ile Alaman diyârların üç ay nehb [ü] gâret edüp kâfire rahne verirken beri tarafda Süleymân Hân

Cânkurtaran kal‘asına düşüp cân kurtardı. Ba‘dehu Gâzî Kâsım Paşa üçer âdem ile Venedik diyârından Ösek kal‘asına gelüp cümle askeri Alaman diyârında şehîd olup bu hakîr ol şühedâları Alaman diyârında niçe yerde ziyâret etmişimdir.

Güzelce Rüstem Paşa: Harem-i muhteremden yeniçeri ağalığı ve ba‘dehu Budin olmuşdur. Süleymân Paşa Haremden Ustolni-Belgrad’da Gölbaşı muhâfazasında merhûm olup kal‘a kapusu önünde medfûndur.

Osmân Paşa: Sarây-ı hâsda hâsıl olup Çerkesü‘l-asl yarar âdem olmağla Nahçıvân seferinde Şâh ordusuna şebhûn edüp Erzurûm eyâleti ihsân olundu.

Gâzî Hasan Paşa: Yemen ve Habeş‘e varup andan Tımışvar’da vâlî oldu.

Solak Ferhâd Paşa: Bağdâd vâlîsi iken anda vefât etdi.

Baltacı Mehemmed Paşa: Bosnavî‘dir. Bağdâd’dan ma‘zûl olup Âsitâne’de vefât etdi.

Hurrem Paşa: Bosnavî‘dir.

Pîrî Paşa: Âl-i Ramazâniyye’dendir.

Kubâd Paşa: Âl-i Ramazân’dan Pîrî Paşa mezkûrun li-ebin karındaşıdır.

Mûsâ Paşa: Âl-i İsfendiyâr’dandır. Erzurûm vâlîsi iken Gürcü keferesi cenginde şehîd oldu.

Hâdım Alî Paşa: Mısır vâlîsi iken merhûm oldu.

Arslan Paşa: Sâbıku’z-zikr Yahyâlı Mehemmed Paşa’nın oğludur. Budin bârûdhânesi bunun binâsıdır. Tata ve Papa kal‘asına küffâr istîlâ etmesi sebebiyle müttehem olup serâperde-i Süleymânî önünde katl olunup şühedâlar zümresine vâsıl oldu.

Ayas Paşa: Vezîr-i a‘zam Koca Sinân Paşa’nın bürâderidir. Harem’de hâsıl olup ba‘dehu katl olundu.

Behrâm Paşa-yı Kadîm: Vâlî-i Bağdâd iken irtişâ ile şöhret bulmuşdu.

Cenâbî Ahmed Paşa: Harem’de hâsıl olup yigirmi yıl Anatolu’da hâkim olup Engürü‘de bir hammâm ve bir mevlevîhâne binâ etmişdir.

Ulama Paşa: vilâyet-i Teke’den Acem’e esîr olup ba‘dehu hân oldu. Andan Rûm’a firâr edüp kendüye Lipova sancağı sadaka olup kırk gün muhâsara çeküp bi’z-zarûrî kal‘ayı küffâra verüp amân ile taşra çıkarken “Kırk gün niçün ceng etdin?” deyü {küffâr} şehîd edüp Lipova’da medfûndur.

Yularkısdı Paşa: Harem’den çıkmışdır.

Şemsî Ahmed Paşa: Kızıl Ahmedlü‘den Vezîr-i Hâs Mustafâ Paşa’nın bürâderidir. Üç pâdişâha nedîm-i hâs olmuşdur.

Hacı Ahmed Paşa: Bu dahi Kızıl Ahmedlü‘dendir.

Dâmâd Hasan Paşa: Süleymân Hân’a dâmâd olup Acem’e firâr eden Şehzâde Bâyezîd içün Acem’e elçilik ile gidüp Şehzâde Bâyezîd’i evlâdları ile alup Sivas kal‘asında ma‘nûkan şehîd edüp Paşa kal‘ası kurbünde defn etdiler. Ziyâret etmişim.

İskender Paşa: Bostâncıbaşılıkdan Anatolu oldu. Andan,

Çerkes İskender Paşa: Diyârbekir’e on beş sene mutasarrıf olup anda merhûm oldu.

Temerrüd Alî Paşa: Bosnavî‘dir.

Kara Mustafâ Paşa: Hâsodadan çıkmışdır.

Hızır Paşa: Hızır-misâl Şâm [u] Bağdâd’ı yemiş ve Harem-i muhteremden çıkmış sâhib-i vakâr ve kâni‘-kâr, bekâr [ü] bîkâr âdem idi.

Kara Murâd Paşa. Andan,

Sofu Alî Paşa: Harem’de hâsıl olup Mısır vâlîsi iken Kâhire derdinden kahrile Kâhire’de merhûm oldu.

Husrev Paşa (–) Muzaffer Paşa (–) Gazanfer Paşa ***[48b]***

Gülâbî Paşa: Dervîş-nihâd âdem olmağile tekâ‘üd ihtiyâr edüp dâ’imâ pederimiz ile hem-sohbet idiler. Ayasofya câmi‘i evsâfında tahrîr olunan sergüzeşt [ü] serencâm bunlarındır. Evliyâullâh mertebesinde bir halûk ve hulvu’l-kelâm ihtiyâr-ı hümâm kimesne idi.

Ve Mehemmed Hân Paşa: Evlâd-ı Zülkadir’dendir. Şâh İsmâ‘îl’e varup andan yine nâdim olup yine Âl-i Osmân’a gelüp Rûmeli’nde ve Anatolu’da sancağ-ı âlîlere hâkim olup elkâbında cenâb yazılup i‘zâz ederlerdi.

Süleymân Hân’ın kapudanların beyân eder

Evvelâ Kapudan Sinân Paşa: Harem’den tulû‘ edüp gâyet cebbâr idi.

Kapudan Hayreddîn Paşa: Vardar Yenicesindendir, cümle ecdâdı; ammâ kendüsi Midilli cezîresi içinde vücûda gelüp velvele-ârâ bir levend bahâdır fetâ kopup Cezâyirâtda niçe livâlara vâlî olup sene 940 kendüye kapudanlık ihsân olunup Akdeniz’de üç bin pâre yelken söndürüp niçe kerre esîr olup ve niçe kerre kılâ‘lar feth etdüği mufassalan başka bir tevârîhdir. *Fütûhât-ı Hayreddîn Paşa* derler. Âkıbetü‘l-emr Âsitâne’de merhûm olup Beşiktaş‘da sâhil-i bahr iken

kapudan-ı ber olup liman-ı gûrda ilâ-yevmi’n-nüşûr lenger-endâht olup yatır. Fevtine bu mısra‘ târîh düşmüşdür. Târîh:

Taldı rahmet denizine kapudan.

Sene 970

Rahmetullâhi aleyh.

Andan Sâlih Paşa: Kazdağlıdır. Bu dahi Cezâyir paşası olup Hayreddîn Paşa gibi Akdeniz’de bir küffârı gezdirmezdi.

Yahyâ Paşa: Kapudan olup Cezâyir paşası oldu.

Turgud Paşa: Cezâyir paşası iken Malta kal‘ası muhâsarasında top atarken top pârelenüp şehîd olup Malta’nın fethi müyesser olmayup bî-feth avdet olundu.

Mehemmed Paşa ibn Hayreddîn Paşa: Cezâyir paşası olup velvele-ârâ-yı bahr-i Okyûnûs olup İngiltere cezâyirlerin harâb [ü] yebâb ederdi.

Süleymân Hân’ın asrındaki defterdârları ve nişâncıları beyân eder

Evvelâ Defterdâr İskender Çelebi.

Haydar Çelebi: Gelibolu’dandır.

Lütfî Beğ: Harem’den çıkmışdır.

Ebü‘l-fazl Efendi: Monlâ İdrîs Bitlîsîzâde’dir.

Abdî Çelebi: Çivizâde’nin ferzendidir.

Mustafâ Çelebi: Meflûc olup yine dîvâna gelirdi. Zîrâ kaleminde yegâne-i asr idi.

Mehemmed Çelebi: Eğri Abdîzâde derlerdi.

İbrâhîm Çelebi: Başdefterdâr idi.

Hasan Çelebi: Defterdârlıkdan azl olunup çâşnigîrbaşılık verildi.

Murâd Çelebi: Kilidü‘l-bahr Hisârı‘ndandır.

Cemâlîzâde Mustafâ Çelebi: Ebyât [u] eş‘ârında ve sâ’ir te’lîfâtlarında bunlar “Nişâncı” tahallüs eder. Tosya’da Celâl nâm bir kadının oğludur. Defterdâr idi. Fenn-i tevârîhde *Tabakâtü‘l-Memâlik* ve *Kânûnnâme* bunlarındır.

Ramazânzâde Mehemmed Çelebi: Nişâncı idi. Bir muhtasar târîhi vardır.

Süleymân Hân’ın zamân-ı iktirânlarında olan ümerâlar beyânındadır

Evvelâ Küçük Balı Beğ: Vezîr-i a‘zam Yahyâ Paşa oğludur.

Husrev Beğ: Sultân Bâyezîd’in duhter-i pâkîze-ahterindendir. Otuz üç sene Bosna hâkimi olup Sarây şehri içre bir câmi‘ ve hân ve

hammâm ve imâret ve medrese ve mekteb-i sıbyân binâ edüp niçe bin fütûhât etmişdir.

Kara Osmân Şâh Beğ: Kara Mustafâ Paşa oğludur. Süleymân Hân'ın hemşîresinden tevellüd etmişdir. Tırhala'da bir acâyib câmi'i ve bir medrese ve imâretleri vardır.

Alî Beğ ibn Malkoç Beğ: Pojeğa beği iken Hırvadistân'a velvele vermişdir. Nevbahârzâde Celâlzâde telâmîzlerinden olmağile ba'dehu defterdâr oldu.

Çerkes Kâsım Beğ: Defterdâr iken Kefe eyâlet olmak bunlardan kalup Heyhât sahrâsından Ejderhân seferine gitmişdir.

Hacı Beğ: Haremden çıkup Nâbulus hâkimi olup çölde Urbân âlât-ı silâh ile gezmez oldu.

Kurd Beğ: Sâbıkan vezîr-i sânî Deli Husrev Paşa'nın oğludur.

Canpûlâd Beğ: Kabîle-i Ekrâd'dan nâmdâr beğ idi.

Hüseyin Beğ: Ekrâd cezîresi beği iken bunların elkâbında cenâb yazılır idi.

Süleymân Hân'ın meşâhîr-i ulemâlarının ba'zıları zikrindedir

Evvelâ Monlâ Hayreddîn Efendi: Mukaddemâ hâceleri idi.

Ve Mevlânâ Seydi Çelebi: Kastamonu'dandır. Beyne'l-ulemâ benâm ve müftî-i enâm olmuşdur.

Mevlânâ Kâdirî Çelebi. Ve,

Mevlânâ Şeyh Mehemmed Efendi: Çivizâde demekle meşhûrdur.

Mevlânâ Şeyh Mehemmed ibn Kutbeddîn: Anatolu kadı'askeri idi.

Mevlânâ Mehemmed ibn Ahmed ibn Âdil Paşa: İlm-i târîhde mâhir ve Fârisî eş'ârı vâfîr ***[49a]*** idi.

Mevlânâ Abdülfettâh ibn Ahmed Âdil Paşa: Lezîzü's-sohbe ve hüsnü'l-muhâvere âdem idi. Acem'de Berda' nâm şehirden zuhûr etmişdir.

Şeyh Mehemmed Tûnusî: Hâfız-ı Kur'ân olup kırâ'at-ı aşere sâhibi idi. Meşhûr-ı âfâkdır.

Mevlânâ Zahîrüddîn Erdebîlî: Tebrîz'den Rûm'a gelüp Mısır'da Hâ'in Ahmed Paşa ile salb olundu.

Mevlânâ Mehemmed: Kemâl Paşazâde telâmîzlerinden idi.

Mevlânâ Ya'kûb: Sene 929 târîhinde Ma'nisa'da müderris iken vefât eyledi. Ece Halîfe demek ile meşhûr ve fâzıl kimesne idi.

eş-Şeyhülislâm Alâeddîn Cemâlî: Asr-ı Selîm Hân'da dahi şeyhülislâm idi. Âmil ü âlim ve kâmil ü fâzıl bir azîz idi. Elli akçe terakkî ile tekâ'üd ihtiyâr etdi.

Şeyhülislâm Kemâl Paşazâde Ahmed Efendi: Selîm Hân'da ibtidâ Mısır fethinde kadı'asker kaldı. Te'lîfât ü tasnîfâtına hadd [ü] hasr olmadığından gayrı Müfti'üs-sakaleyn olup asrında yegâne-i asr idi ve ilm-i cifr'de ferîdü'd-dehr idi. Ve

Şeyhülislâm Ebussu'ûd Efendi: Bu azîzin evsâf [u] midhati bir mücelled kitâb olur. Bin mücelled kitâb te'lîfât [u] risâlâtları vardır ve bir tefsîr-i şerîfi vardır kim beyne'l-ulemâ hummûs-ı Nahçıvânî'dir gâyet mu'teber tefsîr-i nefîsedir.

Mevlânâ Muhyiddîn Arabzâde: Ebussu'ûd Efendi'nin ta'zîr etdirdiği Arabzâde'dir kim Mısır'a giderken Bahr-i sefîd'de gark olmuşdur.

Mevlânâ Alî ibn Sâlih: *Hümâyûnnâme* mü'ellifidir. Bursa'da medfûndur.

Fasl: **Kânûnnâme-i âyîn-i kavâ'id-i tertîb-i Sultân Süleymân'ı ayân u beyân eder** *ve's-selâm*

Evvelâ bâlâda tahrîr olunan akl-ı Arasto ve müdebbir ve Âsaf-re'y vüzerâ-yı rûşen-zamîr ü âkıbet-endîş ve mîrimîrân-ı kişver-keş ve efrâd-ı defterdârân u nişâncıyân ve ulemâ vü sulehâ ve meşâyihân-ı umûr-dîdeler ile Süleymân Hân kırk sekiz sene saltanatında rûz-merre mezkûr ser-i kârda olan vüzer[â]lar ile müşâvere edüp dîn-i mübîn gayretine dâ'imâ tarz [u] tavr-ı Âl-i Osmân'ın cemî'i esnâf-ı askerîsine nizâm [u] intizâm vere deyü bu yüzden bir kânûnnâme-i hümâyûn etmişdir kim anı beyân eder.

Sûret-i Kavânîn-i Âl-i Osmân âyîn-i Nasîhü'd-devle Süleymân Hân

Gerçi Ebü'l-feth Sultân Mehemmed Hân Kostantıniyye'yi feth etdi. Ammâ Süleymân Hân amâr edüp kânûn üzre Rûmeli'nde ve Anatolu'da ne kadar vezâret ve ne kadar mîrimîrânlık ve ne kadar mîrilivâlık ve her eyâlet [u] livâlarda ne kadar hâs-ı hümâyûn ve ne kadar hâs-ı vüzerâ ve hâs-ı mîrimîrân ve mîrilivâ hâsları vardır anı beyân eder ve her eyâletde ne kadar serbest ze'âmet ve her sancakda ne kadar tîmâr ve ze'âmet vardır ve kânûn-ı Süleymân üzre cebelüleri ile niçe kerre yüz bin asker olur anı beyân eder.

Fasl-ı evvel

Eyâlet-i Rûmeli, sancak 24, kılıç ze'âmet 1227 ve kılıç tîmâr 12378 ve dahi,

Taht-ı Kızılelma Eyâlet-i Budin, sancak 17, kılıç ze'âmet 278, kılıç tîmâr 2391,

Eyâlet-i Özi, sancak 6, ze'âmet 188 tîmâr 1186

Ve eyâlet-i Bosna, sancak 7, ze'âmet 150 ve tîmâr 1792

Eyâlet-i Tımışvar, sancak 6, ze'âmet 59 tîmâr 1090

Eyâlet-i Cezâyir, sancak 15, ze‘âmet 73 tîmâr (1)8804

Eyâlet-i Eğre, sancak 9, ze‘âmet 108 tîmâr 4000

Eyâlet-i Kannije, sancak 7, ze‘âmet 77 tîmâr 3007 andan

Eyâlet-i Kefe, sancak 9, ze‘âmet tîmâr yokdur.

Eyâlet-i cezîre-i Mora, sancak 5, ze‘âmet (–) ve tîmâr (–)

Eyâlet-i Varat, sancak 5, ze‘âmet (–) ve tîmâr (–)

Eyâlet-i Erdel kırallık olup senevî üç bin kîse verir.

Eyâlet-i Eflak kefere beğliği olup senevî üç bin kîse verirler.

Eyâlet-i Boğdan kefere beği olup üçer bin kîse verir.

Eyâlet-i Kırım, ze‘âmet tîmâr yokdur. Kânûn üzre hânlıkdır.

Eyâlet-i Rodos, sancak 5, ze‘âmet (–) ve tîmâr (–)

Eyâlet-i Kıbrıs, sancak 7, ze‘âmet (–) tîmâr (–)

Eyâlet-i cezîre-i Girid, sancak 13, ze‘âmet (–) tîmâr (–)

Balâda tahrîr olunan yigirmi aded Rûmeli eyâletlerinde kânûn-ı Süleymân Hân üzre cem‘â yekûn sancak 167, ve cem‘â kılıç ze‘âmet 3309, ve cem‘â kılıç tîmârları 37379, yekûn kılıç ze‘âmet ve tîmâr aded 40685, ve ze‘âmethâ-yı mu‘âf [u] müsellem Mahmûd Paşa cem‘â 30399, ***[49b]***

{**Fasl-ı sânî**}

Anatolu cânibinde olan eyâletleri ve sancakları ve ze‘âmet [u] tîmârları ve mu‘âf [u] müsellemleri beyân eder

Eyâlet-i Anatolu, sancak 14 ve ze‘âmet 294 ve tîmâr 5589

Eyâlet-i Karaman, sancak 7, ze‘âmet 68 tîmâr 2211

Eyâlet-i Sivas, sancak 7, ze‘âmet 108 tîmâr 2699

Eyâlet-i Mar‘ayş, sancak 4, ze‘âmet 29 tîmâr 215

Eyâlet-i Şâm-ı şerîf, sancak 7, ze‘âmet 128 tîmâr 1868

Eyâlet-i Tarabulus-Şâm, sancak 6, ze‘âmet 63 tîmâr 571

Eyâlet-i cedîd Sayda, sancak 4, ze‘âmet 94 tîmâr 985

Eyâlet-i Haleb, sancak 5, ze‘âmet 99 tîmâr 833

Eyâlet-i Adana, sancak 5, ze‘âmet 43 tîmâr 1059

Eyâlet-i Rûhâ, sancak 4, ze‘âmet 37 tîmâr 6026

Eyâlet-i Diyârbekir, sancak 12, ze‘âmet 52 tîmâr 926

Eyâlet-i Erzurûm, sancak 9, ze‘âmet 123 tîmâr 5159

Eyâlet-i Tarabefzûn, sancak 2, ze‘âmet 56 tîmâr 398

Eyâlet-i Gürcistân, sancak, ze‘âmet, tîmâr yokdur.

Eyâlet-i Kars, sancak 6, ze‘âmet 100 tîmâr 1263

Eyâlet-i Çıldır, sancak 13, ze‘âmet 49 tîmâr 689

Eyâlet-i Van, sancak 24, ze‘âmet 46 tîmâr 2695

Eyâlet-i Musul, sancak 3, ze‘âmet 66 tîmâr 1004

Eyâlet-i Şehrezûl, sancak 21, ze‘âmet 85 tîmâr 806

Eyâlet-i Bağdâd, tîmâr, ze‘âmet yokdur senevî iltizâmdır.

Eyâlet-i Basra, bu dahi sâlyâne ile zabt olunur.

Eyâlet-i Lahsa, bu dahi senevî sâlyâne ile iltizâmdır.

Eyâlet-i Yemen Murâd-ı Râbi‘‘den berü imâmlar elinde kaldı.

Eyâlet-i Mekke cemî‘i İslâm diyârının mâlı anda gider.

Eyâlet-i Habeş, sultânlıkdır, sâlyâne ile zabt olunur.

Eyâlet-i Mısır, ze‘âmet, tîmâr yokdur, iltizâm ile mazbûtdur.

Eyâlet-i Dehlîz-i Circe Mısır’ın gılâline maktû‘ eyâletdir.

Eyâlet-i Tarabulus sâlyâne ile zabt olunur.

Eyâlet-i Tûnus, bu dahi senevî iltizâm ile zabt [olunur].

Eyâlet-i Cezâyir, bu dahi iltizâm ile zabt olunur.

Bâlâda tahrîr olunan üç yüz aded vezâret ile zabt olunagelmiş eyâletlerin cümle sancakları 151 ve cem‘â kılıç ze‘âmetleri 1571 ve yekûn tîmârları 41286 ve kânûn üzre cebelüleri ile cümle askeri (–) ve bâlâda sâlyâne ile zabt olan eyâletlerin vüzerâsına ve askerî tâ’ifesine hâsıl olan mâldan hâs-bahâları ve ulûfeleri verilüp mâ-bâkîsi Der-i devlete irsâliyye gidüp Mısır ve Habeş ve Bağdâd hazînesi bağlanır. Tarabulus-ı Şâm ve Sayda eyâletleri dahi böyledir. Lâkin,

Hâs ile zabt olan eyâletleri beyân eder

Evvelâ cümle Memâlik-i Mahrûsa üç bahş olup bir bahşı Hâs-ı Hümâyûndur. Bir bahşı havâss-ı vüzerâ ve mîrimîrân [u] ümerâdır. Ve bir bahşı ze‘âmet ve tîmâr ifrâz olunmuşdur.

Fasl-ı sâlis
Her beğlerbeğinin ne mikdâr hâssı vardır anı beyân eder

Evvelâ havâss-ı mîrimîrân-ı Rûmeli on bir kerre yüz bin akçe olur kâmil.

Ve hâss-ı Anatolu on kerre yüz bin akçedir.

Hâss-ı Karaman altı yüz altmış bin yetmiş bir akçedir.

Hâss-ı Şâm on kerre yüz bin akçedir.

Hâss-ı Sivas tokuz kerre yüz bin akçedir.

Hâss-ı Erzurûm on iki kerre yüz bin on dörd bin altı yüz akçedir kâmil.

Hâss-ı Diyârbekir on iki kerre yüz bin altı yüz altmış akçedir.

Hâss-ı Van on bir kerre yüz bin otuz iki bin iki yüz akçedir.

Hâss-ı Budin sekiz kerre yüz bin ve seksen bin akçedir.

Hâss-ı Cezâyir sekiz yüz seksen beş bin akçedir.

Hâss-ı Haleb sekiz yüz on yedi bin yedi yüz altmış akçedir.

Hâss-ı Mar‘ayş altı yüz yigirmi sekiz bin dörd yüz elli akçedir.

Hâss-ı Bosna altı yüz elli bin akçedir.

Hâss-ı Tımışvar sekiz yüz altı bin yedi yüz toksan akçedir.

Hâss-ı Kars sekiz yüz yigirmi bin yedi yüz yetmiş akçedir.

Hâss-ı Çıldır tokuz kerre yüz bin yigirmi beş bin akçedir.

Hâss-ı Tarabefsûn yedi yüz otuz dörd bin sekiz yüz elli akçedir.

Hâss-ı Rıkka altı yüz seksen bir bin elli altı akçedir. ***[50a]***

Hâss-ı Musul altı yüz seksen iki bin akçedir.

Hâss-ı Şehrizûr on bir kerre yüz bin akçedir.

Hâss-ı Tarabulus-ı Şâm yedi yüz seksen altı bin akçedir.

Hâss-ı Özi tokuz bin seksen sekiz bin akçedir.

Hâss-ı Kırım sultânı on iki kerre yüz bin akçe hâssını Kefe iskelesi gümrüğünden alır.

Hâss-ı Kefe paşası altı yüz yetmiş tokuz bin akçe.

Hâss-ı Eğre sekiz yüz bin seksen akçedir.

Hâss-ı Kannije yedi yüz kırk altı bin altmış akçedir.

Hâss-ı Mora altı yüz elli altı bin akçedir.

Hâss-ı Bağdâd on iki kerre yüz bin iki yüz akçedir.

Hâss-ı Basra vezâret olalı on kerre yüz bin akçedir.

Lahâss-ı Lahsa vezâret değildir ammâ hükûmet olmağile sekiz yüz seksen sekiz bin akçedir.

Hâss-ı Mekke-i mükerreme şerîfi Mısır surresinden (–) altun alır.

Hâss-ı Habeş on bir kerre yüz bin seksen akçedir.

Hâss-ı vüzerâ-yı Mısır dörd yüz seksen yedi kîse-i Mısrî küşûfiyyesi

vardır.

Hâss-ı Tarabulus (–).

Hâss-ı Tûnus (–).

Hâss-ı Cezâyir (–).

Hâss-ı Kıbrıs (–).

Hâss-ı serdâr-ı Rodos (–).

Hâss-ı vezîr kapudan paşa on iki kerre yüz bin ve yedi yüz akçedir. Bundan tâ Tarabulus paşası hâssına varınca yüzer akçe birbirinden nâkısdır. Ammâ Süleymân Hân asrındaki serdâra küffârdan intikâm almak içün ruhsat verilüp cümle deryâ beğleri ve kapudan paşa dahi anın re'y [ü] tedbîriyle sefer eşerdi ve cümle deryâ paşaları üzre takaddüm ederdi, andan yoluyla gelüp Hayreddîn Paşa gibi kapudan olurdu.

Hâss-ı feth-i cedîd paşa-yı Varat yedi yüz toksan bin akçedir.

Hâss-ı feth-i cedîd cezîre-i Girid serdârı on bir bin tokuz yüz toksan akçedir. Cümleden sonra feth oldu ammâ hatt-ı hümâyûn ile hîn-i tahrîrde böyle hâs ihsân olunmamışdır.

Ve kânûn-ı Süleymân Hân böyledir kim her kankı memleket mukaddem feth olduysa anın vezîri ve paşasının hâssı ziyâde olup sonra feth olunan vilâyet hâkiminin üzerine takkaddüm ede. Ammâ ba'zı müsin vüzerâya ber-vech-i arpalık sancaklar ihsân olunup Adana gibi eyâlet olmuşdur kim Sûhte Mahmûd Paşa'ya sadaka olundukda hâss-ı Adana on bir bin altı yüz bir akçe ile ihsân olundu.

Kânûndur kim Mısır sultânı iki sorguc taşır. Ve Habeş vezîri iki otağa taşır. Bağdâd vezîri kezâlik sorguc taşır. Pâdişâh Anatolu gazâlarında bulunsa ve dîvânda ve ıydeynde Pâdişâh huzûrunda ibtidâ Mısır andan Bağdâd andan Habeş andan Budin andan Anatolu andan Mar'ayş andan kapudan paşa durur. Ammâ Rûm'da olsa ibtidâ vezîr-i a'zam andan Budin vezîri andan Mısır, Habeş ve Bağdâd ve Rûmeli ba'dehu eyâleti kadîm feth olmuşlar birbirleri üzre takaddüm ederlerdi.

Ve kânûn-ı Süleymân Hân budur kim her kankı beğlerbeği ne mikdâr hâssa mutasarrıf ise beş bin akçede bir mükemmel cebelüleri ile sefer eşmek kânûndur.

Fasl-ı Râbi'

Her eyâletde ne kadar sancak var ise anı esmâları ile beyân eder

Evvelâ Eyâlet-i Rûmeli

Yigirmi dörd sancakdır. Evvelâ mâl defterdârı ve çavuşlar kethudâsı ve defter emîni ve defter kethudâsı ve tîmâr defterdârı ve alaybeğisi ve çeribaşısı ve voynuk ağası ve ze'âmet ile yedi Yörük beğleri vardır.

Sancakları bunlardır kim zikr olunur: Sancağ-ı Sofya paşanın tahtıdır. Livâ-i Köstendil, livâ-i İskenderiyye, livâ-i Tırhala, livâ-i Ohri, livâ-i Avlonya, livâ-i Delvinye, livâ-i Yanya, livâ-i Elbasan, livâ-i Çirmen, livâ-i Selânik, livâ-i Üsküb, livâ-i Dukagin, livâ-i Vidin, livâ-i Alacahisâr, livâ-i Prizrin, livâ-i Vuçitrin, livâ-i Sağ-kol, livâ-i Sol-kol. {Ammâ} livâ-i Silisre ve Nigebolı ve Kırk Kilise ve Bender ve Akkirman ve Özi ve Kılburun sancakları Rûmeli'nden ifrâz olup Karadeniz sâhilindeki kurâ ve kasabâtlar muhâfazasıyçün Silisre eyâlet olup başka vezâret olmuşdur. ***[50b]***

Eyâlet-i Anatolu sancakların beyân eder

Cümle on dörd sancakdır, defter kethudâsı ve defter emîni ve defter muhâsibi ve tîmâr defterdârı ve çavuşlar kethudâsı ve çavuşlar emîni ve çeribaşları ve alaybeğisi vardır ve ze'âmet ile dörd müsellem beği vardır ve on bir yaya beği vardır. Şehr-i Kütâhiyye paşa sancağıdır.

Sancakları bunlardır kim zikr olunur: Livâ-i Sarhan, livâ-i Aydın, Kastamonu, Hudâvendigâr, Bolu, Menteşa ve Ankara ve Karahisâr-ı Sâhib, Tekeeli, Kânkırı, Hamîd, Sultânönü, Karesi.

Eyâlet-i Karaman

Yedi sancakdır. Hazîne defterdârı ve defter kethudâsı ve defter emîni ve tîmâr defterdârı ve çavuşlar kethudâsı ve emîni ve alaybeğisi ve çeribaşısı vardır.

[Sancakları bunlardır]: Mahmiyye-i Konya paşa sancağıdır. Livâ-i Kayseriyye ve Niğde ve Beğşehri ve Kırşehri ve Akşehir ve Aksarây.

Eyâlet-i Sivas

Yedi sancakdır. Defter kethudâsı ve defter emîni ve defterdâr-ı tîmâr ve çavuşlar kethudâsı ve emîni ve alaybeğisi ve çeribaşıları vardır. Şehr-i Sivas Rûm paşa sancağıdır.

Sancakları bunlardır: Livâ-i Divriği ve Çorum ve Keskin ve Bozok ve Amasiyye ve Tokat ve Zile, Canik ve Arabgîr ba'dehu Zile vâlide hâssı olmuşdur.

Eyâlet-i Bosna

Sekiz sancakdır. Hazîne deterdârı ve defter kethudâsı ve defter emîni ve çavuşlar kethudâsı ve çavuşlar emîni ve alaybeğisi ve çeribaşıları vardır. Şehr-i Sarây paşa tahtıdır

Ve sâ'ir livâları bunlardır: Hersek, Kilis, İzvornik ve Pojeğa ve Zaçne ve Kırka ve Rahoviçe ve Banaluka.

Eyâlet-i Kapudan Paşa

On bir sancakdır üç sancağı sâlyâne iledir. Defter kethudâsı ve defter emîni ve tîmâr defterdârı ve çavuşlar kethudâsı ve emîni ve azebistân ağaları ve kethudâları ve yüzbaşı dayıları vardır. Şehr-i

Gelibolu Paşa sancağıdır.

[Sancakları bunlardır]: Livâ-i Ağrıboz ve Karlıeli ve İnebahtı ve Rodos ve Midilli ve Kocaeli ve Biga ve Sığla ve İzmit ve İzmir.

Eyâlet-i Mora cezîresi

Defter emîni ve defter kethudâsı yokdur. Rûmeli'nden ifrâz vezâret ile eyâlet olup üç yüz yük akçe mâl-ı pâdişâhî tahsîl eder. Beş sancakdır. Mora'da Gördüs paşa sancağıdır.

[Sancakları bunlardır]: Livâ-i Misistre ve livâ-i Manya ve livâ-i Koron beği bir pâre kadırgaya mâlikdir ve livâ-i Ayamavra beği bir pâre kadırgaya mâlikdir [ve] livâ-i Anapolya beği iki pâre kadırga ile sefer eşerler. Ba'zı cezîrelerde re'âyâları vardır, kânûn-ı Süleymân Hân'dır. Ammâ cezîre-i Sakız sancağı ve Nakşe sancağı ve Mehdiyye sancağı bu üç sancak sâlyâne ile zabt olup kapudan paşa hükm eder.

Eyâlet-i Budin ve Eyâlet-i Eğri ve Eyâlet-i Kannije

Cümle (–) sancakdır. Budin'de hazîne defterdârı ve defter kethudâsı ve defter emîni ve tîmâr defterdârı ve çavuşlar kethudâsı ve emîni ve alaybeğisi ve çeribaşıları vardır kim büyük dîvândır. Kal'a-i Budin paşa sancağıdır. {Ve livâ-i Belgrad kâ'immakâmlıkdır. }

[Sancakları bunlardır]: Livâ-i Semendire ve Peçuy ve Ustolni-Belgrad ve Üstürgon ve Şimatorna ve Segsar ve Sirem ve Mihaç ve Ösek.

Eyâlet-i Eğre

Sonradan eyâlet olmağile {yedi sancakdır ammâ} mâl defterdârı yokdur. Ammâ defter kethudâsı ve defter emîni ve çavuşlar kethudâsı ve alaybeğisi ve çeribaşıları vardır.

[Sancakları bunlardır]: Livâ-i Segedin ve Sonlok ve Hatvan ve Seçan ve Germat ve Filek. Eğre paşa sancağıdır.

Eyâlet-i Kannije

Bu dahi Budin eyâletinden ifrâz eyâlet olup (–) sancakdır. Mâl defterdârı ve tîmâr defterdârı yokdur. Ammâ çavuşlar kethudâsı ve çavuşlar emîni ve alaybeğisi ve çeribaşıları vardır. Kannije, paşa sancağıdır.

[Sancakları bunlardır]: Livâ-i Seğitvar ve Kopan ve Valpova {ve Şaklofça} ve Nadaj ve Balatin.

Eyâlet-i Uyvar

Yetmiş üçde Sultân Mehemmed-i Râbi' asrında be-dest-i Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa feth edüp eyâlet olmuşdur. Ammâ ma'mûr eyâletdir. Mâl defterdârı ve defter emîni ve defter kethudâsı ve çavuşlar kethudâsı ve alaybeğisi ve çeribaşısı ve yigirmi oda ile yeniçeri

ağası ve cebecibaşı ve topcubaşısı ve bir vezîr hâkimi vardır. Eyâletinde cümle (–) sancakdır. Uğvar paşa tahtı sancağıdır.

Sancakları bunlardır kim zikr olunur: ***[51a]*** Livâ-i kal‘a-i Litre, livâ-i Leve ve livâ-i Novigrad ve livâ-i Hollok ve livâ-i Buyak ve tâbi‘-i Tuna Vişigradı.

Eyâlet-i Tımışvar

Altı sancakdır. Hazîne defterdârı ve defter kethudâsı ve tîmâr defterdârı ve mâl-ı pâdişâhî defterdârı ve çavuşlar kethudâsı ve çavuşlar emîni ve yigirmi iki tuğ sâhibi kal‘a ağaları ve dizdârı ve çeribaşıları ve alaybeğisi vardır. Hâlâ Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘ asrında sene 1069 târîhinde be-dest-i Köpürlü Mehemmed Paşa Yanova kal‘ası feth olup Tımışvar paşasına sancak-ı taht oldu.

Gayrı livâları bunlardır kim zikr olunur: Livâ-i Tımışvar ve Lipova ve Çanad ve Göle ve Modova, feth-i cedîd Şebeş ve feth-i cedîd Logoş, livâ-i Façat ve livâ-i Arat ve livâ-i Beşkelek ba‘dehu Sokullu Mehemmed Paşa evkâfı olmuşdur, ammâ azîm livâ evkâfdır.

Eyâlet-i Varat

Sene (–) târîhinde Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘in asrında be-dest-i serdâr-ı mu‘azzam Köse Alî Paşa feth edüp eyâlet olmuşdur. Mâl defterdârı ve defter emîni ve defter kethudâsı ve defterdâr-ı tîmâr ve çavuşlar kethudâsı ve emîni ve on oda yeniçeri ağası ve dizdârı ve bir hâkim vezîri ve alaybeğisi ve çeribaşıları vardır. Paşa tahtı kal‘a-i Varat’dır.

Ve eyâletinde sancağı bunlardır: Evvelâ livâ-i Salanta ve livâ-i Dobraçin ve livâ-i Halmaş ve livâ-i Senköy ve livâ-i Papmezö. Ve bu livâlar kâfiristân olmağile hâkimleri yine kendüler mâbeyninde Macar birovları mâl tahsîl edüp ümerâlarına irsâliyyelerin îsâl ederler. Bir tarz-ı acîb sulh olup eyâlet olmuşdur.

Eyâlet-i kâfiristân-ı Erdelistân dâr-ı Macar-ı füccâristân

Bu diyâr dahi sene (–) târîhinde Sultân Mehemmed-i Râbi‘‘in darb-ı şimşîr-i âteş-tâbiyle be-dest-i serdâr-ı mu‘azzam Gâzî sa‘id [u] şehîd efendimiz Seydî Ahmed Paşa feth edüp senevî bin kîse mâl ve bin kîse hedâyâ vermek üzre *merhûm u mağfûrun-leh* efendimiz Melek Ahmed Paşa re’yiyle Apopi Mihal nâm bî-nâm-ı güm-nâm bed-nâmı kıral nasb olunup Âl-i Osmân’a eyâlet-i Erdel erzel iken tâbi‘ olup rezâletden halâs oldular.

Bu Eyâlet-i Erdel dörd sancakdır. Bir kavmi Hayduşak’dır, bir kavmi Erdel’dir, bir kavmi Seykeldir, bir kavmi Saz Macarı‘dır. Cemî‘i zamânda {Saz kavmi} Âl-i Osmân’a isyân etmemişlerdir. Bu Erdel diyârına Hak bereket versin dörd kerre seferinde elimize belağan mâ-belağ mâl-ı ganâyim üsârâ girmişdir.

Eyâlet-i Eflak ve eyâlet-i Boğdan

Dahi kâfiristân olup beğleri Âl-i Osmân tarafından azl [u] nasb olup kâfirce hükûmât edüp her sene Âl-i Osmân devletine ikişer bin kîse hizmet edüp Silisre eyâletine tâbi‘lerdir.

Eyâlet-i Özi ya‘nî Silisre

Ne mâl defterdârı ve dîvân çavuşları ve tîmâr defterdârı ve defter emîni misilli bir şey yokdur. Ancak Rûmeli eyâletinden ifraz eyâlet olup vezâret olmuşdur.

Eyâleti on bir sancakdır: Evvelâ livâ-i Nigebolı ve Çirmen [ve] Vize ve Kırkkilise ve Bucak Tatarı ve Bender ve Akkirman ve Özi ve Kılburun ve livâ-i cedîd-i Doğan. Livâ-i Silisre paşa sancağıdır.

Eyâlet-i cezîre-i Kırım

Hânlıkdır. Ammâ yedi sancak add olur. Başka sikke ve hutbe sâhibi pâdişâhdır ammâ azl [u] nasbı Âl-i Osmân elindedir. Hutbesinde ibtidâ Âl-i Osmân yâd olunup ba‘dehu hân ismi yâd olunur.

Eyâletinde boybeğleri sancağı bunlardır kim zikr olunur: Hânların tahtı Bâğçesarây’dır. Taht-ı kalga sultân Akmescid’dir. Taht-ı nûreddîn sultân (–). Şîrîn beğleri Nakşevân elindedir. Mansûr beğleri Mankıt ellerindedir. Karaçı halkı Çikişke ellerindedir. Olanlar ki Hânîler neslinden Arbat ellerindedir. Sincivit kavmi Çorgana ellerindedir. Badrak Or ağzı ellerinde. Dayir kavmi Gözlev ellerindedir. Bu zikr olunan eller cümle birer sancak yerlerdir, *ve’s-selâm.*

Eyâlet-i Kefe

Yine Kırım cezîresinin nısfı Âl-i Osmân hükmünde olup (–) sancakdır ammâ ba‘zı sancakların voyvadalar zabt eder. Livâ-i Balıklağa, livâ-i Kerc, livâ-i cezîre-i Taman ve livâ-i tâbi‘-i Çerkes Şagake ve livâ-i Balısıra, Urus harâb etmişdir. Ve livâ-i Azak. Kefe paşası Azak’da sâkin olur. Kefe defterdârı vardır, ammâ gayrı dîvân huddâmlarından merâtib sâhibleri yokdur. ***[51b]***

Eyâlet-i Kıbrıs

Yedi sancakdır, dördü hâs ile üçü sâlyâne ile zabt olunur. Hazîne defterdârı ve tîmâr defterdârı ve defter kethudâsı ve defter emîni ve çavuşlar kethudâsı ve emîni ve alaybeğisi ve çeribaşları vardır.

Hâs ile zabt olunan sancaklar: İç-eli, Tarsûs ve Alâiyye ve Sis. Ve,

Sâlyâne ile zabt olunan sancaklar bunlardır: Girniye ve Baf ve Magosa. Ve Lefkoşe paşa sancağıdır. Ve cezîre-i Kıbrıs yedi yüz yetmiş mîl ihâta eder bir cezîre-i azîmdir. Otuz bin İslâm askeri yüz elli bin keferesi var bir vâsi‘ cezîredir.

Eyâlet-i cezîre-i Girid

Sene (–) târîhinde Sultân İbrâhîm asrında be-dest-i Yûsuf Paşa Hanya feth olup yigirmi altı yıldan sonra sene (–) târîhinde Sultân Mehemmed-i Râbi‘ şemşîriyle be-dest-i Köpürlüzâde Fâzıl Ahmed Paşa cebren ve kahren üç sene itmâmında kal‘a-i Kandiye’yi feth edüp yedi yüz yetmiş yedi mîl cezîre yetmiş pâre kal‘asıyla kabza-i teshîre gelüp hîn-i tahrîrde (–) sancak tahrîr olundu kim,

Sancakların beyân eder: Evvelâ livâ-i Hanya ve livâ-i Retime ve livâ-i Seline ve livâ-i (–) (–) (–). Eyâlet-i azîm olmağla kırk bin kul ve bir yeniçeri ağası ve bir vezîr-i zî-tedbîr ve bir mâl defterdârı ve tîmâr defterdârı ve defter emîni ve çavuşlar kethudâsı ve emîni ve kâtibi ve rûznâmecisi ve alaybeğleri ve çeribaşıları vardır ve hâlâ yedi vezîr ve kırk bin asker muhâfazasına me’mûrdur.

Eyâlet-i Şâm

Hazîne defterdârı ve gayrı cümle dîvân huddâmları mukarrerdir. Alaybeğisi ve çeribaşıları vardır. Ve cümle on sancakdır, yedisi hâs ile zabt olunur, üçü sâlyâne iledir. Sâlyâne ile olan livâlarda tîmâr ve ze‘âmet yokdur. Ammâ,

Hâs ile zabt olunan sancaklar bunlardır ki zikr olunur: Kudüs-i Şerîf ve Gazze ve Kerek ve Sıfet ve Nâbulus ve Aclûn ve Leccûn ve Bukâ‘. Şâm paşa sancağıdır. Ve,

Sâlyâne ilen zabt olan sancaklar bunlardır: Tedmur ve Sayda ve Beyrût ve Kerek-i Nûh. Bu sancaklardan mâ‘adâ Şâm eyâletinde tâ Mekke ve Medîne’[ye] varınca yetmiş Urbân ümerâları ve meşâyihleri vardır.

Eyâlet-i Tarabulus-ı Şâm

Beş sancakdır. Hazîne defterdârı ve defter kethudâsı ve tîmâr defterdârı ve çavuşlar kethudâsı ve alaybeği ve çeribaşısı vardır. Tarabulus-ı Şâm paşa sancağıdır.

[Sancakları bunlardır]: Livâ-i Hamâ ve Hıms ve Selmiyye ve Cebeliyye ve Lâtikıyye ve Hasan-âbâd. Ve dağlar içre kırk aded gayr-ı müslim Dürzî beğleri vardır kim her biri birer mezâhibe hizmet eder dâll kavimlerdir.

Eyâlet-i Halebü’ş-Şehbâ

Ze‘âmet ve tîmârları yedi sancakdır. İki sancağı sâlyâne ile olmağın iltizâm olmuşdur, anlarda tîmâr ve ze‘âmet yokdur. Hazîne defterdârı ve başka Haleb muhassılı ve defter kethudâsı ve defter emîni ve çavuşlar kethudâsı ve emîni ve kâtibi ve alaybeği ve çeribaşıları vardır kim,

Sancakları bunlardır: Ekrâd-i Kilis, Birecik, Ma‘arra ve Azez ve Belîs ve Antâkıyye ve sâlyâne ile olanlar Mazîk ve Ulu Türkmân. Haleb paşa sancağıdır.

Eyâlet-i Adana

Dîvân huddâmlarından bir kimesne yokdur. Zîrâ Haleb'den ifrâz eyâlet olmuştur. Ve (–) sancakdır.

[Sancakları bunlardır]: Livâ-i Sis ve Tarsûs ve Karataş ve Silifke ve yedi boy Varsak beğleri. Âsî eyâleti çokdur, zîrâ sengistân diyârdır. Ve,

Eyâlet-i Diyârbekir

On tokuz sancakdır ve beş hükûmetdir. Zikr olunan on tokuz livânın on biri Osmânlu sancaklarıdır kim sâ'ir memâlik-i mahrûsalardaki gibi zabt olunur. Sekizi Ekrâd beğleri zabt eder kim Selîm Hân-ı Evvel hîn-i fethde kendülere sancak verilüp yurdluk ve ocaklık ihsân olunup azl [u] nasb kabûl etmezler, eyle kânûndur ve fevt olduklarında vâlî-i vilâyeti arzıyla {sancakları} evlâdlarına verilüp gayrıya verilmez, meğer akrabâları olmaya. Lâkin sâ'ir sancaklar gibi ebvâb-ı mahsûlâtları deftere tahrîr olunup topraklarında tîmâr ve ze'âmet vardır. Sefer-i ***[52a]*** hümâyûn olsa erbâb-ı tîmârları sâ'irleri gibi alaybeğisi bayrağı altında edâ-yı hidmet ederler. Terk-i hizmet ederse ze'âmeti ve sancağı oğluna yâhûd akrabâlarına verilir. Ammâ hükûmet tahrîr olunan sancaklar içre kânûnnâme-i Selîm Hân'da tîmâr ve ze'âmet yokdur. Hâkimleri mülkiyyet üzre zabt edüp mefrûzu'l-kalem ve maktû'ü'l-kadem olup ebvâb-ı mahsûlâtları her ne ise hâkimleri mutasarrıflardır.

Osmânlu sancakları bunlardır: Livâ-i Harbut ve Ergani ve Siverek ve Nusaybin ve Hasankeyf ve Mîfârıkîn ve Akçakal'a ve Hâbûr ve Sincar.

Ve yurdluk ve ocaklık tarîkiyle tasarruf olunan bu sancaklardır kim tahrîr olunur: Sağman ve Kulp ve Mihrani ve Tercil ve Atak ve Pertek ve Çapakçur ve Çermik. Ve mefrûzu'l-kalem ve maktû'u'l-kadem olan sancak hâkimlerine Âsitâne-i Sa'âdet tarafından bir emir sâdır olsa anların elkâblarında cenâb yazılur.

Hükûmetleri bunlardır: Hükûmet-i Cezîre, Hükûmet-i Eğil ve Hükûmet-i Genc ve Hükûmet-i Palu ve Hükûmet-i Hazzo. Bu zikr olunan sancaklar eyâlet-i azîm kadar Kürdistân içre hükûmetlerdir, *ve's-selâm*.

Bu Diyârbekir dîvânının dahi rûznâmecisi ve mâl defterdârı ve tîmâr defterdârı ve defter emîni ve çavuşlar kethudâsı ve emîni ve kâtibi ve alaybeğisi ve çeribaşıları vardır.

Eyâlet-i Kars

(–) sancakdır. Mâ-tekaddem hîn-i fethde Erzurûm'a tâbi' idi ba'dehu Pasin sancakları ilhâk olup eyâlet olmuşdur. Erbâb-ı dîvân huddâmlarından mâl defterdârı yokdur ammâ alaybeği ve çeribaşısı vardır.

Sancakları bunlardır: Ardahan-ı Küçük ve Hococan ve Zarreşâd ve Keciran [Keçivan] ve Kağızman. Kars paşa sancağıdır.

Eyâlet-i Çıldır ya‘nî Ahıçka

Erkân-ı dîvân huddamlarından mâl defterdârı ve gayrı yokdur ammâ alaybeği ve çeribaşı vardır.

Ve on üç sancakdır: Oltı ve Harbus [Hırtos] ve Ardanıç ve Hacrek ve Ardahan-ı Büzürg ve Posthu ve Mahçıl ve Açara Penbek. Bunlardan gayrı dörd sancağı yurdluk ve ocaklık ve mülkiyyet tarîkiyle tasarruf olunur: Pürtekrek ve Livâne ve Nısf-ı Livân ve Şavşad. Ammâ Sultân Mehemmed-i Râbi‘ asrında be-dest-i Kara Murtazâ Paşa kal‘a-i Kütatis

.....(1 satırlık yer boş).....

feth olup sancaklar ilhâk olundu. Ve umûmen Tomris Hân oğulları itâ‘at edüp sancak oldu.

Eyâlet-i Gürcistân

Açıkbaş ve Şavşad ve Dâdyân ve Küril ve Migrilistân beğleri cümle keferelerdir ammâ Murâd-ı Râbi‘‘de cümle itâ‘at edüp vezâret ile Sefer Paşa hâkim olup kal‘a-i Ahıçka’yı taht edinmişdi. İlâ hâze’l-ân her sene hedâyâları gelmededir.

Eyâlet-i Trabızon ve Tarab-efzûn

Ve Tarabefsûn dahi derler, Batum sancakları ki Gümüşhâne ve Canha ve Rize ve Gönye, bu dörd sancak bir yere cem‘ olup Trabızon eyâlet olmuşdur. Lâkin defter kethudâsı ve tîmâr defterdârı ve alaybeği ve çeribaşısı vardır.

Eyâlet-i Rıkka

Yedi sancakdır. Rıkka ve Rûhâ sancakları cem‘ olunup eyâlet olmuşdur.

Sancakları bunlardır: Cemmâse ve Hâbûr ve Deyr-i Rahbe ve Benî Rabî‘ ve Serûc ve Harrân ve Rıkka, ikisini Urbân harâb etmişdir. Rûhâ ya‘nî Urfa paşa sancağıdır. Erbâb-ı dîvândan huddâmları yokdur

Eyâlet-i Bağdâd-ı behiş-âbâd

On sekiz sancakdır. Hazîne defterdârı ve defter kethudâsı ve tîmâr defterdârı vardır ve yedi sancağında sâ’ir memâlik gibi ze‘âmet [ve] tîmâr olup “Arz-ı memleket” deyü zikr olunur. Livâ-i Hille ve Zeng-âbâd ve Cevâzir ve Rûmâhiyye ve Cengûle ve Karatağ.

Bu sancaklardan mâ‘adâ on bir sancağa Arz-ı Irâk derler, ze‘âmet ve tîmâr yokdur, ancak sancak beğleri hâssı vardır, ba‘zı kurâ ve mezâri‘ yerleri ber-vech-i tahmîn verilmişdir kim ***[52b]*** ol sancaklar bunlardır kim zikr olunur: Livâ-i Derteng ve Semâvât ve Bayat ve

Derne ve Debâlâ ve Vâsıt ve Kerend ve Demirkapu ve Karâniyye ve Gîlân ve Âl-i Sâh.

Eyâlet-i mezbûreye tâbi‘,

Eyâlet-i İmâdiyye

Tîmâr ve ze‘âmet yokdur, mülkiyyet üzre mutasarrıflardır ammâ sefere gelmek kânûndur.

Eyâlet-i Basra

Mâ-tekaddem mülkiyyet üzre zabt olunurdu. Sene (–) târîhinde Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘ asrında be-dest-i (–) Paşa feth olup eyâlet olmuşdur. Hâlâ mâl defterdârı ve çavuşlar kethudâsı vardır. Tîmâr ve ze‘âmet olmaduğundan alaybeği ve çeribaşı olmayup cümle arâzîsi vâlîsine iltizâmdır.

Eyâlet-i Lahsa

Mülkiyyet üzre mutasarrıflardır. Tîmâr [ve] ze‘âmet yokdur, lâkin her ayda bir Bağdâd vâlîsine hedâyâları gelmek üzre mutasarrıflardır. Mâ-tekaddem Osmânlı tarafından mîrimîrân giderdi, hâlâ tağallüben zabt etdiler

Eyâlet-i Yemen

Dahi Murâd Hân-ı Râbi‘‘de tağallüben imâmlar zabt etdiler.

Eyâlet-i Habeş

Anda dahi tîmâr ve ze‘âmet yokdur ancak üç senede bir Âsitâne-i sa‘âdetden vâlîsi gidüp cümleden mülk zabt eder iltizâm değildir.

Eyâlet-i Mekke

Cidde paşası ile Mekke şerîfi iştirâk-i sevî üzre zabt edüp benderlerden hâsıl olan mahsûlâtları hissedâr olurlar, gayrı kârları yokdur. Bir alay du‘âcılardır.

Eyâlet-i Mısır’da

Dahi tîmâr ve ze‘âmet yokdur, cümle kurâ vü kasabâtları üç nev‘ üzre tahrîr olunmuşdur. Bir sınıfı mîrî kurâlarıdır, bir nev‘i evkâfâtdır, bir nev‘i küşûfiyye kurâlarıdır ve bir sınıfı iltizâm belîdeleridir. Mâl defterdârı ve rûznâmecisi ve yedi mukâta‘acısı ve paşa tarafından mukâbelecisi ve küçük rûznâmecisi ve kırk aded ümerâları ve yedi bölük ağaları vardır.

Ve eyâletinde olan sancakları bunlardır kim mîrilivâlar mutasarrıf olurlar: Evvelâ livâ-i Sa‘îd-i alî Circe ve livâ-i İbrîm ve livâ-i Elvâhât ve livâ-i Menfelût ve Şarkiyye ve Garbiyye ve Menûfiyye ve Mansûriyye ve Kulûbiyye ve Bahîre ve emânet-i Dimyât. Bu makûle kâşifliklere cümle ümerâlar mutasarrıflardır. Ammâ cümleden azîz mansıb-ı ümerâ-i emîr-i haclıkdır kim cümle Arab ve Urbân mâbeyninde

Mısır emîr-i haccına sultânu'l-ber derler. Kethudâsı bile sorguc taşır *ve's-selâm*.

Ammâ eyâlet-i Mağrib Tarabulusu, eyâlet-i Tûnus ve eyâlet-i Cezâyir'e seyâhat müyesser olmaduğı ecilden ma'lûmumuz olmayup tahrîr olunmadı. Ammâ üçü dahi eyâlet-i azîm oldukları muhakkakdır.

Eyâlet-i Musul

Altı sancakdır. Erbâb-ı dîvân huddâmları yokdur. Ammâ alaybeğisi ve çeribaşısı vardır. **Sancakları bunlardır kim zikr olunur**: Livâ-yı Bâcvânlar ve Tikrît ve Eski Musul ve Horûn [Hârûn].

Eyâlet-i Van Sedd-i Îmân

On üç sancakdır. Defterdârı ve defter kethudâsı ve defter emîni ve çavuşlar kethudâsı ve çavuşlar emîni ve çavuşlar kâtibi ve alaybeğisi ve çeribaşısı ve tîmâr defterdârı vardır. Ve,

Sancakları bunlardır: Livâ-yı Adilcevâz ve Ercîş ve Muş ve Bârgirî ve Kârkâr ve Kesânî ve Ziriki ve İsba'îrd ve Ağakis ve Ekrâd ve Benî Kotur ve kal'a-i Bâyezîd ve Berdû' [Berda'] ve Ahlât. Eyâlet-i mezbûrede tâbi' Âl-i Abbâsiyyân'dan Bitlîs hânı ve Hakkâri hâkimi ve Mahmûdî hâkimi ve Penyanişi hâkimi eyâletlerinde tîmâr ve ze'âmet vardır ve harâcları cümle Van kuluna aklâm bağlanmışlardır. Sâ'ir ebvâb-ı mahsûlâtların kendüler zabt edüp eyâletlerine mülkiyyet üzre mutasarrıflardır. Azl u nasb kabûl etmeyüp fevt olduklarında eyâletleri oğullarına ve akrabâlarına ihsân olunur.

Eyâlet-i Erzurûm

On iki sancakdır. Hazîne defterdârı ve tîmâr defterdârı ve defter emîni ve defter kethudâsı ve çavuşlar kethudâsı ve emîni ve kâtibi vardır. Ve,

Sancakları bunlardır: Evvelâ livâ-i Karahisâr-i şarkî ve livâ-i Kiğı ve Pasin ve İspir ve Hınıs ve Malazgird ve Tekmân ve Kuzuçan ve Tortum ve Micingird [ve] Mamruvan. Erzurûm paşa sancağıdır.

Eyâlet-i Şehrezûl

Yigirmi sancakdır. Cümle erbâb-ı dîvân huddâmları ve alaybeği ve ***[53a]*** çeribaşısı vardır. Ve,

Sancakları bunlardır: Sürücek ve Erbîl ve Keşân ve Şehr-i Bâzâr ve Cengûle ve Cebel-i Cimri ve Hezârmerd ve Dulhuvarân ve Merkâve ve Harîr ve Rûdîn ve Tiltarı ve Sîhuzencîr ve Acûr ve Ebrûmân ve Dâvdân ve Pâk ve Perenli ve Belkâs ve Uşti ve kal'a-i Gâzî ve Şehrezûl paşa sancağıdır.

Ve bu Şehrezûl eyâletinde ba'zı mîr-i aşîretler vardır. Sancakbeği hükmünde olmayup tabl [u] alem sâhibleri değillerdir. Yüzden mütecâviz aşîret beğleridir kim erbâb-ı zü'amâ mertebesi gibi

hükûmet edüp sancağı beğleri ile sefer eşerler. Fevt olduklarında mutasarrıf oldukları tîmârı ve mîr-i aşîretliği oğluna verilir, evlâdı yok ise akrabâlarına verilür. Eğer inkırâz bulursa hârice tîmâr ve ze‘âmet gibi verilür. *Ve’s-selâm.*

{**Fasl**}

Kânûnnâme-i Süleymân Hân üzre her sancakbeğinin kânûnların beyân eder

Evvelâ kankı sancakbeğinin hâssı ziyâde ise ol beğ mâdûnuna takaddüm ve tasaddur eder, meğer vezîr-i a‘zamlıkdan ma‘zûl olmuş ola. Anın üzerine kimesne tasaddur etmeyüp yine meğer vezîr-i a‘zam-ı sâbık tasaddur ede. İbtidâ bir sancakbeği kânûn üzre iki yüz bin akçe ile beğ olur. Sonra gazâlarda uğur-ı hümâyûnda, hizmeti müşâhede olundukda terakkî verilür, istihkakına göre binde yüz akçe ziyâde terakkî verilür, ne kadar hizmet ederse ol kadar ziyâde terakkî ihsân olunup tâ mîrimîrân olur. Velâkin atebe-i ulyâda olan ağalar sancağa çıkdıkda ibtidâdan iki yüz, yüz bin akçe ile verilmez, ziyâde ile verilür. Her birinin kânûnları mütefâvitdir.

Meselâ yeniçeri ağası beş yüz bin akçe ile nişâncı paşa ve mîrialem ve kapucubaşılar ve mîrâhûr-ı kebîr dörd yüz bin akçe ile çıkar. Ve çâşnigîrbaşı ve müteferrikabaşı ve çakırcıbaşı ve küçük emir âhûr ve sipâh oğlanı ve silihdâr ağası ve sağ ulûfeci ve sol gurebâ ağaları cümle üç yüz bin akçe ile sancakbeği olurlar.

Sekbânbaşı ve defter kethudâsı ve tîmâr defterdârı ve yaya beğleri ve ze‘âmetleri elli binden ziyâde olanlar sancağa çıkdıkda yüz bin akçe ile çıkarlar kânûndur. Ve bir sancak mahlûl olsa müstahık olan beğe terakkî ile ihsân olunur.

Yeniçerilikden ve bölükden tîmâra çıkanlara beyler mahlûlünden ziyâde kalan hâsları tîmâr tarîkiyle mezkûrlara verilür. Lâkin müstahık sancakbeği oldukda düşen mahlûl tîmârdan hâs verilür. Ve sancakbeğleri sefer-i hümâyûnda ne denlü asker ile sancak tasarruf ederse hâssına göre her beş bin akçeda bir mükemmel cebelü verir[ler]. İki yüz bin akçe ile sancak tasarruf eden ednâ pâyelidir (bin) kırk cebelü asker ile sefer eşer. Ve beş yüz bin akçe ile sancak tasarruf eden yüz cebelü verir. Kezâ ve kezâ her beş binde bir eğer paşa ve mîrilivâ ve erbâb-ı zü‘amâ ve erbâb-ı tîmâr birer cebelü verüp sefer eşerler.

Fasl-ı Hâmis

Her sancakbeğinin ve defter kethudâlarının ve tîmâr defterdârlarının ne denlü hâsları olduğun beyân eder.

Der-eyâlet-i Rûmeli

Hâss-ı mîrilivâ-i Mora 507.760.

Hâss-ı İskender 459.200.

Hâss-ı Avlonya 229.000.

Hâss-ı Silisre 4.489.665.

Nigebolı 400.000.

Ohri 335.299.

Yanya 60.260.

Tırhala 450.885.

Köstendil 442.400.

Elbasan 20l.963.

Çirmen 240.000.

Vize 224.465.

Delvine 57.132.

Selânik 280.832.

Üsküb 240.000.

Kırkkenîse iki yüz bin kâmil.

Dukagin 207.500.

Vidin 230.000.

Alacahisâr 200.399.

Vuçitrin 205.000.

Prizrin 28.146.

Ze‘âmet-i kethudâ-yı defter-i Rûmeli 81.426.

Ze‘âmet-i defterdâr-ı tîmârhâ-yı Rûmeli 2.000.

Ze‘âmet-i mîr-i Yörükân-ı Vize 52.000.

Ze‘âmet-i mîr-i Yörükân-ı Tekirdağı 600.000.

Ze‘âmet-i mîr-i Yörükân-ı Yanbolu 53.470.

Ze‘âmet-i mîr-i Yörükân-ı ***[53b]*** Ofçabolu 33.494.

Ze‘âmet-i mîr-i Yörükân-ı Koca 4.000.

Ze‘âmet-i mîr-i Yörükân-ı Selânik 91.397.

Ze‘âmet-i mîr-i Yörükân-ı Na‘ldöken 3.500.

Ze‘âmet-i kapudan-ı Kavala 40.414.

Ze‘âmet-i mîr-i voynuk 50.052.

Der-eyâlet-i hâss-ı ümerâ-yı Bosna

Evvelâ hâss-ı livâ-i Kilis 42.500.

Hâss-ı Hersek 410.515.

İzvornik 245.793.

Pojeğa 61.623.

Zaçne 170.000.

Kırka 200.000.

Rahoviçe 70.000.

Hâss-ı kethudâ-yı defter-i Bosna 46.000.

Hâss-ı ze‘âmet-i defterdâr Bosna 85.530,

Der-eyâlet-i hâss-ı ümerâ-i Cezâyir

Livâ-i Ağrıboz 440.000.

Karlıeli 30.000.

İnebahtı 300.000.

Rodos 277.004.

Midilli 40.000.

Kocaeli 236.526.

Biga 213.088.

Sığla 300.000.

Misistre hâssı 219.000.

Ze‘âmet-i kethudâ-yı defter-i Cezâyir meblağ 88.390.

Ze‘âmet-i defterdâr-ı tîmâr-ı Cezâyir meblağ 62.077

Der-eyâlet-i hâss-ı ümerâ-i Budin

Livâ-i hâss-ı Semendire 540.260.

Peçuy 400.000.

Ustolni-Belgrad 36.000.

Üstürgon 210.000.

Segedin 340.000.

Sirem 425.675.

Ösek 330.000 ve,

Şimatorna 240.000.

Kopan 230.000.

Filek 300.000.

Segsar 234.000.

Novigrad 233.940.

Sonlok 400.000.

Mihaç 292.000.

Seğitvar 6.230.

Seçan 240.260.

Hâss-ı defterdâr-ı Budin 105.520.

Ze‘âmet-i kethudâ-yı defter-i Budin 103.240.

Ze‘âmet-i kethudâ-yı defterdâr-i tîmâr-ı Budin 8.940.

Der-eyâlet-i Tımışvar

Hâss-ı ümerâ-yı livâ-yı Lipova 210.000.

Çanad 20.792.

Göle 298.945.

Modova 260.080.

Yanova 192.420.

Şebeş 61.945.

Hâss-ı defterdâr-ı Tımışvar 110.000.

Ze‘âmet-i kethudâ-yı defter-i Tımışvar 64.880.

Ze‘âmet-i defterdâr-ı tîmârhâ-yı Tımışvar 60.000.

Der-eyâlet-i Anatolu

Hâss-ı mîrilivâ-i Sarhan 240.000.

Aydın 613.460.

Karahisâr-ı Afyon 240.299.

Engürü 264.300.

Bursa 618.079.

Bolu 300.122.

Kastamonu 500.000.

Menteşa 400.800.

Teke 328.000.

Hamîd 204.000.

Kânkırı 258.081.

Karesi 300.000.

Sultânönü 250.000.

Ve ze‘âmet-i kethudâ-yı Anatolu 100.912.

Ve ze‘âmet-i defterdâr-ı tîmâr-ı Anatolu 90.596.

Ve Kütâhiyye eyâletinde ne kadar livâlar var ise cümlesinde birer müsellemân beğ ze‘âmetleri olmak kânûndur. Ammâ piyâdegân-ı Kütâhiyye ve Alâiyye ze‘âmetleri cümle müsellemân piyâdegândan çokdur, yine kânûnları üzre sefer eşerler.

Der-eyâlet-i mîrilivâ-i hâss-ı Karaman

Evvelâ hâss-ı Kayseriyye 250.000.

Niğde 350.000.

Ve Beğşehri 390.000.

Aksarây 350.000.

Akşehir 310.000.

Kırşehir 267.540.

Hâss-ı defterdâr-ı Karaman 65.000.

Hâss-ı kethudâ-yı defter-i Karaman 35.000.

Hâss-ı defterdâr-ı tîmâr 65.000.

Eyâlet-i Kıbrıs

Hâss-ı mîrilivâ-i İç-eli 270.000.

Alâiyye 250.000.

Tarsûs 245.260.

Sis 60.299.

Hazîne-i defterdâr-ı Kıbrıs 120.000.

Ze‘âmet-i defterdâr-ı tîmâr 70.000.

Ze‘âmet-i kethudâ-yı Kıbrıs 82.000.

Der-eyâlet-i Tarabulus-ı Şâm

Hâss-ı livâ-i Hıms 220.290.

Cebeliyye 234.180.

Selmiyye 29.000.

Hâss-ı Hamâ 294.030.

Hâss-ı defterdâr-ı Tarabulus-ı Şâm 13.000.

Ze‘âmet-i kethudâ-yı defter-i Tarabulus altmış dör[d] bin sekiz yüz akçedir.

Ze‘âmet-i defterdâr-ı tîmâr Tarabulus altmış bir bin akçedir.

Der-eyâlet-i Şâm-ı Şerîf

Hâss-ı mîrilivâ-i Kudüs-i Şerîf 252.485.

Hâss-ı Gazze 82.258.

Hâss-ı Sıfed 273.800.

Nâbulus 296.450.

Aclûn 29.000.

Hâss-ı Leccûn 200.000.

Hâss-ı mîrilivâ-i defter-i Şâm 140.235.

Ze‘âmet-i kethudâ-yı defter-i Şâm 130.000.

Ze‘âmet-i defterdâr-ı tîmârhâ-yı Şâm 740.000.

Der-eyâlet-i hâss-ı ümerâ-ı Haleb

Hâss-ı Kilis 522.867.

Hâss-ı Adana 1.095.000.

Hâss-ı Birecik 295.220.

Hâss-ı Ma‘arra 230.000.

Hâss-ı Azez 220.000. ***[54a]***

Belîs 220.000.

Hâss-ı defterdâr-ı hazîne-i Haleb 127.826.

Ze‘âmet-i kethudâ-yı Haleb 26.930.

Ze‘âmet-i defterdâr-ı tîmâr-ı Haleb 81.146.

Der-eyâlet-i Zülkadriyye ya‘nî Mar‘ayş

Hâss-ı Malatıyye 500.000.

Hâss-ı Ayntâb 145.130.

Hâss-ı Kars-ı Mar‘aş 205.300.

Samsad 200.000.

Hâss-ı kethudâ-yı defter-i Mar‘ayş 850.073.

Hâss-ı ze‘âmet-i defterdâr-ı tîmâr-ı Mar‘ayş 20.200.

Der-eyâlet-i Rûm Sivas

Hâss-ı mîrilivâ-i Amasiyye 300.000.

Çorum 300.000.

Bozok 200.275.

Hâss-ı Divriği 250.360.

Canik 207.124.

Arabgîr 310.000.

Ze‘âmet-i kethudâ-yı defter-i Rûm 80.200.

Ve ze‘âmet-i defterdâr {tîmâr}hâ-yı Rûm 62.550.

Der-eyâlet-i hâss-ı emîrân-ı Erzurûm

Karahisâr-ı Şarkî 12.000.

Hâss-ı Kiğı 30.000.

Pasin 29.400.

Hâss-ı İspir 300.000.

Hınıs 580.440.

Malazgird 500.000.

Tekmân 164.929.

Kuzuçan 200.702.

Tortum 297.000.

Micingird 240.000.

Mamruvan 203.000.

Hâss-ı defterdâr-ı hazîne-i Erzurûm 142.900.

Ze‘âmet-i kethudâ-yı defter-i Erzurûm 150.000.

Ze‘âmet-i defterdâr-ı tîmâr-ı Erzurûm 20.200.

Der-eyâlet-i hâss-ı ümerâ-yı Kars

Hâss-ı Ardahan-ı Küçük 2.903.

Hococan 153.500.

Hâss-ı Zarreşad 240.000.

Kağızman 200.0000.

Hâss-ı Keciran 200.000.

Der-eyâlet-i Çıldır ya‘nî Ahıçka

Hâss-ı mîrilivâ-i Oltı 200.017.

Pertek 146.219

Hâss-ı Ardanuç 280.000.

Ardahan-ı Büzürg 300.000.

Şavşad ber-vech-i ocaklık 656.000.

Hâss-ı Livâne ocaklık iki sancakdır 365.000.

Hâss-ı Harbus [Hırtos] 200.500.

Sahrek [Hacrek] 365.000.

Postuh 206.000.

Mahçıl 203.229.

Penbek 400.000.

Der-eyâlet-i Tarabefsûn

Ze‘âmet-i kethudâ-yı defter-i Batum üç yüz bin akçedir.

Ve ze‘âmet-i defterdâr-ı tîmârhâ-yı Batum kırk bin iki yüz toksan akçedir.

Der-eyâlet-i Diyârbekir

Hâss-ı livâ-i Harbut 219.999.

hâss-ı Ergani 200.515.

Siverek 303.043.

Hâss-ı Atak 447.200.

Nusaybin 200.000.

Tercil 445.200.

Çermik 22.140.

Hasankeyf 203.955.

Eğil ber-vech-i ocaklık 89.675.

Çapakçur 370.000.

Çemişgezek 334.223.

Samsad 269.057.

Hâss-ı Sa‘ird 223.772.

Akçakal‘a 200.000.

Sincar 191.517.

Mîfârıkîn 200.000.

Livâ-yı Pesyan u Pozyan 100.000.

Hâss-ı Kulp ocaklık 66.668.

Hançuk 428.900.

Ve hâss-ı Pertek 380.000.

Hâss-ı Genc 278.340.

Hâss-ı defterdâr-ı hazîne-i Âmid 140.395.

Ze‘âmet-i kethudâ-yı defter-i Diyârbekir 100.924.

Ze‘âmet-i defterdâr-ı tîmârhâ-yı Âmid 80.000.

Eyâlet-i Rıkka

Hâss-ı mîrilivâ-i Cemmâse 255.122.

Deyr-i Rahbe. 280.000.

Kapur [Hâbûr] 100.000.

Benî Rabî‘a 400.000.

Hâss-ı Serûc 200.000.

hâss-ı Ane 282.215.

Der-eyâlet-i Bağdâd

Hâss-ı livâ-i Zeng-âbâd 270.000.

Hille ber-vech-i eyâlet olmuşdur 9.510.000.

Cevâzir 220.000.

Rûm nâhiye 445.000.

Çengûle 200.000.

Karatağ hükûmetdir 804.287.

Derteng 420.000.

Semâvât 255.000.

Derne 406.931.

Debâlâ 260.000.

Vâsıt 220.000.

Kerend 239.260.

Tapur 200.000.

Karâniyye 200.000.

Gîlân 200.000.

Âl-i Sâ‘ 200.000.

Ze‘âmet-i kethudâ-yı defter-i Bağdâd 100.000.

Ze‘âmet-i defterdâr-ı tîmâr-ı Bağdâd 80.000.

Der-eyâlet-i Van

Hâss-ı mîrilivâ-i Adilcevâz 1.450.346.

Ercîş 300.000.

Muş 410.000.

Bârgirî 200.000.

Kârkâr 200.000.

Keşân 250.000.

İspa‘îrd 200.000.

Ağakis 250.000.

Ekrâd 290.000.

Vâdî-i Benî Kotur 270.000.

Kal‘a-i Bâyezîd 10.044.

Berdû‘ [Berdâ‘] 200.000

Ve Ovacık 385.000.

Ze‘âmet-i kethudâ-yı defter-i Van 60.999.

Ze‘âmet-i defterdâr-ı tîmârhâ-yı Van 53.870.

Der-eyâlet-i Musul

Hâss-ı mîrilivâ-i Bâcvânlar [Bâcvânlu] 215.000.

Tikrît 217.284. ***[54b]***

Hâss-ı livâ-i Hârûn 200.000.

Yana 300.000.

Bu mahalde cümle mîrilivâların hâsları ale’t-tafsîl tamâm oldu.

Fasl-ı Sâdis

Kânûn-ı Süleymân üzre her beğlerbeğilik kaç kılıçdır ve cümle askeri ne mikdâr olur ve her sancakda ve eyâletde ne denlü tîmâr ve ze‘âmet vardır anları beyân eder

Evvelâ eyâlet-i Rûmeli cümle sancaklarında olan ze‘âmet [ve] tîmârları tokuz bin iki yüz yetmiş dörd kılıçdır. Tokuz yüz on dördü ze‘âmetdir mâ‘adâsı tezkirelü ve tezkiresiz tîmârdır. Erbâb-ı zü‘amâya beş binde bir cebelü ve erbâb-ı tîmâra üç bin akçede bir cebelü vermek kânûndur. Ve on bin akçesi olanlar on binden ze‘âmete varınca mutasarrıf olanlar üç cebelü verir.

Bu minvâl-i meşrûh üzre eyâlet-i Rûmeli’nde olan erbâb-ı zü‘amâ ve erbâb-ı tîmârın kânûn üzre cebelüleri ile yigirmi bin iki yüz nefer asker olur. Mirimîrân ve sancak beğleri ve defter kethudâsı ve tîmâr defterdârı cümle beş bin akçede bir cebelü verirler bunların cebelüleri dahi iki bin beş yüz nefer olur.

Bu takdîrce Rûmeli askeri kânûn üzre cebelüleri ile otuz üç bin güzîde müsellah asker olur, sâ’ir huddâmları ile kırk bin asker olur. *Ve’s-selâm.*

Fasl-ı Sâbi‘

Rûmeli ve Anatolu eyâletinde her sancağın tîmâr ve ze‘âmetleri ne mikdâr olduğun zikr ü beyân eder

Evvelâ livâ-i paşa-yı Sofya ze‘âmet ve tîmâr 17.821

Der-livâ-i Köstendil ze‘âmet 48, tîmâr 1.017

Tırhala ze‘âmet 36, tîmâr 529 ve

Yanya ze‘âmet 62, tîmâr 345

Üsküb ze‘âmet 57, tîmâr 345

Ohri ze‘âmet 60, tîmâr 342

Avlonya ze‘âmet 28, tîmâr 489

Mora ze‘âmet 100, tîmâr 600 ve

İskenderiyye ze‘âmet 75, tîmâr 422

Nigebolı ze‘âmet 60, tîmâr 344

Çirmen ze‘âmet 20, tîmâr 130

Elbasan ze‘âmet 18, tîmâr 138

Vize ze‘âmet 30, tîmâr 79

Delvine ze‘âmet 24, tîmâr 155

Selânik ze‘âmet 36, tîmâr 262

Kırkkilise ze‘âmet 10, tîmâr 18

Dukagin ze‘âmet 10, tîmâr 52

Vidin ze‘âmet 12, tîmâr 65

Alacahisâr ze‘âmet 27, tîmâr 509

Vuçitrin ze‘âmet 10, tîmâr 317

Prizrin ze‘âmet 17, tîmâr 225

Ofçabolu ze‘âmet-i Yörükân-ı ocak 188.

Ve Tekirdağı ocağı ze‘âmet 324.

Selânik ocağı 168

Kocacık ocağı 400

Na‘ldöken ocağı 314

Müsellemân-i Rûmeli 400.

Müsellemân-ı Kızılca ocak 300.

Müsellemân-ı Çirmen 301.

Ve Çingâne ocağı 198.

Müsellemân-ı Vize ocağı 178.

Cem‘â ocakhâ 1019.

Defter-i pâdişâhîde Yörük ve müsellem kayd olanların otuz neferi bir ocakdır, beş neferi nevbet ile eşkinci, yigirmi beş neferi yamak olup sefer-i hümâyûn vâkı‘ oldukda nevbetleri eşkinci yamaklarından avârız dîvânına mukâbelesinde elli beşer akçe harçlık alup sefer eşerler. Kaçan sefer olmaduğı zamân yamaklardan bir nesne almazlar, be-nevbet sefer eşer, eşkinciler sefer eşdikleri sene âdet-ı ağnâm vermezler.

Bu tâ’ife şöyledir kim seferde sipâhî dahi olursa Yörüklükden halâs olmaz ve müsellemlere vilâyetlerinden birer çiftlik mikdârı yerler verilmişdir. Çiftliklerinden hâsıl olan kendü terekelerinin öşürleri alınmayup kendülere tîmâr mahsûlü kayd olunmuşdur. Nevbetleri geldikde ol tîmârın mahsûlün alup sefere giderler. Ve sefer-i hümâyûnda bu askerin hidmetleri top çeküp ve yollar tathîr edüp ve askere zahîre getirmekdir. Bu makûle hidmetlerde bunlar çalışup sâ’ir erbâb-ı zü‘amâ ve erbâb-ı tîmâr ve cebeliyân ancak ceng [ü] cidâle ve harb [ü] kıtâle çalışırlar.

Fasl-ı sâmin

Eyâlet-i A[na]tolu içre yedi bin üç yüz on üç kılıçdır. Yüz toksan beşi ze‘âmetdir mâ‘adâsı tezkirelü ve tezkiresiz tîmârdır. Tokuz bin yedi yüz nefer cebelüleri ile cümle on yedi bin mikdâr askerdir. Bu zikr ***[55a]*** olunan tâ’ife her sancağın alaybeğisi bayrağının altında sefer eşerler. Ve zü‘amâ ve erbâb-ı tîmârların kânûn üzre senevî hâsılları üç yüz yetmiş üç kerre yüz bin ve on bin yedi yüz otuz akçe eder. Ve **her sancağın ze‘âmet [ve] tîmârı ne vechile olduğun beyân eder**:

Livâ-i Kütâhiyye ze‘âmet 29, tîmâr 939

Sarhan ze‘âmet 41, tîmâr 674

Aydın ze‘âmet 19, tîmâr 572

Karahisâr ze‘âmet 15, tîmâr 616

Engürü ze‘âmet 10, tîmâr 257

Bursa ze‘âmet 30, tîmâr 1005

Bolu ze‘âmet 14, tîmâr 551

Kastamonu ze‘âmet 24, tîmâr 587

Menteşa ze‘âmet 52, tîmâr 381

Teke ze‘âmet 7, tîmâr 392

Hamîd ze‘âmet 9, tîmâr 585

Karesi ze‘âmet 7, tîmâr 381

Sultânönü ze‘âmet 7, tîmâr 182

Kânkırı ze‘âmet 7, tîmâr 182

Livâ-i Anatolu’da piyâde ve müsellemân tâ’ifesi vardır, nevbetleri ile cümle sefer eşerler yekûn altı bin tokuz yüz nefer asker olur. Yamakları ile yigirmi altı bin beş yüz nefer olur.

Bu zikr olunan piyâde ve müsellemân tâ’ifesinin beğleri Yörüklerin nevbetleriyle sefere ihrâc edüp top çekmek ve şâhrâh ma‘leml[er]ini tathîr edüp asker-i İslâma zahîre götürmekdir.

Ve Rûmeli’nde olduğu gibi bunların dahi müsellem ocağının çiftlikleri olup hâsıl olan kendü öşürleri resmi alınmayup kendülere tîmâr mahsûlü kayd olunup anın tahtında sefer eşerler idi. Şimdiki hâlde piyâde ve müsellem tâ’ifesi ref‘ olup cümlesi re‘âyâ kayd olunup ve çiftlikleri tîmâr ve ze‘âmet kayd olunup zü‘amâ ve erbâb tîmârları kapudan paşa ile deryâ seferine me’mûrlardır.

Bunlardan mâ‘adâ bin iki yüz seksen nefer cânbâzân ve azebistân tâ’ifesi dahi vardır. On neferde bir neferi sefer nevbeti hidmetin edâ edüp yüz yigirmi sekiz nefer sefer eşerler idi. Anlar dahi resm-i kadîmden mensûh olup ze‘âmet ve tîmâr kayd olunmuşdur *ve’s-selâm*.

Her sancakda ne denlü çiftlik mensûh olup ze‘âmet ve tîmâr verildiği tafsîl [u] beyân olunur

Der-livâ-i Bursa

Ze‘âmet 42, tîmâr 44.

Netîce-i merâm eyâlet-i Anatolu’nın cümle (–) sancağında tîmâr ve ze‘âmet-i mensûhâtlar vardır, mükerrer tahrîr olunmasında fâ’ide yokdur, zîrâ bâlâda tahrîr olunan gibidir.

Der-eyâlet-i Kapudan Paşa ya‘nî Cezâyir

Bin altı yüz on sekiz kılıçdır ammâ Sultân Murâd-ı Râbi‘ asrında bostâncıbaşılıkdan çıkmış Kapudan Ca‘fer Paşa bin kırk üç târîhinde kapudan iken deryâ kaleminde cümle tokuz bin tokuz yüz kılıç olup deryâda küffâr gezmez oldu.

Yedi yüz altısı ze‘âmet idi, mâ‘adâsı tîmâr idi, kânûn üzre cebelüleri ile on iki bin altmış yedi asker olurdu. Tershâne-i azebistân ve gönüllüyân ve kapudan paşa ve altmış pâre kadırga sâhibi deryâ beğleri askerleri dahi on bin asker deryâ seferine me’mûrlar idi. Ammâ erbâb-ı zü‘amâ ve erbâb-ı tîmârların senevî hâsılları yüz seksen kerre yüz bin akçe olur *ve’s-selâm.*

Cezâyir livâlarında sancağ-ı Ağrıboz’da ze‘âmet 13, tîmâr 188

İnebahtı ze‘âmet 13, tîmâr 287

Midilli ze‘âmet 4, tîmâr 83

Kocaeli ze‘âmet 25, tîmâr 187

Sığla ze‘âmet 32, tîmâr 235

Karlıeli ze‘âmet 11, tîmâr 119

Gelibolu ze‘âmet 14, tîmâr 132

Rodos ze‘âmet 5, tîmâr 785

Biga ze‘âmet 6, tîmâr 146

Misistre ze‘âmet 15, tîmâr 91

Der-eyâlet-i Karaman

Bin altı yüz yigirmi kılıçdır yüz onu ze‘âmetdir mâ‘adâsı tezkireli tîmârdır. Ümerâ vü zü‘amâ ve erbâb-ı tîmârı kânûn üzre cebelüleri ile dörd bin altı yüz asker olur. Bu asâkirin senevî hâsılları yüz beş kerre yüz bin dahi yüz yetmiş beş akçe eder. Ve ze‘âmet [ve] tîmârları ***[55b]*** ne vechile olduğun beyân eder.

Evvelâ Livâ-i Konya ze‘âmet 13, tîmâr 512

Kayseriyye ze‘âmet 12, tîmâr 200

Niğde ze‘âmet 14, tîmâr 255

Beğşehri ze‘âmet 12, tîmâr 244

Akşehir ze‘âmet 9, tîmâr 22

Kırşehri ze‘âmet 4, tîmâr 130

Aksarây ze‘âmet 13, tîmâr 228

Der-eyâlet-i Rûm ya‘nî Sivas

Üç bin yüz otuz üç kılıçdır, yüz tokuzu ze‘âmetdir, mâ‘adâsı tezkirelü tîmârlardır. Ümerâ vü zü‘amâ ve erbâb-ı tîmârları kânûn üzre cebelüleri ile tokuz bin asker olur. Bu cümlenin hâsılları senevî yüz otuz bir kerre yüz bin ve seksen yedi bin üç yüz yigirmi yedi akçe olur. Livâ-i Sivas ve livâ-i Amasiyye ve livâ-i Çorum ve livâ-i Bozok ve livâ-i Divriği ve livâ-i Canik ve livâ-i Arabgîr, bu mezkûr livâların tîmâr ve ze‘âmetleri cümle berâber tahrîr olunmuşdur, ziyâde ve noksân yokdur.

Livâ-i Sivas ze‘âmet 48 tîmâr 928.

Cümle livâların tîmâr ze‘âmetleri bu minvâl üzredir.

Der-eyâlet-i Mar‘ayş

İki bin iki yüz altmış tokuz kılıçdır ve yigirmi tokuz ze‘âmetdir mâ‘adâ tezkirelü ve tezkiresiz tîmârlardır. Ümerâ vü zü‘amâ ve erbâb-ı tîmârının kânûn üzre cebelüleri ile cümle beş bin beş yüz mikdârı asker olur. Bu cüyûşun senevî hâsılları toksan dörd kerre yüz bin ve yigirmi üç bin on yedi akçe olur.

Livâ-i Mar‘ayş ze‘âmet 3, tîmâr 1120

Kars ze‘âmet 2 ve tîmâr 656

Ayntâb ze‘âmet 2, tîmâr 656

Malatıyye ze‘âmet 8 tîmâr 276, ma‘mûr livâdır.

Der-eyâlet-i Haleb

Tokuz yüz otuz üç kılıçdır, yüz dördü ze‘âmetdir yedi yüz toksan tokuzu tezkirelü tîmârdır. Bu asker kânûn üzre cebelüleri ile iki bin beş yüz askerdir.

Livâ-i Haleb’de ze‘âmet 18, tîmâr 1295

Adana ze‘âmet 11, tîmâr 190

Kilis ze‘âmet 17, tîmâr 295

Ma‘arra ze‘âmet 9, tîmâr 890

Azez ze‘âmet 2, tîmâr 190

Belîs ze‘âmet 6, tîmâr 57

Der-eyâlet-i Şâm

Tokuz yüz toksan altı kılıçdır yigirmi sekizi ze‘âmetdir, sekiz yüz altmış sekizi tîmârdır, kânûn üzre cebelüleri ile bin altı yüz askerdir

Livâ-i Kudüs-i Şerîf ze‘âmet 9, tîmâr 16

Aclûn ze‘âmet 4, tîmâr 61

Leccûn ze‘âmet 9, tîmâr 26

Sıfed ze‘âmet 5, tîmâr 123

Gazze ze‘âmet 7, tîmâr 107

Nâbulus ze‘âmet 7, tîmâr 124

Der-eyâlet-i Kıbrıs

Bin altı yüz altmış yedi kılıçdır, kırk ze‘âmetdir, bin altı yüz yigirmi yedisi tezkirelü tîmârlardır. Kânûn-ı kadîm üzre ümerâ ve zü‘amâ ve erbâb-ı tîmârının cebelüleri ile dörd bin beş yüz asker olur.

Livâ-i Kıbrıs ze‘âmet 9, tîmâr 38

Alâiyye ze‘âmet 9, tîmâr 152

Tarsûs ze‘âmet 13 ve tîmâr 418

Sis ze‘âmet 2, tîmâr 56

İç-eli ze‘âmet 16, tîmâr 620

Der-eyâlet-i Tarabulus-ı Şâm

Kılıç altı yüz on dörddür, cebelüleri ile bin dörd yüz asker olur.

Livâ-i Tarabulus ze‘âmet 12, tîmâr 87

Hıms ze‘âmet 9, tîmâr 169

Cebeliyye ze‘âmet 9, tîmâr 91

Selmiyye ze‘âmet 9, tîmâr 52

Hamâ ze‘âmet 22, tîmâr 171

Der-eyâlet-i Rıkka

Kılıç altı yüz ellidir, cebelüleri ile bin dörd yüz asker olur.

Livâ-i Rıkka ze‘âmet 3, tîmâr 132

Rûhâ ze‘âmet 9, tîmâr 291

Birecik ze‘âmet 15, tîmâr 109

Ane ze‘âmet 6, tîmâr 129

Der eyâlet-i Tarabefzûn

Kılıç dörd yüz elli dörddür, cebelüsü ile bin sekiz yüz elli asker olur.

Livâ-i Trabızon ze‘âmet 43, tîmâr 326

Batum ze‘âmet 5, tîmâr 72 tamâm.

Der-eyâlet-i Diyârbekir

Kılıç yedi yüz otuzdur, cebelüleri ile bin sekiz yüz asker olur. Ammâ Murâd Hân-ı Râbi‘de tokuz bin kılıç idi.

Livâ-i Âmid ze‘âmet 9, tîmâr 169

Harput ze‘âmet 7, tîmâr 163

Ergana ze‘âmet 9, tîmâr 123

Siverek ze‘âmet 4, tîmâr 163

Nusaybin ze‘âmet 4, tîmâr cümle 15 ***[56a]***

Perçik [Tercil] ze‘âmet 4, tîmâr 163

Çermik, ze‘âmet 6, tîmâr 13,

Hasankeyf, ze‘âmet 2, tîmâr 45 andan

Çapakçur, ze‘âmet 5, tîmâr 30

Çemişgezek, ze‘âmet 2, tîmâr 7

Kulp, ze‘âmet 2, tîmâr 24

Sincar, ze‘âmet 6, tîmâr 21

Der-eyâlet-i Erzurûm

Kılıç beş bin iki yüz yetmiş tokuz kılıçdır. Cebelüleri ile sekiz bin asker olur.

Livâ-i Erzurûm, ze‘âmet 56, tîmâr 2215

Tortum, ze‘âmet 5, tîmâr 49

Mamruvan, ze‘âmet 4, tîmâr 92

Kiğı, ze‘âmet 8, tîmâr 229

Hınıs, ze‘âmet 2, tîmâr 425

Malazgird, ze‘âmet 9, tîmâr 282

Tekmân, ze‘âmet 1, tîmâr 253

Karahisâr-ı Şarkî, ze‘âmet 4, tîmâr 940

Eyâlet-i Çıldır

Kılıç altı yüz elli altıdır. Cebelüleri ile cümle sekiz yüz asker eder.

Livâ-i Oltı, ze‘âmet 3, tîmâr 123

Ardahan, ze‘âmet 8, tîmâr 45

Azerbuc |Ardanuç], ze‘âmet 4, tîmâr 49

Hacrek, ze‘âmet 2, tîmâr 12

Hırtos, ze‘âmet 13, tîmâr 35

Post[h]u, ze‘âmet 10, tîmâr 18

Petek [Penbek] , ze‘âmet 8, tîmâr 54

Pasin, ze‘âmet 9, tîmâr 14

Lûri, ze‘âmet 9, tîmâr 10

Ostha, ze‘âmet 8, tîmâr 17

Caklik, ze‘âmet (–), tîmâr 32

Çatla, ze‘âmet 13, tîmâr 14

İspir, ze‘âmet 1, tîmâr 4

Penk, ze‘âmet 4, tîmâr 98

Der-eyâlet-i Van

Kılıç asker ma‘a cebelü bin üç yüz askerdir. Ammâ kerrâtile şâha sağ kol ve sol kol askeriyle karşu komuşlardır.

Livâ-i Van, ze‘âmet 48, tîmâr 45

Şûreger, ze‘âmet 47, tîmâr 33

Çobanlu, ze‘âmet 2, tîmâr 26

Dalegird, ze‘âmet 7, tîmâr 61

Kal‘a-i Bâyezîd, ze‘âmet 4, tîmâr 125 ve

Erceyş, ze‘âmet 14, tîmâr 86

Adilcevâz, ze‘âmet 19, tîmâr 101

Kürladik, ze‘âmet 7, tîmâr 67 *ve’s-selâm*.

Bu mahalde Sultân Süleymân *aleyhi’r-rahmeti ve’l-gufrân*‘ın Rûmeli ve Anatolu zü‘amâ ve erbâb-ı tîmârının mahsûlâtları ve ze‘âmet [ve] tîmârları tahrîri hayr ile itmâm buldu. Ammâ zamân-ı sa‘âdetlerinde Rûmeli ıtlâk olunan eyâlet-i azîmelerde cümle erbâb-ı zü‘amâ ve erbâb-ı tîmâr ma‘a cebelüleri ile yetmiş dörd bin altı yüz asker idi.

Anatolu ıtlâk olunan cümle (–) eyâletde erbâb-ı zü‘amâ ve erbâb-ı tîmâr ma‘a cebelüleri ile toksan bir bin altı yüz askerdir. Bi-emrillâh devlet-i Âl-i Osmân’a ol mertebe nizâm [ü] intizâm vermiş idi kim Rûmeli’ne sefer etse Anatolu’dan değme hâl ile asker almak iktizâ etmezdi. Anatolu cânibine sefer etse Rûmeli’nden asker almazdı. Ancak kapukuluyla Irâk’a ve Alman’a gidüp mansûr [u] muzaffer gelirdi.

Zamân-ı hayâtında âmâde olan yerden bine, binden yüz bine varınca Âl-i Osmân’ın kabza-i tasarrufunda olan eli berâtlı mevâcib alır askerî tâ’ifesin ale’l-umûm hisâb etmişler, beş kerre yüz bin vazîfe-hâr eşkinci cüyûş-ı muvahhidîn tahrîr olunmuşdur. Kırk bin meydânın ve altın ve üstün bilür yeniçeri ve dörd bölükde yigirmi bin müsellah sipâh huddâmları ile kırk bin add olunmuşdur.

Ammâ hamd-i Hudâ Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘ asrında eyâlet-i Yanova feth olup ze‘âmet (–) ve tîmâr (–) ilhâk olup üç bin asker ziyâde oldu.

Eyâlet-i Varat feth olup (–) sancak yerinde ze‘âmet (–) ve tîmâr (–) olup sekiz bin asker ziyâde oldu.

Eyâlet-i Uyvar feth olup ze‘âmet (–) ve tîmâr (–) olup sekiz bin asker ziyâde oldu.

Eyâlet-i azîm cezîre-i Girid feth olup (–) sancaklık yerde cümle ze‘âmet (–) olup ve tîmâr (–) olup yigirmi bin asker ve yüz bin re‘âyâ ziyâde oldu. Cenâb-ı Bârî dahi ziyâde ede.

Hattâ efendimiz Melek Ahmed Paşa bin altmış târîhinde Mehemmed Hân-ı Râbi‘ asrında vezîr-i a‘zam olup fermân-ı şehriyârî sâdır olup ekâlîm-i seb‘ada ***[56b]*** dâne-i hardal ve bir akçe ulûfe yiyen pâdişâh kulları tahrîr olunup cümle beş kerre yüz bin ve altmış altı bin kul hisâb olundu ve birden bine, binden yüz bine varınca cümle vazîfe-hârânların senevî mevâcibleri kırk üç bin yedi yüz kîse-i Rûmî etdi. Ve Mısır kulunun başka hızâne ve alîkı ve terakkîleri ile senevî ulûfeleri

tokuz bin kırk kîse olduğu Melek Ahmed Paşa'nın tahrîriyle telhîs olundu. İnkırâzü'd-devrân mü'ebbed ola. *Âmîn*, *Yâ Mu'în*. Ammâ Süleymân Hân asrında bu mertebe masrûf ve bu kadar deryâ-misâl asker yok idi. Ammâ cümle hâzırbâş asker-i müvahhidîn [ü] mücâhidîn idi. Hâlâ cemî'i dünyâ {halkı} rûh-ı Süleymân Hânı hayr ile yâd ederler.

Fasl-ı âşir
Kavânîn-i tertîb-i dîvân-ı Süleymân Hân

İhvân-ı zevi'l-ukûle ma'lûm ola kim Süleymân Hân'dan mukaddem tertîb [u] tezyîn-i dîvân yok idi. Ammâ Süleymân Hân dörd gün dîvân-ı azîm edüp Yedikubbe vezîrleri ve iki kadı'asker ve yeniçeri ağası ve altı bölük ağaları ve çavuşbaşı ve kapucular kethudâsı gümüş asâ ile dîvânda hidmet etmeği kânûn etdi.

Andan vezîr-i a'zam cümleden sonra gelüp Kubbealtı'nda meks edüp da'vâ ve nizâ' istimâ' olunurdu. Ve kapudan paşa dahi Yedikubbe'den hâric bir mahalde oturup Tershâne-i Âmire'ye müte'allik da'vâları dinlerdi. Ve Çehârşenbe gün Dârü's-sa'âde ağası Haremeynü'l-Muhteremeyn'e müte'allik da'vâları fasl ederdi.

Ve cümle erbâb-ı dîvânın libâsların bir gûne tarza komak Süleymân Hân'dan kaldı. Evvelâ Yedikubbe vezîri ve kapudan paşa ve sadrıa'zam selîmî destâr ile vezâret ile yeniçeri ağası olursa ol dahi selîmî ile orta kapunun sağ tarafında yeniçerilerin dîvân durduğu mahalde meks eder. Çavuşbaşı ve kapucular kethudâsı ve mîrialem ve çakırcıbaşı ve emîr-i âhûr ağa ve çâşnigîrbaşı ve müteferrikabaşısıyla bunlar başlarına mücevvezeler geyüp ve üst-i muvahhidî atlas hil'at geyüp her biri merkezlerinde karâr ederlerdi. Ve dörd bölük ağaları ve silihdâr ve sipâh ağaları ve cümle dîvân çavuşları ve yetmiş kalem re'îsleri cümle mücevvezeler ile üst hil'atları geyüp herkes merkezlerinde karâr edüp me'mûr olduğu işlerine mukayyed olurlardı.

Ve mezkûr dörd dîvânda ale's-sabâh yeniçeri çorbası çıkup üç bin tâs buğday çobrasın yeniçeri tâ'ifesi yağmâ etdikde tâs gürüldüsünden tâs-ı felek güm güm sadâ verir. Kaçan yeniçeriler pâdişâha dilgîr olsalar çorba içmeyüp âsûde durdukları pâdişâha arz olunup yeniçerilerin murâdları üzre hareket olunur.

Andan pâdişâh Adâlet Köşkü'ne çıkup ba'zı da'vâ-yı azîmleri istimâ' ederler. Andan kuşluk mahallinde cemî'i erbâb-ı dîvâna summât summât ni'met-i nefîseler ile niçe bin sahan ta'âm bezl olup cümle zülüflü baltacılar vüzerâlara ve mehterân-ı hayme neferâtları sâ'ir erbâb-ı dîvâna hidmet ederler.

Ba'de't-ta'âm yedi vezîr ve kapudan paşa ve yeniçeri ağası ve kadı'askereyn sa'âdetlü pâdişâha Akağakapusu'ndan içeri Arz Odası'na girüp her dîvânda ne zuhûr edüp icrâ-yı hak olduysa Pâdişâh'a arz olunup taşra çıkarlar.

Yine Kubbealtı‘na gelüp çavuşbaşı sadrıa‘zamdan mührü alup taşra hazîne ve cümle defterhâneyi mühürleyüp mührü yine sadrıa‘zama teslîm edüp du‘â vü senâ ile cümle erbâb-ı dîvân alayları ile hânelerine revâne olurlar.

Ve galebe dîvân oldur kim üç ay başında cemî‘i kula mevâcib çıka yâhûd bir kıraldan elçi gele ol gün rûz-ı mahşerden nişân verir bir dîvân-ı azîm olur kim iki yüz cevâhire müstağrak küheylân atlar ve cemî‘i erbâb-ı dîvân zer-ender-zere müstağrak ve cemî‘i âlât-ı âvânî-i ta‘âm mücevher kâseler ve zerdûs halîçe ve mihaddeler ile pâdişâh-ı Cem-cenâbın cümle âsitânın eyle tezyîn ederler kim elçiler gördükde dem-beste ve hayrân olurlar. Ve rûz-ı ıydeyn dîvânlarında ibtidâ Tatar hânlardan biri andan şeyhülislâm ve sâ’ir ulemâ ve andan sadrıa‘zam ve sâ’ir vüzerâ dest-bûs edüp tabl u nefîr ve sûrnâ ve nakare sadâsından âdeme dehşet hâsıl olup rû-yı deryâda olan niçe bin pâre keştîlerin top u tüfeng şâdumânından Belde-i tayyibe ***[57a]*** içre bir azîm sît ü sadâ olur.

Hülâsa-i kelâm Âl-i Osmân’ın bu kânûn [u] kâ‘ide-i dîvânın ve alay-ı dârât-ı azamet, şöhret şevketin âyîn-i Süleymân Hân üzre tahrîr eylesek bir mücelled dîvân olur. Ancak bu kadar ile iktifâ olundu.

Fasl[-ı Hâdî aşer]
Süleymân Hân’ın zamân-ı saltanatlarında vâkı‘ olan fütûhât-ı cemîle ve gazavât-ı cezîleyi ayân u beyân eder

İbtidâ gazâları Şâm vâlîsi Çerkes-i nâkes Cânberdî Gazâlî hâyinden (…) tâğî ve yağı ve bâğî olmağile Vezîr Ferhâd Paşa serdâr-ı mu‘azzam olup sene 927 Saferü‘l-hayrın yedinci gün Cânberdî Gazâlî münhedim olup ser-i bî-devleti galtân olup Âsitâne-i sa‘âdete geldi.

Feth-i Yemen ve İskender Şakî‘nin katli sene 927.

Feth-i Belgrad ve Böğürdelen sene 927.

Feth-i kal‘a-i İslankamin ve Kopnik sene 927.

Feth-i cezîre-i Rodos fî 20 Receb sene 928.

Feth-i kal‘a-i Iskıradin. Ve katl-i Şehsuvârzâde Alî Beğ. Ve feth-i kal‘a-i Helke [Hereke] ve kal‘a-i İliki. Ve feth-i kal‘a-i cezîre-i İncirli ve kal‘a-i Tahtalu. Ve kal‘a-i İstanköy ve kal‘a-i Bodurum ma‘a gayrı kılâ‘hâ sene 928 feth oldular.

Feth-i gazâ-yı Mihaç ve kal‘a-i Varadin ve kal‘a-i İlok ve Kopnik ve Dîmurçe ve kal‘a-i İrik ve Gargofça ve Logan ve Sotin [ve] Vulkovar ve Ardud ve Raça ve Ösek, merkûm kal‘alar ve taht-ı Ungurus Budin ve kal‘a-i Peşte ve kal‘a-i Segedin ve mâbeyninde niçe kal‘alar ve bî-hisâb fütûhâtlar ile kal‘a-i Budin sene 932 târîhinde feth oldu.

İnhizâm-ı Kalender-i nâ-halef sene 933.

Feth-i kal‘a-i Yayiçse sene 934.

Gazâ-yı Kızılelma-yı Alman Beç sene 935.

Feth-i kal‘a-i Budun bâ-ceng-i dîğer sene 936: Kıral Yanoş kıral-ı Budin oldu. Yanoş Kıral Budin içinde muhâsara olunup Yahyâ Paşazâde gelüp tahlîs etdiği sene 937.

Feth-i kal‘a-i İrşek ve Şıklofça ve Kapolin[y]e ve Şil[y]e ve Bobofca ve Berezense ve Balvar ve Vetoş ve Zakan ve Kannije ve Kapornak ve Yeleşke ve Çobaniçse ve Şarvar ve Ni‘met Uğvar ve Kemendvar ve Egirvar ve Egirsek ve Meşter ve Hedvik ve Sünbüthel ve Meştı ve Kösek nâmân kal‘alar cümle sene 939 târîhinde feth oldular.

Feth-i kal‘a-i Koron bâ-diğer sene 940.

Feth-i Irâkeyn ve Gazvin ve Karakan ve feth-i Bağdâd ve Revân ve tahrîb-i Sultâniyye ve kal‘a-i Tebrîz ve Hemedân sene 941.

Feth-i kal‘a-i Van, kal‘a-i Adilcevâz ve kal‘a-i Ercîş ve kal‘a-i Ahlât ve kal‘a-i Bârgirî ve kal‘a-i Amık ve kal‘a-i Hoşâb ve kal‘a-i Vestân ve kal‘a-i Sebâdân ve kal‘a-i Cerem ve kal‘a-i Bîdkâr ve kal‘a-i Rosni ve kal‘a-i Hal ve kal‘a-i Tennûre ve kal‘a-i Van-ı celîlü’ş-şân ile merkûm kal‘alar sene 941 feth oldular.

Sene-i mezbûrda feth-i kal‘a-i Tebrîz ma‘a tevâbi‘hâ sene 941.

Akın be-vilâyet-i Gürcistân feth-i kal‘a-i Fesliye be-vilâyet-i Polpa ve feth-i kal‘a-i Kilis Bosna sene 943.

Feth-i kal‘a-i İvarnya ve kal‘a-i Nadin ve kal‘a-i Sin ve kal‘a-i Pakriçse ve kal‘a-i Karin ve kal‘a-i Oburça ve sefer-i hümâyûn cezîre-i Körfos sene 943.

Feth-i kal‘a-i Pojeğa ve hezîmet-i Sorkuçyan İvan der-kurb-ı kal‘a-i Ösek sene 944.

Andan sefer-i hümâyûn vilâyet-i Boğdan feth-i şehr-i Yaş ve feth-i vilâyet-i Basra ve kal‘a-i Tin, vilâyet-i Bosna. Mezbûr kal‘alar cümle sene 945 târîhinde feth oldular.

İstihlâs-ı kal‘a-i Nova der-livâ-i Hersek ve dahi feth-i vilâyet-i Yemen ve kal‘a-i Aden ve azîmet-i tonanma-yı hümâyûn be-cânib-i Hind ve Bender-i Dîv ve bender-i feth-i kal‘a-i Dimen(?) ve feth-i Habeş. Merkûm kal‘alar cümle 940 târîhinde be-dest-i Tavâşî Süleymân Paşa feth oldu.

Feth-i kal‘a-i Budun, mukeddemâ iki kerre feth olup içine Erdel kralı Yanoş Kıral nasb olunup âhir-i kâr sene 948 feth olup içine Gâzî Süleymân Paşa’yı vezîr nasb edüp Hayreddîn Efendi kadı oldu.

Feth-i kal‘a-i Ustolni-Belgrad ve kal‘a-i Valpova ve feth-i kal‘a-i

Üstürgon-ı ibret-meşhûn ve kal‘a-i Tata ve kal‘a-i Papa ve kal‘a-i Pirespirim ve kal‘a-i ***[57b]*** Polata ve Çavga nâm kal‘alar Ustolni-Belgrad kurbünde olmağ ile mezkûr kal‘alar cümle sene 950 târîhinde feth oldular.

Ve vefât-ı Şehzâde Mehemmed Hân fî 8 şehr-i Şa‘bân sene 950.

Feth-i kal‘a-i Vişigrad kurb-ı Usturgon ve feth-i kal‘a-i Novigrad ve kal‘a-i Hatvan ve kal‘a-i Şimatorna ve kal‘a-i Velika der-livâ-i Bosna ve feth-i kal‘a-i Çavka ve kal‘a-i Andrik kurb-ı cezîre-i Girid. Bâlâda tahrîr olunan kal‘alar sene 951 târîhinde feth oldular.

Şâh Tahmâs’ın bürâderi Elkâs Mîrzâ hâkim-i Şirvân iken Der-i devlete rûmâlîde kıldı, sene 954.

{Târîh-i kudûm-ı Elkâs Mîrzâ:

Mutî‘ oldu Süleymân-ı zamâna Mîrzâ Elkâs.

Sene 954.

Târîh-i sefer-i Elkâs Mîrzâ be-cânib-i Isfehân

Şâh-ı şâhân eyledi Tahmâs’a azm.

Sene 956}.

Feth-i kal‘a-i Şirvân ve kal‘a-i Şamâkı ve def‘â feth-i kal‘a-i Van ve kal‘a-i Tebrîz ve Şâh bürâderi Elkâs Mîrzâ vilâyet-i Kum ve Kâşân’ı ve Isfehân-ı nısf-ı cihânı gâret ve alan [u] tâlân edüp mâl-ı ganâyimle Der-i devlete geldi, sene 955.

Feth-i kal‘a-i Peçuy ve Beçkerek ve Arat ve kal‘a-i Çanat ve Tımışvar ve muharebe-i Hâdım Alî Paşa der-sahrâ-yı Segedin. Bu cümle kal‘alar sene 958 feth oldular.

Ammâ Tımışvar elli tokuzda feth oldu. Be-dest-i Vezîr-i sânî Ahmed Paşa.

Feth-i kal‘a-i Sonlok ve muhâsara-i kal‘a-i Eğri rucû‘eş bî-feth sene 959.

Sefer-i Nahçıvân ve vefât-ı Şehzâde Cihângîr be-meştâ-yı Haleb ve âmeden-i Şehzâde Selîm be-meştâ-yı Haleb sene 960.

Feth-i kal‘a-i ülke-i Şehrezûl ve kal‘a-i zâlim ma‘a tevâbi‘hâ sene 962.

Feth-i kal‘a-i Kapoşvar ve kal‘a-i Korotine ve gazâ-yı Devlet Geray Hân vilâyet-i Kırım ve gazâ-yı Malkoç Beğ mîrilivâ-i Kilis sene 961.

Muhârebe-i Şehzâde Selîm Hân karındaşı Bâyezîd Hân ile {sahrâ-yı Konya’da} ceng-i azîm edüp Bâyezîd Hân münhedim olup şâh-ı Acem’e firâr edüp encâm-ı kârı Acem’den kayd [u] bend ile Sivas’a getirilüp

anda evlâdları ile ma‘nûkan şehîd edüp Paşa kal‘asının kapusu hâricinde defn olundu sene 966.

Azîmet-i sefer-i hümâyûn Seğitvar fî sene 973 muhâsara olunup ceng-i azîm ederken Erdel cânibinde Serdâr Pertev Paşa kal‘a-i Göle ve Yanova’yı ve kal‘a-i Vilagoş‘u feth etdiler sene 974.

Bu fütûhâtdan on gün mukaddem pâdişâh-ı mağfûrun vedâ‘-ı fânî edüp saltanat-ı câvidânîye rıhletleri sene 974 târîhinde vâkı‘ olup yedinci gün mürûrunda Seğitvar kal‘ası dahi darb-ı şemşîr ile vezîr-i Âsaf-tedbîrin hüsn-i tedbîriyle yetmiş gün pâdişâhın şikeste-hâtırlığın ve merhûm olduğun hâsodalıların bile âgâhı olmayup Seğitvar kal‘ası ve Göle kal‘ası ve Komar kal‘asını Süleymân Hân’ın ölüsü aldı derler.

Çün mutlakâ nüfûs-ı benî âdem âhirü‘l-emr kabza-i ecele düşüp Kâfdan Kâf’a hükm eden pâdişâh-ı cihângîrlere ve cemî‘i peygamberlere bâkî kalmayup [45] emrine râm olup dâr-ı Illiyyîn’i makâm etdiler. Pes pâdişâh-ı mağfûr dahi âsûdâr-ı gurûrda kırk sekiz yıl pâdişâh-ı devrân olup İslâmbol’u amâr edüp niçe bin hayrât [u] hasenâtlar edüp cemî‘i feth [ü] fütûhât etdüği kılâ‘ ve belîdelerde iki bin altmış hutbesi tilâvet olunup ekâlîm-i seb‘ada fütûhâtları hissesi olup evvel gazâsı Şâm’da Çerkes Cânberdî Gazâlî fethidir, âhir kal‘a-i Seğitvar fethidir kim yedi gün mukaddem mâh-ı Safer’in yigirmi ikinci gün leyle-i pencşenbenin tokuzuncu sâ‘atde [46] fehvâ-yı şerîfi mûcebince vedâ‘-ı tâc-ı taht-ı Süleymânî edüp na‘ş-ı şerîfi yine pinhân edüp Ma‘nisa’dan Selîm-i Sânî gelüp cümle guzât-ı müslimîn bî‘at etdiler. Andan na‘ş-ı Pâdişâh Süleymân Hân’ı Âsitâne’de kendü câmi‘leri mihrâbı önüne defn edüp Selîm Hân müstakil pâdişâh oldu.

{**İcmâl-i devlet-i Selîm Hân-ı Sânî ibn Süleymân Hân** *tâbe serâhümâ*}

(–) sene vilâdet-i bâ-sa‘âdetleri sene 929 târîhinde olup {târîh-i cülûs-ı Selîm-i Sânî:

Şeh Selîm oldu emîrü‘l-mü’minîn.

Sene 974

Târîh-i dîğer:

Sultân Selîm-i âdil sâhib-kırân-ı kâmil.

Sene 974

Târîh-i diğer: Güft-i Abdurrahmân Efendi, Çekmece cisrini itmâmına târîh olmuşdur,

Temme emrü‘l-cisr.

Sene 975

Dîğer târîh-i musanna‘-ı zîbâ:

Hâkim-i kişver-küşây.

Sene 974

Haysiyyet-i târîh-i ibtidâ-i cülûs:

Adl-i bî-gâyetest u ayn-ı nizâm,

Sene 974

Diğer târîh:

Hâmî-i dîn Sânî Sultân Selîm.

Sene 974}.

Müddet-i saltanatları (–) sene olup sene 974 Rebi‘ü‘l-evvelinin tokuzuncu gününde merhûm olup ayş [u] nûşa mâ’il Cem-meşreb Cem-cenâb idi. ***[58a]*** Ammâ {bu} Selîm Hân-ı Sânî bir halûk [u] halîm [u] selîm pâdişâh idi kim: [48] âyeti gûyâ anın hakkında nâzil olmuşdu. Ve cümle ulemâ ve sulehâ ve meşâyihân [u] şâ‘irân ile dâ’imâ sohbet edüp akl-ı Berhayâ vezîr-i dilî[r]lerin re’y [ü] tedbîriyle cânib-i erba‘asında olan düşmanlardan intikâm alup yine kendü zevkine meşgûl idi.

{Târîh-i livâ-i Selîm Hân-ı Sânî:

Livâ-yı adl-i şehzâde verüp nûr

Karaman ellerini kıldı Aydın.

Sene (–)

Konya sahrâsında Selîm-i Sânî karındaşı Bâyezîd Hân ile cengine târîhdir:

Eyledi Sultân Selîm ile kıtâli Bâyezîd.

Sene 966}.

Vezîr-i a‘zamı Sokullu Mehemmed Paşa ve vezîr-i sânî fâtih-i Tımışvar Ahmed Paşa, Vezîr Piyâle Kapudan Paşa ve Zâl Mahmûd Paşa ve Lala Kara Mustafâ Paşa ve Lala Tütünsüz Hüseyin Paşa’dır. Bu vezîrlerin her biri akl-ı Arasto-tedbîr dilîr vezîr-i bî-nazîrler idi.

Zamân-ı sa‘âdetlerindeki mîrimîrânların beyân eder: Kapudan Alî Paşa ve Sofu Alî Paşa ve Potur Hüseyin Paşa ve Mahmûd Paşa ve Mehemmed Paşa ibn Lala Mustafâ Paşa ve Abdurrahmân Paşa ve Dâvûd Paşa ve Rûs Hasan Paşa ve Murâd Paşa ve Hâdım Ca‘fer Paşa ve Dervîş Alî Paşa ve Arab Ahmed Paşa ve Mustafâ Paşa.

Der-zikr-i defterdârân ve nişâncıyân: Defterdâr Murâd Çelebi ve Dervîş Çelebi Şeyh Baba Nakkâş oğludur ve Lalazâde Mehemmed Çelebi ve Oğlan Memi Çelebi ve Abdülgafûr Çelebi ve Muharrem Çelebi ve Nişâncı Fîrûz Beğ ve Mehemmed Çelebi merhûm Nişânî Celâlzâde Beğ hâherzâdesidir.

Asr-ı hümâyûnlarındaki ulemâlar zikridir: Beşiktaşî Yahyâ Efendi, Mevlânâ Mehemmed ibn Abdülvehhâb ibn Abdülkerîm ve Mevlânâ Muslihiddîn ve Mevlânâ Ca‘fer Efendi, Mevlânâ Atâullâh Efendi, Mevlânâ Mehemmed Çelebi ve Ahmed Çelebi, Ahaveyn Çelebi derlerdi. Mevlânâ Abdülkerîm bin Mehemmed ibn Hazret-i Şeyhülislâm Ebussu‘ûd Efendi

Asr-ı şerîflerindeki hukemâlardır: Mevlânâ Hekîm Sinân, Hekîm Osmân Efendi, Mevlânâ Hekîm Îsâ, Hekîm İshâk, Hekîm Bedreddîn Mehemmed ibn Mehemmed eş-şehîr bi-Kaysûnî ve Tabîb Ahmed Çelebi.

Asırlarında olan meşâyih-i kibârları beyân eder: eş-Şeyh Alâeddîn *kuddise sırruhu* Karaman’da Aksarây nâm vilâyetdendir. İlm-i cifr’de hakâyık-ı bahr-i ma‘ânî idi.

Ve eş-Şeyh Abdülkerîm ve Şeyh Ârif-i billâh Mahmûd Çelebi ve Şeyh Ebûsa‘îd, eş-Şeyh Hekîm Çelebi *kuddise sırruhu.*

eş-Şeyh Ya‘kûb Kirmânî, erbâb-ı tîmârdan iken meşâyih-i Halvetiyye’de Sünbül Sinân Efendi hidmetine yetdi.

Şeyh Sarhoş Balı Efendi, eş-Şeyh Ramazân Efendi, el-mulahhas be-Behiştî.

eş-Şeyh Mehemmed Birgili sene 981 vefât edüp şehr-i Birgi’de medfûndur.

Zamân-ı devletinde olan fütûhâtları beyân eder: Basra’da Ulyânoğlu isyân edüp münhezimen itâ‘at etdi sene 975.

Ve sefer-i Ejderhân sene 976.

Feth-i Irâk-ı Dâdyân ve Deşt-i Kıpçağ sene 976.

Feth-i tekrâr Yemen be-dest-i Sinân Paşa be-vilâyet-i Aden sene (–).

İşpanya’dan ehl-i İslâm Mübtecel kavmin İslâmbol’a taleb etdikleri sene 978.

Feth-i cezîre-i Kıbrıs ma‘a kılâ‘-ı tevâbi‘hâ be-dest-i Lala Kara Mustafâ Paşa sene 978, kal‘a-i Lefkoşe ve kal‘a-i Mağosa ve kal‘a-i Girniye ve kal‘a-i Baf umûmen üç senede cezîre-i Kıbrıs feth olundu.

{Târîh-i feth-i Kıbrıs:

İki fâtih Kıbrıs’ı feth etdiler.

Aldı Kıbrıs atasın Şeh Selîm.

Sene 978}.

Feth-i kal‘a-i Tûnus ve iklîm-i Afrika an yed-i Kılıç Alî Paşa sene 977.

Ve inhizâm-ı kebîr Tonanma-yı Hümâyûn sene 979.

Ta‘mîr-i sath-ı Mekke-i mükerreme sene 979.

Çapkun-ı Tatar Hân be-vilâyet-i Maskov sene 979.

Ayasofya câmi‘ine pâyeler ve iki minâreleri binâ olundu sene 981.

Küffâr Bosna’ya istîlâ edüp Serdâr Sinân Paşa feth etdi sene 982,

Vefât-ı Selîm Hân-ı mağfûr fî 18 Şa‘bânü‘l-mu‘azzam sene 982.

İslâmbol’da ve Mekke ve Medîne’de hayrâtı bî-haddir. Ammâ Edirne’deki câmi‘i bu günde yokdur. İnşâ’allâh mahallinde tahrîr olunur. Ammâ İslâmbol içre eyle bir câmi‘-i kebîri yokdur.

Andan yerine Sultân Murâd-ı Sâlis ibn Selîm Hân müstakil pâdişâh oldu.

{**İcmâl-i Saltanat-ı Sultân Murâd-ı Sâlis ibn Sultân Selîm-i Sânî** *tâbe serâhümâ*

Cülûsu târîhidir,

Ey Türâbî oldu târîhi anın,

Oldu şâh-ı müslimîn Sultân Murâd.

Sene 982,

diğer târîh:

Murâd Hân ebbedallâhu.

Sene 982.

Evlâd-ı Murâd-ı Hân-ı Sâlis: Şehzâde Mustafâ, Osmân, Bâyezîd, Selîm, Cihângîr, Abdullâh, Abdurrahmân, Hasan, Ahmed, Ya‘kûb, Alemşâh, Yûsuf, Hüseyin Hân, Korkud, Alî, İshâk, Ömer, Alâeddîn, Dâvûd Hân ve yigirmi dörd duhter-i pâkîze-ahterleri kendülerden sonra müte’ehhile kaldılar.

Cümle yüz yigirmi yedi evlâdı vücûda gelüp kendilerden sonra cümlesin ma‘nûkan şehîd edüp Ayasofya sâhasında Murâd Hân cenbinde cümle medfûnlardır. *Rahmetullâhi aleyhim ecma‘în*}.

Vilâdet-i bâ-sa‘âdetleri sene 953 Cemâziye’l-ulâ‘sının beşinci gününde vâkı‘dır kim {târîh-i mevlûdu, “külli sâbit” lafzıdır sene 953. Târîh-i diğer, “külli beşâret hayru’n-neseb” sene 953} cülûs-ı sa‘âdetleri sene 982 Ramazân-ı şerîfinin sekizinci ***[58b]*** günü yevmü‘l-erba‘ada vâkı‘ olmuşdur.

{Târîh-i cülûs-ı Murâd Hân Gâzî,

Pâdişâh-ı âlem oldu gül gibi Sultân Murâd.

Târîh-i kasr-ı Sinân Paşa (–) sene (–),

Kıldı bu kasrı binâ Sultân Murâd.

Sene 990.

Târîh-i Kapudan Sinân Paşa güfte-i Sağır Riyâzî Efendi,

Bâ-i bismillâh ile hâtif dedi târîhini,

Kapudan oldu Sinân Paşa-yı deryâ-dil yine.

Sene (–)}.

Zamân-ı sa‘âdetlerinde olan fütûhatları beyân eder: Lala Kara Mustafâ Paşa’nın Acem’e serdârlığı sene 985.

Muhârebe-i azîm der-sahrâ-yı Çıldır sene 982.

Feth-i kal‘a-i Çıldır ve kal‘a-i Tümek ve kal‘a-i Hırtîz ve kal‘a-i Dâhil ve kal‘a-i Tiflis ve kal‘a-i Şeki ve binâ-i kal‘a-i Ereş ve feth-i kal‘a-i Bâbü‘l-ebvâb a‘nî Demirkapu ve feth-i Eyâlet-i Şirvân {târîh-i vilâyet-i Şirvân,

Aldı Sultân Murâd Şirvân’ı. Sene 986},

Özdemirzâde Osmân Paşa’ya verildi. Bu fütûhâtlar cümle sene 986 târîhinde vâkı‘ olmuşdur.

İbtidâ sûr-ı hümâyûn sene 990.

İmâmkulu Hân’ın inhizâmı, sene 991.

Binâ-i kal‘a-i ta‘mîr-i Revân, sene 991.

Feth-i kal‘a-i Gûri ve kal‘a-i Lûri, sene 992.

Şehzâde Mehemmed Hân’ın Ma‘nisa sancağına teveccüh etdikleri sene 991.

Semiz Mehemmed Geray Hân’ın izâle-i vücûdu, sene 992.

Binâ-i kal‘a-i Tebrîz, sene 993.

Feth-i kal‘a-i Gence ve Cığalazâde’nin Bağdâd üzre serdârlığı ve feth-i Despul ve feth-i kal‘a-i Nihâvend, feth-i kal‘a-i Kehredân [Kehrevân]. Cümlesi sene 995 târîhinde feth olmuşdur.

Muhârebe-i azîm Hâdım Ca‘fer Paşa der-kurb-ı Tebrîz sene 997.

Şâh ile sulh olup Şâhzâde rehine geldiği sene 1000.

Feth-i kal‘a-i Bihke ve binâ-yı Yenihisâr-ı küffâr nehr-i Sava sene 1000.

İnhizâm-ı tabur-ı azîm Bosna sene 1000.

Feth-i kal‘a-i Pespirim ve kal‘a-i Polata ve inhizâm-ı asker-i İslâm der-sahrâ-yı Ustolni-Belgrad, kal‘a-i Tata ve kal‘a-i Senmartin feth olup ibtidâ Yanık kal‘ası muhâsara olduğu. Ve bâlâda kal‘alar fethi sene 1002 târîhinde olmuşlardır.

Ammâ Yanık sene 1003 feth oldu.

{Feth-i kal‘a-i Yanık be-dest-i Sinân Paşa:

Adû-yı dîn sınup feth oldu Yanık.

Sene 1003.

Târîh-i diğer feth-i Yanık:

Kal‘a-i Yanık’a top atdı Sinân Paşa çün,

Dest-gîr oldu ana nusret [u] avn-i Hâlık.

Çâr rüknü yoğ olup fethine düşdü târîh

Nâr-ı kahr ile adû yanup alındı Yanık.

Sene 1003}.

Bu fütûhâtlardan mâ‘adâ niçe yüz gazâları olup Âl-i Osmân’ın âb-ı rûyı olup gitdiler. Bizzât bir yere hareket buyurmadan bu kadar fütûhâta muvaffak olup âhirü‘l-emr merhûm [u] mağfûrun-leh Sultân Murâd-ı Sâlis terk-i saltanat-ı sûrî etdüği fî Cemâziyelulâ sene 1003 târîhinde civâr-ı rahmete vâsıl oldular. *Rahmetullâhi aleyh*.

Zikr-i saltanat-ı Sultân Mehemmed Hân ibn Murâd Hân
tâbe serâhümâ.

Vilâdet-i bâ-sa‘âdetleri Ma‘nisa’da olmuşdur fî sene 976. Hîn-i cülûsda sene 1003 Cemâziyelulâ‘sının on altıncı günü yevm-i cum‘a idi.

{Târîh-i Cülûs-ı Mehemmed Hân-ı Sâlis:

Cülûs etdi bu gün Sultân Mehemmed adl ü dâd ile.

Sene 998.

Sûr-ı hümâyûnda hitânının târîhidir:

Mehemmed sünnetine eylen ikrâm

Şerî‘at kesdiği parmak ağırmaz.

Sene 990.

Târîh-i cülûs-ı Mehemmed Hân-ı Sâlis:

Şeh-i şâhân-ı âlem devleti târîhidir mülhem

Cülûs etdi gelüp Sultân Mehemmed adlile hâlâ.

Sene 998.}

Sultân Murâd Hân merhûm olunca Bostâncıbaşı Ferhâd Ağa ılgar ile Ma‘nisa’ya varup cülûs müjdesin edüp eyâlet-i Mısır sadaka olundu.

Zamân-ı sa‘âdetlerinde olan fütûhâtları beyân eder: Tatar Hân Boğdan’a gelüp re‘âyâ itâ‘at etdi sene 1004. Tımışvar kal‘asın

Ca‘fer Paşa küffârdan tahlîs etdi sene 1004. Feth-i kal‘a-i Eğre {Târîh:

Âzim-i râh-ı gazâ şüd yâft dil târîh-i û,

Şeh Mehemmed kerd bâ-lütf-i likâ azm-i cihâd.

Sene 1004}

Ve feth-i Tabur-ı makhûr der-sahrâ-yı Hırıştoş kurb-ı Eğre sene 1005.

İstîlâ-yı küffâr kal‘a-i Yanık sene 1006.

Muhâsara-i kal‘a-i Varat be-dest-i Sâtûrcu Hasan Paşa sene 1007.

Defterdâr Etmekcizâde Ahmed Paşa ve katl-i Sâtûrcu Hasan Paşa sene 1008.

Feth-i kal‘a-i Kanije ve muhârebe-i Tabur {Târîh:

Feth olup kal‘a bozuldu tabur.

Sene 1005.

Feth-i [kal‘a-i Hisâr] târîh:

Kaçırdın kâfiri aldın Hisârı Sene 1009}.

Celâlî Karayazıcı ve karındaşı Deli Hasan zuhûru sene 1007. Yemişci Paşa’nın azli ve ba‘dehu katli ve Kızılbaş’ın Tebrîz’e zafer bulduğu ve Kızılbaş Nahçıvân’a istîlâ etdüği ve Revân kal‘asın Kızılbaş aldığı ve Serdâr Cığalazâde’nin vefâtı sene 1002. Gence ve Şirvân’a Kızılbaş’ın istîlâsı sene 1012 (–)

Vefât-ı Sultân Mehemmed Hân: Fî 18 Receb sene 1012 müddet-i saltanat 9, ömreş (–) sene zamân-ı devletinde İslâmbol içre kendülere bir türbe inşâ edüp gayrı hayrâtları Eğre’de ve gayrı diyârda ve Mekke ve Medîne’de bî-haddir. Hattâ Mısır’dan Mekke ve Medîne’ye her sene iki gemi gılâlı gider. Muhammediyye evkâfı derler azîm evkâfdır. Andan serîr-i saltanat Ahmed Hân’a değdi.

İcmâl-i saltanat-ı Sultân Ahmed Hân

Sene 998 târîhinde şehr-i Ma‘nisa’da mütevellid olup esnâ-yı cülûsda ma‘sûm [u] pâk çâr-sâle idi. Cülûs-ı hümâyûnları sene 1012 Recebü‘l-müreccebinin on sekizinci günü vakı‘ olmuşdur.

Târîh-i vilâdeti, “Hâkân-ı Rûm” sene 998. Nev‘-i âhar târîh-i vilâdet, “*Hafizahullâh”.* Târîh-i cülûs:

Edicek taht-ı sa‘âdetde karâr

Oldu târîh-i cülûs-ı Bahtî Sene 1012.

Diğer târîh: *“Hayru’s-selâtîn”* ***[59a]***

{Târîh-i cülûs-ı Ahmed Hân güfte-i Ferîdûn Beğ et-Tevkî‘î:

Bu bir âdil şehinşehdir ki tâ haşr,

Tefâhur edinür ahdiyle eyyâm.

Kuşanup tîğ-ı zer geçdikde tahta

Sipâha genc-i bî-had kıldı in‘âm

Atâ-bahş oldu ihsânına târîh

Cülûs-ı sâline şemşîr-i İslâm .

Sene 982.}

Bu hakîr-i pür-taksîr Evliyâ-yı bî-riyâ ibn Dervîş Mehemmed Zıllî rahm-ı mâderden müştak olup rû-yı arza kadem basdığımız bu Sultân Ahmed Hân’ın zamân-ı saltanatında bin yigirmi Muharremü‘l-harâm’ın onuncu günü yevm-i âşûrâda vücûda gelüp yigirmi altı târîhinde nâmûs [u] ârı fark edüp Sultân Ahmed Hân’ın Edirne seferin ve Yeni câmi‘ binâsına mübâşeret olunduğun a‘lâ bilürdüm. Hamd-i Hudâ kim böyle bir azîmü’ş-şân pâdişâh-ı Cem-cenâb asrında vücûda gelmişiz.

Der-zikr-i şehzâdegân-ı Pâdişâh Ahmed Hân *dâme izzuhu*: Evvelâ Şehzâde Osmân.

Şehzâde Mehemmed Hân, Sultân Osmân’ın bürâder-i kihteridir. Osmân Hân Hotin Seferine giderken Mehemmed Hân’ı şehîd edüp Hotin’den bî-feth gelüp âkıbet [49] fehvâsınca Osmân Hân’ı dahi kul şehîd etdiler.

Ve Şehzâde Murâd Hân fâtih-i Bağdâd’dır.

Ve Şehzâde Bâyezîd Hân.

Ve dahi Şehzâde Süleymân Hân *tâbe serâhümâ.* Şehzâde Bâyezîd’in vâlidesi gayrı idi.

Ve Bâyezîd Hân Murâd Hân’dan sinnen üç ay sağîr idi.

Murâd Hân, Şirvân seferinde iken Beşîr Ağa ile Kapucular kethudâsı Âsitâne’ye gelüp iki şehzâdeyi ma‘nûkan şehîd edüp ol gün Sultân Mustafâ ibn Mehemmed Hân merhûm bulunduğunda rivâyet var.

Ve Şehzâde İbrâhîm Hân sinnen cümleden sağîr idi. *Rahmetullâhi aleyhim ecma‘în*.

{Sultân Ahmed Hân ulemâya ve sâdâta ulûfe ikrâm etdiklerine târîhdir: Güfte-i Kâfzâde Fâ’izî Çelebi,

Anıla nâm-ı şerîfi ile târîh ola bu

Pâdişâh eyledi evlâd-ı Resûle ikrâm.

Sene 1026.}

Sultân Ahmed Hân'ın vezîr-i a'zamları beyânındadır: Vezîr-i a'zam Yavuz Alî Paşa, Mısır vâlîsi iken sadrıa'zam oldu.

Vezîr-i a'zam Mehemmed Paşa, Bosna'da Şâhin oğlu nâmıyla meşhûrdur.

Vezîr Dervîş Paşa.

Ve Gâzî Koca Murâd Paşa Anatolu'da cümle celâlîyi katl etmişdir.

Vezîr Nasûh Paşa.

Vezîr Dâmâd Mehemmed Paşa, iki kerre vezîr-i a'zam olmuşdur.

Vezîr Halîl Paşa, bu dahi iki def'a sadrıa'zam olmuşdur.

Sadrıa'zam olmayan vüzerâyı beyân eder: Kâ'immakâm Kâsım Paşa. Hâdım Ahmed Paşa el-Hâfız. Ve Sarıkcı Mustafâ Paşa. Ve Sofu Sinân Paşa. el-Vezîr Hızır Paşa. Ve Gürcî Hâdım Mehemmed Paşa, bir kaç def'a kâ'immakâm olup asr-ı Mustafâ Hân'da vezîr-i a'zam idi. el-Vezîr Etmekçizâde Ahmed Paşa. Ve Kurd Paşa. Ve Güzelce Mahmûd Paşa. Ve Cığalazâde Sinân Paşa. Vezîr-i sânî Cığalazâde Mahmûd Paşa ibn Sinân Paşa. Ve Sofu Mahmûd Paşa.

Ahmed Hân asrındaki meşâhîr-i ulemâları beyân eder: el-Mevlâ Mustafâ Efendi, cülûs-ı hümâyûnda şeyhülislâm idi. el-Mevlâ Sun'ullâh Efendi. el-Mevlâ Mehemmed Efendi ibn Hâce Sa'deddîn, eş-şehîr bi-Çelebi Müftî. el-Mevlâ Şeyhülislâm Es'ad Efendi. el-Mevlâ Mu'allimü's-sultân Mustafâ Efendi. el-Mevlâ Kâfzâde. el-Mevlâ Yahyâ Efendi. el-Mevlâ Dâmâd Efendi. el-Mevlâ Kemâl Efendi [eş-şehîr] bi-Taşköprüzâde. el-Mevlâ Kethudâ Mustafâ Efendi. el-Mevlâ Bostânzâde Mehemmed Efendi. el-Mevlâ Ahîzâde Hüseyin Efendi. el-Mevlâ Ganîzâde Mehemmed Efendi.

Ahmed Hân'ın zamân-ı sa'âdetlerindeki meşâyih-i izâmları bildirir: eş-Şeyh Üsküdarî Mahmûd Efendi *kaddesenallâhu bi-sırrıhi'l-azîz* kutbiyyete kadem {basup} Sultân Ahmed, rikâbında piyâde yürümüşdür.

eş-Şeyh Sivasî Abdülmecîd Efendi. eş-Şeyh Ömer Efendi eş-şehîr bi-Tercümân şeyhi. eş-Şeyh Emîr İştibî.

eş-Şeyh İbrâhîm Efendi, eş-şehîr bi-Cerrâhpaşa, Emîr İştibî hazretlerinin halîfesi âşık-meşreb ve küşâde mezheb va'z [u] nasîhatde te'sîr sâhibi bir ârif-i billâh idi. Cemî'i erbâb-ı ma'ârif dersine hâzır olurlardı.

eş-Şeyh Muslihiddînü'n-Nakşıbendî, Cerrâhpaşa'da vâ'iz iken hâfız-ı Kur'ân olmağın muktedâ-yı Ahmed Hân oldu.

Sultân Ahmed Hân'ın zamânında olan fütûhatları beyân eder: Vezîr-i a'zam Yavuz Alî Paşa serdârlığı ve Belgrad'da vefâtı ve

Üstürgon’u küffâr mahsûr etdüği ve Erdel kıralı Boçkay İşvan’ın zuhûru sene 1013.

Feth-i kal‘a-i Üstürgon-ı ibret-nümûn ***[59b]*** ve Erdel kıralı Boçkay ile Serhoş İbrâhîm Paşa ile taht-ı Nemse çâsârı olan kal‘a-i Beç tarafların gâret etdikleri ve yine Boçkay ile Âl-i Osmân askeri kal‘a-i Uyvar etrâfların nehb [ü] tâlân etdikleri sene 1014.

Celâlî Tavîl ile Nasûh Paşa muhârebesi ve Kâ’immakâm Mustafâ Paşa’nın katli ve Sofu Sinân Paşa sadrıa‘zam olduğu ve Ahmed Hân’ın cânib-i Bursa’ya azîmeti ve Sofu Sinân Paşa’nın sadâretden azli sene 1013.

Cığalazâde’nin vefâtı ve Nasûh Paşa’nın Haleb üzre serdâr ta‘yîn olunduğu sene 1014.

Koca Mehemmed Paşa’nın Acem’e serdârlığı. Ba‘dehu Vezîr Murâd Paşa serdâr olduğu. Ba‘dehu Dervîş Paşa’nın vezîr-i a‘zam olduğu. Ba‘dehu Bostâncıbaşı Ferhâd Paşa’nın serdârlığı. Ba‘de’l-fütûh Celâlî Murâd Paşa-yı dilîr vezîr-i a‘zam olduğu. Ba‘dehu Dervîş Paşa-yı kem-endîşin katl olunduğu cümle sene 1015 târîhinde vâkı‘ olmuşdur.

Kuyucu Murâd Paşa’nın Haleb diyârında Cânpûlâdzâde üzre serdârlığı ve Kalenderoğlu nâm celâlî Bursa’yı gâret etdiği ve Murâd Paşa’nın Haleb kal‘asın feth etdiği sene 1016.

Ve Kalenderoğlu’nun inhizâmı ve Murâd Paşa-yı vezîr-i celîl Tavîl-i avîli basdığı ve kemân-ı iktidarın yasduğı sene 1017. {Târîh:

Dedi târîhini ol dem Mevcî

Bin on altıda kırıldı sekbân}.

Erbâb-ı tuğyândan Yûsuf Paşa Üsküdar’da katl olundu sene 1018.

Vezîr-i sâhibü‘t-tedbîr Acem üzre sefere gidüp Tebrîz’i ve yetmiş pâre şehr-i azîmleri harâb [ü] yebâb etdi sene 1019.

Ba‘dehu Murâd Paşa Diyârbekir kurbünde Çölek nâm mahalde terk-i fanî edüp bâkîde bâkî kaldı sene 1021.

Nasûh Paşa serdâr olduğu ba‘dehu vezîr-i a‘zam olup Acem ile sulh etdiği ve Nasûh Paşa’nın dâmâd-ı pâdişâhî olduğu ve Betlen Gabor Erdel’e kıral olup anın sebebiyle asâkir-i İslâm Erdel’i nehb [ü] gâret edüp iki yüz bin esîr ve bilâ-hisâb mâl-ı ganâyim alınup mansûr [u] muzaffer gelindiği. Ba‘dehu sa‘âdetlü pâdişâh Edirne’ye teveccüh etdikleri. {Târîh-i sefer-i Edirne, güfte-i Ganîzâde:

Cennet-âbâd oldu Sultân Ahmed ile Edrene.

Sene 1021

Târîh-i diğer, güfte-i Mahmûd Efendi,

Edirne tahtına bu yıl ferah geldi ve gam gitdi.

Sene 1021

Cümle sene 1021 târîhinde vâkı‘ olmuşdur.

Karadeniz’de Kazak-ı âk Sinop kal‘asın ihrâk etmeğile Nasûh Paşa müttehem olup katl olundu sene 1023.

Ve Mehemmed Paşa vezîr-i a‘zam olup Revân’dan bî-feth avdet etdiği sene 1024. İskender Paşa Kırı(?) taburun münhezim etdüği fî 1025.

Vezîr-i a‘zam Halîl Paşa serdâr olduğu sene 1026.

Sultân Ahmed Hân’ın bu saltanat-ı sûrîden âzim-i dâr-ı cinân olduğu fî Zilka‘de sene 1026.

Bir hâlûk sebük-rûh [u] sâhib-i kerem ve sâhibü‘l-hayrât bir pâdişâh-ı zîşân idi. Şehr-i İslâmbol zamân-ı adlinde ol kadar emn [ü] emân ve ma‘mûr [u] âbâdân oldu kim diller ile ta‘bîr olunmaz. Hattâ cümleden hayrât-ı azîminin biri Atmeydânı‘nda binâ etdiği câmi‘-i cedîddir kim tahrîr olunur. Bâlâda on beşinci fasılda câmi‘ler evsâfı tahrîr olunmağile yine sade[de] rücû‘ edüp,

Evsâf-ı câmi‘-i selâtîn Sultân Ahmed Hân
aleyhi’r-rahmetü ve’r-rıdvân

Belde-i İslâmbol içre selâtîn câmi‘lerinin (–) sidir. Ayasofya kurbünde Atmeydânı nâm mahalde bir mürtefi‘ yerde kıblesi Çatladıkapu tarafında deryâya nâzır bir câ-yı vâsi‘de bir câmi‘-i cedîddir kim gûyâ bir nâ-münkab bir dürr-i yektâdır.

Merhûm Sultân Ahmed bu câmi‘in zemîninde beş aded sarây-ı vüzerâyı mâlıyla alup cümlesin esâsından münhedim edüp bir sahrâ-misâl câ-yı küşâde olup cemî‘i üstâd-ı mi‘mârân [u] mühendisîn cem‘ olup Üsküdarî Mahmûd Efendi’nin ve üstâd{ımız} Evliyâ Efendi’nin du‘âları ile esâsı hafrına şürû‘ eyleyüp ibtida Sultân Ahmed Hân dâmenine türâb doldurup,

“Yâ Rabbî Ahmed kulunun hizmetidir kabûl-ı dergâh eyle” deyü ırgatlar ile temelden türâb taşımışdır.

Ve Evliyâ Efendi temel imâmı ve Mahmûd Efendi temel şeyhi ve Kara Sünbül Alî Efendi temel kadısı ve Kalender Paşa temel mu‘temedi, Kemânkeş Alî Paşa temel nâzırı oldu. Üçüncü senede kubbeye mübâşeret olundu.

Eşkâl-i câmi‘-i Ahmed Hân: Çâr-pâye-i mermer üzre eflâke ***[60a]*** yetmiş arşın kad çekmiş bir serâmed kubbe-i müdevverdir. Bu kubbenin cânib-i erba‘asında nîm kubbeler ile ârâste olmuş câmi‘-i rûşendir. Ayasofya ve Süleymâniyye gibi içinde amûd-ı azîmler yokdur, hemân

kubbe-i azîm dörd aded amelî zıh zıh musanna‘ pâyeler üzre mebnî kubbe-i nakş-ı bûkalemûndur.

Ve bu câmi‘in üç tarafı etrâfında incecik sütûnlar üzre dâ’iren-mâdâr cemâ‘at tabakalarıdır. Andan yukaru tâ kubbe dâmenine varınca üç kat kanâdîller çerâğân edecek demir kafes kenârlı tabakalardır ve (–) sütûn-ı rakîk üzre bir mü’ezzin mahfili ve (–) sütûn-ı gûnâ-gûn üzre bir hünkâr mahfili var, gûyâ bu mahfileyn mahâfil-i cennetdir. Bu mahâfillerin ve yan soffa maksûrelerin altında cümle (–) aded amûd-ı gûnâ-gûn ile pîrâste olmuş bir câmi‘-i dîl-küşâ[dır.]

Ve bir serâmed mermer-i müşebbekden bir minberi var kim gûyâ bir kürsî-i vâlâdır. Üstâd-ı mermer-bür minbere eyle direfş, tilsimân, tîşe urup nakş etmiş kim gûyâ nakş-ı Mânîdir. Ve minber-i makâm-ı Resûl üzre tâcı bir serâmed müzehheb ü mutallâ tâc-ı kiyâniyândır ve zirvesinde altun alemi alem-i mînâdır.

{Târîh-i minber-i câmi‘-i Ahmed Hân:

Kultü temmen temme bi’l-hayrâtı fî târîhihi.

Minberü‘s-Sultân Ahmed Rabbi ekmil birrehu.

Sene 1026}

Ve mihrâbının vasfında lisân lâldir ve mihrâb üzre (–) (–) tahrîr olunmuşdur. Ve iki cânibinde birer âdem kaddi şem‘dânlar üzre yigirmişer kantâr beyâz şem‘-i kâfûrîler ve çerâğdân buhûrdânlar ile tezyîn olmuş bir câmi‘dir.

Ve mihrâbın sol tarafındaki pençere mâbeyninde çâr-kûşe rengâmîz bir sahra-i şerîf var kim Cenâb-ı Bârî yed-i kudretiyle halk edüp kudretin ızhâr etmiş bir vâcibü‘s-seyr sahratullâhdır.

Ve cümle (–) pençereler eyle müzeyyendir kim cümle kanatları sadefkârî murakka‘ kapaklardır ve cümle kat-ender-kat reng-â-reng billûr ve necef ve moran (–) câmlardır. Ve gerüdeki iki aded pâyelerde Süleymâniyye’deki gibi çeşmeler vardır, cemâ‘at tecdîd-i vuzû’ edüp nûş ederler.

Ve bu câmi‘in beş kapusu vardır. Sağ tarafdaki köşede hatîb kapusu, sol tarafda hünkâr mahfili altında imâm kapusu ve iki yan kapuları dahi cümle sadefkârî bâb-ı kebîrlerdir. Ve bu dörd aded kapulardan câmi‘e (–) kademe taş nerdübân ile urûc olunur. Ammâ beşinci bâb-ı kebîr kıble kapusudur kim cümleden serâmed ve musanna‘ ibret-nümûn bâb-ı bûkalemûndur.

Ve bu câmi‘ içre olan maslûbât âvîze-i gûnâ-gûnlar bir câmi‘de yokdur. Ehl-i basîret cevher-für[û]ş olanların hisâbları üzre bu câmi‘in âvîzeleri yüz Mısır hazînesi değer deyü bahâ takdîr etmişlerdir. Zîrâ merhûm Ahmed Hân bir pâdişâh-ı azîmü’ş-şân bir çelebi sâhib-i tab‘ [u]

ehl-i iz‘ân olmağile cedd-i izâmlarından berü ne kadar zî-kıymet ibret-nümâ cevâhir makûlesi hedâyâlar var ise câmi‘e âvîzeler eyledi ve cemî‘i divelden niçe hedâyâlar gelüp ve cemî‘i diyârın erbâb-ı ma‘rifeti ihsân ümniyyesiyle birer ibret-nümâ eşyâlar ihtirâ‘ edüp getirdiklerinde câmi‘[i] tezyîn etmişler.

Hattâ cümleden biri hünkâr mahfili üzre Habeş vezîri Ca‘fer Paşa altı aded zümürrüd kandîller hedâyâ gönderüp bir mühr-i Süleymân üzr[e] altısın dahi mücevher altun zencîrler ile âvîze etmişlerdir kim her bir kandîl altışar vukıyye gelir birer kâse-i müdevver kadar vardır ve her birinde mücevher altun ayaklar ile kâr-ı zer-kâr ile mînâ olmuş kanâdîl-i sebiz-gûndur. Ehl-i hurdedân, her biri birer Rûm harâcı değer deyü tahmîn etmişler. Ve buna mânend niçe zî-kıymet âvîze-i bî-mânendler ile ârâste ve pîrâste olmuş huld-ı berîn maksûrelerinden nişân verir bir tarh [u] tarz-ı acîb ü girân-bahâ bir câmi‘-i garîbdir kim vasfında cemî‘i vassâflar âcizdir.

Ve bu câmi‘in mihrâb tarafında olan müzehheb ve sadefkârî rahleler üzre olan niçe yüz Kelâm-ı izzetler diyâr-ı İslâm’da bir pâdişâh mâlik olmayup bir câmi‘de yokdur kim her biri birer diyârın pâdişâhlarından [ve] vüzerâlarından hedâyâ gelüp bu câmi‘e konmuşdur. Ve tuğra-yı garrâ ile memhûrlu tokuz bin aded teslîm-i mütevellî olmuş mücelled kitâblar var kim her biri birer mülûkda ve şeyhülislâmlarda yokdur.

Ve bu câmi‘in mihrâbı önünde ravza-i cinândan nişân verir bir bâğ-ı İremezâtı var kim içinde hezâr hezârânın destânın dostânlar istimâ‘ etdikde ***[60b]*** mürde diller hayât bulup rûha gıdâ hâsıl olur. Cemî‘i eşcâr-ı müsmirât ve cümle ezhârât, nebâtât, giyâhât anda menbût olduğundan câmi‘ içre cemâ‘at-i kesîrenin demâğları râyiha-i tayyibeden mu‘attar olur. Başka bâğbânı ve huddâmları vardır.

Ve bu câmi‘ tûlen ve arzen (–) ayakdır. Hemân Şehzâde câmi‘i cirminde ve ol tarz üzre tarh olup vaz‘-ı esâs olunmuşdur. Ammâ bunda olan kâr-ı şîrînkârlık bir diyârın cevâmi‘lerinde yokdur. Ve bu câmi‘in kıble kapusu üzre târîhi (–):

{Târîh:

Göricek bu câmi‘i dedim anın târîhini

Eyledin bu dehr içinde Hak bu kim âlî-nişân

Kankı bâb üzre idiği ma‘lûmum değildir.}

Ve harem-i muhteremi dahi şekl-i murabba‘ bir beyâz mermer-i hâm ile mefrûş bir sahrâdır. Cânib-i erba‘asındaki yan soffaları üzre cümle (–) aded amûd-ı gûnâ-gûnlar üzre reng-â-reng hücerâtlar ile müzeyyen (–) aded tâk-ı havernaklardır, dahi fevkinde (–) aded kubbe-i

nîlgûnlardır. Ve harem etrâfında cümle tuç kafesli (–) aded revzenlerdir, dahi fevkinde cümle (–) aded câmlardır.

Ve bu haremin tâ vasatında bir kasr-ı âlî-misâl bir havz-ı şâzrevânı var. Fevvârelerinden ayn-ı zülâlleri pertâb edüp cemâ‘at nûş edüp def‘-i harâret ederler. Ammâ bu havzdan âbdest alınmaz, zîrâ cânib-i erba‘ası (–) şebeke kafasdır. Üstü bir kubbe-i serâmeddir.

Ve bu harem tûlen ve arzen (–) ayakdır ve üç aded bâb-ı kebîri vardır. Sol kapusu üzre târîhi (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) ve sağ yan kapu üzre târîhi (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) ve harem kıble kapusu üzre târîhi (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) Ammâ bu haremin kıble kapusu Hudâ-yı Müte‘âl hakkıyçün bir diyârda misli yok altun-misâl bir pirinc kapudur. Kaddi on iki zirâ‘dır. Üstâd-ı zerger kâr-ı iksîrin ayân u beyân içün bir bâb-ı sa‘âdet etmiş kim gûyâ Bâb-ı Mu‘allâdır kim im‘ân-ı nazar ile dikkat edenler vâlih [ü] hayrân olur.

Eşkâli böyle binâ olunmuş kim pirinc ma‘âdin tahtalar üzre hurde nakş-ı bûkalemûn kalemkârî zerger nakışları içre cümle türünce ve kitâbe ve mutahhıllar içre sîm-i hâlis ile güller ortasında savatkârî mînâlar ile ve ba‘zı zî-kıymet taşlar ile tezyîn olmuş ve gümüş halka ve gümüş kufüller ve gümüş bendîşeler ile müzeyyen bir bâb-ı lâ-nazîrdir.

Ba‘zı kimesneler bu kapu Üstürgon’da Kızılelma Kilisesi’nden gelmişdir derler ammâ galatdır. Ol kapu hâtırıyçün Nemse küffârı Üstürgon’u küffâr sene 1013 târîhinde alup mezkûr kapuyu yerinden kal‘ edüp hâlâ Beç kal‘ası içre İstifani deyrine Bâb-ı Meryem etmişdir. Ammâ bu Ahmed Hân câmi‘inin mezkûr harem kapusu merhûm u mağfurun-leh pederimiz Dervîş Mehemmed Zıllî ser-zergerân iken bu bâb-ı sa‘âdeti inşâ edüp bâlâda iki kıt‘a kitâbeler içre tahrîr olunan hatlarda ketebesiyle mastûrdur. *Ve’s-selâm.*

Ve bu haremin üç kapusundan dahi taşra harem-i kebîre (–) kademe mermer nerdübân ile nüzûl olunur. Ve bu haremin pençerelerinden taşra üç tarafda yan dehlîzleri vardır. İki tarafında nahîf amûdcuklar üzre sütûhlar vardır. Cemâ‘at-i kesîre oldukda bu yan dehlîzlerinde dahi ibâdet olunup şeb [u] rûz Hindî ve Özbekî fukarâları ile memlû maksûrelerdir. Bu soffaların tahtında haremin iki cânib[i] (–) aded çeşmesârlardır kim cümle cemâ‘at andan âbdest alırlar.

Ve bu câmi‘in **evsâf-ı minârâtı** altı aded ayyûka ser çekmiş minâre-i serâmedlerdir. Bu câmi‘-i Ahmed Hân selâtînlerin on altıncısı olmağın ve on altıncı pâdişâh binâ etdiğiyçün ana alâmeten altı minâresi on altı tabakadır. Mihrâb dîvârının yemîn [ü] yesâr köşesinde iki minâre ve harem kapusunun şimâl-cenûbundaki minâreteyn dahi üçer tabakalı minârelerdir kim dördü on iki tabaka eder ve taçları ve yigirmişer zirâ‘ tavîl alemleri cümle zeheb-i hâlis ile mutallâ minâre-i bâlâlardır kim külâhlarının ve alemlerinin şu‘lesinden merdüm-i dîdeler

hîrelenir. Ve haremin gerüdeki ***[61a]*** köşelerindeki iki minâreler dahi alçak ve ikişer tabaka ve taçları rusâs-ı hâs ile mebnî minâreteyndir. Bu hisâb üzre altı minâre on altı şerîfedir. Her leyle-i mübârekelerde on iki bin kanâdîller ile bu minâreler çerâğân oldukda gûyâ her biri birer nûrdan servi gibi pertev-i fer verir.

Bu câmi‘in cümle kubâbları serâpâ rusâs-ı hâs ile mestûrdur ve cümle huddâmı yedi yüz elli huddâmdır. Zîrâ evkâf-ı kavîdir. Galata şehrinin cümle hâs harâcı ve niçe evkâflar dahi Sultân Ahmed Hân’ındır.

Ve bu câmi‘in taşra haremi dahi rimâl-i beyâz ile döşenmiş bir vâdî-i haremdir kim gûnâ-gûn şecere-i müsmirâtlar ile müzeyyendir. Cânib-i erba‘asında sekiz kapusu vardır. Şimâl tarafında medrese kapusu ve ol tarafda türbe-i pür-envâr-ı Sultân Ahmed Hân’dır. Ve Atmeydânı tarafına üç kapudur ve ol tarafı Meydân-ı Hussâna nâzır cümle (–) aded pençerelerdir. Cümle kapular serâpâ kal‘a kapusu-misâl hadîd kapulardır. Ve dahi taşrası Atmeydânı‘dır kim bir başından bir başına (–) adım at müşvârıdır. Bu meydânın cenûb tarafı imâret-i it‘âm ve dârü‘z-ziyâfe ve bîmârhâne ve sebîlhânelerdir. Ammâ Sultân Ahmed Hân bu câmi‘in taşra haremi ve türbe ve medresesin tamâm etmeden merhûm olup yerine Mustafâ Hân cülûs etdi. Târîh:

Kaldı Ahmed’in {yerinde Sultân Mustafâ.

Sene 1026}

İcmâl-i cülûs-ı Sultân Mustafâ ibn Sultân Mehemmed Hân

Fî 23 Zilka‘de sene 1026. Ahmed Hân’ın şehzâdeleri henüz sağîr olmağile bürâder-i cân-berâberi Sultân Mustafâ pâdişâh oldu. Ammâ sehel aklında hiffet olup beytü‘l-mâl-ı müslimîni itlâf etdiği ecilden cümle vükelâ-yı devlet cem‘ olup Mustafâ Hân’ı hal‘ etdiler. Saltanat (–) andan yerine Sultân Osmân’ı halîfe etdiler. (–)

İcmâl-i saltanat-ı Sultân Osmân ibn Ahmed Hân
Eş-şehîd tâbe serâhümâ

Fî gurre-i Rebi‘ü‘l-evvel sene 1027. Sultân Ahmed’in ekber evlâdı idi.

{Târîh-i cülûs:

Şeh-i Osmânıyân. Sene 1027.}

Tahta cülûs günü ol gulgulede Yedikulle’de mahpûs Mehemmed Geray firâr edüp Rûmelinde Pravadi nâm kasaba kurbünde kayd [ü] bend edüp yine Yedikulle’de habs etdikler{inde},

{“İlâhî Osmân yakın zamânda sen dahi benim yanıma gelüp haps olasın” dediği müsbetdir. Hikmet-i Hudâ sene 42 sinden Yedikulle’de haps olup şehîd etdiler.

Şehâdet-i Osmân Hân’da bulunan ulemâlardır

Evvelâ Şeyhülislâm Es‘ad Efendi ve Nakîb Gubârî Efendi ve Zekeriyyâzâde Yahyâ Efendi ve Azmîzâde Hâletî Efendi ve Kâfzâde Fâ’izî Efendi, meşâyih-i izâmdan Ömer Efendi, Sivasî Efendi, Cerrâh şeyhi İbrâhîm Efendi, Dervîş Efendi, Kadızâde Efendi}.

Devlet-i Osmân Hân’da Tatar Hân’ın Kızılbaş‘a çapkun saldığı sene 1027. Ve asker-i İslâm’ın Acem Revânı‘na revâne olduğu ve diyâr-ı Erdebîl’e vardığı sene 1027.

Asker-i İslâm tâ Şirvân sahrâsına varup Acem ile sulh etdikleri sene 1027. Ve Sofu Mehemmed Paşa dâmâdı Mehemmed Paşa vezîr-i a‘zam olduğu sene 1028. Ve Kapudan Alî Paşa’nın vezîr-i a‘zam olduğu sene 1029.

İskender Paşa’nın Boğdan’da Asar Voyvada taburun bozduğu ve İslâmbol Boğazı şiddet-i şitâ bu[zu]ndan müncemid olduğuna {târîh:

Lafze vü ma‘nen ana dedi Neşâtî târîh

Be meded tondu sovukdan bin otuz’da deryâ}

Ve Sultân Osmân bürâder-i kihterin şehîd etdiği nâmı mazlûm Mehemmed Hân idi sene 1029. Vezîr-i a‘zam Alî Paşa vefât edüp Hüseyin Paşa vezîr-i a‘zam oldu sene 1030.

İcmâl-i sefer-i hümâyûn be-cânib-i Hotin

Fî 7 Cemâziyelâhir sene 1030. Kal‘a-i Hotin’i feth edemeyüp sene 1031 târîhinde alay-ı azîm ile Mahmiyye-i Kostantıniyye’ye dâhil olup

“Netîce-i kelâm Hotin gibi sarây-misâl kal‘ayı bana feth etdirmediniz” deyü Osmân Hân dilgîr olup İslâmbol’dan Şâm’a ve Mısır’a gidüp anda karâr etmeğiçün tuğlar Üsküdar’a çıkmışken kul gulû-yı âm edüp Osmân Hân Ağakapusu’na dahil düşdü ve anda kabûl etmediler.

Andan Yeniodalar içinde Orta Câmi‘e dahil düşdü, anda dahi kabûl etmeyüp Binyâz nâm bir pehlivân-ı haylazkâm müşt-i pehlivânî ile Osmân Hân’ı ura ura arabaya koyup Yedikulle’de hayâlarından sıkup şehîd etdiler.

Cebecibaşı nâm bir kâfir mübârek kulağın kesüp Dâvûd Paşa’ya müjde getirdi ve na‘ş-ı şerîfin Atmeydânı‘nda Sultân Ahmed türbesinde defn etdiler.

Vilâdet-i Osmân târîh-i {vilâdeti}:

Ede Bârî güzîn-i Âl-i Osmân Sene (–)

Ve saltanat 4 sene, ömreş 18 sene.

Târîh-i şehâdeti:

{Kafâsıyla bu gün} şehîd oldu Osmân.

Sene 1031.

{Târîh-i şehâdet-i Osmân Hân:

Kafâsıyla bu gün şehîd oldu Osmân.

Sene 1031}.

İslâmbol içre bir âsâr komadın azm-i bekâ eyledi.

İcmâl-i cülûs-ı mükerrer Sultân Mustafâ ibn Sultân Mehemmed Hân

Fî Recebü‘l-müreccb 8 yevm sene 1031.

{Cülûs-ı sânîsinin târîhidir,

İki def‘a Rûm’a sultân oldu Sultân Mustafâ.

Sene 1031}.

Hîn-i cülûsda Yeniçeri ocağından Kara Mezâk {ol mahalde orta çavuş iken ol sâ‘at başçavuş oldu. Ve,

Osmân Hân şehâdeti günü katl olanlar: Evvelâ Hoca Ömer Efendi ibtidâ menba‘-ı fesâd budur ve Dârü‘s-sa‘âde Ağası Süleymân Ağa’yı pâre pâre ve Vezîr Dilâver Paşa’yı pâre pâre, Kâ’immakâm Ahmed Paşa, Defterdâr Bâkî Paşa, Sekbânbaşı Nasûh Ağa, Yeniçeri Ağası Alî Ağa’yı pâre pâre etdiler.

Sultân Mustafâ, Dâvûd Paşa’yı vezîr-i a‘zam etdi. Yevm 24. Mustafâ Hân’ın kız karındaşı zevci idi. Ba‘dehu Murâd Hân katl etdi.

Ve yine vak‘a‘-i Osmân’da ol gece iç ağaları kapu ağasın pâreleyüp sabâhın leşin taşra atdılar ve Atmeydanı‘nda leşini tuç ejdere asdılar, ayaklarından. Abaza Mehemmed Paşa Erzurûm’da isyân etdi ve} hatt-ı şerîf yazup ***[61b]*** sadrıa‘zamlık Dâvûd Paşa’da karâr etdi ve ol gün aşkıyâ ve zorbalar niçe bin hânedânları yağmâ etdiler. Bir kaç günden vezâret Mısır’dan ma‘zûl Merre Hüseyin Paşa’ya verildi.

{Merre Hüseyin Paşa anûd-ı Ârnâbûd asl Sâtûrcu Mehemmed Paşa’nın âşcıbaşısı ve sipâh çavuşu ve koyun emîni ve çavuşbaşı ve kapucubaşı ve kapucular kethudâsı ve mîrâhûr-ı kebîr ve vâlî-i Mısır ve Dâvûd Paşa yerine sadrıa‘zam olup def‘a-i sânî sadâretinde zamân-ı (–) hânîde sene (–) de katl olundu ve yerine Lefkeli Mustafâ Paşa vezîr-i a‘zam oldu. Müddet-i vezâret[i] iki ay on sekiz gün, fî Zilka‘de sene 1031. Ba‘dehu gâh Kastamonu ve gâh İzmit verilirdi. Halîm âdem olmağile cür’et sâhibi değil idi. Ol asırda ise aşkıyânın isyân [u] tuğyânın Hudâ bilürdü. Devlet-i Mustafâ Hân’da silihdârlıkdan ibtidâ Mısır ile çıkup Azîz-i Mısır oldu. Mısır’dan ma‘zûl olup Yedikulle habsinde hor [u] zelîl oldu sene 1031. Ve sonra vezîr oldu.}

Hüseyin Paşa bir mollâyı dîvânda ta‘zîr edüp cümle ulemâ Ebü‘l-feth câmi‘inde cem‘iyyet edüp cümle ulemâ ve sulehâyı hammâl ve

ummâl ve acemî oğlanları kırup şehîd edüp na‘ş-ı ulemâyı Sultân Mehemmed {câmi‘i} haremindeki çâh-ı mâlara ilkâ etdiler.

Günden güne İslâmbol içre isyân [u] tuğyân-ı aşkıyâ şuyû‘ bulup şerî‘at dinlenilmez oldu. Abaza Paşa Erzurûm’da celâlî olup Vezîr Mahmûd Paşa, Abaza üzre serdâr olduğu ve Bağdâd’a Kızılbaş’ın Çopur Bekir nâm şakînin eliyle zafer bulduğu sene 1033.

Ve Kızılbaş Musul’a istîlâ etdiği ve Hâfız Ahmed Paşa Bağdâd’dan bî-feth rucû‘ etdiği ve Tay kabîlesi Kızılbaş ordusun gâret etdiği ve Merre Hüseyin Paşa’nın azli ve Kemânkeş Alî Paşa’nın vezîr-i a‘zam olduğu sene 1032.

Ammâ devlet-i Âl-i Osmân’da gûnâ-gûn ihtilâller vâkı‘ olup bilâhire yine Sultân Mustafâ‘yı hal‘ etdiler. Saltanat sene 1, şehr 4 olup cümle ulemâların meşveretleri ile

İcmâl-i saltanat-ı Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘ ibn Sultân Ahmed Hân

Fî 14 Zilka‘de sene 1032. Cülûsuna târîhdir güfte-i Yahyâ Efendi Şeyhülislâm:

Hân Murâdu’l-âdil.

Diğer târîh-i ra‘nâ:

Dediler Sultân Murâd-ı Râbi‘ oldu pâdişâh sene 1032.

Hîn-i hilye-i Sultân Murâd Hân: Kâmetleri bülend-bâlâ ve vücûd-ı şerîfleri cesîm ü şahîm ve vech-i hüsnleri müdevver ve lihye-i şerîfleri siyâha mâ’il ve açık kaşlu ve âlâ gözlü beyâzı çok idi ve kitifleri vâsi‘ ve mübârek miyânı rakîk ve bâzûları kalın ve mübârek dest-i şerîfleri şîrâne pençe idi.

Devlet-i Âl-i Osmân’da böyle bir zâbit [ü] râbıt ve âdil-i hunhâr, celâlî ve eşkıyâ-küş asker-keş, Rüstem-salâbet, bedî‘-şecâ‘at pâdişâh gelmemişdir.

Akeb-i cülûsda Kemânkeş Alî Paşa’yı sene 1033 amân vermeyüp katl etdi. Zîrâ zorbalar ile yek-dil [ü] yek-cihet idi. {Diyâr-ı Hamîdîdir. Haremden vezâret ile Bağdâd’a ve Diyârbekir’e [vâlî] olup Merre yerine vezîr-i a‘zam olup tama‘ı belâsından katl olundu.}

Çerkes Mehemmed Paşa vezîr-i a‘zam olup Abaza üzre serdâr-ı mu‘azzam oldu sene 1034. {Silihdârlıkdan Şâm oldu ve mühr ile Abaza’yı münhedim edüp Tokat’da merhûm oldu. Vezâreti şehr 7, yevm 10.} Ba‘dehu Hâfız Ahmed Paşa vezîr-i a‘zam olup Bâkî Paşa ve Çerkes Mehemmed Paşa merhûm oldu.

Ve Gürcistân beğlerinden Mavro Beğ, Kızılbaş hânlarından Karçıgay Hân’ı katl edüp cümle Gürcistân’ı itâ‘at etdirdi sene 1034. Hâfız Ahmed Paşa Bağdâd’ı muhâsara edüp bî-feth avdet eyledi sene 1035.

Hâfız Ahmed Paşa’nın azli hâli ve Halîl Paşa’nın def‘a-i sânîde vezâreti ve Abaza üzre serdârlığı ve Dişlen Hüseyin Paşa’nın Acem elinden Kars kal‘ası istihlâsına Erzurûm’a vardıkda Dişlen Hüseyin Paşa’yı Abaza cümle askeriyle şehîd etdiği sene 1036.

Ve Husrev Paşa vezîr-i a‘zam olup Abaza’dan Erzurûm’u ve Acem’den Ahıçka’yı feth eylediği ve Husrev Paşa Abaza Paşa’yı amân ile Murâd Hân’a getirüp ricâ etdüği sene 1038.

Ve Husrev Paşa’nın Bağdâd’a azîmeti ve Şehrezûl haddinde Erkek Ahmed kal‘asın binâ etdüği ve Mihribân kal‘ası fethi ve Zeynel Hân’ın inhizâmı ve Acem diyârının nehb [ü] gâret olunduğu ve Bâğ-ı Cinân kal‘ası etrâflarında yigirmi pâre kal‘alar harâb olduğu andan Şehr-i Hemedân ve kal‘a-i Dergezîn cânibleri alan u tâlân ve ahâlîsi nâlân u giryân ve mâlları yağmâ olup uryân kaldukları cümle sene 1039 târîhinde vakı‘ olup.

Sene 1040 Saferü‘l-muzaffer’in yigirmi yedinci gün Bağdâd’ı muhâsara edüp Husrev-i şîr-i şîrân delîrâne metrise girdiler. Kırk gün muhâsara olup âhir bî-feth şiddet-i şitâ havfından cümle cebehâne ile topları keşân-ber-keşân çekerek Hille kal‘asına muhâfazacı asker konulup Musul kal‘asına gelüp binâ olundu ve Husrev Paşa Mardin’de kışladı sene 1040.

Husrev Paşa’nın azli ve Hâfız Ahmed Paşa’nın tekrâr vezâreti ve Husrev Paşa’nın Tokat’da katli. (–) (–) (–) (–) ***[62a]*** Ve Receb Paşa’nın vezâreti ve Defterdâr Mustafâ Paşa’yı Atmeydânı‘nda sinirinden çınâra asdılar. Ve Hâfız Ahmed Paşa’yı Murâd Hân huzûrunda hançer-i ser-tîz üşürüp pâre pâre etdiler, {yevmü‘s-sülesâ fî Receb sene 1041.} Ve Yeniçeri Ağası Hasan Halîfe’yi katl etdiler. Ve Mûsâ Çelebi’yi musâhib-i şehriyârî iken Atmeydânı‘ndaki Receb Paşa sarâyında katl edüp cesedin aşağı Atmeydânı‘na atdılar. Ve Receb Paşa’nın katli ve Tabanıyassı Mehemmed Paşa’nın vezîr-i a‘zam olduğu sene 1041.

Ol sene Tabanıyassı Mısır’dan ma‘zûl gelüp kubbe-nişîn idi. Ba‘dehu pâdişâh-ı Cem-cenâb vâkı‘asında dest-i Hazret-i Ömer’den kılıç alup ertesi Şeyhülislâm Hüseyin Efendi’yi katl edüp andan *bism-i İlâh* ile cemî‘i zorbaları ve aşkıyâları ale’l-umûm katl edüp âlemi ıslâh etdi sene 1042.

Sultân Murâd Hân’ın Revân seferi’ne azîmeti ve ba‘de’l-feth Tebrîz ve Hoy [u] Menend vilâyetlerin harâb etdiği sene 1044. Târîh-i feth-i Revân: (–) (–) (–) (–) Kal‘a-i Revân’ı yedi günde kuvvet-i bâzûsıyla feth edüp içine Murtazâ Paşa’yı kırk bin askerle sâhib-i eyâlet edüp kendüler Âsitâne’ye müteveccih olup Tabanıyassı Muhammed Paşa’yı mührile Erzurûm’da alıkoyup kendüler Âsitâne-i sa‘âdet’e dâhil oldukda yedi gün yedi gece şâdumânîler oldu {sene 1045 Receb’inin tokuzuncu günü idi.} Ammâ ol senede ale’l-fevr şâh-ı bed-fi‘âl Revân’a sarılup

muhâsara etdi.

Berü tarafda Mehemmed Paşa, Erzurûm şitâsından imdâd etmeğe iktidârı olmayup ve Murtazâ Paşa'yı mahsûra adâveti sebebiyle imdâd etmeyüp hâh-nâ-hâh Sultân Murâd'ın yedi günde feth etdiği Revân'ı, Şâh yedi ayda güc ile alup içeride Murtazâ Paşa zehir nûş edüp asker-i İslâm amân ile kal'ayı teslîm edüp bî-silâh taşra çıkdıklarında akîblerinden Kızılbaş yetişüp cümlesin dendân-ı tîğdan geçürüp kimi şehîd ve kimi atıyla firâr edüp dağlara düşdü. Bu haber-i mûhiş Sultân Murâd Hân'ın mesmû'-ı hümâyûnları olup Mehemmed Paşa'yı mühürden ma'zûl edüp Silisre eyâletin ihsân eyleyüp mührü Kâ'immakâm Bayram Paşa'ya ihsân edüp Bağdâd-ı behişt-âbâd üzre serdâr-ı mu'azzam etdi sene 1045.

Ale'l-akîb Murâd Hân-ı Râbi' deryâ-misâl asker ile Bağdâd üzre müteveccih oldukda Bayram Paşa vefât edüp Tayyâr Mehemmed Paşa vezîr-i a'zam olup Bağdâd'ın mühimmât [u] levâzımâtın görüp Sultân Murâd Hân Bağdâd'ı kırk gün muhâsara edüp cebren ve kahren feth etdiğine târîh oldu. Târîh:

Şâh Safî'nin nâlesi,

Der imiş kim vâhey Bağdâd hey.

Târîh-i güfte-i Cevrî,

Asker-i şâhî düşünce fethine târîh olur,

Aldı Bağdâd'ı adûdan ceng ile Sultân Murâd.

Târîh-i âhir (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) .

Bağdâd feth olduğu mahalde Tayyâr Mehemmed Paşa şehîd olup Kapudan Kara Mustafâ Paşa vezîr-i a'zam olup Melek Ahmed Paşa silihdâ[r]lıkdan çıkup Diyârbekir eyâletiyle vezâret ihsân olunup Bağdâ[d-ı] behişt-âbâd ta'mîr [ü] termîm ile âbâdân olup Küçük Hasan Paşa Bağdâd vezîri oldukda muhâfaza içün Bağdâd'a kırk bin asker kondu.

Hikmet-i Hudâ karanlık kuyuda bir hayli Kızılbaş kapanup cenge tekrâr âheng etdikleri mahalde iç kal'adan dahi bârûd-ı siyâh tutuşup ol sâ'atde cümle guzât-ı müslimîn Bağdâd içre amân diyen Kızılbaş dahi cümle dendân-ı tîğ-ı âteş-tâbdan geçirüp kanlar cereyân edüp Bağdâd bu gûne feth olup Revân'da şehîd olan guzât-ı müslimînin kanları intikâmı bu yüzden alınup Sadrıa'zam Kara Mustafâ Paşa ve efendimiz Melek Ahmed Paşa, Acem haddinde Derne ve Derteng mahallerine varup hudûdlar kesilüp ahidnâme ve sulhnâmeler kesilüp Murâd Hân Diyârbekir'e azîmet edüp geldikde Kîmyâcı Ma'ânoğlu kızın ve Rûmiyye Şeyhi Azîz hazretleri bir günde şehîd edüp Âsitâne-i sa'âdete sene 1048 târîhinde dâhil olup yedi gün yedi gece şâdumânlar oldu.

Andan ***[62b]*** bâde-i nâba tevbe edüp Malta gazâsına niyyet edüp beş yüz pâre kadırga binâ olunmak fermân olunup iki aded kara mavunalar ve bir başdarda-i azîm binâ olunmuşdur. Mellâhân-ı bihâr {Hazret-i} Nûh Necî'den berü görmemişler idi. Vezîr-i a'zam Kara Mustafâ Paşa dahi İslâmbol'a sene-i mezbûrede dâhil oldular.

Ol mahalde Murâd Hân bâdeye tevbe [ü] istiğfâr etdiğin ferâmûş edüp bâde-i nâba başladıkda günden güne mizâc-ı latîfleri tenezzülde olup on yedi gün sâhib-firâş oldu. Âhir [51] emrine imtisâl edüp sene (–) târîhinde dâr-ı bekâya rıhlet etdi. *Rahmetullâhi aleyh*.

Atmeydânı'nda peder-i büzürgvârı {Ahmed Hân} kubbesinde defn etdiler. Beyt:

Âh elinden ey adâletsiz felek feryâd [ü] dâd

Sen murâdın aldın ammâ oldu hep halk nâ-Murâd.

Târîh-i vilâdeti sene (–), târîh-i cülûsu sene (–) ve müddet-i saltanat 17, ömreş (–) sene ve târîh-i vefâtı sene (–). Cümle otuz iki evlâdı oldu.

{Târîh-i şehzadegân-ı Murâd Hân:

Oldu târîh-i vilâdetleri Cevrî bu du'â,

Ya ilâhî ola şehzâdelerin ömr-i tavîl.}

Kendülerden sonra ancak İsmehân Kaya Sultân nâmında bir duhter-i pâkîze-ahteri kalup Melek Ahmed Paşa'nın akd [ü] nikâhında merhûme oldu ve Sultân İbrâhîm ile Sultân Mustafâ'nın Ayasofya'da türbesine defn etdiler.

Ammâ merhûm Sultân Murâd Hân bir zamân aşkıyâ zorbalarından ârâm bulmadı. Bir zamân Bursa'ya Edirne ve Revân ve Karadeniz donanmasına ve Bağdâd seferlerine mukayyed olmağile ârâm bulamayup şehr-i İslâmbol içre bir azîm âsâr edemedi. Ancak kendiler Revân'da iken fermân-ı şehriyârî ile Kâ'immakâm Bayram Paşa İslâmbol kal'asın ta'mîr ü termîm edüp dürr-i beyz-âsâ oldu. Ve Musul kal'ası ve Şehrezûl'da Çiğ Ahmed kal'ası ve Kuşada kal'ası ve Karadeniz Boğazı kal'aları ve İslâmbol'da Gül câmi'.

Evsâf-ı câmi'-i Sultân Murâd Hân-ı Râbi' Gül Câmi'i

Sene (–) târîhinde Ömer ibn Abdül'azîz ve Mesleme, Hârûnu'r-Reşîd ve Yıldırım Bâyezîd Hân ve Ebü'l-feth Mehemmed Hân asrında bir câmi'-i atîk idi. Âkıbet Sultân Murâd-ı Râbi' asrında İslâmbol içre bir zelzele-i azîm olup eyle münhedim olup zîr-i zemînleri bile harâb olup bizzât Gâzî Murâd Hân üzerine gelüp niçe bin ırgat ve bennâ ve mi'mâr-ı kâmiller cem' edüp binâsına şürû' etdiler. Ammâ teng mahalde vâkı' olmağile bir ibâdullâhın hudûduna vaz'-ı yed etmeyüp yedi yılda bir câmi'-i zîbâ oldu kim gûyâ bir nûr-ı mübîn oldu. Ve metânet üzre olsun deyü üstâd-ı mühendis orta kubbenin cânib-i etrâfına hurde hurde kubbeler edüp gûyâ bir gül-misâl kubbe olduğıyçün Gül câmi' derler. Ve itmâm buldukda yüz güğüm gülâb ile derûn-ı câmi'i gasl eylediler. Mihrâbı ve minberi sâde güzelidir.

Ancak bir kapusu kıbleye nâzırdır. Bu kapudan mihrâba varınca bu câmi'in tûlu (–) ayakdır arzı (–) ayakdır. İçinde sommâkî ve gayrı gûne sütûnları yokdur. Ve kıble kapusunun tarafeyninde yan soffaları vardır. Ammâ taşra haremi yokdur ve dahi taşra haremi hayli vâsi'dir.

Ma'bed-i kadîm olmağile ba'zı zamân bu câmi'e istiskâ du'âsına çıkarlar. Müstecâbü'd-da've mahaldir. Ancak bir tabaka bir minâresi vardır. Zîrâ minâre ve câmi'in zemîni serâpâ zîr-i zemînler olduğundan binâ-yı azîm etmeğe havf etdiler. Ve bu câmi' içre dâ'imâ hâl sâhibi kimesneler eksik değildir.

Ve Murâd Hân'ın bu câmi'den gayrı Karadeniz Boğazı'ndaki karşu karşuya iki aded kal'aları müceddeden binâ edüp azîm vezni üzre neferât ve dizdârı cebehâneler ve birer câmi' binâ etdi. Ve Kandîlli bâğçesinde bir kasr-ı âlî ve Istarvroz bâğçesinde bir kasr-ı Havernak ve Üsküdar bâğçesi'nde Revân köşkün binâ etdi. *Rahmetullâhı aleyh rahmeten vâsi'a*. Târîhler kenârda.

{Târîh-i taht-ı sîmîn-i Murâ[d] Hân, kâr-ı peder-i men:

İki târîh edüp esnâ-yı ta‘rîfinde ey Cevrî.

Dedi bu matla‘ı kerrûbiyân-ı arş-ı Rahmânî

Serîr-i sîm-i kubbe mesned-i vâlâ-yı Sultânî Sene (–).

Mu‘allâ kadr ü âlî pâye evreng-i Süleymânî.

Sene (–).

Târîh-i binâ-yı Hâsoda:

Bu sa‘âdethânenin Cevrî dedi târîhini

Devlet-âbâd ü makâm-ı pâdişâh-ı Cem-cenâb.

Sene (–).

Târîh-i diğer:

Vasf edüp Cevrî dedi târîhini,

Beyt-i ma‘mûr oldu bu âlî makâm.

Sene (–).

Diğer kasr-ı Sultân Murâd Hân:

Bu nüzhetgâh-ı zîbânın dedi târîhini Cevrî

Zehî kasr-ı hümâyûn u bülend eyvân-ı şâhâne.

Sene (–)}.

Merhûm u mağfûrun-leh **Sultân Murâd Hân’ın ibtidâ-i cülûsundan nihâyet-i saltanatına varınca rûz-merre olan vakâyi‘ât [u] ihtilâlleri ve cümle gelen vüzerâlarının hükûmâtları ve azl [u] nasbların beyân eder *[63a]***

Çünkim takdîr-i Hudâ bu imiş kim bî-günâh Osmân Hân’ı cümle asker gulûsıyla şehîd edüp yerine Mustafâ Hân’ı yine pâdişâh etdiler. Ammâ “Mükellef değil aklında hiffet vardır” deyü seng-i mezâr mesâbesine kodular. Ammâ terk-i dünyâ Behlül-i dânâ-reviş bir âkıl ve dânâ ve ednâ sultân idi. Ammâ zamân-ı sa‘âdetlerinde rûz-merre fitne ve fesâd olup cümle asker zorba oldular. Ve niçe hânedânları gâret edüp bir cübbeye mâlik olmayan bin kîseye mâlik olup hâne sâhibleri bir habbeye muhtâc kaldı.

Yeniçeri ocağında Kara Mezâk re’yiyle mührü Dâvûd Paşa’ya verdiler. Yine andan mührü alup Mısır’dan ma‘zûl Merre Hüseyin Paşa’ya verdiler. Cümle asker andan şükrân üzre olmayup mührü Lefkeli Mustafâ Paşa’ya verdiler. Ol dahi bu derde vâlih [ü] hayrân kalup yetmiş sekiz gün ma‘zûl edüp zorbaların zûr-ı bâzûları ile mührü Gürcî Mehemmed Paşa’ya verdiler. Ol dahi hazîne-i pâdişâhîyi bezl etmeğe başlayup tekrâr mührü Merre Hüseyin Paşa’ya verdiler. Ammâ Haccâc-ı zâlim olup dîvân-ı pâdişâhîde kadı‘askereyn huzûrlarında bir monlâyı alt edüp iki yüz asâ urdular. Cümle ulemâ ve sulehâ bu hâli istimâ‘ edüp Sultân

Mehemmed câmi‘ine şeyhülislâm ile cem‘ olup mâbeynden müftî,

“Ben vezîr-i a‘zam’a varup te’dîb edeyim” deyü firâr etdi.

Bu cem‘iyyet-i ulemâyı Merre istimâ‘ edüp cümle hudd[â]mânları ve harbende ve Mercân çârsûsunda pabuccu bekârı ve bîkârlarına fermân sâdır olup ba‘de’l-asr ale’l-gafle niçe yüz ulemâ ve sulehâyı katl edüp Ebü‘l-feth haremindeki kuyulara lahd-misâl doldurdular.

Erzurûm’da bu ahvâlâtı Abaza Paşa ve Diyârbekir’de muhâfız Hâfız Ahmed Paşa istimâ‘ edüp isyân etmeğe bel bağlayup hûn-ı ulemâyı [ve] sulehâyı ve hûn-ı zıllullâh-ı fi’l-arş olan Osmân Hân’ın kanın almağiçün ibtidâ Erzurûm’un iç kal‘asın {Abaza} alup cümle yeniçerileri katli‘âm etdiği haberi gelüp derhâl Cığalazâde Vezîr Mahmûd Paşa’yı Abaza üzre serdâr ve Kara Mezâğ’ı yeniçeri ağası ta‘yîn olunup Bursa’ya vardıklarında,

“Biz bu kadar asker ile Abaza’ya mukâvemet edemeziz” deyü Bursa’dan İslâmbol’a geldiler.

Bu mahalde Kızılbaş fırsat bulup be-dest-i Çopur Bekirzâde la‘în imdâdıyla Acem bin otuz üç senesinde Bağdâd’a istîlâ eyleyüp Musul’u dahi aldı. Ba‘de sene 1032 Merre ma‘zûl olup Kemânkeş Alî Paşa âsaf-ı mühr oldu.

Tekrâr gulû-yı asker olup Bayram Paşa olan ol asırda yeniçeri ocağında kethudâyeri iken zorbalar ile bir olup Sultân Ahmed’in duhteri Hânzâde Sultân’ı nikâh ile akd-i nikâha çekdi. Bir çorbacı pâresi iken bu kadar evzâ‘-ı zorbalık etdi.

Andan yeniçeri ve sipâh yek-dil [ü] yek-cihet olup Sadrıa‘zam Kemânkeş dahi anlara teba‘iyyet edüp zulm hadden tecâvüz eyledi.

Ammâ cemî‘i re‘âyâ ve berâyâ ve a‘yân [u] eşrâf [ve] fukarâ ve ulemâ ve sulehâ ve e’imme ve hutebâ ve meşâyih [ve] sâdât ve vüzerâ ve vükelâ ve sarây-ı hâssda olan mukarreb-i enderûn [u] bîrûn ol kadar müteyakkız oldular ve zorbalar elinden ehl [ü] iyâl hammâmlara ve çârsû-yı bâzâra çıkamaz oldular. Ve,

“Fülân Ağa’nın hânesin basalım” deyü nihânî değil alâniyeten güft ü gû ederlerdi. Âhir bu hâl devlet-i Âl-i Osmân’a rahne vermeğe başladı, deyü cemî‘i ibâdullâh hayır-hâh-ı devlet müşâvere edüp,

“Cülûs edelim ammâ Sultân Ahmed’den berü üç kerre cülûs in‘âmı olup beytü‘l-mâl-ı müslimînde bir habbe yokdur, nice olur” dediler.

Cümlesi “İhsân-ı cülûsdan ferâgat ederiz, hemân devletde nizâm [ü] intizâm olsun” deyü cümle a‘yân-ı ocak yemîn-billâh edüp sene 1032 mâh-ı Zilka‘de’sinin 14. günü Sultân Murâd-ı Râbi‘ ibn Ahmed

Hân, pâdişâh-ı zıll-ı Yezdân olup taht-ı hilâfet-gîr cenâb-ı âlîlerine müyesser oldu.

Azamet-i Hudâ hemân ol ân Belde-i Tayyibe ya‘nî kal‘a-i Kostantıniyye içinden zulemât ref‘ olup halk-ı cihân mesrûr [u] handân olup mürde diller tâze cân ***[63b]*** buldu. Ganî ve fakîrin yüzü güldü.

Hemân ertesi gün pâdişâh-ı heft-kişver alay-ı azîm ile Ebâ Eyyûb-ı Ensârî hazretlerine varup anda salât-ı cum‘ayı edâ edüp iki yerden gayret kılıcın kuşandı kim bir kılıç Selîm Hân-ı Evvel’in idi, biri Hazret-i Resûl’ün tîğ-ı âteş-tâbı idi. Böyle şemşîr kuşanmak bir pâdişâh-ı sâhib-i câha müyesser olmamışdır.

Yine alay-ı Muhammedî ile Edirnekapusu’ndan içeri girüp alaya muntazır olan ibâdullâha selâm vererek du‘â-yı hayr-ı ibâdullâhı alarak hâsoda içre Hazret-i Resûl’un Hırka-i şerîfine yüz sürüp Hazret-i Yûsuf’un Gavrî hazînesinden alınan destâr-ı şerîfi ser-i sa‘âdetine geyüp iki rek‘at namâz kılup,

“İlâhî beni halk mâbeyninde hor hakîr etme, dîn-i mübîne lâyık hidmetler[e] müyesser eyle” deyü tazarru‘ [u] nâlişler eyledi. Gerçi sinn-i sâlde dahi (–) bâliğ idi, ammâ gâyet reşîd ü necîb ve müdebbir ve âkil ü dânâ idi.

Derhâl huzûruna hâsodabaşı ve hazînedârbaşı ve hazîne kâtibi ve hazîne kethudâsını çağırup,

“Tîz cülûs in‘âmıyçün hazîne” dediler.

Anlar dahi “Pâdişâhım kânûndur, sa‘âdetle hazînenize teşrîf buyurun” dediler.

Meğer bu hakîrin pederi Dervîş Mehemmed Zıllî dahi hâzır olup ma‘an hazîne-i pâdişâhîye girüp hâr [ü] hâşâkdan ve tecemmülât [u] mühmelâtdan gayrı deyyâr bir dînâr mâl add olunur gümüş ve altun âvânından bir şey bulunmayup ancak altı kîse mâl ve bir garâr mercân ve bir sandûk Fağfûrî fincân bulunup ol dem Murâd Hân’ın gözlerinden çekîde çekîde demler cereyân edüp eşk-i hûnâbdan hazîne hüzünden pür olup derhâl hazîne içre iki rek‘at salât-ı hâcet kılup ba‘de’d-du‘â buyururlar kim,

“İnşâ’allâh seyecî’ü bu hazîneyi gâret edenlerin mâlı ile ke’l-evvel leb-ber-leb edüp elli hazîne dahi cem‘ ederim” derler.

Andan var kuvveti bâzûya getirüp on günden cülûs in‘âmiyçün üç bin kırk kîseyi hâzır edüp cümle ocağa haber oldukda cümle ahâlî-i ocak,

“Biz in‘âmı almamağa yemîn etmişiz, bizden pâdişâha helâl olsun” deyü haber gönderdiler.

Tîz ertesi kalebe dîvân fermân olunup ale’l-zor cümle ocaklara terakkîler ve in‘âm-ı cülûs ihsân olunup cümle bay [u] gedâ mesrûr [u] şâdân oldular.

Ol gece Murâd Hân vâkı‘asında Hazret-i Ömer’i görüp,

“Yâ Murâd lâ-tehaf” deyü Murâd Hân’ın beline bir kılıç kuşadup gılâfından kılıcı uryân edüp Murâd Hân’ın destine verir.

Hemân Murâd Hân hâb-ı râhatdan bîdâr olup ertesi ammisi Mustafâ Hân’ı Eski Sarây’a nefy edüp,

“Bizim hayr du‘âmıza meşgûl olsun” buyurdular.

Ve Murâd Hân ba‘zı zamân piyâdece tebdîl-i câme olup ahvâl-i âleme ıttılâ‘ hâsıl etmeğiçün Melek Ahmed Ağa ile ve Vuçu bostâncıbaşı ile reh-revlik edüp köşe-be-köşe ba‘zı eşkıyâyı kelle-pezân paça edüp vücûdların hâke salup rûhların adem diyârına gönderüp başların gönderler üzre dikerdi.

Bu pâdişâhın etdiği hûnhârlığı bir pâdişâh etmemişdir. Kahvehâneleri ve meyhâne ve bozahâneleri ve tütünü dahi yasak edüp niçe yüz bin âdemi ol bahâne ile her gün yüzer, ikişer yüzer âdemi katl ederdi. Ammâ *aleyhi mâ-yestehak* Anatolu tarafında dahi Abaza Paşa yeniçeri nâmında ve zorba sipâhî nâmında olanları ve üzerine gelen askerleri beşer onar binin bir kümeden mûr-ı za‘îf gibi hulika’l-insân-ı za‘îfi kırardı.

Ve’l-hâsıl cümle zorbalar zûr-ı bâzûları ile veledeş ve gulâmiyyeler isteyüp defterleri mûcebince cümlesine hidmetler verilüp ol defter Murâd Hân’da kalup her bir zorba bir diyârda hidmetde iken bunları beşer onar kıra kıra yedi seneye dek zorbaların zoru kesilmeyüp câ-be-câ nihânîce var idi. Ammâ Murâd Hân bir ferd-i âferîdenin hâsılı hareminden bir dâne-i direm dermedi.

Cümle eşkıyâ havf u haşyetlerinden sûret-i salâhda görünüp kimi sûhte ve kimi ummâl ve kimi cemmâl [u] {hammâl} ve kimi Üsküdarî Mahmûd Efendi mürîdi ve kimi celâ-yı vatan edüp kimi hâb-ı Ashâb-ı Kehf’e varup münzevî oldular.

Ol mahalde sene (–) ***[64a]*** târîhinde Kemânkeş Alî Paşa’nın tahrîkiyle {1033} Şeyhülislâm Yahyâ Efendi azl olunup fetvâ-yı şerîf Es‘ad Efendi’ye ihsân ve yine sene-i mezkûrede Kemânkeş ilkâsıyla sâbıkan Vezîr Halîl Paşa ve Gürcî Mehemmed Paşa’yı mahpûs etdiler. Ba‘dehu bunların Abaza Paşa isyânından haberleri olmaduğuna Murâd Gâzî ıttılâ‘ hâsıl edüp afv olunup habsden iki vezîri dahi ıtlâk etdiler.

Ba‘dehu Kemânkeş “Vezîr-i sâhib-cülûsum” deyü hemvâre evzâ‘lar edüp mûcib-i i‘tizâr-ı hâtır-ı âtır-ı şehriyârî olmağile Harem-i hâssın sırçasarâyında mahpûs kılınup ertesi gün katl olunup sene 1033’de

Çerkes Mehemmed Paşa Âsaf-ı Berhayâ-vâr Abaza üzre serdâr-ı dilîr olup Revân cânibine revâne oldu.

Vezîr-i mûmâ-ileyh bir mü'min ü muvahhid ve perhîzkâr ve dîndâr serdâr-ı bâ-vakâr idiği gördüğümüz vüzerâlarda misli yok idi.

Ol sene-i mübârekde Kayseriyye altında Abaza-yı pür-gırre ile ceng-i perhâş ve bî-misâl savaş ve niçe cân u baş oynayup âhir-i kâr Abaza Paşa münhedim olup Erzurûm kal'asına varup kendüye ve asker-i makhûruna dârü'l-karâr eyledi ve mürdeleri dârü'l-bevârda karâr eyledi.

Ba'dehu Bâkî Paşa ve Çerkes Mehemmed Paşa merhûm olup Mardin'de defn olunup sene 1034 Diyârbekir'de Hâfız Ahmed Paşa mühr ile sipehsâlâr-ı mu'azzam olup Husrev Paşa'ya yeniçeri ağalığı mukarreri gitdi.

Ve sene-i mezbûrede Şâh Abbâs nedîmlerinden Karçıgay Hân'ı askeriyle Gürcistân beği Mavro kırup yigirmi bin Kızılbaş başı ve buğu başıyla Diyârbekir'de Serdâr Hâfız Ahmed Paşa'ya getirüp cümle kelle ve kerrenây ve tabl [u] kûs ve direfş-i kâviyâniyle hâk-i pâ-yı Murâd Hân'a gönderilüp Mavro'ya Gürcistân beğliği ile hil'at-ı fâhire ve çıgalar gitdi.

Sene (–) de Hâfız Ahmed Paşa Diyârbekir'den Bağdâd üzre serdâr olup Bağdâd'ı tokuz ay döğdü. Kal'a-kûp toplar ile Akkapu ve İmâm-ı A'zam kapusundan rahneler açılup yürüyüş sadedinde iken Şâh Abes Îrân-zemîn askeriyle İslâm askerinin cânib-i erba'asında meks edüp önlerinde Bağdâd içre düşman, ardlarında dahi dîninde pişmân kavm-i dâllin mâbeyninde kalup etrâf [u] eknâfdan zehâyir ayağın kesüp asker-i İslâm içre bir kaht-ı azîm müstevlî olup guzât-ı müslimîn şeb [u] rûz âteş-i Nemrûd içinde kalup ceng etmede. Şâh dahi bir gece fursat bulup şebhûn esnâsında kal'a içre yigirmi bin Mâzenderânî tülüngi imdâd-ı Alî koyup ale's-sabâh İslâm metrisleri basılup gerüden Şâh dahi hücûm edüp bir ceng-i Muhammedî olmuşdur kim bir târîhde olmamışdır. İslâm askeri ne çâre eylesün iki düşman mâbeyninde kalup ve her cânibi çöl [ü] çölistân-ı bî-amân içre kalup yine şeb [u] rûz hem kal'ayı döğüp hem Şâh askeriyle ceng ederlerdi.

Hele hamd-i Hudâ Şâh tarafından sulha rağbet edüp asker-i İslâm'ın cân-ı azîzine minnet olup taht-ı Bağdâd'dan Diyârbekir'e selâmetle vâsıl oldukları haberi geldi. Ammâ pâdişâh-ı Cem-cenâbın hâtırına hoş gelmeyüp sene 1036 târîhinde Hâfız Ahmed Paşa'yı ma'zûl edüp mührü def'a-yı sânîde Halîl Paşa'ya tevcîh buyurulup ordu-yı İslâm'a gönderildi.

Ve bu senede asker-i İslâm Tokat meştâsında iken Ahıçka kal'asını Kızılbaş-ı evbâş {aldığı} haberi geldi. Fi'l-hâl serdâr-ı âkıbet-endîş Halîl Paşa, Dişlen Hüseyin Paşa'yı on bin güzîde asker ile ılgar [e]düp Abaza Paşa'ya dahi emr-i pâdişâhîler tahrîr olunup "Gayret senindir, sen dahi

Hüseyin Paşa ile Ahıçka'nın istihlâsına revâne olasın" deyü fermânlar vardıkda "Sem'an ve tâ'aten" dedi. Ammâ Abaza havf edüp,

"Hay gidi Osmânlı Ahıçka bahânesiyle üzerime geliyor" diyüp Dişlen Hüseyin Paşa'yı ziyâfet tarîkiyle kal'aya çağırup taşrada kalan askerinin cümle erzâkların gâret ü tâlân etdirüp bî-günâh ve bî-haber niçe bin ümmet-i Muhammed şerbet-i şehâdeti nûş edüp Hüseyin Paşa dahi kal'ada bu câm-ı ecelden nûş edüp ***[64b]*** mest [u] medhûş olup bakıyyetü's-seyf olanlar uryân [ü] büryân ve nâlân [ü] giryân Tokat'da Halîl Paşa'ya yetişüp feryâd [ü] tazallum etdiler.

Bu ahvâl Âsitâne-i Sâ'âdet'e arz olunup Abaza Paşa'nın isyân [ü] tuğyânı sarîhaten âşikâre oldu. Ammâ Kayseriyye altında Abaza münhedim oldukda cürmü afv olunup Erzurûm eyâleti kendüye ihsân olunmuş idi.

Lâkin Dişlen Hüseyin Paşa askerin kırduğı haberi gelince hemân ol sâ'at taraf-ı şehriyârîden cümle vüzerâ [vü] vükelâlara hatt-ı şerîfler yazılup sene (–) târîhinde mühür Tokat kal'asında Halîl Paşa'ya gidüp Erzurûm'da Abaza Paşa'yı muhâsaraya başladılar. Ammâ kal'a-kûp topları yok idi. Âlet-i mülâhaza kal'ayı döğerken bir kaç kerre içeriden Abaza taşra çıkup yeniçeri metrislerin basup hûn-ı Osmân Hân aşkına yeniçerileri kırup niçe binin eşedd-i ukûbet ile katl ederdi.

Bu hâlde iken bir gece tûfân-ı azîm olup cümle haymeler kar ve buz altında kalup niçe bin âdemin eli ve ayakları donup cümle asker gulû-yı âm edüp seferden avdet etdiklerinde Abaza askerin akîblerine düşüp rûz-merrede yeniçeri tâ'ifesin kıra kıra Hınıs ve Mama Hâtûn nâm menâzillerde niçe bin benî âdemin dest [u] pâları donup erre-i Zekeriyyâ ile bürüm eyleyüp bir kuyuya doldurdular.

Hâlâ ol kuyuya çâh-ı dest [u] pâ derler. Mama Hâtûn türbesi kurbündedir. Niçe âdem halâs olup niçe bin eli ayağı kesildiğinden şehîd oldular.

Bu hal-i pür-melâl dahi Der-i devletde Murâd Hân'a mün'akis olup sene 1038'de mührü Husrev Paşa'ya verüp Abaza üzre serdâr-ı mu'azzam oldu. {Husrev Paşa Bosnavî idi. Silihdârlıkdan tulû' edüp Bayram Paşa yerine yeniçeri ağası ve Diyârbekir vâlîsi olup Âmid'e giderken mühr ile Abaza üzre serdâr oldu}. Ve Ahıçka'yı istihlâsına me'mûr olup Tokat'dan ılgar ile dahi anca kar var iken Erzurûm içre imdâd ve zahîre girmeden Erzurûm-ı behçet-rüsûm altında meks edüp kal'ayı muhâsara etdiler.

"Belki Abaza-yı bî-niyâz kal'ayı Kızılbaş'a vermek ihtimâli ola" deyü kırk bin salt atlu asker ile sene-i mezbûrun Muharrem'inde yedinci gün kal'ayı kat-ender-kat kuşadup metrislere girildi.

Mâh-ı Safer'de gerüden asker-i İslâm hayme ve hargâh ve bâr [u]

büngâhları ve cebehâne ve balyemez topları ile deryâ-misâl asker gelüp tarfetü'l-ayn içre hâzır metrislere girilüp şeb [u] rûz amân vermeyüp lağımlar endâht olunup yedi koldan balyemez toplar ile kal'a-i Rûm'a rahneler açılup subh u mesâ hücûmlar olup içeriden taşra, taşradan içre yürüyüşler ve şebhûnlar olup husrevâne ceng [ü] cidâller olunup içeriden tâ'ife-i sekbân-ı sek-pây birer ikişer taşra firâr etdiler.

Taşrada serdâr istimâlet ve ihsân [ü] in'âmlar etdiğin içerideki haşerât sekbânlar işidüp küme küme taşra çıkup,

"El-amân ey güzîde-i Âl-i Osmâniyân'dan ey Husrev-i şîrân" deyüp her bir remmâsı bir kola dahl düşüp halâs oldular.

{Abaza Paşa dahi} kal'adan cemî'i ulemâ ve sulehâ ve meşâyihân taşra çıkup şemşîr ber-gerdân amân ile Serdâr Husrev-i şîr huzûruna gelüp yüz sürdüklerinde *"El-afv zekâtü'l-feth"* [52] deyüp cümlesinin defter-i cerâyimine kalem-i afv keşîde kılınup hil'at-ı fâhireler ile şeref-yâb oldular. Mâh-ı mezbûrun tokuzuncu gün[ü] idi. Asâkir-i İslâm kal'a içre leb-ber-leb olup şiddet-i şitâ gelmeden kal'ayı ta'mîr [ü] termîm edüp elli bin asker ile Ken'ân Paşa'yı serdâr edüp Ahıçka kal'ası dahi Mavro Hân imdâdıyla feth olup eyâlet-i Çıldır, Sefer Paşa'ya ihsân olundu.

Bu feth [u] fütûhâtların zafer meserretleri sem'-i hümâyûna vâsıl olup Abaza Paşa'yı Der-i devlete getirmek fermân olunup şiddet-i Rûm ermeden kat'-ı menâzil ederek Husrev Paşa alay-ı azîm ile Abaza Paşa'yı rikâb-ı hümâyûna getirüp huzûr-ı pâdişâhîde Abaza ser-ber-zemîn edüp ayak üzre durdu.

Ol gün bir dîvân-ı azîm idi kim bin bir ayak bir ayağ üzre idi. Cümle vüzerâ ve vükelâ-yı devlet huzûrunda pâdişâh-ı Cem-haşmet mübârek kelâm-ı dürer-bârları ile Abaza Paşa'ya hitâb edüp buyurdular kim,

"Bire kâfir, bu senin bu kadar seneden berü ibâdullâh-ı müslimîn üzre etdiğin zulm [ü] ta'addî ve benim niçe bin güzîde kullarımı katl eyleyüp isyân eyledin" buyurduklarında,

Cevâb-ı Abaza Paşa, yerinden pertâb kılup üç kerre zemîn-bûs edüp eydir:

"Pâdişâhım Hazret-i Risâlet-penâh'ın pâk r[û]hıyçün ve ecdâd-ı izâmlarının ***[65a]*** rûhlarıyçün olsun bana bu ayda amân verüp afv ile mu'âmele edüp dâğ-ı derûnum söylesem" deyü izin taleb etdikde,

"Söyle" deyü destûr-ı şâhî oldukda Abaza eydir:

"Pâdişâhım, karındaşın Sultân Osmân Hân Gâzî *tâbe serâhu* azametiyle dîn-i mübîn uğuruna düşmandan intikâm almağiçün Hotin seferine teveccüh buyurduklarında gördü kim yeniçeri tâ'ifesi azacık ammâ ulûfeleri çok bunları 'yoklama ederim' dedikde gulû edüp

yoklamağa rızâ vermediler.

Bundan Pâdişâha dilgîr olup Hotin kal‘ası metrisine yüz bin renc [ü] anâ ve nâz [ü] istiğnâ ile metrise girüp küffâr-ı dûzah-karâra sıyâneten dâ’imâ kuru sıkı tüfeng atup pes-i perdeden küffâr ile mu‘âmelât edüp dîn-i mübîne hıyânet etdikleri günden ayân idi. Kal‘adan kâfir bunlara şarâb, bunlar kâfire kebâb gönderüp yiyüp içerlerdi.

Bu hâlde iken Budin vezîri Karakaş Paşa kara kaşından kurşum ile urulup şehîd olup cümle askeri meydânda kalup şehîd olup bir merd imdâdlarına varmadı. Ve Tatar Hân’a ‘Kâfir taburu üzre gelme ve İslâm ordusuna geç gel, tîz gelme’ {deyü haber gönderirlerdi}.

Ba‘zı vüzerâ kulların yeniçeri çaşıtların dutup karındaşın Osmân Hân huzûruna getirüp katl ederlerdi. Bu hâl üzre dîn-i mübîne bu gûne hıyânetleri zâhir olup Hotin gibi bir sarây-misâl bir küçük kulleyi feth etmeyüp metrisden bir gün ale’l-umûm çıkup firâr etdiler.

Beytü‘l-mâl-ı müslimînden yedi bin kîse hebâya gidüp niçe kerre yüz bin re‘âyâ ve berâyâ pârekende ve perîşân olup bir habbe değer iş görülmeyüp pâdişâh-ı İslâma beyne’l-akrân bu kadar bed-nâmlık olup sa‘âdetle İslâmbol’a gelüp ol pâdişâh-ı azîmü’ş-şânın üzerine niçe kerre gulû-yı âmm edüp pâdişâh dahi anların etdiklerine kalmayup ocaklarına ayağıla varup dahl düştükde bu kadar itâle-i lisân ve bu kadar şütûm-ı fâhiş ile ağa kapularından Osmân Hân’ı kovup andan yeniçeri odaları içre Orta Câmi‘e varup anda dahi dahl düşdü. Anda Binyâz nâm bir pehlivânı pâdişâh üzerine musallat edüp kendüler mübârek dest-i şerîfleri ile Orta Câmi‘ mihrâbının sol cânibindeki pençereye mübârek kolların geçirüp sarılmış idi.

‘Amân ey ümmet-i Muhammed’ deyü mazlûm Osmân Hân feryâd ederken mezkûr Binyâz nâm kâfir:

‘Eş Osmân Çelebi seninle dilberi çok Yûsuf Şâh kahvesine yâhûd bizim odaya gidelim’ deyü tahkîrâne niçe yâve kelimâtlar etdikde Osmân Hân rızâ vermeyüp Osmân Hân’ın pençerede olan bâzûlarına birer muşt-ı pehlivânî urarak mübârek kolların kırarak Orta Câmi‘den Osmân Hân’ı bir arabaya koyup Yedikulle’ye götürüp bu kadar nâ-meşrû‘ işler ile mel‘ûn Binyâz Pehlivân, Osmân Hân’ın hayâsın burup anda şehîd oldukda cesed-i şerîfin bir pâre köhne bûryâ üzre bî-riyâ yatırken cebecibaşı olan (–) Ağa kâfir, Pâdişâh’ın mübârek sağ kulağın kesüp ve bir yeniçeri hâtemiyçün mübârek engüştün kesüp tîz Dâvûd Paşa’ya kulağın ve parmağın müjde ile götürüp anlara birer kîse altun verdikde cebecibaşı, Dâvûd Paşa’ya eydir:

‘Bire Sultânım, hemân cümle ocaklara altun bezl eyleyüp sultân hazretlerinden olan Süleymân Beğ efendimiz olan şehzâde-i cüvân-bahtını pâdişâh eyle, inkırâzu’d-devrân devletin mü’ebbed olup Âl-i

Dâvûdiyân, deyü cihânda nâmın dâstân ola’ dedikde bu kulağın getiren cebecibaşıya sipâhîler ağalığı ihsân edüp oğlu Süleymân Beğ‘i pâdişâh etmeğe azîmet edüp cümle yeniçeriye Selânik çukası yerine kırmızı saya çuka vermeğe ahd [ü] emân etdi.

Pâdişâhım, bu ahvâl-i pür-melâl dâstân-ı dostân olup şöhre-i şehr oldukda cümle ehl-i ırz ve bî-garaz hâmû-yı dîn olanlar *‘Hayfâ ve dirîg vâ hasretâ ve vâ firkatâ’* deyü âh [u] enîn etdiler.

Ve yine cümle acemî oğlanı ve yeniçeri haşerâtları Sultân Mehemmed câmi‘inde niçe bin musannif ve mü’ellif [ve] ulemâları katledüp cesed-i şerîflerin kuyuya doldurup bu kadar fezâhat edüp bu kadar ibâdullâhın hâneleri ve taşra hazîne ve içeri hazîne zorbalar elinde yağmâ olundu.

Âkıbetü‘l-emr hakîr bu ahvâlleri istimâ‘ edüp dâğ-ı derûnumdan ***[65b]*** haste-hâl olup şifâ buldum. Ammâ eyle bir pâdişâh-ı Cem-cenâb Osmân Gâzî‘den ayrılup böyle nâ-hak hürr-i şehîd etdiler, hemân pâdişâhım sağ olsun. Bu Abaza lalan dahi nân [u] nemek gayretine düşüp âyâ veliyy-i ni‘am efendim Osmân Gâzî‘nin intikâmın bu âsî kâfirlerden nice alam derken hikmet-i Rabbânî ammin Mustafâ Hân, Erzurûm eyâletin (–) sene târîhinde ihsân eyledikde gördüm ki, bir kal‘a-i Kahkahâ ve şiddet-i şitâsı bî-bahâ her gün Lala Paşa merhûm câmi‘inde edâ-yı evkât-ı salât etdikce yeniçeri aşkıyâları önüme gelüp eydirler kim:

‘Abaza Lala akrabâ-yı ta‘allukâtından yine Lala Paşa kilisesine vardın’ deyü ol mübârek câmi‘-i şerîfi kenîseye teşbîh ederlerdi.

Ve kol dolaşmağa şehir içre deverân etsem şâhrâh üzre yatan köpeklere hitâben bana işittirerek ‘Oş Abaza oş’ dediklerin istimâ‘ edüp ığmâz ederdim.

Bu cümle ile yine müdârâ edüp giderdim. Ve yine cümleye ihsân [ü] in‘âmlar ederdim. Ve Pâdişâhım buna göre niçe bin mâlâya‘nî ve turrehâtların hazm ederdim. Ve dîvânhâneye şarâb [u] kebâbları ile gelüp,

‘Abaza, senin mehterhânen ile bir meclis edelim’ deyü mehterhâne ile dîvânhâne-i pâdişâhîde çeng ü çegâne ile ayş [u] işret edüp yine ığmâz edüp me’kûlât [ü] meşrûbâtların verirdim.

Ve şehir içre a‘yân [u] eşrâfın ehl [ü] iyâllerin çekmeğe başlayup niçe yüz hâneleri ve bedâsteni nehb ü gârete başladıkların sicill-i şer‘a kayd etdirüp elime pâdişâhım hüccet-i şer‘iyye aldım” deyü koynundan hücceti Sultân Murâd’a verir.

“Ve bundan sonra pâdişâhım, yeniçerinin bu isyân [u] tuğyânları hadden efzûn olduğu Acem şâhı‘na mün‘akis olup bir gün Şâh, Ahıçka

kal‘asın muhâsara sadedinde iken,

‘Bire gâzîler, dîn-i mübînin intihâ-yı serhaddi olan Ahıçka kal‘asın halâs etmeğe yetişelim’ deyü feryâd edegördüm.

Bir yeniçeri meyhânelerden ve Ermenî evlerinden ve bozahâneden çıkarmak mümkün olmayup âhirü‘l-emr Kızılbaş-ı evbâş, ecdâd-ı izâmın Sultân Selîm Hân’ın fethi olan hısn-ı hasîn kal‘a-i Ahıçka’yı alup mülk etdi.

Ba‘dehu bu ahvâl-i pür melâlim müşâmızda olan mîrimîrânlara dahi ma‘lûm olup anlar dahi yeniçerilerden dilgîrler imiş, cümle mîrimîrânlar ile pes-i perdeden yeniçeri kırup hûn-ı Osmân Gâzî taleb etmeğ içün yemin-i billâh ve kasem-i tallâh edüp herkesin taht-ı hükûmetinde olan zorbaları ve eşkıyâ yeniçerileri kırmağa ahd [ü] emân etmişdik.

Ol günkü oldu, bu hakîr ahde vefâ edüp ibtidâ Erzurûm’un iç kal‘asın feth edüp cümle yeniçerileri kırdım. Sâ’ir vüzerâ ve ümerâlar beni peraya atup yan çaldılar. Benim adım âsî olup iş başa düşüp günden güne hâlim müşted olup işte sergüzeşt [ü] serencâmım budur kim ne etdim ise bu Devlet-i aliyyenin hâyır-hâhı olduğum gayretiyle etdim. Yohsa pâdişâhım bu Abaza kulun yetmiş guruşluk bir abd-i memlûkündür, âsî olup cihângîrlik ile pâdişâh olacak değilim” deyüp ahvâl-i mâcerâsın niçe bin âdem içinde bir bir bî-bâk [u] bî-pervâ takrîr edüp yine zemîn-bûs edüp el bağlayup hâmûş-bâş oldu.

Bu kelimâtlara Pâdişâh-ı cem-azamet gûş-ı hûşile sâmi‘înden olup şehâdet-i Osmân Hân yâd oldukda mübârek çeşm-i gazâlinden çekîde çekîde hûn-âlûd nem yemm-i nem gibi cereyân edüp bir âh-ı serd çekdi kim cümle huzzâr-ı meclis mest [ü] medhûş oldular. Ba‘de hatmi’l-kelâm.

Cevâb-ı Sultân Murâd Hân: “Ya Kayseriyye altında lalam Çerkes Mehemmed Paşa ile ceng edüp münhedim olduğunda cürmünü afv edüp sana Erzurûm eyâletin ihsân eyledim. Ba‘dehu Ahıska imdâdına me’mûr olunan Dişlen Hüseyin Paşa’yı ve bu kadar ibâdullâhı katl edüp mâlların yağmâ ve tâlân edüp Halîl Paşa lalam ile ceng edüp kal‘ayı teslîm etmeyüp rikâbıma niçün yüz sürmedin?” buyurduklarında,

Cevâb-ı Abaza Paşa: “Pâdişâhım, üstüme me’mûr olup gelen serdârlarının her biri askerine ***[66a]*** mağlûb olup zabt [u] rabta kâdir değiller idi. Uğradıkları yerleri Karayazıcı ve Kalenderoğlu ve Sa‘îd Arab gibi eli vilâyeti harâb [ü] yebâb ve halkı kebâb ederek gelüp beni muhâsara edüp her gün serdâr üzre bir gulû edüp serdârın başına otağın yıkup gûnâ-gûn fesâd işleyüp anlar celâlî ve harâmî, ben anların yanında aslahu’z-zaleme ve halâlî idim. Cânım korkusundan ceng edüp verilmedim. ‘Amân ile çıksam bir alay amân bilmez başsız bugsuz

çemapur askeri-misâl bunlara râm olmak kuvvet-i hatâdan ve tehlikedir’ deyü var kuvveti bâzû-yı tüvânâya getirüp ceng ederdim.

Ammâ bu Husrev Paşa lalan Âsitâne-i sa‘âdet’den fermân-ı pâdişâhîyle Tokat’dan kalkup üzerime geldikde çaşıtlarım rûz-merre gelüp cümle menâzillerde adl [ü] adâletin ve zabt [u] rabtın ve aşkıyâya amân vermeyüp katl edüp asker-i Abdülmü’min gibi geldiğin istimâ‘ edüp bildim ki bu merd-i kâmildir, günden güne mehâbet [ü] salâbeti yâd olundukda derûnuma bir bîm [u] ru‘b hâsıl oldu.

Âhir bir gün gördüm ki Erzurûm altına gelüp meks ettükde amân vermeyüp ol ân rûz-ı rûşende askere amân vermeyüp ol sâ‘at cümle askeri metrislere koyup aç kurd koyuna sarılır gibi sarılup gûyâ ciğerime yapışdılar.

Ol gün toplar ile yedi yerden kal‘aya rahneler verdiler. Ve Erzurûm sahrâsına şeb [u] rûz nazar ederdim, askerî tâ’ifesinden bir merd metrisinden çıkup kurâlara gitmezlerdi, re‘âyâ vü berâyâlar gürûh gürûh olup askere zahîre getirirlerdi. Andan bildim ki zabt [u] rabt sâhibi serdârdır ve sahrâda bir kurâ ihrâk bi’n-nâr olmazdı ve her şeb cümle çadırlarda Feth-i şerîfler tilâvet olunup ezân-ı Muhammedîler okunup evkât-ı hamseyi kol kol cemâ‘at-i kesîreler ile edâ olunurdu. Ammâ evvelki serdârlarda ne tâ‘at ve ne ibâdât olup cümle kurâları âteşe urup re‘âyâyı kebâb edüp iki üç ayda ancak metrise girüp ma‘a’l-kerâhe bir kaç tüfeng atup yine çadırlarında fısk [u] fücûr ederlerdi ve sâz [ü] söz ve Ermenî avretleri ve oğlanları feryâdında çadırlarda durulmazdı.

Ben bunları bu hâlde görüp üçer dörder kerre kal‘adan taşra çıkup şebhûnlar edüp her çıkışda bu kadar yeniçeri kırup bu kadar mâl-ı ganâyimle yine kal‘aya tahassun ederdim ve yeniçeri kelleleri ile kal‘anın burc [u] bârûların zeyn ederdim. İki aydan kış gelüp serdârın başına otağın yıkup avdet ederlerdi. Ammâ bu Husrev lalan hakkâ ki Rüstemâne hareket etdiğinden,

‘Ha işte bu hâkim-i âdildir’ deyü ‘el-amân’ deyüp hâk-i pâyine yüz sürüp hamd-i Hudâ mülâhazamda hatâ etmeyüp bu kadar günden berü deryâ-misâl asker içinde beni pâdişâhıma sâlimîn ü gânimin getirdi. Emir pâdişâhımındır. İşte gayretimden böyle etdim. Şân-ı şerîfine ne lâyık ise eyle. İşte kılıç boynumda, pâdişâhıma Erzurûm’dan kurbâna geldim” deyüp hâk-i pâye yüz sürüp iki dizi üzre yüzü kıbleye müteveccih çöküp kelime-i şehâdete başladı.

Pâdişâh-ı pür-rahim, Abaza Paşa’nın sâdıkâne sözlerinden ve bu mertebe inkıyâdından haz edüp gazab-âlûd iken gazabı teskîn olduğun cümle musâhibîn ü mukarrebîn ve huzzâr-ı meclis olan vüzerâ ve vükelâ ve ulemâ ve sulehâ ve e’imme ve hutebâ ve Şeyhülislâm Yahyâ Efendi ve Serdârü‘l-mu‘âzzam Husrev Paşa dahi cümlesi hâk-i pâ-yı serîr-i sa‘âdete yüz sürüp,

“Pâdişâhım, Abaza Paşa kulunun cürmünü afv eyle” deyü ricâ etdiklerinde ricâları hayyiz-i kabûlde vâkı‘ olup afv olundu. Ve Bosna eyâleti ihsân olunup Abaza gazâsından gelen cümle vüzerâ ve mîrimîrânlara ve sâ’ir ümerâlara ve ocak ihtiyârlarına hil‘at-ı fâhireler geydirilüp Abaza Bosna’ya gitdi.

Ve andan ma‘zûl olup Silisre eyâleti ihsân olunup deryâ-misâl asker ile Kamaniçse câniblerinde Leh diyârından firâvân mâl-ı ganâyim ile Abaza Paşa Kamaniçse’den bî-feth avdet edüp Silisre’ye ***[66b]*** gelüp andan dahi ma‘zûl olup Âsitâne-i Sa‘âdet’de musâhib-i şehriyârî olup cümleden ziyâde takarrüb bulmuş idi.

Bir gün yeniçeri tâ’ifesi Murâd Hân’a dilgîr olup dîvânda çorba içmediler. Hemân Abaza Paşa,

“Pâdişâhım izn-i şerîfinle ben anlara bir kerre görüneyim, ol ân ben anlara çorba tâsların bile yutdurayım” dedikde, izn-i pâdişâhîyle Abaza dîvâna çıkınca yeniçeri mâbeyninde bir güft [u] gû olup,

“Bire Abaza geliyor” deyü cümle yeniçeriler çorba ile tâsları yutayazdılar. Yeniçeriyânın tâ bu mertebe Abaza gözlerin korkutmuş idi.

Ba‘dehu Revân seferi esnâsında kul mâbeyninde bir güft [u] gû olup,

“Abaza bizi kıra gelmişdir, Anatolu’ya çıkarsak yine Abaza bizi kırar. Pâdişâhımızın hâceti Revân ise Abaza ile gidüp feth etsün” deyü ittifâk etdiler.

Âhir bi’z-zarûrî bir gece hâsoda sırçasarâyında Abaza’yı haps edüp ale’s-sabâh Vuçu bostâncıbaşıya bir beyâz çarşafa sarılmış Abaza’yı teslîm edüp Vuçu bostâncıbaşı Abaza Paşa’yı ma‘nûkan katl edüp bostâncıbaşı desti ile dest-i kazâ yek-dil [ü] yek-cihet olup Abaza’nın dilin sahîfe-i rûzgârdan kesüp na‘şını alâ mele’i’n-nâs Sultân Bâyezîd’de mürekkebcileri başında Gâzî Murâd Paşa’nın cenbinde defn etdiler. Anlar dahi etdiğin buldular. *Rahmetullâhi aleyh*. Ammâ,

Ahvâl-i garâyibe: Bu hakîr bin elli altı târîhinde Süleymân Paşa Erzurûm vâlîsiyken Acem diyârından Abaza Paşa gelüp zuhûr edüp Süleymân Paşa cümle ta‘yînâtın ihsân edüp pes-i perdeden Âsitâne’ye arz eyledi.

Beri cânibde Abaza günden güne eski dostları ve tevâbi‘leri ile sayd [ü] şîkâra başlayup cem‘iyyet-i kübrâya mâlik oldu. Ve cümle etdiklerin bir bir takrîr edüp kerr ü fer sâhibi oldu.

Abaza Paşa’nın hikâyeti üzre Revân seferi esnâsında yeniçeri gulû edüp,

“Biz Abaza olduğu yerde gazâya gitmeziz” deyü ayak basdıklarından bi’z-zarûrî Murâd Hân bir gayrı âdemi çarşaf içre sarup

Vuçu bostâncıbaşıya katl etdirüp ol gece Abaza Paşa'yı bir Sönbeki firkatesine koyup Gelibolu'da Cezâyir kalyonlarına süvâr olup yedi sene Cezâyir'de korsanlık edüp kalyon sâhibi kapudan olur.

Hikmet-i Hudâ yedi seneden sonra Murâd Hân Âsitâne'de merhûm olduğu gün Abaza Paşa dahi Tementis burnu nâm mahalde bir azîm ceng edüp bi-emrillâh münhedim olup Danimarka küffârında yedi sene esîr olur. Andan Portakal küffârına Abaza Paşa'yı satup Portakal donanmasıyla üç sene Hindistân'a seferler edüp andan yine Portakal ile Çîn'e varup anda gemileri bir kenârda gark olup Abaza, Çîn ü Fağfûr ve Kalmah ve Horasân ve Belh u Buhârâ'dan Isfehân'a seyâhat ederek gelür.

Andan sene (–) târîhinde Erzurûm'da Süleymân Paşa'ya gelüp ahvâl-i mâcerâyı kıssa-i pür-hissesin hikâye etdikde aklımız perîşân olurdu. Ve niçe bin gûne sergüzeşt [ü] serencâmların nakl edüp cümle etdiği işleri isbâtile tahkîk ederdi.

Meğer mukaddemâ Süleymân Paşa'nın Abaza'yı arz eyledüği İbrâhîm Hân'a varınca Vuçu bostâncıbaşıyı çağırup,

"Karındaşım Murâd Hân asrında Abaza'yı nice katl eyledin?" deyince,

"Vallâhi Pâdişâhım bir beyâz çarşaf içre sarılmış bir âdemi verüp Abaza'dır deyü katl edüp bâğçe imâmı gasl edüp cümle vüzerâ ile Murâd Paşa türbesinde defn eyledik anı bilürüm *ve's-selam*" deyü bu kelâma niçe bin nâ-tamâm kelimâtlar olup Erzurûm'a hatt-ı şerîf ile bir kapucubaşı gelüp Abaza Paşa'yı Aşağı Dîvânhâne'nin iç mehterleri kapusu mâbeyninde başına üşüp başın teninden cüdâ edüp kellesin Âsitâne'ye götürüp ol şehirde Süleymân Paşa'yı Vezîr-i a'zam Sâlih Paşa ma'zûl edüp çelebisi Defterdâr Mustafâ Paşa'yı mazlûm-ı maslûbun oğlu Mehemmed Paşa'ya eyâlet-i Erzurûm ihsân olunup Terzi Mustafâ Ağa müsellem gelüp hakîr gümrük nezâreti ile Revân ***[67a]*** hân'ı tarafına kârbân getirmeğe revâne olduk *ve's-selâm.*"

Ve'l-hâsıl Abaza Paşa'nın ahvâl-i pür-melâli bu gûne tahrîr olundu. Ba'dehu,

{**Husrev Paşa'nın serdârlığı**} sene 1038 târîhinde Abaza Paşa fethinden sonra Husrev Paşa Bağdâd üzre asker-i deryâ-misâl ile Bağdâd üzre serdâr-ı mu'azzam olup aslâ Bağdâd tarafına nazar etmeyüp Acem memleketlerin nehb ü gâret etdiği bâlâda mastûrdur.

Ba'dehu asker-i İslâm ile tâ Isfehân ve nısf-ı cihâna dek gâret edelim deyü ahd [ü] emân edüp gitmek sadedinde iken sa'âdetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinden hatt-ı şerîf gelüp,

"Bizzât şâh-ı bed-fi'âli kayd [ü] bend ile pâye-i serîrime getirsen

makbûl-i hümâyûnum değildir. Elbette sana başın gerek ise Bağdâd-ı Dârü‘l-hilâfe’yi feth edüp mezhebimiz sâhibi Nu‘mân ibn Sâbit olan İmâm-ı A‘zam’ı ve Hazret-i eş-Şeyh Abdülkâdir el-Cîlânî hazretlerin Kızılbaş-ı bed-ma‘âş kallâş nâ-trâş-baş evbâş elinden ol sultânları halâs edesin” deyü hatları gelüp sene 1040 Saferü‘l-muzafferinin yedinci günü Bağdâd metrisine girilüp kırk gün muhâsara olunup Acem diyâ[r]larına asker-i İslâm gâret etmeden ganîmet olup âhir şiddet-i şitâ gelmek ile Bağdâd’dan ferâğat edüp avdet etdiklerinde Hille kal‘asına asker konulup andan selâmetle Musul’a dâhil olup kal‘a-i Kahkahâ-misâl ta‘mîr edüp pâye-i serîre i‘lâm olundu.

Ve ol zemistânda Mardin’de meştâ olunup evvelbahârda Revân üzre gitmek sadedinde iken,

“Âsitâne-i sa‘âdetime gelesin” deyü hatt-ı şerîf gelüp Husrev Paşa Âsitâne’ye giderken Murtazâ Paşa’ya Diyârbekir tevcîh olunup Husrev Paşa Tokat kal‘asına geldikde sâhib-firâş iken Murtazâ Paşa, Husrev Paşa’yı Tokat’da şehîd eyledi. {Fî yevmi’l-hamîs 18 şehr-i Şa‘bân sene 1041}.

Murtazâ Paşa Diyârbekir’e varup sene 1041 fî mâh-ı Recebi’l-müreccebinin on sekizinci gün Hâfız Paşa tekrâr vezîr-i a‘zam oldu. Mâh-ı mezbûrda kul gulû edüp Bâb-ı hümâyûnun iç yüzünde Hastalarkapusu önünde Hâfız’ı kul atından yıkup kendüsi Hastalar odaları içre firâr edüp kapuyu sedd etdi, andan resenbâzlık ederek Hâsbakçe’ye firâr etdi ve bostâncıbaşının mücevvezesi ve hil‘atın geyüp huzûr-ı pâdişâhîye varup i‘lâm-ı hâl edüp,

“Bir kaç veled-i zinâ üstüme hücûm edüp biz dahi üstlerine at sürüp cümlesin dağıtdım” deyü huzûr-ı pâdişâhda yalan söyler.

Ertesi gün asker yine gulû edüp Pâdişâh’dan Hâfız’ı alup gözü önünde ibtidâ Husrev Paşa’nın bir ağası, Husrev’in kanın almak içün Hâfız’ın depesinden bir hançer-i {tîz} urup tîz çenesi altından güzer edüp ol ân Hâfız’ı hezâr-pâre etdiler.

Ve sene 1040 Rece[b’i]nin evâhirinde Receb Paşa-yı müdebbiri vezîr-i a‘zam edüp umûr-ı fetvâyı Hüseyin Efendi’ye tevcîh etdiler. Receb Paşa Bosnavî-asl olup bostâncıbaşılıkdan vezâretle çıkup kapudan paşa oldu. Ve Akdeniz’de sene (–) târîhinde üç pâre azîm İngilis kalyonları feth etdi kim ve mine’l-acâyib idi. Ba‘dehu Karadeniz’de üç yüz pâre Kazak-ı âk şaykasıyla ceng-i azîm edüp Kazağ’ın cümle şaykalarından feth edüp ser-nigûn haç peykerleri ile Âsitâne’ye dâhil oldu.

Ol sene Halîl Paşa Anatolu’da mühr ile Abaza üzre serdâr iken Receb Paşa kâ’immakâm oldu. Ve yerine {1036} Hasan Paşa kapudan olup nehr-i Özi Karadeniz’e mahlût olduğu boğazda bir

kal‘a binâ edüp Özi kal‘asını tevsî‘ edüp çâr-kûşe bir kal‘a dahi binâ edüp zamîme etdi.

Ve Receb Paşa, Husrev Paşa serdârlığında dahi kâ’immakâm olup Hâfız Ahmed Paşa’nın katline sebeb olup yerine vezîr-i a‘zam olup, Mûsâ Çelebi musâhib-i şehriyârî iken hançer üşürdüp zorbalara katl etdirdüp cesed-i Mûsâ‘yı Atmeydânı‘na atdılar. Cüvân-ı nâ-murâd nedîm-i Murâd Hân iken mürd olduğuna târîhidir.

Mûsâ‘ya cemâliyle tecellî kıla Bârî.

Sene 1041. **[67b]**

Ve Yeniçeri Ağası Hasan Halîfe’yi bir köşede muhtefî iken bulup tîğ-ı cellâd-ı şehriyârî ile vücûddan hâke saldılar.

Sene 1040 mâh-ı Ramazân’ının gurresinde maslûb-lakab Defterdâr Boşnak Mustafâ Paşa efendimiz pinhân olduğu yerde hizmetkârları Receb Paşa’ya haber verüp zorbalar katl edüp na‘şını Atmeydânı‘ndaki çınâr dırahtına ka‘blarından salb etdiler.

Ve Receb Paşa’nın dahi hıyâneti ve zorbalar ile ülfeti olup Mûsâ Çelebi’yi katl etdirdiği zâhir olup dîvâna geldikde {ma‘nûkan} katl olundu. Hakîr, pederimle ol gün Dîvân’da hâzır idim. Şehr-i Şevvâl fi yevmi’l-isneyn 27 sene 1041.

Ba‘dehu vezâret, Mısır’dan gelen Tabanıyassı Mehemmed Paşa’ya tevcîh olundu. Sultân Osmân’ın Kızlar ağası Mustafâ Ağa’nın çırağı Arnavudü‘l-asl idi. Harem-i hâs’dan çıkup Mısır ihsân olunup mühr ile Erzurûm’da Revân muhâfazasına serdâr iken Revân’a imdâd yetişmediğiyçün ve Boğdan ile Eflak mâddesiyçün sene (–) katl olunup Eyyûb Sultân merkadi cenbinde medfûndur.

Yerine Bayram Paşa vezîr-i a‘zam oldu. Hâk-i İslâmbol’dan zümre-i yeniçeriyândan neşv [ü] nemâ bulmuşdur. Ammâ Murâd Hân, Tabanıyassı vezâretinde sene (–) de ecdâd-ı izâmları gitdiği minvâl üzre taht-ı sânî Edirne-i edne’l-arz[a] varup ahvâl-i re‘âyâya vâkıf olup ve ba‘zı zorbaların hakkından gelüp ve Nemse çâsârından tecdîd-i sulhnâmeler gelüp andan Âsitâne-i sa‘âdet’e gelüp sene l044 Ramazânü‘l-mübârekinde Revân seferine revâne olmağa ihtimâm-ı tâm edüp Tabanıyassı Mehemmed Paşa’yı mühür ile serdâr edüp mukaddem Revân’a revân olup Bayram Paşa kâ’immakâm olup pâdişâh-ı âlemşâh hazretleri Serdâr Mehemmed Paşa’nın akîbince Üsküdar’a çıkup serâperde-i Süleymânî‘de adl-i Ömer’e şurû‘ etdi.

Ol gün merhûm u mağfûrun-leh pederimiz ihtiyâr-ı umûr-dîde olup Süleymân Hân ile Seğitvar gazâsında bile olmağile fermân-ı şehriyârî sâdır olup Revân Seferi’ne pederimiz bile gitmeğe me’mûr olup cümle mühimmât [ü] levâzımâtların mîrîden müheyyâ edüp

hakîr dahi bile hâzır oldum.

Ve yine Süleymân Hânlılardan niçe gazâlarda bulunan niçe ihtiyâr ve lâzımü‘l-i‘tibâr kimesnelerden Unkapanı‘nın iç yüzünde sâkin Ayasofya’da sergüzeşt sâhibi Gülâbî Ağa ve Zeyrekbaşı‘nda Pirinccizâde’nin hânesi sâhibi Matbah Emîni Abdî Efendi ve Kuzu Alî Ağa ve Îsâ Ağa ve bu makûle Süleymân Hânlı ihtiyâr çöngelmiş zâl-i zamân ve pîr-i nâ-tüvân âdemleri tahtırevân ile Revân Seferi’ne revâne etdirüp şeb [u] rûz bu müsinn [ü] kâr-âzmûde ihtiyârlar ile meşveret ederek kat‘-ı menâzil ve tayy-ı merâhil etdiği yerlerde ve menâzillerde celâlî ve cemâlî ve zorba yeniçeriyi kıra kıra Konya’dan Kayseriyye’ye, andan Sivas’a varup ıyd-i adhâyı anda edüp Silihdâr Mustafâ Paşa’yı nedîm-i hâs edüp vezîr-i sânî pâyesi ihsân edüp taşra çıkardılar ve yine şeref-i sohbetleri ile şeb [u] rûz müşerref idiler.

Andan Erzurûm’a varup serdâr-ı mu‘azzamın âmâde etdiği toplardan mâ‘adâ Tebr[îz] Kapusu‘nda kırk pâre balyemez dahi döküp iki bin çift câmûslar ile topları Erzurûm’dan keşân-ber-keşân çekerek Sınur çayırı nâm mahalden Kağızman altından kal‘a-i Revân altına dâhil olup sene 1044’de Revân kal‘ası altında meks edüp kal‘a dibinden cereyân eden deryâ-misâl nehr-i Zengi’yi asker-i İslâm ayaktan ubûr edüp alâ-mele’i’n-nâs ol gün kal‘aya amân vermeyüp metrislere yedi koldan girilüp *bism-i İlâh* ile ibtidâ kendüler nehir aşırı Muhânet bayırı nâm mahalden kal‘aya bir balyemez topu urup münhedim etdikde cümle asker-i İslâm fâl-ı mübârekdir deyü şâd [u] handân olup yedi gün yedi gece göz açdırmayup hamd-i Hudâ fethi müyesser olup Revân hânı Emîrgûneoğlu amân ile taşra çıkup iki tuğ ile Haleb eyâleti ihsân olunup kal‘anın sademât-ı top-ı kûplerden münhedim olan yerlerini ta‘mîr ü termîm edüp kal‘a içine Murtazâ Paşa’yı kırk bin asker ile muhâfız koyup kırk bin asker ile Koca Ken‘ân Paşa Ahıçka kal‘asına serdâr olup ol mâh-ı mezbûrda kal‘a-i ***[68a]*** Ahıçka dahi feth olup sa‘âdetle Pâdişâh-ı Cem-azamet, Revân altından Acem diyârın gâret etmeğe revâne oldular.

Revân’dan on altıncı günde menzil-i şehr-i Tebrîz-i dilâvîze dâhil-i hıyâm olup derhâl Tatar-ı gâret-şi‘âr-misâl asker-i İslâm şehr-i Tebrîz içre velvele salup gâret ü tâlân ve halkın esîr [u] nâlân ve ihrâk bi’n-nâr ile cemî‘i hânedânların hâk ile yeksân edüp taş taş üzre taşı kalmadı.

Ve cünûd-ı İslâm’dan ednâ hidmetkârlardan ester üştürbân ve gûlam-ı sâyisân ve akkâm u meş‘aleciyân ve sakkâ huddâmları dahi dahme-i Efrâsiyâblar bulup niçe medfûn mâl-ı ganâyimler ile muğtenim olup şehr-i Tebrîz’in ol âlî kasr-ı Havernak ve tâk u revâkı ve ma‘mûr-ı âfâk olan bâğ-ı İrem-misâl Şâh-bâğı nâmıyla iştihâr bulan bâğ-ı hıyâbânı bizzât Murâd Hân seyr [ü] temâşâ edüp engüşt ber-dehen edüp fermânları üzre tarfetü‘l-ayn içre asker-i deryâ-misâl bu bâğa girüp

cümle der [ü] dîvârın ve müte‘addid şâhâne şâhnişîn ve kâ‘ların harâb [ü] yebâb edüp sahîfe-i rûzgârdan zerre mikdârı gubârın dahi komayup tîşe-i Ferhâd ve teber-i Müslimî ile cemî‘i eşcârât-ı müsmirâtların kat‘ edüp vâdî-i Tîh-misâl bir hâmûn etdiler. Gûyâ ol zemînde hübût-ı Âdem’den berü bir âsâr-ı binâ yok idi.

Andan Pâdişâh-ı âlem Tebrîz’den avdet edüp Âzerbâycân diyârının yemîn [ü] yesârında Hoy ve Menend ve Tesû ve Ordubâr ve Dümdümî ve Dümbülî ve Rûmiyye diyârların nehb ü gâret ederek (–) günde sâlimîn ve gânimîn kal‘a-i Kotur nâm kal‘a Kızılbaş’ın sa‘b kal‘ası olmağile hayli toplar atup itâ‘at etmedi. Zamân-ı şitâya kalmağile ana ığmâz-ı ayn ile nazar edüp ubûr olundu.

Andan Şâh gediğin aşup Muhammedî deresi içre vilâyet-i Mahmûd’u andan beşinci günde sehel kar yağup kal‘a-i Van-ı sedd-i imân andan kal‘a-i Amık ve kal‘a-i Bârgirî ve kal‘a-i Ercîş ve kal‘a-i Adilcevâz ve kal‘a-i Ahlât ve kal‘a-i hân-ı Tahtıvan, bu mezkûr kal‘alar cümle Van deryâsı kenârındadır.

Andan şehr-i azîm kal‘a-i Bitlîs ve kal‘a-i Kefender ve kal‘a-i Hazzo ve kal‘a-i Mîfârıkîn ve kal‘a-i Diyârbekir ve kal‘a-i Malatıyye ve kal‘a-i Sivas ve kal‘a-i Tokat ve kal‘a-i Amasiyye ve kal‘a-i Osmâncık ve şehr-i Tosya ve şehr-i Bolu ve altı günde kal‘a-i İzmit.

Bu bâlâda tahrîr olunan kal‘aların mâbeynlerinde olan kurâ ve kasabâtların menâzillerin Tebrîz’den Üsküdar’a gelince cümle (–) menzilde dâhil olup bin kırk beş Receb’inin tokuzuncu günü taht-ı hümâyûn-ı sa‘âdet-makrûnlarına Sâm-ı Nerîmân-vâr bir alay-ı azîm ile dâhil olmuşdur kim diller ile ta‘bîr ü tahrîri mümkün değildir.

İstikbâl-i Pâdişâhîye çıkan ümmet-i Muhammed kâ’immakâm olan Bayram Paşa’dan hâtır-mânde idiler. Pâdişâhın mübârek cemâl-i bâ-kemâlin müşâhede etdiklerinde gûyâ halk-ı cihân tâze cân buldular. Zîrâ Bayram Paşa zulmünden gûyâ halk-ı âlem bî-tâb u tüvân ve mutlakâ nev‘-i beşer bir kâlıb-ı bî-cân idi. Rû-yı Pâdişâh-ı münevveri görünce cümle ibâdullâh taraf taraf kûçe ve kûçe revzenlerden ve dam u bâmlardan,

“Aleyke avnullâh yâ Gâzî Murâd Hân murâdın alup vefk-i murâdın üzre bahtın müsâ‘id oldu, gazân mübârek-bâd, hoşgeldin” deyü vâcibü‘r-ri‘âyâ ve du‘â-gûlar hayır du‘â edüp cânları yerine geldi ve yüzleri gözleri güldü. Ve bizzât kendüleri gök demire müstağrak olup demir budluklar ve hadîd uyluklar sarfı ve ser-i sa‘âdetinde sîmurg-ı ankânın üç çatal otağaların ser-bende-i Îrân-zemîn üzre Acemâne zeyn edüp serbendin kec kılup süvârîlerin büklümleyüp Nogay alaçası üzre süvâr olup ol küheyl-i sâfinâtü‘l-ciyâdı dahi yedi pâre âlât-ı silâha yancığ ve bahrî hotasa ve serâpâ murassa‘ât-ı cevâhire müstağrak edüp Revân hânı Emîrgûne Yûsuf Hân ve gayrı esîr hânlar cümle askerleri ile

pâdişâhın önü sıra kûs ü kerrenâylerin ve sûrnâ ve nefîr-i Efrâsiyâbîlerin çalarak ubûr ederlerdi.

Kendilerse sa‘âdetle kağan arslan şikârın almış gibi iki cânibe nigerân ederek selâm vererek ardı sıra üç bin âlât-ı harbe müstağrak gılmân-ı hâslar ubûr ederlerdi. ***[68b]*** Temâşâ eden ibâdullâh ise hamd-i Hudâ edüp yüzlerin yerlere sürerlerdi. Ve şâhrâhın iki tarafına cemî‘i ehl-i hıref atlas ü dîbâ ve şîb ü zerbâf ve sereng ve hârâ vü dârây ve cânfes ve kaneviz ve katîfe ve gayrı elvân akmişe-i fâhireler ile tarîk-ı âmmın tarafeynine pâyendâzlar edüp solaklar ve peykler ve gayrı musâhib huddâmları yağmâ ederlerdi.

Koca Solakbaşı rivâyetinden nakl ederiz: “Hemân bizim solak tâ’ifesi yedi bin guruşluk pâyendâz harîr İslâmbol içre tahsîl etmişler, gayrı askerînin tahsîli ne mertebe ola” deyü nakl ederdi.

Ve sa‘âdetle sarây-ı hâssına varınca cümle deryâda olan keştîler ve Sarâyburnu’ndan ve Kızkullesi’nden ve Tophâne’de bir top şâdumânları oldu kim gûyâ deryâ tutuşdu.

Ve dellâllar nidâ edüp yedi gün yedi gece İslâmbol müzeyyen olup geceleri Kadir ve rûzları rûz-ı ıyd olup şeb [u] rûz a‘yân-ı İslâmbol hayr-ı mukaddem deyü zî-kıymet hedâyâları ile pâdişâhın pâye-i serîr-i a‘lâsına yüz sürüp hedâyâların arz ederlerdi.

Eyle kâlây metâ‘ hedâyâlar geldi kim hazîne mâl-â-mâl olduğundan mâ‘adâ Kuşhâneye dahi mâl-ı firâvân doldurdular.

Ertesi yevm-i cum‘ada bir alay-ı azîm ile Ebâ Eyyûb-ı Ensârî *aleyhi rahmetü‘l-Bârî* hazretlerine ziyârete gidüp ve Bâğçekapusu’ndan leb-i deryâ ile belde-i Kostantıniyye’nin ta‘mîr [ü] termîmini seyr [ü] temâşâ ederek edâ-yı cum‘a ve ziyâret edüp Edirnekapusu tarafının kal‘a dîvârların dahi im‘ân-ı nazar ile nazar edüp zevk [ü] safâsından Bayram Paşa’nın defter-i cerâyiminden hakk-ı afv ile cürmün afv edüp bir semmûr lepâçe-i şâhânî ihsân edüp alay ile Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Hân câmi‘ine gelüp iki rek‘at salât-ı hâcet kılup câmi‘ münevver olmuş gördükde mütevellîye ve yine Bayram Paşa’ya birer semmûr geydirdi.

Ve andan mehbıt-ı pür-envâr türbe-i şerîfe girüp ziyâret edüp bin bin hamd [ü] senâ edüp andan Şehzâde câmi‘ine ve türbesine andan Sultân Bâyezîd-ı Velî câmi‘i ve türbesine, andan peder-i azîzi merhûm u mağfûr *tâbe serahû* Sultân Ahmed Hân câmi‘i ve türbesini ziyâret edüp bu câmi‘lerin ta‘mîr [ü] termîmin görüp hamd [ü] senâ edüp Âsitâne-i sa‘âdeti’ne gelüp karâr etdi.

Ol mâh-ı mezbûrda Erzurûm’da muhâfız olan serdâr-ı mu‘azzam Tabanıyassı Mehemmed Paşa’dan feryâdcı gelüp Şâh Revân’ı aldığı ve şiddet-i şitâdan imdâdına yetişemediklerinin arz-ı mahzarları gelince ol

ân mührü Bayram Paşa'ya ihsân edüp derhâl Bağdâd üzre gitmeğe azîmet edüp berren ve bahren mühimmâtlar görülmeğe bezl-i ihtimâmlar oldu.

Ve der-akab etrâf-ı âleme ya'nî hükm-i Âl-i Osmân'da şarkda ve garbda olan birden bine binden yüz bine varınca pâdişâh kulu olan evvelbahâr-ı huceste-âsârda sefer-i hümâyûnuma âmâde olsunlar deyü taraf taraf hatt-ı şerîf ve emr-i latîfler ile dergâh-ı mu'allâ kapucubaşıları ve hâsekîler ve musâhib-i şehriyârîler eyâlet-be-eyâlet gönderildi ve asker-i deryâ-misâl sene-i âtiyeye dek cem'iyyet etmeğe başladı.

Sergüzeşt-i Evliyâ

Bu hakîrin Harem-i hâssa girüp Gâzî Murâd Hân'a intisâb etdiğimizi ve huzûr-ı şerîfinde olan ba'zı letâ'ifâta müte'allik kelimâtlarımız beyân olunur

Sene 1045 Ramazân-ı şerîfinin leyle-i kadrinde Ayasofya-i Kebîr'de her sene üç gece ihyâ olunup niçe bin âdem cem' olur. Hakîr ol asırda merhûm u mağfûrun-leh üstâdımız Evliyâ Efendi'den hıfzı tekmîl edüp sekiz sâ'atde kerrâtile hatm-i şerîf edüp Seb'a kırâ'atin dahi me'hazları ve *Şâtıbî* kitâbıyla tekmîl edüp Aşere kırâ'atine şürû' etmişdik.

Merhûm [u] mağfûrun-leh pederimiz Dervîş Mehemmed Ağa'nın ibrâm [u] ilhâhıyla ol senenin leyle-i kadrinde Ayasofya-i Kebîr'in mü'ezzinân mahâfili makâm-ı Bilâl-i Habeşî'de ba'de't-terâvîh Hafz kırâ'ati üzre hatm-i şerîfi tilâvete bed' edüp sûre-i En'âm'ı itmâm edince Kozbekci Mehemmed Ağa ***[69a]*** ve Silihdâr Melek Ahmed Ağa mahfele çıkup bu hakîri yüz bin cemâ'at-i kesîre içinde başıma zer-ender-zer bir tâc-ı Yûsufî geydirüp,

"Buyurun sizi sa'âdetlü Pâdişâh ister" deyü elimden yapışup mahfel-i Pâdişâhî'ye varup Gâzî Murâd Hân'ın cemâl-i bâ-kemâlin müşâhede edüp huzûruna varınca zemîn-bûs edüp ba'de's-selâm ve'l-kelâm vâfir tebessüm edüp,

"Kaç sâ'atde hatm-i şerîf edebilirsin" dediler.

"Pâdişâh'ım sür'at etsem yedi sâ'atde ederim, ammâ lahn-i hafî ve lahn-i celî olmasın içün ne ifrât ve ne tefrît olmadan sekiz sâ'atde inşâ'allâhu Ta'âlâ hatm-i şerîf ederim" dedükde buyurdular kim,

"İnşâ'allâh merhûm sa'îd [u] şehîd Mûsâ'mın yerine yed-i beyzâ gibi yed-i tûlâsını ayân edüp musâhibim olur" buyurduklarında iki avuç altun ihsân etdiler kim cümle altı yüz yigirmi üç sikke-i hasene idi.

Hakîr bu mahalde gerçi za'îf ü nahîf tıfl-ı mürekkeb-eşkâl idim, ammâ sinn-i sâlimiz yigirmi seneye bâliğ gâyet necîb ü reşîd idim ve âdâb-ı meclisi bilüp niçe vüzerâ ve vükelâ ve şeyhülislâmlar huzûrunda aşr-ı şerîf ve na't-ı şerîf tilâvet edüp musâhabet ederdim.

Ba'dehu Murâd Hân Ayasofya câmi'i'nden kalkup fânûs-ı me'nûslar ve meş'al-i fürûğânlar çerâğân olup hakîr dahi bir ata süvâr

olup Bâb-ı Servi'den Sarây-ı hâssa duhûl edüp kendüler bizzât Hâsoda'ya girüp hakîr'i Hâsodabaşı'ya teslîm edüp kilar-ı hâssada kaftanlı olmak fermân eyleyüp kendiler harem-i hâssa revâne oldular.

Ale's-sabâh bu hakîri Kilarcıbaşı Hâdım Sefîd Alî Ağa'ya teslîm edüp Kilar-ı hâssa önünde ağalara mahsûs odada bir hücre içre bir mekân ta'yîn eyleyüp Turşucubaşı Ahmed Ağa lalamız ve Güğümbaşı Mehemmed Efendi hat üstâdımız ve ilm-i mûsıkîde Musâhib Dervîş Ömer pederimiz ve Dersiâm Kiçi Mehemmed Efendi, ilm-i nahivde *Kâfiye* dersinde üstâdımız ve yine Evliyâ Efendi ilm-i tecvîdde üstad-ı kadîmimiz olup mübârek-bâd dediler.

Ve Horos İmâm, hâsodada ilm-i hıfzda şerîkimiz ve Tâyezâde Handân ve Ferruhoğlu Assâf Beğ ve Ma'ânoğlu ve Keçeci Süleymân ve Amber Mustafâ mü'ezzinlikte ayakdaşlarımız olup şeb [u] rûz hammâm-ı hâs cenbinde meşkhâne nâm mahalde sâz u söz ve gûnâ-gûn fasıllar edüp Hüseyin Baykara faslı ederdik.

Bir gün bu hakîri zer-ender-zer akmişe-i fâhireler ile mülebbes edüp bir zerdûz arakiyye-i Yûsufiyyeye bir âriyetî zülf-i amber-efşan {zamm} edüp başıma tâc-ı devlet nişânıdır deyü du'â ve senâ ile geydirdiler.

Ve gâhîce ayakdaşlarımız sıbyânlar ile semmûr kalpak geydirirlerdi. Ammâ her bâr Silâhdâr Melek Ahmed Ağa ile {görüşürdüm. Zîrâ} vâlidemiz tarafından karâbetimiz olması cihetiyle dâ'imâ hakîri yoklayup hâtırım su'âl edüp ihsânlar ederdi. Ve Harem-i hâssa girmemize sebeb anlar ile Rûznâmeci İbrâhîm Efendi ve Hattât Hasan Paşa olmuşdur.

Ol gün mezkûr libâs-ı fâhirelere müstağrak olduğumuzda Cüvân Dilsiz ile Tavşan Dilsiz gelüp gûnâ-gûn şaka ederek bu hakîri alup hâsodada Silihdâ[r] Melek Ağa ve Musâhib Silihdâr-ı sâbık Mustafâ Ağa hücresine iletdiler.

Anlar hakîre hayli tesellî-i hâtır verüp Pâdişâh huzûruna vardıkda âdâb-ı meclisi ve du'â vü senâ etmeği ve niçe kelimâtları ta'lîm edüp hakîri Hâsoda'ya götürüp anda bir sâ'at oturup temâşâ etdik.

Bir kubbe-i azîm içre çâr-kûşede birer taht-ı azîm ve müte'addid şâhnişînlerin cânib-i erba'asında revzenler ile ârâste ve havz u şâzrevânlar ile pirâste ve ferşi ibret-nümâ nakş-ı bûkalemûn ruhâm-ı gûnâ-gûn ile mefrûş bir kâ'a-i azîmdir kim gûyâ nigârhâne-i Çîndir.

Andan bizzât kendüler Harem-i hâsdan âfitâb-ı âlem-tâb burc-ı sa'âdetden tulû' eder gibi tulû' edüp cümle kırk hâsodalılara ve sâ'ir musâhiblere selâm verüp cümle du'â-i hayr ile aleyk alup bir taht-ı âlîde Efrâsiyâb-vâr karâr etdikde, hakîr pertâb edüp pâye-i serîr-i âlîye rûmâlîde kılup zemîn-bûs edüp hemân bi-emrillâh hâtıra bu ebyât hutûr edüp bî-bâk [u] bî-pervâ bu kıt'ayı zebâne getirdim, beyt:

Âfâkı şehâ ma‘deletin nûr pür etsin

Hûrşîd gibi encümen-i dehre cerâğ ol

Geh nâfe gibi eyle diri deşt-i mu‘attar

Geh gonca-sıfat gülşene gel ziynet-i bâğ ol

Dâdâr-ı cihân eylemesin âlemi sensiz

Her kande isen Padişehim dünyede sağ ol,

deyü ***[69b]*** bu gûne hayr du‘âlar etdikde sa‘âdetle buyurdular kim,

“Bir şey oku” dediler.

Hakîr eyittim:

“Pâdişâhım yetmiş iki ulûmden Fârisî mi ve Arabî mi ve Rûmî ve İbrânî ve Süryânî ve Yûnânî ve Türkî ve Şarkî ve Varsağı ve kâr u nakş ve savt ü zecel ve amel ü zikr ve tasnîfât ve kavl ve haznegîr veyâhûd ebyât-ı eş‘ârdan bahr-i tavîl ve kasâyid ve tercî‘-i bend ve terkîb-i bend ve mersiye ve ıydiyye ve mu‘aşşer ve müsemmen [ve] müsebba‘ ve müseddes ve muhammes ve penc-beyt ve gazâliyyât ve kıt‘a ve müselles [ve] {dübeyt} ve müfredât ve ma‘niyyât-ı ilâhiyyâtdan ne murâd-ı şerîfiniz olursa be-ser [u] çeşm buyurun okuyayım” dedim.

Ol dem buyurdular kim:

“Bire şu rencîl ne acâyib da‘vâ-yı merd etdi. Acabâ işidir revânî midir yohsa bu takrîr etdiklerin icrâ etmeğe kâdir midir?” buyurduklarında,

“Pâdişâhım eğer afv ile mu‘âmele edüp serbest ü ma‘zûr ederseniz inşâ’allâh Pâdişâhımın huzûrunda meclis-i emânet olmak üzre nedîm-i hâslık edüp pâdişâhımı eğlendiririm” dedükde buyurdular kim,

“Nedîmlik ne demekdir?” dediler.

Cevâb-ı hakîr: “Pâdişâhım bir âdem herkes ile hüsn-i ülfet edüp musâhabet etse ana nedîm derler ve şarâb meclisine dâhil olup musâhabet edenlere dahi nedîm-i nâb derler, bu lügatın iştikâkı münâdimdendir ki lafzen müdâminden maklûbdur ve müdâm lügatda şarâba derler, pes nedâmete ma‘nâsı şarâb içmek demek olur, ya‘nî mest [ü] müdâm derler. Hâsıl-ı kelâm musâhib ma‘nâsına gelir kim nedîm-i şehriyârî derler. Allâh pâdişâhıma ömürler versin” dedim. Hemân Hünkâr:

“Âferîm işidir revânî değil imiş” dedükde,

“Pâdişâhım işidir revânî ve yerin Revân’ı vâkı‘ada görür Revânî bu Revân hân’ı Yûsuf Paşa kulundur” dedim.

Hemân Hünkâr iki ellerin iki zânûlarına urup kahkahâ ile hande

eyledi kim ruhları gül-gûn ve la‘l-gûn olup,

“Mîrgûne ne dersin şu şeytân çerâğına” buyurduklarında hemân Revân hânı eyitdi:

“Hey şâhım bu tıflı göresin Kayser-zemîn ve Îrân ve Tûrân ve Sûrân-zemîn halkını mât u mütehayyir kılsa gerekdir. Zîrâ görürsün gözleri sâ‘at rakkâsı kimi ca‘al-ı belh oynar” dedi.

Hakîr eyitdim,

“Belî Rûm halkı sâ’ir memleket kavmin Rûm’a getirüp sâ‘at rakkâsı gibi oynadır” demeden murâdım ba‘zı zamân Revân hânının keyfi germâ-germ oldukda kalkup raks edüp oynardı. Hemân Hünkâr,

“Hay veled ne aceb hâzır cevâb imiş” deyüp hande edüp safâsından,

“Çakır getirin” dediler.

Çakır anların ıstılâhında bâdeye derler idi. Bir câm bâde nûş edüp buyurdular kim,

“Evliyâ şimden gerü mahrem-i râz-ı nihânımızsın, fâş mekün.” buyurdular.

Hemân hakîr bu ebyâtı terennüm etdim, beyt:

Şöyle sakla sırr-ı aşkı tende cânın duymasın

Yanılup ağzına alma kim zebânın duymasın

“Ve hadîs [53] buyurmuşlardır kim, pâdişâhım mahrem-i râz ola[n] mahzen-i esrâr olmak gerekdir” dedim.

Ve buyurdular kim,

“Evliyâ demin huzûrumda bu kadar ulûm [u] ma‘rifetler kim dedin şimdi ilm-i edvârdan bir şey oku” dediler.

Hakîr eyitdim:

“Hünkârım ilm-i mûsıkîden yekgâh mı dügâh [u] segâh mı ve çârgâh [u] pençgâh mı ve şeş-âğâz ve râst ve ısfehân ve nişâbûrek ve nikrîz ve mâhûr ve rehâvî ve ırâk ve hüseynî ve nevâ ve uşşâk ve sabâ ve muhayyer bâzâr ile âyâ bûselik edüp gerdâniyye ile makâm-ı zengûle ile râst karâr etsem olur mu?” deyü Emîrgûne Hân’ın kadeh-kârı Alî Hân’a hitâb etdiğimde Hünkâr ve gayrı musâhibler hande-künân tebessüm edüp hayrân kaldılar.

Ve yemîn [ü] yesârda olan cümle huzzar-ı meclis zer-ender-zere müstağrak olmuş murassa‘ ve mücevher kemerlü cüvânlara hünkâr nazar edüp,

“Evliyâ‘nın zengûle makâmın kankınız dinler?” dedi.

“Hünkârım anlar uşşâk makâmın dinlerler. Ammâ Yûsuf Hân kulunun mîrzâyârı makâmı ısfehânîdir, büzürg makâmı anda vardır, bir zengûle faslın eylesem rûhuna râhat olup lezzetinde cân-perver olurdu” dediğimde yine Hünkâr,

“Hay şakî göre ne gûne nezâketlerle ne kelimâtlar etdi” deyüp vâlih [ü] hayrân oldu.

“İlâhî Evliyâ mu‘ammer ol ammâ biz dahi bu âsitânda dükkan kirâsı çeküp kârhâne sâhibiyüz, sen nice gerdâniyyede karâr edersin” dedükde,

“Hünkârım yekgâh şehnâz etdikce hakîr bûselik makâmın ederiz, zîrâ ibtidâ kirişmemezdir, nefesimiz ancak ol perdelere el verir, dervîşânca afv ile mu‘âmele buyurun” dedim.

“Hay veled her güftesinde zerâfet ***[70a]*** ile bir gûne nükte ve rumûzât vardır” deyüp “Evliyâ sana destûr ve seni afv edüp vâcibü‘l-ri‘âye eyledim ve şimden gerü sana çûn-çerâ ve kapu-baca yokdur, musâhibimsin” deyü bir sammûr kürk ihsân etdikde hakîr eyitdim:

“Hudâ‘ya şükür kim ihsân etdi bize şu kürkü” deyüp pâ-yı şerîfin bûs etdükde,

“Bu kürk sana uzundur babana gönder, bizi hayır du‘âdan ferâmûş etmesin” deyü bir gayrı kürk hakîre ihsân eyledi ve mübârek dest-i şerîfiyle serime bir semmûr kalpak geydirdiler. Niçe zamân Tatar-pîçe-misâl kalpak ile gezerdim. Andan buyurdular kim,

“De bir varsağı oku” dediklerinde ilm-i mûsıkîde üstâdımız olan sultân-ı hânendegân Dervîş Ömer, pîşvâ-yı tarîk-i Ömer Rûşenî‘de fukarâ-yı Gülşenî idi. Hattâ Süleymân {Hân} asrında bizzât İbrâhîm Gülşenî hazretlerinin şeref-i sohbetleri ile müşerref olmuş bir pîr-i fânî ve asrın hâcegânı idi kim Mısır’da İbrâhîm Gülşenî âsitânesinde on yedi sene hizmet edüp bu kadar kâr u savt zikirleri ol âsitânede okunup bir zâkir Dervîş Ömer’im deyü isbât-ı vücûd etmeyüp hâk-i mezellet içre gâh hâcethâneci ve gâh meydâncı ve gâh mihmândâr ve gâh âşcıbaşı ba‘dehu zâkirbaşı olup bir gün yedi sene tamâmında İbrâhîm Gülşenî hazretleri keşf edüp,

“Ey Tokatlı Dervîş Ömer tîz sadef içre bir dürr-i yetîm gibi pinhân oldun, yürü Rûm’da seni Sarı Süleymân ister. Seyyidvar gazâsında bile bulunup Süleymân’ın anda netîce-i merâmında bulunup Rûm’da seccâde-nişîn post sâhibi ol” deyü mübârek seccâde-i şerîflerin verüp “Ol bir Âl-i Osmân pâdişâhıyla zânû-be-zânû olup Ahmedleri elinden ni‘met yiyüp İbrâhîm berekâtın bulup Murâdla erüp *Tarîk-i Muhammedî* kitâbın tilâvet edüp anda hatm-i kelâm eyle” deyü bu gûne rumûzlar edüp keşf ederler.

Dervîş Ömer yetmiş nefer fukarâ ile Rûm'a gelüp azîzin nutk-ı dürer-bârları üzre Süleymân Hân ile Seğitvar gazâsında bulunup cenâze-i Süleymân Hân'da hâzır olup ol asırdan tâ efendimiz Sultân Murâd Hân asrına dek musâhib-i şehriyârî ve tarîk-i Gülşenî'nin sâhib-i vakârı bir azîz nedîm-i hâssu'l-hâs ve ilm-i edvârda gavvâs idi.

Anlardan hâsıl etdiğimiz ilm-i mûsıkîden Murâd Hân'ın fermânı üzre destime bir dâ'ire-i müdevveri alup huzûr-ı pâdişâhîde zemîn-bûs etdiğimde Murâd Hân dâ'ireye nazar edüp dest-i şerîflerine alup,

"Ne acâyib musanna' dâ'ire olur, al imdi sana destûr, bu dâ'ireyi sana ihsân etdim, ammâ zinhâr bu dâ'ireden çıkma" buyurduklarında levendâne cüst [ü] çâpüklük edüp seğirderek pâ-yı tahtı bûs edüp andan Dervîş Ömer'e temennâ edüp,

"İnşâ'allâh bu dâ'ire-i Âl-i Osmân'dan mahrûm çıkmam, haddim bilürüm" deyü bu beyti okudum. Beyt:

Kişi haddini bilmek pek revâdır

Eğer dervîş eğer bay [u] gedâdır.

deyü ber-zemîn dü-zânû âdâb üzre meks edüp Feyyâz-ı Mutlakdan isti'ânet taleb edüp ibtidâ segâh makâmında,

"Ya Hazret gülüm Gülşenî pîrimin pîri Ömer Rûşenî hû" deyüp Dâvûdî bülend-âvâz ile bir ser-âğâz eyledim.

Ba'dehu makâm-ı segâh ta'allukâtından makâm-ı mâye ve beste-nigâr misilli şu'abâtlarda deverân ü seyrân ederek dübeyt:

Şehâ çeşm-i çerâğ-ı âlem-i nûr-ı basarsın sen

Nazîrin görmedim bir merdüm-i sâhib-nazarsın sen

Görüp bir nâ-tüvânı kaçma lütf et ey perî peyker

Seni görsem vücûdum mahv olur kimden kaçarsın sen

bu dübeyti makâm-ı beste-nigârda karâr edüp yine Murâd Hân'ın güftesinden Musâhib Mûsâ Çelebi hakkında bestesi üstâdımız Dervîş Ömer bestesinden bu varsağı okudum.

Yola düşüp giden dilber

Mûsa'm eğlendi gelmedi

Yohsa yolda yol mı şaşdı

Mûsa'm eğlendi gelmedi

deyü savt-ı hazîn ile okurken Murâd Hân destemâlın dest-i şerîflerine alup bükâ-künân oldukda,

"Hay veled, ibtidâ taksîminde câna tâze cân kısmet etdi. Ân-ı

vâhidde bir varsağı ile merhûm Mûsâ Çelebi'nin rûhun yâd etdi. Tîz doğru söyle ben bu türkî etdiğime peşîmân olup yasak eyledim. Bunu sana Hünkâr huzûrunda kim oku dedi ve kimden öğrendin" deyü ibrâm [ü] ilhâh etdiler. Hakîr eyitdim,

"Hünkârım ömrün mezîd olsun pederimizin Ferruhzâd ve Bihzâd nâm rahmetli köleleri var idi. Armağanî Mehemmed Efendi tahrîr etdiği tâ'ûnda fevt oldular. Anlardan öğrenmişdim. Gayrı kimesneden istimâ' etmeyüp ve bir âdem ***[70b]*** Hünkâr huzûrunda oku dememişdi. Allâh âlim [u] dânâdır" deyüp hâmûş-bâş oldum.

"Hay veled ne kadar ârifdir, ölmüş âdemlere isnâd etdi kim anlardan bir dahi su'âl olmaz. Eğer hayâtda olan filân âdemden öğrendim dese belki hünkârın bir zararı isâbet eder mülâhazasıyla merhûm olmuş kimesnelerin ağzından nakl edüp avk-ı kelâm etdi. İlâhî ber-hordâr-ı ömür olasın" deyü hayr du'â edüp,

"De bu faslı tamâm eyle" buyurduklarında hemân yine dest-ber dâ'ire olup yine makâm-ı segâh ta'allukâtında makâm-ı mâyeden murabba':

Yârin dehân[ı] sırr-ı nihândan haber verir

Güftâre gelse sihr-i beyândan haber verir

Hışmile baksa vermez amân Rüstem-i zamân

Kirpiği kaşı tîr-i kemândan haber verir

Bu hoş âyende güfte ve besteden sonra semâ'î:

Alını hüsn-i mükemmel kadd-i dil-cû da güzel

Ol siyeh gözler ile hak bu ki ebrû da güzel

Hatt-ı nev-hîzimile dedi ne dersin rûhuma

Dedim ol rû da güzel hatt-ı semen-bû da güzel

deyüp bir dahi taksîm edüp kânûn-ı hânendegânı edâ edüp ser-ber-zemîn edüp ayağa durdum. Ol an âferîm ve sad tahsîn edüp bir avuç altun ihsân eyledi.

Andan Hünkâr, Emîrgûne Hân'a hitâb edüp eyitdi:

"Yâ mîr",

"Lebbey pâdişâhım" dedi.

"Bu Evliyâ'nın okuduğu murabba'ı benim nedîmim Mûsâ garîbim içün etmişdim. O Mûsâ benim nedîm-i hâsım ve yâr-ı gâr-ı gam-güsârım idi. Bir kaç sene mukaddem bir gün ol nâ-resîde mazlûmı Receb Paşa lalama gönderdim. Ol dahi zorba eşkıyâlara ığmâz-ı {ayn} edüp katl etdiler ve leşin Atmeydânı'na atdılar. Bu murabba'ı anın hakkında

mersiye olmak üzre etmiş idim. Hele görsen idi ey Mîrgûne Hân böyle zarîf, nüktedân ve necîb ü reşîd tîz-fehm sâhib-i iz‘ân bir hidmetkâr-ı mahbûb-ı cihâna ilâ-hâze’l-ân mâlik olmadım. Bî-günâh eyle mazlûmu zâlimler şehîd etdiler” deyince bu cevâba karşılık Mîr dahi germiyyet-i keyf ile,

“Ey pâdişâhım sen dahi o hürr-i şehîdin kanın hâke salanların ırkını coymadın mı” dedükde Sultân Murâd eyitdi:

“Ey Mîr anıniçün ve bürâder-i azîzim şehîd Osmân Hân Gâzî hûniyçün bu âna dek üç kerre yüz bin ve yedi bin dahi eşkıyâ ve zorbanın kellelerin galtân eyledim” buyurunca Mîr dahi bî-tekellüfâne eyitdi:

“Hey şâhım Perverdigâr seni ıslâh eyleye. Pes munlar belî benî âdem değillerdir. Ohum zemînden mantar kimi çıharlar” dedi. “Anıniçün senin askerinin cânları acıyup yoldaşları kanın anlar dahi Revân kal‘asında menden alup yedi günde Îrân-zemîn askerinin kökün kesdiler” deyü cevâb etdikde bu hoş-âmed kelâmdan pâdişâh haz edüp “Çakır” deyüp bir kâse nûş etdi ve ba‘de’l-asr sohbet tamâmında hakîre,

“Bir aşr-ı Kur’ân-ı azîm tilâvet eyle” deyü hitâb etdikde üstâdımız Evliyâ Efendi’den gördüğümüz üzre leyle-i Kadir’de Ayasofya-i Kebîr’de sûre-i En‘âm âhirinde kalup *bism-i İlâh* ile sûre-i A‘râf’ın ibtidâsından bed’ edüp iki yüz altı aded âyet-i şerîfi savt-ı a‘lâ ile on iki makâm yigirmi dörd şu‘be ve kırk sekiz terkîb üzre itmâm edüp ba‘de’d-du‘â Sultân Osmân’ı ve pederi Sultân Ahmed’i ve Âl-i Osmâniyân’ın selâtîn-i seleflerinin rûh-ı şerîflerin yâd edüp savâb-ı Kur’ân-ı azîmi rûhlarına hibe eyleyüp Fâtihatü‘l-kitâb ile hatm-i kelâm edüp dest-i şerîflerinde yek pâre mücevher balık dişinden bir arka kaşağısı var idi, hakîre ihsân etdi.

Andan Mîr’e hitâb edüp eydir:

“Ya Mîr, Acem‘de böyle Kur’ân-ı azîm okunur mu?” buyurdular. Ol dahi,

“Hey şâhım anlar cemâ‘atle namâz kılmazlar ve hükm-i Kur’ân’a amel etmezler. Îrân-zemînde Kur’ân okumak kandedir. Hamd-i Hudâ ki pâdişâhımın devletinde şeref-i İslâm ile müşerref olup şeb [u] rûz tâ‘at [u] ibâdât edüp Hüseyin Baykara zevklerin ederiz” dedikde taşra sarây meydânında Arz odası nerdübânı ki sarây meydânına nâzırdır, anda iç mü’ezzinleri dügâh-ı hüseynîde ezân okumağa başladıklarında hemân Hünkâr:

“Var sen de Evliyâ imdâd eyle” deyince derhâl yek perende-i mu‘allak tâvûsî atarak nerdübân başında *Hayye ale’s-salâ* hânesin aldım.

Ba‘de’l-ezân huzûr-ı pâdişâha varup namâza muntazır iken velî-

ni‘am üstâdımız Hünkâr imâmı Evliyâ Mehemmed Efendi gelüp hakîri görüp hâsodaya muttasıl Hünkâr câmi‘inin taşra- ***[71a]*** -sında maksûre içre Hünkâr ile mülâkî olup,

“Pâdişâhım bu benim ciğer-kûşem Evliyâ, Kadir gecesinden berü derse gelmedi. Meğer harem-i hâssa almışsız. Lütf eyle pâdişâhım ana hakîrin nazarı var, hâlâ kırâ’at-i Seb‘ayı yedi pâre kitâb ile hıfzen tekmîl etmişdir. Ba-husûs (–) beyt manzûm *Şâtıbiyye* kitâbın hıfzen tamâm edüp Aşere kırâ’atine başladı. Bu içeride seferde ve hazerde hevâ-yı hevese düşer, bende neşv [ü] nemâ bulup tahsîl-i ulûm etdikden sonra yine pâdişâhımın hidmetinde olsun” deyü halâsımız içün bir hayli ricâ etdikde pâdişâhın sem‘-i şerîfine bu ricâ sadâ-yı peşşe kadar gelmeyüp,

“Efendi ya bu bizim âsitânemiz tenbelhâne ve meyhâne ve eşkıyâhâne midir? Bunda üç bin kadar gılmân-ı hâssa şeb [u] rûz ilme meşgûllerdir ve halîfeleri ve yedi dersiâmları ve cenâbınız dahi haftada iki kerre bunda ders dersiniz. Her bâr yine ke’l-evvel sizden okusun, ancak size hidmet etmeyüp gâhîce bize dil-nüvâzlık eder bir şûh-ı şengül uşakdır, bir zamân bizim de oğlumuz olsun. Ve pederi Koca Kuyumcubaşı babamızdır, dâ’imâ benimle gelüp buluşdukda gelüp oğlun görsün” buyurduklarında Evliyâ Efendi üstâdımız bildi kim bu ricâ geçmeğe kâbil-i imkân değildir. Âhir,

“Ey Pâdişâhım hânesinden kitâbları ve esvâbların getirsinler” dedikde hemân Hünkâr,

“Tîz hazînedârbaşıyı çağırın ve devât ü kalem getirin” deyüp dest-i şerîfine kilk-i cevâhir-nisârın alup bir hâtt-ı şerîf yazup,

“Sen ki hazînedârbaşısın, Evliyâ‘ya bir *Kâfiye* ve bir *Monlâ Câmî* ve bir *Tefsîr-i Kadı* ve bir *Misbâh* ve bir *Dîbâce* ve bir *Müslim* ve *Buhârî* ve bir *Mülteka’l-ebhur* ve bir *Kudûrî* ve bir *Gülistân u Bostân* ve bir *Nisâbü‘s-sıbyân* ve bir *Lügat-ı Ahterî”* el-hâsıl yigirmi kıt‘a mülûk içün tahrîr olunmuş kitâb-ı nefîseleri hazîne kethudâsı fi’l-hâl getirüp ve kendiler tilâvet etdikleri Yâkût-ı Musta‘sımî hattıyla bir kelâm-ı izzet ve bir murassa‘ gümüş devât ve bir Hind sadefkârîsi ûd levhalı pîş-tahta ihsân edüp me’kûlât [ü] meşrûbâtımiçün kilarcıbaşıya bizzât kendüleri tenbîh buyurdular.

Şeb [u] rûz ilme meşgûl olup yine Evliyâ Efendi’den haftada üç kerre tilâvet-i Aşere ederdim ve üç yerden Fârisî ve Arabî ve ilm-i hatta meşgûl idim.

Bu minvâl üzre hizmet-i şehriyârîde ba‘zı evkât munkatı‘ olmazdım. Ve Hünkârımız hakîr ile ol kadar (–) hüsn-i ülfet etmiş idi kim sehel müte’ellim olsalar cümle musâhibân,

“Bire meded Evliyâ‘yı getirin” deyüp bir gûne evzâ‘ [u] etvâr ile huzûruna varup hakîri gördükde bi-emrillâh,

“İşte def‘-i gam geldi” deyü tebessüm ederdi.

Ve bi-emrillâh Cenâb-ı Bârî hakîre ol kadar kelâm-ı örfiyye ve talâkat-ı lisân ihsân etmişdi kim bi’l-bedâhe niçe elfâz-ı tumturâk ile kendi ihtirâ‘ımdan gûnâ-gûn latîfe-âmîz şakalar ve bikr-i fikrimden bikr mazmûnlar sâdır olurdu. Ve bir kerre etdiğim şakayı mükerrer etmek ihtimâlim yok idi, meğer kendüler tâlib olalardı. Ve Karahisârî tarzı hatta tâlib olup hâlâ Harem-i hâsda çok alâmetlerim vardır kim her fünûnda yed-i tûlâ sâhibi olup pâdişâhımızın iltifât [u] ihsânından dâ’imâ mesrûr [u] handân idim.

Ve böyle bir dervîş-nihâd lâ’ubâlî pâdişâh-ı halûk idi. Hattâ hakîr’e bir gün,

“Beni sever misin?” dedi. Ben dahi,

“Yok sevmem” dediydim,

“Niçün sevmezsin?” dedi.

Hakîr eyitdim:

“Sevdiğin içün sevdiğinin rûh-ı mücessemisin, anı severim ki bir tâze gonça verd-i handân takınmışdır” dedim,

“Hay kâfir, benim Handân’a âşık olduğumu nezâketle işrâb etdi. Tîz bu mahalle münâsib bir ebyât söyle” deyince der-akab Yâ Fettâh isminden istimdâd taleb edüp bi’l-bedâhe hemân Keşşâfü‘l-kerûb Allâh bir çevelân-ı tab‘ verüp hâtıra bu ebyât geldi. Beyt:

Gelsün ol gonça-dehen gül gibi handân olsun

Âh edüp bülbül-i dil aşk ile nâlân olsun

dedim. Derhâl buyurdular kim,

“Handân’ım başındaki gülü Evliyâ‘ya ver, bir gülün şem etsin. Ve her bâr Evliyâ ile hem-celîs ve hem-enîs ol. Ammâ derslerinize mukayyed olun, gâhîce sizi dinlerim” dediler.

Niçe bin kerre şeref-i sohbetleri ile müşerref olup eyle bir azîmü’ş-şân pâdişâh-ı Cem-cenâb’ın hayr du‘âların almışız, eğer cümle sohbetlerimizde olan kelimâtları tahrîr eylesek bir müdevven ***[71b]*** kitâb olup tatvîl-i kelâma bâ‘is olur.

Netîce-i merâm bir halûk dervîş-meşreb şecî‘ ü cesîm ve cüst ü çâpük kimesne idi. Ve parmakları kalın ve mevzûn idi. Ve bâzûları kalın idi. Pençesin bir zorâver pehlivân çevirmeğe kâdir değil idi. Ve cemî‘i zamânda siyâbları kırık levendâne kesim esvâb-ı harîr-i dârây ve pûlâdî akmişe geymeğe mâ’il idi. Ve gâyet çâpük-süvâr idi.

El-hâsıl devlet-i Âl-i Osmân’da ve gayrı selâtîn-i İslâmiyyeden bu kadar zorâver ve dilâver ü bahâdır ve zâbit ü râbit ve hûnhâr-ı adû-şikâr

pâdişâh-ı sâhib-vakâr gelmemişdir. Ve böyle hûn-rîz iken yine sagîr ü kebîr ile hüsn-i ülfet edüp bilâ-vâsıta kelimât ederdi.

Ve fukarâ ve zu‘afânın ahvâllerine vâkıf-ı esrâr olmağiçün şeb-revânî esbâblar ile tebdîl-i câme olup şeb [u] rûz İslâmbol içre çârsû-yı bâzârda ve kûçe ve puçada tûl-ı nehârda piyâde gezüp def‘-i cû‘ içün bir âşbâz dükkânına girüp refîkleri ile ta‘âm yiyüp giderdi. Bu mertebe gedâ-meşreb pâdişâh idi. Ve bunların etdiği zorâverlikleri bir pâdişâh etmemişdir.

Evsâf-ı Murâd Hân

Hattâ Bağdâd-ı behişt-âbâd’a giderken Kayseriyye’den kalkup Develi Karahisâr dağları‘nda giderken bir kepş-i vahşîyi görüp üzerine berk-i hâtif gibi at sürüp dest-i şerîflerinde olan nîze-i Kirmânîden nişân verir bir hişt-i İpşîrî ile ol kepşe yetişüp hâh-nâ-hâh kepş-i ma‘hûdu hişt ile urdukda hayyât sûzeni harîrden güzer eder gibi perrân geçüp şâhin-vâr şikârın alup kurbân etdi. Ve cümle vüzerâya ol kurbândan hisse verdi. Cümle asker ol yalçın dağlara at bırağup urûc etdiğin görüp engüşt ber-dehen edüp vâlih [ü] hayrân kaldılar. Hakkâ ki pehlivânlıkdır.

Menâkıb-ı gayr

Bir gün efendimiz Melek Ahmed Ağa’yı ve Silihdâr Mûsâ Ağa’yı ikisi birer âdem ejderhâları iken ikisinin kemerlerine birer ellerin sokup mübârek ser-i sa‘âdeti üzre kaldırup Mûsâ Paşa’yı sol elinden bırağup sağ eliyle Melek Ahmed Ağa’yı yedi sekiz kerre gürz gibi devr etdirdi.

Evsâf-ı diğer

Melek Ahmed Paşa ve Deli Hüseyin Paşa ve Hattât Hasan Paşa ve Pehlivân Dişlen Süleymân, bunlar cümle sâhib-i zûr ve lu‘bedebâz müntehâ pehlivânlar idi. Bunlar ile cümle yağlı kisbet geyüp bizzât kendüleri dahi uryânen kisbet geyüp Çemensoffa nâm vâdîde küştegîrlik etdiklerinde hakîr du‘âcıları idim ki du‘â-i küşte-gîrân:

“Allâh Allâh hâce-i azîm seyyid-i kâ’inât ve mefhar-i mevcûdât ber-kemâl-i cemâl Muhammed Mustafârâ salavât. Engürü‘de er yatır, Rûm’da Muhammed Buhârî Sarı Saltık tan geyer ve tummân çeker. Pîrimiz Hazret-i Mahmûd Pîr-yâr-ı Velî aşkına dest-ber-dest kafâ-ber-kafâ sîne-ber-sîne. Mahabbet-i Alî, şîr-i Yezdân-ı Velî aşkına Allâh onara” deyü du‘â ederdim.

Bu du‘âmızdan sonra sa‘âdetlü Pâdişâh evren-misâl apul apul meydân-ı mahabbete gelüp, Melek Ahmed Ağa ile yâ Deli Hüseyin Paşa ile hasmâne ba‘de’l-musâfaha kânûn-ı pehlivânân üzre birbirlerine üç kelle pîr-i yârî urup, el dutuşup, öpüşüp görüşüp birbirlerine ejdehâ-vâr sarılırlar idi. Ammâ Hünkâr gazab-alûd olup bir dizin zemîne koyup yerden güleşmeğe sa‘y edince anınla mukâvemet etmek müşkil olup elbette hasmın bir fend ile atup gâlib olurdu.

Pehlivânların fünûnlarından ters kabza ve iç kabza ve tış kabza ve kesme ve kesme-bend ve şîrâzî ve hevâyî ve karakuş ve sâde sarma ve Cezâyir sarması ve kündeden atma ve kabak dikme ve kabak atma ve girdimân dikme ve boğma ve ter[s] kepçe ve şîrâzî bulma ve göğüs şakısı ve yanbaşı ve sergele ve Tâlût bendi ve Alî bendi, ve'l-hâsıl Hazret-i Risâlet huzûrunda cümle kemer-beste ve miyân-beste olan pehlivânlardan Hazret-i Ma'dî Kereb ve Hazret-i Ukayl ibn Ebî Tâlib (ve Hazret-i Ma'dî Kereb) ve Süheyl-i Rûmî ve Sa'd ve Sa'îd ve Hazret-i Hâlid ibn Velîd ve Esved ibn Mikdâd ve (–) Haddâd ve Hazret-i Ömer ve Hazret-i Alî ve Hazret-i Hamza ve Hazret-i Mâlik Ejder bu cümle Ashâb-ı güzîn Hazret-i Risâlet huzûrunda küşte-gîrlik ederlerdi.

Ve bizzât Hazret-i Risâlet dahi pehlivân idi. ***[72a]*** Niçe kerre Ebû Leheb ve Ebû Cehil la'înler ile güleş edüp yenmişdir. Şe'âir-i İslâm olup mehâbet [ü] salâbet olsun içün pehlivânlara i'tibâr edüp cümleye Mahmûd Pîr-yâr-ı Velîyi kemer-beste edüp ser-çeşme-i pehlivân etdikde bâlâda tahrîr olunan lu'bedebâzlıklardan kırk fen ve yetmiş bend ve yüz kırk hevâ oyunlardır kim zorâver [u] dilâver [u] server hünerverler iktizâ mahallinde bu fünûnlardan fenlenüp gazâda düşmandan intikâm alınur. Ammâ pehlivânlar mâbeyninde karakuş oyunu ve boğma ve girt etme memnû'dur. Zîrâ yağ oyunudur ve hasmı düşman değildir. Eğer düşman ile cengde kucak kucağa olursa karakuş ve boğma ve kelle kesme bile makbûldür.

İşte merhûm Murâd Hân tüvânâ yiğit olmağile mezkûr fünûnların çoğunu bilüp icrâ edüp elbette hasmın bir fen ile zahrın yere getirirdi. Tâ bu mertebe gürbüz er idi.

Latîfe: Bir gün sa'âdetle harem hammâmından taşra hâsodaya arak-âlûd olup çıkdıkca cümleye selâm verüp,

"Şimdi bir hammâm faslı eyledim" dediler. Cümle,

"Sahhâ ve âfiyâ" dediler.

Hakîr eyitdim :

"Hünkâr'ım pâk olup nûr olmuşsuz. Bu gün artık yağlanup güleş etmen, zîrâ içeri {haremde} salavâtsız güleşüp tamarınız kırılup kuvvetiniz kalmamışdır. Hattât gibi Melek gibi hasmın vardır" dedim.

"Ya kuvvetim kalmamış mıdır, gör imdi" deyüp bu hakîri hemân kemerimden ukâb-vâr kapup doğancılar pefteresi ve sıbyân fırlağı gibi bu za'îfi ser-i sa'âdeti üzre fır-a-fır çevirüp deverân etdirirken hakîr eyitdim:

"Bire Hünkâr'ım bu du'âcın sakın yenme ve koyuverüp düşürme" dediğimde

"Hemân kendüni pek tut" dedi.

“Be-meded hünkâr, hemân Allâh duta yohsa iş işden geçdi” deyü feryâd ede gördüm. Yine hakîri gürz gibi çevirir.

“Bire Hünkâr’ım dönmeden gönlüm bulandı, kusacağım geldi, edebde sikime sıçarsın, bire pâdişâhım başıniçün o da geldi” deyince gülmeden bî-tâb u bî-mecâl olup bu latîfeden safâ edüp hakîre kırk sekiz altun ihsân eyledi.

Ve niçe kerre Silihdâ[r] Mûsâ Ağa’yı şâhin gibi kemerinden kapup eyle cüssedâr âdemi bâzû-yı tüvânâsı üzre alup Çemensoffa’yı iki üç kerre deverân etdirirdi. Bu mertebe bir gürbüz er pâdişâh-ı gazanfer-fer merd [ü] server idi.

Bu mertebeler kemâl-i kuvvetinden nâşî zor-âverlikdendir. Ba-husûs ni‘met-i Perverdigâr ile ni‘met-i na‘îmiyle perveriş bulmuş ekûl pâdişâh idi. Böyle Rüstemâne etdiği işleri ne Sâm ü Zâl ve ne Nerîmân ne Efrâsiyâb ü Güstehem etmemişdir. Anlar meddâhlar dilinde memdûhdur ammâ bu pâdişâhın niçe kerre şecâ‘atleri manzûrumuz olmuşdur. Ve,

Evsâf-ı diğer: Bir kerre bir cirid peykânı ile tokuz kat incîr kökünden Arnavud kalkanın def‘a-i vâhidde zerk edüp iki karış güzer edüp yalman gösterüp Mısır dîvânına gönderdi. Hâlâ Mısır’ın Gavrî dîvânhânesinde maslûbdur.

Ve hüsn-i hatda ferîdü‘d-dehr olduğundan beş zirâ‘ tûlu ve arzı hatâyî kâğız üzre bir levhalı tuğra-yı garrâ tahrîr etmişdir kim selef hattâtları etmeyüp bu dahi levha-i azîm üzre müzehheb ve lâciverdî ile hâlâ Mısır’ın Gavrî dîvânhânesinde durur. Bu hakîr dahi bu tuğra-yı Murâd Hân’ın zîrinde bir levha üzre ism-i çâr-yârı Karahisârî tarzı üzre tuğra-yı garrâ-misâl tahrîr edüp bir *Fâtiha* ricâ eyledik.

Diğer alâmet-i Murâd Hân: Bir kerre yine şecâ‘ati tamarları hareket edüp bir hişt-nîze ile on aded deve derileri ile müddakıl(?) Felemenk ve Nemse çâsârından gelme kalkanları elçinin önünde zerk edüp bilâ tereddüd güzer edüp Nemse çâsârı gönderdiği kalkanları {yine Nemse’ye} hedâyâ gönderdi. Hâlâ Beçkapusu’nun kemeri altında hişti ile maslûbdur kim hakîrin manzûru olmuşdur.

Alâmet-i gayr: Yine bir gün Nemse çâsârının hedâyâ gönderdiği kalkanlardan on aded kalkanı bir hışt ile zerk edüp üç karış güzer edüp Budin’de Mûsâ Paşa’ya gönderüp ol dahi Budin’in Beçkapusu’nun iç yüzünde atebe-i ulyâsı üzre maslûbdur.

Alâmet-i diğer: Bağdâd’a giderken Haleb kal‘asına çıkup şehr-i Haleb’i seyr [ü] temâşâ ederken bir cirid endâht etmişdir kim bir tîr-i tîrkeş menzili vardır kim kal‘anın tâ handak arzı ubûr edüp ve mâbeyninde kal‘a meydânın güzer edüp üzengiciler çârsûsu üzre düşüp hâlâ bir amûd-ı müntehâ üzre târîhiyle alâmeti vardır. Târîh:

Dediler Cevrî gibi tahsîn edüp {târîhini

Bârekallâh ey müsellem dâver u sâhib-hüner.

Sene (–)}. **[72b]**

Alâmet-i nev‘-i âhar: Yine bir gün Murâd Hân-ı Gâzî İslâmbol’da Sarây-ı Atîk’e göç edüp Sarây meydânında silâhşörlük esnâsında Sultân Bâyezîd câmi‘inin sağ tarafındaki minârenin alemi üzre bir tuyûr-ı gurâb-ı garâyîb meks edüp durur. Hemân Murâd Hân bu gurâbı görüp altındaki Nogay alaçası nâm esb-i sabâ-sür‘atine mahmîz edüp berk-i hâtif gibi at sürüp elindeki ciridi Bâyezîd Hân minâresi üzre mezkûr gurâba atup bi-emrillâh gurâba isâbet edüp lâşe-i gurâb ile cirid minârenin zîrine düşdü. Hâlâ bir tîr menzili yerdir. Eski Sarây’ın tâ vasatında Cirid Meydânı kande Bâyezîd Hân minâresi kande.

Ve bundan mâ‘adâ ilm-i hendese üzre hisâb olunsa ol cirid minâre depesindeki gurâba isâbet etmeyüp ubûr etse ol minârenin zirve-i a‘lâsından öte tarafda zemîne cirid nüzûl edince bir o kadar menzil dahi gidüp ihtimâldir Tavukbâzârı‘nda Dikilitaş‘a düşerdi. Hakkâ ki dilberâne bâzû-yı tüvânâ idmânıdır kim mu‘cize mertebesidir.

Hâlâ bu cirid vâkı‘ olduğu mahalde minâre dibinde bir âdem kaddi beyâz mermer üzre müzehheb hatt-ı Teknecizâde ile güfte-i Cevrî Çelebi târîhi vardır.

Sıdk ile Cevrî du‘â edüp dedi târîhini

Kuvvet-i bâzû-yı Sultânı kıla Mevlâ füzûn.

{Sene (–).}

Alâmet-i diğer: İslâmbol’da Beğkoz Bâğçesi’nde piyâde cirid atdığının târîhidir.

Dedi târîhini görüp Cevrî

Âferîn ey dilîr-i Sâm-akrân.

Sene (–).

Evsâf-ı âhar: Pehlivân Hacı Süleymân’dan ve Sarı Solak’dan ta‘lîm edüp kemânkeşliği kemâline ergürdükde Okmeydânı‘nda yıldız rûzgârı ayağından lodos üzre atdığı ok menzili ki Tekye-i tîr-endâz kurbünde bir mermer amûd üzre müzehhebli târîhi var. Alimallâh Okmeydânı‘nda selef pehlivânlarının alâmetinden geçgin menzildir. Allâhu a‘lem Tozkoparan menzilinden sonra Murâd Hân menzilidir. Kara Lenduhâ ve Bâyezîd Hân ve Hattât Şeyh ve Şücâ‘ ve Demir Delisi ve Mısırlı Düveydâr menzillerinden yetmiş gez ileri yetmiş menzildir ve sâhib-i şasta yetişmişdir. Zeber-desti bir kerre Tokat Bâğçesi’nde bir hımârın cıdav yerinden bir tîğ-ı âteş-tâb nice çaldıysa hımârın döşünden şemşîr sâf u perrân çıkdı.

{**Fenn-i diğer**}: Ve her bâr dest-i yümnâları ile iki yüz vukıyye seng-i zeytûnî sommâkî pâre amûd gürzü on iki hâne ve kırk bend üzre ol gürzü deverân etdirir idi. Evvelâ sağ eliyle gürz-i mezbûru bend-i yemîn ve bend-i yesâr ve sîlâr(?) ve vefâ ve pâyesâ ve alem ü kalem ve divâl ve kemer ve kitfeyn ve asma ve kesme ve kemer-karâr ve zabtî ve rehâ ve pâydâr ve'l-hâsıl bu bendler üzre gürzbâzlığı ve şemşîrbâzlığı ve zûrbâzlığı ve gurebâlara çâresâzlığı kemâline ergürmüş idi kim her fünûnda yegâne-i asr bir pâdişâh-ı Sâm-akrân idi. Hattâ üstâdımız serhânendegân {Dervîş Ömer} ba'zı asma, kesme, urma ve tutma kelâmları esnâsında latîfe yüzünden Murâd Hân'a,

"Baka kassâbbaşı" der idi. Ya'nî kesret-i hûn-rîzlikden ve hûnhâr olup her gün âdem katl eylediğinden kassâbbaşı dedikde bizzât kendüleri tebessüm ederlerdi.

Mu'arref-i diğer: Ve matrakbâzlıkda ol kadar üstâd-ı kâmil çâpük ü çâlâk âmil idi kim anın mukâbelesine bir pehlivân mukâbil duramazdı. Her üstâdın elbette bir cânibin muhâlif bulup ana bir darb ururdu kim top karşu verenin matrak topundan güzer edüp başına "Matrak-tırak" deyüp ururdu. Ammâ matrakbâzlıkda yüz altmış benddir, ancak yetmiş bendin bilürdü. Ammâ icrâsına kâdir idi.

Evvelâ fenn-i kesme ve bağla ve tanı ve haddâd ve bağal ve muhâlif ve sürme ve gazel ve kulak ve serre ve zîr ve hevâ ve bağla top ve rehâ top ve fidye ve cângûş ve top kafâ ve hevâkes bu makûle fünûnları icrâ etdikde âdem hayrân kalırdı. Hattâ üstâdı olan Başdarda Cânbâzı Taslak Kapudan bir şâtır-ı tayyâr [u] ayyâr çâpük levend [ü] elvend bir âdem idi. Cevrî Çelebi Şeyhzâdeyi on iki lisân ile *Kasîde-i düvâz-deh lisân*ında lisân-ı Arab'da beyt:

Jeldi Taslak verdi matrak benim aldım saşısın

Biz açıtmazdır sizi Şeyhzâde kimler ajısın

deyü hicv etmişdir. Ol Taslak Kapudan ***[73a]*** bu kadar üstâd-ı kâmil matrakbaz iken Murâd Hân'a mukâbil durup lu'bedebâzlık edemez oldu.

Ve fünûn-ı âhar: Ve ilm-i şi'irde Nef'î ve Cevrî mertebesinde ebyât [u] eş'ârı olduğundan mâ'adâ üç yüz varak bir dîvânı vardır. Ammâ hurûf-ı tâ ve ayn redîfinde nâ-tamâmdır. Vehbî Osmân Çelebi tamâm edem derken ol dahi nâ-tamâm olup tamâm-ı dünyâya intikâl eyledi.

Ve mu'tâd-ı Murâd Hân bir haftayı sayf [u] şitâda sekiz bahş etmişdi. İbtidâ leyle-i cum'ada ulemâ ve sulehâ ve meşâyihân ve hâfız-ı Kur'ân edüp sabâha dek mübâhese-i ilm olurdu.

Ve leyle-i sebtde ilahî-hânlar ve na'thânlar ve hânende ve sâzendegân sohbeti olurdu.

Ve ahad gecesi meddâhân ve şâ'irân ve Tıflî ve Cevrî ve Nef'î ve

Arzî ve Nedîmî ve Nisârî ve Beyânî ve Uzletî misilli şu‘arâlar cem‘ olup cân sohbeti olurdu.

Ve isneyn gecesi cemî‘i bâzbâzânlardan veled-i zinânın yetmiş cîlelerinden ibtidâ ser-şabbâzân Kör Hasanoğlu ve dâmâdı Muslî Çelebi ve Mukallid Çufut Hasan ve Akbaba ve Sarı Celeb ve Çakman Celeb ve Simidcizâde ve cengîlerden Pıtıkoğlu ve Parpul kolu ve Osmân kolu ve Nâzlı kolu ve Ahmed kolu ve şehir oğlanları kolları cem‘ olup tâ sabâha dek Hüseyin Baykara meclisleri olur.

Ve selâse gecesi İslâmbol’un yetmiş tâsdan geçme ve bin çemberden geçmiş cihânı çekmiş çevirmiş atîk köhne kocalar ile sohbet-i hâs edüp her birinden bir hisse hâsıl edüp mahsûl dururdu.

Ve leyle-i erba‘ada sulehâ-yı ümmetden mazanna-yı kirâmlar ile ve leyle-i hamîsde dervîşân-ı dil-rîşân ve sergüzeşt sâhibi erbâb-ı ma‘ârif ile sohbet edüp ale’s-sabâh umûr-ı müslimîni görerek bu gûne zevk [u] safâ ederek cânib-i erba‘asında olan düşmanlarından intikâm alup kabza-i tasarrufunda olan memâlik-i Âl-i Osmân üzre kuş kondurmayup cemî‘i re‘âyâ ve berâyâsı emn [ü] amânda idi.

Eğer cümle ahlâk-ı hamîdesin ve evsâf-ı cemîlesin ve hüsn-i hulk [u] ülfetin ıttılâ‘ hâsıl etdiğimiz mertebe tahrîr eylesek bir mücelled kitâb olur.

Hamd-i Hudâ peder-i büzürgvârımız Sultân Süleymân’dan Sultân İbrâhîm Hân’a dek on pâdişâhın hidmet-i şerîfinde olup ser-zergerân idi.

Bu hakîr dahi Murâd Hân-ı Gâzî gibi mücâhidün fî sebîlillâh pâdişâh-ı Cem-cenâb’ın sohbeti ile müşerref olup du‘â-yı hayrları ile Bağdâd seferinden mukaddem Harem-i hâsdan kırk akçe ile sipâh zümresine çıkup behre-yâb olduk, v*e’s-selâm*.

Merhûm u mağfûrun leh **Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘ efendimiz asrında olan vüzerâ kapudan paşaları beyân eder**

Evvelâ Vezîr Kapudan Receb Paşa: Karadeniz’de üç yüz pâre Kazak şaykasıyla ceng edüp mansûr u muzaffer Der-i devlete geldüği sene (–) târîhinde bâlâda tahrîr olunmuşdur.

Andan {Kapudan Halîl Paşa: (–) el-asl idi. Akdeniz’de Kara Cehennem nâm bir kâfir gemisine râst gelüp üç gün cengden sonra Kalavra kıyılarında feth etmişdir kim devlet-i Âl-i Osmân’da görülmek değil belki eyle bir gemi binâ olunmamışdır. İçinde değirmeni ve hammâmı ve kıçında bâğçesi var idi}.

Kapudan Çelebi Hasan Paşa: İslâmbol kurbünde Çatalca nâm kasabada bir yeniçerinin oğludur. Hünkâr Çâşnigîrbaşısı Mehemmed Ağa’ya hidmet edüp andan Kızlar Ağası Mustafâ Ağa’nın kethudâsı olup Sultân Ahmed ibtidâ Edirne’ye giderken Kızlar Ağası Hasan Çelebi’yi

hünkâr kapucubaşısı ve andan imrâhor-ı kebîr ve kapudan paşa etdi. Fî Şevvâl sene 1035. Sâhil-i nehr-i Özi'de iki pâre kal'alar inşâ etdi. Andan sene 1040 târîhinde ma'zûl olup Rûmeli'ne asker sürmeğe gitdükde Yenişehir'de füc'eten merhûm oldu, sene 1041.

Andan Kapudan Vezîr Cânpûlâdzâde Mustafâ Paşa: Dâmâd-ı pâ[di]şâhî olup Murâd Hân'ın hemşîresi Fâtıma Sultân'ı tezvîc etmişdir. Sene 1040'da kapudan olup Akdeniz'de küffâr gemilerinin nâm [ü] nişânın ref' edüp kaht [u] galâdan cemî'i kâfiristân el-amân diyüp tâ Mağrib-zemîninde Sebte Boğazı'na ve Malta ve Çiçilya ve Mankortonya ve Kalavra ve Tementis kıyıların harâb [ü] yebâb edüp Atina nâm şehrimiz limanında bir kal'a-i azîm inşâ etmişdir kim gûyâ Cânpûlâd'ın pûlâd-ı Nahşivânîsidir. Henüz nâ-tâmam iken kapudanlıkdan ma'zûl edüp Rûmeli eyâleti ihsân olunup eyâlet-i mezbûr ile ***[73b]*** Revân seferine me'mûr olup bir asker-i deryâ-misâl cem' etmişdir kim Okmeydânı ve Kâğıdhâne ve Karadeniz Boğazı ve Çatalca'ya varınca asker cihânı dutup Beşiktaş'dan Üsküdar'a yüz pâre at gemisiyle kâmil üç ayda ubûr etdiler. Ba'dehu Revân'a gitdiler.

Andan Kapudan Ca'fer Paşa oldu. Sene 1043. Bostâncıbaşılıkdan bir şedîd kapudan oldu kim cemî'i kâfiristâna velvele verdi. Hattâ bin kırk üç ıyd-i adhâsının evvelki günü Akdeniz'de Kesendire ve Koloz kal'aları mâbeyninde üç pâre İngilis galyonlarına râst gelüp bir gün ceng-i azîm olup İngilis kâfirleri âteş-perest olmağile iki gemiyi âteşe urup ihrâk bi'n-nâr olup, âye[t]: [54] mazmûnı üzre kâfirleri gark olurken cümlesin rû-yı deryâdan filikalar ile cem' etdiler ve bir keştîsi ihrâk olunmadan feth etdiler. İki yüz pâre yatırdma top çekerdi. Huzûr-ı Murâd Hân'a mâl-â-mâl mâl-ı ganâyim ile şâdumân ederek getirdiler.

{Dedim ey Evliyâ serdâra bir beyt

Cihânda oldu târîh bu gazânız.

Sene 1043}

Andan Deli Hüseyin Paşa kapudan olup kapudanlık ile Revân seferine revâne oldu. Ve ba'dehu Mısır ihsân olunup,

Yerine yeniçeri ocağında neşv [ü] nemâ bulan Âkıl Kara Mustafâ Paşa kapudan oldu. Arnavud asl idi. Ammâ müdebbir ü kâmil [ve] hayr-hâh-ı devlet idi. Kapudanlık ile Bağdâd seferine gidüp,

Yerine Piyâle Kethudâ tershâne ağası iken kâ'immakâm olup iki yüz pâre gemiyle Karadeniz'e donanma-yı hümâyûn ile deverân ederken Azak deryâsı boğazında Çoçka nâm sığlarda iken yüz pâre Kazak-ı âk şaykalarına râst gelüp bir ceng-i azîm edüp yetmiş pâre fırkatesin hatmanları ile feth edüp ol şeb-i zulmetde sığ deryâ içre gayrı Kazak şaykaları taşra Karadeniz'e çıkup firâr etdiler. Akîblerince Piyâle Kethudâ bu la'înleri kova kova cezîre-i Taman kurbünde nehr-i

Kuban Karadeniz’e munsab olduğu mahalde Adahon boğazıyle Yeleşke boğazından içeri ol sazlığ ve bataklık ve hınzîr bataklığı içre girüp pinhân oldular.

Ale’s-sabâh ki oldu Piyâle Kethudâ iki yüz pâre firkate ve kadırga ve kalyeta ile boğaz ağzın alup yatdı. Küffâr dahi cümle gemilerin ol bataklıkdan çıkarup arkaları ile karadan bir gayrı buhayreye koyunca boğaz ağzında Piyâle Kethudâ hâ’ib ü hâsir kalınca kara tarafından Özi eyâletine mutasarrıf Koca Ken‘ân Paşa ve Tatar Hân Selâmet Geray Hân küffârın bu re’y [ü] tedbîr ile firârın görünce Piyâle Kethudâ‘ya haber edüp derhâl Piyâle Kethudâ,

“Salpa demir avanta kürek” diyerek Taman cezîresin dolaşup fi’l-hâl küffârın rehâ bulacağı boğazı dahi aldılar.

Küffâr ol buhayre içre kara cânibi Tatar ve Ken‘ân Paşa deryâ tarafı donanma ile beğler ve paşalar âhir Adahon boğazında ol sazlık içre gemilerin bir tabur-ı azîm edüp yedi gün yedi gece berren ve bahren ceng-i azîm olmuşdur kim hâlâ Adahon cengi dillerde dâstândır.

Âhirü‘l-emr devlet-i Murâd Hân’da iki yüz pâre gemiden biri halâs olmayup on bin küffâr-ı hâksârı pâ-beste ve dil-haste alay-ı azîm ile Âsitâneye getirüp haçlı bayrakların ser-nigûn edüp Sarâyburnu’ndan içeri girüp şâdumânlar ederek kâ’immakâm Mûsâ Paşa’dan hil‘at-ı fâhireler geyüp tershânede lenger-endâht oldular.

Ve bu feth-i zafer-meserret Murâd Hân’a arz olunup Bağdâd muhâsarada iken bu haber-i meserret vardıkda pâdişâh-ı heft-kişver ve cümle guzât-ı müslimîn şâdumânlıklar etdiler. {Târîh-i kapudan şüden-i Musâhib Silihdâr Mustafâ Paşa:

Kapudan oldu hâlâ Mustafâ Paşa mübârek-bâd.

Sene (–)}

Bağdâd avdetinden sonra Siyâvuş Paşa kapudan oldu. Abaza asl idi. Silihdârlıkdan kapudanlık ile çıkup bir şecî‘ vezîr-i dilîr idi. Hergiz rüşvete mâ’il değil idi. Kapudanlığına târîhdir:

Dâd-ı Hak kıldı Siyâvuş‘u kapudan vezîr.

Sene (–).

Lâkin Tershâne-i Âmire halkı mâl-ı pâdişâhîyi ekl [ü] bel‘ etmede sâhib-fünûn olup Siyâvuş Paşa mâni‘ olması haysiyyet ile azebistân halkının hüsn-i zindegânîsi olmayup ma‘zûl olunup Murâd Hân’ın zamân-ı asrında kapudanlık Siyâvuş Paşa’da tamâm oldu.

Murâd Hân’ın zamân-ı devletinde olan şeyhülislâmları ve gayrı kibâr-ı ulemâları beyân eder

Evvelâ meşâyih-i İslâm ibn Şeyhülislâm Yahyâ Efendi ibn Zekeriyyâ

Efendi’dir. Bin otuz bir Receb’inde Hocazâde Es‘ad Efendi tekâ‘üd ihtiyâr edüp Yahyâ Efendi mesned-nişîn-i fetvâ oldular. Hîn-i cülûsda bunlar müftî idi.

Ba‘dehu ***[74a]*** bin otuz ikide Yahyâ Efendi köşe-nişîn olup yine Es‘ad Efendi şeyhülislâm oldu ve sene 1034 Şa‘bân’ında intikâl edüp def‘a-i sânîde yine Yahyâ Efendi şeyhülislâm oldu ve ba‘dehu Receb Paşa mekriyle mütekâ‘id oldu.

Andan (–) sene 1041 Hüseyin Efendi müftî oldu. Fetret-i askerde azl u nefy olunup İskender Çelebi bâğçesi’nde ma‘nûkan bostâncıbaşı şehîd edüp leb-i deryâda defn etdiler.

Ba‘dehu sene 1043 târîhinde yine Yahyâ Efendi sâlisen şeyhülislâm-ı mü’ebbed oldu, *sellemehullâh.* Hakîre Çehârşenbebâzârında Tavâşî Mehemmed Ağa câmi‘inin ser-mahfilliğin ve devir-hânlığın ve na‘thânlığın ihsân edüp her cum‘a na‘t-ı şerîf-i Server-i dü-cihânı hidmetinde olup cihân cihân Yahyâ Efendi’nin hayr du‘âları evrâdına müdâvim olup her cum‘a huzûrlarına varmağa mülâzım idik. Eğer evsâf-ı hüsniyyâtın tahrîr eylesek bir müdevven olur.

Kethudâ Mustafâ Efendi yevm-i cülûsda Monlâ Alî yerine sadr-ı Rûm oldu sene 1034.

Ba‘dehu Bostânzâde Efendi sadr-ı Rûm’dan mütekâ‘id iken Hekîmbaşı Mûsâ Efendi yerine Anatolu oldu sene 1031.

Ba‘dehu Bostânzâde Yahyâ Efendi bürâderleri yerine sadr-ı Rûm oldu. Fî selh-i Safer sene 1032.

Ba‘de sümme azl u nâsb el-Mevlâ Azmîzâde Efendi. Fî Zilhicce sene 1032.

Ba‘dehu Sâlih Efendi yevm-i cülûsda Hâce Abdullâh Efendi yerine İslâmbol monlâsı olmuşken ol gece ma‘zûl oldu sene 1032.

Ba‘dehu Çeşmî Mehemmed Efendi İslâmbol oldu ve sümme azl yerine Hasan Efendi oldu.

Sümme azl ve Çeşmî Efendi sâlisen İslâmbol olup yine ma‘zûl olunca yerine Sâlih Efendi İslâmbol oldu sene 1032.

Sadru’l-ulemâ-yı Rûm Hüseyin Efendi hîn-i cülûsda sadr-ı Rûm bulunup ba‘dehu mütekâ‘id oldu ve Bostânzâde Mehemmed Efendi dâmâdı Kemânkeş Alî Paşa devletinde azl olundu sene (–).

Ve Abdülganîzâde Mehemmed Efendi def‘a-i sânîde sadr-ı Rûm olup ba‘dehu mütekâ‘id oldu sene 1034.

Ve Şerîf Mehemmed Efendi Anatolu’dan Rûm’a nakl olunup ba‘dehu mütekâ‘id oldu sene 1035.

Ve Kara Çelebizâde Mehemmed Efendi def‘a-i sânîde sadr-ı Rûm olup Gürcî Mehemmed Paşa katlinde azl olundu sene 1035.

Hüseyin Efendi def‘a-i sânîde sadr-ı Rûm olup ba‘dehu mütekâ‘id olmuşdu sene 1037.

Ve Azmîzâde Mustafâ Efendi Anatolu’dan ma‘zûl olup sadr-ı Rûm oldu ve ma‘zûl oldu sene 1038.

Ve Hasan Efendi Anatolu’dan mütekâ‘id iken sadr-ı Rûm olup azl olundu sene 1039.

Ve Bostânzâde Yahyâ Efendi Anatolu’dan ma‘zûl iken sadr-ı Rûm olup mütekâ‘id oldu sene 1039.

Ve Ebû Sa‘îd Efendi Anatolu’dan Rûm’a nakl olunup mütekâ‘id oldu sene 1041.

Ve Hüseyin Efendi def‘a-i sânîde sadr-ı Rûm olup şîr-pençe marazından fevt oldu deyü haberi gelince Çeşmî Efendi yerine sadr-ı Rûm olup Hüseyin Efendi’nin şîr-pençeden fevti hilâf-ı vâkı‘ olup yine Hüseyin Efendi Rûm ve Çeşmî Efendi’ye Anatolu mukarrer oldu sene 1041.

Ve Hüseyin Efendi def‘a-i râbi‘de sadr-ı Rûm olup makâm-ı fetvâya terfî‘ olundu fî sene 1041.

Ve Kara Çelebizâde Mehemmed Efendi def‘a-i sâlisde sadr-ı Rûm olup mat‘ûnen merhûm oldu sene 1042.

Ve Abdullâh Efendi Anatolu’dan Rûm’a nakl olundu. Bostânzâde Yahyâ Efendi Anatolu iken bürâder-i mihterleri yerine sadr-ı Rûm olmuşlar idi. Cülûs-ı hümâyûndan sonra azl olundular sene 1032.

Ve Azmîzâde Efendi İslâmbol’dan ma‘zûl iken sâdr-ı Anatolu olup azl olundu sene 1032.

Ve Şerîf Mehemmed Efendi def‘a-i sânîde Anatolu’dan mütekâ‘id iken tekrâr Rûm’a nakl olundu sene 1034.

Ve Alî Çelebizâde Abdullâh Efendi İslâmbol’dan ***[74b]*** ma‘zûl iken sadr-ı Anatolu oldu, ba‘dehu azl oldu sene 1035.

Ve Hüseyin Efendi İslâmbol’dan ma‘zûl iken sadr-ı Anatolu olup ba‘dehu ma‘zûl oldu sene 1037.

Ve Ebû Sa‘îd Efendi İslâmbol kazâsından nakl olunup ba‘dehu Rûm’a terfî‘ olundu sene 1039.

Ve Ebussu‘ûdzâde Efendi İslâmbol’dan mütekâ‘id iken sadr-ı Anatolu olup azl olundu sene 1041.

Ve Hoca{zâde} Abdullâh Efendi İslâmbol’dan munfasıl iken Anatolu

sadrı olmuşlar idi. Hüseyin Efendi hayâtda olmağile hilâf-inhâ olunup yeri yine mukarrer kılındı.

Ve Çeşmî Efendi dahi Anatolu'ya avdet olunup Hocazâde Abdullâh Efendi aralıkda kaldı sene 1041. Ve Çeşmî Mehemmed Efendi Rûm olmuşken on günden sonra Anatolu'ya avdet olunduğu hilâf-ı kânûn idi. Ba'dehu Hüseyin Efendi müftî oldukda tekrâr halef olundu sene 1041.

Ve Hocazâde Abdullâh Efendi mükerrer Anatolu olup Kara Çelebizâde mahlûlünden Rûm'a nakl olundu sene 1042. Ve Monlâ Ahmed Efendizâde Nûh Efendi atalığı ile âsûde-hâl idi. Biri Rûm ve biri Anatolu idi.

{**Murâd Hân defterdârların bildirir**

Târîh-i defterdâr şüden-i Mehemmed Paşa:

Ehl-i cûd oldu yine defterdâr.

Sene (–)}

{**Fasıl 93**}

Sultân Murâd Hân-ı Râbi'in devr-i adlinde olan İslâmbol mollâların beyân u ayân eder

Evvelâ Çeşmî Mehemmed Efendi sene [10]42.

Ve Sâlih Efendi fâriğ oldu sene [10]31.

Ve Hidâyetullâh Efendi azl olundu sene [10]33.

Ve Uşşâkîzâde Efendi ba'dehu azl oldu sene [10]34.

Ve Ebû Sa'îd Efendi ba'dehu azl sene [10]35.

Ve Tulumcu Hüsâm Efendi ba'dehu azl sene [10]35.

Ve Ebussu'ûdzâde Efendi sonra azl sene [10]36.

Ve Ebû Sa'îd Efendi def'a-i sânîde Anatolu'ya nakl olundu sene [10]38.

Ve Nûh Efendi ba'dehu azl sene [10]39.

Ve Receb Efendi ba'dehu ma'zûl sene [10]40.

Ve Mûsâ Efendi azl sene [10]41.

Ve Çivizâde Efendi Galata'ya nakl olundu becâ-yı Hüseyin Efendi sene [10]42.

Ve Mahdûm Hüseyin Efendi Edirne'den İslâmbol olup bî-cürm cezîre-i Kıbrıs'a nefy olunup anda merhûm oldu sene [10]43.

Ve Azîz Efendi mahdûmu Kara Çelebizâde azl olunup bu dahi bî-günâh Kıbrıs'a nefy olundu sene [10]44.

{Târîh-i re'îsü'l-etıbbâ şüden-i Emîr Çelebi:

Hikmetiyle oldu Eflâtûn etıbbâya re’îs.

Sene (–)}

{**Fasıl 94**}
Sultân Murâd Hân’ın asrındaki yeniçeri ağaların beyân eder

Evvelâ Çeşteci Alî Ağa ve Kara Mustafâ Ağa ve Bayram Ağa ve Husrev Ağa ve Mehemmed Kethudâ Ağa ve çavuşbaşılıkdan çıkma Alî Ağa ve Halîl Ağa ve Süleymân Kethudâ Ağa ve Hasan Ağa el-kâtib ve Hasan Halîfe Ağa el-maktûl ve Mustafâ Ağa ve Köse Mehemmed Ağa ve diğer Mehemmed Ağa.

.....(2 satırlık yer boş).....

{**Fasıl 95**}
Sultân Murâd Hân-ı Gâzî Bağdâd-ı behişt-âbâd’ı feth edüp dârü‘s-saltanatı‘l-aliyyeye gelüp Akdeniz’de cezîre-i Malta üzre bizzât kendüleri cezîre-i Mora’da Avarin’e {**varup**} **andan Donanma-yı hümâyûna süvâr olup Malta gazâsına himmet buyurdukların alâ kadri’l-imkân ayân ü beyân olunur**

Evvelâ sebeb-i ınân-ı azîmet-i gazâ-yı Malta oldur kim Akdeniz cezâyirlerinde ve sevâhil-i bahrde olan vilâyet-i Cezâyir ve vilâyet-i Tûnus ve Tarabulus ve Mora ve Kıbrıs ve Rodos ve gayrı bilâd-ı müslimîn ahâlîleri ve cümle gâzîleri ve Akdeniz kapudanları cümle Der-i devlete gelüp Malta küffârından ve ana tâbi‘ sâ’ir kâfiristânın millet-i nasârâlarında[n] şikâyet edüp sâ’ir bilâd-ı İslâmın ulemâ ve sulehâlarından arz [u] mahzarlar getirüp,

“Bahr-i Sefîd’in cemî‘i bender [u] iskeleleri ve cezâyirâtları elden gitdi ve Mısır yoluna tüccâr ve huccâc ve züvvâr gitmeden kaldı. Ve memâlik-i mahrûsalar küffâr-ı bed-girdâr-ı murdârın tecâvüzleri hadden efzûn tecâvüz eylediler.

Bâ-husûs Mora cezîresi içinde cenûb tarafı nihâyetinde bir burunda sa‘b ve çengelistân yerde Manya nâm bir ***[75a]*** vilâyet vardır sene (–) târîhinde ecdâd-ı izâmın Ebü‘l-feth Mehemmed Hân feth edüp emn [ü] emânda iken bu ân pâdişâhımızın zamân-ı sa‘âdetinde Manya küffârı âsî olup elli bin küffâr ile Malta’ya tâbi‘ olup yüz pâre yarar firkate ve balkarmatalar ile Akdeniz içre cezîre-i Rodos’u ve İstanköy’ü ve Sakız’ı ve cezîre-i Susam’ı ve İlimni ve Midilli cezîrelerinin kurâ ve kasâbatların nehb ü gâret edüp her sene re‘âyâlarından harâc u bâc alup diyârların târâc ve halkını ac u zâc ve bir habbeye muhtâc eder oldular.

Ve her sene tüccâr ü züvvâr ve huccâcdan ve gayrı sevâhil-i bahrde olan belîde ve kasabâtlardan beher sene kırk elli bin ibâdullâh esîr-i pâ-beste [ve] dil-haste olup mâl [u] menâlleri gâret olur.

Ve azametlü padişâhımıza arz-ı bî-mikdârımız oldur kim Kapudan Cânpûlâdzâde Mustafâ Paşa lalan kâfiristânın Monkortonya ve Kalavra ve Çiçilya ve Korsika ve Sardilya ve Tementis câniblerin nehb ü gâret edelden berü bir donanma-yı hümâyûn’un ol tarafda baş

göstermemek ile cümle küffâr ve Malta küffârı baş kaldırmışlardır.

Ve cümle kefere ve fecereler yüz bulup gün-be-gün fitne ve fesâdları efzûn ve şekâvetleri hadden bîrûn olup dâ'imâ leb-i deryâda olan diyârları nehb [ü] gâret edüp ol mübârek câmi'-i şerîfleri telvîs edüp belîdeleri ihrâk bi'n-nâr ederler. Ve her sene bu gûne fitne ve fesâd temelin bırağup gûnâ-gûn şeytanat damın bünyâd etdikleri pâdişâhımın serîr-i sa'âdetine arz olundu. Fermân pâdişâhımındır"

deyü bu gûne arzlar ve gûnâ-gûn feryâdnâmeler kırâ'at olunup mefhûmu ma'lûm olunca bu arzları Kara Mustafâ Paşa telhîs ile Pâdişâha gönderüp ol dahi kırâ'at edüp ol an Kara Mustafâ Paşa ile Kapudan Siyâvuş Paşa ve Tershâne kethudâsı Piyâle Kethudâ ve yetmiş aded deryâ beğlerinden Bekir Paşa ve Hüsâm Paşa ve Abdurrahmân Paşa ve Köse Alî Paşa ve Memi Paşa ve Ca'fer Paşa ve Kâsım Paşa ve Cığaloğlu ve Hüsâmoğlu ve Moralı Maryoloğlu Mustafâ Paşa ve Hasan Beğ ve Manca Çarıkoğlu ve Elvân Kapudan ve Melemenlioğlu ve Mustafâ Korsa kapudanlar ve'l-hâsıl yetmiş aded deryâ beğleri ve Tershâne-i âmîrenin maslahat-güzâr iş-erleri ve ser-i kârda olan umûr-dîde ihtiyârları ba'de'l-meşvere "Tershâne-i âmîrenin her gözünde birer yarar başdarda ve sâ'ir vâsi' yerlerde yigirmi aded seksener marankoz arşını çekdirir mavunalar binâ oluna" deyü fermân-ı şehriyârî olup Rûznâmeci İbrâhîm Efendi yediyle hazîne mührüyle memhûrlu Kapudan (–) Paşa'ya ve Tershâne kethudâsına ve Tershâne emîni Sâlih Efendi'ye iki bin kîse-i Rûmî verüp mühimmât [ü] levâzımâta masrûf etmeğe başlayup cemî'i memâlik-i Âl-i Osmân'a asker sürmeğe Dergâh-ı âlî kapucubaşıları gidüp beri tarafda Tershâne dîvânhânesi kurbünde beş göz tershâne var idi, anları münhedim edüp üç aded göz yapdılar kim her biri birer kârbânsarây-misâldir. Anların içinde bizzât sa'âdetlü pâdişâha mahsûs bir pâre mücevher taht-ı sultânü'l-bahr başdarda ve iki aded yeşil melek mavunalara *bism-i İlâh* ile mübâşeret olundu. Her keştînin kıçları tershâne gözlerinin evce ser-çekmiş tâk-ı Kisrâlarına berâber idi.

Murâd Hân'ın himmetiyle ve Tershâne emîni Sâlih Efendi'nin sa'yiyle iki kıt'a mavuna ve bir kıt'a başdarda binâ olunmuşdur kim Nûh Necî asrından berü yedi ka[t] deryâda bu gûne zevrak u merâkibler inşâ olunmamışdır. Üç ayda üçü dahi itmâm bulup rû-yı deryâya üçü dahi enüp gûyâ deryâ üzre birer kûh-misâl âmâde dururlardı.

Mavunalar yetmiş oturak olup yüz kırk aded cenâheyn-vâr yemîn ü yesârında küreklerinde sekizer forsa ve her birinde biner huddâm ve biner yarar müsellah asker var idi. Ve her birinin kıçında ve başında ellişer aded kırkar vukıyye gelir demir gülleler atar balyemez toplar ***[75b]*** ve yemîn ü yesârında sağîr ü kebîr yüzer aded şayka ve kolumburuna ve saçma ve zarbzan ve şâhî ve muşkat topları var idi.

Ve’l-hâsıl evvelbahâr olunca İslâmbol’da iki yüz pâre baştarda ve kadırga ve kalyeta ve kanca kıçlı forsa kadırgalar bî-kusûr alesta olup lenger-endâht olup her birine üçer kat mühimmât ü levâzımât ve levendât verildi.

Ve bâlâda tahrîr olunan filân ibn fülân yetmiş pâre beğlerin birer ve ikişer yedekleri ile yüz pâre çekdirir alesta ve sugurya ve palpa ve müsellah ve mükemmel deryâ kuşu gemileri ile on iki Cezâyir kadırgası ve on iki Tûnus ve on iki Tarabulus ve altı kadırga Mısır İskenderiyyesi ve Reşîd ve Dimyât’ın ve altı kadırga cezîre-i Kıbrıs’ın ve altı aded cezîre-i Rodos’un ve altı aded cezîre-i İstanköy ve cezîre-i Sakız ve İlimni ve Midilli’nin ve altı kadırga dahi cezîre-i Mora’nın, bu mezkûrûn kadırgalar cümle bir yerden Âsitâne-i sa‘âdete gelüp tershâne-i âmîrede cümle beş yüz pâre kadırga oldu.

Ve beş yüz pâre kalyonlara sâ’ir mühimmât ü levâzımât ve cebehâne ve sâ’ir mîrimîrân ve erbâb-ı zü‘amâ ve erbâb-ı tîmâr ve lağımcı ve çerâhor tâ’ifesi konmak içün beş yüz pâre karavana kalyonlardan Kara Hâce kalyonu ve Bodur Ca‘fer ve Memiş Kapudan ve Karamanlı Alî ve Topal Muharrem ve Sarı Solak ve Kartaloğlu ve Katrazoğlu ve Kalafatoğlu ve Solak İbrâhîm Çelebi ve Kara Solak ve Abâcıoğlu ve Ciminni ve Tafralı ve Bâğçeli ve Yüz Arşın ve İskerledoğlu nâm karavana kalyonların her biri dörder anbârlı yüzer pâre top çeker karavanalardır kim yılda bir kerre Mısır’a sefer edüp altı ayda dolar ve altı ayda boşalır kûh-ı bî-sütûn-misâl gemiler idi kim bir pâdişâh asrında ikisi bir yere cem‘ olmamışdır. Her birinin beşer yüz levendâtı ve beşer yüz huddâmı vardır. Ve her birine ikişer bin asker konup âmâde durdular.

Ve bu karavanalardan mâ‘adâ yedi yüz barça ve galyon ve pink ve burtun ve şitiye ve şayka ve kara[mür]sel ve’l-hâsıl bu makûle yedi yüz pâre pür-silâh keştîlere mühimmât ve cebehâne ve sâ’ir levâzımâtları ile leb-ber-leb asker doldurup yedi yüz pâre gemiye cümle taraf-ı pâdişâhîden kirâları verilüp hâzır-bâş oldular.

Ve’l-hâsıl cümle kadırga ve kalyonlar ve şayka ve karamürseller cümle bin yedi yüz pâre yelken olmak üzre liman-ı âmirede hâzırbaş olup,

{Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘ vedâ‘-ı mülk-i fanî edüp saltanat-ı câvidânîye rıhlet etdiklerin mersiyeleriyle ayân u beyân eder}

Sa‘âdetlü pâdişâhın dahi tuğ u serâperdesi Dâvûd Paşa’ya meks-i hıyâm olmak sadedinde iken pâdişâh-ı âlî-nejâd bâ-heme ibtilâ-yı nikrîz ü herem ve {mübtelâ-yı} emrâz-ı müzmine ve sakam ve âlâm [u] şedâyid-i sefer ü sakar ıztırâbından şikeste-hâtır olup girde-bâliş-i nâliş üzre âh-ı enîn ile bî-mecâl ve halâs olması muhâl hâle düşdü. Çün mutlakâ vücûd-ı benî âdem [55] nass-ı kâtı‘ına mazhar düşüp âkıbetü‘l-

emr kabza-i ecele düşer. Beyt:

Eğer dünyâ bekâ bûdî Muhammed Mustafâ bûdî

Eğer hüsneş bekâ bûdî ne mürdî Yûsuf-ı Ken‘ân

mazmûnunca ecelden ne mümkün halâs olmak. Hükemâ-yı kudemâ aklıyla bir mûy-ı rakîki kırk yarup akdan karayı fark etdiler ve eflâke ilm-i hendese ile nerdübânlar bulup riyâzât [u] mücâhede ile âsumâne urûc edüp maksûd [u] merâmlarına yetdiler. Ammâ ecel derdine dermân bulmadılar ve netîce-i ecelden bir câ-yı menâs bulup ol musîbetden kurtulmadılar. Pes bu pâdişâh-ı merhûm dahi maraz-ı mevte şifâ bulmayup [56] emrine *“ne‘am”* deyü emr-i Cenâb-ı Bârîye imtisâlen vedâ‘-ı saltanat-ı fânîden pâdişâh-ı dâr-ı bâkî oldu sene (–). Menzili Firdevs-i berîn ola.

Mersiye-i merhûm Gâzî Murâd Hân:

Dâd elinden bî-bekâ gerdiş-i devvâr âh-dâd

Sen murâdın aldın ammâ halkı etdin nâ-Murâd

Böyle bir şîr-i Hudâ‘yı hâke saldın âh-kâr

Kime dâd etsen elinden kim ede feryâd [u] dâd

Cemî‘i ümmet-i Muhammed’e mâtem düşüp Atmeydânı‘nda siyâh donlu ***[76a]*** atların diyâr-ı ademe salup kendüyi pederi Sultân Ahmed Hân cenbinde defn edüp yerine Sultân İbrâhîm {Hân} pâdişâh oldukda Kara Mustafâ Paşa müstakil sadrıa‘zam, Kara Hasan Paşa defterdâr-ı mu‘azzam ve Abdürrahîm Efendi şeyhülislâm-ı hümâm-ı akdem bulunup Sultân Murâd Hân merhûmun donanması hebâya gitmesin içün yine Akdeniz’e donanma-yı hümâyûn çıkdı. Ammâ gûyâ bî-cân çıkdılar.

Âhir mavunanın biri gark olup Akdeniz’de ol kadar maslahat dahi görülmeyüp rûz-ı Kâsım’dan sonra cümle asâkir-i İslâm Der-i devlete gelüp karâr etdiler.

Ve Murâd Hân’ın bir mavunasın teberrüken Tershâne-i Âmire’de kara dağ gibi kara gemiyi kara katrân ile mâtem donuna müstağrak edüp Şâhkulu İskelesi kurbündeki büyük gözlerin birisine çekdiler.

Hikmet-i Hudâ baht-ı dünyâ Malta küffârının imiş eyle bir re’y [ü] tedbîr sâhibi pâdişâh-ı Cem-cenâb merhûm olup bu kadar masrûf hebâya gidüp Malta ve gayrı küffârlar halâs oldular. Hemân *el-abd yüdebbir vallâh yukaddir*‘e [57] havâleden gayrı çare yokdur. Tasdîk-i kelâm.

Ba‘dehu efendimiz Kara Mustafâ Paşa hazretlerinin lisân-ı gevher-nisârlarından mesmû‘umuz olmuşdur kim “Eğer Cenâb-ı Bârî yârî kılup pâdişâh-ı mağfûr altı ay hayâtda olsa berde ve bahrde cümle küffâr kıralları harâc-güzâr olmaları mukarrer idi. Hattâ İşpanya ve Malta

küffârları, Dobra-Venedik Hersek'in mâbeyne vâsıta koyup İşpanya Kızılelma'yı ve Malta küffârı cezîre-i Malta'yı ve altı pâre kadırgasın pâdişâha vermeğe ta'ahhüd etmişler idi. Ammâ takdîr-i ezel bu imiş" deyü bu kelâmı Kara Mustafâ Paşa'dan istimâ' etdik, v*e's-selâm.*

İcmâl-i cülûs-ı Sultân İbrâhîm Hân-ı şehîd ibn Sultân Ahmed Hân
tâbe serâhümâ

Fî şehr (–) sene 1049. Merhûm Sultân Ahmed Hân'ın yedi şehzâdesinden İbrâhîm Hân küçük idi. Mevlûdu Tershâne bâğçesi'nde mütevellid olmuşdur. Hîn-i cülûsunda (–) seneye bâliğ idi. Ammâ âkıl [u] bâliğ değil idi.

Târîh-i cülûs-ı İbrâhîm Hân güfte-i (–):

Yine kadr ü şeref buldu serîr-i mülk-i Osmânî

Erişdi âfitâb ü âsumâna efser ü deyhim

Yazıldı resm-i Osmânî ile teşrîfine târîh

Cülûs-ı pâdişâh-ı dâd-ger Sultân İbrâhîm.

Sene 1049.

Diğer târîh:

Halledallâhu mülke İbrâhîm (–)

.....(2 satırlık yer boş).....

Zamân-ı hilâfetinde olan vüzerâları bildirir: Yevm-i cülûslarında Kara Mustafâ {Paşa} vezîr-i a'zam bulunup ibkâ olundu. Ve halk-ı âlem râhat olup (–) sene sadrıa'zam olup âhir-i kâr hasûd-ı nüdemâ-yı şehriyârî ığvâları ile katl olunacağın bilüp Hâs bâğçeden sarâyına firâr edüp der-akab tebdîl-i câme sarâyından taşrada Mûsâ Paşa sarâyı önünde Bostâncıbaşı Sarhoş İbrâhîm Paşa râst geldüği mahalde bir Uskok bostâncı, başına bir tüfeng kundağı urup şehîd etdiler ve na'şın Parmakkapu'da türbesinde defn etdiler.

Andan mühür Şâm-ı Şerîf'de Cüvân Kapucubaşı sadrıa'zam oldu, [Sene] (–). Andan ma'zûl olup Girid'e serdâr olup andan vefât etdi.

Andan Sâlih Paşa vezîr-i a'zam oldu. Livâ-i Hersek'de kasaba-i Lubin'den Bosnavîü'l-asl idi sene (–) sadrıa'zam olup Tezkireci Ahmed Paşa'nın mekriyle ma'nûkan hürr-i şehîd etdiler.

Andan Ahmed Paşa-yı Hezerpâre sadrıa'zam oldu (–) sene sadâretde olup gulû-yı âm havfından ihtifâ edüp Mevlevî Dervîş Mehemmed Paşa bulup ma'nûkan katl edüp lâşe-i pür-şikemin Atmeydânı'na bırağup na'şını der-akab kul pâre pâre etdiler. Ol gün ol gulûda mülakkab-ı kabîh Oğlan Püzevengi nâm (–) ve Hünkâr musâhibi Hâce Cinci nâm ***[76b]*** (–) Atmeydânı'nd[a] cümle ulemâ ve sulehâların izniyle pâre pâre eyleyüp leşlerin Ahmed Paşa lâşesi yanına bırakdılar.

Sultân İbrâhîm Hân'ın asrında olan şeyhülislâmları bildirir:

.....(2 satırlık yer boş).....

Zamân-ı İbrâhîm Hân'da kadı'askereynleri bildirir:

.....(2 satırlık yer boş).....

Saltanat-ı İbrâhîm Hân'da İslâmbol mollâlar[ı] bildirir:

.....(2 satırlık yer boş).....

Devlet-i İbrâhîm Hân'da hekîmbaşı ve müneccimbaşıları bildirir:

.....(2 satırlık yer boş).....

Asr-ı İbrâhîm Hân'da olan vezâret ile defterdârları bildirir:

.....(2 satırlık yer boş).....

Ahd-i İbrâhîm Hân'da nişâncı paşaları beyân eder:

.....(2 satırlık yer boş).....

Divel-i Hân-ı İbrâhîm'de yedikubbe vezîrlerin bildirir: Târîh:

.....(2 satırlık yer boş).....

Mülûk-i İbrâhîm Hân'da olan eyâlet vüzerâların beyân eder:

Târîh-i Mehemmed Paşa eş-şehîd Boynueğri:

Mîrimîrân-ı Haleb oldu, Mehemmed Paşa.

Sene (–).

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Hükm-i İbrâhîm Hân'da âsî olan vüzerâları ayân [ü] beyân eder: Varvar Alî Paşa, Sivas vâlîsi iken İbrâhîm Hân İpşir Paşa hâtûnu Mavrol kızın taleb etdikde Varvar Paşa "Nâ-şer'îdir vermem" deyince Sivas'dan ma'zûl olup katline fermân vardıkda başına asker cem' edüp "Şer'ile da'vâm vardır" diyerek gelirken Köpürlü Mehemmed Paşa'yı bozup Çerkeş nâm mahalle geldikde İpşir Paşa ale'l-gafle Varvar'ı basup İpşir içün âsî olmuşken İpşir Varvar'ı katl etdi sene (–).

Fermân-ı İbrâhîm Hân ile Yeni Sarây'da binâ olunan kasırların târîhlerin bildirir:

Dedi fermân ile târîh-i binâsın Cevrî

Nüzhet-âbâd-ı cedîd oldu bu kasr-ı âlî.

Sene (–).

Târîh:

Bu müferrah menzilin Cevrî dedi târîhini

Seyr içün oldu binâ bu kasr-ı Sultân-ı cihân.

Sene (–).

Târîh:

Mübârek eylesün Mevlâ bu âlî kasr-ı zîbâyı.

Sene (–).

Târîh:

Keştî mübârek ola yâ Rab {yümnile bu zevrak-ı zîbâ.

Sene (–)}.

Der-zikr-i şehzâdegân-ı İbrâhîm Hân

Du‘â-i hayr ile Cevrî dedi Şehzâdeye târîh

Ola Sultân Mehemmed âfitâb-ı matla‘-ı ikbâl

Târîh-i bî-nazîr: (–) (–) (–) (–)

Nûrdur geldi Mehemmed sulb-i İbrâhîm’den.

Sene (–).

Târîh-i diğer:

Vechini bir ârife sordum dedi târîh içün

Geldi dünyâya vücûdu Hân Mehemmed yümnile.

Sene (–).

.....(1 satırlık yer boş).....***[77a]***

Zamân-ı saltanat-ı İbrâhîm Hân’da olan serdâr-ı mu‘azzamlarının feth [u] fütûhâtların beyân eder

{Târîh-i Mîrimîrân Nasûh Paşazâe:

Mübârek eyleye câh-ı vezâreti Mevlâ.

Sene (–).

İnhizâm-ı Nasûh Paşazâde Hüseyin Paşa be-dest-i vezîr Kara Mustafâ Paşa be-sahrâ-yı Üsküdar, sene (–).

Ba‘dehu katl-i Nasûh Paşazâde, bâ-eşedd-i ukûbet der-sene-i mezbûr be-dest-i Kara Mustafâ Paşa}.

İbtidâ sene (–) târîhinde Maskov küffârı Karadeniz sâhilinde Azak kal‘asına Tatar Hân’ın batîü‘l-hareke olması sebebiyle kal‘a-i Azağ‘a Kazak istîlâ edüp deryâ-misâl asker ile yedi yüz pâre yelken gemilere bu kadar bin asker mâl-â-mâl olup kal‘a-i Azağ’ı kâmil (–) ay muhâsara edüp darabât-ı top-ı kûpdan kal‘anın der [ü] dîvârında bir alâmet kalmayup cümle küffâr-ı sakar-karâr hâl-i hayâtlarında ka‘r-ı zemîne girüp bir ay dahi zîr-i zemînde ceng [ü] cidâl ve harb [ü] kitâl edüp âhir vakt-i şitâ erüp cümle guzât-ı müslimîn keştîlere mâl-â-mâl olup bî-feth rucû‘ edüp Âsitâne-i sa‘âdete geldiler.

Def‘a-i sânîde Serdâr Cüvân Kapucubaşı sene-i âtîde yine deryâ-misâl askeri Azak deryâsında şinâverlik edecek üç yüz pâre firkate asker-i İslâm doldurup ke’l-evvel kânûn üzre donanma-yı hümâyûn ile berren ve bahren bu kadar yüz bin asker kal‘a-i Azağ’ı ihâta edüp küffârdan bir sît [ü] sadâ olmayup cümle Kazak-ı âk’ın karârları firâra mübeddel olup kal‘anın esâsın hâli üzre bırağup dâr-ı nîrâna gitmişler. Hamd-i Hudâ bilâ-ceng [ü] cidâl kal‘a-i Azak dest-i Âl-i Osmân’a bu takrîb ile girdi. Hâlâ darb-ı meseldir kim,

“Hüseyin Paşa Azak’da ceng etdi, Mehemmed Paşa cengsiz feth etdi” derler.

Der-akab Serdâr Mehemmed Paşa Eflak ve Boğdan ve Tatar ve

Çerâkise ve Âl-i Osmân askerine “koma kurdum” edüp yedi ayda müceddeden bir kal‘a-i Azak oldu kim hâlâ dâr-ı azâb bir kal‘a-i hısn-ı metîndir. Binâ-yı İbrâhîm Hân be-dest-i Sultânzâde Mehemmed Paşa.

Hamd-i Hudâ bu hakîr’in dördüncü gazâsı bu Azak kal‘ası olup hakîr ol sene Kırım diyârında kalup cümle asker-i İslâm Tatar Hân gâzîleri ile Azak’da meştâ edüp serdâr-ı mu‘azzam kendü mensûbâtları ile donanma-yı hümâyûna süvâr olup Der-i devlete revâne oldu.

Feth-i sânî
Zamân-ı İbrâhîm Hân be-vilâyet-i Eflak ve Boğdan be-dest-i Tatar Hân ve mu‘âvenet-i asâkir-i Akkirman

Sene (–) târîhinde Eflak beği Matey Voyvada ve Boğdan beği Lipul voyvada yigirmişer sene hükûmet edüp mâl-ı Kârûn’a mâlik olup iki kâfir birbirine hasm-ı kavî olup Boğdan beği Lipul Beğ bir kızını Kazak-ı âk hatmanı İhmilnic’e verüp yigirmi bin tüfeng-endâz kefere imdâdı gelüp Eflak beği Matey Voyvada dahi yüz bin asker ile Berkovişte nâm tahtından kalkup iki küffâr birbirine gelmede.

Bu ahvâl Der-i devlete arz olunup Rûmeli eyâleti ve Özi eyâleti ve Tatar Hân askeri bu küffârların cengini men‘ etmeğiçün me’mûr olup asker-i İslâm cem‘ olunca iki küffâr askeri Eflak ve Boğdan hudûdunda şehr-i Fohşan’da nehr-i Fohşa sâhilinde bir ceng-i azîm edüp Eflak beği Matey gâlib gelüp Boğdan beği Lipul münhedim olup tarafeynden yetmiş bin kâfir dendân-ı tîğdan geçüp Tatar ve Âl-i Osmân askeri bu mahalde Eflak ve Boğdan diyârına akınlar ve şebhûnlar salup yüz binden mütecâviz esîr ve niçe kerre yüz bin devâbbât-ı kesîr ve mâl-ı ganâyim alınup Eflak ve Boğdan diyârın harâb [ü] yebâb ve halkın esîr [ü] kebâb ve hânelerin ihrâk bi’n-nâr ile türâb edüp İslâm Geray Hân, Boğdan beği Lipul’ı giriftâr-ı bend-i hicrân edüp Der-i devlet-masîre gönderüp Yedikulle’de Lipul haps olundu. Ve Eflak beği Matey’den iki bin kîse alınup cürmü afv olunup beğliği kendüye yine ibkâ ve mukarrer kılındı. Hamd-i Hudâ Tatar-ı sabâ-reftâr-ı adû-şikâr ile bu gazâ-yı ekberde bulunup mâl-ı ganâyimle muğtenim olup diyâr-ı Kırım’a dâhil olduk, *ve’s-selâm.*

Feth-i sâlis
Kal‘a-i Hanya der-cezîre-i Girid, zamân-ı İbrâhîm Hân be-dest-i Silihdâr Yûsuf Paşa-yı serdâr

Sebeb-i feth-i Hanya oldur kim ibtidâ Sultân Ahmed Hân’ın mübârek nefeslerinin te’sîridir kim feth-i Girid evlâdı İbrâhîm Hân’a müyesser oldu. İnşâ’allâh Ahmed Hân’ın Venedik’den Girid cezîresin Yeni Câmi‘e vakf olmağiçün ricâ etdiği tahrîr olunur. Ammâ mezkûr senede İbrâhîm Hân’ın Dârü‘s-sa‘âde Ağası Sünbül Ağa âzâd ***[77b]*** olup ve Esîrî Mehemmed Efendi ma‘an Sünbül Ağa ile Mısır’a müteveccih olmağiçün İbrâhîm Çelebi nâm {re’îsin} bir azîm karavana kalyonununa üç bin kadar huccâc ü züvvâr ve tüccâr girüp Mısır’a

giderken Değirmenlik nâm cezîre önünde altı pâre Malta gemisi bu İbrâhîm Çelebi kalyonun ihâta edüp bî-eyyâm mahalde döğe döğe iki günde kalyon içre ibâdullâh az kalup ol mahalde Kızlar Ağası ve kalyon sâhibi İbrâhîm Çelebi dahi şehîd olup küffâr gemiye zafer bulup yedek ile cezîre-i Girid'de kal'a-i Hanya limanına varup lenger-endâht olup yatdı. Ahidnâme-i Hayreddîn Paşa'da eyle der kim,

"Âl-i Osmân'dan bir gemiyi düşman alup ellik olan kâfiristânın limanına komayalar."

Bu Hanya küffârı bu sulh [u] ahidnâmeye muhâlefet edüp Malta küffârına ığmâz-ı ayn edüp limanlarına kodular ve cümle Kızlar Ağası'nın atları ve kısrakları ve mâl-ı ganâyimin Hanya kal'asında bey' [ü] şirâ etdiler. Bu ahvâl-i pür-melâl, İbrâhîm Hân'a mün'akis olup,

"Tîz Malta üzre seferim vardır" deyü yedi yüz pâre gemiyle Silihdâr Yûsuf Paşa serdâr olup Malta niyetine giderken Anavarin kal'ası'nda sulanup yigirmi pâre batîü'l-hareke mecrûh kadırgaları bırağup içinde olan mühimmât [ü] levâzımâtların sâ'ir kadırgalara askerleri ile leb-ber-leb edüp yine avdet edüp ibtidâ cezîre-i Girid'de Todori kal'aların birer sâ'atde feth edüp andan Hanya kal'asın muhâsara edüp (–) günde hamd-i Hudâ feth olduğu seyecî'ü tahrîr olunur.

Hamd-i Hudâ bu altıncı gazâmızda bulunup İnebahtılı Durak Beğ firkateleri ile cezîre-i Çukalar'ı nehb [ü] gâret etmede bile bulunup Durak Beğ ile İnebahtı vilâyetine gidüp fâtih-i Hanya Yûsuf Paşa, Âsitâne-i sa'âdet'e Donanma-yı Hümâyûn ile vardukda Yûsuf Paşa'yı hidmeti mukâbelesinde Cinci Hoca tahrîkiyle ol mazlûmu zâlimler amân vermeyüp nâ-hak şehîd etdiler.

Fütûhât-ı Râbi'
İnhizâm-ı mağdûr Varvar Alî Paşa be-dest-i Fâ'in İpşir Paşa

Bâlâda tahrîr olunduğu üzre bî-günâh Varvar azli ihtiyâr edüp İpşir'in avretin İbrâhîm Hân'a na-şer'î vermeyüp Tokat kal'asında Perî Hân Hâtûn'u emânet koyup netîce-i merâm İslâmbol'a gelirken zâlim İpşir fâ'in ü hâ'in,

"Babam sen benim ehlim içün azli kabûl eyledin, ben dahi senin ile yek-dil [ü] yek-cihet şerî'at kapusu İslâmbol'a giderim" deyüp Varvar'a hâb-ı hargûş verüp bir gün Çerkeş nâm mahalde ale'l-gafle Varvar'ı basup niçe bin âdemin kırup Varvar'ı şehîd edüp kellesin Der-i devlete gönderüp Sivas eyâleti İpşir'e tevcîh olundu.

İnhizâm-ı Serdâr Tekelü Mustafâ Paşa: Sene (–) târîhinde Hanya feth olunca ana intikâmen Venedik küffârı fâtih-i Hanya olan Yûsuf Paşa Kırka sancağında (–) nâm kal'adan Hırvadü'l-asl olmağile küffâr Yûsuf Paşa'nın elin vilâyetin nehb ü gâret edüp yetmiş pâre kal'aya kiliseye ve kal'a-i Dirnişe müstevlî olup Bosna ve Hersek ve

Kırka ve Kilis sancakların berbâd edüp cümle re‘âyâlarımız Uskok olup Venedik’e tâbi‘ oldu.

Âhir sene-i mezbûrda Tekelü Paşa’yı serdâr edüp Venedik körfezi halîci sâhilinde Şibenik nâm bed-nâm-ı menhûs kal‘ayı yüz bin asker ile kırk gün kırk gece muhâsara edüp topcubaşı kal‘a-kûp toplar ile kal‘ayı rahnedâr etdikde Mustafâ Paşa,

“Bak-a topcubaşı bârûd-ı siyâhı isrâf edüp bu kal‘ayı münhedim edersin ammâ feth eylediğim zamân sana kal‘ayı kirpiğinle yapdırırım” der idi.

Âhir-i kâr kal‘ayı derûn-ı dilden döğmeyüp cümle asker âlet-i mülâhaza taht-ı kal‘ada oturup kırkıncı gün semâdan bir matar nâzil olup cümle asâkir-i İslâm pâymâl-i rimâl tîn-i belâya müsteğrak olup bi’z-zarûrî cümle asker metrisden çıkup selâmete avdet edüp kal‘a-i Şibenik kurbünde Danilova nâm bir sahrâ-yı azîme meks edüp ale’s-sabâh anı gördük, mezkûr sahrânın cânib-i erba‘asın niçe kerre yüz bin haç bayraklı küffâr, asker-i İslâmı ihâta edüp vakt-i zuhurda bir ceng-i azîm olup yigirmi iki bin ibâd-ı müslimîn şehîd ve on sekiz bin âdem esîr olup niçe bin hayme ve hargâh ile ve bu kadar mâl-ı ganâyim ile küffâr ganîme ***[78a]*** olup hakîr ol menhûs cengde yeniçeri ocağıyla idim, hemân var kuvveti bâzûya getirüp at boynuna düşüp Gılamuc kal‘ası dağlarına firâr edüp atımı dahi bisâtıyla bırağup bir sık çengelistân içre girüp yedi gece dağlarda pinhân olup nebâtât [ü] giyâhât tenâvül edüp def‘-i cû‘ eylerdim.

Ba‘dehu küffâr bu kadar hayme ve hargâh ile Kilis kal‘ası altına varup Tekelü Mustafâ Paşa’nın otağın kırup ceneral-i la‘în başına serdârın selîmîsin geyüp âdet üzre dîvân-ı Âl-i Osmân etdikde Kilis kal‘asının cümle a‘yân [u] eşrâfı ve serdârı ve dizdârı taşra çıkınca kemîngâhda olan küffâr der-akab kal‘aya müstevlî olup bu takrîb ile Kilis kal‘ası gibi eflâke ser-çekmiş bir kal‘a-i metîni kabza-i tasarrufa alup cümle a‘yân-ı kal‘ayı ehl [ü] iyâlleri ile esîr etdiler. Bu gûne nuhûset Âl-i Osmân devletinde bir târîhde olmamışdır.

Ve dahi Venedik küffârının bu gûne isyânı sebebiyle Akdeniz’de olan cemî‘i cezîreleri {küffâr} harâca kesüp niçe bin huccâc [u] tüccâr gemilerin alır oldu. Ve her sene Akdeniz’e çıkan donanma-yı hümâyûnı münhedim edüp gemileri Venedik’e götürür oldu. Bu hâl üzre ahvâl-i Âl-i Osmân perîşân-hâl oldu.

İcmâl-i saltanat kâr-ı âkıbet, sa‘îd-i şehîd Sultân İbrâhîm Hân ibn Sultân Ahmed Hân

tâbe serâhümâ

Sene (–) târîhinde pâdişâh-ı mağfûr cülûs etdikde Kara Mustafâ Paşa sadrıa‘zam bulunup hayr-hâh-ı devlet bir vezîr-i dilîr idi, anı katl edüp cümle musâhibîn ve cüceler ve bî-zebânlar ve tavâşî Arablar ve

hâsekî ve nisvân u sâhib-isyân ve musâhibeler ve gayrı musâhib Cinci Hoca ve Hezârpâre Vezîr-i a‘zam Ahmed Paşa taraf taraf fürce bulup ol pâdişâh-ı sâde-dili niçe bin tatlı dil ile urûkuna girüp gûnâ-gûn hevâ-yı hevese düşürüp vüzerâ ve vükelâ ve ulemâ ve sulehâlarından celb-i mâl içün rüşvet almağa başlatdılar.

Ve pâdişâhı zenân sohbetine dadandurup Mısır’dan gelen hazîneyi cümle Mülkî Bula’ya ve Şekerpâre Bula’ya ve Telli Hâsekî ve Saçbağlı hâsekîlere birer Mısır hazînesi ihsân ve bir hazîne dahi Cinci Hoca’ya ve niçe hazâyinler dahi bî-ma‘nâ sarâylara ve sûr-ı hümâyûnlara ve semmûr döşeli köşklere itlâf-ı hazîne etdin deyü bir kerre kul gulû edüp hayli fetret oldu.

Bu harekât-ı gulûdan vezîr ve Cinci Hoca ve sâ’ir musâhibler mücâb olmayup cezîre-i Girid’e serdâr Deli Hüseyin Paşa ile asâkir-i İslâm büryân ü giryân, “Bire imdâd, el-amân” deyü feryâd etmede.

Beri tarafda Cinci Hoca Hünkâr’dan bir ân münfek olmayup ind-i pâdişâhda andan mukarreb ferd-i merd yoğidi. Vezîr-i a‘zamdan ve vâlideden takarrübü ziyâde idi. Hınto koçuya binse bile binerdi. Tahtırevâna girse bile girüp ener binerdi. Ve hergiz nasîhat edenlere rîş-hand edüp yüzlerine gülerdi. Ve her sâ‘at ol pâdişâh-ı mazlûmu hoş-âmed kelimâtlar ile mağrûr edüp sû’-i tedbîr ederdi. Zîrâ umûr-ı devletde bir iş görmemiş Za‘frânborlu’sundan Şeyhzâde nâm bir sûhte idi. Âsitâne’ye gelüp hakîr, Hâmid Efendi medresesi’nde *Monlâ Câmî* ve *Kâfiye*‘yi Ahfeş Efendi üstâdımızdan i‘râb ederken bu mezkûr Cinci *Kitâb-ı İzzî* okurken hikmet-i {Hudâ} Azîz ismine mazhar düşüp bir günde izzet bulup sa‘âdetlü pâdişâha sürh-bâd ve gencü‘l-arş ed‘iyelerin tilâvet edüp İbrâhîm Hân hoş-hâl olup şeyhzâdenin ismi Cinci Hoca nâmıyla iştihâr buldu. Ammâ Hudâ âlimdir şerîkimiz olması cihetiyle ma‘lûmumuzdur ilm-i da‘vetden aslâ bir hurûf bilmezdi. Ancak baht [u] tâli‘i bir zamân müsâ‘ade edüp ol dahi felek-i atlas-ı bûkalemûndan pây-bâflık edüp sağa ve sola mekikler atdı.

Âhirü‘l-emr cezîre-i Girid’den feryâd ile Kara Murâd Ağa gelüp imdâd istediğinde pâdişâh tarafından feryâdcı Murâd Ağa’dan bin kîse ve bu kadar şemâme amber ve yetmiş tahta semmûr kürk ve iki hâsekî câriye taleb etdiler.

Hemân Murâd Ağa cümle yeniçeri odalarına ve sipâh ağalarına haber edüp ***[78b]*** sipâh Atmeydânı‘na, yeniçeri Etmeydânı‘na cem‘ olup gulû-yı âm ile “Allâh Allâh” diyerek Atmeydânı‘na cem‘ olup Sultân İbrâhîm Hân mazlûmu Sırçasarây’da haps edüp yerine oğlu Şehzâde Mehemmed Hân’ı pâdişâh edüp cümle vüzerâ ve vükelâ ve ulemâ ve sulehâ bî‘at edüp Mevlevî Dervîş Mehemmed Paşa vezîr-i a‘zam olup Kara Murâd Ağa yeniçeri ağası oldu ve Ahmed Paşa firâr etdi.

Ve ertesi gün Ahmed Paşa’yı muhtefî bulup Koca Vezîr katl edüp

leşini Atmeydânı‘na bırağup yanı sıra mülakkab Oğlan Püzevengi (–) Monlâyı pâre pâre edüp leşini Ahmed Paşa yanına bırakdıklarında cümle asker Ahmed Paşa’nın leşine kılıç üşürüp pâre pâre edüp cümle yağın dâ’-ı devâ-ı sızı içün yağmâ etdiler.

Ba‘dehu Cinci Hoca’yı dahi katl edüp cümle musâhibleri kimin katl ve kimin nefy-i ebed eylediler.

Ve musâhibe avretlerden Şekerpâre Bula’yı İbrîm’e nefy etdiler. Ve sâ’ir nisvânları Eski Sarây’a nefy edüp her birin bir vüzerâ ve a‘yâna verdiler.

Ertesi ale’s-sabâh {mâh-ı Receb’in 25. gün} alay-ı pâdişâhî ile Sultân Mehemmed Hân’ı Ebâ Eyyûb-ı Ensârî ziyâretine götürüp anda kılıç kuşadup yine alay ile Edirnekapusu’ndan içeri gelüp ecdâdı Ebü‘l-feth’i ziyâret edüp şâhin âşiyânında dünekler gibi hâsodada karâr etdi. Ve ol arada,

“Bire, Sultân İbrâhîm Sırçasarâydan rehâ bulup hapsden kaçup bostâncı ocağına dahl düşüp kulun bir fırkası yine İbrâhîm Hân’ı istermiş” deyü İslâmbol içre azîm vezni üzre velvele ve gulgule olup Atmeydânı‘nda âlât-ı silâh ile niçe yüz bin âdem cem‘ olunca Abdürrahîm Efendi’den istiftâ edüp Koca Vezîr ve Kara Murâd Ağa ve Emîr Paşa ve niçe iş erleri {Hünkâr’dan hat alup} Sırçasarâya cem‘ olup Koca Vezîr, Cellâd Kara Alî‘yi hezârân deyenek ile ura ura Sırçasarâya koyup Cellâd Kara Alî *Bismillâh* deyüp içeri girince mazlûm İbrâhîm Hân,

“Cânım Usta Alî neye geldin?”, {der}

“Hünkârım cenâze namâzı kılmağa geldim” deyüp İbrâhîm Hân’a sarılır.

İbrâhîm Hân dahi gürbüz tüvânâ er, birbiriyle küşte-gîrlik ederken cellâdın bir huddâmı dahi yetişüp İbrâhîm Hân’ın cân evine bir diz bendi urup cân havlinde iken Kara Alî kemendbâzlık edüp şâkirdi hayâkârlık edüp ol an sene 1058 mâh-ı Receb’in 29 nuhûset gününde mazlûm İbrâhîm Hân’ı ma‘nûkan şehîd edüp Kara Alî‘ye beş yüz altun verüp “Durma hacca git” derler.

Na‘ş-ı İbrâhîm Hân’ı techîz ü tekfîn edüp {Hâsoda önünde gasl edüp dîvânhâne önünde serviler altında cenâze namâzına er kişi niyetine deyüp cümle vüzerâ ve vükelâ cenâze-i İbrâhîm Hân’a hâzır olup Abdürrahîm müftî idi, imâm olup Mehemmed Hân dahi namâza gelüp salât-ı cenâze edâ olunup na‘ş-ı İbrâhîm Hân’ın tâbûtu önü sıra ters eğerli atlar ve cümle vüzerâ siyâh nikâblar örtünüp mü’ezzinler [58] diyerek tâbût-ı İbrâhîm Hân’ı ammisi Mustafâ merkadine götürdüler} ammisi Sultân Mustafâ türbesinde yanına defn edüp Mehemmed Hân-ı Râbi‘ Rûm’a müstakil pâdişâh oldu.

Fasl-ı (–)

Der-zikr-i saltanat-ı Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘ kerîmü’ş-şân ibn Merhûm Sultân İbrâhîm Hân

Halledallâhü hilâfetehu ve ebbede saltanatahu ilâinkırâzı‘d-devrân âmîn ve yâ mu‘în ve yâ müste‘ân.

Cülûs-ı hümâyûnuna târîhdir:

Cülûs-ı Hân Mehemmed eyledi âsûde dünyâyı.

Diğer târîh-i âhar,

Oldu Sultân Mehemmed-i Gâzî

Cümle hâkândan a‘del ü ekrem.

Sene 1058.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Yevm-i cülûsu bin elli sekiz Recebü‘l-müreccebinin on sekizinci günü yevm-i sebt idi. Vakt-i asırda sa‘âdetle mesned-nişîn-i pâdişâh oldukda sinn-i sâlleri henüz yedi yaşına bâliğ idi. (–)

Hîn-i cülûsda hazînede bir fülûs-ı ahmer kalmayup merhûm Sultân Murâd Hân’ın dîn uğuruna masrûf edeceği yedi aded hazîneden dahi bir habbe kalmamış idi.

İmdi “Kula dahi cülûs in‘âmı lâzımdır” deyü Mehemmed Hân-ı âlîşân peder zamânında hazîneyi itlâf edenlerin girîbânın çevirüp Cinci Hoca mâlından üç bin kîse ve maktûl Hezârpâre Ahmed Paşa vezîrden beş bin kîse ve Şekerpâre’den bin kîse ve’l-hâsıl bunların emsâli niçe yüz yerlerden penc hazâyin-i Mısır tahsîl olunup {sene 1058 Şa‘bân’[ın]ın beşinci günü yevmü‘s-selâse idi,} üç bin yedi yüz kîse cülûs ***[79a]*** in‘âmı verilüp dahi akîbince yedi bin kîse mevâcib ihsân olunup Bağdâd’a imdâd içün henüz kapuya çıkmış üç bin yeniçeriyi ve Girid’e imdâda yazılan üç bin sipâhîleri nâ-müstahak iken cülûs in‘âmına ve mevâcib-i cedîde kayd eyleyüp anlar içün dahi bin kîse in‘âm aldılar. Ve cümle askerî tâ’ifesi ihtiyâcdan müstağnî olup devletinde bir ganîmet oldu kim ta‘bîr olunmaz. Ve günden güne etrâf-ı memâlikin hıfz [u] hırâsetinde olup itlâf olan hazîneleri bi’l-külliye yerine koyup devlet-i Âl-i Osmân’a nizâm [ü] intizâm verdi.

{Ammâ sene 1058 Şa‘bân’ının on birinci gün yevmü‘l-isneyn cümle sarâylara bahşîş-i cülûs ihsân olunup âşcı ve helvâcılara bahşîşleri noksân çıkmak ile cümle neferât gulû edüp kilarcıbaşıyı azl edüp sarây ağası kilarcıbaşı oldu}.

Hilye-i Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘: Gerçi hîn-i cülûsda (–) yaşında gâyet za‘îf ü nahîf sabî idi. Ammâ gâyet reşîd ü necîb ve akl-ı Arasto ve halîm [u] selîm idi. Ba‘dehu yigirmiye bâliğ oldukda sayd [ü] şikâra mâ’il olup kesb-i hevâ etmeden tarâvet hâsıl edüp vasatü‘l-hâl semîn ü cesîm olup cesedi cüssedâr ve sînesi ber-karâr ve mübârek

kitifleri vâsi‘ ve zahrı vâsi‘ ve mübârek miyânlarından aşağısı tavîl idi. Ve kadd [ü] kâmetleri pederi gibi kadd-i bâlâ idi. Ve bâzûları semîn ve yed-i mübârekleri arslan pençesi gibi vâsi‘ idi.

Ve vech-i şerîfi vecîhü‘l-manzar idi. Açık kaşlı ve ala gözlü ve şîrîn sözlü ve münevver yüzlü idi. Ve şekl [ü] şemâyilde ve güftâr [u] reftârda gûyâ bir sâhib-kırân idi. Hakkâ ki yine şân-ı şerîfleriyçün cemî‘i ilm-i nücûmda ve ilm-i cifrde İbrâhîm Hân oğlu Yûsuf nâm bir pâdişâh olup hüsn-i Yûsuf-misâl olup kırân sâhibi olup şarka ve garba velvele salup cümle kâfiristâna ve re‘âyâ ve berâyâya ve celâlî ve cemâlîlere vâveylâ salup Venedik ve Nemse ve Leh ve Çeh [ve] Rûs ve Maskov diyârların harâb [ü] yebâb edüp Yûsuf-sıfat bir pâdişâh-ı gayyûr ola deyü cümle ceffârlar böyle istihrâc edüp tahrîr etmişler idi.

Hikmet-i Hudâ bu Mehemmed Hân rahm-ı mâderden müştak olmazdan mukaddem İbrâhîm Hân ta‘ahhüd etmişdi kim,

“Eğer bir merd evlâdım vücûda gelirse müjde edenden mâ‘adâ ibtidâ kimi görürsem evlâdıma anın ismin korum” deyü ta‘ahhüd etmişdi.

Hikmet-i Hudâ salât-ı fecre Hünkâr imâmı Yûsuf Efendi vardıkda mevlûd-ı Mehemmed Hân müjdesin kızlar ağası getirince İmâm-ı hümâm Yûsuf Efendi zâhir olunca hemân İbrâhîm Hân

“Vallâhi şehzâdemin ismini Yûsuf kodum. Zîrâ ibtidâ ahdim böyledir kim evvel gördüğüm âdemin ismin koyam. Hamd-i Hudâ böyle muktedâ-yı nâs kibâr-ı ulemâ kimesneyi gördüm” deyüp ism-i şerîfin Yûsuf koyup yine şehzâde-i cüvân-bahtın gûşuna bâng-i Muhammed’i Yûsuf Efendi okudu.

Bu hâl üzre yedi sâ‘at ism-i şerîfi Yûsuf olup ba‘dehu musâhibeler pâdişâhın urûkuna girüp,

“Yûsuf kul ismidir, meymenet yokdur, ismi Mehemmed olsun” deyü ricâ edüp Mehemmed dediler. Ammâ ibtid[â] kulağına ezân-ı Muhammedî tilâvet olundukda Yûsuf ismiyle müsemmâ idi. Hikmet-i Hudâ ceffârların istihrâcları üzre ibtidâ ismi Yûsuf olup ve bi-emrillâh Yûsuf-sıfat bir mahbûb-ı cihân pâdişâh-ı zîşân olup kalîlü‘l-lihye ve kesîrü’ş-şevârib fârisü‘l-hayl sayd [ü] şikâra ve gazâya mâ’il {ü râğıb} bir pâdişâh idi.

Ahd-i hümâyûnlarında olan vezîr-i a‘zamları zikrindedir

Evvelâ yevm-i cülûsd[a] vezîr-i cedîd **Mevlevî Koca Dervîş Mehemmed Paşa** (–) asl bir halûk âdem idi. Sâbıkan vezâret ile defterdârlıkdan ma‘zûl olup münzevî-i günc-i mevlevîhâne olup yevm-i cülûsda sadrıa‘zam etdiler. Ba‘dehu îrâd [u] masârıf-ı Âl-i Osmân’a nizâm [ü] intizâm verem deyü sa‘y-i belîğ edüp nâ-müstahak kimesnelerin kat‘-ı erzâkıyla mukayyed olup devletde eyle dîndâr

hizmetkâr vezîr-i müdebbiri (–) sonra ma‘zûl edüp Malgara’ya nefy-i beled edüp anda ma‘nûkan şehîd edüp azl-i ebed etdiler. Ammâ mansıb-ı bâkîye nâ’il oldu.

Andan yerine sene (–) târîhinde **Kara Murâd Paşa** vezîr-i a‘zam oldu. Yeniçeri ocağında neşv [ü] nemâ bulup Arnavudü‘l-asl idi. Bu dahi selefi Koca Vezîr gibi bir donanma-yı hümâyûn ile cezîre-i Girid’e asker gönderüp küffârın Akdeniz’de zehresi çâk, eli vilâyetleri hâk oldu.

Bu dahi (–) ay kâmil ***[79b]*** sadrıa‘zam olup “Hazîneden çok mâl itlâf etdin” deyü ma‘zûl edüp sene (–) târîhinin mâh-ı (–) (–) günü efendimiz **Melek Ahmed Paşa** sadrıa‘zam oldu. Hâk-i İslâmbol’da Tophâne şehrinde vücûda gelüp üç yaşına bâliğ iken Abaza diyârında (–) nâm aşîretde süd vâlidesinde perveriş bulup on beşine bâliğ iken bu hakîrin vâlidesiyle Sultân Ahmed’e hedâyâ getirüp Melek’i harem-i hâssa alup vâlidemizi pederimize ihsân edüp bu hakîr andan mütevellid olmuşuz. Ammâ Melek Ahmed Paşa’nın pederi Özdemiroğlu Osmân Paşa’nın kapucular kethudâsı olup Gence ve Şirvân ve Şamâkı ve Demirkapu seferlerinde bile yüz kırk yaşında merhûm oldu. Bir zâl-i zamân idi.

Ba‘dehu Melek, Murâd Hân’a silihdâ[r] ve musâhib olup Bağdâd’ın fethi günü eyâlet-i Diyârbekir vezâret ile ihsân olunup Âl-i Osmân’ın cemî‘i âlî mansıbların üçer dörder kerre Mısır ve Budin’den mâ‘adâ mutasarrıf olup âhir ihtiyâr umûr-dîde ve dîndâr vezîr-i dilîr olmağile sadrıa‘zam etdiler.

Cezîre-i Girid’e üç bin sipâh ile defterhâneyi Deli Hüseyin Paşa’ya ve vezâretle bir tuğ dahi Bıyıklı Mustafâ Paşa’ya gönderüp Girid’e imdâd etdi. Ve Akdeniz’e bir donanma-yı hümâyûn çıkarmışdır kim nazîri sebkat etmemişdir. Ol imdâd-ı azîm cezîre-i Girid’e serdâr-ı mu‘azzam Hüseyin Paşa’ya vardıkda Marko Zavil cünûd-ı cünübün Hüseyin Paşa münhedim edüp Seline kal‘ası ve Retime kal‘asın feth edüp Der-i devlete müjdecileri geldi.

Ve (–) sene ayında Hüsâmoğlu Alî Paşa’yı kapudan paşa edüp üç yüz pâre kalyon kadırga ile bir donanma-yı hümâyûn dahi çıkarmışdır kim gûyâ donanma-yı Kılıç Alî Paşa idi. Akdeniz’de küffâr ile bir kerre elleşüp küffâr münhedim olup vakt-i gurûb oldukda küffâr firâr edüp donanma-yı hümâyûn Kara Foçalar limanında lenger-endâz olup cümle asker taşra bâğ u bâğçelerde zevk u safâda iken vakt-i seherde küffâr ale’l-gafle donanmayı basup cümle asker taşrada ve kimi hâb-ı istirâhatde iken küffâr âteşbâzlık ederek cümle gemileri ihrâk bi’n-nâr edüp bâkî asker karaya çıkup kırk pâre kadırga ve on bir aded kalyonları yedeğe alup sâ’ir kalyonlarımız ceng ede ede yigirmi pâre kâfir gemilerin helâk edüp her biri bir cânibe firâr edüp donanmanın inhidâmı haberi geldi.

Ba‘dehu Paşa mührü sa‘âdetlü pâdişâha teslîm etmek murâd edinüp kendüye taraf-ı pâdişâhîden itâb ü şitâb olup yine kemâ-kân sâhib-i mühür olup senevî yedi yüz kîse hâss-ı vüzerâyı Bâb-ı Hümâyûn’a teslîm etmeği kanûn etdi.

Sebeb-i azl-i Melek Ahmed Paşa: Azak kal‘asında kul gulû edüp ağaların ve ba‘zı çorbacıların pâreleyüp mevâcib içün Âsitâne’ye feryâdcılar gönderdiklerinde eyyâm-ı şitâ olup hazîneleri deryâdan gitmek mümkün olmayup üç yüz kîse guruşu altun edüp ulaklar ile karadan Kırım’a, Kırım’dan Azağ‘a göndermek içün mezkûr üç yüz kîseyi İslâmbol esnâfına tevzî‘ edüp bu mâbeynde Defterdâr Emîr Paşa ve Kudde Kethudâ ve Gümrük Emîni Hasan Çelebiyek Beytü‘l-mâl-ı müslimînden kalmış Diyârbekir bezi ve kırmızı ve sarı sahtiyân ve attâr şebi şekilli eşyâları dahi sîri’n-nâs ehl-i hırefe tevzî‘ etdiklerinde,

Anı gördük: Bir sabâh Atmeydânı‘ndan berü bir sadâ-yı Allâh Allâh kopup cümle esnâf âlât-ı silâhları ile Bâb-ı Hümâyûn önüne gelüp

“Pâdişâhımıza Defterdâr Emîr’den ve vezîr kethudâsı Kudde Kethudâdan ve gümrük emîninden feryâdımız vardır” deyü dâd-ı feryâd etdiklerinde Pâdişâh’ın bu feryâd mesmû‘-ı hümâyûnları olup üç kerre Melek Paşa’yı pâdişâh huzûruna da‘vet etdikce mührü verüp,

“Umûm içre gitmek kuvvet-i hatâdandır ve tehlikedir” deyü huzûr-ı pâdişâhîye gitmezdi. Âhir dördüncü kerrede Kapucular Kethudâsı İbrâhîm Ağa ile Hâsodabaşı gelüp,

“Yâ pâdişâha gelüp cevâb verin, yâhûd mührü ihsân edün” dedükde hemân Paşa cân baş üstüne diyüp mührü kapucular kethudâsına verüp birer kîse altun ve birer semmûr lepâçeler ihsân olunup kendüye Silisre eyâleti sadaka olunup sene (–) mâh-ı Ramazân ***[80a]*** el-mübârekin (–) günü mühürden ma‘zûl olup İslâmbol hâricinde Topcular nâm sarâyında meks edüp **Siyâvuş Paşa** vezîr-i a‘zam oldu.

Abaza tâ’ifesinden Sultân Murâd Hân’ın çukadârlığından kapudan paşa olup Mısır’dan gayrı cemî‘i menâsıb-ı âlîlere mutasarrıf olup sadrıa‘zam oldukda cümleden melik olmak mülâhazasında olup ibtidâ efendisi Sultân Murâd Hân’ın vâlidesi Ümmü‘l-mü’minîn Kösem Vâlide’yi Kızlar Ağası Dîv Süleymân Ağa yediyle vâlideyi saçıyla ma‘nûkan boğup şehîd eylediler. Ve Yeniçeri Ağası Kara Çavuş‘u ve Kul Kethudâsı Çelebi Mustafâ Ağa’yı ve Bektaş Ağa’yı ve Sarı Kâtib’i ve niçe iş erlerin cümle katl edüp cümleden melik vezîr-i a‘zam oldum der iken elli dördüncü günü mezkûr Kızlar Ağası Dîv Süleymân Ağa dîv-i akûr gibi Siyâvuş Paşa’nın çehresine bir sille-i Fir‘avnî urup “Ver mührü bire sefîh oğlan” deyü mührü alup **Gürcî Mehemmed Paşa’**ya verdi.

(–) neşv [ü] nemâ bulup Hotin seferinde cebecibaşı olup ba‘dehu mîrimîrân [u] vezâret ile zabt etmedüği menâsıb kalmamışdır. Bu dahi

bir azîm donanma çıkarup Girid’e iki bin yeniçeri ve üç bin sipâh yazup imdâd gönderüp (–) sene halk ile hüsn-i ihtilât edüp geçinirken “ma‘tûhdur” deyü ma‘zûl edüp,

Tarhuncu Ahmed Paşa vezîr-i a‘zam oldu. Mûsâ Paşa ve Hezârpâre Ahmed Paşa’{ya dahi kethudâ olup ba‘dehu Diyârbekir’i müsellemi zabt ederken Mısır ihsân olundu}. (–) el-asl idi. Mısır’da kubbe altında adl [ü] adâleti meşhûrdur. Bu dahi Girid’e donanma (–) kula mevâciblerin bi’t-tamâm verirken “mühîn-i devletdir” deyü bahâne edüp dîvân-ı pâdişâhîden kaldırup ol sâ‘at katl etdiler.

Yerine kapudan olan **Bıyıklı Dervîş Mehemmed Paşa** sadrıa‘zam oldu. Osmân Hân’ın Kızlar Ağası Mustafâ Ağa kullarından idi. Çerkeziyyü‘l-asl bir vezîr-i dilîr, sâhib-i tedbîr idi. Umûr-ı devlet-i Âl-i Osmân’a ve ahvâl-i re‘âyâ ve berâyâya mukayyed iken hikmet-i Hudâ maraz-ı felce mübtelâ olup altı ay sâhib-firâşlığında mühür yine kendüde durup Melek Ahmed Paşa kubbe altında kâ’immakâmlığın ederdi.

Âhir-i kâr (–) sene vezâretinde maraz-ı felce devâ bulmayup âhirete intikâl, yerine Melek Ahmed Paşa tekrâr mühre mâlik oldu. Ammâ yedi sâ‘atden cümle ulemâ ve sulehâ ile Melek Paşa meşveret edüp mührün İpşir Paşa’ya gitmesin evceh görüp Ahmed Paşa’nın re’y [ü] tedbîriyle mührü Haleb’de **İpşir Mustafâ Paşa’**ya gönderdiler.

Erzurûm’da celâlî olan Abaza Paşa’nın akrabâ ve aşîretinden idi. Revân seferi’nde Sultân Murâd Hân’ın imrâhoru idi. Niçe menâsıb-ı âlîler zabt edüp Varvar Alî Paşa’yı münhezim etdiğinde nâm [ü] kâm sâhibi olup mühr kendüye gitdükde Melek Ahmed Paşa Der-i devletde kâ’immakâmı olup vezîr-i a‘zam mesâbesinde hükm-i hükûmât ederdi. İpşir’e mühür vardıkda kabûl edüp Der-i devlete gelmeyüp Acem câniblerinde bir iş açmak içün Kürdistân’a haber gönderüp,

“Sulha muğâyir bir iş edesiz” deyü başına yüz bin asker cem‘ edüp,

“Kızılbaş’ın tuğyânı vardır” deyü sa‘âdetlü pâdişâha telhîsi gelüp aslâ nazar olunmayup Voynuk Ahmed Paşa’dan mahlûle Âyişe Sultân’ı verüp,

“Elbette Âsitâne-i sa‘âdetime gelesin” deyü nikâh müjdesiyle hatt-ı şerîfler gidüp bi’z-zarûrî *“Tevekkülen alallâh”* deyüp kat‘-ı menâzil ve tayy-ı merâhil ederek yedi ayda Âsitâne-i Sâ‘âdete gelüp Üsküdar dârında karâr edüp pâdişâha gitmedi.

Âhir sa‘âdetlü pâdişâh tarafından kızlar ağası ve Şeyhülislâm Ebû Sa‘îd Efendi, Üsküdar’da Salacak İskelesi’ne andan Âyişe Sultân sarâyı‘nda İpşir Paşa’ya gelüp bir semmûr kürk ve bir mücevher hançer-i zülfeccâm götürüp,

“Buyurun sizi Âsitâne-i sa‘âdet’de sa‘âdetlü pâdişâh ister” dediklerinde İpşir’e istikbâle çıkan Melek Ahmed Paşa’yı ve Koca Nişâncı Paşa’yı ve Dellâl Mustafâ Paşa’yı ve Defterdâr Moralı Mustafâ Paşa’yı ve ulemâdan niçe kimesneleri nezâketle bölükbaşılarına tenbîh edüp mezbûrları rehin alıkodular.

İpşir Paşa bostâncıbaşı kayığıyla Sarâyburnu’nda sa‘âdetlü pâdişâha ***[80b]*** buluşup yine semmûr lepâçeler ile kâmyâb olup niçe kelimâtdan sonra yine Üsküdar’[a] ubûr edüp {geldikde} yüz kurbân edüp ertesi İslâmbol’a geçmeyüp yine gerüye dönmek sadedinde olduklarında alay içün istikbâle çıkan yeniçeri tâ’ifesi ol gün havflarından cümle İslâmbol’a geçdiler. Kapudan Murâd Paşa dahi başdardayı tershâneye getirüp âsûde oldular.

Netîce-i merâm İpşir’in basîreti bağlanup kendüsi başdardaya süvâr olup seksen bin askeri dahi İslâmbol’a ubûr edüp bir alay-ı azîm ile Eyyûb’dan ve Edirnekapusu’ndan Âyişe Sultân sarâyına girüp andan sa‘âdetlü pâdişâha varup,

“Pâdişâhım Kızılbaş’ın hareketi olduğundan yedi ayda Der-i devlet-masîre gelmemin sebebi oldur. Gerekdir kim pâdişâhım Melek Ahmed Paşa lalana Van eyâletin ihsân edüp ol câniblerde eyle bir iş görmüş mührden ma‘zûl vezîr-i âlîşân lâzımdır” dedikde pâdişâh-ı zîcâh buyururlar kim,

“Yâ lala, eyle bir ihtiyâr vezîri eyle bî-hâsıl eyâlete atmak revâ değildir” dedükde,

“Hayır pâdişâhım ey eyâletdir. Ben bir kerre Van eyâletine mutasarrıf olmuşum. Yigirmi yedi sancağı vardır. Senevî yüz bin guruş hâsıl olur” dedikde,

“İhsânım olmuşdur, berât emrin gönder” deyüp fermân eder. Der-akab İpşir-i bî-şîr sarâyına gelüp bir kapucubaşısı ve on çavuş ile Van emrin getirüp derhâl Paşa emr-i pâdişâhîyi tilâvet edüp mefhûmu ma‘lûmları olunca emr-i pâdişâhîyi bûs edüp başı üzre koyup *“el-emrü emrüküm”* deyüp ağaya üç kîse guruş ve bir semmûr kürk ve on çavuşa ellişer guruş verüp,

“Buyurun sultânım bu ân Üsküdar’a geçin” deyü ibrâm [ü] ilhâh etdiler.

Paşa-yı sâbit-kadem metânet edüp kapudan taşra çıkmayup beş gün İslâmbol’da mühimmât [ü] levâzımâtın görüp meks eyledi. Beşinci gün İpşir pâdişâha varup,

“Hünkâr’ım Ahmed Paşa lalan emrine itâ‘at etmeyüp Van’a revâne olmayup durur. Elbette pâdişâhım katl eyle” deyü ibrâm [ü] ilhâh eder.

Derhâl pâdişâh bir hâsekî gönderüp,

“Buyurun sizi sa‘âdetlü pâdişâh ister” dedikde Melek Paşa der-akab huzûr-ı pâdişâha varup ba‘de’s-selâm ber-pâ durur.

Hemân sa‘âdetle pâdişâh eydir:

“Lala ben sana Van eyâletin ihsân eyledim, niçün gitmezsin?” dedükde,

“Pâdişâhım ihsân eylediğinden sonra niçün gitmem, yüzüm üzre iki evli bir köy ise de giderim” dedi. Pâdişâh eyitdi:

“İpşir lalam bir kerre Van’a hâkim olmuş. Yüz bin guruş hâsıl olur” dedi.

Hemân Melek Paşa:

“Pâdişâhlar huzûrunda ve cemî‘i edyânda kizb harâmdır. İşte lalana rû-be-rû söylerim, yüz elli âdem ile bu İpşir Paşa lalan Van’a vardıkda kal‘a kapuların sedd edüp kal‘aya komayup ‘zâlimsin’ deyü redd etdiler. Zîrâ intihâ-yı serhad bir cezîre yerdir, iki yüz âdemle varmağa tahammülü yokdur. Ve cevz-i ma‘dâdu yedi bin guruşdan mâ‘adâ bir îrâdı yokdur. Ol vilâyete beni hakâret içün gönderüp pâdişâhıma hilâf anlatmışlar” deyince hemân pâdişâh devât kalem getirdüp mübârek hatt-ı şerîfiyle “Üsküdar’dan Mısır’a ve Bağdâd’a ve Erzurûm’a varınca cümle Anatolu vilâyetlerinin menâsıb-ı âlîlerinin azl [u] nasbları elinde olup Van üzre serdâr-ı mu‘azzamımsın” deyü yarlığ-ı belîğ-i şâhî ile harc-ı râh beş kîse altun ve yüz katar deve ve yüz katar katır ve bir serâperde-i Süleymânî ihsân edüp iki semmûr hil‘at-ı fâhire ihsân edüp,

“Yürü Allâh âsân getire, tuğra-keş vezîr serdârımsın, ale’l-akîb inşâ’allâh ben dahi lalam ile ol câniblere azîmetim vardır” dedükde İpşir Paşa eleminden zerd-rû olup meyyit-i müteharrik oldu. Melek zemîn-bûs eder şekilli olup pâdişâha hayr du‘âlar edüp sarâyına gelmeden Sarâyburnu’ndan bostâncıbaşı kayığına süvâr olup hâzır olan cümle askeri dahi yüz elli pâre kayıklara süvâr olup Üsküdar’daki Kaya Sultân bâğçesi’ne geçüp karâr etdi.

Kâmil bir hafta âlât-ı mühimmâtlarımız görüp Paşa Van’a revâne olup yüz on yedi günde Van’a alay-ı azîm ile girirken İslâmbol’dan Yıldırım nâm kapucu yıldırım gibi yetişüp İpşir Paşa’nın ***[81a]*** katli haberi getirdi. (–)

İpşir Haleb’den katli gününe gelince (–) şehr sadrıa‘zam oldu. Gâyet sâlih ve dîndâr âdem idi. “Kahve harâmdır” deyü süd ve bahârlı şerbet içüp bir kandan(?) kırk elli bin guruş alurdı, zîrâ cem‘iyyet-i kübrâ sâhibi idi.

Andan def‘a-i sânîde **Kara Murâd Paşa** vezîr-i a‘zam oldu. Kul ile hüsn-i zindegânîsi olmaduğı ecilden sadâretden azl olunup eyâlet-i Şâm ihsân olunup Hamâ‘da Arnavud Mehemmed Paşa sarâyında haste-

hâl olup anda merhûm olduğunda Arnavud Paşa kendü türbesine Murâd Paşa'yı defn eder. Zîrâ Arnavud Paşa, Murâd Paşa sadâretinde bu türbeyi binâ ederken Arnavud Paşa'nın hedâyâsıyla bir kapucubaşısı Murâd Paşa'ya hedâyâları teslîm edince Murâd Paşa eydir:

"Arnavud Paşa ne kârdadır" deyü ağadan su'âl edince ağa-yı mezbûr eydir:

"Sultânımın hayr du'âsına meşgûl olup ihtiyâr olmağile hâliyâ kendü içün bir türbe binâ ediyor" dedükde Murâd Paşa eydir:

"İnşâ'allâh ol türbe ana müyesser olmayup ben ol türbeye bir kara domuz gömdürürüm" deyü nutk eder. *"Elsinetü'l-halk aklâmü'l-hakdır."* [59]

Bu Kara Murâd Paşa'nın bu kelâmı Hamâ'da Arnavud Paşa'ya gelince,

"Belki bu türbeye kendüyi gömeler" deyü bir rumûz eder.

Hikmet-i Hudâ yine eyle olup Kara Murâd Paşa'yı mezkûr türbeye Arnavud Paşa defn etdi. Bu kelâmlar tevâtür ile dâstân olup meşhûr-ı âfâkdır.

Andan **Silihdâr Süleymân Paşa** vezîr-i a'zam oldu. Sultân İbrâhîm'in silihdâ[r]lığından sene 1056 eyâlet-i Erzurûm ile behre-yâb olup mutasarrıf olmaduğı menâsıb-ı âlîler kalmadı. Ba'dehu sene (–) târîhinde sadrıa'zam olup azîm donanmalar ile cezîre-i Girid'e ve cânib-i erba'a serhadlerine imdâdlar gönderüp basîret üzre hareket ederdi. Hâk-i Malatıyye'de hâsıl olup Harem-i hâs'da neşv [ü] nemâ bulmuşdur. Bir halûk ve sâhib-i tab' ve âlufte-meşreb vezîr-i dilîr idi. (–) vezâret edüp (–) bahânesiyle ma'zûl eyleyüp,

Zurnazan Mustafâ Paşa vezîr-i a'zam oldu. Arnavud asl Harem-i hâsda perveriş bulup (–) (–) lıkdan (–) (–) (–) (–) Melek Ahmed Paşa vezâretinde defterdâr olup tama'-ı hâmından azl olunup niçe pes-pâye eyâlet ve sancaklara hâkim olup *el-harîsu mahrûm* mazmûnunca bir sâ'at ya'nî bir ân çâşnisi helâl lezzetin müşâhede etsin içün mührü verüp lezzeti demâğını mu'attar etmeden bir sâ'atde yine mührü alup Sipâhî Mehemmed nâm hâsekî mührü Deli Hüseyin Paşa'ya cezîre-i Girid'e götürüp Menekşe nâm mahalde eyyâm muhâlif olup Girid'e hâsekî geçmek sadedinde iken akîbince Âsitâne'den bir hâsekî dahi gelüp mühr-i şerîfi gerüye avdet etdirüp mührü Özü eyâletine mutasarrıf S**iyâvuş Paşa**'ya gönderdiler.

Sene (–) târîhinde def'a-i sânîde Siyâvuş Paşa vezîr-i a'zam oldu. Ol ân Melek Ahmed Paşa'yı Van'dan ma'zûl edüp,

"Âsitâne-i sa'âdetde bilece olalım ve bilece ölelim" deyü azîm mekâtibleri ve emr-i şerîfleri gelüp ol şiddet-i şitâda Van'dan Erzurûm'a

gücile gelüp kışdan kıyâmetden kapanup karâr etdik.

{Hikmet-i Hudâ} Âsitâne tarafında Siyâvuş Paşa mükedderü'l-hâl hasta olup (–) günden merhûm olup Defterdârzâde Defterdâr Mehemmed Paşa'ya,

"Sen Siyâvuş Paşa'ya En'âm okudup katl etdin" deyü eyle Cem-cenâb vezîr-i dilîri mazlûmen zâlimler ma'nûkan şehîd edüp iki vezîrin mevti haberi ile Boynueğri Mehemmed Paşa'nın vezâreti haberi Erzurûm'a geldi.

Sene (–) târîhinde mühür Âsitâne'den (–) gidüp **Boynueğri Mehemmed Paşa**'ya gidüp Haydar Ağazâde, kâ'immakâm oldu. Boynueğri'den Melek Ahmed Paşa'ya Erzurûm'da emirler gelüp Der-i devlete da'vet olunup Boynueğri Âsitâne-i devlete alay ile girüp Kâ'immakâm Haydar Ağazâde'ye Özi eyâleti ihsân olundu.

Ve Melek Ahmed Paşa İslâmbol'a geldükde sa'âdetlü pâdişâha buluşup kubbe-nişîn olduğu gün Haydar Ağazâde'nin hakkına hatt-ı şerîf çıkup Silivri kal'asında Silisre'ye gitmek ***[81b]*** sadedinde iken katl olunup Melek Ahmed Paşa'ya ol sâ'at Özi eyâletin Boynueğri, müft [ü] meccânen ihsân edüp Hacıoğlu bâzârına vardığımızda Boynueğri'ye tama'kârlık isnâd edüp (–) sadâretinden sonra sene 1067 târîhinde **Köpürlü Mehemmed Paşa** müstakil sadrıa'zam oldu.

Ve de[v]let-i Âl-i Osmân'a velvele-ârâ olup Anatolu'da celâlî ve cemâlî nâmıyla dörd kerre yüz bin âdem ve on yedi vezîr ve kırk bir mîrimîrân ve yetmiş mîrilivâ ve üç mollâ ve bir ceffâr Şeyh Sâlim Mağribî'yi katl edüp Âl-i Osmân devletinde îrâd [u] masrûfu berâber edüp üç yıllık tedâhulü ref' eyleyüp niçe feth [u] fütûhâtlar eyledi.

Beyne'l-müneccimîn ve'l-ceffâr bu Köpürlü'ye sâhib-hurûcdur derlerdi. Rumûz-ı kelâm *"Alî ka'b ismuhu Cisrî ve beyne halk ismuhu Küfrî ve min indillâh kutb-ı aktâb velî-i sahîh kâmetî"* Köpürlü Mehemmed Paşa hakkında bulmuşlardır kim lafz-ı *"ka'b"* ve *"Mehemmed"* toksan ikişerdir, Cisrîden murâd Köpürlü Mehemmed'dir.

Ve'l-hâsıl devlet-i Âl-i Osmân'ı nush edüp (–) sene vezîr-i a'zam olup sene (–) târîhinde (–) merhûm olup na'şını İslâmbol'a getirüp Tavukbâzârı kurbünde türbe (–) lahd etdiler.

Ammâ Köpürlü Mehemmed Paşa Arnavudü'l-asl dîn-i mübîn içün lecûc ve muhassıl ve hâkim idi. Harem-i hâs'da neşv [ü] nemâ bulup Husrev Paşa Harem'den yeniçeri ağalığı ile çıkdıkda bu Köpürlü Mehemmed Paşa ol asırda içeriden bile tulû' edüp hazînedârı olup Bağdâd seferlerinde ve Abaza seferinde ve bu kadar zamân sadâretinde müdebbiri cümle Köpürlü hazînedâr idi.

Andan **Fâzıl Ahmed Paşa** ibn Köpürlü Mehemmed Paşa vezîr-i

a‘zam olup babası gibi hûnhâr olmayup âdil ve gâzî ve fâzıl ve mücâhidün fî-sebîlillâh bir müdebbir ve akl-ı Arasto vezîr-i sâhib-vakâr, âlî-tabâr vezîr idi. Sivas eyâletinde Köprü nâm kasabada mütevellid olup evvel tarîk-i mevleviyyetde idi. Bursa’da kendüye ibtidâ eyâlet-i Erzurûm andan Şâm andan Âsitâne’de kâ’immakâm andan vezîr-i a‘zam oldu. Babadan oğula ibtidâ mühür mîrâs değmesi bunlardan kaldı.

Niçe feth [u] fütûhâtdan sonra Kandiye kal‘asın ve Kamaniçe kal‘asın feth edüp (–) sene sadâret-i uzmâda mu‘azzez ü mükerrem olup câm câm bâde-i nâbı nûş ederek sene (–) târîhinde Edirne ile Tekirdağı mâbeyninde Karabüber nâm âdemin çiftliğinde câm-ı eceli nûş edüp na‘şın İslâmbol’da pederi Köpürlü Mehemmed Paşa cenbinde defn edüp,

Yerine Edirne kâ’immakâmı **Kara Mustafâ Paşa** vezîr-i a‘zam oldu. Yine Köpürlü‘nün hareminde perverde olup imrâhor-ı kebîr ve Silisre ve kapudan paşa ve kâ’immakâm olup sene (–) târîhinde Edirne’de vezîr-i a‘zam oldu. Şehr-i Marzifon’da bir sipâhîzâdedir. Ammâ gâyet cerî ve sâhib-i re’y ve âkıl u dânâ bir vezîr-i tüvânâdır.

Sultân Mehemmed Hân’ın zamân-ı şerîflerinde olan eyâlet vüzerâların bildirir

Evvelâ ibtidâ yevm-i cülûsunda sipâh ve yeniçeri birbiriyle Atmeydânı‘nda ceng-i azîm olup sipâhîleri yeniçeriler münhedim edüp minârelerde kuşluk vaktinde “Mü’ezzinim” deyü ezân okuyan sipâhîleri ve (ve) câmi‘ içre tilâvet-i Kur’ân edenleri cümle katl edüp leşlerin arabalar ile taşıyup Âhûrkapu’dan deryâya dökünce azamet-i Hudâ deryâ temmevüce gelüp ol sâ‘at Haydar Ağazâde Mehemmed Paşa tonanma ile Sarâyburnu’ndan içeri giremeyüp niçe kadırgalar köşe köşe kenâra düşüp pâre pâre olup bu kadar âdem gark oldu.

Ol gün Mehemmed Hân silihdârlıkdan Murtazâ Paşa’ya ibtidâ vezâret ile Şâm ihsân olundu ve Diyârbekir’den Melek Ahmed Paşa’ya Bağdâd ihsân olundu. Ve Zileli Çavuşzâde Mehemmed Paşa’ya Kudüs-i şerîf ve Emîr Paşa’ya Mısır ihsân olunup Haydar Ağazâde’nin Mısır hapsinden ıtlâkı fermân olundu. Ve Nogayoğlu’na Haleb ihsân olundu. Ve Hamâlı Arnavud Mehemmed Paşa’ya Tarabulus in‘âm olundu. Ve Basra Efrâsiyâboğlu Hüseyin Paşa’ya ibkâ olundu. (–) ***[82a]*** Ve,

.....(2 satırlık yer boş).....

Sultân Mehemmed Hân’ın ahd-i şerîfinde olan kubbe vezîrlerin beyân eder:

.....(3.5 satırlık yer boş).....

Devr-i şerîfinde olan vezîr kapudan paşaları beyân eder:

.....(3.5 satırlık yer boş).....

Zamân-ı devletinde olan defterdârları bildirir:

.....(3.5 satırlık yer boş).....

Saltanat-ı aliyyesinde olan vezîr nişâncı paşaları zikr eder:

.....(3.5 satırlık yer boş).....

Asr-ı şerîfinde meşâhîr-i mîrimîrânlar zikrindedir:

.....(3.5 satırlık yer boş).....

Devr-i adlinde olan mîrilivâları bildirir:

.....(3.5 satırlık yer boş).....

Evlâd-ı zevi'l-ihtirâmları olan şehzâdegânları bildirir: Târîh-i {vilâdet-i} Şehzâde Mustafâ Hân ibn Mehemmed Hân-ı Râbi‘ fâtih-i Kandiye:

Hazret-i Hân Mehemmed-i Râbi‘

Tavvelallâhu ömrehu ebedâ

Şâni-yâ sûret-i mu‘ammâda

Nazm-ı târîh buldu semt-i edâ

Yazdı levh-i burûc üzre felek

Enbetallâhu nebâten hasenâ.

Sene 1071.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Zamân-ı sa‘âdetlerinde olan şeyhülislâmları beyân eder:

.....(3.5 satırlık yer boş).....

Ahd-i şerîflerinde olan Rûmeli kadı‘askerlerin bildirir:

.....(2.5 satırlık yer boş)..... ***[82b]***

Hilâfetlerinde olan Anatolu efendilerin beyân eder:

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Hükm-i adlinde İslâmbol mollârın beyân eder:

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Eyyâm-ı devletinde olan imâm-ı hümâm-ı sultânîleri bildirir:

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Eflâtûn-ı ilâhî ilmine âmil olan hekîmbaşıları bildirir:

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Ve ilm-i nücûmda sâhib-i rasad müneccimbaşılar zikrindedir:

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Devlet-i Sultân Mehemmed Hân'da meşâyih-i kibârları bildirir:

.....(3.5 satırlık yer boş).....

Adl [ü] dâdında âbâdân etdikleri imâretleri ayân eder: Evvelâ ümm-i dünyâ Mısır'da Defterdâr İbrâhîm Paşa Kademü'n-nebî nâm teferrücgâh [u] ziyâretgâhda bir câmi'-i âlî binâ edüp savâbın Sultân Mehemmed Hân'a hibe edüp kıble kapusu üzre ta'lîk hattıyla Zekî Çelebi güftesiyle târîhleri Sultân Mehemmed ismine tahrîr olunmuşdur. Târîh:

Du'â edüp dedi itmâmına Zekî târîh
Yerinde câmi'-i âlî-esâs bî-hemtâ.
Sene 1074.

Târîh-i kasr-ı Çamlıca:

Dedim ey Evliyâ bu kâha târîh
Mübârek ola kasrın pâdişâhım.
Sene (–).

Târîh-i kasr-ı bâğçe-i Karaağaç kurb-ı kasaba-i Südlüce:

Dediler Evliyâ bu câya târîh
Zehî kasr-ı ser-efrâz-ı hümâyûn.
Sene 1083.

Andan Târîh-i kasr-ı Akbınar kurb-ı Edirne:

Görünce Evliyâ târîhini der
Latîf şâhâne eyvân oldu kasrı.
Sene 1082.

Târîh-i kasr-ı Adâlet binâ-yı ba'de'l-ihrâk:

Evliyâ itmâmına târîh dedi
Kasr-ı dîvân oldu şâhâne latîf.
Sene 1083.

Ve târîh-i binâ-yı kal'a-i Zaranta

.....(6.5 satırlık yer boş)..... ***[83a]***

Pâdişâh-ı Cem-cenâbın zamân-ı sa'âdet-iktirânlarında bizzât vücûd-ı şerîfleri ile eyledikleri gazâları ve dahi sipehsâlâr-ı mu'azzamları ile vâkı' olan fütûhât-ı cemîle ve gazavât-ı cezîleleri ala kadri'l-imkân beyân eder

Bi-emrillâh ibtidâ-i cülûsda Atmeydânı içre sipâh eşkıyâsı ser-tâ-ser dendân-ı tîğ-ı âteş-tâbdan geçdiler. Yine ol mâh-ı mezbûrda Anadolu diyârında (–) nâm mahalde Celâlî Kara Haydaroğlu münhedim olup cümle cünd-i cünübiyle katl olunup ser-kaplanları(?) olan vâcibü'l-

izâleler ile Kara Haydaroğlu nâm celâlîyi Türkmen ağası Kara Abaza Hasan Ağa kayd [ü] bend ile Der-i devlete getirüp sâhib-i cülûs Mevlevî Koca Vezîr huzûruna Kara Haydaroğlun getirüp birez kelimâtdan sonra gördüler kim kurşum zahmından uyluğu pâre pâre olup ilâc-pezîr değildir. Ol ân amân vermeyüp hammâl beygirine ta‘zîm ile bindirüp asesbaşı ve subaşı tevâbi‘leri ile Haydaroğlu’nu dîvân-ı siyâsete getirüp beygir üstünde iken Parmakkapu’da salb edüp altında çâr-pây çeküp Haydarzâde dârda berdâr-ı ber-hordâr olup üç gün karâr edüp üç günden lâşe-i murdârın deryâya ilkâ edüp mâhîlere şikâr oldu. Yine ol sâl-i mübârekde,

Vilâyet-i Cezâyir’de fütûhât-ı Mahallât be-dest-i Emîr Paşa: Mahalle Urbân-ı kal‘a-i Cezâyir üzre gelirken Cezâyir gâzîleri Urbâna karşu çıkup yigirmi bin Urbân-ı uryânı tu‘me-i şemşîr edüp meserret haberleri geldi. Yine sene-i mezbûrun âhirinde,

İnhizâm-ı Gürcî Nebî ve Katırcıoğlu be-dest-i vezîr-i dilîr Kara Murâd Paşa: Seksen bin asker ile Gürcî Nebî nâm şakî isyân edüp eli vilâyeti tâ Üsküdar’a gelince gâret edüp zulm ederek Bulkurlu ve Çamlıca nâm mahalde hayme ve hargâhıyla meks edüp yetmiş âdemin katlin ve Haleb’in eyâletin taleb edüp cenge âmâde durdu.

Beri tarafdan asker-i deryâ-misâl fevc fevc ve mevc mevc olup Defterdârzâde Mehemmed Paşa talî‘a-i asker olup zeyl-i Çamlıca’da bir ceng-i azîm olup Murâd Paşa dahi yetmiş yerden cümle mîrimîrânlar tabılların döğerek imdâda yetişüp dörd sâ‘at savaş-ı perhâş olup ol ân hamd-i Hudâ cümle celâlîler münhedim olup dağlara firâr edüp akîblerince asker-i İslâm kovarak, kırarak mansûr [u] muzaffer Der-i devlete geldiler. Ba‘dehu sene 1059 târîhinde,

İnhizâm-ı Dürûzî-i Şâm-ı Dârü‘s-selâm be-dest-i Kara [Mur]tazâ Paşa-yı nîk-nâm: Mukaddemâ Sıfet hâkimi Tabanıyassılı Yavaşca Mehemmed Ağa ve Na‘lband Alî Ağalar Sıfet hâkimiyken beşer yüz kîse mâllarından bin kîse mâl Dürûzî şeyhleri üzre kalup emr-i pâdişâhiyle Murtazâ Paşa Şâm eyâletiyle mezkûr mâlı tahsîl etmeğe çetr-i mülemma‘ıyla ve yetmiş bayrak askeriyle Dürûzî üzre çıkup Nâkûra nâm boğazda ceng-i azîm olup cümle Dürûzî ve Teymânî ve bî-îmânî münhedim olup ba‘dehu bî-pâk ü bî-pervâ bin kîse yerine Murtazâ Paşa üç bin kîse tahsîl edüp Der-i devlete gönderdi.

Hakîr ol sene Mısır’a Hacc-ı şerîfe azîmet edüp Şâm’a geldiğimizde bu gazâda bulunup sikeşte-beste ol gazâya târîhdir:

Lafzen u ma‘nen dedim ey Evliyâ bir nâm içün

Sene-i elli tokuz târîhidir oldu gazâ.

Sene 1059.

Ba‘dehu cezîre-i Girid’de feth-i kal‘a-i Seline ve dahi feth-i kal‘a-i Retime ve inhizâm-ı Pençpirimoğlu ve feth-i kal‘a-i Apo Koron ve dahi feth-i cibâl-i İsfakiye be-dest-i Serdâr-ı mu‘azzam Deli Hüseyin Paşa sene 1006 [1060]. Andan sene (–) târîhinde,

İnhizâm-ı Dasnik Emirzâ ve ma‘an Celâlî Hanefî Halîfe nâmân celâlîlere Türkmen ağalıkları ihsân olunmaduğundan Vezîr-i a‘zam Melek Ahmed Paşa’ya dilgîr olup Üsküdar’dan hayli asker cem‘ edüp Anatolu’yu nehb [ü] gârete azîmet eyleyüp Hersek Dili’nden deryâyı ubûr edüp râst geldikleri kârbânı gâret edüp Lefke ile Söğüd nâm kasabaların mâbeyninde hayme ve hargâhların kurup meks etmişler. Fi’l-hâl Melek Ahmed Paşa ve Bektaş Ağa ve Yeniçeri ağası Kara Çavuş ve Kul kethudâsı Çelebi Mustafâ Ağa ***[83b]*** askerleri yetişüp vakt-i seherde âlem ağyâr-ı gayrdan bî-haber iken bu ağyârlara Allâh deyüp kılıç uruldukda hakkâ ki âmedâne basılup dilîrâne ceng edüp şebhûn eden vezîr askerinden hayli benâm yiğitleri hâke saldılar.

Âhir anlar dahi halâs olmayup dendân-ı tîğdan geçüp bakıyyetü‘s-seyfi dağlara firâr etdi. Ammâ serdâr-ı murdârları olan Dasnik Emîrzâ ve Hanefî Halîfe (–) âdemleri ile esîr-i bend-i hicrân olunup Der-i devlet-masîre getirirken Bostâncıbaşı cisri nâm mahalde emr-i pâdişâhî vârid olup cümlesin anda katl edüp kelleleri Bâb-ı Hümâyûn önünde galtân olup bi-emri Hudâ ol gece Hanefî Halîfe kellesinin üzerine nûr yağduğın niçe yüz âdem müşâhede etmişdir. Ve on yedi günden gulû-yı âm Allâh Allâh ile Melek Ahmed Paşa’yı ma‘zûl eyleyüp eyâlet-i Özi ihsân olundu.

Ve sene (–) târîhinde cezîre-i Girid’e feth-i kal‘a-i (–) be-dest-i Kapudan Çavuşzâde Mehemmed Paşa ve **inhizâm-ı donanma-yı küffâr-ı hâksâr be-dest-i kapudan-ı mezkûr**: Üç pâre küffâr kadırgası ve bir kalyonuyla Âsitâne-i sa‘âdete geldi.

Ve sene (–) târîhinde **çapkun-ı vilâyet-i Kazak-ı âk der-şehr-i İşcerez ve sahrâ-yı İlvov be-dest-i Mehemmed Geray Hân**: Bu sefer-i meserretde Tatar-ı sabâ-reftâr-ı adû-şikâr yüz elli bin esîr ile bilâ-hisâb mâl-ı ganâyimler almışlardır. Ba‘dehu sene-i mezbûrda,

Çapul-ı vilâyet-i Boğdan be-dest-i Kalga Sultân Mehemmed Geray Hân: Boğdan diyârının taht-ı menhûsu olan Yaş şehri tâ Fohşan’a ve Hotin’e ve Seçova’ya varınca vilâyet-i Boğdan ihrâk bi’n-nâr olup elli bin esîr ve on kerre yüz bin at ve sığır ve lâ yu‘ad ve lâ yuhsâ koyun, keçi ganîmet olunup sâ’ir akmişe-i fâhire ve âvânî makûlesi ganâyimin hisâbın Cenâb-ı Bârî bilür.

Ba‘dehu sene 1061 **inhizâm-ı keştiyân-ı Kazak-ı âk der-kal‘a-i Varna be-dest-i Melek Ahmed Paşa**: Karadeniz sâhilinde Varna kal‘asın ve Balçık kasabasın yetmiş pâre şayka ile Rûs-ı menhûs nehb [ü] gâret etmeğe şehre çıkup Melek Paşa askeri mukaddem yetişüp ale’l-gafle leb-i deryâda olan küffârın gemilerin basup yigirmi adedin

feth edüp ma-bâkîsi deryâya açılup firâr etdiklerinde cümle küffâr karada kalup kâfir-i şeytân ile Melek Paşa ceng edüp cümle küffârı dere ve depelerden cem‘ edüp kimin depeleyüp kiminin gerdenlerine tavk-ı la‘net geçirüp yedi yüzden mütecâviz esîr, binden ziyâdesi şemşîr-i âbdârdan diyâr-ı ademe ve binden mütecâvizi gark olup ka‘r-ı deryâda karâr etdiler. Bu feth-i fütûha târîhdir:

Evliyâ bu fethi gördükde dedi târîhini

Bârekallâh olmamışdır bir dahi böyle gazâ

Nev‘-i diğer târîh:

Lafzen u ma‘nen dedim ey Evliyâ târîhini

Sene-i altmış birin târîhidir böyle gazâ.

Sene 1061

Sene 1064 târîhinde **istihlâs-ı kal‘a-i Gönye sâhil-i Karadeniz munsabb-ı nehr-i Çoruğ be-dest-i Ketencizâde Mehemmed Paşa ve Seydî Paşa**. Ve sene 1065 târîhinde,

İnhizâm-ı Bitlîs hânı Abdâl Hân be-dest-i Melek Ahmed Paşa: Van eyâletinde böyle bir ceng-i azîm olmamışdır. Ba‘dehu sene (–) târîhinde,

İstihlâs-ı kal‘a-i Özi be-dest-i Melek Ahmed Paşa: Karadeniz ile Nehr-i Özi mahlût olduğu mahalde Kazak serhadlerinden bir metîn kal‘adır. Kazak istîlâ eyleyüp {Melek} Ahmed Paşa eliyle halâs olundu. Bir ceng-i tavîledir, mahallinde tahrîr olunur. Ba‘dehu sene (–) târîhinde,

İstihlâs-ı Bozcaada be-dest-i Köpürlü Mehemmed Paşa: Venedik küffârı destinden ceng-i azîm ile feth olundu. Andan sene-i mezbûrda,

İstihlâs-ı cezîre-i (–) be-dest-i Köpürlü Mehemmed Paşa: Bu cezîreye dahi Venedik küffârı istîlâ edüp cümle donanma-yı hümâyûn ile imdâd dökülüp cezîre-i (–) feth olundu. Sene (–) târîhinde,

İnhizâm-ı tabur-ı makhûr-ı Rakofçi Kıral be-vilâyet-i Leh be-dest-i Mehemmed Geray Hân ve ma‘an Melek Ahmed Paşa: Erdel kıralı Rakofçi Leh kıralı olmağiçün Boynueğri’den emr-i pâdişâhî alup Boynueğri vezâretden ma‘zûl olup Köpürlü vezîr-i ***[84a]*** a‘zam olup Rakofçi’yi Leh kıralı olmadan men‘ eyleyüp Rakofçi Köpürlü‘nün men‘ etmesine bakmayup iki kerre yüz bin küffâr-ı füccâr ile Leh üzre gelirken Leh kıralı Âl-i Osmân’a tazallum edüp,

“Harâc-güzârınız olayım bu Rakofçi’yi üzerimizden def‘ eylen” deyü küçük elçi ile hedâyâları gelüp Tatar Hân Mehemmed Geray Hân’ı ve Özi eyâletiyle ve aşağı dörd bölük sipâhiyle Melek Ahmed Paşa’yı serdâr-ı

mu‘azzam edüp Bender nâm kal‘aya Melek Paşa ağır asker ve cebehâne ile sefere varınca zamân ubûr edüp Tatar Hân mukaddem târîh ile Leh diyârında (–) kal‘a sahrâsında Rakofçi taburun Mehemmed Geray Hân komayup on yedi kıralzâde Tatar Hân’a rehne çıkup küffâr yine Erdel vilâyetine ric‘at üzre iken bir yerden cümle Tatar-ı adû-şikâr “Cılu cılu” deyüp ân-ı sâ‘atde taburu münhezim edüp Rakofçi la‘în üç yüz mikdârı küffâr-ı hâksâr ile Seykel dağlarına firâr edüp kırk bin kâfir tîr-i belâdan ve seyf-i anâdan geçüp yetmiş bin küffâr ve on yedi kıralzâde ve Rakofçi vezîri Kemen Yanoş dahi esîr olup cümle asker-i Tatar Orhay altında Melek Ahmed Paşa ordusuna dâhil olup iki deryâ-misâl asker-i bî-pâyân Akkirman altına sâlimîn ü gânimîn vâsıl oldukları gazâya târîhdir. Târîh:

Hamdü lillâh bu gazâ oldu bin altmış yedide

Bu fütûhâtı müyesser ede Mevlâ Girid’e

Devr-i Âdem’den berü olmuş değildir bu gazâ

Seyf-i Muhammed çekildi şimdi Macar-ı pelîde

Esb-i tâzî seyf-i müczem tîrkeş hep sizdedir.

Sehm kavsından çıkınca güzer eyler hadîde

Evliyâ feth [u] fütûhu göricek târîh dedi

Hamdü lillâh bu fütûhât oldu hâlâ ulvîde.

Sene (–).

Hamd-i Hudâ bu gazâda bu hakîrin destine on yedi esîr ve yigirmi at ve üç semmûr ve bir çift sîm üzengi ve gayrı sîm âvânî elimize girdi. Târîh-i güfte-i Kemen Yanoş-ı esîr:

Bir eksikli Kemen Yanoş-ı Macar

Bir âh edüp dedi kim geldi Tatar.

Sene (–).

Küffâr-ı Macar-ı füccâr bu inhizâmı gördükden sonra Erdel vilâyetine varup kırk milyon hazîne mâl defînelerden çıkarup Seykelistân’dan ve Saz Macarı ve Hayduşak’dan ve Çeh ve Leh’den ve İsfac ve İslovin ve Korol ve Rûs’dan [ve] Nemse ve Dodoşka ve Hırvad ve Orta Macar’dan yüz bin asker cem‘ edüp Tımışvar eyâletinde Lipova ve Çanad ve Göle ve Façad ve Fenlak nâmân kal‘aları gâret eyledüğinin feryâdcıları Der-i de[v]let-masîre gelüp Budin vezîri Ken‘ân Paşa’yı ta‘yîn etdiler.

İnhizâm-ı serdâr-ı Budin vezîri Sofî Ken‘ân Paşa: Seksen bin asker ile serdâr-ı mûmâ-ileyh nehr-i Moriş kenârında Arat ve Lipova nâmân kal‘alar mâbeyninde iki asker birbiriyle mukâbele ve mukâtele olunca bi-emrillâh asker-i İslâm münhezim ve küffâr gâlib olup

Ken‘ân Paşa niçe bin küheyl atlı ile Salanta sahrâsı‘na cân atup halâs oldu. Elçi Hasan Paşa dahi nehr-i Moriş‘e cân atup nehre batup anda yatup kimi kanda yitüp gark olup halâs olmadılar. Netîce-i kelâm bu inhizâmda on bir bin âdem helâk ve gâ’ib oldu.

Ba‘dehu münhezim Ken‘ân Paşa’yı Budin’den ma‘zûl edüp Bosna’dan Seydî Ahmed Paşa’ya tuğra-yı garrâsız Budin serdârlığın ihsân edüp sene (–) târîhinde Seydî Ahmed Paşa Erdel’e serdâr-ı mu‘azzam oldu ve Bosna eyâleti Melek Ahmed Paşa’ya sadaka olundu.

Gâzî Seydî Ahmed Paşa sene-i mezbûrun ol şiddet-i şitâsında on iki bin salt ve sebükbâr asker ile Erdel Demirkapu’sundan içeri girüp Haçek sahrâsında Kolçvar kal‘asına arka vermiş Rafokçı la‘înin yüz bin askerine on iki bin nâmdâr asker ile ceng edüp aç kurd koyuna sarılır gibi Tımışvar vezîri Siyâvuş Paşa karındaşı Hüseyin Paşa küffârın böğründen girüp ân-ı sâ‘atde cümle küffârı beyâz kar üzre beyâz ***[84b]*** tenli küffârı dendân-ı tîğdan geçirüp kar suyu gibi eritdiler. Cümlesinin kelleleri ve kapudanları ve hınto arabaları ve cebehâneleri cümle alay-ı azîm ile Der-i devlete gönderilüp bu Seydî gazâsı aslâ minnete geçmeyüp mukâbelesinde bârekallâh bile demediler. Ammâ fâtih-i Eğre Mehemmed Hân’ın gazâsına mu‘âdil bir gazâdır. Ammâ Seydî askeri on iki binden ziyâde değil idi. Ammâ küffâr-ı dûzah-karâr yüz altmış bine yetmiş idi. Rakofçi la‘în bu arbededen halâs olup Kolojvar kal‘asına firâr edüp karâr etdi ve yine asker cem‘ etmeğe şurû‘ eyledi.

Sene (–) târîhinde Venedik küffârı Bosna eyâletin nehb ü gâret etdiği pâdişâh-ı bâ-vakârın mesmû‘-ı hümâyûnları olup eyâlet-i Bosna ile Melek Ahmed Paşa kal‘a-i Zadra üzre serdâr-ı mu‘azzam oldu. Seksen bin asker ile kal‘a-i Zadra altına varınca küffâra mahsûl kaldırtmayup elin vilâyetin nehb ü gâret edüp bu kadar hasârdan sonra kal‘a-i Ribniçse’ye sarılup amân vermeyüp yedi sâ‘atde feth edüp bu kadar mâl-ı ganâyimle asâkir-i İslâm muğtenim olup kal‘ayı berbâd edüp cümle ehl [ü] iyâlleri esîr-bend olduklarına hakîr’in târîhidir:

Bi-hamdillâh bu ceng içre aceb feth [u] fütûh oldu

Şibenik kâfirinin ekseri makyûd-ı katl oldu

Leb-i deryâda ey ceng eyledin hakkâ dilîrâne

Tüfeng-endâz olanlar sürdüler atını meydâne

Bu cenge Evliyâ târîh ne ola dedi rızâyı

Biri kalkup dedi yaz târîh ile böyle gazâyı.

Sene (–)

Sene (–) târîhinde def‘a-i sânî Serdâr Seydî Ahmed Paşa yine Erdel diyârında Rakofçi küffâr kıral isyân edüp Der-i devlete kânûn-ı Süleymân Hân üzre harâcın göndermeyüp cüyûş-ı menhûs cem‘ edüp iki kerre yüz

bin kâfir ile Kolojvar kal‘asının altında meks edüp beri tarafdan Seydî Paşa Budin ve Eğre ve Kanije ve Tımışvar askerlerinin güzîdesiyle kırk bin müsellah ve şecî‘ ü nâmdâr bahâdırân ile evvelbahârda sahrâ-yı Kolojvar’da iki asker birbirine mukâbele olup mukâtele edince bi-emrillâh küffârın iki kerre yüz bin askeri dendân-ı tîğdan geçüp cümle guzât-ı müslimîn mâl-ı ganâyime mustağrak olup Rakofçi la‘în ol arbede içre mecrûhen firâr edüp Varat’a cân atar. Anda dahi karâr edemeyüp,

“Dut beni yâ Îsâ” deyüp kal‘a-i Kalov’a firâr edüp vardıkda Îsâ Nebî dutmayup Hazret-i Azrâ’îl dutup anda mürd olur.

Seydî Paşa hazîneyi peydâ edüp bu kadar mâl [u] menâl ile hazîne-i pâdişâhî ve kapudanları ve niçe bin kelleleri gülle-misâl tabl [ü] nefîrlerin çalarak Âsitâne-i sa‘âdete getirdiler. Yine makbûl-i şehriyârî olmadı.

Ammâ sene (–) târîhinde **feth-i kal‘a-i Yanova ve feth-i kal‘a-i Şebeş ve feth-i kal‘a-i Logoş be-dest-i Serdâr-ı ekrem Sadrıa‘zam Köpürlü Mehemmed Paşa**: yedi varoş dahi feth edüp Arat nâm bir kal‘a-i cedîd edüp kal‘a-i Yanova’yı ta‘mîr [ü] termîm edüp bâğ-ı İrem-misâl bir şehr-i müzeyyen olup Tımışvar vezîrlerine taht edüp dahi Erdel diyârında Şarbatak ve Sekelhit ve Eçetvar nâm kal‘aları fethine azîmet sadedinde iken Âsitâne-i sa‘âdetde pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinden bir kaç kıt‘a mü’ekked hatt-ı şerîfler gelüp,

“Erdel kıralın ve Nemse çâsârın kayd [ü] bend ile huzûruma getirirsen makbûl-i hümâyûnum değildir. Anatolu vilâyetlerinde Kara Hasan Paşa ve Sarı Ken‘ân Paşa ve Tayyâroğlu Ahmed Paşa ve kırk aded mîrimîrân ve sâ’ir bî-imân bî-hisâb mîrilivâlar bana âsî olup deryâ-misâl asker ile taht-ı kadîmim Bursa üstüne gelmededirler. Elbette ve elbette Der-i devlete ale’l-acele gelesin” deyü Köpürlü‘ye bu hatt-ı şerîf gelince meyyit-i müteharrik olup eydir:

“Âferîn Kara Hasan Paşa âferîn. Macar kâfirine ey imdâd etdin. Olmaya illâ hayr” deyüp Yanova altından ***[85a]*** *bism-i İlâh* ile niyyetü‘l-gazâ-yı ekber bi-kasd-ı mu‘în [u] mühîn kâfir Kara Hasan deyüp kemerine iki yerden gayret kılıcın kuşanup dellâllar nidâ edüp,

“Her kime nân pâresi ve ırzı lâzım ise Der-i devlete gelsin” deyü Yanova’ya Sinân Paşa’yı serdâr ve Seydî Paşa’yı imdâd koyup Köpürlü ılgar ile (–) günde hayme ve hargâhıyla sahrâ-yı Kâğızhâne’de meks edüp nâdîler nidâ ederek yoklama edüp şeb [u] rûz meş‘aller ile ulûfeleri verüp devir tamâm olup Hasan Paşa ve gayrı paşaların yanında olup nâ-mevcûd olan kimesnelerin on üç bin esâme-i sipâhiyânı ve yedi bin yeniçerilerin esâmelerin sahîfe-i defterden hakk edüp imzâ etdi. Ve pâdişâh-ı heft-kişver ile celâlî gazâsına sene (–) târîhinde Üsküdar’a geçüp meks etdi.

Ve Anatolu vilâyetlerine mezâhib-i erba‘adan fetvâ-yı şerîfler gidüp, âye[t]: [60] nass-ı kâtı‘ı üzre celâlî ve cemâlî ve yağı ve bâğî ve dağî zâlimleri katline evâmîr-i şerîfler ile teftîşciler ile vilâyet vilâyet nefîr-i âmlar gidüp Diyârbekir vâlîsi Kara Murtazâ Paşa’ya ve Erzurûm vâlîsi Gürcî Mustafâ Paşa’ya ve Haleb vâlîsi Dutsak Alî Paşa’ya emr-i şerîf ve hatt-ı şerîfler gidüp Abaza Kara Hasan Paşa üstüne me’mûr olup bir kaç gün Üsküdar’da meks edüp ba‘dehu Âsitâne-i sa‘âdete mürâca‘at olundu. Ve sene-i mezbûrun (–) günü,

İnhizâm-ı Serdâr Murtazâ Paşa der-sahrâ-yı Ilgın be-dest-i Celâlî Hasan Paşa: Ba‘dehu Murtazâ Paşa münhezimen kal‘a-i Haleb’e varup Kara Hasan Paşa’nın dahi cânib-i erba‘asın cümle re‘âyâ ve berâyâ çevirüp şiddet-i şitâ dahi gelüp mâbeynlerinde kaht-ı azîm olup âhir Kara Hasan Paşa sekbân ve sarıca haşerâtı derdinden Haleb’de Murtazâ Paşa’ya ve Çerkes Kadrî Paşa’ya ve Vâlî-i Haleb Dutsak Alî Paşa’ya dahl düşüp her bir vezîri birer sarâya i‘zâz [u] ikrâm ile kondurup cürmlerinden afv olunmak içün Der-i devlete arz [u] mahzarlar ile Murtazâ Paşa ve Kadrî Paşa’nın âdemleri ile Abaza Hasan Paşa’nın ve gayrı celâlî paşaların nihânîce yarar âdemleri gitdi. Ammâ bunların Haleb kal‘asına dahl yüzünden girmelerinde bir şeytanatları vardır deyü bir günde cümlesin Haleb içre hânelerinde katl edüp ser-i bî-devletlerin Der-i devlete yollayup sene (–) târîhinde vâsıl olup Köpürlü,

“*Elhamdü lillâh* henüz Yanova kâfirine imdâd eden kâfirleri feth eyledim” deyü hamd [ü] senâ edüp,

Pâdişâh-ı Cem-câhın celâlî katline Bursa’ya teveccühlerin bildirir: Selâmetle Bursa’ya varup rûz-merre yüz iki yüz Hasan Paşa’lı celâlî gelüp serâperde önünde katl olunurdu. Andan pâdişâh-ı âlem-penâh azîmet-i Kilidü‘l-bahreyn ya‘nî Boğazhisârlar

Sene (–) târîhinde **binâ-i kal‘ateyn-i Boğazhisâr**: Anatolu kal‘asına Ankebût Ahmed Paşa’yı mu‘temed ü mübâşir etdiler. Rûmeli tarafına kapudan Köse Alî Paşa’yı ta‘yîn etdiler.

Bu mahalde sene (–) târîhinde Bosna’dan serdâr Melek Ahmed Paşa tarafından yedi bin kelle ve feth-i kal‘a-i Kamin ve kal‘a-i Kaminkrad ve kal‘a-i Ribniçse miftâhları geldi.

Andan sene (–) târîhinde Boğazhisâr’da Kapudan Alî Paşa ma‘zûl olup Kapudan (–) Paşa olup Alî Paşa Varat kal‘ası üzre serdâr oldu. Feth-i kal‘a-i Varat ve kal‘a-i Senköy ve ba‘zı kılâ‘lar be-dest-i Serdâr Alî Paşa feth olmuşdur. İnşâ’allâh mahallinde tahrîr ederiz. Târîh-i Varat:

Varadı aldı adûdan Alî Paşa-yı dilîr.

Sene (–).

Alî Paşa Varat’ı feth edüp ta‘mîr [ü] termîm ederken sene (–)

târîhinde **isyân-ı Mihne Beğ be-vilâyet-i Eflak**: On bin mikdârı tüccâr-ı müslimîni şehîd edüp isyânı âşikâre olup Fazlı Paşa'yı ve Cân Arslan Paşa'yı ve niçe mîrimîrân ve ümerâları ta'yîn eyleyüp Yergöğü nâm kal'ada ceng-i azîm edüp asker-i İslâm münhezimen Yergöğü kal'ası altında taburlanup nehr-i Tuna'ya arka verüp şeb [u] rûz ceng etmede. Ber[ü] cânibde yine mâh-ı mezbûrda,

İsyân-ı Boğdan berâ-yı Burunsuz Kostantîn nâm la'în: Elli bin kâfir ile ***[85b]*** taht-ı Boğdan olan Yaş şehrin zabt edüp yeni zolta kesmeğe başlayup diyâr-ı Boğdan'ı kabza-i tasarrufa aldı.

Bu ahvâl-i pür-melâl Der-i devlet-me'âba mün'akis olup Tatar Hân'a ve Özi eyâleti vezîrine ve Bucak Tatarına emr-i pâdişâhîler gidüp Boğdan seferine me'mûr oldular.

Andan Yedikulle'de mahpûs sâbıkan Boğdan beği olan Lipul Voyvadaoğlu Cüvân İstifan nâm veledi Boğdan beği edüp Fazlı Paşalı Kemânkeş Ahmed Ağa'yı iskemle ağası edüp Gazzâzoğlu Silâhşör Ahmed Ağa'yı sancak ağası edüp kat'-ı menâzil Boğdan tahtı olan Yaş altında cümle asker cem' olup mâh-ı (–) (–) günü beyâz kar üzre bir ceng-i azîm olup bi-emri Hudâ küffâr münhezim olup Burunsuz Kostantîn nâm la'în firâr edüp on bin küffâr beyâz üzre kızıl kanları cereyân ederek cümlesi dendân-ı şemşîrden ve peykân-ı teberden cân verüp Cüvân İstifan'ı kurtede hükûmet sâhibi etdiler.

Andan Yalı Tatarı ve Kalga Sultân ile Kırım Tatarı münhezim olup bakıyyetü's-seyf olan küffârların akîbine düşüp çapul bırakdılar. Boğdan diyârın ihrâk bi'n-nâr ederek firâr eden küffârları kırarak Eflak diyârına düşürürler.

Hikmet-i Hudâ mukeddemâ Yergöğü kal'asında mahsûr olan Fazlı Paşa ve Cân Arslan Paşa bozulup Tuna nehrine kendülerin gark etmek sadedinde iken küffâr handak içinden {taşra çıkup},

"Bire Boğdan'da Burunsuz Kostanta bozulup koma Tatar askeri geldi" deyü küffâr Yergöğü kal'asında {mahsûr olan} Âl-i Osmân askerin muhâsara etmeden ferâğat edüp Tirkovişte cânibine firâr edince küffârın akîblerince mahsûr olan asâkir-i İslâm kâfiri kova kıra bu kadar mâl-ı hazâyin ve esîr ü defâyin almışlardır kim diller ile ta'bîr ve kalemlerle tahrîr olunmaz. Hattâ ol gazâda Konakcı Alî Paşa Sâm Nerîmân-vâr bir ceng-i azîm edüp mâl [u] menâl almışdır kim tahrîri mümkün değildir, derler.

Ba'dehu Tatar askeri dahi gelüp Praşov dağlarına ve İrşova bellerine varınca küffârı becenelerde ve kemîngâhlarda bulup yigirmi binden mütecaviz Eflak esîri ve altmış yedi bin Boğdan esîri alındı deyü tahrîr olunmuşdur.

Hamd-i Hudâ bu üslûb üzre Eflak u Boğdan vilâyeti yigirmi günde

feth olup bu hakîrin eline yigirmi esîr bahâsı girüp ganîme aldık. Andan yine Boğdan tahtında Cüvân İstifan Beğ‘e gelüp bir kîse ve altı yorga ve bir pâçe kürk ve bir raht peydâ etdik. Ve Gazzâzzâde Ahmed Ağa’dan bir kîse ve bir yorga ve bir mahbûb köle ihsânın alup kırk ikinci günde Edirne’ye dâhil olup hamd-i Hudâ bu gazâlarda ve Varat gazâsında bulunup ba‘dehu Bosna’da efendimiz Melek Ahmed Paşa’ya varup Hilevne kal‘ası altında vâsıl olup şeref-i sohbetleri ile müşerref olduk.

Bunda dahi niçe gazâlarda bulunduğumuz tahrîr eylesek bu fihrisimiz bir tomar-ı dırâz olur.

Netîce-i merâm Melek Ahmed Paşa’yı Bosna’dan sene 1071 {mâh-ı Rebî‘ül-evvel’in on ikinci bâzârertesi gün} târîhinde {Köpürlü vezîr} ma‘zûl edüp eyâlet-i Rûmeli ihsân olunup Bosna fâtih-i Varat Serdâr Alî Paşa’ya ihsân olunup sene 1072 târîhinde,

Alî Paşa Erdel diyârında Kemen Yanoş üzre serdâr olduğun beyân eder: Rûmeli ile Melek Ahmed Paşa, Anatolu ile Çavuşzâde Mehemmed Paşa (ve) ve’l-hâsıl yigirmi eyâlet sâhibi mîrimîrân ve yetmiş sancak ve yigirmi oda yeniçeri ve cebeci ve topcu ve dör[d] aşağı bölükler ile cümle seksen yedi bin asker sahrâ-yı Tımışvar’da cem‘ olup sene 1072 târîhinde Gâzî Seydî Ahmed Paşa’yı Serdâr Alî Paşa şehîd edüp ordu-yı İslâm cânsız cisme dönüp yine bi’z-zarûrî Erdel Demirkapusu’ndan içeri girilüp Haçek sahrâsında meks edüp yigirminci gün kırk bin Tatar ile Yalı ağası Şâh Polat Ağa gelüp asker-i İslâm tâze cân bulup Tatar askerine çapullar fermânlar olunup Kemen Yanoş askerinden habere gidüp niçe bin kâfir dil getirüp Kemen Yanoş üzre azîmet olunup ***[86a]*** Budin vezîri İsmâ‘îl Paşa çarkacı olup tuğlar ile talî‘a-i asker olup hulâsa-i kelâm Erdel içre nâm [ü] nişânımız güm olup sekiz ayda Erdel memleketin nehb ü gâret, alan [u] tâlân ve kâfirleri nâlân ederek tâ nehr-i Tise kenârına varup (–) vezîri Siyâvuş Paşa karındaşı Hüseyin Paşa’yı Tise nehrin ubûr etmek fermân olunup eyâleti askerinin güzîdesiyle nehr-i Tise’yi güzer edüp tâ Kaşa kal‘asına ve Husvar kal‘asına varup Zolomioğlu nâm kâfiri kırallığa taleb etdikde küffârlar,

“Kıralımız Kemen Yanoş Kıraldan hoşnûduz, bir gayrı kıral istemeziz” deyü cevâb edüp Zolomioğlun kıral etmeğe vermeyüp Hüseyin Paşa hazretleri yine Tise nehrin yüz bin renc [ü] anâ ile beri cânibe ubûr edüp Serdâr Alî Paşa Tise kenârından avdet edüp İsmâ‘îl Paşa’yı Seykel vilâyetine serdâr edüp Seykel boğazında ceng-i azîm ile tabur feth olup sahrâ-yı Seykel’de cümle küffâr evli evinde âsûde-hâl dururlarken niçe bin kâfir katl olup on yedi bin esîr ve bu kadar mâl-ı ganâyimle Serdâr İsmâ‘îl Paşa ordu-yı İslâma dâhil olup andan kalkup Udvarhel nâm kal‘a altında Betlen Gabor soyundan Apopi Mihal nâm fecere kıral nasb edüp re‘âyâ- zemînde bâkî kalan üç sene hazîneden iki

bin kîse tahsîl edüp Sibin kal‘ası nâm Saz Macarı kal‘ası altına meks etdiğimiz sene (–) târîhinin (–) günü idi.

Köpürlü Mehemmed Paşa’nın fevti ve oğlu Fâzıl Ahmed Paşa’nın vezîr-i a‘zam olduğu, Kapucular Kethudâsı (–) Ağa ile haber gelüp Foğraş nâm kal‘a altında bir azîm ceng ve bir azîm kar yağup mâh-ı mezbûrun (–) günü kırk bin araba mâl-ı ganâyimle ve yüz bin esîr ile Demirkapu’dan taşra çıkılup cümle asker-i İslâma meştâlar verilüp Melek Ahmed Paşa efendimize Belgrad şehri kışla verilüp zevk [ü] safâda iken Fâtıma Sultân binti Ahmed Hân nikâh olunmuşdu.

Ol ecilden Melek Ahmed Paşa’ya fermân-ı şehriyârî gelüp kat‘-ı menâzil ederek Âsitâne-i devlete gelüp ba‘de’z-zifâf Melek Ahmed Paşa kubbe altında üç ay olup sene (–) târîhinde merhûm olup Eyyûb Sultân mezâristânında Kiçi Mehemmed Efendi üstâdının ayağı ucuna defn edüp bu garîb Evliyâ bî-kes kaldı. Hudâ kerîmdir. Sene (–) târîhinde,

Feth-i kal‘a-i Uyvar be-dest-i Köpürlüzâde Ahmed Paşa: Feth-i kal‘a-i Litre ve kal‘a-i Leve ve kal‘a-i Novigrad ve kal‘a-i Seçan ve kal‘a-i Germat ve kal‘a-i Diregel ve kal‘a-i Hollok ve kal‘a-i Buyak bu kal‘alar feth olup niçe yüz şehirleri ve niçe bin belîdeleri ve niçe bin esîrleri alınup kal‘a-i Uyvar’a Budin vezîri Hüseyin Paşa’yı serdâr ta‘yîn edüp Kurd Paşa’yı eyâlet sâhibi etdiler. Ammâ bu kal‘alar feth olmazdan kırk yedi gün mukaddem gazâ-yı Üstürgon-ı ibret-nümûnda olan ceng-i azîm meğer Eğri’de ve Mihaç gazâlarında ola. İnşâ’allâh mahallinde ale’t-tafsîl tahrîr olunur.

Andan sene (–) târîhinde yine deryâ-misâl asker ile feth-i kal‘a-i Keckivar ve kal‘a-i Kemenvar ve kal‘a-i Egirvar ve kal‘a-i Egirsek ve kal‘a-i Tuzda ve kal‘a-i Yeleşke [ve] kal‘a-i Vajon ve kırk aded kılâ‘lar dahi feth olup cebehâneleri ve mâl-ı ganâyimleri alınup cümlesi ihrâk bi’n-nâr olup münhedim etdiler.

Bu mezkûr kal‘alar cümle Zirinoğlu ve Beganoğlu kal‘aları idi. Bu mezkûr Keckivar ya‘nî Yeni Kal‘a feth olunmazdan mukaddem istihlâs-ı kal‘a-i Ösek ve kal‘a-i Valpova ve kal‘a-i Şıklofça ve kal‘a-i Peçuy ve kal‘a-i Kapoşvar ve kal‘a-i Kopan ve kal‘a-i Nadaj ve kal‘a-i Bobofca ve kal‘a-i Berezençse ve kal‘a-i Seğitvar ve kal‘a-i Kanije bu mezkûr kal‘aları serâpâ yedi Hersek la‘înleri muhâsara edüp pâdişâh-ı âlî-câhın himmet-i âlîleri ile her biri birer vüzerânın imdâdları ile dest-i küffârdan halâs olup Kannije ***[86b]*** kal‘ası altında yedi kıralın küffârı {Kannije’yi muhâsara etdiler.}

Deryâ-misâl asker ile sadrıa‘zam geldiğin {küffâr} istima‘ edüp cümle küffâr Kanije kal‘ası altında hayme ve hargâhları ve bâr [u] büngâhları ve cebehâne ve balyemez topların ve bilâ-hisâb mâl-ı firâvânların cümle bırağup Yeni kal‘a {nâm dâr-ı menhûslarına} firâr edüp anda karâr edem zan edüp anı dahi sadrıa‘zam {(–) gün muhâsara

edüp} başlarına dar etdi.

Ba‘de’l-feth târumâr olup esâsından münhedim olundu. {Bakıyyetü‘s-seyf olan küffâr kal‘adan nehr-i (–) üzre cisrden ubûr ederken akîblerince asker-i İslâm dahi kovarak cisrden güzer ederken karşu tarafdan küffâr,

“Türk beri tarafa geçmesin” deyü cisri kat‘ edüp cümle küffâr, âye[t]: [61] mazmûnunca gark olup Hırvadistân vilâyeti nehb ü gâret olunup bu kadar mâl-ı ganâyim [ve] esîr-i firâvân alınup otuz altı pâre kılâ‘larını ihrâk bi’n-nâr edüp vilâyetlerin tâlân ve halkın esîr [u] nâlân edüp asker-i İslâmın gurûriyyet urûkları hareket edüp nehr-i Raba cânibine azîmet olundu}. Andan ba‘de’l-feth-i Keckivar,

İnhizâm-ı asker-i İslâm kenâr-ı nehr-i Raba berâ-yı sû’-i tedbîr-i sadrıa‘zam ve İsmâ‘îl Paşa ve Gürcî Mehemmed Paşa: Musîbet-i azîm olup niçe bin ümmet-i Muhammed nehr-i Raba’ya gark-ı âb olup cengde bir âdemin burnu kanamamışken küffârdan ibtidâ bu kadar kelle ve hınto araba mâllar alınup mansûr [u] muzaffer olmuşken yeniçeri ocağı ceng-i perhâşda iken beyâz buyurdu varup “Gerüye avdet edüp metrislerinize giresiz” deyü fermân sâdır olunca cümle yeniçeri fermâna itâ‘at edüp metrislerine ale’l-umûm rucû‘ edince sipâh bu hâli görüp,

“Bire yeniçeri yoldaşlar bire kardaşlar bire nereye gidersiz” deyü anlar yeniçeriyi firâr etdi zann edüp sipâh dahi at boynuna düşüp suya vurdu.

Yeniçeri dahi sipâhın suya urup karşu geçdiğin görünce anlar dahi sipâhî firâr etdi zann edüp cümle yeniçeri dahi fermân-ı sû’-i tedbîr olan metrislerinde karâr etmeyüp top ipleriyle bağlı cisr üzre cümle yeniçeri varınca cisr kırılup cümle yeniçeri biri biri üzre kat-ender-kat bağlanup Raba nehri bügenüp deryâ-misâl olup gelen {asker} gark oldu.

Ve gelen gark olup sahrânın ma‘reke mahallinde kalanlar ceng-i Alî ede ede cümle şehîd olup sadrıa‘zam yine metânet eyleyüp ol gün ol gece sâbit-kadem eyleyüp ertesi gün cümle balyemez toplar ve cebehâneler ile (–) günde kal‘a-i Ustolni-Belgrad altına andan Üstürgon’a ve andan tekrâr kal‘a-i Uyvar’a varup sene (–) târîhinde Nemse çâsârı sulha rağbet edüp sadrıa‘zam cümle asâkir-i İslâm ile Belgrad’da meştâ verilüp küffâr-ı Nemse’den elçiler gelüp Âl-i Osmân tarafından Elçi Kara Mehemmed Paşa Rûmeli pâyesiyle Nemse çâsârına teveccüh etdikde bu hakîri devlet tarafından fermân-ı şerîf ile ta‘yîn edüp kat‘-ı menâzil ederek Nemse çâsârına anda sulh [u] salâh mün‘akid olup hakîr çâsârın papinta hattıyla Alman diyârına andan Donkarkız vilâyetine andan Danimarka vilâyetine andan Felemenk vilâyetinde Amıstırdam’a andan İsfeç vilâyetine andan Çeh vilâyetine andan Leh vilâyetine andan Krakov vilâyetine kâmil üç buçuk senede bu

yedi kıral kâfiristânda pâdişâh-ı vakt-misâl Cenâb-ı Allâh'ın mülkünü seyr [ü] temâşâ edüp Rabbü'l-âlemîn böyle müyesser etmiş.

Sene (–) leyle-i Mi'râcında nehr-i Özi kenârında memleket-i İslâm'dan Doğan Geçidi nâm bir cedîd kal'a binâ olunmuş. Kulağızlarımız Kazak tâ'ifesi hakîri getirüp hamd-i Hudâ şe'âyir-i İslâmdan mi'râc-ı berîn kanâdîllerin anda görüp üç buçuk senede bâng-i Muhammedîyi ibtidâ anda istimâ' edüp ol gece kal'a kapusun açmayup taşra bozahânelerde mihmân olup andan nehr-i Özi'yi ubûr edüp karşu tarafda kal'a-i Şâhinkirmân andan üç günde vilâyet-i Kırım'a andan Dağıstân'a andan vilâyet-i Maskov'a dâhil oldum ammâ kıralın görmedim.

Hamd-i Hudâ ekâlîm-i seb'ayı seyâhati[m] bu Maskov diyârında tamâm oldu. Andan Mesköv elçisi ile yetmiş günde kal'a-i Azak'da Ak Mehemmed Paşa'ya ve Kul Kethudâsı Süleymân Paşa'ya andan Ak Mehemmed Paşa ile Azak'dan ma'zûlen tekrâr vilâyet-i Kırım'a anda Çoban Gerayoğlu Tatar Hân'dan ihsânlar alup Ak Mehemmed Paşa ile seksen günde karadan İslâmbol'a andan hakîr Edirne'ye, andan cezîre-i Girid'e, sadrıa'zama vâsıl olduk.

Feth-i kal'a-i Kandiye kanı diye be-dest-i Köpürlüzâde Fazıl Ahmed Paşa: Kâmil üç sene ceng-i azîm olup sene (–) târîhinde mâh-ı (–) (–) günü amân ile feth olunup berren ve bahren sulhlar olup asker-i İslâm Edirne'ye dâhil oldular. Ammâ bu kal'a-i Kandiye üç sene dahi ceng etmeğe kâdir idi. Ammâ bizzât sa'âdetlü pâdişâh-ı {târîh-i Kandiye} ***[87a]*** Cem-salâbet bizzât kendüleri sa'âdetle Ağrıboz cezîresine gelüp anda Köse Alî Paşa başdardasıyla cezîre-i Girid'e geçmeleri muhakkak olunca beri Kandiye altında asker-i İslâm havfe düşüp var kuvveti bâzûya getirüp Kandiye bu takrîb ile feth oldu.

Andan sene (–) târîhinde feth-i vilâyet-i Manya ve binâ-i kal'a-i Zarnata be-dest-i Serdâr Kapudan Köse Alî Paşa, beş sancak askeri me'mûr olup bilâ-ceng ü cidâl feth olduğuna târîh:

Evliyâ bu feth içinde bulunup etdi pesend

Âh edüp Manyalı dedi târîhin vay Zarnata.

Sene 1081

İcmâl-i fütûhât-ı sefer-i hümâyûn kal'a-i Kamaniçse: Be-vilâyet-i Leh azîmet-i pâdişâh-ı âlîşân bâ-asâkir-i nusret-nişân sene (–) fî (–) (–) Bâ-re'y [ü] tedbîr-i Serdâr Ahmed Paşa ve Sadrıa'zam Ahmed Paşa ve Yeniçeri Ağası Abdurrahmân Paşa

.....(1 satırlık yer boş).....

Leh memleketinde değil belki cümle kâfiristânda yed-i kudret

kayası üzre böyle bir Kahkahâ-yı hısn-ı hasîn ve sedd-i metîn kal‘a-i gevher-nigîn yokdur. Asâkir-i deryâ-misâl rûz-ı rûşende alâ mele’i’n-nâs kal‘ayı cümle cüyûş-ı ünâs muhâsara edüp (–) günde cebren ve kahren vere ile feth olunup içinde câmi‘-i selâtîn inşâ olup âyîn-i Muhammedî oldu.

Ve cânib-i erba‘asında İşçere[z] ve kal‘a-i İlvov (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) ve niçe varoşlar mutî‘ [ü] münkâd olup Leh kıralı harâc-güzâr olup bizzât sa‘âdetlü pâdişâh mansûr u muzaffer taht-ı sânî Edirne cânibine azîmet eyleyüp Hacıoğlubâzârı kasabasında meştâ etdi. Ve vezîr Babadağı‘nda kaldı. Târîh-i feth-i Kamaniçe:

Hâtif-i gaybî beşâretle dedi târîhin

Aldı Leh’den Kamaniçe’yi şehinşâh-ı cihân.

Sene 1083.

Andan sene (–) târîhinde,

İcmâl-i sefer-i hümâyûn gazâ-yı Umaniçse, **azîmet-i hümâyûn-ı padişâh-ı zafer-makrûn**: Bizzât kendüleri sa‘âdetle taht-ı Boğdan’da Yaş şehrinde karâr edüp Sadrıa‘zam Fâzıl Ahmed Paşa’yı serdâr-ı mu‘azzam edüp feth-i kal‘a-i azîm Umaniçse ve kal‘a-i (–)

.....(3.5 satırlık yer boş).....

Andan sene (–) târîhinde,

Feth-i kal‘a-i Çehriliçse be-dest-i vezîr-i a‘zam Mustafâ Paşa: Kal‘a-i

.....(2 satırlık yer boş).....

Tabur-ı makhûra ceng-i azîm olup tarefeynden niçe bin âdem tu‘me-i şemşîr olup meydân asker-i İslâmda kalır şekilli olup Çehriliçse kal‘asın yere berâber olunup sa‘âdetlü pâdişâh Edirne’ye gelüp sadrıa‘zam Babadağı‘nda meştâ verdi. Târîh-i feth-i Çehril:

(–) (–) (–) (–)

Oldu bu hısn-ı metîn el-ma‘mûr.

Sene 1089.

Bu bâlâda tahrîr olunan kılâ‘lar feth olup hamd-i Hudâ memâlik-i İslâma zamm olunup cümle kenîseleri ma‘bedhâne-i müslimîn olup içinde âyîn-i Muhammedî olup tevhîd ü tecvîd kırâ’at olup salât-ı hamse edâ olunur. Hamd-i Perverdigâr bu fütûhâtlar, Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘in devr-i adlinde olup Hak Ta‘âlâ ömr-i şerîfin tavîl edüp mu‘ammer eyleye ve niçe gazâlar dahi müyesser eyleye. Ve bu hakîr Evliyâ-yı pür-taksîri niçe gazâlarda Cenâb-ı Bârî hâzır eyleye, âmîn ve yâ Mu‘în. Beyt der hakk-ı pâdişâh-ı Haremeyni’l-muhteremeyn:

Hak Ta‘âlâ tâ kıyâmet pâdişâh-ı âlemi

Kendü zât-ı pâkine zıl olmağa ta‘yîn ede.

.....(2.5 satırlık yer boş)..... ***[87b]***

Bu mahalde Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Hân-ı Gâzî‘den beri Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘a gelince icmâl-i saltanatları ve vüzerâ ve vükelâ ve hayrât [ü] hasenâtları ve feth [u] fütûhâtları tamâm oldu. Zîrâ bu mezkûr pâdişâhlar cümle İslâmbol’da medfûn ve neşv [ü] nemâ bulmaları cihetinden İslâmbol evsâfında câmi‘leri evsâfın tahrîr ederken sadedden çıkup ba‘zı kavânînleri ve havâdisâtlar mahalle münâsib tahrîr olunup yine şehr-i İslâmbol içre olan selâtîn câmi‘leri evsâfına rucû‘ edelim.

Evvelâ hâlâ pâdişâh-ı güzîn Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘in vâlidesi câmi‘in beyân eder.

Evsâf-ı câmi‘-i selatîn-i Vâlide-i Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘

Mukeddemâ fâtih-i (–) Sultân (–) Hân’ın vâlidesi on Mısır hazînesi mâl sarf edüp tâklar peydâ olacak mahalle dek binâ olunup bânîsi Vâlide Sultân merhûm olup (–) sene harâb ü nâ-tamâm kalup Zulmiyye nâmıyla iştihâr bulmuş bir câmi‘-i nâ-tâmam idi.

Ba‘dehu sene (–) târîhinde vâlide-i Mehemmed Hân deverân-ı büldân ederek İslâmbol’un ihrâkı günlerinde bu câmi‘ esâsı meydân-ı mahabbetde âşikâre olunca “Tîz bu esâsın itmâmına adl ile mübâşeret olunsun” deyü mâlından beş bin kîse ifrâz edüp binâsına şürû‘ edüp nâmına Adliyye dediler. Hâlâ şehr-i İslâmbol kal‘ası içre onuncu câmi-i selâtîn budur.

Şehîdkapusu ile Balıkbâzârıkapusu’nun mâbeyninde Yahûdîler içinde kalmış bir garîb esâs idi. Bi-emrillâh cümle Yahûdî hâneler ihrâk bi’n-nâr olup cemî‘i Yahûdîleri ol tarafdan nefy edüp ihrâk olan hâne-i harâblarının zemînin Vâlide Sultân kendü mâlıyla alup câmi‘in haremine ve çârsû-yı bâzârlarına ihrâk edüp (–) senede tamâm bir câmi‘-i münevver olup Zulmiyye iken Adliyye oldu. Şimâl tarafı kal‘a dîvârı üzre, cenûb tarafı taşra harem-i kebîr içre bir vâsi‘ sahrânın vasatında kat-ender-kat kubâblar ile mebnî bir kasr-ı cihân-ârâ-misâl şîrînkâr bir câmi‘-i devr-i rûzgârdır.

Kubbesinin kaddi zemîninden tâ zirve-i âlîsine varınca yetmiş zirâ‘-ı melikîdir ve zemînden beş arşın âlîdir. Cânib-i erba‘asındaki bâblardan (–) kademe taş nerdübânlar ile urûc olunur bir câmi‘-i fevkânîdir.

Eşkâl-i câmi‘: Hemân Şehzâde Sultân Mehemmed Hân ve Atmeydânı‘ndaki Câmi‘-i Ahmed Hân tarzında orta kubbenin cânib-i erba‘asında nîm kubbeler ve cânib-i selâsında yan maksûreleri ve kubbe-i kebîr çâr-pâye-i kebîr üzre ve yan maksûreleri cümle (–) aded

sütûn-ı nahîf üzre ve mü’ezzinân mahfili (–) pâye-i rakîk üzre ve sol tarafda hünkâr mahfili kasr-ı Havernak mânend bir maksûredir kim sihr-i i‘câz mermer-i hâm ma‘rifetleri ile mebnîdir.

Ve (–) aded sütûnun biri fâtih-i Hanya Yûsuf Paşa bu amûd içün katl olunmuşdur. Gammâzlar altun amûddur deyü gamz edüp ba‘de’l-katl bir sarı amûd olduğun müşâhede edüp peşîmân oldular. Ammâ “Ba‘de harâbi’l-Basra”. Ba‘dehu ol kanlı amûdu hünkâr mahfili altına kodular. Ammâ altun anın kıtında şey değildir. Ammâ bu amûdun rub‘-ı meskûnda nazîri yok bir cevâhir-i seng-i yerakânî-misâl zî-kıymet bir cevâhirdir.

Ve bu câmi‘in cânib-i erba‘asında cümle (–) aded revzenler ve (–) aded billûr ve necef ve moran câmlar ile münevver bir câmi‘dir.

Ve üç tabaka kanâdîl çerâğân edecek tabakaları vardır. Ve mihrâb ü minberi evsâfdan müberrâ ibret-nümûn-ı bûkalemûn mihrâb ve minberdir.

Ve cümle beş kapudur. İki yan kapular ve bir imâm kapusu ve bir hatîb kapusu ve bir kıble kapusu vardır.

Ve bu câmi‘ içinde olan maslûbât-ı zî-kıymet âvîzeler İslâmbol’da câmi‘lerde değil belki cümle diyâr-ı İslâm cevâmi‘lerinde olmadığı muhakkakdır kim her bir âvîze birer pâdişâh ve birer vezîr hedâyâ göndermişdir. Ve cümle pençerelerin ve bâbların kapakları serâpâ sadefkârîdir.

Ve bu câmi‘de olan Acem ve Mısır halîçeleri nigârhâne-i Çîn’de yokdur.

Ve bunda olan hüsn-i hatt-ı kelâm-ı izzetler bir ma‘bedhânelerde yokdur.

Ve cemî‘i revzenler üzre Teknecizâde Mustafâ Çelebi’nin Karahisârî tarzı kâşî-i Çîn üzre sûre-i Mülkü ve gayrı âyet-i şerîfleri ***[88a]*** ve mine’l-acâyibdir.

İmâmeyn [ü] hatîbeyn, mü’ezzinânları ve şeyhi Vanî Efendi ve İspirî (–) Efendi ve hâfızları ve na‘thân ve ta‘rifhânları bir câmi‘de yokdur. Cümle erbâb-ı ma‘ârifin ve dersiâm şeyhü‘l-kurrânın güzîdesi bu câmi‘de cem‘ olmuşdur.

Ve bu câmi‘in kıble kapusundan mihrâba varınca şekl-i murabba‘ı tûlen ve arzen (–) kademedir. Ve kıble kapusu gâyet musanna‘ bâb-ı mu‘allâdır. Celî hatt-ı müzehheb ile atebe-i ulyâ üzre târîh-i câmi‘ budur.

Câmi‘-i Vâlide Sultân bulup itmâmı

Oldu her köşesi bir şeyh-i güzîne me’vâ

Sâl-i itmâmına târîh murâd etmişdim

Biri kalkup dedi kim ka‘betü ehli’t-takvâ.

Sene 1074.

Diğer târîh-i musanna‘,

Dedi bir merd kalkıcak târîh

Accilû bi’s-salât kable’l-fevt.

Sene 1074.

{Diğer târîh li-nâmıkıh:

Evliyâ gördüğünde itmâmın

Dedi târîhini binâ-i azîm.

Sene 1074}.

Ve bu kapudan taşra sahrâ-misâl bir mücellâ beyâz mermer-i hâm-ı ruhâm ile mefrûş haremin cânib-i erba‘asında yan soffaları üzre cümle (–) aded gûnâ-gûn amûd-ı ibret-nümûnlar üzre tâk-ı eyvânlar üzre cümle (–) aded kubbe-i ser-nigûn rusâs ile mestûr nîlgûn kubâblardır. Ve cânib-i erba‘ası pençereler üzre câmlardır.

Ve haremin tâ vasatında bir havz u şâzrevândır. Ve haremin iki yan ve bir kıble kapusu ve dahi taşra haremi bir sahrâ-yı azîmin içinde niçe yüz ecnâs-ı eşcâr-ı müsmirât ile müzeyyen bir haremdir.

Ve kıble tarafında bir kubbe-i pür-envârı, Vâlide Sultân ömr-i tavîl ile mu‘ammere ola, kendüleriyçin türbe inşâ etmişlerdir. Ve Sultân Mehemmed Hân mihrâb önündeki bâğçe hâricinde Gömlekli kulle nâm burûç üzre bir kasr-ı âlî-bünyâd etmişdir kim gûyâ kasr-ı İrem’dir.

Ve bu câmi‘in harem-i kebîrinin cenûbunda ve garbında bin mikdârı kârgîr-binâ dekâkînler binâ olunmuşdur kim ta‘bîr olunmaz.

Ve bu haremin dahi etrâfında dörd kapudur. Ve iki minâre-i âliyesi var kim eflâke ser-çekmiş serpûşu nuhâs-ı mutallâdır kim şa‘şa‘asından merdüm-i insân hîrelenir üçer tabaka musanna‘ minâreteyn-i serâmedeyndir. *Ammerekallâhü Ta‘âlâ ilâ inkırâzı‘d-devrân*.

Evsâf-ı câmi‘-i selâtîn-i eş-şeyh Hazret-i Ebü‘l-vefâ
Kuddise sırruh.

İslâmbol içre on birinci câmi‘-i selâtîn budur. Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed binâ etmişdir. Ol kadar büyük câmi‘ değildir ammâ rûhâniyyet var bir müstecâbü‘d-da‘ve câmi‘-i azîm ve ma‘bedhâne-i kadîmdir. Bir tabaka bir minâresi ve haremi ve medresesi ve imâreti ve hammâmı vardır. (–) târîhi (–)

.....(1 satırlık yer boş).....

Der-sitâyiş-i câmi‘-i selâtîn-i eş-Şeyh Hazret-i Emîr Buhârî:

Binâ-yı Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Hân bir küçük câmi‘dir ammâ nûr-ı mübîn ile memlû bir câmi‘-i pür-envârdır. Zâviyesi ve haremi ve bir tabaka bir minâresi ve imâreti vardır. İslâmbol içre on ikinci câmi‘-i selâtîndir. Andan,

Evsâf-ı câmi‘-i selâtîn-i Fethiyye: Sene (–) târîhinde bir deyr-i azîm iken feth olup (–) Hân Gâzî içün câmi‘ binâ olunmuşdur. Binâ-yı kadîm câmi‘-i azîmdir. Bir minâresi ve harem-i azîmi vardır. Kân-ı fukarâ bir küşâde câmi‘-i rûşendir.

Ve Yedikulle içinde **Ebü‘l-feth câmi‘i**: Ma‘bedgâh-ı kadîmdir.

Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Hân’ın, **Orta Câmi‘i**: Yeni Odalar içinde bir câmi‘-i âlîdir ammâ kubbe değildir, ihrâk olup Süleymân Kethudâ ta‘mîrine târîhdir:

Ey Nisârî şükr edüp Hakk’a dedim târîhini

Hamdü lillâh Orta Câmi‘ oldu pek a‘lâ binâ.

Sene (–).

.....(2 satırlık yer boş).....

Kal‘a-i İslâmbol içre olan câmi‘-i selâtînler bu tahrîr olunanlardır. Ammâ İslâmbol’un hâricinde dörd mevleviyyet yerde olan câmi‘lerin güzîdesi Eyyûb Sultân câmi‘i, Tophâne’de Cihângîr câmi‘i, Rûmeli Hisârı‘nda Ebü‘l-feth câmi‘i ve Boğazhisâr Rûmeli Kavağı‘nda Murâd Hân-ı Râbi‘ câmi‘i ve Kavak-ı Anatolu Hisârı‘nda yine Sultân Murâd-ı Râbi‘ câmi‘i ve Göksu Anatolu Hisârı‘nda Ebü‘l-feth câmi‘i ve Üsküdar’da iskele başında Süleymân Hân’ın duhter-i bülend ahteri Mihrimâh Sultân câmi‘i ve yine Üsküdar’da Yeni Mahalle’de Sultân (–) Hân Vâlide câmi‘i ve yine Üsküdar’da Sultân Murâd-ı Râbi‘‘in ***[88b]*** vâlidesi Kösem Vâlide Sultân câmi‘i.

Bu tahrîr olunan cevâmi‘lerden mâ‘adâ İslâmbol’un dörd mevleviyyet yerinde olan (–) aded hünkâr bâğçelerinde dahi birer câmi‘-i şerîf vardır. Ol hisâb üzre nefs-i İslâmbol’da ve etrâfında cümle (–) selâtîn câmi‘ler vardır. İnşâ’allâh İslâmbol etrâfındaki kasabaların câmi‘-i selâtînleri dahi mahallinde tahrîr olur.

İki yüz beşinci fasıl
İslâmbol içre ibtidâ binâ olunan vüzerâ ve vükelâ ve a‘yân câmi‘lerin bildirir

Evvelâ cümle vüzerâ câmi‘lerinden kadîm Bedâsten-i cedîd kurbünde **Mahmûd Paşa câmi‘i**: Ebü‘l-feth vüzerâlarındandır. Ammâ selâtîn-misâl bir câmi‘-i kebîrdir. Üç kubbe ve üç kapusu ve bir harem-i azîmi vardır. Kıble kapusu üzre târîhi:

Yesserallâhu lenâ kâ‘imakâmen Mahmûd.

Sene (–).

Andan Unkapanı‘nın iç yüzünde Kazancılar içinde **Monlâ Hayreddîn câmi‘i**: Ebü‘l-feth asrında binâ olunmuşdur. İslâmbol içre bundan gayrı üç mihrâblı câmi‘ yokdur. Ve üç kubbe ve üç kapudur. Ammâ taşra haremi dardır. Nazargâh-ı müstecâbü‘d-da‘ve mahaldir. Bu câmi‘ binâ olunurken Monlâ Hayreddîn mu‘temed-misâl nigerânda iken bir leylek murgu gelüp “Lak lak” deyüp feryâd ederken hemân Monlâ Hayreddîn hazretleri gazab-âlûd olup,

“Bire var hey tuyûr İslâmbol’dan taşra feryâd eyle” deyince bi-emrillâh nutk-ı dürer-bârları vücûd bulup İslâmbol içinden cemî‘i leylek kalkup gayrı kurâ ve kasabâtlara giderler. İlâ hâze’l-ân İslâmbol’da leylek sâkin olmak değil dam u bâm üzre bir ferd [ü] merd görmüş değildir. Bu mezkûr Kazancılar câmi‘i eyle bir nefes sâhibi ulu sultânın binâsıdır.

Ve Edirnekapusu kurbünde **câmi‘-i Kahriyye**: mâ-tekaddem deyr-i musanna‘ imiş.

Andan Silivrikapusu kurbünde **câmi‘-i Koca Mustafâ Paşa**: {Târîhi güfte-i Mevlânâ İdrîs:

Hâzihi buk‘atün mübâreketün

Üssiset hasbehu mebânîhâ

Rüttibet fî zilâli sultânin

Mâ re’â‘d-dehru kattu sânîhâ

Bâyezîdin efâza merhameten

Küllü fâzin bihâ ve dânîhâ

Kad benâhâ vezîruhu sıdkan

İsmuhu lafzuhu me‘ânîhâ

Mustafa’l-halki Âsafen rateben

Lem tecid rütbeten tüdânîhâ

Hâtifün sâhe fî müverrihihâ

Rabbi evsıl sevâbe bânîhâ.

Sene 980}

Ebü‘l-feth’e ve Bâyezîd-i Velî‘ye vezîr olmuşdur. Üç kubbeli müstecâbü‘d-da‘ve bir yerdir kim cânib-i erba‘asında Mesleme ve Ebâ Eyyûb ve Hârûnu’r-Reşîd asrında Alina nâm kıral-ı la‘înin elinden niçe bin Sahâbe-i kirâm ve sahâbîzâdeler şehîd oldukda bu câmi‘in haremi etrâfında medfûnlardır kim bu câmi‘de olan rûhâniyyet bir câmi‘de yokdur. Ve hareminde Zencîrli Servi nâm bir serv-i sebiz-gûn-vâr nihâl [u] sâhaları perîşân olup bir sâhibü‘l-hayr zencîrler ile bend etdiğinden

Zencîrli Servi derler. Vâcibü‘s-seyrdir. Ve niçe bin erbâb-ı sülûk bu âsitânede hâzırdır. İmâreti ve medrese ve zâviyesi ma‘mûrdur.

Câmi‘-i Fîrûz Ağa: Kurb-ı Atmeydânı cemâ‘at-i kesîreye mâlik bir kubbeli bir câmi‘dir. Kıble kapusu üzre târîhi budur:

Hâzinü‘s-sultân-ı Sultân Bâyezîd

Vehve Fîrûzun, re’îsü‘l-hâzinîn

Kâle Rıdvânu’l-ulâ târîhahu

Cennetü‘l-me’vâ ve dârü‘l-hâmidîn.

Sene 896

Çehârşenbebâzârı‘nda Murâd Hân-ı Sâlis ağası **Mehemmed Ağa câmi‘i:** Rûşen-binâ bir câmi‘-i zîbâdır. Atebe-i ulyâsı üzre târîhi budur:

Dedi âsârı târîhin hâtif

Beyt-i Hâdî ve câmi‘-i ümmet. Sene 992.

Uzunçârsû içinde **İbrâhîm Paşa câmi‘i**: Kârgîr kubbe binâ değildir, çâr-kûşe levha kubbedir. Ammâ gâyet musanna‘dır. İbtidâ binâsına târîh:

[62] Sene (–)

Ve itmâmına târîh:

Hayrun celîlün mü’ebbed.

Sene (–).

Târîh-i **câmi‘-i Dragoman:** Kurb-ı Fethiyye.

İzz u câhile k’oldu Yûnus Beğ

Tercemân-ı şeh-i cihân-ârâ

Yapdı bu câmi‘-i şerîfi ol

Kıluben avn [u] lütfu ana Hudâ

Rûh-ı kudsî dedi oldem târîh

Dâr-ı tâ‘ât u menzil-i sulehâ.

Sene (–)

{Mi‘mâr Sinân binâsıdır}.

Târîh-i **câmi‘-i Üçbaş:** Kurb-ı Zencîrlikuyu. Bu câmi‘ sâhibi Selmân-ı Pâk köçeğinden olup üç âdem başın bir akçeye trâş etmeğile helâl [ü] zülâl mâl cem‘ edüp bu câmi‘i binâ etmeğile hâlâ Üçbaş câmi‘i derler. Bir küçük câmi‘dir ammâ anda bir rûhâniyyet vardır. Kapusu üzre târîhi:

Lemmâ re‘â sâhibü‘l-yemîni fe-kâle li’t-târîhi itmâmehu ahsene hayrın ebedâ. Hamza bin Atâullâh. Sene 929 ***[89a]***

Diğer târîh-i âhar:

Tekabbelallâhu vallâhu cezâhu bi'l-gufrâni ve kad ıhtârehu fî târîhihi hayre latîfin. Sene 929

Târîh-i **câmi'-i Sun'ullâh Efendi:** Kurb-ı Kırkçeşme ihrâk olup ta'mîrinden sonraki târîhidir:

Hacı Bektaş ocağının kethudâsı sa'yile,

Kim Süleymân-ı zamândır vere ecrin lem-yezel

Hark-ı nâz oldu velî ta'mîre dedim târîhin

Câmi'-i ra'nâ ibâdetgâh-ı nîk u bî-bedel.

Sene 1072

Silivrikapusu kurbünde ma'bed-i kadîm **Kürkcübaşı câmi'i:** Bu câmi'in kıble köşesinde bir mîkât nişânı vardır. Sayf [u] şitâda bir dakîka fevt etmez mîkâtdır.

Balatkapusu'nun iç yüzünde **Balat câmi'i:** Süleymân Hân'da Ferruh Kethudâ'nındır {ve Mi'mâr Sinân} binâsıdır. Taşra soffasının kıble dîvârında serâpâ Kudüs-i Şerîf'den Mısır'a ve Mısır'dan tâ Medîne ve Mekke-i Mükerreme'ye varınca cemî'i menâzillerde olan dere ve depeleri ve mahûf u muhâtara akabe menâzilleri eşkâl [u] hey'etleri ile bir üstâd-ı kâmil nakkâş-ı âmil tasvîr etmişdir kim Erjeng ü Mânî kalemin çekmede âcizdir.

Andan Sultân Selîm kurbünde **Sivasî Efendi Tekyesi câmi'i** derler. Ammâ (–) binâsıdır. Altı (–) aded amûdlar üzre sahrîcdir ammâ suyu yokdur. Gazzâzlar ibrîşim bükerler.

Karagümrük kurbünde **Akşemseddîn câmi'i**: Müstecâbü'd-da've mahaldir kim şeb [u] rûz cemâ'atden hâlî değildir.

Andan Unkapanı'nın iç yüzünde **Azebler câmi'i:** Ebü'l-feth asrında Elvân Çelebi binâsıdır. Beyne'n-nâs Şeftâlû câmi'i derler. Zîr[â] binâ olduğu sene mihrâb dîvârı taşrasında bir şeftâlû şeceri hâsıl olup dördü bir vukıyye gelür şeftâlûsü olur bir dıraht-ı azîm idi. Anıniçün Şeftâlû câmi'i deyü meşhûr-ı âfâk idi. Ba'dehu sene (–) târîhinde Süğlün Muslu sultânı sarâyında bir âteş-i azîm olup câmi' ihrâk bi'n-nâr olup ol ahâlî-yi mahalle hâlâ şeftâlûsüz kalup et şeftâlûsüyle geçinirler. Andan,

Âşık Paşa câmi'i: Ziyâretgâh mahaldir.

Andan Müftî hammâmı kurbünde **Altıpoğaça câmi'i:** Ebü'l-feth'in Etmekcibaşısı Cübbe Alî hazretleri neslinden olup her gün Bâyezîd-i Velî'ye âteş görmemiş gûyâ güneşde pişmiş altışar poğaça getirdiğiyçün Altıpoğaça câmi'i derler. Andan,

Kara Pîri Paşa câmi'i: Zeyrekbaşı kurbünde Sovukkapu üzre

cihân-nümâ bir câmi‘-i âlîdir. Altı üç yüz amûd üzre âb-ı rakîk ile memlû sahrîcdir kim âb-ı hayâtdan nişân [verir]. Andan,

Atbâzârı câmi‘i: İslâmbol içre her gece kânûn-ı Ebü‘l-feth üzre dîdebânlık eden on iki yeniçeri çorbacıları bu câmi‘de salât-ı işâyı edâ edüp tâ sabâha dek İslâmbol içre muhâfaza edüp mücrimlerin hakkından gelirler. Andan,

Emîr-i âhûr câmi‘i: Yedikulle kurbünde Sulu Manastır’a karîb yine deyrden tahvîl olunmuş bir câmi‘-i azîmdir. Ammâ cemâ‘ati azdır. {Mi‘mâr Sinân binâsıdır}. Andan,

Hâdım İbrâhîm Paşa câmi‘i: Süleymân Hân’ın vezîr-i a‘zamı idi. Mütekâ‘id olup Silivrikapusu’nun iç yüzünde tahtânî bir câmi‘-i rûhânî etmişdir kim gûyâ bir kasr-ı huld-i berîndir. Haremi içre dıraht-ı müntehâlar ile zeyn olup koyah [u] hıyâbâ[n] bir harem-i mecma‘ü‘l-irfândır ve gâyet musanna‘ u müzeyyen câmi‘-i dil-küşâdır. Kubbe kapusu üzre târîhi (–) (–) (–) (–) (–) (–), Mi‘mâr Sinân binâsıdır. Andan,

Dâvûd Paşa câmi‘i: Ma‘bed-i kadîmdir. Sultân Bâyezîd-i Velî vüzerâlarındandır. Bir vâsi‘ haremi ve bir tarafında mahkeme-i şer‘-i Resûl-i mübîn vardır. Târîh (–) (–) (–) (–) (–). Andan,

Cerrâh Mehemmed Paşa câmi‘i: (–) Hân vüzerâlarındandır. Avretbâzârı kurbünde bir musanna‘ câmi‘dir ve kapusu üzre târîhi (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–). Andan,

Eski Husrev Paşa câmi‘i: (–) Hân vüzerâlarındandır. Aksarây kurbünde bir şîrîn câmi‘dir. Kapusu üzre târîhi (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–). *[89b]*

Eski Alî Paşa câmi‘i: (–) Hân vüzerâsıdır. Tavukbâzârı dikilitaşı dibinde bir câmi‘-i azîmdir. Târîhi:

.....(1 satırlık yer boş).....

Akılbend câmi‘i: (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) Cemâ‘at-i kesîreye mâlik câmi‘idir. Andan,

Koca Mehemmed Paşa câmi‘i: Süleymân Hân vüzerâsıdır. Atmeydânı‘na karîb câmi‘-i kebîrdir. Târîhi (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–).

Nişâncı (–) Paşa câmi‘i: (–) Hân’ın tevkî‘-i hümâyûnları hidmetinde idi. Kumkapu kurbünde bir câmi‘-i rûşendir. Târîhi (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–). Andan,

Câmi‘-i Vezîr Ahmed Paşa: Selîm ve Süleymân Hân vüzerâlarındandır. Topkapusunun iç yüzünde bir püşte üzre selâtîn câmi‘i-misâl bir câmi‘dir. Kapusu üzre târîhi (–) (–) (–) (–) (–) (–). {Koca Mi‘mâr Sinân binâsıdır}.

Câmi‘-i Bayram Paşa: Vezîr-i a‘zam-ı Murâd Hân-ı Râbi‘ Ebü‘l-feth

kurbünde Kepkepciler içinde bir câmi‘-i fevkânîdir. Nerdübânlar ile urûc olunur. Târîhi budur:

Oldu vâlâ câmi‘-i cennet-harîm ü bî-adîl.

Sene (–).

{Mi‘mâr Sinân binâsıdır.}

Andan Kesegendede kurbünde **[Kara]manî Nişâncı Paşa câmi‘i**: (–) Hân’ın nişâncısı idi. Mükellef ü mükemmel selâtîn-misâl bir câmi‘dir. Târîhi türbesi üzre:

Kudsiyân fevtini Sâ‘î dediydi târîhini

Dediler vâsıl-ı Hak oldu Nişânî Paşa.

Sene (–).

Andan **Hâfız (–) Paşa câmi‘i**: (–) Gâzînin vüzerâlarındandır. Ebü‘l-feth câmi‘i kurbünde olmağile bu Ahmed Paşa bir gece vâkı‘asında Ebü‘l-feth’i görüp Ebü‘l-feth bu Hâfız Paşa’ya itâb [ü] hitâb edüp “Niçün benim câmi‘im kurbünde câmi‘ binâ edüp niçün cemâ‘atım aldın” deyü bu Hâfız Paşa’yı katl eder. Paşa hemân hâbdan bîdâr olup bu vâkı‘ayı ta‘bîr etdirüp hayr ola derler. Yetmiş günden merhûm olup mezâra defn ederken lahd kenârından bir taş uçup Paşa-yı mûmâ-ileyhin üzerine düşüp bi-emrillâh kılıç gibi başını keser. Tevâtürle meşhûr-ı âfâkdır. Târîhi budur (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–). Andan,

Halîl Paşa câmi‘i: (–) vüzerâsındandır. Sultân Mehemmed imâreti kurbündedir. Ammâ musanna‘ câmi‘-i zîbâdır. Târîhi (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–). Andan,

Terkîm câmi‘i: (–) binâsıdır. Yeni Odalar kurbündedir.

Andan **Sarıgürz câmi‘i.**

Andan Ebü‘l-feth kurbünde Alî Paşa çârsûsu içre **Tavâşî Mesîh Paşa câmi‘i**: Kilar-ı hâssa’dan Sultân Murâd Hân-ı Sâlis asrında Mısır olup ba‘dehu vezîr-i a‘zam oldu ve sonra tekâ‘üd ihtiyâr edüp mezkûr câmi‘i binâ etdi. Ammâ mükellef câmi‘dir. Târîhi (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–). Andan,

Balı Paşa câmi‘i: (–) Hân vezîridir. Emîr Buhârî kurbünde fevkânî bir câmi‘dir. Ammâ kapusu üzre târîhi böyle tahrîr olunmuşdur:

Yapdı bu câmi‘i Hümâ Hâtûn

Bint-i İskenderî vezîr ol mâh

Hak kabûl ede gösterüp {dîdâr

Kıla mahşerde şefkatiyle İlâh

Dedi anın Hüdâyî târîhin

Mescid-i ümmet-i Resûlullâh.

Sene (–).

Mi‘mâr Sinân binâsıdır}. Andan,

Rüstem Paşa câmi‘i: Süleymân Hân vezîridir. Tahte’l-kal‘a’nın kurbünde fevkânî serâpâ kâşî-i Çîn ile mebnî bir câmi‘-i rûşendir. Diller ile ta‘bîr olunmaz. Altında cümle mahzenler ve dekâkînlerdir. Kıble kapusu üzre târîhi (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–). Mi‘mâr Sinân binâsıdır.

Yavuzer câmi‘i: Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Hân’ın (–) (–) idi. Unkapanı‘nın iç yüzünde Sağrıcılar içinde bir kubbeli câmi‘dir. Bu hakîr’in ceddî binâsıdır. Târîhi yokdur.

Kara Çelebizâde’nin **Unkapanı câmi‘i**: Mukeddemâ Sultân Süleymân Hân asrında Süleymân Subaşı binâsıdır. Unkapanı‘nın taşrasında leb-i deryâda olmağile {Mi‘mâr Sinân binâsı idi. Ba‘dehu mürûr-ı eyyâmla} câmi‘i ve minâresi münhedim olup Kara Çelebizâde müceddeden bir kubbe-i âlîli ve altı dekâkîn ü mahâzinli bir câmi‘-i fevkânîdir. Ve minâre-i nahîfe mâlikdir, hâlâ şehr-i İslâmbol’da nazîri yok bir minâre-i serâmeddir.

Kemâl Mi‘mâr câmi‘i: Kurb-ı Sultân Bâyezîd. Târîh:

Mâlı ile eyledi ta‘mîr dedim târîhin

Câmi‘-i zîbâ ibâdetgâh-ı nîk [ü] dil-küşâ.

Sene (–). **[90a]**

Andan Aksarây kurbünde **Osmân Şâh Vâlidesi câmi‘i**: Süleymân Hân’ın Koca Mi‘mâr Sinân binâsıdır.

Monlâ Gürânî kurbünde **Kadı‘asker Abdurrahmân Efendi câmi‘i**: Harpüşte kubbe Mi‘mâr Sinân kârıdır.

Ve Yedikulle’de **Hacı Evhadullâh câmi‘i**: Mi‘mâr Sinân binâsıdır.

Âhûrkapu kurbünde **Kapu ağası Hâdım Mahmûd Ağa câmi‘i**: Süleymân ve Selîm-i Sânî ağasıdır. Mi‘mâr Sinân binâsıdır.

Yenikapu kurbünde **Odabaşı câmi‘i:** Sinân Ağa binâsıdır.

Kocamustafâpaşa kurbünde **Koca Husrev Beğ câmi‘i**: Sinân Ağa binâsıdır.

Sulu Manastır hammâmı **Hâtûn câmi‘i**: Mi‘mâr Sinân binâsıdır.

Üsküblü Çeşmesi dibinde yedi yol ağzı ki İslâmbol içre bu gûne yedi râh cem‘ olmamışdır, anda **Defterdâr Süleymân Çelebi câmi‘i**: Çâr-kûşe harpüşte kurşum kubbeli Mi‘mâr Sinân binâsıdır.

Yenibâğçe kurbünde **Hurrem Hâtûn câmi‘i**: Mi‘mâr

Sinân yapmıştır.

Kadıçeşmesi'nde fevkânî **Sinân Ağa câmi'i**: Yine Mi'mâr Sinân Ağa binâsıdır.

Yemiş iskelesinde mâl-ı helâl ile binâ olunmuş **Ahî Çelebi câmi'i**: Mi'mâr Sinân kârıdır.

.....(27 satırlık yer boş)..... ***[90b]***

[İki yüz altıncı fasıl]

Mahmiyye-i Kostantıniyye içre olan mesâcid-i kadîmleri ayân u beyân eder

Evvelâ Ebü'l-feth'in nefs-i İslâmbol içre kâmil iki yüz yetmiş mihrâb mesâcidleri vardır.

Târîh-i Kırımî mescidi, kurb-ı Eskiodalar. Târîh:

Harîk oldu olup Sâ'î bu hayra

Süleymân Kethudâ Beğ ol ağa nâm

Edüp ta'mîrini bu düşdi târîh

Kırımî mescidi pes oldu itmâm.

Sene (–).

Harâccı Muhyiddîn mescidi, Ebü'l-feth kurbündedir.

Ve Harâccı Beğ mescidi. Unkapanı'nın iç yüzünde Süğlün Muslu Sultân sarâyı dibinde bir mevzûn tula minâresinin zirve-i âlîsindeki kapusu üzre beyâz tula ile kırmızı tula üzre üstâd-ı bennâ Kûfî hat ile tuladan bir *"Lâ ilâhe illallâh, Muhammedün Resûlullâh"* tahrîr etmişdir kim diller ile ta'bîr olunmaz.

Ve Sâlih Paşa mescidi, kurb-ı Unkapanı.

Ve Tavâşî Haydar Paşa mescidi, yine mahallesindedir.

Ve Hacı Hasan mescidi, kurb-ı Haydar Paşa, mükellef mesâciddir. {Ve Mi'mâr Sinân kârıdır}.

Ve Demir Hân mescidi, kurb-ı Sovukkuyu.

Ve Hâmid Efendi mescidi mahalle-i Fîlyokuşu târîhi:

Hâzâ makâm-ı Mahmûd.

Sene 985.

Ve Arabacılar mescidi, kurb-ı Unkapanı.

Ve Payasoğlu mescidi, dâhil-i Unkapanı.

Ve Yârhisâr mescidi, dâhil-i Bâb-ı Cübbe Alî.

Ve mescid-i Revânî, kurb-ı Kırkçeşme.

Sultân Süleymân ve Selîm Hân-ı Sânî asrında Koca Mi'mâr Sinân bin

Abdülmennân Ağa’nın ilm-i hendese ile binâ etdiği mesâcid-i zîbâlardır ki tahrîr olunur

Evvelâ Yenibâğçe’de Rüstem Paşa mescidi.

Ve yine Yenibâğçe’de Sinân Paşa [mescidi].

Ve Topkapusu’nda Müftî Çivizâde mescidi.

Ve Yenibâğçe kurbünde bâlâdaki hayrâtları binâ eden Mi‘mâr Sinân bin Abdülmennân mescidi.

Ve Karagümrük kurbünde Emîr Alî mescidi ve buna karîb Üçbaş mescidi ve Defterdâr Şerîfezâde mescidi.

Lütfîpaşa kurbünde Yenibâğçe başında Sırmakeş mescidi.

Sultân Mehemmed Hân kurbünde Hâcegîzâde mescidi.

Silivrikapusu kurbünde Çavuş mescidi.

Dâvûdpaşa kurbünde Müftî Çivizâde kızı Afîfe Bânû mescidi.

Silivrikapusu kurbünde Takyacı Ahmed Çelebi mescidi.

Ağaçayırında Debbâğ el-Hacı Hamza mescidi.

Ve Kumkapu kurbünde İbrâhîm Paşa hâtûnu Âsiye Hânım mescidi.

Ve Lanka bostânı kurbünde eş-Şeyh Ferhâd mescidi.

Ve Kumkapu hâricinde Kürkcübaşı mescidi.

Ve Kâmhâcılar kârhânesi mescidi.

Ve Kuyumcubaşı kârhânesi mescidi.

Ve Derzîler kârhânesi mescidi.

Ve Ayasofya’da Hersek bodurumu üzre Ağa mescidi.

Ve Fenerkapusu dâhilinde Yayabaşı mescidi.

Ve Selîmiyye kurbünde Abdî Subaşı mescidi.

Ve yine Selîm Hân kurbünde Hüseyin Çelebi mescidi.

Ve Alî Paşa hammâmı kurbünde el-Hacı İlyâs mescidi.

Ve La‘lzâr cenbinde Dâmâd Çelebi mescidi.

Ve Kocamustafâpaşa kurbünde Duhânîzâde mescidi

Çukur Hammâm kurbünde Kadızâde mescidi.

Ve Unkapanı indinde Tüfenghâne kârhânesi mescidi

Edirnekapusu hâricinde Sarây Ağası mescidi.

Ve Topkapusundan taşra İlyâszâde mescidi.

Ve yine Topkapusundan taşra Sarrâfzâde mescidi.

Ve Sulu Manastır'da Rûznâmeci Hamdullâh Hamîdî Çelebi mescidi.

Bu tahrîr olunan mesâcidlerin cümlesi Süleymân Hân câmi'in binâ eden Koca Mi'mâr Sinân Ağa binâ etmişdir kim üç bin altmış aded hân ve câmi' ve imâret ve medrese ve dârü'l-kurrâ ve dârü'l-hadîs ve sarây-ı vüzerâ ve a'yân-ı kibâr ve kılâ'hâ-yı Mekke ve Medîne ve Kudüs ve Şâm ve Segedin ve kal'a-i Bender misilli binâlara mühendis [ü] bânî olmuşdur.

İslâmbol'da Süleymâniyye câmi'i kurbünde Ağakapusu köşesinde sebîlhânesi cenbinde yek-pâre mermerden bir kubbe-i müdevveri âşiyân etmişdir. Dâr-ı bekâya yüz yetmiş yaşında gitmişdir. Ser-i sa'âdetleri önünde olan mermer üzre müzehheb hatt-ı celîler cümle Karahisârî Hasan Çelebisi hattıdır kim sihr-i bûkalemûndur.

.....(5 satırlık yer boş).....

Bi'n-nefs İslâmbol'da cümle (–) mesâcidlerdir ammâ mükellef kubbeleri kurşumlu mesâcidler bunlardır kim tahrîr olundu. ***[91a]***

İki yüz yedinci fasıl
Şehr-i İslâmbol'da ne kadar dâr-ı tahsîl-i ulûm medâris-i selâtîn ve vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı kibâr ve mîrimîrân medreseleri var ise alâ-kadri't-tâka târîhleri ve pâyeleri ile beyân eder

Evvelâ şehr-i İslâmbol içre medrese nâmıyla binâ olunan ba'de'l-feth Ebü'l-feth Sultân Mehemmed Hân Gâzî binâsı medrese-i Ayasofya-i Kebîr: Mâ-tekaddem kefere zamânında dahi bıtrîk ve kıssîslerin incîlhâneleri idi. Hâlâ beyne'l-ulemâ (–) (–) pâyesidir.

Andan medrese-i sânî Ebü'l-feth Sultân Mehemmed Hân-ı Sânî ibtidâen Âl-i Osmân binâsı İslâmbol içre bu medreselerdir. Sultân Mehemmed Hân câmi'inin taşra harem-i kebîrinin yemîn [ü] yesârında ya'nî şimâlinde ve cenûbunda sekiz aded medreselerdir kim beyne'l-ulemâ medâris-i Semâniyye derler.

Ulûm-i dîniyyeyi terğîb ü ta'zîm ve ahâlîsini ikrâm ü tefhîm içün numûne-i Heşt Behişt-i cihân medâris-i Semân binâ etdi ki levâyih-i ulûm-ı nefîse ile her bir medresenin sahnı bir hadîka-i bâğ-ı Rıdvân'dır. Miyân-ı ulemâda pâyesi (–) âlîdir. Ve Harîm-i kebîrin kıble kapusu dibinde sıbyân-ı müslimîn içün bir dârü't-ta'lîm-i Kur'ân binâ etdi.

Ve bu medârislerin cânib-i şarkîsinde yol aşırı marazî ve fakîr fukarâya ve mesâkîn içün bir dârü'ş-şifâ etdi kim beyt:

Bir aceb dârü'ş-şifâdır kûy-ı yâr

Hasta varan mübtelâsı hoş gelür

mazmûnu üzre anda olan üstâd-ı kâmil ü amâmil-i hâzik fassâd-ı âmil hukemâlar ehl-i derde dâ’-i devâ edüp elbette ifâkat bulur bir âsitâne-i cân-bahşdır. El-hâsıl ibret-nümâ mûristân ve bîmâristândır.

Ve bu Medâris-i Semâniyye’nin şimâlinde ve cenûbunda sûhtevât tetimmeleri vardır. Cümle üç yüz altmış altı hücrelerdir. Her hücrenin içinde dörder beşer tâlib-i ilm sûhteler vardır. Her hücrenin lahmiyye ve şem‘iyyeleri cânib-i vakıfdan mu‘ayyineleri vardır.

Ve bu ulemâya bir dârü‘z-ziyâfe âsitânesi vardır. Ve bir matbahü‘t-ta‘âmı var kim yetmiş kubbedir, gûyâ matbah-ı Keykâvus’dur, şeb [u] rûz merreteyn bay [u] gedâ-yı fukarâ-yı mesâkîne ni‘meti mebzûldür. Ve bu imâret kurbünde bir kârbânsarây var. Ve devâbbât-ı müsâfirîn içün bir ıstabl-ı Anterîsi var, üç bin at ve katır ve deve makûlesi hayvânât alur. Böyle bir hayrât-ı azîm ve medâris-i kadîmelerdir.

Andan medrese-i Sultân Bâyezîd-i Velî: Yine câmi‘inin taşra haremi cenûbunda bir medrese-i azîmdir. Dersiâmı şeyhülislâm ve nezâret dahi müftîlere meşrûtdur.

Andan medrese-i Sultân Selîm-i Evvel ki fâtih-i Mısır’dır. Yenibâğçe kurbünde Halıcılar Köşkü nâm mahalde bir binâ-yı azîm medrese-i kadîmdir. Ammâ Süleymân Hân binâ edüp pederi rûhuna hibe eylemişdir. Evkâfı Yenibâğçe sahrâsının nebâtât [u] giyâhâtı ve hadâyıkât [u] besâtînleridir. Bu fezâ-yı dil-küşâ ve sâha-i meserret-efzânın tûlu kâmil bir mîldir. Ve bu çemenzâr-ı hoş-nümânın arzı nısf mîldir. Ve bir çemenzâr-ı hoş-nümâdır kim sebzezâr-ı bisât-efzâdır. Hattâ Selîm Hân-ı Evvel hîn-i cülûsda pederleri Bâyezîd Hân üzre Acem ve Mısır seyâhatinden gelüp hurûc etdikde bu sahrâ içre serâperde-i Selîmîsin kurup meks etdiklerinde a‘yân-ı İslâmbol’un ekseri bu sahrâda bî‘at etdiklerinden dâ’imâ bu sahrâ-yı çemenzâra gelüp cilvelenirler idi. Ba‘dehu Süleymân Hân, Selîm Hân medresesine bu sahrâya vakf eyledi.

Andan medrese-i Sultân Süleymân, şimâlinde ve cenûbunda dörd aded medreselerdir kim midhatinde lisân kâsırdır. Ve bir dârü‘l-hadîsi ve bir dârü‘l-kurrâsı ve başka ilm-i tıb medresesi ve bir imâreti ve tevhânesi ve bîmârhânesi ve müte‘addid hammâmları, dârü‘z-ziyâfesi ve âyende vü revendeye mihmânhânesi ve ıstâbl-ı Anterîsi ve mekteb-i sıbyânı ve sâ’ir imâretleri hadden efzûndur.

Ve Şehzâde Mehemmed Hân medresesi, beyne’l-ulemâ (–) pâyesidir. {Cümle Mi‘mâr Sinân binâsıdır}.

Ve Sultân Ahmed Hân medresesi, pâyede (–) (–) (–) (–) ***[91b]***

Târîh-i medrese-i Şâh Hûbân kurb-ı Kasr-ı alay:

Yapdı bu medreseyi Şeh Hûbân

Olmaya izz ü şerefden hâlî

Emelî gördü dedi târîhin

Dâr-ı tahsîl u mekân-ı âlî.

Sene (–).

Târîh-i medrese-i Kara Mustafâ Paşa cenb-i Parmakkapu:

Seyr edenler birbirine gösterüp dedi târîhin

Mustafâ Paşa baka yapdı ne zîbâ medrese.

Sene (–).

Medrese-i Mu‘îd Ahmed Efendi, kurb-ı Kadıçeşmesi musanna‘ ve cedîd medrese-i müzeyyendir.

Ve medrese-i Hâmid Efendi, mahalle-i Fîlyokuşu.

Ve medrese-i Hasan Paşa kurb-ı sarây-ı Cânpûlâdzâde, târîhi budur:

Sadr-ı bülend kadr-i Hasan ki zamânda

Oldur kemâl-i lütfile cûyâ-yı ehl-i fasl

Rûhî erince medrese itmâma zevk edüp

Târîh söyledim ana me’vâ-yı ehl-i fazl.

Sene (–).

Diğer târîh-i zîbâ:

Âsaf-ı sâhib-kerem

Dâver-i âlî-himem

Mâlik-i seyf [ü] kalem

Sadr-ı mükerrem Hasan

Söyledi târîhini

Rûhî-i sâhib-kelâm

Oldu bu âlî binâ

Ba‘is-i nâm-ı hasan.

Sene (–).

Hakkâ ki binâ-yı âlîdir. Tahtında serâpâ dekâkînlerdir. Gâyet mussana‘ fevkânî binâ-yı azîmdir.

Andan medrese-i İsmehân Sultân, dâhil-i bâb-ı Edirne.

Ve medrese-i Caf‘er Çelebi.

Ve medrese-i Kadı Mahmûd Efendi.

Ve medrese-i Murâd Paşa.

Ve medrese-i Dâvûd Paşa.

Ve medrese-i Eski Alî Paşa.

Ve medrese-i Mesîh Paşa.

Ve medrese-i Rüstem Paşa {Mi‘mâr Sinân [binâsı]}.

Ve medrese-i Çivizâde kurb-ı Zeyrekbaşı.

Ve medrese-i Kepenekci.

Ve medrese-i Başcı İbrâhîm Beğ.

Ve medrese-i Altı {Mermer}.

Ve medrese-i Nişâncı Mehemmed Beğ {Mi‘mâr Sinân [binâsı]}.

Ve medrese-i Kürkcübaşı.

Ve medrese-i Kara Pîrî Paşa kurb-ı Sovukkuyu.

Ve medrese-i Efdalzâde.

Ve medrese-i Merdümiyye kurb-ı Kızılmusluk.

Ve medrese-i Monlâ Gürânî: ism-i şerîfleri Şemseddîn Ahmed bin İsmâ‘îl Gürânî‘dir. Ebü‘l-feth’in hâcesi idi. Ebü‘l-feth’e dilgîr olup Mısır’da Sultân Kayıtbay’a gidüp belağan mâ-belağ mâl [u] emlâke mâlik olup ba‘dehu Mehemmed Hân ricâsıyla yine Sultân Mehemmed’e gelüp İslâmbol fethinde bulunmuşdur. Hâlâ câmi‘ sâhasında medfûndur.

Ve medrese-i Revânî: Selîm Şâh-ı Evvel’e ve Süleymân Hân’a erişmiş fusahâ [ve] buleğâ kimesnedir. Edirne-i pür-irem ravzasında müştak olup isimleri Şücâ‘‘dır. Medresesi Kırkçeşme kurbündedir. Kendüler dahi mescidi sâhasında medfûndur. *Rahmetullâhi aleyh*. {Târîh (–)}.

Ve medrese-i Etmekcizâde Ahmed Paşa, kurb-ı Vefâ, Sultân Ahmed Hân’ın defterdârı idi.

Ve medrese-i Sünnî Kadın.

Ve medrese-i Fâtıma Sultân.

Ve medrese-i Üçbaş {Mi‘mâr Sinân binâsıdır}, Nûreddîn Hızır dâhil-i Bâb-ı Edirne.

Ve medrese-i Ferruh Kethudâ.

Ve medrese-i Manav Kadı.

Ve medrese-i Ak Hüsameddîn kurb-ı hammâm-ı Selîmiyye.

Ve medrese-i Eski İbrâhîm Paşa.

Ve (Şehzâde) Selîmiyye kurbünde Hâsekî Sultân’ın Kahriyye medresesi Mi‘mâr Sinân binâsıdır.

Ve Avretbâzârı‘nda Hâsekî medresesi Sinân Ağa binâsıdır kim Süleymân Hân mâlıyla olmuşdur.

Ve dahi Aksarây kurbünde Osmân Şâh Vâlidesi medresesi Sinân Ağa binâsıdır.

Ve Topkapusu dâhilinde medrese-i Makbûl Ahmed Paşa.

Ve medrese-i Sofî Mehemmed Paşa.

Ve medrese-i İskender Paşa.

Ve Îsâkapusu’nda medrese-i İbrâhîm Paşa.

Ve medrese-i Kapuağası Ca‘fer Ağa.

Ve medrese-i Hazînedârbaşı Ahmed Ağa.

Ve medrese-i Ma‘lûl Emîr.

Ve medrese-i Ümm-i veled.

Ve medrese-i Kadı‘asker Pervîz Efendi.

Ve Sultân Mehemmed kurbünde Hâcegîzâde dârü‘t-tedrîsi.

Ve medrese-i Ağazâde.

Ve medrese-i Defterdâr Abdüsselâm Beğ.

Ve medrese-i Tûtî Kadı.

Ve dahi medrese-i Hekîm Mehemmed Çelebi.

Ve medrese-i Hüseyin Çelebi.

Ve dahi medrese-i Emîr Sinân Çelebi.

Ve medrese-i Şâhkulu.

Ve medrese-i Dragoman Yûsuf.

Ve medrese-i Karcı Süleymân.

Ve medrese-i Hacı Hâtûn.

Ve medrese-i Defterdâr Şerîfezâde.

Ve Küçük Karaman’da medrese-i Kadı Hekîm Çelebi.

Ve medrese-i Baba Çelebi.

Ve medrese-i Kirmastîzâde.

Ve Karagümrük’de medrese-i Sekbân Alî.

Ve medrese-i Bezzâzistân Kethudâsı Sultân Selîm kurbündedir.

Ve medrese-i Kovacılar.

Ve medrese-i İmâmzâde.

El-hâsıl bu bâlâda tahrîr olunan medârislerin elli bir adedi cümle Süleymân Hân ve Selîm Hân-ı Sânî asrında Koca Mi‘mâr Sinân binâsıdır. *Rahmetullâhi aleyh*.***[92a]*** Ve dahi,

İki yüz sekizinci fasıl
Mahmiyye-i İslâmbol içre ne kadar selâtîn-i selef dârü‘l-kurrâları var ise anı bildirir

Evvelâ ne kadar câmi‘-i selâtîn ve câmi‘-i vüzerâ ve gayrı a‘yân-ı kibâr câmi‘leri var ise her birinde birer dârü‘l-kurrâ mukarrerdir. Ammâ mahsûsen dâr-ı kurrâ olmak içün dârü‘l-kurrâ-yı Süleymân Hân cümleden mükellef kubbe-i azîmdir.

Târîh-i dârü‘l-kurrâ-yı Husrev Kethudâ {binâ-yı Mi‘mâr Sinân} kurb-ı Medrese-i Ekmekcizâde Ahmed Paşa:

Bi-fazlillâh çü Husrev Kethudâ ol sâhibü‘l-hâtem

Yapup bu dâr-ı kurrâyı bir ev edindi ukbâda

Emânî n’ola târîhi bunun derken dedi hâtif

Mübârek dâr-ı kurrâdır bu târîh oldu dünyâda.

Sene (–).

Târîh-i medrese-i Mehemmed Paşa kurb-ı Hocapaşa (–)

Ve Küçük Karaman’da Sa‘dî Çelebi kurrâsı fevkânîdir.

Ve İmâret câmi‘i kurbünde İmâmzâde kurrâsı bir kubbe-i azîmdir.

Ve Bosnalı Mehemmed Paşa kurrâsı ve Müftîzâde kurrâsı.

Bu dârü‘l-kurrâlar cümle Mi‘mâr Sinân Ağa kârıdır.

.....(10 satırlık yer boş).....

İki yüz tokuzuncu fasıl
Dârü‘l-aliyye’de ne kadar bin dârü‘t-ta‘lîm mekteb-i sıbyân-ı ebced-hân var ise anı beyân eder

Cümle selâtîn ve vüzerâ cevâmi‘lerinin mekteb-i sıbyân [u] tıflânı vardır. Ammâ Parmakkapu’da Kara Mustafâ Paşa türbesi önünde (–) mektebi evkâf-ı azîmdir. Kapusu üzre târîhi:

Kâlû lâ ilme lenâ illâ mâ allemtenâ.

Sene (–).

Târîh-i mekteb-i Husrev Paşa-yı Atîk kurb-ı Yenibâğçe:

Izz u ikbâl ile Husrev Paşa

Mektebi yapdı ede Hak bâkî

Dedi bir kâmil o dem târîhin

Dâr-ı tahsîl-i kelâm-ı Bâkî.

Sene (–).

Ve mekteb-i Ağakapusu, kurb-ı Süleymâniyye: Bi-emrillâh bu mektebde üç yüz ve dörd yüz sıbyândan hâlî değildir. Bir kerre *Bismillâh* diyen mahrûm kalmamışdır.

Ve mekteb-i Papasoğlu kurb-ı Unkapanı.

Ve mekteb-i Âşık Paşa.

Ve Zeyrekbaşı seddi üzre mekteb-i Alî Cemâlî ulu âsitânedir.

Mekteb-i Mehemmed Paşa kurb-ı mahalle-i Hocapaşa târîhi böyledir:

Dedi bu mısra‘ı târîh edüp hoş

Binâ-yı mekteb-i âlî ü dil-keş.

Sene 996.

.....(10 satırlık yer boş)..... ***[92b]***

İki yüz onuncu fasıl
Âsitâne-i sa‘âdetde ne kadar dershâne-i dârü‘l-hadîs vardır cümle anı ayân eder

Cümle medâris-i selâtînlerde *Müslim, Buhârî* ve *Meşârîk* hadîsleri râvîleri ile tilâvet olunur. Ammâ ilm-i hadîs tilâvet olunmak içün binâ olunan Dârü‘l-hadîs-i Hasan Efendi, kurb-ı Kesegendede, târîhi:

Hâtif-i kudsî du‘â edüp dedi târîhini

Bânî-yi dârü‘l-hadîse ola ihsân-ı cezîl.

Sene (–).

Monlâ İshâk Çelebi dârü‘l-hadîse oldukda târîh demişlerdir. Her vezni birer târîh düşmüşdür,

Âlim-i ehl-i tefsîr. Sene 926,

Rûşen fakîh-i âfâk. Sene 926,

Allâh ne müstahıkdır. Sene 926,

Dârü‘l-hadîse İshâk. Sene 926.

Musanna‘ca târîhdir.

Dârü‘l-hadîs-i Dâmâd Mehemmed Efendi kurb-ı câmi‘-i Sinân Ağa.

.....(10 satırlık yer boş).....

İki yüz on birinci fasıl
Belde-i İslâmbol’da ne kadar ehl-i tarîk tekyeleri var ise anı beyân eder

Evvelâ cümleden tekye-i kadîm Ebü‘l-feth Gâzî tekyesi ki hâlâ Ayakapusu’nun iç yüzünde Sirkeci tekyesi derler. Hazret-i Risâlet’den sonra Ashâb-ı güzîn ba‘de’l-hicre sene (–) târîhinde Mesleme ve Ebâ Eyyûb-ı Ensârî İslâmbol’un nısfın feth etdiklerinde dahi tekye idi. Ebü‘l-feth ba‘de’l-feth tekye edüp üç gece ihyâ etdi.

Andan tekye-i Akşemseddîn kurb-ı Alî Paşa.

Ve tekye-i Emîr Buhârî.

Ve tekye-i Sofîler.

Ve tekye-i Koca Mustafâ {Paşa}: Hârûnu'r-Reşîd {İslâmbol'un nısfın feth etdikde bu tekye mahalli kızlar manastırı idi, tekye ve kal'a binâ olunup ba'de'l-feth yine Ebü'l-feth'de tekye olup ibtidâ şeyhi Hazret-i Şeyh Üveys'dir. Yetmiş bin mürîde irâdet verüp hırka-pûş etmişdir. Şâm'da Bilâl-i Habeşî kurbünde medfûndur. *Kuddise sırruhu*}.

Tekye-i Ümmi Sinân. Ve tekye-i Sivasî.

Ve tekye-i Tavâşî Mehemmed Ağa der-Çehârşenbebâzârı.

Ve tekye-i Kesegendede. Ve tekye-i Dragoman. Ve tekye-i Kapu Ağası {Mustafâ Ağa} kurb-ı Ayasofya-i Kebîr, târîhi:

Ola makbûl-i Hudâ derbânı dedi târîhin

Hamdü lillâh oldu zîbâ tekyesi hâlâ tamâm.

Sene (–)

Ve Ekmel tekyesi kurb-ı (–). Ve Erdebîlî tekyesi kurb-ı Ayasofya. Ve Sünbül Sinân tekyesi. Ve tekye-i Gülşenî-i Hulvî.

Ve tekye-i Gülşenî-i eş-şeyh Ma'sûm der-Aksarây. Ve tekye-i Gülşenî-i Alî Paşa.

.....(10 satırlık yer boş).....***[93a]***

Ve iki yüz on ikinci fasıl
Mahrûse-i Kostantıniyye'de ne kadar matbah-ı it'âm imâret var ise anı bildirir

Evvelâ ol Râzık-ı Hudâ-yı kerîm ve Hâlik-i Cennet-i na'îm-i mukîm üzerine sadlek hamd [ü] senâ olsun kim cümle mevcûdâtın ni'meti anın üzerinedir kim, âye[t]: [63] nassı üzre ol Rabbü'l-âlemîn İslâmbol'un fethin Ebü'l-feth'e ihsân edüp ol dahi Kerîm ve Ganî ismine mazhar düşüp hünkârlık edüp ibtidâ gurebâ ve fukarâ ve zu'afâya ni'met-i uzmâyı bezl etmek içün ibtidâ imâret-i sarây-ı cedîd mâh [u] sâl bi'l-guduvvi ve'l-âsâl bay u gedâya ve hâs [u] âmma yevmiyye üç kerre ni'meti mebzûldür.

Andan, imâret-i Sultân Mehemmed Hân Ebü'l-feth imâret-i Sultân Bâyezîd-i Velî: Bunun dahi merreteyn hâs [u] âmma sofra-i bî-imtinânı mebzûldür.

Andan imâret-i Sultân Selîm-i Evvel.

Andan imâret-i Sultân Süleymân Hân.

Andan imâret-i Şehzâde Mehemmed Hân.

Andan imâret-i Sultân Ahmed Hân.

Andan imâret-i Hâsekî Sultân kurb-ı Avretbâzârı.

Andan imâret-i Vefâ Sultân.

Andan imâret-i Eyyûb Sultân.

Andan imâret-i Şehzâde Cihângîr Sultân kurb-ı Tophâne.

Andan imâret-i Mihrimâh Sultân cânib-i Üsküdar.

Andan imâret-i Vâlide-i (–) Hân cânib-i Üsküdar.

Andan imâret-i Kösem Sultân vâlide-i Sultân Murâd Hân ve İbrâhîm Hân ve Osmân Hân'{dır}. *Rahmetullâhi aleyhim ecma'în*.

Bunlardan mâ'adâ niçe yüz tekyelerde matbah-ı Keykâvûslar vardır. Ammâ imâret-i selâtîn-i selef bunlardır kim beher yevm ilâ-hâze'l-ân merreteyn fukarâ ve mesâkîne ve pîr [u] cüvâne ve âyende vü revendeye birer nân-pâresiyle birer tâs şûrbâsı ale'd-devâm mebzûldür. Bu hakîr elli bir senede on sekiz pâdişâhlığ u kırallık yer seyâhat etdim, bu mertebe manzûrumuz olmamışdır.

İnkirâzu'd-devrân ni'met-i Âl-i Osmân dâ'im ola.

İki yüz on üçüncü fasıl
Şehr-i İslâmbol'da olan bîmâristân [u] mûristânı ayân u beyân eder

Evvelâ tîmârhâne-i Ebü'l-feth Sultân Mehemmed, yetmiş hücre ve seksen ade[d] kubbe iki yüz huddâmları vardır. Dersiâm, hekîmbaşısı ve cerrâhbaşısı vardır. Âyende ve revendegândan bir âdem haste-hâl olsa tîmârhâneye getirüp ana hidmet ederler. Vaziyyetine münâsib edviyeler verirler. Dîbâ ve şîb ü zerbâf harîr câmehâbleri vardır.

Rûz-merre merreteyn hastalara gûnâ-gûn et'ıme-i lezîzeler tabh olup ehl-i derde bezl-i ta'âm ederler. Eyle evkâf-ı kavîdir kim matbahında keklik ve turac ve süğlün murglarının eti bulunmaz ise bülbül ve serçe ve kebûter pişüp hastalara bezl oluna deyü evkâfnâmelerinde eyle tahrîr olunmuşdur. Ve hastalara ve dîvânelere def'-i cünûn içün mutrıbân hânendegân ta'yîn olunmuşdur. Ve avretler ve kefereler içün başka bir köşe tîmârhânesi vardır.

Andan bîmâristân-ı Süleymân Hân. Bu dârü'ş-şifâ eyle bir kân-ı devâ-yı hevâdârdır kim bi-emrillâh üç günde hasta şifâ bulur. Ve gâyetü'l-gâye üstâd-ı kâmil fassâd-ı âmil hukemâ ve cerrâhları var. Bu dâr-ı menâsın evsâfında lisân kâsırdır. Ammâ Bâyezîd Hân ve Selîm Hân'ın bîmârhâneleri yokdur.

Andan bîmârhâne-i Sultân Ahmed Hân. Bu dahi cümleden a'lâ evkâf-ı metîn olduğundan ekseriyyâ fukarâ ve dîvâneleri bu dâr-ı şifâya getirirler. Zîrâ bunun dahi hevâsı hûbdur ve huddâmları mahbûb ü mergûb âdemlerdir kim dâ'imâ hastalara cân u gönülden hidmet ederler. Zîrâ nâzır-ı nuzzârı kızlar ağası olmağile her bâr gelüp hastaların

hâllerin su’âl eder.

Timârhâne-i Hâsekî Sultân kurb-ı Avretbâzârı. Bu dahi ta‘rîf ü tavsîfden müberrâ bir dârü’ş-şifâdır. (–)

.....(2 satırlık yer boş)..... ***[93b]***

İki yüz on dördüncü fasıl
İslâmbol içre ne kadar meşâhîr-i sarây ve vüzerâ ve ulemâ ve a‘yân-ı kibâr ve gayrı müte‘addid büyût-ı sığâr var ise ba‘zılarının târîhleri ile ta‘rîf ü tavsîf olunur

{**Sultân Süleymân ve Sultân Selîm-i Sânî asrında Mi‘mâr Sinân Ağa destiyle binâ olunan sarây-ı azîmleri bildirir**: Evvelâ Ebü‘l-feth’in binâ etdiği Yeni Sarây bi-emri Hakk-ı kadîr ihrâk bi’n-nâr olup Süleymân Hân müceddeden ta‘mîr ü termîm etdi sene (–).

Bâyezîd Hân’ın binâ etdiği Galata sarâyın Süleymân Hân ihyâ etdi.

Ve Yenikapu sarâyı.

Ve Kadırga Limanı‘nda Mehemmed Paşa sarâyı.

Ve Ayasofya’da Mehemmed Paşa sarâyı.

Ve Süleymân Hân vezîri Rüstem Paşa sarâyı.

Ve Sarây-ı Koca Alî Paşa.

Ve Atmeydânı‘nda sarây-ı Güzel Ahmed Paşa yerine Ahmed Hân Yeni câmi‘i binâ etdi. İçinde çârsû-yı bâzârı var idi.

Ve sarây-ı Ferhâd Paşa kurb-ı câmi‘-i Bâyezîd Hân.

Sarây-ı Pertev Paşa der-meydân-ı Vefâ.

Sarây-ı Koca Sinân Paşa be-Meydân-ı hussân.

Sarây-ı Sofî Mehemmed Paşa cenb-i mahalle-i Hocapaşa.

Ve sarây-ı Mahmûd Ağa kurb-ı Yenibâğçe.

Ve sarây-ı Şâh Hûbân kurb-ı çeşme-i Kara Kâsım Paşa.

Bu sarâyları cümle Selîmeyn ortasında bir Süleymân Hân asrında Üstâd Sinân inşâ etmişdir}.

Evvelâ cümleden büyük sarây-ı kebîr Atmeydânı‘nda İbrâhîm Paşa sarâyı, Süleymân Hân vezîridir. Bu sarâyın nısfı bölünüp pâdişâhlara mahsûs sarây-ı hâs olup gılmân-ı hâssadan iki bin zülf-keşân gulâm-ı pâdişâhî vardır ve sa‘âdethâne-i hümâyûndan sonra bundan büyük sarây-ı âlî yokdur.

Andan sarây-ı Mihrimâh Sultân, yedi yüz müte‘addid hânesi ve kâ‘aları vardır, kurb-ı Sultân Bâyezîd.

Andan büyük Süleymân Hân câmi‘inin şimâlinde sarây-ı Siyâvuş Paşa {binâ-yı Süleymân Hân kâr-ı Mi‘mâr Sinân}, üç yüz kâ‘a-i azîmli ve

şâhnişînli müte‘addid hücreleri vardır. Ve yedi hammâmı ve elli esnâf dükkânları vardır, cümle deryâ zîr-i pâda nümâyândır. Ve matbahı ve ıstablı pâdişâh sarâyında yokdur.

Andan sarây-ı Yeniçeri Ağası {binâ-yı Süleymân Hân kâr-ı Mi‘mâr Sinân} Süleymâniyye kurbündedir. Yeniçeri ağalarına mahsûs sarâydır.

Tekeli Mustafâ Paşa kasrına târîhdir:

Kasr-ı dil-cû latîf nüzhetgâh. Sene (–).

Sarây-ı Dellâk Mustafâ Paşa, kurb-ı Süleymâniyye.

Sarây-ı Defterdâr-ı maslûb-ı ka‘beyn Mustafâ Paşa kurb-ı Süleymâniyye.

Sarây-ı Pertev Paşa be-meydân-ı Vefâ.

Sarây-ı Süğlün Muslu Sultân dâhil-i Unkapanı.

Sarây-ı Pirinccizâde Yeniçeri Ağası be-Zeyrekbaşı, târîhidir:

Bârekallâh oldu vâlâ menzil-i nüzhet-fezâ.

Sene (–).

Ve sarây-ı Kurşumlu Sultâ[n] be-Zeyrekbaşı.

Sarây-ı mahsûs Tekeli Mustafâ Paşa kurb-ı Eski Odalar, târîhidir:

Ola bu beyt-i âlî dâ’imâ ma‘mûr [u] âbâdân.

Sene 1034.

Sarây-ı Moralı Mustafâ Paşa kurb-ı Meydân-ı Acemiyân.

Andan sarây-ı Kuyucu Murâd Paşa kurb-ı Mürekkebciler.

Târîh-i sarây-ı ağa-yı Silihdâr Mustafâ Ağa kurb-ı Süleymâniyye târîhidir:

Cennetü‘l-me’vâya mânend oldu bu âlî makâm.

Sene (–).

Sarây-ı Koca Vezîr Mehemmed Paşa kurb-ı Câmi‘-i Şehzâde.

Sarây-ı Koca Ken‘ân Paşa kurb-ı Sarây-ı Atîk.

Sarây-ı Mûsâ Paşa kurb-ı Hocapaşa.

Sarây-ı Kara Mustafâ Paşa kurb-ı Aksarây.

[Sarây-ı] Sokullu Mehemmed Paşa kurb-ı Kasr-ı alay.

Sarây-ı Melek Ahmed Paşa, binâ-yı ân Paşa kurb-ı Ayasofya, üç hammâmı ve iki yüz hücreleri vardır.

Sarây-ı Re’îsü‘l-küttâb İsmâ‘îl Efendi kurb-ı Mahmûdpaşa, târîh:

Mübârek ola sa‘âdetle dâ’imâ bu mekân.

Sene (–).

Nev‘-i diğer târîh:

Dilârâ câygâh u beyt-i ma‘mûr.

Sene (–).

Sarây-ı Hânzâde Sultân ya‘nî sarây-ı Bayram Paşa kurb-ı Ayasofya.

Sarây-ı Varvar Alî Paşa kurb-ı câmi‘-i Ahmed Hân.

Sarây-ı Emîrgûnezâde Yûsuf Paşa kurb-ı Bâb-ı Âhûr.

Târîh-i sarây-ı Mukâbeleci Hasan Efendi:

Kasr-ı âlî dil-küşâ câ-yı safâ.

Sene (–).

Andan sarây-ı Kapudan Hasan Paşa kurb-ı Ayasofya.

Sarây-ı Âyişe Sultân kurb-ı û.

Sarây-ı Cânpûlâdzâde Hüseyin Paşa.

Târîh-i sarây-ı Cûybâr Kadın:

Bu ayn ile bu sarây oldu Cennetü‘l-me’vâ.

Sene (–).

Ve sarây-ı Cüvânkapucubaşı el-vezîr ya‘nî sarây-ı Rüstem Paşa kurb-ı tekye-i Karaca Ahmed Sultân.

Sarây-ı Ankebût Ahmed Paşa kurb-ı û.

Târîh-i sarây-ı hâce-i İbrâhîm Hân eş-şehîr be-Cinci Hoca târîh:

Mu‘allâ devlet-âbâd oldu bu menzil mübârek-bâd,

Diğer târîh:

Yümn-i devletle mübârek ola dâ’im bu mekân.

Sene (–).

Sarây-ı Vezîr Sâlih Paşa kurb-ı Mahmûdpaşa.

Sarây-ı Kapudan Siyâvuş Paşa kurb-ı Kadırga Limanı, târîh:

Safâ-yı ayn ile oldu bu menzil Cennet-i me’vâ.

Sene (–).

Sarây-ı Ak Mehemmed Paşa kurb-ı Cündî meydânı.

Târîh-i hâne-i Balatlı Solak Çelebi:

Bu hâne-i zîbâyı mübârek ede Allâh.

Sene (–).

Târîh-i sarây-ı Hüseyin Ağa kurb-ı Sultân Selîm:

Mübârek ola bu kasr-ı küşâde-i zîbâ.

Sene (–).

Târîh-i hâne-i Yeniçeriyân-ı cemâ‘at (–) kurb-ı Orta Câmi‘:

Dedim ey Uzletî bu resme târîh

Der-i devlet ola dâ’im küşâde.

Sene (–).

Târîh-i sarây-ı İbrâhîm Efendi, Emîn-i Tershâne kurb-ı Meydân-ı Vefâ:

Du‘â ile bu kasrın Evliyâ târîhini dedi

Mübârek eylesün Mevlâ bu âlî kasr-ı vâlâyı.

Sene 1064.

.....(1 satırlık yer boş)..... ***[94a]***

Andan İki yüz on beşinci fasıl
Dârü‘s-saltanati’l-aliyye içre olan hân-ı hâcegânları ayân eder

Evvelâ Hoca hânı kurb-ı Mahmûdpaşa, cemî‘i ankâ Acem sevdâgerleri cümle bu hânda sâkin olurlar. Yetmiş hücreli hân-ı metîndir.

Ve Mahmûd Paşa hânı, yüz yigirmi ocakdır.

Ve Kebeciler hânı yüz ocakdır. Bosna ve Belgrad’ın ankâ tüccârları bundadır.

Ve hallâclar içinde Pîrî Paşa hânı seksen hücredir.

Ve Esîr hânı iki yüz hücredir. Murâd Hân-ı Râbi‘ vezîri Bayram Paşa’nındır. Cümle üsârâ bunda bey‘ [ü] şirâ olunur. Mîrî pencikhânesi vardır.

Ve Tahtalı hânı yetmiş hücredir kurb-ı Mahmûdpaşa.

Ve Nerdübânlı hân kurb-ı û.

Ve dahi Engüri hânı cümle sofcular anda sâkinlerdir yüz hücredir.

Ve hân-ı Pertev Paşa der-Sûk-ı tavîl iki yüz odadır.

Ve Ferhâd Paşa hânı kurb-ı Bedâsten üç yüz beyttir.

Ve Kilid hânı iki yüz hücredir.

Çârsû-yı tavîl hân-ı Vâlide Kösem Sultân ümm-i Gâzî Murâd Hân ve İbrâhîm Hân. Bu hân mukaddemâ Cerrâh Mehemmed Paşa’nın sarâyı idi. Mürûr-ı eyyâm ile münhedim olup vâlide-i merhume, tahtânî ve fevkânî üç yüz hâne-i şeddâdî inşâ etmişdir kim hâlâ şehr-i İslâmbol içre

Mahmûd Paşa ve bu hândan mâ‘adâ hân-ı azîm yokdur. Ve bir hânesinde çâr-kûşe bir cihân-nümâ kullesi var eflâke ser çekmişdir. Develiği ve ıstablı bin aded at ve katır alur. Ortasında câmi‘i var.

Andan Kâğız hânı kurb-ı hân-ı Mahmûd Paşa.

Ve Katırhânı kurb-ı Tahta’l-kal‘a.

Ve Balkapanı hânı azîm hândır kim gûyâ bir kal‘adır. Cümle Mısır tüccârları anda sâkinlerdir.

Ve Kettân hânı, andan Kına hânı, andan Rüstem Paşa hânı, andan Eski Yûsuf Paşa hânı, andan Müftî hânı, andan Çukur hân, andan Sulu hânı, andan Yağkapanı hânı, andan Zindânkapusu hânı, bu hânlar cümle Tahta’l-kal‘a etrâfında azîm kurşumlu kârgîr-binâ hânlardır.

Ve Cüvânkapucubaşı hânı Uzun Çârsû ortasındadır. Ammâ izdihâm hândır.

Hân-ı cedîd-i Kara Mustafâ Paşa vezîr-i a‘zam-ı Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘ kurb-ı Hocapaşa, gerçi küçükdür ammâ gâyetü‘l-gâye binâ-yı metîndir.

Ve hân-ı Köpürlü Mehemmed Paşa vezîr-i Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘ kurb-ı Tavukbâzârı. Gerçi hân-ı cedîddir ammâ metânet-i binâda Vâlide hânı‘na yanbaşı gelse de olur. Cümle fevkânî ve tahtânî iki yüz yigirmi odadır.

.....(15.5 satırlık yer boş)..... ***[94b]***

İki yüz on altıncı fasıl
Belde-i Tayyibe içre âyende ve revendegâna ne kadar mihmân-hâne-i müsâfirîne kârbânsarây var ise anları zikreder

Evvelâ Tavukbâzârı‘nda Elçi hânı: Mâ-tekaddem kefere zamânında dahi hân imiş. Ba‘dehu sene (–) târîhinde tarz-ı İslâm üzre (–) (–) Paşa’nın hayrâtıdır.

Kârbânsarây-ı Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Hân.

Andan kârbânsarây-ı Bâyezîd Hân.

Kârbânsarây-ı Selîm Hân-ı Evvel {binâ-yı Mi‘mâr Sinân}.

Kârbânsarây-ı Süleymân Hân {kâr-ı Mi‘mâr Sinân}.

Kârbânsarây-ı Hâsekî Sultân {kâr-ı Mi‘mâr Sinân}.

Kârbânsarây-ı Ahmed Hân [ve] kârbânsarây-ı Kapucular kurb-ı Ayasofya, karşu karşuya iki hân-ı azîmlerdir.

Kârbânsarây-ı Koca Mehemmed Paşa kurb-ı Atmeydânı.

Kârbânsarây-ı Kurşumlu Hân.

Ve kârbânsarây-ı Baklalı Hân.

Ve kârbânsarây-ı Vefâ hânı {sâhibuhu Pertev Paşa kâr-ı Mi‘mâr Sinân.}

Kârbânsarây-ı Atbâzârı hânı.

Ve kârbânsarây-ı Sinân Paşa {kâr-ı Mi‘mâr Sinân} cenb-i sarây-ı Melek Ahmed Paşa.

Kârbânsarây-ı Alî Paşa-yı Atîk cenb-i Bitbâzârı.

.....(8 satırlık yer boş).....

Ve,

İki yüz on yedinci fasıl

Dâr-ı Aliyye içre ne kadar hâne-i mücerredân ya‘nî bekâr odaları var ise anları beyân eder

Bunların başka odabaşıları ve hâkim ve zâbitleri vardır. Kefîli ve zamânı var ise odalara korlar.

Evvelâ cümleden mu‘azzam Yolgeçen odaları dörd yüz hücredir ammâ hîn-i mahalde bin aded eli silâhlı yarar nâmdâr yiğit çıkar.

Andan Mercân odaları sekiz aded odalardır. Bunun dahi başka hâkimleri vardır. Bir kerre Süleymân Hân yeniçerilere dilgîr olup gazab-âlûd olup buyururlar kim,

“Vallâhi epsem olun yohsa sizi Mercân çârsûsunda pabuccu bekârlarına kırdırırım” buyurdukları fi’l-hâl bu kelâm pabuccu bekârlarına vâsıl olup der-akeb pür-silâh eli muştalı beli puşkalı kırk bin nâmdâr yarar fetâlar “Allâh Allâh” ile Bâb-ı Hümâyûn’dan içeri girüp bir dahi gülbâng-ı Muhammedî‘ye rehâ buldurunca Süleymân Hân’ın mesmû‘-ı şerîfleri olup bu ecnâsın eşbehlerin huzûruna çağırup,

“Nedir şehbâzlarım?” dedükde anlar dahi

“Demin pâdişâhım pâypûşcu bekârların yeniçeri kırmağa taleb etmişsiz, fermân pâdişâhımındır, işte tarfetü‘l-ayn içre kırk bin yiğit hâzır-bâşız, eğer sabâha te’hîr buyurursanız seksen bin âdemiz cümle hâzır olup fermân-beriniziz” dediklerinde Süleymân Hân hazzından,

“Dilen benden ne dilersiz” dedükde

“Pâdişâhım metâ‘ımız sûk-ı Sultânî‘de bahâsı nâ-ma‘lûm olmağiçün bir pabuc ve mest yüz iki yüz hisâbıyla mezâd olunsun” deyü ricâ edüp ricâları kabûl olur. Hâlâ (–) (–) (–) (–)

Ve Cebehâne odaları kurb-ı Mahmûdpaşa.

Ve Pertev Paşa odaları.

Hilâlci odaları cenb-i Süleymâniyye.

Ve dahi kırk bekârhâne Atbâzârı‘ndadır.

Ve dahi kırk bekârhâne Büyük Karaman'da vardır.

Ve Bekârhâne-i Gedikpaşa.

Ve yedi bekârhâne-i azebler kurb-ı Unkapanı.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Nice yüz bekârhâneler vardır ammâ bunların her birinde biner ikişer bin âdem vardır kim sarıca arı erlerdir. ***[95a]*** Ba'dehu,

[İki] yüz on sekizinci fasıl
Şehr-i Makdonya-yı kadîmde ne kadar selâtîn-i selef ve gayrı vüzerâ ve vükelâ ve a'yân [u] eşrâf, hayrât [u] hasenâtlarından mussanna' târîhli çeşme-i aynü'l-hayâtlar var ise anı bildirir

Evvelâ kâfir zamânında Kırkçeşme'den mâ'adâ ayn-ı câriye yok idi. Mâ'adâ bârân-ı rahmet seyline yollar edüp İslâmbol içre beş yerde küşâde sarnıclar matar-ı rahmet leb-ber-leb olurdu. Andan (–) aded üstü mestûr sahrîclere mîzâblar ile Kırkçeşme suyun vakt-i şitâda getirüp rahmet mahallinde doldurup mâh-ı temmûz'da nûş ederlerdi.

Ba'dehu sene (–) târîhinde Ebü'l-feth bu Makdonya'yı feth etdikde câmi' binâ edüp bir ayn-ı hayvân getirdüp çeşme-i Ebü'l-feth aded iki yüz, andan ayn-ı Bâyezîd Hân çeşmesi aded yetmiş, andan ayn-ı Süleymân Hân çeşmesi yedi yüz, ba'de niçe vüzerâlar niçe bin uyûnlar bulup Süleymân Hân kemerlerine zam edüp ahâlî-yi İslâmbol'u saky etdiler.

Ammâ Süleymân Hân'dan mukaddem şehr-i İslâmbol'da su kıllet üzre idi. Ba'dehu Süleymân Hân su kemerlerin binâ edüp ahâlî-yi İslâmbol'u atşândan müstağnî etdi. *Rahmetullâhi aleyh.*

Evvelâ Haydar Paşa hammâmı kurbünde yine Haydar Paşa çeşmesinin ve Edirnekapusuyle Topkapusu taşrası mâbeyninde handak kenârında Beğlerbeği çeşmesinin ve Bağdâd Kerbelâsı'nda İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin rûhuna binâ olunan İmâmeyn çeşmesinin târîhi böyle vâkı' olmuşdur:

Mâ Hasan ile Hüseyn aşkına su.

Sene (–).

İskender Beğ çeşmesi Ebâ Eyyûb-ı Ensârî'ye mekşûf kal'akapusunun taşrasında vâkı' çeşme-i cân-bahşın târîhidir:

Safâ-yı tab'ile Sâ'î bunun itmâmı târîhin

Dedim bulmuş Sikender ayn ile âb-ı hayvânı.

Sene (–).

Çeşme-i Sultân Murâd-ı Sâlis, bu dahi Eyyûb-ı Ensârîkapusundan taşra leb-i deryâda Fâtıma Sultân yalısının tarîk-i âmma nâzır şâhnişînin altındaki çeşme-i Murâd Hân'ın târîhidir:

Pâdişâha çok du‘âlar eyleyüp

Nûş edenler diyeler azb-i Furât

Oldu âsârı bu târîh-i azîm

Ayn-ı âlî çeşme-i Sultân Murâd.

Sene (–).

Târîh-i Sovuk Çeşme kurb-ı alayköşkü:

De düşünce Hâfızâ târîh olur

Vere ehl-i meşrebe bu mâ hayât.

Sene (–).

Târîh-i çeşme-i Kara Mustafâ Paşa cenb-i türbe-i û:

Hamdî-i Dâ‘î görünce dedi bir hoş târîh

Çeşme-i Mustafâ Paşa’dan için âb-ı zülâl.

Sene (–).

Târîh-i çeşme-i Hasan Beğ ibn Fâtıma Sultân kurb-ı Okcularbaşı:

Sebîlin yapdılar Hak ana bâb-ı rahmeti açdı

Kılup bu bâbda re’y-i Hasan rûh-ı revânıyçün.

Sene (–).

Çeşme-i Kethudâ-yı Yeniçeriyân Süleymân Ağa kurb-ı Sarrâchânebaşı:

Târîh dedi Nisârî şevkile târîhini

Çeşme-i âb-ı hayât âleme oldu sebîl.

Sene (–).

Târîh-i çeşme-i Murâd Hân-ı Sâlis muttasıl-ı- sarây-ı Fâtıma Sultân cenb-i Bâb-ı Ayvansarı:

Düşdü bir mısra‘ bu âb-ı dil-küşâ târîhine

Oldu cârî âb-ı pâk-i çeşme-i Sultân Murâd.

Sene (–).

Târîh-i çeşme-i Alî Paşa hibe-i Süleymân Hân kurb-ı Karagümrük, târîh:

Revân ayn-ı Alî kevser bâd.

Sene (–).

Târîh-i çeşme-i Kâtib Hüseyin Ağa kurb-ı tekye-i Oğlan Şeyhi der-

Aksarây:

Feyz-i Rabbâniyle târîh âb-ı Kevser dediler.

Sene (–).

Târîh-i çeşme-i Hacı Mansûr kurb-ı türbe-i Âşık Paşa:

Teşne diller dediler târîhini

Çeşme-i aynü‘l-hayât-ı cân-fezâ.

Sene (–).

Çeşme-i Vâlide Sultân Kösem kurb-ı Yenikapu târîh:

Bu cihân içre dilen ey teşneler

Âb-ı Kevser’dir başı bu çeşmenin

Dedim içen âşıka târîhdir

Nûş-ı cân ola bu suyu çeşmenin.

Sene (–).

Çeşme-i İbrâhîm Paşa -ı câmi‘-i Şehzâde târîh:

Hükmî-i Dâ‘î dedi itımâmına târîhini

Oldu İbrâhîm Paşa rûhu içün sâ’il âb

Sene (–).

Diğer târîh:

Hükmiyâ söyler dehân lûlesi târîhini

İçün İbrâhîm rûhuna eylen du‘â.

Sene (–).

Çeşme-i Hasan Paşa kurb-ı sarây-ı Cânpûlâdzâde Hüseyin Paşa târîh-i güfte-i peder-i men:

Nûş edüp Zıllî dedi târîhini

Çeşme-i cân-perveri mâ-i zülâl.

Sene 903.

Sultân Mehemmed Hân ***[95b]*** kurbünde Harâccı Muhyiddîn mescidi önünde (–) (–) çeşmesinin târîhidir :

Nâdirî anın tamâm oldukda târîhin dedi

Çeşme-i dil-cû-yı pâk [ü] bî-bedel aynü‘l-hayât.

Sene (–).

Çeşme-i Mahmûd Paşa kurb-ı Bezzâzistân-ı Cedîd târîh:

Bülbülî gördü çu itmâmını dedi târîh

Yapdı Hak yoluna bu çeşmeyi Mahmûd Paşa.

Sene (–).

Çeşme-i Mesîh Paşa kurb-ı çârsû-yı Alî Paşa târîh:

Hâtif-i kudsî dedi târîhini

Mâ-i sâfî çeşme-i âb-ı hayât.

Sene (–).

Çeşme-i (–) kurb-ı Bozdoğan Kemeri târîh:

Hâtif-i gayb du‘â ile dedi târîhin

Yâ ilâhî ola bu çeşme hemîşe cârî.

Sene (–).

Çeşme-i Hasan Ağa Hâsodabaşı dâhil-i Unkapanı der-mahalle-i Arabacılar, târîh li-nâmıkıh:

Evliyâ bu âb-ı nâbı nûş edüp târîh dedi

Bir içim su mâ sana kim şâd ola cân-ı Hasan.

Sene (–),

.....(28 satırlık yer boş)..... ***[96a]***

Bundan sonra,

İki yüz on tokuzuncu fasıl

Şehr-i İslâmbol içre şehîdân-ı deşt-i Kerbelâ rûh-ı şerîfleriyçün binâ olunan münakkaş ve müzeyyen sebîlleri ve musanna‘ târîhleri ile tahrîr olunduğun beyân eder

Târîh-i sebîl-i Mûsâ Paşa kurb-ı alayköşkü:

Hak bu kim ayn-ı sevâb oldu bu lillâhi sebîl.

Sene (–).

Ve târîh-i sebîlhâne-i Sultân Bâyezîd-i Velî:

Nûş edüp Azmî dedi târîhini

Selsebîl olmuş reh-i Hakka sebîl.

Sene (–).

Târîh-i sebîl-i Ken‘ân Ağa bâb-ı kıble-i Ayasofya-i Kebîr:

Her kim çeker zülâlini târîhini hemân

Der: Şâd bâd cân-ı şehîdân be-Kerbelâ.

Sene (–).

Târîh-i sebîl-i Âyişe Sultân der-Okcularbaşı:

Zehî âb-ı musaffâ sundu atşâna dedi sakkâ

Sebîl-i pâkdir mâ Âyişe Sultân cânıyçün.

Sene (–).

Târîh-i sebîlhâne kurb-ı Çinili Hammâm:

Rûh-ı Resûl-i Ekrem içün eyledim sebîl.

Sene (–).

Târîh-i çeşme-i Ser-hazînedârân Mustafâ Ağa kurb-ı Ayasofya-i Kebîr:

Ser-hâzin Ağa-yı âlîşân

Mustafâ nâm o kân-ı sıdk u safâ

Râh-ı Hakka kılup hazîne fedâ

Kıldı bu çeşme-i latîfi binâ

Dedi târîhini Fedâyî anın

Selsebîl oldu bu behişt-me’vâ.

Sene (–).

Târîh-i sebîlhâne-i musanna‘ kurb-ı Ayasofya-i Kebîr:

Göricek Bülbülî akduğını bu âb-ı pâkin bil

Dedi târîhini Allâh için Kevser sebîl oldu.

Sene (–).

Târîh-i sebîl-i Erdebîlî kurb-ı Ayasofya-i kebîr:

[64] Sene (–).

Târîh-i sebîl-i Kapudan Köse Alî Paşa dâhil-i Bâb-ı Kapan-ı dakîk:

Verince Evliyâ teşnelere su

Dediler târîhini yâ Ganî Hû.

Sene 1082.

Târîh-i sebîl-i Abbâs Ağa-yı Dârü‘s-sa‘âde kurb-ı Lâleli Çeşme:

Evliyâ bu târîhi dedi cemîl

Âb-ı Kevser Hak içün oldu sebîl.

Sene 1081.

Târîh-i çeşme-i (–) kurb-ı Aksarây:

[65] Sene (–).

Târîh-i sebîl-i İbrâhîm Paşa-yı Ebü‘l-hayr ya‘nî kethudâ-yı sâbık-ı

Vezîr Köpürlüzâde kurb-ı Meydân-ı Vefâ:

Evliyâ bu âb-ı berdin târîhin dedi cemîl

Bu sebîl Hak yoluna ayn-ı sevâb oldu sebîl.

Sene (–).

Târîh-i sebîl-i fâtih-i Yemen Sinân Paşa kurb-ı Sırmakeşhâne:

Görüp itmâmını ol dem dedi târîhini hâtif

Sinân Paşa sebîli eyledi Mevlâ içün cârî.

Sene (–).

.....(17 satırlık yer boş)..... ***[96b]***

İki yüz yigirminci fasıl
Şehr-i Tayyibe'nin âb-ı rûyı olan rûşenâ hammâmlar kim İslâmbol'da ve Eyyûb [ve] Galata ve Üsküdar'da selâtîn-i selef hammâmlarının cümlesin âb [u] hevâsıyla ve musanna' târîhleri ile beyân eder

Ammâ zâde-i tab'ımızdan beyne'l-ihvân bir latîfe olmağiçün cümle hammâmları birer esnâfa tevzî' edüp her gûne zümreye münâsib tevzî'ât-ı hammâmât deyü dörd mevleviyyetde olan hammâmları bildirir. Bu hammâmlar şe'âyir-i İslâmdan olup cümle ibâdullâh-ı müslimîn bu hammâmlara girüp gasl edüp tâhir olurlar. Zîrâ ehl-i İslâma nass-ı kâtı' nâzil olmuşdur. Âye[t]: [66] fermânına me'mûr olup bu hammâm-ı hoş-hevâlarda tâhir olup ibâdet ederler.

Evvelâ şehr-i İslâmbol'da kefere asrında Azebler hammâmı ve Tıhtâb hammâmları var idi. Ammâ ibtidâ İslâmbol içre binâ olunan Ebü'l-feth câmi'inin ummâl bennâları içün Irgat hammâmı binâ olunmuşdur kim cümle huddâmlar gasl edüp câmi-i şerîfde pâk hidmet edeler.

Andan hammâm-ı sânî Azebler hammâmı kefere tarzından munkalib olup tarz-ı İslâm üzre binâ olunmuşdur.

Andan Vefâ hammâmı andan Eyyûb hammâmı binâ olunmuşdur. Andan Çukur hammâm binâ olunmuşdur. Hâlâ bu hammâmların ta'mîr [ü] termîmi Sultân Mehemmed Gâzî evkâfı tarafından mütevellîleri her sene meremmât edüp icâreye verilir, evkâf-ı azîmdir.

Evvelâ der-zikr-i tevzî'ât-ı hammâmât

Hastalara Eyyûb hammâmı.

Meşâyıhlara Ayasofya hammâmı {binâ-yı Hâsekî kâr-ı Mi'mâr Sinân}.

Sofîlere Sofular hammâmı.

Azeblere Azebler hammâmı.

Bostâncılara Bostân hammâmı.

Bâzârcılara Cum‘abâzârı hammâmı.
Mülhidlere Çukur hammâm.
Hîzlere Havuzlu hammâm.
Nakkâşlara Çinili hammâm {binâ-yı Hayreddîn Paşa kâr-ı Sinân}.
Vâsıtalara Hacı Kadın hammâmı.
Koruculara Koca Mehemmed Paşa.
Kıncılara Sarrâchânebaşı hammâmı.
Yeniçerilere Yeni Odalarbaşı hammâmı.
Irgatlara Irgat hammâmı.
Cerrâhlara Cerrâhpaşa hammâmı.
Ermenîlere Samadya hammâmı.
Sarâylılara Aksarây hammâmı.
Kara Arablara Sıçanlı hammâm.
Velîlere Sultân Bâyezîd-i Velî hammâmı.
Delilere Alaca hammâm.
Zâlimlere Zencîrlikapu hammâmı.
Mazlûmlara Sultân Selîm hammâmı.
Hammâllara Sırt hammâmı.
Şâ‘irlere Sultân Süleymân hammâmı.
Dervîşlere Haydar Paşa hammâmı.
Evlâd-ı Arablara Tahta’l-kal‘a hammâmı.
Hâsekîlere Hâsekî hammâmı.
Müneccimlere Yıldız hammâmı.
Bâzergânlara Mahmûd Paşa hammâmı.
Vâlidelere Vâlide hammâmı.
Cündîlere Atmeydânı hammâmı.
Müftîlere Müftî hammâmı.
Zü‘amâya Gedik Paşa hammâmı.
Zırhcılara Dâvûd Paşa.
Hâcelere Hocapaşa.
Sultânlara Sultân hammâmı.

Mollâlara Monlâ Gürânî.

Urumlara Fenerkapusu hammâmı {binâ-yı Kapudan, kâr-ı Mi‘mâr Sinân}.

Hânendelere Balat hammâmı.

Eşkıyâlara Hançerli hammâmı.

Sâzendelere Lonca hammâmı.

Gemicilere Kadırga Limanı hammâmı.

İmâmlara Küçük Ayasofya.

Ehl-i dîvâna Bayram Paşa hammâmı.

Hâdımlara Mehemmed Ağa hammâmı.

Vüzerâya Alî Paşa hammâmı.

Cömerdlere Lütfî Paşa hammâmı.

Bâğçevânlara Yenibâğçe hammâmı {binâ-yı Mustafâ Paşa vüzerâ-yı Süleymân Hân, kâr-ı Ser-mi‘mârân Koca Sinân}.

Arnavudlar’a Edirnekapusu {binâ-yı binti Süleymân Hân ya‘nî Mihrimâh Sultân kâr-ı Mi‘mâr Sinân}.

Mevlevîlere Yenikapu hammâmı {binâ-yı Merkez Efendi kâr-ı Sinân}.

Taşcılara Silivrikapusu.

Mahpûslara Yedikulle hammâmı.

Gidilere Çardaklı hammâm.

Küttâblara Nişâncı Paşa hammâmı.

Tercümânlara Dragoman hammâmı.

Meflûclara Tıhtâb hammâmı.

Oturaklara Lanka hammâmı.

Lağımcılara Sarıgürz hammâmı.

Hukemâlara Ma‘cuncu hammâmı {binâ-i Müftî, kâr-ı Sinân} .

Kadı‘askerlere Kadı‘asker.

Acemîlere Acem Oğlanı hammâmı.

Kantârcılara Vezneciler.

Şâtırlara Pertev Paşa Hammâmı.

Oyunbâzlara Tasv[î]rli hammâm.

Şâfi‘îlere Darbhâne hammâmı.

Zenpârelere Kafesli hammâm.

Ağalara Küçük Ağa hammâmı.

Arpacılara Arpa Emîni hammâmı.

Sâdâta Abbâs Ağa hammâmı.

Avretlere Avret Bâzârı.

Yahûdîlere Çufudkapusu hammâmı.

Seyislere Âhûrkapu hammâmı.

Ma‘tûhlara Koca Mehemmed Paşa.

Maskaralara Şengül hammâmı.

Kapudanlara Deniz hammâmı.

Ehl-i tevhîde Koca Mustafâ Paşa hammâmı.

Cücelere Küçük Ağa hammâmı.

Mahbûblara Çelebi hammâmı kurb-ı Aksarây.

Kal‘a-i İslâmbol’dan hâric olan hammâmları bildirir

Mevlevîlere Yenikapu hammâmı.

Çadırcılara Otakcılar hammâmı.

Kavara-zenlere Topcular hammâmı.

Atıcılara Kemânkeş hammâmı.

Kocalara Zâl Paşa hammâmı.

Hastalara Eyyûb hammâmı.

Mü’ezzinlere Bülbülderesi hammâmı.

Derbederlere Dere hammâmı kurb-ı Eyyûb.

Mezârcılara Ulu Beğ hammâmı {binâ-yı Nişâncı Paşa kâr-ı Mi‘mâr Sinân}.

Kâğıdcılara Kâğızhâne hammâmı.

Çobanlara Südlüce hammâmı.

Kiremitcilere Hâsköy hammâmı ***[97a]***

Pîrlere Pîrî Paşa hammâmı.

Pehlivânlara Kâsımpaşa hammâmı.

Sağırlara Kulaksız hammâmı.

Sarhoşlara Piyâle Paşa hammâmı.

Hukemâlara Emîr Hekîmbaşı hammâmı.

Kapudanlara Tershâne’de Kapudan-ı azebistâna Azebkapusu hammâmı.

Kulampârelere Bokluca hammâm {Galata‘da}.

Mübtecel kavmine Mübtecel hammâmı, Galata.

Ulefecilere Karaköy kapusu.

Kullara Kullekapusu hammâmı.

Kezzâblara Yalancı hammâmı kurb-ı Tophâne.

Topculara Tophâne’de Alî Paşa.

Eskicilere Yamalı hammâmı, Tophâne’de.

Çavuşlara Çavuşbaşı hammâmı.

Yahûdlara Çufud hammâmı Tophâne’de.

Beğlere Beğ hammâmı kurb-ı Galatasarây.

Balyozlara Balyoz hammâmı, Galatasarây.

Lazlara Fındıklı hammâmı.

Ma‘sûmlara Beşiktaş hammâmı.

Sâhib-i hayrâtlara Hayreddîn Paşa.

Ehl-i takvâya Yahyâ Efendi hammâmı.

Fâhişelere Ortaköy hammâmı {binâ-yı Husrev Kethudâ, kâr-ı Mi‘mâr Sinân}.

Bî-namâzlara Kuruçeşme hammâmı.

Hisârlı‘ya Hisâr hammâmı.

Dilencilere İstinye hammâmı.

Re’îslere Yeniköy hammâmı.

Ehl-i işrete Tarabya hammâmı.

Balıkcılara Büyükdere hammâmı.

Âşık [u] ma‘şûka Sarıyâr hammâmı.

Bîçârelere Kavak hammâmı.

Papaslara Yoros kal‘ası hammâmı.

Kozbekçilere Beğkoz hammâmı.

Kuşbâzlara Akbaba Sultân hammâmı.

Kanlılara Kanlıca hammâmı.

Ehl-i teferrüce Anatolu Hisârı hammâmı.

Hırsızlara Çengelköy hammâmı.

Kuzkunlara Kuzkuncuk hammâmı.

Yolculara Eski Vâlide {hammâmı} Üsküdar.

Garîblere Orta Vâlide hammâmı.

Köselere Kösem Vâlide hammâmı.

Avcılara Arslan Ağa hammâmı.

Kassâblara Kassâbbaşı hammâmı.

Hacılara Hacı Paşa hammâmı.

Mezârcılara Türbedâr hammâmı.

Bâğbânlara Kadıköy hammâmı.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Şehr-i İslâmbol'un enderûn [u] bîrûnunda cümle dörd mevleviyyet yerde yüz elli bir hammâmdır. Ammâ hakîr Habeş ve Sûdân ve İsvân ve Mısır diyârlarında seyâhatde iken şehr-i İslâmbol içre on yedi hammâm dahi binâ etmişler, manzûrumuz olmamışdır. Ammâ bâlâda tahrîr olunan hammâmların cümlesine girüp seyr [ü] temâşâ etmek müyesser olmuşdur. Eğer her birinin âb [u] hevâsı ve hoş binâsı ve tarh [u] tarzın tahrîr eylesek mecmû'a-yı Seyâhatnâme'miz bir dîvân-ı tavîl olur.

Ancak cümle hammâmlardan Ebü'l-feth Sultân Mehemmed'in Çukur hammâmı gâyet musanna' ve rûşen-binâ bir hammâm-ı rûşenâdır kim cümle hammâmlardan büyükdür. Cümle yüz on kurnadır. Nısfı bölünüp keçeciler işler. Cemî'i ruhâm-ı gûnâ-gûn ile döşenmiş bir hammâm-ı azîmdir. Ve bir kubbe-i kebîr câmekânı var kim beş bin âdem alur {çifte hammâmdır}.

Bu hammâmdan sehel küçük Mahmûd Paşa hammâmı, andan küçük Tahta'l-kal'a hammâmı, andan Sultân Bâyezîd hammâmı, andan Hocapaşa hammâmı. Bunlar azîm hammâmlardır.

Ammâ cümleden rûşen Haydar Paşa ve Süleymâniyye Vâlide hammâmı ve Darbhâne kurbünde Küçük Havuzlu hammâmlar cümleden rûşen [u] rûşenâdır.

Ve cümleden pâk [ü] pâkîze Ayasofya hammâmı ve Sofîler hammâmı ve Abbâs Ağa hammâmı ve Çehârşenbebâzârı'nda Tavâşî Mehemmed Ağa hammâmı cümle hammâmlardan her şey'i pâk ü pâkîze a'yân [u] eşrâf hammâmlarıdır.

Ammâ zikri sebkat eden hammâmların cümlesinden âb [u] hevâsı

ve binâsı ve huddâmları pâk ü latîf harem-i hâs-ı hümâyûn-ı muhteremde hammâm-ı pâdişâhân-ı Âl-i Osmâniyân. Sene (–) târîhinde bu hakîr'i Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘ Kur'ân-ı azîm okudup harem-i hâsa aldukda bu pâdişâha mahsûs hammâma girüp temâşâ etmek müyesser olmuşdur. Devlet-i Âl-i Osmân'da değil on sekiz pâdişâhlık yeri geşt [u] güzâr edüp rub‘-ı meskûnda eyle bir âb [u] hevâsı ve binâsı latîf hammâm-ı münevver görmedim.

Cümle hammâmlardan musanna‘ olması ol cihet ile olmuş kim üstâd-ı bennâ hammâm içinde bir hammâm dahi inşâ etmişdir. Cânib-i erba‘ası hâs gılmânânın mağselhâneleridir. Tâ ortadaki pâdişâhlara mahsûs hammâm-ı ibret-nümâdır.

Ve ba‘zı köşelerde müte‘addid havz u fıskıyye ve fevvâreler revân olup Selsebîl-i gûnâ-gûnlar cereyân etmede. Ve âb-ı tâhiri içre pençe-i âfitâb gılmânlar mâlik-i bahr gibi şinâverlik etmede. Ve cemî‘i şâzrevânları ve cümle kurnaların lûleleri ve tâsları altun ve gümüşdendir. Ve ba‘zı kurnaya bir lüleden hem ıssı ve sovuk mâ'-i sâfî cereyân eder.

Ve serapâ döşemesi seng-i yerakânî ve mermer-i sommâkî ve zenbûrî ve seng-i ferah ve balgamî ve yemânî ve pîrûze-i Nişâbûrî ile zemînin üstâd-ı kâmil eyle sihr-i i‘câz ***[97b]*** Hind püsüskârisi gibi nakş-ı bûkalemûn bir ruhâm-ı ibret-nümûn etmişler kim âdemin gözi hîrelenir.

Ve çâr-kûşe dîvârların şem etsen ûd u gülâb ve müşk-i amber-i hâm kokar ve her bâr mecmerelerle huddâmlar sünbül(?) amber-i hâm ihrâk edüp âdemin demâğı mu‘attar olur.

Ve kubbelerinde olan billûr ve necef ve moran câmların şu‘lesinden derûn-ı hammâmda gûyâ nûr berk urur. Ve cümle dîvârlarından ve kubbelerinden bir katre arak cereyân etmez. Ve hevâsı ol kadar latîfdir kim âdeme harâret vermez. Ve cümle kurnaları beyâz mermer-i hâmdandır. Ve her halvetde altun ve gümüş ve murassa‘ iskemleler vardır.

Ve kubbe-i nüh-tâklarında gûnâ-gûn murassa‘ kanâdîller ve taşra büyük câmekânında olan şuğl-i mermer-kâr meğer Mısır'da ola, bir kubbe-i azîmdir.

Bu hammâm bir sedd-i âlî üzre olmağile eflâke ser-çekmiş bir binâ-yı âlîdir. Cümle revzenleri cânib-i şarka deryâ aşırı Üsküdar'a ve Kadıköyü‘ne nâzırdır.

Ve câmekân kapusunun sağ tarafı mutrıbhânedir, sol tarafı hazîne-i hâs kubbesidir. Ve'l-hâsıl rû-yı arzda eyle bir bî misâl hammâm-ı dil-küşâ yokdur. Meğer Van eyâletinde Bitlîs hâkimi Abdâl Hân hammâmı ola. *Ve's-selâm*.

Bâlâda tahrîr olan hammâmların musanna‘ târîhlerin beyân eder

Târîh-i hammâm-ı kasaba-i Fındıklı:

Görenler ol makâm-ı dil-küşânın dedi târîhin

Leb-i deryâda seyrân eyle hammâmını Monlânın.

Sene (–).

Târîh-i hammâm-ı Vâlide-i Murâd Hân-ı Sâlis kurb-ı Tavukbâzârı:

Görüp itmâmını Sâ‘î-i Dâ‘î dedi târîhin

Yapıldı Vâlide Sultân hammâmı şerîf oldu.

Sene (–).

Bu târîh fevkinde [67] âyeti tahrîr olunmuşdur.

Andan Çehârşenbebâzârı‘nda Tavâşî Mehemmed Ağa hammâmının târîhidir:

(–) (–) (–) (–) (–)

Rûşenâ menzil-i tâhir hammâm.

Sene (–).

.....(17 satırlık yer boş).....

Yekûn hammâm-ı İslâmbol bâlâda mastûr olan yüz elli bir hammâmların cümlesi ekseriyyâ çifte hammâmlardır. İllâ Küçük Bâzâr’[d]a Mehemmed Paşa hammâmı birdir, vakt-i zuhrdan sonra avretler girir. Bu hisâb üzre İslâmbol içre hammâm-ı hâs [u] âm üç yüz iki hammâm olur. *Ve’s-selâm*.

Gerçi böyle bir sevâd-ı mu‘azzama bu kadar hammâm azdır ammâ vüzerâ ve a‘yân-ı kibâr sarâylarında hammâm-ı mahsûs on dör[d] bin beş yüz otuz altı hammâm vardır. *Ve’s-selâm*. ***[98a]***

Evvelâ,

İki yüz yigirmi birinci fasıl

Belde-i Tayyibe ya‘nî İslâmıbol’da medfûn selef-i selâtîn-i Âl-i Osmâniyân’dan Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Gâzî‘den *ilâ-yevminâ hâzâ* **âsûde-hâl olan pâdişâhların merkad-i pür-envârlarının musanna‘ târîhleri ile ziyâretgâhları ayân u beyân eder**

İsta‘antü billâhi ve bihi’l-avn.

Evvelâ ziyâretgâh-ı Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Hân Gâzî ki fâtih-i İslâmbol’dur. Mestûr olan câmi‘-i şerîfinin mihrâbı önünde bir bâğ-ı İremezât içinde bir kubbe-i âlîde medfûndur. Üsküdar tarafında, Mâldepe nâm mahalde merhûm olup na‘ş-ı şerîfin İslâmbol’a getirüp mezkûr mehbıt-ı pür-envârda defn etdiler. *Rahmetullâhi aleyh*.

Târîh-i vefât-ı Ebü‘l-feth Gâzî:

Ölmedi Şeh Mehemmed ibn Murâd

Belki bâğ-ı cinâna kıldı seyr

İşi hayr olduğuyçün halka

Oldu târîh ana du‘â-yı hayr.

Sene 886.

{İsfendiyâr Beğ kızından vücûda gelüp bir pâdişâh-ı Cem-cenâb Ebü‘l-feth olmuşdur}. Müddet-i saltanat 31 sene ve müddet-i ömr 51 sene, vilâdetleri sene 834 ve on üç seneye bâliğ iken sene 847 cülûs etdi. İki sene saltanat sürüp sabîdir deyü küffârın vefret [ü] kesretinden hal‘ olunup pederleri Murâd Hân pâdişâh olup kendüler Ma‘nisa’ya hâkim oldular. Beş sene mürûrundan yine kul gulû edüp Murâd Hân ihtiyâr oldu deyüp sene 855 Muharreminin on altıncı günü ki yevm-i hamîsdir, def‘a-i sânîde yine taht-nişîn pâdişâh-ı kâmkâr oldu. Sinn-i şerîfleri yigirmi bir seneye bâliğ iken taht-ı sânî Edirne’de cülûs-ı sânî etdiğine târîhdir: *Rahmetü rabbih,* sene (–) vâkı‘ olmuşdur. Bir ehl-i dil, muhibb-i ulemâ ve şu‘arâ bir pâdişâh-ı deryâ-dil idi.

Ebü‘l-feth’in zamân-ı sa‘âdetlerindeki şu‘arâları bildirir

Evvelâ şâ‘ir **Ahmed Paşa**: Bursevîdir. Uslûb-i kasîdede pîr-i üstâdân-ı mukaddemîndir. Sene 902 vefâtına Mevlânâ Eflâtûnzâde târîh demişdir:

Kâle Rûhu’l-Kudsi fî târîhihi

İnne fi’l-cennâti me’vâ rûhihi.

Şa‘ir **Türâbî**: Kastamonîdir, fakr u fâkada bir meczûb-ı ilâhî kimesne idi. Ammâ ilhâm-ı Rabbânî ile dürr-i meknûn kelimâtları vardır.

Senâyî Çelebi: Kastamonîdir na‘thân ve mu‘arrif olduğundan Senâyî tahallüs eder. Ve,

Câmî-i Rûmî: Kastamonîdir.

Cemâlî: Karamanîdir.

Monlâ Hamdî: Kastamonîdir, Monlâ Latîfî‘nin ceddidir.

Haydar: Sivrihisârlıdır, Cem Şâh’ın defterdârı ve enîs-i gam-güsârıdır.

Harîrî: Bursevîdir.

Hafî: Edirnevîdir.

Halîlî: Diyârbekirîdir, Rûm’a geldikde bir mahbûb-ı cihân-ârâ imiş.

Dâ‘î: Kastamonîdir.

Dâ‘î-i diğer: Bursevîdir.

Resmî: Bursevîdir, Şa‘ir Ahmed Paşa nedîmlerindendir.

Zeyneb Hâtûn: Kastamonîdir, dîvân sâhibi afîfetü‘l-hâl bir sâliha

hâtûn imiş.

Sa‘dî Paşa,

Cem Şâh Sa‘dîsi: Sivrihisârîdir.

Şehrî Çelebi: Kastamonîdir ve Cenderecizâde ceddidir.

Şehdî ba‘zılar **Şehîdî** yazmışlar.

Sâfî: Bizzât Cezerî Kâsım Paşa’dır.

Sun‘î: Bursevîdir.

Adnî Paşa: Ebü‘l-feth’in makbûl Mahmûd Paşasıdır.

Aşkî ve **Ulvî**: Bursevîlerdir.

Gülşenî: Sarhanîdir, Mısır’da medfûndur ammâ İbrâhîm Gülşenî hazretleri değildir.

Kemâl-i Zerd: Bergamalıdır.

Lâlî: Tokatlı iken Acem’de çok seyâhat edüp Acemâne eş‘âr-ı belîği [vardır].

Melîhî: Tokadîdir ve Şâ‘ir Ahmed Paşa nedîmlerindendir, firâvân te’lîfâtları vardır.

Mehdî: Bursevîdir, hâzır-cevâb ve şîrîn-hitâb bir şâ‘ir-i mâhirdir.

Nişânî: Celâleddîn Rûmî zürriyetindendir ki Karamanî Mehemmed Paşa’dır. Uzun Hasan Şâh’a Ebü‘l-feth tarafından nâme-i dürer-bârı bunlar inşâ etmişdir. Bedîhe bu ebyât anındır, beyt:

Fazl ehli hayli mu‘teber u kâmrân imiş

Rüşvet yoğ imiş anda zamân ol zamân imiş.

Nizâmî: taht-ı Selçûkıyân olan Konya’dandır. Sulehâ ve fukahâ Veliyyeddîn nâm bir vâ‘izin evlâdıdır.

Nûrî: kuzât tâ’ifesindendir.

Cem Şâh ibn Ebü‘l-feth Mehemmed Hân: âşıkâne eş‘âr-ı belîği vardır. Karındaşı Bâyezîd-i Velî ile ceng edüp Cem münhezimen Mısır’a ve Mekke vü Medîne’ye ve Yemen’e ve Aden’e andan Frengistân’da ***[98b]*** diyâr-ı ademe gidüp na‘şı Bursa’ya geldüği bâlâda mastûrdur. Ve,

eş-Şeyh Yazıcızâde Mehemmed Efendi: *Muhammediyye* te’lîfidir. Ve,

Ahmed Bîcân: Yazıcızâde karındaşıdır. *Envârü‘l-Âşıkîn* nâm kitâbın sâhibi bir âşık-ı sâdık hâl sâhibi erler ve pîr-perverler imiş.

eş-Şeyh Kâtib Salâhaddîn: Ankaravî‘dir. İlm-i nücûmda gûyâ Fisagores-i Tevhîdî idi. *Melheme* ve *Ta‘bîrnâme* misilli te’lîfâtları vardır.

Rahmetullâhi aleyhim ecma‘în.

Ebü‘l-feth’in zamân-ı sa‘âdetlerinde olan meşâyihleri beyân eder

Evvelâ **eş-Şeyh kutbü‘l-aktâb Hazret-i Akşemseddîn**: İsm-i şerîfleri Mehemmed bin Hamza’dır. Mevlûdları Şâm’da vâkı‘ olmuşdur. Ebâbekir es-Sıddîk neslindendir. Şeyh Şehâbeddîn Suhreverdî ve Hacı Bayram-ı Velî ile hem-meclis olup İslâmbol fethi günün ta‘yîn buyurmuşlardır. Ba‘de’l-feth Anatolu’da Türbeli Gönlük nâm bir kasabada evlâd-ı zevi’l-kirâmları ile medfûndur. Kırk kerre ziyâreti müyesser olmuşdur. Müddet-i ömürleri 66 sene. Zamânında kutbiyyete kadem basup niçe yüz mücelled te’lîfâtları vardır. İlm-i tıbda Lokmân-ı sânîdir. *Rahmetullâh*. Ve,

Şeyh Sa‘dullâh ibn Akşemseddîn: Cümle evlâdlarından ulucadır. Ba‘dehu seccâde-nişin olup mürşid-i kâmil oldu. Sene 897 vefât edüp pederleri cenbinde medfûndur. Ve,

eş-Şeyh Fazlullâh bin Akşemseddîn: İlm-i ledünde gavvâs idi. Niçe bin halkı irşâd edüp pederleri yerinde sâhib-i seccâde idi, âhir sene 906 vefât edüp pederleri cenbinde âsûde olundu. Ve,

Şeyh Nûrullâh bin Akşemseddîn: Bunlar dahi ol ırk-ı tâhirdendir. Bursa’da tahsîl-i ilm [u] ma‘rifet ederken hikmet-i Hudâ kalemtrâş batnına batup vücûdu defterinden esâmesin hak edüp Bursa’da medfûndur.

eş-Şeyh Emrullâh ibn Akşemseddîn: Pederi tarîkine gitmeyüp mütevellî oldu. Ba‘dehu nıkrîs marazına mübtelâ olup merhûm oldu ve pederi cenbinde medfûndur. Hayli mu‘teber te’lîfâtları vardır. Ve,

eş-Şeyh Nasrullâh ibn Akşemseddîn: Tahsîl-i ulûm içün diyâr-ı Acem’e gidüp anda merhûm oldu.

eş-Şeyh Mehemmed Nûrü‘l-hüdâ bin Akşemseddîn: Bunlar meczûb-ı ilâhîden imişler. Hattâ azîz Şems hazretleri sâ’ir evlâdlarına “Sakının Nûrü‘l-hüdâ celâlinden” derler imiş. Hattâ bu Nûrü‘l-hüdâ câmi‘e vardıkda cemâ‘ati görüp “Bu ehl-i cennetdir bu ehl-i cehennemdir” deyü ta‘yîn-i keşf ederlermiş. Âhir azîz Nûrü‘l-hüdâ‘ya bâzâr ta‘âmı yedirüp mükâşefeden men‘ etdirmiş. Niçe kerâmâtı zâhir ü bâhir olmuş er oğlu erdir. Sultân Murâd Hân kendüye Evlek nâm karyeyi temlîk edüp hâlâ anda medfûndur. Ve,

eş-Şeyh Mehemmed Hamdüddîn ibn Akşemseddîn: Bunlar rahm-ı mâderde iken pederleri vâlide-i Hamdî‘nin karnına urup “Bire benim şâ‘ir ü mâhir ve âlim ü fâzıl u kâmil oğlum” deyü vâlideleri rahminde iken yapışup ohşarmış. Hikmet-i Hudâ rahm-ı mâderden sene 853 müştak olup sekiz yaşında dîvân sâhibi olup *Leylâ vü Mecnûn* ve *Mevlûd-i Manzûm* dahi anındır. Ammâ *Yûsuf [ü] Züleyhâ(sı*) te’lîfi

makdûr-ı beşer değildir kim Ayasofya-i Kebîr'in kubbesi ortasında altun top altında sırr-ı kalemden te'lîf etmişlerdir kim gûyâ mu'cize-gûdur. Ammâ aşk-ı ilâhî ile alûde olan kimesnelerin kelimât-ı dürer-bârları ile sâdır olur. Müddet-i ömrü (–) sene iken sene (–) târîhinde vefât edüp yüz yetmiş pâre mücelled te'lîfâtının cümlesi memdûh-ı âlemdir. Ve bunların ciğer-kûşesi,

eş-Şeyh Mehemmed Zeyneddîn ibn Hamîdullâh: Bir dürr-i girân-mâye idi kim ol asırda velvele-ârâ bir fuzalâ-yı âlem-ârâ olup cemî'i Arab u Acem ulemâları ana cevâb vermede âciz-mânde idiler, gûyâ İmâm-ı A'zam-ı sânî idi. Hulâsa-i kelâm cemî'i ulûmda yed-i tûlâ sâhibi idi. Bâ-husûs ilm-i hatda Yâkût-ı Musta'sımî-vâr hattât idi. Hattâ Ebü'l-feth câmi'inde olan hatlar bunlarındır derler. Ve,

eş-Şeyh Abdülkâdir bin Sa'dullâh bin Akşemseddîn: Bunlar Azîz hazretlerinin evlâd-ı evlâdıdır. Halkdan münzevî bir günc-i fenâyı ihtiyâr etmiş bir ihtiyâr ve tâlib-i ilm ve sâhib-i hilm kimesne idi. *Kuddise sırruhu*. ***[99a]*** Ve,

Şeyh Abdürrahîm: Akşemseddîn'in halîfesidir. İlm-i tasavvufda *Vahdetnâme* nâm bir te'lîfi vardır. Gâyet mu'teber nefîs kitâbdır. Ve,

eş-Şeyh İbrâhîm Tennûrî ibn Sarrâf Hüseyin: Bunlar dahi Akşemseddîn hulefâsıdır. Şehr-i Sivas'da vücûda gelmişdir. Ba'dehu Akşemseddîn hidmetinde olur. Ve Keskin'de medfûn Şeyh Hamza-i Şâmî ve Karahisâr-ı Sâhib'de medfûn Abdürrahîm-i Mısrî ve şehr-i İskilib'de yatan Muslihiddîn Attâr bu üçü halvete girüp sâhib-i seccâde olurlar. Ammâ bu İbrâhîm Tennûrî hazretleri isti'dâd-ı küllî sâhibi olmağile halvete girmeden Akşemseddîn hazretlerinden me'zûn olup sadr-ı hilâfete iclâs ederler. Ve,

eş-Şeyh Habîb-i Karamanî: Niğde kurbünde Ortaköy'den tulû' edüp Kânkırı kurbünde Karacalar nâm karyede medfûndur.

eş-Şeyh Hacı Hamza: Habîb-i Karamanî halîfesidir. Amasiyye'de Mehemmed Paşa imâretinde medfûndur. Eflâtûnzâde güftesiyle:

İnne fi'l-cennâti me'vâ rûhihi.

Sene (–).

Bu mısra' fevtine târîh vâkı' olmuşdur.

Rahmetullâhi aleyhim ecma'în.

Bu mahalde Ebü'l-feth Gâzînin mevti târîhi ve meşâyihleri târîhleri tamâm oldu.

Ziyâretgâh-ı Sultân Bâyezîd-i Velî ibn Ebü'l-feth Sultân Mehemmed Gâzî

Mevlûdları Trabuzon'da vâkı' olup sene (–) târîhinde İslâmbol'da cülûs edüp müddet-i saltanatları 32 sene oldu ve ömr-i azîzleri 57 sene

olup sene 918 târîhinde terk-i fânî etdikleri Edirne kurbünde Havsa kasabasında vâkı‘ olmuşdur. Andan na‘ş-ı şerîfin İslâmbol’a getirüp câmi‘inin mihrâbı önündeki ravza-i Rıdvân içre olan kubbe-i pür-envârın içinde medfûndur. Hâlâ ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır. Bir kerre bir hasta ziyâret etse bi-emrillâhi Ta‘âlâ şifâ bulur. Zîrâ Orhân Gâzî gibi ve Sultân Mustafâ Hân gibi hâl sâhibi pâdişâh idi.

Bu Bâyezîd Hân’ın çok menâkıbı var ammâ bu **menâkıb-ı Bâyezîd Hân** garîbdir. Zamân-ı saltanatlarında intikâlinden yedi sene mukaddem cânlı ve kanlı ve zî-rûh kısmı tenâvül etmemişlerdi. Bir gün tekâzâ-yı nefs edüp tabî‘atı paça istedi. Nefsi ol kadar ibrâm [ü] ilhâh edüp mümkün olup paça yemeyüp nefsi ile cihâd-ı ekber eder. Âhir huzûruna bir sahan sirkeli ve sarımsaklı paça getirdüp nefsine hitâb edüp buyururlar kim,

“Ey nefs murâdın üzre işte paça geldi, eğer hâcetinse çık tenâvül eyle” deyince ol ân mübârek ağzından hemân gelincik-misâl iki gözü kör bir mahlûk çıkup sahanın kenârına çıkup kelb-i akûr gibi paça suyundan nûş edüp def‘-i cû‘dan sonra yine ol mahlûk Bâyezîd-i Velî‘nin hırka-i şerîfine pertâb edüp yine dehân-ı şerîfinde içeri girmek kasdında olunca mübârek dest-i şerîfleri ile çarpup zemîne düşdükde pur-putur olup yatırken,

“Şunu urun” deyü fermân etdikde masdıcıbaşı gediğinde olan hâsoda gılmânı yetişüp zîr-i pâyi ile katl edüp ol asrın şeyhülislâmı (–) Efendi,

“İnsân-ı kâmil, bu nefs ile mu‘azzezdir vücûd-ı insânın rüknüdür. Bunu techîz ü tekfîn ile defn etmek gerekdir.” deyü kefenleyüp ve cema‘ât-i kesîre ile namâzın kılup hâlâ kubbe-i pür-envârı kurbünde bir küçük kabirde medfûndur. Anıniçün elsine-i nâsda,

“Sultân Bâyezîd iki kerre ölüp iki kerre namâzı kılındı” deyü meşhûr-ı âfâkdır. Ammâ bu nefsini katl etdikden sonra günc-i mihnethâneden taşra çıkmayup halkdan münzevî olup mesâlih-i müslimîn ve umûr-ı devlet-i mü’minîn hâli kalup kul tâ’ifesinin zabt [u] rabtı müşkil olup cânib-i erba‘adan düşmenler serkeşlik edüp Eflak ü Boğdan Mengli Geray Hân ile yek-dil [ü] yek-cihet olup Kili ve Akkirman ve İsmâ‘îl ve İbrâ’il [ve] İshâkca ve Kalas ve Tomarova’yı zabt edüp nehr-i Tuna’nın beri tarafında Silisre ve Uruscuk ve Nigebolı ve Vidin ve Feth-i İslâm taraflarını dahi harâca kesüp nehb [ü] gâret ederdi.

Anatolu tarafında ise Kızılbaş Kemâh’ı ve Koylıhisâr’ı ve Niksâr’ı ve Arpaçukuru olan Sivas’ı ve Tokad’a cümle istîlâ edüp Acem çapkuncusu tâ İzmit şehrinden ***[99b]*** baş alup Tokad’a giderlerdi. Acem tâ bu mertebe Âl-i Osmân üzre musallat olup Âl-i Osmân Acem’e at çulu hedâyâ gönderdiklerinden Bâyezîd-i Velî‘ye “Çulcu Baba” derlerdi. Selîm Hân cülûs etdikde,

“Çulcu Baba gidüp Topuzcu Baba geldi” deyü Şâh İsmâ‘îl’e nâme içre,

“Vaktine hâzır ol seninle Çıldır sahrâsı‘nda devlet sınaşalım, yâ taht ola yâ baht” deyüp elçi gönderdi.

Netîce-i kelâm Bâyezîd Hân bu mertebe bir pâdişâh-ı velî idiğine şübhe yokdur. Bâyezîd-i Bistâmî dahi nefislerin çıkarup muhallebî ta‘âmın tenâvül edüp yine mübârek ağızlarından içeri girmişdir. Ammâ Bâyezîd Hân-ı Velî katl etdirüp kendüler dahi mu‘ammer olmamışlardır. Bir halûk ve halîm ü selîm, sâhib-i hâl pâdişâh-ı sâhib-i celâl idi.

Zamân-ı sa‘âdetlerinde olan hayrât [u] hasenâtları ve fütûhâtları cümle bâlâda mastûrdur. Üç yüz kırk kal‘a feth edüp dörd yüz hutbesi tilâvet olunur.

Sultân Bâyezîd-i Velî asrında olan vezîr-i a‘zamları beyân eder

Evvelâ cülûs günü katl olunan Mehemmed Paşa ve İshâk Paşa ve Kâsım Paşa ve Dâvûd Paşa ve Mehemmed Paşa bin Hızır Beğ ve Ahmed Paşa-yı Fenârî ve İbrâhîm Paşa bin Alî Paşa-yı Celîl, Osmâncık’dan berü eban an-ced vezîr ibn vezîrdir. Ve Hâdım Alî Paşa ve İskender Paşa ve Ahmed Paşa bin Hersek ve Hâdım Ya‘kûb Paşa ve Dâvûd Paşa-yı sânî ve Koca Mustafâ Paşa, Zencîrliservide olan câmi‘-i kebîr bunlarındır. Ve Yahyâ Paşa, Üsküb şehrinde bir azîm câmi‘i var. Ve Karagöz Paşa ve Hasan Paşa ve Sinân Paşa ve Yûnus Paşa (–) (–) (–).

Bâyezîd Hân nişâncıları zikrindedir

Mevlânâ Muhyiddîn ve Ahmed Çelebi ve Cenderecizâde Ahmed Çelebi ve Leys Çelebi ve Alî Çelebi ibn Zağanos Paşa ve Yegânzâde Hüseyin Çelebi ve Sırâcü‘d-devle Kâsım Çelebi ve Pîr Mehemmed Çelebi ve Kâsım Çelebi ve Sinân Çelebi ve Ahmed Çelebi ki Hind’den mürâca‘atla Rûm’a geldi ve Ca‘fer Çelebi ibn Tâc, hattât-ı cihân-ârâdır.

Sultân Bâyezîd-i Velî asrında olan şeyhülislâm ve gayrı ulemâları ayân u beyân eder

ve’s-selâm

Evvelâ Şeyhülislâm (–) Efendi. Ve Mevlânâ Mehemmed bin İbrâhîm bin Hasan Niksârî, Şeyh Vefâ câmi‘i hazîresinde medfûndur. Ve Mevlânâ Kâsım Hatîb bin Ya‘kûb, Amasiyyevîdir ve yine anda medfûndur. Ve Mevlânâ Aliyüddînü‘l-Yegânî, târîh-i vefâtı:

Haddede ve kayyede mâte merhûmen sa‘îden.

Sene (–)

Ve Mevlânâ Abdurrahmân bin Alî bin Mü’eyyed, Amasiyyelidir, mevtine târîh:

Kul lillezî yenbağî târîhe rıhletihi

Tahallü‘l-mü’eyyede merhûmun ve mebrûmun.

Sene 924. (–) (–) (–)

Asr-ı Bâyezîd Hân'da olan meşâyihleri beyân eder

eş-Şeyh Fahreddîn İskilibî, Şeyh Yâvsî derler Alî Kuşcu'nun dâmâdıdır ve Ebussu'ûd hazretlerinin ecdâdıdır. Ve yine şehr-i İskilib'de medfûndur sene 902. Ve,

eş-Şeyh Seyyid-i Vilâyet, İslâmbol'da mescidi hazîresinde asûde, sene 941. Ve,

eş-Şeyh Mehemmed ibn Arrâf, Medîne-i Münevvere Bakî'inde medfûndur. Babası Mısır'da ümerâ-i Çerâkise'den ve kendüsi mîr-i muhterem iken terk-i dünyâ olup Seyyid Alî hizmetine yetmiş yaşınd[a] yetmişdir. Medîne'nin şiddet-i hârında yigirmi günde bir su içdüği meşhûr-ı âfâkdır.

eş-Şeyh Seyyid Ahmed el-Buhârî, Şeyh İlâhî hazretleri ile Simav şehrinden Rûm'a gelüp Şeyh Vefâ hazretleri ile hem-sohbet oldular. Emîr Buhârî nâmıyla iştihâr bulup Sultân Mehemmed kurbünde tekyesi ve câmi'i sâhasında âsûde-hâldir. Ve,

eş-Şeyh Uzun Muslihuddîn, Bursa'da medfûndur. Ve,

eş-Şeyh Âbid Çelebi, İslâmbol'da tekyesinde medfûndur. Ve,

eş-Şeyh Lütfullâh, Üskübîdir ve yine anda medfûndur. Ve,

eş-Şeyh Baba Yûsuf, tarîk-i Bayramîdir, Eyyûb'da medfûndur.

Bâyezîd Hân asrındaki emlahu'ş-şu'arâları beyân eder

Evvelâ şehzâde-i âzâde **Cem Şâh**-ı pâdişâhzâde ibn Ebü'l-feth Sultân Mehemmed Hân'dır kim Bâyezîd Hân'ın bürâder-i kihteridir. Sâhib-i dîvân bir âşık-ı şeydâ Cem Şâh'dır. İlm-i Arabî'de mu'teber te'lîfâtları vardır. Ve,

Şehzâde Korkud Hân ibn Bâyezîd Hân bunlar Şehzâde Selîm'den mihter ve Şehzâde Ahmed'den kihter olan ciğer-kûşe-i Bâyezîd Hân Korkud'dur. ***[100a]*** Babası Bâyezîd Hân'dan korkup Antalya'dan münhezimen gemilere süvâr olup hac niyeti ile Mısır'da Sultân Kayıtbay'a giderken bu ebyât anlarındır. Beyt:

Tâc [u] kabâyı terk edüp uryân olalım bir zamân

Gurbetde seyrân eyleyüp mihmân olayın bir zamân.

Âfitâbî: Bursevîdir.

Emîrî,: İsmi Seyyid Mahmûd'dur, âşıkâne na't-ı şerîfleri vardır.

Nasîrî: bilâd-ı Acem'de mütevellid olup Monlâ Câmî ve Monlâ Gürânî mektûbları ile ba'zı a'yân-ı Rûm'a gelüp Fârisî eş'ârlarına nihâyet yokdur. Bu ebyât anlarındır:

Âşıklarını âh o Mesîhâ-dem öldürür

Bu âdem oldur[ur] ki Mesîh âdem öldürür.

Bu ebyâtdan murâd-ı şu‘arâ oldurur kim, âye[t]: [68] dir.

Behiştî: İsmi Sinân’dır. Karışdıran’da Süleymân oğludur. *Hamse* nâmına te’lîfâtı vardır.

Tâcî: Nişânî Ca‘fer Çelebi’nin pederidir.

Sânî: Rûmî‘dir, hüsn-i cemâli mahallinde Yûsuf-ı sânî derlerdi, mutarraş oldukda Yusûfluğu gidüp sâdece sânî kaldı.

Çâkerî: Ümerâ-yı Bâyezîd Hân’dandır.

Celîlî: Bursevîdir.

Hasan Mu‘îd: Hâk-i Rûm’dır. Terk-i diyâr edüp seyâhat ile Acem’e vardıkda bir râfizî “Sünnîdir” deyü Hasan Mu‘îd’i şehîd etmişdir. Âlimâne reddü‘l-acz ale’s-sadr, eş‘âr-ı pesendîdeleri vardır.

Hâkî: Üskübîdir eş‘âr-ı pesendîdesi çendân değildir.

Zekâyî: Şehzâde Alemşâh’ın dîvân kâtibi idi.

Zihnî: Bâyezîd Hânzâde şehzâdesi Mehemmed Hân’ın Kefe’de dîvân kâtibi idi.

Râzî: Üskübîdir. Koca Hasanzâde derler, pâk eş‘âr-ı belîği vardır.

Seyfî: Sinobîdir Sofya şehrinde hayrât [ü] hasenâtı olup anda medfûndur.

Şâmî: Ümerâlardandır. Şâmîdir ammâ şûmî değildir. Ne cânibe me’mûr olsa mansûr [u] muzaffer gelüp kendi gazâlarına kasâyidleri ve musanna‘ târîhleri vardır.

Şâhidî: Edirnevîdir. Cem Şâh defterdârı idi.

Şevkî: Edirne’de bir fertûte-i cihânenin abd-i memlûkü idi. Cümle eş‘ârı dehr-i denî ve pîrezen-i dünyâ içündür.

Safâyî: Sinobîdir Bâyezîd Hân nâmına bir dîvânı vardır.

Likâyî: Hoş âyende eş‘ârı vardır.

Sun‘î: Kastamonîdir ve Necâtî Beğ telâmîzindendir. Firdevsî eş‘ârına nazîre-misâl te’lîfâtı ve pâk-zebân kasâyidleri {var} ve bir na‘t-ı şerîf etmişdir kim aslâ nazîre kabûl etmez.

Tarîkî: Vidinlidir. Cihân-ârâ bir nev-cüvân iken cihândan Vidin’e gitdi, kal‘a cenbinde medfûndur.

Zarîfî: Boluvî‘dir. Hayli rûzgâr-ı zorkâr-dîde seyyâh-ı âlem idi.

Ömrî: Abdülkerîmzâde’dir, ebâ an-ced şu‘arâlardır ki lâ-nazîrdir.

Andelîbî: Şâhzâde Mehemmed Hân'ın nedîmlerindendir, bülbül-âsâ nağamâtlar ile kendü eş'ârların savt-ı hazîn ile dü-beyt ve taksîm ederdi. Üstâd-ı kâmil hânende idi.

Ahdî: Edirnevîdir. Şi'ir:

Kande varsam sâye-i serv-i bülendim var iken

Kime kul olam senin gibi efendim var iken.

Firdevsî: Bursevîdir, üç yüz altmış cild *Süleymânnâme* anın te'lîfâtındandır kim gûyâ Ebü'l-me'âlîdir.

Figânî: Karamanîdir. *İskendernâme* manzûmu anındır. Ba'dehu Figânî salb olunmuşdur. Zîrâ mahlasında hurûf-ı gaynın te'sîridir derler. Selefde iki Figânî dahi gelmişdir biri salb olup biri mülhiddir deyü derisi yüzülmüşdür.

Kâdirî: Edirnevîdir.

Kandî: Sirozîdir.

Kâtibî: Bursevîdir.

Kebîrî: Florinalıdır ammâ filorili değildir. Fîrûzîne tab' Florunyalıdır.

Mestî: Edirnevîdir, çeşm-i mest-i gazâlin Süzebolı etdikde âşıkları mest olup Mestî'ye Mestî demişler. Âhir mahlasanın te'sîriyle Mestî mest-i müdâm olup ayş [u] nûşa müte'allik pâk eş'ârı vardır.

Münîrî: Amasiyyelidir Fârisî ve Türkî eş'ârı çokdur. Şehzâde Sultân Ahmed'in vüzerâsındandır. Ammâ kasâyidlerine söz yokdur, her mısra'ları birer matla' olmağa liyâkatli kasâyideleri vardır.

Mihrî: Amasiyyelidir. Gûyâ binti İmri'l-kays-vâr bir hâtûn-ı aşkbâz idi. Bikr-i fikri gibi mümtâz ser-firâz-ı cihâne olup ***[100b]*** nâ-şüküfte bâğ-ı cinâne revâne oldu. Sâhib-i dîvândır ve fıkha, ferâyize müte'allik hayz ü nifâs bahsinde manzûm risâleleri vardır.

Necâtî Beğ: Ol asırda sultân-ı şu'arâ ve fusahâ [vü] büleğâ mîr-i bî-nazîr idi. Şehr-i Edirne'de Sâ'ilî nâm şâ'irin *Kurret-i ayn-ı lî ve lek* mâ-sadakı üzre abd-i memlûkü ve oğulluğu idi. İsmi Îsâ'dır. Tîr-i kemân vasfında bir penc beyti vardır kim hakkâ tîr-i kemânın arşa asmışdır. Yetmiş altı aded mücelled te'lîfâtları ve *D[îv]ân*'ı ve *Hamse*'si vardır. Sene (–) târîhinde merhûm olup Vefâ Sultân kurbünde medfûndur.

Sehî Beğ: Necâtî Beğ dâmâdıdır. Yarân-ı zürefânın güft [ü] gûları üzre Sehî Beğ, Necâtî'nin kızın almadan murâdı Necâtî'nin *Evrâk-ı Perişân*'ın almakdır murâd, deyü hâlâ durûb-ı emsâldir. Hakkâ ki Sehî Beğ eş'ârı gûyâ Necâtî'ye necât vermişdir. Yâhûd serv-i Sehî yâbis iken eş'âr-ı Necâtî ile necât bulmuşdur.

Necmî: Canikî'dir. İlm-i nücûmda dahi kâmyâb ve dânende-i

rumûz-ı usturlâb ve nâzikâne eş‘ârına âbutâb vermişdir.

Niyâzî: Üç Niyâzî [var] ammâ bu Niyâzî, Necâtî ile hem-asır olup Geliboluludur. Pâk eş‘ârı vardır.

Vaslî: Aydınlı‘dır. Gâyet dehhâllık ile meşhûrdur.

Vasfî: Sirozî‘dir.

Hâşimî: Acem sâdât-ı kirâmlarındandır. Acemâne pâkîze eş‘âr-ı pâkîzesi vardır.

Hilâlî: Bursevîdir. Şi‘ir:

Asacaksın cihânda ey Mansûr

Sana görmem imâmeti ma‘kûl

İsm-i mef‘ûl adın takındın çün

Câ’iz olmaz imâmet-i mef‘ûl.

Mef‘ûl ve ma‘kûl sözü dahi mef‘ûl sözüdür ki nâ-ma‘kûldür

İki yüz yigirmi üçüncü fasıl

Ziyâretgâh-ı Sultân Selîm Hân-ı Evvel ibn Sultân Bâyezîd Hân

Nevverallâhu mazca‘ahümâ bi-envâri’l-gufrân.

Vilâdet-i bâ-sa‘âdetleri Tarabefzûn’da sene 875 târîhinde vâkı‘ olmuşdur ve cülûsu sene 918, hîn-i cülûsda kırk üç yaşında, ancak sekiz sene pâdişâh oldu. Ammâ sekiz yüz hutbesi tilâvet olunur. İbtidâ Âl-i Osmân’da “Hâdimü‘l-Haremeyn” bunlar olmuşdur. Cifr-i Alî‘de evsâfı vardır. [69]

Alî yârin lafz-ı dürer-bârlarıdır kim Cezîretü‘l-Arab’dan murâd Mısır’dır kim cezîre ıtlâk olunur. Zîrâ Mısır’ın bir cânibi garb tarafında Arîşde Akdeniz’dir, bir cânibi cânib-i şarkda bahr-i Süveys’dir. Bu iki bahrin mâbeyni iki menzil Acrûd çölüdür. Bu çölü de Hazret-i İbrâhîm zamân-ı Melik Tavtîs kesüp birbirine mahlût edüp Mısır cezîre olmuşdur. Anıniçün kelâm-ı Alî‘de Selîm cezîre-i Mısır’a mâlik ola buyurmuşlardır.

Ve sene (–) târîhinde mâlik olmuşlardır. Bâlâda cemî‘i fütûhatları mastûrdur. Âlem-i şehzâdeliğinde Tarabefzûn hâkimiyken Kemâh’ı ve Tercân’ı ve Bayburd’ı ve Canha’yı ve yetmiş pâre kal‘ayı dahi feth edüp ibtidâ cülûsunda feth-i Şâh İsmâ‘îl ile Çıldır gazâsı ve Ahıçka kal‘ası fethidir.

Sekiz sene hilâfetinde sekiz yüz kal‘a feth edüp âhir senesinde Mısır feth olup pederinden hilâfeti Çorlu ovası‘n da dest-i kahr ile alup yine Çorlu’da çorlu olup sene (–) târîhinde merhûm olup bu kadar gazâ eyleyüp kılıcın arşa asdı, âhir-i kâr ömrü kemânın yasdı.

Müddet-i saltanat (–) sene ve ömreş (–) sene olup na‘ş-ı pâki(n)

İslâmbol’da câmi‘i mihrâbının önünde bir hadîka-i cinân içinde medfûndur.

Târîh-i vefât-ı Selîm Şâh-ı Evvel:

Hest târîh temîz ûrâ

Nevverallâhu kabrehu nûra.

Sene 926.

Diğer târîh:

Ehl-i îmân rûhıyiçün Fâtiha.

Sene 926.

.....(2 satırlık yer boş).....

Ve kubbe-i pür-envârının önünde yine bir kubbe-i âlî içinde Şehzâde Sultân Murâd ve Sultân Mahmûd ve Sultân Abdullâh ibn Süleymân Hân, bu şehzâdelerin üçü dedeleri Selîm Hân civârında âsûdedirler. Bunlardan mâ‘adâ Selîm Hân-ı Evvel’de ziyâret-i selâtîn yokdur. Ammâ kendülerinin kabr-i şerîfinde olan mehâbet bir pâdişâh türbesinde yokdur. Selîmî destârıyla ***[101a]*** gûyâ bir ejder-i heft-ser-misâl kemîngâhda âmâde yatır. *Rahmetullâhi aleyh.* Bu âsitânesinde hakîr üç sene eczâhân ve câmi‘inde devir-hân ve na‘thân olmuşuzdur.

Sultân Selîm Hân’ın asırlarındaki vüzerâları ayân u beyân eder

Evvelâ **Tavâşî Sinân Paşa**: Mısır cenginde Tûmânbay ve Kertbay nâm bahâdırlar bu Sinân Paşa’yı Selîm Hân zann edüp Mısır’da Âdiliyye cenginde şehîd etdiler. Mısır’da Şeyh Bekkâr kurbünde medfûndur. Ve,

Yûnus Paşa: Mısır’a giderken Gazze kurbünde katl olunup mâlı ile anda bir kal‘a ve câmi‘ binâ olunup anda defn olunduğıyçün hâlâ râh-ı Mısr’da Hân-ı Yûnus derler bir câ-yı menâsdır. Ve,

Hüsâm Paşa: Bu dahi Mısır yolunda katl olundu. Ve,

Ahmed Paşa: Dukaginzâdelerin cedd-i a‘lâsıdır. Çıldır gazâsı avdetinde Amasiyye meştâsında katl olundu.

İskender Paşa: Ma‘zûl olup katl olunmuşdur.

Zeynel Paşa: Kefe eyâletiyle mütekâ‘id olmuşdur.

Mehemmed Paşa: Hocazâde demekle şöhret bulmuşdu.

Pîr Mehemmed Paşa: Karamanîdir, Sıddîk-nesebdir. İlm-i şi‘irde üstâdâne güftârı vardır, Remzî tahallüs eder, mükellef dîvânı vardır.

Mustafâ Paşa: Gegbizye’deki câmi‘i bunlar binâ edüp cümle zî-kıymet ruhâm-ı gûnâ-gûn hacerâtların Mısır’dan üstâdları ile getirdüp câmi‘ binâ etdi. Bunlar Mısır’dan ma‘zûl olup Şâm ihsân olunup Mısır

Hâ’in Ahmed Paşa’ya ihsân olunup Ahmed Paşa, Süleymân Hân cülûsunda isyân etmeğile Hâ’in nâmıyla şöhret bulup Makbûl iken Maktûl İbrâhîm Paşa mührüyle Mısır’a varmazdan mukaddem askerî tâ’ifesi Ahmed Paşa’yı hammâmda uryânen dutup Bâb-ı Züveyle’de salb edüp ba‘dehu İbrâhîm Paşa Mısır’a dâhil olup ma‘mûr [u] âbâdân etdiğine târîh:

Âsaf-ı sultân-ı âdil Mısr’ı âbâd eyledi.

Sene 931.

Ammâ hurûf-ı bâ-mahzûfdur. Ve,

Bıyıklı Mehemmed Paşa: Kemâh kal‘asın feth edüp Şâh İsmâ‘îl’in hânlar hânı Kara Hân nâm nâmdârın başın kesüp ve seksen bin bed-ma‘âşı katl eyleyüp sadrıa‘zam oldu. Ve,

Hemdem Paşa: Acem seferi’ne giderken katl olunup Erzincân’da medfûndur.

Selîm Hân asrında olan defterdârları bildirir

Defterdâr **Abdülvehhâb bin Abdülkerîm**. Ve,

Abdüsselâm Yahûdî iken müselmân olup ilm-i hisâbda lâ-nazîr olmağile defterdâr oldu. Ve,

Kadızâde Mehemmed Beğ Kırım hânı Mengli Geray Hân ricâsıyla nişâncı oldu.

Yûsuf Çelebi bin Alî Yegânî defterdâr idi. Ammâ yegâne-i asr idi.

Sultân Selîm Hân’da olan ulemâ-yı kirâmları beyân eder

Evvelâ Mevlânâ Şemseddîn Ahmed bin Süleymân bin Kemâl Paşa: Bunların evsâfı bir mücelled kitâb olur. Ammâ yüz kırk pâre mücelled kitâb te’lîfâtları ve âlimâne pâkîze tasavvufâne eş‘ârları vardır. Ammâ bî-mahlaslıkları kendülere mahlas olmuşdur. Mısır fethinde kadı‘asker-i Rûm bulunup mevleviyyet ile Mısır kendülere ihsân olunup Vâlî-i Mısır Hayre Beğ ve Gazâlî Mısır’ın tahrîrine me’mûr olmuşlardır. Ba‘de’t-tahrîr gördüler kim Mısır’da gökde uçan yerde gezen ve deryâda yüzen cümle vakfullâhdır, Pâdişâha dâne-i hardal â’id ü fâ’ide olmaduğun Selîm Hân’a i‘lâm etdiklerinde Selîm Hân buyururlar kim “Bize Hâdimü‘l-Haremeyn huddâmı olduğumuz kifâyet eder”. Ba‘dehu Kemâl Paşazâde Mısır mevleviyyetinden ma‘zûl olup Der-i devletde müfti’s-sakaleyn olup intikâl edüp Edirnekapusu hâricinde medfûndur. Ve,

Mevlânâ Abdülhalîm bin Alî: Kastamonîdir. Selîm Hân’a imâm olup Şâm’da Muhyiddîn el-Arabî civârında medfûndur. Ve,

Mevlânâ Mehemmed Şâh bin Alî bin Yûsuf: Âl-i Fenârî‘dir. Sultân Mehemmed asrında vücûda gelüp Bursa’da Zeynîler civârında medfûndur. Ve,

Mevlânâ Mehemmed bin Alî bin Yûsuf Balı: Bu dahi âl-i Fenârîdendir. Eyyûb-ı Ensârî civârında medfûndur. Ve,

Mevlânâ Muhyiddîn bin Alâeddîn Cemâlî. Ve,

Mevlânâ Şâh Mehemmed bin Mehemmed Hacı Hüseyinzâde Çelebi: Gavvâs-ı bahr-i ma‘ânî ve sâhib-i vera‘ idi. Ve,

Mevlânâ Hüsâmeddîn bin Abdurrahmân. Ve,

Mevlânâ Muslihiddîn bin Halîl *Şakâyık-ı Nu‘mâniyye* musannifi Taşköprüzâde merhûmun pederleridir. Ve,

Mevlânâ Kıvâmüddîn Kâsım bin Halîl: Mevlânâ Hüsâmeddîn’in bürâderidir. Ve,

Mevlânâ Abdülvâsi‘ bin Hızır: Sene 945 Mekke’de medfûndur. Ve,

Mevlânâ Abdül‘azîz bin Seyyid Yûsuf: ***[101b]*** Âbid Çelebi derler. Ve,

Mevlânâ Pîr Ahmed: Aydınlıdır. Ve,

Mevlânâ Muhyiddîn ibn Hatîbü‘l-Kâsım: Bahr-i ulûm idi. Ve,

Mevlânâ Zeyneddîn bin Mehemmed bin Mehemmed Şâh: Fenârîdir. Şâm’da Kasr-ı Mencik’de medfûndur. Ve,

Mevlânâ Dâvûd bin Kemâl: Kocavîdir. Ve,

Mevlânâ Bedreddîn Mahmûd: Âlim ü fâzıl idi. Ve,

Mevlânâ Üçbaş Nûreddîn Hamza: Edirnekapusu dâhilinde mescidi ve medresesi vardır. Ve,

Mevlânâ Mehemmed bin Mehemmed bin Berda‘î: Edirnekapusu’nda medfûndur. Ve,

Mevlânâ Seydî bin Mahmûd eş-şehîr bi-Mücellidzâde. Ve,

Mevlânâ Mehemmed bin Ya‘kûb: Ecezâde derler, hakîrin ecdâdlarındandır. Ve,

Mevlânâ Mehemmed bin Şeyh Şâdillü: Edirne’de medfûndur. Ve,

Mevlânâ Pîr Ahmed bin Nûreddîn: Leysîzâde derler.

Zamân-ı Selîm Hân mümted olmamağın cümle meşâyıhlar Bâyezîd Hân asrındaki meşâyih-i kibârlar olmağile ulemâlar mâbeyninde tahrîr olunmadı. *Ve’s-selâm*.

Selîm Hân’da olan fusahâ-yı büleğâ şu‘arâları bildirir

Evvelâ **Âhî Çelebi**: Rûm’da Nigebolı şehrinde Benli Hasan derler. Cemâl-i kemâlde Yûsuf-ı Sânî imiş. Gül ruhsârında bir hâl-i Hâşimîsi olmağile gören uşşâklar âh-ı ciğer-sûz çekdiklerinden Âhî tahallüs ederdi. Mahlasının te’sîrinden ömr-i nâzenîni âh [u] vâh ile güzer edüp Karaferye’de medfûndur. Bî-hisâb te’lîfâtları var ammâ *Hüsn-i dil-i Âhî*

nazîre kabûl etmez bir dîvândır.

Habîbî: Acem'dir.

Hudûrî: Geliboluludur.

Andan **Halîmî Çelebi**: Kastamonî'dir Selîm Hân ile şehzâdeliği âleminde Çıldır ve Mısır fethinde bulunup Mısır'dan avdet edüp Şâm'da medfûndur. Nâzikâne pâkîze eş'ârı vardır.

Halîmî: Diyâr-ı Acem'den gelüp Şâm'da *Lügat-ı Halîmî* te'lîf edüp anda medfûndur.

Revânî: Edirne'de bir ravza-i İrem'de müştak olup isimleri Şücâ''dır. Kırkçeşme kurbünde mescidi hazîresinde bir revzen dâhilinde şâhrâha nâzır yerde medfûndur. Târîhi:

İşidüp rûh-ı kudsî dedi târîh

Cinândan yana azm etdi Revânî.

Sene (–).

Sücûdî: Rûmeli'nde Kalkandelen'dendir ve Pîrî Paşa huddâmlarındandır.

Sürûrî: Şark âdemîdir ammâ mevlûdu ve belîdesi nâ-ma'lûmdur.

Sa'yî: Piriznelidir.

Sûzî: Bu dahi Piriznelidir. Mücâhidün fî sebîlillâh olup Mihaloğlu Alî Beğ ile hem-ınân şu'arâ-yı bahâdırân ammâ sâhib-i dîvân değildir. Lâkin penc beyt ve müfredâtda lâ-nazîrdir.

Sehî Beğ: Abdullâhoğlu ve Necâtî Beğ dâmâdıdır. Hayli te'lîfâtı vardır. Şi'ir:

Dağlar halka zırıhlar geyirüpdür tenime

Cebe satmak nice olur göstereyim düşmenime.

Sene 951 vefât etdi.

Şemsî: Bursevîdir.

Sabâyî: Edirnevîdir. İlm-i arûzda bahr-i ma'ânîdir. Ve,

Sun'î Beğ: İskender Paşazâde Mustafâ Beğ'dir. Tarabulus-ı Şâm vâlîsi idi. Hoş âyende eş'ârı vardır. Andan,

Tâli'î: Kastamonîdir, Necâtî'ye mânend emlahü'ş-şu'arâdır. Nazmuhu:

Göreli tal'at-ı garrâsını ol sîm-berin

Çarhı batdı güneşin yıldızı düşdü kamerin.

Fakîrî: Rûmelindendir, haylice matbû' eş'ârı ve bedîhegûyluğu

vardır, anınla şöhre-i şehr olmuşdur.

Neşrî: Germiyanîdir ammâ Bursa'da neşv [ü] nemâ bulmuşdur. Âl-i Osmân'a bir tevârîh te'lîf edüp gâyetü'l-gâye âb-ı tâb vermişdir ve eş'âr-ı hüsniyyât ile meşhûrdur.

Nihâlî: Bursevîdir. Nazmuhu:

Hammâma girdi nâz ile bir sîm-ten güzel

Şol şöyle diyecek yeri yok cümleten güzel.

Nihânî: Arnavud İskenderiyyesindendir. Nazmuhu:

Lâleler çıkdı kızıl tâciyle şâhîler gibi

Çaldı sûsen tîğını Sünnî sipâhîler gibi

Râfızîdir lâle tâcın bâde ver Yârap deyü

Yâsemenler Hakka yüz tutmuş ilâhîler gibi

Ey Nihânî çâr-yârî sev Muhammed aşkına

Bâyezîdî meşreb ol olma tebâhîler gibi

.....(4 satırlık yer boş)..... ***[102a]***

Yine,

İki yüz yigirmi dördüncü fasıl

Merhûm u mağfûrun-leh **Sultân Süleymân** *aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân* **ibn Sultân Selîm Hân** *tâbe serâhümâ ve ce'ale'l-cennete mesvâhümâ* **hazretlerinin ziyâretgâh-ı merkad-i pür-envârı ve mevti târîhlerin beyân eder**

Mevlûd-ı şerîfleri sene 900 târîhinde pederleri gibi Tarabefzûn'da mütevellid olmuşlardır. Selîm Hân'ın bunlardan gayrı evlâdı olmamışdır kim re's-i mi'ede vücûda gelmişdir ya'nî kâmil tokuz yüz evvelinde vücûda gelmişdir. Hadîs: [70] hadîs-i şerîfinin mazmûnuna mazhar düşmüşlerdir. Anıniçün kırk sekiz sene pâdişâh-ı sâhib-hurûc olup ekâlîm-i seb'ada memâlik-i mahrûseler feth edüp hisse-mend olmuşdur ve on sekiz pâdişâhı kendüye mutî' [ü] münkâd edüp harâc-güzâr etmişdir.

İbtidâ gazâsı Tuna Belgradı ve ikinci gazâsı Cezîre-i Malta ya'nî Rodos ve (–) gazâsından sonra âhir gazâsı Seğitvar olup sene 974 Saferü'l-muzafferinin yigirmi ikinci gününün gecesi tokuzuncu sâ'atde [71] fehvâsı mûcebince vedâ'-ı saltanat edüp na'ş-ı şerîfin Sokullu vezîr pinhân edüp cesedin muzahrafât-ı kalbden pâk edüp derûn-ı Süleymân'ı Seğitvar'da Türbe kal'ası nâm bir mürtefi' yerde altun leğen içinde defn edüp anda türbedâr ve kal'a ve tekye inşâ etdiler. Ba'dehu na'ş-ı Süleymân Hân'ı müşk-i amber-i hâm ve milh-i ücâc ile tuzlayup bir a'lâ salamura mûmya-yı Süleymân edüp pinhân etdiler. Kimesnenin fevtinden âgâhı olmayup âhir sâhib-i vezîr-i pür-tedbîrin re'yiyle Seğitvar kal'ası feth olup "Seğitvar'ı Süleymân Hân'ın ölüsü

almışdır” deyü meşhûrdur.

Ba‘dehu Selîm-i Sânî Seğitvar altına gelüp cümle asâkir bî‘at edüp Süleymân Hân’ın (–) günde mevti haberi şâyi‘ olup na‘ş-ı Süleymân Hân’ı sarup sarmalayup İslâmbol’da câmi‘i mihrâbının önünde behişt-i ılliyyîn-misâl bâğ [u] bostân [u] gülistân içinde olan kubbe-i âlîsinde medfûndur. Ser-i sa‘âdetindeki Süleymânî destârı üzre yedi sekiz otağa mücevher ve gâziyâne turna telleri ile tezyîn olmuş bir kabr-i münevverdir. Müddet-i saltanat 48 sene ve müddet-i ömr (–) sene, mevtine târîhdir:

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Cümle hayrât [u] hasenâtları ve feth [u] fütûhâtları ve vüzerâ ve vükelâ ve ulemâları ve meşâyıhları cümle bâlâda mastûrdur. Ammâ kabr-i şerîfi kurbündeki kubbelerde **ziyâret-i şehzâdegân-ı Süleymân Hân**. *Rahmetullâhi aleyhim ecma‘în.*

Evvelâ Orta kubbede (–).

.....(2 satırlık yer boş).....

Ammâ Şehzâde Bâyezîd ibn Süleymân Hân merhûm, bürâderi Selîm Hân’a âlem-i şehzâdeliklerinde birbirine menâsıblarıyçün buğz [u] adâvet üzre olup ığvâ-yı bedhâhân ile Bâyezîd, Selîm üzre asker çeküp Konya sahrâsı‘nda ceng-i azîm etdiklerine târîh:

Eyledi Sultân Selîm ile kıtâli Bâyezîd.

Sene 966.

Tarafeynden niçe bin âdem şehîd olup âhir Şehzâde Bâyezîd münhedimen beş nefer evlâdı ve bu kadar asker ile Şâh’a firâr edüp dahl düşdükde Süleymân Hân’dan nâmeler ile elçiler gönderilüp Bâyezîd’i Der-i devlete taleb etdiklerinde Şâh dahi Isfehân’dan Şehzâde Bâyezîd’i elçiye teslîm edüp Sivas’a geldükde beş nefer evlâdlarıyla katl olunup Paşahisârıkapusu önündeki mezâristânda medfûnlardır.

Ve şehzâde (–) bî-günâhı bizzât Süleymân Hân kendü eliyle hançer-i bürrân ile şehîd edüp Eyyûb Sultân’ın şarkîsi tarafında harem kapusu dibinde şehirli fukarâları mâbeyninde fakîrânece medfûndur. Hattâ seng-i mezârında târîhleri ve mücevvezesi taşında üstâd-ı mermer-bür hançer alâmetleri nakş etmiş. Hattâ elsine-i nâsda meşhûrdur kim bir gün Süleymân Hân şikâr tarîkiyle Kâğızhâne’ye giderken şehîd Şehzâde (–) Hân’ın kabrine ***[102b]*** uğrayup,

“Hay zâlim pâdişâh olurmuşun, yohsa böyle ölürmüşün” derken hemân şehzâde kabrinden bir siyâh tuman zâhir olup Süleymân Hân’ın atı ürküp {Süleymân Hân} zemîne pâymâl-ı rimâl olup cümle musâhibler atdan ayrılup ol mezâristân içinde bir vâveylâ ve feza‘ kopup Süleymân Hân’ı piyâde bulup bir köşede âh-ı serd çeküp durur.

Anı görseler Sarı Rüstem Paşa'nın çehresi ve Çârkâb Alî musâhibin çehreleri simsiyâh olmuş. Bu hâle hayrân kalup ol günden Süleymân Hân'ın sağ ayağı nıkrîs marazına mübtelâ olup Kaysûnîzâde tîmâr ederdi. Rüstem Paşa'nın yetmiş gün yüzü kara olup dîvâna varmayup yüzünün bir kat derisi yüzülüp yine asfaru'l-levn oldu. Meğer ol şehzâde-i mazlûmun katline sebeb Rüstem Paşa ve Çârkâb musâhib olup ol mahalde Süleymân Hân,

"İlâhî Rüstem âhiretde yüzün kara olsun, bizi kana şerîk etdin" deyü "mekr-i Rüstem" derler şehzâdenin şehâdetine târîh vâkı' olmuşdur, sene 960.

Ahvâl-i şehâdet-i Şehzâde Sultân Mustafâ

Sene (–) târîhinde Süleymân Hân, Nahşivân seferi'ne azîmet edüp Karaman Ereğlisi nâm mahalle vardıkda Şehzâde Mustafâ Hân kânûn-ı kadîm üzre serâperde-i Süleymânîye girüp pederi Süleymân Hân'ın dest-i şerîfin bûs etdikde ol ân ma'nûkan şehîd edüp na'şın meydân-ı siyâsete bırağup taşra ağalarından yedi aded ağasının dahi kellelerin galtân edüp cümle asâkir-i İslâm bî-cân olup şehzâde-i merhûmun na'şını Bursa'da (–) defn etdiler.

Mevtine târîhidir:

Kad kutile şühedâ.

Sene 960.

Dürüst târîhidir. Bu dahi Rüstem Paşa'nın def'a-i sânî vezâreti mekrile oldu derler.

Bir şehzâde-i kerîmü'ş-şân ve bir şehzâde-i âlîşân idi kim henüz kırk seneye bâliğ ve kâmil [ü] sâhib-i ayâr şehzâde imiş. *Şâh [u] Gedâ* sâhibi Yahyâ Beğ, merhûma bir mersiye etmişdir kim gûyâ *Hadîkatü's-sü'adâ*'dır. Âdem kırâ'at etmeğe tâkat getiremez. *El-hükmü lillâh*.

Ziyâretgâh-ı Şehzâde Sultân Mehemmed ibn Süleymân Hân

Bunlar Süleymân Hân'ın, Şehzâde Mustafâ Hân'ından bihter şâhzâdesi idi. Gâyet zekî-tab' ve tîz-fehm, âkıl ü dânâ ve müdebbir cüvân idi. Hattâ Süleymân Hân ihtiyâr olup nıkrîs marazına mübtelâ olmağile hâl-i hayâtlarında velî'ahd etmeleri mukarrer iken *el-abdü yüdebbiru vallâhu yukaddiru* [72]. Rehzen-i ecel, Ma'nisa şehrinde şehzâdenin yolun kesüp peymâne-i ömrün şikest edüp na'ş-ı rahmet-nefîsin İslâmbol'a getirdüp yine Şehzâde câmi'i mihrâbı önünde defn edüp her bâr Süleymân Hân mahabbetinden ziyâretine giderken birer kîse mümessek filori tasadduk ederdi.

Târîh-i vefât-ı şehzâde-i merhûm, güfte-i Süleymân Hân-ı Muhibbî:

Merkad-i Sultân Mehemmed bâd Firdevs-i ebed.

Sene 950.

Diğer târîh-i Süleymân Hân:

Şehzâdeler güzîdesi Sultân Mehemmed’im.

Sene 950.

{Diğer târîh (–) (–) }. Ve,

Ziyâret-i Şehzâde Sultân Cihângîr-i merhûm

Dâ’imâ pederi pâdişâh-ı âlem ile enüp binüp sayd [u] şikâr ve gazâ ederlerdi. Nahçıvân seferi’ne müteveccih olduklarında Haleb meştâsında vefât edüp vücûd-ı Cihângîr-i cihân edîm-i arzdan İslâmbol’a getirüp Şehzâde câmi‘inde ka‘r-ı arza defn edüp cihângîr iken zemîn-gîr oldu. Fevtine târîh:

Firdevs ede makâm-ı Cihângîri ol Celîl.

Sene 960.

.....(5 satırlık yer boş)..... ***[103a]***

Diğer,

İki yüz yigirmi beşinci fasıl
Ziyâretgâh-ı Sultân Selîm-i Sânî ibn Süleymân Hân *aleyhi rahmetü‘l-Bârî* **hazretlerinin âsâr-ı amârını ve saltanatı ve müddet-i ömrün beyân eder**

Sene (–) târîhinde mevlûdu (–) olup Ma‘nisa hâkimiyken pederi Süleymân Hân Seğitvar’da merhûm olup ılgar ile Seğitvar altına (–) günde asker-i İslâma yetişüp sene (–) târîhinde cülûsuna târîhdir:

Şeh Selîm oldu emîrü‘l-mü’minîn.

Sene (–).

Andan İslâmbol’a gelirken Edirne tahtına uğrayup anda bir câmi‘ binâsına mübâşeret edüp İslâmbol’da müstakil pâdişâh olup etrâf-ı memâlik-i mahrûsalara serdâr-ı mu‘azzamlar salup berren ve bahren cezîre-i Kıbrıs’ı kuşadup feth edüp ve niçe kılâ‘lar feth etdüği bâlâda cümle evsâfları ile mastûrdur. Ve müddet-i devletleri serî‘ü‘z-zevâl olmağile cemî‘i vüzerâ ve vükelâ ve meşâyihân ve şâ‘irân cümle pederleri zamânında olanlardır, tekrâr tahrîre ihtiyâc yokdur. Ayş [u] nûşa mâ’il Cem-cenâb [u] Cem-meşreb bir halîm, selîm, pâdişâh-ı kerîm idi. Hikmet-i Hudâ pederi Süleymân ve dedesi Selîm ve kendi Selîm idi. Süleymân Hân bu iki Selîm mâbeyninde vâkı‘ olup {Süleymân-ı zamân olmuşdu}.

Âkıbetü‘l-emr bu {Selîm Hân} dahi tarîk-i bâkîye azîmet etmeğe bezl-i himmet edüp tuğ [u] alemin Edirne cânibine gönderüp Edirne’de itmâmı müyesser olan câmi‘inin ibtidâ cum‘asına revâne oldukda Çorlu nâm mahalle varup kendülere bir veca‘ ârız olup cemî‘i etıbbâ mu‘âlece edemeyüp sene (–) târîhinde 18 Şa‘bân’ının cum‘a günü merhûm olup

Edirne’de binâ etdüği câmi‘in evvel cum‘asın edâ etmeğe giderken meğer âhir cum‘ası Çorlu’da edâ olunup na‘ş-ı şerîfin İslâmbol’da Ayasofya-i Kebîr harеminde türbe-i münevverinde defn etdiler. Müddet-i devleti 9 sene ve ömreş (–) sene, fevtine târîh:

Hâtif-i kudsî dedi târîhini

Türbe-i Sultân Selîm-i pâk-dîn.

Sene (–).

Ve türbe-i pür-envârının atebe-i ulyâsı üzre tarz-ı Karahisârî ile kâşî-i Çîn üzre bu âyet mastûrdur [73] merkûmdur kim gûyâ bu âyet anların şânına nâzil olmuşdur. Ve bir târîhde ibtidâ İslâmbol’da merhûm olan pâdişâh bu Selîm-i Sânî‘dir demiş. Ammâ galat nakl eylemiş. Zîrâ merhûm pederimiz Selîm-i Sânî ile Edirne’ye bile gitmeğe me’mûr olup cenâzesinde hâzır oldukların nakl ederlerdi. Ve Süleymân Hân’lı Kuzu Alî Ağa ve Gülâbî Ağalar dahi Çorlu nâm mahalde çorlu olup merhûm olduğun nakl ederlerdi. Ve bir nakilleri dahi budur kim zikr olunur.

Der-beyân-ı tahkîk-i beddu‘â-yı selâtîn: Sene (–) târîhinde Sultân Bâyezîd Hân-ı Velî üzre oğlu Selîm Hân-ı Evvel hurûc edüp Çorlu nâm fezâda Selîm, Bâyezîd Hân ile harb [ü] kıtâl edüp hâh-nâ-hâh galebe-i kul ile pederinden hilâfeti aldıkda Bâyezîd Hân beddu‘â edüp

“Selîmler ömrünüz az olsun ve gazânız çok olsun ve hilâfeti benden Çorlu’da aldınız yine Çorlu’da veresiz” dedikleri müsbetdir kim ser-i kârda olan sika âdemlerden nakl olunur. Hikmet-i Hudâ nutk-ı dürer-bârları vücûd bulup iki Selîm dahi Çorlu’da merhûm olup ikisinin dahi hilâfetleri sekiz ile tokuz senesi mâbeyninde merhûm oldu. *Vallâhu a‘lem* dahi gayrı selâtîn-i Selîm’e dahi te’sîr eder derlerdi. [75]

Ziyâretgâh-ı şehzâdegân-ı merhûm Selîm Hân-ı Sânî: Şehzâde Murâd Hân kim vâlid-i mâcidleri yerine hayru’l-halef olup taht-ı Osmânî‘de müstakil pâdişâh olmuşdur. Ammâ pederleri cenbinde medfûn olan şehzâdeler bunlardır kim ziyâret olunur.

Evvelâ Şehzâde Sultân Mustafâ, Murâd Hân’dan kiçidir. Ve Şehzâde Osmân Hân ve Şehzâde Süleymân ve Şehzâde Alî Hân. Ve iki şehzâdenin dahi ism-i şerîfleri ma‘lûmumuz değildir. Türbedârlardan su’âl etdim, anların dahi ma‘lûmu değildir.

Ve bu türbe içre ol kadar şehzâd ü hâniyeler medfûndur kim add olunmaz. Cümle kemer ve zerrîn tâclı ve otağalı şehzâdelerdir.

.....(1 satırlık yer boş).....***[103b]***

İki yüz yigirmi altıncı fasıl

Ziyâret-i Sultân Murâd-ı Sâlis ibn Selîm Hân *el-mağfûreyn tâbe serâhümâ’***nın türbe-i pür-envârı ve şehzâdegânı ve saltanat cülûsun ve müddet-i ömrü ve fevti târîhlerin ayân u beyân eder**

Evvelâ mevlûdu (–) olup târîh-i mevlûdu, *küllü sâbit,* lafzıdır.

Ve diğer târîh: *Küllü beşâreti hayru'n-neseb,* târîh olmuşdur, sene 953

Cemâziyelulâ'sının beşinci günündedir ve cülûs-ı sa'âdet-i me'nûsları sene 982 Ramazân-ı şerîfinin sekizinci günü yevmü'l-erba'âda vâkı'dır. Pederleri Selîm Hân, bürâderi Şehzâde Bâyezîd Hân ile Konya sahrâsında ceng ederken bu Murâd Hân on iki seneye bâliğ olup Konya kal'asının burc [u] bârûsu üzre babasıyla ammisinin ceng-i cângâhın temâşâ edermiş. Fetâ yiğit olmağile Selîm Hân karındaşı Bâyezîd'i münhedim edüp mâl-ı ganâyimiyle bu Murâd Hân'ı dedesi Süleymân Hân'a gönderüp niçe zamân ceddi Süleymân Hân'ın cemâlin müşâhede edüp ba'dehu bu Murâd Hân'a Süleymân Hân Ma'nisa sancağın ihsân etdi.

Ba'dehu sene (–) de babası Selîm Hân yerine halîfe-i rû-yı zemîn olup niçe yüz feth [ü] fütuhâtları ve vüzerâ ve ulemâları ve fütûhâtları bi'l-külliye bâlâda mastûrdur. Bizzât kendüleri bir sefere gitmediler. Ammâ cânib-i erba'aya her sene serdâr-ı mu'azzamlar gönderüp feth [u] fütûhâtlar olurdu.

Âhir sene (–) târîhinde terk-i saltanat-ı fânî edüp dâr-ı bâkîde karâr edüp kabr-i şerîfi Ayasofya-i Kebîr hareminde başka bir kubbe-i âlîde evlâd-ı zevi'l-ihtirâmları ile zer-ender-zere müstağrak olup âsûdedirler.

Müddet-i saltanat (–) sene ve müddet-i ömr (–) sene, işte ibtidâ İslâmbol'dan taşra çıkmayup merhûm olan bunlardır. Ahlâk-ı hamîde ve hayrât-ı cemîle ile meşhûr bir pâdişâh-ı re'y-i ahsen idi. Fevtine târîh:

Şâh-ı cihân oldu bin üçünde fevt.

Sene (–).

Hâlâ ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır.

Ve evlâd-ı emcâdları zikr olunur. Gâyetü'l-gâye cemmâ'-kâr, sâhib-i zevk [u] şevk hünkâr olmağile vücûda gelen zükûr [u] ünâs hadden bî-kıyâsdır derler. Ammâ cümle üç yüz yigirmi altı oldu deyü sikadan istimâ' olunmuşdur. Bir gece elli beşik sallanup tâyeler hizmet etdüği muhakkakdır.

Ve Murâd Hân'ın hîn-i vefâtında kânûn-ı hünkârlık üzre on tokuz şehzâdeyi def'a-i vâhidede şehîd etdiler. Hattâ biri ol mertebe sabî imiş kim kestâne meyvesi tenâvül ederken cellâd katline gelüp ol şehzâde-i mazlûm eydir:

"Katlan kestânemi yiyeyim ba'dehu boğ" der, cellâd-ı bî-dâd emân [u] imdâd etmeyüp şehîd eder. Birini dahi şehîd etmeğe gelüp vâlidesi kucağından alup bir bucağda boğazından {boğarken} vâlidesi südü burnundan, rûh ağzından çıkup rûh teslîm eder.

Ve duhter-i pâkîze-ahterlerinden İbrâhîm Paşa {Âyişe} Sultân'ı ve Halîl Paşa sultânı Fâtıma Sultân'dan gayrı Murâd Hân'ın vefâtlarından sonra yigirmi altı nefer duhter-i büzürg [ü] kihterleri kalmış idi. Hâlâ Murâd Hân'ın türbesinde sağîr ü kebîr mâl-â-mâl olup müstağrak-ı envâr yaturlar. *Rahmetullâhı aleyhim ecma'în*.

İki yüz yigirmi yedinci fasıl
Ziyâret-i Sultân Mehemmed Hân-ı Sâlis ibn Sultân Murâd-ı Sâlis *tâbe serâhümâ* **ziyâretlerin ayân u beyân eder**

Sene 976'da vilâdet-i bâ-sa'âdetleri şehr-i Ma'nisa'da vâkı' olup fî sene 1003 târîhinde mâh-ı Cemâziyelulâ'nın on altıncı günü yevm-i cum'ada cülûs edüp müstakil pâdişâh olup cemî'i feth [u] fütûhâtları ve vüzerâ ve vükelâları ve ulemâ ve sulehâ ve meşâyıhları bâlâda merkûm olmuşdur. Ammâ târîh-i cülûsı:

Cülûs etdi bu gün Sultân Mehemmed adl [u] dâd ile.

mısra'ı târîh olmuşdur [sene] 1003. Âhir gazâsı gazâ-yı Eğre'dir kim hübût-ı Âdem'den berü yedi gazânın biri dahi Eğre gazâsıdır kim yedi kerre yüz bin küffâr dendân-ı tîğ-ı Âl-i Osmâniyân'dan güzer etdi. Târîh-i tabur-ı Eğre:

.....(1 satırlık yer boş).....

Ba'dehu bunlar dahi okun atup kemânın yasdığı sene (–) târîhinde vâkı' olup Ayasofya hareminin Dîvânyolu köşesinde serâpâ beyâz beyâz mermer-i hâm ile mebnî bir kubbe-i âlî içinde medfûndur. Sandûkası ***[104a]*** zer-ender-zere müstağrak olup ser-i sa'âdetinde ablak ve cığa-i şâhîn ve otağa-i turnalar ile zeyn olmuş bir kabr-i şerîfdir. Saltanat 9 sene ve ömreş (–) sene ve târîh-i vefâtı türbe-i pür-envârının şâhrâha nâzır revzenleri üzre Karahisârî tarzı hatt-ı müzehheb ile tahrîr olunan târîhdir. Târîh:

Hürm-i Firdevs idüğine Azmiyâ târîhdir

Okuyun Sultân Mehemmed cânıyiçün Fâtiha.

Sene (–).

Diğer târîh-i zîbâ,

Hükmî görüp binâsı içün târîhin dedi

Firdevs oldu merkadi Sultân Mehemmed'in.

Sene (–)

Hâlâ ziyâretgâh-ı ünâsdır.

Zikr-i şehzâdegân-ı Sultân Mehemmed-i mağfûr: Evvelâ Şehzâde Sultân Mahmûd Hân eş-şehîd, bir pâdişâhzâde-i gayyûr idi. Münâfıklar Mehemmed Hân'a gamz etdiler kim "Pâdişâhımın vefâtiyçün filân şeyhe vefk etdirüp En'âm tilâvet etdirir" deyü kızlar ağası bir sahte

vefk peydâ edüp pâdişâha verince ol ân Şehzâde Mahmûd'u ve iftirâ etdikleri veffâk şeyhi ve Şehzâde vâlidesin ma'nûkan şehîd edüp türbe-i pür-envârında medfûndur.

Ve Şehzâde Sultân Selîm Hân, cülûs-ı Mehemmed Hân'dan sonra merhûm olmuşdur.

Ve Şehzâde Sultân Cihângîr, bu dahi pederi hayâtında vedâ'-ı fânî etdi. {Târîh-i Cihângîr Hân,

Firdevs ede makâm-ı Cihângîr'i ol Celîl.

Sene 960.

Süleymân oğludur}.

Ve Şehzâde Sultân Ahmed Hân, Ma'nisa'da mütevellid olup kendüye taht-ı Âl-i Osmân müyesser oldukda [on] dörd yaşında idiler.

Ve Şehzâde Mustafâ Hân iki kerre pâdişâh oldu.

Ziyâretgâh-ı *merhûm u mağfûrun-leh* **Sultân Ahmed Hân ibn Mehemmed Hân'ın mehbıt-ı nûr-ı pür-envârı ve terk-i saltanatı ve fevti târîhin bildirir**

Mevlûdları Ma'nisa'da, cülûsları İslâmbol'da sene (–) Receb'inin on sekizinci günü idi. Eyyâm-ı devleti, celâlî ve cemâlî ceng [ü] cidâli ve Üstürgon kal'asının harb [ü] kıtâli ile güzer edüp bir ân râhat olmadılar. Niçe feth [u] fütûhlar edüp niçe bin hayrât [u] hasenâtlar etdüği bâlâda tahrîr olunup cümle vüzerâsı ve ulemâsıyla ale't-tafsîl terkîm olunmuşdur.

Âhir bunlar dahi kabza-i ecelden girîbân-ı ömrün halâs edemeyüp sene (–) târîhinde ecel nâhunu girîbânın çâk çâk âhir yerin hâk edüp kendüler binâ etdüği câmi'i kurbünde Atmeydânı'na nâzır türbe-i huld-ı berîninde defn etdiler.

Müddet-i saltanat (–) sene ve müddet-i ömr (–) sene olup kabr-i şerîfinin atebe-i âlîsi üzre mevtinin târîhi böyle tahrîr olunmuşdur. Türbe-i ulyâsının itmâmına târîhidir:

Türbe-i Sultân Ahmed evc-i illiyyîn ola.

Sene (–).

Bu türbe-i münevver, cümle merâkıdlardan müzeyyen ve mücevher zî-kıymet tâc u mücevher sorguc ve kemer ve zî-kıymet kanâdîller ile müzeyyendir.

Ziyâretgâh-ı Şehzâdegân-ı Sultân Ahmed Hân *Tâbe serâhümâ Rahmetullâhi aleyhim ecma'în*: Evvelâ bu türbede sene (–) târîhinde şehîd ü sa'îd Sultân Osmân Hân-ı mazlûm ibn Ahmed Hân peder-i büzürgvârlarının (–) tarafında medfûndur.

Sebeb-i şehâdeti cümle bâlâda tahrîr olunmuşdur kim Ahmed

Hân'ın esenn evlâdıdır. Pederleri vefâtında bunlar sağîr ve ammileri Mustafâ Hân kebîr olmağile Mustafâ Hân halîfe olup (–) andan kul fetretiyle meczûbdur deyü hal' edüp Osmân Hân'ı pâdişâh edüp Hotin seferine gidüp bî-feth avdet edüp dâr-ı devlete gelüp kula dilgîrliğinden Şâm ve Mısır'a gitmek sadedinde iken edebde hayâsın sıkup Yedikulle'de şehîd edüp sene (–) târîhinde bu türbede defn etdiler.

Ve Şehzâde Bâyezîd Hân (–) Şehzâd Süleymân Hân ibn Ahmed Hân *tâbe serâhümâ*. Bâyezîd Hân, Sultân Murâd'dan yedi ay küçük idi. Âhir-i kâr Sultân Murâd hünkârlık ve hûnhârlık edüp bu iki şehzâdeyi Revân'dan Beşîr Ağa'yı ve kapucular kethudâsını gönderüp bu iki şehzâde-i mazlûmu ma'nûkan şehîd edüp pederleri cenbinde bu türbe içre medfûnlardır.

Ve Şehzâde Sultân Mehemmed ibn Ahmed (Ahmed) Hân, bunlar Sultân Osmân'ın li-eb ve ümm bürâder-i kihteridir. Hotin'e giderken Osmân Hân bu fakîri şehîd edüp ***[104b]*** gitdi. Âkıbet hûn-ı nâ-hakkı *Kemâ tüdînü tüdân* [76] mazmûnı üzre anı dahi şehîd edüp bu Şehzâde Mehemmed Hân ile bir yerde defn etdiler.

Ba'dehu sene (–) târîhinde fâtih-i Bağdâd Sultân Murâd Hân-ı Râbi' vefât edüp bu türbe-i pür-envârda Revân seferinde iken şehîd etdüği iki karındaşları yanına defn etdiler. Ammâ cümlesinin mâbeyninde bir mehâbet ü salâbet ile ejder-i heft-ser-misâl türâb-alûd olup yatır.

Târîh-i cülûsu sene (–) ve müddet-i devleti (–) sene ve müddet-i ömr-i azîzi (–) sene oldu. Ve cümle şehzâdegân-ı Murâd Hân (–) neferdir. Cümlesi kendülerden evvel vefât edüp bu türbe içre âsûdelerdir. İllâ Kaya Sultân, Melek Ahmed Paşa'nın akd-i nikâhında olup mu'ammere kalmışdır. Sultân Murâd Hân'ın kendülere mahsûs türbeleri olmaduğundan pederleri cenbinde medfûn olduğu ecilden bu mahalle tahrîr olundu. Ammâ cemî'i evsâfı ve vüzerâsı ve a'yân-ı ulemâsı bi'l-cümle bâlâda mastûrdur.

Zamân-ı Murâd Hân'da olan fusahâ-yı bülegâ şu'arâları bildirir

.....(16 satırlık yer boş).....

İki yüz yigirmi tokuzuncu fasıl
Ziyâretgâh-ı Sultân Mustafâ ibn Sultân Mehemmed Hân ahi's-Sultân Ahmed Hân ammi-yi Osmân Hân ve Murâd Hân ve İbrâhîm Hân'dır
Rahmetullâhi aleyhim ecma'în kaddesenallâhu bi-sırrıhi'l-mübîn ilâ yevmiddîn.

Evvelâ bu hakîr-i pür-taksîrin akl-ı kâsırı üzre Mustafâ Hân hakkında şöyle mazbûtumuzdur kim Sultân Murâd Hân-ı Râbi' kaçan kim Revân muhâsarası esnâsında iken kapucular kethudâsı yediyle karındaşı Bâyezîd Hân'ı ve Süleymân Hân'ı ma'nûkan şehîd edüp Sultân Ahmed Hân türbesinde defn etdiler. Ertesi gün Mustafâ Hân'ı dahi hânesinde merhûm olmuş buldular.

Bu husûsda niçe güft u gû vardır. Ammâ anı dahi ol gece şehîd etdiler deyü efvâh-ı nâsda gûnâ-gûn kıyl [u] kâl vardır. Ammâ bu Mustafâ Hân sâhib-i kerâmet bir pâdişâh idi. Devlet-i cihândan el çeküp yine kendü hâline komazlardı. Fâtih-i Eğre Mehemmed Hân'ın esenn evlâdı idi. Devlet-i dünyâya tama' etmedüğinden mu'ammer olup babası zamânında pâdişâh idi. Ve Ahmed Hân asrında kezâlik. Ve iki kerre kendüler pâdişâh oldular. Ve Osmân Hân'da kezâlik. Ve Murâd Hân'da kezâlik pâdişâh idi.

Bu hisâb üzre altı kerre pâdişâh olup müddet-i ömr-i azîzleri (–) sene olup vefât etdükde cümle pâdişâhların ***[105a]*** merkad-i âsitânları mülûk-i selef-i selâtînler ve şehzâdegânlar ile mâl-â-mâl olup Mustafâ Hân'a dünyâda bir câ-yı râhat bulunmayup on yedi sâ'at na'ş-ı şerîfi meydân-ı musallâda kaldı.

Âhir bu hakîrin pederi ilkâsıyla Ayasofya-i Kebîr'in hareminde zamân-ı kadîmde bir yağhâne kubbesi var idi, niçe yüz sene mu'attal idi, Mustafâ Hân'ı anda kârgîr-binâ içre defn edüp üzerine Hâs bâğçeden türâb getirüp sütür etdiler. Ba'dehu cânib-i erba'asına revzenler açup bir türbe-i envâr olup atebe-i âlîsi üzre târîh:

.....(1 satırlık yer boş).....

Ammâ garîbe-i acîbe bu kubbe-i kadîm tâ Ayasofya binâ olunaldan berü (–) kıralın binâsıdır kim Hazret-i Risâlet'den (–) mukaddemdir kim bu kubbeyi türbe etmeğe mübâşeret etdikleri asırda bin (–) sene olmuşdu. Üstâd-ı bennâ kûhkenler bu kubbenin cânib-i cenûbunda Ferhâdî külünkler ile bir pençere yeri açarken iki tula mâbeyninde bir demirden tütün lülesi çıkup cümle halkın manzûru olmuşdur kim ol mahalde yine içinde duhân râyihası munkatı' olmamış idi. Bundan ma'lûm oldu kim rû-yı arzda tütün içmek kadîm imiş. *Ve's-selâm*.

Zikr-i ziyâretgâh-ı Sultân İbrâhîm Hân ibn Ahmed Hân *Tâbe serâhumâ*: Sene 1049 târîhinde cülûs edüp zamân-ı devletinde cihân emn [ü] emân oldu. Kara Mustafâ Paşa vezîr-i a'zam bulunmağile halk-ı âlem râhat buldu.

Ba'dehu sene (–) târîhinde Kara Mustafâ Paşa'yı, nedîm-i bed-hâhlar şehîd etdirüp cümle musâhibân [u] musâhibe-i sâhib-isyân taraf taraf fürce bulup nâkısâtü'l-akl nisvânlar ile müşâvere ve sohbet ederek devletine her tarafdan rahneler zuhûr etdi. Beyt:

Avretile kim ki çok sohbet eder

Şâh ise kendüyi bî-hürmet eder.

Âhir-i kâr Hezârpâre Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa ve Cinci Hoca (–) Efendi tahrîkiyle tahrîre gelmez şenâ'atlar etdirüp ol pâdişâh-ı sâde-dili rüşvete mâ'il edüp kullarından niçe zulm ile hezârân mâllar alınup

ekseriyyâ a’yân-ı İslâmbol’a amber-i hâm ve semmûr kürkler fermân olundukda ol mahalde fâtih-i Hanya Yûsuf Paşa, ba‘de’l-feth Sarâyburnu’na gelüp şâdumân ederken ol ân şehîd etdiler.

Yine ol mâh-ı mezbûrda Girid’den Kara Murâd Ağa kul kethudâlığıyla Der-i devlete feryâda gelince andan dahi bin kîse ve bu kadar amber ve semmûr taleb etdiklerinde ol ân Atmeydânı ve Etmeydânı deryâ-misâl âdemîzâd ile temevvüc eder.

Vezîr-i a‘zam’ı ve Cinci Hoca’yı ve mülakkab (–) efendiyi ve niçe musâhibleri katl edüp Şehzâde Mehemmed Hân-ı Râbi‘‘den bî‘at edüp ertesi gün yine Sultân İbrâhîm Sırçasarây hapsinden halâs olup yine “Kul tâ’ifesi anı pâdişâh isterlermiş” deyü bir gulgule-i azîm olup âhir bu bahâne ile ol mazlûm ve bî-günâh oğuz pâdişâhı hâh-nâ-hâh ol Sultân İbrâhîm Hân’ı sene (–) târîhinde mâh (–) gününde Cellâd Kara Alî eliyle eşedd-i ukûbet ile hâh-nâ-hâh bî-günâh ma‘nûkan şehîd etdiler ve ammisi Mustafâ Hân cenbinde yan yana defn etdiler.

Bir Hâtem-i Tay ve Ca‘fer-i Bermekî haslet sâhib-i kerem pâdişâh idi. Eyle cömerd ehl-i kerem idi kim ednâ bir âdeme ve bir musâhibe hâtûna birer Mısır hazînesin kerrât ile ihsân etmişdir. Ve dâ’imâ fukarâlara in‘âm edüp çerâğ-efrûhte ederdi. Bir hammâmcı garîbi vezâret ile yeniçeri ağası etdi ve Şekerpâre Hâtûn musâhibe ricâsıyla Pirinccizâde nâm yeniçeri ağası etdüğine târîhdir:

Amel-i sükker ile oldu pirincim zerde.

Sene (–).

demişler ba‘dehu zırva etmişler.

Ve Ahmed kolu nâm ser-çeşme-i bâzbâzân-ı pehlivânân olan Ahmed kolu Çingânesinin çağanabâzlığından ve kâr-sâzlığından haz edüp yüz kîse ve yeniçeri ağalığı ihsân etdi. Âhir Çingâne Ahmed {eydir}

“Pâdişâhım biz bir oyuncu tâ’ifesiyiz, ceddimiz Âl-i Fir‘avn’dan berü vezîr ve yeniçeri ağası olmuş yokdur. Ancak dahi uluca mertebe da‘vâsında Fir‘avn dedemiz olmuşdur” deyü yeniçeri ağalığı kabûl etmeyüp âkılâne hareket edüp Hacc-ı şerîfe gitmeğe me’zûn oldu.

Ve Diyârbekirli (–) ***[105b]*** bir saç bağı hedâyâ verüp (–) nâm hâsekî ricâsıyla vezâret ile (–) ihsân olunup beyne’l-akrân Saçbağı Paşa lakabıyla mülakkab bir çerâğ-efrûhte oldu. Ammâ zıllı memdûd olmayup rûzgâr-ı zorkârından sönüp dûd-ı siyâhı rû-yı zerdine urup âhir-i kâr (–)

Ve bir Tikrît Arabı meş‘alcinin savt-ı hazîn ile mevâl ve dü-beyt âgâze etdüğinden safâ edüp mezkûr meş‘alciye kapucular kethudâlığı ve ba‘dehu mîrimîrânlık ihsân etdi.

Tâ bu mertebe sâhib-i kerem olup zamân-ı sa‘âdetinde sâyiller

dilenmeden müstağnî olup memâlik-i Âl-i Osmân'da mâl-ı firâvân meydâna çıkup cümle halk-ı âlem, şâd [u] handân idi. *Rahmetullâhi aleyhi rahmeten vâsi'a*. Niçe yüz şu'arâlar âh-ı enîn ile fevtine mersiyeler ve mevtine târîhler demişlerdir. Târîh: (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–). Hâlâ Ayasofya hareminde Sultân Mustafâ ile bir kubbe içre berâber âsûde olup ziyâretgâh-ı nisvândır. Zîrâ zenâne tâ'ifesine mahabbet edüp ziyâde ihsân edüp niçe bin cevârîleri birer vezîre ve mîrimîrânlara ihsân edüp çerâğa ederdi.

Ve bu kubbe içinde hikmet-i Hudâ yine zenânelerden selâtîneler medfûndur. Evvelâ Bayram Paşa sultânı Hânzâde Sultân binti Ahmed Hân sene (–) târîhinde merhûme oldu.

Ve Ken'ân Paşa sultânı Burnaz Âtike Sultân binti Ahmed Hân sene (–) gurresinde merhûme oldu.

Ve efendimiz Melek Ahmed Paşa efendimizin ehli İsmehân Kaya Sultân binti Murâd Hân-ı Râbi', pederi Murâd Hân gibi yigirmi yedi yaşında vaz'-ı haml ederken Ebâ Eyyûb-ı Ensârî yalısında ciğeri pâre pâre olup merhûme oldu. Ciğer-kûşesi hayâtda olup yetîme kaldı. Târîh-i mevlûd-ı Fâtıma Hânım binti Melek Ahmed Paşa:

(–) (–) (–) (–) (–) (–)

Du'â ile dedim ey Evliyâ târîh ola mahfûz.

Sene 1072.

Ammâ Melek Ahmed Paşa, Kaya Sultân'ı aldıkda târîh düşmüşdür:

(–) (–) (–) (–) (–) (–)

Kaya Sultân'ı alan sikkeyi mermerde yazar.

Sene (–).

Ammâ merhûme Kaya Sultân'ın fevtine târîhdir:

Bir eksikli dedim ey Evliyâ fevtine târîhin

Melek seng ile döğünsün kim ayrıldı Kaya'sından.

Sene (–).

Diğer târîh güfte-i Evliyâ:

Mevtine târîh içün dedi Melek bin âh ile

Gülşeni Firdevs-i me'vâ eyleye cânım Kaya.

Sene (–).

Diğer târîh-i zîbâ:

Hâtif-i gayb du'â ile dedi târîhin

Kaya Sultân rûh-ı pâki ede Firdevs-makâm.

Sene (–).

Târîh-i diğer:

Evliyâ hayr du‘â ile dedi târîhin

Kaya Sultân’ın ola rûhuna menzil Firdevs.

Sene (–).

.....(12 satırlık yer boş).....

Ve Şehzâde câmi‘i hareminde Süğlün Muslı sultânı sene (–) târîhinde vefât edüp türbesinde medfûn[dur].

.....(1 satırlık yer boş)..... ***[106a]***

İki yüz otuzuncu fasıl
İslâmbol içinde medfûn olan vüzerâların imârât-ı kubâbları ve târîhleri ile ziyâretgâhların ayân u beyân eder

Evvelâ türbe-i vezîr-i Ebü‘l-feth Gâzî Makbûl Mahmûd Paşa câmi‘i hareminde bir kubbe-i âlîde medfûndur. Târîhi budur: (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Ziyâret-i Koca Mustafâ Paşa kurb-ı bâb-ı Silivri. Bâyezîd Hân vezîridir. Türbesinin târîhi böyle merkûmdur:

Süleymân Hân sâhib-i cisr. (–)

Târîh-i vefât-ı Küçük Mustafâ Paşa vezîr-i Süleymân Hân eş-şehîr sâhib-i cisr:

Bildi merhûm Mustafâ Paşa

Köprüdür fi’l-hakîka bu dünyâ

Geçdi merhûm dediler târîh

Köprüden geçdi Mustafâ Paşa.

Sene (–).

Târîh-i türbe {ve sebîl-i} fâtih-i Yemen Sinân Paşa:

Görüp itmâmını hâtif dedi târîhini ol dem Sinân Paşa.

Târîh-i vefât-ı Pîrî Paşa sülâle-i {Hazret-i Ebûbekir, vüzerâ-i} Selîm Şâh-ı Evvel:

Pîrî Paşa’nın mekânın Adn ede Hayy-ı Vedûd.

Sene 999.

Târîh-i türbe-i Bayram Paşa:

Mehbıt-ı nûr-ı Hudâ ola bu türbe dâ’imâ.

Sene (–).

Târîh-i vefât-ı Bayram Paşa, vezîr-i Murâd Hân-ı Râbi‘, Bağdâd’a serdâr olup giderken (–) nâm mahalde merhûm olup na‘şı İslâmbol’a geldi ve Avretbâzârı‘nda bu türbesinde defn olundu. Târîh:

Eyledi Bayram Paşa Adn-i a‘lâyı makâm.

Sene (–).

Târîh-i merkad-i Hüseyin Beğ ibn Kapudan Hasan Paşa kurb-ı harem-i câmi‘-i Şehzâde:

Debîri lütf-ı Hâdî çün ana kam‘-ı atâ yazup

Hüseynin ola ukbâda makâmı Cennet-i me’vâ.

Sene (–).

Târîh-i türbe-i Süleymân Paşa, vezîr-i Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘ eş-şehîr Kul Kethudâsı Süleymân Paşa, kurb-ı Sarrâchâne:

Ey Nisârî dediler târîhini tahsîn edüp

Türbe-i pâk-i Süleymânî zihî vâlâ makâm.

Sene (–).

Târîh-i türbe-i Husrev Paşa-yı Atîk, kurb-ı Yenibâğçe, bu târîh bir musanna‘ ve murassa‘ türbe kapusu üzre merkûmdur:

Hak kıyâmetde inâyet eylesün

Mustafâ ana şefâ‘at eylesün

İşidenler dediler târîhini

Dâ’im Allâh ana rahmet eylesün.

Sene (–).

Târîh-i türbe-i Köpürlü Mehemmed Paşa, vezîr-i a‘zam-ı Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘ kurb-ı Dikilitaş:

Dedi tahsîn ile gördükde Nisârî târîh

Türbe-i bî-bedel u câ-yı Mehemmed Paşa.

Sene (–).

.....(16 satırlık yer boş)..... ***[106b]***

İki yüz otuz birinci fasıl

Belde-i Tayyibe’nin enderûn [u] bîrûnunda medfûn olan kibâr-ı evliyâü‘l-ârifîn ve asfıyâü‘l-vâsilîn, *haccallâhu ale’l-âlemîn, radıyallâhu Ta‘âlâ anhüm ecma‘în ve kaddesenallâhu bi-sırrıhi’l-mübîn ista‘antü billâhi ve bihi’l-avnü‘l-mübîn* **hazretlerinin mümkün olduğu mertebe ziyâretlerinin ve müte‘addid kümmelîn ve fuzalâü‘d-dehrden olan**

şeyhülislâmları ve ulemâ ve sulehâları ve meşâhîr mollâları ve hâl sâhibi meşâyihleri ziyâret edüp târîhleri ve âsâr-ı binâları ve medfûn oldukları semtleri ile ayân u beyân olunur

Ve bihi nesta'în.

Evvelâ kal'a-i Kostantıniyye dahi dest-i küffârda iken Âl-i Emeviyyûn asrında İslâmbol üzre tokuz kerre sefer edüp üç kerre nısfın sulh ile feth edüp İslâmbol içre niçe bin Sahâbe-i güzîn sâkin olup Kocamustafâpaşa hareminde ve Cübbealîkapusu'nun iç yüzünde Gül Câmi'i ve Sirkeci tekyesi'nde ve Şehîdkapusu hâricinde ve İslâmbol'un içinde niçe bin sahâbeler medfûn olduğu ve Kâsımpaşa'da Tershâne ardında niçe bin sahâbe-i kirâm âsûde olduğu ve Ebâ Eyyûb-ı Ensârî ba'de Hicreti'n-nebeviyye sene (–) târîhinde serdâr-ı mu'azzam olup İslâmbol'da şehîd olduğu ve Hârûnu'r-Reşîd hilâfetinde Baba Ca'fer Sultân elçilik ile İslâmbol'a gelüp Zindânkapusu dâhilinde medfûn olduğu bâlâda ale't-tafsîl tahrîr olunmuşdur. Ammâ ba'de'l-feth,

Ebü'l-feth Gâzîde medfûn olan kibâr-ı evliyâullâhları ve cümle müte'addid ehl-i kubû[r]ları bildirir

Evvelâ İslâmbol feth olduğu gün merhûm bulunan **Yâvedûd Sultân** Ayasofya içinde na'ş-ı şerîfi bulunup sînesi üzre yed-i kudret ile kırmızı et pâresinden ism-i Yâvedûd tahrîr olunmuşdu. Eyyûb Sultân'a karîb Yâvedûd iskelesinde defn olunmuşdur. *Kuddise sırruhu*.

Ve ziyâret-i **Aya Dede**: İslâmbol'u feth ederken Ayakapusu'nda şehîd olup yine Ayakapusu dâhilinde mahkeme-i kadîmimiz olan Sirkeci tekyesi'nde niçe fukarâsıyla medfûndur.

Ve **Horosî Dede**: İslâmbol fethinde bulunup Unkapanı'ndan feth edüp anda şehîd olup Unkapanıkapusu hâricinde medfûndur ve bâlâda menâkıbı mürûr etmişdir.

Ve ziyâret-i **Şeyh Şemseddîn Ahmed ibn İsmâ'îl Monlâ Gürânî**: Ebü'l-feth'in hocası iken dilgîr olup Mısır'da Sultân Kaytbay'a varup anda mâl-ı Kârûn'a müstağrak olup yine Ebü'l-feth ricâsıyla Kaytbay, Şeyhi İslâmbol'a gönderüp fetihde bulunup ba'de'l-feth câmi'i sâhasında medfûndur sene (–).

Ve **eş-Şeyh Mevlânâ Mehemmed bin İbrâhîm bin Hasan-ı Niksârî**: Şeyh Vefâ câmi'i hareminde medfûndur. Ebü'l-feth ulemâsından ulu sultândır.

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Târîh-i vefât-ı **Hazret-i Şeyh Vefâ** der-meydân-ı Vefâ :

Ân şem'-fürûz-ı harem-i ka'be-i esrâr

Be-güzâşt ez ân belki gird-geh-i meh

Hâhîki bedânî şi'r u Şeyh Vefâ-râ

Der(?) Yâ Rab şeyh rahmeten ilâ rabbihi,

Sene (–).

Bu Şeyh Vefâ‘dan aşağı Unkapanı râhı üzre eski tekye-i pehlivânân civârında Sultân-ı şu‘arâ **Necâtî Beğ** medfûndur. Zamânında yeğâne-i asr ferîdü‘d-dehr idi. Selîs ve hoş-âyende dîvânı ve niçe mücelled te’lîfâtları var. Hattâ Edirnevî Sehî Beğ, Necâtî Beğ‘in duhter-i pâkîze-ahterin alup Necâtî Beğ intikâlinden sonra Sehî Beğ *Evrâk-ı Perîşân-ı Necâtî* ile *Sehî* nâmıyla bir dîvân etmişdir. Ammâ Necâtî hizmet-i pâdişâhîde mîrilivâ olmasa dâ’imâ künc-i ferâğda olsa beher-yevm birer te’lîfâtı olurdu. Lâkin sene 914’de sarsar-ı fenâdan Necâtî necât [u] rehâ bulmayup kendü mısra‘ı üzre,

Ölmeyince gelmedi mesken Vefâ Meydânı‘na.

dedüği minvâl üzre âhir cenâzesi Meydân-ı Vefâ‘da kılınup mezkûr mahalde defn olundu. Türbe-i münevveri içre bir sebîlhânesi ve bir çâh-ı mâsı var, sebîl-i Necâtîden nûş eden necât bulur. Seng-i mezârında Karahisârî hattıyla dâmâdı Sehî Beğ güftesiyle târîhi budur:

Gitdi Necâtî hây.

Sene (–)

târîh vâkı‘ olmuşdur. ***[107a]***

Ve **eş-Şeyh Hazret-i Velî Efendi**: Ebü‘l-feth meşâyihlerinden olup Sarhanî‘dir. Silivrikapusu hâricinde handak kenârında reh-güzâr üzre medfûndur. Velî Sultân nâmıyla ziyâretgâh-ı ünâsdır.

eş-Şeyh Ramazân Efendi: Karahisârî‘dir, tarîk-i Halvetî‘de Muhyiddîn Efendi halîfesidir. İslâmbol’a geldikde Bezâsten Kethudâsı Hâce Husrev bunlara bir tekye ve bir câmi‘ binâ eyleyüp kapusu üzre târîhi:

Seyr edüp anı Sâ‘î-i Dâ‘î

Dedi târîh ka‘betü‘l-uşşâk.

Sene (–).

Bu âsitânede niçe bin âdemi irşâd edüp âzim-i dârü‘s-selâm olup intikâline târîh:

Hâşimî dedi geçdi Şeyh bugün.

Sene 1025.

Yerlerine veled-i necîbi Abdülhalîm Efendi seccâde-nişîn oldu.

Ve **eş-Şeyh Hazret-i Seyyid-i Vilâyet**: Bâyezîd Hân meşâyihidir. İslâmbol içre mescidi hazîresinde medfûndur.

Ve **eş-Şeyh Hazret-i Seyyid Ahmed el-Buhârî**: Şeyh İlâhî ile

Simav şehrinden Bâyezîd Hân asrında İslâmbol'a gelüp Şeyh Vefâ hazreti ile hem-celîs olup erba'în ve i'tikâflar edüp âhir Sultân Mehemmed câmi'i kurbünde Bâyezîd Hân binâ etdüği câmi'in hazîresinde medfûndur. Hâlâ ulu âsitânedir, cümle Belh [u] Buhârâ halkı tekyesinde sâkinlerdir.

Ve **eş-Şeyh Hazret-i Âbid Çelebi**: Bâyezîd Hân şeyhidir. Hazret-i Celâleddîn-i Rûmî neslindendir. Kuzât tâ'ifesi idi, terk edüp Hazret-i Şeyh-i İlâhî'den cihâz-ı fakrı kabûl edüp kümmelînden kimesne oldu. Âhir İslâmbol'da bir mescid ve bir tekye binâ edüp anda medfûndur.

eş-Şeyh Mevlânâ Şemseddîn Ahmed bin Süleymân bin Kemâl Paşa: Bâyezîd Hân ve Selîm Hân ulemâsıdır. Selîm Hân ile Mısır fethinde bulunup kadı'asker kalmışdır. Ba'dehu İslâmbol'da Müftîü's-sakaleyn ya'nî ins [ü] cinne fetvâ verüp kutbiyyete kadem basmış idi. Eğer bunların evsâfların tahrîr eylesek bir tomar-ı tavîl olur. Ancak yetmiş aded kütüb-i mu'teberelerinde[n] mâ'adâ iki yüz risâle te'lîfâtı ve tasavvufâne ve âlimâne eş'âr-ı belîği vardır. Ammâ bî-mahlaslıkları kendüye mahlas olmuşdur. Âhir-i kâr hâlisen ve muhlisen merhûm olup Edirnekapusu hâricinde tarîk-i âm üzre bir demir pençereler içre üstü mekşûf bir mahalde âsûdedirler. İns [ü] cinne sâhib-i fetvâ olduklarında her cum'a ertesi vakt-i seherde niçe yüz masrû' âdemler gelüp üç hafta ziyâretine müdâvemet edüp bi-emrillâh sar' zahmetinden halâs olur. Ziyâretgâh-ı hâs [u] âm-ı enâmdır. Târîh-i intikâl-i Kemâl Paşazâde Ahmed Efendi:

İrtahale'l-ulûm bi'l-kemâl.

Sene 941.

Diğer târîh:

Kabr-i Ahmed dâ['i]m ola pür-nûr.

Sene 941.

{Diğer târîh:

Hâzâ makâm-ı Ahmed.

Diğer târîh:

Hiye âhirü'l-kıyâs.

Sene 941}.

eş-Şeyh Abdüssamed Efendi: Kayseriyye'dendir ve tarîk-i Nakşıbendî'dir ve İslâmbol'da niçe zamân mürşid-i kâmil olup talebelerine tevhîd usûlü ta'lîm edüp ba'de'l-vusûl vâsıl-ı na'îm olup usûl-i kadîm ile dâr-ı bâkîde karâr etdüğine târîh:

Bin zâr girye birle gûş eyleyince târîh

Dedim ki irtihâl-i Abdüssamed Efendi.

Sene (–).

eş-Şeyh Hazret-i Adlî Efendi: Niçe sene seyâhat edüp ba‘dehu zâviyelerinde sâkin olup Kocamustafâpaşa şeyhi Hasan Efendi merhûm olunca yerine bu Adlî Efendi sâhib-i seccâde oldu. Âhir anlar dahi sene (–) âhirete intikâl eyleyüp Kocamustafâpaşa hareminde Zencîrli Servi zeylinde medfûndur. Adlî mahlasıyla hoş-âyende tasavvufâne eş‘ârları ilm-i edvâr üzre beste olunup devr-i tevhîdde ilâhiyyâtları tilâvet olunur.

el-Mevlâ Şeyh Edîbî Efendi: Bursevîdir, mevtine târîhi güfte-i Fâ’izî:

Edîbî‘nin makâmın Cennet-i Adn eyleye Allâh.

Sene 1025.

İlm-i şi‘irde fâris-i belâğat idi.

el-Mevlâ Kara Abdurrahmân Efendi: Kefe müftîsi Süleymân Efendi merhûmun mahdûm-ı ercümendidir. Emîr Buhârî türbesi mukâbilinde Kadı‘asker Abdurrahmân Efendi türbesi civârında medfûndur. Ahlâk-ı kerîme ile mevsûf velî-i ni‘am kimesne idi.

Bunlara karîb târîh-i kutb-ı aktâb **eş-Şeyh Memi Cân Efendi**:

Âlemin kutbu Memi Cân bu cihândan gitdi

Bâğ-ı Rıdvân’a yer etsün yine mihmân-ı azîz

İşidüp Hâşimî dâ‘î dedi târîhin anın

Eyleyüp rûh-ı revân verdi Memi cân-ı azîz.

Sene (–).

el-Mevlâ Şeyh Mehemmed Taşköprüzâde: Kemâl Efendi merhûmun mahdûmlarıdır, sene 1018 tâ‘ûndan intikâl edüp Âşık Paşa câmi‘i hareminde ***[107b]*** ceddi cenbinde âsûdedirler. Nevbâve-i bûstân-ı necâyib mahdûm-ı mükerrem çelebi idi.

el-Mevlâ Sa‘dîzâde Efendi: Kesegendede kurbünde türbe-i pür-envârında medfûndur. Bu hakîr on bir sene Karaman’daki dârü‘l-kurrâsında *İbn Kesîr* ve *Seb‘a* ve *Şâtıbiyye*‘yi tekmîl etmişiz. *Hâzâ min fazlı Rabbî*.

el-Mevlâ Tursunzâde Abdullâh Efendi: Kadıçeşmesi kurbünde Âbid Çelebi mescidi hareminde medfûndur. Cemî‘i ulûmda fünûn-ı şettâya mâlik bî-hisâb risâle ve te’lîfâtları vardır.

el-Mevlâ Feyzullâh ya‘nî Kâfzâde: İsimleri Mustafâ iken Feyzî tahallüs etmeğile isimleri Feyzullâh olmuşdur. Sihr-i mübîn eş‘ârı vardır. Sinn-i şerîfleri 71 seneye bâliğ iken merhûm olup Zencîrlikuyu

kurbünde kayınbabaları Ma‘lûlzâde türbesi civârında medfûndur.

el-Mevlâ Mehemmed Efendi: Hasan Kethudâzâde derler Âşık Paşa câmi‘i hareminde mestûrdur. Mezbûr sehâ ve keremde Hâtem-i Tay tabî‘at idi.

el-Mevlâ Muzaffer Efendi: Haleb müftîsi Alî Efendi’nin ferzendidir. Kesegendede kurbünde medfûndur sene 1002.

el-Mevlâ Hazret-i Sun‘ullâh Efendi ibn Ca‘ferü‘l-imâdî: Sene (–) târîhinde intikâl edüp Câmi‘-i Ebü‘l-feth’de Üsküdarî Mahmûd Efendi azîz hazretleri cenâzesi namâzın kılup Kırkçeşme kurbünde câmi‘i sâhasında reh-güzâr-ı revzen dâhilinde bir kubbe-i alîde medfûndur. Mevtine târîh:

Dedim ey Fâ’izî târîh-i fevtin

İlâhî eyle Sun‘ullâh’a rahmet.

Sene 1021.

{**Ahvâl-i âlem-i sabâvet-i hakîr**}: Bu hakîr Evliyâ-yı bî-riyâ rahm-ı mâderden müştak olduğumuzda merhûm Sun‘ullâh Efendi hânemizde bulunup gûşumuzda menkûş olmağiçün gülbâng-i Muhammedî savt-ı a‘lâ ile kırâ’at etmişlerdir ve akîka kurbânımız dahi Mevlevî şeyhi İsmâ‘îl Efendi zebh edüp {“İsmâ‘îl kurbânıdır” buyururlar}. Ol gece hânemizde yetmiş aded sâhib-i sülûk ârif-i billâh cânlar mevcûd olup Geysûdâr Kapanî Mehemmed Efendi dahi gelüp hakîri kundağımızla kucağına alup kulağımıza ezân-ı Muhammedî tilâvet etmek murâd edindikde,

“Ya bu oğlanı âgâh edüp kulağına kim ezân okudu” deyü su’âl edince huzzâr-ı meclisden ba‘dehu üstâdımız olan Dersiâm Ahfeş Efendi buyururlar kim,

“Ezânı Sun‘ullâh Efendi okudu” deyince hemân Geysûdâr Mehemmed Efendi eydir:

“Biz dahi abdâlânâne fenâfillâh ezânın okuyalım” deyüp bir savt-ı hazîn ile ezân tilâvet edüp dest-i şerîflerinde olan ma‘hûd teberin yanımıza koyup,

“Bu oğlana ihsân eyledim, bununla çok gazâda bulunup fakr [u] fâkada sâhib-i seccâde ve sâhib-i celâl olsun ve zamân-ı fetâlığında bir şeyden havf etmeyüp kumda oynayup ayağına çöp batmasın” deyü Fâtiha-ı şerîf tilâvet edüp bilâ-selâm giderler.

Ve ibtidâ dehânımıza Kâsımpaşa Mevlevîhânesi şeyhi Dîvâne Abdî Dede hazretleri mübârek dehânından nân-pâre çıkarup,

“Fukarâ lokmasıyla perveriş bulsun” deyü ibtidâ ağzımıza anlar bir nân-pâre korlar. Ve Yenikapu Mevlevîhânesinin şeyhi Hazret-i Doğanî Dede bu hakîr’i der-âğûşuna alup hevâya atup,

“Bu oğlan bu cihânda bizim uçurmamız olsun” deyü buyurmuşlar. *Kaddesenallâhu bi-sırrıhi’l‘azîz.*

Hikmet-i Hudâ kırk seneye bâliğ olduğumuzda Geysûdâr Mehemmed Efendi’nin ihsân etdüği teberi niçe sene taşıyup elli bir târîhinde Leh seferine gidüp nehb ü gâret mahallinde teberi bir kapu halkasına geçirüp sâ’ir mâl-ı ganâyime tama‘kârlık ederken küffâr-ı hâksâr ale’l-gafle bizi basup uryânen birer yaldak at ile cân halâs edüp bir aylık yolu çapkun alaşalarımız ile yedi günde Kırım’a selâmetle dâhil olduk. Ammâ şeb [u] rûz,

“Ah teber-i Geysûdâr Mehemmed Efendi” der idim. Hikmet-i Hudâ sene-i âtîde yine Leh seferine atlanup Izbaraş vilâyetlerin harâb [ü] yebâb, halkın kebâb, hânelerin türâb ederek sene-i sâbıkda münhedim olup firâr etdüğimiz İşceres nâm şehr-i menhûsa varup yine sene-i sâbıkda gâret etdüğimiz sarâya varup hakîr {kadem} basdım ve kapusunda bir ok sancup sarâyı gârete şurû‘ edüp kânûn-ı Tatar üzre bir ferd vaz‘-ı yed etmeyüp cümle mâl-ı ganâyimi ve yigirmi esîr ve kırk ağırmak at ve bu kadar bakır ve kalay âvânî ve semmûr lepâçeler ile muğtenim olup bir hücrenin kapusuna vardıkda bi-emri Hudâ ***[108a]*** sene-i mâzîde teberi kapu halkasına koyup firâr etdiğimiz dervezede teberi nice kodum ise eylece durur. Hemân Perverdigâra sadlek hamd [ü] senâ edüp teberi merhûm İslâm Geray Hân’a ve sâ’ir ihvâna ve yârâna gösterdim. Cümle ahibbâ âlem-i hayretde kaldılar.

Ya‘nî bu tatvîl-i kelâmdan murâd [u] merâm oldur kim hamd-i Hudâ bu hakîr-i pür-taksîr böyle mazanna-i kerâme kimesnelerin nazar-gerdesiyiz *sümme elhamdü lillâh* cümlesinin himmetleri hâzır u nâzır ola. *Âmin.*

Ve ibtidâ kulağımıza ezân tilâvet eden mezkûr Sun‘ullâh Efendi dörd kerre şeyhülislâm olmuşdur. Bir merd [ü] ferde müyesser olmamışdır.

el-Mevlâ Dervîş Mehemmed ibn Şeyhülislâm Sun‘ullâh Efendi: Bunlar dahi Kırkçeşme’de pederleri türbesinde âsûdedir. Târîh-i güfte-i Fâ’izî Çelebi:

Etdi Dervîş Mehemmed azm-i cinân.

Sene (–).

Merhûm bir nûr-ı hadîka-i Rıdvân idi ve her fünûnda yed-i tûlâya mâlik idi.

el-Mevlâ Mehemmed Kestelî: İmâmzâde’dir ve Edirnekapusu hâricinde Kestel Sekisi nâm bir çemenzâr soffa-i âlî üzre medfûndur. Âlim ü fâzıl ve şâ‘ir ü mâhir idi.

el-Mevlâ Dâmâd Mehemmed Efendi: Anatolu’da Mudurnu

kazâsına tâbi‘ Çini nâm karyedendir. İslâmbol’da Sinân Ağa câmi‘i kurbünde binâ etdikleri dârü‘l-hadîs sâhasında medfûndur.

el-Mevlâ Sun‘ullâh-ı Hamîdî: Yalvaç nâm kasabada Şeyh Abdülkerîm’in oğludur. Sun‘î tahallüs etmeğile şöhret bulmuşdur. Kesegendede civârında medfûndur. İlm-i inşâda mâhir eş‘âr-ı dilâvîzi reşk-endâz-ı silki’l-cevâhirdir.

el-Mevlâ Rıdvân Efendi: Üngürüsü‘l-asl ve Hırvadü‘n-nasl idi. Akşehir’de Fazlullâh Efendi terbiyet-gerdesi idi. Yigirmi yılda deryâ-yı ulûm olup cümle ulemâyı imtihâna da‘vet eder bir zekiyyü‘t-tab‘ kimesne idi. Kesegendede civârında bir muhteşemâne mermer sandûka ile Rıdvân Efendi ravza-i Rıdvân’da âsûde oldu.

el-Mev[lâ] Şeyh Edhemzâde: Tirevîdir. Edirnekapusu hâricinde Beğlerbeği Çeşmesi kurbünde Çevizli Soffa nâm mahalde medfûndur. Cemî‘i ulûmda mahâreti olduğundan gayrı meşâyih-i izâmlar ile ülfet edüp ilm-i ledünne mâlik bir sâlih ü âbid kimesne idi.

el-Mevlâ Zeynel‘abidîn: Bursevîdir, Kesegendede civârında medfûndur. Ser-halka-i erbâb-ı fühûm ve ten-perver sâhib-i şühûm ve ilm-i fıkıhda lâ-nazîr idi.

el-Mevlâ Ahmedî: Bursevîdir. Hayrî tahallüs eder âbdâr pâkîze eş‘ârı vardır. Sinân Paşa medresesine mutasarrıf iken ecel sinânına uğrayup fevtine târîh güfte-i Fâ’izî:

Ede Ma‘bûd Hayrî‘ye rahmet.

Sene 1025.

Hâfız Ahmed Paşa nedîmlerinden idi.

el-Mevlâ Mahmûd Niksârîzâde: Çelebidir. Edirnekapusu hâricinde vâlideleri cenbinde defn olundu. Hadîdü‘l-lisân, cerîü‘l-cinân bir bahr-i ma‘ânî ve bir çelebi-i nûrânî idi ve Niksârî tahallüsü ile hayli latîf eş‘ârı vardır.

el-Mevlâ İsmâ‘îl: Amasiyyevîdir Kesegendede civârında medfûndur. Fazîlet ve ilmiyye ile meşhûr kimesnedir ve sâhib-i kerem Tay-cenâb idi.

eş-Şeyh Abdülkerîm Emîn: İştibîdir. Üç def‘a hac edüp Yemen’de niçe bin meşâyih ile hem-sohbet olup İslâmbol’da vâsıl-ı cinân oldukda Fethiyye Mehemmed Paşa’da vâkı‘ zâviye sâhasında medfûndur. Târîh-i güfte-i Kisbî:

Geçdi İştibî Emîn.

Sene 1015.

Şehr-i İştib’de câmi‘ ve hânları ve hammâmı ve dekâkînleri ve

zâviye imâreti ve Üsküb'de bedâsteni ve dükkânları vardır.

el-Mevlâ Şemseddîn Ahmed el-Ensârî eş-şehîr Monlâ Ahmed Efendi: Âzerbâycân'da Karabâğ Gence'sindendir. Hazret-i Şeyh Vefâ câmi'i hareminde medfûndur. Niçe kerre ziyâret etmişizdir.

el-Mevlâ Arabzâde Abdurra'ûf: Cemî'i menâsıbı imtihân ile almışdır. Selîmiyye kurbünde Kovacı mescidi hazîresinde âsûdedir.

el-Mevlâ Memikzâde Mehemmed Efendi: Amasiyye-i gâsiyedendir. Kayınatası Nişâncı Paşa câmi'i hazîresinde medfûndur. Fuzalâ-yı asr ve ilm-i şi'irde şâ'ir ü mâhir idi.

el-Mevlâ Seyfullâh: Hamîdîdir. Karaman kurbünde müstakil bir türbe-i münevverde medfûndur.

el-Mevlâ Bostânzâde Efendi ism-i şerîfleri Mustafâ'dır. Şehzâde câmi'i hareminde reh-güzâr üzre pederleri yanında medfûndur, sulehâ-yı ümmet idi.

el-Mevlâ Bıyıklı Süleymân Efendi: Edirnekapusu hâricinde medfûndur. *Rahmetullâhi aleyh*. ***[108b]***

el-Mevlâ Kâtibzâde Zeynel'âbidîn: Pederleri Koca Mahmûd Paşa'nın kâtibi olmağile Kâtibzâde derler. Şeyh Vefâ câmi'inde medfûndur. Cümle kütüb-i mu'teberelerin Vefâ câmi'ine vakf edüp hakîr kitâb-ı *Mültek*â'yı ve kitâb-ı *Kûhistânî*'yi hâfız-ı küttâbdan alup kırâ'at etmişdik.

el-Mevlâ Şemseddîn: Selîm-i halîm Hân hocası olan Atâullâh Efendi'nin mahdûm-ı mükerremidir. Bu dahi Şeyh Vefâ türbesi hazîresinde âsûdedir.

el-Mevlâ Nefeszâde Mustafâ Efendi: Emîr Buhârî tekyesi kurbünde medfûndur.

el-Mevlâ Osmân Beğ ibn Mehemmed Paşa ibn Ahmed Paşa ibn Dukaginzâde: Pederleri Mısır vâlîsi olup Mısır'da câmi'i vardır. Ammâ kendüler ulemâ sınıfından olup niçe medâris ve menâsıblar zabt edüp âhir Âşık Paşa haremine âşık olup bîçâre Osmân anda yatup seng-i mezârı nişângâh-ı tîr-i du'â-i ehl-i derûndur. *Kuddise sırruh*.

Ziyâretgâh-ı **eş-Şeyh Beyânî**: Tuna sâhilinde Ruscuk nâm kasabadandır. İlm-i şi'irde ve ilm-i tasavvufda nazîri yokdur. İslâmbol'da zâviyesi sâhasında mestûrdur.

eş-Şeyh Abdüllatîf: Şeyh Vefâ civârında medfûndur. Mahrem-i esrâr-ı nihân ve bâğbân-ı riyâzü'l-cinân idi.

eş-Şeyh Yuluk Mehemmed: Hamîdî'dir. Alî Paşa-yı tahkîk hareminde müstetirdir.

Sultân Ahmed Hân asrında merhûm olan kibâr-ı ulemâların ziyâretlerin beyân

eder *Ve’s-selâm*.

el-Mevlâ Nâmî: Sâdât-ı kirâmdandır ve ferzend-i Stanbul’dur. Târîh:

Güm oldukda dehr içre nâm u nişânı

Bir eksikli dedi vefât etdi Nâmî.

Sene (–).

Edirnekapusu hâricinde hâk-âlûddur.

el-Mevlâ el-fâzıl ve el-üstâdü‘l-kâmil **Abdülhalîm Efendi**, **ya‘nî Ahîzâde Çelebi**: Bunlar Ebussu‘ûd-ı Sânî‘dir, diller ile medh olunmaz. Târîh-i güfte-i Hâşimî:

Cinân ola Ahîzâde Efendi’nin câyı.

Sene 1013.

Târîh-i diğer,

İrtahale’l-ulûm ba‘de’l-halîm.

Sene 1013.

Pâkîze eş‘ârı vardır. Halîmî tahallüs eder.

el-Mevlâ Akçalı Bekir Efendi: Nâzlı, Nâzlı‘dandır ammâ nâzilden değildir. Seng-i mezârı üzre mevtine târîhdir:

Şüden Bû Bekr Efendi vâsıl-ı Rab.

Sene 1013.

Edirnekapusu hâricinde Gûr kazanlar ve Türbedârlar tekyesi yanında bir soffa üzre medfûndur.

Bu mahalde olan türbedârânlarda Ebü‘l-feth Gâzî‘den berü ne kadar bin a‘yân-ı kibâr defn olundu ise sene-be-sene ve rûz-merre sicillâtlara kayd etmededir. Cümle müte‘ayyin ehl-i kubûrlar ism [ü] resimleri ile mastûrdur. Zîrâ ba‘zı zamânda makâbir hudûdları da‘vâsı olup fermân ile sicillâtlarına mürâca‘at olunur. Acâyib tevârîh-i mevtâdır, gûyâ bu hakîrin *Seyâhatnâme*‘sidir. Ammâ ol sicillâta nazar olunsa kıyâmetden bir nişândır. Cümle mevtâyı bu gûne tahrîr etmek bir diyârda ve bir pâdişâh memleketine mahsûs değildir kim garîb temâşâdır.

el-Mevlâ Abdülvehhâb Efendi: Küçük Tâceddîn Efendi’nin ferhunde ahteridir. Dâhil-i sûrda Sarıgürz mescidi hazîresinde âsûde gavvâs-ı bahr-i ma‘ânî idi.

el-Mevlâ Rıdvân Efendi eş-şehîr Salıncak Rıdvân: Zâl Paşa huddâmlarından olup *Ravza-i Rıdvân* ile meşhûrdur. Edirnekapusu’nda

medfûndur. Nâz u na‘îm ile perverde olup nâzikliğiyle reftâr etdüğiyçün beyne’l-ulemâ Salıncak Rıdvân derlerdi. Ammâ cemî‘i muhâverelerde hâzır-cevâb idi.

el-Mevlâ Müftî Mustafâ Efendi ibn Alî: Sarıgürzzâde kayını demeğile meşhûr idi. Târîh-i vilâdeti:

Hayru’l-benîn.

Sene (–).

Târîh-i mevti:

Çeküp Câmî mey-i mevti demiş âh eyleyüp târîh

Benim fülk-i vücûdum rûzgârı geldi yaprakdan.

Sene (–).

Ve Tırhala kurbünde kasaba-i Fenâr’da tilmîzi olan {Şeyh} Habîb Efendi Müftî Mustafâ Efendi fevtini istimâ‘ edüp bu gûne târîh demişdir:

Küntü ed‘û lehu bi-enne lehu

İndenâ rabbe Cenneti’l-me’vâ

Hâtifün kâle fîhi târîhen

Edhalallâhu rûhahu fîhâ. Sene (–)

Sultân Mehemmed câmi‘inin haremine muttasıl hânelerinin mukâbilinde medfûnlardır. *Rahmetullâhi aleyh.*

el-Mevlâ Şeyh Mehemmed Çelebi ibn Sun‘ullâh Efendi: Kurretü‘l-uyûn-ı ulemâdır. Atbâzârı kurbünde Hüsâm Beğzâde mescidi hazîresinde medfûndur. Mahdûm-ı mezkûr, salâh-ı hâl ile meşhûr halîm ü selîm bir zât-ı kerîm çelebi idi. ***[109a]***

el-Mevlâ Mustafâ Efendi: Sultân Ahmed Hân’ın hocası idi. Sultân Selîm türbesi hazîresinde müte‘ârif-i mezâr, fâ’izü‘l-envâr ve gavta-zen-i deryâ-yı rahmet-i Perverdigâr olmuşdu. Hulvü‘l-lisân, hâlisü‘l-cinân, sâfî mevâd, pâk-i‘tikâd kimesne idi. Bu hakîr her sabâh derse giderken elbette rûhıyçün birer Fâtiha-ı şerîf tilâvet edüp ubûr ederdim.

el-Mevlâ Cünûnî İsmâ‘îl Efendi: Fâzıl u kâmil ü âlim ve şâ‘ir ü mâ‘ir kimesne idi. Cemî‘i keyfile âlûde olduğundan kendüye cünûn galebe edüp üç sene dârü’ş-şifâ zencîri mansıbında makyûd olup şarâb-ı asâ ile aklı başına gelir şekilli oldukda bu şi‘iri demişlerdir:

Başka bir gûne cefâ eylerise her mûsâ

Geçemem çember-i geysû-yı mutarrâsından

pesendîde ebyâtdır. Zî-akl olan idrâk edüp demeğe kâdir değildir. Ba‘dehu ifâkat bulup cemî‘i menâhî ve me‘âsîden tâ’ib ü tâhir olup

maraz-ı tâ‘ûndan merhûm olup Kesegendede civârında âsûdedir.

el-Mevlâ İbrâhîm Hüsâmzâde: Germiyanî Hüsâmzâde’dir kim bu hakîrin akrabâlarındandır. Çârşenbebâzârı‘nda Mehemmed Ağa câmi‘i kurbünde Şerîfe Hâtûn mescidi sâhasında medfûndur. Mevlânâ-yı merkûm, efrâd-ı ulemâdan ma‘dûd zât-ı şerîfi kâmil vücûd idi. Şerîfî mahlası ile şi‘iri ve kâbil-i kabûl pâkîze eş‘ârı var idi. *Kuddise sırruhu*.

el-Mevlâ Abdullâh Abdülkerîmzâde: Nişâncı Mehemmed Paşa harеminde mestûrdur.

el-Mevlâ Mehemmed Mu‘arrefzâde: Koğacı mescidi harеminde medfûndur.

el-Mevlâ Küçük Mustafâ Efendi: Kurşumlu Türbe’de medfûndur. *Rahmetullâhi aleyh*.

el-Mevlâ Mehemmed Fehmî Çelebi: Kınalızâde Fehmî Çelebi’dir kim vilâdetine târîh: *Mehemmed fahr,* sene 972 vâkı‘ olmuşdur. İntikâl etdükde hâs [u] âm namâzın Sultân Mehemmed câmi‘inde yevm-i arifede kılup na‘ş-ı Mehemmed Fahrî kayınatası Nişâncı Paşa câmi‘i hazîresinde defn olundu. Fevtine târîhdir:

Bin sûz-i derdile dedi târîh Hâletî

Gitdi adem diyârına Fehmî gibi vücûd.

Sene 1004.

el-Mevlâ Abdülkâdir eş-şehîr **Kadrî Çelebi**: Su‘ûdî Efendi’nin mes‘ûdü‘l-vürûdudur. Karaman kurbünde kayınatası Beğzâde Efendi civârındaki Mi‘mâr Sinân mescidi sâhasında medfûndur. Mevtine târîh-i Tabîbî:

Etdi Kadrî Çelebi azm-i bekâ.

Târîh-i diğer,

Gitdi hayfâ bilinmedi Kadri.

Sene (–).

Arabî ve Fârisî eş‘âr, ızhâr-ı iktidâr eylemiş bir fârisü‘l-hayâl idi.

{Ve Şehzâde câmi‘i kurbünde Rüstem Paşa türbesi ve Eski Husrev Paşa türbesi ve Topkapu’nun iç yüzünde Ahmed Paşa türbesi bu üç aded türbe-i pür-envârlar Mi‘mâr Sinân’ın kârıdır. Ve dahi Yenibâğçe kurbünde Şâh Hûbân türbesi ve Edirnekapusu hâricinde Ahmed Paşa türbesi dahi Usta Sinân kârıdır}.

el-Mevlâ el-a‘zam Mehemmed bin Mustafâ ya‘nî Bostânzâde Efendi: Şehzâde câmi‘i harеminde şâhrâha nâzır manzarası dâhilinde pederleri Mustafâ Efendi cenbinde medfûndur. Sinn-i şerîfleri altmışa

yetmiş idi ve çâr-yârî idi. Zülâl-i amîmü‘l-feyz-i Perverî ve deryâ-yı ma‘ânî idi.

el-Mevlâ Mehemmed Remzîzâde: Meşâyih-i izâmdan Mü’eyyedzâde Hacı Efendi duhter-i pâkîze-ahterinden vücûda gelmişdir. *Kâmûs-ı Ahterî* hıfz edüp ilm-i lügatda bahr-i amîk idi. Koğacı mescidi hareminde medfûndur. Fusahâ-yı büleğâ şâ‘ir idi.

el-Mevlâ Yahyâ bin Pîr Alî bin Nasûh eş-şehîr Nev‘î Efendi: Medrese-i Dâhil’e dâhil oldukda Seyfî Çelebi bu târîhi demişdir. Târîh:

Dedi ahbâb cem‘ olup târîh

Geldi Nev‘î Efendi Dâhil’e ha. Sene 991.

Bu dahi ehline târîhdir:

Er gibi çok sevdiğim Nev‘î Efendi er gibi.

Sene 993.

Târîh-i diğer:

Nev‘î Efendi aldın ehliyyetinle sahnı.

Sene (–).

Sultân Murâd-ı Sâlis’in Şehzâde Mustafâ Hân’ına hoca oldukda târîhdir:

Aşkıyâ târîhini edüp hitâb

Hâce-i şehzâde oldu dediler.

Sene (–).

Cemî‘i ulûmda tekmîl-i fünûn edüp yetmişden mütecâviz mücelled kitâbı vardır. {Târîh-i *Şerh-ı Fusûs* min te’lîf-i Nev‘î Efendi:

Tamâm oldukda ol şerhin Fedâyî-i senâ-güster

Dedi târîhini: Şerh-i Füsûs-ı Nev‘î-i kâmil.

Sene (–).}

Âhir dâr-ı âhirete intikâl edüp Şeyh Vefâ hazretleri câmi‘i hazîresinde kutb-ı cihân eş-Şeyh Şa‘bân Efendi cenbinde medfûndur. Târîh-i güfte-i Keşfî Manastırî:

Yerün cennât ola Nev‘î Efendi.

Diğer târîh-i Vahdetî Bağdâdî:

Adem gülzârını cây etdi Nev‘î.

Sene 1007.

Târîh-i ıslâh-ı fakîr:

Cinân gülzârını cây etdi Nev‘î.

el-Mevlâ sultânu’ş-şu‘arâ ve’l-büleğâ **Bâkî Efendi**: Süleymân Hân şu‘arâlarındandır. Mu‘ammer olup Mehemmed-i Sâlis’e erdiler. Hâk-i Stanbul’dan Kargazâdeliğile meşhûrdur, ba‘zı ***[109b]*** zurafâ Gurâbzâde Bâkî dermiş. Mu‘teber dîvânı ve kasâyidi ve muhammesâtı ve müseddesâtı lâ-nazîrdir. Edirnekapusu hâricinde Emîr Buhârî tekyesi kurbünde bir soffa üzre medfûndur. Seng-i mezârında celî hat ile tahrîr olunan târîhi budur, güfte-i Hâdî-i Bağdâdî:

Sultân-ı mülk-i ma‘nî

Bâkî Efendi ya‘nî

Edüp vedâ‘-ı fânî

Dünyâya bin sekizde.

Mevtine lafz u ma‘nen

Târîh dedi Hâdî

Bakî Efendi gitdi

Ukbâya bin sekizde.

Sene 1008.

Diğer târîh-i zîbâ:

Bir seher esdi meğer bâd-ı fenâ

Mevtden Bâkî‘ye erdi râyiha

Câhî-i dâ‘î dedi târîhini

Oku rûh-ı Bâkî içün Fâtiha.

Sene 1008.

Ve Bâkî Efendi civârında **Hattât Abdullâh Kırımî** hazretlerinin seng-i mezârında olan kendü hatları ile sihr-i mübîn mertebesi tahrîr olunan târîhdir kim kerâmetdir. Hayâtında târîhlerin iki tokuz rakamı yazarlar. Ahibbâdan ba‘zısı eydir “Yâ Sultânım bu iki tokuz târîh değildir” derler, buyururlar kim “Bir tokuz yeri dahi alıkodum, fevtimizden sonra bir tokuz dahi yazup sene 999 ola” derler. Şâhrâh üzre bir soffada medfûn olup ziyâretgâh-ı temâşâgâh-ı hattâtân bir hatt-ı garîbdir.

eş-Şeyh Hazret-i Sünbül Efendi: Kocamustafâpaşa hareminde medfûndur. Târîh:

Cennete azm eyledi pîr-i azîz.

Sene 936.

{Diğer târîh-i Sünbül Efendi:

Eyledi bostân-ı zühdün sünbül ü me’vâya azm.

Sene 936}.

eş-Şeyh Hazret-i Ya‘kûb Efendi: Bunlar dahi ol harem-i muhteremde âsûdedir. Mahdûmları Sinân Çelebi lisânından târîhdir:

Gitdi kutb-ı rûzgâr.

Sene 979.

eş-Şeyh Ebûsa‘îd ibn Şeyh Sun‘ullâh: Tebrîz kurbünde kend-i Kürkerân’dandır. Süleymân Hân ile Tebrîz’den bile gelüp merhûm oldukda Şeyh Vefâ civârında türbe-i pür-envârının atebesi üzre mastûr olan kıt‘adır:

Çün Şeyh Ebûsa‘îd merhûm

Zîn (…) fenâ bi-âb-ı rû şüde

Ez beski vefâ nümûd bâ-halk

Meydân-ı Vefâ ez ân-ı û şüde

eş-Şeyh Ramazân Efendi: Muhakkık Alî Paşa hareminde medfûndur.

eş-Şeyh Sarhoş Balı Efendi: Tirevîdir, Kurşumlu Türbe’de medfûn olup türbesinin derîçesi üzre bu mısra‘ mastûrdur, târîh-i {Sâ‘î}:

Fenâ câmı ile Balı Efendi mest idi geçdi.

Sene 1040.

el-Mevlâ Kınalızâde Alî Efendi: Nişâncı Paşa câmi‘i hazîresinde medfûndur. Târîh:

Kadı-ı asker-i İslâm-ı güzîn

Ol Alî nâm reîsü‘l-fuzalâ

Nakl edicek dediler târîhin

İrtihâl eyledi kutbü‘l-ulemâ.

Sene 979.

eş-Şeyh Muslihiddîn eş-şehîr bi-Nûreddînzâde: Filibe kurbünde Nesi (?) nâhiyesinde Anbârlı nâm karyeden zâhir olup Süleymân Hân’ın na‘şını Seğitvar’dan bile götürüp kendüler dahi Kocamustafâpaşa hareminde medfûn olup fevtine târîh:

Vâ-şeyh Sene 981.

el-Mevlâ Mü’ezzinzâde Mahmûd Efendi: Edirnekapusu’ndan taşra bir sed üzre medfûndur.

el-Mevlâ el-A‘zam Sinâneddîn Yûsuf bin Hüsâm bin el-

Abbâs: Sonisa kasabasındandır, der-livâ-i Amasiyye. Muhaşşî lakabıyla mülakkabdır. Sarıgürz mescidi hazîresi mütevârî hâk-i amber-âsâda medfûndur. Ulemâ-yı Rûm'un Kemâl Paşazâdesi ve Ebussu'ud'dan sonra bu Muhaşşî Sinân Efendi fuzalâ-yı dehrdendir. *Kuddise sırruhu*.

el-Mevlâ Mehemmed Çelebi ibn Sinâneddîn: Bunlar dahi pederleri cenbinde medfûnlard[ır].

el-Mevlâ Kâmî Efendi: Edirnevîdir. Sahn-ı Semâniye olduğuna târîhdir:

Mübâre bâd Kâmî sahn-ı izzet.

Sene 966.

Âhir-i kâr âhirete intikâl edüp Edirnekapusu hâricinde bir soffa üzre medfûn olup seng-i mezârında merkûm olan târîhdir:

Dilâ yüz kodu hâke Kâmî nâgâh.

Sene (–).

el-Mevlâ el-fâzıl Şemseddîn Ahmed eş-şehîr bi-**Kadızâde**: Pederlerinin türbesi bâbına *El-hayru fîhi* deyü târîh yazar. Zürefânın biri dahi tas[h]îh edüp *Lâ hayre fîh* yazar. Ve bu Şemseddîn Kadızâde, şeyhülislâm iken merhûm olup Küçük Karaman reh-güzârlarında türbe-i pür-envârlarında medfûnlardır.

el-Mevlâ Mehemmed Nûrullâh eş-şehîr Ahîzâde Efendi: Yemiş iskelesinde câmi'leri hazîresinde medfûndur. Seng-i mezârında târîhi:

Ahîzâde ukbâya azm eyledi.

Sene 989.

Bu hakîr Evliyâ'nın ibtidâ seyâhate me'zûn olduğumuz bunların câmi'-i şerîfinde niyyet-i i'tikâf ile hâb-âlûd iken Hazret-i Risâlet'i ve Çar-yâr-ı bâ-safâyı gördüğümüz bunların helâl mâlıyla binâ etdüği câmi'-i ***[110a]*** pür-envârıdır.

el-Mevlâ (–) Ahaveynzâdeler eş-şehîr Hoca Çelebi: Fevtine târîh:

Bu iki sadra geldi nakkâd iki bürâder.

Sene 1015.

el-Mevlâ el-fâzıl Fuzayl ibn el-Mevlâ Alî el-Cemâlî: Lafz-ı *fâzıl* vilâdetlerine târîhdir. Murâd Hân-ı Sâlis'de fetvâyı teklîf etdiklerinde kabûl etmeyüp sene (–) târîhinde intikâl edüp Zeyrekbaşı seddi üzre pederlerinin (pederlerinin) kubbesi içre hâk-i pâ-yı pederinde defn ederken pederlerinin pâ-yı sa'âdeti kefenden taşra nümâyân olup mâbeynden elli tokuz sene mürûr etmişken pâ-yı şerîfi ter ü tâze

müşâhede olunmuşdur. *Kuddise sırruhu.*

Ve bu türbe-i pür-envârda bir mekteb-i sıbyân-ı ebcedhân vardır. Her sabâh birer hatm-i şerîf tilâvet olunur.

el-Mevlâ Hüseyin ibn Muhaşşî Sinân Efendi‘nin mahdûm-ı mihteridir. Sarıgürz’de pederlerinin mescidi sâhasında âsûdedir ve salâh-ı hâl ile müsellemdir.

el-Mevlâ es-Seyyid Mehemmed el-Fâzıl ibn Mehemmed en-Nakîb eş-şehîr bi-Ma‘lûlzâde, târîh-i güfte-i Peyâmî:

Rahmete vâsıl oldu Nakîb.

Sene 993.

Zencîrlikuyu kurbünde vâlidelerinin dârü‘l-kurrâlarının hazîresinde medfûndur. Monlâ-yı azîz, Azîz ismine mazhar olmağile beyne’l-ulemâ ve’ş-şürefâ şerîfü‘n-nefes idi.

el-Mevlâ Hüseyin eş-şehîr Sadrî Çelebi: Şehr-i İştibdendir. Mevtine târîh:

Gitdi Sadrî cihân-ı fânîden. 993.

Ne mahalde medfûn idiği ma‘lûmum değildir.

el-Mevlâ el-fâzıl İvaz Efendi eş-şehîr bi-Manavkadî: Alâ’iyye livâsında Manavgad nâhiyesindendir. Eğrikapunun iç yüzünde bir latîf câmi‘i ve medrese ve dârü‘l-hadîs-i rûşeni hareminde medfûndur. Târîh:

Bursa‘ya vâlî oldu Manav. Sene 983.

Sultân Murâd-ı Sâlis ile letâyifâtı ve te’lîfâtı çok bir sebük-rûh yârândan zarîf kimesne imiş. Târîh-i intikâli:

Vahîdün kazâ nahbehu.

Sene 994.

el-Mevlâ Mehemmed bin Şeyh Mehemmed bin İlyâs eş-şehîr Çivizâde: İslâmbol hâkidir. Zeyrekbaşı‘nda câmi‘i hazîresinde başka mezâristânı vardır. Târîh-i mevlûdu güfte-i Hâverî:

İnnehü hayru’l-veled.

Sene (–)

Ve mevtine târîh:

Dedi Sâ‘î-i Dâ‘î intikâli sâline târîh

Çivizâde Efendi bu cihândan eyledi rıhlet.

Sene 993.

Ve pederleri fevtine târîh:

Mâte zübtetü‘l-hükkâm.

Sene 954.

el-Mevlâ Mustafâ Mehemmed: Birgi şehrindendir. Azm-i dârü‘n-na‘îm-i câvidânî edüp Edirnekapusu hâricinde Kemâl Paşazâde ile Emîr Buhârî tekyesi mâbeyninde bir soffa-i ravza üzre medfûndur.

el-Mevlâ Mehemmed bin Seydî Ahmed bin Üveys bin Ahmed bin Mahmûdü‘l-Bagavî: Cedleri *Tefsîr-i Bagavî* sâhibidir. Kendülere Gürz Seydîzâde derler, hasîbü‘n-nesîb çelebidir. Fünûn-ı şettâya mâlik musannıf u mü’ellifdir. Kadıçeşmesi’ne muttasıl pederlerinin mektebi hazîresinde medfûndur.

el-Mevlâ Ahîzâde Hasan Çelebi: Vilâdetine târîh: *Fazlullâh,* sene 976. Ve evlâdı târîhi:

Hüsnü‘l-hulk Hasan. Sene (–).

Pederleri câmi‘i sâhasında âsûdedirler.

el-Mevlâ Seyyid Murtazâ: Livâ-i Karaman’da Beğşehrindendir. Edirnekapusu bîrûnunda mestûrdur. Gazûb u lecûc kimesne idi. Âhir günc-i ibâdet ihtiyâr edüp halkdan munkatı‘ idi.

el-Mevlâ Mustafâ: Uzun Hasan Efendi’nin mahdûm-ı ercümendidir. Cinânî Efendi tahallüs eder. Mevtine târîh:

Kıldı rıhlet Cinânî Efendi âh. Sene 999.

Tekmîl-i mevâd etmiş müverrih-i âlem Türkî ve Fârisî tevârîhleri makbûl-i enâmdır.

el-Mevlâ Bitli Alî Efendi: Şeyhülislâm Çivizâde Şeyh Mehemmed Efendi’nin bürâderi Defterdâr Abdî Çelebi’nin mahdûm-ı kihteridir. Çehârşenbebâzârı‘nda Tavâşî Mehemmed Ağa câmi‘i kurbünde vâlideleri Şerîfe Kadın mescidi sâhasında medfûndur.

el-Mevlâ el-a‘zam Zekeriyyâ Efendi: Ankaravî‘dir ve şeyhülislâm-ı güzîndir. Hayâtî Çelebi mevtine târîh demişdir:

Füc’eten Zekeriyyâ Efendi geçdi hemân.

Sene 1010.

Selîm-i Evvel câmi‘i kurbünde inşâ etdikleri dâ[r]ü‘l-hadîs civârında vâkı‘ şifâ[ha]ne(?) içinde medfûndur. Ne gûne gavvâs-ı ma‘ânî idüği ism-i şerîflerinden ma‘lûmdur. Ve bunlar Murâd Hân-ı Râbi‘‘de müftî olan Yahyâ Efendi’nin pederleridir ve yedi aded telâmîzleri dahi şeyhülislâm olmuşdur. ***[110b]***

el-Mevlâ Nâmî Nişâncı Paşa: Boyalı Mehemmed Paşa derler. Târîh-i güfte-i Sâ‘î Çelebi:

Dedi ihvân-ı safâ fevtine târîh ne ola

Dediler vâsıl-ı Hak oldu Nişânî Paşa.

Sene 1001.

Kesegendede kurbünde câmi‘ine muttasıl türbesinde medfûndur ve bu târîh türbe atebesi üzre mastûrdur.

el-Mevlâ Abdülkerîm eş-şehîr Deli İmâm: Ma‘nisavîdir. Mevtine târîh:

Vâsıl-ı cennet-i Hak oldu İmâmü‘s-Sultân.

Sene (–).

Kira nâmında Yahûdî avretin bu katl etdirdi ve katline târîh: *gazâ* lafzıdır, sene 1008. Mezkûr İmâm Okmeydânı‘nda tekye önünde medfûndur.

el-Mevlâ Tâcbeğzâde Nişânî mevtine târîh:

Dedi târîh fevtine Vâlî

Âh fevt oldu Tâcbeğzâde. Sene 996.

Mahmûdpaşa’da beddâvî şerbetcisi dükkânının mukâbilinde tarîk-i âmma nâzır bir demir pençere içinde pederi cenbinde medfûndur. Meşhûr-ı âfâk hattât-ı dîvânî olan Tâczâde bunlardır. Ammâ bu Tâcbeğ merhûm olduğu gün şâ‘ir **el-Mevlâ Sûzenî Efendi** merhûm olup Tâc ile Sûzenîzâde musallâda cenâzeleri kılınup Sûzenî Edirnekapusu hâricinde medfûndur. Mevtine târîh, güfte-i Hayâtî:

Sefer kıldı bugün fânî cihândan Sûzenîzâde.

Sene (–).

Meşâyih-i izâm ve sulehâ-yı kirâm **eş-şeyh Süleymân Efendi**: Diyârbekrîdir. Şem‘-i mihrâb-ı mücâhede, gark-ı deryâ-yı müşâhede, mazhar-ı sâhib-i kerem bir kerâmât-ı aliyye sâhibi sâlih merd idi.

eş-Şeyh {**Seyyid**} **Muslihiddîn Efendi**: Meşâyih-i Halvetiyye’de Merkez Muslihiddîn Efendi’nin halîfesi ve dâmâdıdır. Sene (–) târîhinde Yenikapu hâricinde kendüler binâ etdüği zâviyesinin hazîresinde Merkez Efendi türbesi cenbinde kendülere mahsûs türbelerinde medfûndur.

{**Menâkıb-ı Pîr Merkez Efendi**}: Ve pîr-i azîzi Merkez Efendi hayâtda iken fukarâsına buyururlar kim “Şu yerde bir kerre secde ederken zîr-i zemînden bir sadâ geldi kim, ‘Ya Şeyh ben şu yerde yedi bin yıl mahpûs bir kırmızı-gûn zülâlden lezîz bir aynü‘l-hayâtım senin sebebinle vech-i arza çıkmağa me’mûrum ve beni Cenâb-ı Bârî maraz-ı hummâya mübtelâ olanlara dâ’-i devâ halk etmişdir. Elbette beni bu hapsden halâs eyle’ deyü zîr-i zemînden böyle bir sadâ geldi. Gelin ey

ahibbâ sizinle şu seccâdemiz mahallinde bir hafr kazalım” deyüp *bism-i İlâh* ile ibtidâ {kendiler} zemîne bir püşt-i pâ urup {ba‘dehu} cümle fukarâ üşüp bir bi’r-i mâ kazarlar kim hâlâ ahmerü‘l-levn bir ayn-ı azîmdir. Bu âb-ı hoş-güvârı üç kerre ale’s-sabâh tahte’l-kahve tenâvül etmeden nûş etseler bi-emrillâh hummâ-yı rub‘dan ve hummâ-yı muhrikden halâs olur. Merkez Efendi ayazması nâmıyla meşhûr-ı âfâk bir câh-ı mâdır.

eş-Şeyh Hazret-i Ekmeleddîn Efendi: Ayas Paşa huddâmlarındandır. Tarîk-i Halvetî‘de Süleymân Efendi halîfesidir. Sofular hammâmı tekyesi sâhasında medfûndur. Azîz-i mezbûr esrâr-ı irfân ile meşhûrdur.

eş-Şeyh Selâmî Mustafâ Efendi: İznikîdir. Edirnekapusu hâricinde Emîr Buhârî tekyesi hazîresinde medfûndur.

eş-Şeyh Ahmed Buhârî: Unkapanı kurbünde hânesi cenbinde kendülere Murâd Hân-ı Sâlis binâ etdüği türbe içinde âsûdedir. Mücerred [u] bî-ayâl, fânî meşreb, ehl-i hâl azîz idi. *Kuddise sırruhu*.

eş-Şeyh Ahmed Sâdık: Vilâyet-i Buhârâ‘dan Taşkendi hâk-i pâk[in]dendir. Üç kerre İslâmbol’dan ve üç kerre diyâr-ı Belh’den piyâdece hacca gidüp İslâmbol’a geldikde Emîr Buhârî zâviyesinde medfûndur. Mevtine târîh-i Sâ‘î:

Dirîğâ Taşkendî derdile yüz koydu tofrağa

Anın tek kanı bir şeyh-i muhakkık âlim u fâ’ik

Vefâtın kör kaç aytur Sâ‘î-i Dâ‘î anın târîh

Vebâdın keçdi Sünnî Nakşıbendî Ahmed-i Sâdık.

Sene 994.

Özbek kişisi olmağile târîhi dahi Çağatayca denmişdir.

Diğer târîh-i Misâlî Çelebi:

Ahmed-i Sâdık Efendi gitdi dünyâdan meded.

Sene 994.

Bir şeyh-i fâzıl ve mürşid-i kâmil idi. *Kuddise sırruhu’l-azîz*.

eş-Şeyh ser-çeşme-i mecâzibûn **Hazret-i Na‘lıncı Dede**: Hâk-i Bergama’dandır. Zamân-ı hayâtında Unkapanı‘nın iç yüzünde Azebler câmi‘i çârsûsunda bir dükkânçede na‘lıncılık edermiş.

{**Menâkıb-ı Na‘lıncı Dede**}: Kendülerden sonra Abdî Çelebi postuna geçüp ömründe tîşe-i Habîb-i Neccâr urmamış iken üstâd na‘lıncı olur. Ammâ bunlar dahi mecâzib-sıfat imişler. Hâsıl-ı kelâm bu dükkân na‘lıncı dükkânından gayrı bir şey olmazdı.

Hikmet-i Hudâ sene (–) târîhinde Unkapanı‘nda Süğlün Muslı sultânı sarâyından bir ihrâk-ı azîm zâhir olup târîhi (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–). Hakîrin hâne ve dükânları ihrâk olup tâ Eskiodalar’da karâr edüp mezkûr Na‘lıncı Memi Dede dükkânının ***[111a]*** cânib-i erba‘asındaki dükkânlar serâpâ ihrâk bi’n-nâr olup mezkûr Dede dükkânı cümle tahtadan iken bir levhasına aslâ zarar isâbet etmeyüp içinde olan Na‘lıncı Hüseyin Çelebi:

“Benim dedem dükkânıdır, ben bunda yanarım içinden çıkmam” deyü ol âteş-i Nemrûd içinde kalup na‘lıncı yonkaların dükkândan taşra atarken câ-be-câ esbâbı ve sakalı yanardı. Bi-emrillâh Unkapanı‘ndan tâ Vefâ Meydânına varınca âteş-i azabdan bir sahrâ-yı bî-pâyân olup bu dükkân meydân-ı mahabbetde kalup cümle halk temâşâsına gelüp âlem-i hayretde kalırdı. Mezkûr Hüseyin Çelebi gûyâ ihrâk görmemiş gibi ol şiddet-i hârda ve ol kesret-i gubârda dükkânda oturup na‘lın işlerdi. Su’âl edenlere,

“Benim dedemin postu döşendüğü dükkândır” deyü cevâb edüp tebessüm ederdi.

Ba‘de’l-ihrâk dükkânlar zî-kıymet olmağile Küpeli nâm bir Yahûdî attâr bu dükkânı mütevellîsinden bir kaç akçe ziyâde kirâsıyla miftâhın alup mezkûr Na‘lıncı Hüseyin Çelebi’yi dükkândan çıkarup Yahûdî girdiğine ahâlî-i mahalle hazz etmediler. Âhir Yahûdî dükkâna girüp kepengleri küşâde edem derken kepengi Yahûdî zabt edemeyüp başı üzre kepeng düşü[p] Yahûdî‘nin başı hurd olup mürd oldu.

Merre Hüseyin Paşa ağalarından bir vezîr ağası ve Hacı Subaşı gelüp keşf edüp Yahûdî‘nin lâşe-i murdârın ol dükkânçe-i mübârekden kaldırup yine Na‘lıncı Hüseyin Çelebi’ye dükkânı verdiler. *Allâh âlim ü dânâdır*.

Bu Hüseyin Çelebi dahi bir sulb-i büdelâ meşreb halîm ü selîm bir mübârek âdem idi ve Na‘lıncı Memi Dede hazretlerinin türbedârı idi. Bu hakîrin semtinde olmağile cümle ahvâlâtına vâkıfım, mazanna-i kerâme bir halûk kimesne {idi}.

Ammâ eş-Şeyh Na‘lıncı Memi Dede Sultân cezbe-i İlâhiyyeye mazhar ve âteş-i cân-sûz ile hâkister olmağın mezkûr ihrâkın içinde türbe-i pür-envârı kalup kubbe-i pür-nûrunun kurşumu âteş-i Nemrûd’dan erimediğinden mâ‘adâ civârında olan Hacı Kâsım hânesi ve Mehemmed Çelebi hânesi dahi bi-emrillâh halâs olup meydân-ı harâbistânda kalup bizzât Murâd Hân kendüler gelüp temâşâ ve azîzi ziyâret edüp fukarâlarına tasadduklar ihsân eyledi.

Bu Na‘lıncı Dede tekyesi Süğlün Muslı sultânı sarâyına muttasıl Harâccı mescidi mukâbelesinde bir kubbe-i âlîdir. Dede Sultân bizzât anda medfûnlardır kim zamân-ı sohbetlerinde sâkin olup ibâdet

etdükleri künc-i mihnethâneleri imiş. Merhûm olduğu gece Sultân Murâd-ı Sâlis'in vâkı'asına girüp

"Murâd cenâzemi Ebü'l-feth'de kılmağa hâzır olup yine beni hânemde defn edüp üzerime bir kubbe ve bir tekye ve bir çeşme inşâ et kim dünyâda elli bir sene su içmedim" deyü menâm-ı pâdişâha girüp ale's-sabâh Murâd Hân, Sultân Mehemmed câmi'inde Dede'nin cenâzesine hâzır olup sâ'ir ümmet-i Muhammed gibi nevbet ile Murâd Hân teberrüken na'ş-ı Dede'yi iki kerre ketfine alup tâ hâne-i Dede'ye getirüp anda defn ederler. Ba'de'd-defn üzerlerine bir kubbe-i pür-envâr ve bir ayn-ı câriye edüp hâlâ ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır. Pederimizin güftesiyle çeşmeye târîh, (–) (–) (–) (–) ve fevtine târîh,
Bursevî Cinânî demişdir:

Kerd Na'leynî Dede azm-i sarây-ı ukbâ

Emr-i Hak râz-ı ser-i sıdk u safâyî zed lebbeyk

Kademeş râ çü be-vâdî-i mukaddes be-nihâd

Geşt târîh-i vefâteş liye [77]

Sene 1001.

Diğer târîh-i Cinânî:

Gitdi Na'leynî Dede hayf meded ukbâya.

Sene 1001.

Müddet-i ömürlerinde sayf [u] şitâda na'leyn geyerlerdi. Gerçi mecâzib-sıfat imiş ammâ sözleri sırr-ı esrâr-ı rumûz ve sînesi mahzen-i künûz idi.

eş-Şeyh Şa'bân-ı Sânî: Bu dahi Kastamonu hâkindendir ve Büyük Şa'bân Efendi halîfesidir. Şeyh Vefâ câmi'i hareminde medfûndur. Gayrı evsâfları ma'lûmumuz olmamağile hadîs: [78] mazmûnu üzre olmasın içün gayrı menâkıbı tahrîr olunmadı.

eş-Şeyh Ya'kûb el-Helvayî: Pîr Alî Dede halîfesidir, Bozdoğan kemeri altında medfûndur.

eş-Şeyh Fethullâh Şâmî: İdrîs-i Halvetî halîfesidir. Şeyh Vefâ türbesi civârında medfûndur.

eş-Şeyh Ni'metullâh: Lügat sâhibidir. Belîde-i Sofya-i ***[111b]*** sâfiyedendir ve tarîk-i Nakşıbendî'dir. Edirnekapusu hâricinde Emîr Buhârî tekyesi sâhasında medfûn diyâr-ı Acem'dendir. *Lügat-ı Halîmî*'yi, Selîm-i Evvel ile Mısır fethine gitdükde bir sene Şâm'da meştâ edüp anda te'lîf etmişdir. Âlimâne pâkîze eş'ârı vardır.

eş-Şeyh Sinân Efendi: Yenikapu hâricinde bir soffa üzre medfûndur. Her bâr masrû'lar ziyâret ederler.

el-Mevlâ Mehemmed bin Abdülvehhâb ibn Abdülkerîm: Ulemâ-yı ârif-i billâh idi. Edirnekapusu hâricinde Kemâlpaşazâde kurbünde medfûndur.

el-Mevlâ el-fâzıl Mustafâ eş-şehîr Bostân Efendi: Tire şehrinde bir tâcir-zâdedir. Edirnekapusu hâricinde medfûndur. Fazîlet-i bâhire sâhibi ve ahlâk-ı hamîdesi bir vech ile ta‘bîr ü tavsîf olunmaz.

el-Mevlâ Atâullâh bin Ahmed: Kasaba-i Birgi’dendir. Cenâzesi namâzın Ebussu‘ûd Efendi, Süleymâniyye câmi‘inde edâ edüp Şeyh Vefâ câmi‘i sâhasında âsûdedir. Mevtine târîh: *Hatt-ı Mollâ,* sene 979.

el-Mevlâ Sinâneddîn: Sarhan Akhisârındandır. Edirnekapusu hâricinde Emîr Buhârî tekyesi kurbünde âsûde-hâldir.

el-Mevlâ Muhterem Efendi: Taşkendîdir, Ayasofya’da hânesi kurbünde medfûndur.

el-Mevlâ Niksârîzâde Mehemmed Efendi: Edirnekapusu hâricinde pederi cenbinde medfûndur.

eş-Şeyh Mehemmed Dede: Hâk-i İslâmıbol’dandır. Yedikulle kurbünde zâviyesi sâhasında müstetirdir.

eş-Şeyh Yorgancı Emîr Efendi: Şehr-i Gîlân’dandır. İslâmbol’da Ebâ Eyyûb-ı Ensârî ile şehîd olan ecdâdların ziyârete gelüp Gül Câmi‘ kurbünde Sirkeci tekyesi’nde ecdâdlarının hâk-i amber-pâkine yüz sürüp kendüler dahi ol şühedâların ve niçe Ashâb-ı güzînin içinde medfûndur.

el-Mevlâ Kara Nişâncı hısımı Şâh Mehemmed Efendi: Yine Nişâncı Paşa câmi‘i hareminde medfûndur.

el-Mevlâ, **el-fâzıl**, **el-âlim**, **el-âmil Kemâleddîn Mehemmed bin Ahmed eş-şehîr bi-Taşköprüzâde**: *Şakâyık-ı Nu‘mâniyye* sâhibi Taşköprüzâde Efendi’nin mahdûm-ı mükerremidir. Sultân Osmân ile Hotin gazâsına bile revâne olup Boğdan’da Yaş şehri’nde yaşı tamâm kuruyup meyyitin araba ile Nehr-i Tuna üzre İshâkca cisrinden sırât-ı müstakîmi ubûr etdirüp Tolça nâm kal‘a zeylinde rahmet deryâsında gasl edüp ol deryâda kadırga ile İslâmbol’a getirüp Cübbealîkapusu’ndan na‘şın geçirüp Âşık Paşa hareminde peder-i büzürgvârları cenbinde gunûde kılındı. Pâk-nejâd [ü] melek-nihâd ve selîmü‘l-kalb musannıf ü mü’ellif kimesne idi.

el-Mevlâ Nişânîzâde Seyyid Mehemmed Efendi: Sene 1025 de merhûm olup Emîr Buhârî zâviyesinde medfûndur. Ulûm-ı târîhde ve ba‘zı fünûnda dahi te’lîfâtları vardır. Hattâ *Mir’atü‘l-Kâ’inât* nâm tevârîh anındır ve Gınâyî Çelebi tercüme etmişdir.

el-Mevlâ Mehemmed Kudsî: Nişâncızâde Efendi’nin ferzend-i ercümendidir ve Emîr Buhârî hazretlerinin dâmâdına dâmâd olan

Abdüllatîf Efendi'nin duhterzâdesidir. Osmân Gâzî ile Leh seferine bile gidüp meşakkat-i râhdan müşevveşü'l-hâl oldukda izn-i şehriyârî ile avdet edüp yolda merhûm olup cedd-i âlîleri Emîr Buhârî hazretleri hazîresinde defn olundu. *Rahmetullâhi aleyh*.

Fevtine târîh, güfte-i Emîr Alî Efendi:

Rûh-ı Kudsî cennete buldu vusûl.

Sene 1029.

(–) (–) (–) târîhidir:

Rûh-ı Kudsî ede arşı me'vâ.

Sene 1041.

el-Hatîb Zâkirî: Kocavîdir. İslâmbol'a gelüp Şeyh Nûreddînzâde Efendi hidmetlerine vâsıl olup hânkâh-ı azîzde niçe yıllar zâkir u şâkir olmağile Zâkirî tahallüs edüp iştihâr bulmuşdu. Ve kavl-i edvâr üzre ilm-i mûsıkîde gûyâ Abdullâh Fâryâbî kendüleri idi. Hakîr Evliyâ

Gülşen-i vahdetde dâ'im açılup cân bülbülü

zikrin anlardan istihrâc etmişdim.

Ba'dehu devlet-i Sultân Mustafâ Hân'da Kazancılar câmi'ine hatîb olup bir gün vakt-i zuhr ezânın, iktizâ hasebiyle minâreye o örf izâfetiyle çıkup ezân-ı mâhûr okurken hemân bir caylak murgı âşiyânından pervâz urup Zâkirî Efendi'nin başından ol imâmesin kapup minârenin tâ zirve-i a'lâsında alem üzre koyup alem üzre bir alem olup halk-ı âlem temâşâ ederlerdi. Kâmil bir hafta durup pâdişâh ma'lûmu olup Zâkirî Efendi huzûr-ı Mustafâ Hân'a varup sergüzeşt-i destârın nakl edüp ol gece mevlûd-ı şerîf ve niçe ilâhiyyât ve zikr-i tesbîh tilâvet ***[112a]*** edüp Mustafâ Hân bunlara bir kîse altun ihsân etdükde,

"Şununla borçları edâ edüp techîz [ü] tekfî[n]inize dahi masrûf eyleniz" buyururlar. Hikmet-i Hudâ gûyâ keşf etdi. Andan Zâkirî Efendi hânesine geldikde bir rîh-ı akîm zâhir olup minârenin zirvesinde destârı zemîne düşer. Ol gece tâc-ı devleti zemînde yatup ertesi gün kendüler füc'eten merhûm olup bedürüstî tâc-ı devleti başından gidüp cemî'i âşıkân cenâzesine hâzır olup Kazancılar câmi'i sâhibi Monlâ Hayreddîn hazretlerinin cenbinde medfûndur. Mazanna-i kerâme hâl-sâhibi bir sebük-rûh kimesne idi. Hâlâ bilâd-ı Rûm'da ehl-i tevhîdler mâbeyninde zâkirân ve şâkirânların âğâze etdikleri savt ve zecel ve zikir ve tasnîfât ve ilâhiyyât cümle Zâkirî Efendi'den münteşir olmuşdur. *Rahmetullâhi aleyh*. Mevtine târîh, güfte-i (–):

.....(1 satırlık yer boş).....

el-Mevlâ, **el-merhûm Mehemmed bin Receb Efendi**: Murâd Hân-ı Râbi' ulemâlarındandır ve hâk-i tayyibe-i İslâmbol'dandır. Hâtûnu

mel‘ûne, semm-i helâhil yedirüp İmâm Hasan gibi şehîd olup Eğrikapu hâricinde medfûndur.

el-Mevlâ Şeyhzâde: Edirne kurbünde Akçakızanlık nâm belîde-i meşhûredendir. İslâmbol’da merhûm olup Kesegendede civârında medfûndur. Merhûm ka‘b-i şâmih ilm [u] irfân ile mümtâz idi.

el-Mevlâ el-ma‘rûf Alî bin Abdürra’ûf: Sünbüle-i vücûdu diyâr-ı Zengibâr’dan idi. Sultân Bâyezîd câmi‘i hazîresinde Okcular’a nâzır bir revzen dâhilinde medfûndur. Celî hat ile Atâyî Çelebi güftesiyle târîhdir:

Meskeni Mollâ Alî‘nin cennet-i a‘lâ ola.

Sene 1033.

Monlâ-yı âdil, kazâsında câsım, fazl-ı kazâda seyf-i sârım idi.

eş-Şeyh Hazret-i Kesegen Dede: (–) (–) asrında aşk-ı ilâhî ile âlûde ulu sultândır. Hâlâ ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır. Mekâbirinde ehl-i hâl rivâyetleri üzre Sahâbe-i kirâmdan ve şühedâdan ve gayrı a‘yân-ı kibârdan kırk elli bin mazanna-i kerâme kimesneler medfûndur derler. Başka bir cebbâne-i münevverdir. Eğer bu dergâhda medfûn olan kibâr-ı kümmelînin seng-i mezârları târîhleri ile ziyâret etdiklerimiz tahrîr etsek başka bir mücelled kitâb olur. Ammâ yine bu garâfede,

el-Mevlâ Mehemmed bin Yûsuf eş-şehîr Bahşı Efendi: Vilâyet-i Hamîd belîdelerinden Isbarta şehrindendir. Hakkında (–) zâde hicv-gûne Etrâk lehcesi ile “Deli Bahşı gadı oluyor” deyü bir muhammes etmişdir. Ammâ kendüler bir sebük-rûh âlüfte ve âşüfte meşreb bir merd [ü] ferd idi. Âhir bin otuz üç hilâlinde gülşen-i hayâtı varağı hâke düşüp Kesegen Dede mekâbirinde medfûndur. *Rahmetullâhi aleyh*.

el-Mevlâ Bostânzâde Küçük Mehemmed Efendi: Kayınataları Nişâncı Mehemmed Paşa câmi‘i hazîresinde âsûdedir. Monlâ-yı müşârün-ileyh ecdâdlarından âlim u fâzıl ve hüsnü‘l-ahlâk, tayyibü‘l-ağrâk, elsine-i selâsede şi‘ir [ü] inşâya kâdir fasîhü‘l-lisân ve bedî‘ü‘l-beyân idi.

el-Mevlâ Mehemmed bin Abdülganî: Cenâzesinin namâzın Sultân Mehemmed’de deryâ-misâl cemâ‘atle kılunup Âbid Çelebi mescidi hazîresinde medfûndur ve mîl-i mezârı nişângâh-ı tîr-i du‘â-yı ehl-i derûndur. Müddet-i ömrü târîhi, tahlîl tarîki üzre ârifler:

Bî-günâh vâkı‘dır. 56 sene

ve târîh-i intikâlleri:

el-Cennetü mesvâhü.

Sene 1036.

el-Mevlâ Abdülkerîm Çelebi: Sahîhü‘n-neseb ulemâ ibn

ulemâdır. Edirnekapusu hâricinde pederleri cenbinde âsûdedir. Ammâ yegâne-i asr idi. *Kuddise sırruhu*.

el-Mevlâ Kınalızâde Abdurrahmân Çelebi: Tırhala'da vücûda gelüp Kesegendede civârında âsâyiş-i ikâmet etdi. Bir halûk ve halîm ü selîm vücûd-ı mükerrem idi.

el-Mevlâ Mehemmed Sâdık: Ya'nî Sıdkı Çelebi derler. Manav Tâc olan Efendi'nin mahdûmudur. Mâderi tarafından Muhaşşî Şeyhzâde Efendi nesebine nisbeti vardır. Dâhil-i sûrda (–) Muhaşşî Şeyhzâde ecdâdı yanında medfûndur.

el-Mevlâ el-kâmil ve's-sadr el-fâzıl Abdullâh Efendi bin Alî ibn Abdullâh bin İlyâs bin Şeyh Mehemmed bin İlyâs eş-şehîr Alî Çelebizâde'dir: Avâm-ı nâsda Bitlicezâde demekle meşhûrdur. Târîh-i vilâdeti, *Fazl-ı ilâh'dır,* sene (–). Dâhil-i kal'ada Şerîfe Kadın ***[112b]*** mescidi hareminde ol azîz pederleri cenbinde medfûndur. Monlâ-yı merhûm vâsıtatü'l-akl, ulemâ-yı fuhûl, mecma'u'l-bahreyn, cevâhir-i ma'kûl u menkûl usûl [u] fürû'da yegâne-i asr idi. *Kaddesenallâhu bi-sırrıhi'l-azîz.*

el-Mevlâ Kecdehân Abdullâh Efendi: Bilâd-ı Karaman'da Gafiryad nâm kasabasındandır, sene (–) hilâlinde terk-i fânî edüp Koğacı Dede mescidi mukâbilinde dârı civârında medfûndur. Merhûm fukarâya nâfi' bir pîr-i edîb mütevâzı' merd-i mürîd idi.

el-Mevlâ Ahmed Efendi mahdûm-ı Şeyhülislâm Hüseyin Efendi eş-şehîd: Sene (–) târîhinde bu Ahmed Efendi dağdağa-yı câh-ı celâl edüp irtihâl etdi. Vâlid-i mâcidleri medreseleri civârında i'dâd etdikleri türbede medfûndur. Târîh:

Dedi târîhini Atâyî anın

Rûhuna rahmet eyleye Allâh.

Sene (–).

el-Mevlâ, **el-fâzıl**, **el-kâmil Mustafâ Efendi ibn Azmîzâde**: Hâletî Çelebi derler. Asrında sultân-ı şu'arâ idi. Niçe mücelled te'lîfâtları vardır ve *Dîvân-ı Hâletî* gâyet mu'teberdir ve rubâ'iyyâtda bî-bedeldir. Hattâ bu Hâletî hâlet-i nez'de bu kıt'ayı bi'l-bedâhe demişlerdir. Kıt'a,

Mahzûn oluruz kaçan kim dil-şâd olsak

Vîrân oluruz kaçan kim âbâd olsak

Şol murg-ı hümâ perver-i aşkız biz kim

Dama düşeriz kafasdan âzâd olsak.

Âhir dârü'l-hadîs-i Süleymâniyye iken hadîsi âhir olup azm-i bakâ-yı huld-i berîn edüp hâneleri kurbünde binâ etdikleri mektebi Mühürdâr(?)

Ahmed Çelebi mâl-ı firâvân harc edüp evkâf-ı azîm ile dâr-ı kurrâ etdüği dârü‘t-ta‘lîmin sâhasında medfûndur. Mevtine târîh:

Kesbî târîhin dedi ol fâzıl-ı nazm-âverin

Adne kıldı azmi geçdi Azmîzâde Hâletî.

Sene 1040.

Monlâ-yı nâmdâr ferîd-i sadef-i rûzgâr, hâme-i tahrîri, Mânî-çehre-i küşâ-yı ma‘ânî idi. Bî-hisâb te’lîfâtından mâ‘adâ rubâ‘iyyâtına göre zamânemiz şu‘arâları {nazîre} diyememişlerdir. El-hak reşk-i revân ve binâ-yı murabba‘-ı tarh-ı zîbinde Nizâmî ve müzekkir-i ma‘nâ-yı hûr maksûrât-ı fi’l-hıyâm vâkı‘ olmuşdur. Tarz [u] tarh-ı Acemâne bir vâdî tarh eylemişdir kim garîb lehce-i mahsûsa elfâzdır.

eş-Şeyh Sultân-ı Melâmiyyûn Hazret-i Kapanî Mehemmed Efendi: Ve dahi Geysûdâr Mehemmed Efendi derlerdi. Zîrâ pâ-bürehne ve ser-bürehne olup geysûları mergûle mergûle ve fetîle fetîle pîç u pîç ham-be-ham kâkül-i perîşân bir dervîş-i zîşân olduğundan Geysûdâr lakabıyla meşhûr-ı âfâk bir kutb-ı istihkâk kimesne idi. Sayf [u] şitâda bir beyâz İmroz kebesinden gayrı *“Lâ-cübbete velâ-sivâllâh”* deyü destinde bir teberi eksik değil idi. Gelibolu etrâfındandır derlerdi. Ammâ Peçuy-ı Sirem mânend-i bâğ-ı İrem taraflarında akrabâları kabaniçeli ve kopçalı çakşırlı âdemler gelüp Unkapanı‘nın iç yüzünde Arabacılar meydânı önündeki (–) Paşa mektebinde sâkin olurlardı. Akrabâları dahi atları ve donları ile anda olurlardı. Ve bizzât kendüleri dahi lehceleri Boşnak lisânı üzre fesâhat ü belâğat sâhibi olup tekellüm eder.

Konya’da Erlizâde hazretlerinden inâbet edüp ba‘de cezbe-i ilâhîye mazhar olup mecâzibûn [u] harâbâtî erenlerinden olup geysûdâr olmuşdu. Niçe yıllar vâdî-i televvünde temekkün ve mahv-âsâr ta‘ayyün kılup mânend-i encüm Geysûdâr Mehemmed Efendi demekle şöhret-şi‘âr olmuşdu. Kırk sene semtimizde sâkin olup hattâ bu fakîr tevellüd etdüğimiz mahalde sağ kulağımıza ezânı Sun‘ullâh Efendi ve sol gûşumuza menkûş içün bu Geysûdâr Mehemmed Efendi ezân okumuşdur. Anıniçün aşinâlığımız ezelî olduğundan rûz-merre cemî‘i ahvâlâtlarına ve niçe yüz keşf [u] kerâmâtlarına vâkıf olmuşuz.

Cümleden biri **Menâkıb-ı Kapanî Mehemmed Efendi**: Bir gün bu hakîr âlem-i sabâvetde Unkapanı‘nın iç yüzünde kuyumcu dükkânlarımızda sûre-i (–) [79] âyetin tilâvet ederken Kapanî Efendi gelüp bu âyeti istimâ‘ edüp “Allâh Allâh” dediler. Derhâl berber dükkânında Güleşciler tekyesi şeyhi Pehlivân Alî Halhâlî zâhir olup bizim dükkân önünde Geysûdâr’ı görünce bir na‘raya rehâ buldurup eydir:

“Ey dost, Şâhımız Şâh Alî‘dir kurbân olsun Şâh ***[113a]*** Hüseyin’e cânım, başım top eyleyüp geldim belâ meydânına, Kerbelâ Meydânı‘dır meydânımız” deyüp Kapanî Mehemmed Efendi’ye temennâ edüp dest-

bûs edince hemân Kapanî Efendi eydir:

“İnşâ’allâh Dervîş Alî bu ânda murâd [u] maksûduna erüp şehîdân-ı deşt-i Kerbelâ savâbına bu yevm-i âşûrâda nâ’il olursun” {deyü} elindeki çoçtura kumkumadan Dervîş Alî‘nin eline vurup Dervîş Alî ol câmdan bir kaç nefes çekdi ve bir kerre na‘ra edüp uryân olup berber dükkânına girince Kapanî Efendi hakîre {eyitdi}:

“İşte [80] âyeti mahalli geldi yine tekrâr oku” derken anı gördük Dervîş Alî kaçarak bizim dükkânımız önüne gelince berber dükkânından Hacı Ahadoğlu nâm bir yiğit dal-bıçak gelüp Dervîş Alî‘yi memesi üstünden urup şehîd etdi. Hemân Kapanî {Mehemmed Efendi Dervîş Alî‘ye eydir:}

“Kerbelâ şehâdetin buldun mu? [81] âyetine mazhar oldun mu?” deyüp gitdi.

Hemân pederimiz merhûm,

“Bire şu Hacı Ahadoğlu’nu dutun” deyüp huddâmlarımız derhâl kâtil-i mezbûrun girîbânın devşirüp Yeniçeri Ağası Şehîd Hasan Halîfe’ye götürüp ba‘de’s-sübût Ahadoğlu’nu dahi Ağakapusu’nda esâmesin çalup zindânda katl edüp çardak önünde gece ile deryâya atdılar. Peder, Dervîş Alî‘yi Güleşciler tekyesi bâğçesinde defn etdiler. Dervîş Alî‘nin okuduğu ebyâtlarına mutâbık cevâbları Kapanî Mehemmed Efendi keşf edince ân-ı sâ‘atde zuhûr etdi. *Alimallâh* böyle vâkı‘ olmuştur.

Menâkıb-ı dîğer: Bir kerre Vezîr-i a‘zam Receb Paşa Kapanî Mehemmed Efendi’ye Unkapanı meyhâneleri içinde elinde çoçtura şarâbıyla râst gelüp,

“Dede bize du‘â eyle” dedükde Kapanî derler kim,

“Sıhhat-i bedenle ye iç, sıç gine ye, gine iç, âhir sıç” derler.

“Â Dede bu du‘â değildir bunu kabûl etmem, dahi bir himmet-i âlî eyle” dedükde,

“Hâlâ vezîr-i a‘zamsın pâdişâh olacak değilsin, ey imdi bu du‘âyı kabûl etmedinse ye iç sıçma” der. Ba‘dehu sadrıa‘zam yedi gün hâli mükedder olup tabî‘ati yübûset üzre olur.

“Bire meded Dede’yi bulun” der.

Derhâl Geysûdâr’ı bulup bir kere dest-i şerîfiyle Receb Paşa’nın vücûduna {el} sürüp ol sâ‘at Recep Paşa renc-i inkıbâzından halâs olur. Ve,

Menâkıb-ı sâlis: Bir gün Sultân Murâd’a varup eydir:

“Murâd Çelebi Unkapanı‘nda Süğlün Muslı sultânı hâlan üç günden sonra pek müflise olsa gerek, ana elli kîse imdâd eyle, onunu [evini?]

meremmât edüp borcuna versin” deyü ricâ eder. Murâd Hân “N’ola” deyü cevâb eder, bu cevâbı Kapanî niçe a‘yânda dahi söyler.

Hikmet-i Hudâ üçüncü gün Muslı Paşa sultânının sarâyından bir âteş-i azîm zâhir olup hemân sultân pâ-bürehne firâr edüp cân halâs edüp bir ânda mâl-ı firâvândan ayrılup müflise oldu. Bu gûne niçe keşf [ü] kerâmetleri bî-nihâyedir.

Âhir Geysûdâr sene (–) târîhinde geysûların târumâr edüp dâr-ı ukbâda karâr edüp yine sâkin olduğu tekyesi sâhasında tarîk-i şâhrâha nâzır bir revzen dâhilinde medfûn olup ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır. Mevtine târîh:

.....(1 satırlık yer boş).....

eş-Şeyh Hazret-i Ömer Efendi Şeyh-i Câmi‘-i Dragoman: Üsküb kurbünde Dabra nâm kasabadandır. Tercümân şeyhi Abdülmü’min Efendi’den inâbet edüp ba‘dehu yerine seccâde-nişîn oldu ve hacc-ı şerîfden gelüp sene (–) târîhi Şa‘banında yine âzim-i kıblegâh tahtırevân-ı tâbût ile âlem-i âhirete revâne oldu. Tercümân tekyesi hazîresinde medfûndur. Sebeb-i mevti, kendi katırı depdi derler. *Rahmetullâhi aleyh*.

Azîz-i merkûm hâfız-ı Kelâm-ı kadîm ve hamele-i Furkân-ı azîm, meclis-i hirmen-i va‘zı kân-ı cevâhir ve her mesâ’ili müşkil-küşâlığa kâdir bir deryâ-yı amîk ve bir ummân-ı bahr-i tahkîk idi. *Kuddise sırruhu*.

eş-Şeyh Hüseyin Lâ-mekânî: Budin kal‘ası mukâbilinde Tuna aşırı kal‘a-i Peşte içindendir. Tarîk-i Bayramiyye’den tekmîl-i fünûn edüp âhir terk [ü] tecrîd olup İslâmbol’da Şâh Sultân câmi‘i hareminde uzlet-nişîn olup sabâh-ı ömrü vâsıl-ı revâh olup zâviyesi kurbünde medfûndur. Hamd-i Hudâ bu azîzin şeref-i sohbetleri ile müşerref olmuşuzdur.

Azîz-i merkûm Lâ-mekânî lakabıyla meşhûr ***[113b]*** dervîş-i ehl-i fenâ, hâne-berdûş âl-i abâ bir merd-i kâmil ve ârif-i billâh, âlim u âmil pâk-dâmen kimesne idi.

eş-Şeyh Hüseyin Doğanî Dede: Sofya-i sâfiye şehri kurbünde Bergofça nâm kasabadan be-dîdâr ve sipâh zümresiyle niçe yıllar küffâr-ı hâksâr ile mutasaddî girdâr olmuşdu. Âhir fenânın bakâsın bulmayup bâkî tarafından haberdâr olmağa tarîk-i Mevlevî‘de karâr edüp Yenikapu tekyesinde otuz sene fakr [u] fâka ile çille-i merdân çeküp tahsîl-i ulûm edüp âhir seccâde-nişîn-i halîfe-i Celâleddîn olup nakl-i *Mesnevî* ve ders-i *Ma‘nevî* ederken sene (–) de intikâl edüp rûh doğanın uçurup tekyesi sâhasında selefî meşâyihler cenbinde âsûde-hâl olup rûh doğanı zîr-i zemînde âşiyân etdi. *Kuddise sırruhu*. Mevtine târîh: (–) (–) (–) (–) (–) (–).

Bu hakîr Evliyâ‘nın zamânında hayâtda olup dest-i şerîflerin bûs edüp du‘â-yı hayrlarıyla şeref-yâb olduğumuz büdelâ ve melâmiyyûn ve mecâzibûndan olan

mazanna-i kerâme hâl sâhibi kimesneleri ayân eder

Evvelâ **Sultân-ı Büdelâ Hasan Dede**: Ebü‘l-feth câmi‘inin Boyacılarkapusu dâhilinde sâkin idi. Eflâke ser-çekmiş kat-ender-kat tabaka tabaka külbe-i ahzânlar binâ etdirirdi. Ammâ aslâ kâbil-i süknâ değil idi. Ol mertebe âlî idi kim Ebü‘l-feth minâresine berâber olup neccârlar dahi fevkinde bir mismâr mıhlamağa cür’et edemezlerdi. Niçe gûne keşf [u] kerâmâtları zâhir olmuşdu. Âhir bir gece bir rîh-ı akîm esüp külbe-i Hasan’ın hüsnün bozup münhedim edüp ale’s-sabâh Hasan Dede’yi savma‘asında kefenini sarılı bulup Kestelzâde yanında defn etdiler.

Ve mezkûr **Geysûdâr Mehemmed Efendi**: *Kuddise sırruhu.*

Ve **Armağanî Mehemmed Efendi**: Kocavîdir. Her kişiye birer tüffâh hedâyâ verdiğinden Armağanî derlerdi. Murâd Hân-ı Râbi‘‘den izin alup sıla-i rahme giderken Üsküdar tarafında bostâncıbaşı cisrinde tâ‘ûn askerinin ervâh-ı tayyibe ve ervâh-ı habîseleri ile buluşup üç gün sohbet edüp İslâmbol’da kim mat‘ûnen merhûm olacakdır kim halâs olacakdır deyü cümlesin yazup defterin yine Sultân Murâd’a verir. Üçüncü gün İslâmbol’a bir vâveylâ düşüp Armağanî Mehemmed Efendi defterinde nice tahrîr olunduysa eyle vâkı‘ olup yedi günde yetmiş bin âdem merhûm olduğu sicille kayd olundu. Ba‘dehu Armağanî Mehemmed Efendi keşf-i râz etdüğinden haz etmeyüp yine Kocaeli’ne varup anda merhûm oldu. *Kuddise sırruhu.*

Ve **Kapanî Deli Sefer Dede**: Unkapanı‘nda Ekmekci Alî Çelebi’nin âteş-i germâ-germli ekmek furununa girüp hâb-ı râhata vardı. Andan çıkup niçe yüz kimesne ile vedâlaşup Unkapanı‘nda kendüyi deryâya atup gâ’ib oldu. Bu ahvâle ahâlî-yi Kapan-ı dakîk vâkıflardır. Yedi yıldan sonra Cezâyir’den Kara Hoca ve Alî Peçenoğlu kalyonları ile Der-i devlete geldiklerinde Deli Sefer Dede anların kalyonları ile bile gelüp yine Unkapanı‘mızda sâkin olurdu. Ammâ bî-zebân olmuşdu. Mezbelistânlarda papuç eskilerinden gayrı bir şey tenâvül etmezdi.

Kara Hoca ve Alî Peçenzâde tevâbi‘leri nakl ederlerdi: “Yedi sene mukaddem bu Sefer Dede’yi Sedde Boğazı‘ndan taşra Bahr-i Muhît üzre bir balığa süvâr olup şinâverlik ederken gemimize alup muvâfık eyyâm ile Cezâyir’e gelirken Sefer Dede süvâr olduğu neheng akîbimizden ayrılmayup biz Cezâyir’e geldikde balık dahi limana girüp kenâra düşüp merhûm olup lâşesin Sefer Dede ricâsıyla defn eyledik” deyü bu kadar ibâdullâh şehâdet etdiler. İşte merhûm Sefer Dede böyle bir âşık-ı serbâz, büdelâ-yı mümtâz idi. Ol sene Unkapanı mahzeninde merhûm olup Unkapanı hâricinde Horosî Dede yanında defn etdiler. *Kuddise sırrahu*.

Ve sârbân-ı râh-ı hakîkat **Yetmiş Guruş Dede**: Budin eyâletinde Şimatorna nâm kal‘a ağasıyken fâtih-i Eğre Sultân Mehemmed ile yedi

kıral yedi kerre yüz bin kâfirler ile katl olundukları sâ‘at bu Yetmiş Guruş ***[114a]*** Dede ricâlü‘l-gayb asker içinde kalup küffâra kılıç urup ba‘de’l-feth tabur {cengin} keşf-i râz etdüğiyçün yedi sene lâl olup yedi yıldan sonra “Yetmiş guruş” kelâmından mâ‘adâ bir kelâm bilmeyüp “Yetmiş guruş” deyü feryâd edüp gezerdi. Yine kobçalı çakşırı ve çekirdekli kubâdî Boşnak pabucu ve kaba kabaniçe ve serhadlı kısa dolama geyüp “Yetmiş guruş” diyerek reftâr ederdi. Ammâ garâyib andadır kim Unkapanı semtinin çamuru İslâmbol içre meşhûrdur, ol kesret-i tînde ve ol şitâda gezerken pabucunun üzerine değil na‘lçasında bir kırât çamur bulunmazdı, tâ bu mertebe pâk ü pâkîze gezüp evkât-ı hamseyi cemâ‘atle edâ ederdi. Sultân Murâd’a

“Yedi günde Revân’ı feth edersin ammâ yine verirsin” deyü feth-i Revân’ı tebşîr etmişdi. Hakîkat yine yedi günde feth olup yine Kızılbaş istîlâ eyleyüp Murâd Hân Der-i devlete gelirken Yetmiş Guruş yetmişe yetmiş iken âhiret hisâbın görüp Zeyrekbaşı‘nda Çivizâde kabristânında Kâ’immakâm Bayram Paşa fermânıyla defn olundu.

Merhûm efendimiz Melek Ahmed Paşa Sultân Murâd ağzından nakl eder. Murâd Hân bir kaç kerre buyurmuşlar kim “Her bâr ordu-yı İslâm içinde Yetmiş Guruş‘un sadâsın istimâ‘ ederim, görün ordu içre kankı haymede sâkindir” deyü su’âl edermiş. Ol ise İslâmbol’da “Vardı Murâd yetmiş guruşa aldı, Murâd yetmiş guruşa {verdi}” deyü feryâd edüp serserî gezmede idi. *Kuddise sırrahu*.

Ve Karaman’da **Eskici (–) Dede**: Ulu büdelâ idi. Cümleden biri Cüvânkapucubaşıya Şâm’a bir pirinc mühür hedâyâ gönderüp ol hafta mühür kendüye varup sadrıa‘zam olup Dersa‘âdet’e geldikde Eskici Dede merhûm olup yine Karaman’da sâkin olduğu mahalde defn olunup Mehemmed Paşa üzerine bir türbe-i pür-envâr inşâ etdiler.

Ve **Na‘lıncı Hüseyin Çelebi**: Azebler çârsûsunda zikri sebkat etmişdir

Ve **Keçeli Dede**: Geysûdâr Mehemmed Efendi halîfelerinden Mevlevî külâhı ve bol yenli kebe cübbe ve ayağına na‘lın geyüp elinde münakkaş keçesiyle a‘yân-ı kibârı devrân edüp keçesine altun ve guruş doldurup ol dahi kırkar ve ellişer yetîmleri cem‘ edüp mâl-ı firâvân bezl edüp mezkûr yetîmlere pâk libâslar geydirüp çeng [u] çağâna ve hây-hû ile ma‘sûmları sünnet etdirüp birer üstâda ve hocaya veyâhûd bir vüzerâ ve a‘yâna hidmete verirdi. Bu hüsn-i hâl ile bir dervîş âdem idi. Bağdâd fethi haberi geldiği gün Ramazân-ı şerîfde merhûm olup Necâtî Beğ mezâristânında defn olundu.

Ve **Uşûm Dede**: Sarrâchânebaşı‘nda idi. Dâ’imâ sükûn üzre summun bükmün gezüp tarîk-i âmda galtân olan bî-ma‘nâ taşları kaldıru[p] şâhrâhı tathîr etmeğe me’mûr idi, kande medfûn olduğu ma‘lûmum değildir. *Rahmetullâhi aleyh*.

Ve **Dîvâne Duhân-keş Dede**: Mecâzibûndan bî-zebân sâhib-i kayalık bir dîvâne idi. Burun otunu içmeğe mübtelâ olup ba‘zı sıbyân burun otudur deyü türâbı avucuna koyup burnundan çeküp günde yüz dirhem türâbı içse çok değildi. Bir kaç kerre kerâmeti zâhir olmuşdur.

Ve **Geysûdâr Seyyid Abdullâh Çelebi**: Selânik mevleviyyetinden ma‘zûl iken Geysûdâr Mehemmed Efendi çoçrasından bir nefes bâde nûş edüp cümle erzâkın terk edüp fakr [u] fâkada kâkül perîşân ser-bürehne ve pâ-bürehne deverân edüp harâbât erenlerinden olmuşdu.

Ve **Geysûdâr Mollâ Mustafâ Çelebi**: Kazancılar câmi‘i müderrisi iken Geysûdâr Mehemmed Efendi’yle ihtilât edüp cemî‘i kitâbların Hayreddîn câmi‘ine vakf eyleyüp bu dahi geysûdâr olup harâbâta yüz dutdu. Ammâ bunlardan gûnâ-gûn hâletler zâhir olurdu kim kürsî nâsıhlarından zâhir olmazdı. Hakîr Tarabefsûn diyârı seyâhatine gitdiğimizde merhûm olup kabr-i şerîfleri ma‘lûmumuz değildir.

Ve Eyyûb’da **Bülbül Dîvânesi**: Yaz ve kış bir kafes ile bülbül gezdirirdi. Mu‘tâd andelîb bahâr eyyâmında feryâd ederken bunun bülbülü hezâr hezârân nağamâtları şiddet-i şitâ vaktinde ederdi. Cümle ahibbânın ta‘accüb etdüği şeydir kim sırr-ı acîb idi. ***[114b]***

Ve Kâsımpaşa’da **Tabak Dîvânesi**: Cemî‘i eyyâmda uryân gezerdi. İslâmbol’un ol şiddet-i şitâsında Okmeydânı‘nda kar içinde yatup la‘l-gûn yanakları arakrîz olup iki elleri ketiflerinde şallak mallak devrân [u] seyrân ederdi.

Yine Kâsımpaşa’da **Boynuzlu Dîvâne Ahmed Dede**: Kocamışoğlu nâm bir yeniçeri hânesinde sâkin idi. Rûz-ı tavîlde Kâsımpaşa salâhânesi cisri üzre oturup âyende ve revendeye,

“Şalla Ka‘be’ye gidesin Ahmed çebu, şalla Ka‘be’ye gidesin Mehemmed çebu” deyü söz atardı. Garâbet bunda kim ömründe görmediği âdemi görünce ism [ü] resmiyle fülân çebu deyü âşinâlık arz ederdi ve yigirmi sene mürûr etmiş âdemi gördükde “Fülân kadının oğlu fülân çebu hoş geldin” deyü ayağa kalkup sıçrayup reftâr ederdi. Koynu ve koltuğu mâl-â-mâl koyun ve sığır ve keçi ve kuzu ve karaca ve sığın ve ceyrân boynuzları ile mâl-â-mâl idi.

Garâbet-i sâlis: Ba‘zı zürefâ tefe’ül niyyetiyle varup “Ahmed kanı benim boynuzum” dedikde hikmet-i Hudâ eğer herîf müte’ehhil ise ehl-i beyti evzâ‘ına göre “İşte senin boynuzun” deyü kimine küçük kimine büyük boynuz çıkarırdı.

Garîbe-i râbi‘: Eğer ol âdem mücerred ise “kanı benim boynuzum” dedükde “dahi senin boynuzun bitmedi” der, aceb temâşâ idi.

Garîbe-i hâmis: Ba‘zı kefere ve Yahûdî tebdîl-i kıyâfet edüp Deli

Ahmed'e bile getirüp bizi gördükde "Fülân çebu fülân çebu" deyü âşinâlık edüp keferelere aslâ âşinâlık etmezdi. Hakîr ve gayrı yârân "Ahmed Dede bunlara âşinâlık etmedi ki" dediğimizde "Gavur Beşe Çufud Ağa" deyü keşf edüp cümle avret yerin açup gazab-âlûd olurdu.

Garîbe-i sâdis: "Ahmed Dede sana bir boynuz vereyim bana bir dandin eyle" desen hemân kıyâma gelüp sağ elinin parmakların silkdikce de leylek kuşu sadâsı gibi parmakları sadâ verüp eyle raks [u] reftâr eder kim gûyâ Rakkâs Zühre'dir ve herkes kendüye bir boynuz hedâyâ getirirler.

Garâyîb-i sâbi': Bir aydan sonra "kanı benim boynuzum" desen hemân elin koyna sokup "işte senindir" deyü verdiğin boynuzu bi-emrillâh çıkarır. Bu dahi garîb sırdır.

Sırr-ı sâmin: Bir âdeme üç kerre biri biri akîbince "Şalla Ka'be'ye gidesin" dese elbette ol âdem Mekke'ye revâne olurdu. Hâsıl-ı kelâm bir sebük-rûh, hoş-likâ yârândan dîvâne idi. Habeş ve Sûdân ve İsvân diyârları seyâhatine düşeli Dîvâne'den haberimiz yokdur.

Ve Galata'da **Papas Dîvâne**: Bu bir mesîregâh kefere idi kim her gören âdem evzâ' [u] etvârından ve reftâr [u] güftârından hazz edüp hayrân kalırdı. Cemî'i a'yân-ı kibârın ma'lûmu bir dîvâne idi. {*Şakanâme*'mizde taklîdi mufassal tahrîr olunmuşdur}.

Ve Rûmeli Hisârı'nda **Durmuş Dede**: Cümle âyende ve revende keştîbânlar gidüp tasadduk birer at verirlerdi. Ba'zı re'îslere sen fülân tarafa gitme fülâna git, dediği yere giden selâmet varup, fâ'ide edüp gânimîn gelirdi, gitme dediği yere giden rahne görüp bî-fâ'ide ya gelir ya gelmezdi. Böyle bir esrâr-ı hafî sâhibi olup durmuş kalmış durulmuş Durmuş Dede idi.

Atmeydânı'nda **Sümüklü Dede**: Dîvâna giden bir âdeme sümük atsa ol gün dîvânda elbette fâ'ideden hâlî olmazdı. Ve eğer bir âdem üzre tükürse dîvânda mu'âteb olması mukarrer idi. Böyle bir hidmete me'mûr meczûb-ı ilâhî idi. Hadîs-i Kudsî: [82] Ve **Elekçi Dîvânesi**: Bî-zebân bir dîvâne idi. Bi-emrillâh elekden gayrı bir şey tenâvül etmezdi. Elbette lekçi avretleri bu dîvânenin yanı sıra gezüp murâd edindiği âdeme işâret edüp ol âdem bir elek alıverüp fi'l-hâl eleği pâreleyüp çemberin atup bürüncüğün helvâ gibi ağzın köpürderek yiyüp çeşm-i mestin süzüp safâ ederdi. Garâbet bunda kim bir hırsıza zindânda cellâdlar işkence etseler ibtidâ ol harâmîye bürüncük yutdurup yine ipile ağzından çıkarırken âdemin zehresi ve ma'îdesi ağzına gelir, harîr bürüncük böyle bir bed şey iken bu dîvâne bürüncüğü nebât-ı hamavî gibi ekl eder, garîb temâşâdır. Yine böyle iken bu dîvânenin bir merd tebevvül [ü] tağayyuz etdüğin görmemişlerdir. *Ve's-selâm.* ***[115a]***

Ve cemî'i zamânda rahm-ı mâderden müştak olduğu gibi uryân

gezüp dünyâ kelâmın etmemişken hâlet-i nez‘den bir gün mukaddem (–) nâm kimesne varup ba‘de’s-selâm “Biri inşâ’allâh gasl edüp techîz ü tekfînimiz helâl [ü] zülâl mâlınızdan alup biri (–) kapunun taşrasında defn eyle. Yürek oynamasına mübtelâ olanlar gelüp ziyâret edüp türâbımdan sehel su ile ezüp içeler, bi-emrillâh şifâ bulalar” deyü vasiyyet edüp câ-yı ma‘hûda varup rûh teslîm eder. Ba‘dehu ol âdem gelüp vasiyyeti üzre defn eder. Hâlâ (–) hâricinde cisr üzre ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır kim hafakân derdine mübtelâlar ziyâret edüp bi-emrillâh şifâ bulurlar. Ammâ

Sultân-ı melâmiyyûn ve büdelâ-yı mecâzibûn mahbûbü‘l-kulûb-ı benî âdem ve mesîregâh-ı her dem Dîvâne Burnaz Mehemmed Çelebi ve eş-şehîr Sabâh Sabâh Delisi: Pederi, fâtih-i Eğre Mehemmed Hân’dan berü (–) ocağında çavuş kethudâsı olup kânûn-ı kadîm üzre yeniçeri ağaları kola bindikde Deli Çelebi pederi dahi bile kol dolaşup kendülere müte‘allik bir mücrim yoldaşları ele girse haps ederdi. Bir gün bu Deli Çelebi pederine elem-zede olup “sabâh ölürsün” der.

Hikmet-i Hudâ vakt-i seherde pederi merhûm olup ol zamândan berü bu Dîvâne Çelebi’ye “Sabâh sabâh” dediklerinde başını taşdan taşa urdukda Hudâ âlimdir, başı Adana kabağı gibi küt küt öter. Ve bir sâhib-i minkârdır kim gûyâ Minkârîzâde kendiler kaçan bir âdeme gazab etse burnundan “pof” deyüp bir konralı(?) lakoz balgam çıkarup atdıkda fakîr-i herîf-i zarîfin üstü sandalozlu balgam olur.

Mesîre-i evvel: Bir kerre bir kaç yârân ile dîvân seyrine giderken râh-ı dîvânda bu dîvâneye râst geldik. Başına bir pâre pâre bostâncı külâhı geyüp omuzunda bir tüfeng kundağı ve altında bir ağaca at gibi süvâr olup elinde licâmı ağaç atın sıçradup gelirken yemîn [ü] yesârında olan ehl-i dükkânlara birer gûne evzâ‘ [u] etvâr gûna gûn şakalar ederek gelüp hemân bir yârânımızın yanından geçerken,

“Sakın atım deper” deyü altında deyenek atın aşağı ucunu yârânımızın ayağına eyle urdu kim yârânımız leng olup,

“Bire gidi deli” deyü bir sille urunca hemân dîvâne elin burnuna koyup âhir dîv burnundan bir fasla sümük yârânımızın çehresine urunca hemân yârânımız,

“Vay gözüm çıkdı” deyü feryâda başladı. Biz dahi,

“Hay gidi dîvâne elinde taş var imiş yârânımızın gözü çıkdı” deyü nazar etdik meğer zâlim dîvânenin burnunda bir aydan berü kaskatı olmuş sümük ile urunca yârânımız balgamı gözünün akı karası zan edüp feryâd ederdi.

“Bire aç gözün bürâder gözün sağdır, urduğu balgamdır taş değildir” dediğimiz yârânımın gözün açup,

“*Elhamdü lillâh* deli balgamı imiş” dedi.

Hakîkatü‘l-hâl tâ bu mertebe yarım akçe tahtası kadar burnu var idi. Ammâ mütekebbir olup burnu büyük değil idi. Sebük-rûh eylece âlem bir dîvâne idi. Ve’l-hâsıl tuz cemî‘i ta‘âmın muslihi olup her ni‘metde bulunduğu gibi bu Burnaz Deli dahi her cem‘iyyet ve her yerde ve her alayda ve dîvânda ve berde ve bahirde bulunup şeb [u] rûz yatmaz uyumaz İslâmbol’u geşt [ü] güzâr eder bir dîvânedir.

Mesîre-i sânî: Bir kerre bu Dîvânenin vâlidesin tütün içerken dutup haps ederler. Bu Dîvâne, Kara Mustafâ Paşa’ya vâlidesi halâsıyçün dîvâna vardıkda Boynueğri Çavuşbaşı,

“Sabr eyle Paşa’nın işi vardır” der, hemân Dîvâne, Çavuşbaşıya,

“Sen bok yeme Paşa beni bekler” dedükde cümle ehl-i dîvân tebessüm ederler. Hemân Mustafâ Paşa Dîvâne’nin feryâdı ve latîfesin istimâ‘ edüp,

“Nedir Çelebi?” der. Hemân Çavuşbaşı mukaddemce hüsn-i ta‘bîr içün,

“Sultânım, Çelebi’nin vâlidesi borçlu olup haps etmişler ıtlâkın ricâya gelmiş” deyince

“Yalan söyler anam borçlu değildir bok yer, anam tütün içerken dutup zindâna kodular, avretler zindânından çıkarup erler zindânına kosunlar zîrâ babam yokdur” deyü ***[115b]*** bu gûne ricâ edüp Çavuşbaşı ile bu gûne münâkaşa etdüğinden cümle erbâb-ı dîvân gülmeden dem-beste ve hayrân olup Kara Mustafâ Paşa hazzından Dîvâne’ye bir avuç atıyye ihsân edüp vâlidesin ıtlâk fermân edüp “Vâlidesin bir âdeme versinler” deyüp kethudâsına tenbîh eder. Zîrâ Kara Mustafâ Paşa merhûm dîvânelere gâyet mu‘tekid idi. Ve,

Mesîre-i sâlisi: Cemî‘i zamânda her kârda bulunmak mu‘tâdı {idi}. Ekseriyyâ mevtâ önü sıra mü’ezzinler ile berâber fodullanup haltıyyât âğâzeler ederek meyyit önü sıra giderek kayığa girüp kürek çekerdi.

Hikmet-i garâyib: Bir gün bu Dîvâne, Nesîm nâm bir Yahûdînin lâşesine üç yüz cuhûd ile râst gelüp hemân Koca Dîvâne, Yahûdîlerin içine girüp başındaki bostâncı külâhın bir Yahûdînin başına geydirüp Yahûdî şapkasın kendü başına geyüp çufud leşi önü sıra mü’ezzinlik ederek ubûr ederken Yahûdîler feryâd edüp,

“Bire Çelebi çufuddur, müselmân değildir” dedikçe kimine balgam kimine sümük atarak kimine muşt urarak Yahûdî tâbûtu altından geçmek murâd edindikde cuhûdların akılları başlarından gidüp tâbûtu şâhrâh üzre bırağırlar. Meğer Yahûdîlerin zu‘m-ı bâtıllarınca bir müselmân, Yahûdî meyyiti altından geçse yâhûd üstünden atlasa ol

meyyit câzû olup ehl-i cehennem ola. Bu hâl üzre lâşe-i Yahûd meydânda kalup âhir Dîvâneyi ba‘zı müslimler bir kaç guruşa sulh edüp yine ba‘de’s-sulh edebde dal-kîr mühmele olup lâşe-i Yahûd üzre sepe sepe işeyüp başında şapka ile firâr etdi. İşte bu gûne bir büdelâ cân idi.

Bu gûne evsâfların tahrîr eylesek bir tomar-ı dırâz olur. Nasreddîn letâyifâtları gibi cümle şakaları mükallidîn ve mudhikîn mâbeyninde meşhûrdur kim a’yân [u] kibâr beyninde fasl olunur. Ammâ tehî dîvâne değildir.

Menâkıb-ı râbi‘: Bir kerre üç gün gece “Kızıl Adalar’da yankın vardır” deyü feryâd etdi. “Dîvâne kelâmıdır” deyü kimse vücûd vermedi. Hikmet-i Hudâ dördüncü sene (–) târîhinde bir ihrâk-ı azîm olup Odunkapusu’ndan tâ Yedikulle kurbüne ve bir tarafı Monlâ Gürânî‘ye varup üç gün üç gecede karâr etdi. Ya‘nî bu mertebe tehî dîvâne değildir. Bu dahi ne cânibde medfûn olduğun bilmeziz.

.....(16 satırlık yer boş)..... ***[116a]***

eş-Şeyh Mehemmed eş-şehîr bi-Kadızâde: Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘‘in şeyhi idi. Belde-i Sâfiye-i Sofya’dan be-dîdârdır. Dragomanî Şeyh Ömer Efendi yerine şeyh olup Ayasofya’da Sofyalı Kadızâde revnak bulup ulemâ-yı zâhirden idi. Kâhîce ehl-i tevhîd sofiyyûna taşcuğaz atardı. Anlar da ana nisbet tahta kakardı. Sultân Murâd ile Bağdâd seferine giderken Konya’da Hazret-i Mevlânâ ziyâretine varmadığından mâ‘adâ varanları men‘ edüp âhir Murâd Hân ziyâret edüp âyîn-i semâ‘ etdirirken,

“Bire meded şeyhi çağırın gelüp bu nây [u] kudümü dinleyüp semâ‘ [u] safâyı görsün” deyü haber vardıkda gelmeyüp âhir-i kâr,

“Ya gelsün {yohsa ayağın kırarım} yâhûd kendüyi bu âsitânede âşbâz ederim” deyü ibrâm [ü] ilhâh ile gelirken âsitâne kapusuna geldükde pâdişâhdan hışmile bir âdem dahi seğirdüp giderken şeyhe ber-sîne nice ururs a şeyh tepesi üzre zîr [ü] zeber olup (–) ayağı kırılup Mevlânâ‘yı ziyâret müyesser olmayup İslâmbol’a ric‘at edüp (–) sene hilâlinde merhûm olup (–) (–) medfûndur.

Ammâ Mi’e başında zuhûr eden meşâyih-i izâmın güzîdesi idi kim bunda olan fesâhat ü belâğat ve zekâvet [ü] necâbet ve fikr [ü] firâset ve talâkat-ı lisân ol asırda bir kimesneye müyesser olmamış idi. Kaçan kim Bâyezîd Hân’dan Ayasofya meşîhatine nakl olunduklarında yevm-i pencşenbeden Ayasofya’da i‘tikâf niyyetiyle yatır âdem bî-hisâb idi. Âlim ü fâzıl olduğundan mâ‘adâ üstâdâne pâkîze eş‘ârı vardır, İlmî tahallüs eder, âşıkâne güftârı vardır.

el-Mevlâ Niksârîzâde Mustafâ Efendi: Âşıkpaşa harem inde medfûndur. Yüz elli altı aded mücelled kütüb-i mu‘tebere nefîs te’lîfâtları vardır.

el-Mevlâ Ak Hüsâmeddîn: Selîmiyye hammâmı cenbinde kendü medresesinde medfûndur.

el-Mevlâ Kara Hasan Efendi: Karesidendir. Emîr Buhârî tekyesi'nde medfûndur. Ulemâ-yı dehrden idi, ammâ dehrî mezhebinden değil idi.

el-Mevlâ Hurrem Çelebi el-Cemâlî: Aksarâylıdır. Kemâlpaşazâde kurbünde medfûndur. Müverrih-i âlem ve zû-fünûn âlim bir kimesne idi.

el-Mevlâ İbrâhîm bin Ni'metullâh ibn Rûşenîzâde: Eğrikapu hâricinde medfûndur.

el-Mevlâ Küçük Tâceddîn İbrâhîm Çelebi: Diyâr-ı Hamîddendir, yegâne-i zamân idi. Edirnekapusu hâricinde Emîr Buhârî zâviyesinde âsûde-hâldir. *Kuddise sırruhu*.

el-Mevlâ Sinâneddîn bin Yûsuf el-Hatîb: Süleymâniyye câmi'inin imâmı ve hatîbi idi. Evkât-ı hamseyi Süleymâniyye'de kılup câmi'den taşra çıkmaz. Cemâ'atin hadd [ü] pâyânı yok idi kim Sinân Efendi'nin hitâbetin ve imâmetin ve hoş-elhân ile Kur'ân-ı azîmi tilâvet etdüğin cemâ'at-i kesîre istimâ' etmeğiçün câmi'de i'tikâf niyyetine mâl-â-mâl idi. Kabr-i şerîfi Selîm {Hân} câmi'i kurbünde Koğacı Dede mescidi sâhasında medfûndur.

eş-Şeyh Hazret-i Sultân-ı fukarâ Muslihiddîn ibn Hazret-i Şeyh Vefâ: Âşıkpaşa türbesinde medfûndur. *Kaddesenallâhu bi-sırrıhi'l-azîz rahmetullâhi aleyh*.

Dîde-dûz-ı sahâyif-i âsâr u iber olan erbâb-ı nazara müstetir değildir kim silsile-i aliyye-i meşâyih-i kirâm bi-hasebi'l-meşârib bir kaç şu'beye mensûb olup zikr-i cehri ihfâ hasebiyle tarîk-i Nakşıbendiyye ve tarîk-i Halvetiyye'ye münkasımdır. Ve Halvetiyye tarîki bir kaç tabakaya münkasımdır.

Ammâ *Et-tarîku ilallâhi bi-adedi enfâsi'l-halâyık* [83] mazmûnu üzre niçe bin tarîk vardır. Ammâ cümleden tarîk-i kadîm, tarîk-i Muhammediyye'dir. Andan tarîk-i Nakşıbend ve Halvetiyye ve Bayramiyye ve Vâhidî ve Zeyniyye ve Mevleviyye ve Rûşenî ve Gülşenî ve Bektaşî ve Ni'metullâhî ve Nûrbahşî'dir ki şöhre-i şehr olan bunlardan mâ'adâ yüz kırk tarîkdir. Cümleye ser-çeşme, tarîk-i Nakşıbend'dir kim Hazret-i Ebûbekir es-Sıddîk'a müntehîdir. Bir fırkası tarîk-ı Vâhidî'dir kim Hazret-i Ömer'e müntehîdir. Ve bir tarîki dahi Zeyniyye'dir, Hazret-i Osmân'a müntehîdir. Ve bir tarîki dahi Halvetî'dir kim tarîk-i Celvetî andan ayrılmışdır kim Hazret-i Alî'ye müntehîdir.

Ammâ şehr-i İslâmbol'da ibtidâ tarîk şeyhi olan Habîb-i Karamanî hazretleridir. Merhûm olup Eyyûb Sultân mukâbelesinde Südlüce nâm kasabada Ca'fer-âbâd tekyesi kurbünde medfûndur. Zamân-ı

hayâtlarında yetmiş bin mürîde mâlik idi.

Ba‘dehu yerine halîfesi Şeyh Üveys hazretleri Kocamustafapaşa tekyesi’nde şeyh oldu. Tekye-i kadîmdir kim kefere asrında kızlar manastırı idi. Sene (–) târîhinde Hârûnu’r-Reşîd İslâmbol’un nısfın sulh ile feth edüp tekye ve kal‘a binâ edüp yine ***[116b]*** ba‘de’l-feth Ebü‘l-feth Gâzî tekye edüp ba‘dehu Bâyezîd-i Velî vüzerâlarından Koca Mustafâ Paşa câmi‘ ve imâret inşâ etmeğiyle Mustafâ Paşa derler.

Ba‘dehu şehr-i İslâmbol’da Yahyâ Şirvânî‘nin dörd halîfesi iştihâr buldular. Andan tarîk-i Zeynîler iştihâr bulup on iki imâm gibi ve on iki e’imme-i hadîs gibi on iki kümmelîn meşâyıhları vardır. Anlara beyne’l-meşâyih Abâdile derler. Hamd-i Hudâ çoğun ziyâret etmek müyesser olmuşdur.

Ammâ Seyyid Yahyâ Şirvânî halîfesi Seyyid Ömer Rûşenî‘dir. Andan Seyyid İbrâhîm me’zûn olup Rûşenî‘den Gülşenî olup kendüler Mısır’da medfûnlardır. Ammâ tarîk-i Gülşenî ve Mevlevî ve Halvetî ve Kâdirî ve Celvetî ve Sinânî (–) (–) (–) (–) iştihâr bulmuşlardır. Ve,

Ziyâretgâh-ı Sultân-ı şu‘arâ Revânî: Edirne-i dâr-ı İremde müştak olmuşdur. İsimleri Şücâ‘‘dır. Süleymân Hân hareminde neşv [ü] nemâ bulmuşdur. Ba‘dehu Kırkçeşme kurbünde kendü câmi‘i hareminde şâhrâha nâzır bir pençere dâhilinde medfûndur. Mevtine târîh:

İşidüp rûh-ı kudsî dedi târîh

Cinândan yana azm etdi Revânî.

Sene (–).

Pâkîze eş‘âr [u] güftârı ve bir dîvân-ı müdevveni vardır.

.....(23.5 satırlık yer boş).....

Elhamdü lillâhi Ta‘âlâ İslâmbol kal‘ası dâhilinde olan cemî‘i imârât ve hayrât [u] hasenât, ziyârât-ı makâm-ı aliyyeler ve cemî‘i âsâr-ı binâ-yı kadîmelerin sâhibü‘l-hayrâtları ism [ü] resimleri ile ve her imâretin dervezeleri üzre musanna‘ târîhleri ile tahrîr olunup,

İslâmbol sûrunun etrâfında olan şehirleri ayân u beyân eder *[117a]*

Evvelâ,

İki yüz otuz beşinci fasıl

Belde-i Kostantıniyye kal‘ası hâricinde üç mevleviyyet yerde tâ Karadeniz Boğazı‘na varınca ma‘mûr [u] âbâdân İremezâtü‘l-imâd misilli şehirleri ve imâretleri ve cevâmi‘leri ve sâ’ir hayrât [u] hasenâtlarının ve cemî‘i ziyâretgâhlarının târîhleri ile beyân eder

Evvelâ kasaba-i hâric-i Yedikulle, kefere zamânında nazarete ya‘nî tâ‘ûnlu yoldan gelmiş âdem şehre girmeyüp bu mahalde yedi gün sâkin olup Kostantıniyye’ye dâhil olduğuyçün bu câ-yı ma‘hûda nazarete derlermiş. Ba‘de’l-feth Ebü‘l-feth Gâzî cümle tabbâğları ve

sallakhâneleri bunda koyup âbâdân ederler.

Leb-i deryâda kasaba-i ma‘mûredir. Bir câmi‘i ve yedi mescidi ve bir hânı ve bir hammâmı ve yedi sebîli ve üç tekyesi vardır. Ve üç yüz aded Âh-i Evran kârhânesi ya‘nî tabbâğ dükkânı vardır ve elli aded dutkalcı kârhânesi vardır ve leb-i deryâda yetmiş aded kirişci kârhânesi vardır. Ammâ müteehhil mahallesi azdır, cümle mücerredân bâzârıdır. Hîn-i ma‘rekede beş bin tüvânâ tabbâğ bekârı şehbâzları çıkar kim her biri birer Ahi Evran’a benzerdir. Ammâ bu kasabanın bed-râyihasından gayrı kimesne bir ân dursa âdem helâk olur. Ammâ anlara ol bed-râyiha müşk [ü] amber gibi kokar. Müşk-bâr âdem yanlarına varsa haz etmezler. Ammâ gâyet mün‘im âdemleri var. Bi-emrillâh Cenâb-ı İzzet mâllarına berekât-ı Halîl vermişdir. Meşhûrdur kim pîr [u] pîş-i kademleri Hazret-i Âh-i Evran halîfelerinin birine su’âl eder:

“Eteğindeki nedir?” meğer halîfenin dâmenindeki kelb necâseti imiş. Hicâbından,

“Eteğimdeki guruşdur” deyü cevâb eder. Hemân Ahi Evran,

“İlâhî mâl [u] erzâkınız berekâtlı olup çok ola” deyü du‘â ederler. İlâ hâze’l-ân tabbâğlarda mün‘im âdemler çokdur. Hacı Alî nâm bir tabbâğın kırk yıllık kelb necâseti vardır, İngilis Frengleri kırk bin guruş verüp vermemişdir deyü meşhûr-ı âfâkdır.

Ve bu kasabanın hâricinde bir çeşme-i cân-fezâ‘nın kemeri altında çâr-kûşe bir beyâz mermer üzre üstâd-ı mermer-bûr bir kaz murgu tasvîri etmişdir kim diller ile ta‘bîr olunmaz. Gûyâ zî-rûhdur. Efvâh-ı nâsda Kazlıçeşme nâmıyla meşhûrdur.

İki yüz otuz altıncı fasıl
Kasaba-i Yenikapu imâretlerin bildir[ir]

Yenikapu’nun hârici garbîde bir kasaba-i iremdir. Beş yüz mikdârı bâğ u bâğçeli gül-gülistânlı sarâyları ve hâneleri vardır ve Câmi‘-i Merkez Efendi ve yedi zâviye ve bir hammâm. (–) mevlevîhânesi âsitâne-i azîmdir. Yetmiş aded fukarâ-yı Mevlevî hücreleri ve semâ‘hânesi ve imâreti ve etrâfında çemen-zâr kurâları ve dıraht-ı azîmler ile ârâste ve pîrâste olmuş bir âsitâne. Ve Âsârî nâm bir ressâm-ı mânend-i Bihzâd gelüp bu âsitânenin rû-yı dîvârına kalın hat ile [84] âyetini yazmışdır kim gûyâ mu‘cizedir. Ve yine vech-i dîvâra bir şîr-i gurre tasvîri tahrîr etmiş kim gûyâ sâhil-i Şattu’l-Arab’da sayd [u] şikâra gezer bir eseddir. Her gelen şu‘arâ esede münâsib ebyâtlar yazmışlardır. Diller ile tavsîf olunmaz. Ve dahi niçe bin kıt‘a ebyât [u] eş‘âr tahrîr olunmuş bir âsitâne-i Mevlevî‘dir.

Ve bu kasabada yetmiş seksen mikdârı dekâkînleri vardır ve âb-ı hayât suları meşhûr [u] firâvândır.

Ziyâretgâh-ı kasaba-i Yenikapu:

.....(6.5 satırlık yer boş).....***[117b]***

İki yüz otuz yedinci fasıl
Hâric-i sûr-ı İslâmbol kasaba-i hevâdâr [u] lâlezâr ya‘nî mahalle-i Topcular

Ebü‘l-feth asrında Rûmeli cânibine sefer oldukda tâ’ife-i topcıyân bu mahalde haymeleri ile meks etdikleriyçün Topcular derler. Bir mürtefi‘ ferah-fezâ yerde bâğ u bâğçeli bin mikdârı sarây-ı âlîler ve gayrı hânelerdir. Nişâncı Paşa câmi‘i ve yedi aded hânları ve yedi mesâcidleri ve bir tekyesi ve bir müfîd [ü] muhtasar küçük hammâmı Kara Çavuş yeniçeri ağası binâsıdır. Ve yüz aded esvâk-ı muhtasarı vardır, ammâ yine cümle eşyâ mevcûddur. Hevâsının letâfetinden mâ‘adâ âbı dahi Kırkçeşme suyudur kim âb-ı hayâtdan nişân verir. Ammâ cümle sarâylardan Melek Ahmed Paşa sarâyı gûyâ bir hadîka-i kerrûbiyândır. Kadîm-i eyyâmda (–) (–) binâsıdır kim gûyâ bir kal‘adır. Müte‘addid kâ‘alar ve maksûreler ve hücreler ve hammâmlar ile ârâste olmuş bir gül [ü] gülistân bostânlı bâğçedir. Bunda bir havz-ı azîm vardır

kim aşren-fe-aşr bir havz-ı latîfdir. Başka subaşısı ve Eyyûb nâ’ibi hükmündedir. Ve Gürcî Paşa sarâyı ve Defterdâr Nişâncı Paşa sarâyı çeşmesi târîhidir:

Nişânî fikr ederken bu binânın sâl-i garrâsın

Dedi mülhem anın târîhin[i] de hayr-ı Sultânî.

Sene (–).

Bu sarâya karîb Beğzâde Çelebi çeşmesinin târîhidir:

Dedi târîh-i binâsın Nâ’ilî

Âb-ı latîf çeşme-i aynü‘l-hayât.

Sene (–).

.....(6 satırlık yer boş).....

İki yüz otuz sekizinci fasıl

Evsâf-ı kasaba-i bîrûn-i sûr mahalle-i ma‘mûr (–) (–) (–) rabta-i Otakcılar

Bu câ-yı ma‘hûda dahi Ebü‘l-feth asrında taraf-ı Rûm’a azîmet olundukda serâperde-i Osmâniyânı cümle hayyâmlar bunda kurup sâkin olduklarıyçün Otakcılar derler. Âb [u] hevâsı latîf hadîka ve rıdvânlı iki binden mütecâviz müzeyyen sarâylar ve gayrı hâneler vardır. Başka hâkimi ve Eyyûb Sultân mevleviyyeti hükmündedir. Eğrikapu’nun garbında bin adım ba‘îd bir mürtefi‘ yerde vâkı‘ olmuş bir müferrih ve dil-küşâ semtdir.

Ve Otak Meydânı nâmıyla bir çemenzâr ve mesîregâh vâdîsi vardır. Cümle yârân-ı bâ-safâ ba‘de’l-asr ol câ-yı ma‘hûda var[u]p kesb-i tarâvet hâsıl edüp cilvelenirler.

Bu mahalde dörd câmi‘ ve on yedi mesâcid ve altı tekye {Emîr Buhârî tekyesi cümleden ma‘mûrdur} ve üç hân vardır ammâ sarây hammâmları çok olmağile çârsû hammâmı yokdur.

Ve yüz mikdârı envâ‘ından dekâkînleri vardır. Ammâ çârsû câmi‘i (–) (–) binâsıdır. Cemâ‘at-i kesîreye mâlikdir. (–) Târîhi budur: (–) (–) (–) (–) .

Târîh-i sebîl-i Hüseyin Ağa:

Görüp anı dedi bu abd-i za‘îf

Târîh olsun sebîli hûb [u] latîf.

Sene 1008.

Ve dahi bu Otakcılar ile Edirnekapusu mâbeyninde tekye ve câmi‘-i Emîr Buhârî ulu âsitânedir. Süleymân Hân’ın Koca Mi‘mâr Sinân’ı binâsıdır.

.....(5 satırlık yer boş)..... ***[118a]***

Sâniyen,

İki yüz otuz tokuzuncu fasıl
Kasaba-i hâric Nişâncı Paşa

Hâric-i sûrun cânib-i garbında bir hevâdâr mürtefi‘ kûh üzre hadîka-i Rıdvânlı üç bin aded ma‘mûr u âbâdân ve müzeyyen sarây-ı azîmli mahalle-i kebîrdir. (–) câmi‘i vardır. Cümleden Nişâncı Paşa câmi‘i Sultân (–) (–) tuğra-yı garrâ hidmetine me’mûr idi. Cemâ‘at-i kesîreye mâlik bir müferrih câmi‘dir. Bir püşte-i âlî üzre vâkı‘ olmuş rûşen-binâ bir câmi‘-i zîbâdır. (––) târîhi budur:

Nişânî fikr ederken bu binânın sâl-i garrâsın

Dedi mülhem anın târîhini [de] hayr-ı Sultânî.

Sene (–).

Ve elli aded mescidi ve dörd aded tekyesi ve bir hammâm henüz binâ olundu ve yigirmi aded dekâkînleri vardır. Ammâ hânları yokdur. Lâkin Nişâncı Paşa’nın bir müferrih hammâm-ı dil-küşâsı vardır kim lâ-nazîr kabîlesindendir. Eyyûb’a karîbdir. Süleymân Hân asrında olmak ile Mi‘mâr Sinân binâsıdır.

.....(10 satırlık yer boş).....

İki yüz kırkıncı fasıl
Kasaba-i kûzeciyân ya‘nî mahalle-i Çömlekciler

Kal‘a-i İslâmbol’un cânib-i garbında Halîc-i İslâmbol sâhilinde bir alçak düz yerde dörd bin hâneli ve bâğ u bâğçeli ma‘mûr u âbâdân ve kat-ender-kat İremezâtü‘l-imâd misilli sarây-ı âlîler ve yalı kâ‘aları ile ârâste ve şükûfe-zâr besâtînler ile pîrâste olmuş bir şehr-i mu‘azzamdır.

Bu câ-yı ma‘mûrun dörd aded iskelesi vardır. Biri Yâvedûd iskelesi, biri Defterdâr iskelesi, biri Zâl Paşa iskelesi, biri Hoca Efendi iskelesi. Bu iskelelerin deryâ aşırı karşu tarafı Hâsköy ve Pîrî Paşa kasabalarıdır kim merd ü zen fark olunur mikdârı mâbeynehümâları bahr-i mâlihdir. Ve bu şehrin dahi subaşı ve kadısı vardır. Eyyûb mevleviyyeti nahîyesidir.

Ve cümle (–) mihrâbdır ve (–) hutbedir. Ammâ cümleden mükellef ü mükemmel Zâl Paşa câmi‘i bir bâğ-ı İrem içinde iki tarafı tarîk-i âm bir câmi‘-i rûşendir kim memâlik-i Âl-i Osmân’da vüzerâ câmi‘lerinde böyle bir münevver câmi‘ binâ olunmamışdır kim cümle üç yüz altmış altı câm-ı billûr ile meşhûr-ı âfâk bir câmi‘-i müzeyyendir. Şimâl tarafından haremine (–) kademe taş nerdübân ile urûc olunup altı serâpâ talebe hücreleridir. Cânib-i cenûbunda haremine (–) kademe nerdübân ile su‘ûd olunur. Zîrâ bu câmi‘in bir tarafı mürtefi‘ bayırlı zemîndir. Eğer bu câmi‘in tarz [u] tavrı vaz‘-ı binâsın ma-vaka‘ı üzre tahrîr eylesek bir mücelled olur. Ancak bu câmi‘ içre olan ilm-i mi‘mârî bir câmi‘de yokdur.

Ve kubbe-i mevzûnunun taşrasında olan hayâl-i pesendîde

ma‘rifetler hadden efzûndur. Zamânemiz mi‘mârları eyle bir şîrînkârlık etmeğe kâdir değillerdir. Minberi ve mihrâbı ve mü’ezzin mahfilindeki hurdegîr san‘atlar meğer Sinop kal‘asındaki minberde ola. Ve hareminin cânib-i selâsında medrese hücreleri ile müzeyyendir. Ve cânib-i erba‘asındaki gül [ü] gülistânı içre murg-ı hezârın nevâsâzlığı âdeme hayât verir. Târîhi budur: (–) (–) (–) (–) (–) (–) Ve minâresi gâyet musanna‘ serâmed minâredir. Koca Mi‘mâr Sinân bu câmi‘ binâsında yed-i tûlâsın ayân u beyân etmişdir. ***[118b]***

Ve Defterdâr Nâzlı Mahmûd Paşa câmi‘i, Defterdâr iskelesi kenârında kâr-ı kadîm bir küçük câmi‘dir ammâ gâyet cemâ‘ati çokdur. Sultân (–) Hân defterdârlarındandır. Kapusu üzre târîhi budur:

Ârifî güft behr-i û târîh

İsm-i mescid makâm-ı Mahmûdest.

Sene (–).

Ve kâr-ı kadîm bir alçak minâresi vardır. Mi‘mâr Sinân binâsıdır.

(–) (–) (–) (–) câmi‘i (–) (–) (–) (–) (–) câmi‘i (–) (–) (–) (–) (–). Bunlardan mâ‘adâ yüz yetmiş mesâcidlerdir.

İmâret-i it‘âmı yokdur ve bir hânı ve yedi tekye-i dervîşânı vardır. Ammâ Sultân Mustafâ‘nın ibtidâ cülûsunda Yeniçeri ocağı başçavuşu Kara Mezâk nâm kâtil-i Osmân Hân olan âk, Zâlpaşa kurbünde bir hadîka-i bahâristân içre bir mevlevîhâne binâ etmişdi kim nazîri yok idi. Hikmet-i Hudâ bir gece bir zelzele-i azîm olup Mevlevîhâne yere berâber münhedim olup zemîni bahâristân iken hâlâ bostân oldu.

Ve bir hammâm-ı hoş-hevâsı var kim cümle ehl-i belede rûşenâ bir hammâm-ı tâhirdir.

Ve bu şehrin şâhrâhı üzre iki tarafını üç yüz aded her esnâfdan müzeyyen dükkânlardır. Cemî‘i zî-kıymet eşyâlar mevcûddur. Ammâ bezzâzistânı yokdur. Ve na‘lband dükkânları gâyet {çokdur} vâsi‘dir.

Ve bir tarîk-i âmın dahi iki cânibi serâpâ iki yüz elli aded kârhâne-i sifâlı ve çanakcı ve bardakcı ve çömlekci dükkânlarıdır. Tîn-i mahtûmdan ve tîn-i Kâğızhâne’den ve tîn-i Sarıyâr’dan maşraba ve kûzeler ve sürâhîler îcâd ederler kim misli meğer Fağfûr Çîninde ve İznik çinisinde ola. Ammâ bunun hâk-i anber-pâkinde olan hâssa bir diyârın türâbında yokdur. Husûsâ bir kûze tâze iken andan âb nûş edenin demâğı mu‘attar olup hayât-ı câvidânı bulup [86] âyeti mazmûnun müşâhede eder.

Bu kârhânelerde eyle üstâd-ı kâmiller var kim tîn-i mahtûm bir kûzeyi hedâyâ içün kırk elli guruşa bey‘ edüp pâdişâha ve vüzerâ ve a‘yâna teberrüken götürürler. Tâ bu mertebe üstâd-ı kâmiller vardır.

Târîh-i çeşme-i Halîl Ağa, mahalle-i Çömlekciler:

Dedi târîhin Fedâyî hakîr

Ayn-ı pâk çeşme-i mâ’ü‘l-hayât.

Sene (–).

Târîh-i çeşme-i Sokullu Mehemmed Paşa, kurb-ı Zâlpaşa:

Hak kabûl eyleye kim dedi Nihâdî târîh

Kıldı bu çeşmeyi bünyâd Mehemmed Paşa.

Sene (–).

Târîh-i çeşme-i Şâh Sultân muttasıl-ı Zâlpaşa:

Teşne-diller dediler târîhini

Çeşme-i mâ’-i hayât-ı cânfezâ.

Sene (–).

Târîh-i çeşme-i Defterdâr Nâzlı Mahmûd Paşa kurb-ı câmi‘-i û:

Temeddet(?) bünyâdına târîh

Dedi târîh innehâ hayrun cemîl.

Sene (–).

.....(11 satırlık yer boş).....

Ziyâretgâh-ı kasaba-i Zâlpaşa

el-Mevlâ Muslı Efendi: *Şerh-i Miftâh* ‘a hâşiyesi olan Balı Efendi’nin mahdûmudur. Defterdâr câmi‘i hareminde medfûndur, {binâ-i Mi‘mâr Sinân}.

el-Mevlâ Ahmed bi’l-Kâfzâde Efendi: Defterdâr câmi‘i hareminde medfûndur. Sene 965 de Kâfzâde verâ-yı Kâf’a kadem basup kâf kâfı oldu. Kad(?) (–) mahlasıyla sihr-i i‘câz eş‘ârı vardır.

el-Mevlâ Bâkî Efendi Muslısı: Zâlpaşa reh-güzârında medfûndur.

eş-Şeyh Pîr Ahmed: Tarîk-i Eşrefî‘dir. Edirne’de Pîr Alî Dede halîfesidir. Defterdâr câmi‘i mukâbelesinde yatır.

eş-Şeyh Mahmûd el-Karamanî: Niğdevîdir. Defterdâr Mahmûd Paşa dârü‘l-hadîsinde muhaddis iken merhûm olup anda medfûndur. ***[119a]***

Sâlisen,

İki yüz kırk birinci fasıl

Şehr-i azîm Ebâ Eyyûb-ı Ensârî hazretlerinin câmi‘ ve mesâcid ve medâris, hân u hammâmları ve gayrı imâretleri ve ziyâretgâhlarının târîhleri ile ayân u beyân eder

Evvelâ şehr-i Eyyûb, İslâmbol’un cânib-i garbında deryâdan tokuz

mîl ba‘îd karadan iki sâ‘at dûr bir şehr-i iremdir. Ammâ yine mâbeyninde aslâ arz-ı hâliye yokdur. Serâpâ ma‘mûr [u] âbâdân vüzerâ ve vükelâ ve a‘yân, sultân yalılarıdır kim bu şehir İslâmbol’a muttasıldır. Lâkin başka hükûmetdir. İbtidâ kânûn-ı Ebü‘l-feth üzre beş yüz akçe mevleviyyetdir ve yedi yüz pâre kurâya hükmü nâfizdir ve yigirmi altı nevâhî nâ’ibi vardır. Ber-vech-i adâlet senevî on bin guruş hâsıl olur. Başka subaşısı ve mütevellîsi hükûmet {eder}.

Ammâ bu şehrin cânib-i erba‘asında sûr yokdur, hemân bir sevâd-ı mu‘azzam belde-i tayyibedendir. Cânib-i şimâli İslâmbol halîcidir. Karşu tarafı deryâ mukâbebelesinde Südlüce kasabasıdır, bir hadeng-i pehlivân menzili yerdir.

Bu şehir mollâ defteri üzre bâğ u bâğçeli kat-ender-kat ma‘mûr u âbâdân tokuz bin sekiz yüz sarâylar ve gayrı büyûtlardır.

Bu şehrin tûlu Halîc kenârınca Zâlpaşa câmi‘inden tâ Kâğızhâne yolu üzre Cüvânkapucubaşı sarâyına varınca nihâyet bulup üç bin adımdır. Andan öte kiremit hânelerdir. Ve yine Zâl Paşa‘dan tâ İdrîs Köşkü‘ne varınca yine üç bin adımdır. Yine Zâl Paşa‘dan Bülbül deresine varınca üç bin adımdır. Yine Zâl’dan yokuş yukaru Nişâncı‘ya ve Topcular’a varınca üç bin adım ravza-i iremli şehr-i kebîrdir. Bu cirmde olan şehr-i azîmin içinde olan,

Şehr-i Eyyûb Sultân câmi‘lerin beyân [eder]

Evvelâ **Câmi‘-i selâtîn Eyyûb Sultân**. Bizzât Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Hân Gâzî binâ edüp Ebâ Eyyûb-ı Ensârî hazretleri rûhuna savâbın hibe eyledi. Leb-i deryâya karîb âsitâne-i Ensârî‘de bir düz zemînde bir câmi‘-i kebîrdir. (–) kubbedir. Mihrâb tarafında bir nîm kubbe dahi vardır ammâ ol kadar âlî kubbeleri yokdur. Ve câmi‘ içre aslâ amûdlar yokdur, ancak orta kubbe etrâfında metîn kemerler ile mebnîdir.

Minberi ve mihrâbı musanna‘ değildir. Ve sağ tarafda hünkâr mahfili vardır. Ve iki kapusu var, sağ cânibde yan kapu ve kıble kapusu var.

Ve bu câmi‘-i selâtînin bir yanından bir yanına tûlu (–) ayakdır ve kıble kapusundan mihrâba varınca arzı (–) ayakdır. Ve kıble kapusu üzre bir kıt‘a mermer üzre celî hatt ile tahrîr olunan müzehheb târîhi budur:

Dedi târîhin dütâ beyt-i atîk

Hamdü lillâh beyt-i ma‘mûr oldu bu

Dendi Kostantîne târîh [87].

Sene (–). (–)

Ve bu câmi‘in yemîn [ü] yesârında birer şerîfeli iki minâre-i âlîsi var.

Ve harem-i muhtereminin cânib-i selâsında medrese hücreleri ile müzeyyen bir haremdir. Ve bu haremin tâ vasatında bir cemâ‘at maksûresi vardır, (–) sütûn mermer-i hâm üzre mebnî bir kasr-ı Havernakdır.

Bu nüzhetgâh ile Ebâ Eyyûb kabri mâbeyninde evc-i âsumâna ser çekmiş iki çınâr-ı müntehâlar var kim her şu‘besi kâkül-i dilberân gibi perîşân olup sâyesinde cemî‘i cemâ‘at-i kesîre ibâdet ederler. Bu haremin dahi iki kapusu var. Ammâ cânib-i garb kapusundan taşra bir harem-i azîm dahi vardır. Şecere-i dud ile memdûd dırahtlar ile ârâste ve yedi aded çınâr-ı azîmler ile pîrâste olmuş bir haremdir. İki tarafında âbdest muslukları vardır.

.....(1 satırlık yer boş).....

Andan Kâğızhâne râhı üzre **Şâh Sultân câmi‘i**: Bir bâğ u bâğçe içinde mahbûb câmi‘-i rûşendir. Çâr-kûşe harpüşteyi rusâs-ı hâs-ı nîlgûn ile Mi‘mâr Sinân mestûr etmişdir.

.....(1 satırlık yer boş).....

Bu câmi‘lerden mâ‘adâ bu şehir içre cümle bin seksen mesâcid vardır. Cümleden cemâ‘ati çok Dökmeci{başı} mescidi ve Arpacıbaşı mescidi ve Karcı Süleymân mescidi bu dörd mescid Mi‘mâr Sinân binâsıdır. (–) (–) (–) (–) (–)

Ve cümle (–) medresedir. Evvelâ medrese-i Eyyûb Sultân ve Medrese-i Sokullu Mehemmed Paşa (–).

.....(2 satırlık yer boş)..... ***[119b]***

Ve cümle (–) aded dârü‘l-hadîsdir.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ve cümle (–) aded dârü‘l-kurrâ-i Kur’ân. Dârü‘l-kurrâ-i Sa‘deddîn Hasan eş-şehîr bi-Hocazâde.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ve cümle (–) aded dârü‘t-ta‘lîm-i sıbyân-ı tıflân-ı ebcedhândır.

.....(1/2 satırlık yer boş).....

Ve cümle (–) aded sarây-ı vüzerâ ve a‘yândır. Evvelâ Sarây-ı Alî Paşa, kâr-ı Mi‘mâr Sinân’dır.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ve cümle (–) aded zâviye.

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Ve cümle (–) aded hândır.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ve ancak bir imâret-i ta‘âmdır kim âyende ve revendeye ni‘meti

mebzûldür.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ve cümle (–) aded hammâmdır. Bu dahi Ebü'l-feth Gâzî binâsıdır. Ammâ âb [u] hevâsı gâyet latîfdir. Merd [ü] zenân içün çifte çifte hammâmdır. Haste-hâl olan girse bi-emrillâh şifâ bulur. Andan gayrı altı yüz sarây hammâmı vardır.

.....(1 satırlık yer boş).....

Ve cümle (–) aded sebîlhânelerdir. Târîh-i Sebîlhâne-i Sultân Ahmed der-harem-i Eyyûb Sultân:

Eyledi Sultân Ahmed şükr-i nu'mâ-yı celîl

Bin igirmi ikisinde yapdırıp bir nev-sebîl.

Sene (–).

Târîh-i sebîl-i Kâsım Paşa kurb-ı türbe-i û:

Dedi târîhini Nihâdî içüp

Selsebîl-i behişt-i âb-ı zülâl.

Sene (–).

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ve cümle (–) aded çeşme-i âb-ı hayâtlardır. İskele başında üç köşeli Resûl Paşa'nın çeşmesi târîhidir:

Bu Nihâdî dedi târîh[i] se tâ

Çeşme-i pes üç taraf kıldı sebîl.

Sene (–).

Çârsûdaki çeşme[nin] târîhidir:

Kim Nihâdî dedi târîhin latîf

Oldu ayn-ı çeşmesâr-ı Selsebîl. [Sene] 975.

Pâk-i sâfî çeşme-i âb-ı hayât.

Sene 975.

Oldu âb-ı Kevser-i âb-ı sebîl.

Sene 975.

.....(11 satırlık yer boş).....***[120a]***

Ve cümle bin seksen beş dükkândır. Gerçi bezzâzistânı yokdur, ammâ cemî'i zî-kıymet eşyâ anda mevcûddur. Ammâ haffâf çârşûsu ve lebbân-ı hâlis çârşûsu ve ma'sûmlara (–) çârşûsu mükellef ü müzeyyen çârsûlardır. Ammâ kaymağı ve yoğurdu gâyet lezîzdir. Ve berber dükkânları dahi gâyet müzeyyendir. Her yevm-i cum'ada bu Ebâ Eyyûb

ziyâretine niçe bin âdem gelüp çârsû-yı bâzârda âdem deryâsı olup kaymakcı dükkânlarının şâhnişînlerinde meks edüp leben-i hâlis ve kışta-yı ebyaz ve asel-i mussaffâ tenâvül edüp safâ ederler. (–) (–) (–) (–). Ve,

Mesîregâh-ı Eyyûb Sultân: Evvelâ Kâğıdhâne râhı üzre **Küplüce Ayazma**, Halîc-i bahre nâzır bir mürtefi‘ püşte üzre dıraht-ı müntehâlar sâyesinde bir mesîregâh-ı câ-yı safâdır kim âb-ı hayâtdan nişân verir bir ayazması vardır. Hummâ-yı rub‘a mübtelâ olan kimesne üç hafta ale’s-seher nûş etse bi-emrillâh şifâ bulur. Ve,

Mesîregâh-ı Ağa Sekisi: Bu dahi Halîc’e nâzır bir âlî çemenzâr yerdir. Ve,

Mesîregâh-ı Ceres Meydânı: Bu şehrin nihâyetinde Kâğızhâne râhı üzre bir atmeydânı‘dır. Her cum‘a niçe bin hussân-süvâr cündîler cem‘ olup silâhşörlük ederler. Aceb temâşâ yeridir. Ve,

Mesîregâh-ı Kalamış: Her bâr niçe yüz yârân-ı bâ-safâ kayıklara süvâr olup bu cezîrelerde kaya balıkları sayd ederler kim bu mâhîler bir diyâra mahsûs değildir. Gerçi bir bed-çehre ve siyâh levn bir turfe balıkdır ammâ gâyet lezîz ve mukavvî semekdir. Bâ-husûs aslâ balık râyihası yokdur. Ne kadar tenâvül olunsa sıkleti ve harâreti yokdur. Ve,

Mesîregâh-ı Deniz hammâmı: Yine kayıklar ile cümle ahibbâ her cum‘a günleri bu Eyyûb şehri önündeki cezîreler mâbeynindeki halîclere girüp cümle âşıkân [u] ma‘şukân-ı müştâkân bilâ vâsıta birbirlerine dirâğûş edüp felekden kâm alup deniz mâlikleri gibi âdem melekleri nîlgûn fûta ile şinâverlik ederler ve her cezîrelerin çemenzârlarında ayş [u] nûş edüp gam-ı dünyâyı ferâmûş edüp sohbet-i hâsü‘l-hâs ederler. Bu câ-yı müferrih dahi bir diyâra mahsûs değildir, illâ şehr-i Eyyûb’a mahsûsdur. Ve,

Mesîregâh-ı Cân Kuyusu: Eyyûb’un şimâlinde mezâristân içre bir kaç hâneler vardır, anda bir beyt-i kadîmde bir su kuyusu vardır. Bir âdemin bir şey’i gâ’ib olsa evvel pâk âbdest alup ol çâh-ı mâ kenârında iki rek‘at namâz kılup ve Fâtiha-yı şerîf tilâvet edüp savâbın Hazret-i Yûsuf rûhuna hibe edüp eyide kim,

“Ey sâhib-i bi’r Hazret-i Yûsuf-ı Sıddîk aşkına olsun benim fülân akrabâm yâhûd fülân evlâdım yâhûd zâyi‘ olan eşyâm nice oldu” deyü kuyu ağzından aşağı nidâ edüp dura, derhâl su’âl etdüği kimesneyi yâhûd gâ’ib olan eşyâları ism [ü] resmiyle hayâtda ve memâtda ve kankı diyârda ve kim harâmîlik edüp eşyânı uğurladıkların bir bir takrîr edüp bir ince âvâz zâhir olur.

Bir hikmet-i acîb ü garîb mesîregâh-ı tâli‘ kuyusudur kim ne gûne su’âl etsen ana göre cevâb istimâ‘ olunur. İllâ muğayyebât-ı hamseden su’âl etseler. Meselâ ba‘zı zenâne,

“Karnımdaki erkek midir?” deyü su’âl etse,

“Azacık ye” deyü cevâb zâhir olup gayrı haber çıkmaz. Hakîr bir kaç kerre müşâhede etmişim. Hattâ bir kerre,

“Bizim Osmân dayımız hayâtda mıdır?” dedim,

“Eydincik şehrinde un alır yakında size gelir” deyü haber verdi.

Hakîkat on üç günden Osmân Dayı gelüp, “Mâh-ı Şa‘bân’ın yedinci bâzâr günü neşlerdiniz?” dedim,

“Eydincik’de un alırdım” deyü yemîn eyledi. Hulâsa-i kelâm bir acîb cân kuyusudur. Ve,

Mesîregâh-ı İdrîs Köşkü: Bânîsi Bayramiyye tarîkinden Şeyh İdrîs nâm bir azîz, bir tekye inşâ edüp cemî‘i yârân-ı zarîfân-ı dervîşân anda cem‘ olup safâ ederlerdi. Ba‘dehu cülûs-ı Mustafâ Hân’da mezbûr şeyhe mülhiddir deyü isnâd edüp tekyesi ve evkâfın harâb [ü] yebâb, binâsın türâb edüp zîr [ü] zeber etdiler. Hâlâ bir kaç dıraht-ı müntehâları ve çemenzâr soffaları ve namâz seddi ve çeşme-i zülâli ve havz-ı azîmi kaldı. Hâlâ yine İdrîs Köşkü nâmıyla bir teferrücgâhdır. Ve,

Mesîregâh-ı Kırkserviler: Hevâd[â]r cihân-nümâ bir koyah-ı hıyâbân mesîregâh yerdir. Ve,

Teferrücgâh-ı Ağa karlığı: Bir çemenzâr fezâdır kim gûyâ zemîn-i sebiz-gûn katîfedir.

Mesîregâh-ı Bülbülderesi: Niçe bin andelîbânın nağmesinden âdeme safâ ve sürûr hâsıl olur. (–) (–) (–) (–) ***[120b]***

Ve bu şehrin âb [u] hevâsının letâfetinden mahbûb u mahbûbesi memdûhdur. Ve a‘yân [u] eşrâfı çokdur. Ammâ halkının ekseri ulemâdır. Anlara kurbâncılar derler. Zîrâ bu şehirde kurbânhâne vardır. Ba‘zı kimesne,

“Eyyûb Sultân’a bir kurbân ve yüz kurbân nezrim olsun” deyüp kurbânhânede birer kurbânın edâ etdikde niçe yüz mün‘im âdemler cem‘ olup kurbânhâneden hissesin aldıkdan sonra tama‘kârlık edüp koluna bir yen dahi geyüp,

“Bize de hissemiz verin” deyü dest-dırâzlık edüp üç dörd gûne libâs yen ile hisse aldıklarında İslâmbol zürefâları yanında Eyyûb halkına kurbâncılar derler meşhûrdur. Ve,

Memdûhât-ı şehr-i Eyyûb: Evvelâ hâs ve beyâz ekmeği ve kaymağı ve yoğurdu ve şeftâlûsü ve kayısısı ve lüffân nârı bir diyâra mahsûs değildir. Ve haremdeki dıraht-ı çınârlar üzre âşiyân eden balıkcıl kuşları her sene başlarından ikişer aded tellerin Eyyûb Sultân kubbesi üzre bıragurlar.

..... (1 satırlık yer boş) .....

Evsâf-ı ziyâretgâh-ı Hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî *aleyhi rahmetül-Bârî* **ve gayrı kibâr-ı evliyâullâhları ve merâkıd-ı ulemâ ve sulehâ ve meşâyih-i izâmları ve vüzerâ ve vükelâları ve gayrı a‘yân-ı kibârın merkad-i pür-envârlarının târîhleri ile firâdâ firâdâ beyân eder**

Evvelâ Ârif-i Samedânî ve (–) (–) (–) Hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî ibn (–) (–) Sahâbe-i kirâmdan râvî-i hadîsdir ve Ensârdandır. Ve Hazret-i Risâlet-penâh Mekke’den Medîne’ye hicret etdükde nâka-i Resûlullâh’ı Cibrîl-i Emîn licâmından çeküp bu Ebâ Eyyûb hânesi önüne çökerüp Hazret-i Risâleti bu Ebâ Eyyûb hânesine müsâfir alup Ebâ Eyyûb gayrı hâneye nakl etdi. Ve hâlâ Hazret-i Risâlet’in kabr-i şerîfi bu Ebâ Eyyûb’un hânesi yeridir kim Hazret-i Ebûbekir, Resûl-i Kibriyâyı anda defn etdi. Bu Ebâ Eyyûb böyle yâr-ı gâr-ı Resûl’dür. Hazret’den (–) hadîs nakl eder.

Âhir Âl-i Emevî‘den Mu‘âviye hilâfetinde sene 52 târîhinde ba‘de’l-hicre Ebâ Eyyûb, Mesleme ile iki kerre Kostantıniyye üzre serdâr olup sulh ile Kostantîn kıraldan mâl-ı hazâyinler ile Şâm’a gelüp def‘a-i sânîde yine Ebâ Eyyûb serdârlık ile İslâmbol’u muhâsara edüp Galata’yı feth edüp İslâmbol’u feth etmek sadedinde iken küffâr sulh edüp be-kavl-i sulh Ebâ Eyyûb Ayasofya içre ibâdet edüp avdetde Eğrikapu’da küffâr bunları taşa dutup Ebâ Eyyûb taş ile mecrûhen merhûm oldu.

Bir rivâyetde ishâlden merhûm oldu derler. Ahvâl-i pür-melâli bâlâda musarrahdır. Ammâ sene (–) târîhinde Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Hân Gâzî, İslâmbol’u feth edüp yetmiş yedi kibâr-ı evliyâullâhlar ile yedi gün kabr-i Ebâ Eyyûb’u tecessüs etdiler. Âhir-i kâr Akşemseddîn hazretleri

“Müjde olsun beğim, alemdâr-ı Resûl olan Ebâ Eyyûb-ı Ensârî bu mahalde medfûndur” deyü bir hıyâbân ormanistân ve çengalistân içre girüp bir seccâde üzre iki rek‘at namâz kılup ba‘de’s-selâm bir secde dahi edüp gûyâ hâb-ı râhata varup kaldı. Niçeler,

“Efendi kabr-i Eyyûb’u bulamadığı hicâbından hâba vardı” deyü niçe ta‘n-âmîz güft [u] gûlar etdiler.

Bir sâ‘atden sonra Akşemseddîn hazretleri seccâdeden baş kaldırup mübârek gözleri tâs-ı pür-hûne dönüp beşereleri arak-âlûd olmuş, hemân Ebü‘l-feth’e hitâb etdiler kim,

“Beğim, hikmet-i Hudâ seccâdemizi tâ kabr-i Ebâ Eyyûb üzre döşemişiz, hemân şu mahalli kazsınlar” deyince fukarâ-yı Şemseddîn’den üç kişi, bir dahi Ebü‘l-feth, bir dahi Akşemseddîn seccâdenin altını hafr edüp üç zirâ‘ amîk oldukda bir yeşil sommâkî çâr-kûşe taş zâhir olup ol taş üzre kûfî hat ile,

Hâzâ kabru Ebâ Eyyûb-ı Ensârî

deyü tahrîr olunmuş, ol ân ol seng-i hârâyı ref‘ edüp (–) seneden

berü vücûd-ı Eyyûb za‘ferân ile boyanmış kefen içre ter ü tâze bulunup mübârek yed-i yümnâlarında bir tuç mühre bulunup yine hâli üzre mezkûr seng-i sebiz-gûnu koyup setr ederler.

Cümle asâkir-i İslâm ayne’l-yakîn hâsıl edüp hafr olan türâbını tevhîd [ü] tezkîr ile yine doldurup cümle ibâdullâh-ı müslimîn ziyâret edüp türbe-i pür-envârının esâsına mübâşeret ederler. Hâlâ üzerindeki kubbe-i pür-envâr ve câmi‘ ve medrese ve hân ve hammâm ve imâret-i it‘âm ve çârsû-yı bâzâr cümle Ebü‘l-feth Gâzî‘nin binâsıdır.

Ammâ Ebü‘l-feth’den ***[121a]*** berü ne kadar selâtîn-i selef gelmişler ise teberrüken birer âsâr-ı binâ zamîme ederek cennet-âsâ bir makâm-ı ılliyyîn olmuşdur kim kubbe-i pür-envârı bir ravza-i Rıdvân içinde kalmışdır. Kabr-i şerîfi dehlîzinin revzenleri câmi‘in haremine nâzırdır.

Cümle der [ü] dîvârları kâşî-i Çîn ile müzeyyen bir türbe-i pür-envârdır. Ve ravza-i kabr-i münevveri dâ’iren-mâdâr şebeke-i sîm-i hâlis ile inşâ olunmuşdur. Ser-i sa‘âdeti tarafında alem-i şerîfi ve cânib-i erba‘asında olan sîm ü zer çerâğ ve şem‘dânlar ve kanâdîller ve âdem kaddi mutallâ şem‘dânlar üzre şem‘-i kâfûrîler ve buhûrdân-ı gûnâ-gûnlar ve gülâbdân-ı mücevherler ile mâl-â-mâl bir kabr-i şerîfdir.

Ve bunda olan hüsn-i hat kelâm-ı izzetler meğer âsitâne-i Düldül-süvâr Esedullâh Alî *Kerremallâhu vechehu*‘nun kabr-i şerîfinde ola.

Ve kabr-i Eyyûb’da olan tuhef ve yâdigâr musanna‘ât âvîze-i bî-kıymetler meğer Sultân Ahmed câmi‘inde ola. Ve pâ-yı şerîfi cânibinde bir sahrîc-i çâh-ı mâ vardır. Teberrüken cümle ehl-i züvvâr nûş edüp emrâz-ı hafakândan bi-emrillâh halâs olur.

Ve bu âsitâne’nin der [ü] dîvârında olan levha-i müzehhebli hüsn-i hatlar meğer meşhed-i İmâm Rızâ‘da ola. Ve bu âsitâne’nin târîhi: (–).

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ziyâretgâh-ı Hazret-i sultânü‘l-ulemâ ve’l-fuzelâ Mevlânâ Ebussu‘ûd Efendi *Rahmetullâhi aleyhi rahmeten vâsi‘a*: İbtidâ tulû‘ları İslâmbol kurbünde Müderrisköyü nâm bir karyede vücûda gelmişdir. Hazret-i Risâlet-penâh’dan berü böyle bir fuzalâ gelmemişdir. Beyne’l-ulemâ Nu‘mân-ı Sânî dediler. Bir tefsîr-i mu‘teberi vardır. Üç bin ulûmdan ve bin yedi yüz tefsîrden ahz edüp bir tefsîr te’lîf etmişdir kim hâlâ beyne’l-ulemâ memdûh [u] meşhûr-ı âfâk olup hummûs-ı hadîd-i Nahçıvânî‘dir kim ana mu‘âdil bir tefsîr yokdur.

Süleymân Hân asrında şeyhülislâm idi. Ulemâ-yı zâhirden olmağile ehl-i tevhîde ta‘n ederdi. Âhir İbrâhîm Gülşenî hazretleri huzûr-ı Süleymân Hân’da Hazret-i Ebussu‘ûd’u ilm-i tasavvufda irşâd edüp “Tevhîd devr ehline helâldir” deyü fetvâlar verdi. Ve Ümm-i Sinân hazretlerinin meyyitinden irşâd olup sâhib-i sülûk olup tarîk-i Sinânî üzre merhûm oldu. Hakkâ kim hayâtında yegâne-i asr olup rümh [u] sinân

idi. *Kuddise sırruhu.*

Târîh-i itmâm-ı tefsîr-i Ebussu‘ûd güfte-i Mevlânâ Mehemmed Münşî:

Tâc-ı tefsîr-i kelâm-ı mu‘ciz.

Sene 972.

Târîh, (–) Feyzullâh Efendi sene (–) mevtine târîhdir:

Mâte ferdü‘z-zamân Mevlânâ.

Sene 982.

Diğer târîh:

Monlâ Ebussu‘ûd’a ola makâm cennet.

Sene 982.

Diğer târîh:

Müftî-i zamân eyledi azm-i ukbâ.

Sene 982.

.....(1 satırlık yer boş).....

Kabr-i şerîfi Ebâ Eyyûb civârında sûk-ı lebbân içre bî-kubbe hadîd revzenler içre mermer amûdlar ile kabr-i münevveri ma‘lûmdur. Cümle ta‘llukâtları ile ol dârü‘l-karârda inkırâzu’d-devrân karâr etmişlerdir. Cenbinde zâviyesi ve mekteb-i sıbyânı ve sebîli vardır kim ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır.

el-Mevlâ Abdülkerîm Mehemmed Çelebi ibn Ebussu‘ûd Efendi: Cedd-i a‘lâsı cenbinde medfûndur.

Kabr-i Bedî‘üzzamân ibn Hüseyin Baykara ibn Timur Hân-ı sâhib-hurûc: Bu Bedî‘üzzamân (–) Hân’ın Şehr-i Tebrîz’de pâ-yı semendine yüz sürüp İslâmbol’a ma‘an geldikde tâ‘ûndan merhûm olup Eyyûb hareminde medfûndur.

.....(8 satırlık yer boş).....***[121b]***

Ve ziyâret-i **eş-Şeyh Hazret-i Ömer Bâkî**: Müftî Ahmed Efendi’nin bürâder-i kihteridir. Eyyûb câmi‘inde vâ‘iz u nâsıh iken bin yigirmide merhûm olup civâr-ı Eyyûb’da medfûndur. Dîde-i cânı ayn-ı Ömer gibi küşâde Acem diyârın seyâhat ederken ömrî tahallüs edüp halâs olmuşdur. Zîrâ bilâd-ı Acem’de ism-i Ömer istimâ‘ olunmamışdır. *Haşâ sümme hâşâ* ism-i Ömer’e adı yaman derler.

el-Mevlâ Hocazâde Abdül‘azîz Efendi: Eyyûb’da pederler[i] cenbinde medfûndur. Bürâderleri Es‘ad Efendi sadr-ı Rûm olmağın târîh demişlerdir:

Bu iki sadra geldi nakkâd iki bürâder.

Sene 1015.

Yevm-i azlde bürâderleri yerine Dâmâd Efendi nasb olunup bu gûne târîh denmişdir:

Azl-i azîzân

Nasb-ı dü nâdân

Târîh-i îşân

Telvîs-i dîvân. Sene 1017.

Diğer târîh:

Besmele bâsı ile târîhin

Yazdılar Hocazâdeler ma‘zûl.

Sene (–).

el-Mevlâ el-fâzıl Ahmed Efendi ibn el-Mevlâ Sa‘deddîn ya‘nî Hocazâde Efendi: Üstâd-ı Arasto-yı ma‘ânî, mu‘allim-i makâm-ı Murâd Hânî olan sa‘d-ı zamânın ferzend-i ercümendidir. Târîh-i fevti:

Ve’msikû kavle Muhammedin ve aleyhi’l-fetvâ.

Sene 1010.

Eyyûb câmi‘inde cenâzesi namâzın Üsküdarî Mahmûd Efendi kılup yine Eyyûb civârında medfen-i mu‘ayyenlerine güzâr ve vâlid-i kuds-âşiyânları cenbine defn kılındı. Ziyâretgâh-ı ehl-i nazardır. Cemî‘i ulûmda deryâ-yı ma‘ârif olduğundan gayrı pâkîze eş‘âr-ı belîği vard[ır].

eş-Şeyh âlimü‘l-celîl Alî Beğ ibn Husrev: İznik’de Fâzıl Alî Beğ demekle şöhret bulmuşdur. Osmâncık asrında Adabalı nâm azîzin neslindendir. Sultân Ahmed Hâ[n] cülûsunda Eyyûb Sultân’da Ahmed Hân beline bunlar kılıç kuşatmışlardır. Sene (–) târîhinde menzil-i fânîden dâr-ı bâkîye irtihâl edüp yine Eyyûb Sultân türbesi hareminde medfûndur. Azîz-i mezbûr fezâ’il-i celîle ile meşhûr bahr-i muhît-i ilm-i Rabbânîye mâlik merd-i Hudâ idi.

eş-Şeyh Eyyûbî Mahmûd Efendi: Küberâ-i Halvetî‘den Ya‘kûb Efendi halîfesidir. Yine Eyyûb’da Cezerî Kâsım Paşa câmi‘ine karîb bir mescid-i şerîf ve bir zâviye-i latîf-i rûşenâ inşâ etmişdi. Ol makâm-ı ferah-fezânın hareminde medfûndur.

eş-Şeyhü’ş-şüyûh sâhibü‘t-tecvîd ve’l-kırâ’e Hazret-i Ahmed Efendi El-Mısrî: Mu‘allimü‘s-sultân ve sâhib-i dârü‘l-kur’ân idi. Rûm’da kırâ’at ile Kur’ân-ı azîmi tilâvet etmek bunlardan kalmışdır. Eyyûb Sultân câmi‘inin imâmı iken bin târîhinde intikâl eyleyüp Sokullu Mehemmed

Paşa türbesi sâhasında âsûdedir. Bu hakîr'in üstâdı Evliyâ Efendi'nin üstâdıdır. *Rahmetullâhi aleyhimâ*.

eş-Şeyhülislâm Hâmid Efendi: Eyyûb'da medfûndur. İslâmbol'da Fîlyokuşu'nda câmi'i ve medresesi var. Hakîr Evliyâ ol medresede hücre-nişîn olup Ahfeş Efendi nâm hümâm Dersiâm'dan yedi sene ba'zı fünûn tekmîl etdik, mübârek âsitânedir. Merhûm Hâmid Efendi'nin fevtine târîhdir, güfte-i Vankulu Mehemmed Efendi, min telâmîz-i Hâmid Efendi:

Müftî-i dîn-i Ahmed Hâmid Efendi çünkim

Etdi güzer cihândan ukbâya oldu mes'ûd

Seyrimde gece gördüm bir gülsitânda anı

Anda Habîb-i ekrem Ashâbı cümle mevcûd

Dedim ki bu kadardır oldu makâm-ı Hâmid

Hâtif'den erdi târîh hâzâ makâm-ı Mahmûd.

Sene 985.

el-Mevlâ Hocazâde Mes'ûd Çelebi: Eyyûb'da vâlidleri binâ etdüği mekteb sâhasında medfûndur.

el-Mevlâ Sarı Muslihiddîn: Amasiyye-i gâsiyedendir ve Eyyûb civârında bir revzen içre medfûndur. Gâyet fârisî-hân olmağile fesâhat ve zerâfet üzre fârisî tekkellüm ederdi.

el-Mevlâ Abdullâh Martoloszâde: Hâk-i pâk-i İslâmbol'dandır. Eyyûb türbesi kurbünde Hâmid Efendi cenbind[e] medfûndur. Hakkâ kim fazîlet-i ilmiyye ile meşhûr idi.

el-Mevlâ Sa'deddîn Hasan eş-şehîr bi-Hocazâde: Ayasofya câmi'i içinde tecdîd-i vuzû' ederken dünyâdan el yudu. Eyyûb'da binâ etdikleri dârü'l-kurrânın hazîresinde mütevârî hâk-i pâk-i atîr-âsâde medfûndur.

Merkad-i Kara Mustafâ Paşa: Fâtih-i cezîre-i Kıbrıs Selîm-i Sânî vezîridir. Eyyûb hareminin sol kapusunun iç yüzünde bir kubbe-i serâmed içinde medfûndur ve gazâ etdüği tîr [u] kemânı başı ucunda maslûbdur.

el-Mevlâ Saçlızâde Abdülevvel Efendi: Eyyûb civârında medfûndur.

el-Mevlâ Pîr Mehemmed Azmî Efendi: Defterdâr Pîr Ahmed Çelebi'nin defter-i âmâli Azmî Efendi Kıbrıs'ı tahrîf ederken bu beyt târîh olmuşdur:

Nizâm-ı sübha-i ömrü erüp encâma hatm oldu

Anıniçün makta'-ı itmâmına târîh nazm oldu.

{Diğer târîh:

Rûh-ı pâkine dembedem rahmet.

Sene 1040}

Mevtine târîhdir:

Azmî dâr-ı alâya azm etdi.

Sene (–).

Eyyûb'da medfûndur.

Kabr-i Güzel Siyâvuş Paşa: Süleymân Hân vezîridir. ***[122a]*** Çârsû içre bir kubbe-i âlîde cemî'i ta'allukâtları ile medfûndur. Şâh-râha nâzır pençeresi üzre tahrîr olununan târîhdir: (–) (–) (–) (–). Mi'mâr Sinân binâsıdır.

el-Mevlâ Babazâde Mehemmed Efendi: Kal'a-i Larende'dendir. Eyyûb'da hazîre-i mahsûsa içinde medfûndur.

Merkad-i el-Mevlâ Mehemmed bin Abdullâh eş-şehîr Hubbî monlâsı: Eyyûb'da müstakil türbesinde medfûndur.

Kubbe-i el-Mevlâ Mehemmed Bâkır eş-şehîr Dökmecizâde: Irâk-ı Acemîdirler. Hikmet-i Hudâ Şehzâde-i Acem Haydar Mîrzâ merhûm olduğu sâ'at merkûm Mehemmed Bâkır dahi ol ân merhûm olup iki Acem ferzendi gûyâ ma'hûd imişler deyü İslâmbol zürefâsı içre niçe güft [ü] gû latîfe oldu. Eyyûb'da âsûdedirler. {Güfte-i Bâkî Efendi:

Şâdumân olsun Acemler gözleri aydın yine

Mîr Haydar nûr-ı çeşm-i Husrev-i Îrân gelür,

deyü ebyâtlar denilmişdir. Ba'dehu Kızılbaşlar kemiklerin serîka edüp Acem'e götürmüşlerdir}.

Ziyâret-i el-Mevlâ Hâcegîzâde Mustafâ Efendi: Eyyûb'da medfûndur. Fazîlet-i bâhire sâhibi ve salâh-ı hâl ile meşhûr idi.

el-Mevlâ fâzıl el-azîz eş-şeyh Abdülkâdir bin Hacı Mü'eyyed ya'nî Şeyhülislâm Şeyhî Efendi: Eyyûb türbesi civârında medfûndur.

Kubbe-i el-Mevlâ Feridûn Beğ et-Tevkî'î: İsmi Ahmed'dir ve Çivizâde perverdesidir. Eyyûb türbesi civârında müstakil türbesi vardır. Mehemmed Hân-ı Sâlis nişâncısı olmağile Mehemmed Hân cülûsuna târîh-i musanna' demişdir. Târîh budur:

Atâ {982} bahş oldu ihsânına târîh

Cülûs-ı sâline şemşîr-i İslâm.

Sene 982.

Ziyâret-i eş-şeyh Baba Mahmûd Efendi: Şehr-i Filibevîdir.

Şu‘arâ-yı fâzıl ve âlim bir kimesne idi. Niçe te’lîfâtlarından mâ‘adâ *Tefsîr-i Ebussu‘ûd*‘u tahrîr edüp ilm-i inşâda ve ilm-i arûzda ve gayrı fünûnda Monlâ Câmî-i sânî idi. Belki dahi mâ-fevki idi. Eyyûb civârında kabr-i mu‘ayyenesi ziyâretgâh-ı ulemâdır.

Ziyâretgâh-ı Gâzî Palak Mustafâ Paşa: Süleymân Hân vezîr[i] kapudan paşalarındandır kim İslâmbol’dan kırk pâre kadırga ile Sebte Boğazı‘ndan mühimmât [u] cebehâne ile çıkup Mısır cezîresin ve Habeş burnun dolaşup Lahsa ve Basra’dan Bağdâd altına yigirmi pâre kadırga ile Süleymân Hân’a vâsıl olup Bağdâd fethinde bulunan Palak Mustafâ Paşa’dır. Hidmeti mukâbelesinde Mısır ihsân olunup ba‘dehu İslâmbol’da kubbe-nişîn iken merhûm olup Eyyûb hareminin Hünkârkapusu hâricinde bir kubbe-i mahsûsası içinde medfûndur. *Kuddise sırruhu*.

Merkad-i Kandî Mustafâ bin Celâl Tevkî‘î: Eyyûb’da bürâderi Sâlih Efendi ile binâ etdüği câmi‘in sâhasında mestûrdur. Fevti târîhidir:

İlâhî rahmet eyle Mustafâ‘ya.

Sene (–).

İlm-i tevârîhde bî-hisâb te’lîfâtları vardır.

el-Mevlâ Mehemmed ibn Mehemmed [eş-şehîr] bi-İbnü‘n-neccâr: Karaman’dan zuhûr edüp merkad-i pâki Eyyûb’dadır.

Ziyâret-i el-Mevlâ Ca‘fer Efendi: Ebussu‘ûd Efendi’nin ammisi Abdünnebî Efendi’nin mahdûm-ı mükerremidir. Eyyûb’da Cezerî Kâsım Paşa hareminde medfûndur.

Merkad-i el-Mevlâ Mahmûd Emîn Karabâğî: Şirvân’da Karabâğ‘dandır. Eyyûb’da Şâh Sultân câmi‘i mukâbilinde medfûndur.

el-Mevlâ Alî bin Abdül‘azîz eş-şehîr Ümm-i veledzâde: Eyyûb’da Ebussu‘ûdzâde Mehemmed Çelebi’nin cenbinde medfûndur, sene 981.

Merkad-i el-mevlâ Es‘ad Efendi ibn Sa‘deddîn-i Sânî: Hazret-i Eyyûb’da vâkı‘ vâlid-i mâcid ve bürâder-i vâlâ-kihterinin cenbinde medfûndur. Yetmiş altı hasîse üzre memdûh-ı âlem te’lîfâtları vardır. Gûyâ Ebussu‘ûd-ı sânî idi. Ve,

Kabr-i Mevlânâ Seyyid Kâsım Gubârî: Belde-i Âmid’den be-dîdâr idi. Eyyûb civârında medfûndur. Monlâ-yı merkûm harîs-efşâ-yı zû-fünûn idi. Ve vecîh-i edîb, hulvü‘l-lisân ve lebîb-i müntesib olduğu kibâr meclisinde herkesi hayr ile yâd ve ihsâna teveccühlerin tebşîr ile niçe mahzûnu şâd kılmağa mu‘tâd etmişlerdi. *Rahmetullâhi aleyh*.

Kabr-i el-mevlâ el-fâzıl Sâlih Efendi: Sultân Murâd-ı Sâlis mu‘allimi Sa‘deddîn Efendi’nin mahdûm-ı râbi‘idir. Sinn-i şerîfleri

kırka bâliğ oldukda toksan altı cild kütüb-i mu‘tebere te’lîfâtları var idi. Bu kadar menâsıblara mutasarrıf olup eşgâl-i dünyâ ile âlûde iken aceb kuvvet-i kudsîdir kim gûyâ İmâm-ı A‘zam-ı sânîdir. Vasiyyetleri üzre Ebâ Eyyûb-ı Ensârî kurbünde pederleri cenbinde medfûndur. *Kuddise sırruhu*.

Merkad-i Tabanıyassı Mehemmed Paşa: Vüzerâ-yı Sultân Murâd-ı Râbi‘, Eyyûb Sultân türbesine muttasıl bir köşede medfûndur.

el-Mevlâ Alî bin Mehemmed: Osmân Hân hocası Ömer Efendi’nin bürâder-i kihteridir. Eyyûb civârında âsûdedir. Gâyet sulehâ-yı ümmetdendir. Ekseriyyâ evkât-ı hamsesin Sultân Mehemmed câmi‘inde edâ eder giderdi ve dâ’imâ hamd ederdi.

Ziyâretgâh-ı el-fâzıl es-Seyyid Mehemmed ibn es-Seyyid Mehemmed: Vilâyet-i Hamîd dâhilinde Eğirdir nâm kasabada âsûd[e] olan kutb-ı ***[122b]*** izz u temkîn eş-şeyh Hazret-i Burhâneddîn’in necl-i necîbidir. Ve Mısır’da Nakîbü‘l-eşrâf Burhâneddîn hazretleri efendimiz mezkûr sultânın evlâd-ı zevi’l-ihtirâmlarındandır. Merkûm Şerîf Mehemmed Efendi, Ebî Eyyûb’da i‘dâd etdikleri türbe-i ıtr-ı pâkde mütevârî hâk-i pâkdir. Şi‘r [ü] inşâda yegâne-i efrâd, ma‘ârifde müfred-i zamâne idi, pederimiz ile gâyet hüsn-i ülfetleri var idi.

el-Mevlânâ el-fâzıl ve’s-sadr el-kâmil Mehemmed bin Hüsâm eş-şehîr Kara Çelebizâde Efendi: Sene 1042 Zilhiccesinde merhûm olup cenâzesi Ebü‘l-feth’de kılınup Eyyûb civârında mütevârî hâk-i pâ-yı amber-âsâ kılınmışdır. Yetmiş yerde hayrât [u] hasenâtları vardır. Bu hakîr çok ihsânın görmüşüz. *Rahmetullâhi aleyh*.

el-Mevlâ Bitlice Mustafâ Efendi: Eyyûb’da medfûndur.

Târîh-i fevt-i Hânende Südcizâde:

Kıla mahâfil-i cennetde Südcizâde makâm.

Sene (–).

Târîh-i kabr-i musâhib-i Sultân Murâd-ı Râbi‘ Mûsâ Çelebi:

Mûsâ‘ya cemâliyle tecellî kıla Bârî.

Sene (–).

Receb Paşa sipâh zorbalarına katl etdirüp İbrâhîm Paşa sarâyından Mûsâ‘nın na‘şını pâre pâre Atmeydânı‘na bırakdılar. Murâd Hân cenâzesine hâzır olup Eyyûb’da şâhrâh üzre bir hadîd şebeke içinde medfûndur ve seng-i mezârında bâlâdaki târîh, zeheb [ü] lâjiverd ile mastûrdur.

Kara Monlâ Sünbül Alî Efendi‘nin mevtine târîhdir:

Mürd şüd Monlâ Alî der-sâl-i mûş.

Sene (–).

Târîh-i türbe-i Ferhâd Paşa: {Kâr-ı Mi‘mâr Sinân}. Vezîr-i Murâd-ı Sâlis ve Mehemmed-i Râbi‘ kurb-ı iskele-i Eyyûb Sultân türbe-i pür-envârının atebe-i ulyâsı üzre tahrîr olunmuşdur. Târîh:

Teng-mû ilhâm ile İlmî dedi târîhini

Eyledi Ferhâd Paşa Adn-i âlîde makâm.

Sene (–).

Târîh-i türbe-i Musâhibe-i Sultân İbrâhîm Hân Şekerpâre Kadın: Kurb-ı iskele-i Eyyûb. Ammâ kendiler asr-ı Mehemmed Hân-ı Râbi‘‘de diyâr-ı İbrîm’e nefy olunup ba‘de’l-ıtlâk Mısır’da merhûme olup türbesi hâli üzre kalup târîhi bu gûnedir: (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–).

el-Mevlâ Gınâyî Efendi: Şu‘arâ-yı Murâd-ı Sâlis, Ebû Sa‘îd hânesi mukâbilinde şâhrâha nâzır medfûndur. Mücelled dîvânı ve *Bahirnâme*‘si vardır.

Târîh-i türbe-i Kâsım Paşa der-çârsû-yı Eyyûb Sultân:

Diyelim rûhıyiçün Fâtiha dâ’im el açup

Adn-i a‘lâyı makâm eyleye Kâsım Paşa.

Sene (–).

Târîh-i türbe-i Kâsım Paşazâde:

Dedi târîhi Nihâdî el açup

Fâtiha okuyalım rûhıyiçün.

Sene (–).

Târîh-i türbe-i Selîm ve Murâd Hân vezîri Ca‘fer Paşa der Eyyûb cânib-i Ortayol:

Ederken âlemi seyr [ü] temâşâ

Adem iklîmine erişdi râhı

Bir eksikli Beyânî dedi târîh

Behîşt ola makâmı yâ ilâhî.

Sene 995.

Târîh-i türbe-i azîm Sokullu Koca Mehemmed Paşa: {Mi‘mâr Sinân binâsıdır}. Süleymân’a ve Selîm’e ve Murâd Hân’a kırk sene vezâret edüp âhir dîvânda bir eli kanlı deli serhadli bıçağ ile dîvânda şehîd etdüğine târîhdir:

Hükm-i Hak ile şehîd oldu Mehemmed Paşa.

Sene 987

Vüzerâ türbelerinde bundan mu‘azzam türbe ve imâret ve medrese yokdur.

eş-Şeyh Baba Yûsuf: Tarîk-i Bayramîlerdendir İdrîs Köşkü‘nde medfûndur. Ve,

Türbe-i Pertev Paşa: Süleymân Hân vüzerâlarındandır. Süleymân Hân Seğitvar kal‘ası altında merhûm olduğu gün Seğitvar’ı Süleymân Hân’ın ölüsü feth etdüğinden mâ‘adâ bu Pertev Paşa seksen yedi bin asker ile Erdel diyârı kal‘alarından Göle kal‘asın Süleymân Hân merhûm olduğu sâ‘at feth edüp Seğitvar altında Sokullu Mehemmed Paşa’ya müjde gelmişdir. Ba‘dehu Pertev Paşa merhûm olup Eyyûb Sultân civârında medfûn olmuşdur. Koca Mi‘mâr Sinân, üzerine bir kubbe-i münevver etmişdir.

.....(7 satırlık yer boş)..... ***[123a]***

Bundan,

İki yüz kırk ikinci fasıl
Kasaba-i Südlüce’nin câmi‘ ve mesâcid ve medâris ve hân [u] hammâmları ve tekyeleri ve sarây-ı âlîleri ve ziyâretgâhları târîhleriyle bildirir

Evvelâ kasaba-i Südlüce Eyyûb Sultân önündeki Halîc-i mâlihin karşu şimâlinde er avret nümâyân olduğu Halîc kenârında Galata mevleviyyeti nâhiyesinde başka subaşı hâkimli bin iki yüz ma‘mûr [u] âbâdân bâğ-ı İremli sarâylar ve gayrı âsâr-ı binâlar ile müzeyyen bir kasaba-i şîrîndir kim lisân-ı Acem’de “Kend-i şîr” derler, lisân-ı Arab’da “Rabta-i leben” derler, Türkî‘de “Südlüce” derler, Rûm’da “Galata” derler, cümlesi süd ma‘nâsınadır. Zîrâ bu kasabanın nebâtâtı ve hevâsının letâfetinden südü hâlis olmağile Südlüce derler.

Bu mahalden Eyyûb Sultân şehrine kayıklar ile ubûr olunur. Mâbeynehümâsı sığlıkdır, azîm keştîler gelemezler. Zamân-ı küffârda bu mahalde zencîr üzre cisr-i azîm var imiş, hâlâ âsâr-ı binâları nümâyândır. Bu mahalden yine deryâ ile Alîbeğköyü‘ne ve Kâğıdhâne köyüne, cânib-i şimâle tokuz mîl mezkûr Halîc ile tarafeynin çemenzâr yerin temâşâ ederek Kâğızhâne’ye varılır. Ammâ kasaba-i Südlüce bu Kâğıdhâne boğazı ağzında vâkı‘ olmuş cümle hâneleri leb-i deryâdan tâ Ca‘fer-âbâd dağına çıkınca biri biri üzre Halîc’e ve Eyyûb’a nâzır bâğlı ve bâğçeli hevâdâr dâr-ı amârlar ve cevâmi‘lerdir.

Cümle (–) mahalle ve (–) câmi‘dir. Cümleden mükellef kurşumlu Çavuş Paşa câmi‘i çâr-kûşe, harpüşte tahta kubbesi ve bir tabaka mevzûn taş minâresi var.

Ve (–) câmi‘i (–) {ve Hekîm Kaysûnîzâde mescidi Süleymân Hân’ın Mi‘mâr Sinân binâsıdır.} Gayrısı mesâcidlerdir.

Ve dörd tekyesi ve bir hammâmı ve bir hânı ve elli mikdârı dükkânı ve iskele başında bir ârâmgâh-ı kân-ı irfân mesîregâh soffası var.

Ve sarây-ı vüzerâlardan Karaağaç yalısı leb-i deryâda dıraht-ı karaağaç ile hıyâbân olmuş bir yalıdır. Mukaddemâ Defterdârzâde İbrâhîm Paşa bâğçesi idi. Sultân Murâd-ı Râbi‘in hâtırına bu bâğçenin âb [u] hevâsı hoş gelüp dâ’imâ bu iremde ayş [u] nûş edüp niçe bin kayık ve peremeler ile Kâğızhâne teferrücüne giden kimesneleri seyr [ü] temâşâ edüp ihsân [ü] in‘âmlar ederdi. Hâlâ ol bâğ-ı İrem Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘in mülki olup pâdişâhlara mahsûs bâğçe oldu. Bostâncı ustası ve huddâm bostâncıları vardır.

Andan Ebussu‘ûd bâğçesi, bu dahi ana muttasıl sanavber dıraht ile zeyn olmuş gül [ü] gülistânlı bâğdır. Ebussu‘ûd Efendi Tefsîr-i şerîf’in bu bâğda te’lîf etmişdir.

Ve buna muttasıl Bâzergânbaşı bâğı, müte‘addid kâ‘alar ile müzeyyen bir yalıdır.

Ve İbrâhîm Hânzâde yalısı, kadîm-i evvelde Sokullu Mehemmed Paşa binâsıdır. Bunda olan meyve-i gûnâ-gûn ve şükûfe-i ibret-nümûn bir bâğda yokdur.

Ve Re’îs Şâmîzâde yalısı, nev binâdır ammâ bâğçesi yokdur.

Ve Kemâl Efendi yalısı müfîd [ü] muhtasardır.

Ve tekyelerinde cümleden kâr-ı kadîm ve âsâr-ı azîm **tekye-i Ca‘fer-âbâd**, Süleymân Hân huddâmlarından Ca‘fer nâm bir sâhib-i tab‘ kimesnenin hayrâtıdır. Şehrin bir mürtefi‘ zemîni üzre vâkı‘ olmuş gûnâ-gûn dıraht-ı âlîler ile müzeyyen ve (müzeyyen) müte‘addid soffalar ile ve kâ‘a ve matbahlar ile Câ‘fer-âbâd’dır.

Süleymân Hân bu tekyenin deryâya nâzır bir köşesinde sâkin olup teferrüc ederken Hindûstân pâdişâhından hedâyâlar gelüp bir nakş-ı bûkalemûn telâtîn derisinden bir ta‘âm sofrası ve yüz Hıtâyî münebbid tabaklar ve yüz aded kâseyi ve niçe âlât-ı ta‘âm zî-kıymet eşyâları bu tekyeye vakf eder. Ba‘dehu bu şeyleri zorbalar asrında hazîneye alup sofra ile bir şeftâlû çekirdeğinden bir dervîşân keşkülü kalmışdır kim garâyibdir. Hindûstân’da hâsıl olmuş şeftâlû çekirdeğinin nısfıdır. Hâlâ iki vukıyye su alır. Kenâreleri altun dîvâre ve sîm halhâllar ile bir ibret-nümâ sun‘-ı Hudâ‘dır. Nısfı hâlâ hazînededir. Selîm-i Sânî bu keşkülden bilâ cur‘a bâde nûş etmişdir. Hakkâ ki yek-merdî kâse değil penc-merdî kâseden ziyâde bâde alur.

Ve bu tekyenin mücellâ der [ü] dîvârında olan hüsn-i hatlar ve ibret-nümâ nakş-ı bûkalemûn tasâvîrin evsâfı bir vech ile terkîm olunmaz. Hattâ Nakkâş Ağa Rızâ rû-yı dîvâra siyâh kalem ile bir kaya eşkâli üzre bir kepk-i vahşî tasvîr etmiş, Bihzâd-ı Mânî kalemin çekmede âcizdir. Cümle erbâb-ı ma‘ârifin nazargâhı bir âsitâne-i teferrücgâh-ı mesîregâh köşedir. ***[123b]*** Ve,

Tekye-i Hasan-âbâd: Sultân Murâd-ı Râbi‘ asrında Unkapanı‘nın iç yüzünde Pervîz Ağa nâm bir ağanın mün‘im ü mâldâr abd-i memlûkü Hasan nâm köle âdemisi binâ etmeğile zürefâ-yı İslâmbol bu tekyeye Niznâm-âbâd tekyesi derler. “Niznâm” lafzı lisân-ı Rûs’da bilmem demekdir. Ammâ cihân-nümâ bir püşte üzre nev-âbâd Niznâm-âbâd tekyesidir. Sâhibü‘l-hayrâtı hayâtda olmağile her ay başında cümle ehl-i teferrüce salâ edüp hânende ve sâzendeler ile ziyâfetler ederdi.

Ve niçe tekye-misâl bâğçeler vardır. Ammâ cümleden

Tekye-i Abdüsselâm bâğçesi: Hıyâbân-ı İremde âdem gâ’ib olur bir bâğdır. Cümle ehl-i hıref bunda teferrüc ederler.

Ve bâğçe-i Alî Ağa ve bâğçe-i Eski Yûsuf ve bâğçe-i Ganîzâde şimâl cânibi Okmeydânı‘na ve garb cânibi Halîc-i Eyyûb’a nâzır fısdık ve servi dırahtları ile müzeyyen bir bâğdır.

Ziyâretgâh-ı kasaba-i Südlüce: Evvelâ Çavuşbaşı câmi‘i sâhasında deryâyâ nâzır hattât-ı Süleymân Hân, Hazret-i **Ahmed el-Karahisârî**: Kubbesi yokdur, ancak çâr-kûşe beyâz mermer sandûka içre medfûn olup seng-i mezârınd[a] olan hatlar bizzât kendiler tahrîr edüp mermere yazmışlar. Ammâ ibret-nümâ kazmışlar kim ol hatlar budur:

.....(1 satırlık yer boş).....

Cemî‘i hattât [u] erbâb-ı ma‘ârifin nazargâhı ve pesendîdesidir.

Ziyâret-i sultân-ı şu‘arâ Habîbî: Ferzend-i ercümend-i Acem’dir. Hakkâ ki pâkîze eş‘ârı vardır. Selîm Şâh-ı Evvel’in nüdemâlarındandır. Bu Südlüce’de Ca‘fer-âbâd tekyesi’nde medfûndur. “Ca‘ferî mezheb olmağile Ca‘fer-âbâd tekyesi’nde defn olunmağı vasiyyet etdi” deyü iftirâ etdiler.

.....(2 satırlık yer boş).....

İki yüz kırk üçüncü fasıl
Kara Pîrî Paşa kasabasının imâretleri ve bâğ u bâğçeleri ve hânedân [u] mesîregâhların ayân u beyân eder

Devlet-i Bâyezîd Hân’da ve Selîm Hân-ı Evvel’de Hazret-i Ebûbekir neslinden olan Vezîr Kara Pîrî Paşa bu mahallin âb [u] hevâsın beğenüp bu câ-yı meserretde bir bâğçe binâ edüp bir kasaba olunmasın fermân edüp bir rabta-i ma‘mûr olduğundan Pîrî Paşa derler. Bin mikdârı bâğlı ve bâğçeli ma‘mûr hânelerdir.

Galata mevleviyyeti nâhîyesi ve başka subaşısı vardır. Ammâ ilâ hâze’l-ân bu kasaba içre bir câmi‘ ve üç mescidi var.

Ammâ câmi‘, Aynî Hâtûn binâsıdır (–) pûşîde ve bir tula serâmed, rakîk ü nahîf minâre-i mevzûnu var kim ilm-i hendeseye mâlik olanlar vâlih [ü] hayrân olurlar. Ahmer-gûn bir minâre-i mevzûndur. Bu câmi‘i

Ser-bevvâbân Arslan Ağa nâm şecî‘ amâr etdikde atebe-i ulyâsı üzre ta‘mîrine târîhdir:

Ser-i bevvâb-ı derî pâdişeh-ı âlem o kim

Şîr-dildir Esedullâh denildi ana nâm

Çün tamâm oldu bu câmi‘ dedi hâtif târîh

Câmi‘-i hâs olup oldu bu câ-yı ubbâd.

Sene 1000.

Ve câmi‘-i zîbâ Turşucuzâde Hüseyin Çelebi, Kiremitciler içre vâkı‘ olmuş Mi‘mâr Sinân binâsıdır. (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Bunlardan mâ‘adâ hân ve imâret ve medrese ve kurrâ yokdur. Cümle Yahûdî ve Rûm ve Ermenî kefereleri müstevlî olmuşdur. Ve hammâmı (–) ve iskele başında iki yüz mikdârı dükkânlardır. Çoğu meyhâne ve bozahânelerdir. Zîrâ latîf limanlı kenâr-ı bahr olmağile cümle gemiler anda kışlaya bağlanup gemicileri meyhâne erbâblarıdır.

Ve iki yüz kârhâne kiremitçiler dükkânları vardır. Zîrâ bu mahallin deryâsı dibinden mâh-ı Temmûz’da Arnavud gavvâsları bir gûne tîn-i siyâh çıkarırlar kim bi-emrillâh bir diyâra mahsûs değildir. Ba‘dehu ol tînı gemilerden çıkarup ma‘cenelere doldurup kırk gün durup kesb-i hevâ etdükden sonra ummâllar tîn-i zülâlin içine girüp püşt-i pâ ile tahmîr edüp andan kiremit ve tula edüp pişirdiklerinde bi-emrillâh siyâh levn iken ahmer-gûn kiremit olup cümle İslâmbol hânedânları bu kiremitden örtüldüğiyçün serâpâ İslâmbol kıpkırmızı nümâyândır. Anıniçün Pîrî Paşa kasabasının kiremidi ve tulası meşhûr ve teferrücgâh bâğçeleri bî-hisâbdır.

Ve (–) Ayazması nâm bir mâ’-i zülâl su kaynağı vardır kim ***[124a]*** Temmûz’da hummâya mübtelâ bir âdem üç kerre bu mâ’-i sâfîden nûş edüp gasl etse istifrâğ edüp halâs olur. Ekseriyyâ Rûm tâ’ifesinin meşâdları bu mahalde olup bu ayazmayı ziyâret ederler.

Ve bu kasaba hâricinde Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘ kim fâtih-i Yanova ve Varat ve Uyvar ve cezîre-i Girid’de fâtih-i Kandiye’dir, bunda bir bâğ içre bir âb-ı nâb bulup bir günde bir çeşme-i aynü‘l-hayât binâ edüp Selsebîl-âsâ cereyân etdüğine çeşme üzre beyâz mermerde Teknecizâde Mustafâ Çelebi hattıyla müzehheb ve lâciverdli zîbâ târîh-i ra‘nâdır:

Bahtıyâ tahsîn edüp hâtif dedi târîhini

Oldu cârî adlile Sultân Mehemmed çeşmesi.

Sene (–).

.....(1 satırlık yer boş).....

Ziyâretleri ma‘lûmum değildir.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

İki yüz kırk dördüncü fasıl
Kasaba-i Hâsköy’de olan cevâmi‘ ve mesâcid ve tekye ve hân u hammâmları ve esvâk-ı sultânî ve hânedânları ve sâ’ir imâretleri beyân eder

Evvelâ bu belîde Hâsköy nâmıyla ma‘rûfdur ammâ bir şehr-i müzeyyen-misâldir. Zîrâ üç bin ma‘dûd kat-ender-kat ravza-i hadîkalı hâne-i zîbâlardır. Ba‘zı bâğlarında limon ve turunc ve kübbât hâsıl olur. Ammâ âb [u] hevâsı latîf bir câ-yı sürûr zemînde vâkı‘ olmuş deryâya nâzır kat-ender-kat evlerdir. Husûsan Yahûdî Küpeli oğulları ve Mürdehây ve Nisîm ve Kemâl Yahûdî nâmân cuhûdların hânelerinin amârı ve bâğ u bâğçelerinin bahârı ve gûnâ-gûn limonu ve lüffân nârı bir bâğda yokdur. Ve bu rabta Galata mevleviyyeti hükmünde niyâbetdir ve başka subaşısı ve yeniçeri çorbacısı kolluğu var hâkimlerdir.

Ve (–) câmi‘ (–) (–) (–) (–) (–) (–) ve İskele mescidi ve Sarrâchâne mescidi (–) (–) (–). Bunlardan mâ‘adâ hân ve imâret ve medrese yokdur.

Ancak bir hammâmı ve bir mahalle-i müslimîni var. Mâ‘adâ on bir cemâ‘at ta‘bîr ederler Yahûd mahallesi var. Ammâ hâlâ İslâmbol’da ihrâk bi’n-nâr olup Şuhûdkapusu’ndan içeri sâkin olan Yahûdîlerin hâne-i telvîsleri berbâd olup ihrâk bi’n-nâr ile tâhir oldukda zemînine Vâlide Sultân câmi‘i bünyâd olup ol mahalle-i Yahûdîler serâpâ dekâkînler olup Yahûdîleri bu Hâsköy’e nefy olaldan beri Hâsköy’de yigirmi cemâ‘at Yahûdî ziyâde olup cümle on bir bin Yahûdî oldu, derler. Gûyâ bu şehr-i Selânik’dir yâhûd Arabistân’da Sıfet şehri gibi tâ’ife-i Yahûd ile mâl-â-mâldır. Yedi kenîseleri ve on iki sınago hahamları vardır. Ve iki mahalle Urumlar ve üç deyr-i telvîsleri var ve bir mahalle Ermenîler var.

Ve cümle altı yüz dekâkînlerdir. Gerçi bezzâzistânı yokdur ammâ cemî‘i zî-kıymet bî-kıymet firâvân bulunur. Ve elli dükkân tabbâğhâne ve yüz meyhâne ve üç bozahâne var. Ammâ Küpeli Yahûdî‘nin mümessek elma suyu ve tiryandafila Rûm’un misket şarâbı, harâbâtî erenleri içre meşhûrdur. Zîrâ bâğlarında olan misket üzümü meğer Akdeniz Boğazı‘nda Bozcaada’da ola. Ve Yahûdî pîçelerinin terbiye etdikleri şeftâlûları hoş-hordur.

Câ-be-câ mahbûbe Urum keratsaları vardır. Ve cemî‘i Yahûd tâ’ifesinin mezâr-ı meşâdistânı bu Hâsköy dağlarında beyâz çakıl taşı gibi ser-ber-zemîn olup yatırlar. Gayrı yerde olmak ihtimâli yokdur, Üsküdar ve Galata’dan cümle bu mahalle getirirler. Ammâ bir kaç senedir haham la‘înleri izin verüp gayrı yerde dahi izn-i hâkim ile meşâdlık yapdılar.

Ve bu Hâsköy mezârlıkları kurbünde İne Ayazma nâm bir ayn-ı zülâl vardır, mahmûm-ı riba‘a mübtelâ olan âdem yedi kerre nûş edüp gasl

etse ısıtmadan halâs olur. Rûm tâ’ifesinin ziyâretgâhlarıdır. Hakîrin âlem-i aşkda olduğu mahalde bir cum‘aertesi gecesi bu mahaldeki Yahûdî mezârlığı içinde,

“Gel tâli‘im gel” deyü nidâ etdüğimde bir dîv gûl-i beyâbân zâhir olup havfımdan “Yâ Hafîz” ismiyle firâr edüp mezkûr İne Ayazma içre ol gece ***[124b]*** pinhân olup bî-hûş olduğum sergüzeşt [u] serencâmım inşâ’allâh mahallinde tahrîr olunur kim bir ferd-i âferîdenin başına gelmemişdir.

..... (2 satırlık yer boş) .....

Ve bu Hâsköy kurbünde yine leb-i deryâda pâdişâhlara mahsûs,

Tershâne bâğçesi: Kadîm-i evvelde kefere asrında dahi kırallara mahsûs bâğ imiş. Ammâ ba‘de’l-feth, Ebü‘l-feth ibtidâ bunda hayme-i Muhammedîsi ile meks edüp ve gazâ mâlın guzât-ı müslimîne bunda hisse edüp nazargâh-ı kadîmi olmak ile fermânıyla ma‘mûr edüp niçe kâ‘a ve hammâm ve kasr ve müte‘addid hücre ve soffalar ile aşren ve fe-aşr havz u şâzrevânlar ile ma‘mûr [u] âbâdân edüp sadranc nakşı {dikilmiş} on iki bin serv dırahtı râyihasından âdemin demâğı mu‘attar olup niçe bin eşcâr-ı gûnâ-gûn müsmirât ve gayrı çınâr ve bîd-i sernigûn ve çimşîr ve sanavber ile bu bâğı müzeyyen edüp gûyâ ravza-i Rıdvân olmuş bir İremezâtdır. Hudâ‘ya ma‘lûm bu hıyâbânda serviler var kim evc-i âsumâna ser çekmiş niçe bin servdir âdem vâlih [ü] hayrân olur.

Bu bâğa aslâ güneş te’sîr etmez bir koyah-ı Acemdir. Ve şeb [u] rûz fevvâreleri Selsebîl-âsâ cereyân etmedir. Ve bî-hisâb murgân-ı nevâhânın ve hezâr hezârânın dâstânından âdemin rûhuna gıdâ verir.

Ve müsmirât-ı elvânından âbdâr şeftâlûsü ve kayısısı memdûhdur. Ve leb-i deryâda İbrâhîm Hân bir kasr-ı İrem binâ etmişdir kim gûyâ kasr-ı Havernakdır.

Ol mahallin deryâsında bir gûne deryâ mahlûku çıkar, başka sayyâdları vardır, istiridye derler, incü sadefi hurdesi-misâl beyâz kabuk içre zî-rûh bir mahlûkdur. Meyhor kimesneler zeyt yağıyla pişirüp yâhûd limon ile çiğce tenâvül edüp bâde nûş ederler, ta‘âm-ı tarabdır. Ammâ bâde içmeden de bir âdem beş on gün ol istiridyeden tenâvül etse her gece ehliyle ve nâ-ehliyle beşer onar kerre cimâ‘ eder. Bu gûne bir mahlûkdur kim Tershâne bâğçesi önünde hâsıl olan gâyet memdûhdur. Bâğçe üstâdına sayyâdları senevî on bin akçe avâ’id verirler.

Bu bâğın bâğçe üstâdı ve üç yüz halîfesi var, hizmet ederler. Böyle bir nazargâh-ı Mehemmed Hân-ı Gâzî‘dir. Anda hünkârlara mahsûs kayıkhâneler vardır. Kaçan pâdişâh Yeni Sarây’a ve gayrı yere gitmek murâd edinse kırlankıç kayığının kıçında cevâhir kubbe altında mücevher taht üzre sâde cura zurna ve nakare faslı ederek Halîç’in

tarafeyninde olan kat-ender-kat yalıları ve bâğ u bâğçe ve tershâneleri seyr [ü] temâşâ ederek murâd [ü] merâmları olduğu yere giderler.

Ve bu Tershâne bâğçesinde hâs-âhûr vardır. Anda küheylân-ı sâfinâtü‘l-ciyâd misilli atlara süvâr olup bâğın cânib-i şimâlinde Okmeydânı‘na çıkup ol fezâda cirid ü çevgân oynadırlar. Cânib-i erba‘ası böyle mesîregâh-ı bâğ-ı hıyâbândır. *Ammerekallâhü Ta‘âlâ*. Hamd-i Hudâ hakîr anda fakîrâne çok ibâdet etmişiz.

Ve bunda hizmet eden bostâncılar cümle sâhib-i sülûk sulehâ-yı ümmetden kimesnelerdir ve elbette ber-hordâr olurlar. Zîrâ İslâmbol feth olunca Akşemseddîn hazretleri bu câ-yı dil-küşâda sâkin olup cümle merdân ve erba‘în çıkarırdı ve hidmet edenlere hayr du‘â ederdi. Anıniçün huddâmları ber-hordâr-ı ömr olurlar. Ve bizzât Ebü‘l-feth mübârek dest-i şerîfleri ile yedi servi dikmişdir. Cümleden serâmed mevzûn u hemvâr sebiz-gûn serv(er)lerdir. Ve bir serv dahi {Akşemseddîn hazretleri} mübârek dest-i şerîfleri ile diküp hâsıl etmişdir. Bi-emrillâhi Ta‘âlâ âdetullâh bunun üzerine cârîdir kim serv dırahtı sebiz-gûn olur. Ammâ bu serviyi Akşemseddîn dikmek ile ak serv hâsıl olmuşdur. Hâlâ zamânımızda temâşâgâhdır kim Çimşîrlik havzının kurbünde idi.

İki yüz kırk beşinci fasıl
Kâsımpaşa şehrinin cemî‘i imâretleri ve hânedân [ve] bâğ-ı İremleri ve tershâne ve ziyâretgâhların beyân eder

Evvelâ bu Kâsımpaşa tâ zamân-ı kadîmde ma‘mûr manastırlık imiş, kefere mâbeyninde şehr-i Ayalonka nâmıyla meşhûr imiş. Ammâ ba‘de’l-feth mezâristân-ı ümmet-i Muhammed olması fermân olunur. Zîrâ Abdülmü’min Melik hilâfetinde Mesleme ve Eyyûb-ı Ensârî ve Hârûnu’r-Reşîd ve Yıldırım Bâyezîd Hân’da dahi İslâmbol’un nısfı ve Galata’nın nısfı feth oldukda yine Kâsımpaşa’da ***[125a]*** Tershâne ardı cümle mezâristân olup sahâbe-i kirâm ve evlâd-ı evlâd-ı zevi’l-ihtirâmlar medfûn olduğu müsbetdir kim hâlâ mezâristânlarında seng-i mezârları kûfî hatt ile tahrîr olunmuş alâmetler vardır kim manzûr-ı hâs [u] âmdır kim {bâlâda ale’t-tafsîl mastûr} ol ecilden Ebü‘l-feth imârâtına bezl-i himmet edüp (–) aded göz tershâne ve bir dîvânhâne-i kapudan paşa {ve bir câmi‘} inşâ eder.

Ba‘dehu (–) sene târîhinde Süleymân Hân velvele-ârâ pâdişâh-ı azîmü’ş-şân olup devletinde benî âdem ile şehr-i İslâmbol âdem deryâsı olup omuz omuzu sökmez olup vüzerâlarından {fâtih-i Anabolı} Kâsım Paşa’ya ve fâtih-i Sakız Piyâle Paşa’ya ve fâtih-i Ahıçka Ferhâd Paşa’ya ve fâtih-i Alâüddevle Ayas Paşa kullarına fermânları sâdır olup Kâsımpaşa şehrini ma‘mûr etmeğe bezl-i himmet etdiklerinden niçe bin a‘yân-ı devlet, var makdûrların sarf edüp niçe bin hânedân ve hayrât [ü] hasenâtlar edüp ma‘mûr [u] âbâdân oldu.

Ve Galata mevleviyyeti nâ'ibi taraf-ı şer'den hâkimdir. Taraf-ı avândan kapudan paşa ve tershâne kethudâsı ve subaşısı hâkimlerdir. Hâlâ on bin seksen beş gaytân hadîkalı kat-ender-kat evlerdir.

Ammâ merhûm Koca Piyâle Paşa kendü re's-i mâlı on iki bin esîre mâlik olmağile Kâsımpaşa'nın tâ nihâyetinde bir câmi' ve medrese ve tekye inşâ edüp bî-cemâ'at bir câmi' olur. Âhir bu câmi'e cemâ'at-i kesîre peydâ etmek içün Tershâne-i Atîk boğazından deryâyı kesüp tâ Piyâlepaşa câmi'i bir sâ'at yerdir, deryâyı anda götürüp Halîc'in iki tarafı bâğ u bâğçeli kat-ender-kat evler olup câmi'i etrâfı amâr olup cemâ'at-i kesîre olur.

Piyâle Paşa vefâtından sonra Halîc tathîr olmayarak bârân-ı rahmet selinin hâr [ü] hâşâkından Halîc türâb ile pür olup pereme ve kayıklar girüp çıkması mu'attal oldukda herkes hânesin ilerü binâ ederek hâlâ Halîc mu'attal kalmışdır. Ammâ pederimiz hikâyet eder, "Kâsımpaşa esvâkı içre Dörd Ağızlı nâm çâh-ı mâlara gelince deryâ geldiğin bilürüm" deyü buyururlardı. Hâlâ mülûk murâd edinse yine deryâ cereyân etmesi emr-i seheldir.

Evsâf-ı Tershâne-i Âmire: (–) göz Süleymân Hân binâsıdır. Bârûdhâne {kullesi ve yetmiş kapudan mahzenleri} ve kürekhâne ve yedi aded kurşumlu mahzenler ve dîvânhâne-i cedîd cümle Süleymân Hân'ın hayrâtıdır. Ve San Pavla zindânı ve Cirid meydânı kasrı ve Şâhkulukapusu ve Meyyit İskelesikapusu cümle Süleymân Hân'ındır. Ve Kapudan Paşa'ya on iki bin azebistân askeri ve yüz elli kapudan-ı enderûn ve yüz elli kapudan-ı bîrûn cezîrelerde ve yetmiş alem ve tuğ sâhibi azebistân ağası ve kırk sancak yerde re'âyâ ve berâyâdan kürek-keşân azebistân gelmek kânûn-ı Süleymânî'dir.

Ve (–) aded tershâne gözlerin eyle ma'mûr edüp her birinin tâkları tâk-ı kehkeşândan nişân verüp her bir göze birer dîdebân ve San Pavla zindânına üç yüz azebistân nevbetci her şeb ta'yîn edüp tershâne kapudanlarının otuz beşi tershâne gözlerinde sabâha dek kol dolaşalar ve otuz beş kapudanı askerleriyle şehirde kol dolaşalar. Zîrâ Süleymân Hân asrında Galata Kullesi ve Tershâne zindânlarında otuz bir bin ecnâs-ı mahlûkât kefere-i fecereden esîr var idi {kim dâ'imâ pây-beste ve dil-haste esîrlerdir, dîdebânları ve vardiyanları destinde girîbânları beste ve giryân ve hayrân ü nâlân esîrlerdir.

Ve mahpûshâneleri olan San Pavla zindânı bir tarh üzre binâ olunmuşdur kim bir vech ile andan benî âdem rehâ bulmak mümkün değildir. Ve murg-ı zeyrek dahi bu kafese girse pervâz urmak muhâldir. Zîrâ ka'r-ı zemîni bile kat-ender-kat azîm mermerler döşenmişdir kim lağım dahi mümkün değildir}.

Bu tertîb üzre Kâsım Paşa şehri eyle ma'mûr oldu kim yedi tağın dere ve depesi üzre hâlâ Murâd Hân-ı Râbi' tahrîri şehr-i Kâsımpaşa on

bir bin altmış hânedir. Ve Süleymân Hân asrında her mahalle câmi‘i ve mesâcidleri ve tershâne gözlerinde ve her dükkânda ve her hâne kapusu önünde birer kandîl çerâğân olurdu.

Bu gûne amâr olmuş şehr-i müzeyyende hâlâ (–) aded mahalle-i müslimîn ve on mahalle-i kefere-i Rûm ve bir mahalle Ermenî var ammâ Yahûdî yokdur, dükkânlarda sâkin olup giderler.

Ve bu şehrin cânib-i erba‘asında gerçi kal‘a yokdur ammâ rabâtdan ziyâde masûn [u] mahfûzdur. Bu şehir iskeleden tâ Piyâlepaşa mahallesine varınca (–) adımdır. Okmeydânı‘ndan tâ Galata hudûdunda dörd yol ağzına varınca tokuz bin adım yerdir.

Tûlen ve arzen bu cirmde olan şehr-i azîm içre ibtidâ câmi‘-i atîk **Koca Kâsım Paşa**‘{dır}. Bir düz yerde vâkı‘ olup çâr-kûşe bir dîvâr üzre çâr-kûşe harpüşte tahta kubbeli ve tahtânî câmi‘-i atîkdir. İçinde aslâ amûdları yokdur. Ve taşra haremi çınâr ve dud şecerleri ile müzeyyendir. Mâ-tekaddem imâreti var imiş, hâlâ bîmârhânedir. ***[125b]*** Ve bir tabaka minâre-i mevzûnu var. Ancak bir kıble kapusu üzr[e] târîh (–) (–) (–) (–) Mi‘mâr Sinân binâsıdır. Ve harem içre mahkeme-i şer‘-i mübîn vardır. Ve hareminin yemîn [ü] yesârında iki kapusu var. Ve bu câmi‘ şehrin iz[di]hâm yerinde olmağile gâyet cemâ‘at-i kesîreye mâlikdir. Andan,

Kethudâ câmi‘i: Harpüşte kurşum kubbeli ve bir minâreli câmi‘dir. Ve eski dîvânhânede ibtidâ binâsı,

Ebü‘l-feth Mehemmed Hân câmi‘i: Ma‘bed-i muhtasar bir küçük câmi‘dir. Ve yeni dîvânhânede,

Süleymân Hân câmi‘i: Hâlâ bu iki câmi‘ huddâmlarının vazîfe-i mu‘ayyeneleri taraf-ı pâdişâhîden verilir selâtîn câmi‘leridir. Ve,

eş-Şeyh Eyyühüm Efendi câmi‘i: Cemâ‘ati gâyet sulehâ-yı ümmetden kimesnelerdir. Ve,

Yahyâ Kethudâ câmi‘i: Mevlevîhâne kurbündedir ve harpüşte kurşum kubbelidir, bir minâresi vardı. Ve,

Hacı Husrev câmi‘i: Tatavla yolunda bir yokuşda kiremitli ve bir minâreli câmi‘dir. Ve,

Hamdî Efendi câmi‘i: Okmeydânı kurbünde bir minâreli ve kurşumlu câmi‘dir. Bu câmi‘ sâhibi Emîr Efendi dâmâdıdır. (–) (–) (–) (–) (–) (–) Ve,

Emîr Sultân câmi‘i: (–) (–) binâsıdır. Bir kûh-ı bâlânın zirvesinde çâr-kûşe harpüşte ve bir minâre-i rusâs ile mestûr bir câmi‘-i ziyâretgâhdır kim ulu âsitânedir. Ve,

Câmi‘-i Kulaksız: (–) (–) binâsıdır, bir minâreli ve kurşum kubbelidir. Ve,

Sinân Paşa câmi‘i: Bu dahi harpüşte kurşumlu kubbedir. Haremine (–) ayak nerdübân ile nüzûl olunur. Bir püşte üzre cihân-nümâ câmi‘-i rûşendir. Ve,

Câmi‘-i Piyâle Paşa: Bir dere ağzında kıble cânibi âlî sed üzre bir câmi‘-i metîndir. Süleymân Hân vüzerâlarından fâtih-i Sakız, Vezîr Kapudan Koca Piyâle Paşa binâsıdır. Cümle on iki kubbe-i âlîdir ve cümle (–) aded kırmızı sommâkî amûd-ı azîmler üzre mebnî kubâblardır. Mihrâbı ve minberi sâde güzelidir.

Cümle (–) revzenleri tuçdur, demir değildir. Eyle rivâyet ederler kim cümle feth etdüği kâfir kilisalarının çanlarını getirüp câmi‘in pençerelerine şebeke etdi, derler. Ve cümle (–) aded necef ve moran câmlar ile müzeyyen olduğundan gâyet rûşen câmi‘dir. Ve iki kıble kapusu var, atebe-i ulyâsı üzre Karahisârî hattıyla [88] (–) (–) (–) âyeti zeheb-i hâlis ile tahrîr olunmuşdur.

Ve taşra dehlîz soffaları üzre (–) aded amûd-ı zenbûrîler üzre (–) aded kubâblardır. Bu soffaların mihrâb dîvârında serâpâ ebyât, eş‘âr, müfredât-ı gûnâ-gûn ve bir azîm resm-i Ömer tahrîr olunmuşdur. Bundan taşra dehlîz-i harem dahi tûlânî (–) amûd-ı sağîr üzre tahta tavan sütûhdur kim cümle bu câmi‘ rusâs-ı hâlis ile pûşîde bir câmi‘-i nûrdur.

Kıble kapusundan mihrâbâ tûlu (–) adımdır ve bir yanından bir yanına (–) adımdır. Ve taşra harem-i kebîrinde altı aded çınâr-ı azîmler var kim her biri eflâke ser-çeküp şâhaları sâyesinde ehl-i teferrüc kesb-i hevâ ederler. Bu haremin dahi dörd kapusu vardır, garb tarafı kapusunun yemîn [ü] yesârında kırk aded medrese hücreleri vardır.

Hikmet-i Hudâ bu câmi‘i, Piyâle Paşa merhûm binâya şürû‘ etdükde câmi‘in şimâlî tarafında yedi husrevânî küp altun bulduğu yer hâlâ zâhir ü bâhirdir kim hâlâ ol küpler İslâmbol’da Uzun Çârsû başındaki sebîlhânesi içinde durur mermer küplerdir. Böyle helâl mâl ile binâ olunmuş câmi‘dir. Ve bir tekye ve kendilere bir medfen ve bir hammâm ve bir çârsû binâ etmişdir. *Rahmetullâhi aleyh*. Gâzî Paşa’dır.

Bu câmi‘lerden mâ‘adâ cümle (–) aded mesâcidlerdir. Evvelâ Piyâle Kethudâ mescidi ve Yahyâ Kethudâ mescidi ve Şehremîni Hüseyin Çelebi mescidi ve Memi Kethudâ mescidi.

..... (1.5 satırlık yer boş) .....

Evsâf-ı medâris-i ulûm: Evvelâ medrese-i Kâsım Paşa câmi‘inin yol aşırısındadır. Ve medrese-i Piyâlepaşa.

..... (1 satırlık yer boş) .....

Ve yetmiş mekteb-i sıbyân ve üç yerde dârü‘l-kurrâ. Gerçi halkı erbâb-ı sefer makûlesi derler ammâ kâmil ü fâzıl çelebileri vardır.

Ve yigirmi yerde tekye-i Halvetî ve Celvetî ve Uşşâkî ve Mevlevî ve gayrı tarîk tekyeleri vardır.

Cümlesinden ***[126a]*** Hazret-i Emîr Sultân tekyesi tarîk (–) ulu âsitânedir. Yüzden mütecâviz hücre ve fukarâları vardır. Her leyle (–) (–) cümle fukarâ [89] âyeti emrine imtisâlen tevhîd [ü] tezkîr edüp vücûdların ifnâ ile ihyâ ederler. Kapudan Halîl Paşa mâl-ı gazâ sarf eyleyüp bu âsitâneye bir âb-ı zülâl getirüp fukarâlara imâret inşâ edüp bay [u] gedâya ni‘meti mebzûldür.

Ve Kulaksız tekyesi tarîk-i Halvetî‘dir.

Ve Sinân Paşa tekyesi tarîk-i Ümm-i Sinânîdir.

Ve Piyâlepaşa hammâmı kurbünde Mu‘abbir İbrâhîm Efendi tekyesi tarîk-i (–) âsitânesidir, fukarâsı gâyet çokdur.

Ve Hacı Haydar bostânı kurbünde Hazret-i Uşşâkî Efendi tekyesi sulehâ-yı ümmetden fukarâları var.

Ve Mevlevîhâne tekyesi Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘ asrında bizzât Abdî Dede hazretleri cümle ahbâblarının himmetleri ile kendüler Ferhâd-vâr ırgatlık edüp binâ etmişlerdir. Bir mürtefi‘ zemînde bir tekye-i Mevlânâ-yı Rûmî‘dir.

Ve tekye-i

..... (2 satırlık yer boş) .....

Ve cümle (–) hammâmdır. Evvelâ Kâsım Paşa hammâmı, hammâm-ı atîk hoş-hevâ-yı hûb-binâ hammâmdır kim suyu âb-ı zülâldir.

Ve hammâm-ı (–), Tershâne dîvârı ardında bir küçük kesîf hammâmdır, ammâ gâyet yerinde binâ olunmuşdur.

Ve Hekîmbaşı hammâmı hikmetle binâ olunmuşdur kim misli yokdur. Ammâ ol kadar büyük hammâm değildir. Lâkin suyu lezîzdir.

Ve Kulaksız hammâmı âlât [u] bisâtı ve huddâmları pâk ve dellâkları cüst ü çâlâk olup herkese hidmet ederler. {Ammâ Kulaksız hammâmı olmağile ekseriyyâ huddâmları sağırlardır}.

Ve Piyâlepaşa hammâmı gâyet latîf ve rûşen hammâmdır kim meşhûr-ı âfâk hammâm-ı latîflerin biri dahi bu hammâmdır.

..... (1 satırlık yer boş) .....

Ma‘mûr olan sarâyları beyân eder: Evvelâ Piyâle Paşa sarâyı ve Kara Hoca sarâyı ve Kurd Çelebi sarâyı ve Hüseyin Ağa Alî‘si sarâyı ve Sıçan Halîfe sarâyı.

..... (1.5 satırlık yer boş) .....

Sebîlhâneler: Cümle

..... (5 satırlık yer boş) .....

Ve çeşme-i cân-safâlar: Cümle (–) Hacı Ahmed çeşmesi târîhidir:

Kandî-i Dâ‘î dedi itmâmının târîhini

Hacı Ahmed çeşmesin cârî ede dâ’im latîf.

Sene (–)

..... (3.5 satırlık yer boş) .....

Ve mesîregâh [u] teferrücgâh tekyeler: Cümle (–) ammâ cümleden atîk **tekye-i Tîr-endâzân**; ibtidâ müfîd [ü] muhtasar Ebü‘l-feth binâsıdır zîrâ Ayasofya’dan putları çıkarup bu Okmeydânı‘nda hâlâ puta sepedi mahalline koyup haftada iki gün cümle guzât-ı müslimîn putlara oklar atdıklarıyçün hâlâ puta oku derler bir gûne sehm-i kazâdır. Ol asırda kemândârân [u] kemânkeşân sohbet etmeleriyçün bu tekye binâ olundu.

Ba‘dehu Bâyezîd Hân-ı Velî yaycı olup kemânkeş olmağile kemânkeş ve sînekeş ve düşmenküş Hattât Şeyh hazretleri tahrîkiyle mezbûr tekyeyi Bâyezîd Hân tevsî‘ etdi. Ba‘dehu mürûr-ı eyyâm ile câ-be-câ tekye münhedim olup Sultân Murâd-ı Râbi‘ dahi tîr-endâz olmağile bu tekyenin imâretine fermân edüp Musâhib Silihdâr Mustafâ Paşa ta‘mîr ü termîm ***[126b]*** etdüğine târîh-i tekye-i tîr-endâzân:

Himmet-âbâd-ı cedîd oldu binâ-yı tekyegâh.

Sene (–).

Andan aşağı **Mesîregâh-ı İne Ayazma**: sergüzeştimiz olan mahaldir. Gerçi imâretinden bir nişân yokdur ammâ azîm dıraht-ı müntehâlar sâyesinde bir ayazmadır. Ba‘zı mahbûb [u] dostân nîlgûn fûtaya sarılmış billûr-misâl beyâz dilberân seyr olunur bir teferrücgâh-ı gâhgâh-ı nâgâhdır, hergâh değildir mâh be-mâhdır kim mâhpâreler hırmengâhıdır. Andan,

Mesîregâh-ı Hasan Karlığı: Bir vâsi‘ dere içre ok atmak içün mastabalar binâ olmuşdur. Herkes yârânıyla ol câ-yı ma‘hûdda ahdlerine vefâ edüp âlem ağyârdan bî-haber sohbet ederler. Kardan cereyân eder bir âb-ı berdi vardır. Ve,

Mesîregâh-ı puta yeri: Bir çemenzâr derede beş altı soffalar vardır, her cum‘a niçe bin kemânkeşân, kemân-dârân, tîr-endâzân, esnâf-ı Sa‘d-ı Vakkâsân cem‘ olup ser-çeşme-i kemân-dârân “Pîr Vakkâs rûhuna Fâtiha” deyüp kânûn-ı Ebü‘l-feth üzre puta sepedine niçe bin tîr-bârân edüp sîne-i putaya hedef ederler. (–) adım menzil yerdir. {Üç yerde âb-ı hayât çeşmeler ve niçe dıraht-ı azîm çınârlar ve gayrı şecerler var}. Andan,

Mesîregâh-ı Dîvdâr çeşmesi: Bu dahi Okmeydânı‘nın bir köşesinde âb-ı hayâtdan nişân verir bir çeşmedir. Cânib-i erba‘asında

dıraht-ı azîm çınârlar sâyesi çemenzârında cümle ahibbâ cân sohbeti ederler. Andan,

Teferrücgâh-ı tekye-i Piyâlepaşa: Bir çukur yerde cânib-i erba‘ası kal‘a-misâl dîvârlı bir tekyedir, fevkânî ve tahtânî ikişer bin âdem alur soffaları var, cümle ehl-i hıref anda halîfe revâne edüp sâhib-i post ederler. Ve niçe bin sahan et‘ıme-i nefîse hâs u âmma bezl olunup tenâvül olunur azîm matbah-ı Keykâvûsunda üç bin aded bakır âvânî bisâtları vardır. Ve niçe serâmed çınâr-ı müntehâları ve bir âb-ı hayât çâh-ı mâsı var kim ta‘bîr olunmaz. Andan,

Mesîregâh-ı Söğüdcük Ayazması: Bir hevâdâr yerde bîd-i sernigûnlar ile müzeyyen bir ayazmadır. Andan

Teferrücgâh-ı Hacı Ahmed bostânı: Gûnâ-gûn müsmirâtı mevcûddur. Ve,

Mesîregâh-ı Boşnak bâğı: Kayısı ağacı-misâl gül şecereleri vardır. Rûm ve Arab ve Acem’de böyle gülistân görülmüş değildir. Zîrâ sâhibi Boşnak Şeyh Uşşâkî tarîkinde bir hâl sâhibi âdemdir kim bizzât kendüleri bâğbân-ı gülistândır. Andan,

Teferrücgâh-ı Dede bostânı: Mevlevîhâne şeyhi Abdî Dede ahibbâsıdır. Ve,

Mesîregâh-ı Kurd Çelebi bâğı: Bâğ-ı İrem hıyâbânıdır.

.....(1 satırlık yer boş).....

Ve niçe mesîregâhlar dahi vardır ammâ ma‘lûmumuz olan bunlardır.

Evsâf-ı dekâkîn-i {**şehr-i**} **Kâsımpaşa**: Cümle (–) mahallede üç bin altmış dükkândır. Gerçi bedâsteni yokdur ammâ cemî‘i zî-kıymet anda mevcûddur. Ammâ cümleden esnâf-ı tabbâğân-ı gümrâh tâ’ifedir. Cümle üç yüz kârhâne-i azîmdir, her birinde yigirmişer otuzar zeber-dest pehlivân fetâları vardır. Sarı sahtiyânı ve kırmızı köselesi ve dutkalı meşhûr.

Bu tâ’ifenin içine bir kanlı ve bir hırsız girse cümlesi baş kaldırup ol mücrimi hâkime vermezler. Ammâ ol mücrim dahi ölünce bunların içinden halâs olamaz. Bir hizmete ta‘yîn edüp san‘at öğredüp kâr etdirüp harâmîlikden ol âdem müstağnî olur. Bunlardan mâ‘adâ gûnâ-gûn cümle ehl-i sanâyi‘âtı çokdur.

Bu şehir içre iki dere cereyân edüp iki tarafları serâpâ dekâkînlerdir.

Ve (–) yerde cisrleri vardır. Üç aded cisri kârgîr birer gözlü cisrlerdir. Evvelâ Kâsımpaşa cisri. Andan Emîr (–) Ağa cisri (–) gözdür ve târîhi budur kim Teknecizâde hattıyla mastûrdur: (–) (–) (–) (–) (–). Andan Tershânekapusu cisri bir gözdür ve memerr-i nâs tarîk-i âm kapusudur.

Bu cisrlerden mâ‘adâ Piyâlepaşa deresine varınca on bir haşeb cisrlerdir. Ve Cum‘abâzârı cisrinden Şeyh deresiyle tâ Hacı Ahmed bostânı‘na varınca bu dere üzre on yedi yerde alçacık yaya âdem ubûr edecek iskele cisrleri vardır, cümlesi pranka zencîrler ile bağlıdır.

Esvâk-ı sultânîlerinden evvelâ Cum‘abâzârı ve Kâsımpaşa çârsûsu ve Piyâlepaşa bâzârı ve Terziler bâzârı ve Kulaksız bâzârı ve Tabbâğlar bâzârı ve İskele bâzârı,

.....(1 satırlık yer boş).....***[127a]***

Esmâ-i mahallât-ı şehr-i azîm Kâsımpaşa: Evvelâ mahalle-i Türbedâr: Cemî‘i mevtâyı bunlar defn eder, sulehâ-yı ümmetden âdemlerdir ve mahalle-i kadîmdir kim mezâristân içinde vâkı‘ olmuşdur.

Ve mahalle-i Kanlıkozlar: Mezâristân içre serâpâ ceviz dırahtlarıdır. Mahalle-i Kâsım Paşa ve mahalle-i Kethudâ ve mahalle-i Ketehorya ve mahalle-i Piyâle Kethudâ ve mahalle-i Cum‘abâzârı ve mahalle-i Büyükdere ve mahalle-i Küçükdere ve mahalle-i Uşşâkî ve mahalle-i Tatavla ve mahalle-i Depebaşı ve mahalle-i Badille ve Sarı Kethudâ mahallesi ve Dere mahallesi.

Ve Aydın Çavuş mahallesi: Kara Sünbül Alî Efendi’nin efendisi kîmyâ sâhibi Aydın Çavuş‘dur. *Rahmetullâhi aleyh*.

Ve mahalle-i Çelebi Çetinkoz: Diyen(?) cevize hâşiye sâhibidir. Yeni Dîvânhâne’ye hâ’il, püşte başındaki mahalledir. *Ammerekallâh.*

Ve mahalle-i Yeldeğirmeni ve mahalle-i Küçükpiyâlepaşa ve mahalle-i Emîrefendi ve mahalle-i Sinânpaşa ve mahalle-i Kocapiyâlepaşa ve mahalle-i Kulaksız ve mahalle-i Hamdîefendi ve Hacıahmed mahallesi ve Ketehorya mahallesi.

.....(2 satırlık yer boş).....

Bu mahallelerden mâ‘adâ ma‘lûmum değildir.

Der-vasf-ı ahâlî-i şehr-i Kâsımpaşa: Bu şehr-i azîmin halkı üç fırkadır. Bir sınıfı askerî tâ’ifesidir kim kapudanlar ve azebistân vardiyanlar ve resenbâz keştîbân dayılardır. Cümle Cezâyirli esbâbı geyüp kırmızı fes üzre kafesî destâr ve eyinlerine burnus ve demir-koparan ve kapod ve gûnâ-gûn parankona dolamalar ve bellerinde çatal pala bıçaklar ve ayaklarında tomaklar ve ba‘zılar baldırı çıplak serenbâz, cündebâz cünûd-ı gâzîyândır. Bu askerin cümlesi (–) güzîde askerdir. Kânûn-ı Süleymânî üzre senevî mevâcib-i kâmilleri üç bin yetmiş kîse mâldır. Tershâne dîvânında kapudan paşa huzûrunda her üç ayda bir mevâcib alırlar güzîde askerlerdir.

Ve bir fırkası esnâf-ı gûnâ-gûndur ammâ bâğbânı çokdur.

Üçüncü fırkası tüccâr ü neccâr-ı ehl-i bihârdır. Bunlar cümle murâdları üzre esbâb-ı gûnâ-gûn geyerler. Libâs-ı mahsûsaları yokdur.

Ve bir fırkası dahi tâlib-i ilm, dervîşân-ı abâ-pûşân-ı dilrîşândır. Ammâ her biri birer pâdişâh-ı alîşândır. Bâğdan bâğa gidüp tâ‘at [u] ibâdât edüp sohbet-i hâs ederler.

Ve zenâneleri gâyet mü’eddebe ve mestûre havâtînlerdir kim her biri gûyâ Râbi‘a-i Adeviyye’dir.

Ve bu şehrin mahbûb u mahbûbesine hadd [ü] hasr yokdur. Zîrâ âb [u] hevâsı gâyet latîfdir. Arz-ı beledi ve tûl-ı nehârı yine İslâmbol arzıdır, ancak mâbeynehümâda bir mîl bir halîci var.

.....(1 satırlık yer boş).....

Me’kûlât [ü] meşrûbâtının memdûhâtların beyân eder: Evvelâ hâs ve beyâz gurâbiyye gevreği ve beyâz simidi ve yağlı çöreği ve âbdâr la‘l-gûn durrâkı ve papa şeftâlûsu ve şîrîn kameri kayısısı ve Cem Şâh engûrü ve Şâm üzümü ve Boşnak Dede gülü ve kaymaklı yoğurdu ve semiz koyun eti meşhûrdur zîrâ çemenzâr yerleri çokdur. Ve,

.....(1 satırlık yer boş).....

Ehl-i sanâyi‘âtının kâr-ı memdûhlarından: Evvelâ terzileri, Cezâyir biçimi esbâblar kesüp eyle sihr-i i‘câz iğne ururlar kim İslâmbol üstâdları ana mânend bir sûzen urmağa âcizlerdir. Ve üsârâlarının mahpûshânelerde işledikleri gûnâ-gûn münakkaş eldivenler ve çorablar meğer Frengistân’da ve Gürcistân’da işlene.

Ve tabbâğânının kârlarından sarı sahtiyânı ve kırmızı köselesi meşhûr-ı âlemdir. Ve Piyâlepaşa sûkunda gûnâ-gûn keçe külâhlar meğer Ma‘nisa’da ve Konya’da işlene. Ve Tershâne-i Âmire’de üstâd-ı kâmil keştî binâ edici marankozlar var kim cemî‘i kâfiristânda nazîrleri yokdur. Her ne gûne hinarda bir keştî murâd edinsen ana göre binâ edüp gûyâ tasvîr ederler.

.....(1.5 satırlık yer boş)..... ***[127b]***

Şehr-i Kâsımpaşa’nın enderûn [u] bîrûnunda âsûde olan ziyâretgâh-ı kibâr-ı kümmelîni ve a‘yân [u] eşrâfın merâkıd-ı pür-envârların beyân eder

Evvelâ Tershâne ardında niçe bin Ashâb-ı kirâm ve teba‘-i tâbi‘în ve erbâb-ı Soffa ve evlâd-ı Ashâb-ı güzîn anda medfûndur. Seng-i mezârlarında bu ebyât tahrîr olunmuş:

Bunlar onlardır ki gelüp gitdiler

Gelüben iş bu cihânda n’itdiler

deyü bâlâda mufassal terkîm olunmuşdur. Hulâsa-i kelâm ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır. Andan,

Kabr-i Meyyitzâde: Pederleri Eğre gazâsına müteveccih olduklarında vâlideleri hâmile imiş. Pederleri eydir:

“İlâhî gazâya azîmet etdim bu ehlim batnındakin sana emânet eyledim” deyüp sefere revâne olunca bi-emrillâh hâtûnu merhûme olup defn ederler.

Bi-emrillâh gûrda vaz‘-ı haml edüp ma‘sûm vâlide-i merhûmesinin memesine yetişüp emer. Pederi seferden selâmetle gelüp ehlin su’âl eder,

“Merhûme oldu” derler. Hemân mu‘tekid gâzî eydir:

“Ben anın karnındakin kârhâne sâhibine emânet verdim, tîz ehlimin kabrin bana gösterin” deyüp derhâl kabrine varup kulak dutar, görse bir ma‘sûm sadâsı istimâ‘ olunup derhâl gûrun kapağın açup görse bir cân-pâresi vâlidesinin sağ memesin emer, aslâ çürümemiş. Pederi hamd [ü] senâ edüp ciğer-kûşesin bağrına basup hânesinde terbiye eder. Ulemâ-yı fâzılînden bir kimesne olup devlet-i Ahmed Hân’da merhûm olup yine vâlidesi cenbinde defn edüp üzerinde bir kubbe-i âlîsi vardır, Meyyitzâde deyü ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır. *Rahmetullâhi aleyh*.

Bu sultânın kurbünde bir soffa-i kârgîr üzre pederimiz Dervîş Mehemmed Zıllî ve vâlidesi ve dedemiz Demirci Kara Ahmed ve dedemiz Yavuzer Beğ ve vâlidemiz ve’l-hâsıl bî-hisâb cümle akrabâ ve ta‘allukât bürâder ve hemşîrelerimiz anda medfûnlardır, rûhlarıyçün *el-Fâtiha*.

Andan Süleymân Hân desterecibaşısı eş-Şeyh Abdullâh kabri ziyâretgâhdır. Ve Meyyitkapusu kurbünde Kırklar Mezârı. Ve Mu‘abbir İbrâhîm Efendi. Ve Gâzî Piyâle Paşa bir kubbe-i pür-envâr içre câmi‘inin mihrâbı önünde medfûndur. Bu kubbe içinde bir câm top içre üstâd mikrâs ile cezîre-i Sakız’ı oyup ol câm top içre nice komuşdur akıl perişân olur, ibret-nümâdır.

Ve kabr-i eş-Şeyh Hazret-i Pîr Alî el-müştehir bi-İdrîs: Rûmeli’nde şehr-i Tırhala’da bir fakîr terzinin evlâdı olmağile İdrîs künyesiyle iştihâr bulmuşdu. Tarîk-i Hacı Bayram-ı Velî‘dendir. Ve Hüsâmeddîn Ankaravî hazretlerinden me’zûn olup “Şerî‘atdan taş kopardı” deyü (–) senede ma‘nûkan başın koparup şehîd etdiler. Niçe yüz keşf [ü] kerâmâtları ızhâr olmuşdur. Kabr-i şerîfleri Kâsımpaşa’da Tershâne ardında Okmeydânı râhı üzre bir mürtefi‘ yerde medfûndur. Niçe hayrât [u] hasenâtları var idi. Cümleden biri Ebâ Eyyûb-ı Ensârî‘nin yıldız cânibinde İdrîs Köşkü nâm tekyegâh ve namâzgâh bunların hayrâtı idi. Kendülerden sonra Murâd Hân-ı Râbi‘ tahte’s-serâya varınca sarâyı sîrây (?) eylediler. Hâlâ havzı ve çeşmesi ve çemenzâr soffasında namâzgâhı ve servileri bâkîdir, kendiler dahi dâr-ı bâkîdedir.

eş-Şeyh Osmân ya‘nî Emîr Sultân: Avâm-ı nâsda Emîr Efendi derler. Diyâr-ı Sivasdandır ve tarîk-i Bayramî‘dir. Kâsımpaşa’da Kulaksız mahallesi kurbünde zâviye-i azîminde medfûndur.

el-Mevlâ Mustafâ Uşşâkîzâde: Kâsımpaşa'da pederleri cenbinde ka'betü'l-uşşâk olan zâviye-i Uşşâkî'de medfûndur. Hâlâ ulu âsitânedir. Merkûm u merhûm âbid ü zâhid ve meşâyih mertebesinde ulemâ-yı âmilîn silkine münselik çelebi idi.

eş-Şeyh Mevlevî İsmâ'îl Dede: Ankaravî'dir, Kullekapusu Mevlevîhânesi şeyhi idi. Sene 1041 târîhinde İsmâ'îl-vâr râh-ı Hakk'a kurbân oldu. Ve tekye sâhasında medfûndur. Ba'dehu yerine Adalyalı Âdem Dede, sâhib-i seccâde oldu. Ammâ merhûm azîz İsmâ'îl Efendi yedi sene a'mâ olup yine tefsîr-i mağz-ı Kur'ân *Mesnevî ü Ma'nevî* ederdi. Bi-emrillâh gözü açıklardan olup *Mesnevî-i Şerîf*'i şerh etdi kim hâlâ Fârisî-hânlar mâbeyninde hummûs-ı Nahşivânî'dir. Ve on bir cild sâ'ir kütüb-i mu'tebere te'lîfâtları vardır. Bahr-i ma'ânî, müteşerri' ü müteverri' ve dervîş, edîb ve mütevâzı' kimesne idi. {Kullekapusu Mevlevihânesi'nde medfûndur. Yerine Âdem Efendi halîfe oldu}.

Ve bunlar ile hem-asr eş-Şeyh Hazret-i Abdî Dede, Kâsımpaşa Mevlevîhânesi bânîsi ve şeyhi idi. Mecâzibûn-şekl aşk-ı ilâhî ile âlûde kıyl ü kâlden berî bir ehl-i hâl kimesne idi. Böyle iken tasavvufâne *Mesnevî ü Ma'nevî*'ye tahkîkler ederdi kim cümle âşıkân mest olup gûyâ va'z-ı Celâleddîn idi. {Ve esnâ-yı va'zda tekyeye bir âdem gelse ism [ü] resmiyle görmediği ve bilmediği âdeme safâ geldin, fülân efendi deyü keşf ederdi. Ve kendiler semâ'a girdikde dervîşân mest [ü] medhûş olurlardı. Kabr-i şerîfi tekyesi sâhasındadır. Niçe kerâmetlerinden biri Murâd Hân-ı Râbi' Bursa'dan İslâmbol'a gelirken Bozburun mahallinde gark olurken Murâd Hân bu Abdî Dede['yi] kayık başında görüp elinde bâğçe küreğiyle deryâya urup,

"Üskün bi-hakkı'l-Meliki'l-Kuddûs" deyü deryâya urdukca telattum-ı deryâ teskîn olur, mazanna-i kerâme kimesne idi.

Ve kabr-i Sürûrî Çelebi: Gelibolu'da Hoca Şa'bân nâm bir tâcirin oğludur. Her bir ulûmda tekmîl-i fünûn etmiş bir zû-fünûn idi. Yüz elli pâre mücelled te'lîfâtları vardır kim her biri cihân-ârâdır. Bi'z-zarûrî Sürûrî güm-nâm-ı uzlet olup vâsıl-ı cinân oldu. Kabri Kâsımpaşa'da binâ etdüği mescidin sâhasında medfûndur. Târîh:

Gitdi cihândan Sürûrî.

Târîh:

Mîreved behîşt. Sene 965.

Ve Mevlânâ İmâmzâde Mehemmed Efendi: Bağdâdîzâde ile bir ânda merhûm olup cenâzeleri hem-ınân bürâderân-misâl olup Okmeydânı'nda Vâ'iz Sinân Efendi karâfesinde medfûnlardır. Ammâ her biri zamânında yegâne-i asr idi deyü pederimiz hikâyet eyledi}. ***[128a]***

İki yüz kırk altıncı fasıl

Binâ-yı kadîm ve kala-i azîm Galata şehrinin ibtidâ bânîsi ve eşkâli ve içinde olan imâretleri ve cümle evsâfların ayân u beyân eder

Evvelâ kal‘a-i Kostantıniyye’yi İskender-i Kübrâ târîhinden sonra (–) Kıral binâ edüp Galata zemîni bir çemenzâr-ı hoş-hevâ ve mahsûldâr fezâ olmağile cemî‘i sağmal koyunlarını ve sığırlarını bu Galata zemîninde koyup südlerin dâ’imâ sağup kırala getirirler idi. Bu câ-yı mahsûldârda lezîz süd hâsıl olmağile ismine Galata dediler. Zîrâ lisân-ı Yûnân’da süde “galata” derler. Ba‘dehu çobanlara süknâ olmağiçün Kurşumlu Mahzen yerinde kal‘a-misâl bir câ-yı menâs inşâ etdiler. Bu hâl üzre tâ (–) asrına varınca geçinüp Galata günden güne amâr oldu. {İslâmbol’un şimâlinde olup mâbeynehümâsında bir mîl enli bir halîcdir. Nihâyeti garb tarafında Kâğızhâne’ye varılır on sekiz mîldir. İslâmbol’dan Galata’ya kayık ve pereme ve mavunalar ile ubûr olunur. Kefere asrında zencîr üzre cisr var imiş}.

Ba‘dehu târîh-i İskender’den (–) sene sonra İşpanya ve Ciniviz kıralları Kostantıniyye üzre hurûc edüp İşpanya Kostantın’ı zabt edüp Ciniviz kıralı Galata’ya müstevlî olup dörd oğlu içün dörd aded bölme hisâr-ı azîmi birbirlerine muttasıl binâ etdi. Ve Akdeniz cezîrelerinden dörd kerre yüz bin kefere getürüp Galata’yı ma‘mûr etdi.

Ba‘dehu Karadeniz’in tarafeyninde tâ Azak kal‘asına varınca bin altmış pâre kal‘a binâ etdi. Hattâ cezîre-i Kırım’da kal‘a-i Kefe ve Sudak ve Tateli ve Balıklağa ve İnkirmân ve Menkub ve Sarkirmân ve Kerç ve karşu tarafda Taman ve Azak kal‘aların binâ edüp Karadeniz’in cânib-i erba‘asın zabt [u] rabt edüp Ciniviz kıralı büyük oğlu Arondo’yu Galata kal‘asına kıral nasb edüp babası Sakız cezîresinde karâr edinüp taht edindi.

Ba‘dehu Galata’da Aronda Kıral, Rûm keferesiyle yek-dil [ü] yek-cihet olup rûz-merre Kostantıniyye’ye istîlâ eden İşpanya keferesiyle ceng [ü] cidâl ve harb [ü] kıtâl ederek İşpanya şeb [u] rûz cenge tâkat getiremeyüp bir gece Yedikulle tarafından gemilerine süvâr olup İşpanya’ya firâr edüp Rûm keferesi yine Kostantıniyye’ye mâlik olup boybeği şeklinde hükûmet ederlerdi. Ammâ Ciniviz kıralı Aronda, Galata’da müstakil kıral olup bin pâre yelken gemiye mâlik olup dörd karındaş iştirâk-i seviy üzre Galata’yı ol kadar ma‘mûr etdiler kim hâlâ eser-i binâlarından ma‘lûmdur.

Ba‘dehu hicret-i nebeviyyenin sene 43 târîhinde Hazret-i Risâlet-penâh’ın, [90] hadîs-i şerîfine imtisâlen Âl-i Emeviyyûn’dan {ibtidâ Mu‘âviye hilâfetinde hicretin kırk üçüncü senesinde Kostantıniyye’yi muhâsara edüp mâl-ı ganâyimle bî-feth avdet etdiler.

Ba‘dehu hicretin 52 senesinde yine Âl-i Emeviyyûn’dan} Abdülmelik hazretleri hilâfetinde Mesleme ve Hazret-i Eyyûb-ı Ensârî ve Ömer ibn Abdül‘azîz hazretleri birer kabîleye serdâr-ı mu‘azzam olup

berren ve bahren iki kerre yüz bin asker-i deryâ-misâl ile Karadeniz Boğazı‘ndan Kostantıniyye tarafına ubûr edüp Galata kal‘asına amân vermeyüp feth etdiler. Ve Galata’nın şimâlî tarafında hicretin toksan ikinci senesinde Ömer ibn Abdül‘azîz bir kulle-i azîm binâ edüp ismine Kulle-i Kahr kodu. Ba‘zılar Medînetü‘l-Kahr dediler. Ve hâlâ Kurşumlu Mahzen olan mahalli anlar binâ edüp câmi‘ etdiler. Ve Galata içre Arab câmi‘ini binâ etdikleriyçün Arab câmi‘i derler. Zîrâ mihrâbı kıbleye müteveccihdir.

Bu minvâl üzre Galata şehrin ta‘mîr u termîm edüp hudûdnâmeleri tahrîr edüp Kostantın’ı harâca kesüp Ömer ibn Abdül‘azîz hazretleri bu mahalde halîfe olup Süleymân bin Abdülmelik hazretlerin yerine Galata’da kâ’immakâm edüp Mesleme hazretlerin Süleymân’a vezîr edüp Galata’ya seksen bin asker muhâfazacı bırağup yine küffârdan üç yıllık harâc-ı pîş alup Ömer ibn Abdül‘azîz, Şâm-ı Şerîf’e donanma gemileri ile hilâfetine gitdiler.

Hulâsa-i kelâm şehr-i Kostantıniyye ve şehr-i Galata’yı on kerre ümmet-i Muhammed muhâsara etdikleri bâlâda mufassal tahrîr olunmuşdur. Ammâ on birinci muhâsara hicret-i nebeviyye’nin sene (–) târîhinde Akşemseddîn hazretleri Ebü‘l-feth Gâzî‘ye bu ebyâtı kırâ’at edüp Mehemmed Hân’ı terğîb ederdi. Beyt:

Nahnü‘l-lezî bâye‘ûnâ Muhammeden

Ale’l-cihâdi mâ ye‘înâ ebeden

derlerdi. Âhir Mehemmed Hân bezl-i himmet edüp (–) senede İslâmbol’u ve Galata’[yı] feth edüp ma‘mûr etdi. Ba‘dehu sene (–) târîhinde Bâyezîd Hân asrında Galata kal‘ası zelzeleden münhedim olup ta‘mîr [ü] termîmine târîhdir:

În hisâr-ı refî‘ ger sengeş

Hasm-râ ber-teneş dehed sil‘a

Ve zemân-ı şehî ki rü’yet-i û

Ez kamer mihter est(erest) der tal‘a **[128b]**

Çûn meremmet şüd û be-vakt-i şerîf

Şüd müverreh imâret-i kal‘a.

Sene (–)

Bu târîh Yağkapanıkapusu üzre çâr-kûşe bir beyâz mermer üzre celî hatt ile mastûrdur.

Evsâf-ı eşkâl-i kal‘a-i Galata

Kal‘a-i Kostantıniyye’nin halîci şimâlinde bir mîlden karîb mesâfe leb-i deryâda akçe tahtası eşkâlinde şeddâdî sengîn bünyâd bir kal‘a-i

metîn ve şîrîn-kâr-ı hısn-ı hasîndir. Ve dâ'iren-mâdâr yalın katdır, İslâmbol gibi üç kat değildir. Ammâ derûn-ı kal'ada üç kat bölme hisâr dîvârı vardır, her biri birer Ciniviz kıralzâdesi hükmünde idi ve başka kapuları vardır.

Ve enderûn [u] bîrûnunda cümle (–) bâb-ı kebîrlerdir.

Evvelâ cânib-i garbda Kâsımpaşa Tershânesi'ne nâzır hisâr-pîçede Meyyitkapusu.

İkinci Azebkapusu cenûba nâzır ve leb-i deryâdadır.

Üçüncü yine leb-i deryâda cenûba nâzır Kürkcükapusu.

Ve dördüncü yine leb-i deryâda mezkûr Yağkapanı [kapusu] cenûb cânibine mekşûfdur.

Ve beşinci yine leb-i deryâda cenûba nâzır Balıkbâzârıkapusu.

Ve altıncı cânib-i cenûba nâzır Karaköykapusu.

Ve yedinci cânib-i şarka {leb-i deryâya} mekşûf Kurşumlu Mahzenkapusu, Urumlar Ayanikokapusu derler, zîrâ anda Hazret-i Îsâ halîfelerinden havâriyyûn ayazması vardır, ısıtmalı âdem girse şifâ bulur.

Andan yine cânib-i şarka {deryâya} nâzır sekizinci Kireçkapusu.

Ve yine cânib-i şarka {deryâya} mekşûf Domuzkapusu.

Andan cânib-i şimâle tokuzuncu Tophânekapusu karaya nâzırdır.

Andan yine kara cânibinde cânib-i şimâle Küçükkullekapusu onuncu kapudur.

{On birinci kapu yine şimâle nâzır Büyükkullekapusu (–) kademe nerdübân ile çıkılır cümleden metîn demir kapudur}.

Bu kapuların cümlesi kal'anın dâ'iren-mâdârındadır. Tophâne ve Kulle kapuları karaya nâzırdır, sekiz kapusu leb-i deryâdadır. Ammâ,

Derûn-ı kal'ada bölme hisâr dîvârlarındaki kapuları bildirir: Evvelâ Küçükkaraköykapusu ve Küçükkullekapusu'nun iç yüzünde Mihalkapusu ve Meydâncıkkapusu ve Kilisekapusu ve İçazebkapusu ve Sâdıkkapusu bu altı aded kapular içhisâr bölmelerinde mahallâtlar içinde vâkı' olmuşdur. Üçü şâhrâh-ı azîme vâkı' olmuşdur.

Der-beyân-ı dâ'iren-mâdâr kal'a-i Galata: On bin altmış adımdır. Ammâ sene (–) târîhinde Sultân Murâd Hân-ı Râbi' Revân seferinde iken Kâ'immakâm Bayram Paşa Galata'yı ta'mîr [ü] termîm etdükde vech-i dîvârı beyâz kirec ile badana etdükde vech-i dîvârdan mi'mâr arşını ile arşınlayup cümle burc [u] bârûları ile hisâb olunup on sekiz bin mi'mâr arşını ihâta etmişdir. Cümle iki yüz beş kulle ve on üç

bin bedendir. Ve dîvârının kaddi kırk zirâ‘-ı melikîdir.

Ba‘zı kulleleri seksener zirâ‘-ı mekkîdir. Ammâ Ebü‘l-feth’in binâ etdüği Kalata Kullesi yüz on sekiz zirâ‘-ı bennâdır kim eflâke ser-çekmişdir, tâ zirve-i a‘lâsı rusâs-ı hâs ile mestûrdur. İslâmbol kal‘ası bir yerden dâ’iren-mâdâr nümâyân değildir, illâ bu Galata Kullesinden şekl-i müsellesi râyegândır. Ve küşâde hevâda Bursa’ya hâ’il cebel-i Ruhbân bi’l-müşâhede nümâyândır, dûrbîn ile Bursa’nın cümle imâretleri râyegândır. {Bu kulle üç fersah yerden nümâyândır ve şekl-i müdevverdir}.

Bu kullenin derûnu on bir tabaka zindândır. Hâlâ Âl-i Osmân’ın gemi âletlerine mahzendir. Cenûba nâzır bir demir kapusuna (–) kademe taş nerdübân ile urûc olunur. Hakîr bir kaç kerre andan hevâya kâğız uçurup ve bir kerre ana ip bağlayup urûc eden cânbâz temâşâsı takrîbiyle çıkup şehr-i İslâmbol’u temâşâ etdik.

Ve bu Galata Kullesi’nin kara cânibinde Meyyitkapusu’ndan tâ Tophânekapusu’na varınca ka‘r-ı azîm bir handak-ı kebîrdir kim niçe bin kal‘a temâşâ etdik, aslâ misli yokdur, illâ Karadeniz’e nehr-i azîm Turla mahlût olduğu mahalde ibret-nümâ kal‘a-i Akkirman handakı ola.

Ve bu Galata handakı içre dâ’imâ gemiciler keştî gomanaları ve ısparçına ve cânkurtaran palamarlar bükerler. Amîk vâsi‘ handakdır, kenârları serâpâ mezâristân, mûristân, cebbânistândır. {Ammâ leb-i deryâ[d]a handakı yokdur, cümle çârsû-yı bâzâr yerleridir}. Ve bu cirmde olan,

Sevâd-ı mu‘azzam Galata kal‘ası içre olan imâret [ü] câmi‘leri bildirir

Evvelâ câmi‘-i kadîm **Arab câmi‘i**: Hazret-i Ömer ibn Abdül‘azîz binâsıdır. Niçe kerre kenîse ve câmi‘ olmuşdur. İçinde (–) aded amûd-ı gûnâ-gûnları vardır. Kıble kapusundan kıbleye varınca tûlu (–) adımdır ve arzı (–) adımdır. Aceb rûhâniyyetli câmi‘dir. Taşra haremi (–) ve kal‘a kullesi-misâl çâr-kûşe bir minâre-i âlîsi vardır. (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–). Andan Azebkapusu hâricinde

(–) **Mehemmed Paşa câmi‘i**: (–) Hân vüzerâlarındandır, ammâ selâtîn câmi‘i ***[129a]*** misâl bir câmi‘-i rûşendir. Cümle revzenleri deryâya nâzırdır ve cümle kubâbları ve bir tabaka mevzûn minâresi metânet üzre metîndir. Ve bu câmi‘ leb-i deryâda ve teng yerde vâkı‘ olmağile minâresi câmi‘in sol tarafında yol aşırı vâkı‘ olmuş bir serâmed taş binâ minâre-i mevzûndur.

Ve bu câmi‘ izdihâm iskele başında olmağile gâyet cemâ‘at-i kesîreye mâlikdir kim şeb [u] rûz cemâ‘atden hâlî değil bir câmi‘-i rûşendir kim {Koca Mi‘mâr binâsıdır}. Andan Yağkapanı taşrasında bu dahi Mehemmed Paşa gibi fevkânî,

Yağkapanı câmi‘i: (–) binâsıdır, çâr-kûşe tahta kurşum kubbeli ve

alçacık minâreli (–) kademe nerdübân ile urûc olunur câmi‘dir. Altı serâpâ zeyt yağı dükkânlarıdır. Ve Kurşumlu Mahzen kurbünde,

Kara Mustafâ Paşa câmi‘i: Fâtih-i Bağdâd Murâd Hân-ı Râbi‘ vezîridir. Zamân-ı evvelde bir kenîse ve ayazma idi. Bir minâreli ve tahtânî ve kurşumlu ve cemâ‘ati çok câmi‘-i cedîddir. Andan içeri ana karîb,

Karaköy câmi‘i: Tahtânî ve müfîd [ü] muhtasar bir câmi‘dir.

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Bunlardan mâ‘adâ (–) mihrâba varınca mesâcidlerdir. Medrese ve dârü‘l-hadîs yokdur. Ammâ Arab câmi‘inde ve Mehemmed Paşa câmi‘inde ve Kara Mustafâ Paşa câmi‘inde dârü‘l-kurrâlar vardır. Ve cümle yetmiş sekiz mekteb-i sıbyân var ammâ imâret-i it‘âm yokdur.

Ve sebîlhâne cümle yigirmi üç adeddir. Evvelâ Azebkapusu’nun iç yüzünde Mehemmed Paşa hammâmı cenbinde Mehemmed Paşa sebîli. Ve Rûznâmeci İbrâhîm Efendi sebîli. Kürkcükapusu hâricinde Yaycılar ve Karaköykapusu sebîli. Ve Kapudan sebîli. Ve Arab câmi‘i kurbünde (–) sebîli (–) (–) (–).

.....(1 satırlık yer boş).....

Ve cümle (–) çeşmedir. Bu şehr-i azîme göre çeşmeleri azdır. Evvelâ Azebkapusu taşrasında Mehemmed Paşa çeşmesi, târîhi:

.....(2 satırlık yer boş).....

Ve bu şehir cümle on sekiz mahalle-i müslimîn ve yetmiş mahalle kefere-i Rûm ve üç mahalle Freng-i pür-reng ve bir mahalle-i Yahûdî ve iki mahalle Ermenî vardır. Başhisâr’da aslâ kefere yokdur. Ve ikinci hisârda Arab câmi‘ine gelince aslâ ve kat‘â kefere ve gayrı yokdur ve ahâlî-i mahalle elinde Ebü‘l-feth’den berü hatt-ı şerîfleri vardır, kâfiri komazlar ve silâh ile nasârâ görseler ol ân amân [ü] zamân vermeyüp katl ederler. Zîrâ ekseriyyâ İşpanya’dan Sultân Ahmed asrında gelen ciğer-hûn Mübtecel tâ’ifesi müselmânlarıdır kim İşpanya’da küffârdan ciğerleri hûn olmuşdur. Galata’da müsellah kâfir görseler hemân katl ederler. Zîrâ bu iki kal‘adan mâ‘adâ tâ Tophâne’ye varınca iki kal‘a içi mâl-â-mâl yedi kıral Frengi ve cümle nasârâ mâl-â-mâldır. Murâd Hân tahrîri üzre iki kerre yüz bin kâfir ve altmış dörd bin müslim vardır. Hudâ hıfz ede.

Yetmiş kefere kenîsesi vardır. Evvelâ cümleden Fransa’nın Erganûn deyri: Bir sed üzre kapusuna yedi kademe nerdübân ile urûc olunur.

Ve ana karîb Venedik deyri: İhrâk olup yigirmi sene harâb yatup Kandiye sulhunda Köpürlüzâde Ahmed Paşa izniyle amâr olundu. Evce ser-çekmiş çâr-kûşe bir nâkûshânesi var. Bu dûyûrların dâhilinde ve hâricinde suver-i acîbe ve garîbe menkûş tasvîrler var kim gûyâ zî-rûhdur.

.....(2 satırlık yer boş).....

Ve Urumların (–) deyri var.

.....(1 satırlık yer boş).....

Zu‘m-ı bâtıllarınca dâr-ı şifâları var.

.....(1 satırlık yer boş)..... ***[129b]***

Ve Ermenî ve Yârmenîlerin üç kenîseleri var.

.....(1 satırlık yer boş).....

Ve Yahûdîlerin iki sınagoları var. {Ammâ} Yahûd tâ'ifesi bu keferelerden dâ'imâ havf [u] haşyet üzredirler. Ammâ bu kefere mahallelerinde şeb [u] rûz pâsbânlar [ve] nigehbânlık ederler. Zîrâ bir kaç kerre isyâna bel bağladılar ammâ yine niçesin dendân-ı tîğdan geçirdiler.

Der-beyân-ı hâkimân-ı şehr-i azîm Galata

Evvelâ taraf-ı şer'-i Resûl'den Galata beş yüz akçe pâyesiyle şerîf mevleviyyetdir. Monlâsı Arab câmi'i kurbünde sâkin olup üç yüz pâre kurâya hâkim olup kırk dörd yerde nâhiye nâ'ibleri var kim her nevâhî yüz ellişer akçe pâyesiyle şerîf kazâlardır. Senevî yetmiş kîse hâsıl olur.

Ve bu şehir Sultân{Ahmed} câmi'i evkâfı olmağile kızlar ağası nâzır olup iki yüz kîse hâsıl olur, mütevellîsi hâkimdir.

Üçüncü hâkim, Galata voyvadasıdır.

Dördüncü hâkim-i mâl, Yağkapanı gümrük emînidir kim senevî (–) kîse mâl-ı pâdişâhî verir iltizâmdır.

Beşinci hâkim, kalafatcıbaşıdır.

Altıncı hâkim, muhtesibdir.

Yedinci hâkim, ayak nâ'ibidir.

Sekizinci hâkim, çöplük subaşısıdır.

Tokuzuncu hâkim, hamr emînidir, senevî yetmiş bin guruş mâl-ı mîrî ve yetmiş bin guruş masrûf eder.

Onuncu hâkim, yeniçeri ocağından beş altı yüz nefer tâ'ifesiyle bir çorbacı hâkimdir.

On birinci hâkim, yine yeniçeriyân ocağı mûmcularından bir ihtiyâr mûmcu gediği ile nevbet bekler. Bu meyhâneler üzre me'mûrdur kim fitne ve fesâd olmasın. Zîrâ ümmü'l-habâyis kânıdır.

{On ikinci hâkim, Karaköykapusu'nda İslâmbol ağasıdır kim odun cem' edüp pâdişâha verir, hizmet-i azîmdir}.

Bu bâlâda tahrîr olunan hâkimler cümle leylen ü nehâr tevâbi'leri ile pür-silâh mahalle ve esvâklar içre kol dolaşup mücrim bulurlarsa amân vermeyüp haklarından gelirler. Zîrâ aşkıyâsı ve keferesi gûyâ Malta keferesidir. (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Evsâf-ı dekâkîn-i şehr-i Galata: Cümle üç bin seksen dükkândır. Haffâfhânesi ve sükker çârsûsu ve yağbâzârı ve attârları müzeyyen

çârsûlardır. {Ve on iki kurşum örtülü kubbe-i âlîli Ebü‘l-feth Gâzî bezzâzistânı var, cân otu dahi bulunur. Dörd demir kapusu var, ekserî sâhib-i dükkânları kefere-i Urum ve Freng’dir. Kız dimisi çokdur}.

Ammâ leb-i deryâda ve Ortahisâr’da iki yüz aded kat-ender-kat harâbâtî cânlar içün meykedeler var kim her birinde beşer altışar yüz fâsık ayş [u] ışret edüp hânende ve sâzendegân ile bir hây-hûdur kim diller ile ta‘bîr olunmaz. Bu tâ’ifenin me’kûlâtıyçün Balıkbâzârı çârşûsunda niçe yüz elvân mâhîler var kim ta‘bîr olunmaz. Ve âlü‘l-âl meyvenin a‘lâsı ve sâ’ir me’kûlât [ü] meşrûbâtın güzîdesi bunda bulunur. Âdem cânı ve rûh gıdâsı ve kuş südü dahi bu Galata’da bulunur. Ammâ Mübtecel şerbeti sofîler içün lezîz şerbetdir. (–) (–) (–) (–)

Şehir içre olan hânedânları beyân eder: Evvelâ bu Galata zemîni leb-i deryâdan şimâl cânibine Kullekapusuna varınca bir sâ‘at yokuş yukaru kat-ender-kat Ciniviz keferesi binâsı kârgîr-binâlardır. Ve cümle şâhrâhları sadranc tarzı tarh olunmuş tarîk-ı âmların cümlesi bin yüz altmış sokak ad olunmuşdur. Ammâ kal‘adan taşra leb-i deryâda tarîk-i azîm ve kal‘a içre Voyvada yolu ve Arab câmi‘i yolu ve Harbî yolu ve Kullekapusu yolu, bu râhlar izdihâm yollardır. Ve mollâ hânesi ve el-Hacı [hânesi] ve Seyyid Alî Çelebi hânesi ve kârbânsarây-ı Rüstem Paşa, Mi‘mâr Sinân binâsıdır.

.....(1 satırlık yer boş).....

Bu şehir içre bâğ [u] bâğce yokdur, aslâ. Ve Kürkcükapusu hâricinde kalafatcılar odaları cümle (–) aded odalardır. Ağaları ve ço[r]bacıları vardır. Tershâne-i âmire’de pâdişâhın kadırgaların kalafat ederler. Cümle iki bin askerdir ve kırk bölükdür.

Ve Karaköykapusu taşrasında İslâmbol ağası ocağı cümle Acemiyân şâdîleri bunda mîrî odun taşımağa me’mûrlardır kim odabaşıları fes üzre bir gûne turfe destâr sarup neftî dolama geyüp ayaklarına siyâh tomak ve kırmızı pây-pûş geyüp kul kayıklarına süvâr olup tâ Karadeniz Boğazı‘na varınca odun gemileri cem‘ edüp cümle gemilerden kul akçesi alup kayıklarında bir gûne ayak üzre beyâz gömlekler geyüp kürek çekerler. Bu hâne ve âsitânelerden mâ‘adâ ma‘lûmum değildir. (–) (–) (–) (–)

Der-sitâyiş-i hammâm-ı Galata: (–) hammâmdır ammâ cümleden Azebkapusu’nun iç yüzünde (–) kade[me] taş nerdübân ile urûc olunur Mehemmed Paşa hammâmı, binâsı ve hevâsı ve mâsı gâyet latîfdir.

Andan içeri Bokluca hammâm, gâyet kesîf [ü] atîkdir. ***[130a]***

Ve Mahkeme kurbünde (–) hammâmı.

Ve Karaköykapusu hammâmı (–) binâsıdır ammâ havuzlu bir latîf hoş-hevâ hammâm-ı atîkdir.

Ve Tophânekapusunun iç yüzünde (–) hammâmı ol kadar memdûh hammâm değildir.

Bunlardan mâ‘adâ üç yüz hânedân hammâmları vardır. (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Tarz [u] tavr-ı ahvâlât-ı ahâlî-yi Galata’yı beyân eder: Evvelâ Galata kavmi (–) fırkadır. Evvel fırkası keştîbândır. Sâniyen tüccârândır. Sâlisen ehl-i hıref-i gûnâ-gûndur. Râbi‘an marankozân-ı kalafatcıyândır. Ekseriyyâ halkı Cezâyir esbâbı geyerler. Zîrâ {çoğu azebistândır. Ve ankâ kapudanlar vardır, cümleden Elvân kapudandır}.

Ve Rûm tâ’ifesi meyhâneciyândır. Ermenîleri pasdırmacı ve hâcegândır. Yahûdîleri bâzâr-ı mahabbetde miyâncıyândır. Yahûdî bîçeleri ulefeciyândır. Bunlardan mezmûm hîzân olmazdır. (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Şehr-i Galata’nın me’kûlât [ü] meşrûbâtının memdûhâtın beyân eder: Evvelâ hâs ve beyâz Mübtecel françile ekmeği. Ve Şekerciler çârşûsunda katremîz şîşeler içre niçe bin elvân mümessek ve mu‘amber pâdişâha lâyık şekerleri bir diyârda yokdur, meğer Şâm-ı cennet-meşâmda ola. Ve Mübtecellerin münakkaş varaklı bahâr helvâsı ve bahârlı simidi.

Ve ehl-i sanâyi‘âtdan pusula sâ‘atcileri ve câm-ı billûr ve sâ‘at-ı remil für[û]ht kefere attârları (–).

Ve meşrûbâtda bâde-i gûnâ-gûnlarının memdûhu beyne’l-harâbâtî Taş Nerdübân meyhânesinde ve Kefeli’de ve Manyalı‘da ve Mihalaki’de ve Kaşkaval’da ve Sünbüllü‘de ve Kostanti’de ve Saranda nâm meyhânecilerde la‘l-gûn katresi harâm gûnâ-gûn misket şarâbı ve Ankona ve Sarakuza ve Mudanya ve Erdemid ve Bozcaada şarâb-ı nâbları olur kim ol râh-ı gümrâhdan ubûr etdüğimizde şâhrâh üzre ser-bürehne ve pâ-bürehne niçe yüz humhâne esîri pâymâl-ı rimâl olup yatırlar. Hâl-i perîşânlarından su’âl etdükde bu beyti îrâd eyler. Beyt:

Eyle sermestem ki idrâk etmezem dünyâ nedir

Men kimem sâkî olan kimdir mey-i sahbâ nedir

derler. Ba‘zılar beyt:

İçdim şarâb-ı la‘lini mestâneyim mestâneyim

Oldum esîri kâ’külün dîvâneyim dîvâneyim.

der. Ba‘zılar kıt‘a:

Ayağım adım atmaz bir kadem meyhâneden gayrı

Elim bir nesne dutmaz sâkıyâ peymâneden gayrı

Koy-a gavgâyı ey vâ‘iz kulağım nesne gûş etmez

Sürâhî gulguliyle na‘ra-i mestâneden gayrı.

der. Ba‘zı harâbâtî erenleri eydir. Beyt:

Harîm-i mey-gedeye sen edeple gel zâhid

Bilir misin hele sen hiç bu âsitâne nedir

deyüp serserî yatır. Bu gûne mest [ü] harâb eder bâde-i nâbları var. Hudâ âlimü‘s-sırr ve’l-hafiyyâtdır, bu hakîre bir katresi müyesser olmamışdır. Ammâ âlüfte ve âşüfteliğimiz takrîbiyle cümle esnâf ile ihtilât edüp ahvâllerine vâkıf-ı esrâr olmuşuz. Ammâ Mübtecel şerbeti nâm Atina balı şerbetin nûş etmişizdir.

İşte Galata şehrinin bu gûne esnâfâtları vardır. Bu keyfiyetlere mübtelâ olup müflis mendebûr olanları Yağkapanıkapusunun iç yüzündeki zindâna koyup ıslâh-ı vücûd eder. Ammâ âb [u] hevâsının letâfetinden mahbûb u mahbûbeleri meşhûrdur. Ve bay u gedâya ni‘metleri mebzûldür. Ve cümle yâr anda âlüfte dervîşân-meşreb halkı vardır. Vakt-i şitâda oda sohbetleri memdûhdur. Ve a‘yân [u] kibâr re’îsleri seferden gelüp filika ve firkateleri ile cümle yârânların alup Boğazhisâr’da bâğ fasıllarına gidüp cân sohbeti etmeleri meşhûrdur.

Ve bu Galata limanı gâyet latîf liman olmağile sekiz rûzgârdan emîn olup vakt-i şitâda bin pâre gemi birer demir üzre lenger verüp bî-bâk [ü] bî-pervâ yatırlar. Bu kal‘anın şimâl cânibinde olan taşra varoş Tophâne’den add olunur. Zîrâ hâkimi başkadır. Ve Galata’da ziyâretgâh olmamağile tahrîr olunmadı.

İki yüz kırk yedinci fasıl
Tophâne şehrinin âsâr-ı binâları ve hayrât [u] hasenâtları ve ibret-nümâları ve topcıyân kârhânesi ve balyemez topları ve esvâk-ı sultânîsin bildirir

Evvelâ şehr-i Tophâne zamân-ı nasârâda bir ormanistân içinde İskender-i Rûmî‘nin bir manastırı var idi. Hâlâ Cihângîr câmi‘i olan ol deyr-i cihân-nümânın zemînine binâ olunmuşdur. Kefereler anı yılda bir kerre “Aya Aleksandıra” deyü ziyâret ederlerdi.

Ve İskender-i Zülkarneyn kaçan kim Sedd-i Ye’cûc’ü binâ edüp bir kaç gûl-i beyâbânı ve ***[130b]*** bir kaç aded mehîb dîv-i sefîdleri ve Çerâkize vilâyetinde olan kûh-ı Elburz’de sâhir oburları ve Abaza diyârında olan Sadşe dağlarındaki sehere avretleri cümle mezkûr diyârlardan Kostantıniyye ki, Makdonya şehridir, anda getirüp bu Tophâne’de bir hafr-ı azîm içinde dest [u] pâlarına hurmâ lîfi habl-i kavî ile kayd [ü] bend edüp habs etmişdi. Bi-emrillâh tılısmât habl kuvvetiyle hareket etmeğe kâdir değiller idi. Yılda bir kerre Cihângîr zemîninde olan Aleksandıra deyrinin ziyâretine gelenler bu Tophâne’deki gûlleri ve dîvleri ve sehereleri ve sâhirleri temâşâ ederlerdi.

Kaçan kim vakt-i şitânın erba‘în ve zemherîri olunca İskender izniyle mezkûr sehereler mutalsam ile binâ olmuş bakır gemilere süvâr

olup bâdbânsız rû-yı deryâda berk-i hâtif gibi kıjgırarak Akdeniz'de ve Karadeniz'de gezüp Makedona ya'nî Kostantîn şehrin hıfz [u] hırâset edüp kırk günden sonra yine Tophâne'ye gelüp gemileri limanda bağlayup sehere ve sâhirler haps olurdu. Dîvlere ve gûllere İskender dağları dertdirüp ve Karadeniz Boğazın açdırırdı. Dîv [u] gûller ol mahalde gark-ı âb olup seherelerin cümlesi mürd olup bakır keştîleri Tophâne limanında kalup tâ Yezîd ibn Mu'âviye İslâmbol'u feth etdükde bakır gemilerin pârelerinden guzât-ı müslimîn bulup yağmâ etmişlerdi, tevâtürle muhakkakdır.

İşte Tophâne şehrinin ibtidâ imâreti İskender binâsıdır. Ba'dehu Ebü'l-feth evvel hıyâbân içre bir müfîd [ü] muhtasar tophâne inşâ etdi. Andan Bâyezîd-i Velî dahi tevsî' edüp odalar binâ etdi.

Evsâf-ı âsitâne-i Topcıyân: Sene (–) târîhinde Koca Süleymân Hân kırk sekiz sene pâdişâh olup ekâlîm-i seb'a düşmanlarından intikâm alup cümle pâdişâhları ve kıralları "Sem'an ve tâ'aten" deyüp amân dilediler.

Evvelâ Alman kıralı amân demeyüp dâ'imâ adâvet ederdi. Süleymân Hân'ın kırk sekiz sene hayâtı(?) gazâ ile geçüp dörd sene Arab'da ve dörd sene Acem'de ve dörd sene Venedik kâfirinde ceng edüp otuz altı sene kâmil Nemse çâsârıyla ceng edüp âhir anların diyârlarında Süleymân Hân maraz-ı zahîrden merhûm oldu. Nemse böyle kuvvetli ve cengâver, muhîl şeytanat sâhibi kalın kâfirlerdir.

Bunlar top u tüfenge mâlik olmak ile Süleymân Hân dahi topcıyân tâ'ifesine rağbet {edüp} cemî'i Memâlik-i mahrûsalarından ve kâfiristândan ihsân [ü] in'âmlar ile topcular ayardup ecdâdı Mehemmed Hân ve Bâyezîd Hân binâ etdüği tophâneyi münhedim edüp mücedded bir tophâne etmişdir. Anı görmeyen kâr-ı dîv ve kuvvet-i insân ve akl-ı benî âdem ne idüğin bilmez. {Hâlâ a'dâ-yı dîn olan küffâr-ı hâksârların kabza-i tasarruflarında olan kılâ'-ı azîmeleri feth [u] istihlâs içün âlet-i mühimme olan topların envâ'ı işlenecek kârhâne-i kadîmdir}.

Der-sitâyiş-i kârhâne-i top: Leb-i deryâdan yüz adım ba'îd bir kûh-ı bülendin dâmeninde cânib-i erba'a dîvârları kal'a-misâl bir rabâtdır. Muhâsara olunsa dahi cenge tahammülü var bir metîn dîvârdır. Anın tâ vasatında yine çâr-kûşe bir dîvâr-ı âlî vardır. Kaddi kırk zirâ' âlîdir, üzeri harpüşte padavra tahtası örtülüdür.

Bu kubbe üzre azîm bacalar vardır kim âteş [u] duhânı ol bacalardan taşra çıkar. Ve bu padavra dam üzre âdemler gezecek yollar vardır ve dam üzre nerdübân nerdübândır.

Ve bu damın tâ zirvesinde ve cânib-i erba'asında niçe yüz bal fıçıları ile sular hâzırdır, ihtimâldir kim tuç eridirken âteşinden bir şerâre

dama isâbet ederse dam üzre gezen âdemler sular ile ol âteşi teskîn ederler.

{**Evsâf-ı top kâlıbı dollâbları**}: Ve bu kârhâne içre niçe yerde dollâblar vardır, anlarda top kâlıbları binâ edüp âmâde ederler. Ve kâlıbın içine gülle yerine kırkar ellişer vukıyye gülle kalınlığı olmağiçün demir mîllere kırkar ellişer bin yumurta ile mahlût ma‘cûn olmuş çamuru demir mîle ipler ile sarup top kâlıbları içine koyup aşığıların yine demir sikkeler ile mu‘allakda zabt ederler. Zîrâ bu top kâlıbı içinde tuç dökülüp top oldukda top içinden yumurta ile mahlût mîli çıkarup kâmil top olur.

Evsâf-ı furun-ı tuç: Bu furun mezkûr kârhâne içre iki yerde binâ olunmuş kubbe furunlardır kim cânib-i erba‘ası (–) cezîresinde hâsıl olur âteş taşıdır. ***[131a]*** Gayrı taş ol âteş-i Nemrûd’a tahammül etmek ihtimâli yokdur. O cezîreye mahsûs hacer-i sebiz-gûndur. Bu ocağın altı boşdur ve üzeri kubbedir. Bu kubbelerin içine kırkar ellişer bin kantâr bakırı ve mâye içün kadîm-i eyyâmda binâ olunmuş pârelenen top kırıkların yerleşdirüp kubbelerden taşra alarkada niçe bin kantâr kalay hâzır ederler. Kâtibleri dahi ne kadar bakır ve ne kadar kalay hâzır olduğu deftere kayd olur. Zîrâ bakırına göre top kâlıbları hâzır ederler.

Der-sitâyiş-i top kâlıbı yerleri: Mezkûr tuç kubbelerinin önünde derk-i gayyâdan nişân verir çukurlar içre ağızları yukaruya top kâlıbların koyup eğer balyemez top ise her ocağa onar top kâlıbı koyup yigirmi top eder. Eğer kolumburuna top ise yigirmişer kâlıb, eğer şâhîler ise yüzer kâlıb, eğer içine âdem sığar şayka toplar ise beşer [yüzer] kâlıb koyup cümlesinin ağızların Kâğızhâne balçığıyla sıvayup meselâ bostânları ray etmeğiçün su yolları ederler, hemân eylece yollar edüp yolları tuç eriyecek kubbenin yolu ağzında nihâyet bulup bu gûne tedârükle hâzır-bâş ederler.

Ve tuç kubbelerinin cânib-i erba‘asında dağlar gibi çam katrân odunları âmâdedir. Bir sene mukaddem bu çam odunların niçe yüz üstâd kesüp iki ucun mekik gibi sivri birer kulaç ince odun edüp kurudurlar. Ba‘dehu top dökecekleri günde cümle halîfe ve üstâdlar ve dökücübaşı ve topcubaşı ve vardiyanbaşı ve muvakkıt eline kum sâ‘atin alup ve kârhâne imâmı ve mü’ezzinânı ve du‘âcıları cümle cem‘ olup du‘â ve senâ ile sadâ-yı “Allâh Allâh” ile iki furuna dahi âteş edince muvakkıt sâ‘at dutup mezkûr mekik çam odunların ale’l-ittisâl tuç kubbesinin iki taraf deliklerinden bırakmadadırlar.

Kâmil bir gün bir gece germâ-germ âteş olduğundan sonra cümle dökücüyân ve âteş-endâhtân çelebi libâsların çıkarup pabucları ve bir gûne nikâblı maskara külâhlar geyüp hemân gözleri görünür gûyâ her biri birer hayâl-i zıll-ı Karagözleri olup eyinlerinde yine keçeden bol maskara hil‘atları geyüp hidmet ederler. Zîrâ yigirmi dörd sâ‘atden

sonra âteş-i Nemrûd'un ve tuç deryâsı âteşinden gayrı gûne esbâblı âdem yanına varsa bizzât benî âdem kebâb olur, değil kim çelebi esbâbları tahammül ede. Üstâdlar ana keçe esbâb geymek yolun bulmuşlar. {Nâr-ı cahîmden bir şerer görmek isteyen bu Tophâne âteşin görsün kim, Âye[t]: (–) (–) (–)}

Ba'dehu yigirmi dörd sâ'atden sonra sadrıa'zama ve şeyhülislâma ve kadı'askereyne ve niçe müstecâbü'd-da've meşâyiha ve sâ'ir vüzerâlara haber olup vüzerâlar ile kârhâne içine kırk âdemden gayrı ve dökücüyân üstâdlarından dahi kırk âdem girüp gayrı huddâmları cümle taşra kovarlar. Zîrâ tuç deryâsı akdıkda bed-nazar sevmez kim hadîs: [91] hadîsi vardır.

Andan cümle vüzerâ ve meşâyihâna *"Lâ havle velâ kuvvet"* evrâdına müdâvemet etmeği üstâdlar emr edüp bir hayli ba'îd soffalar üzre oturup esmâya meşgûl olurlar. Hemân cümle üstâd cem' olup ağaç kürekler ile niçe yüz kantâr çubuk kalayları tuç deryâsına atmağa başlayup hemân dökücübaşı sadrıa'zama ve sâ'ir vüzerâ ve ulemâya ve meşâyihe eydir kim:

"Sultânım dîn-i mübîn aşkına zekât [u] sadakanızdan altun ve guruş tuç deryâsına bırağın" dedikde sadrıa'zam bir kaç kîse altun ve pâdişâh tarafından hazînedârbaşı bir kaç kîse altun ve sâ'ir vüzerâlar birer ikişer kîse altunu dökücübaşıya teslîm edüp alâ-mele'i'n-nâs tuç deryâsına *"Bismillâh"* ile atup ol ân uzun ince çam gemi serenlerin tuç deryâsına sokup kalay ve altun guruşları karışdırdıkça çam direkleri mahv olup yine gayrı direkler ile niçe sâ'at karışdırup (–) sâ'atde tuç deryâsının yüzü kaymaklanmağa başladıkda üstâdlar bilirler kim tuç deryâsı kâmil kal oldu. Ol ân dahi ziyâde âteş atmağa başlayup üstâdlar tenbîh edüp ol kârhâne içre bir katre su komazlar. Zîrâ tuç deryâsı akarken bir katre su râyihası duysa yolları pâre pâre olup *Allâhümme âfinâ* cümle huzzâr-ı meclis helâk olur.

Ba'dehu kâlıb ocakları ***[131b]*** kenârında iki tarafda kırkar ellişer koyun kurbânları âmâde olup cümle hâzırûn vüzerâ ve vükelâ ayağ üzre kalkup kârhâne du'âcısı âmâde olup muvakkıt sâ'atiyle ocakbaşına gelüp tuç deryâsı ağzın açmağa nîm sâ'at kaldıkda haber edüp du'âcı du'âya âğâze edüp cümle {hâzırlar} hulûs-ı kalb ile *âmîn* deyüp herkes teveccüh-i tâm ile bükâ ederler. Zîrâ gâyet mahûf u muhâtara helâk yeridir kim niçe üstâd ve vüzerâ helâk olmuşdur.

Hemân kim ibtidâ âteşden tuç deryâsın halâs mahalline gelince cümle (–) (–) sâ'at olduğu sâ'at muvakkıt haber edüp dökücübaşı ve gayrı üstâdlar keçe esbâbları ile tuç deryâsı ağzın demir çapalar ile "Allâh Allâh" deyüp açdıklarında tuç deryâsı âteş gibi akmağa başlayınca yüz adım yerde olan âdemlerin yüzlerine ve esbâblarına gûyâ alev yapışır. Ba'zı temâşâcılar ve vüzerâlar üzerlerine beyâz

çarşaf alup sadâ-yı gülbâng-i Muhammedîye rehâ buldurunca iki taraf niçe yüz kurbânları zibh etdükçe tuç deryâsı âteş gibi yokuş aşağı akup en nihâyetindeki top kâlıbına akup balyemez top ise nısf sâ‘atde dolup fi’l-hâl keçe ile sarılmış bir gûne mülemma‘ yağlı çamur vardır, tuç ırmağı yolun anınla sed edüp andan yukaruda bir gayrı top yolun açup ana dolmağa başlar.

Bu hâlde iken yine du‘â vü senâ mukarrerdir. Tâ cümle toplar tolup tamâm oldukda du‘â dahi hayr ile itmâmın bulup ol gün yetmiş aded kimesne hil‘at-ı pâdişâhî ile behre-yâb olup terakkîler ihsân olunup ba‘dehu topcubaşı sadrıa‘zama ziyâfet edüp cümlesi keçe külâh esbâbların çıkarup dökülen toplar zemîn içre kâmil bir haftada sovuyup andan mîllerin içinden çıkarup cümle ehl-i hıref-i zergerân eğe ile topları mücellâ ederler. Ba‘dehu üstâd-ı neccârân topları vâlide-i müşfikaları gibi kundaklayup gûnâ-gûn terbiye ile cenge âmâde ederler.

Ve bu kârhâne içre top arabası binâ edenlerin başka kârhânesi vardır. Ve Karadeniz Boğazı‘nda Sarıyâr kasabası dağlarından gelme top kâlıbı çamurların ağaç kılıçlar ile tahmîr edenlerin başka kârhânesi vardır. Ve top kâlıbları binâ olunan kâlıb kârhânesi başkadır. Ve top falyası delinen kârhâne başkadır. Bir ulu âsitânedir kim diller ile ta‘bîr ü tavsîfi mümkün değildir. Zîrâ mısra‘:

Şenîden key büved mânend-i dîde [92]

Ve bu kârhâne-i ibret-nümânın cenûba nâzır bir kapusu üzre dökücübaşının âsitânesi ve müte‘addid hücreleri vardır.

Esnâf-ı dökücüyân: Cümle (–) bölükdür odabaşıları ve çorbacıları vardır ve cümlesi (–) neferdir. Senevî mevâcibleri (–) kîse olur, hâs ve makbûl askerdir.

Evsâf-ı âsitâne-i asâkir-i İslâm, tâ’ife-i topcıyân

Bu dahi Ebü‘l-feth ve Bâyezîd ve Süleymân Hân binâsıdır. Dökmeciyân âsitânesine yan yana muttasıl leb-i deryâya karîb kal‘a-misâl bir âsitânedir. Bir kapusu leb-i deryâda kıbleye nâzır, bir kapusu şimâle nâzırdır, ammâ deryâya nâzır kapusu gûnâ-gûn maslûbât-ı ibret-nümûnlar ile müzeyyen bir bâb-ı âlîdir. Ve kapunun bir cânibinde bir esed, bir âhûyu şikâr etmiş ve bir tarafında zencîr ile makyûd bir esed tasvîri var kim ibret-nümâdır. Ba‘zı ressâmlar temâşâ edüp Şâhkulu resmidir der.

Bu âsitâne içre kat-ender-kat (–) aded bölük odalardır. Ve cümle (–) aded çorbacılardır. Ve cümle altlı ve üstlü ma‘dûd odabaşı ve eskiler ve âşcıları yeniçeri gibi meşin ferrâce geyüp gümüş zencîrli bıçak taşırlar. Ve cümle (–) bin asker-i bahâdırânlardır.

Hakîrin temâşâ etdüği igirmi iki gazâda bunlardan zehredâr asker görmedim. Zîrâ küffâr dâ’imâ topu bunların atduğı topa atup bunları

kırkar ellişer bir yerden top {yoluyla civâr-ı Rahmete gidüp top sadâsından halâs olurlar}.

Ve bir hasım dahi kendi toplarıdır. Böyle iken yine her topun ardında fakîr topcular karınca gibi kaynarlar. Bi-emrillâh bunlara bir du‘â te’sîr etmişdir. Âsitânelerinin kapusu üzre olan kasra İbrâhîm Hân gelüp meks etmişdir. Ol zamândan berü pâdişâhlara mahsûs kasr olmuşdur. ***[132a]***

Ve bu âsitânelerin leb-i deryâsında Hâfız Ahmed Paşa sene (–) târîhinde Bağdâd-ı behişt-âbâd üzre serdâr-ı mu‘azzam oldukda bin yedi yüz pâre top-ı gûnâ-gûnlar var idi kim her biri birer iklîm harâcı değer toplardı kim altun gibi şa‘şa‘a ururdu. Ve altmış pâre toplar var idi kim her birinde eskiciler işleyüp ba‘zısı içinde garîb {hâne-berdûş, beze-miskîn} gurebâlar sâkin olurdu. Hâlâ ol topların gülleleri dağlar gibi yığılup durur ve ol toplardan ancak altı pâre top-ı azîm kalmışdır. Ammâ anlardan mâ‘adâ niçe zî-kıymet üstâd-ı kâmil topları vardır. Münakkaş Alî Paşa topu {gâyet ibret-nümâ müsaykal u mücellâ ve müzehheb toplardır}.

Ve Süleymân Hân topları ve Ebü‘l-feth topları ve Bâyezîd Hân topları ve üç ağızlı top ve şeşhâne top ve burma top ve Fransa topları ve kırk karış küpeli topu ve Alî Balı ve Ese Balı ve Hamza Balı ve Çuldutmaz ve Kundak dutmaz ve Dîv Balı ve Seki Balı ve Kara Balı ve Ajder Balı ve Kırkmîl Balı ve Şakî Balı ve Palamarkıran ve Deli top nâmân ibret-nümâ toplar var kim her biri birer kal‘a değer toplardır kim rûz-ı ıydeynde ve sürûr [u] şâdumân günlerinde ve pâdişâh ubûr etdükde {rû-yı deryâya sekdirme gülleler atılup her biri karakuş gibi seker. Her bir top bu minvâl üzre kırkar ellişer kerre atıldıkda} ejder-i heft-ser-misâl gıjgırdıklarında âdemin zehresi çâk olup {zemîn [u] âsumân dir dir ditreyüp cemî‘i düşmen ru‘b u haşyet çekerler.

Ve bu toplar cümle çınâr-ı müntehâlar ve serv-i serâmedler ve şecer-i ohlamur ve bîd-i sernigûnlar sâyesinde ale’t-tertîb dizilmiş bir mesîregâh yerdir kim her ıyd-ı şerîfin ikinci günü niçe bin âdem cem‘ olurlar}. Her biri deryâya nâzır olup âsûde yatırlar. Âl-i Osmân pâdişâhının bir hazîne-i azîmi dahi bu top-ı kûplerdir kim bir pâdişâh mâlik değildir.

Topcubaşı defteri üzre Âl-i Osmân’ın kabza-i tasarruflarında olan yedi bin altmış kılâ‘-ı azîmlerde ve palanka ve mendirek ve kavâye ve kullelerde cümle on yedi bin kırk beş topdur ve bin pâre top donanma-yı hümâyûndadır, deyü Topcubaşı Alî Balı karındaşımızdan mesmû‘umuz olmuşdur. *Ve’s-selâm*.

Evsâf-ı hâkim-i şehr-i Tophâne: Evvelâ hâkim-i Galata mollâsının nâ’ibi ve ayak nâ’ibi hükm eder ve askerî hâkimi topcubaşıdır. Ve leb-i deryâda bostâncıbaşıdır ve subaşısı ve muhtesibi (–) (–) (–) (–) hâkimler.

Ve bu şehir cümle yüz yetmiş mahalle-i müslimîn ve yigirmi mahalle Urum ve yedi mahalle Ermenî ve iki cemâ‘at Yahûdîler vardır. Kıbtî ve Freng yokdur.

Bu mahalleler cümle (–) bin bâğ u bâğçeli sarây-ı âlîler ve kat-ender-kat gayrı hâne-i ma‘mûrlardır. Evvelâ Terekeci yalısı ve Vâlidekarındaşı yalısı ve Hüseyin Ağa yalısı ve Rahîkîzâde yalısı ve Sadreddînzâde yalısı ve Güğümbaşı yalısı ve Melek Ahmed Paşa efendimiz yalısı ve Deniz Uğrusu yalısı ve Ebûsa‘îd yalısı, bu yalılar pâdişâhâne yalılardır. Ve bunlardan gayrı niçe bin ma‘lûmumuz olduğu sarây-ı azîmler vardır ammâ tahrîrinde âlem yokdur.

Mahalleleri ismin beyân eder:

.....(2 satır boşluk).....

Bu kadar ma‘mûr [u] âbâdân şehr-i azîm içre olan câmi‘leri beyân eder

Evvelâ cümleden **Kılıç Alî Paşa câmi‘i**: Gûyâ câmi‘-i selâtîndir. Leb-i deryâda bir düz vâsi‘ zemînde tahtânî bir câmi‘-i şîrîndir kim İslâmbol’da nazîri yokdur. Hemân *tâbaka’n-na‘l bi’n-na‘l* Ayasofya-i kebîr tarzında binâ olunmuşdur. Ammâ iki yan kapu ve bir kıble kapusu vardır. Kapu üzre târîhi {budur:

Hâtif-i kudsî görüp Ulvî dedi târîhini

Ehl-i îmâna ibâdetgâh olsun bu makâm.

Sene 988}.

Ve türbesi kapusu üzre târîh budur:

Mîr-i bahr a‘nî Kılıç Paşa kapudan-ı zamân

Yapdı bu câmi‘i çün ola derim ber-hordâr

Ehl-i diller dediler göriceğiz târîhin

Es-selâm oldu alâ câmi‘ike Beytü‘l-harâm.

Sene (–).

Ve bu câmi‘ kapusundan tâ mihrâba varınca tûlu (–) ayakdır, bir yan kapudan bir yan kapuya arzı (–) ayakdır. Ve derûn-ı câmi‘de (–) aded rakîk amûdlar üzre yan soffaları var. Ve kubbe-i kebîri dörd pâye üzre binâ olunmuşdur.

Mihrâbı ve minberi gâyet musanna‘dır. Ve cümle (–) pençerelerdir. Ve cümle (–) aded billûr câmlardır. Ve iki kat kanâdîl tabakaları vardır. Ve enderûn [u] bîrûnundaki pençereler üzre kâşî-i Çîn içre sûre-i Mülk (–) tahrîr olunmuşdur kim cümle Karahisârî Hasan Çelebi’si hattıdır. Ve câmi‘ içre gâyet musanna‘ âvîzeler maslûbdur.

Ve mihrâb önünde bâğçesinde murg-ı gûyânın figânı cemâ‘ate hayât verir. Ve câmi‘in sol tarafında sâhibü‘l-hayrât {Kılıç} Alî Paşa, bir

kubbe ***[132b]*** içre kılıcın arşa asup yayın yasup hâk-i bâkîye kadem basup yatır. *Rahmetullâhi aleyh.*

{**Menâkıb-ı Alî Paşa**}: Zürefâ mâbeyninde meşhûrdur kim Kılıç Alî Paşa uluç âdemîsi olmağile lisânı Freng lehcesi imiş, bu câmi‘i itmâm buldukda cemî‘i vüzerâ [ve] vükelâ ibtidâ cum‘asında câmi‘e cem‘ olup na‘thân ifrât üzre {teğannî ile} na‘t-ı şerîf tilâvet ederken hemân Alî Paşa ayağ üzre kalkup na‘thâna hitâben,

“Nedir bu gu gu gu ve hinku ku bu meyhâne mi, yâ cânım bozahâne mi?” deyü feryâd eder. Yanındaki vüzerâlar,

“Sultânım bizim Hazret-i Peygamberi medh eder” dedükde,

“Ya bizim Muhammed Efendi bu gu gu gu medh eder kâyil mi?” der.

“Kâyildir sultânım” derler.

“Ya bu kaç akçe ulûfe yazdım, baka defter” der.

“Sultânım on akçe” derler.

“Ya bu minberde bizim hünkârcı Murâd Sultân medh eder kaç akçe yapar?”

“Kırk akçe yapar” derler.

“Yâ hünkârcı mı büyük yoksa bizim Hazret-i Muhammed Efendici büyük?” der.

“Sultânım Hazret-i Muhammed büyükdür” derler.

“Tîz Muhammed Efendi gu gu gucı hünkâr gu gu gucı berâber kırk açan olsun ve bizim Portakal Bunduki altun ulûfe alsın” dedikleri latîfeler ile ile’l-ân zürefâlar mâbeyninde dâstândır. Böyle bir mu‘tekid uluç âdemi imiş her cum‘a câmi‘in taşra yan soffasında oturup {cümle} fukarâya bir kîse tasadduk edermiş.

Bu yan soffalar dahi (–) aded amûd üzre (–) aded kubbelerdir. Dahi taşra hareminde çınâr-ı müntehâlar ve âbdest muslukları var. Ve taşra hareminin dörd kapusu var ve bir tabakalı nâzük minâresi var. {Bunda dahi Süleymân Hân’ın Koca Mi‘mâr Sinân Ağası bâzû-yı kârın ayân etmişdir}.

Andan **Küçük Çavuş câmi‘i**: Bir püşte üzre câmi‘dir.

Andan Tophâne kârhânesi ensesinde yine bir bayır başında **Ebü‘l-fazl câmi‘i**: Cihân-nümâ bir minâreli câmi‘dir.

Ve Fındıklı‘da **Mehemmed Ağa câmi‘i**: Leb-i deryâda tahtânî câmi‘dir.

Ve ana karîb yine leb-i deryâda Ese Çelebi furunu cenbinde fevkânî altında şâhrâh ve dükkânlar ile müzeyyen **Muhyiddîn câmi‘i**: Cemâ‘ati

vefret üzredir.

Andan yine leb-i deryâda Fındıklı kasabasında {**Monlâ Çelebi**} **câmi‘i**: Kubbe-i âlîli ve bir vâsi‘ haremli ve bir minâreli câmi‘dir.

Andan öte Ayaspaşa Mahallesinde (–) **Efendi câmi‘i**: Kiremit örtülüdür ammâ latîf câmi‘-i nev binâdır. Andan,

Evsâf-ı câmi‘-i selâtîn Sultân Cihângîr: İskender-i Zülkarneyn’in Aleksandıra nâm deyrinin yerinde Sultân Süleymân Hân binâ edüp savâbın rûh-ı Cihângîr’e bağışlayup cihân savâbın etmişdir. Bu câmi‘ evc-i âsumâna ser-çekmiş bir kûh-ı bülendin tâ zirve-i a‘lâsında cihân-nüma bir câmi‘-i Cihângîrdir kim cihân-ârâdır.

Leb-i deryâdaki Mehemmed Ağa câmi‘i dibindeki ol dik sokakdan baş yukaru tâ Cihângîr câmi‘i’ne varınca (–) yüz kademe taş nerdübân ile çıkılır bir daracık tarîkdir kim âdem güc ile bir sâ‘atde urûc eder. Ba‘zı kapu önlerinde teneffüs edecek ârâmgâh vardır. Niçe şehbâz bahis ile ârâm etmeden çıkamamışdır. Tâ bu mertebe bir dik yokuşdur.

Menâkıb: Bir kerre bir garîb yiğit Salı bâzârında bey‘ [ü] şirâ ederken azgaşub bu garîb yiğit dal-kılıç olup bir kaç âdemi katl edüp niçe âdemleri atı ayağı altında pâymâl edüp firâr ederek ol garîb ol nerdübânlı sokağa girir. Ardı sıra niçe yüz âdem silâhları ile sokağın ağzın alup ol garîbin gerü dönmesine muntazır olup dururlar. Zîrâ bilirler kim ol teng ü bâlâ nerdübânlı sokakdan atlı değil, Hudâ âlimdir kim darlığından kuş uçmaz. Hemân garîb Allâh’a sığınup atına ökçe edüp bi-emrillâh baş yukaru atı çıkarup halâs olur. Aşağıda bu kadar halk hâ’ib [ü] hâsir kalırlar.

İşte bu mertebe bir kûh-ı bâlâ üzre çâr-kûşe dîvâr üzerine çâr-kûşe [ve] harpüşte kurşum örtülü kubbedir. Zîrâ ol kûh-ı bâlâ üzre ağır binâ olmak muhâldir.

Bir minâresi ve tekyesi ve imâreti ve haremi vardır kim çınâr-ı müntehâlarla müzeyyendir. Ba‘de’l-asr cümle cemâ‘at-i ahibbâ ve yârân-ı safâ anda cem‘ olup cemî‘i deryâda şinâverlik eden keştîleri temâşâ ederler bir cihân-nümâ câmi‘dir kim Koca Mi‘mâr şuğlıdır.

.....(2 satırlık yer boş)..... ***[133a]***

Bu câmi‘lerden mâ‘adâ şehr-i Tophâne’de ve Fındıklı kasabasında (–) mihrâba varınca mesâcidlerdir, eğer mesâcidleri dahi tahrîr eylesek bin kürrâs seyâhatnâme olur. Ammâ cümleden Süheyl Beğ mescidi mükellefdir ve Mi‘mâr {Sinân binâsıdır}.

Cümle (–) medreselerdir (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Cümle (–) dâ[rü]‘l-hadîsdir (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Cümle (–) dârü‘l-kur’ândır (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Ve cümle (–) mekteb-i dârü‘s-sıbyân-ı ebcedhândır. (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Ve cümle (–) aded tekyegâh-ı dervîşân-ı dil-rîşân-ı zîşândır. Evvelâ Kullekapusu hâricinde bir kûh-ı bâlânın tâ zirvesinde âsitâne-i Hazret-i Mevlânâ-yı Celâleddîn-i Rûmî Mevlâhâne-i İskender Paşa, yüz aded dervîşân hücresiyle cihân-nümâ bir ulu âsitâne-i kadîmdir. Andan Cihângîr tekyesi, tarîk-ı (–) fukarâsı vâfirdir.Ve tekye-i Abdülkâdir el-Cîlânî, ma‘mûr tekyedir. Ve tekye-i mahalle-i Tomtom ve tekye-i Karabaş ve tekye-i Çavuşbaşı ve tekye-i Îsâ Çelebi ve tekye-i Ebûsa‘îd (–)

.....(1 satırlık yer boş).....

Mesîregâh-ı hâs [u] âm yerleri beyân eder

Evvelâ Çizmeciler tekyesi (–) binâsıdır. Leb-i deryâda bir azîm teferrücgâhdır. Deryâya nâzır bin âdem alır soffası var, matbahında bin sahanı ve üstâd âşbâzı var ve her üstâd birer gûne pâypûş ve çizme ve üç pabuc bir yerde ve iki çizme bir yerde ve gûnâ-gûn başmaklar ile zeyn olmuş bir matbah-ı Kevkâvus’dur kim cümle ehl-i sanâyi‘ üstâdân anda gelüp şâkird başka çıkarırlar.

Ve mesîregâh-ı Ayas Paşa havzı.

Andan mesîregâh-ı Samsonhâne, Âl-i Osmân’ın yeniçeri ocağında olan arslan-misâl samson kelbleri bunda yaylanırlar.

Mesîregâh-ı Müneccimkuyusu, bu Samsonhâne kurbündedir. Âl-i Osmân’dan (–) (–) asrında Alî Kuşcu nâm bir sâhib-nücûm-ı hümâm ilm-i zîcde rasad çıkarmak içün bir kuyu kazmışdır kim umku yüz beş kulaçdır. Ba‘dehu ulemâ meşveret edüp,

“Bu rasad kankı diyârda binâ olunursa ol şehre yağı müstevlî olması mukarrerdir” deyü pâdişâha i‘lâm edüp Alî Kuşcu’yı rasaddan ferâgat etdirirler. Hâlâ ol kuyuyu Sultân Murâd-ı Râbi‘ doldurmak içün Müftî Yahyâ Efendi’ye bî-nukat,

“Şu rasadı yıkalım mı?” deyü su’âl buyurup tezkire yazmışlar.

Müftî Yahyâ Efendi görse kim bî-nukat bir lugaz:

“Bire gelin ihvân, pâdişâhımız bir lugaz göndermiş cevâbına muntazırlardır” deyü cemî‘i zû-fünûn müşkil-küşâ âdemler cem‘ olup feth etmede âciz ü fürûmânde kalırlar. Âhir bevvâb-ı biçâre kapudan çağırup eydir:

“Sultânım şu terkîbe her biriniz ‘Seversıda, şevrisda, sivrazdi’ deyüp durursuz. İzn-i şerîfiniz ile şu pâdişâhımın hattını yüzüme sürüp görsem” dedükde Müftî Yahyâ Efendi,

“Bire ebter! biz feth edemedik de sen mi feth etsen gerek” dedikde

Mu‘îd Ahmed Efendi ve Balızâde Efendi eydirler. Beyt:

Her mîşe gümân meber ki hâlîst

Şâyed ki peleng nihüfte bâşed

deyüp hatt-ı pâdişâhı bevvâbın eline verdiklerinde hemân ân bevvâb-ı nüktedân,

“Şu rasadı yıkalım mı?” demiş “Lugaz mıdır bilmem {nedir}?” deyince hemân Yahyâ Efendi,

“Bire Allâh râzı ola bevvâb. Biz ‘Yıkalım mı’ lafzın bî-nukat olmağile ‘Yakalım mı, bakalım mı, takalım mı, sakalım mı’ deyüp dur[ur]uz. Bire meded Hâsekî Ağa’yı çağırınız haber götürsün” deyüp dest-ber-kalem alup,

“Pâdişâhım, ol müneccim-i bî-tâli‘ Alî Kuş‘un cân kuşu uçmağile uçmakda belki karâr etmeyüp bu dünyâda karârgâhı olan rasad nâmında çâh-ı gayyâsın yıkup mâl-â-mâl-ı rimâl [u] türâb eyleyesiz” deyüp fetvâ gönderüp ol sâ‘at pâdişâh Kapudan Receb Paşa’ya fermân edüp Kapudan Paşa forsalar ile ol kuyuyu türâb ile pür etdi. Hâlâ yine cânib-i erba‘ası çemenzâr, mesîregâh yerlerdir.

Ba‘dehu Müftî Yahyâ ***[133b]*** müşkil-küşâ olan bevvâb-ı nâ-murâdı Murâd Hân hattıyla ber-murâd edüp Kütâhiyye mevleviyyeti pes-pâye olmak ile ibtidâ ana sadaka ihsân olunmuşdur.

Ve bu Müneccimkuyusu yakınında teferrücgâh-ı Pelîdcik ayazması, bir çemenzâr yerlerdir ve bir âb-ı hayât suyu vardır.

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Ve cümle iki yüz aded sebîlhâne hayrâtıdır. Evvelâ Kılıç Alî Paşa haremi köşesindeki sebîlhâne târîhi: (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Ve mukâbelesinde yol aşırı Sultân Murâd-ı Râbi‘ kapudanı Silihdâr Mustafâ Paşa sebîli târîhidir:

İki târîh eyleyüp tertîb ile

Kıldı her bir mısra‘ı Cevrî hisâb

Dil-küşâ ayn-ı hayât-ı cân-fezâ. Sene (–).

Menba‘-ı Kevser sebîl-i âb-ı nâb. Sene (–).

Târîh:

.....(3 satırlık yer boş).....

Ve cümle (–) aded çeşme-i âb-ı zülâllerdir. Fındıklı‘da Silihdâr ve Musâhib-i Murâd Hân-ı Râbi‘ çeşmesinin târîhidir:

Oldu sâfî çeşme-i pâkîze-i âb-ı hayât.

Sene (–).

Târîh-i çeşme-i Siyâvuş Paşa:

Çeşme-i pâk-i musaffâ bî-bedel âb-ı hayât.

Sene (–).

İskele başında toplar mâbeyninde Siyâvuş Paşa kapusunun târîhidir:

Çâh-ı zemzem menba‘-ı âb-ı hayât-ı dil-küşâ.

Sene (–).

Kullekapusu Mevlevîhânesinin hareminde Gümrük Emîni Hasan Çelebi’nin çeşmesi târîhidir:

Ey Nisârî teşneler bu çeşmeye târîh içün

Dediler ayn-ı Hasan, rûh-ı Hüseyn’i kıldı şâd.

Sene (–).

Bu dahi Küçük Kullekapusu taşrasında handak kenârında Gümrük Emîni Hasan Çelebi çeşmesinin târîhidir:

Dedi târîhini bu çeşme-i hayrın Cevrî

Hak kabûl ede zehî ayn-ı latîf âb-ı sevâb.

Sene (–).

Târîh-i çeşme-i Es‘ad Efendi, kurb-ı Çizmeciler tekyesi kenâr-ı bahr:

Ülhimtü fî târîhihi,

Mâün li-Es‘ada hayrehu.

Sene 1022.

Diğer târîh-i çeşme-i û:

İzâ temme hâze’l-binâ kâlû

Târîhü hâzâ hayru’s-sa‘dî.

Sene (–).

Yine Çizmeciler tekyesi önünde Sârıku’l-bahr Hüseyin Efendi hânesi dîvârındaki çeşmenin târîhidir:

Tamâm oldu binâsı çünki târîh

Dedi hâtif misâl-i mâ-i cennet.

Sene 1066.

Târîh-i çeşme-i Sultân Ahmed, der Tophâne:

Gûyiyâ âb-ı hayât bunda kıldılar sebîl.

Sene (–).

Topcularkapusu önünde çâr-kûşe çeşmesârdır.

.....(3 satırlık yer boş).....

Niçe yüz çeşme-i cân-perverler vardır ammâ bunlar cümleden meşhûr cârîdir. (–) (–) (–) (–)

Şehr-i Tophâne'de cümle altı hammâmdır, cümleden Alî Paşa hammâmı pâk ve mâ'-i sâfî ve huddâmları nerm [ü] râm bir hammâm-ı hâs [u] âmdır. Andan Çufud sokağı'nda (–) hammâmı, ol kadar rûşen-binâ değildir. Andan Kullekapusu hâricindeki mahallede (–) hammâmı ve Galatasarây kurbünde (–) hammâmı ve Tophâne kârhânesinin kurbünde Küçük Çavuşbaşı hammâmı.

Ve Fındıklı'da Monlâ hammâmı'nın kapusu üzre târîhi böyle tahrîr olunmuşdur:

Görenler ol makâm-ı dil-küşânın dedi târîhin

Leb-i deryâda seyrân eyle hammâmını Monlâ'nın.

Sene (–).

.....(1/2 satırlık yer boş).....

Bu hammâmlardan mâ'adâ yedi yüz hânedân hammâmları vardır kim ba'zısına ahâlî-yi mahalle ehl [ü] iyâlleri ile girirler.

Der-beyân-ı dekâkîn-i esnâf-ı ehl-i hıref: Şehr-i Tophâne'de ve kasaba-i Fındıklı'da cümle sekiz yüz dükkândır. Gerçi bezzâsteni yokdur ammâ yine her zî-kıymet eşyâ mevcûddur. Zîrâ ***[134a]*** bender şehirdir. Gûnâ-gûn meyve fürûht eden bâzârcı dükkânları ile meşhûrdur. Zîrâ bu dükkânlar cümle dıraht-ı azîmler sâyesinde binâ olmuşdur.

Ehl-i hırefinin memdûh kârlarından nâzik kirde kebâbı ve kirdesi ve lezîz hoşâbı ve levendât içün darı bozası. Ve hâs u beyâz pembe-misâl sünger gibi göz göz pişmiş Tophâne somunu, Sabanca somunundan ve Amasiyye Lâdiki ekmeğinden lezîzdir kim bu kârhâne sâhibi Îsâ Çelebi'ye bir dervîş du'â edüp bir vefk vermiş, ol zamândan berü Îsâ Çelebi'nin vefk-ı murâdı üzre felek müsâ'ade edüp ekmeği cihân-ârâdır kim Acem şâhlarına bu Tophâne somunundan götürüp Rûm'dan Isfehân'a üç ayda varup aslâ müteğayyir olmamışdır.

.....(1 satırlık yer boş).....

Der-vasf-ı ahâlî-yi şehr-i Tophâne: Ekseriyyâ halkı tüccâr ve manav ve keştîbân ve topcuyândır. Ve Karadeniz sâhilinde şehr-i Sınab'dan ve Amasra ve Ereğli ve Bartın ve Bafra ve Samsun ve Uca [Ünye] şehri halkları cem' olmuşlardır.

Ve Gürcî ve Abaza kavmi gâyet çokdur. Hâlâ beher sene bu Tophâne Abazaları evlâdları bir yaşında ve ikisine bâliğ iken şehir oğlanı olmasın kul olup satılup devlet-mend olsun içün her sene evlâdların süd analara verüp niçe beşik kundak, oğlan uşak, gemiler ile Abaza diyârına gönderüp on, on beş yaşında İslâmbol'a getirüp pâdişâh musâhiblerine pîşkeş yâhûd fürûht edüp çerâğ ederler. İşte bizim merhûm Melek Ahmed Paşa ve Siyâvuş Paşa böyle Tophâne Abazası idi. Bunun emsâli niçe bin evlâdları Tophâne'den Abaza'ya gidüp gelmededir. Ve a'yân-ı kibârları azdır.

Ve şehr-i azîm olduğuna göre çeşmeleri {dahi} azdır. Ammâ her hânede birer çâh-ı mâları vardır. Ve şehrine göre çârsû-yı bâzârları dahi azdır.

Ve ekser evleri C[ih]ângîr ve Ayaspaşa ve Ağa hammâmı ve Çavuşbaşı mahallelerinin cümlesi deryâya nâzır kat-ender-kat biri biri üzre mukassî evlerdir. Anlardan mâ'adâ hâneleri bâğlı ve bâğçeli sarâylardır.

Ve cemî'i sokakları İslâmbol ve Eyyûb ve Kâsımpaşa ve Galata gibi serâpâ kaldırım döşelidir. Ve şâhrâhları vâsi'dir.

Ve mesâcidleri birbirine karîbdir. Zîrâ halkı gâyet musallî, sulehâ-yı ümmetden kimesnelerdir.

A'yân [u] eşrâfı elbise-i fâhireler geyüp sâ'ir vasatü'l-hâl tüccâr ehl-i hırefleri kudretine göre siyâb-ı kasîrler geyerler. Ve zenâneleri çuka ferrâce ve başlarına ve dülbend izâr ve yüzlerine kıl nikâb ile selâmiyye dîbâ takya geyüp gâyet mü'eddebâne hareket ederler. Ve bu şehrin mahbûbu ve mahbûbesi vardır.

Ve bu şehrin arz-ı beledi ve tûl-ı nehârı hemân İslâmbol gibidir. Zîrâ bir mahallesidir.

Tophâne şehrinde medfûn kibâr-ı evliyâları ve ulemâ ve meşâyih-ı vüzerâların merâkıd-ı pür envârların beyân eder

Evvelâ ziyâret-i (–), Îsâ Çelebi furunu kurbünde bir kubbe-i azîmde medfûndur.

Ve kabr-i Mevlânâ Nakîb Yahyâ Efendi, Arab Ahmed Efendi türbesinde medfûndur.

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Ve ziyâret-i Kapudan ve Kılıç ve Uluc Alî Paşa {Mi'mâr Sinân binâsıdır} câmi'i'nin sol tarafında bir kubbe-i âlî içinde sâhibü's-seyf gibi Kılıç Alî kılıcın arşa asup okun atup yayın yasup yatır.

Fındıklı'da şâhrâh üzre kabr-i Kalenderî Mehemmed Efendi'nin fevti târîhidir:

Bir âfitâb kadr kerem kânı serveri

Saldı zemîne gûrına çarh-ı sitemgeri

Târîhini Halîlî dedi lütf-ı Hak ile

Câvîd-i cennet ola nasîbi Kalenderî.

Sene (–).

Kullekapusu Mevlevîhânesi'nin mezâristânı içre Miskâlî Solakzâde'nin Nakkâş Bihzâd'ı fevtine târîhdir:

Kalem-gîr-i ecel bozdı yazık bu nakş-ı Bihzâd'ı.

Sene (–).

Yine bu Kullekapusu Mevlevîhânesi'nde Şeyh Âdem Efendi hacca gidüp Mısır'da merhûm olup yerine Arzî Mehemmed Efendi meşîhatine ve fevtine târîhdir:

Buyurdu ey Nisârî böyle tahrîr eyle târîhin

Değildir devr-i Âdem geçdi o devr-i Mehemmed'dir.

Sene (–).

(–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) ***[134b]***

İki yüz kırk sekizinci fasıl

Beşiktaş şehrinin imâretleri ve hayrât [u] hasenâtları ve hânedânları ve acâyibâtları ve âsâr-ı binâ-yı ibret-nümâların beyân eder

Zamân-ı kadîmde bu şehir kefere destinde iken ismine *kuna petro* derlerdi. Ya'nî "taş beşik" demekdir. Sebebi oldur kim bu şehir zemîni çengelistân-ı hıyâbân iken Yaşka nâmında bir ruhbân râhib bunda bir kenîse-i azîm binâ edüp Kudüs-i Şerîf'de Hazret-i Îsâ'nın rahm-ı mâderden müştak olduğu Beytüllahm nâm mahallinden Hazret-i Îsâ'nın ibtidâ sabâvetde gasl olunduğu taş tekneyi mezkûr ruhbân Kudüs'den getirüp bu Beşiktaş'daki deyrine koduğundan lisân-ı Urum'da Beşiktaş ismiyle bu şehir şöhret bulup ma'mûr [u] âbâdân olup ba'dehu ruhbân mürd oldukda mezkûr taş beşiği Hırkîloğlu İlya nâm kıral ol beşiği Ayasofya deyrinin sağ tarafındaki tabakaya koyup hâlâ ziyâretgâhdır.

Hâlâ anıniçün lisân-ı müslimde bu şehre Beşiktaş derler. İlâ-maşâ'allâh ma'mûr olmadadır. Zîrâ âb [u] hevâsı gâyet latîfdir. Leb-i deryâda vâsi' fezâlarda ve alçacık bayırlar üzre kat-ender-kat bâğlı ve bâğçeli ve havlıları vâsi' altı bin hânedânlar ve yalılar ve gayrı buyûtlardır.

Ve cümle (–) mahalle-i müslimîn ve mahalle-i Ermenî ve bir mahalle Rûm ve bir mahalle Yahûdî vardır. Ma'mûr [u] âbâdân hânedân yalılarından ibtidâ Kapudan Ca'fer Paşa ve Kapudan Kâsım

Paşa yalılarında ikişer yüz hücreler ve üçer hammâm ve birer câmi‘li sarây-ı azîmlerdir.

Ve Baba Süleymân Ağa yalısı ve Minkârîzâde yalısı ve Alî Efendi yalısı ve Azmîzâde ve Defterdâr Emîn Paşa yalısı (–) (–) ve Freng Mustafâ Efendi ve Hâfız Ahmed Paşa yalısı Kaya Sultân’ındır. Ve Osmân Usta yalısı ve Milikî Kadın ve Çelebi ve Mütevvellî Mustafâ Efendi yalısı. Ve niçe yalılar dahi vardır ammâ bu yalılarda pâdişâhlar gelüp ziyâfet tenâvül etmişlerdir. Ammâ,

Âl-i Osmân bâğçelerin beyân edelim

Evvelâ **Dolmabâğçe**: Mâ-tekaddem bir küçük servili bâğ idi, sene (–) târîhinde Sultân Osmân Gâzî fermân edüp cemî‘i Âl-i Osmân donanması ve cümle tüccâr keştîlerinin sandalları ve filika ve firkateleri ve İslâmbol’un yigirmi bin pereme ve kayık ve mavunaları ale’l-umûm gemilerin taşlar ile doldurup Dolmabâğçe önündeki deryâya döküp bir liman-misâl bir boğaz iken kâmil dörd yüz arşın deryâyı doldurup ismine Dolmabâğçe dediler. Bir meydân-ı azîm olup Osmân Hân cirit oynar idi. Ba‘dehu ol fezâyı bâğçe etdiler. Selîm Hân-ı Evvel’in bir kasrı ve bir havzı vardır. Gayrı âsâr-ı binâ yokdur. Ammâ bunda dahi serâmed sun‘-ı Hudâ serv-i azîmler var kim ta‘bîr olunmaz. Başka bâğçe üstâdı ve iki yüz nefer şehbâz bostâncıları vardır.

Leb-i deryâsı amîk olup lodos rûzgârı telattumu harâb etmesin içün mîşe dırahtların deryâya kakup beşik beşik edüp leb-ber-leb taş ile memlû edüp istihkâm bulmağın Beşiktaş derler. Ammâ bu binâ olmazdan bin yıl mukaddem bu şehrin ismi Beşiktaş idi. Andan,

Beşiktaş bâğçesi: Sene (–) Bâyezîd Hân asrında (–) Paşa yalısı idi. Ba‘dehu pâdişâhlara intikâl edüp behişt-âbâd bir bâğ-ı İremezâtü‘l-imâd oldu. Leb-i deryâda kat-ender-kat müte‘addid kâ‘alar ve şâhnişînler ile ârâste bir sarâydır, ammâ ol kadar vâsi‘ değildir. (–) Hân bunda tevellüd etdüğiyçün dâ’imâ bunda teferrüc ederdi. Ammâ Murâd Hân-ı Râbi‘, Nef‘î Efendi’nin hicviyyâtından *Sihâm-ı Kazâ*‘yı okurken kazâ-yı âsumânî Murâd Hân’a yıldırım isâbet edüp elindeki *Sihâm*‘ı deryâya atup mebhût oldu. Gayrı bu bâğçeye kadem basmayup ba‘dehu Bayram Paşa’ya Nef‘î Efendi’yi ma‘nûkan katl etdirdi. Ve,

Bâğçe-i Cüvânkapucubaşı: Bir bâğ-ı hıyâbândır. Ve,

Bâğçe-i Kazancıoğlu: Bu yalı dahi pâdişâhlara intikâl edüp Murâd Hân Kaya Sultân’a hibe eyledi. Vâcibü‘s-seyr bir yalıdır. Bunda bir fevkânî şâzrevân vardır kim cemî‘i dünyâda eyle musanna‘ fevvâreler yokdur. ***[135a]***

Bu yalılardan mâ‘adâ derûn-ı şehirde Kiremitcizâde hânesi ve Küçük Çavuş hânesi

.....(1 satırlık yer boş).....

Acâyib hânedânlardır ve sâhibleri a‘yân-ı kibârdır.

Ve bu şehrin ahâlîsi gâyet ehl-i zevkdir. Ve sulehâdan ehl-i hâl [ve] sâhib-i vera‘ kimesneleri vardır. Çoğu [93] deyüp bâğbânlık ederler. Ve gûnâ-gûn ehl-i sünnet esbâbı geyerler. Ekseriyyâ halkı Anatolu tarafındadır. Ammâ nebtîz şehir oğlanları vardır.

Ve mahbûb [u] mahbûbe-i Beşiktaş taş yüreklilerdir, kimseye merhamet yüzünden nazar etmeyüp kec-nigâh ederler, garîbü‘d-diyâra dil-nüvâzlık etmezler. Ammâ halkının ni‘metleri birbirlerine mebzûldür. Anınla meşhûr bir kavmdir.

Bu kavmin hâkimleri şerî‘at tarafından Galata mollâsının nâ’ibi ve muhtesib nâ’ibi ve muhtesibi ve subaşısı hükm eder. Ve leb-i deryâsın bostâncıbaşı ve bâğçe-i Beşiktaş ustası hükm eder. Gâyet mazbût şehirdir. Gerçi Galata gibi bu şehrin kal‘ası yokdur ammâ gâyet emn [ü] emân şehirdir. (–) (–) (–)

Beşiktaş şehrinde olan câmi‘leri beyân eder

Evvelâ iskele başında yüz adım ba‘îd kırda bir düz fezâ çerâgâh-ı mahsûldâr zemîn-i hevâdârda Koca Sinân Paşa câmi‘i, (–) Hân vüzerâ (–) aded kubbe-i âlîli câmi‘-i rûşendir. Cümle imâret dîvârı kırmızı ve beyâz taş ile mebnî {olmuş} ibâdetgâh-ı müslimîndir. Tûlen ve arzen (–) ayakdır.

Kıble kapusu üzre târîhi (–), (–) üzre altı aded kubbeler ile müzeyyendir. (–) (–) ve taşra yan soffalarında (–) amûd-ı âlîler üzre altı aded kubbeler ile müzeyyendir. Ve soffa haremi etrâfı demir pençerelerdir. Ve dahi taşra haremi çınâr-ı müntehâlar ile müzeyyendir. Haremin bir köşesinde mahkeme-i şer‘-i Resûl-i mübîn vardır.

Mâ-tekaddem imâreti işlermiş, yine ba‘zı mütevellî istikâmet edüp ni‘meti mebzûl olur. Ve bir nâzik minâresi var. Ve kıblesi önünde demir pençereler içinde a‘yân-ı şehirden ba‘zı kimesneler medfûndur. Ve minâresi gâyet mevzûndur.

Ve bu câmi‘in mihrâbı önü tâ iskeleye varınca bir vâsi‘ sahrâdır. Leb-i deryâdan bir buçuk mîl karşu tarafı şehr-i Üsküdar’dır.

Ve Dolmabâğçe kurbünde Ahmed Dürrânî câmi‘i, (–) (–) binâsıdır. (–) (–)

Ve nev binâ Dârü‘s-sa‘âde Ağası Abbâs Ağa câmi‘i çâr-kûşe bir câmi‘-i hevâdârdır. Kapusu üzre târîhi:

..... (1 satırlık yer boş) .....

(–) câmi‘i (–). Bu câmi‘lerden mâ‘adâ (–) mihrâba varınca cümle mesâcidlerdir

Ve medrese-i Hayreddîn Paşa ve kırk aded mekteb-i sıbyân-ı

ebcedhânı ve bir dârü‘l-kurrâsı vardır. Ammâ dârü‘l-hadîsi ve (–) yokdur.

Ve iskele başında âyende ve revende müsâfirîn meks etmeğiçün bir kârbânsarây vardır. Zîrâ Âl-i Osmân’ın Anatolu cânibinde bir seferi vâkı‘ olsa cümle Rûmeli askeri bu Beşiktaş‘dan karşu tarafa niçe bin gemilerle Üsküdar’a ubûr ederler bir bender iskeledir.

Ve üç hammâmı var. Dere cisri başında (–) hammâmı ve Câmi‘-i Kebîr kurbünde (–) hammâmı ve Yahyâ Efendi kurbünde (–) hammâmı, bu hammâmlardan mâ‘adâ yüz toksan sarây hammâmları vardır.

Ve cümle (–) sebîlhânedir ve cümle (–) çeşme-i âb-ı zülâllerdir. Târîh-i çeşme-i Yahyâ Efendi:

(–) târîhi bu inşâlar olsun

Kanup içenlere sıhhâlar olsun.

Sene 945.

Ve cümle yetmiş mikdârı dükkânları vardır. Şehrine göre dükkânları ve çeşmeleri azdır. Ammâ her hânede ve besâtînlerinde niçe bin âb-ı zülâl çâh-ı mâlar vardır. Hattâ mâh-ı Temmûz’da Galata şehrinin suyu kıllet üzre olmağile niçe bin kayıklar ile bu Beşiktaş kuyularından Galata’ya su taşıyup Galata halkı def‘-i atşân ederler. Tâ bu mertebe âb-ı zülâl Beşiktaş suları vardır.

Me’kûlât [ü] meşrûbâtının memdûhâtından besâtinlerinde olan sürâhî dolma kabağı ve lahanası ve ekşi dudu ve yalılarında gûnâ-gûn mâhîleri {meşhûrdur}. ***[135b]*** Ve,

Mesîregâh-ı Beşiktaş: Evvelâ cemî‘i yalıları mesîregâhlardır ammâ hâs [u] âmma mahsûs olan (–) bostânı (–) bostânı (–) bostânı (–) bostânı (–) bostânı öz öz ravza-i Rıdvân misilli yüz altmış aded besâtînler ile meşhûr olmuş şehirdir kim her biri gül [ü] gülistân ve sünbül ü reyhân ile hadîka-i cinân bâğlardır. Andan,

Mesîregâh-ı Yahyâ Efendi: Bir kûhsâr-ı vâsi‘ çemenzâr dere içre aslâ güneş te’sîr etmez çınâr-ı azîmler ve şecere-i bîd-i sernigûnlar ve sakız dırahtları ve servi ve cevz-i Rûmî şecerleri ile müzeyyen bir vâdîdir. Sâhib-i hayrâtlar her uyûn-ı câriyeler dibinde birer çemenzâr soffalar inşâ edüp sarıasma ve karatavuk ve ishâk kuşu ve ispinoz ve filorunya ve başdankara ve bülbül-i bed-nâm ve bülbül-i nîknâmın hezârân feryâd [u] nâlişleri ehl-i teferrücün cânına cânlar bağışlayup cümle yârân-ı bâ-safâ taraf taraf sohbet ederler bir teferrücgâh-ı kadîmdir.

.....(1 satırlık yer boş).....

Ve tekyegâh-ı dervîşan-ı Beşiktaş: Evvelâ tekye-i Mevl[ev]îhâne-i (–) Paşa, leb-i deryâda semâ‘hânesi deryâya nâzır

fevkânî bir mevlevîhânedir kim İslâmbol'da ve gayrı diyârda misli yokdur. Semâ'hânesi bir musanna' tavan kubbe-i la'l-gûndur kim şimdiki üstâdları ana nazîre kubbe inşâ edemezler, gâyet refî' ü pesendîde kubbe-i âlîdir. Ve fukarâ hücreleri cânib-i garbında ma'mûrdur. Ve meydân-ı semâ'hâne serâpâ ceviz levhasıdır.

Ve bu meydânın cânib-i selâsı billûr ve necef ve moran câmlardır. Ve şeyhi Mübârek Hasan Dede'dir. Zamânımızda yüz on yaşında müstecâbü'd-da've bir kimesne idi. Mukâbele günleri kürsîde *Mesnevî-yi şerîf* kırâ'at ederken ba'zı zamân kendülere bir vecd hâsıl olup,

"Bu gece dersimizi Hazret-i Mevlâna'dan böylece tilâvet edüp hâzır ihvân-ı safâya kırâ'at ederiz" deyü takrîr ederlerdi. *Kuddise sırruhu*.

Ba'dehu dâmâdı Neyzen Dervîş Yûsuf Celâlî şeyh olup takrîr-i *Mesnevî*'de bir kaç kerre mest olup kendüleri kürsîden aşağı fukarâ üstüne atup çarh-ı semâ' etdükde kaşı ve gözleri ve yüzü bile görünmezdi. Eyle bir semâ'-ı safâ ederdi kim ihvân âlem-i hayretde kalırdı. Böyle bir serbâz-ı aşk-ı ilâhî ile âlûde olmuş âteş-pâre sâhib-i celâl kimesne olduğundan Şeyh Yûsuf Celâlî derlerdi. Bu kerre cemâli mahalli oldukda cümle uşşâk başına cem' olup nây-ı Mevlâ[nâ] çaldıkda cümle uşşâk semâ' ederlerdi. Ve ba'zı {mahalde} çeng çaldıkda cümle uşşâk mest [ü] medhûş olurdu. Riyâzât [u] mücâhede sâhibi bir pâdişâh-meşreb idi. *Rahmetullâh.*

Andan **tekye-i Hazret-i Yahyâ Efendi**:

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Beşiktaş'da âsûde olan kibâr-ı evliyâullâhların kabr-i şerîflerin beyân eder

Evvelâ Dolmabâğçe kurbünde eş-Şeyh Hazret-i Ahmed Dürrânî, ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır. Ve,

Ziyâretgâh-ı Hazret-i Yahyâ Efendi {mevtine târîhdir: *Leyle-i ıyd-i adhâ* sene 978}. Deryâya havâle bir kûh-ı bülendin zirvesinde bir kubbe-i âlî içinde medfûndur kim çâr-kûşe dîvârının cânib-i erba'asında niçe yüz bin uşşâkân-ı hattâtın gûnâ-gûn hatt-ı ebyât-ı eş'ârları tahrîr olunmuş bir âsitânedir. Bizzât kendüleri Tarabefzûn'da mütevellid olup Süleymân Hân Gâzî ile süd karındaş olmuşlardır. Zîrâ Süleymân Hân ve pederi Selîm Hân-ı Evvel Tarabefsûn'da tevellüd etmişlerdir. Ba'dehu Yahyâ Efendi, Süleymân Hân hilâfetinde cebren İslâmbol'a gelüp terk-i dünyâ edüp yine medfûn oldukları püşte üzre her leyle-i cum'a Hızır Nebî ile mülâkât olup ilm-i ledünni anlardan tilâvet edüp terk-i dünyâ olmuşdu. Hâlâ ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır.

Ve civârlarında Kapudan Halîl Paşa {bir kubbe-i âlî içre medfûndur. Âsâr-ı hayrâtından kal'a-i Sakız'da ve İslâmbol Yeniköyünde leb-i deryâda birer câmi'i var. Ve elli bin guruş harc edüp Kâsımpaşa'da Kulaksız mahallesi kurbünde Emîr Efendi câmi'ine su getirüp aceb

hayrât-ı azîm etmişdir}. Ve Tatar hânlarından (–) (–) Hân Kara Mustafâ Paşa re’yiyle şehîd etdiler.

.....(1 satırlık yer boş).....***[136a]***

Ve Beşiktaş câmi‘i önünde leb-i deryâda bir kubbe-i münevver içinde Ziyâret-i Kapudan Gâzî Hayreddîn Paşa, Süleymân Hân kapudanlarındandır kim Cezâyir, Tûnus, Tarabulus fetihlerinde bulunmuşdur ve niçe cezîreleri Akdeniz’de feth etmişdir. Mevtine târîh:

Taldı rahmet denizine kapudan.

Sene 970.

Diğer târîh:

Mâte re’îsü‘l-bahr.

Süleymân Hân’ın Mi‘mâr Sinân’ı binâsıdır. Aceb kubbe-i musanna‘ etmişdir.

Ve türbe-i Yahyâ Efendi, azîz merhûm Tarabefsûnî olup Süleymân Hân ile âlem-i sabâvetde emildeş ya‘nî süd karındaş olmağile türbe-i pür-envârın Beşiktaş kurbünde Mi‘mâr Sinân binâ etmişdir.

.....(2 satırlık yer boş).....

İki yüz kırk tokuzuncu fasıl
Kasaba-i Ortaköy imâretlerin beyân eder

Kadîm-i a‘sârda cümle kefereler sâkin imiş, ba‘dehu Süleymân {Hân} asrında Defterdâr (–) Paşa leb-i deryâda bir câmi‘ binâ etmeğile sâ’ir a‘yân-ı kibârlar dahi yalılar edüp ma‘mûr olmuşdur. Sâhil-i bahrde bir derenin iki cânibinde iki bin üç yüz kat-ender-kat yalılı ve bâğlı ve bâğçeli sarâylar ve büyûtlardır.

Leb-i deryâdaki yalılardan ibtidâ Baltacı Mahmûd Ağa yalısı ve Şekerci Yahûdî yalısı ve İshâk Yahûdî yalısı ve (–) zâde yalısı ve Mi‘mâr Mustafâsı yalısı ve Sâfiye Sultân yalısı ve Ekmekcizâde Ahmed Paşa yalısı ve Cığaloğlu Mahmûd Beğ yalısı ve Kara Hasanoğlu yalısı ve Çelebi Kethudâ yalısı ve Nakkâş Paşa yalısı, bu yalılardan mâ‘adâ derûn-ı şehirde cümle kefere ve Yahûdîler ile mâl-â-mâldır.

Ve cümle iki yüz mikdârı dükkândır. Çoğu meyhânelerdir. Hân ve imâret ve medrese ve bezzâzistân yokdur ammâ bâğı ve bostânları çokdur.

Hâkimi Galata mollâsı nâ’ibi ve subaşısı ve yeniçeri yasakcısı vardır. Ve bostâncıbaşı dahi hükm eder ta‘zîri serbestdir. Ancak Defterdâr Paşa câmi‘i ve Baltacı Mahmûd Ağa mescidi var, gayrı yokdur.

Ve bir hammâmı var {binâ-yı Husrev Kethudâ, kâr-ı Mi‘mâr Sinân} gâyet hevâsı hûbdur ve dellâkları mahbûbdur.

Sebîlhâneleri yokdur ammâ leb-i deryâda Tekeli Mustafâ Paşa’nın bir aynü‘l-hayât çeşmesi târîhi budur:

Cân-fezâ çeşme-i sevâb oldu.

Sene (–).

Bu rabtada ziyâretgâh ve gayrı amâristân yokdur.

İki yüz ellinci fasıl
Kasaba-i Kuruçeşme imâretlerin beyân eder

Leb-i deryâsı a‘yân [u] eşrâf yalılarıdır. Andan içeri bir vâsi‘ dere içre bir mahalle-i müslimîn ve bir câmi‘ ve bir hammâm var. Gayrı on bir cemâ‘at Yahûdî hâneleri ve üç mahalle Urum keferesi evleri vardır. Ve Yahûdîlerin üç sınago deyrleri ve Rûmların iki kenîseleri vardır.

Ve cümle iki yüz dükkânlardır. Bezzâzistânı ve hân-ı imâreti ve gayrı âsârları yokdur. Ancak bâğı ve bâğçesi çokdur. Bu dahi Galata niyâbeti ve yeniçeri yasakcısı ve subaşısı vardır.

Bu rabtanın şarkîsi bahrin karşu tarafı kasaba-i Kuzkuncuk’dur. Bunda dahi ziyâretgâh ve mesîregâh ve ârâmgâh yokdur.

İki yüz elli birinci fasıl
Kasaba-i Arnavudköy imâretlerin bildirir

Leb-i deryâda bin mikdârı ma‘mûr bâğ u bâğçeli ma‘mûr hânelerdir kim cümle sükkânları Rûm ve Yahûdîler’dir, câmi‘ ve mesâcid ve medâris ve mekteb ve imâret yokdur. Ancak bir küçük hammâmı vardır ve cümle (–) aded dükkânlardır. Teng mahalle vâkı‘ olmağile bâğ u bâğçesi azdır. Ammâ Rûm mahbûbları mümtâzdır.

Ve ekmeği ve peksumâtı beyâzdır ve Yahûdîleri ehl-i zevk ve ehl-i sâzdır. Husûsan Benli Yahûdî sâz [u] tanbûr çalmada cümleden mümtâzdır.

Ve Rû[m] keferelerinin ekseri kavm-i Lazdır. Ve cemâ‘at-i müslimîni gâyet azdır.

Ve Akındıburnu’ndan içeri bir körfez limanlı yer olmağile vakt-i şitâda niçe yüz keştîler kışlaya yatırlar. Bunların dahi hâkimi Galata nâ’ibi ve subaşı ve yasakcı ve bostâncıbaşıdır.

Ve bu kasabayı geçüp {Akındıburnu nâm bir kayalı yerdir, niçe gemiler ol mahalde helâk olur bir girdâb-ı azîmdir. Cümle keştîbânlar ol mahall-i muhâtaradan gemilerin ve kayıkların kettân ipleri ile çeküp gücile ubûr eder bir câ-yı helâkdır. Bu mahalli Murâd Hân’ın rûznâmecisi İbrâhîm Efendi ta‘mîr edüp bir çeşmesâr târî etdi.

Bu mahalli ubûr edüp Hasan Halîfe bâğı hâlâ pâdişâh bâğçesidir kim Murâd Hân-ı Râbi‘de kul gulû edüp Yeniçeri Ağası Hasan Halîfe’yi pâreleyüp bâğçesi mîrî oldu.

Anı ubûr edüp Bebek bâğçesi pâdişâhlarındır. Selîm Hân-ı Evvel'in ancak bir kasrı vardır, ol kadar amâr değil, bâğdır. Ammâ azîm servler vardır.

Anı ubûr edüp Deli Hüseyin Paşa bâğı, hünkârındır. Sâfî sanavber dırahtıyla müzeyyendir.

Andan Kayalar nâm mahalde kırk elli hâne. Ve Sıdkı Efendi câmi'i fevkânîdir. Altında bir ayn-ı zülâli kayadan cereyân eder. Andan akındı kenârıyla Rûmeli Hisârı'dır. *Ve's-selâm*}.***[136b]***

İki yüz elli ikinci fasıl
Şehr-i azîm ve kal'a-i kadîm Rûmeli Hisârı'nın eşkâl-i tarzın ve imâretleri ve hayrât [u] hasenâtların bi'l-cümle ayân u beyân eder

Evvelâ zamân-ı küfrde bir püşte üzre bir deyr-i atîk var idi. İçinde bir râhib var idi. Ammâ nihânî dîn-i Muhammed ulularından idi. Üç yüz mikdârı mezheb-i nihânî dervîş-i dil-rîşe mâlik idi. Edirne şehrinde Ebü'l-feth'in tekrâr tahta cülûs etdüğin istimâ' edüp ale'l-fevr bir varak ile Sultân Mehemmed'e,

"İslâmbol'u feth edecek sensin" deyü tebşîr edüp "bu mahalde bir kal'a ve Akdeniz Boğazı'nda iki kal'a inşâ edüp Kostantıniyye'ye iki tarafdan zahâyir makûlesi varmayup kaht [u] galâ olmak mukarrerdir, cenâbınız dahi azametle Edirne'den deryâ-misâl asker ile bu bizim cânibimize teşrîf buyurasız" deyü Rûmeli Hisârı yerinde sâkin olan ruhbân şekilli mü'min-i nihânînin mektûbu Ebü'l-feth'e varınca Mehemmed Hân'a inşirâh-ı sadr [u] zevk-i derûn müyesser olup iki yerden gayret kuşağın kuşanup Kostantîn izniyle sayd [u] şikâra gelerek Karadeniz sâhilinde Terkoz kal'asına gelüp halîcinde ve çengelistânında sayd [u] şikâr edüp Terkoz kal'ası kapudanından hedâyâlar alup ve kapudana Mehemmed Hân hedâyâlar verüp aslâ sulha muhâlif ü muğâyir bir iş etmeyüp Kostantîn'e niçe şikârlar gönderüp sûret-i dostlukda görünüp bu hisâr mahallinde bir şikârhâne sarây çiftliği binâ etmeğe istîzân edüp hisâr yerindeki râhib sûreti müslime buluşup, görüşüp, öpüşüp niçe hüsn-i tedbîr meşveretleri ederler. Tâ ki kıral-ı bed-fi'âl-i dâldan elçiler gelüp,

"Bir sığır derisi kadar çiftlik ederse makbûlümdür, ricâların kabûl ederim ve illâ bu sığır derisi cirminden ziyâdeye iznim yokdur, sulha muğâyir iş olur" deyü bu haber ile elçi gelince Mehemmed Hân elçi huzûrunda sevr postu cirminde bir kulle esâsına mübâşeret eder. Elçi kırala bu hâli i'lâm etmede.

Derhâl Mehemmed Hân Edirne'den niçe bin ırgad bennâ ve kûhken üstâdlar getirüp ve Edirne'nin Karadeniz kenârında Burgaz iskelesi'nden bir gecede kırk elli pâre top [râhib-i] nihânînin re'yiyle pinhânîce getirüp leb-i deryâda yerli yerine koyup hâr [ü] hâşâklar ile setr ederler.

Ba'dehu deryâ-misâl asker ile hâlâ kal'a yerinde binâya şürû' edüp

binâ etdüklerini çalılar ile setr ederler. Ba‘dehu Sultân Mehemmed akl-ı Arasto râhib-i nihânînin re’y [ü] tedbîriyle Kostantîn’in elçi ile gönderdiği sığır postın gergiye gerüp ince bıçağ ile dâ’iren-mâdâr dilim dilim edüp ol cirmde yalçın kayalar üzre hisârı inşâ ederler. Yine râhib-i nihânî eydir:

“Pâdişâhım ism-i şerîfin Mehemmed’dir. Kitâbımızda Hazret-i Muhammed’in Muhammed’i kadı sarıklı ola sekiz yüz (–) târîhinde devlet-i Kostantîn anın eline gire. İmdi bu kal‘anın resmi senin Mehemmed isminle binâ olunmak gerek. Biz bu işe kırk bir yıldır me’mûrum ve ilm-i mi‘mârîde üstâd-ı kâmilim ammâ bir ferde keşf-i râz etmemişim” deyüp ruhbân-ı nihânî etek der-miyân edüp cümle bennâları başına cem‘ edüp bu Rûmeli Hisârı‘nı kûfî hat üzre Mehemmed ismi resminde binâ etmişdir kim Anatolu Hisârı bâğları dağından râyegân hatt-ı kûfî üzre ism-i Muhammed’dir.

Tâ kûh-ı bâlâda olan yedi tabaka kulle-i azîm mîm makâmındadır. Dizdârkapusu, hisâr-pîçesi hâ yerindedir. Ve aşağı leb-i de[r]yâda yine büyük şeşhâne kulle yine mîm olsa gerekdir. Durmuş Dede tekyesi tarafındaki çâr-kûşe hisâr-pîçe dâl harfi yerine kâ’imdir. Bu minvâl üzre Rûmeli Hisârı ism-i Muhammed resmindedir. Ve ebced hisâbı üzre ism-i Muhammed toksan ikidir. Ol hisâb üzre dâ’iren-mâdâr toksan iki dirsek ve burûcdur. Ve Hân lafzı altı yüz elli birdir. Ol hisâb üzre dâ’iren-mâdâr altı yüz elli bir dendân-ı bedendir.

Bu san‘at ile bu kal‘a ***[137a]*** altı ayda tamâm olunca cümle hâr [ü] hâşâke âteş urup kal‘a-i cedîd ve dürr-i beyz-âsâ nümâyân olup cümle asker derûn-ı kal‘aya girüp top u tüfeng ve cebehânesi ve sâ’ir mühimmât [ü] levâzımâtın yerlü yerinde edüp mezbûr ruhbân nihânî mi‘mâr-ı müslim tebdîl-i câme edüp Muhammed sünnetine ikrâm eyleyüp mü’min [ü] muvahhid şeklinde olup Rûmeli Hisârı dizdârlığın ricâ edüp ihsân olundu.

Bu hâli kıral-ı dâl istimâ‘ edüp “Sulha muğâyir bir kal‘a binâ etdiler” deyü bir elçi gönderdi.

Sultân Mehemmed Hân dahi dilim dilim olmuş sığır derisin tekur kırala gönderüp,

“İşte izniniz ile yine bu sığır derisi cirminde binâ etdik, eğer dahi ziyâde binâ etdikse izninize muhâlefet etmiş oluruz, ziyâdesin münhedim edelim” deyü halîmâne ve hekîmâne cevâblar arz eyleyüp küffâr neylesün bir iş oldu, sulhu tecdîd etmek murâd edinüp Mehemmed Hân rızâ vermeyüp Akdeniz Boğazı‘nda dahi iki cânibe kal‘a-i azîmler inşâ edüp Kostantîn’in iki boğazların kesüp boğazlarından ta‘âm geçmez olup kaht [u] galâ olunca İslâmbol’u bu takrîb ile feth etmişlerdir.

İşte Rûmeli Hisârı bu eşkâlde bir kal‘a-i hısn-ı hasîn ve sedd-i metîn yalçın kayalar üzre garb cânibi evce peyveste olmuş kayalardır. Ve dâ’iren-mâdâr aslâ handakı yokdur, zîrâ cümle yalçın mâvî kayalar üzredir. Ve cirmi etrâfı altı bin adımdır ve dîvârının kaddi kırk zirâ‘dır ve üç kullesi seksener zirâ‘-ı melikîdir. {Herbiri kehkeşân-âsâ semâya ser çeküp tâ zirve-i a‘lâları alemi yerinde gûnâ-gûn dîdebân kadehleri vardır. Ve herbiri onar tabaka hücrelerdir. Kaçan kim taraf-ı pâdişâhîden bir âdem mağzûb olsa bunda Mîm kullesine haps ederler kim kat-ender-kat müzehheb ve latîf kâ‘alar vardır.

Evsâf-ı kutb-ı âfâk ziyâretgâh-ı Durmuş Dede: Tavsîfi gerüde sahîfe kenârındadır}.

Ve cümle üç kapusu var; biri Dağkapusu şimâle nâzırdır, biri aşağı şehre nâzırdır, biri hisâr-pîçe kapusudur, biri demir pençereli Sel kapusudur, dâ’imâ mesdûddur. Cümle yüz beş pâre topları var ammâ leb-i deryâda Boğaz’a nâzır âdem girir şayka ve balyemez topları var.

Bu mahalde şeb [u] rûz kal‘a dizdârı ve üç yüz neferâtı âmâde dururlar. Ve kal‘a içinde yüz seksen hânedir kim cümle kırlankıç âşiyânı gibi kayalara muttasıl bâğçesiz neferât hâneleridir. Ve bir minâreli Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed câmi‘i ve iki mesâcid ve iki buğday anbârı var, gayrı çârşû-yı bâzârdan bir imâret yokdur. (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Ammâ taşra varoş şehri leb-i deryâda bir zıyk yerde daracık bâğsız ve bâğçesiz kayalar üzre kat-ender-kat bin altmış aded hâneleri ve teferrücgâh yalıları vardır. O câmi‘i ve on bir mesâcidi ve yedi mekteb-i sıbyânı ve bir hammâmı ve iki yüz dükkânı ve bir tekye-i Durmuş Dedesi var.

Bunda yedi {hâne} mu‘âf Rûm keferesinden gayrı hâneler yokdur. Ve Yahûdî aslâ yokdur. Ve meyhâne ve bozahâne dahi aslâ yokdur, zîrâ halkı gâyet müslimlerdir.

A‘yân [u] eşrâfı yalı sâhibleridir, anlar dahi vakt-i şitâda İslâmbol’da sâkin olurlar. Ve halkı balıkcı ve kal‘a neferâtı ve kayıkcı ve sâ’ir ehl-i hırefdir.

Ve dağlar üzre bî-nazîr kiraz bâğları vardır kim Hisâr kirazı Rûm ve Arab ve Acem’de meşhûr-ı âfâkdır kim diyâr-ı Acem’de gülnâr-ı Rûm derler, iki kiraz-ı âbdâr bir dökme riyal guruş ile vezn olunmuşdur. Ve âbdâr hora üzümü {olur}.

Ve bu şehrin önünden cereyân eden bahre Şeytân akındısı derler, gâyet şiddet üzre akar tarfetü‘l-ayn içre bir gemi Kandîlli bâğçe burnuna sürer. Bu akındı kenârında olan yalılar da Dizdâr yalısı ve Hacı Îsâ yalısı ve Kara Hasan yalısı ve Narkçı Hasan Efendi yalısı ve Koska furunlu Mehemmed Ağa yalısı ve (–) Efendi yalısı ve Topkapulu Mahmûd Ağa yalısı ve

.....(1 satırlık yer boş).....

Ve Hezârpâre Ahmed Paşa yalısında yalılar tamâm oldu.

Ziyâretgâh-ı Hisâr-ı Rûmeli: eş-Şeyh İsmâ‘îl Çelebi, Atmeydânı‘nda Çukur Çeşme başında sene (–) târîhinde on halîfesiyle katl olundular. Bunlar tevellüd etdiklerinde pederleri ismine Kurbân İsmâ‘îl buyurmuşlar. Yetmiş seneden sonra hakîkat Atmeydânı‘nda kurbân olmuşlardır. Kanları düşdüğü yere cümle ahbâbları bir zâviye binâ etdiler hâlâ Dikilitaş dibinde Parmaklı Mescid nazargâhdır. Bu Şeyh İsmâ‘îl’i sevmiyenler (–) demişler, *la‘netullâhi aleyhim ecma‘în.*

{**Menâkıb-ı kerâmet-i Şeyh İsmâ‘îl**: Kaçan kim bu azîz hazretlerinin halîfeleriyle cesed-i mübâreklerin deryâya Âhûrkapu’dan bırakdıklarında meğer pâdişâh Hisâr’da Kandîlli bâğçede imiş. Anı görseler rû-yı deryâda azîz on halîfesiyle Kandîlli Bâğçe önünde Hünkâr huzûrunda başları ellerinde semâ‘ edüp deryâ cûş [u] hurûşa gelir.

Hikmet bu kim bir âdem na‘şı deryâda üç gün durup sonra zâhir olur. Bunlar gark olmadan İslâmbol’dan o şiddet-i akındıyı kesüp Kandîlli bâğçesine varalar, aceb hikmetdir. (–) Hân ve gayrı cân bu hâli görüp gırîv [u] feryâd edüp,

“Pâdişâhım bunları nâ-hak katl etdiğine arzuhâle geldiler” deyince Hünkâr giryeler eyler. Kâmil bir sâ‘at semâ‘dan sonra yine akındıya karşu semâ‘ ederek kayalar dibinde Durmuş Dede tekyesi önüne varup anda defn etdiklerinde kâmil on gece üzerlerine nûr yağdığın müşâhede etmiş cânlar ile müşerref olmuşuz. *Rahmetullâh.*} ***[137b]***

{**Ziyâretgâh-ı kutb-ı âfâk Hazret-i Durmuş Dede**: Der-şehr-i Hisâr, Rûmeli Hisârı‘nın cânib-i kıblesi dîvârı dibinde bir ulu âsitânede medfûndur. Fukarâ-yı Bektaşiyândan türbedârları ve çerâğ ve tabl [u] kudümleri ârâste bir nazargâhdır. Azîz’in maskat-ı re’sleri Karadeniz’e nehr-i Turla mahlût olduğu mahalde kal‘a-i Akkirman’da mütevellid olup bulûğiyyete erdikde keştîbânlar mezkûr Dede’yi İslâmbol’a getürüp bu hisârda bırağup anda neşv [ü] nemâ bulmuşdur. Giderek keşf [ü] kerâmât sâhibi olup ba‘zı gemiye süvâr olanlar[a] “Bu sefer zarar çekersin, bu sefer assı edüp doyum gelirsin” deyü niçe gûne keşf [ü] kerâmetler izhâr edüp yigirmi sene mu‘takad-i âlem olup sene (–) târîhinde devlet-i Ahmed Hân’da dâr-ı bâkîye irtihâl edüp mezkûr tekye-i Hisâr’da defn olunup hâlâ ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır. *Rahmetullâh*}*.*

İki yüz elli üçüncü fasıl
Kasaba-i İstinye imâretlerin ayân u beyân eder

Evvelâ kefere zamânı sâfî deyristân imiş. Hâlâ Servi Burnu’nda kilisaların âsâr-ı esâsları zâhirdir. Ammâ cümleden İstinye nâm bir râhibin kenîsesi ziyâretgâhları idi. Ciniviz keferesi Galata’ya istîlâ etdikde İstine nâm râhib deyrini bırağup cezîre-i Girid’e varup anda bir deyr binâ edüp anda sâkin oldu. Hâlâ ana dahi İstiye kal‘ası derler.

Anıniçün bu İstinye'ye Rûm lisânınca "İstiniye" derler. Bin pâre gemi alır bir liman-ı azîmin cânib-i garbında bin hâneli Rûm keferesiyle müslim hâneleri mahlût kasabadır. Üç câmi'i,

.....(1 satırlık yer boş).....

ve yedi mesâcidi ve bir hammâmı ve yigirmi aded dükkânları vardır ammâ hân ve medâris ve imâret yokdur. Lâkin bâğı ve bâğçesi çokdur. Ekseriyyâ fukarâları bâğbân ve limanında sayd-ı mâhî edüp kifâflanırlar. Ammâ körfez içre olmağile hevâsı ol kadar memdûh değildir.

A'yândan Müftî Yahyâ Efendi yalısı ve Yeniçeri efendisi Koyunzâde yalısı ve Hâdım Alî Ağa yalısı ve Beğ yalısı bunlar meşhûr yalılardır. Ve nev binâ Kelemser Boşnak {İsmâ'îl} Efendi yalısı cümleden mükellef sarây-ı âlî olmadadır. Ve ziyâretleri ma'lûmum değildir, ammâ İstinye limanı burnunda bir kasr-ı âlî teferrücgâh kasr-ı zîbâsı var, âyende ve revendeye mihmânhânedir.

Ve bu limanda beher şitâda iki yüz, üç yüz pâre gemi kışlaya bağlanır sekiz rûzgârdan emîn bir limandır.

İki yüz elli dördüncü fasıl
Yeniköy nâm kasabanın hayrât [u] imâretlerin beyân u ayân eder

Sultân Süleymân fermânıyla ma'mûr olmağile Yeniköy derler. Ammâ leb-i deryâda üç bin hâne âbâdânlı ve bâğ u bâğçeli müzeyyen şehr-i cedîddir. Galata nâ'ibi hükmünde ve subaşısı ve yeniçeri serdârı ve çavuşu ve yasakcıları vardır. Zîrâ halkı cümle Trabuzanlı lecûc kavimdir ve halkı gâyet ankâ bâzergânlardır. Ve birer Mısır hazînesine mâlik kalyon ve şayka ve karamürsel sâhibi kefere re'îsleri var, anıniçün kal'a-misâl ma'mûr sarâylardır.

Cümle üç mahalle-i müslim ve yedi mahalle kefere-i fecere vardır. Yahûdî'den aslâ nişân yokdur, sâkin olsa katl ederler. Zîrâ Laz tâ'ifesiyle Urum keferesi Yahûdî aslâ sevmezler.

Ve bu şehir içre üç câmi' var. Leb-i deryâda Kapudan Halîl Paşa câmi'i gâyet şîrîndir ve (–) câmi'i (–). Bunlardan mâ'adâ mesâcidler.

Ve Hacı Ömer hânesi önünde yeniçeri ocağı avcıları Istıranca dağlarında sayd [ü] şikâr etdikleri sığınların ve karacaların ve tablalıların lahmını bu Yeniköy'e getirüp pâdişâh içün pasdırma yapup mezkûr Hacı Ömer hânesi önündeki çemenzâr fezâda perverde ederler. Zîrâ bu rabtanın âb [u] hevâsı latîfdir.

Ve bunda bir hammâm ve bir hân ve bekâr odaları ve iki yüz esvâk-ı muhtasarı vardır, ammâ yüz mikdârı hemân leb-i deryâda peksumâtcı kârhâneleri vardır. Zîrâ Karadeniz'e ve Akdeniz'e giden cümle gemilerin kapudanları peksumâtı Galata'dan ve bu Yeniköy'den alırlar. Anıniçün peksumâtcı kârhânesi çokdur.

Ve tağları ve bayırlarında cümle tokuz bin mestûr bâğlardır. Bâde-i nâbı harâbâtîler beyninde memdûhdur ammâ inde'l-Hak mezmûmdur.

Bunda medrese ve bezâsten ve kal'a yokdur ammâ tüfeng-endâz askerîsi çokdur. Zîrâ bir kere sene (–) târîhinde rûz-ı ıydde Kazak-ı âk Karadeniz Boğazı'ndan üç yüz pâre şayka ile gelüp bu belîdeden bin âdem esîr ve beş Mısır hazînesi mâl-ı defâyin ve bu kadar kâlâ-yı zî-kıymet olup bî-bâk u bî-pervâ selâmetle dârü'l-bevârlarına gitdiler. Ol asırdan berü bu şehirde yeniçeri ocağından bir oda kolluk eder ve her gece bostâncıbaşı kayığıyla gelüp hıfz [u] hırâset eder. Ve ol zamândan berü kânûn-ı Murâd Hân-ı Râbi'dir, Karadeniz Boğazı hâricinde Terkoz nâm kal'ada ve Uskumru çayırında cümle yeniçeri oturakları ve korucuları çadırların kurup altı ay muhâfaza beklerler. ***[138a]***

İki yüz elli beşinci fasıl
Kasaba-i Tarabya imâretlerin beyân eder

Mâ-tekaddem leb-i deryâda bir balık dalyanı var imiş. Andan gayrı âsâr-ı binâ yok imiş. Selîm Şâh-ı Sânî, leb-i deryâyı teferrüc ederken bu sayyâd-ı mâhî mahalline uğrayup gûnâ-gûn mâhîler sayd etdirüp ol mahalde niçe serv dırahtları vardır, ol servlerin sâyesinde tâze şikâr olunmuş mâhîleri pişirdüp ayş [u] tarab edüp zevk [u] safâ eder.

Ba'dehu vezîr-i a'zamı Sokullu Mehemmed Paşa'ya fermân edüp.

"Bu mahalde bana bir çemenzâr soffa ve bir kasaba amâr edüp ismi Tarabya olsun" buyururlar. Andan bu kasaba ol asırda binâ olup ma'mûr olmuşdur.

Ba'dehu Murâd Hân asrında Yeniköy'ü Rûs keferesi urdukda bu Tarabya kavmi bahâdırlar olmağile Kazak ile ceng edüp kâfire bir dâne-i hardal vermediklerinden küffâr-ı dûzah-karâr bu şehri âteş-i dûzaha urup berbâd edüp ba'dehu bu mertebe henüz amâr olmadadır.

Cümle sekiz yüz kadar hânelerdir. Bir mahalle-i müslim ve bir câmi' var ve yedi mahalle cümle kefere evleridir. Ammâ mezkûr dalyan-ı mâhî mahalli ve ol servi çemenzârı mahalli hâlâ Gümrük Emîni Alî Ağa'nın yalısıdır, bundan azîm sarây-ı âlî yokdur.

Hammâmı ve gayrı imâretleri yokdur. Ve kırk elli aded esvâk-ı muhtasarı vardır. Ammâ bâğ u bâğçesi çokdur.

Ve yine bunun şimâlinde,

İki yüz elli altıncı fasıl
Kasaba-i Büyükdere imâretin beyân eder

Bu dahi Selîm Şâh-ı Evvel'in ve Selîm Şâh-ı Sânî'nin ayş [u] işretgâhı ve avgâhı ve teferrücgâhı olmağile bir kûhsâr dere içre hıyâban-ı azîm koyağ-ı ormanistândır kim anda bir hırmen cirminde zemîne güneş te'sîr etmez bir cilvegâhdır.

Ve bu derede olan sun‘-ı Hudâ-yı Bîçûn çınâr ve kavak ve servi ve bîd-i sernigûn ve sâ’ir eşcâr-ı azîmler var kim her biri evc-i semâya peyveste olmuş dıraht-ı müntehâlardır, gûnâ-gûn çemenzâr soffalar ve musallâ soffaları ve uyûn-ı câriyeler ile halk olunmuş teferrücgâh-ı Selîmî‘dir. Bu mesîregâhın sebebiyle kurbünde kasaba-i Büyükdere amâr olmuşdur.

Cümle bin mikdârı hâne-i müfîd [ü] muhtasarlardır. Bir mahalle-i müslimîn ve yedi mahalle balıkcı ve gemici ve bâğbân kefere evleridir. iskele başında Koca Defterdâr Mehemmed Paşa câmi‘i var. Ve bir hammâmı ve bir kaç esvâk-ı muhtasarı vardır. Ammâ bâğı ve bâğçesi hadden efzûndur.

Ve buna karîb,

İki yüz elli yedinci fasıl
Kasaba-i Sarıyâr imâretin beyân eder

Tâ İskender-i Zülkarneyn asrında ma‘mûr bir şehr-i azîm idi. Zîrâ İskender bu mahalde deryâ-yı Karadeniz’i kesüp Akdeniz’e mahlût ederken bu mahalde altun ma‘deni bulup deryâyı gayrı mahalden kesüp bu ma‘den mahallinde bir şehir binâ edüp ismini şehr-i Fondura kodu, gâyet ma‘mûr şehir idi.

Ba‘dehu Ciniviz kıralı harâb edüp ba‘dehu bu hâl üzre amâr olmuşdur. Leb-i deryâda bin mikdârı bâğ u bâğçeli ma‘mûr hânelerdir. İki mahalle-i müslim ve yedi mahalle kefere ile ma‘mûrdur. Ammâ Yahûdî bunda dahi yokdur.

Bir câmi‘i (–) binâsıdır. Ve (–) mescidi ve bir hammâmı ve esvâk-ı muhtasarı vardır. Halkının çoğu Anatolu halkı olmağile cümle bâğbândır. Ve Rûm kefereleri cümle balıkcılar ve meyhâneciler ve gemicilerdir.

Ve bir vâsi‘ dere içre Çelebi Solak nâm bir sâhib-i tab‘ın bir gül [ü] gülistân gül bâğı var kim Sultân Murâd-ı Râbi‘‘in manzûru olup buyurdular kim,

“Ben Hâdimü‘l-Haremeyn olsam gerek böyle bir ravza-i cinâne mâlik değilim” dedükde sâhib-i gaytân,

“Pâdişâhıma hibe olsun” demişler. Pâdişâh kabûl etmeyüp Solağa vâfir ihsânlar edüp “Bâğın amâr olsun” buyurmuşlardır, tâ bu mertebe bir İremezâtü‘l-imâd’dır.

Bundan gayrı cümle yedi bin bâğdır. Cümle dağları bâğlar zeyn edüp la‘l-gûn kiraz-ı âbdârı meşhûrdur. Hisâr kirazı nâmıyla şöhre-i şehr olan gülnâr bu Sarıyâr’ındır kim her birinden yüzer katre âb çekîdelenir, medhinde lisân kâsırdır. Her sene İslâmbol halkı bu şehirde üç ay sohbet ederler.

Evsâf-ı ma‘âdin-i zeheb: ***[138b]*** Âl-i Osmân devletinde tâ Sultân

[(–)] asrına dek bu ma‘den işleyüp zeheb-i hâlis altun hâsıl olurdu. Ba‘dehu Defterdâr (–) Paşa ayâr dutup harcı hâsılına kifâyet etmeyüp mu‘attal etdiler. {Ve,

Evsâf-ı ma‘âdin-i tîn-i top kâlıbı: Bu türâbdan gayrı top kâlıbına tîn olmak ihtimâli yokdur. Asfarü‘l-levn sakız misâli türâb-ı hâlisdir. Ka‘r-ı zemînden çıkarup Tophâneye götürüp tahmîr ederler}.

İki yüz elli sekizinci fasıl
Kal‘a-i Boğazhisârı‘nın binâsın bildirir

Yanko ibn Mâdyân asrında bu boğazın ağzında iki cânibdeki kûh-ı bâlâlar üzre birer sedd-i kahkahâ misilli kal‘alar var imiş. Mürûr-ı eyyâm ile bu Rûmeli tarafındaki cebel üzre olan Yoroz kal‘ası harâb olup kalmağıla Murâd Hân asrında bu boğazdan içeri küffâr-ı âk Kazak girüp Yeniköy ve Tarabya kasabası ve Büyükdere’yi ve Sarıyâr kasabaların nehb [ü] gâret etdüği Murâd Hân-ı Râbi‘‘e mün‘akis olup tîz cümle a‘yân-ı dîvân ile meşveret edüp ve vezîri Kapudan Receb Paşa’nın ve Kuzu Alî Ağa’nın re’y [ü] tedbîrleri ile bu boğazın ağzında iki tarafa birer Kilidü‘l-Bahr-i Siyâh kal‘aları inşâ olunması fermân-ı şehriyârî sâdır olup sene (–) şehrinde mübâşeret edüp bir senede iki kal‘a-i hısn-ı hasîn ve sedd-i metîn kal‘ateyn tamâmeyn oldular.

Ba‘dehu Kazak bundan içeri girmeğe kâdir olmayup ahâlî-yi kasabâtlar hıfz [u] emânda oldular. Bu kal‘alar Karadeniz’in bir dar boğazı ağzında vâkı‘ olmuşdur. Mâbeynehümâları nısf mîldir. İki cânibin halkı birbirleri ile savt-ı Dâvûdî ile kelimât edüp istimâ‘ ederler. Ammâ bu boğazdan Karadeniz aşağı doğru Akdeniz’e eyle cereyân eder kim ubûr eden gemilere ok erişmez, berk-i hâtif gibi ubûr ederler.

Eşkâl-i kal‘a-i Kilidü‘l-Bahr-i Siyâh-ı Rûmeli: Leb-i deryâda şekl-i murabba‘ bir binâ-yı metîndir. Kıbleye nâzır bir demir kapusu var. Dâ’iren-mâdâr cirmi bin adımdır. İçinde altmış aded neferât hâneleri ve Sultân Murâd Hân’ın bir câmi‘i ve iki buğday anbârı ve cebehânesi ve yüz aded sağîr ü kebîr topları ve dizdârı ve üç yüz neferâtları vardır.

Hâkim-i şer‘i bunun dahi Galata nâ’ibi ve dizdârı hâkimdir. Ve bostâncıbaşı dahi hükûmet eder.

Kal‘adan hâric neferât hâneleri vardır. Ammâ hân ve hammâm ve çârsû-yı bâzâr ve gayrı imâret yokdur. Ammâ dağlarında bâğları çokdur.

Ve bu boğaz ağzından taşra bi-emrillâh Karadeniz vâsi‘dir kim bâlâda evsâfı tahrîr olunmuşdur.

{**Der-sitâyiş-i fânûs-ı emîn**: Kal‘adan taşra bir kulle-i serâmed üzre fânûs-ı azîmdir. Her şeb çerâğân olup Bahr-i Siyâh’daki gemiler ana nazar edüp boğazdan içeri girüp tasadduk ederler}.

Bu boğaz ağzından Karadeniz’in tûlu şimâl tarafından nihâyeti tâ

Azak kal‘asına varınca bin yedi yüz mîldir. {Ve İskender Karadeniz’i Akdeniz’e cereyân etdirüp kesdiği boğaz budur kim hâlâ kayalarda yerleri zâhir ü bâhirdir}.

Hamd-i Hudâ bu hakîre Karadeniz’in tarafeyninde olan belîdeleri ve şehr-i mu‘azzamları tahrîr etmeğe iktidârımız vardır kim üç kerre Karadeniz’in cânib-i erba‘asın tâ Abaza vilâyetlerine varınca teferrüc etmişizdir. *Sümme elhamdü lillâh*.

Ezîn-cânib Eyyûb ve Südlüce ve Hâsköy ve Kâsımpaşa ve Tophâne ve Beşiktaş‘dan tâ bu mahalle gelince Rûmeli tarafıdır kim İslâmbol tarafıdır ve merkûm yigirmi iki pâre şehir ve kasabalar ki tahrîr olunup cümle İslâmbol’un birer mahallesidir. Ammâ Yedikulle’den tâ bu Karadeniz Boğazı‘na gelince kâmil iki konak yerdir. Ammâ her kasabanın mâbeynlerinde arz-ı hâliye yokdur. Serâpâ birbirlerine müşâ bâğ u bâğçeleri vardır kim bu arada Rûmeli kasabâtları tamâm oldu.

Andan kayığa süvâr olup bu Boğazhisârı‘ndan karşu Anatolu hâk-i pâki olan Arz-ı Mukaddes zemînine kadem basup tahrîre cür’et etdik.

İki yüz elli tokuzuncu fasıl
Anatolu Kilidü‘l-bahr kal‘asın beyân eder

Bunu dahi sene (–) târîhinde Murâd Hân-ı Râbi‘ binâ etmişdir. Leb-i deryâda bir düz vâsi‘ zemînde şekl-i murabba‘ bir binâ-yı metîn kal‘a-i üstüvârdır. Dîvârının kaddi yigirmi zirâ‘dır.

Ve kıbleye nâzır bir demir kapusu vardır. Dâ’iren-mâdâr cirmi sekiz yüz adımdır. İçinde seksen mikdârı neferât hücreleri vardır, dizdârı ve üç yüz neferâtları vardır. Ve dahi Sultân Murâd Hân’ın bir câmi‘i ve iki buğday anbârı ve yüz aded topları vardır. Cümle karşu Rûmeli kal‘asına ve Karadeniz Boğazı‘na nâzır toplardır. Herbiri onar mîl alur balyemez topları kirpi gibi zeyn olmuşdur. (–)

Ve bu kal‘anın cenûb tarafında (–) adım ba‘îd **kasaba-i Kavak** leb-i deryâda bir liman-ı azîmin sâhilinde sekiz yüz hâneli bâğ-ı İremli serâpâ müslim hâneleridir. Câmi‘i ve yedi mescidi ve bir hammâmı ve iki yüz mikdârı ***[139a]*** dükkânları ve bekârhân[e]leri ve mekteb-i sıbyânı ve bir çeşmesârı ve âb-ı hayât suları var bir kasabacıkdır. Halkı cümle keştîbân ve bâğbân ve neccârdır. Ve cümlesi Anatolu hâkidir. Hâkimleri Üsküdar mollâsının nâ’ibi ve kal‘a dizdârı hükûmet eder ve şeb [u] rûz bostâncıbaşı kayıkları ile gezüp hükûmeti serbestdir.

Ve limanında şitâ ve sayfda iki yüz, üç yüz pâre gemi eksik değildir. Zîrâ eyyâm-ı muvâfık olmasın gözedüp eyyâm oldukda her bir keştî bir cânibe revâne olurlar. Dağlarının kestânesi ve ahlât emrûdu meşhûrdur. Ve bu şehrin şimâlî cânibindeki Yoroz dağında,

Evsâf-ı kal‘a-i Yoroz: Alina Kıral binâsıdır. Ammâ Yoroz nâm bir ruhbânın manastırı var idi, anıniçün Yoroz kal‘ası derler. Bir şeddâdî

köhne siyâh reng kal‘a-i atîkdir. Ammâ hâlâ içinde iki yüz mikdârı müselmân hâneleri ve bir Yıldırım Hân câmi‘-i müfîdi vardır. Zîrâ Yıldırım Hân bir kerre Boğdan [u] Eflak isyân etdükde bu mahalden karşuya ubûr etdikde memerr-i İslâm olsun içün bu kal‘a-i metîni feth edüp kalmış idi.

Ba‘dehu Ebü‘l-feth ta‘mîr edüp içine asker kodu. Gerçi hâlâ dizdârı ve neferâtları yokdur, ammâ evc-i âsumâna ser-çekmiş bir kûh-ı bâlâ üzre şekl-i murabba‘ bir kal‘adır.

Dâ’iren-mâdâr cirmi iki bin adımdır. Ve cânib-i erba‘ası kestâne ormanıdır. Halkı cümle odun-keşândır. Ve mücessem sığırları olup lezîz leben-i hâlisleri ve yoğurdları olur.

Kal‘anın cânib-i şarkîsinde bir koruluk orman içinde **ziyâret-i Şehîdler ve ziyâret-i Kırklar.**

Bu kal‘a halkı Karadeniz’de Kazak şaykaları nümâyân olsa âteş yakup etrâf kurâlara haber olur. Ol işe me‘mûrlardır. Ammâ gece ile aslâ âteş yakmazlar. Zîrâ Karadeniz’de şinâverlik eden keştîler leyle-i muzlimde boğaz ağzı zan edüp karaya düşerler. Ana binâ’en gece ile âteş yakmazlar.

{**Der-sitayiş-i fânûs**}: Ancak her gece âteşi karşu Rûmeli Boğazı tarafında evc-i âsumâna ser-çekmiş bir kulle-i bâlânın zirvesinde bir fânûs-ı azîm içre yûnus balığı yağı yakup cümle Karadeniz keştîleri ana nazar edüp şeb-i siyâhda boğazdan içeri girüp selâmete dâhil olup kurbân ederler.

Ve bu Yoroz kal‘asından aşağı Kavak kasabası beş bin adımdır.

Andan cânib-i cenûba leb-i deryâ ile Servi Burnu’na gelince sekiz bin adımdır kim ol burun üzre Süleymân Hân’ın bir seddi vardır, servler ile müzeyyen bir çemenzâr-ı cihân-nümâ zemîndir. Andan cümle ehl-i teferrüc **cebel-i Yûşa‘‘da ziyâret-i Yûşa‘ Nebî**‘ye urûc ederler kim iki sâ‘atde ancak çıkılır bir kûh-ı bülendin zirvesinde kabr-i Yûşa‘ Nebî ve tekye ve fukarâları vardır.

Ol cibâl-i âlînin tâ zirve-i a‘lâsında bir çâh-ı mâsı var üç kulaçda suyu çıkup gûyâ âb-ı zülâldir.

Ba‘dehu mezkûr Servi Burnu’nda üç bin adım cânib-i kıbleye leb-i deryâ ile bâğlar kenârından gidüp,

İki yüz altmışıncı fasıl
Kasaba-i İrem Beğkoz imâretlerin bildirir

Bir liman-ı azîmin sâhilinde sekiz yüz hâneli ve bâğ u bâğçeli ma‘mûr u müzeyyen kasabadır. (–) câmi‘i (–) binâsıdır ve (–) mescidi ve hammâmı ve mekteb-i sıbyânı ve esvâk-ı muhtasarı vardır. Çârsû-yı bâzârı içre dıraht-ı müntehâlar ile müzeyyendir.

Cümle halkı bâğbân ve hatab-keşân ve sayyâd-ı mâhîdirler. Gerçi

Üsküdar mevleviyyeti hükmündedir, ammâ Âl-i Osmân pâdişâhlarının müneccimbaşılarına meşrûta yüz elli akçe pâyesiyle kazâdır ve Sultâniyye bâğçesi üstâdı ve bostâncıbaşı hâkimdir. Âb [u] hevâsı latîf bir şehr-i şîrîndir ve iskelesi önünde deryâ içre,

Evsâf-ı dalyan-ı Kılıçbalığı: Deryâda beş altı gemi direklerin birbirlerine bağlayup deryâya dikmişlerdir. Tâ zirve-i a'lâsında bir âdem nigehbânlık edüp direk depesindeki kadehinde durur. Karadeniz telattumundan rehâ bulan kılıçbalığı bu limana girüp şinâverlik ederken gemi direği depesindeki âdem elindeki taşı kılıçbalıklarının ardındaki taraf-ı deryâya atup *a'cebenî tulumbuhâ* kavli üzre taş deryâya tum deyüp düşünce fakîr balıklar limana doğru selâmetdir deyü firâr ederken deryâ etrâfın ihâta etmiş ağların ağzından içeri girince ***[139b]*** dîdebân herîf direk başından "Ala" deyü feryâd edüp cümle sayyâdlar balık şebekesinin ağzın sedd edüp ba'dehu içeride kalan kılıçbalıklarına kayıklar ile varup harbe ve tokmaklar ile urup sayd ederler. Ammâ kılıç[balığı], taşıdığı silâhına değmez bir tenbel balıkdır bir kulaç mikdârı tavîl burnunda tîğ-ı Dahhâk'dan nişân verir kılıcı ağ deliğine girüp aslâ harekete kâdir olamaz. Lâkin eti sarımsaklı ve sirkeli terator ile tabh olunsa gâyet ni'met-i nefîsedir. Bu dalyan, balık emîni üzerine yetmiş yük akçe iltizâmdır. Ve bu Beğkoz iskelesinden içeri bin adım ba'îd,

Evsâf-ı Tokat bâğçesi: Ebü'l-feth Mehemmed Hân bu mahalde sayd [u] şikârda iken Makbûl Mahmûd Paşa Tokat kal'asın feth etdüği {haberi} bu mahalde gelüp sürûrundan,

"Tîz şu mahalde bir hadîka binâ olunup ismine Tokat bâğçesi desinler ve sayd [u] şikâr olan vahşî hayvânları hıfz içün etrâflarına bir tokat çiti-misâl çitler çekilsin" deyü fermân edüp bir kasr-ı tahtânî ve bir havz-ı azîm ve bir şâzrevân-ı ibret-nümâ inşâ etmişler kim hâlâ âdem gerdeni-misâl hevâya pertâb edüp tâ kubbe-i âlîdeki altun tâsa urur bir kasr-ı azîmdir.

Bâğçe üstâdı ve yüz aded bostâncı neferâtları vardır. Bir ormanistân içre bir kûhî vâdîdir. Bir hammâmı ve müte'addid kâ'aları vardır. Pâdişâhlar sürgün avı edüp cümle hayvânâtı bunda tokada tıkup temâşâ ederler. Ekseriyyâ Sultân Murâd-ı Râbi' efendimiz bu câ-yı latîfden haz edüp ayş [u] nûş ederdi. Bunda bir çemenzâr yerde cirid-endâht etdikleri nişânı taşındaki târîhdir:

.....(1 satırlık yer boş).....

Ve bundan içeri bir sâ'at ba'îd,

Teferrücgâh-ı Akbaba Sultân: Bir belîde-i ma'mûredir. İnşâ'allâh mesîregâhlarda tahrîr olundukda Âl-i Bahâdır mesîresi ve Dereseki mesîresi ve Âlemdağı mesîresi ve Koyunkorusu mesîresi ve Yûşa' Nebî mesîresi mahallerinde tahrîr olunur kim hasretü'l-mülûk teferrücgâh-ı

âlî-câylardır. Ve bu Beğkoz'un cânib-i cenûbunda leb-i deryâda,

Bâğçe-i Sultâniyye: Bâyezîd-i Velî Hân binâsı bir cinân-ı bâğ-ı gülistândır. Bunda dahi serv-i serâmedler var kim kehkeşân-âsâ semâya ser çekmişdir. Ve sene (–) târîhinde Allâhu a'lem Murâd-ı Sâlis asrında Özdemiroğlu Osmân Paşa, Gence ve Şirvân-ı Şamâkı yâhûd Tebrîz-i Dilâvîz'i harâb [ü] yebâb etdükde anda bir kasr-ı ibret-nümânın kubbesi ve pençere ve revzenleri ve câm u bâmları ve pençere kapakların bi'l-cümle huzûr-ı pâdîşâha gönderüp anlar dahi bu ibret-nümâ kâr-ı üstâd zâyi' olmasın içün bu Sultâniyye bâğçesi'nde leb-i deryâ üzr[e] bir kasr-ı İrem etmişlerdir kim ilâ yevminâ hâzâ cemî'i üstâd-ı nakkâşân-ı Mânî ve Erjeng, Bihzâd, Velîcân-misâl nakkâş-ı cân gelüp seyr [ü] temâşâ edüp engüşt ber-dehen ederler kim bu kadar seneden berü leb-i deryâ hevâsından cemî'i nukûş-ı garîbe ve acîbelerine fenâ gelmemişdir. Ve cemî'i rû-yı arzda ve beyne's-semâ'i ve'l-arzda mevcûd olan mahlûkât-ı zî-rûh bu kasırda mevcûddur kim kerrûbiyân kalemin çekmede âcizdir. Ekseriyyâ sayd [u] şikârı acâyib sihr-i mübîn tasvîr eylemişdir kim meşhûr-ı âfâkdır. Bunun dahi bâğçe üstâdı ve yetmiş aded neferâtları vardır. Ve bu bâğın cenûbunda muttasıl,

Belîde-i İncirli: Leb-i deryâda üç yüz hâneli ve bâğçe evlerdir. Bir câmi'i ve bir mescidi var, hammâmı Hezârpâre Ahmed Paşa sarâyındadır. Ammâ çârsû-yı bâzârı yokdur. Ve buna muttasıl,

Evsâf-ı Çubuklu Bâğçe: Bâyezîd-i Velî, Selîm-i Evvel'i şehzâde iken Tarabefsûn'dan getirüp esnâ-yı kelâmda Bâyezîd-i Velî kahr edüp Selîm'i bu mahall-i gazabda sekiz çubuk urup "Sekiz seneye hilâfete işâretdir. Oğlan elem çekme zikr eyle, zikr târîhinden sonra te'dîbimle meydân-ı hilâfet senindir, al bu yediğin kuru çubuğu yere dik, sekiz sene meyvesin yiyesin" deyü niçe rumûzlar edüp şehzâde Selîm-i Evvel asâ-yı yâbis kızılcığı yere diküp,

"Yâ Rabbî bu kuru ağaca meyve ver ve meyvesin meşhûr-ı âfâk eyle" deyü du'â edüp Bâyezîd-i Velî ve Kara Şemseddîn hazretleri âmîn deyüp ol sâ'at kuru kızılcık çubuğu yeşerüp berk [u] bâr verir. Her dâne-i ***[140a]*** kızılcığı beşer dirhem gelir kerâmet-i Bâyezîd mi, Kara Şemseddîn mi, Şehzâde Selîm mi böyle bir kuru çubuk meyve verdiğiyçün hâlâ Çubuklu Bâğçe derler. *İlâ mâşâallâh*, bunda olan kızılcık bir diyârda yokdur. Her biri beşer dirhem gelir la'l-gûn Medîne hurmâsı kadardır.

Ba'dehu Selîm Hân sekiz deyenek acısına karşılık sekiz sene pâdişâh olup Bâyezîd-i Velî'nin nutk-ı dürer-bârlarıyla "Zikrullâh eyle, ez-zikr târîhinden sonra te'dîbimle hilâfet senindir" dedikleri vücûd bulup lafzü'z-zikr tokuz yüz yigirmi ikide Mısır'ı feth edüp Hâdimü'l-Haremeyn olup bu Çubuklu Bâğçe'yi ma'mûr [u] âbâdân etdi. Ve Edirne'ye giderken Çorlu'da çorlu olup ölüp bekâ dârına gitdi.

Rahmetullâhi aleyh.

Bu Çubuklu Bâğçe'den yine cenûba leb-i deryâ ile ma'mûr bâğları ubûr edüp bin adımda,

İki yüz altmış birinci fasıl
Kanlıca kasabasının imâretlerin bildirir

Sebeb-i tesmiye

.....(1 satırlık yer boş).....

Karîbü'l-ahd ma'mûr olmuşdur. Leb-i deryâda bâğlı ve bâğçeli bin iki yüz hâne-i zîbâlar ve ferah-fezâ yalılardır. İbrâhîm Çelebi yalısı ve Emîr Paşa yalısı ve Süleymân Efendi yalısı, (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–). Tâ nihâyetinde Lonkazâde'nin yalısı cümleden müzeyyen yalıdır.

Bu şehirde aslâ kefere yokdur. Cümle yedi mahalle müslimdir ve yedi mihrâbdır. Evvelâ iskele başında İskender Paşa câmi'i'nin kapusu üzre târîhidir:

Kâle Rıdvâ[nu']l-ulâ târîhehu

Kulnâ Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm Sene (–)

(–) Hân vüzerâlarındandır. Çâr-kûşe dîvâr üzre yine çâr-kûşe tavan kubbe ve kurşumlu ve bir minâreli câmi'dir. Hareminde dıraht-ı mevzûnları var kim Mi'mâr Sinân Ağa binâsıdır. Bunlardan mâ'adâ mesâcidlerdir.

Ve iki mu'allimhâne-i sıbyânı var. Gayrı medrese ve dârü'l-hadîs ve hân ve dârü'l-kurrâ ve imâret-i it'âm yokdur.

Ancak bir hammâmı var, ol dahi gâyet küçükdür. Ammâ hammâm içre bir kurnası üzre üstâd-ı mermer-bür arz-ı kemâl eyleyüp bir beyâz mermerde bir fîl tasvîri etmişdir kim her gören üstâd-ı kâmil engüşt ber-dehen eder. Bir acîb ü garîb fîl sûretidir kim gûyâ zî-rûhdur.

Ve bu kasabanın memdûhâtından leben-i hâlis yoğurdu gâyet lezîzdir. Ve bu şehrin yine cenûbunda müşâ,

İki yüz altmış ikinci fasıl
Anatolu Hisârı ve binâların bildir[ir]

Bu dahi leb-i deryâda nehr-i Göksu deryâya mahlût olduğu mahalde bir pest kayalar üzre sene (–) târîhinde Ebü'l-feth Mehemmed Hân binâsıdır kim târîhi:

(–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Şeddâdî binâ-yı alî kal'a-i metîndir. Ammâ küçükdür, cirmi bin adımdır. Garba nâzır bir kapusu ve içinde dizdârhânesi ve neferât evleri var. İki yüz tîmâr ehli neferdir. Kurâları cümle Kocaeli sancağındadırlar. Ve cebehânesi ve leb-i deryâda karşu Rûmeli Hisâr'ına ve Akındıburnu'na nâzır toplardır.

Kal‘a önünde Mehemmed Hân’ın bir câmi‘i var gayrı âsâr yokdur. Ve taşra varoşu cümle bin seksen hânedir. Ammâ azîm sarâyları ve yalıları vardır. Evvelâ Defterdâr Halıcızâde sarâyı ve Defterdâr Mustafâ Paşa sarâyı ve Hoca Çelebi sarâyı ve Kaftancı Alî Çelebi ve Emîr Paşa ve (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Ve Bahâyî Efendi yalısı kâşî-i Çîn ile müzeyyen olmuş kasr-ı âlîîli yalılardır. Ammâ ba‘de’l-asr şems-i âteş-tâb te’sîr eder yalılardır. Ammâ memerr-i nâs olmamağile ehl-i ırz yalılarıdır. Bu kasabada aslâ kefere ve Yahûdî yokdur, cümle müslimlerdir.

Kal‘a câmi‘inden mâ‘adâ mesâcidlerdir. Ve yedi dârü‘l-ta‘lîm-i sıbyân [u] tıflân-ı ebcedhânı vardır. Ve bir küçük hammâmı var ve yigirmi aded dükkânları var. Halkı cümle ehl-i zevk ve garîb dost âdemlerdir. Dağlarında bâğları bî-hadd ü bî-nihâyedir. Ve,

Mesîregâh-ı Göksu: Bir âb-ı hayât nehirdir. Âlem dağlarından berü cereyân edüp iki cânibi dıraht-ı müntehâlarla zeyn olmuş bâğlardır.

Ve Halıcızâde bâğçeleridir [ve] âsiyâb-ı dakîklerdir.

Ve bu nehir üzre bir haşeb cisri var, cümle uşşâkân kayıklar ile bu nehirden ***[140b]*** teferrücgâh kurâları çemenzârına varup her şecere-i tayyibenin sâyesinde taraf taraf uşşâkân zevk [u] safâ ederler bir vâcibü‘s-seyr Göksu’dur.

Ve bu mahalde bir gûne kırmızı toprak hâsıl olup andan üstâd-ı kûze-kârlar gûnâ-gûn sifâl ve kûzeler binâ ederler.

Ve bu Hisâr dahi Üsküdar mollâsı hükmünde ve subaşısı vardır. Her gece bostâncıbaşı dahi muhâfaza eder. Ve bu Hisâr Göksuyu’nun cenûbî karşusunda,

Bâğçe-i hâs Kandîlli: Sene (–) târîhinde Murâd Hân-ı Sâlis binâsıdır. Ammâ Murâd Hân-ı Râbi‘ âb [u] hevâsından haz edüp dâ’imâ bunda işret ederdi. Akındıburnu’nda bir kaya üzre müte‘addid kasırlar ile müzeyyen bir bâğ-ı cinândır. Ensesi kayalı dağlar olmağile bâğları dardır. Bâğçe üstâdı ve yüz neferâtı vardır.

Andan yine cenûba **Papas Korusu** nâm bir mahalli Mehemmed Hân-ı Râbi‘, Vanî Efendi’ye ihsân eylemiş aceb nezâket eylemiş, isâbet-kâr pâdişâh-ı zevi’l-iktidârdır.

Ve bu Papas Korusu’yla müşâ olan **Kulle bâğçesi**dir kim bâğçe-i Selîm Hân-ı Evvel’dir. Selîm Hân Şehzâde Süleymân’a gazab edüp katl olunmak içün bostâncıbaşıya teslîm edüp {bostâncıbaşı dahi “Sem‘ân ve tâ‘aten” diyüp Şehzâde Süleymân} yerine bir gayrı oğlan katl eder. Ba‘dehu hayr-hâh-ı devlet bostâncıbaşı Şehzâde Süleymân’ı tebdîl-i câme bu Kulle bâğçesi’ne koyup üç sene mürûrunda Selîm-i Evvel Mısır’dan gelüp âhiret râyihalarından haberdâr olunca,

“Âh bostâncıbaşı mazlûm Süleymân içün azîm hatâ etdik işte bilâ-veled fevt olursak bu devlet-i Âl-i Osmân kime nakl eder” deyince bostâncıbaşı zemîn-bûs edüp Kulle bâğçesinden Süleymân’ı getirüp Selîm Hân’ın pâye-i serîrine yüz sürüp Selîm, Süleymân’ı bağrına basup âhir hilâfet Süleymân’a değince bostâncıbaşıya Mısır’ı ihsân edüp neşv [ü] nemâ bulup çapaladığı Kulle bâğçesi’nde Süleymân Hân evc-i ayyûka ser-çekmiş bir kal‘a kullesi-misâl tokuz kat bir kulle-i kasr-ı âlî etmişdir kim cihân-nümâdır. Her katında fıskıyye ve havz-ı fevvâre ve müte‘addid hücreler ile mebnî bir kasr-ı âlî olmağile Kulle bâğçesi derler.

Ve Süleymân Hân bizzât mübârek eliyle dikdiği bir servi var kim anı gören, sun‘-ı Hudâ ne idüğin fehm eder. Böyle bir serv-i sebiz-gûndur kim bir nihâli hâric değildir. *Sübhâne’l-Hallâk*. Ve bu bâğçenin gûnâ-gûn mevye-i âbdârlarından incîri gâyet memdûh-ı âlemdir.

İki yüz altmış üçüncü fasıl
Evsâf-ı kasaba-i Çengelliköyü

Sebeb-i tesmiyesi oldur kim kaçan Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Hân, İslâmbol’u feth etdikde bu şehirde Yanko ibn Madyan Kıral zamânından çengallar kalmış bulunduğundan Çengâlköyü derler. Üsküdar mevleviyyeti hükmünde (–) tarafından subaşılıkdır. Gayrı hâkimleri cümle Üsküdar’dadırlar.

Şehri leb-i deryâda ensesi dağlı ve bâğ u bâğçeli hıyâbân-ı Acem-misâl bâğ-ı İremlerdir kim ta‘rîf ü tavsîfden ârîdir. Cümle (–) mahalledir ammâ ahâlîsinin çoğu Rûm kefereleridir. Müslimleri azdır ammâ gâyet mükellef ü mükemmel sarâyları ve pâdişâh [ve] vüzerâ sarâyları vardır. Cümleden Ma‘ânoğlu bâğçesi ve Beğlerbeği bâğçesi.

Bunun civârında **Istavroz bâğçesi** pâdişâhlara mahsûs bir sarây-ı bâğ-ı Merâm ürd-i heşt-behişt çâr-bâğ-ı Acem’dir kim vasfında lisânlar kâsır ve kalemler kâsirdir. Bunda olan nüzhet-âbâd kasr-ı tâk-ı revâk-ı tumturâklar bir bâğçe-i hâsda yokdur. Ammâ Allâhu a‘lem bu bâğın tâli‘-i imâreti Merrîh burcunda binâ olunmuş ola. Zîrâ elbetde Sultân Murâd efendimiz bu bâğçeye göç etdikde niçe âdemleri katl ederdi.

Hattâ Anatolu’da isyân edüp Bergama kal‘asında kapanan İlyâs Paşa’yı Küçük Ahmed Paşa huzûr-ı şehriyârîye getirdikde bu bâğçede elli paşa katl olundu ve niçe bunun emsâli kimesneler bu bâğçede katl olunurlardı. Hattâ şehrinin halkı mâbeynlerinde şeb [u] rûz gavgâ ve cidâl eksik değildir. Hakkâ ki ceng al ve Çengâlköyü‘dür, ammâ gâyet ma‘mûr u müzeyyen ve şîrîn rabta-i mahbûbdur. Cümle tahtânî ve fevkânî kârgîr-binâlı üç bin altmış aded evlerdir ve (–) câmi‘i var. Evvelâ çârsû içre,

.....(3.5 satırlık yer boş).....

Andan mezkûr Istavroz bâğçesin geçüp ***[141a]***

İki yüz altmış dördüncü fasıl
Evsâf-ı kasaba-i Istavriz

Bu mahallerde deryâ mahlûklarında ıstavriz balığı çok olduğundan lisân-ı Rûm'da ıstavrizden galat Istavroz derler. Bir rivâyetde Yıldırım Hân, şehr-i Kostantîn fethine geldikde bu rabtadan İslâmbol'a geçerken bunda bir kenîse-i azîmde ceng olunurken biz bunu isterüz dediklerinden galat-ı meşhûr evlâ olup Istavroz derler.

Bu dahi Üsküdar mollâsı hükmünde olup (–) tarafından subaşılıkdır. Cümle (–) aded mahalle ve cümle (–) aded bâğ-ı İremli kârgîr-binâ evlerdir kim cümle kiremitlidir. Ve cümle (–) aded mihrâbdır. Evvelâ (–) câmi'i

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Evsâf-ı kasaba-i ma'mûr Kuzkuncuk: Vech-i tesmiyesi Ebü'l-feth asrında Kuzkun Baba sâkin olduğuyçün ismine Kuzkuncuk derler.

Bu dahi Üsküdar mevleviyyetinde (–) tarafından subaşılıkdır. Cümle (–) aded hânedânlardır.

.....(1 satırlık yer boş).....

Nakkâş Paşa bâğçesin geçüp ve Öküz limanın ve Kaya Sultân sarâyı bâğın geçüp (–).

İki yüz altmış beşinci fasıl
Şehr-i azîm ve bilâd-ı kadîm bender-i âbâdân Üsküdar'ın câmi' ü medâris ve hân ü hammâmları ve gayrı âsâr-ı binâların ayân u beyân eder

Evvelâ sebeb-i binâ-yı şehr-i Üsküdar oldur kim şehr-i İslâmbol'u, Âl-i Emeviyyûn'dan ve gayrı pâdişâhlardan berren ve bahren yedi def'a muhâsara edüp ba'zı mahalde İslâmbol'un nısfın ve Galata'yı tamâmen feth edüp ve ba'zı zamân harâca kesüp bu minvâl üzre bî-feth sulh [u] salâh ile avdet ederlerdi. Ammâ hicret-i nebeviyye'nin iki yüz kırk beş senesinde Hırkîl Kıral Kostantıniyye'de mürd olup oğlu Alina, kıral-ı dâll iken ol sene Âl-i Abbâsiyân'dan Hârûnu'r-Reşîd yüz elli bin asker ile Üsküdar'dan geçüp İslâmbol'u muhâsara kılup âhir bilâ-feth avdet etmek nâmûsdur deyü bir sığır derisi cirminde Silivrikapusunun iç yüzünde Koca Mustafâ Paşa câmi'i yerinde bir kal'a ve bir mahalle-i müslimîn içre bin âdem muhâfazacı koyup beher sene küffârdan ellişer bin altun harâc almak üzre üç yıllık harâcı pîşin alup Bağdâd'a vardıklarında Alina Kıral isyân edüp İslâmbol içre olan ümmet-i Muhammedi katl-i âm ederken bi-emrillâh ol cengde Alina Kıral'ı ümmet-i Muhammed katl edüp niçe bin küffârı dahi katl edüp anlar dahi cümle şehîd olurlar.

Bu mahalde Seydî Battâl Gâzî üç bin bahâdırânıyla Üsküdar'da pusu edüp küffârdan ganîmet alup küffâr üzre musallat olmada idi. Battâl Gâzî İslâmbol içre bu kadar ibâdullâhın şehîd olduğun istimâ' edüp dâğ-ı derûnundan Üsküdar tarafında Kuzkunca ve

Çengelise şehirlerinde ve Pendik ve Kartal ve Darıca şehirlerin gâret [u] alan [u] tâlân edüp üç bin papası dendân-ı tîğdan geçirüp bu kadar mâl-ı ganâyimle maskat-ı re'si olan Malatıyye kal'asına, andan Bağdâd'a Hârûnu'r-Reşîd'e varup İslâmbol içre şehîd olanların ahvâllerin bir bir Hârûn'a takrîr edince hemân ol ân Hârûnu'r-Reşîd iki kerre yüz bin asker ile bir sene mürûrunda tekrâr İslâmbol'u muhâsara edüp üç gün üç gece ceng-i azîm edüp Seydî Battâl ve gayrı guzât on sekiz bin küffârı şemşîr-i âteş-tâbdan geçirüp yigirmi bin esîr nüfûsu kayd [u] bend edüp Tekur Yağfûr nâm kıralı dest-ber-kafâ Hârûnu'r-Reşîd huzûruna getirüp ol ân Yağfûr'a amân vermeyüp boğazından Ayasofya çanlığına salb edüp İslâmbol'u yağmâ ve alan [u] tâlân edüp hisâbın Cenâb-ı Bârî bilür, mâl-ı ganâyim alup yine Koca Mustafâ Paşa mahallinde mukeddemâ binâ olunan kal'aya on bin ibâd-ı müslimîn koyup Hârûnu'r-Reşîd Bağdâd'a müteveccih olup Seyyid Battâl Gâzî ki ism-i şerîfleri Ca'fer ibn Hüseyin Gâzî'dir, anlar Üsküdar'da leb-i deryâda Kızkullesine havâle bir püşte üzre hayme ve hargâhların kurup anda muhâfaza edüp yedi sene bâğ u bâğçe yetişdirüp sâkin olurlardı. İlâ yevminâ hâzâ ol bâğlara Battâl bâğları ve Âl-i Bahâdır ***[141b]*** bâğları ve Şücâ' bâğları ve Gâzîköyü bâğları derler, galat-ı meşhûr olup Kadıköy bâğı derler. Bu takrîb ile yedi senede ibtidâ Üsküdar'ı ve Kadıköyün Battâl Gâzî amâr etmişdir.

Ba'dehu Battâl Gâzî Şâm gazâlarına gidüp {Kıral-ı bed-fi'âl Kanator-ı dâl olan} küffâr Kadıköyü'ne bir kal'a-i metîn binâ etdi. Hâlâ bu hakîrin bâğları içinde burc [u] bârûları esâsları nümâyândır. Andan sonra Üsküdar'ın kara tarafına tâ Çamlıca dağlarına varınca bir hafr-ı azîm etdi ve hafrın toprağın iç yüzüne sedd edüp kapu yerleri etdi.

Ve Çamlıca dağı üzre bir karavul kullesi ve Toygar depesinde ve Yassıdepe'de ve Piyâlepaşa depesinde el-hâsıl on iki yerde kulle-i azîm karavul hâneler binâ edüp Üsküdar'ın cânib-i erba'asına kırk bin kefere nigehbân koyup Üsküdar'ı ma'mûr edüp Seydî Battâl havfından Üsküdar hâkimi deryâ içre bir kulle-i azîm binâ edüp kızını ve zî-kıymet eşyâlarını ol kulleye koyup ismine keretsân-ı Yûnân'da (–) dediler. Türkçe Kızkullesi demekdir.

Ba'dehu Seydî Battâl Şâm'ı feth edüp Üsküdar'ın bu minvâl üzre imâretin işidüp başına gâziyândan yedi yüz âdem cem' edüp ale'l-gafle Üsküdar'ı basup Kızkullesi'ne kayık ile geçüp Kanator Kıral'ın kızın ve cümle cevâhirlerin alup niçe bin küffârı kırup Üsküdar'ı feth eder. Üsküdar bâğçesi yerinde ibâdet edüp,

"İlâhî bu diyârı Muhammed *aleyhi's-selâm'*ın ümmetlerine müyesser eyleyüp ma'mûr [u] âbâdân eyle" deyüp Üsküdar'ı yakup yıkmadan mâl-ı ganâyimin alup yine şehr-i Medâyin'e revâne oldular.

Ba'dehu anların du'âsı berekâtıyla Kanator Kıral şehr-i Üsküdar'ı ol kadar amâr eder kim bâğ-ı behişt olur. Ba'del-feth-i Ebü'l-feth dahi

ma‘mûr olur. Ammâ zamân-ı Süleymân Hân’da dahi ziyâde amâr olup ilâ yevminâ hâzâ Battâl Gâzî du‘âsı berekâtıyla ma‘mûr olmadadır.

Ammâ zamânımızda Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘ tahrîri üzre şehr-i azîm Eskidâr yedi dağın dere ve depesi üzre tokuz bin kat-ender-kat bâğlı ve bâğçeli ve yalılı ve sarây-ı âlîler ve gayrı büyûtlar ile ârâste ve gûnâ-gûn imâretlerle pîrâste olmuş şehr-i Eskidâr’dır. Üsküdar galat-ı meşhûrdur.

Eskidâr’dan murâd Üsküdar bâğçesi yerinde Hârûnu’r-Reşîd’in serâperdesi yerinde Seydî Battâl Gâzî‘nin yedi sene sâkin olup bâğlar ve beytü‘l-hüzünler binâ etdüği dârlardır. Anıniçün Eskidâr derler. Üsküdar galatdır.

{Bu Üsküdar Arz-ı Mukaddes hâki olup cümle Anatolu ve Arab u Acem ve Hind ü Sind diyârlarının memerr-i nâsı olmağile gâyet bender şehr-i mu‘azzamdır. İslâmbol’dan altı mîldir. Ammâ Karadeniz akındısı şiddet üzre cereyân etmeğile cümle kayıklar Beşiktaş nâm mahalle varup andan Üsküdar’a salırlar, eyle tokuz mîldir. Ve Sarâyburnu’ndan Eyyûb on mîldir ve deryâsında akındısı yokdur. Ammâ Üsküdar’a geçmek gâyet müşkildir. Husûsâ lodos hevâda gâyet ihtirâz lâzımdır.

Ammâ} hâlâ bu şehr-i Üsküdar yetmiş mahalle-i müslimîn ve on bir mahalle-i kefere-i Rûm ve Ermenî ve bir mahalle-i Yahûdî vardır. Ammâ Freng keferesi yokdur. {Ve cânib [u] etrâfında kal‘ası dahi yokdur}.

Ve cümle bu şehir ahâlîsinin taraf-ı şer‘-i şerîfden hâkimi beş yüz akçe pâyesiyle mollâdır kim yüz âdemiyle hükûmet eder. Cümle eyâleti (–) kurâdır ve (–) beş nâ’ibi hükûmet eder ve senevî ber-vech-i adâlet kırk bin guruş hâsıl olur.

Ve yeniçeri ocağından bir oda yeniçeri çârsû içre kolluk bekler. Ve sipâh kethudâyeri ve cebeci ve topcu ocağı ihtiyârları vardır.

Ve a‘yân [u] eşrâfı ulemâ ve sulehâ ve meşâyih-i kibârı hadden efzûndur. Ammâ şeyhülislâmı ki fetvâ sâhibi İslâmbol’dadır. Ve nakîbü‘l-eşrâf kâ’immakâmı vardır. Ve subaşı ve altı yüz mütevellîsi vardır kim azîm evkâflar ile müzeyyen şehirdir.

Evvelâ hânedân-ı azîmlerin eşbehi Salacak’da Âyişe Sultân sarâyı ve Vâlide-i Âtîk Sultân sarâyı ve Kaya Sultân sarâyı ve Hânzâde Sultân sarâyı ve (–) sarâyı ve Doğancılar kurbünde Hacı Paşa sarâyı ve Ak Mehemmed Paşa sarâyı ve Nasıf Paşazâde sarâyı ve Cinci Hoca sarâyı ve Arslan Ağa sarâyı ve,

.....(1 satırlık yer boş).....

ve niçe bin sarây-ı azîmler var ammâ kitâbeti âdemi ta‘cîz eder.

Bu imâretlerden mâ‘adâ cümle (–) aded câmi‘-i selâtîn ve gayrı câmi‘lerdir. İbtidâ iskele başında,

Câmi‘-i selâtîn câmi‘-i Mihrimâh Sultân binti Süleymân Hân: (–) Paşa’nın ehlidir. Bu câmi‘i Süleymân Hân {sene 954 târîhinde} binâ edüp savâbın Sultân-ı merhûmenin rûhuna hibe etmişdir. {*Rahimehallâh*}

Eşkal-i câmi‘, leb-i deryâda haremine iki tarafdan (–) kademe taş nerdübân ile urûc olunur bir haremdir, vasatında bir âbdest havzı ve çınârlar ile müzeyyendir. Ve câmi‘in taşrasında yan soffaları üzre (–) ***[142a]*** aded amûd-ı müntehâlar üzre (–) kubbe-i âlîlerdir. Ve bir kıble kapusu üzre târîhi:

.....(1 satırlık yer boş).....

ve bu kapudan mihrâba varınca tûlu (–) ayakdır ve arzı (–) ayakdır ve câmi‘ içre (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) ve iki minâresi birer tabakadır. Andan,

Câmi‘-i selâtîn Orta Vâlide Sultân câmi‘i: Atbâzârı kurbünde hayrât-ı azîmdir kim ta‘bîr olunmaz. Sene 985 târîhinde Sâlis Murâd Hân’ın vâlidesi binâ etmişdir. Eşkâl-i câmi‘, bir bayır üzre bir câmi‘-i azîmdir kim gûyâ nûrdur. Kıble kapusundan mihrâba tûlen ve arzen (–) eder. Cânib-i selâsı yanlarında cemâ‘at tabakaları ve kanâdîl tabakaları vardır. Bunda dahi gûnâ-gûn billûr câmlar ve revzenler var (–) kıble kapusu üzre târîhi: (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Ve taşra yan soffasında (–) amûd üzre (–) aded kubbedir. Ammâ bu kubbelerden câmi‘in kubbe-i kebîri âlîdir. Ve taşra haremi içre çınâr ve ohlamur dırahtları zeyn olmuşdur.

Bu câmi‘in dahi yemîn [ü] yesârında birer şerîfeli iki minâre-i mevzûnları var, bunun dahi cemî‘i binâları serâpâ rusâs-ı nîlgûn ile mestûrdur. {Ve Mi‘mâr Sinân binâsıdır kim ammâ gâyet metânet üzre mebnîdir}.

Evsâf-ı câmi‘-i selâtîn Kösem Vâlide Sultân: Sultân Ahmed Hân’ın hâtûnu ve Osmân Hân’ın ve Murâd Hân’ın ve İbrâhîm Hân’ın vâlideleridir. Sultân Ahmed’den berü yedi kerre pâdişâh olup Sultân Mehemmed-i Râbi‘ asrında kul gulû edüp Siyâvuş Paşa re’yiyle Dîv Süleymân nâm kızlar ağası Vâlide’yi saçıyla ma‘nûkan boğup sene (–) târîhinde şehîd etdi. Bu câmi‘i hayâtlarında anlar binâ etmişdi.

Bir bayır üzre hevâdâr zemînde bir kubbe-i azîmli ve taşra soffalı ve haremli ve (–) minâreli câmi‘-i rûşendir. Bir kıble kapusu üzre târîhi:

Tamâm olunca dedi himmetiyle târîhin hâtif

Bu câmi‘de olan tâ‘at ola makbûl-i Subhânî.

Sene (–).

Ve Hünkâr bâğçesi kurbünde Tazıcılar kârhânesi’nde Sultân Ahmed

câmi‘i, bir minâreli tarz-ı kadîm câmi‘dir

Ve Hünkâr bâğçesi kenârında Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘ câmi‘i, bir alçak minâreli câmi‘-i hâsdır. Her cemâ‘at-i âmm varamaz. (–) (–) (–) (–) (–)

Ve Fener bâğçesinde Sultân Selîm-i Evvel câmi‘i, câmi‘-i hâsdır, âmm içün değildir, ammâ latîf câmi‘dir.

Ve Istavroz bâğçesinde Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘ câmi‘i, rûşen-binâ câmi‘-i hâsdır.

Ve Çamlıca bâğçesinde Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘ câmi‘i, binâ-yı metîn câmi‘-i hâsdır (–).

Ve şehir içre Üsküdarî Mahmûd Efendi câmi‘i, (–) Paşa’nın binâsıdır.

Ve câmi‘-i Arslan Ağa.

Ve câmi‘-i Şemsî Paşa, leb-i deryâda bir küçük câmi‘dir ammâ gâyet şîrîn câmi‘dir kim gûyâ bir kasr-ı şîrîndir, Mi‘mâr Sinân binâsıdır.

.....(7 satırlık yer boş).....

Evsâf-ı cümle mesâcid: (–) adeddir, cümleden Hacı Paşa mescidi.

.....(2.5 satırlık yer boş).....***[142b]***

Cümle medreseleri ayân eder: Evvelâ iskele başında medrese-i Mihrimâh Sultân ve medrese-i Orta Vâlide Sultân ve medrese-i Yeni Vâlide ve medrese-i Şemsî Paşa bu medârisler Koca Mi‘mâr Sinân binâsıdır. Ve Kelîme Hâtûn medresesi.

.....(1 satırlık yer boş).....

Ve cümle dârü‘l-hadîsleri beyân eder:

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Ve cümle dârü‘l-kurrâları bildirir: Vâlide kurrâsı ve İsmehân Sultân kurrâsı ve Şemsî Paşa kurrâsı ve türbesi, Hacı Paşa kurrâsı ve türbesi, bunlar dahi Mi‘mâr Sinân kârlarıdır.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ve cümle dârü‘t-ta‘lîm-i sıbyânı bildirir:

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Ve cümle imâret-i it‘âmı beyân eder: Evvelâ cümleden, iskele başında Mihrimâh Sultân imâreti mâh ve sâl bi’l-guduvvi ve’l-âsâl âyende ve revendeye, mihmân-sarâyda sâkin olanlara beher-yevm merreteyn birer bakır sini ile herkese birer tâs buğday çobrası ve birer nân ve her şeb birer şem‘a ve her at başına bir yem sadakası vardır. Üç günden ziyâde mihmân olana vermezler. Şeb [u] rûz şart-ı vâkıf böyle ta‘yîn etmişdir.

İkinci imâret-i it‘âm Orta Vâlide’dir. Bu dahi ol tertîb üzre cum‘a geceleri pilâvı, zerdesi dahi mebzûl-ı bay [u] gedâ ve pîr [u] cüvândır. Ve cevâmi‘ huddâmları sekiz yüz âdem ta‘yîn-i vazîfe alırlar, evkâf-ı azîmdir.

Üçüncü imâret, Vâlide-i Cedîd’dir. Ol dahi sâlifü‘z-zikr hayrâtları gibi ve dahi ziyâde bay [u] gedâya ni‘meti mebzûldür.

Ve beş bâğçe-i selâtînde dâ’imü‘d-dehr her ni‘metleri bî-imtinân mebzûl-ı zu‘afâ ve mesâkîn ve müsâfirîndir.

Ve matbah-ı Şeyh Mahmûd Efendi ve matbah-ı (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Bunların dahi gelen fukarâlara ni‘metleri bezl olunur kim cümle imâret-i it‘âm-ı Üsküdar on bir yerdedir. Eğer her birin fürâdâ fürâdâ mâ-vaka‘ı üzre tahrîr eylesek Seyâhatnâme’miz bir ziyâfetnâme olur.

Evsâf-ı tekye-i dervîş-i dil-rişân-ı zîşân: Cümle kırk yedi tekyedir. Ammâ cümleden tekye-i Hazret-i Mahmûd Efendi, tarîk-i Halvetî‘de eyle bir âsitâne-i azîm yokdur kim şeb [u] rûz üç yüz fukarâsı zikrullâh ile meşgûllerdir. Her birinin birer köşede savma‘aları vardır. Ba‘de salâti’l-cum‘a eyle tevhîd-i sultânî olur kim istimâ‘ eden âşıklar sermest olurlar.

Ve tekye-i Abdülkâdirü‘l-Cîlanî, bu dahi eyle bir âsitânedir.

Ve tekye-i Divitcizâde, bu dahi Halvetî tekyesidir.

Ve tekye-i Karaca Ahmed Sultân, mezâristân içredir.

.....(5 satırlık yer boş).....

Ve tekye-i Hacı Bektaş-ı Velî, Kaya Sultân yalısı dibinde Öküz limanı‘nda bir küçük âsitâne-i dervîşândır.

Ve Tekye-i Miskînler, tarîk-i âm üzre şehir hâricinde bir tekyedir. Cümle miskînler anda sâkin olup nezerâtlar ile geçinirler. Şehir içre bir miskîn haber alsalar amân vermeyüp alup tekyelerine götürürler. İsterse a‘yân [u] ***[143a]*** eşrâf [u] kibâr olsun anı miskînler ellerinde olan hatt-ı şerîfleri ile alup miskînhâneye götürürler. Zîrâ dıyâr-ı Rûm’da cüzâm marazı sârîdir deyü şehir içre miskîn turmak memnû‘ olduğundan her şehir hâricinde başka miskînhâneler vardır. Kimse ile ihtilât etmeyüp başka sâkin olurlar. Ammâ Arabistân’ın Mısrında gâyet cüzâm âdem çokdur. Kubâ marazıdır deyü eli ve ayağı dökülmüş âdemler ile bir yerde yiyüp içüp yatup kalkarlar. Hikmet-i Hudâ evlâd-ı evlâdları dahi olursa elbette kaşları ve kirpikleri olmaz.

Evsâf-ı hammâmât-ı Üsküdar: Cümle (–) hammâmdır.

Ammâ cümleden İskele çârşûsunda Sultân hammâmı.

Ve çârsû içre (–) hammâmı, gâyet müferrih ve hoş-hevâ ve hoş-binâ bir hammâm-ı rûşenâdır. Ve mahbûb-ı ra‘nâ pâk dellâkları ve fûta-i nîlgûnları vardır. (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Ve Atbâzârı kurbünde Orta Vâlide hammâmı, dil-güşâ hammâm-ı mübârekdir. Cümle halvetleri pâkdir.

Ve Kösem Vâlide Sultân hammâmı, cümleden sonra binâ olunmağile her hammâmın tarzından üstâd mi‘mâr birer tarz serîka edüp bir tarh-ı ibret-nümâ üzre nev-binâ bir hammâm-ı ra‘nâ-yı hoş-mâ’ hoş-binâ hammâmdır ki Üsküdar’da ve İslâmbol’da nazîri yokdur

Ve Cinci Hoca sarâyı kurbünde (–) hammâmı (–) âb-ı hayât sulu hammâm-ı latîfdir.

.....(4.5 satırlık yer boş).....

Bu hammâmlardan mâ‘adâ bu şehir içre sekiz yüz sarây hammâmları vardır. Ba‘zısına ahâlî-yi mahalle ehl [ü] iyâlleri ile girüp safâ ederler. (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Evsâf-ı kârbânsarây-ı Eskidâr: Cümle on bir mihmânhâne-i hâs [u] âmdır.

Cümleden iskele başı‘ndaki câmi‘in iki tarafında leb-i deryâda yüzer ocaklı yüzer tavla at alır kârbânsarâylardır kim gûyâ birer kal‘adır.

Serâpâ kurşum ile mestûrdur kim âyende ve revendeye hâne-i bî-minnetdir, Mihrimâh Sultân hayrâtıdır.

Ve kârbânsarây-ı Orta Vâlide, bu dahi câmi‘i ve imâret-i it‘âmı kurbünde yüzer ocaklı biner at alır mihmânhânedir ve başka develiği var.

Ve mihmânsarây-ı Kösem Vâlide, a‘yân-ı kibâr sâkin olmağiçün ma‘mûr sarây-ı âlîdir. Hâlâ içinde Kethudâ Arslan Ağa sâkin idi. Ma‘lûmumuz olanlar bu hânedânlardır.

{Ve sarây-ı Koca Mehemmed Paşa, Süleymân Hân vezîridir, kâr-ı Koca Mi‘mâr. Ve sarây-ı Doğancılar. Ve sarây-ı Hacı Paşa. Ve yalı-yı Piyâle Paşa kâr-ı Mi‘mâr Sinân}.

Evsâf-ı hân-ı tüccârân-ı berr ü bihârân, **seyyâhân-ı cihân-bân**: Cümle yüz beş hândır. Ammâ kurşumlu hânlar değil. Her biri kırkar ve ellişer ocaklı hânlardır. Ba‘zısına üç ayda bir ulûfe içün sipâh tâ’ifesi gelüp sâkin olurlar. Ammâ cümlesinin bâblarında zencîrler çekilmişdir kim her birinin hâncıları ve bevvâbları vardır. Evvelâ Nasıf Paşa hânı, Atbâzârı hânı,

.....(3.5 satırlık yer boş).....

Evsâf-ı sitâyiş-i sebîlhâne: Cümle altmış altı sebîl-i atşândır.

.....(3.5 satırlık yer boş)..... ***[143b]***

Der-sitâyiş-i çeşme-i aynü‘l-hayât-ı Üsküdar: Cümle (–) çeşme-i uyûn-ı câriyelerdir. Ammâ cümleden mükellef, hayrât-ı azîm Cum‘abâzârı içinde Yeniçeri kolluğu cenbinde Kara Mustafâ Paşa çeşmesinin târîhidir:

Mahallinde yapıldı çeşme-i âb-ı hayât-efzâ.

Sene (–).

.....(5.5 satırlık yer boş).....

Aded-i evsâf-ı dekâkîn-i esvâk-ı sultânî: Cümle iki bin altmış dükkândır, lâkin bezâsteni yokdur. Ammâ yine cümle zî-kıymet mevcûddur. Zîrâ cemî‘i ehl-i hıref gûnâ-gûn mevcûddur. Tertîb üzre bir esnâfa münhasır çârşûsu yokdur, hemân cümle ehl-i sanâyi‘ mahlûtdur. Hattâ tabbâğhânesi bile iki yerdedir. Ammâ Sipâh {bâzârı bir sûkdur iki cânibi kapuludur}.

Ve aded-i bâğ-ı engûr dörd bindir. Ve aded-i bostân-ı gülistân üç yüzdür ve aded (–) (–). Bunların her birinde niçe bin elvân şükûfe ve ezhârât hâsıl olur kim râyihasından âdemin demâğı mu‘attar olur.

Evsâf-ı mesîregâh-ı Üsküdar: Evvelâ her cânibi mesîregâh [u] teferrücgâhdır. Ammâ cümleden pâdişâhlara mahsûs olan bâğçe-i cennet-âsâlar birer tarîk ile seyr olunsa her biri birer temâşâgâh-ı nısf-ı

cihândır.

Andan mesîregâh-ı Büyük Çamlıca, eflâke ser çekmiş bir cebel-i bâlânın tâ zirve-i a‘lâsında bir tekye-i bülend idi. Hâlâ pâdişâhımız kendilere mahsûs bâğ-ı cihân nâmıyla bir bâğçe-i âlî etdi kim bu hakîrin andaki kasr-ı bülende târîhidir:

Dedim ey Evliyâ bu kâha târîh

Mübârek ola kasrın pâdişâhım.

Sene (–). (–)

Andan aşağı mesîregâh-ı Küçük Çamlıca, çemenzâr [u] mesîregâh [u] şikârgâh çınâr-ı müntehâlı bir vâdîdir.

Ve teferrücgâh-ı Kalamış Burnu, Kadıköy bâğları ile Fener bâğçesi mâbeyninde bir körfez içre beyâz kumsal bir bahrdir. Cümle dilberân [u] âşıkân-ı sâdıkân anda deniz mâlikleri gibi âdem mâlikleri ve melekleri şinâverlik edüp âşık [u] ma‘şûk birbirlerin bilâ vâsıta kuc-kucağ olup dirâgûş ederler bir teferrücgâh yerdir.

Ve teferrücgâh-ı Kadıköy bâğları ve Haydar Paşa bâğı ve Âl-i Bahadır bâğları ve Sücâh bâğları.

Ve Kaya Sultân bâğçesinde mesîregâh-ı Piyâle Paşa havzı, deryâya nâzır bir püşte üzre bir kasr-ı tahtânî ve bir havz-ı azîmi var kim içinde kayığı ve mefret mâhîleri vardır.

Ve seyrângâh-ı Doğancılar meydânı, selâtînler Üsküdar’a göç etdikleri mahalde cümle doğanbâz bunda göçerler bir azîm kârhâne (–).

Ve mesîregâh-ı Kızkullesi, deryâ içre karadan bir ok menzili ba‘îd çâr-kûşe bir musanna‘ kulle-i bâlâdır, kaddi kâmil seksen zirâ‘dır, cirmi iki yüz adımdır. (–) tarafına nâzır bir demir kapusu vardır. İçinde yedi kat hücreleri ve âb-ı hayât suyu matar-ı rahmetden cem‘ olur sahrîcdir. Dizdârı Çelebi Cüce ve yüz neferâtı ve leb-i deryâda ejder-i heft-ser gibi kırk pâre balyemez topları ve mazgal delikleri ve mükemmel cebehânesi vardır.

Ve teferrücgâh-ı Bahr-i Salacak, bunda dahi cümle dilberân mâh-ı Temmûz’da deryâya çimerler.

Ve seyrângâh-ı Şemsî Paşa, bunda dahi cümle âşıkân ba‘de’l-asr gelüp âyende ve revende kayıkları temâşâ edüp kesb-i hevâ ederler.

Ve mesîregâh-ı Sarıkadı, ulu ziyâretgâhdır.

Ve mesîregâh-ı Kayışbınarı, dırahtistân içre bir âb-ı hayât-ı zülâldır.

Ve teferrücgâh-ı avgâh-ı Âlemdağı, acâyib av âlemi olur.

.....(2 satırlık yer boş).....***[144a]***

Ve **esmâ‘-i mahallâtları beyân eder**:

.....(4.5 satırlık yer boş).....

Ve **halkının kâr [u] kesbleri ve libâsları ve lisânların beyân eder**: Ahâlî-i Üsküdar (–) fırkadır. Bir fırkası askerî tâ’ifesinin a‘yân [u] eşrâflarıdır kim gûnâ-gûn akmişe-i fâhire geyerler.

Ve bir fırkası bâğbândır. Ve bir fırkası ulemâ ve sulehâdır. Ve bir fırkası fakr [u] fâka kanâ‘at etmiş Geysûdâr Mahmûd Efendi fukarâlarıdır kim hadden bîrûndur.

Ve bir fırkası keştîbân ve kayıkcıyândır. Ve bir zümresi esnâf-ı tüccârân [u] ehl-i sanâyi‘âtdır. Bu kavmin libâsları iktidârlarına göre kapama ve çuka dolama ve ferrâce geyerler.

Bu halkın ekseri Anatolu diyârı halkı olmağile lehce-i mahsûsaları Etrâk lisânıdır ammâ şehrinde hâsıl olan çelebileri fesâhat [u] belâğat üzre tekellüm edüp ulemâsı ve şu‘arâsı ve nebtîz şehrîleri vardır. Ve bu şehirde tarîk-i Celvetî iştihâr bulmağıla âyîn [u] ezkâr mahallinde ilm-i edvâr üzre gûnâ-gûn ilâhiyyâtlar ve zikr ü zecel ü tasnîfât okur.

Ehl-i hevâsı çokdur. Zîrâ âb [u] hevâsı da gâyet latîfdir. Arz-ı beledi ve tûl-ı nehârı hemân İslâmbol arzıdır. Anıniçün mahbûb u mahbûbesi gâyet çokdur. Ba‘zı şu‘arâlar mahbûb-ı Üsküdar’ı şehrengîz etmişlerdir. (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Me’kûlât [ü] meşrûbâtının memdûhâtın beyân eder: Evvelâ hâs ve beyâz pidesi ve kirdesi ve tennûr kebâbı ve beyâz ve ter kaymağı ve hora üzümü ve karanfîlli üzüm şerbeti (–) (–) (–) meşhûr-ı âfâkdır.

.....(1 satırlık yer boş).....

Evsâf-ı ziyâretgâh-ı kibâr-ı evliyâ-i izâm ve meşâyih-i kirâmların kabr-i münevverelerinin ziyâretgâhların beyân eder

Evvelâ cümleden mukaddem merkad-i **Hazret-i Şücâ‘ Baba**, Battâl Gâzî refîklerindendir. Bâğ çapalarken yılan zehirleyüp merhûm olup yine Şücâ‘ bâğları içinde medfûndur.

Andan **Âsumânî Dede** kabri, tarîk-i Yesevî‘den bir mecâzib kimesne imiş dâ’imâ âsumâna bakup kelimât edüp gûnâ-gûn hâletler zâhir olur bir kimesne imiş. {Anıniçün Âsumânî derler}. Selîm Hân Acem’e teveccüh etdükde,

“Yürü Selîm, İsmâ‘îl’i imâmlar yoluna çıldır çıldır demeden kurbân edüp her şey’in gavrına var” buyururlar. Hakîkat Selîm Hân, Şâh İsmâ‘îl’i Çıldır sahrâsında bozup askerin dendân-ı tîğdan geçirüp Sultân Gavrî üzre gidüp anın dahi gavrına erüp Mısır’ı feth eder. Âsumânî Dede‘nin nutk-ı dürerbârları vücûd bulup kendüleri Karaca Ahmed Sultân tekyesi cenbinde kabr-i ma‘lûmunda medfûndur. Ve,

Ziyâret-i kutbü‘l-aktâb-ı âfâk eş-şeyh ale’l-ıtlâk Hazret-i Mahmûd Efendi: Ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır kim, tekyesinde medfûndur. Mevtine târîhdir, güfte-i Nev‘îzâde:

Züyyinet Cennetü Adnin ve kusûr

Bi-riyâzın ve cinânin mevrûd

Se’ele’l-hâtıru an-sâhibihâ

Hâtifün kâle li-şeyhin Mahmûd.

Sene 1038.

Diğer târîh, güfte-i Veysî. Ammâ hikmet-i Hudâ sultân-ı şu‘arâ Veysî Efendi Mahmûd Efendi’nin mu‘tekidi olmağile bu târîh dahi anların azîz merhûm olduğu sene evvelinde merhûm olduklarına târîhdir:

Veysî ki olmuş idi lugazda bî-bedel

Ta‘yîn-i sâl-i fevtine târîhdir gazel.

Sene 1037.

Ve Mahmûd Efendi tekyesi cenbinde bir kubbe-i âlîde Vezîr Halîl Paşa, sâhibü‘l-hayrât olmağile anda medfûndur.

Ammâ merhûm Mahmûd Efendi hezârân-necm-i geysûdâr fâ’izü‘l-envâr olan Hüdâyî mahlas Seyyid Mahmûd Efendi, Anatolu’da Sivrihisâr belîdesinde sivrilüp meydâna gelüp zümre-i ulemâda müderrisîn ve nâ’ib kazâ-yı nâgehânî semtine sâlik oldu. Bir gece âlem-i rü’yâda {nîrân-ı cahîmi seyrân edüp havfından bîdâr olup cümle mâ-melekin bezl eyleyüp Bursa’da Üftâde Efendi’den inâbet edüp tekmîl-i tarîk edüp seccâde-i hilâfete me’mûr olup Üsküdar’da bir dâr alup berhordâr oldu.

Hulâsa-i kelâm yedi pâdişâh dest-i şerîflerin bûs etmişlerdir ve Sultân Ahmed Hân rikâbında piyâde gitmişlerdir. Ve yüz yetmiş bin mürîde irâdet vermişdir. Ol asrın kutbu idi ve vâsıl-ı gencîne-i esrâr-ı hakîkat ve ser-çeşme-i ser-çeşmân-ı meşreb-i ma‘rifet, şem‘-i mihrâb-ı mücâhede, çeşm u çerâğ-ı erbâb-ı müşâhede idi. Evsâfı hadden bîrûn ve hayrât [u] hasenâtı binden efzûndur. Ve yüz mücelled tasavvufâne te’lîfât, ebyât [u] eş‘âr [u] ilâhiyyâtları vardır. Hüdâyî tahallüs ederler.

Hamd-i Hudâ bu hakîr şeref-i sohbetleriyle müşerref olup bû-reşîdî hırkası dâmeniyle setr etmişlerdir ve evlâd-ı ma‘nevîmiz olsun demişlerdir ve bî-had va‘z [u] nasîhatlarında bulunup takbîl-i yed-i mübârekleri ile ber-murâd olduğumuza iftihâr ederiz. *Ve’s-selâm*.} ***[144b]***

Üsküdar’da **Mevlânâ Mehemmed Emîn Bedreddînzâde**: Maskat-ı re’si Şirvân-zemînde kal‘a-i Şamâhî‘dir. Üsküdar’da Karaca Ahmed Sultân tekyesi civârında âsûde olup seng-i mezârında târîhi

budur, güfte-i Şehâbî Efendi:

Menzilün fî (…) Cenâb-ı Allâh

Sene 1036.

Ferîd-i asr, bahr-i ma‘ârif, mahzen-i ma‘ânî bir kimesne-i Şirvânî idi.

Ve kabr-i **Konrapalı Hayreddîn Efendi**, halîm ü selîm idi.

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Niçe bin ziyâretler var ammâ ma‘lûmumuz bunlar[dır].

İki yüz altmış altıncı fasıl
Kadıköy imâretin beyân eder

Evvelâ hicret-i nebeviyyenin sene (–) târîhinde İslâmbol tekurı Kanator Kıral Seydî Battâl Gâzî‘nin havfından bu cezîreye kal‘a binâ edüp deyr-i azîmlerle ve bî-had âdemle amâr etdi.

Ba‘de’l-feth Mehemmed Hân feth edüp kal‘asın münhedim edüp şehrini Dârü‘s-sa‘âde ağalarına hâs ihsân eyledi. Hâlâ cümle sekiz yüz hânedir. Bir mahalle-i müslim ve yedi mahalle-i Rûm keferesi ve altı yüz bâğdır. Leb-i deryâda yel değirmenleri vardır. Ve Terzi Mustafâ Ağa yalısı cümleden ma‘mûrdur.

Ve çârsû içre bir minâreli kıble kapusuna (–) kademe taş nerdübân ile urûc olunur şekl-i murabba‘ kiremitli bir câmi‘-i müfîd [ü] muhtasardır. (–) Hân’ın Dârü‘s-sa‘âde ağası Osmân Ağa binâsıdır, kıble kapusu üzre târîhi:

Nâm-ı pâki bânî-i hayrâta âsârı tamâm

Dediler târîhini bil câmi‘-i Osmândır.

Sene (–).

Bundan gayrı câmi‘ yokdur. Bir hammâmı ve yüz dükkânı var gayrı imâret yokdur. Ammâ limanında balığı çokdur.

Hamd-i Hudâ İslâmbol’un Anatolu tarafında olan Kavak boğazından berü bu mahalle gelince tokuz pâre kasabât şehirlerin ve bâğ u bâğçelerin alâ kadri’l-imkân müfîd ü muhtasar tahrîr edüp itmâmı müyesser oldu.

İki yüz altmış yedinci fasıl
Hâk-i Kostantıniyye’nin cânib-i erba‘asında pâdişâhlara mahsûs ne kadar bâğ-ı İremezât misilli hâs bâğçeler varsa anların esmâların beyân eder

Evvelâ Sarâyburnu’nda Hazret-i Süleymân’ın nazarı ta‘alluk etdüği ma‘bed-i kadîmi Hâs bâğçe, rub‘-ı meskûnda nazîri yokdur kim sekiz bin bâğbânı vardır. Cümle kânûn-ı Süleymânî‘dir kim başka bir askerdir.

Andan Halîç’in karşu tarafında Tershâne bâğçesi {binâ-yı Yanko ba‘d[ehu] Ebü‘l-feth}.

Ve Karaağaç bâğçesi {binâ-yı Mehemmed Hân-ı Râbi‘}.

Ve Kâğızhâne’de Mîrgûne bâğçesi {binâ-yı Murâd Hân-ı Râbi‘, fâtih-i Bağdâd}.

Ve Halkalı Bâğçe {binâ-yı Süleymân, kâr-ı ân}.

Ve Siyâvuş Paşa bâğçesi {kâr-ı Mi‘mâr Sinân}.

Ve Feteköy bâğçesi {binâ-yı Bâyezîd Hân}.

Ve Dâvûd Paşa bâğçesi.

Ve Silivri bâğçesi {binâ-yı Ebü‘l-feth}.

Ve Harâmîderesi bâğçesi.

Ve İskender Çelebi bâğçesi {binâ-yı Süleymân, kâr-ı Mi‘mâr Sinân}.

Ve (–) (–) (–).

Ve Dolmabâğçe {binâ-yı Osmân-ı Sânî}.

Ve Beşiktaş bâğçesi {binâ-yı Hayreddîn Paşa, kâr-ı Sinân}.

Ve Hasan Halîfe bâğçesi.

Ve Bebek bâğçesi {binâ-yı Selîm-i Evvel}.

Ve Ferîdûn bâğçesi.

Ve Büyükdere korusu.

Ve Anatolu cânibinde Tokat bâğçesi.

Ve Sultâniyye bâğçesi.

Ve Çubuklu Bâğçe.

Ve Kandîlli Bâğçe {binâ-yı Süleymân, kâr-ı Sinân}.

Ve Kulle bâğçesi.

Ve Istavroz bâğçesi.

Andan Üsküdar bâğçesi {binâ-yı Mi‘mâr Sinân Süleymân Hân}.

Ve Çamlıca bâğçesi {Mehemmed Hân-ı Râbi‘}.

Ve Fener bâğçesi {binâ-yı Mi‘mâr Sinân}.

Ve Haydar Paşa bâğçesi {binâ-yı Süleymân Hân, kâr-ı Mi‘mâr Sinân}.

Cümle kırk aded bâğçe-i hâslardır ammâ ma‘lûmumuz olan bu tahrîr olunan efvâh-ı nâsda meşhûr-ı âfâk bu bâğlardır kim cümlesinde yüzer ikişer üçer yüz bâğbânları ve hünkâr âhûrları olup her birinde birer tavla küheylân atlar vardır kim şeb [u] rûz hâzır [u] müheyyâdırlar.

.....(4.5 satırlık yer boş).....***[145a]***

İki yüz altmış sekizinci fasıl
İslâmbol'un cânib-i erba'asında hâs u âmm içün bî-tekellüf olan mesîregâh-ı ferah-fezâların beyân eder

Evvelâ şehr-i İslâmbol içre temâşâgâh-ı At meydânı ve Et meydânı ve Ağa çayırı meydânı ve Yenibâğçe meydânı ve Bârûdhâne meydânı ve Vefâ meydânı ve Bâyezîd-i Velî meydânı ve Süleymâniyye meydânı ve Ebü'l-feth meydânı ve Atbâzârı meydânı ve Arabacılar meydânı ve Selîmiyye meydânı ve Kadırga Limanı meydânı ve Şehzâde meydânı ve Yedikulle meydânı ve Vâlide câmi'i meydânı ve Ayasofya meydânı ve Lanka bâğı ve Bucak bâğı ve Lalezâr bâğı. (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Ve Emînönü meydânı {ve Karagümrük meydânı} ve Çardakönü meydânı ve Odunkapusu meydânı {ve Ayazmakapusu meydânı ve Büyük Ayazma iskelesi meydânı} ve Unkapanı meydânı ve Cübbealîkapusu meydânı ve Fenerkapusu meydânı ve Balatkapusu meydânı ve Ebû Ensârîkapusu meydânı {ve Kumkapusu meydânı ve Lankakapusu meydânı ve Lanka Denizi hammâmı ve Samadya meydânı ve Dâvûd Paşakapusu Meydânı}.

Ve İslâmbol hâricinde Silivrikapusu'ndan taşra Süleymân sahrâsı, bir çemenzâr yerde âb-ı hayât aynı ve bir kasr-ı âlîsi var.

Ve mesîregâh-ı Yenikapu tekye-i Mevlevîhânesi. Ve Topkapusu hisâr-pîçesinde temâşâgâh-ı Zağar yaylası, Âl-i Osmân'ın cümle sayd [u] şikâr zağarları anda yaylanır. Yeniçeri ocağından Zağarcıbaşı hâkimdir.

Ve Bayram Paşa bâğı ve Kâsım Ağa bâğı ve Topcular meydânı ve Otakcılar meydânı ve Yâvedûd iskelesi meydânı ve Defterdâr iskelesi meydânı ve Eyyûb haremi ve İdrîs Köşkü meydânı ve Kâğızhâne yolunda Cirid meydânı.

Ve **mesîregâh-ı Alibeğköy** bir çemenzâr vâsi' dere içre kırk evli ve bir câmi'li ve yetmiş seksen dıraht-ı çınâr-ı azîmli gün görmez bir teferrücgâhdır.

Ve **mesîregâh-ı Lâlezâr** Kâğızhâne lâlesi nâmıyla meşhûr olan lâle-i gûnâ-gûn bunda hâsıl olur kim vaktinde bu sahrâya lâle-i rengâreng zeyn olup görenin aklı perîşân olur bir vâdî-i lâlezârdır.

.....(1 satırlık yer boş).....

Andan **mesîregâh-ı Kasr-ı Emîr-âhûr**, nehr-i Kâğızhâne kenârında bir çemenzâr yerde haşeb binâ bir kasr-ı zîbâdır. Âl-i Osmân pâdişâhlarının hussânları bu çerâgâhda çayırladuğu mahalde emîr-i ıstabl bu kasırda sâkin olup pâdişâha bu kasırda ziyâfet edüp iki cevâhir zînli küheylân sâfinâtü'l-ci âd misilli atlar hedâyâ çeküp sâ'ir musâhiblere ve vezîr-i a'zama dahi yelkendiz atlar çeker. Pâdişâhdan ol dahi bir semmûr geyüp behre-mend olup on gulâmın harem-i hâssa ricâ edüp çerâğ eder.

Rub‘-ı meskûnda nazîri yok çınâr-ı azîmler sâyesinde bir teferrücgâhdır kim {Selâtin-i Âl-i Osmân’ın es-sâfinâtü‘l-ciyâd misilli küheylân ve cilfidân ve tureyfî ve ma‘nek ve musâfaha ve mahmûdî ve seylâvî (–) esb-i sabâ-sür‘atlerinin çerâgâhı bir çemenzâr-ı ferah-fezâ zemîn-i sebiz-gûndur kim anda hâsıl olan alef ve tirfil ve yonca ve ayrık ve karafirik ve sarıfirik makûlesi çemen bir diyârda olmaz. Meğer Erzurûm’da Pasin sahrâlarında ve Muş hâmûnunda ve Soğanlı vâdîlerinde ve Bingöl ovalarında ve Van’da ve Salmas ve Tercân tîhlerinde ve deşt-i Kıpçak’da ola. Tâ bu mertebe Kâğızhâne çayırı meşhûr-ı cihân çayırdır. Bir esb-i lâgar-ı şâh [u] gedâ on gün ol çerâgâhda alef yese fîl-i mahmûdî gibi semîn ü cesîm olur}. Andan,

Mesîregâh-ı Tekye-i hâss [u] âmm Kâğızhâne-i cihân-ârâ: Arab u Acem’de Hind ve Yemen ve Habeş seyyâhânları içre meşhûr-ı âfâk bir teferrücgâhdır. Rûm şu‘arâları âb [u] hevâsına şehrengîz etmişlerdir. Karadeniz Boğazı‘na karîb Levend Çiftliği nâm derelerden gelüp cereyân eder bir âb-ı hoş-güvârdır kim cümle câme-şûyân anda varup destâr ve kamîs [ü] serâvîllerin gasl edüp aslâ sâbûn sürmezler. İki kerre gasl edüp beyâz gülberk-i ter-misâl olur gâyet lezîz sudur. Ba‘zı Hind tüccârları metâ‘ın bu Kâğızhâne’ye getirüp birer kerre suya batırdıkları kifâyet eder.

Bu nehrin iki cânibi niçe bin çınâr ve kavak ve bîd-i sernigûnlar ile müzeyyen bir çemenzâr vâdîdir kim giyâhâtında tirfil ve yonca ve ayrık ve levşe(?) makûlesi ve Kâğızhâne çiçeği ve lâlesiyle zeyn olmuş bir çemenzâr-ı koyah ve sâyedâr dırahtları ile müzeyyen bir teferrücgâhdır.

Ve bu nehir içre eğir otu hâsıl olur kim Azak’da ve Kanije gölünde olmaz gâyet nâfi‘ eğir kökü olur.

Ve ta‘tîl günleri niçe bin kayık ve peremeye süvâr olmuş niçe bin pîr [ü] cüvân âşıkân-ı sâdıkân bu câ-yı meserrete gelüp her biri birer gûne cilvelenirler. Ba‘zı cânlar mahbûbları ile mezkûr nehre girüp şinâverlik edüp birbirlerin ***[145b]*** bî-bâk dirâgûş ederler bir nehr-i mahabbetdir. Ammâ iki cânibinde olan dırahtların kökleri su içinde balık ağı şebekesi gibi olup ba‘zı cânların ayağına ol kökler geçüp “Hay deniz mâliki beni tutdu” deyüp havfından gark olur. Gâyet ihtirâz lâzımdır. Anda ise mâlik olmak ihtimâli yokdur. Yine böyle iken niçe bin dilberân mukaşşer bâdâm gül-pembe-misâl vücûd-ı nâzenînlerin nîlgûn ibrîşim fûtalara sarup mâhîler gibi gavvâslık edüp âşıklarına dil-nüvâzlık ederler. Ve herkes cavk cavk olup köşe köşe sâz u söz ile Hüseyin Baykara sohbeti ederler. Ve bu câ-yı sürûrda bir oda acemî oğlanıyla bir acemî çorbacısı hükûmet edüp bârûdhâne üzre hidmet eder.

Der-sitâyiş-i Bârûdhâne: Sene (–) târîhinde bu aynü‘l-hayât kenârında Bâyezîd-i Velî inşâ etmişdir. Ba‘dehu Süleymân Hân kârgîr-binâ edüp üzerini kurşum örtmüşdür. Ammâ kârgîr kubbe değildir.

Cebehâne ocağından bârûdcıbaşısı ve kethudâsı ve çavuşları ve iki yüz neferâtları vardır.

Bu kârhâne içre yüz aded tuç havânlardır kim her biri onar kantâr gelir tuç havânlardır. Ve gûnâ-gûn çarhları vardır kim görmeğe muhtâcdır, takrîr ile fehm olunmaz. Nehir üzre çarhları ve dollâbları vardır. Nehrin bendlerin açup dollâblar deverân etdikce içeride çarhlar dönüp kırkar ellişer vukıyye demir desteler darb edüp havân içre bârûdu döğüp cümle huddâmlar ağaçlar ile havân içini karışdırmadadırlar. *Allâhümme âfinâ*, demir el havâna dokunursa âteş çıkup cümle huddâmları tayr-ı ebâbîl gibi hevâya perrân giderler, bir muhâtara yerdir, temâşâsında dahi hüsn yokdur.

Ve bu çarhlar ve deste-zenlerin tarabından ra‘d-vâr bir sadâ hâsıl olur kim âdemin mağzı lerzân olur. Ammâ ibret-nümâ temâşâgâh-ı serdengeçdidir. Hemân ârif olan gen yakadan temâşâ edüp Kâğızhâne tekyesinde cân sohbeti ede.

Zîrâ bu tekyede niçe bin uşşâkân sâkin olacak soffalar ve dehlîzler ve yetmiş ocak matbah-ı Keykâvûs ve kilar ve yigirmi aded dükkân ve bir furun ve bir kahvehâne ve bir câmi‘ ve bir çâh-ı âb-ı hayât vardır. Ve iki yüz hücre acemî oğlanları hücreleri vardır. Anların mahzenlerinde tekyenin binden mütecâviz sahan ve tencere ve kepçe ve kazgan ve bakır âvânî vardır, murâd edinen yârân beş on gece mihmân olup safâ eder.

{**Der-sitâyiş-i teferrüc-i zergerân**:} Ve bu Kâğızhâne çemenzârında kırk senede bir esnâf-ı zergerân bu fezâya cem‘ olup kânûn-ı kuyumcu Süleymân Hân üzre yigirmi gün yigirmi gece sohbet edüp cemî‘i diyâr-ı Âl-i Osmân kuyumcularından bu teferrüce imdâd edüp üç yüz kîse masrûf olup on iki bin halîfe mezâhib-i gûnâ-gûn sâhib-i post olup revâne olurlar.

Ve bu cem‘iyyet-i kübrâya bizzât Âl-i Osmân pâdişâhı serâperde-i Süleymânîsin kurup geldükde on iki kîse kuyumcubaşıya hedâyâ vermek kânûn-ı Süleymân Hân’dır. Zîrâ Süleymân Hân âlem-i şehzâdeliğinde Tarabefzûn şehrinde Rûm Kostanta’ya şâkir[d] olup zerger olmuş idi. Ba‘dehu anıniçün hilâfetinde Sakkâ çeşmesi kurbünde kuyumcular kârhânesin binâ etmişdir.

Ve kuyumcular halîfelerinden ibtidâ on iki halîfe-i müsta‘id-i pâdişâh-ı azîmü’ş-şânın, sonra şeyhülislâmın, sonra sâ’ir vüzerâ-yı izâmın dest-i şerîflerin bûs edüp ba‘dehu ser-zergerân kuyumcubaşının ve şeyhinin ve nakîbinin ba‘dehu sâ’ir pîrlerin dest-i şerîflerin öpmek kânûn-ı Süleymân Hân’dır.

Ba‘dehu kuyumcubaşı pâdişâha cevâhir ve murassa‘âtlı pîş-tahta ve devât ve raht ve kılıç ve gaddâre misilli hedâyâlar verirler. Ve’l-

hâsıl bu Kâğızhâne vâdîsinde beş altı bin hayme ve hargâh kurulup yigirmi gün âdem deryâsı olup geceleri çerâğân-ı kadir rûzları rûz-ı rûşen olup rûz-ı ıyd-i adhâ olur.

Ve yigirmi senede bir esnâf-ı sarrâcân dahi bunda teferrüc edüp bu dahi teferrüc-i ibret-nümâ olur. Ammâ her sene mâh-ı Şa‘bân’ın gurresinden âhirine dek İslâmbol kavmi Ramazân’a istikbâl ***[146a]*** takrîbiyle bu Kâğızhâne fezâsına haymeler kurup kâmil bir ay şeb-bük nâmıyla zevk u safâ ederler. İşte bu Kâğızhâne böyle bir câ-yı sürûrdur. Ve bu teferrücgâhdan şimâle bin adım,

{**Mesîregâh-ı**} **belîde-i Kâğızhâne**: İki yüz bâğ-ı İremli hâne-i müselmândır. (–) dâyesi (–) Hâtûn’un bir câmi‘i var, kıble kapusu üzre târîhi:

.....(1 satırlık yer boş).....

Bir latîf hammâmı ve yigirmi aded dükkânı var. Ammâ kefere zamânı bunda kâğız işleyecek bir azîm kârgîr kubbeler ile mebnî kâğızhânesi var, su dollâbları yeri var kim Dâye Hâtûn câmi‘i altından suyu ubûr edermiş. Ammâ hâlâ bu kâğızhâne harâbdır. Lâkin sehel bahâne ile amâr olup bârûdhâne olmak mümkindir.

Ve bu mahalde nehr-i zülâlin tarafeyninde tâ haşeb cisre varınca çınâr-ı müntehâlar var kim Hudâ âlimdir, her biri eflâke ser çeküp herbirinin şu‘beleri üzre niçe yüz bin balıkcıl kuşları âşiyân edüp başlarındaki cığaların düneklerine bırağup Emîrgûneoğlu bâğçesi üstâdı alur. Ve bu belîdenin garbî cânibinde,

Tekye-i âteş-perest-i Hindûyân: Bir çemenzâr soffalı ve bir kaç bîd-i sernigûn dırahtlı küçük tekyedir. İslâmbol’da ve etrâfında bir Hindû mürd olsa bunda getirüp âteşe yakarlar. Hakîr üç kerre vâkıf oldum. Ammâ Kâğızhâne cisri başında olan,

Tekye-i Kalenderhâne-i Hindiyân: Cümle müselmânândır. {Sultân} İbrâhîm Hân, İbrâhîm-i Edhem gibi sâhib-i tâc olduğuna nazar etmeyüp bu Hindî tekyesinde fukarâlar ile ta‘âm tenâvül etmişdir. Ve yine bu Kâğızhâne köyünde,

Mesîregâh-ı Bâğçe-i Emîrgûne: Sene (–) târîhinde Murâd Hân-ı Râbi‘ Revân’ı feth edüp Revân hânı olan Mîrgûne Yûsuf Hân’ı İslâmbol’a getirüp bu câ-yı çemenzârda bu bâğçeyi inşâ edüp Mîrgûne Hân’a ihsân eyledi. İbrâhîm Hân cülûsunda Kara Mustafâ Paşa-yı âkıbet-endîş Mîrgûne Hân’ın Acem’e firâr etmesin ihtimâl edüp Mîrgûne Hân’ı katl edüp bu bâğçe pâdişâhlara mahsûs oldu. Ammâ cümle binâsı tarz-ı Acem üzre tarh olunup cânib-i erba‘a dîvârı billûr câmlı hammâmı var kim taşrasında gülistân içre andelîblerin âşiyânında pîçelerine gıdâ verdiği nümâyândır. Bu bâğın taşrasında niçe bin dırahtlar sâyesinde cümle uşşâkân cilvelenüp kesb-i tarâvet ederler. Ve,

Mesîregâh-ı Cendereci köyü: Sâhib-i inşâ Cenderecizâde, bu belîdede hâsıl olmağile Cendereci köyü derler. İki yüz hâneli ve bir câmi‘li ve bir hammâmlı ve niçe yüz çınâr-ı azîmli sâyedâr bir çemenzâr, âb [u] hevâsı latîf teferrücgâh yerdir. Andan,

Teferrücgâh-ı Çaybaşı: Bu şehir ve Kâğızhâne köyü nehirleri cereyân ederek Eyyûb ile Südlüce kasabası mâbeyninde İslâmbol halîcine munsab olur âb-ı zülâldir. Ammâ bu merkûm Çaybaşı Kâğızhâne nehrinin başıdır. Gâyet lezîz âb-ı rakîkdir. {Ammâ lodos hevâda Mîrâhûr Köşkü dibinde deryâ karışup sehel şorca nehir olur, Alî Beğ nehri kezâlik böylecedir}.

Bu mahalde niçe çemenzâr soffalar vardır, mahfîce sohbet murâd edinen ehl-i ırz tâ’ifesi atlar ve arabalar ile {gelüp} bundaki dırahtlar sâyesinde ayş [u] nûş ederler. Ve,

Mesîregâh-ı Su Kemerleri: Sene (–) târîhinde Süleymân Hân on bin kîse harc edüp bu mahalden İslâmbol’a bin bir göz cisrler ile âb-ı nâbdan nişân verir su getirmişdir kim hakkâ bu binâlar kâr-ı dîv-i Süleymân’dır kim makdûr-ı beşer değildir. Ba‘zı kemerler bir dağdan bir dağ mâbeyninde vâkı‘ olup üçer kat eflâke ser çekmiş kehkeşân-âsâ kemerlerdir kim vâcibü‘s-seyrdir. Buna karîb,

Teferrücgâh-ı Sultân Osmân havzı: Aşren fe‘aşr bir havz-ı azîmdir. Anda cümle dağ u râğ u bâğ ve dere ve depelerden âb-ı hayâtlar cem‘ olup bu havzdan kemerlere tevzî‘ olur.

Ve bu havuzlara ve kemerlere nigâhbân üç pâre ma‘mûr kurâlar vardır kim seyl-i rahmet dağlardan hâr [ü] hâşâk getirüp havza idhâl etdikde ol kurâ halkı tathîr edüp kavs-ı kuzah-misâl kemerleri {dahi} tathîr ederler. Bu kemerin cânib-i erba‘asında ma‘mûr [u] âbâdân korular vardır. Cümle uşşâkân anda zevk [u] safâ ederler. Bir acâyib ü garâyib hıyâbânlardır kim medhinde lisân kâsırdır.

{**Evsâf-ı Tetimme-i Su Kemerleri**: Evvelâ Uzun Kemerler ve Mu‘allak Kemerler ve Güzelce Kemerler ve Müderrisköy kemerleri ve Kovuk Kemerler, bunlar İslâmbol’un cânib-i garbîsinde bir konak tavîl menzildir.

Evvelâ Uzun Kemerler’in kaddi yigirmi zirâ‘dır, tûlu bin iki yüz yigirmi zirâ‘dır.

Kovuk Kemerler’in kaddi yetmiş zirâ‘-ı melikidir.

Ve Güzelce Kemerler bir kaç serâmed kemerlerdir kim adedi ma‘lûmum değildir.

Ve Mu‘allak Kemerler üç tabakadır kim biri biri üzre üç kat tâk-ı kisrâlardır. Evvel tabakası kehrîz-misâldir kim içinde atlı âdem mızrağıyla girse mümkündür kaddi kâmil altmış beş zirâ‘-ı âlîdir, temeli

kâmil on sekiz zirâ‘dır.

Ve Müderrisköy kemerleri dahi altmış zirâ‘dır. Ammâ ne kadar kemerlerdir ma‘lûmum değildir. Bu kemerlerin temelleri Galata kullesi kadar derindir.

Bu kemerlerin ihrâcâtına dörd yüz kerre yüz bin ve iki yüz bin altmış üç bin sikke-i hasene ve her sikkesi altmış akçe hisâbı üzre akçe-i hâlis harc olmuşdur}. ***[146b]*** Ve,

Mesîregâh-ı Istıranca dağları: Bir ucu Alman dağlarında nihâyet bulur çengelistândır. Bunda yeniçeri ocağından bir oda yeniçeri avcıları vardır, âsitâne-i Bektaşiyân’dır. Cümle huddâmları her hidmete cân ve baş ile hizmet ederler ulu âsitânedir. Bunlar pâdişâh içün sığın ve karaca ve tablalı avlayup pasdırma ederler. Ve Karadeniz Boğazın hıfz [u] hırâset ederler.

Ve İslâmbol’dan firâr eden kul ve karavaşları kayd [u] bend edüp sâhibi çıkarsa müjdesin alup verirler. Eğer firâr eden kulda mâl [u] erzâk var ise mâlın alup anı dahi âdem pasdırması edüp yere gömüp dil çıkarmazlar. Ve eğer mahbûb u mahbûbe ise dağlarda pinhân edüp niçe zamân her işe kullanırlar. Ammâ bu dağlara herkes gidemeyüp bir hayli hayyâl atlılar gidüp teferrüc ederler. Ve bu mahalde,

Mesîregâh-ı mandıra-i Selîm Hân: Selîm-i Evvel Mısır’ı feth etdükde Mısır’dan fîl kadar beledî sarı ve kırmızı ve dargıl ve gûnâ-gûn alaca sığırlar getirüp bu dağda komuşdur. Hâlâ Yeni Sarây’da odun çeken araba sığırları anlardandır. Niçe bin sığır olmuşdur, bunlara huddâm acemîler odalarından bir oda, iki yüz oğlan odabaşıları ile hidmet ederler. Ve her sığır sürüsünün beşer onar samsonları vardır kim her biri birer arslana benzer köpeklerdir. Ve her sığırın birer ismi vardır. Her biri kırkar ellişer vukıyye süd verir.

Bu âsitânede dahi müsâfirîne gâyet ri‘âyet ederler, ammâ gâfil gitmemek gerek. Zîrâ bunlar acemî aşkıyâlarıdır ve kaçkın köle sayd edüp Karadeniz sâhilinde Urus gelirse şikâr alırlar, şehbâz ü fetâ yiğitlerdir. Andan,

Saydgâh-ı Terkoz gölü: Şâhin balaban ile gölden kaz ve ördek sayd olunur.

Ve mesîregâh-ı karye-i Kiteli ve teferrücgâh-ı karye-i Baklalı ve mesîregâh-ı karye-i Türk eşe.

Ve’l-hâsıl bu İslâmbol’un cânib-i garbîsinde yetmiş pâre ma‘mûr [u] âbâdân ormanlı ve avgâhlı ve bâğlı ve bâğçeli kurâlar var kim her biri birer kasaba-misâl câmi‘li ve hammâmlı ve esvâk-ı muhtasarlı belîdelerin her biri birer atlı yatağı mesîregâhlardır. Ammâ

Mesîregâh-ı Çekmece gölleri: İslâmbol’da bî-kayd olan yârânlar

kayıklar ile bu Çekmece göllerine gelüp pisi balığı şikâr edüp ter ü tâze iken tereyağıyla pişirüp tenâvül ederler. Rub‘-ı meskûnda bu balığın nazîri yokdur kim aslâ balık râyihası yokdur. Bir yassı ve müdevver ve beyâz küçük balıkdır. Ancak birer vukıyye gelir mâ’ide-i Rabbi’l-İzzetdir. Ammâ az olur.

Ve bu Çekmece göllerinde morina balığı dahi beş on yılda ya bir dâne ya iki dâne çıkar. Ammâ bu morina balığı nehr-i Tuna’ya mahsûsdur. Bunda çıkmasının aslı oldur kim kaçan Yanko ibn Madyan, Hazret-i Süleymân’dan sonra İslâmbol’u binâ etdükde karındaşı Yanvan Kıral Tuna suyun İslâmbol’a getirmeğe ta‘ahhüd edüp ahdine vefâ edüp Tuna Demirkapusundan ve Tahtalı nâm mahalden Tuna’yı kırk yılda İslâmbol kurbünde Azatlı köyü‘ne dek getirüp Yanko’ya Yanvan,

“İşte bürâder Tuna’yı avret gibi saçından sürüyüp getirdim” dedikde bi-emrillâh Tuna cûş [u] hurûşa gelüp avdet edüp Kırkkilisa şehri kurbünde Bunarhisâr ve Yenehisâr ve bu Çekmece göllerinde zâhir olur. Anıniçün ba‘zı zamân bu morina balığı küçük iken gelüp Çekmece gölünde tarâvet kesb edüp kâhîce zâhir olur. Ve,

Mesîregâh-ı Okmeydânı: {Bu Okmeydânı‘nda istiskâ du‘âsıyçün bir kârgîr soffa üzre bir mermer minber vardır, Sultân Murâd-ı Râbi‘ binâsıdır. Ve bir tîr-endâz tekyesi vardır, cümle ehl-i hıref anda teferrüc eder. Bâlâda târîhiyle evsâfı mastûrdur. Bu meydânın ve bu tekye-i kemândârânın zâbiti yeniçeri ocağından ta‘lîmhânecibaşıdır. Bir oda yeniçeriler ile hıfz [u] hırâset edüp bir âdem bu sahrâda koyun otlatsa ve fısk etse hakkından gelir. Bir hâkimi dahi atcıbaşıdır. Nişân yerinden ok serîka edeni yay kirişiyle salb etmeleriyçün Ebü‘l-feth’den ve Bâyezîd Hân’dan hatt-ı şerîfleri vardır.

Bu tekyede selef pehlivânlarının niçe bin darbları ve yayları ve pesendîde hünerleri Hazîne odasında maslûbdur.

Ve bu arsada niçe bin sütûn-ı müntehâ nişânlar vardır. Cümleden Kara Sücâh ve Şücâ‘ ve Mısır dîvdârı ve Kara Lenduhâ ve Kara Timur menzilleri a‘lâdır. Ve yıldız rûzgârıyla Tozkoparan amûdunda beyt:

Sâhibü‘l-menzili fi’l-meydân

Ellezî men ismuhu Tozkoparan.

tahrîr olmuş. Ve Hattât Şeyh ve Bakraçlı, bunlar menzileyne meğer Sultân Murâd-ı Râbi‘ ermişdir, müntehâ menzillerdir kim makdûr-ı beşer değildir kim cümle (–) gezdir.

Ve pâdişâhlar bu meydânda çetr-i mullamma‘ların kurup cümle pehlivânların âsârların seyr [ü] temâşâ ederler kim ibret-nümâ makdûr-ı beşer olmayan temâşâ-yı garîbeler vardır.Ve selef pehlivânlarının okun atup yayın yasanların cümlesi bu tekye önünde medfûnlardır kim

mısra‘:

Yatırlar yerde pest olmuş ne tîğ u ne kemer peydâ.

mazmûnunca netîce-i kâr, âhir-i kârları ka‘r-ı zemînde dükkânçe-i lahd içre lisân-ı hâlile Fâtiha cer ederler. Cümle pîrân-ı kemândârânlar rûhıyiçün Fâtiha}.

Bir kaç kerre vasf olunmuşdur. Ve bu mahalde yetmiş aded teferrücgâhlar Karadeniz Boğazı‘na varınca medh olunmuşdur. Ammâ Anatolu cânibinde,

Mesîregâh-ı Akbaba Sultân: Beyâz kiraz mevsiminde ve kestâne mevsiminde Beğkoz iskelesinden niçe bin araba ihvân-ı bâ-safâ ehl [ü] iyâlleri ve zahâyirleri ile Akbaba köyüne gidüp iki üç ay kestâne faslın ederler. Kayık ile İslâmbol’dan bir günlük mesâfedir. Mezkûr Akbaba köyü yüz hâneli ve bir cevâhir mihrâblı câmi‘ ve yigirmi aded dükkânlı ve bir hammâmı, havzlı ma‘mûr kurâdır. Akbaba tekyesi, âbâdân tekyedir. Ba‘zı yârân anda meks eder. Ba‘zı cânlar haymeleri ile meks edüp sohbet eder.

Ziyâret-i Akbaba Sultân, tarîk-i (–) dendir.

Mesîregâh-ı Âl-i Bahâdır, mesîregâh-ı Dereseki ve teferrücgâh-ı Âlemtağı, (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) ***[147a]***

Netîce-i merâm bu bâlâda tahrîr olunan teferrücgâh merâmları ve bâğçe-i selâtînleri ve a‘yân [u] eşrâf ve vüz[er]â yalıların âb [u] hevâları ve tarz [u] tarh binâları ve ibret-nümâ kâ‘alarıyla cümle evsâfların manzûrumuz olduğu üzre tahrîr eylesek bir tomar-ı dırâz olur. Ammâ hamd-i Hudâ bu abd-i za‘îfin akl-ı kâsırı üzre alâ kadri’l-imkân Belde-i Tayyibe’nin ibret-nümâ âsârları ve bânîleri ve fâtihleri ve cümle meşhûr imâretleri ve sâ’ir hayrât [u] hasenâtları ve kânûn-ı Âl-i Osmâniyânı ve vüzerâ ve vükelâ ve ulemâları ve arz-ı beledi ve âb [u] hevâsı ve cümle meşhûr ziyâretleri tahrîr olunup ancak mahmiyye-i imâret-i Kostantıniyye içre şehre ziynet veren cemî‘i dekâkîn ve ehl-i hıref, sâhib-i sanâyi‘ât kalmış idi.

İnşâ’allâhu Ta‘âlâ ma‘lûmumuz olduğu mertebe cemî‘i ehl-i hıref, kânûn-ı Süleymân Hân üzre pîr-perverleri ile ve pîrleri kankı diyârda medfûn olduğuyla ve cümle esnâf ne kadar dükkândır ve ne kadar yüz bin kavm askerdir anı beyân eder.

İki yüz altmış sekizinci fasıl-ı azîm
Bu dünyâda nazîri olmayan İslâmbol içre [94] hadîs-i şerîfi mazmûnu üzre ne kadar tüccâr ve neccâr-ı berr [u] bihâr ve ne mikdâr erbâb-ı ma‘ârif-i sâhib-i kâr ve ne kadar bî-kâr-ı ehl-i mekkâr ve ne kadar bin dekâkîn ve ne kadar yüz bin ehl-i şugl-ı gûnâ-gûn vardır anların hübût-ı {Âdem’den berü pîrlerin ve Fütüvvetnâme-i Muhammedî üzre Ashâb-ı güzînden pîş-kadem perverlerin ve ahd [ü] bî‘at-nâmelerin beyân eder}

Evvelâ Cenâb-ı İzzet, eşref-i mahlûk olan benî âdemi halk edüp

civârına lâyık edüp Cennet-i me’vâsına kodu. Ba‘dehu Cenâb-ı Bârî‘nin [i]râdet-i ezelîsi bu imiş kim edîm-i arzı hâtemü‘l-enbiyâsı olun Resûlü‘s-sakaleyn ve Nebiyyü‘l-haremeyn ol mefhar-i mevcûdât ve ol Muhammedü‘z-zâd hazretlerin rû-yı zemîne getirüp ümmetiyle dünyâyı müzeyyen etmeğiçün civârından dâne-i gendüm bahânesiyle Hazret-i Âdem-i Safîyi zemîne getirüp ecel-i müsammâsı nihâyetine dek Âdem-i Safîye kût-i lâ-yemût içün dihkânî kârın ya‘nî ekincilik etmeği ve buğday ekmeği yemeği Cibrîl-i Emîn vâsıtasıyla Âdem Nebî‘ye ekincilik ta‘lîm etdi. İbtidâ rû-yı arzda Hazret-i Âdem ekincilik etdi. Ba‘dehu Cenâb-ı Bârî sâ’ir enbiyâya dahi birer kâr fermân eyledi, anı bildir[ir].

Evsâf-ı sanâyi‘-i meşâhîr-i enbiyâ-i izâm: Evvelâ tahrîr olunduğu üzre Hazret-i Âdem ekinci.

Ve Hazret-i Şîs gazzâz ve cüllâh idi.

Ve Hazret-i İdrîs {terzi ve} yazıcı idi.

Ve Hazret-i Nûh neccâr idi.

Ve Hazret-i Hûd tüccâr idi.

Ve Hazret-i Sâlih şütürbân idi.

Ve Hazret-i İbrâhîm Haleb’de südcü idi, ba‘dehu emr-i Hak ile Ka‘be’yi yapmağa me’mûr olup bennâ oldu.

Ve Hazret-i İsmâ‘îl, kannâs ya‘nî avcı idi.

Ve Hazret-i İshâk a‘mâ olmazdan evvel çoban idi.

Ve Hazret-i Ya‘kûb, ehl-i vera‘ idi.

Ve Hazret-i Yûsuf zindânda subh [u] mesâyı bilmek içün sâ‘atci ba‘dehu melik idi.

Ve Hazret-i Eyyûb sâbır idi.

Ve Hazret-i Şu‘ayb amyâ âbid idi.

Ve Hazret-i Mûsâ râ‘î idi.

Ve Hazret-i Hârûn vezîr idi.

Ve Hazret-i Zülküfl habbâz ya‘nî ekmekci idi.

Ve Hazret-i Cercîs şeyh idi.

Ve Hazret-i Lût müverrih-i âlem idi.

Ve Hazret-i Kaffâh bâğbân idi.

Ve Hazret-i Üzeyr hammâr idi.

Ve Hazret-i Şemûyil yetmiş enbiyâya musâhib idi.

Ve Hazret-i İşmû’îl tercümân idi.

Ve Hazret-i İlyâs nessâc ya‘nî cüllâh idi.

Ve Hazret-i Dâvûd zerrâh ya‘nî ceng âleti içün cebe yapardı.

Ve Hazret-i Süleymân hurmâ yaprağından zenbîl-bâf ve halîfe-i emîn idi.

Ve Hazret-i Zekeriyyâ zâhid idi.

Ve Hazret-i Yahyâ meşâyih idi.

Ve Hazret-i Ermiyâ cerrâh idi.

Ve Hazret-i Dânyâl remmâl idi.

Ve Hazret-i Lokmân hekîm idi.

Ve Hazret-i Yûnus sayyâd-ı mâhî idi.

Ve Hazret-i Îsâ seyyâh-ı âlem mücerred idi.

{Ve altı yüz yıldan sonra} Hazret-i Hâtemü‘l-Enbiyâ Muhammedü‘l-Mustafâ {gelüp Hadîce-i Kübrâ‘nın mâlıyla Şâm kurbünde Busrâ şehrine ve gayrı belîdelere varup ticâret ederlerdi. Ve} mücâhidün fî-sebîlillâh idi kim âye[t]: [95] emrine teba‘iyyeten gazâ ederdi. Bizzât kendüleri yigirmi sekiz gazâ etmişlerdir.

Bu bâlâdâ tahrîr olunan peygamberlerin her biri fermân-ı Rabbi’l-İzzet ile birer ma‘rifetleri var idi kim cümlesine Hazret-i Cibrîl-i Emîn ta‘lîm edüp cümle benî âdeme anlardan ma‘rifet şâyi‘ olup her bir enbiyâ bir ma‘rifete pîr olmuşdu. Ve her peygamber mu‘cize ile niçe yüz san‘at ızhâr etmişlerdir.

Ammâ Hazret-i Resûl-i Kibriyâ Muhammedü‘l-Mustafâ‘nın zamân-ı sa‘âdetlerinde cihâna velvele verüp Ashâb-ı kirâmdan ve Muhâcirîn [u] Ensârdan ve erbâb-ı soffadan cümle altı kerre yüz bin Sahâbe-i kirâma mâlik olup cemî‘i milele bîm u ru‘b düşüp asker-i deryâ-misâl ile taraf taraf fütûhâtlardan sonra ümmet-i Muhammed revnak ***[147b]*** bulup gûnâ-gûn âyîn ve kânûnlar icrâ edüp cemî‘i ehl-i sanâyi‘e birer pîr [ü] pîş-kadem etmeği sa‘âdetle icrâ etdiler.

Hâzâ Fütüvvetnâme-i Hazret-i Resûl bi-emri Hudâ-yı Rabbi’l-İzzet bâ-vâsıta-i Hazret-i Cibrîl-i Emîn ve meşveret-i Çâr-yâr-ı güzîn
Rıdvânullâhi aleyhim ecma‘în.

İhvân-ı bâ-safâya şöyle ma‘lûm ola kim Hazret-i Risâlet-penâh elli bir yaşında iken Mi‘râc-ı berîni Mekke’de Ümmühânî hânesinde {Cenâb-ı Hak tarafından da‘vet} olup sa‘âdetle Kudüs-i şerîfe kadem basdıkları dem Hazret-i İzzetden Cibrîl-i Emîn Refref nâm bir cennet burağı getirüp Hazret-i Risâlet ile Hazret-i Cibrîl el dutuşup karındaş olup Cibrîl-i Emîn eydir:

“Yâ Resûlallâh Rabbin sana selâm etdi, Burak’a binüp ve bu cennet harîri şeddi kemerine kuşanup hicâbımdan mestûr olup benim arş [u]

kürsüm ve levh [u] kalemim ve (–) kat cennetim ve on sekiz bin âlemim seyr eyleyüp cemâlim müşâhede etsün” deyü Cenâb-ı İzzetden selâm getirüp Hazret’in mübârek kemerine bir şed kuşatdı kim peştemâl-misâl bir cennet harîri idi. Anıniçün cemî‘i ehl-i sanâyi‘ bellerine birer şed peştemâl kuşanırlar. Anıniçün mestûr olup her şebde mükemmel olur.

Ba‘dehu Hazret-i Risâlet-penâh cümle siğerde tahrîr olunduğu üzre leyle-i Mi‘râc-ı Nebî‘de on sekiz bin âlemi temâşâ edüp [96] mertebesine varup Cenâb-ı Bârî‘nin cemâlin müşâhede edüp binbir kelimât etdi. *Kâbe kavseyn* oldur kim bir yayın iki başı mâbeyni kadar ola. Ve esahh-ı kavl *kâbe kavseyn* iki kaş mâbeyni kadar. Hazret-i Risâlet, Cenâb-ı Bârî‘ye karîb olup ba‘zılar yetmiş bin kelimât etdi derler. Yine ol gece hânesine gelüp câme-hâbın ıssı buldular.

Bu mu‘cize-i Resûl-i Ekrem dâstân-ı dostân oldukdan sonra Hazret-i Risâlet Mekke münkirleri ile hüsn-i zindegânî edemeyüp âhir ol *Rahmeten li’l-âlemîn* terk-i vatan-ı aslî edüp muhâcirînler ile ma‘an emr-i Rabbi’l-İzzet ile Medîne’ye hicret edüp on sene Medîne’de mutavattın olduklarında ikinci senede sıyâm farz ve kıble Kudüs’den Mekke’ye tahvîl olunup ol sene ehl-i tarîk olmağiçün Hazret-i Ebûbekir es-Sıddîk, Hazret-i Risâlet’den cihâz-ı fakrı kabûl eyleyüp bî‘at etdükde tarîk-i Nakşıbend ser-çeşmesi oldu. Andan Hazret-i Ömer şed bağlayup bî‘at edüp ser-çeşme-i (–) sipâh-ı azebân oldu. Andan Hazret-i Osmân bî‘at edüp tarîk-i Vâhidî pîşvâsı oldu. Andan Hazret-i Alî bî‘at edüp ser-çeşme-i imâmân-ı tarîk-i Halvetî oldu.

Ve bu çâr-yâra bî‘at verirken dest ber-dest olup âye[t]: [97] âyetin tilâvet {edüp} Çâr-yâr-ı güzîn dest-bûs edüp dörd vezîr makâmında sâhib-i seccâde ve sâhib-i şed oldular.

Bî‘at oldur kim, ahd [ü] peymândır ve tarîkdir ve şeddir ve şedd-i imâmedir ve kemerindeki setr peştemâlidir ve tarîk-deş îmân kardaşlığıdır. Her kim sâhib-i ahd ve sâhib-i şed değildir, ol sâhib-i tarîk değildir. Eğer sorsalar:

“Ahd kimden kaldı?”

Cevâb oldur kim üç mürselden kaldı. Evvel Âdem Peygamber’den kaldı kim emr-i Hak ile buğday dânesinden tenâvül etmemeğe ahd etdi. Ahdi sıdı civâr-ı Rahmetden dûr oldu.

İkinci ahd Hazret-i İbrâhîm’indir. Emr-i Hak ile Ka‘be’yi yapmağa ahd edüp ahde vefâ etdüğiyçün Halîlullâh oldu.

Üçüncü ahd Hazret-i Muhammed’indir kim ibtidâ çâr-yâr-ı güzîne ahd [ü] mîsâk verdi.

Ammâ şedd-i mükemmel ondur.

Şedd-i evvel kaçan Âdem Safî cennetden çıkduğu mahalde cümle

melâ’ikelerden ve Hak’dan hicâb edüp avret yerine incîr yaprağın koyup kendüyi setr edüp şedd etdi.

İkinci şed, İbrâhîm Nebî, Ka‘be’yi binâ ederken şed kuşandı.

Üçüncü şed Hazret-i Nûh Necî, gemi binâ ederken kuşandı.

Dördüncü şed Leyle-i Mi‘râc’da Hazret-i Risâlet kuşandı.

Beşinci şed Ebûbekir es-Sıddîk, altıncı şed Hazret-i Ömer, yedinci şed Hazret-i Osmân, sekizinci şed Hazret-i Alî, tokuzuncu şed Hazret-i Hamza, onuncu şed Hâlid ibn Velîd kuşandı.

Ve Hazret-i Risâlet’den bunlar me’zûn olup sâhib-i seccâde ve pîr-perver oldular.

Hazret-i Alî dahi Hazret-i Risâlet’in huzûrunda izn-i şerîfleriyle Selmân-ı Fârisî‘ye ve Amr-ı Ümeyye-i Zamîrî‘ye ve mü’ezzinler pîri Bilâl-i Habeşî‘ye {ve niçe kimesnelere dahi} kuşadup Hazret-i Alî‘den cihâz-ı fakrı kabûl etdiler. ***[148a]***

Ve Selmân-ı Fâris hazretleri Hazret-i Resûl huzûrunda (–) yedi kimesne kuşadup anlar dahi sâhib-i pîşvâ oldular.

Ve eğer sorsalar:

“Şeddin ma‘nâsı nedir?” diyeler kim,

“Şeytân-ı nefs ile dâ’imâ mücâhede edüp şeytânın vesvesesine muhâlefet edüp fesâd etmemekdir.” Ve sorsalar:

“Tarîk karındaşı demek ve ibtidâ karındaş dutmak kimden kaldı?” Cevâb:

“Hazret-i Âdem, Hazret-i Cibrîl ile ibtidâ karındaş oldu. İkinci İbrâhîm Nebî ile Cibrîl’den kaldı. Üçüncü Hazret-i Muhammed Gadîr Hum gününde Hazret-i Alî ile karındaş oldu. Dördüncü, gâr gününde Hazret-i Resûl Ebûbekir es-Sıddîk ile kardaş oldu.” Ve sorsalar kim:

“Sâhib-i tarîkler mâbeyninde cem‘iyyet günleri helvâ ve cefne ve tike ve şed nedir?” deseler. Cevâb:

“Cebrâ’îl aleyhi’s-selâm Hazret-i Âdem’e cennetde musâhabet eden melâ’ike-i mukarrebînlerden hedâyâ getirdi. Evvel ol helvâ ve cefne ve tike ve şed idi. Ammâ Cibrîl-i Emîn’in hedâyâsı yufka levaşe ekmeği ve buğday idi. Ve cennetden Hazret-i Âdem’e musâhabet etmesiyçün tûtî ve kumru kuşları getirdi. Ve Hazret-i Havvâ‘ya kırlangıç ve güvercin ve tavuk kuşları getirdi ana sened derler. Ve kırlangıç kuşları Havvâ‘nın yanından tayerân edüp âlemi geşt [ü] güzâr ederek Hindistân’da cezîre-i Serendîl’de Hazret-i Âdem’i bulup Âdem’in sakalı telinden bir kaç kıl alup Cidde’de Havvâ‘ya getirdi. Havva’nın geysûları telinden Serendîl’de Âdem’e götürüp Havvâ ve Âdem birbirleriyle buluşmağa kırlankıç vâsıta

olup Havvâ ve Âdem şehr-i Zilhicce'nin onuncu gününde Cebel-i Arafât'da görüşüp öpüşüp mücâma'at etdikleriyçün Cebel-i Arafa derler. Anıniçün hâlâ kırlankıç Âdem ile hem-civârdır."

Bu su'âllere cevâb-ı şâfî veren kimesneler kemer-beste ve miyân-beste ve sâhib-i tarîk olur. Ve eğer sorsalar:

"Dörd kapu selâmı nedir?" Cevâb oldur kim:

"Şerî'at ve tarîkat ve hakîkat ve ma'rifetdir".

"Ahkâmları nedir?" deseler,

"Şerî'at zâhiren ve bâtınen şer'-i Resûl-i mübîne tâbi' olmakdır. Tarîkat mezheb [u] dîn [u] îmânın bilüp müslim olmakdır. Hakîkat cemî'i mâsivallâhdan müberrâ olmakdır. Ma'rifet, ma'rifetullâhdır kim hadîs: [98] mazmûnu üzre kendü nefsinde eksikliğin bilmek, Allâh'ı bilmekdir. *Vallâhu a'lem bi's-savâb.*

Bu sû'alleri bilen sâhib-i ayâr ve sâhib-i seccâde olmağa liyâkata hâsıl edüp ana miyân-beste pîr derler, cümle ehl-i tarîka ve ehl-i san'ata ser-çeşme olur. Ammâ fi'li kavline ve kavli fi'line muvâfık olup her menâhîden müberrâ olup ma'sûm [u] pâk gerekdir kim muktedâ-yı nâs ola. Herşeyden arı olmazsa nikâbeti ve meşîhatı ve imâmeti câ'iz değildir.

İmâm Ca'fer-i Sâdık hırkayı beyân etdi. Evvelâ,

"Hırka-i fakr nedir?" diyenlere cevâb,

"Hırkanın îmânı ve kıblesi ve gasli ve arılığı ve bağlaması ve kilidi ve içerisi ve taşrası ve yakası ve kemâli nedir diyenler bu on su'âle cevâb, ol hırkanın îmânı settârlıkdır ve kıblesi pîrdir ve gasli terk-i mâsivâdır ve namâzı arılıkdır ve farzı terk-i ârzûdur ve cânı irâdetdir ve kilidi tekbîrdir ve kemâli herşeyde toğrulukdur ve yenleri dervîşlik hâsıl etmekdir ve taşrası müşâhededir ve içerüsi nûrdur ve yakası râzdır." Ve sorsalar:

"İbtidâ hırka kimden kaldı?" Cevâb:

"Hazret-i Âdem'e Cenâb-ı Bârî nefh-ı rûh etdikden sonra Cibrîl-i Emîn ile tâc ve hulle gönderüp civârına da'vet edüp huzûr-ı Hakka hırka ile mestûr vardı. Ve yedi yüz yıl, bir rivâyetde âhiret günüyle yedi gün, ürd-i behiştde sâkin olup zemîne nüzûl ederken incîr yaprağı üzre şed bağlayup ba'dehu Şîs Nebî bez dokuyup hırka edüp geymek Âdem Nebî'den kaldı. Anıniçün cümle evliyâ ve enbiyâ lokma ve hırkaya muhtâcdır. Ammâ Arabistân ve Berberistân ve Fûncistân'da lâ-yu'ad benî âdem hırkaya muhtâc olmayup ancak lokmaya muhtâcdır, zîrâ ac u zâcdır. İmâm Ca'fer buyurur, hırkanın eteği şerî'atdır, tarîkatı hakîkatdır, yakasında yâ Sabûr ve yâ Şekûr ve yâ Kerîm ve yâ Rahîm yazılmışdır ve dahi eteğinde yâ Vâhid ve yâ Ahad ve yâ Ferd ve yâ Samed yazılmışdır

ve bedeninde yâ Vâsi‘ ve yâ Halîm ve yâ Karîb ve yâ Mücîbü‘s-sâ’ilîn yazılmışdır. Ve hırkanın ma‘nâsı ârifler nişânıdır kim mahzen-i esrâr-ı Hudâ‘dır.”

Ve eğer sorsalar:

“Hırka ne yer?” Cevâb:

“Sûzen-i ciğer-sûz yer ya‘nî derûnu dâ’imâ âh [u] enîn yanıklığı yer” deseler

“Ne örtünür?”

“Tevekkül-i Hak örtünür” demek gerekdir. Ve sorsalar:

“Hırkanın erkeği ve dişisi nedir?” Cevâb:

“Erkeği tahâretdir ve dişisi pîr huzûruna pâk varmakdır.”

Ve hırkanın ***[148b]*** alâmeti sâhib-i sülûk olan ehl-i sünnet ve’l-cemâ‘at kimesnelerin geydüği hırkalar, [99] hadîs[i] üzre yenlerin kısa eylemekdir kim elimi alâyık-ı dünyâdan çekdim, demekdir.

Ve eteğin kısa eylemek, ayağım dünyâdan ve harâmdan çekdim demek alâmetidir.

Ve pâre pâre yamalı hırka peşmîne geymek dilrîşlik ve ihtişâmdan geçdim demek alâmetidir.

Ve niçe yüz bin nigendelü Edhemî hırkası geyüp nemed-pûş olmak îmân ve İslâm ve i‘tikâd ve mezhebde habl-i metîne yapışdım demekdir.

Ve hırka aslında Resûl-i Mübîn’den kalmışdır. Leyle-i Mi‘râc’da Hazret-i Risâlet bir ak incüden bir hücre görüp su’âl etdükde Cibrîl-i Emîn cevâb veremedikde derhâl Cenâb-ı İzzet’den hitâb gelüp,

“Yâ Cibrîl ol kasrı açup içinde olan hulleyi Habîbime geyirüp başına tâc-ı Nübüvveti geyir” diye nidâ gelince Cibrîl, fermân-ı Rabbi’l-İzzet ile Resûl-i Kibriyâ‘ya tâcı ve hulleyi geydirüp huzûr-ı Rabbi’l-Bârî‘ye varup bilâ-vâsıta yetmiş bin kelimât etdi. Ba‘de’l-mi‘râc Resûl hânesine gelüp ol hulle ve imâmeyi cemî‘i Sahâbe-i kirâm huzûrlarında Hazret-i Alî‘ye geydirdi. Andan Ebâ Bekir’e ve Ömer’e ve Osmân’a teberrüken geydirüp yine mübârek vücûdlarına geydi. Bir gün yine ol hırkayı Alî‘ye ve İmâm Hasan’a ve İmâm Hüseyin’e ve Fâtımatü‘z-Zehrâ‘ya geydirdikde Hazret buyurdular kim [100] dediler.

Derhâl taraf-ı Hak’dan Cibrîl-i Emîn nâzil olup âye[t]: [101] âyetin getirdi. Ba‘dehu Hazret eyitdi:

“Yâ Alî, sen benden nice cihâz-ı fakrı kabûl edüp bî‘at etdinse benim huzûrumda sana tâbi‘ olanlara bî‘at verüp sâhib-i şed edüp sâhib-i seccâde eyle” deyü destûr verdi. Derhâl Hazret-i Alî on yedi rek‘at namâz-ı hâcet kılup Hazret huzûrunda on yedi kimesnenin belin

kuşadup pîşvâ-yı tarîk etdi.

Evvel Selmân-ı Fâris ve Enes ibn Mâlik, bunlar Hazret-i Resûl'ün iç oğlanları idi. Hazret-i Yûsuf'dan sonra huddâm-ı enderûn bunlardan kaldı kim gılmân-ı hâssalara pîr-perverler ve Selmân hakkında Hazret-i Resûl buyururlar, hadîs: [102] buyurmuşlardır. Ve Selmân üç yüz otuz yaşında merhûm olup kabri Medâyin'dedir.

Ve ikinci Amr-ı Ümeyye-i Zamîrî'nin belin bağladı. Hazret-i Resûl'ün peyki idi. Şâtırların pîridir. Hımş'da medfûndur.

Üçüncüsü Bilâl-i Habeşî'nin belin bağladı, mü'ezzinlerin pîridir. Şâm'da Koyunkapusu'nun iç yüzünde medfûndur. İnşâ'allâhü Ta'âlâ bu Hazret-i Alî'nin, Hazret-i Resûl huzûrunda kemer-beste etdüği pîr-perverlerin on yedi adedi dahi aşağıda cümle esnâflar tahrîr olunduğu mahalde tahrîr olunur.

Ve bunlardan mâ'adâ Hazret-i Risâlet-penâh'ın huzûrunda Selmân-ı Fâris hazretler[i] (–) aded Sahâbe-i kirâma şed kuşadup sâhib-i seccâde etdüği pîr-perverler dahi inşâ'allâh aşağıda cümle ehl-i sanâyi'âtlar mâbeyninde mahalliyle tahrîr olunur. Fütüvvet-i kübrâ-yı Resûl-i kibriyâdır.

Hazret-i Resûl huzûrunda şed kuşanup pîr olanlardan mâ'adâ Yemen'de Hazret-i Resûl'ün izniyle Hazret-i Veys el-Karanî devecilere pîr olmuşdur. Ammâ Hazret anı, ol Hazret'i görememişdir. Andan mâ'adâ pîrler sâhib-i seccâde ve tuğ ve tabl u alem ve def ü kudüm sâhibi oldular. Ve Hazret-i Risâlet'in ve çâr-yâr-ı güzînin dest-i şerîflerin bûs edüp Hazret'e hidmet edüp erkân-ı hedâyâların verüp du'â-i hayr [u] senâ aldılar ve dahi Hazret buyurdular kim,

"Yâ Ashâbî, sizler dahi taht-ı hükûmetinizde olan huddâmlarınıza bî'at aldığınıza göre her huddâmınızın isti'dâdına göre bin bir gün hizmet etdirüp kâbil-i hitâb olup sâhib-i ayâr olanları lokma ve hırka tahsîli içün cihâz-ı fakrı verüp irşâd edüp sâhib-i post edesiz. İlâ-mâşâ'allâh inkırâzü'd-devrân ümmetim ola" deyü hayır du'â edüp gülbâng-i Muhammedî çekildi. Hâlâ cemî'i ehl-i tarîk mâbeyninde gülbâng-i Muhammedî anlardan kaldı. Ammâ bu ehl-i tarîkatın ve ehl-i şerî'atın kânûn [u] kâ'ideleri ve su'âlleri vardır, ol su'âllerin cevâbına kâdir olmayan yolun erkânın pâk etmeyüp kâr [u] kesb etse kârı harâmdır. Merd-i meydân olan pîr-perver gerekdir. Hudâyî-perver olan enâyîdir.

El-hâsıl cemî'i esnâfın ve ehl-i şerî'at, ehl-i tarîkat, ehl-i ma'rifetin, ehl-i hakîkatın yolu, erkânları Hazret-i Risâlet'e müntehî olur. Andan Cibrîl-i Emîn'e andan Cenâb-ı Kibriyâ'ya vâsıl olur.

Ammâ erkân-ı Resûlullâh budur ki ***[149a]*** bir kimesne tarîkinde sâhib-i ayâr oldukda cemî'i pîrler bir yere gelüp cüz'î ve küllî ne ise

lokma-yı rızâ yenilüp irşâd olacak ferzend-i şâkirdi meydân-ı mahabbetde huzzâr-ı meclis huzûrunda yolun, erkânın su’âl edeler. Su’âle cevâb verdi ise ve kendü ihtirâ‘ından bir musanna‘ şey binâ etdiyse yâhûd evrâd [u] ezkârında ve yâhûd ilm-i hıfzda İbn Kesîr ve Seb‘a ve Aşere ve Takrîb kırâ’atlerin tekmîl edüp cârî hâfız olduysa ve’l-hâsıl her ne tarîk ve ma‘rifet [u] sanâyi‘de fünûn-ı şettâ sâhibi olup tekmîl-i mâdde etdi ise ana cümle ihtiyârlar sâhib-i post olmağa revâ göreler. Ve illâ nâ-kâmil ise cümle pîrler hak söyleyüp erenlerin bin bir gününe dahi hidmet-i tâm edüp tek-i pû ile pûte-i kalda puhte olup hâlis ayârlık ile ehl-i hâl olup nâ-puhte iken sûhte olup revâne ola. Ammâ,

Ol ferzendi ne tarîk ile meydân-ı mahabbete getirirler anı ayân [u] beyân eder: Evvelâ ol tarîkin nakîb-i pîşvâ-yı tarîki olan ol ferzendin sağ elini nakîb sol eline alup hâzır uşşâkânın huzûrundan ubûr etdirerek seccâde-nişîn olan pîr-i azîz önüne varup nakîb eyide:

“Es-selâmü aleyküm ehl-i şerî‘at, es-selâmü aleyk yâ ehl-i tarîkat ve ehl-i ma‘rifet ve ehl-i hakîkat” deyüp dörd kapu selâmların verüp ol ferzend,

“Bismillâhi’r-rahmâni’r-rahîm” deyüp sağ elin şeddin başı altında göbeği yerinde kemeri bendi üzre edüp ba‘dehu sağ eliyle pîrin seccâdesi üstüne el arkasın koya ve,

“Es-selâmü aleyk yâ ârif-i billâh” deye.

Ba‘dehu gerü gerü tâ kapuya varup iki ellerin göğsüne koyup dörd kapu selâmın yine vere. Cümle huzzâr-ı meclis pîr [ü] cüvân,

“Ve aleykümü‘s-selâm yâ tâlib-i ma‘rifetillâh ve aleykümü‘s-selâm yâ ârif-i billâh kâmil-i ayâr” dediklerinde ol ferzendin sağ tarafında nakîb ve sol tarafında çavuş ve yâhûd bevvâb iki elinden ferzendi yine meydâna çeküp cümle ma‘rifeti arz olunup ma‘rifeti makbûle geçdikden sonra ale’l-ittifâk cümle huzzâr-ı meclis “Bu ferzende post müstahakdır” dediklerinde,

“Allâh mübârek eyleye, revâdır revâdır, seccâde-i hilâfet istihâldir” deyü feryâd edüp ale’l-umûm Fâtiha tilâvet edüp yine cümle pîr-i pîrân

“Azametullâh râ tekbîr Allâhu ekber, Allâhu ekber” deyüp çâr-yâr aşkına çâr tekbîr edüp

“Es-salâtü ve’s-selâmu aleyke yâ Resûlallâh, es-salâtü ve’s-selâmu aleyke yâ Seyyide’l-evvelîne ve’l-âhirîn ve selâmün ale’l-mürselîn” deyüp andan çâr-yâr-ı bâ-safâyı ve şehîdân-ı deşt-i Kerbelâ‘yı ve on iki İmâmları yâd edüp yüz yetmiş tarîkin pîşvâların hâtırda olduğu üzre nakîb ervâhların yâd edüp ba‘dehu ol şâkirdi üstâdının eline teslîm edeler.

Üstâdı dahi ma‘nâ oğlu olan şâkirdini tekbîr ü tehlîl ile yine

meydâna getirüp üstâdının belindeki şeddi ferzendinin beline bağlayup elindeki asâyı şâkirdi eline verüp rû-be-rû sağ el, sağ ele alup iki baş parmaklar taşra kalup bî‘at ü ahd âyetin ale’l-ittifâk huzzâr-ı meclisler tilâvet edeler ki ol âyet: [103] ilâ âhirihi, tilâvet olunup andan Fâtiha tilâvet olunup el yüze süreler. Ba‘dehu ferzendin üstâdı şâkirdine huzzâr-ı meclisler mâbeyninde,

Nasîhatnâme-i Pîr: “Ey oğul evvelâ harâma bakma ve yalan söyleme ve harâm yeme ve geyme ve içme ve nân u nemeke ihânet etme ve hukûkun kesb etdüğin pîrlere hakâret nazarıyla nazar etme ve ulular önünde gitme ve sâbır ol ve hamûl ol ve komadığın yere el uzatma ve emânete hıyânet etme ve *fakru fahrî* ile kanâ‘at eyle” deyüp bu gûne niçe pend ü nasîhatlar edüp ferzendinin gûşuna menkûş olmağiçün şâkirdinin sağ kulağın berk çeküp ensesine bir sille-i pehlivânî urup, “Ey oğul gâfil me-bâş gözün aç gün ahşamlıdır” deyüp Fâtiha deyüp cümle pîr-i pîrân [u] cüvân Fâtiha tilâvet oluna.

Fasl-ı sânî oldur kim üstâd-ı tarîk ferzendinin beline bağladuğı şedden gayrı bir şed dahi harîr ve kutnî ve sof ne gûne peştemâl olursa üstâd ferzendinin sağ cânibinden koltuğu altına yâhûd seyfî veyâhûd hamâyil bağı veyâhûd kavsî tarzı kuşada.

Bu tarzların herbirinin ehli yanında birer ma‘nâsı vardır, tâ ki ol ferzendi görenler pîr-perver olmuş ve üstâd-ı kâmil ü mükemmel ve sâhib-i ayâr olduğu ma‘lûm olup ol ferzend bu şedlerle kemer-beste ve miyân-beste oldukdan sonra cümle huzzâr-ı meclis bir ağızdan, ***[149b]***

“Yürü Allâh destgîrin ola, revânın ve postun mübârek olup kâr [u] kesbin helâl [ü] zülâl ola” deyü hayır du‘â etdiklerinde hemân ol ferzend(in), *bism-i İlâh* ile ibtidâ müsâfir sâ’ir tarîk pîrlerinin, andan kendü tarîki pîri ve şeyhi ve nakîbi ve du‘âcı ve kethudâlarının ve cümle sâ’ir pîr-i pîrânların dest-i şerîflerin bûs edüp kıçın kıçın mü’eddebâne yine kapu dibine varup vedâ‘ Fâtihası tilâvet olunup mezkûr ferzend tâvûsî reftâr ve huluv-güftâr ederek hırâmânî hırâmânî matbah-ı Keykâvûs’a gidüp cümle pîrlere rızâ lokması getirirler.

İşte uslûb-ı bî‘at bu hakîrin selef üstâdlarından gördüğü böyledir ve Fütüvvetnâme-i Resûlullâh dahi böyledir. Böylece irşâd olan cân, cihânda selâmet bulup vâsıl-ı rahmet olup âkıbeti hayr olup sa‘âdet-i dâreynde yüzü ak olup alem-i Resûlullâh zeylinde haşr olur. *Allâhümme yessîr bi’l-hayr*.

Ammâ bilmek gerekdir kim sâhib-i tarîkler mâbeyninde bir halîfe ve bir ihtiyâr kazâ ve kader birle andan bir zelle sâdır olsa gerekdir kim anı cümle ihtiyârların re’yiyle anı peymenhâneye götürüp boynuna sekel asup haps ederler. Eşedd-i haps üç gündür ziyâde olsa iyâl sâhibidir, kâr [u] kesbinden kalır. Ammâ şerî‘at ve tarîkat ve hakîkat ve ma‘rifetden hâric söz söylemeyeler. Eğer şeyh ve nakîb mâlâya‘nî

söylerse yolundan düşerler. Sâhib-i tarîk ol mücrimin zellesin âdilliğile sorup zulm etmeyeler ve belki iftirâ ola, eğer zellesi müsbet olduysa cemî‘i ihtiyârlar huzûrunda cürmüne göre seksen üç asâ uralar, ammâ asâyı sâhib-i seccâde kulağından yukaru kaldırup urmaya. Gadr-ı hayf olup şeyh adâvet edüp yoldan çıkmış olur. Ammâ sorsalar:

“Boynuna urdukları sekel nedir, ve kankı peygamberden kalmışdır?” deseler. Cevâb oldur kim:

Mûsâ Peygamber dâ’imâ mübârek tenini halkdan hıfz edüp göstermezdi, zîrâ tecellî-i cemâl etmiş idi. Ol ecilden kavm-i Mûsâ derlerdi kim “Mûsâ‘nın gevdesi ayblı ve cüzâmdır” derlerdi.

Hikmet-i Hudâ bir gün Hazret-i Mûsâ Nîl-i mübâreke gasl etmeğe uryân girdikde mübârek hırka-i şerîfin bir taş üzre kor. Bi-emri Hudâ taş yerinden kopup taş Mısır içre revâne oldu. Mûsâ Nebî dahi eline asâsın alup taşın ardı sıra seğirdüp bu hâli kavm-i Mûsâ görüp,

“Estağfirullâh Mûsâ hakkında sû’-i zanlar ederdik, hakkâ kim yed-i beyzâsı ve cesedi dürr-i yektâsın ayân eyledi. Hamd-i Rabbi’l-İzze vücûd-ı şerîfin müşâhede etdik” deyü ol ân bin münkir îmâna gelüp,

“Lâ ilâhe illallâh Mûsâ Kelîmullâh”

dediler. Andan Mûsâ Nebî gâyet gazab-âlûd olup ol taşa yetişüp asâ ile on iki yerden urup on iki delik oldu. Bi-emrillâh ol taş zebâne gelüp eydir:

“Yâ Mûsâ, ben Allâh emriyle yürüdüm, senin vücûdunun pâklığına tanıklık eyledim” dedi. Hazret-i Mûsâ, taşdan bu kelimâtları istimâ‘ edüp taşdan özür dileyüp eyitdi:

“Yâ hacer ben seni on iki kerre urup deldim, hele beni afv eyle dervîşe dervîşân” deyü temennâ edüp özürler diledi. Hâlâ dervîşân mâbeyninde “Dervîşe dervîşân” demek Hazret-i Mûsâ‘dan kaldı. Ve yine taş lisâna gelüp,

“Yâ Mûsâ, özrün kabûl ederim. Beni bir deliğimden bir ip ile boğazına sekel eyle, tâ ki bir gün ola sana lâzım olam” dedikde Mûsâ Nebî ol taşı alup boynuna asdı. Hâlâ dervîşân mâbeyninde boğazlarında asılan balgamî taşlara sekel derler. Anıniçün hâlâ şerî‘atdan taş koparanların boğazına sekel taşı asarlar yâhûd ta‘zîr ederler, ol sekel taşın ma‘nâ-yı dervîşânı budur.

Ba‘dehu ol taş Hazret-i Mûsâ ile bile olmağın Tîh sahrâsı‘nda kırk yıl gezüp ol taş gerden-i Mûsâ‘da iken yine zebâne gelüp,

“Yâ Mûsâ, beni yere koyup on iki kerre ur tâ ki acâyib sun‘-ı Hudâ müşâhede edesin” {dedi}.

Hazret-i Mûsâ, ol taşa on iki asâ urup her delikden birer ırmak

cereyân edüp bir ırmakdan asker-i merd, birinden zenân, birinden at ve birinden deve ve birinden sığır ve birinden koyun ve birinden keçi, her uyûndan birer mahlûk âb-ı hayâtlar nûş edüp def‘-i atşân ederler. Ve asker-i Mûsâ‘ya âsumândan helvâ ve tere ve kezengû helvâsı ve selvâ nâm pişmiş kuşlar nüzûl edüp tenâvül ederlerdi. Ve yine ol sekel taş Hazret-i Mûsâ gerdenine alup giderlerdi. İşte hikâyet-i sekel budur.

Pes imdi bî‘atı ve sekeli ve şedd-i fütüvveti bildin. Ammâ pîr-perver olmadan murâd, dîn-i İslâmı ve îmân ***[150a]*** [u] i‘tikâdı ve tevbe ve Hakkı bilmekdir. Eğer sorsalar:

“Tevbenin başı nedir?” eyit kim,

“İhlâsdır ya‘nî kendüyi Allâh ile cânına arı etmekdir kim cemî‘i menâhî [vü] muharremâtdan müberrâ olup herkese eylik eyleyüp hüsn-i hulkdur.” Ve eğer,

“Arılık nedir?” deseler eyit kim,

“Tâ‘at [u] ibâdât, zühd [ü] takvâ ve toğrulukdur.”

Hasan-ı Basrî‘den mervîdir.

“Kimin mürîdisin?” deseler,

“Yol mürîdiyim” de. Ve,

“Yol kimindir? deseler,

“Tarîk-i Muhammedî‘dir.” Eğer deseler,

“Tarîkatın bünyâdı kaç nesnedir?”

Cevâb altıdır, evvel tevbedir, 2- şeyhe boyun vermekdir, 3- arı olmakdır, 4- bâtının arı etmekdir, 5- kanâ‘at eylemekdir, 6- kimse ile ihtilât etmemekdir. Eğer sorsalar:

“Tarîkatın ilimleri kaçdır?”

Cevâb altıdır, evvel ma‘rifet bilmekdir ki [104]dır ve [2-] cömerdlikdir ve [3-] bahîlliği terkdir ve [4-] sıdkdır ve [5-] tefekkürdür ve [6-] tevekküldür. Ve eğer sorsalar:

“Tarîkatın erkânı kaçdır?”

Cevâb altıdır, evveli ilmdir, 2- hilmdir, 3- sabırdır, 4- rızâdır, 5- hüsn-ı hulkdur, 6- ihlâsdır. Ve eğer sorsalar:

“Tarîkat kaçdır?”

Cevâb altıdır, evveli hayrdır, 2- zikirdir, 3- terkdir, 4- terk-i mâsivâdır, 5- korkudur, 6- şevkdır.

Eğer bir kimesneye pîr deyü ad kosalar bu bâlâda tahrîr olunan su’âllere cevâb vermese ana pîr demek dürüst değildir ve andan bî‘at

câ’iz değildir. Zîrâ kavli fi‘line muvâfık olmayup sâhib-i riyâ olur. Hak Celle ve Alâ‘nın la‘neti anın üstüne olur. *El-iyâzü billâh.* Pîr oldur kim her muharremât [u] memnû‘âtden müberrâ ve ma‘sûm [u] pâk ola. Anın îmânı dürüstdür. Ve eğer sorsalar:

“Îmân kaçdır?”

Cevâb yedidir. Ve,

“Kimin îmânıdır?” deseler cevâb oldur kim,

Evvel îmân-ı mahfûz melâ’ikeler îmânıdır, sânî îmân-ı ma‘mûr peygamberlerindir, sâlis îmân-ı muhakkiklerdir, râbi‘ mü’minler îmânıdır, hâmis (hâmisi) münâfıklar îmânıdır, sâdis müslim(e)ler îmânıdır, sâbi‘ îmân-ı mevkûfdur kim kâfirlerindir. Hidâyet-i Azze ve Celle müyesser olursa âhir nefesde îmân ile gider.

Cevâb-ı âhar: “Îmân bir münevver ağaç gibidir, kökü Kur’ândır, derisi hayâdır, teni şükürdür, budakları takvâdır, yaprakları tevbedir, yemişi inâyetullâhdır. Ma‘nâ-yı îmân yakınlıkdır, îmânın aslı kelime-i tevhîddir, îmânın cemî‘isi yoldan dikeni götürmekdir ya‘nî şeb [u] rûz ayağa sarılan vesvese-i şeytân ile mücâhede eylemekdir. Ve’l-hâsıl dervîşlik, fakr makâmıdır. Cümleden elzem-i levâzımından fakrın gasli lâzımdır. Gasl oldur kim cemî‘i endîşe-i hâmdan geçmekdir.” Deseler,

“Fakr makâmı kaçdır?”

Cevâb sekizdir, yeküm sâbit-kadem olmakdır, düvüm sabr eylemekdir, sevüm makâm-ı şükürdür, çârum makâm-ı râzı olmakdır, pencüm âbid olmakdır, şeşüm sâhib-kadem olmakdır, heftüm zâhid olmakdır, heştüm ârif-i billâh olmakdır. Zîrâ Âdem Nebî tâ’ib idi, İdrîs Nebî âbid idi, Nûh Nebî şâkir idi, Mûsâ Nebî râzı idi, Eyyûb Nebî sâbır idi, Îsâ Nebî hâmûş idi, Muhammedü‘l-Mustafâ ârif-i billâh idi.

İmâm Ca‘fer-i Sâdık eydir: Fakrın aslı hüsn-ı hulkdur, mahabbetdir, kilidi râstlıkdır, dürüstlükdür, yemişi kişi kendi vücûdun bilmekdir, hazînesi Allâh’ı bilmekdir, gevheri meskenetdir. Bunları bilen Hazret-i Alî kavlince [105] ya‘nî *kendüyi bilen Tanrısın bilir* demekdir. Bilgil kim yüz yetmiş tarîk içre kendüyi bilüp Rabbisin bilür cânlar vardır kim hisâbın Cenâb-ı Bârî bilür, ammâ kimi ümenâ ve kimi evtâd ve kimi nücebâ ve kimi nükebâ ve kimi büdelâ ve kimi melâmiyyûn ve kimi rücebâ ve kimi (–) (–) (–) (–) (–) ve kimi mülebbes avân sıfatında ve kimi meşâyih-sıfatda ve kimi fâsık sıfatında mest [ü] medhûş gezer gûnâ-gûn esnâf kulları vardır. Ve hadîs-i kudsîde: [106] buyurulmuşdur.

Der-beyân-ı ahvâl-i eşkâl-i dervîşân: Ba‘zı fukarâlar tarîk-i Selmânî‘dir kim dâ’imâ yanlarında bileği ve ustura taşırlar, ma‘nâsı nefsi öldürdüm demekdir. Ve ustura ile kendüyi çâr-darb eder, ol tarîk halkı çâr-terkdir. Çâr-darb-ı evvel, başdadır meselâ sakaldır ve bıyıkdır

ve kaşdır ve kirpikdir.

Sakal tıraş etmenin ma‘nâsı dünyâ ziynetin terk eyledim demekdir.

Kaş yülütmenin ma‘nâsı Tanrı ile kulları arasında hicâb yokdur demekdir.

Ve bıyık yülümek varlığımdan geçüp kubh manzara kabûl etdim demekdir.

Kirpik yülütmek cümle harâmdan el çekdim demekdir.

Ve vücûdunda olan dâğlar{ın ma‘nâsı} huccâc-ı müslimîn kaçan Mekke’de ihrâma girdikde kendiden ber vâcib-i müstehabbât terk etmiş olsa ana cinâye içün bir kurbân farz olmuşdur kim cürmü afv ola. Tarîk-i dervîşânda dahi ***[150b]*** eyledir kim bir dervîş tarîkinde cürm etse Allâh ile cânına kendü bildiği cürmüne mu‘terif olup dünyâ cezâsıyçün Rabbisi havfından vücûdun âteşlere yakup dâğlar yakar.

Bu ma‘nâya dervîşânın vücûdundaki dâğlar Allâh’dan korkma ma‘nâsıdır kim Hudâ‘dan afv umup tâ’ib ü tâhir olur. Ve başındaki yüz bir dâğ yakmak yüz bir tarîkin hükmüne rızâ verdim ve cümle menâhîden müberrâyım demekdir.

Ve bînîsi üzre teslîm dâğı yakmak alâmeti oldur kim cemî‘i emr-i Hakk’ı tutup ve menâhiyyâtdan kaçup ma‘sûm-ı pâk olup emr-i Hakk’a teslîmim demekdir. Ammâ bu teslîm dâğını yakan terk-i tecrîd olup derûnunda mahabbet-i Hudâ‘dan gayrı bir ârzû olmamak gerek.

Kulaklarında olan menkûşeler, isyân tarafından kaçup Hak cevâba engüşt ber-dehen etmekdir.

Boğazındaki halhâllar şerî‘at-ı mübîne boyun bağladım demekdir.

Kollarına bilezik komak, harâmdan el çeküp bâkireyim demekdir.

Pâ-bürehne ve ser-bürehne gezmek âşık-ı Hudâ‘yım, anı ararım demekdir.

Ammâ tâc geymenin kırk su’âli vardır, değme âşık-ı cân cevâb veremez. Ammâ netîce-i kelâm ibtidâ tâc geymek Âdem Safî‘den kaldı ve yüz yigirmi dörd bin mürsel ve gayrı mürsel suhuf nâzil olmuş peygamberlere tâc-ı nübüvvet müyesser olmuşdur. Ammâ âhir zamân peygamberi Muhammedü‘l-Mustafâ‘ya leyle-i Mi‘râc’da bizzât Cenâb-ı Bârî‘nin yed-i kudretiyle tâc-ı enbiyâ müyesser olup cümle enbiyâya ser-tâc-ı asfıyâ oldu. Ol tâcı, Ehl-i beyt-i Mustafâ-yı Âl-i abâ dahi geymişdir. Andan gayra müyesser olmamışdır. İlâ hâze’l-ân bu rû-yı arzda geyilen tâc-ı gûnâ-gûnlar ol tâcın bir misâlidir kim her kavm birer gûne tâc-ı kabâ geyerler.

Dervîşâne teberdâr olmak, müslimim demekdir.

Zerdeste taşımak, pîr asâdârıyım demekdir.

Kemer kuşanmak, kemer-besteyim demekdir.

Sapan taşımak, şeytânı kovarım demekdir.

Keşkül taşımak, bahr-i ummânım demekdir.

Cilbend taşımak, ummân-ı kerâmeyim demekdir.

Mecmû‘a taşımak, bahr-i ma‘ârifim demekdir.

Zîl [u] bem taşımak, musallîyim ve sâhib-i vaktim demekdir.

Pâlheng taşımak, bağrıma taş basup nefsile mücâhede etmede taş yürekliyim demekdir.

Tennûre geymek, avret yerim örtüp sâhib-i hayâyım demekdir.

Post taşımak, Hak yoluna kurbânım ve tarîkimde sâhib-i seccâdeyim demekdir.

İhrâm taşımak, her yerde mahrem-i râzım ve meclis benden emânetdir ve hac edüp ihrâma girdim demekdir.

Saç koyverüp geysûdâr olmak, sünnet-i Resûlullâh’a ittibâ‘ etdim demekdir.

Başında tel taşımak, şeytân ile mücâhede edüp {şeytâna} gâlib oldum demekdir.

.....(1 satırlık yer boş).....

El-hâsıl hâsü‘l-hâs dervîş-i dilrîşin zâhiren ve bâtınen bin bir alâmetleri vardır ve bin bir gûne su’âlleri vardır. *Kemâ hüve hakkuhu* bu su’âllere cevâba kâdir olan cân ilm-i tasavvufa ve ilm-i ledünne kâdir olup *hüve hüve* makâmında olan cevâb verüp fuzalâü‘d-dehrden bahr-i ummân olmuşdur kim cevâb verir. Yohsa hakîr Evliyâ-yı pür-riyâ-yı sâhib-i bûriyâ-yı pür-taksîr cevâba kâdir olmayup ilâ hâze’l-ân bir mürşid-i kâmil aramadadır kim tâlib-i Hakdır. Ammâ her dervîş-i dilrîş, ehl-i tasavvuf olup fâzılü‘d-dehr olmayup yine sâhib-i sülûk dervîş-i muvahhid ümmîdir.

Anlardan bu su’âllere cevâb oldur kim bu cemî‘i cihâz-ı fakr-ı dervîşân ve eşkâl-i abdâlân ve tarîk-i muvahhidân âyînleri ibtidâ dedemiz Hazret-i Âdem Safî‘den kaldı ve sâniyen Hazret-i Îsâ‘dan kaldı kim âye[t]: [107] âyeti fehvâsınca ibtidâ seyyâh-ı âlem rû-yı arzda diyâr-ı Hind-i Serendîl içre Hazret-i Âdem idi kim efendisi Cenâb-ı İzzetden ayrılup feza‘ [u] çezâ‘ ederek serserî seyâhat edüp ma‘şûka ve enîs [ü] mûnis [u] gam-güsârı olan Hazret-i Havvâ‘yı arardı.

Sâlisen seyyâh-ı âlem Hazret-i Risâlet-penâh’dır kim cihân-bân olup cümle gazâları ve tüccâr olması ve cemî‘i sergüzeşt [ü] serencâmları cümle kütüb-i Siğerlerde mastûrdur kim bâlâda tahrîr olan cihâz-ı fakrlar

ve ol vaslalar cümle Âdem Safî ve Îsâ Nebî ve Hazret-i Risâlet'den kalmışdır deyü cevâb vere. *Ve's-selâm.*

Ammâ bu bâlâdâ tahrîr olunan cihâz-ı fukarânın herbiri birer enbiyâ ve evliyâ ve atalardan kalmışdır. inşâ'allâhü Ta'âlâ herbiri ehl-i hıref tahrîr olanda terkîm olunur.

Geldik imdi bâlâda tastîr olunduğu üzre çâr-darb başda ve kaşda ve bıyıkda ve rîşde ve kirpikde idi kim tavsîf olundu. Dörd darb dahi fakr yolundadır demişler.

Evvelâ Hak yoluna cânın terk eylemekdir.

(Üçüncü) [ikinci] cihânı terk ***[151a]*** eylemekdir.

Üçüncü mâlın terk eylemekdir ya'nî alâyık-ı dünyâdan el çekmekdir.

Dördüncü râhatın terk eylemekdir.

Fasıl

Netîce cemî'i tarîkin ebcedin beyân

Ya'nî cemî'i ulûmun aslı hurûf-ı teheccîdir kim bunda Cenâb-ı Bârî, hikmet-i sun'-ı ezelîsin ızhâr etmişdir kim hakîkate nazar olunsa akl-ı benî âdem perîşân olur. Meselâ, Hazret-i Hallâk-ı Bîçûn, cümle peygamberlere dörd kitâb nâzil edüp (–) suhuf dahi nâzil etmişdir. Ammâ Tevrât ve Zebûr ve İncîl ve Furkân ve gayrı suhuflar cümle yigirmi tokuz hurûf üzre nâzil olmuşdur.

Hikmet bu kim Cenâb-ı İzzet bu edîm-i arzda yetmiş iki millet deyü elsine-i muhtelife-i nâsda meşhûr-ı âfâkdır, ammâ Hudâ âlimdir, bin yetmiş iki kavm ile bu rû-yı arzı zeyn eylemişdir. Ve bunların başka başka lehce-i mahsûsaları vardır. Ve bu kavmin cümle yüz kırk yedi lisân üzre kelimâtlarını fesâhat u belâğat üzre elli bir sene seyâhatimizde tahrîre getirüp zabt etmişiz.

Hikmet bu kim yine cümle lisânlarının kelimâtları yigirmi tokuz hurûf ile kelimât ederler. Niçe kerre yüz bin akl-ı Arasto bu cihâna gelüp bir hurûf dahi nazîre diyememişlerdir, aceb hikmet-i Hudâ'dır. Ammâ lisân-ı Fârisî'de çâ, pâ, jâ, gâ misilli hurûfları vardır. Ammâ aslı yine hurûf-ı teheccîdir. Ammâ lisân-ı Çerkes-i nâkesde ba'zı kelimâtlarında saksığan kuşu sadâsı gibi kaleme gelmez boğazdan beyne'l-fükemeyhden kelâmlar var kim aslâ tahrîri mümkün değildir. *El-ma'nâ fî batni's-şâ'ir* [108] mazmûnu üzre yine Çerkes kavmi anlar.

Ammâ anlardan gayrı cümle lisân yigirmi tokuz hurûf ile kelimâtlar ederler. Zîrâ cemî'i ulûmun aslı hurûf-ı teheccî ve ebced [ü] hevvezdir kim hurûf-ı ebced, ilm-i ledün sâhibi kelâm-ı Alîdir ya'nî bu ilm-ı ebced elzem-i levâzımındandır.

Ve cemî'i tarîkin ebcedi ondur.

Evvel kendüyi pîr eylemekdir.

2- her yerde ma‘rifet tohumu ekmekdir.

3- zevk âbıyla beslemekdir.

4- riyâzet hırmen[in]de döğmekdir

Beşinci edeb teni ile yürümekdir.

6- hidmet işiyle işlemekdir.

7- şevk yeliyle savurmakdır.

8- mahabbet ölçeğiyle ölçmekdir.

9- takvâ değirmeninde öğütmekdir.

10- sabır furununda pişirüp helâl lokma yemekdir.

Ya‘nî bu su’âllerden murâd, tarîk-i Hakk’ı bilüp mürşid-i kâmile ermekdir. Zîrâ silsile-i fütüvvet birbirinden bî‘at ile tâ Hazret-i Resûl’e andan Hazret-i Cibrîl’e andan Cenâb-ı Allâh’a varup Hakk’ın cemâlin müşâhede edersin. Beyt:

Cânını terk etmeyen cânâna olmaz âşinâ

Bî-vesîle her kişi sultâna olmaz âşinâ.

fehvâsınca her kârda ve her tarîkda kulağız lâzımdır kim yol bula. Nitekim *Miftâhü‘l-İkbâl* nâm kitâbda Câbir ibn Abdullâh el-Ensârî, Hazret-i Alî‘den bu ebyâtı nakl eder. [109]

Bu ebyâtları Resûl-i Kibriyâ Hazret-i Alî‘den istimâ‘ edüp,

“Sadakte yâ Alî, yâ Alî” buyurdular.

Ve Hazret-i Alî‘ye du‘â edüp ser-i sa‘âdetine bir siyâh tâc geydirdi. Ve iki cânibinde iki taylasânı var idi. Ol tâca zi’s-sehâb derlerdi. Leyle-i Mi‘râc’da Hazret-i Risâlet, Cenâb-ı İzzet’in yed-i kudretiyle geymiş idi. Hâlâ ümmet-i Muhammedin geydikleri tâc anın nişânesidir. Ammâ tâc geyüp muktedâ-yı nâs olan imâma lâzımdır kim bu dörd mes’eleyi bile İmâm-ı A‘zam’dan menkûldur. Kim ki bu dörd mes’eleyi bilmese pîr olmaz ve imâmeti dürüst değildir. Eğer sorsalar:

“İmâmın kimdir?” Cevâb oldur kim,

“Tenim imâmı mihrâbdır ve cânım imâmı Kur’ân-ı azîmü’ş-şândır ve gönlüm imâmı Hazret-i Muhammed’dir, fehmim imâmı Cibrîl-i Emîn’dir, aklım imâmı Mîkâ’îl’dir.” Eğer sorsalar:

“Kıble kaçdır?” Cevâb:

“Beşdir. Tenim kıblesi mihrâbdır, aklım kıblesi Ka‘be’dir, cânım kıblesi Beytü‘l-ma‘mûr’dur, fehmim kıblesi kürsîdir, gönlüm kıblesi arş-ı a‘zamdır” diye. Eğer sorsalar:

“Dervîş lafzı beş harfdir ma‘nâsı ve rumûzu nedir?” Cevâb oldur kim,

“Dervîşin dâlı derd ehli, ve cism-i za‘îf ve havf-ı Hudâ‘dan nahîf ve rûyı sarı etmekdir. Râ, riyâdan müberrâ olmakdır. Vâv, akrabâ ve dostândan vedâ‘ edüp Hak kelâmından gayra i‘timâd etmemekdir. Yâ, cümle halka yaman sanmamakdır. Şîn, aşk-ı Hakk ile dâ’imâ şâdumân olmakdır.” *Ve’s-selâm.* Eğer sorsalar:

“Sofî lafzı üç harfdir. Her harfin su’âli ve rumûzu nedir?” deseler cevâb oldur kim,

“Sofînin üç harfinin her harfine üçer te’vîl vardır. Evvelâ sâd, sıdk u safâ ve ***[151b]*** sabr-ı mücerreddir. Vâv, vüddür ya‘nî hubbullâh ile Vedûd ismine mazhar olmakdır ve vâv-ı veciddir ve vâv-ı vefâdır ya‘nî ahdine ve bî‘atine ve ikrârına durup vefâ etmekdir. Fâ‘nın bir ma‘nâsı fakr biri fakıd biri fenâdır. Fakıd oldur kim kendü vücûdun yok bilüp fenâfillâh ola.” Ebyât-ı lafz-ı sofî:

Sofinin iş bu tokuz remzin Rahîmî dâ’imâ

Böyle nakl edüp beyân etmiş sülûk-ı rehnümâ

Yâ-yı nisbîye arûzîlerde yokdur i‘tibâr

Hîç bir hâliyle ol mahsûb olunmaz dâ’imâ.

Der-ta‘rif-i ebyât, tâc-ı ümmet-i Muhammed ve sürh tâc ve seyyid-i tâc-ı fukarâ ez ân Seyyid Ni‘metullâh-ı Velî *kaddesenallâhu bi-sırrıhi’l-azîz:*

Tâc ber-ser mînihi behr-i vefâ

Hoş kadem der-nih ü ez sıdk u safâ

Ma‘nî-yi tâc er bidânî ey cüvân

Hemçü murgî ber-şevî ber-âsumân

Tâc-dârî her dü âlem Mustafâst

Ba‘d ezân şâhım Alî-i Murtazâst

Tâc mîgûyî se harfest ez-kelâm

Tâ elif bes cîm tâcest tamâm

Tâ be-terk-i zâhir ü bâtın bi-gû

Ba‘d ezân ender taleb Hakrâ bicû

Ez-elif Allâh mîgû ber-zebân

Tâ resî ender makâm-ı câvidân

Cîm cehdî mînümâ der râh-ı tû

Tâ nemânî âciz ender çâh-ı tû

Tâc eğer vârî berîn ma‘nî püser

Rev ki merdî der-reh-i fakr ey püser

Ver nedânî ma‘niyeş ber-ser nihî

Çün kedûyî bâş ez-ma‘nî tehî

Seyyid-i İzzet beyân-ı tâc-ı şâh

Kerd în takrîr ez izz-i İlâh

Bu bâlâda tahrîr olan cümle ehl-i tarîk ve ehl-i sanâyi‘in Fütüvvetnâme-i Muhammedî üzre niçe bin su’âlleri ve cevâbları vardır ammâ bu mahalde bu kadar ile iktifâ edüp inşâ’allâh seyecî’ü ehl-i hırefin fütüvvetleri ve kânûn [u] kâ‘ideleri üzre ale’t-tertîb alayları ve pîr-perverleri ile tahrîr ü tavsîf olunur.

İki yüz altmış tokuzuncu fasl-ı acâyib
Sene 1048, Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘‘in fermân-ı şerîfiyle Belde-i Tayyibe ya‘nî İslâmbol’un dörd mevleviyyet şehr-i azîmini tahrîr edüp âsâr-ı binâdan add olunan yekûn imâretlerin ve mîrî emânetleri ve hayrât [u] hasenâtları ve cümle alâmetlerin beyân eder

Sebeb-i tahrîr-i kitâb ve mûceb-i tastîr-i hitâb oldur kim fâtih-i Bağdâd-ı behişt-âbâd olan Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘ ibn Sultân Ahmed Hân *rahmetullâhi aleyhimâ* hazretleri cemî‘i erbâb-ı ma‘ârif ve müverrih-i âlemler ile dâ’imâ hoş-sohbet etmeden mahzûzlar idi. Bir gün huzûrunda azîm vezni üzre cemî‘i ulemâ ve sulehâ ve meşâyihân-ı pîr [ü] cüvân cem‘ olup sohbet-i hâs ederken esnâ-yı kelâmda ba‘zı memâlik-i mahrûsa-i kadîmelerin evsâfları yâd olunur. Hemân Murâd Hân Gâzî buyururlar kim,

“Gerçi niçe yüz bin tevârîhâtlarda çok şey tahrîr etmişlerdir. Acabâ bu kubbe-i nîlgûn-ı bî-sütûnun altında benim on yedinci tahtım olan Kostantıniyye ya‘nî İslâmıbol gibi bir ma‘mûr [u] âbâdân ve bir sevâd-ı mu‘azzam kân-ı şâdumân evsâfın müverrihler yazmışlar mı ve seyyâhlar görmüşler mi?” deyicek huzzâr-ı meclisden Şeyhülislâm-ı şer‘-i mübîn olan Müftî Yahyâ Efendi ibn Zekeriyyâ Efendi eydir:

“Pâdişâhım bu Kostantıniyye hakkında Cenâb-ı Rabbü‘l-İzzet, Kur’ân-ı azîminde ve Furkân-ı mecîdinde âye[t]: [110] buyurmuşlardır kim ol Rûm diyârına Allâhu azîmü’ş-şânın nazarı ta‘alluk etdüğinden ibtidâ bânîsi Hazret-i Süleymân’dır, sânî bânîsi Hazret-i İskender-i Zülkarneyn’dir. İskender vefâtından vilâdet-i Resûl-i Kibriyâ‘ya gelince 882 sene, andan cedd-i izâmın Ebü‘l-feth Mehemmed Hân’a gelince târîh-i [111] sekiz yüz elli yedi’de ceddin Mehemmed Hân ta‘mîr [ü] termîmidir.

Ve dördüncü ta‘mîr [ü] termîm sene (–) târîhinde sa‘âdetle Revân

fethine revâne olduğunuzda fermân-ı hümâyûnunuz ile kâ'immakâm lalanız Bayram Paşa Galata ve İslâmbol'u müceddeden termîm edüp böyle bir dürr-i beyza-âsâ kal'a-i gevher-nigîn oldu.

Ve bu Kostantıniyye hakkında Mefhar-i âlem ümmetlerini terğîb içün, [112] deyü hadîs-i şerîf buyurdular.

Ve müverrihân-ı Rûm ve seyyâhân-ı Hind ve Arab ve Acem ve Rûm mâ-beynlerinde bu İslâmbol içün Gulgule-i Rûm ve Tantana-i Rûm ve Gulibetü'r-Rûm ve Debdebe-i Rûm [ve] Velvele-i Rûm ve Cığcığa-i Rûm ve Makdonya-yı Rûm ve Kevkebe-i Rûm ve Belde-i Tayyibe-i [113] deyü cihân-bîn ve geşt [ü] güzâran mâ-beynlerinde meşhûr-ı âfâk ve memdûh-ı âle'l-ıtlâk bir şehr-i azîmdir kim bunun hakkında niçe bir şu'arâlar şehrengîzler etmişlerdir.

Der-sitâyiş-i İslâmbol *[152a]*

Sanasın bâğ-ı cennetdir Edirne, Bursa, İslâmbol

Güzellerle müzeyyendir Edirne, Bursa, İslâmbol

Brusa kaplıcasında Edirne Tunca nehrinde

Stanbul Kumkapusu'nda deniz mâlikleri oynar

deyü Müftî Yahyâ Efendi İslâmbol'u {Murâd Hân'a} bu evsâflar ile temdîh edince hemân üstâdımız Evliyâ Efendi eydir. Beyt:

Ra'eynâ beldete'd-dünyâ cemi'â

Velâkin mâ ra'eynâ misle hâzâ

deyü ebyâtı terennüm etdiler." Yine gayrı musâhibler buyurdular kim,

"Pâdişâhım niçe bin tevârîh-i Arabiyye ve Acemiyyeler tetebbu' etdik ve yetmişer seksener sene seyâhat edüp gazâlarda kal'alar ve şehr-i azîmler gördük, bu İslâmbol'a mânend sevâd-ı mu'azzam görmedik. Ve yüz yigirmi ve yüz elli sene mu'ammer olup seyâhatde ifnâ-yı vücûd etmiş seyyâh-ı âlem cânlar ile konuşduk, anlar dahi vech-i arzda İslâmbol gibi ma'mûr [u] âbâdân ve dâr-ı adâlet ve emn [ü] emân ve âb [u] hevâsı memdûh-ı halk-ı cihân böyle bir bender-i azîm görmedik dediler. Hakkâ ki pâdişâhım yine böyle bir şehr-i azîm yokdur" deyü cümle huzzâr-ı meclis İslâmbol'u ta'rîf ü tavsîf etdiklerinde Sultân Murâd Hân eyitdi:

"Ey Huzzâr-ı meclis, ihvân-ı safâ ve ey Şeyhülislâm-ı şerî'at-ı Muhammedü'l-Mustafâ Yahyâ Efendi, inşâ'allâhü Ta'âlâ sa'âdetle azîmet-i hümâyûnum Bağdâd-ı behişt-âbâd'ı Kızılbaş-ı bed-ma'âş elinden kabza-i teshîre alup Nu'mân ibn Sâbit hazretleri ki Hazret-i İmâm-ı A'zâm ve hümâmü'l-akdem mezhebimiz sâhibi Ebû Hanîfe'dir, anların kabr-i münevverlerin dalâlet-âyîn, havâric [u] mülhidîn elinden

halâs etmeğe atf-ı inân buyurmuşuz. İnşâ’allâh ol gazâ-yı hasbeten-lillâha imdâd içün ordu-yı hümâyûnum içün sevâd-ı mu‘azzâmım olan İslâmbol’un sağîr ü kebîr cümle esnâfları ordu-yı hümâyûnuma çıksınlar ve ne kadar asker olur ve ne kadar bin dükkândır ve ne kadar esnâfdır, cümlesi kânûn-ı kadîmlerinden ma‘a ziyâde arz-ı kâlây ederek ve herkes arz-ı ma‘rifet ederek ve gûnâ-gûn şakalar ederek pîrleri ve şeyhleri ve nakîbleri ve ağaları ve kethudâları ve yiğitbaşıları ve çavuşları ile atlı ve piyâde gürûh gürûh her esnâf alay-ı azîm ile sekizer kat mehterhânelerin çalarak Alayköşküm dibinden ubûr etsinler kim ne kadar bin askerdir ve ne kadar müzeyyen ü mülebbes esnâfdır, seyr [ü] temâşâ edem. Düstûr-ı hümâyûnum böyle sâdır olmuşdur. Ve eyle bir alay-ı azîm etsinler kim Âl-i Osmân pâdişâhlarının birisi zamânında olmamış ola.

Ve İslâmbol içre ne mikdâr câmi‘-i selâtîn ve câmi‘-i vüzerâ ve mesâcid ve medrese ve dârü‘l-kurrâ ve dârü‘l-hadîs ve mu‘allimhâne-i sıbyân ve zâviye ve hân ve hammâm [ve] vekâle ve kârbânsarây ve sarây-ı vüzerâ ve sarây-ı a‘yân-ı kibâr ve çeşme-i âb ve sebîlhâne ve musluk-ı âb ve çâh-ı mâ ve hammâm ve mahalle-i müslimîn ve mahalle-i kefere ve mahalle-i Yahûdî ve kenîse ve etmek furunu ve börek furunu ve simit furunu ve beksümât furunu ve değirmen-ı esb ve âsiyâb-ı mâ ve kapan ve emânet, ve’l-hâsıl şehr-i İslâmbol’um içre dörd mevleviyyet yerde ne kadar hânedânlar ve yalılar ve dalyanlar ve cümle imâret makûlesi âsâr-ı binâları var ise tahrîr olunup cümle ahâlî-i mahalle ve ser-çeşme-i ehl-i hırefler ve cemî‘i e’imme ve hutebâ ve mahalle kethudâları meşveretleriyle bir bir yazılup Südde-i sa‘âdetime arz edesiz. Ammâ bî-garaz âdemlerimle bir dahi teftîş edüp tahrîr etdüğimizde hilâf bulunursa tahrîr edenleri dörder pâre ederim” deyü yemîn etdi ve buyurdular kim,

“Bozahâneci esnâfın cümle ehl-i hırefden sonra ubûr etsinler ve meyhâneci la‘înleri ordu-yı İslâmımda olmaya ammâ bozacılara imdâd akçe verüp alayda yamak olalar. Ammâ hîn-i alayda bu tâ’ife sekizer kat mehterhâne çalmayalar, dü dâ’ire ve sâz [u] söz ile ubûr edeler. Ve ne mikdâr bozahâne ve meyhâne vardır ve ne mikdâr mey-fürûş melâ‘înler vardır ma‘lûm-ı hümâyûnum ola” deyü Vezîr-i a‘zam Bayram Paşa’ya ve İslâmbol mollâsı ve Eyyûb ve Galata ve Üsküdar mollâlarının destlerine hatt-ı şerîfler verüp,

“Tîz hatt-ı şerîfimde tahrîr olunandan ma‘a-ziyâde dörd mevleviyyetlerde olan cemî‘i dekâkînleri ve cümle ehl-i hırefleri ve cümle imâret olan binâları hâkimleri ile ve şart-ı vâkıfları ile cemî‘i hayrât [u] hasenâtları tahrîr edesiz” deyü tenbîh [ü] te’kîd edüp anlar dahi zemîn-bûs edüp herkes taht-ı hükûmetlerinde olan imârât [u] hayrât u hasenâtları ve gayrı âsârları ve cümle dekâkîn-i ehl-i hırefleri sa‘âdetlü pâdişâ[h]-ı âlem-tebâhın murâd [u] maksûdlarından bin kat

ziyâde tahrîr etdiler kim sene (–) târîhinde Selîm Hân-ı Sânî asrında İslâmbol mollâsı Zekeriyyâ Efendi tahrîr etdüğinden yüz bin kat ziyâde tahrîr olundu. Zîrâ ol asırdan Murâd Hân-ı Râbi‘‘e gelince Şehr-i İslâmbol eyle ma‘mûr oldu kim bir arz-ı hâliye kalmamış idi. ***[152b]***

Bu minvâl üzre İslâmbol’u Yedikulle ve Eyyûb ve Kâğızhâne ve Südlüce ve Pîrî Paşa ve Hâsköy ve Kâsımpaşa ve Galata ve Tophâne ve Beşiktaş ve Hisâr ve tâ Boğazhisârları ve Beğkoz ve Kanlıca ve Anatolu Hisârı ve Çengelköy ve Kuzkuncuk ve Üsküdar ve Gâzîköyü‘ne varınca cümle amâristânı ve bâğ [u] bostânı [ve] dekâkîn [u] bezzâzistânı ve cümle asâkir-i ehl-i hıref a‘yânı kâmil üç ayda tahrîr edüp bir müdevven dîvân edüp *Evsâf-ı Kostantıniyye* nâm koyup pâye-i serîr-i a‘lâya arz olunup şeb [ü] rûz huzûr-ı pâdişâhîde Miskâlî Müverrih Solakzâde kırâ’at etdükçe Sultân Murâd Hân safâ-yı sürûrundan *“İlâhî ammerekallâhü ilâ inkırâzı‘d-devrân”* buyururlar idi.

Hikmet-i Hudâ ol asırda efendimiz Melek Ahmed Paşa Murâd Hân Gâzî‘nin silihdârlığı hidmetiyle şeref-yâb olmuşdu. Ba‘de’l-feth-i Bağdâd, Diyârbekir vâlîliğiyle behre-mend oldukda *Evsâf-ı Kostantıniyye* nâm tahrîrât Melek Ahmed Paşa’da kalup anlardan hakîr-i pür-taksîr Evliyâ-yı bî-riyâ ol *Evsâf-ı İslâmbol Arzı’*n alup sûreti bu mahalle makyûd [u] murakkam olundu kim ol sûret budur.

Evsâf-ı sûret-i arz-ı mollâ-yı İslâmbol (–) (–) (–) Efendi

Atebe-i aliyye-i adâlet-unvânları savbına arz-ı mekîne-i dâ‘î-i kemîne oldur ki pâdişâh-ı âlem-penâhım hazretlerinin hatt-ı şerîf-i sa‘âdet-makrûnları üzre Belde-i Tayyibe ya‘nî Mahrûse-i Kostantıniyye’yi bu minvâl üzre tahrîr olunup pâye-i serîre arz olundu. Fermân azametlü ve şevketlü pâdişâh-ı zevi’l-iktidâr hazretlerinindir.

Evsâf-ı Belde-i Tayyibe ya‘nî Kostantıniyye
Hafizahullâh mine’l-adüvvi’l-tedmîr

Evvelâ dörd mevleviyyet {hükûmetde altı yüz yetmiş kazâ mahkeme-i şer‘-i Resûl-i Mübîn vardır}.

Andan câmi‘-i selâtîn-i Âl-i Osmân..... 74

Ve câmi‘-i vüzerâ-yı izâm..... 1985

Mahalle mescidi yekûn..... 6990

Ve gayrı câmi‘-i a‘yân-ı kibâr yekûn..... 6665

Ve imâret-i it‘âm cümle..... 19

Ve bîmâristân cümle..... 9

Ve mu‘allimhâne-i sıbyân-ı ebcedhân cümle 1993

Ve dârü‘l-kurrâ-i Kur’ân-ı azîm..... 55

Ve dârü‘l-hadîs..... 135

Ve hânkâh..... 557
Ve zâvîye-i dervîşân cümle..... 2000
Ve tevhâne-i müsâfirîn..... 91
Ve kârbânsarây..... 979
Ve hân-ı hâcegân..... 255
Ve hân-ı mücerredân yekûn..... 672
Ve mahalle-i müslimîn cümle..... 9973
Ve mahalle-i kefere-i Rûm..... 354
Ve mahalle-i Yahûdân..... 257
Ve mahalle-i Freng yekûn..... 17
Ve mahalle-i Ermenî cümle..... 27
Ve sarây-ı vüzerâ ve a‘yân-ı ulemâ..... 28900
Ve hammâm-ı sarây-ı vüzerâ-yı mahsûs 14536
Ve çeşme-i sarây-ı vüzerâ ve ulemâ..... 4000
Ve çeşme-i hâs [u] âm..... 9995
Ve dahi hammâm-ı hâs [u] âm derûn-ı kal‘a 91
Ve hammâm-ı hâric-i kal‘a..... 65
Ve musluk-ı âb cümle..... 7989
Sebîlhâne..... 200
Ve ayazma-i hulv ü şûre..... 100
Ve çâh-ı mâ cümle..... 600000
Ve sahrîc-i mâ yekûn..... 55
Ve mahzen-i hân..... 3000
Ve bezâsten-i İslâmbol ve Galata..... 3
Kapan-ı dakîk ve gayrı..... 37
Ve kantâr-ı mîrî..... 35
Emânet-i tahmîs..... 2
Ve emânet-i mîzân-ı harîr..... 1
Ve emânet-i şem‘ahâne..... 1
Ve emânet-i sırmakeşhâne..... 1
Emânet-i gümrük..... 1

Emânet-i pencik çardağı..... 1
Ve emânet-i karagümrük..... 1
Ve emânet-i yağkapanı..... 1
Ve emânet-i balık..... 1
Ve emânet-i tuz..... bir
Ve emânet-i beksumât..... bir
Ve emânet-i hamr-ı menhî..... 1
Ve emânet-i bârûdhâne..... 1
Ve kârhâne-i bârûd..... 4
Emânet-i esîrhâne..... 1
Ve darbhâne-i Sultânî..... 1
{Ve emânet-i darbhâne..... 1}
Ve çuka anbârı..... 1
Ve buğday anbârı..... 1
Ve arpa anbârı ve emîni..... 2
Ve tuz anbârı..... 1
Ve kilar-ı Sultânî..... 1
Ve Bâyezîd Hân anbârı..... 1
Ve Süleymân Hân anbârı..... 1
Ve odun anbârı..... 1
Ve emânet-i odun..... (–)
Ve dîvânhâne-i kapan-ı dakîk..... 1
Ve otluk anbâr-ı hâs {ve emîni}..... 1
Ve otluk anbâr-ı hâs-ı Vefâ..... 1
Ve ıstabl-ı hâs..... 1
Ve ıstabl-ı bâb-ı âhûr..... 1
Ve ıstabl-ı meydân-ı Vefâ..... (–)
Ve zindân-ı üsârâ-yı Sultânî..... 4
Ve zindân-ı kâtil ü medyûn..... 4
Ve mîrî balık dalyanı..... 20
Ve mîrî karlık..... 3

Ve ekmek furunu cümle..... 600

Ve değirmen-ı esb..... 400

Ve su değirmeni kurb-ı Kırkçeşme..... 2

Ve eski yeniçeri odaları, ve yeni yeniçeri hâneleri ve sekbân-ı yeniçeri odaları

..... cümlesi yüz altmış iki odadır.

Ve acemî oğlanı hâneleri..... (–)

Ve cebehâne..... (–)
Ve kalafathâne..... birdir.
Ve marankozhâne ..... birdir.
Ve tershâne..... (–) gözdür.
Ve kumbarahâne..... birdir.
Ve mevlevîhâne..... dörddür.
Ve mîrî yoğurdhâne..... birdir.
{Ve matbah emîni..... (–)
Ve pasdırma emîni..... (–)
Ve emânet-i salhâne..... 1 (bir)
Ve emânet-i şehr..... 1 (bir)
Ve çardak emîni..... bir
Ve hazîne-i cebehâne..... (–)
Ve emânet-i tershâne..... 1
Ve emânet-i atbâzârı..... (–)
Ve nüzül emîni..... (–)
Ve sebzehâne emîni..... bir
Ve koyun emîni..... bir} ***[153a]***
Ve kâğızhâne-i battâl..... bir
Ve arslanhâne-i mîrî..... bir
Ve şişehâne..... 4
Ve boyahâne-i mîrî..... yetmiş
Ve gümüşhâne..... on
Ve tüfenghâne..... bir
Ve sebzehâne..... bir
Ve çardakhâne..... bir
Ve salhâne-i mîrî..... 3
Ve Yedikulle'de pasdırmahâne..... bir
Ve kurşumhâne..... bir
Ve kalenderhâne..... bir
Ve mutrıbhâne-i hâssa..... bir

Ve sâzende-i mehterhâne..... 2
Ve köshâne..... bir
Ve mehterhâne-i hayme..... bir
Ve peykhâne..... bir
Ve nakkâşhâne..... bir
Ve doğramahâne..... bir
Ve sakkâhâne..... bir
Ve suyolcuhâne..... bir
Ve topcıyânhâne..... bir
Ve dökmeciyân kârhâne ..... bir
Ve terzihâne..... bir
Ve terzi dolamahâne..... bir
Ve top arabası kârhâne..... bir
Ve koçı arabası kârhâne..... bir
Ve fişekhâne..... bir
Ve yeniçeri ta‘lîmhânesi ..... bir
Ve yeniçeri samsonhânesi..... bir
Ve yeniçeri zağarhânesi..... bir
Ve bostâncı samsonhânesi..... bir
Ve yeniçeri tazıhânesi..... bir
Ve bostâncılar tazıhânesi..... bir
Ve doğancılar kârhânesi..... bir
(–)..... (–)
Ve kârhâne-i kuyumcubaşı..... bir
Ve kârhâne-i damgacıbaşı..... bir
Ve kârhâne-i kazancıbaşı..... bir
Ve kârhâne-i dökmecibaşı..... bir
Ve kârhâne-i kebîr sarrâcbaşı..... bir
Ve kârhâne-i câmcıbaşı..... bir
Ve kârhâne-i mi‘mârbaşı..... bir
Ve kârhâne-i doğramacıbaşı..... bir

Ve kârhâne-i hasırcıbaşı..... bir

Ve kârhâne-i meremmetcibaşı..... bir

Ve kârhâne-i kireccibaşı..... bir

Ve bâzergânbaşı..... 6

Akdeniz ve Karadeniz ve ehl-i kıblebaşı..... bir

Ve kârhâne-i sirkecibaşı..... bir

Ve turşucubaşı..... bir

Ve türbe-i selâtîn-i selef..... (–)

Ve kubâb-ı vüzerâ ve ulemâ-yı selef..... (–)

Bu bâlâda tahrîr olunan kârhâneler ve cümle emânetler mîrîdir. Anıniçün bir yerde tahrîr olunmuşdur. Ammâ Sultân Murâd Hân tahrîrinde her kârhâne ve âsitâneler ne cânibde ve şâhrâh üzre vâkı‘ olup selef pâdişâhlarından kimin binâsıdır ve kimin ihdâsıdır, cümle kânûn [u] kâ‘ideleri ile tahrîr olunmuşdur. Ammâ hakîr kesret-i kitâbetden kaçup bu gûne müfîd [ü] muhtasar tahrîr etdik. Zîrâ bu kârhâne imâretler cümle ahâlî-i İslâmbol’a ma‘lûmdur. Ammâ inşâ’allâh bu müsevvedâtımız tas[h]îha geçdikde her kârhâne ve hayrâtları mahalliyle tahrîr ederiz.

Bundan sonra şehr-i azîm İslâmbol’da ne kadar dekâkîn ve ne kadar esnâf-ı ehl-i hıref vardır anları ale’l-umûm beyân eder.

İki yüz yetmişinci fasıl

Acâyib ü garâyibden Mahmiyye-i Kostantıniyye’nin dörd mevleviyyetinde ne kadar bin dekâkîn-i gûnâ-gûn ve ne kadar yüz bin asker-i esnâf-ı ibret-nümûn var ise anları kânûn [u] kâ‘ideleri ve pîr-perverleri ile yollu yollarınca fermân-ı şehriyârî üzre {ordu-yı hümâyûn-ı kübrâ içün cümle elli yedi fasıldır ve cümle yüz aded esnâf-ı ibret-nümâ alaylarıdır kim} esnâf esnâf alayları {ile} ve pîr [ü] pîşvâları medfûn olduğu diyârlar ile ayân u beyân eder

Evvelâ fermân-ı pâdişâhî üzre İslâmbol’un dörd mevleviyyetinde olan cümle ehl-i hıref 57 fasıl olup cümlesi bin yüz sınıf ehl-i hıref olup alay-ı Muhammedîye âmâde oldular. İbtidâ bu zikr olunacak tâ’ifenin cem‘iyyetine me’mûr olan cemî‘i sefere me’mûr vüzerâ ve vükelâların çavuşlarıdır. *Bism-i İlâh* ile evvelâ,

Esnâf-ı çavuşân alayı: Pîrleri Hazret-i Mâlik Eşter’dir. Efvâh-ı nâsda şöhre-i şehr olan oldur kim Sîn vilâyetinde bir ejderhâ katl etmeğiyle Mâlik Ejder derler. Ammâ *Fütüvvetnâme’*de yazdığı üzre mübârek gözünün biri gazâda mecrûh olup yırtlaz olmağile Mâlik Eşter derler. Hazret-i Alî, Resûl-i Kibriyâ önünde beline şed kuşadup on birinci pîr olup cümle beğlere ve gâzîlere serdâr olurdu. Ve gâyet şecî‘ ü bahâdır kimesne olmağile hîn-i arbedede başına teller ve atına ziller takup eline çevgânın alup Sâm-ı akrân meydân-ı ma‘rekede alay düzüp

saf bozduğıyçün alay çavuşlarına pîr olmuşdur. Kabr-i şerîfi Kûfe'dedir.

Ammâ bu hakîr sene 1076 târîhinde Kırım diyârında Mehemmed Geray Hân hizmetinde bulunup cümle Kırım hânlarının kabri Eski Yurd nâm mahalde olmağile Mehemmed Geray Hân kendülere bir dâr-ı âhiret binâ etmeğe mübâşeret edüp esâsın hafrın kazarken bir çâr-kûşe bir beyâz mermer zâhir olup üzerinde Çağatay hat ile böyle tahrîr olunmuş:

"Ey su'âl etgen şolkay merkadnı eyesin, Sâlsâl kavurnı sokkan Mâlik Eşter uludur. Şol (–) sahâbesi kişilerindendir. Cılgası üç yüz ki cıldır" deyü taş üzre hatt-ı kadîm ile ***[153b]*** yazup düzetmiş, cümle ulemâ-yı Kırım hisâb etdiler "Merhûm öleli yedi yüz yetmiş yıl olmuş" dediler ve Salsâl'in hadenginden şehîd oldu derler. *Rahmetullâhi aleyh*.

Ba'dehu Mehemmed Geray Hân kendüye türbe binâ etmeden ferâgat edüp üzerlerine bir kubbe-i âlî ve atebe-i ulyâsı üzre celî hat ile müzehheb târîhler terkîm etdirüp bir zâviye ve türbedârlara vazîfe ta'yîn etdiler. Hakîrin manzûru olduğu kabr-i Mâlik Eşter Bâğçesarâyı'ndadır. *Ve's-selâm*.

Ba'dehu cümle alay çavuşları küheylân atlara altışar pâre yancığla ve bahrî hotaslarla ve gûnâ-gûn zîller ile ve kemer-i raht u gaddâre ile atların zeyn edüp kendüler dahi gûnâ-gûn akmişe-i fâhirelere müstağrak olup ellerinde çevgân, dillerinde savt-ı Dâvûdî ile "Yâ Sübhân" esmâsı sadâsına rehâ buldurup bellerinde tîğ-ı gam gam ve serlerinde sîmurg-ı ankânın yedi yerde otağaların zeyn kılup şâhrâh üzre sadâ-yı [Ma'dî] Kereb Gâzî ve Mâlik Eşter'i icrâ ederek cümle askeri alaya terğîb eder.

Fasl-ı sânî. Tâhir subaşı ya'nî çöplük subaşısı: Pîri Sahâbe-i kirâmdan (–) hazretleridir kim Mekke ve Medîne'nin pâk olmasın Resûl-i Ekrem bunlara şipâriş buyurmuşlardı. Kabri Medîne'de Bakî' civârında medfûndur. Hazret-i Alî huzûrunda Selmân-ı Fâris, belin bağladı ve subaşı hâkimlerinin silsilesi anlara müntehîdir.

{**Esnâf-ı huddâmân-ı gılmân**} **ve huddâmân-ı gılmân subaşı ve gayrı gılmân-ı hâssa**: Subaşı ardı sıra zer-ender-zere müstağrak olup herbiri birer pençe-i âfitâb gılmân mehtâblardır kim sâfinâtü'l-ciyâd misilli atlar üzre ubûr ederler. Bu gılmân huddâmânın pîrleri zamân-ı kadîmde Hazret-i Yûsuf idi. Ammâ Hazret-i Risâlet asrında bu tâ'ifenin pîr-perverleri Hazret-i Enes ibn Mâlik ve Hazret-i Selmân-ı Pâris'dir.

Hazret-i Enes ibn Mâlik, Hazret'den (–) hadîs-i şerîf rivâyet eder. Kabri (–) dir. Resûl'ün haremine hidmet ederdi. Selmân-ı Fâris Hazret'den (–) hadîs rivâyet eder pîr idi. Taşrada hidmet ederdi. Hazret-i Risâlet, Selmân-ı Pâk hakkında hadîs: [115] buyurmuşlardır. Üç yüz otuz yaşında merhûm olup kabr[i] Kûfe'dedir. Hazret-i İmâm-ı A'zam bunlara yetişüp Hazret-i Risâletin tecdîd-i vuzû' etdiklerin ve ibâdet etdiklerinin şurût [u] kuyûdıyla Selmân'dan haber aldı derler.

Esnâf-ı acemî oğlanları: Hicret-i nebeviyyenin sene 17'sinde Mekke feth olup Ebû Süfyân bin Sahr bin Harb ve Halîm bin Cerâm ve Bedîl bin Vertâ ve İkrime bin Ebû Cehil ve Abdullâh bin Sa'd bin Ebî Sarh ve Hazret-i Ebûbekir'in pederi Ebî Kuhâfe mekfûfü'l-basar iken bu cümlesi gelüp Hazret-i Risâlet huzûrunda İslâm ile müşerref olup cümlesi ta'allukâtlarına İslâm teklîf edüp akrabâları İslâm kabûl etmediklerinden Hazret-i İkrime ve Ebî Kuhâfe akrabâlarının mâl [u] emvâl [u] erzâkları gâret olunup evlâdları esîr olmaların ricâ etdiler. Resûl-i Hudâ dahi Sahâbe-i kirâma izin verüp nehb [ü] gâret olunup evlâd [u] iyâllerin {esîr edüp} yine kendülere ihsân olunup ma'a ziyâdesin Ashâb-ı kirâma terbiye olunmaları içün cümle üsârâ-yı gaşîmi tevzî' {etdiler}. Bu gaşîm acemî olanlar ibtidâ andan kaldı.

Yine ol sene Hazret-i Risâlet-penâh Hâlid ibn Velîd hazretlerin Şâm'a serdâr edüp ibtidâ gazâ-yı Rûm oldur. Şâm'da cümle Rûm keferesin dendân-ı tîğdan geçirüp kırk bin esîr ile Medîne'ye geldikde Hazret-i Resûl, Hâlid'e Seyfullâhi'l-meslûl buyurdular ve cümle üsârâ-yı sıbyânları Ashâb-ı güzîne hibe eylediler. Acemî olanların bir aslı dahi budur. Pîrleri guzât-ı müslimîn olmuş olur.

Ammâ sene (–) târîhinde Orhân Gâzî asrında olan gazâlardan niçe yüz oğlanları Orhân Beğ, Hazret-i Hacı Bektaş-ı Velî'ye hibe eyleyüp Hacı Bektaş dahi terbiye edüp yine Orhân Gâzî sefere giderken yeniçeridir, ya'nî yeni askerdir deyü Orhân'a hedâyâ verdi. Bir sığın, bir gayrı libâs ile acemî oğlanımızdır deyü Orhân'a pîşkeş verdi. Bu takdîrce yeniçerinin ve acemî oğlanlarının pîrleri Hacı Bektaş-ı Velî'dir. Horasân erenlerindendir. Kabr-i münevveri Kırşehrinde medfûndur.

Bu acemî oğlanları tâhir subaşı alayında bin mikdârı ucbe-likâ mutarraş, kec-külâh ve pür-silâh olup ellerinde süpürgeler ve kürekler ile tarîk-i âmları pâk ederek ubûr ederler. Anların ardı sıra,

Esnâf-ı arayıcıyân: Bu tâ'ife çöplük subaşısına mensûbdur. Kârları nefs-i ***[154a]*** İslâmbol içre cemî'i hânedânlarda ve şâhrâhlarda ne kadar mezbele ve hâr [ü] hâşâk var ise zenbîller ile taşıyup deryâ kenârında tekneler içre yaykayup içinde akçe ve mankır ve mismâr ve gayrı gûne eşyâ bulup kifâflanırlar. Ammâ ba'zı mahalde istifan ve sorguc ve cevâhir kuşak ve zî-kıymet hâtem taşlarından düşmüş cevâhir makûlesi zî-kıymet şeyler bulurlar kim ta'bîr olunmaz.

Bu tâ'ifenin tâhir subaşıya senevî altmış bin akçe avâ'id verüp İslâmbol içre arayıcılık ederler. Pîrleri Verrâd-i Berberîdir. Zünnûn-ı Mısrî ile Hazret huzûruna gelüp İslâm ile müşerref [olup] huzûr-ı Alî'de Selmân-ı Pâris beline şed bağlayup cemî'i ırgatlara ve zebbâllere pîr oldu. Kabri Abbâs'da bir bâğ içindedir.

Ammâ bu arayıcı esnâfı cümle nefer 500, ayaklarına ve kasıklarına varınca battâl siyâh çizmeler geyüp üzerlerinde kırmızı ve siyâh meşin

kaftanlar ile ve başlarında Teke ve Hamîd külâhları ve omuzlarında uzun sırıklar ucunda çapa demir kazmalar ve arkalarında müdevver ağaç tekneler ve ellerinde kazmalar ve ba‘zılarının ellerinde süpürge ve kürekler ve omuzlarında zenbîl ü garârlar ve hâr [ü] hâşâk sepetleri ile bir hây-hû ederek alay ile ubûr ederler. Anların ardı sıra,

Esnâf-ı gûr kazan: Hübût-ı Âdem’den sonra pîrleri Kâbil’dir. Zîrâ Kâbil karındaşı Hâbil’i bir kız tezvîci husûsıyçün rakîb olup katl eyledi ve na‘ş-ı Hâbil’i neyleyeceğin bilmedi. Âhir gördü kim bir zâğ-ı siyeh-rû gelüp Kâbil huzûrunda bir cevz-i Hindî yere minkârıyla eşüp gömdü. Kâbil bu gurâbın minkârıyla cevizi yere gömdüğün görüp hemân zemîni kazup Hâbil’in na‘şın zemîne gömdü. Hâlâ kabr-i Hâbil cebel-i Arafât’da Âdem Matbahı zemîninde medfûndur. Zîrâ ibtidâ Âdem Serendîl’e enüp andan cebel-i Arafât’da Havvâ ile buluşup Şîs ve Hâbil ve Kâbil ve Ram‘ân ve Alcıga ve Şelvâz ve Asîde ve niçe evlâd-ı Âdem, cebel-i Arafât’da müştakk olmuşlardır.

Ba‘dehu Kâbil-i kâtil-i nâ-kâbil, Âdem Safî‘ye âsî olup mâlını Hâbil evlâdları nehb [ü] gâret edüp kendisi Şâm’a firâr edüp kabri Kırklar dağında bir gârdadır ve Hâbil’i urduğu taş dahi anda bir gârda ahmer-gûn bir kanlı taşdır. Rû-yı zemînde ibtidâ nâ-hak kan döken Kâbil’dir. Cümle kanlılara ve rakîblere ve gûr kazanlara pîr ol pîrsiz olmuşdur. Ve ibtidâ rû-yı zemînde ceng [ü] cidâl Hâbil ve Kâbil evlâdlarından kalmışdır.

Netîce-i kelâm gûr kazanlar cümle 2008 neferdir. Ordu alayı içre pür-silâh olup ellerinde kazma ve kürek ve dillerinde *“Sübhânallâh”* diyerek bu kadar sulehâ-yı ümmetden kimesneler mü’eddebâne ubûr ederler. Bu tâ’ifenin kârları hîn-i gazâda cemî‘i şühedâları defn etmeğiçün sefere me’mûrlardır. Anların ardı sıra,

Esnâf-ı azîm lağımcıyân: Nefer 5000, pîrleri Nakkâb-ı Yemenî‘dir, Selmân-ı Pâk belin bağlayup pîr etdi. Kabri Yemen huccâcının ihrâma girdikleri Yelemlem nâm mahalde medfûndur. Bunlar cümle pür-silâh olup azîm bal fıçıların gûnâ-gûn berk-i ahdar-gûn ile zeyn edüp sırıklarla fıçıları omuzlarında götürüp ellerinde kazma ve kürekler ve meydân süpürgeleri ve gerdeller ile “Aşa aşa” diyerek câ-be-câ yolları süpürüp gerdellere ve fıçılara doldurup ubûr ederler.

Bu esnâfın gazâlarda kârları, bir kal‘a feth oldukda ve ordu içre beyt-i helâ kazarlar ve kal‘anın esâsına varmağa zîr-i zemînden lağım edüp bârûd-ı siyâh ile kal‘a dîvârın hevâya perrân atup feth ederler.

Bu tâ’ife İslâmbol’da ekseriyyâ Kayseriyye Ermenîleridir. Sehel mezmûmca bed-râyihalı kavimdir. Ammâ gâyet lâzımlı Serkiz ve Vartan ve Derder ve Asvadır ve Mohan isimli bokçulardır. Bunlardan sonra,

Esnâf-ı salahorân: Neferât 9000, azîm askerdir. Pîrleri [Ma‘dî] Kereb Gâzî‘dir kim Hazret-i Alî kemer-bestesidir. Kabri Şâm huccâcı râhı üzre Medîne-i Münevvere’ye dörd menzil karîb kal‘a-i Fahleteyn’de şehîd olup anda medfûndur.

Bu salahor esnâfı sefer yollarında çengelistân [u] ormanistânı kırup batak yerlere doldurup asker-i İslâma ve balyemez toplar ubûr etmeğe yolları tathîr ederler. Ellerinde kazma ve kürekleri ve demir küsküleri ve baltaları ve Ferhâdî külünkler ile ubûr ederler elzem-i levâzımından askerdir. Anların ardları sıra,

Esnâf-ı beldârân-ı teberdârân lağımcıbaşı: Nefer 1000, pîrleri Kâsım bin Nusayr’dır. Hazret-i Alî huzûrunda Selmân-ı Fâris belin bağlamışdır. Cümle kûhkenlerin silsilesi ana çıkar. Cümle vilâyetlerde ne kadar taş kesen var ise pür-silâh olup ellerinde ***[154b]*** bunların dahi Ferhâdî kazmaları ve küsküleri ve varyaları ve kamaları ve kürekleri ve küfeleri ve bellerinde teberleri ile bu uslûp üzre bir hây-hû ile ubûr ederler.

Bu hirfetin gazâda kârları bir kûh-ı bâlâ şâhrâh üzre vâkı‘ olup andan ubûr etmek asîr olsa bu kavm bir gün mukaddem gidüp ol kûh-ı bülendi bir günde reh-i râst ederler ve bir kûh-ı demâvend üzre bir kal‘a vâkı‘ olup feth olmasında usret çekilse bir günde ol kal‘anın esâsına girüp münhedim ederler.

Bu esnâflar dahi askerî tâ’ifesinden olmağile cümleden ileri tâhir subaşı zeber-destindedir. Bu bâlâda tahrîr olunan tokuz aded esnâf yekûn esnâf-ı ma‘dûd (–) mikdârı asker piyâde olup mükellef ü mükemmel pür-silâh olup İslâmbol’dan yolları nihâyet-i merâma varınca tathîr etmeğe mübâşeret ederek bu uslûp üzre cümle ağaları ve yüzbaşıları ve iş erleri atlı ve lağımcıbaşı ve tâhir subaşı yanyana ve ardları sıra cümle iç oğlanları ve dahi akîblerince sekiz kat mehterhâne çalarak şakalar ederek Alayköşkü dibinden huzûr-ı pâdişâhîden ubûr ederler.

Bu tokuz neferin ibtidâ ubûr etmesi elzem-i levâzımından olup yollar tathîr etdiklerinden sonra asâkir-i İslâm ve hâs [u] âm ve ordu-yı bâzâr ubûr ederler. *Ve’s-selâm.*

Bu tâ’ife-i ibret-nümânın ardı sıra,

el-Faslu’s-sânî

Esnâf-ı asker-i asesbaşı: Kadîm-i evvelden yok idi. Sene (–) târîhinde Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed ihdâsıdır. Yeniçeri bölük odalarından bir oda asker ile sefer eşer bir çobracıdır.

Neferât-ı yeniçeriyân 500, pîrleri yine Hacı Bektaş‘dır. Cümle yeniçerileri eli hezârân asâlı muhteşem üsküflü neferlerdir. Şâhrâhın tarafeyninde izdihâm eden temâşâcıları açup tarîk-i âmları vâsi‘ etmeğe

ve askerî tâ’ifelerin şer‘ile katl etmeğe me’mûrdur. Andan,

Esnâf-ı şehir subaşısı: {Bu tâ’ife Hazret-i Risâlet asrında olmamağile pîrleri yokdur. Lâkin Mısır hulefâlarında Sultân Mehemmed Ekrâd asrında Hazret-i İmâm Şâfi‘î‘nin savma‘asına harâmî girüp cümle mezâhib-i erba‘a içün te’lîf etdüği kitâblarını serîka edüp ayân u beyân olmadı. Âhir muhibb-i Şâfi‘î‘den bir ferâset sâhibi kimesne Sultân Mehemmed Ekrâd’a eydir:

“Eğer fermânınız olursa bi-emrillâh ben bulayım” deyü fermân alur.

Meğer ol asırda bir âlim, fâzıl kimesne var idi, hâmisî mezheb olmak üzre Ca‘ferî mezhebin âşikârîye meşgûl idi. Mezheb-i râbi‘e muhâlif mesâ’il-i nâ-şer‘îler etmişdi. Anın fetvâsıyla bir kaç mes’ele bulurlar kim İmâm Şâfi‘î‘ye iftirâ etmiş. Derhâl ol bî-mezheb-i nâ-âmilin hânesin basup cümle Şâfi‘î kitâbları anda bulunup hâmisliyi katl edüp Şâfi‘î izniyle subaşı nasb olundu. Hâlâ subaşıların zu‘mları üzre pîrleri İmâm Şâfi‘î‘dir. İbtidâ subaşı Yasavul Alî‘dir. Kabri yine Şafî‘î civârında medfûndur}. Kendü neferâtları 200, elleri sopalı bî-rahm âdemlerdir. Andan,

Esnâf-ı asesân-ı bî-amân: Nefer 202, bunlar dutma ve kapma ve urma ve kovma ve asma ve basma ve kayd [u] bend âdemleridir, biri birinden eşed mel‘ûn kavimdirler. {Bu haşerâtların zu‘m-ı bâtıllarınca pîrleri Amr-ı Ayyâr’dır ammâ *hâşâ ve kellâ*}. Andan,

Esnâf-ı cellâdân-ı bî-îmân: Pîrleri Eyyûb-ı Basrî‘dir. Hazret huzûrunda Selmân-ı Pâk belin bağladı. Şer‘-i Resûl-i Mübîn üzre ve nass-ı kâtı‘ fermân-ı Rabbü‘l-İzzet üzre huzûr-ı Resûl’de ibtidâ bunlar bir kâtili seyf-i Alî ile katl etdüğiyçün cellâdların pîridir. Ve dâ’imâ şer‘ile katle müstahak olanı pâk gasl edüp meydân-ı siyâsete getirüp gûnâ-gûn tesellîler ile tecdîd-i îmân getirdüp ve şehâdet kelimesin getirdüp yüzünü kıbleye müteveccih edüp bir kerre sağ eliyle katl olunacak kimesnenin başın sığayup herîf mebhût oldukda besmele ile kılıcı iki eline alup mücrimin kellesin teninden cüdâ ederdi. Ve rûhıyıçün Fâtiha-ı şerîf tilâvet edüp cümle huzzâr-ı meclise maktûlün yanında nasîhat edüp bu âdemden ibret alun deyü va‘z [u] nasîhat ederdi.

Yüz yetmiş yaşında merhûm olup bizzât Mu‘âviye hazretleri meyyitin götürüp Şâm-ı Şerîf’de Paşa sarâyı‘nın kapusu civârında defn edüp üzerine bir kubbe inşâ edüp Cellâd eş-Şeyh (–) dahi anda medfûndur. Ve efendimiz Melek Ahmed Paşa’nın bir ferzend-i ahteri anda medfûndur. Ve hâlâ cümle katle müstahak olan âdemleri anın türbesi önünde katl ederler, ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır.

Ve bu esnâf-ı cellâdân emr-i sultâna me’mûr âdemlerdir kim anların hakkında mısra‘:

Hükm-i Sultân olmasa hatâ gelmez cellâddan.

Bu kavmin üstâd-ı kâmili Murâd Hân'ın cellâdı Kara Alî, bâzûların sığayup tîğ-ı Dahhâk'dan nişân verir tîğ-ı âteş-tâbın kemerine bend kılup sâ'ir işkence ve karabend ve nakşbend ve kemenbend ve zünnârbend edecek ucu aşıklı yağlı kemendleri kemerine asup ve sâ'ir âlât-ı işkencelerden kelpedân ve burgu ve mismâr ve buhûr-ı fitîl ve semîn sünger ve tilsimân ve yakakârt ve deri yüzecek sıntırâş ve pûlâd tâs ve niçe elvân zehirli göz mîlleri ve malafa ve çimşîr işkence ve ne'ûzü billâh el ayak kırmağa balta ve malafaların cümle kemerine bend kılup sâ'ir halîfeleri dahi yetmiş yedişer pâre âlât-ı cellâdları kemerlerine zeyn kılup sâ'ir huddâmların omuzlarında altunlu münakkaş serâmed servi haşebinden râyiha-yı tayyibeli kazıklar ile ve bellerinde seyâhat urganları ve ellerinde yalın seyf-i müczemleriyle merdâne cünbüş ederek ubûr ederler. Ammâ ne'ûzü billâh herbirinin çehresinde nûr kalmayup zehir damlar. ***[155a]*** Andan,

Esnâf-ı hemyân kesici: Nefer 300, bunlar dahi "Varyemez mâlı ister ayyârlarız. Pîrimiz Amr-ı Ayyâr'dır" derler ammâ *hâşâ sümme hâşâ.* Ve,

Esnâf-ı kara hırsız: Nefer 200, bunlar dahi "Ayyâr-ı cihânız. Pîrimiz Amr-ı Ayyâroğlu Uşûm'dur" [derler]. Mu'âviye hilâfetinde Gürcistân'a elçilik ile gidüp Irâk-ı Dâdyân'da mesmûmen merhûm olup anda medfûndur. Andan,

Esnâf-ı deyyûsân: Nefer 212, hâşâ pîrleri ola.

Esnâf-ı pâzveng-i eblehân-ı sâzengân: Nefer 300, *hâşâ mine's-sâmi'în* pîrleri ola.

Esnâf-ı gidiyân-ı müflisân: Nefer 500. Bu pâzeng ve deyyûsân ve gidiyân bî-hisâbdır ammâ herkes evli evinde olmağile nâ-ma'lûmdur. Ammâ bu tahrîr olunan hemyân kesiciler ve hırsızlar ve uğursuzlar ve nûrsuzlar cümle defter ile asesbaşı ve subaşıya vergi verüp İslâmbol'un izdihâm çârsû-yı bâzârlarında ve cem'iyyet-i kübrâ yerlerinde taşradan gelmiş garîbü'd-diyârların sürmelerinden gözlerin çalup fakîr herîfler sürme ile kalırlar.

Esnâf-ı Kâsımpaşa mukaddemleri: Nefer 155, hâlâ pîrsizlerdir. Tershâne kethudâları eli altında bî-dîn bir alay kavmdirler. Tershâne-i Amîre'de cümle keştîler donanması mahallinde bu zâlimler hemyânları içre yüzer yüz ellişer guruş koyup gözü bağlı *el-garîb ke'l-â'mâ*ları bozahâne ve meyhâne ve bekârhâne ve mesîregâhlara götürüp mest edüp bu kadar mîrî mâl yedin deyü küreğe korlar. Altı ay sefer edüp eline bin akçe verüp kürekden ıtlâk ederler. Eğer hazzın köşesiyse evvelbahârda yine gelüp iki bin akçe al derler. Ammâ ne aceb ayyâr-ı cihân kavmdirler kim anlar dahi kürek erbâbın bilüp işsiz güçsüz âdeme böyle edüp küreğe korlar ve acâyib kâr ederler.

Esnâf-ı hîzân-ı dilberân: Nefer 500, bunlar bir alay hâne-berdûş hîzân-ı ulefeciyân-ı mepşûtânlardır kim kadr [u] kıymetlerin bilmeyüp Bâbulluk'da ve Kalatyonoz'da ve Finde'de ve Kumkapu'da ve San Pavlo'da ve Meydâncık'da ve Kiliseardı'nda ve Tatavla'da ve gûnâ-gûn meskeş yerlerinde sürü sürü gezüp boğazı tokluğuna sayd olunurken subaşı damına sayd olunup âhir defterli olur.

Ne'ûzü billâh bunun emsâlî niçe esnâf-ı mühmelât vardır ammâ tahrîr ü tavsîfinde çendân âlem yokdur. Bunları subaşı bilir, gayrılar {bilmez. Ve bu} tahrîr olunan esnâf-ı cühmel ü mühmel ve mezmûmlar subaşı ile alayda gûnâ-gûn şaka ederek ubûr ederler. Ammâ ne zümreden oldukları ma'lûm değildir, hemân bir gürûh-ı enbûhdur. Andan,

Esnâf-ı seyisân-ı Urbân-ı uryân: Bilâ-hisâb kavmdır. Pîrleri Kanber-i Alî'dir, Selmân-ı Pâris belin bağladı, cümle sâyislerin silsilesi ana müntehîdir. Haccâc-ı Zâlim Yûsuf anı şehîd edüp Bağdâ[d] (–) medfûndur. Bu seyislerin içinde hûb-âvâz ile hicâz makâmında teğannî edüp el urarak ubûr ederler. Ammâ vüzerâ seyisbaşıları atlar üzre miyânlarında tâze Arab cüvânları ile ubûr ederler. Anların ardı sıra,

Esnâf-ı mükârî ya'nî kirâcılar: Tüccârları ve gayrı ehl-i seferi şehirden şehire kirâları ile götürürler. Neferât 3000, cümle seyishânelerin semerlerin gûnâ-gûn şükûfeler ile ve dîbâ ve şîb ve zerbâf pûşîdeler ile zeyn edüp niçe yüz zîl ve çan ardala ile atların zeyn edüp ubûr ederler. Bunların dahi pîrleri Kanber-i Alî'dir. Hîn-i seferde lâzımlı askerdir.

Esnâf-ı pâsbân-ı nigehbân-ı İslâmbol: Neferât on iki bindir, kırk bindir derler ammâ fart-ı kelâmdır, üç yüz neferi Bedâsten-i atîk ve Bedâsten-i cedîd pâsbânlarıdır kim gedikli ulûfeli âdemlerdir. Mâ'adâsı her şeb sabâha dek İslâmbol içre keşik bekler.

Bu esnâf subaşıya tâbi' olmağile ordu alayında rûz-ı rûşende ellerinde gûnâ-gûn musanna' fânûsları yakup şem'-i asel kâfûr-ı ihşidîler ve şem'-i rîhleri yakup ellerinde ucu demirli sopalar ile bellerinde kılıçlar ve teber-kemânlar ile ve palâs palâs esbâblar geyüp başlarında mahûf ucbe-likâ kurd derilerinden tâclar ve sivri gûnâ-gûn külâhlar geyüp birbirlerine sopa urarak gûyâ hırsız kaçarmış şeklinde "Bire koma, kaşdı ha vardı ha, bire koma, gitdi gidi, vardı gidi, işte gidi" deyü ba'zı temâşâcıları gösterirler ve seyirciler mâbeynine ol ucbe-likâ ile girüp halkı korkudurlar ve hem halkı iki tarafa açarlar ve gûnâ-gûn şaka ederler. Bunların pîri Dîvâne Hurûm'dur, Selmân, Alî huzûrunda belin bağladı. Bahr-i Ummân'ın Lahsa tarafında medfûndur.

Bu bâlâdaki ecnâs-ı mahlûkâtlar cümle (–) asker. Bunlarda aslâ dükkân ve tezgâh yokdur, ancak ordu-yı İslâm yerin tâhir edüp emn [ü] emân içün ileri giderler. Zîrâ bir diyârda ve bir orduda ibtidâ

hâkim ***[155b]*** ve hekîm olmasa ol orduya girmek ayn-ı hatâdır. Hâkim cihânın cânıdır. Hadîs, [116] bu hadîs-i sahîh mazmûnunca bir diyârda hâkim olmasa halk-ı âlem birbirin yerler, anıniçün mukaddem askerî tâ'ifesi gidüp pâsbânlar ordu-yı İslâmın cânib-i erba'asında dîdebânlık etmeğe me'mûrlardır.

Bu bâlâda tahrîr olunan cümle 14 esnâf mevc mevc ve fevc ü fevc gûnâ-gûn şakalar ile ubûr edüp asesbaşı ve subaşı ve lağımcıbaşı at başı berâber gidüp ardları sıra sekiz kat mehterhâne ve cümle sâzendeler fasıllar ederek alayköşkü dibinden arz-ı mahâret ederek ubûr ederler. *Ve's-selâm*. Andan,

el-Faslu's-sâlis

Ordu monlâsı: Kânûn üzre beş yüz akçe mevleviyyetdir, neferât üç yüzdür. İbtidâ Hazret-i Risâlet-penâh'ın zamân-ı sa'âdetlerinde kadı olan Abdullâh et-Tahrî'dir. Hazret-i Alî huzûrunda Selmân Pâris belin bağlayup icâzet verdi. Hazret-i Resûl'ün emîni idi. Gazâ mâlının öşrün zabt edüp kadılık ederdi. Ve Hazret-i Alî'nin şâkirdi idi. Şerî'at kadılarının silsilesi ana çıkar. Sonra sene (–) târîhinde İmâm-ı A'zam zuhûr edüp sâhib-i mezheb olup hâlâ kadılar ana isnâd edüp pîrimizdir derler, hâşâ. (–) asrında İmâm-ı A'zam'a kazâ teklîf edüp kabûl etmediğiyçün hapisde merhûm olup kazâ-yı âsumânı kabûl etmedi. *Rahmetullâhi aleyh*. Andan,

Esnâf-ı alemdâr-ı Resûl sancakdârân: Yüz (–) esnâfın birer sancakları vardır. Ammâ cümleden Ordu mollâsı sancağı mükellefdir kim sancağ-ı şer'-i Resûl-i Mübîn'dir. Sancakdârların pîri Hazret-i Büreyde-i Eslemî'dir. Resûl'ün ibtidâ sancakdârı bunlardır. Evvel İslâm sancağın bunlar götürdü, hâlâ sancakdârların silsilesi anda nihâyet bulur.
Alî huzûrunda Selmân belin bağladı. Kabri Mervî'dedir. Hicret'in altmış yılında şehîd oldu. Ve Hazret zamânında ma'zûl olup yerine Ebâ Eyyûb-ı Ensârî, sancakdâr-ı Resûl olup Âl-i Emeviyyûn'dan (–) asrında İslâmbol muhâsarasında ishâlden şehîd olup yine Eyyûb'da medfûndur. Ve ordu mollâları hizmetinde,

Esnâf-ı sa'îler: Neferât 400, bunlar cemî'i guzât-ı müslimînin mekâtiblerini vatanlarına vâsıl etmeğe me'mûrlardır. Pîrleri Amr bin Ümeyye-i Zamîrî'dir kim Alî huzûrunda Selmân-ı Fâris belin bağlayup şâtırlar ve sa'îlerin pîridir. Kabri kal'a-i Hıms'dadır. Hazret-i Resûl'ün peyki idi. Bu sa'îlerin ellerinde birer harbe ve başlarında birer âfitâbe üzre cığcığa teller ve bellerinde kantûralar ve tennûreler ve zîl [u] bem ve sapan-ı Dâvûdîler ve ummân-ı kerâme ve cilbend-i mahabbetler ile piyâde ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı muhzırân-ı mollâ: Nefer 200, pîrleri (–) dir. Kabri Abbâs'dadır. Ellerinde birer asâları ile piyâde kadı'asker önü sıra ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı e’imme-i vüzerâ ve mîrimîrân ve sâ’ir a‘yân: Cümle üç yüz nefer, pîrleri İmâm-ı A‘zam’dır kim Bağdâd-ı behişt-âbâd cenbinde medfûndur. Ammâ imâm-ı evvel Hazret-i Resûl’dir kim cemî‘i enbiyâ ervâhına dahi imâm olmuşdur. Andan,

Esnâf-ı hutebâ: Aded-i neferât 400, pîrleri Hazret-i Osmân Zi’n-nûreyn’dir. Hazret-i Resûl kemerin bağlayup huzûr-ı Resûlullâh’da kâhîce hitâbet ederdi. Ammâ hatîb-i kadîm Hazret-i Peyember aleyhi’s-selâmdır. Kabr-i Osmân, Medîne-i Münevvere Bakî‘‘inde bir kubbe-i âlîde medfûndur. Andan,

Esnâf-ı kadı ve mollâlar: Cümle neferât 500, pîrleri bâlâda mestûrdur. Bunlar irtifâ‘-ı kadr içün ma‘zûlen sefer eşerler. Mahlûl bir mansıb-ı âlî olsa erbâbına sadaka olunur. Andan,

Esnâf-ı meşâyih-i izâm: Aded 300, bunlar bilâ-garaz velâ-ıvaz mücâhidün fî-sebîlillâh olup gazâ ederler. Pîrleri Hasan-ı Basrî‘dir. Selmân-ı Pâris şed bağlayup cemî‘i meşâyıhlara pîr oldu. Anların tarîkine silsile-i Kutî derler. Çâr-yâr-ı güzînden sonra tarîk şeyhi bunlara müntehîdir. Yüz yetmiş yaşında merhûm olup kabri Buhârâ‘da (–) mahalde medfûndur. Andan sonra,

Esnâf-ı vâ‘iz-i zâhir: Nefer 400, bunlar dahi kadı‘asker alayında muhteşemâne ubûr ederler. Pîrleri Kümel bin Riyâzî, Selmân irşâd edüp belin bağladı. Ba‘zı meşâyıhların silsileleri ana çıkar. Anlara Kümeylî derler. Anı Haccâc şehîd eyleyüp kabri Kûfe’de âsûdedir.

Esnâf-ı nâsıh-ı müfessîrin: Nefer 600, bunlar dahi kadı‘asker ile hasbeten-lillâh sefere giderler. Pîrleri Hazret-i Abdullâh ibn Abbâs’dır. Hazret asrında müfessir idi. Kabr[i] Mekke’de Ebtah nâm mahalde Mansûr-ı Devânikî cenbinde medfûndur.

Esnâf-ı muhaddisîn: Nefer 60, bunlar dahi kadı‘asker ile sefer eşerler. Pîrleri Ebû Hüreyre’dir. Kabri Mısır’da Cîze şehrinde medfûndur. ***[156a]*** Yılda bir kerre mâh-ı Temmûz’da niçe yüz bin âdem cem‘ olup âsitânesinde mevlûdu’n-nebî olur, ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır kim Ebû Hirre olduğıyçün niçe yüz bin kedi vardır. Andan,

Esnâf-ı mü’ezzinân: Neferât 700, cümle sefere me’mûr vüzerâ ve emîr-i ümerâların mü’ezzinleri kadı‘asker ordusu ile alaya binerler. Pîrleri Hazret-i Bilâl-i Habeşî‘dir, Hazret huzûrunda Hazret-i Alî belin bağlayup cümle mü’ezzinlere pîr olup bizzât Hazret’in mü’ezzini idi. Hakkında Hazret *“Yâ Bilâl ganni’l-uzâl”* buyurmuşlardır. Cümle mü’ezzinlerin silsilesi ana müntehîdir. Kabri Şâm’da Koyunkapusu’nun iç yüzünde etrâfı parmaklıklı bir kubbe-i sağîr içinde âsûdedirler. Üçüncü pîr bunlardır. Bu hakîrin dahi pîridir. *Rahmetullâhi aleyh*. Ve,

Esnâf-ı sofiyyûn: Neferât 3000, bunlar dahi kadı‘asker alemi dibinde tevhîd edüp râh-ı Hak içün cihâd ederler. Pîrleri Ebû

Derdâ’-i Âmirî‘dir. Hazret-i Alî belin bağladı, on altıncı pîrdir. Ashâb-ı Soffaya izn-i Resûl ile ser-halka idi. Ehl-i riyâzetin silsileleri anda nihâyet bulur ve Resûl-i Hudâ anın hakkında buyurdu. [117]

Ya‘nî “Ol kimesne kim melâikeler ile musâfaha ede Ebû Derdâ‘ ola” buyurmuşlardır. Kabri Necef’dedir. Andan,

Esnâf-ı mütevelliyân: Nefer 700, bu mütevellîlerin cümlesi kadı‘asker nezâretinde olmaları sebebiyle alaya çıkarlar. Pîrleri Süfyân-ı Sevrî‘dir. Kabri Mekke Mu‘allâsı kurbündedir. Mekke içre hânesin, Sultân Mehemmed Hân-ı Râbi‘ vâlidesi tîmârhâne ve dârü’ş-şifâ inşâ edüp bir âb-ı hayât kuyusu vardır. Dârü’ş-şifâ binâ olunmazdan mukaddem hastalar bu hâneye gelüp Süfyânü‘s-Sevrî kuyusundan su içüp sıhhat bulurlardı. Andan,

Esnâf-ı bevvâbân-ı şerî‘at ve gayrı bevvâbân: Neferât sekiz yüz, bunlar dahi kadı‘asker ile kimi sefer eşer, kimi alaya çıkar, pîrleri Ebî Şeybe’dir, Selmân-ı Pâris belin bağlayup Hazret-i Resûl, Mekke-i Mükerreme’nin miftâhların ana teslîm edüp hâlâ yine zürriyeti inkırâz bulmayup Mekke’nin miftâhları Şeybe oğulllarındadır. Cümle bevvâbların pîri Şeybe’dir. Kabri Mekke Mu‘allâsında Ebî Tâlib cenbinde medfûndur. Andan,

Evsâf-ı mukayyidîn, **huddâm-ı mahkeme-i şer‘-i Resûl-i Mübîn**: Neferât 2000, pîrleri Hazret-i Alî karındaşı Akîl’dir. Kûfe hâdisesinde şehîd olup kabri Bağdâd’dadır. Andan,

Evsâf-ı mu‘arrifân-ı cevâmi‘hâ: Neferât 2000, pîrleri Şeyh Mansûr ibn Mu‘âz hazretidir. Kabri bahr-i Necef’dedir. Bu tâ’ife hoş-âvâz ile pâdişâha du‘â ederek kadı‘asker alayı içre ubûr ederler. Andan,

Evsâf-ı na‘thân-ı Resûlullâh: Neferât 4000, pîrleri *Kasîde-i Bürîde* sâhibi eş-Şeyh Muhammed Bûsırî‘dir. Kabri Mısır’da Şeyh Ukbe-i Cüheynî cenbinde medfûndur. Andan,

Esnâf-ı hâfızân-ı Kur’ân-ı azîm: Neferât 6000, şehr-i İslâmbol içre bu altı bin hâfızdan gayrı nisvândan üç bin hâfıza vardır. Pîrleri Müslim bin Akîl’dir, Selmân belin bağladı. Hazret-i Risâlet asrında on bin hâfız-ı Kur’ân var idi. Hattâ Hazret-i Ömer’in duhter-i pâkîze-ahteri Sitti Hafza hâfıza idi. Câmi‘ü‘l-kur’ân Hazret-i Osmân ile Kur’ân-ı azîmi cem‘ edüp hıfz-ı kırâ’ati bu Hafza Hâtûn’dan kalmağıla Hafz kırâ’atı derler. {Hâfıza hâtûnlara bu Sitti Hafza pîr olmuşdur}. Bu hâfız tâ’ifeleri ale’l-umûm küheylân atlar üzre Feth-i şerîf tilâvet ederek alayköşkü dibinden ubûr ederler.

Esnâf-ı yazıcıyân: Dükkân 400, neferât 500, bu tâ’ife ordu-yı bâzâ[r]da ve sadrıa‘zam kapusunda arzuhâl ve mekâtibler tahrîr ederler, elzem-i levâzımından kavmdir. Pîrleri Kâsım bin Abdullâh-ı Kûfî‘dir. Selmân-ı Pâris belin bağlamışdır. Kabri Cidde kurbünde Hidde’de

Hazret-i Havvâ yanında medfûndur.

Esnâf-ı sahhâfân: Dükkân elli, neferât 300, bunlar ulemâ ziyyinde ve ulemâ huddâmları olmağile kadı‘asker alayında tahtırevânlar üzre dükkânlarında niçe bin kitâbları zeyn edüp alay ile ubûr ederler. Pîrleri Abdullâh-ı Yetîmî‘dir. Selmân belin bağlayup kabri Şâm kurbünde Busrâ şehrinde Hâtem-i Tay cenbinde medfûndur.

Esnâf-ı şâ‘irân: Neferât 800, kadı‘asker alayında kasâyidler kırâ’at ederek alay ile ubûr ederler. Pîrleri Hassân-ı Sâbit’dir kim Hazret’in şâ‘iridir kim Seb‘a-i Mu‘allaka sâhibidir. Selmân belin bağladı. Kabri (–) medfûndur, ammâ ziyâret etmedim. ***[156b]***

Evsâf-ı meddâhân-ı sultân ve vüzerâ ve a‘yân: Neferât 80, bu tâ’ife tahtırevânlar üzre ellerinde çevgânları, bellerinde mecmû‘alar ile fesâhat [u] belâğat üzre kıssahânlık ederek ubûr ederler. Pîrleri Suheyb-i Rûmî‘dir kim Hazret-i Risâlet’in meddâhıdır. Bunlar zamân-ı cehâletde *Anternâme* okurlardı. Hazret bunlara “Ammim Hazret-i Hamza-i bâ-safânın gazavâtın okusan ümmetimi cenge terğîb ederdin” buyurduklarında ibtidâ *Hamzanâme*‘yi bunlar te’lîf etdiler. Ba‘dehu Ebü‘l-me‘âlî {hicret-i nebeviyye’nin} sene 261 târîhinde âb-ı tâb verüp altmış cild etdi. Hâlâ mezkûr altmış cildi meddâhân-ı Rûm fihris edüp üç yüz altmış altı cild *Hamzanâme* olmuşdur. Ammâ Suheyb-i Rûmî , Hazret huzûrunda Mekke ve Uhud ve Bedr-i Huneyn gazâların kırâ’at etdikce Hazret ferah kesb edüp Suheyb’e ihsânlar edüp hakkında hadîs buyurdu: [118] Ya‘nî “Kıyâmet gününde evvel Havz-ı Kevserden Suheybü‘r-Rûmî içer”, demişlerdir. Yüz on yaşında vefât edüp kabri Sivas şehrinin cânib-i şarkîsinde bir yalçın kaya üzre bir âsitâne-i azîmi içinde medfûndur. Hazret huzûrunda kemerin Hazret-i Alî bağlamışdır. Meddâhların ve ahilerin silsilesi ana müntehîdir.

Evsâf-ı hânendegân: Neferât 300, pîrleri Hamza bin Yetîmî‘dir. Hazret huzûrunda hoş-hânlık ederdi. Cemî‘i hânendelerin silsilesi ana müntehîdir. Kabri Tâ’if’dedir. Bunlar hoş-âvâz ile sefere müte‘allik ilâhîler okurlar. Ba‘zıları,

Allâhümme yâ Hâdî

Âsân eyle yolumuz

ilâhîlerin kırâ’at edüp alayköşkü dibinden ubûr ederler.

Evsâf-ı müneccimân: Neferât 70, pîrleri Hazret-i İmâm Alî‘dir kim âye[t]: [119] âyeti tefsîrin bilüp evkât-ı hamseyi bilmek içün bu ulûmu râyegân eyledi. Kabr-i şerîfi Kûfe’dedir kim ibâdet ederken Mülcem-i la‘în şehîd etdi.

Ve bu müneccimân sınıfı tahtırevânlar üzre usturlâbların ve kıble-nümâ ve mîkâtların ve takvîm ü zîc kitâbların zeyn edüp

müneccimbaşı örf-i izâfetiyle ve saçaklı abâyîsi ile kadı‘asker ile muhteşemâne at başı berâber ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı remmâlân: Dükkân 15, neferât 300, bunlar dahi ulemâ ziyyinde olmağile kadı‘asker alayıyla tahtırevânlar üzre tahta-i tâli‘i ve kur‘a ve remil tahtaların meydân-ı mahabbete koyup “Tâli‘-i sa‘d-i meymûn ve tâli‘-i menhûs ve maksad [u] merâmlarınız görelim” deyü remmâlâne kelimât ederek ubûr ederler. Pîrleri yine Hazret-i Alî‘dir kim reml-i Alî meşhûrdur, ulûm-ı kadîmdir. Zamân-ı kadîmde bu tarîkin pîrleri Hazret-i Dânyâl’dır. Hazret-i Cibrîl-i Emîn’den tahsîl-i ilm edüp reml ile mu‘cizesin beyân ederdi. Andan,

Esnâf-ı nakîbân-ı ehl-i hıref: Neferât 300, pîrleri Hazret-i Câbir-i Ensârî‘dir. Kabri Mısır İskenderiyyesi şarkîsinde Remle bâğları nâm mahalde tarîk-i âm üzre bir kubbe-i âlîde medfûndur, bir câmi‘i ve zâviyesi vardır. Hazret huzûrunda kemerin Hazret-i Alî bağlayup cemî‘i tarîk nakîblerinin silsilesi ana müntehîdir. Andan,

Esnâf-ı re’îsân-ı ehl-i tarîk: Neferât 900, bî-hisâb kavmdir, ammâ kadı‘askerile alaya çıkan şeyh [ü] şâb bunlardır. Pîrleri Ebû Ubeyd Cüzrecî. Hazret huzûrunda Hazret-i Alî belin bağladuğı on yedinci pîrdir. Kabri Medyen’dedir. Mısır’dan Ka‘be yolu üzre Şu‘aybü‘n-ni‘am tarîki üzre bir küçük kubbede medfûndur. Bunlar cemî‘i ehl-i hırefin ve ehl-i tarîkin re’îsleri pîridir. Zîrâ Hazret-i Resûl, bu Ebû Ubeyd Cüzrecî‘yi Ensârîlere re’îs etmişdi. Sahâbe-i kirâmın kümmelînindendir. *Kaddesenallâhu bi-sırrıhi’l-azîz.* Andan,

Esnâf-ı meşâyihân-ı ehl-i hıref: Neferât 105, pîrleri Hazret-i Selmân’dır. Hazret-i Alî kemerin bağladı. Kabri Bağdâd’dadır.

Esnâf-ı çavuşân-ı ehl-i sanâyi‘: Neferât 415, pîrleri Ömer bin Haddâm’dır. Selmân-ı Pâris belin bağladı. Kabri Yemen’de Veys el-Karanî cenbinde medfûndur. Cümle ehl-i hıref çavuşlarının pîrleridir. Ammâ vüzerâ ve mîrimîrân çavuşlarının ve silâhşör ve cündîlerin pîri Mâlik Ejder’dir. Kabri Kırım’da denilmişdir.

Esnâf-ı ferrâşân-ı ehl-i sanâyi‘ ve ehl-i tarîk: Neferât 2000, bunlar dahi bî-hisâb kavmdir, ammâ sefere me’mûr olup ordu monlâsıyla alay eden bunlardır. Pîrleri Nusayr-ı Hindî‘dir. Selmân Fâris belin bağladı. Kabri Basra’dadır. *Kuddise sırruhu*. ***[157a]*** Bu tâ’ife ellerinde cârûbları ve firâşhâneleri ve Sönbeki cezîresi süngeri ve boğazlarında ridâları ile âdâb üzre ubûr ederler.

Esnâf-ı cenâze peykleri ve mürde-şûyân ya‘nî şehîdân gassâlleri: Neferât 4000, pîrleri Amr-ı Ayyâr’dır, kemerin Hazret-i Alî bağlayup kabri Hıms’dadır. Bu esnâfın ordu-yı İslâmda kârları şehîd [u] şühedâ ve garîb [u] gurebâları gasl edüp defn ederler.

Ve bunlardan mâ‘adâ sefere me’mûr vüzerâ ve vükelâ ve a‘yân [u]

kibârın imâmları ve mü’ezzinleri ki bâlâda tahrîr olunmuşdur, cümle pür-silâh olup gûnâ-gûn libâs-ı fâhireler ile esb-i tâzî üzre süvâr olup sefere müte‘allik kasîdeler ve

Allâhümme yâ Hâdî

Âsân eyle yolumuz

ilâhiyyâtların bülend-âvâz-ı Dâvûdî ile tilâvet ederek ubûr ederler. Zîrâ İslâmbol’da ne kadar selâtîn câmi‘leri ve câmi‘-i vüzerâlar var ise anların e’imme ve hutebâları ve mü’ezzinleri huzûrda kalup bu bâlâda tahrîr olunan sefere me’mûr ordu imâmlarına ve mü’ezzinlerine ve mu‘arriflerine ve na‘thânlarına ve huffâz-ı Kur’ân’lara ve cenâze peyklerine birer aylık ulûfelerin verüp imdâd ederler. Anlar dahi sefere giderler. Ammâ Hünkâr mü’ezzinleri iki pay ve sadrıa‘zam mü’ezzinleri birer pay alup sefere giderler. Anlardan gayrısı cümle tahsîl olan mâlları iştirâk-i sevî üzre hisse-mend olup gazâ ederler. Bu esnâflardan mâ‘adâ bî-garaz hasbeten-lillâh gazâya giden fukarâların hisâbın Allâhu Rabbü‘l-âlemîn bilür.

{**Esnâf-ı hâcegân-ı mekteb-i püserân**: (–) (–) (–) (–)} Andan,

Esnâf-ı mekteb-i sıbyân [u] tıflân-ı ebcedhân: Hisâbın Hudâ bilür, ammâ hâce-i mu‘allimhâne 1993, ve dârü‘t-ta‘lîm-i mekteb kezâlik 1993. Bu mu‘allimânın pîrleri hâce-i kâ’inât ve mefhar-i mevcûdât Hazret-i Muhammedü‘l-Mustafâ‘dır, pîri Cibrîl-i Emîn’dir, andan Rabbü‘l-âlemîn’e müntehîdir. Zîrâ Hazret-i Risâlet, İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin’in dedesi ve üstâdları idi. Ve mekteb-i sıbyânın pîrleri İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin’dir.

Bu zikr olunan mu‘allimhânelerin niçe kerre yüz bin ecinne askeri gibi sağîr ü kebîr tıflân-ı ebcedhânları bilâ-hisâb kâğızdan külâhlar geyüp ellerinde deblekler çalup herbir mekteb-i sıbyânları birer gûne libâs ile gûnâ-gûn şakalar edüp kimisi *“İllâ yansuru’s-sultân”* diyerek kimisi,

İlâhî izz-i zâtın hürmetiyçün

Dahi bin bir sıfâtın hürmetiyçün

deyüp gayrı tıfl-ı nâ-resîdeler âmîn deyüp üstâdları du‘â ederek mevc mevc ve fevc fevc çemapur askeri gibi gürûh gürûh enbûh gibi ubûr ederler. Niçe kerre yüz bin ferzendân dahi başlarında şeb-külâhları üzre gûnâ-gûn cığalar ve gûnâ-gûn ziller ile kendüleri zeyn edüp ellerinde def ü kudüm ve Eyyûp deblekleri ile *“İllâ yansuru’s-sultân”* deyüp ellerin dak ederek asvâtları evce peyveste olup du‘â hırmeni içre ubûr ederler. Bu tâ’ife-i ecinneyi görmeyen dünyâda bir şey görmüş değildir. Andan,

Esnâf-ı şeyhü’ş-şüyûh-ı sâ’ilân ya‘nî şeyh-i dilenciyân: Nefer

bir.

Tâ’ife-i fukarâ-i dilenciyân: Nefer 7000, âye[t]: [120] nass-ı kâtı‘ına mazhar olmuş bir alay-ı azîm cerrâr [ü] kerrâr garîblerdir. Herbiri birer hırka-i peşmîneler ve ellerinde gûnâ-gûn alemleri, başlarında bûryâdân ve lîf-i hurmâdan destârları ile Yâ Fettâh esmâsıyla cümle a‘mâları birbirinin omuzlarına yapışup kimi leng ve kimi a‘rec ve kimi ık‘ansis ve kimi meflûc ve kimi masrû‘ ve kimi bî-dest ve kimi bî-pâ ve kimi uryân ü büryân ve kimi hımâr-süvâr bir hengâme du‘â ile niçe bin bayrakların mâbeynine cerrârlar şeyhini ortaya alup şeyhleri du‘â etdükce yedi bin fukarâ bir sadâdan Allâh Allâh ile âmîn dediklerinde sadâları evce peyveste olur. Bu tertîb üzre anların dilenciler şeyhi alay içinde alayköşkü dibinden ubûr mahallinde durup pâdişâha hayır du‘â edüp ihsân [ü] in‘âmlar alup ubûr ederler. Pîrleri eş-Şeyh Hâfî‘dir, Selmân belin bağlamışdır. Gazâdan gelen guzât-ı müslimînden âye[t]: [121] nassı üzre “Şey’ullâh” deyüp sadaka alırdı. Kabri Medîne-i Münevvere’de Kıbleteyn kurbünde medfûndur. Andan,

Esnâf-ı şeyhü‘l-arasât: Nefer 155, bunların her biri hammâm kubbesi kadar gûnâ-gûn sarıklar sarup destârların götürmeğe gerdânları tahammül edüp herbirinin destârın beşer onar âdem dayanup götürürler, kimi har-süvâr ve kimi piyâde-reftârdır, kimi çemendere süvâr olup sarığın başka bir ata yükledüp herbiri birer gûne destârıyla ***[157b]*** el açup du‘â ederek ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı tâlib-i ilm-i sûhtevât: Neferât 12.000, bunlar dahi bî-hisâb yanmış ve kanmış kavmdır. Ammâ on iki bini kemerbaşıları ve huddâmlarından martılar ve dızmanlar ve berebaşıları ile gûnâ-gûn keçe külâh üzre elvân elvân şükûfe [ve] ezhârâtları ser-i sa‘âdetlerine zeyn kılup ellerinde *Kudûrî* ve *Mülteka’l-ebhurları* ve *Keşşâf* ve *Kadıhân* kitâbları ve bellerinde şemşîr-i hûnfeşânları ve sapanları ve gedelec yayları ve sehm-ı kazâları ve ba‘zısı ebyât [u] eş‘âr-ı pâkîze-güftâr kırâ’at ederek her biri piyâde kemerbaşıları esb-i tâzîler üzre âmâde olup gûyâ dersin müzâkere edüp ubûr ederek alayköşkü dibinde âye[t]: [122] nassını tefsîr etdiklerinde Murâd Hân haz edüp sûhtevât tâ’ifesine üç kîse altun ihsânları olup hayır senâ ile ubûr etdiler. Anların pîri ser-çeşme-i Erbâb-ı Soffa Ebû Derdâ’-i Âmirî‘dir, Selmân belin bağladı, bâlâda mastûrdur.

Evsâf-ı ırk-ı tâhir âl-i abâ, **sâdât-ı kirâm**, **evlâd-ı Resûlullâh**: Aded on yedi bin, el-azametullâh bu tâ’ifenin alay-ı azîmi destâr-ı evlâd-ı Resûlullâh ile nümâyân oldukda cümle teferrüc ehli *“Allâhümme salli ala Muhammed”* derler. Gûyâ bir nûr-ı ilâhî berk urup cümlesi esbâb-ı ihtişâmları ile esb-süvâr çifte çifte ubûr ederler. Pîrleri İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin ve vâlideleri Fâtımatü‘z-Zehrâ ve cedleri Hâtemü‘l-enbiyâ Muhammedü‘l-Mustafâ‘dır. Kabr-i İmâm Hasan (–) medfûndur. Ehli, sem

verüp mesmûmen şehîd oldu, sene (–) ba‘de hicret-i nebeviyye’de. Kabr-i İmâm Hüseyin, Yezîd cenginde Kûfe’de şehîd olup cesed-i şerîfi Bağdâd’a (–) konak karîb İmâm Hüseyin’de bir âsitâne-i azîmde medfûndur ve ser-i sa‘âdetin Yezîd Şâm’dan Mısır’a gönderüp hâlâ Mısr-ı Kâhire içre Hân-ı Halîl kurbünde meşhed-i İmâm Hüseyin’de bir kubbe-i âlî içinde ser-i sa‘âdetleri medfûndur. Bir câmi‘i var, cânib-i erba‘asındaki mermer amûdlar Ka‘be-i Şerîf hareminde binâ olmağile Ka‘be-i Şerîf’in siyâh örtüsün ol amûdlara kuşadup anda dikerler, ba‘dehu Ka‘be’ye götürürler. İmâm Hüseyin azîm âsitânedir. Cemî‘i ehl-i Mısır şeb [u] rûz ziyâret ederler.

Netîce-i merâm cümle şürefâ ubûr edüp ardı sıra nakîbü‘l-eşrâf yeşil imâmesiyle ve esb-i tâzîsi saçaklı abâyîsiyle, zîrâ bu dahi beş yüz akçe mollâdır. Ve sağ cânibinde ordu kadı‘askeri, yeniçeri çukadârıyla ve muhzırları ve sâ’ir huddâmları ile ve bunların sağında müneccimbaşı örf-i izâfetiyle beş yüz akçe mevleviyyet pâyesiyle muhzırbaşısı keçesiyle ve yeniçeri çukadârıyla üç mollâ ubûr edüp ardları sıra mülebbes iç gulâm mahbûbları ardları sıra sekizer kat mehterhâne davullarına meçikler çalup dârâtları ile alayköşkü dibinden ubûr ederler.

Ammâ bu kadı‘asker alayında olan 38 esnâf aded gürûh-ı enbûh-ı gûnâ-gûn esnâfâtın yekûnu (–) askerdir. *Ve’s-selâm.*

İbtidâ alay-ı ordu-yı asâkir-i avân, ba‘dehu asâkir-i şer‘-i Resûl-i Mübîn, ba‘dehu esnâf-ı hukemâ-yı kehhâlân ve cerrâhânı beyân eder. Zîrâ bir diyârda esnâf-ı kehhâl ve cerrâh olmasa ol şehire varup mütemekkin olmak câ’iz değildir.

el-Faslu’r-râbi‘
Esnâf-ı elzem-i levâzım hekîmbaşı

Birdir ve beş yüz akçe mevleviyyet ile hâkimdir. Örf-i izâfeti ve saçaklı abâyîsi ve muhzırları ve keçeli hünkâr kapucusu ve yeniçeri çukadârı ve yüz aded iç huddâmları vardır. Ve Tekirdağı şehri bu hekîmbaşılara ber-vech-i arpalık ihsân olunmuşdur. Hukemâların pîrleri Hazret-i Zünnûn-ı Mısrî‘dir. Mısır meliki Mukavkıs, Hazret-i Risâlet’e gâyet mahabbet edüp her bâr Hazret’e elçi gönderüp,

“Yâ Muhammed Rûm keferesi Mısır diyârına istîlâ edüp kabza-i tasarrufa alup vilâyetim elden gitdi, lütf edüp azîm asker ile Mısır’ımı feth edüp zîr-i destinde bir boybeği-misâl kemterin olam” deyü Zünnûn-ı Mısrî‘yi bir çatal kılıç ile ve bir katır ve dörd aded Kıbtî câriyesi hedâyâlar ile Zünnûn-ı Kıbtîyi Hazret’e gönderdi. Hazret kılıcı Zülfikâr deyü Alî‘ye ve katıra Düldül deyü yine Alî‘ye verdi. Câriyenin birin Hazret-i Ebâ Bekir’e, birin Zübeyr hazretlerine, birin Şâ‘ir Hassân’a verüp Abdurrahmân bin Hassân ol duhter-i pâkîze-ahterden oldu. Bu duhterin hemşîresi Mâriye ***[158a]*** câriyeyi Hazret-i Resûl kendiler

alıkoyup Hazret-i İbrâhîm ibn Resûlullâh ol Mâriye câriyeden vücûda geldi.

Zünnûn, Hazret'in bu sâhib-i keremliğin ve mübârek cemâl-i bâ-kemâlin müşâhede edince îmân ile müşerref olup Hazret kemâl-i ma'rifetin su'âl edüp "Kâtibim ve şâ'irim ve âlim-i hâzık ve tâbîb ü fassâdım" deyince Hazret-i Resûl, Hazret-i Alî'ye emr edüp Hazret huzûrunda Alî, Zünnûn'un kemerin bağlayup dest-bûs-i Resûl ile şeref-yâb olup cümle hukemâlara pîr [ü] pîşvâ olup Amr ibn el-Âs ile sıla-i rahm içün Mısır gazâsına gelüp şehr-i Fustât ki eski Mısır'dır, anda ceng mahallinde hadeng ile mecrûh olup şehîd oldu. Kabri yine Mısır'da İmâm Şâfi'î tarafında Şeyh Ukbe-i Cüheynî cenbinde bir kubbe-i âlîde medfûndur. Cemî'i etıbbâların silsileleri ana müntehî olur.

Esnâf-ı dekâkîn-i hukemâ: 700, neferât 1000, niçe yüz bin dükkânları yokdur. Ammâ hîn-i alayda bunlar tahtırevânlar üzre dükkânların âlât-ı hukemâ ve eşribe hokkaları ve gûnâ-gûn hab şîşeleri ve çifteler ile zeyn edüp {ba'zı emrâzlı âdemlerin nabızların dutup devâ ederek} ubûr ederler. Bu esnâf hakkında Hazret-i Resûl hadîs buyurmuşlardır: [123] bu mazmûnca bir şehr-i azîmde yâhûd bir ordu-yı azîmde hâkim ve hekîm-i hâzık ve fassâd-ı âmil ve cerrâh-ı kâmil olmasa ol şehirde ve orduda olmak câ'iz değildir. İmdi ol ecilden ibtidâ hukemâ ve kehhâl esnâfları tahrîr olundu.

Ammâ bu ilm ilm-i kadîmdir. Zamân-ı kadîmde pîrleri Hazret-i Lokmân idi ve Fisagores-i Tevhîdî ve Eflâtûn-ı İlâhî ve Bokrât ve Sokrât ve Restetâlîs ve Câlinûs ve Mernûs [Feylekûs?] nâm hukemâ-yı kudemâlar gelüp akl ile bir kılı kırk yarup ilm ile göğe nerdübân etmişlerdi. Âhir ecel derdine dermân edemeyüp âhirete tahtırevân ile revâne oldular.

Esnâf-ı kehhâlân: Dükkân 40, neferât 80, zamân-ı kadîmde pîrleri Hazret-i Mûsâ asrında bir Yahûdî hâtûnu idi. Hazret-i Mûsâ'nın gözü ağrıyup Cenâb-ı Bârî "Yâ Mûsâ ol hâtûna var kim gözüne ilâc etsin" buyurduklarında Hazret-i Mûsâ varup ol hâtûn Mûsâ'nın ayağı altından gubârı alup mübârek gözlerine eküp Hazret-i Mûsâ şifâ buldu. Bu hâl üzre ol hâtûn iki yüz sene kehhâllık etdi. Ammâ Hazret-i Risâlet asrında kehhâlânların pîri (–), Hazret-i Selmân belin bağladı. Kabri Ispahân-ı nısf-ı cihândadır. Hâlâ kabr-i şerîfinden bir veca'-ı ayneyne mübtelâ âdem gubâr olup aynına vesme edinse şifâ bulur, hâlâ şu'arâlar mâbeyninde kehl-i Sıfâhân meşhûrdur. Bu tâ'ife tahtırevânlar üzre dükkânların gûnâ-gûn libâs-ı fâhireler ile zeyn edüp kehl kutuları ve gûnâ-gûn mîller ve niçe gûne kehhâle müte'allik bisâtlar ile dükkânların zeyn edüp ba'zı alîl âdemlere ilâc ederek ubûr ederler.

{**Esnâf-ı bî-dükkân-ı tûtyâcıyân**: Neferât 100, pîrleri yine (–), bunlar kutular içre koruk tûtyâsı ve çiçek tûtyâsı ve peygamber

sürmesi[n] gezdirüp kârlarıyla alay ederler}.

Esnâf-ı ma‘âcinciyân: Dükkân 200, neferât 500, kadîm-i evvelde pîrleri Hazret-i Fisagores-i Tevhîdî idi. {Ammâ} Hazret-i Risâlet asrında pîr-i hakîkîleri Hazret-i Ubeyd-i Attâr’dır, Selmân-ı Pâris belin bağladı. Hazret-i Hamza ile şehîd olup Cebel-i Uhud zeylinde medfûndur. Bu ma‘cûncu tâ’ifesi tahtırevânlar üzre dükkânların ma‘âcin humları ve hokkaları ve gümüş hokkaları ve gümüş meblağlarla dükkânların zeyn edüp halîfeleri tuç havânlar içre besbâse ve kebâbe ve darçın ve dâr-ı fülfül ve kakule ve havlân ve havlıncân ve ûdü‘l-kahr ve zencebîl makûlesi edviyeleri döğüp ba‘zı pençe-i âfitâb-ı dilberânları gümüş hokkalar içre nûşdârû-yı devâ-yı misk ve dilber-lebi ma‘cûnların gümüş meblağlarla tarafeynde duran temâşâcılara ma‘cûn bezl ederler. Ammâ her bir dilber bir nezâketle ma‘cûnu lebine sürüp yâhûd gerdeni altından geçirüp şîvekârlıklar ederek dilber-lebi ma‘cûnun ihsân ederler.

Esnâf-ı cerrâhân: Dekâkîn 400, neferât (ve neferât) 700, pîrleri Ebû Ubeyd-i Kassâb’dır, Selmân-ı Pâk belin bağladı. Kabri Lahsa’da medfûndur. Bu tâ’ife pür-silâh olup tahtırevânlar üzre dükkânların diş çıkaracak kelpedân ve mengâne ve küsküler ve destere ve erre ve minşâr ve malafa ve kelpedânlar ve eğeler ve dahi niçe bin elvân âlet-i cerrâhân ile kârhânelerin zeyn edüp ba‘zı âdemlerin kolların ve başların ve ayakların tîmâr eder şeklinde ubûr ederler.

Esnâf-ı meşrûbât-ı devâ: Dükkân 500, neferât 600, pîrleri Tîb Alî bin Süfyân-ı Sevrî‘dir. Kabri Yemen Adeni’ndedir. ***[158b]*** Bu tâ’ifenin ekseriyyâ dükkânları Sultân Bâyezîd’de ve Hocapaşa kurbünde Meydâncık mahallesi’nde ve Galata’da vâkı‘ olmuşdur. Bu esnâfın kârları lisân-ı servi ve hindibâ ve koknâr ve na‘nâ ve zâter misilli edviyelerin arakın çıkarup ve gayrı giyâhâtdan araklar çıkarup gûnâ-gûn şişelerle dükkânların zeyn edüp ubûr eder. Guzâta gazâda bu mâ’-i edviyeler gâyet lâzım olmağile bu tâ’ife dahi kâlâ-yı metâ‘ın arz edüp pür-silâh ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı âb-ı gülâbcıyân: Dükkân 41, nefer 70, bunlar Bedâsten-i atîk önünde husrevânî küp kadar bakır kazganlar içre Edirneli hâtûnlar gülâb satarlar. Gayrıları dükkânlarda buhûr suyu ve mâ’-i kâdî ve mâ’-i gülâb ve mâ’-i amber ve mâ’-i aselbend ve mâ’-i mâverd ve mâ’-i yâsemen misilli ıtrıyyât makûlesi mâ’-i tayyibeler fürûht ederler. Pîrleri Itriddîn-i Hindî‘dir. Kabri yine Hindistân’da Rey şehrinde medfûndur. Hazret-i Resûl, râyiha-i tayyibeden haz edüp bunlar dâ’imâ Hazret[‘e] gülâb hedâyâ getirirlerdi. Kemerin Hazret-i Alî bend edüp pîr oldu. Bu tâ’ife pür-silâh alayda ubûr ederken dükkânlarından iki tarafda olan temâşâcılar üzre gülâb ve mâ’-i buhûr nisâr ederek ubûr ederler. Cümle şâhrâh mu‘attâr olur.

Esnâf-ı ehl-i hıref-i dehhân-ı edviye: Dükkân 80, neferât 115,

pîrleri Abdüssamed Zeyyât Basravî‘dir, Selmân kemerine şed bağlayup kabri Bağdâd diyârında Kurna kal‘ası mezâristânında ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır. Kabri türâbından dâ’imâ bir yağlı türâb çıkar. Cüzâm ve ger olan bir âdem hammâmda kîse sürünüp ol yağlı türâbdan sürünse bi-emrillâh halâs olur. Bu esnâfın kârları bâdemden ve servi kozağından ve cevizden ve fındık ve fısdıkdan ve gayrı gûnâ-gûn eşyâlardan edhânlar çıkarup katremîz şîşeleri içre koyup tahtırevânlar üzre dükkânların zeyn edüp halka yâsemen yağı ve sünbül ve gül ve reyhân ve kallemisk yağları bezl ederek ubûr ederler.

Bu bâlâdâ tahrîr olunan (–) 11 aded esnâfın yekûnu (–) askerdir, cümlesi pür-silâh olup alayköşkü dibinden gûnâ-gûn şakalarla arz-ı kâlâ ederek ubûr edüp beş yüz akçe mollâ hekîmbaşı örf-i izâfetiyle ve huddâmları pâk surâhîleriyle ubûr eder. Ardı sıra kehhâlbaşı ve cerrâhbaşı at başı berâber esbâb-ı ihtişâmları ile ubûr ederler. Anların ardı sıra hekîmbaşının eli asâlı halîfeleri ile,

Esnâf-ı tîmârhâneciyân: Pîrleri Dîvâne Hurûm’dur, Selmân-ı Pâk nazar-gerdesidir, Hazret-i Hamza yâr-ı gârlarıdır. Kabri (–) medfûndur. İslâmbol içre beş aded tîmârhânenin ne kadar dîvâneleri var ise iki yüz aded bîmârhâneciler iki üç yüz yeri göğü bilmez dîvâne zir-zop bel-hop dîvâneleri altun ve gümüş yaldızlı demir zencîrler ile hekîmbaşı halîfeleri ellerinde şîşeler içre mecnûnlara devâ olacak eşribeler verüp ba‘zısın ser-tîmârhâneci gülâbîler al aşağı edüp deyenek çalup sille-i pehlivânîler urarak her bir dîvâne ejder-misâl zencîr kırarak herbiri birer evzâ‘ [u] etvâr ile kimi uryân ve kimi giryân ve kimi nâlân ve kimi handân olup halt-ı kelâm ederek seyirciler üzre hücûm edüp halkı gürûh gürûh kaçırarak kimi na‘ra urarak âdem ejderhâsı-misâl ubûr ederler. Eğer bunların evsâfların ol alay gününde tahrîr etsek bir mücelled olur. Andan,

Esnâf-ı huddâm-ı bîmâristân [u] mûristân: Beş tımârhânede huddâm 700, bunların pîri Ashâb-ı güzînden (–), Selmân-ı Pâk belin bağladı. Kabri ma‘lûmum değildir. Bu tâ’ife niçe tahtırevânlar üzre haste-hâllere tîmâr ve ta‘âm ve devâ vererek ubûr ederler. Bunlara cümle evkâf tarafından harc-ı râh verüp mahâfe ve tahtırevânlar götürüp râh-ı gazâda hasta olanlara hidmet eder bir alay pâk ü pâkîze sulehâ-yı ümmetden kimesnelerdir. Bu hastaların mâbeyninde hekîmbaşı ve cerrâhbaşı halîfeleri pür-silâh olup alayköşkü dibinden ubûr edüp sekizer kat mehterhâne çalarak ubûr ederler. (–) (–) (–) (–)

el-Faslu’l-hâmis
Esnâf-ı çiftçibaşı

Dükkânları yokdur ammâ dörd mevleviyyet yerde yigirmi altı bin tarla tahrîr olunup elli yedi bin çiftçi add olunmuşdur. Pîrleri zamân-ı kadîmde emr-i Hak ile Hazret-i Âdem idi ammâ Hazret-i Risâlet-penâh asrında pîrleri Hazret-i Reyyâs bin Ömerü‘l-Harrât’dır. Hazret-i

Alî kemerin bağladı. Kabri Havrân sahrâsı‘ndadır. ***[159a]*** Ağaları bostâncıbaşı tarafından terekecibaşıdır. Bu tâ’ife-i dihkânî ya‘nî ekinci, ayaklarında çarıklar ve eyinlerinde abâ ve kabâ dolamalar ve gûnâ-gûn hırka-i peşmîneler ve başlarında tâc-ı gûnâ-gûnlar üzre teller ile zeyn edüp niçe bin gûnâ-gûn sığırları ve câmûsların boynuzların altun varak ile mutallâ edüp her sevrin miyânında kemer kuşaklar ve sereng ve atlas çullar ve niçe bin kınalı sakar câmûslara boyunduruk geçirüp çifte çifte sabana ve pulluğa koşup ellerinde nodul ve öğendire ve digren ve şuzevle ve kerepe ve raga misilli âletler ile câmûsları saban sürer gibi sürüp “Ekmek benden bereket senden, ver Allâhım ver” deyü feryâd ederek boğazlarında tobra tobra atmaca ya‘nî tohum buğdayın halk üzre serperek “Benim elim değil Âdem ata elidir, Yâ Rabbî berekât-ı Halîl ver” diyerek gürûh gürûh ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı bâğbân: Dörd mevleviyyet yerde cümle bâğ u bâğçe ve besâtîn aded 43950, hadîka-i ravza-i cinân, bâğ [u] bostândır kim gûyâ her biri İremezâtü‘l-imâddır. Her bir bâğda birer âdemden kırk üç bin {tokuz yüz} elli âdem eder. Ammâ ba‘zı bâğda beşer onar âdem vardır. Bunların dükkân [ve] dezgâhları olmayup cümlesi terekecibaşı ma‘rifetiyle kırk bin asker-i pür-silâh ellerinde gûnâ-gûn kazmalar ve çapalar ve yabalar ve beller ve başlarında teller ve çapa taraklar ve tırmıklar ve küsküler ve aşlama destereleri ve keserler ve gûnâ-gûn bâğbânân âletleri ve niçe bin kınalı bostân dollâbları sığırların tezyîn edüp “Oha diha babam” diyüp “Allâh Allâh rahmet ver yâ Mevlâ, bereket ver yâ Mevlâ, kuvvet ver yâ Mevlâ” deyü feryâd [ü] figân edüp her bir bâğbânın ellerinde ve başlarında ucbe-likâ tâcları üzre gûnâ-gûn şükûfe ve ezhârlar ile donanup tarafeynde duran temâşâcılara şükûfe bezl ederler kim bir azîm ecnâs-ı mahlûk askerdir.

Ve bunların pîrleri Ebû Zeyd-i Hindî ki ana Baba Reten derler. Resûlullâh’ın bâğbânıdır. Selmân-ı Fâris belin bağladı. Cümle bâğçevânların silsilesi ana çıkar. Kabri Hindistân’dadır. Elli birinci pîr-i pîşvâdır. Andan,

Esnâf-ı aşlamacıyân-ı eşcâr-ı müsmirât: Neferât 500, bunlar bir alay sulehâ-yı ümmetden mübârek âdemlerdir kim her şecerin güzîdesinden birer nev-nihâlleri bî-semer dırahtlara aşlayup âbdâr meyve verir. Hattâ bir üzüm asmasında yigirmi elvân üzüm nihâli aşlayup yigirmi gûne engûr verir. Ve dud ağacında dahi eyle aşlamalar edüp yedi sekiz elvân dud-ı lezîz hâsıl olur. Pîrleri yine Baba Reten hazretleridir. Bunlar dahi gûnâ-gûn libâslar ile tabla tabla meyveleri başlarında götürüp halka bezl ederek ellerinde aşlama fidânları ve bıçkıları ve keserleri ve gayrı âletleri ile ubûr edüp du‘â ederler.

Esnâf-ı sebzevâtcı: Dükkân 500, neferât 500, seyishâneler üzre

dükkânların ma‘denivâz ve kerefis ve hıyâr ve patlıcan ve turp ve şargam, kabak ve keşür ile tez[y]în edüp halk üzre tâze hıyâr ve kızılağac ve tere ve pırasa ve şargam nisâr ederek ubûr ederler. Bunların pîri yine Baba Reten’dir.

Bu bâlâda tahrîr olunan gürûh {4 esnâf} asker cümle (–) âdemdir. Bunlar ol kadar avânsı şakalar edüp feryâd ederler kim sadâları evce peyveste olur.

Ve bu tâ’ife-i çiftçi ve bâğbânlar ni‘met hâsıl edici kavmdir. Elzem-i levâzımından olmağile askerî tâ’ifesi ve ulemâ ve hukemâ esnâflarından sonra bu çiftci tâ’ifesi takdîm olundu. Zîrâ esnâf-ı kadîmdir. Dîn direği, nân pâresi ve cân pâresi bunların kârıdır.

Bunlar bir hây-hû ile ubûr edüp terekecibaşı beş yüz sarı ve sivri külâhlı hünkâr bostâncıları ile anlar piyâde ve tüfeng-endâz, terekecibaşı esb-süvâr, yanı sıra çiftcibaşı at başı berâber olup ardları sıra sekizer kat mehterhâne çalarak ubûr ederler.

el-Faslu’s-sâdis
Esnâf-ı habbâzân ya‘nî ekmekciyân

Dîn direği ibtidâ pîrleri Hazret-i Âdem’dir kim âye[t]: [124] deyü “Buğday ağacından yeme” deyü Cenâb-ı İzzet, Âdem’e emr edüp insân nisyândan mürekkeb olmağile emr-i Hakk’ı sıyup rû-yı arza hübût edüp yine emr-i Hak ile buğdayı Cibrîl-i Emîn getirüp bir dikdikde buğday kaynadup Âdem Nebî ***[159b]*** tenâvül edüp def‘-i cû‘ etdüği ibtidâ buğday çorbasıdır. İlâ hâze’l-ân bir kimesne hânesine bir âdem da‘vet etse “Aş-ı Baba çorbası yiyelim” der. Aş-ı muhallebî ve sükkerî pâlûde yiyelim demez.

Ba‘dehu Cibrîl-i Emîn ta‘lîmiyle Âdem Nebî buğdayı un edüp hamîr edüp ekmek edüp dahi ıssı iken tenâvül edüp def‘-i cî‘ân etdi. Anıniçün tâze ıssı ekmek tâze cân verir. Anıniçün ekmekcilerin pîri Hazret-i Âdem’dir. Ammâ Hazret-i Risâlet-penâh iştihârında ekmekcilerin pîri Ömer bin İmrân-ı Berberî‘dir, Selmân-ı Pâk, Hazret-i Alî huzûrunda beline şed bağlayup icâzet verdi. Hâlâ ekmekcilerin pîridir. Seksen yedi yaşında nakl edüp kabri Medîne-i Münevvere Bakî‘inde medfûndur kim beş kerre ziyâreti müyesser oldu. Ve ehl-i hırefler mâbeyninde Selmân-ı Pâk’in kemer-beste etdüği üçüncü pîrdir.

Ve bu ekmekci hirfetinin çok esnâf yamağı vardır ve bî-hisâb askerdir. Ammâ bu esnâf-ı habbâzânın dükkânları cümle 999, neferât 10.000, bunlar arabalar üzre ekmekci dükkânları yapup kimi hamurkârlık eder, kimi ekmek pişirüp seyircilere hurdaca nân üleşdirirler.

Ve tahtırevânlar ve arabalar ve kızaklar üzre hammâm kubbesi kadar üstü çörek otlu ve sûsâmlı hâs beyâz ekmekler ederler kim her

biri ellişer kantâr gelir ekmeklerdir. Ve kızaklar üzre olan ekmekleri yetmiş seksener çift câmûs çeker. Niçe böyle azîm ekmek yaparlar lâkin bunlar furunda pişmek mümkün değildir. Yeri handak gibi yarup üstlerine kül örtüp dahi cânib-i erba‘asına âteş edüp te’enniyle pişirirler, görmeğe muhtâcdır.

Ve dahi dükkânlarında niçe gûne beyâz Ramazân pideleri ve somunlar ve lavaşa yufka ekmekler edüp mezkûr büyük ekmeklerin bir kaçın Alayköşkü dibinde pâdişâh huzûrunda yağmâ etdirirler. Zîrâ İslâmbol monlâsı hânesine varınca mesâfe-i ba‘îde olmağile götürmesi müşkildir. Bir kaç büyük ekmekleri dahi İslâmbol mollâsı hânesinde yağmâ etdirirler. Zîrâ cümle alay anda nihâyet bulup târumâr olup her esnâf ağaları ve şeyhlerin yine alay ile hânesine getirüp herkes hânelerine gider. Andan,

{**Esnâf-ı ekmekciyân-ı yeniçeriyân**: Kârhâne birdir, neferât cümle üç yüz, cümlesi acemî oğlanlarıdır, yeniçeri ocağına ta‘yîn verir gayrıya vermezler, meğer fukarâya vereler. Siyâh fotuladır, ammâ gâyet lezîzdir. Bu kârhâne, eski odalar ile acemî oğlanları odaları mâbeyninde bir kârhâne-i azîmdir.

Bir çorbacı ve bir fotula kâtibi ve yedi aded meremmâtcı ve yedi aded mu‘temedleri ve bir ekmekcibaşısı ve bir kethudâsı ve bölükbaşıları vardır. Bunlar dahi arabalar üzre dükkânlarında ekmek yaparak ve un eleyerek azîm ekmekleri sırık hammâllarına tahta-pûşlar üzre götürdüp iki tarafda olan seyrâncılara ekmekler bezl ederek cümle sivri külâhlı acemî oğlanları ile pür-silâh saf saf olup ekmekcibaşı ve fodula kâtibi ve çorbacısı rikâb rikâba muhteşemâne ubûr ederler, sivri külâhlı aceb askerdir}.

Esnâf-ı tuzcuyân: Pîrleri Hazret-i İbrâhîm Halîlullâh’dır. Kaçan kim Halîlullâh Ka‘be’yi binâ edüp ma‘cene içre bir hayli türâb kalup İbrâhîm Halîl, hizmeti mukâbelesinde Hak’dan rahmet istedi. Cenâb-ı Bârî eyitdi:

“Yâ İbrâhîm, rahmet istersen oğlunu hocaya ver ve uryân geydir ve açları do[y]layup ziyâfet eyle sana rahmet vereyim” dedi. İbrâhîm eyitdi:

“Yâ Rabbî nice aç doylayayım?” Hak Celle ve Alâ eyitdi:

“Yâ İbrâhîm çamur karışdırdığın ma‘cene içre kalan toprağı bir kısım şarka ve bir kısım garba ve bir kısım şimâle ve bir kısım cenûba atup ziyâfetimdir yiyin ey mahlûk-ı Hudâ de” deyü Cenâb-ı İzzet hitâb edüp İbrâhîm ile çâr kısmı çâr kûşeye atınca Rabbü‘l-İzzet rîha emr edüp cümle türâbı rû-yı zemîne dağıtdı ve bi-emr-i Hudâ her gubâr düşdüğü yerde tuz olup ilâ hâze’l-ân cemî‘i mahlûk-ı Hudâ, İbrâhîm Halîl tuzundan tenâvül ederler aceb hikmetdir.

Ammâ Hazret asrında tuz satan Hazret-i Ebû Mellâh-ı Yemenî idi,

Selmân kemerin bağlayup cümle tuzculara pîr oldu. Kabri yine Yemen'de San'ân şehrinde. Bu esnâf ekmekciye yamakdır. Zîrâ ekmek tuzsuz olmaz. Bunlar dahi pür-silâh olup tahtırevânlar üzre tuz dükkânlarında tuz tartarak tuz ekmek hakkıyçün diyerek ubûr ederler ve piyâde askerleri tarafeynde olan seyircilere tuz üleşdirerek ve şâdumânlar ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı çörekciyân: Dükkân 200, neferât 2000, pîrleri (–) Cidde'de medfûndur, Selmân belin bağladı.

Esnâf-ı börekciyân: Neferât 4000, dükkân 200, pîrleri (–), kabri Kûfe'dedir, Selmân perverdesidir.

Esnâf-ı gevrekciyân: Dükkân 55, neferât 200, pîrleri Mukbil-i Zerrîn-kemerdir Selmân belin bağlayup kabri nâ-ma'lûmdur. Sıffîn cenginde şehîd oldu, derler.

Esnâf-ı kâh[î]ciyân: Dükkân 100, neferât 500, pîrleri Şu'ayb-ı Havrânî'dir, Selmân belin bağladı. Kabri Habeş Zeyla'ı'ndadır.

Esnâf-ı gurâbiyyeciyân: Dükkân 50, neferât 100, pîrleri Helvâyî Ömer'dir. Kabri Basra'dadır.

Esnâf-ı simitciyân: Dükkân 70, neferât 300, pîrleri Reyyân-ı Hindî'dir, Selmân belin bağlayup İmâm Hasan'a ve Hüseyin'e simit halka hedâyâ getirüp ol şehzâdelerin ***[160a]*** hidmetinde olurdu. Kabri Mısır diyârında Kınâ şehrinde Abdürrahîm Kınâvî cenbinde medfûndur. *Kuddise sırruhü'l-azîz.*

Esnâf-ı katâyifciyân: Dükkân 50, neferât 100, pîrleri Reşîd ibn Helvâyî Ömer'dir. Kabri Kudüs'dedir, Selmân-ı Pâk belin bağladı.

Esnâf-ı şehriyyeciyân: Kârhâne 10, neferât 100, pîrleri Alî İskenderânî, Selmân belin bağladı. Kabri nâ-ma'lûmdur.

Esnâf-ı lokmacıyân: Dükkân 20, neferât 50, pîrleri Hazret-i Ukkâşe'dir. Hazret-i Risâlet'in mühr-i nübbüvvetin bûs edüp Selmân belin bağladı, râvî-yi hadîsdir. Kabri Mar'aş'dadır, ammâ (–) dahi ziyâret etdik.

Esnâf-ı gözlemeciyân: Dükkân 60, neferât 105, pîrleri Ebü'n-nidâ'dır, Şâm-ı Şerîf cenûbunda bir merhâle yerde kal'a-i Sa'sa['a]'da medfûndur.

Bu bâlâda tahrîr olunan 12 aded esnâf cümle (–) asker olup pür-silâh cebe ve cevşene müstağrak olup şeyh ve nakîb ve kethudâları muhteşemâne atlar üzre süvâr olup neferâtları arabalar üzre furunlar yapup gûnâ-gûn eşyâlarla dükkânların zeyn edüp çörekciler niçe yüz çörekleri tablalar ve kızaklar üzre koyup ikişer çift câmûs çeker, bâdemli ve yumurtalı çöreklerdir ve dükkânların zîb ü zîver ile zeyn edüp niçe yüz çörekleri ve halkaları sırık hammâllarına yükledüp ve halka

çörek bezl ederek ubûr ederler. Börekçiler dahi gûnâ-gûn Şâm böreklerin ve tabla ve sini böreklerin başlarında ve araba üzre olan dükkânlarında halka börek bezl ederek ubûr ederler. Ve kâhîci ve gevrekci ve gurâbiyyeci esnâfları kezâlik dükkânlarında metâ‘ların bezl ederek ubûr ederler.

Ve simitciler dahi arabalar üzre furunların ve dükkânların zeyn edüp araba tekerleği kadar simitleri sırıklara geçirüp hammâllarla götürürler ve hurda simitleri dükkânlarına zeyn edüp ehl-i teferrüce simit, halka bezl ederek ubûr ederler. Ve katâyifciler dahi seyishâneler üzre dükkânlar yapup gûnâ-gûn ve reng-â-reng katâyif rişteleriyle dükkânçelerin tezyîn edüp halka katâyif bezl ederek ubûr ederler. Ve lokmacılar dahi seyishâneler üzre dükkânlar binâ edüp gûnâ-gûn fağfûrî ve mertebânî tabaklarla zeyn edüp halka ballı lokma bezl ederek ubûr ederler. Ve gözlemeciler dahi eyledir. Ammâ bu lokmacı ve gözlemeci dükkânlarında birer Yahûdî dîdebân mukarrerdir. Zîrâ Yahûdîler şîr-i revgan yağı yerler, müselmânlar say yağı yerler, gözleme ve lokmaya say yağı komasınlar deyü birer Yahûdî dîdebân bekler, dîdebân olmasa Yahûdîler ol dükkânlardan lokma ve gözleme yemezler, aceb muta‘assıb mel‘ûnlardır. Ve şehriyyeci ler dahi seyishâneler üzre dükkânların şamata varakları ve gûnâ-gûn teller ile zeyn edüp “Şehriyye nefâyis cânım” deyü şehriyye satarak ubûr ederler, azîm vezni üzre cem‘iyyet-i kübrâ asker-i bî-pâyândır. Andan,

Esnâf-ı sakkâyân-ı yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî: Cümle yüz altmış iki aded yeniçeri odalarının yedi yüz sakkâları vardır. Herbiri abraş gül-endâm-misâl küheylân atlarının üzerlerine telâtîn meşkleri ve telâtîn kovaları yükledüp atlarının yeleleri ve kuyrukları ve şikemleri Hasanî Hüseynî Kerbelâ kâtili ve Tuna geçidi kınalı atların sînelerinde ve kusgun ve paldımlarında gûnâ-gûn zîl ü bem çınkıraklar ve her atların başlarında beyâz ablak sorguclar ile tezyîn edüp sakkâlar siyâh çizme ve siyâh meşin dolamalarla ve serlerinde turna cığaları ile atların gûnâ-gûn çiçekler ile zeyn edüp piyâdeleri tarafeynde olan ibâdullâhlara mataralar ve sumaklar ile mâ’-i tâhir bezl edüp “Sakkâ sebîlillâh, şehîdân-ı deşt-i Kerbelâ ervâhlarıyçün sebîl” deyü feryâd ederler. Zîrâ bu tâ’ife dahi ekmekciye yamakdır. Zîrâ ekmek susuz, ev tuzsuz olmaz. Bu sakkâların pîri Selmân-ı Kûfî‘dir. Selmân-ı Pâris belin bağladı. Kabri Rey şehrindedir, yüz otuz yaşında âhirete nakl eyledi, cümle sakkâların silsilesi ana çıkar. Ammâ bu tâ’ifenin zâbitleri yeniçeri ocağında bölükbaşılardan bir çorbacı sakkâbaşıdır kim gedik sâhibidir, yoluyla gelüp kethudâyeri ve muhzır ağa olur. Andan,

Esnâf-ı sakkâyân-ı şehr: Bunlar şehir sakkâsıdır, askerî değildir. Şehr-i İslâmbol içre 9999 çeşmelerden a‘yân [u] eşrâfa su taşıyup kâr ederler. Bunların dahi pîrleri yine Selmân-ı Kûfî‘dir. ***[160b]*** Bunların hâkimi hünkâr sakkâbaşısıdır, kârhâneleri Ayasofya’dadır. Ve bu at

sakkâları cümle 1400 sakkâdır. Bunlar dahi atların gûnâ-gûn sebiz-gûn berkler ve gûnâ-gûn şükûfeler ile zeyn edüp mâ’-i sâfî bezl ederek ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı arka sakkâsı: Neferât 8000 kavmdır, bunların pîrleri Ebü‘l-Kevser Şâdü‘l-kürdî‘dir, Selmân-ı Pâris belin bağlayup şehîdân-ı deşt-i Kerbelâ içün su bezl ederken İmâm Hüseyin huzûrunda Yezîdîler Şâdü‘l-kürdî‘yi şehîd edüp kabri meydân-ı Kerbelâ‘dadır. Bu tâ’ifenin dahi ağaları hünkâr sakkâbaşısıdır.

Bu esnâf cümle piyâde olup arkalarında telâtin kırbalar ve libâsları serâpâ siyâh meşin dolamalar ve başlarında cığa teller ve gûnâ-gûn şükûfeler ve ellerinde tıhtâb ve câm ve billûr ve necef tâslar ve kâseler içre âb-ı nâbı mâl-â-mâl edüp içinde billûr ve akîk ve yeşim ve balgamî taşlar şa‘şa‘a verir. Bu gûne altun yaldızlı mutallâ tâslar ile cümle guzât-ı müslimîne,

“Sakkâ, sebîl, sebîl içene rahmet, sebîl” diyerek âb-ı hayât bezl ederler. Nûş eden cânlara “Cân u gönülden sahhan ve âfiyen” derler. Ba‘zılar,

“Mâ, Hasan ile Hüseyin aşkına su” derler. Ba‘zılar bu ebyâtı terennüm eder, beyt:

İçen dil-teşneye târîh olupdur

Hüseyn-i Kerbelâ aşkına sahhan

derler.

Ba‘zılara [126] der.

Ba‘zılar [127] der.

Ba‘zısı [128] deyüp âb-ı nâb bezl edüp gazâlarda guzâtlar def‘-i atşân ederler.

Ve ba‘zılar şâhrâhları rûşen ederken şaka maslahatıyçün temâşâcıların üzerlerine âb-ı rahmeti bârân-ı mağfiret gibi nisâr ederler. Ba‘zı sakkâlar kamışdan su patlankıcı ile halk üzre nihânîce su serpüp şakalar ederek ubûr ederler. Ardları sıra yeniçeri ocağı sakkâbaşısı ve hünkâr sakkâbaşısı at başı berâber tevâbi‘leri ile pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı değirmenciyân: Kârhâne-i değirmen-ı esb: {Bunların Hazret zamânında pîrleri yok idi. Cümle el değirmeni peydâ etmişlerd[i]. Ba‘dehu su değirmeni peydâ olup sene (–) târîhinde Mısır’da Hâkim Bi-emrillâh at değirmeni îcâd edüp dünyâya münteşir oldu. Pîrleri Hâkim olmuş olur}. Aded 985, neferât 9800, bu tâ’ife ekmekcilere yamakdır, pür-silâh olup niçe bin değirmen beygirlerin Tuna geçidi kınalayup arabalar üzre değirmenler tasnîf edüp araba tekerlekleri döndükçe değirmen çarhları tekerleğe dokunup dönerek un

öğüdür. Niçe yüz değirmen dönerek ubûr ederken ba‘zı halkın üstlerine un serperek şakalar edüp “Allâh yüz aklığı vere” deyü ubûr ederler. Andan,

[Esnâf-ı] değirmen-i mâ: Aded dörddür, bu âsiyâb-ı mâlar İslâmbol içinde Kırkçeşme ayağı kış günlerinde çok cereyân e[t]dükde Kırkçeşme’den aşağı Necâtî sokağının sağ ve sol taraflarında hâneler içinde dörd aded musanna‘ değirmenlerdir. Vakt-i şitâda su tuğyân ile geldikde sâhib-i hâne levâzımâtıyçün deverân eder, yohsa avâm-ı nâs içün değildir, aceb temâşâgâhdır kim şâhrâh üzre su cereyân edecek arkları tâhir ü bâhirdir. İslâmbol’da bundan gayrı su değirmenleri yokdur. Ve bunları İslâmbol halkı dahi bilmezler, ammâ bu hakîrin semti olmağile deverân ederken bin kerre manzûrumuz olmuşdur.

Esnâf-ı uncuyân: Dükkân 400, neferât 600, ekseriyyâ dükkânları Unkapanı‘nın iç yüzünde vâkı‘ olup uncu kefereleri bir gûne manlifke şapka geyerler kim gûyâ hayâl-i zıl Karagöz’ü şapkasıdır. Ammâ müstakîm keferelerdir. Bunlar dahi arabalar üzre hâs beyâz un satarak ve halk üzre un serperek pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı un elekciyân: Kârhâneleri değirmenler ve furunlardır, neferât cümle 3000, bunlar ekseriyyâ Mısır fellâhıdır. Pür-silâh olup yüzleri ve gözleri ve esvâbları cümle beyâz un olup arabalar üzre ellerinde un elekleri, dillerinde “İllâ yansuru’s-sultân yâ sultân” diyerek ubûr ederler. {Pîrleri Ramazân ibn Şâzilî‘dir, Enes belin bağlayup kabri Vâdi’l-kurâ şehrindedir}.

Esnâf-ı buğday çalkayıcıyân: Bunların dahi dükkânları etmek furunları ve değirmenlerdir. Neferât 3000 kavmdir, bunlar dahi Mısır fellâhlarıdır. Bu tâ’ife kemâl-i ma‘rifetlerin şol mertebeye ergürmüşlerdir kim buğday ve arpa ve mercimek ve bakla ve pirinc bir yerde mahlût olsa bunlar bir kalbur içre cümlesin birbirinden ayırırlar. Ba‘zı üstâd-ı kâmilleri kalbur içre buğday ve türâbı ayırup çalkaya çalkaya buğdaydan “Lâ ilâhe illallâh” yazar ve “Yâ Şâfî” ve “Yâ Kâfî” yazar, aceb müntehâ ma‘rifet-i sihr-i i‘câzdır. Pîrleri Alî Sâmir’dir, Selmân belin bağladı. Bunların seferde kârları ıstabl-ı ***[161a]*** sultânîde ve gayrıda at yemleri çalkayup pâk ederler. Bunlar dahi pür-silâh olup kalburlar ile buğday ve arpa çalkayarak ubûr ederler.

Esnâf-ı galburcıyan: Dükkân 200, neferât 300, bunlar at derilerinden kalbur yaparlar. Bunlar dahi ekmekcilere yamakdır. Arabalar üzre dükkânlarında kalbur binâ ederek ubûr ederler. Pîrleri Sa‘deddîn ibn Nâsır’dır, kemerin Selmân bend etdi, kabri Kara Âmid’de medfûndur. Elzem-i levâzımından hirfetdir.

Esnâf-ı elekciyân: Dükkân 239, neferât 500, pîrleri eş-Şeyh Fidyân-ı Acemî‘dir. Kabri Şîrâz’dadır. Bunlar at kılından ve harîrden

elekler yapup kâr ederler. Bunlar dahi ordu-yı İslâm'da lâzımlı esnâfdır. Ekmekciler alayında ubûr ederler ve "Uçuz veririm" deyü feryâd ederler.

Esnâf-ı nişasdacıyân: Kârhâne 300, neferât 700, bunların pîri ma'lûmum değildir. Bu tâ'ife arabalar üzre nişasda satarak ve yaparak ubûr ederler.

Esnâf-ı güllâccıyan: Pîrleri Helvâyî Ömer'dir, Selmân belin bağladı. Kabri (–) medfûndur. Bunlar seyishâneler üzre güllâc yaparak ve satarak pür-silâh ubûr ederler. Kârhâneleri 40, neferât 80.

Esnâf-ı beksumâtcıyan: {**Evsâf-ı peksumât emîni** seferlerde azîm ağalıkdır}. Furun 105, neferât 1000, kârhâneleri Galata'da ve Kuruçeşme'de ve Yeniköy'dedir. Bunlar dahi pür-silâh olup arabalar üzre furunlarında hâs [u] beyâz peksumât pişirüp dükkânların berk [ü] bârlar ile zeyn edüp harar harar beksumâtları halka mebzûl ederek ubûr ederler ve vâsi' tahta soffalar üzre birer ikişer kantâr gelir, beksumâtları sırık hammâllarına götürdüp alay ederler.

Bu esnâfların yine pîri Hazret-i Âdem'dir. Ba'dehu Hazret zamânında pîrleri Ya'kûb-ı Fahfarî'dir, Enes ibn Mâlik belin bağladı, anın yedinci miyân-bestesidir.

Cümlenin pîri vardır illâ at değirmeninin pîri yokdur, zîrâ hayvânlara azâb-ı elîm olduğundan ekmeğinde gınâ yokdur. El değirmeni çekmek sünnet-i Resûl'dür. İle'l-ân Mekke ve Medîne'de el değirmeniyle kifâflanır niçe bin ibâdullâh vardır.

Ba'dehu su değirmenin Frengistân'da sâ'atciler te'lîf etmişlerdir. Ammâ sene (–) târîhinde Süleymân Hân Budin kal'asın feth edüp içinde bir at değirmeni bulunup ana taklîd ile her diyârda îcâd etdiler.

Bu bâlâda tahrîr olunan esnâflar ubûr etdikden sonra etmekcibaşının metâ'larının sonu ubûr etmeğe başlar, niçe bin tabla hâs u beyâz etmek ve beyâz halka her biri birer değirmen taşı ve değirmen çarhı kadar onar sırık hammâlı götürür. Uzun çam sırıklarına dizilmiş halkalar ve çam tahta soffa tahtırevânlar üzre üstü bâdemli ve haşhâş ve anisonlu ve çörek otlu ve za'ferânlı Ramazân pideleri ki her birin altışar sırık hammâlları götürür ve dahi uzun tahtalar üzre dikili taş-misâl üstü gûnâ-gûn bahârlarla zeyn olmuş za'ferânlı ve çörek otlu ve sûsâmlı ve yumurtalı çörekler kim her birin onar çift sırık hammâlına tahmîl edüp ubûr ederler. Ve azîm soffalar üzre hammâm kubbesi kadar pişmiş somunlar kim beş yüzden mütecâvizdir.

Andan arabalar üzre yüz elli mikdârı furunlar içre hâs ekmek pişirerek ubûr ederler. Ve arabalar üzre hamîr yoğururak ve pişiriciler kolların sığayup furundan etmek çıkararak "Ala vere" diyerek ve gayrı tâ'ifeleri omuzlarında furun kürekleri ve söngeleri ve gelberileri ve furundan âteş çekecekleri cümle dîbâ ve şîb ü zerbâf ile

bu zikr olunan âletlerin saplarını sarup gûnâ-gûn şakalar ederek bir hây-hû ile ubûr ederler. Andan,

Evsâf-ı mahmil-i şerîf hevdec-i Resûlullâh: Hazret'in bârhânesidir kim, surre emînlerinde durur. Siyâh Ka'be örtüsü üzre zer-ender-zerdûz işleme çâr-kûşe ve sivri çâr-kûşe kubbe üzre sürâhî altun yaldızlı top alemli ve çâr-kûşesinde yine mutallâ toplu mahmildir, anı götüren şütürü kınalayup zer-ender-zere gark edüp şütürün serinde teller ve gümüş zencîrli licâmı ve zerdûz sağrı poşu ve gûnâ-gûn zîl [ü] bemler ile deveyi zeyn edüp mahmil-i şerîf içinde bir ma'sûm Feth-i Şerîf tilâvet edüp hoş-elhân segâh makâmı üzre kırâ'at eder. Ve mahmil-i şerîfin cânib-i erba'asında çâr-yâr-ı güzînin ve sâ'ir Ashâb-ı kirâmın seyf-i müczemleri ile zeyn edüp ubûr ederler.

Lâkin ***[161b]*** mahmil-i şerîf cemelinin licâmı akkâm ve meş'alcilerin elinde olmak ile ol zümrenin evsâfın ve evzâ' [u] etvârın bildirir.

{**Esnâf-ı şütürbân [u] sârbân-ı revân**: Bunların pîri Yemen'de Veys el-Karanî'dir kim Yemen'de Karan şehrinde medfûndur. Bu kavim Hazret-i Risâlet'in hevdec-i şerîfi hidmetinde olduklarında cümle (–) bin aded pür-silâh sârbânlar develerin zer-ender-zere müstağrak edüp kös ve tabl ve makrafa ve kebirgelerin çalarak alayköşkü dibinden alay-ı azîm ile ubûr ederler}.

Esnâf-ı akkâmân: Neferât 1005, pîrleri Şâdî el-Hindî'dir ammâ maskat-ı re'si Şâm'dır. Hindistân'da çok seyâhat etmeğile Hindî tahallüs eder. Kabri Kudüs'de Kerek kal'asında el-Muktedir Billâh cenbinde medfûndur. Enes ibn Mâlik belin bağladı. Sahâbe-i kirâmdandır. Akkâmlar kuyûtların bilmeyüp Amr-ı Ayyâr pîrimizdir, derler, ol ise Hazret-i Resûl'ün peyki idi.

Bu esnâf-ı akkâmân kendüleri gûnâ-gûn libâs-ı fâhireler ile mülebbes edüp ve sefere me'mûr olan vüzerâların tahtırevânların zeyn edüp bin yedi yüz tahtırevân, nakş-ı nigârhâne-i Çîn-misâl bezenüp ve katırların dahi akmişe-i fâhireler ile tezyîn edüp cümle akkâmân pür-silâh olup mahmil-i şerîf yanında alayında *"Allâ[h] yansuru's-sultân"* deyü def [u] kudüm [ve] makrafalara darblar urup el çarparak maval ırlayarak bir hây-hû ile alayköşkü dibinden ubûr ederler kim sadâları evce peyveste olur. Andan,

Esnâf-ı meş'alciyân: Neferât 3000, pîrleri Abdullâh ibn Şemmâs-ı Adenî'dir. Kabri yine Yemen Adeni'nde Urus Hasan Paşa câmi'i mihrâbı önünde medfûndur. Bu meş'aleciyân tabankeş olmaları hasebiyle ve kantûra taşıdıkları haysiyet ile Amr-ı Ayyâr pîrimizdir derler.

Bu tâ'ife dahi pür-silâh olup sefere me'mûr cemî'i vüzerâ ve a'yânın meş'alcileri cem' olup ellerinde def u kudüm [ve] makrafalara turralar

urup ale’l-umûm *“Allâh yansuru’s-sultân”* deyüp feryâd etdiklerinde zemîn u âsumân dir dir ditrer. Ve meş‘aleleri içre gûnâ-gûn şükûfelerden sünbül ve erguvân ve lâle ve reyhân doldurup meş‘al sapların atlaslarla sarup mahmil-i şerîfin ardı sıra sadâ-yı Allâh Allâh ile bu kadar bin âdem ubûr etdikde el-azametullâh kimin cânı var kim vâlih [ü] hayrân olmayup ağlamaya, bu tarîk ile meş‘aleciyân kümesi dahi ubûr ederler. Andan ekmekcibaşı önü sıra,

Esnâf-ı köçek-i Amr-ı Ayyârân, **reh-revân-ı şâtırân**: Pîrleri Amr Ümeyye-i Zamîrî‘dir. Hazret huzûrunda Hazret-i Alî kemerin bağlayup cümle şâtırların silsilesi ana müntehîdir. Kabri Hıms şehrindedir. Bu tâ’ife-i şâtırân cümle bin altmış neferâtdır. Sultân Murâd Hân’ın kırk aded şâtırlarından mâ‘adâ cümle vüzerâ ve mîrimîrân ve sâ’ir ümerâ ve ser-bevvâbân, mîrialemlerin cümle şâtırları zer-ender-zere müstağrak olup altun tâslar üzre cığcığalar zeyn edüp ellerinde teber-i Müslimîler ile çifte çifte tâvûs-ı bâğ-ı İrem gibi hırâmânî reftâr ederler.

Ordu-yı İslâm alayında bunlardan muhteşem alay yokdur. Gûyâ bir nûr deryâsı cereyân eder, hakkâ ki içlerinde yine nûr-ı ilâhî‘den nişân verir dilberânları var kim görenin aklı perîşân olur. Zîrâ gâyet müzeyyendirler. Her biri dîbâ ve şîb ü zerbâfa ve murassa‘ kemer kuşaklarla ve başlarında gûnâ-gûn âfitâbeler üzre ablak tellerle kendülerin tezyîn edüp ve bellerinde incü saçaklı kantûralar üzre zîl [ü] bem ve debdevî ve dehdehî ve gûnâ-gûn horasânî şâtırân zîlleri ve ellerinde mücevher şeş-pençe hıştlar ve gûnâ-gûn teberler ile mü’eddebâne ubûr ederlerken, cümle temâşâcılar mebhût olurlar.

Bunlardan sonra ekmekcibaşı destâr-ı mahsûsasıyla ve tuzcubaşı kezâlik ekmekcibaşıyla yan yana ve cümle tevâbi‘leri ve iç gulâmları âlât-ı silâh ve zer-ender-zerli akmişe-i fâhire ile {ve tarafeyninde sırma keçeli ve kırmızı dolamalı ve başları telli mataracıbaşı elinde cevâhir matara ve tüfengcilerin ellerinde mücevher sadefkârî kundaklı tüfengler ile ekmekcibaşı rikâbında yürürler. Gûyâ ekmekcibaşı bir mîrimîrândır. Dîn direği kârında olmağile cümleden mükellef olup ve cümle esnâfa takaddüm olundu ve esnâf-ı azîmdir ki tahrîr olundu}, ubûr ederler.

Ardı sıra yeniçeriyân sakkâbaşısı çobracı kuka süpürge tâcıyla ve hünkâr sakkâbaşısı tâc-ı revâcile iç gılmânları cebe ve cevşene gark olup ubûr ederler.

Ve ardları sıra peksumâtcıbaşı ve tuz emîni ve peksumât emîni rikâb rikâba olup bunlar dahi iç gulâmları ile ubûr ederler.

Ardları sıra ekmekciler kethudâsı ve şeyhleri ve nakîbleri ve çavuşları ve yiğitbaşıları cümle esbâb-ı ihtişâmları ile ubûr ederler. Bunların dahi iç gulâmlarının ellerinde on yedişer boğum Basra kargısı cıda mızraklar ile ubûr eder.

Bunların ardı sıra Âl-i Osmân'ın on ikişer kat mehterhâne-i azîmi ve yigirmi çift beyâz şütürler üzre seksen aded kös-i hâkâniyânlara darblar urup ubûr etdüklerinde gulgule ve velvelesinden istimâ' eden benî âdemin beynisi mağzı ağzından çıkup görmeyen âdem dem-beste olur. Esnâf-ı habbâzân tâ bu mertebe muhteşemâne dârât [u] azemetle alay etmeğe ruhsat verilmişdir.

Bu bâlâdâ ekmekcibaşıya yamak tahrîr olunan cümle (–) 29 aded esnâfdır. Yekûn dükkânları (–) ve cümle ***[162a]*** ehl-i sanâyi'i (–) aded askerdir. *Ve's-selâm.*

Ammâ bu tâ'ifeler cümle ordu-yı İslâm'da elzeminden askerdir.

Bu ekmekci esnâfının alayından sonra esnâf-ı sarrâcân ubûr etmek murâd etdiler. Cümle keştîbân-ı tüccârân-ı berr ü bihâr gulû edüp mâbeynlerinde fetret vâkı' olmalı olunca bu ahvâl Sultân Murâd Hân'a mün'akis olup cümle ulemâ-yı kibâr ile ve cümle meşâyihân esnâf ile meşveret edüp cümle keştîbân ekmekcilerden sonra alay etmeleri ma'kûl görüldü. Zîrâ ekmekcilere buğdayı keştîbân getirüp ekmekciler anlara muhtâcdır ve pîrleri Hazret-i Nûh-ı kadîmdir. Elbette anlar alay etsin deyü keştîbânların yedlerine hatt-ı şerîf-i sa'âdet-makrûn verilüp sâ'ir esnâflara dahi kânûn hatları verildi.

el-Faslu's-sâbi'
Esnâf-ı azîm keştîbân-ı Bahr-i Siyâh ya'nî Karadeniz

Sultân Murâd Hân-ı Râbi' asrında Karadeniz'de keştî cümle 9000, bâ-husûs Ucalı Hacı Alî şaykası iki anbârlı ve iki dikmeli ve Gümrük Emîni Alî Ağa'nın Kuru Zevrak nâm şaykası ve Fırtıloğlu şaykası ve Cido Alî şaykası ve Kosdıça Mustafâ şaykası ve Abâcıoğlu şaykası ve Kalafatoğlu şaykası ve Katrânoğlu karamürseli ve Âşcı karamürseli ve Çiço karamürseli ve niçe bin şayka ve zarbina ve karamürsel ve çekeleve ve meneksile gemiler Karadeniz'de şinâverlik ederdi.

Bunların neferâtları cümle 2000 pâk müsellah ve fitoz bahâdır ve şecî' askerdir. Pîrleri Hazret-i Nûh'dur. Ammâ Hazret-i Resûl asrında Mekke deryâsı kim Süveys deryâsıdır, andan bir re'îs Hazret huzûruna gelüp İslâm ile müşerref olan Ebü'l-mahz-ı Ummânî'dir, Enes ibn Mâlik belin bağladı ve cümle keştîbân ve re'îslere ser-çeşme olup âhir kabri bahr-i Ummân'da gark olup ka'r-ı deryâda makâm etdi.

Bu tâ'ife-i keştîbân var kuvveti bâzûya getirüp cümle piyâde{leri} pâk libâslar ile müzeyyen olup kızaklar üzre şayka ve karamürseller inşâ edüp içinde pür-silâh asker ile âmâde olup her gemiyi biner âdem gemi palamarları ile keşân-ber-keşân çeküp yetmiş seksen pâre Karadeniz'e çıkan Kazak keferesi şaykaların yedeğe alup alayköşkü dibine vardıkda şaykalar ve karamürseller ile Kazak şaykaları ceng-i azîm eder şekilli olup kâfir gemilerin feth edüp haçlı peykerlerin ser-nigûn edüp içinde olan Marile keferelerini demir zencîrlere urup yine kefereler mahzûn

savt ile dankiyo tulum sâzların ve boruları ve erg[an]ûnça düdüklerin çalarak müselmân gemileri kefere gemilerin yedeğe alarak ve gemiler içre olan levendât kırkar ellişer dirhem dalyan tüfenglerin atarak ve gemilerini niçe bin kişi kızaklar üzre,

“Eyya moli ya mola” diyerek ve “Dâ’im Allâh, dâ’im Allâh” esmâsıyla gemileri çekerek ve gûnâ-gûn bayrak ve filandıra ve altun alemlerle gemilerin zeyn ederek gemilerden toplar atarak ubûr ederler.

Esnâf-ı tâ’ife-i kalafatcıyân: Dükkân 300, neferât 1000, pîrleri Sa‘d ibn Ubeyd’dir. Selmân belin bağladı. Keştîbânların kârı bunlar ile itmâm bulduğuyçün gemicilere yamakdır.

Bunlar dahi pür-silâh olup kızaklar üzre ba‘zı gemileri “Tırtaka tırtak tır tır tak” diyerek kalafat ederek ellerinde tokmakları ve eceneleri ve malaları ve malahtarları ve zift ü katrân ile müllemma‘ olmuş esbâbları ve başlarında kenevirden destârlar ve demir çengâl harbeler ucunda Kâğızhâne dağlarının süpürge fundasıyla ba‘zı gemileri kalafat karinası edüp funda ile yakarak ve gemileri yağlayarak ve câ-be-câ malalar ile seyrâncıları,

“Sakın yoldan yoldaş” deyü yağlayup funda âteşiyle yakup yol açarak “Allâh yol vere, eyyâm {bol} vere” deyüp gavgâ ve feryâd ederek ve top u tüfenglerin atarak saf saf ubûr ederler. Andan,

Evsâf-ı kalafat üstübüsü bükücüler: Dükkân 100, neferât 500, pîrleri nâ-ma‘lûmdur, Allâhu a‘lem, yine Sa‘d ibn Ubeyd’dir. Bunlar dahi arabalar üzre dükkânlarında kettân üstübüsün katrân ile bükerek ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı üstübü alıcıyân: Bunların dükkânları yokdur. Ancak İslâmbol içre zahırlarına birer çuval alup mahalle mahalle “Üstübü alayım” deyü feryâd edüp ba‘zı câriyelerden tenhâca bulursa üstübüsün çıkarup alır. Neferât 200, bunlar dahi üstübü bükücüler ile dükkânlarında katrânlı destiler üzre üstübü bükerek “Nûh elidir, Nûh eli” diyerek feryâd [ü] figân edüp tüfenglerin atarak ubûr ederler. Hakîkat bunların dahi pîri Sa‘d’dır. Andan,

Esnâf-ı marankozân: Bunların dahi dükkânları yokdur. ***[162b]*** Ancak Galata’da ve Tophâne’de ve Kâsımpaşa’da lonca yerlerinde mevcûd bir alay üstâdân [u] mi‘mârân-ı keştîdir. Gayrı neccârân bunların kârın edemezler. Başka bir ilm-i azîmdir. Neferât 3000 kavmdır, eğer müslim ve eğer Rûm u Freng gâyet üstâdlardır.

Pîrleri Hazret-i Nûh’dur kim emr-i Hak ile Tûfân ‘dan halâs içün ibtidâ rû-yı arzda Hazret-i Nûh Cibrîl-i Emîn ta‘lîmiyle kaz göğsü kemiğine göre bir gemi inşâ edüp direğine “Yâ Hafîz” ve küreklerine “Yâ Serî‘ü‘z-zafer” ve anbârına “Yâ Vâsi‘” ve başa “Yâ Kavî” ve tahtalarına “Yâ Metîn” ve kıçına “Yâ Dâ’im” ve dümenine “Yâ Muksıtü‘l-müstakîm”

yazdı ve gemi içine girenlere, [129] âyetin tilâvet etmek fermân olunup ibtidâ Nûh Nebî gemiyi binâ edüp âye[t]: [130] âyeti üzre ümmetine ve evlâdlarına nidâ edüp cümle yetmiş yedi aded âdem ve yedi yüz aded ecnâs-ı mahlûkât-ı hayvân gemiye girüp Tûfân-ı Nûh'da kırk gün gezüp yevm-i âşûrâda âye[t]: [131] nassı üzre şehr-i Musul kurbünde cebel-i Cûdî üzre gemileri kenâr bulup herkesde olan me'kûlât [ü] meşrûbâtların bir kazanda pişirüp âşûrâ dediler. Zîrâ yevm-i âşûrda tûfândan halâs oldular. İllâ Ken'ân nâm evlâdı kâfir olup gemiye girmeyüp gark-ı âb olup Mısır diyârında Elvâhda ber-kenâr olup anda bir gârda yatır, Kıbtîlerin ziyâretgâhlarıdır. Bunun hakkında âyet, (–) (–) (–) (–).

Ve hâlâ bu dünyâda olan benî âdem Tûfâ[n-ı] Nûh'dan gemiyle halâs olan yetmiş âdemden tenâsül bulmuşdur ve bu kadar hayvânât-ı gûnâ-gûn yedi yüz aded hayvânâtdan tenâsül buldu ve Hazret-i Nûh'a anıniçün Âdem-i Sânî dediler. İşte ibtidâ edîm-i arzda gemi binâ eden Hazret-i Nûh olup cümle marankozların ve keştîbânların silsilesi Hazret-i Nûh'a müntehîdir kim bu marankoz tâ'ifeleri Hazret-i Nûh halîfeleridir.

Hazret asrında Cidde iskelesi'nde ibtidâ gemi yapan eş-Şeyh Âmir-i Nevâtî'dir. Gemi inşâ edüp Yemen-i Aden'e sefer edüp her bâr Hazret'e hedâyâ getirüp hayr du'âsı berekâtıyla gemisi tâ Âl-i Emeviyyûn'da Abdülmelik hilâfetine dek ol gemi ve Şeyh Âmir-i Nevâtî mu'ammer olup kabri Cidde'dedir.

Bu marankoz neferâtları dahi pür-silâh olup ellerinde keser ve destere ve hinar ve çırpılar ile ubûr edüp kızaklar üzre yeni gemiler yaparak "Pîrimiz yâ Nûh yâ Nûh Nebî Necî" diyerek gûnâ-gûn şakalar ederek ubûr ederler. Andan

Esnâf-ı urgancıyân: Bunların dükkânları Galata handakı ve Tershâne ardı ve Okmeydânı'dır. Ammâ neferât 500, bu tâ'ifelerin pîri Şeyh Abdullâh-ı Hablî'dir. Yemen Mûhasında medfûndur. Bunlar Galata handakında cânkurtaran ve gomana ve palamar ve hurmâ lîfi ve kendirden ısparçına ve mürsel ve halat nâm katrânlı halatları vocıvocılar kızakları ile bükerler. Bunların hîn-i gazâda kârları top palamarları bükmekdir. Bunlar dahi pür-silâh olup kızaklar üzre "Eyya moli ya moli" diyerek urga[n] ve halat bükerek ubûr edüp giderler.

Esnâf-ı kendirciyân: Dükkânları mahzenlerdir, aded-i mahâzin 100, neferât 300, bu tâ'ife kendir ipi ve kendir kettânı fürûht edüp keştîbânlara yamakdır. Bunlar arabalar üzre kendir ipleri ve sicimleri fürûht ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı yelkenciyân: Dükkân 90, neferât 300, bu tâ'ife bezzâz-misâldir ammâ gemilere gûnâ-gûn mayısıra ve çember ve alborata ve trinketa ve çekeleve biçimi yelkenler biçüp gemileri donadırlar. Pîrleri bez dokumada Hazret-i Şîs'dir ammâ Hazret asrında pîrleri ma'lûmum

değildir. Bunlar dahi arabalar üzre küçük gemilere yelken yapar şeklinde pür-silâh olup bez arşınlıyarak ubûr ederler.

Esnâf-ı ziftciyân u katrâncıyân: Dükkân 70, neferât 110, bunlar dahi pür-silâh dükkânlar üzre zift ve iricna ve çam sakızı ve katrân satarak ubûr ederken niçe piyâde âdemleri katrânlı tulumlar ile seyrâncılar içine girüp halkı birbirlerine katup “yol verin” deyü feryâd edüp şakalar ederek niçe âdemlerin esbâb-ı ihtişâmları ve yüzleri ve gözleri katrân olup bu gûne mudhiklik ederek mevc mevc ubûr ederler, ammâ gâyet mashara kavmdir.

Esnâf-ı serenciyân: Dükkân 200, neferât 300, bunların dükkânları Kâsımpaşa ve Galata ve Tophâne’dedir. Gemiye müte‘allik seren ve direk ve kürek ve eğegî ve tahta ve bodostoma ve piraçolya ve kayın ve kovuş ve mezriye şekilli keresteler bey‘ ***[163a]*** ederler. Bunlar dahi pür-silâh olup kızaklar üzre alat, direk, kürek çekerek bir hây-hû ile ubûr ederler ammâ serencibaşı at üzre kethudâsıyla muhteşemâne güzer ederler.

Esnâf-ı tulumbacıyân: Dükkân yedi, neferât seksen, bunların dahi pîri ma‘lûmum değildir. Ve bunlar arabalar üzre dükkânlarında çam direklerin azîm burgular ile delüp tulumba ederler. Başka bir musanna‘-ı garâyibdir. Telattum-ı deryâda bir geminin armozları açılup rahnedâr olsa su girüp gark-ı âb olmak mertebesine vardıkda der-akab bu tulumbaları geminin bir kaç yerine koyup cümle suyu san‘at ile taşra çeküp atarlar, görmeğe muhtâc bir san‘atdır. Bu kâr ile bunlar dahi tay ederler.

Esnâf-ı pusulacıyân ya‘nî kıble-nümâcıyân: Dükkân 18, neferât 45, pîrleri Hazret-i Ûryâ‘dır. Ammâ Hazret asrında pîrleri Muvakkıt İbrâhîm Mağribî‘dir, ilm-i felekde nazîri yok idi, Hazret’in muvakkıtı idi. Hazret huzûrunda Enes ibn Mâlik belin bağladı. Kabri Yenbû‘ü‘l-Ber’de Ulu Câmi‘ hareminde kıble-nümâsıyla kıbleye müteveccih olup hâk-âlûd yatır ziyâretgâhdır. Bu tâ’ife-i pusulacıyân, pusulaların Sultân Bâyezîd câmi‘i mihrâbında tecrübe ederler. Zîrâ Bâyezîd-i Velî kerâmetle ol câmi‘in mihrâbına esâs bırağılmışdır. Bu tâ’ifeler dahi pür-silâh olup arabalar üzre dükkânlarında seng-i mıknatîs ile kıble-nümâ mîllerin sıvararak ubûr ederler.

Esnâf-ı kum sâ‘atciyân: Dükkân 15, neferât 20, bu tâ’ife gemicilere deryâda lâzım olmağile alaylarında yamak olup tahtırevânlar üzre gûnâ-gûn kum sâ‘atleri bağlayup kumların elekler ile eleyerek ubûr ederler. Pîrleri mukaddemâ Hazret-i Yûsuf gârda iken evkât-ı salâtı bilmek içün inşâ etdi. Ammâ Hazret asrında pîrleri Talha bin Abderî‘dir. Hazret’in sâ‘atcisi idi. Bunlar mü’eddebâne güzer ederler.

Esnâf-ı hartacıyân: Nefer 15 ve dekâkîn sekiz, bu tâ’ife cemî‘i ulûm-ı garîbe ve acîbeye mâliklerdir ve bir kaç lisâna mâliklerdir,

cümleden lisân-ı Latin-i Eflâtîn'e mâliklerdir kim selef hukemâlarına ilm-i hey'et üzre te'lîfâtlarında *Kitâb-ı Atlas* ve *Minor* ve *Coğrâfiyye* ve *Papamonta* misilli kitâbları okuyup cemî'i rû-yı zemînde olan Karadeniz'i ve Akdeniz'i ve Bahr-i Muhît'i ve Bahr-i Okyûnûs'u ve Bahr-i Ummân'ı ve Bahr-i Süveys'i ve Bahr-i Harez'i ya'nî Gîlân Denizi ve Bahr-i Ummân'ı ve Bahr-i Hürmüz'ü ve Halîc-i Bundukân'ı ve Bahr-i Van'ı ve'l-hâsıl cümle ebhurları ve halîcleri ve tur'aları ve bu deryâlara mahlût olan nehr-i azîmleri ve rû-yı arzda olan dağ ve taşları cümle tasvîre getirüp hey'etle yazup gemicilere fürûht ederler kim cemî'i keştîbânların bu ilm-i harta cânlarıdır. Zîrâ sekiz rûzgâr ve yetmiş kerte üzre ne diyâra gideceğin ve ne cezîreye uğrayup ol limana karîb sığ mıdır ve dökündülü taşlık mı ve kumsal mı ve amîk mi ve a'lâ yatak liman mıdır? Cümle bu hartalarda mastûr olup re'îsler bu hartılar ile amel edüp Bahr-i Ummân'da mellâhlık ederler, ilm-i azîmdir.

Bu kavmin pîrleri İkrime bin Ebû Cehil'dir. Hicret-i Nebevviye'nin sene 17 Mekke feth olup Ebû Süfyân ve bu İkrime İslâm ile müşerref olup Selmân-ı Pâk belin kuşadup ehl-i hey'ete pîr oldu. Ve bu ilmi babası Ebû Cehil'den ve Ebû Leheb'den görüp kesret-i seyâhat ile bu ilimde yegâne-i asr olmuşdu. Ve bu ilm-i hartada Ebû Leheb, Ebû Cehil-i la'în ferîd-i dehrden Dehrî mezheb mel'ûnlar idi. İkisinde hidâyet olmayup Ebû Leheb, âye[t]: [132] âyeti üzre dağdan odun getirirken odun bağladuğı ip boğazına geçüp mürd oldu. Ve Ebû Cehil Bedr-i Huneyn gazâsında mürd oldu.

Netîce-i merâm bu hartacı kavmi arabalar üzre dükkânların harta kâğızları ile dünyâ tasvîri tahrîr olmuş ve niçe kılâ' ve şehirler sûretleriyle dükkânların zeyn edüp kendüler dahi vaka' [u] vakârlarıyla ubûr ederler.

Esnâf-ı dalgıcân-ı gavvâsân: Dükkânları yokdur, ancak Galata'da ve Kâsımpaşa'da lonca yerleri vardır, anda bulunur. Neferât üç yüz, bunlar ekseriyyâ Mağrib Urbânı ve Reşîd ve İskenderiyye Urbânıdır. Ammâ Rodos cezîresi mukâbelesinde cezîre-i Sönbeki, Süleymân Hân fethi olup yine Süleymân Hân câmi'i evkâfı re'âyâsıdır, dörd bin aded Rûm harâcıdır. Bunlarda ola[n] gavvâs, Bahr-i Hürmüz'de inci çıkaran gavvâslar hemtâ olamazlar.

Bunlar ağızlarına zeyt yağı ***[163b]*** alup yetmiş kulaç ka'r-ı deryâya dalup ağzındaki zeyti taşraya bıragınca tarfetü'l-ayn içre dühn-i zeyt rû-yı deryâya müstevlî olup her bir zeyt yağı katresi birer hûrşîd-i dırahşân olur, zîrâ ol zeytlere şems-i cihânın tâbı urup her katre-i zeyt kevâkib-i Süreyyâ gibi ka'r-ı deryâyı münevver edüp bir sûzen ve bir derâhim olsa bulup gavvâslar ka'r-ı deryâya bir püşt-i pâ urup tarfetü'l-ayn içre taşra çıkar. Yetmiş kulaç yere talup bir ân dura ve yetmiş kulaç dahi çıka, mu'cize-misâl bir ma'rifetdir kim makdûr-ı beşer değildir.

Bunlar deryâdan sünger çıkarırlar ve gark olan gemilerin metâ‘ların çıkarırlar. Bunların pîri, gavvâs-ı ma‘ânî eş-Şeyh Hâlid-i Ummânî dâ’imâ Hürmüz deryâsında incü çıkarup ehl-i beyt-i Resûl’e hedâyâ getirirdi. Enes ibn Mâlik şed bağlayup gavvâslara pîr [ü] pîşvâ oldu. Kabri Habeş‘de Musova cezîresindedir, yedi kerre ziyâreti müyesser olmuşdur. *Rahmetullâhi aleyh*.

Ammâ bu talgıç tâ’ifeleri sâ’ir esnâflar gibi pür-silâh ve mülebbes değillerdir. Ancak bellerinde birer peştemâl ve ba‘zılarının belinde yağlı hayâl balık kursağı ve uryân gavvâslarının bellerinde fûtaları bile yok ve kulaklarında deniz mâliki saçları ile uryânen alay ederler.

Ve ba‘zılarının ellerinde iki tarafı tîğ-ı Dahhâk’dan nişân verir tîğ-ı gam gam şekilli miczem bıçakları var, kaçan bir gemi batsa ol geminin iplerin ve demirleri ve palamarların kesmeğe ol bıçakları taşırlar ve ba‘zı zamân ka‘r-ı deryâda balığa ve nehenge râst gelüp ol bıçağ ile cidâl edüp ihtimâldir halâs ola.

Sergüzeşt: Hacı Nâsır nâmında bir gavvâs dostumuz var idi, ol hikâye eder:

“Bir kerre bu Habeş Harkova’sı önünde Mostarlı Mustafâ Paşa fermânıyla incü çıkarmak içün elimde bıçağımla daldım, anı gördüm, deryâ içre ejdehâ-misâl bir kıraç nehengi gelüp bana aslâ amân vermeyüp yutdu. Bir buz pâresi içre bir muzlim karanlık yere girdim. Ammâ aslâ bir havf [u] haşyete düşmeyüp bunalmadım ve deryâ gibi değil dâ’imâ nefes alup vermedim. Ammâ vücûdum gitdikce şiddet-i şitâdan erimede.”

Hakîkatü‘l-hâl deryâ mahlûklarının cemî‘isinin tabî‘atları burûdet üzredir ammâ tenâvül olunsa ne bârid ve ne yâbisdir, i‘tidâl üzre bir mahlûkdur.

Bu kerre Hacı Nâsır eydir: “Bildim ki beni balık yudup giderek vücûdum mahv olup ana gıdâ olurum. İbtidâ dübürüm kaynakları ve kaba uyluklarımın derileri soyulup erimeğe başladı. Ammâ derûnumdan Feyyâz-ı Mutlak’a teveccüh edüp halâsım ricâ etdim. Ammâ yine balık karnında aslâ hareket etmeyüp bir vâsi‘ sıyrıncak yerde iki ellerimle yoklayup dururken anı gördüm, olduğum balık karnı ra‘d gibi gürleyüp cân havliyle elimdeki bıçağın sabıyla ucunu berk dutdum, bir zamândan gördüm ki berk-i hâtif gibi gitdiğim hayâllendim, bir zamândan sonra gördüm ki kâhî baş aşağı kâhî baş yukaruya takla ata ata bî-tâb kaldım. Ba‘dehu yine ke’l-evvel balığın karnında asûde-hâl oldum. Ammâ cânım sıkılmağa başlayup gördüm ki benim karnında olduğum balığın ciğerleri ve bagırsakları talab talab ede ede hareketden kaldı. Bilmem ne kadar sâ‘at durduğumu, anı gördüm benim karnında olduğum balık erimeğe başladı. ‘Yâ Rabbî bu ne hâldir’ diyerek elimle uyluklarıma yapışdım, benim dahi etlerim kopmağa başlayınca aklım başıma gelüp bire meded

kuvvet-i kuvâ bedende iken hemân balığın ağzına sürünerek varup bî-bâk taşra çıkdım, ammâ bir muzlim yer dahi var. ‘Yâ Rabbî bu ne ola’ deyü sürüne sürüne bir mahalle vardım.

Bir sarây-ı azîm dîvânhânesi gibi bir vâsi‘ meydân ba‘zı yerinde ciğer ba‘zı yerinde bağırsaklar talab talab eder. Benim ağzından çıkdığım balık aslâ hareket etmeyüp ölmüş. Ammâ ‘Ey Pâdişâh-ı Perverdigâr, âyâ bu nedir?’ deyü hayli tevakkuf etdim ammâ misk râyihası beni helâk eyledi, der hemân cân havliyle ayak üzre gezerim, ammâ bir sıyrıncak yer buldum ki bu da balıkdır ammâ ‘âyâ ne hâldir?’ dedim. Hemân sevdâ başıma gelüp anı akl etdim kim,

‘Bu balık durdukça oturduğum mahal karnıdır’ deyüp elimle yoklayup bildim ki incecik deridir. Ağzından taşra çıkmak mümkün değil. Hemân Allâh’a sığınup elimdeki bıçağile balığın aşağı tarafına bir bıçak nice urdumsa karnı yarılup bir deryâ içre çıka-düşüp elimdeki bıçağile rû-yı deryâya çıkup şinâverlik ederek ***[164a]*** bir kenâra çıkup bî-tâb [u] bî-mecâl rimâl üzre yatırken anı gördüm, ol balık kendüyi deryâdan taşra hevâya pertâb ederek ve deryâyı cûş [u] hurûşa getirüp burnunun iki deliklerinden minâre-misâl deryâyı şâzrevân edüp pur putur olup gûyâ başdarda kadırga gibi deryâ üzre şinâverlik ederek Harkova tarafına doğru gidüp Mostarlı Mustafâ Paşa önünde bi-emrillâh ol balık karaya düşer.”

Bu Hacı Nâsır dahi bir gemiye binüp rübbânlar buna abâ kebe verüp sarup sarmalayup ertesi gün Harkova’da Mustafâ Paşa’ya gelüp sergüzeşt [u] serencâmın, hakîr’e nakl etdüği gibi anlara nakl edince cümle halkı hayret alup Hacı Nâsır’ın yüzülen derilerine ilâc ederler. Meğer Paşa’nın gözü önünde talduğı mahalden halâs olduğu mahalle gelince bir gün iki gece olup halâs olur.

Hemân Paşa cümle askeriyle balığın yanına varup cümle asker üşüp bu balığı bir takrîb ile karaya çekerler, pâre pâre edüp görseler Hacı Nâsır’ın nakli üzre Hacı Nâsır’ı yudan balığı, bu balığ-ı kebîr yutmuş, karnında Hacı Nâsır balığı olup Hacı Nâsır balık ağzından çıkup bu büyük nehengin karnına çıkar, anı bıçak ile yarup halâs olduğu isbât olunup sicille tahrîr olunur. Hâlâ sene (–) Mostarlı asrında mastûrdur. Ve Harkova’da şahâdet eder âdemlerle görüşüp Hacı Nâsır’ın takrîrine mutâbık geldi.

Hulâsa-i kelâm deryâda böyle nehengler ve böyle gavvâslar olup niçe bin benî âdemi balık yudup halâs olmamışdır. Ammâ Hazret-i Yûnus ile bu Hacı Nâsır halâs olduğu meşhûr-ı âfâkdır. Bu Hacı Nâsır’ın pîri Hazret-i Yûnus olmuş olur.

Ammâ bu dalgıç kavmi alayda uryân u büryân meydân-ı Arasât kavmi gibi uryânen “Yâ Gavvâs, yâ Feyyâz” diyerek ubûr ederler.

Esnâf-ı gün-başı: Ağaları birdir ve dükkânları yokdur. Galata‘da kalafathâne yerinde bulunurlar, neferât cümle 500. Bunların kârı bir kalyon ve bir şayka ve karamürsel gark olsa bunlar ol mağrûk gemilerin iki yanına iki gemi koyup gark olan gemiyi deryâ içre dalgıçlar gomana ve cânkurtaran halatlar ile dollâblar ile çekerek bir san‘at ile deryâdan tağ gibi gemiyi say yağından kıl çeker gibi çıkarırlar, san‘at-ı acîb ü garîbdir. Pîrleri Sun‘ullâh Kurtubî‘dir. Hazret huzûrunda Selmân-ı Pâk belin bağladı. Kabri Endelüs’dedir. Bunlar keştîbânlar alayında pür-silâh olup ellerinde çam ağacı gönderleri ve kızaklar üzre vocı ırgatları devr etdirerek “Meded Allâh âsân eyle” diyerek ubûr ederler.

Esnâf-ı navluncıyân-ı buğday ve şa‘îr: Dükkân 400, neferât 1005, bu kavm, gemicileri berbâd etmişlerdir. Getirdikleri buğdayların ellerinden ucuz alup der-anbâr edüp kaht [u] galâ ederek kırât ile bey‘ ederler. Şûm mezmûm mühtekir kavmdır. Ekseriyyâ Unkapanı‘nda ve Mısır iskelesi’nde sâkin olur Medân Şârı Türkleridir.

Bunların hakkında Mekke delîlleri “Yâ Karamanî yâ kara îmânî” derler, bî-rahm ribâhor âdemlerdir. Bunların kâr [u] kesbleri gemicilerle olmağın anların yamağı olup seyishâneler üzre dükkânlar edüp harar harar buğday ve arpa ölçerek ve halk üzre arpa ve buğday saçarak,

“Bereket senden yâ Mevlâ, ganîmet senden yâ Allâh” diyerek cümle piyâdeleri gâyet mülebbes pür-silâh olup ubûr ederler. Zîrâ bunlarda ankâ navluncular vardır.

{**Esnâf-ı bâzergân-ı ankâ Karadeniz**: Dekâkîn [u] mahâzinleri aded iki bin, neferât yedi bindir. Pîrleri Hazret-i Risâlet’dir kim Resûl-i Ekrem tüccâr ve mücâhidün fî-sebîlillâh idi. Hadîce-i Kübrâ mâlıyla Şâm kurbünde Busrâ şehrinde kâr [u] kesb edüp fâ’idelerin Hadîce ile pay ederlerdi. Bu tâ’ife dahi tahtırevânlar üzre dükkânlarında metâ‘ların zeyn edüp arz-ı kâlâ ederek alay-ı azîm ile fevc fevc pür-silâh ubûr ederler}.

Ve bunların alayından sonra cümle ankâ gemi re’îsleri küheylân atlar üzre Cezâyir kapudanları kıyafetiyle pür-silâh olup önleri sıra cümle dilberân gemi muçoları ve yeftileri(?) ve Kurnaz ve Poyraz ve Haylaz ve Yırtlaz nâm niçe bin zeber-dest mellâhân [u] keştîbân dayılar ile,

“Eyya mola ya mola” diyerek yine kızaklar üzre gemilerin çekerek top u tüfengler atarak feryâd [ü] figânları göğe çıkarak ve gemilerin filandıralarla ve bayraklarla ve kapudan fenerleriyle cümle kapudanlar at başı berâber alay çavuşları yerine ba‘zı dayılar silisre düdükleri çalarak saf saf alay gösterüp ubûr ederler. Ardları sıra sekizer kat mehterhâneler çalınup güzer ederler.

Bu bâlâda tahrîr olunan keştîbânlara yamak olan cümle esnâf 18,

dükkânları (–) ve neferâtları cümle (–) asker-i deryâ-misâldir. *Ve’s-selâm ale’d-devâm.*

Bu alaydan sonra fermân-ı şehriyârî ile kassâblar alayı ubûr edeceklerin Akdeniz kapudanları işidüp ***[164b]*** cümlesi Murâd Hân huzûruna varup,

“Pâdişâhım istimâ‘ etdik, bizim üzerimize kanlı kassâblar takaddüm edecekmiş. Pâdişâhım yâ bizim cümlemizi kırarsın ve illâ biz cümle kassâbları kırarız. Zamân-ı devletinde bed-nâmlık olur. Bizim akrânlarımız Karadeniz kapudanları Nûh Necî köçekleridir, deyü fermânınızla ileri gideler de biz dahi anlardanız. Ve Mekke, Medîne kapusu Mısr’ına hidmet edüp İslâmbol’u Mısır ni‘metiyle ganîmet edüp yetmiş bin huccâc-ı müslimîn götürür getiririz. Bizim hizmetimiz nedir kim kassâblar üzerimize takaddüm ederler” deyince hemân sa‘âdetlü pâdişâh kassâblar ile Akdeniz kapudanlarının mâbeynlerin ıslâh içün buyurdular kim,

“Hakkâ kim İslâmbol’u ganîmet etdiklerinden mâ‘adâ pîrleri Nûh Nebî‘dir. Ve bir alay mücâhidün fî-sebîlillâh gâzîlerdir kim rû-yı deryâda küffâr-ı hâksâr-ı dûzah-karâr ile ceng [ü] cidâl ve harb [ü] kıtâl etmede fener sâhibleri kapudanlarımdır. Bunlar alay-ı azîm ile ubûr edüp andan kassâbân ubûr etsinler” deyü hatt-ı şerîf verüp kapudanlar beyne’l-akrân tâze cân buldular.

Yâ bu esnâfâtların mâbeynlerinde bu da‘vâ ve nizâ‘ın aslı oldur kim eğer pâdişâh askeri alay olsa ibtidâ bu beyt mısra‘ı üzre beyt:

Budur kânûn-ı şâhinşâh-ı eslâf

Yürürler kulları ardınca şehler.

Hakîkat ibtidâ askerin müfîd [ü] muhtasarı ubûr edüp giderek mankala ağalar ve mîrimîrânlar ve vüzerâlar ve şürefâlar ve ba‘dehu pâdişâhlar ubûr eder. Ammâ bu alay-ı orduda ibtidâ elzem-i levâzımından makbûl olan askerî ve ulemâ-yı monlâ-orduyî(?) ve hukemâ ve kehhâl ve habbâzîn ve mahfil-i Resûlullâh ve habbâzlara mensûb esnâf-ı keştîbân bu tertîb üzre ubûr edüp en nihâyetinde esnâf-ı muzahrafât ubûr etdiğiyçün her esnâf biri birinden mukaddem alay göstermeleriyçün gavgâ edüp pâdişâha arz edüp pâdişâh hatt-ı şerîfle mâbeynlerin ıslâh eder. Zîrâ âlât-ı silâha müstağrak kavm içre fesâd olmasın içün keştîbân-ı Bahr-i sefîd takaddüm etdi.

el-Faslu’s-sâmîn
Esnâf-ı re’îsân-ı Bahr-i Ummân, **Bahr-i Sefîd**

Pâdişâh-ı Cem-cenâbın, bu kapudanlar rağbet ü iltifâtların göricek cümle esnâfa rağmen, bâ-husûs nizâ‘ları olan kassâb tâ’ifesine ve akrânları olan Karadeniz re’îslerine tafaddulen mâl-ı Kârûn bezl edüp bir alay-ı azîm etmişlerdir kim tahrîr mümkindir.

Evvelâ Akdeniz kapudanlarından Bursalı Balı Kapudan ve Bodur Gürcî Ca‘fer Kapudan ve Karamanlı Alî Kapudan ve Sarı Velî ve Sarı Solak ve Topal Muharrem ve Çavuşoğlu ve Kartaloğlu ve Kalafatoğlu ve Katrânoğlu ve Kara Hoca ve Firkateci ve Cennetî ve Tuğralı ve Yanaki ve Dimitraki ve Lemberaki nâm Urum kapudanları ile cümle on yedi karavana kalyonlardır kim her biri dörder beşer kat anbârlı ve ikişer kat yatırdma toplu ve beşer kat palavra kıçlı ve kıçında bâğçeli ve hammâmlı ve el değirmenli karavanalardır kim her biri beşer ayda dolar ve beşer ayda boşalır, dağ gibi kalyonlar ve gayrı barça ve pink galyonlar ve şitiye ve potaçlar Sarâyburnu’nda üçer yaylım top şâdumânları edüp cümle askerlerin karaya döküp niçe yüz kalyoncukları kızaklar üzre koyup palamarlar ile her birini biner ikişer bin âdem keşân-ber-keşân çekerek,

“Ey mola, ya mola” sadâsı evc-i âsumâne peyveste olarak ve her bir galyoncuklarda mahbûb pençe-i âfitâblar zer-ender-zere müstağrak muçolar gemilerde dayılara hidmet edüp her dayıların ellerinde câmlar ile ayş [u] işret edüp her gemide gûnâ-gûn sâz [u] söz fasılları ve cümle gemilerin direkleri ve küreklerin cevâhire gark edüp dîbâ ve şîb [u] zerbâf bâdbânlar edüp ve ibrîşim çarmıhlar ve direk başlarında ikişer üçer mahbûblar “Ala vere” diyüp silisre çalarak cemî‘i keştîbân dayılar âlât-ı silâha müstağrak olup sekiz bin pür-silâh dalyan Cezâyir tüfengli Berberîçe kırmızı fesli dayılar ve kışlakcı ve yelkenci ve dülekci ve çördekçi ve ablici ve kazlıcı ve istinkacı ve gomanacı ve komanyacı nâm niçe bin müdebbir dayılar hükm [ü] hükûmât ederek “tiramola, orsa ve poca ve duna foga” diyerek niçe bin ıstılâh-ı keştîbân ile Allâh deyüp ubûr ederek alayköşkü dibine vardıkları mahalde gûyâ beş on pâre kâfir gemisine râst gelüp birbirlerine sarmaşup Freng gemileri *“ki parlar”* deyüp müselmânlar “Paralamazız bütün alırız” ***[165a]*** deyüp huzûr-ı padîşâhîde top u tüfeng atarak bir ceng-i azîm ederler kim gûyâ ceng-i deryâdır.

Dûd-ı siyâh hevâya münkalib oldukdan sonra cümle guzât-ı müslimîn kâfir gemilerine dökülüp ganîmetler alup mahbûb Freng oğlanların şikâr alup gerdânlarından bûs ederek ve sakallı keferelerin kayd [u] bend ederek cümle küffârın haçlı bayrakların baş aşağı edüp gülbâng-i Muhammedî çekerek kâfir gemilerin yedeğe alup bir tarafda Âl-i Osmân tabılları bir tarafda esîrlerin tabl [u] erganûn luturyanî boruları çalınarak yine gemileri niçe bin levendât keşân-ber-keşân sadâ-yı “ya moli” ile çeküp ardları sıra cümle kapudanlar üç bin aded idi ve bin kalyon ve altı yüz barça ve iki bin şayka ve karamürsel ve gayrı keştîler idi ve neferâtları cümle yigirmi bin idi. Bu cem‘iyyet-i keştîbân bir pâdişâh-ı Cem-cenâb asrında olmamışdır.

Bunların dahi pîrleri Hazret-i Nûh’dur, sonra Risâlet asrında Ebü‘l-mahz-ı Ummânî‘dir. Ve tahrîr olunan üç bin aded kapudanlar çifte çifte

rikâb rikâbe at başı berâber olup herbirinin önlerinde pençe-i âfitâb gemi muçoları piyâde şâtırlar yerine gidüp ellerinde kırkar ellişer dirhem Nova ve Gabele ve Taşlıca ve Cezâyir'in dalyan tüfengleri ve gemi harbeleri ve zemberekleri ile saf saf olup cümle kapudanlar ubûr edüp her kapudana önlerinde gemilerinin zerdûz münakkaş ibret-nümâ gûnâ-gûn sancaklar ve bayraklar ve filandıralar taşırlar. Ve her kapudanların önünde altunlu fânûsları gider. Ve cümle kapudanlar semmûr hil'at-ı fâhireler ve akmişe-i gûnâ-gûnlar ile mülebbes olup geçerler.

Cümle kapudanların nihâyetinde tuğ ve tabl [u] alem sâhibi Karamanlı Alî Beğ alayı geldikde benî âdemin gözü dîbâ ve şîb ü zerbâf ve cevâhirli alât-ı silâh şa'şa'asından gözler hîrelenir. Ve bunun alayında olan mehâbet ü salâbet ve bunda olan pâk-müsellah fetâlar ve niçe mahbûb cüvânlar zer ü zîvere müstağrak olup ubûr eder. Ba'dehu kendüsi şâtırları ve mataracıları ve tüfengcileri ile reftâr edüp Alî Kapudan kendüsi mücevvezesiyle ve semmûr kabaniçesiyle ubûr eder.

Zîrâ bu Karamanlı Alî Paşa cümle Akdeniz kapudanlarına serdâr olup hazîne-i pâdişâhîden kendüye bir fânûs-ı cinân ve iki tuğ ve tabl [u] alem ihsân olunup Rodos pâyesiyle her sene yedi yüz pâre kalyonlara Mısır huccâcı ve tüccârın koyup mâh-ı Receb'de kiraz meltemi mevsiminde rûz-ı cum'ada Beşiktaş'dan kalkup turna katârı cümle gemiler dizilüp Sarâyburnu'nda her gemi kırkar ve ellişer pâre top atup şâdumânlar edüp gülbâng-i Muhammedî çekerek Hudâ âsân edüp Mısır'a gidüp altı aydan yine İslâmbol'a şeker ve kettân ve kına ve pirinc ve mercimek ve gûnâ-gûn me'kûlât [ü] meşrûbât makûlesi getirüp İslâmbol'u ganîmet ederlerdi. Ve serdâr Karamanlı Alî Beğ dahi pâdişâha niçe yüz Habeşî tavâşîler ve Mısır kîseleri hedâyâlar getirirdi. Böyle bir serdâr-ı muhteşem olmağile yine ordu alayında andan ve ekmekcibaşıdan mu'azzam u muhteşemâne alay yok idi.

Ve bu Kapudan Karamanlı Alî Beğ'in ardı sıra müsellah ve mahbûb hâs gılmânlarının ellerinde sırıkları ve avuçlarında zerdûz bayraklar ile çifte çifte arz-ı kâlâ edüp ubûr ederler.

{**Esnâf-ı marankozân-ı Akdeniz**: Bunun pîri yine Hazret-i Nûh'dur ammâ Hazret asrında pîrleri Âmir-i Nevâtî'dir ve kabri Cidde'dedir. Bu kavmin dükkânlar[ı] Galata'da lonca yeridir, alay ile güzer ederler.

Esnâf-ı pereme ve kayık marankozları: Neferât 700, pîrleri yine Şeyh Âmir-i Nevâtî'dir, alay ile güzer ederler.

Esnâf-ı mavunacıyân: Neferât 800, kızaklar üzre mavunaların müzeyyen edüp çekerek ubûr ederler.

Esnâf-ı kayıkcıyân: Kayıkları cümle 2000, neferât 7000, bunlar dahi kayıkların kızaklar üzre zeyn edüp ubûr [ederler].

Esnâf-ı peremeciyân: Neferât cümle 8000, peremeleri cümle 4613, peremelerin şükûfeler ile kızaklar üzre zeyn edüp güzer ederler.

Esnâf-ı çırnıkcıyân: Neferât 200, cümle çırnık 80.

Eğer bu bâlâdaki esnâfların alayların birer birer tahrîr eylesek bir mücelled olur. Ancak kayıkları ve peremelerin bir hây-hû ile çeküp ubûr ederler}.

Ardları sıra sekizer kat mehterhâne ve kös-i Âl-i Osmâniyân çalınarak ubûr ederler. {Bu bâlâda tahrîr olunan Akdeniz kapudanlarına yamak olan yedi aded esnâfların yekûn dükkânları (–) ve neferâtları cümle (–)} bir acâyib alay-ı bahâdırân-ı muhteşemândır.

{**Der-beyân-ı mübâhase-i esnâf-ı kass[â]bân ve muhâsama-i esnâf-ı tüccârân**}

Bu Akdeniz kapudanlarının alaylarından sonra fermân-ı şehriyârî üzre kassâbân alayı geçmek sadedinde iken cümle Mısır'ın ankâ bâzergânları ve pirinccileri ve kettâncıları ve Mısır hasırcıları ve kahvecileri ve şekercileri bir yere cem‘ olup kassâblar ile niçe gûne zebân-dırâzlıklar olup kıyl [ü] kâller olup bilâhire huzûr-ı pâdişâhîye varup Mısır bâzergânları eyitdi:

"Pâdişâhım bizim kalyonlarımız pirinc ve mercimek ve kahve ve kettânlarımız getirmeğe me'mûr olup anlar bizsiz biz anlarsız olmayup ikimiz mâbeyninde bu kanlı kassâb-ı nassâblar n'işler. Bunların kan dökdüğü şehirden tâ‘ûn çıkmaya gelmişdir. Ol havfdan kanarahâneler sâ'ir diyârlarda şehirlerin hâricinde olur bir alay kanlı kirli menhûslardır. Ammâ biz dâ'imâ İslâmbol'u cemî‘i hubûbât ile ganîme ederiz" dediler. Hemân kassâbların etdüği kanlar gözlerini bürüyüp eyitdiler:

"Pâdişâhım bizim pîrimiz Kassâb Cömerd ola ve kârımız Cenâb-ı Bârî‘nin rahmetine mazhar olmuş koyun ola. Cenâb-ı Bârî kullarına kuvâ-yı beden içün helâl etmiş bir ni‘met ola ve cümle ni‘metlerden mukaddem et, ekmek deyü yâd olunur bir ni‘metdir. Bir fukarâ sehel et pâresiyle beş altı güne ni‘met hâsıl eder. Böyle bir kâr-ı ***[165b]*** helâl ile iktisâb edinüp cömerdlik ile meşhûr olup şehr-i İslâmbol'u ganîmet ederiz.

Bunlar kim bir alay ankâ ve mu‘âmeleci ve ribâhor kavimlerdir kim bunların hakkında Cenâb-ı İzzet buyurmuşdur. Âye[t]: [133] dediler. Böyle bir tâ'ife-i mezmûm iken Mısır'dan metâ‘ları gelüp kaht [u] galâ olsun içün der-mahzen edüp zarar-ı âm olduklarından gayrı bir alay muhtekir kavmdirler.

Ve devlet-i Âl-i Osmân bunların Mısır pirincine muhtâc değildir. Evvelâ Filibe pirinci ve Beğbâzârı pirinci

.....(3/4 satırlık boşluk) .....

bu gûne şâhdâne ve dânedâr pirincler var iken bunların Mısır pirincine ne ihtiyâc.

Ve Mısır kettânı deyü medh etdiklerine dahi Rûm halkı muhtâc değildir. Bâ-husûs Rûm'da Manastır kettânı ve Florunya ve Serfice ve Tırhala ve Dırama kettânı ve Anatolu'da niçe bin yerde kettân-ı gûnâ-gûnlardan mâ'adâ Tarabefzûn kettânı ve bezi ve gömleği bir kamışa korlar, yigirmi dirhem gelir bir beddâvî gömleği olur, sizin kettânınıza ne ihtiyâcdır. Ve sizin kettânınız sebebiyle ekseriyyâ İslâmbol'da niçe kerre ihrâk-ı azîm olmuşdur.

Ve mercimek dediğiniz cümle Rûm'da ve Anatolu'da mercimek olur kim ta'bîr ü tavsîf olunmaz.

Ve eğer Mısır şekeri derseniz hakkında Cenâb-ı İzzet âye[t]: [134] âyetiyle medh etmiş Rûm aselleri ve Atina ve Eflak [u] Boğdan aselleri olur kim her birinde yetmiş hâssa vardır. Ve eğer pâdişâhım murâd edinirse Alâiyye ve Adalya ve Silifke ve Tarsûs ve Adana ve Payas ve Antâkıyye ve Haleb ve Şâm ve Sayda ve Berût ve Şâm-ı Tarabulus'da bu zikr olunan eyâlet [u] livâlarda ol kadar kerre yüz bin kantâr şeker olur kim cihânı ganîmet eder, sizin şekerinize ne ihtiyâc.

Ve eğer kahve derseniz bir bid'at şeydir ve kâtı'u'n-nevm ve mâni'-i züriyyet-i benî âdemdir. Kahvehâneleri vesvesehânedir. Ve kahve kavururken yakdıkları cihetden *Bezzâziyye* ve *Tatarhâniyye* kitâblarında *"Küllü alk [muhrak?] harâm bi'l-icmâl"* [135] demişlerdir. Hakkâ ki yanık ekmek dahi harâmdır. Bahârlı şerbet ve leben-i hâlis ve çay ve bâdyân ve sa'leb ve pâlûde-i sahan kahvenizden nâfi'dir.

Ve hınnâ derseniz tâ'ife-i nisvâna ve şeyh-i şiyâbların ak sakallarına sünnet ise levadân kökün havânda döğüp su ile hamîr edüp saça ve sakala dürtülse gâyet la'l-gûn kırmızı olup rîş [u] geysûda olan kehleyi helâk edüp gird [ü] gubârdan pâk eder. Bu kerre sizin hınnânıza dahi ihtiyâc yokdur" deyüp kassâblar Mısır bâzergânlarının metâ'larına böyle mu'âraza edince hemân Mısır tüccârları eyitdi:

"Bizim pirincimiz hâsdır ve beyâzdır ve pişkindir, husûsâ Menzile ve Dimyât ve Fereskûr ve Birimbâl nevâhîlerinin pirincleri tereyağıyla pişse misk [u] amber gibi râyiha verir ve Hazret-i Risâlet-penâh'ın mu'cizesiyle halk olmuşdur. Hazret'den mukaddem gülâb ve pirinc ve mevz ve abdullâvî yok idi.

Ve mercimeğimiz hakkında Cenâb-ı İzzet [136] buyurmuşdur. Cennet toprağında ve Nîl suyunda hâsıl olup Rûm mercimeğinden lezîz ve pişkindir.

Ve hınnâmıza mu'âdil hınnâ bir diyâra olmak ihtimâli yokdur sünnet-i Resûl'dür ana dahi söz olmaz.

Ammâ hakkâ kim şeker ve kettâna Rûm'un ihtiyâcları yokdur. Frengistân şekeri dahi hâsdır. Ammâ siz ki kassâb tâ'ifesisiz sizin beytü'l-mâl-ı müslimîne ne fâ'ide ve âyideniz vardır bilelim" deyince kassâblar gaşy olup Mısır tüccârları eydir:

"Pâdişâhım bizim beytü'l-mâl-ı müslimîne Mısır kalyonlarıyla gelen metâ'larımızdan pâdişâhıma on bir bin kîse gümrük hâsıl olur. Adâlet ederseniz alay-ı Muhammedî bizimdir, bizden sonra kassâblarındır" deyince huzûr-ı pâdişâhîde olan Müftî Yahyâ Efendi ve Mu'îd Ahmed Efendi: [137] hadîsin tilâvet edince pâdişâh, Mısır tüccârlarının destine hatt-ı şerîf verüp,

"Alay-ı evvel tüccârân-ı Mısır ve alay-ı sânî kassâb cömerdân-ı merd-i meydân olalar" deyü fermânlar ihsân edüp Mısır tüccârânları haz edüp sürûrlarından ayakları yer basmaz olup keştîbân-ı Akdeniz'den sonra alay etdiler.

el-Faslu't-tâsi'
Esnâf-ı tüccârân-ı ankâ-yı Mısır ve gayrı sevdâgerân-ı sâhil-i Bahr-i Sefîd

Evvelâ cümle Akdeniz kenârında olan tüccârlarla İslâmbol'a metâ' götürüp sevdâgerlik ederlerdi. Mahzenleri aded altı bin ve neferât yekûn on bir bindir. Murâd Hân asrında bâzergân-ı kebîr ankâ Balkapanı'nda, Hacı Kâsım, Hotin gazâsı yılında yedi mahzenin kıflına kurşum akıtmış idi, elli bin kîseye mâlikdir derler idi.

Andan bâzergân-ı dâhiye Hacı Envâr ***[166a]*** ve el-Hacı Ferhâd ve el-Hacı Hasırcı Selîm ve Hacı Ni'metullâh on pâre kalyona ve yedi hâna mâlikdir.

Ve el-Hacı Îsâ ve el-Hacı Şeytân Selîm ve Navluncu Hacı Mustafâ ve Hacı Kaya ve Hacı Karakaş ve Gümrük Emîni Alî Ağa ve Hacı İvaz ve Almanoğlu ve Hacı İsmâ'îl niçe bin bunun emsâli kırkar ellişer bin {kîseye mâlik} ankâ bâzergânlar vardır kim her birinin Hind [ü] Yemen'de ve Arab u Acem'de ve dib Frengistân'da ortakları vardır.

Bunlar ale'l-umûm semmûr lepâçelere müstağrak olup kırkar ellişer huddâmları pür-silâh olup piyâde güzer ederler. Ve ba'zı huddâmları tahtırevân üzre dükkânlarını la'l [u] yâkût, cevâhir murassa'âtlar ile zeyn edüp her dükkânçede olan pençe-i âfitâb gulâmlar dîbâ ve zîbâlara bezenüp ellerinde cevâhir gülâbdânlar ile şâhrâhların tarafeyninde olan temâşâ-yı cemâl eden uşşâkânların üzerlerine arz-ı cemâl edüp gülâb nisâr ederler ve mücevher mecmere ve buhûrdânlar içre ûd [u] amber yakarak ubûr edüp cümle şâhrâh üzre olan temâşâcıların demâğları mu'attar olur. Andan sonra cümle bâzergânlar rikâb rikâbe vüzerâ tarzı mülebbes olup esbâb-ı mahsûsalarıyla gürûh gürûh ubûr ederler. {Pîrleri evâyil-i a'sârda Hazret-i Hûd idi. Ammâ sonra pîrleri bizzât Hazret-i Resûl-i Kibriyâ'dır kim Hazret-i Hadîce-i Kübrâ mâlıyla Şâm kurbünde Busrâ şehrine gidüp ticâret ederdi ve fâ'idelerin Hadîce

Ana ile hisse ederlerdi kim hadîs, [138] buyurmuşdur}. Andan,

Esnâf-ı bâzergân-ı pirincciyân: Dükkân 40, neferât 300, ammâ mahbûb çâkerleri bî-hisâbdır, pîrleri Safvân-ı Hindî'dir kim her bâr Hazret'e Hindûstân'dan Resûl'ün kendü mu'cizeleri pirincden dâne-i ruz getirirdi ve pirinc bey' ederdi. Selmân-ı Pâk belin bağlayup kabri yine Hindistân'dadır ammâ ziyâret etmedim. Bu tâ'ife arabalar üzre dükkânlarında pirinc ölçerek "Yâ Ganî" ismiyle halk üzre kâhîce pirinc nisâr edüp pirinc ihsân ederek pür-silâh ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı adesciyân: Dükkân 70, neferât 200, bunların pîri Hâtem-i Addâsî'dir, Selmân kemer-bestesidir. Kabri Urfa kurbünde kal'a-i Harrân'ın handakı kenârında medfûndur. Bunlar dahi arabalar üzre dükkânlarında ba'zı fukarâlara mercimek bezl ederek ubûr ederler, müzeyyen askerdirler. Andan,

Esnâf-ı hınnâcıyân: Dükkân 15, neferât 55, bunların pîri İmâm Attâr-ı Bilbeysî'dir. Enes ibn Mâlik telâmîzidir. Bunlar dahi tahtırevânlar üzre dükkânların gûnâ-gûn hınnâlar ile müzeyyen edüp kâğıdlar içre ba'zı âdemlere hınnâ bezl ederek pür-silâh ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı hasırcıyân-ı Mısır: Dükkân 20, neferât 45, bu tâ'ifenin ibtidâ pîrleri Hazret-i Süleymân'dır ammâ Hazret asrında pîrleri (–) (–), Selmân-ı Pâk belin bağladı. Kabri Yemen Kumfutası'ndadır. Bunlar arabalar üzre dükkânların gûnâ-gûn münakkaş Mısır hasırı ile zeyn edüp yine silâhlarıyla ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı kettâncıyân: Dükkân 105, neferât 208, pîrleri ibtidâ Hûşeng Şâh'dır, pembeyi zemîne eküp sidik ile sıvarup bi-emr-i Hudâ kettân oldu, ilâ yevminâ sidik gibi râyihası var. Sonra pîrleri Hadîce-i Kübrâ Ana'dır, bizzât Hazret-i Risâlet-penâh'ın ba'de'n-nübüvve menkûhası olup Hazret dirâgûş edüp kemerin kuşadup kettân ekenlere ve eğirüp iplik edenlere Hadîce-i Kübrâ pîre oldu. Vâdî-i Fâtıma'da hâlâ Hadîce kettânlığı derler, kendi biter ve kendi yiter, terbiyesinde usret olmağile Mekke halkı Mısır bezine muhtâclardır. Bunlar dahi dükkânlarında Nehâriyye ve İbyâr ve Feyyûm kettânların zeyn edüp ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı şekerciyân: Dükkân 70, neferât 100, pîrleri Hüseyin bin Nusayr'dır, şekercilerin ve helvâcıların silsilesi ana çıkar. Kabri Basra'dadır, anıniçün Basra hulviyyâtı meşhûrdur. Selmân-ı Pâk, Hazret-i Alî huzûrunda kemerlerin bağladı. Dükkanların gûnâ-gûn mümessek şekerler ile zeyn edüp halka nebât bezl ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı eşribe-i mümessek: Dükkân 55, neferât 100, pîrleri Helvâî Ömer'dir. Bunlar dahi tahtırevânlar üzre dükkânların gûnâ-gûn fağfûrî ve kâr-ı çini hokka ve kavanozlar içre reybâs ve amber-i bâris ve

gül-limon ve avşıla ve hummâs ve sandal ve temir-hindî ve dud şarâbı ve (–) (–) (–) (–) (–) misilli elvân elvân mümessek ü mu‘amberîn eşribeler ile dükkânların zeyn edüp piyâdeleri halka şeker şerbetleri bezl ederek ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı tüccâr-ı kahveciyân: Dükkân 200, neferât 300, bunlar ankâ bâzergânlardır, pîrleri Şeyh Şâzilî‘dir. Hazret’in izniyle Veys el-Karanî kemerin bağlayup pîr oldu. Yemen’de Veys el-Karanî huddâmı idi ve yine Yemen’de medfûndur. Veys el-Karanî, Hazret’i görmeyüp Hazret’in izn-i şerîfiyle Veys yetmiş kişinin belin bağlayup ***[166b]*** pîr etdi. İnşâ’allâh cümlesi mahalliyle tahrîr olunur. Bu kahveciyân, cümle pür-silâh olup tahtırevânlar üzre ferde ferde kahveleri kîleler ile ölçerek “Ala bin guruş vere yüz guruş” deyü gûyâ kahve fürûht ederek ubûr ederler. Bu esnâflar ale’l-umûm ubûr edüp ardları sıra,

Esnâf-ı Şâhbender: Nefer bir, dükkânı yokdur. Balkapanı hânı‘nda olur bir nefer ağadır. {Pîri ser-çeşme-i ankâ Amr ibn el-Âs’dır. Kabri Mısır’ın cânib-i cenûbunda İmâm Şâfi‘î kurbünde medfûndur}. Cemî‘i vüzerâ ve ulemâ ve sulehâ ve mollâların poli[ç]se kâğızları hidmetinde olup cümle diyârın tüccârları bunun kabza-i tasarrufundadır. Gâyet mün‘im ve mu‘temed âdemdir. Bundan sonra,

Esnâf-ı bâzergânbaşı: Bir neferdir, pîrleri Ebülhûr-ı Yemenî‘dir kim Veys el-Karanî belin bağladı. Mekke’de mâl içün mesmûmen merhûm olup kabri Mekke içre Ebtah’dadır. Andan,

Esnâf-ı ehl-i kıble: Bir âdemdir, dükkânı Bezzâzistân-ı Atîk’dedir, pîri (–) (–), Selmân belin bağlayup, kabri nâ-ma‘lûmdur. Hadîka’da Kerbelâ‘da medfûndur, demiş, Allâhu a‘lem. Bu dahi şâhbender ve bâzergânbaşı gibi azîmü’ş-şân kerr ü fer sâhibi ağadır.

Her biri üçer yüz pür-silâh ve müsellah ve müretteb güzîde asker ile ve ba‘zı ankâ, eşbeh bâzergânlar ile at başı berâber rikâb rikâbe olup ubûr ederler. Ardları sıra akmişe-i fâhire ile mülebbes çâker mahbûb gılmânlar ile ubûr edüp dahi akîblerince sekizer kat mehterhâneler ile ubûr ederler. Bu dahi güzîde alaydır. {Bu Mısır bâzergânbaşısına yamak olan 12 esnâfdır, dükkân (–) cümle asker}.

el-Faslu’l-âşir
Esnâf-ı kassâbân-ı cömerdân-ı merd-i meydân

İslâmbol’un dörd mevleviyyet yerinde 999 dükkândır ve cümle neferâtları 1700, pîrleri Hazret-i Kassâb Cömerd’dir, Hazret-i Resûl huzûrunda Hazret-i Alî belin bağlayup kassâblara pîr eyledi. Kabri Bağdâd-ı behişt-âbâd’dadır.

Bu tâ’ife cümle ekseriyyâ yeniçerilerdir. Cümle pür-silâh olup arabalar ve tahtırevânlar üzre niçe yüz dükkânları akmişe-i fâhire ve gûnâ-gûn şükûfeler ile zeyn edüp kırkar ellişer vukıyye gelir Karaman ve

Türkmân koyunların ve Mihalıç ve Bursa'da Osmâncık koyunlarından ve Karadeniz'de Kili koyunlarından semîn ü acîb koyunları kelle paçaları ile yüzüp vücûdunda beyâz yağ üzre la'l-gûn mutabbak güller ile ve sarı za'ferânlar ile koyunların vücûdların münakkaş edüp ve boynuzların varak-ı sîm ve varak-ı zeheb-i hâlis ile mutallâ edüp ve niçe yüz koyunları şerha şerha edüp Kassâb Cömerd köçekleri ellerinde sâtûrları ile nîme nîme ve çeyrek çeyrek edüp sarı pirinc kefeli terâzûlarda vezn edüp,

"Ala on vukıyye akçe, al cânım eyisin ver cânım, ala bir eyi kebâblık, ala bir a'lâ kıymalık" diyerek bellerinde sâtûrları ve pala kılıçları ve kassâb bıçaklarıyla kendülerin zeyn edüp cümle piyâde ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı salhâneciyân: Kârhâne 200, neferât 1000, bunların pîrleri Hazret-i İbrâhîm Halîlullâh'dır. Kaçan İbrâhîm Nebî'ye "İsmâ'îl'i kurbân eyle" deyü fermân-ı Rabbü'l-İzzet olup İsmâ'îl'i kurbân ederken İsmâ'îl'e bedel Cenâb-ı İzzet, Cibrîl-i Emîn ile cennetden bir kepş gönderüp İbrâhîm Nebî kepşi kurbân edüp hâlâ koyun boğazlayıcıların pîri Hazret-i İbrâhîm'dir.

Ba'dehu Hazret-i Risâlet'e kurbân fermân olunup ıyd-ı adhâda kurbân etdi. Bunda rivâyet muhtelifdir. Kassâb Cömerd boğazlanmış koyun satmada pîrdir. Ammâ boğazlamada pîr, Hazret-i Halîm bin Cezzâr-ı Tâ'ifî'dir. Enes ibn Mâlik belin bağlayup kendüyi ehli olan mel'ûne uyurken boğazlayup kabri Yemen Adeni'ndedir.

Bunlar dahi pür-silâh olup araba üzre dükkânların tefne yapraklarıyla ve gûnâ-gûn bahâ[r]lar ile zeyn edüp ve semîn koyunlar ile zeyn edüp koyunları yüzerek ubûr edüp piyâde askerleri ellerinde ve bellerinde iri gümüşlü ve zencîrli kassâb bıçakları ve bellerinde kemend ipleri ve niçesinin eyinlerinde yüzülen koyun postları ile gürûh gürûh alay gösterirler.

Esnâf-ı kassâbân-ı sığır: Dükkân 100, neferât 200, bu tâ'ifenin pîri Süfyân-ı Sevrî'dir. Hazret-i Alî belin bağladı, Mekke'de medfûndur. Bu esnâf dahi pür-silâh olup arabalar üzre dükkânların semiz sığır etleriyle bezeyüp alay gösterirler.

Esnâf-ı kassâbân-ı Yahûdân: Dükkân 55, neferât 200, bu mel'ûnlar müselmânın boğazladuğı lahmı yemeyüp başka pîrsiz mel'ûnlardır. Ammâ sâ'ir kassâblara rağmen kendülerini eyle tezyîn eyleyüp agreb ü garâyibden şakalar ederek arabalar üzre dükkânların zer ü zîver ile tezyîn edüp alay ile ubûr ederler. ***[167a]***

Esnâf-ı mandıracıyân: İslâmbol'un cânib-i erba'asında ve Levend çiftliği karyelerinde cümle iki bin mandıradır. Herbirinde yetmiş ve seksen sürü koyun vardır ve her mandırada kırkar ve ellişer ipden ve

kazıkdan halâs olmuş şehbâz mandıra-oğlanları vardır. Bunlar dahi pür-silâh ubûr ederler.

E(v)snâf-ı çiftlikân-ı a‘yân-ı devlet: İslâmbol’un cânib [ü] etrâfında kâmil bin altmış çiftlik vardır. Herbirinde cebr-i noksân onar âdemden cümle (–) bin çiftlik huddâmlarıdır. Bunlar dahi pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı eğrekciyân: İslâmbol’un etrâfında cümle sekiz yüz eğrek vardır. Dağlar ve ormanlar içre sığır ve sıpa ve koyun ve keçi yatağı eğreklerdir. Her birinde onar eğrekci ve ter-oğlanları vardır. Cümle neferâtları (–) şehbâz [ü] şehnâz yiğitlerdir. Pür-silâh ubûr ederler.

Evsâf-ı saya-i celebân-ı koyun: İslâmbol etrâfında yedi yüz sayadır. Bunlar dahi koyun emînine hidmet eder, celeblerin koyunlarına sayalardır kim hîn-i acilde bu orman sayaları içre koyunları İslâmbol’a getirüp bir günde ganîmet ederler. Bu sayalarda cümle beş bin sayacı ter-oğlanları vardır. Bunlar dahi hâzırbaş ubûr ederler.

Esnâf-ı ağılcıyân: Etrâf-ı İslâmbol’da iki bin ağıldır. Dağlar içre altı ay ma‘mûr olur külbe-i ahzânlı çalı ve çırpıdan ağıllardır. İçinde sağmal koyun ve kuzu vardır. Hızır-İlyâs’da kuzuya narh verildikde bunlarda olan zevk u safâ bir yerde olmaz. Tâze peynirler ve gölemez ve kaymak ve yoğurd ve kesmik ve süd ve ağız ve teleme peyniri ve hoşmerim ve tereyağı ve ayran ve pışav ve may ve kertme bu gûne çoban ni‘metleri olur kim pâdişâh mâlik değildir. Bu iki bin ağılda cümle dörd bin ter-oğlanı vardır. Bunlar dahi âmâde ubûr ederler.

Evsâf-ı tokad-celebân-ı sığır: İslâmbol’un su kemerleri taraflarından tâ Terkoz ve Karataşlar’a varınca ve Istıranca dağları‘na varınca bin sığır tokatları vardır. İslâmbol’un rûz-ı Kâsım’da pasdırma zamânı geldikde bu tokatlar niçe kerre yüz bin sığır ile mâl-â-mâl olup beslerler. Cümlesinde beş bin sürücü ma[tı] ter-oğlan vardır. Bunlar dahi pür-silâh ubûr ederler.

Bu bâlâdâ tahrîr oluna[n] altı aded kim mandıracıyân ve çiftlikciyân ve sayacıyân ve ağılcıyân ve tokatcıyân ve sürüciyân bî-amân âdemler dağlarda yatup kalmak ile İslâmbol’dan mâlıyla cevâhiriyle firâr etmiş köle ve câriyeleri katl edüp mâlın rızkın almışlardır kim hadd [ü] hisâbın Hudâ bilür. Ba‘zısın Eflâğ u Boğdan’a andan Azağ‘a ve Kazağ‘a götürüp bir bayrak Kazak-ı âk ederler, gâyet mel‘ûn kefereler vardır. Müslimleri dahi anlara tâbi‘dir.

Ve bunların pîri cümle Ma‘dî Kereb Gâzî‘dir kim cümle gazâdan alınan koyun ve kuzu ve sığır ve câmûs ganîmetleri cümle Ma‘dî Kereb’in idi. Ol ecilden ibtidâ çif[t]lik ve mandıra ve eğrek ve saya ve ağıl ve tokat yapup içine ter-oğlanları komak cümle Ma‘dî Kereb

Gâzî‘den kalmışdır. Hazret-i Resûl izniyle yetmiş nefer kimesnenin kemerin Hazret-i Hamza-i bâ-safâ ammi-i Muhammedü‘l-Mustafâ bağlamışdır. Evvelkisi bu Ma‘dî Kereb’dir. Kabri (–) medfûndur, gâyet mün‘im Sahâbe-i kirâm idi ve şecî‘ ve bahâdır idi.

Ammâ bu koyun kuzu ve sığır ve sıpa ter-oğlanlarının pîrleri Nasr-ı Şücâ‘-ı Basravî‘dir, Enes ibn Mâlik kemer-bestesidir. Kabri Vâdi’l-kurâ‘dadır kim huccâc ziyâret ederler, tarîk-i âm üzre bir kubbecikde medfûndur. Bunlar dahi müsellah ubûr eder[ler].

Esnâf-ı çoban [u] râ‘ıyân: Neferât 9004, mukeddemâ pîrleri Hazret-i Mûsâ idi. Ammâ Hazret-i Risâlet asrında pîrleri Avn ibn Şâden er-Râ‘î‘dir, Selmân-ı Pâk belin bağladı. Çobanların silsilesi ana müntehîdir, kabri Yemen’de (–) medfûndur. Alay-ı azîm ile ubûr ederler.

Esnâf-ı südciyân-ı sevr: Kârhâne 200, neferât 1000, pîrleri Süfyân-ı Sevrî‘dir, Selmân belin bağlayup Mekke’de Mu‘allâ‘da medfûndur. Sürü sürü sığırlarının südün sağup “leben-i câmûs” diyerek ubûr ederler. Ammâ bunlarda gâyet latîf ü semîn alaca sığırlar vardır.

Esnâf-ı südciyân-ı ganem: Kârhâne 300, neferât 800, bunların pîri Hazret-i Şu‘ayb’dır. Ammâ Hazret asrında Abdü Verrâd-ı Lebbânî‘dir, Hazret-i Hamza belin bağladı, pehlivân idi. Hamza ile şehîd olup Cebel-i Uhud zeylinde medfûndur. Bunlar keçileri ve koyunların serâser çullar ile zeyn edüp süd sağarak [139] deyü ubûr ederler. ***[167b]***

Esnâf-ı cibn-i hâlûmiyân ya‘nî peynirciyân: Kârhâne 400, neferât 500, bunların pîri Hazret-i İbrâhîm, Haleb’de sâkin iken bir beyâz ineği var idi. Ana Sevrü’ş-Şehb derlerdi, anı sağup südün yoğurd ve kaymak ve tereyağı ve kaşkaval peyniri ve teleme peyniri ve kesme peyniri yapup müsâfirlerine yedirüp ikrâm ederdi. Ol beyâz inek sebebiyle Haleb’e Halebü’ş-Şehbâ derler, haleb sağıma, şehb beyâza derler ya‘nî sağılmış beyâz inek şehri demekdir. Hâlâ Hazret-i İbrâhîm’in ol beyâz ineğin südün sağup cemî‘i fukarâya bezl etdüği süd mecuru Haleb’in iç kal‘asındaki câmi‘ içinde makâm-ı İbrâhîm olan minberin altında durur bir taş mecur teknedir. Bu tekne içinden cemî‘i halka süd üleşdirüp cümle halk südden müstağnî olup yine mecur ke’l-evvel leb-ber-leb dururdu. Cenâb-ı İzzet tâ bu mertebe berekât-ı Halîl vermiş idi.

Hattâ Gavrî Sultân asrında Kertbay, hâkim-i Haleb iken bu süd mecurundan bi-emrillâh süd taşup câmi‘den taşra çıkup iç kal‘adan aşağı handaka cereyân edüp tâ Selîm Hân, Haleb kal‘asın feth etmeyince süd cereyân edüp dinmemişdir. Ammâ Hazret asrında bu peynircilerin pîri Zeyd-i Kayserî‘dir, Enes ibn Mâlik belin bağladı. Kabri Muveylah’dadır. Bu hıref dahi silâhlarıyla hâzır-bâş güzer ederler.

Esnâf-ı kaymakcıyân: Dükkân 40, neferât 100, pîrleri

İbrâhîm Nebî ve Zeyd-i Kayserî‘dir. Bunlar dahi niçe yüz tabla kaymakların üzerlerine nebât-ı hamavî nisâr edüp *“Yâ kışta leben”* deyüp feryâd edüp ba‘zı tahtırevân üzre dükkânlarda kaymakları iplere serüp halka kaymak bezl ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı tereyağcıyân: Dükkânları olmayup ekseriyyâ Yahûd tâ’ifeleri tablalar ile kehribâ-misâl tereyağları fürûht ederler. Neferât seksen, bunlar bî-silâh tablalar ile ubûr ederler.

Esnâf-ı kârhâne-i yoğurdcubaşı: Aded bir, neferât 100, bu kârhâne Sultân Ahmed câmi‘i altında Çatladıkapu râhına karîbdir. Pâdişâha mahsûs kârhânedir. Ammâ,

Esnâf-ı cümle yoğurdcıyân: Kârhâne 500, neferât 1600, bu tâ’ife Eyyûb’da yüz aded kârhâne-i münakkaşlardır kim ıydeynin üçüncü günlerinde niçe bin âdem cem‘ olup yoğurd ve kaymak tenâvül ederler. Bu lezîz yoğurd meğer Bingöl yaylasında ola, gâyet lezîzdir. Ba‘zı cânlar Eyyûb Sultân’ın kerâmetiyle lezîz olmuşdur, derler. Zîrâ anın şehrinde hâsıl olur.

Ve İslâmbol içre Zeyrekbaşı câmi‘i kurbünde Hacı Hasan yoğurdu, acâyibdir, sâhib-i vefkdir derler. Ve Cübbealîkapusu’nun iç yüzünde yedi kârhâne südcü odalarındaki yoğurdlar dahi meşhûrdur. Ve Silivrikapusu’nun iç yüzünde ve Yaylacık mahallesinde ve Ma‘cûncu mahallesinde ve Lanka mahallesi ve Karaman mahallesinde hâsıl olan yoğurdlar dahi şöhret bulmuşdur. Ammâ Südlüce ve Kâsımpaşa ve Ortaköy’de İmâm yoğurdu ve Kanlıca yoğurdu ve Üsküdar kaymağı ve yoğurdu meşhûr-ı âfâklardır.

Bunların dahi pîrleri Hazret-i İbrâhîm ve Zeyd-i Kayserî‘dir. Bunlar dahi niçe bin fağfûrî ve mertebânî ve kâse-i Çîn içre hâlis yoğurdları başlarında tablalar içre götürüp alay ile ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı teleme peynirciyân: Neferât 300, bunların dükkânları yokdur. Ekseriyyâ cümle Arnavu[d] tâ’ifesidir. Sırıklar üzre ikişer üçer yüz beyâz bez tobralar içre teleme peynirlerin doldurup sırıklara bağlayup omuzlarında gezdirüp “Teleme peynir” deyü feryâd edüp gezerler. Ammâ Hudâ âlimdir bir ter ü tâze peynirdir kim bal ile mahlût olsa, ısıcak ekmek ile tenâvül olunsa âdem şehîd olmalı olunca yemek mümkündür.

Bunlar dahi bu gûne ubûr ederler. Bu tâ’ifeler dahi kassâblara yamakdır. Zîrâ anların dahi kârları koyun ile itmâm bulur. Anıniçün kaymakcılar ve peynirciler ve yoğurdcular, kassâblar alayı içre alay ederler.

Esnâf-ı şem‘-i revgan, **mûmcuyân**: Kârhâne 555, neferât 5501, bunlar kassâbların iç yağlarına muhtâc olmağile kassâblara yamakdır. Pîrleri Hazret-i (–)‘dir. Enes ibn Mâlik kemer-bestesidir, kabri Kerbelâ‘da.

Ammâ kârhâne-i şem‘-i asel-i sultânî birdir. Odunkapusu’nun iç yüzünde Kundakcılar içre azîm kârhânedir, ağası ve emîni ve yüz aded neferâtları var. Cümle selâtîn câmi‘lerine ve sultânlara ve Sarây-ı Atîk’e ve Sarây-ı Cedîd’e ve sarây-ı vüzerâ ve a‘yân-ı kibâra şem‘-i asel-i kâfûr-i ahsedî bu mîrî kârhânede hâsıl olur. Ammâ sâ’ir mûm yağı kârhânelerinin ehl-i hırefleri arabalar üzre dükkânların niçe bin deste münakkaş mûmlar ile zeyn edüp ve niçe münakkaş fânûslarda mûmlar yakup ve niçe sırıklar üzre yağ mûmları donadup ve alayları içinde ***[168a]*** direk kadar münakkaş ve mutallâ bal mûmları yakup arabalar üzre niçe bin gûne yel mûmları ve fişek mûmları ve Ebû Alî mûmları yakarlar kim ba‘zı âdem kendüyi başsız görür ve ba‘zısı elsiz ayaksız görür ve ba‘zı mûmların şu‘lesinden niçe bin âdemler sarı ve kırmızı ve yeşil ve alaca yüzlü âdemler görünüp cümle temâşâcılara havf u haşyet hâsıl olup ba‘zı fişek mûmları yandıkca mûm içinde olan fişekler âmedâne top gibi çatlayup halka bir vehm târî olur. Zindânkapusu’ndan taşra,

Esnâf-ı tâcirân-ı şem‘-i asel: Dükkân 55, neferât yüz, bunlar cümle müslimlerdir, tahtırevânlar üzre dükkânların zer [ü] zîver ile tezyîn edüp ve gûnâ-gûn oyma kâğızlar ile münakkaş şem‘-i aselleri zeyn edüp ve cümle bunlar dahi pür-silâh olup ziynet-i kerr ü fer ile mûmcubaşı ve şem‘hâne nâzırı ve emîni, küheylân atlar üzre rikâb rikâbe ubûr ederler. Ammâ bu mîrî şem‘hâne emîni ve nâzırı cümle mûmculara hâkimdir. Ne kadar balmûmu dökülse bu emînin mührüyle memhûrlanup fürûht olur. İçine yağ ve çam sakızı koyamazlar, hîle ederlerse tecrîm edüp haklarından gelir mazbût esnâfdır.

Esnâf-ı kassâbân-ı Etmeydânı: Dükkân yigirmi, neferât seksen, bunlar mîrî Urum kassâblardır ve her birinin tomrukları gedikdir, mahlûl olsa tomruğu yeniçeri ağası izniyle gayrıya ihsân olunur.

Bu hirfet rûz-merre Âl-i Osmân’ın yeniçeri ocağına (–) bin vukıyye ve (–) aded koyun eti verirler. Eğer bir vukıyye et İslâmbol’da bir guruşa olsa bunlar bir vukıyye eti üç akçeye verüp her odadan mâh-be-mâh bahâsın alup zararın defterdâr paşa’dan alırlar. Böyle kânûn-ı Süleymânî‘dir.

Evsâf-ı seğirdim-i Etmeydânı: Bu kassâblardan et alan odaların cemâ‘at odalarından (–) aded odalar, seğirdim odaları ta‘bîr olunur. Bir temâşâ-yı azîm kânûn-ı yeniçeriyândır.

Vakt-i seherde Yedikulle kanaralarından yetmiş seksen seyishâne yükü semiz koyunları cümle yeniçeri odalarının âşcıları muhteşemâne siyâh meşin ferrâceleri münakkaş zincefleriyle ve başlarında zerdûz üsküf keçeleriyle ayaklarında siyâh çizmeleriyle ve karakullukçu huddâmları ile (b)ellerinde dörder beşer âşcı bıçakları ve bellerinde sırmalı peştemâlleri üzre beşer altışar vukıyye gümüş zencîrler, gümüş

zîlüb[em]ler ile çağış çağış ederek alay-ı azîm ile Yedikulle'den mezkûr meydân etlerin Etmeydânı'na getirüp büyük kapu dibinde cümle seyishâneleri dizüp cümle âşcı ustalar tertîb üzre yollu yollarınca dizilüp dururken cümle seğirdim odalarının âşcıları Etmeydânı'nın ta'lîmhâne tarafında pâ-bürehne ve ser-bürehne olup birer göğüslük ile âmâde dururlar.

Hemân ki Yedikulle'den gelen etlerin baş koyunun baş usta, âşcılar koyunun paçalarından yapışup bir çavuş olacak âşcıbaşı pâdişâha ve ocağın devâmına ve cümle pîr [ü] pîşvâlara du'â edüp fâtiha deyü feryâd edince hemân ta'lîmhâne dibinde pâ-bürehne uryân seğirdim âşcıları cümle bir uğurdan ol çemenzâr sahrâ içre ceyrân gibi pertâb edüp seğirdirler kim gûyâ her biri berk-i hâtifdir. En ileri çâpük olan gelüp baş koyuna el urup alır, isterse yeni silâh kuşanmış acemî usta olsun, baş koyunu ol alır kânûn budur. Ardı sıra gelen ikinci ve üçüncü koyunu alup götürürler. Ba'dehu cümlesi esbâbların geyüp aldıkları koyunları dükkânlara götürüp tartarlar, eğer eksik gelirse dahi et alır, ta'[y]îninden artık gelirse keserler, yaz u kış fâ'ideleri budur.

Bu seğirdim âşcılarının yolları eskiyüp çavuş olup ba'dehu başçavuş, andan kethudâ beğ ve yeniçeri ağası olur bir yoldur. Bunlar dahi cümle âşcılar, kassâblar ile yine bâlâda tahrîr olunduğu üzre seyishânelerle koyunları zeyn edüp ke'l-evvel alay-ı azîmlerinde niçe yerde şâ'irler çöğür çalarak pür-silâh ubûr ederler, ammâ bu alay aceb, mehîb alaydır.

Esnâf-ı kanaracıyân-ı Yedikulle: Kârhâne yetmiş, neferât iki yüz, bunlar dahi pür-silâh ellerinde sâtûrları, bellerinde koyun yüzecek tilsimânları ve kemendleri ve iri gümüşlü bıçakları ile arabalar üzre dükkânların yüzülmüş semiz koyunların vücûdların za'ferânlar ile kınalayup ve koyunların boynuzların varaklayup pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı kanaracıyân-ı Bâğçekapusu: Pâdişâha mahsûs mîrî kanaradır. Kârhâne birdir, neferât 200, bunlar dahi seyishâneler üzre yüzülmüş niçe yüz koyunların zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı bârûdhâne-i Etmeydânı: Yeniçerilere mahsûs bir kârhânedir. Neferât 50, arabalar üzre dükkânların gûnâ-gûn bârûd-ı siyâh u beyâz ile zeyn edüp ubûr ederler. Ve bî-sadâ bârût bunlarda bulunur, âdem kemiği külünden olur. ***[168b]*** Dükkânlarında bârûd döğerek pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı mûmciyân-ı Etmeydânı: Kârhâne bir, neferât yetmiş beş, bu kârhâne yeniçeri ocağına mahsûsdur. Cemî'i zamânda yeniçerilere üç mûm bir akçeye verirler, zararın defterdâr paşa'dan alırlar, kânûn-ı Süleymânî budur.

Esnâf-ı mandıracıyân-ı yeniçeriyân: Istıranca dağı‘nda avcılar odasından bir oda nefer odabaşıları ile neferâtlarıyla ol mandırada mîrî câmûsları ve koyunları bekler avcılardır kim cümle 1000 aded şehbâz yeniçeriler olduğu bâlâdâ İslâmbol mesîregâhları evsâfında tahrîr olmuşdur.

Bu tâ’ife cümle yeşil mandıracı şep-külâhları geyüp niçe yüz çift Selîm Hân’ın Mısır’dan getirdiği alaca sığırların neslinden gûnâ-gûn sığırları ve niçe câmûs kadar çardaklı çatal-misâl boynuzlu sığınları kendülere râm edüp anları dahi dîbâ ve şîb ü zerbâf çullar ile ve cümle sığırların boynuzların altun varaklar ile müzeyyen edüp her öküzü ve sığınları gümüş zencîr ve altun yaldızlı zencîrler ile keşân-ber-keşân çekerek ubûr ederler.

Ve niçe yüz arslan-misâl mel‘ûn samson köpekleri çatal zencîrler ile ikişer âdem keşân-ber-keşân çeküp her biri Kastamonu’nun cılav katırı kadar var kelb-i mu‘allemlerdir. Ve her biri atlas çullar ile müzeyyendir.

Ve bu beylik mandıracılar ve avcılar azametullâh eyle pür-silâh olurlar kim gûyâ bu tâ’ife ayaklı cebehânedir. Her birinde gûnâ-gûn pençe harbe ve çatal harbe ve gelberi harbe ve sıpkın harbe ve çengâl harbe ve şiş harbe-i gûnâ-gûnlar ve kılıç ve mızrak ve hışt ve tîr [u] kemân ve zemberek-i bî-amân ve teber ve sapan ve navurta ve balta ve meçik ve sopa ve şiş {pinyal} ve topuz ve salma ve tabancalı ve çarhlı tüfengler bellerinde ve kırkar ve yüzer dirhem tüfeng ellerinde atarak ubûr etdiklerinde gûyâ bu asker murg-ı semender-vâr âteş-i Nemrûd içinde kalup feryâd [u] figânları evce çıkarak “Allâh’ı seven hû” diyerek gırîv ü feryâdları İslâmbo[l] için velveleye verirler.

Ve bâlâda tahrîr olunan salhâneciler ve kanaracılar ve mandıracılar ve çif[t]likciler ve eğrekciler ve sayacılar ve ağılcılar ve tokatcılar ve sürücüler cümlesi çobanlar gibi libâslar geyüp kimisi koyun ve kimi keçi ve kimi sığır ve kimi beşer altışar boynuzlu at kadar Mısır’ın Circe koyunları ve câmûs sığırları ve inekleri ve boğaları ve danaları çatal yularlar ile keşâ-keş ikişer ve dörder âdem çekerek ubûr ederler. Ammâ,

Esnâf-ı çoban-ı bahâdırânın cümlesi gûnâ-gûn alât-ı silâha müstağrak olup ellerinde dalyan tüfengler atarak ve çobanlar boruların çalarak ve türküler haykırarak ve sapan-ı Dâvûdîleri şırak şırak atarak makâm-ı ırâk haykırarak ubûr ederler. Ve ba‘zılarının ellerinde kavalların çalarak gülerek oynayarak ellerinde acîb ü garîb harbalar ve şeştüperler ve salma ve salıklar ve ucu demirli toyakalar ile niçe bini ubûr eder.

Ve niçelerinin ellerinde ikişer üçer zencîrli eşek kadar samsonlar kim her biri subû‘-ı Cezâyir’e benzer kiminin adı Palo kiminin

adı Maçko ve Alabaş ve Salbaş ve Toraman ve Karaman [ve] Komaran ve Sarhan ve Avn ve Zerke ve Cânyırtan ve Vardıha ve Geldiha [ve] Karabaş ve Alapars [ve] Borabas nâm bî-hisâb mel‘ûn-ı gûnâ-gûn mehîb samsonları dîbâ ve şîb ü zerbâf çullar ile bu kelb-i sarîhler ubûr edüp her birinin boğazında gümüş tokalı haltalar ve gümüş çınkıraklar ve boğazlarında birer karış demir harbeler kirpi gibi dizilmişdir. Ba‘zı samsonları demir zırh geydirüp ubûr eder.

Bu samsonlar koyuna giren kurda değil ejderhâya hamle edüp yanar âteşe girir. Çobanlar mâbeyninde soy gözedüp bir kancık kelbin bir samsona çekmek içün elli koyun baş verir ve bir samson içün beş yüz koyun verüp asîl kelb-i Ashâb-ı Kehfler var kim gökde ukkâba, zemînde evrene, deryâda nehenge baş vurup dalup alup salar, böyle zî-kıymet kelb-i mu‘allemler vardır.

Hattâ Engürü‘de tiftik keçisi köpekleri var kim beşer altışar yüz guruşa alındığın biliriz. Çobanların bu kelbler bürâderleridir kim hem-sifâl olup bir yalakdan darı malakı yiyüp aslâ ikrâh etmezler. Ammâ ne fermân etse o kelb ol ân iş bitirir, âdemi atından endirir, isterse pür-silâh şecî‘ [u] bahâdır yiğit olsun.

Ve bu çobanların niçe bininin ellerinde çatal zencîr yularlı beşer altışar onar boynuzlu acîb ü garîb gûnâ-gûn kınalı kösem koçlar ve mahbûb ganemleri dîbâ ve şîb ü zerbâf çullara gark edüp bellerinde mücevher kuşaklar ve mücevher hançerler ***[169a]*** ve boynuzlarında altun varaklar ve iki boynuz mâbeynin incü ve cevâhirli püsküller ile zeyn edüp her koyunun boynunda altun ve gümüş kabaralar ile altun ve gümüş silsileler ile bu kepşleri keşân-ber-keşân çoban dilberleri çekerek ubûr ederler.

Esnâf-ı kârhâne-i arslancıyân: Kârhâne bir, neferât yüz aded, fermân-ı şehriyârî ile bunlar dahi avcıların ve çobanların alayları içinde olan samsonlar ile ubûr etmek fermân olunup {arslancıbaşı kethudâsı kürkcübaşı alayıyla gitmek fermân-ı şehriyârî oldu}.

Bunların pîri Esedullâhi’l-Gâlib Hazret-i Alî ibn Ebî Tâlib’dir. Cümle esedler gelüp hâk-i pâyine yüz sürüp cemî‘i yırtıcı vahşî hayvânlar kendülere mûnis olup zebân-ı hâl ile kelimât ederler. Kabr-i Alî, Bağdâd’a beş konak karîb (–) medfûndur.

Bu arslancıyân cümle pür-silâh olup ellerinde ceyrân etinden afyonlu ve dârûlu ma‘cûnlar ile her biri ellerinde Bağdâd kargısı asâlar ile her arslanın boğazında dörd zencîr kim her biri pranka kalınlığı altun ve gümüş mutallâ demir zencîrlerdir. On aded arslan ve beş aded bebr ve on iki aded kaplan ve niçe kurd ve sırtlan ve niçe tilki ve çakalları dahi birer âdem keşân-ber-keşân çeküp ubûr ederler. Kaçan kim bir arslan gazaba gelüp halka hücûm etse derhâl arslancı elindeki ceyrân etiyle mülemma‘ dârûyu burnuna dutunca hemân şem etdüği

dem, dem-beste olup mest olup bu gûne zabt ederler, yohsa aslâ zabtı mümkün değildir. Bu uslûb üzre bunlar dahi ubûr ederler.

Esnâf-ı vasılcıyân ya‘nî ayıcıyân: Bunlar pîrsizân-ı Fir‘avniyân’dır, cümlesi Sultân Balat Şâh mahallesinde sâkinlerdir. Bu t[â]’ife avcıbaşılara mensûb olmağile, bile alay gösterdiler. Neferât yetmiş aded Karyağdı ve Avra ve Duracak ve Binbereket ve Yazıoğlu ve Sürioğlu ve Hayvânoğlu nâm Çingâneler ayıların çatal zencîrler ile keşân-ber-keşân çekerek ellerinde sopaları ve dâ’ireleriyle ubûr ederken kâhîce ayılarına,

Kalk-a beri yâ Vasıl

Ye necisden bir fasıl

Seni dağda dutdular

Âdem deyü oynatdılar,

Kur yayını dîvâna

Bahçada dolap döner

Sen de döne görsünler

deyü bu elfâz-ı mühmelâtlar ile alayköşkü dibinde her bir vasılcıyân birer gûne şakalar ederek ubûr ederler.

Bunlardan sonra kassâbbaşının netîce küme askeri cebe ve cevşen ve zırh zireh külâhlara müstağrak olmuş asker-i Kassâb Cömerd mevc mevc ü fevc yürüyüp kassâbbaşı ve meydân çorbacısı ve salhâne emîni ve avcılar çorbacısı ve şem‘ahâne emîni ve koyun emîni ve cümle esnâf şeyhleri ve kethudâlar ve nakîbleri at başı berâber yan yana giderek iç gulâmları dahi akîblerince pür-silâh olup her biri mâh-ı tâbân gibi seyrân ederek ubûr ederler. Dahi ardları sıra sekizer kat mehterhâne ile ubûr ederler.

Bu esnâfların alayları pâdişâha hoş gelüp beş kîse guruş ihsân olundu. Ve bu kassâbbaşıya yamak olan otuz bir aded esnâfın cümle dükkânları (–)dır ve yekûn neferâtları (–) (–) (–) kavm-i müsellahdır.

Bu esnâf-ı kassâbın ardı sıra başcıbaşı alayı fermân olundu. Zîrâ cümle başcıyân kassâblara muhtâclardır. Başcılar kassâblardan baş paça almasa kâr edemezler, anıniçün başcılar alayı fermân olundu.

el-Faslu’l-hâdî aşer
Esnâf-ı ta‘âm-ı atîk, **başcıyân-ı âşcıyân**

Dükkân cümle 90, neferât 500, pîrleri kadîm-i eyyâmda Keykâvûs idi. Ammâ Hazret-i Resûl asrında İmâm Hüseyin’in akîkası kurbânının kelle ve paçasını eş-Şeyh Seyfeddîn-i Herâtî sirke ve sarımsak ile tabh edüp huzûr-ı Resûlullâh’a getirüp tenâvül olundukda Hazret-i Resûl, Seyfeddîn-i Herâtî‘ye hayr du‘â edüp Enes ibn Mâlik belin

bağlayup başcılara pîr oldu.

Ve Hazret-i Resûl kâhîce sudâ‘a mübtelâ olup Cebel-i Ebî Kubeys üzre çıkup bu Şeyh Seyfeddîn-i Herâtî‘den koyun başı getirdüp Cebel-i Ebî Kubeys’de kelle-i ganem tenâvül ederlerdi. Hâlâ anıniçün sünnet-i Resûl’dür, deyü niçe bin huccâc Cebel-i Ebî Kubeys üzre koyun kellesi yeyüp bi-emrillâh sudâ‘ marazı bir dahi görmezler. Hâlâ Cebel-i Ebî Kubeys üzre kelle kemikleri ile pür olmuşdur.

Bu başcı hirfeti dahi pür-silâh olup ***[169b]*** seyishâneler ve tahtırevânlar üzre dükkânların kâseler ve fağfûrî mertebânî tabaklar ile ve pâk altun ile mutallâ leğen ibrîkler ile dükkânların zeyn edüp kimi baş ütülüyerek kimi paça pâk ederek kimi dükkânında paça satup ba‘zı seyirciler dükkânlara girüp baş paça yiyüp iki tarafında olan temâşâcıları temâşâ ederek ubûr eder ve piyâdelerinin omuzlarında demir şişler üzre pâk olmuş za‘ferânlı sığır kelleleri ve koyun ve kuzu kelleleri ve pâk beyâz olmuş sığır ve koyun ve kuzu paçaları şişler üzre ve gûnâ-gûn bahârlar ile her başcı başların zeyn edüp dükkânları içre,

“Ala cânım yağlıca ile sirkeli ve sarımsaklıca ile” deyüp arz-ı kâlâ ederek ve gûnâ-gûn şakalar ile pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı celeb-keşân-ı ganem: Azîm ankâ bâzergânlardır. Eflak’da ve Boğdan’da Kavala ve Selânik ve Tırhala ve Mora’da ve Anatolu’da ve Türkmân’da ortakları olup niçe kerre yüz bin sürü koyuna mâliklerdir. Cümle iki bin celeb-keşân-ı ganemdir.

Gümrük Emîni Alî Ağa efendimiz, koyun emîni iken İslâmbol’un dörd mevleviyyet yerinde ıyd-ı adhâda altmış kerre yüz bin koyun kurbân olduğu tahrîr olunup Murâd Hân-ı Râbi‘‘e arz olundu. Ve şehr-i İslâmbol’a yevmiyye yigirmi yedi bin koyun girüp şehirli içün zebh olunur. Ve pâdişâh-ı Cem-cenâb içün ve cemî‘i vüzerâ ve sultânlara pâdişâh tarafından koyun eti ta‘yîn verilmesiyçün beher yevm beşer yüz koyun zebh olup ta‘yîn verilir. Ve yine pâdişâh tarafından beher yevm yeniçeri ve bostâncı ve acemî oğlanı ocaklarına beher yevm yetmiş seyishâne yükü koyun, cümlesi beher yevm sekiz yüz koyun mezkûr üç ocağa ta‘yîn verilir.

El-azametullâh bu ne hikmetdir kim hemân “Nefs-i İslâmbol’da bir günde otuz sekiz bin koyun zebh olunur” deyü Murâd Hân’a arz olundu. Ya cümle gayrı diyârlarda boğazlanan koyunların hisâbın yine halk eden Hallâk-ı âlem bilür. Ammâ hikmet-i Perverdigâr budur kim bir koyun yılda bir kerre doğurur, yine bu kadar kırarlar, yine dağı taşı koyun sürüsü dutmuşdur.

Garâbet bu kim bir kelb ve hınzîr yılda iki kerre yavrulayup sekizer onar enikleri ve göblezleri ve fino ve fitirnevcikleri ve balacıkları olur, hınzîrın dahi sekiz ve on aded alaca ve karaca ve sarıca çoçkaları,

bocukları ve hırcaları olur, kelb ve hınzîr cihânı dutmak gerek idi. Ammâ bi-emrillâh koyun seher-hîz olduğundan rîh-i rahmete nâ'il olup Hak celle ve alâ dölüne ve döşüne berekât verir. Ammâ hınzîr bütün gece burnuyla yeri nadaz nadaz yarup yerden kök çıkarup yer, sabâh vakti hınzîr gibi hor hor hâblar ve kelb dahi tûl-ı nehârda van van uluyup vakt-i seherde burnun kuyruğu altına sokup muşıl muşıl uyur. Ol ecilden göblezleri ve hınzîr bocukları mu'ammer olmaz, aceb hikmetullâhdır. Netîce-i merâm bu celeb-keşân askeri dahi cümle küheylân atlar üzre pür-silâh ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı celeb-keşân-ı basdırmacıyân-ı sığır: Neferât altı yüz âdemdir. Bunlar dahi ankâ bâzergânlardır. Ammâ ekseri Eflak ve Boğdan keferesidir. Mukaddemâ bâlâda eğrekleri ve sayaları mevsûfdur. Bunlar mâh-ı Kâsım'da İslâmbol halkı ganîmeti içün üç kerre yüz bin sığır götürüp pasdırma edüp kurbân ederler.

Yedikullekapusunun taşrasında handak kenârında iki hisâr-pîçe mâbeynine cümle sığırları doldurup fürûht edüp pasdırma emîni bâcın alur ve başka basdırma nâ'ibi da'vâ dinler, kırk gün azîm bâzâr-ı sevr durur.

Nefs-i İslâmbol içre üç kerre yüz bin sığır kurbân olduğu Gümrük Emîni Alî Ağa'nın ve Pasdırma Nâ'ibi Hüseyin Efendi'nin arzıyla Murâd Hân'a arz olundu. Ganem-keşân, sığır-keşân pîrleri nâ-ma'lûmdur, sonradan ihdâs kavimlerdir.

Bu cümle kurbânların kelle ve paçaların başcıyân alup kâr ederler. Bu sığır celeb-keşânları dahi cümle pür-silâh olup dükkân dezgâhsız esb-i sabâ-sür'atlere süvâr olup pür-silâh ubûr ederler, aceb pâk askerdir.

{**Esnâf-ı tâcirân-ı pasdırmacıyân**: Dükkân 100, neferât 400, bunların dükkânları Odunkapusu'ndan taşra ve Galata'da ve Tophâne'de ve her yerde kuru Kili pasdırması satarlar. Tahtırevânlar üzre dükkânların kimyonlu pasdırmalarıyla zeyn edüp "pasdırma al bas durma" deyü ubûr ederler}.

Esnâf-ı vettârân ya'nî kirişciyân: Kârhâne 80, neferât 500, bunlar kassâblara mensûpdur ammâ kassâbbaşı ma'rifetiyle başcılara yamakdır. Bunların kârhâneleri Yedikulle'de ve Eyyûb'da ve Tophâne'de ve Üsküdar'dadır. Bed râyihalı ***[170a]*** san'atdır.

Pîrleri Ömer bin Nasîrü'l-Vettârî'dir. Selmân-ı Pâk'in Hazret-i Alî huzûrunda kemer-beste etdüği kırk sekizinci pîrdir. Kabri Mâhân vilâyetindedir. Kirişcilerin silsilesi ana çıkar. Bunlar dahi tahtırevânlar üzre dükkânlarında niçe bin gûne kirişleri zeyn edüp ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı kirişciyân-ı tâcirân: Dükkân 55, neferât yüz, bunlar kiriş yapmayup ancak kiriş satarlar. Dükkânları Uzunçârsû içindedir.

Pîrleri yine Ömer ibn Nasîrü‘l-Vettârî‘dir. Bu ehl-i hıref cümle âlât-ı silâhlarıyla ubûr ederler.

Esnâf-ı dutkalcıyân: Kârhâne 70, neferât 300, pîrleri Muhammed Ekber ibn Hazret-i Ebûbekir es-Sıddîk’dır. Başcıların pîri olmak ile dutkal dahi yapardı. Hazret huzûrunda Hazret-i Alî kemerin bağladı. Kabr-i şerîfi Mısır’da Gavrî Su Kemerleri kurbünde Hazret-i Zeynel‘âbidîn kurbünde bir göm üzre bir kubbe-i âlî içinde medfûndur.

{**Hikâyet-i garîbe**}: Hazret-i Osmân bunlara Emîrü‘l-mü’minînzâde’dir deyü ri‘âyeten Mısır hilâfetin ihsân edüp meğer Hazret-i Osmân’ın kâtibi Mervânü‘l-hımâr gayrı kimesneye Mısır’ı ricâ etmişdi. Emir ber-aks olunca Mervânü‘l-hımâr, ehl-i Mısır’a, Hazret-i Osmân ağzından bir mektûb-ı mahabbet-üslûb yazup bir yerinde *“Fakbülû‘l-emîr”* lafzını bî-nukat yazup Hazret-i Osmân’a mühürledüp *“Fakbülû‘l-emîr”* lafzına nokta koyup *“Faktülû‘l-emîr”* ya‘nî “Beğinizi katl edin” deyü emr olmuş olur.

Bir kaç günden kâsıdlar bu mektûbu Mısır a‘yanlarına verecek gün hikmet-i Hudâ Mısır’dan Muhammed Ekber av tarîkiyle çıkup bu Mekke neccâbına râst gelüp cümle mektûbların elinden alup hikmet-i Hudâ gözü ibtidâ bu sahte Hazret-i Osmân’ın mektûbuna nazar edince görse *“Faktülû‘l-emîr”* yazılmış,

“Bire meded benim cürmüm nedir kim Hazret-i Osmân benim hakkıma katl fermân eylemiş?” deyü tîz bir gayrı neccâb ile bu mektûbları Mekke ve Medîne’de pederi Hazret-i Ebûbekir’in çerâğlarına gönderüp anlar dahi Medîne’de mektûbu Hazret-i Osmân’a gösterirler. Hazret-i Osmân dahi,

“Mühür benimdir ammâ hat benim değildir, benim iznim yokdur” dedi.

“Ey imdi yâ Emîre’l-mü’minîn kabâhat senin kâtibin Mervânü‘l-hımâr’ındır, bize anı ver katl ederiz” dediler.

Hazret-i Osmân, Hımârı vermeyüp kırk gün Medîne içre ceng-i azîm olup âhir Hazret-i Osmân’ı Ramazân-ı şerîfde câmi‘ içre [141] âyetin tilâvet ederken şehîd edüp kanı Kelâm-i İzzet üzre dökülmüşdür. Hâlâ ol Mushaf-ı Şerîf Hıms’ın iç kal‘ası câmi‘indedir. Hazret-i Osmân’ın şehâdeti, Muhammed Ekber yüzünden olmuşdur.

Ba‘dehu Mısır eşirrâları dahi Muhammed Ekber’i diri iken bir yaş deve derisi içre sarup şiddet-i hârda deri içre dura dura kuruyup püşt-i pâ ile ura ura bu gûne şehîd etdiler. *Rahmetullâhi aleyhimâ*.

Ol Muhammed Ekber’dir kim yaycıların ve dutkalcıların pîridir. Bu dutkalcılar başcılardan koyun paçası aldıklarıyçün başcılara yamakdırlar. Bunlar arabalar üzre dükkânların gûnâ-gûn akmişe-i fâhireler ile tezyîn

edüp dutkal kaynadarak ubûr ederler, kirişciler gibi dutkalcıların tâcirleri yokdur. Tâcirleri hirfet-i attar'dır. Andan,

Esnâf-ı ciğerciyân-ı koyun: Dükkân (–), neferât 300, pîrleri (–) 'dir. Kabri Habeş'de cezîre-i Dehlek'de Muhammed ibn Şeyh Şâzilî cenbinde medfûndur. Bu ciğerciler dahi kassâbbaşı re'yiyle başcıbaşıya yamakdır. Zîrâ başcılar ordu-yı İslâm fukarâları ta'âmı makbûl ta'âmdır. Anıniçün bir kaç esnâf zam olunup başka tabl [u] alem sâhibi oldu.

Bu ciğerciler cümle Ohri ve Görice ve Horpuşta Arnavudlarıdır. Niçe bin tâze ciğeri kırkar ellişer dânesin, yüreği, böbreği ve şirdeni ve mumbârıyla sırıklara dizüp "Ey koyun ciğeri" deyü feryâd ederler. Ba'zı şehir oğlanları bu Arnavudlara "Ulla ba geldi mi Arab karısı" deyü ulaşırlar. (–)

Esnâf-ı çevrenân-ı Ârnâbûdân: Dükkân (–), neferât 400, bunlar her bozahânede birer köşede tennûrları vardır. Dâ'imâ bozahâne erbâblarına ciğer ve kara talak ve böbrek ve pençeviş ve yürek ve şirden ve ciğer köftesi kebâbı pişirir kirli ve paslı nâ-pâk kavmdir. Ammâ garîb ü gurebâ ta'âmıdır. Bunlar dahi seyishâneler üzre pençeviş ve karatavuk ya'nî talak kebâbı pişirüp ubûr ederler. Gâyet mashara, mudhik Arnavudlardır. Bunlara şehir oğlanları "a a' â, a a' â" deyü ulaşırlar. Anlar dahi "a a' â Çelepi pişmiş kalkmış şişmiş sülice(?) bağırsak yer misin?" derler, turfe kavmdir.

Esnâf-ı işkembeciyân, **ta'âm-ı mahmûrân**: Dükkân 300, neferât 800, pîrleri Nusayr-ı Hindî'dir kim {Selmân belin bağladı} Mekke-i Mükerreme'de (–) mahalde dükkânına bizzât Hazret-i Risâlet-penâh girüp herîse yiyüp hadîs, [142] buyurmuşlardır. Hâlâ ol dükkânda her sene niçe bin huccâc teberrüken herîse yerler ve işkembe ***[170b]*** dahi işlenir pâk dükkândır.

Ammâ bu İslâmbol işkembecileri cümle Urum kefereleridir. Cümle tekâlif-i örfiyyeden berîlerdir kim yeniçerilerin Zağarcılar ocağı'na ve Samsonhâne ocağı'na beher yevm altışar hımâr yükü pâk olmuş işkembe ta'[y]în verüp anlar dahi zağarlara ve samsonlara nafaka verirler. Bunların dükkânlarında vakt-i seher olunca niçe yüz fukarâ ve mahmûr-ı evgâr yârânlar cem' olup def'-i humâr içün zerâfet ü kabâhat çorbası ya'nî işkembe aşı yerler. Hakkâ ki ale's-seher def'-i humâr içün paça ve işkembe eydir, derler.

Bu işkembeciyân dahi cümle tebdîl-i libâs edüp arabalar üzre dükkânların fağfûrî çini tabaklar ve pâk peşkirler ve leğen ü ibrîkler ile müzeyyen edüp ellerinde işkembe kancasıyla kazganlar içinden pişmiş işkembeleri ve kırkbayırı ve şirdenleri ve döş başları ve yatak yerleri ve bodanalardan çengâller ile çıkarup bıçaklar ile doğrayup kâseler içre koyup ve üzerlerine ma'denivâz ve biber ve darçın ve karanfîl misilli bahârlar saçup,

“Vere bizim Mahmûr Beşe’ye, vere Asan Beşe’ye, ala iki ahça Ahmet Beşe’den” deyü lehce-i mahsûsaları ile kelimât ederek dükkânları üzre ve ba‘zıları işkembe hımârları üzre Urumca hoş-âvâz ile gûnâ-gûn murabba‘ları beşer onar Urumlar okuyarak ubûr eder.

Bunlardan sonra meşhûr-ı âfâk olan işkembeci eşekleri dahi kerrenây-ı Acem gibi segâh makâmında işkembecilere nazîre anırarak ubûr ederler. Bunlar dahi acîb ü garîb maskara Urumlar[dır].

Esnâf-ı sirkecibaşı: Mîrî kârhâne Unkapanı‘nın iç yüzünde Azebler mahallesi’nde pâdişâha mahsûs kârhâne-i azîmdir. Niçe yüz Bartın ve İngilis fıçıları var kim her birinin içine onar, on beşer âdem sığar fıçılardır ve Mora’nın ardıç ağacı fıçıları ve Alman fıçıları var kim ta‘bîr olunmaz. Ve Enez’in ve Mağrib’in ve Atina’nın husrevânî küplerinde otuzar kırkar yıllık sirkeleri vardır. Ve âdem sığar katremîz sırça şîşeler içre gül sirkesi ve amber sirkesi ve hurmâ sirkesi ve koknâr sirkesi ve misket sirkesi ve tüffâh sirkesi ve niçe yüz elvân müsmirâtdan pâdişâh için kırkar ellişer yıllık sirke şîşeler ile müzeyyen olmuş Ebü‘l-feth’den berü sirkehâne kârhânesidir. Ketehorya bâğlarında sirkecibaşıya mahsûs bin dölüm misket üzümü bâğları var.

Bu kârhâneden gayrı cümle dörd mevleviyyet yerde toksan yerde kârhâneler vardır. Kâsımpaşa’da, Tophâne’de ve Üsküdar sirkeleri meşhûrdur. Neferâtları cümle 150 ehl-i hırefdir. Pîrleri Hazret-i (–), Enes ibn Mâlik belin bağlamışdır. Kabri (–) medfûndur. Sirke hakkında [143] âyeti vardır. Bir evde sirke olmasa anda berekât olmaz. Aceb hikmetdir kim sirkenin, evvel şırası harâm, ortası sirke olur helâl, âhiri şarâb olur yine harâm, hemân şarâba bir avuç tuz bırakdın, sirke olup yine helâl olur, aceb sun‘-i Hudâ‘dır.

Bunlar dahi başcıya yamakdır, zîrâ baş ve paça ve pıhtı ve işkembe sirke ve sarımsaksız olmaz. Kadîm-i eyyâmda pîrleri Cemşîd idi. Şarâbı, şeytân ta‘lîmiyle peydâ ederken sirke etmenin yolun bulmuşdu. Hâlâ Cemşîd Ayasuluk’da yatır.

Bu esnâf arabalar üzre dükkânların gûnâ-gûn fıçılarla ve katremîz şîşelerle zeyn edüp piyâdelerinin arkalarında varullar ile sirke taşıyup “Ey sirke” deyü halk üzre sirke nisâr ederek bir hây-hû ile,

“Ey sirke, keskin İngilis sirkesi lâzım olur, berekâtlı sirke” diyerek ubûr ederler. Ammâ aceb garâyibdir.

Bu sirkecilerde yetmiş seksen yıllık mayalanmış sirke fıçıları vardır. İçine üzümden ve gayrıdan bir şey komak ihtimâli yokdur. Hemân fıçıdan kırk elli medre sirke alup ol sâ‘at fıçıya ol kadar ısıcak su koyup üç günden eyle sirke olur kim âdemin ciğerin doğrar. Böyle mayalı fıçılar vardır kim sirkeciler mâbeyninde ol fıçıları yüzer guruşa verirler, ilâ mâşâallâh su satarlar. Sirkeci ve şerbetciler dahi eyledir. Cenâb-ı İzzetin

ihsânı olan suyu katre katre satarlar.

Esnâf-ı turşucuyân, **ta‘âm-ı fâsıkân**: Dükkân yetmiş, neferât 160(0), bu hirfet dahi başcıya ve sirkeciye yamakdır. Zîrâ bunlar dahi mahmûrlara lâzımlı ta‘âmdır kim *“El-mü‘min hulviyyün ve’l-fâsık turşiyyün”* demişlerdir. Mü’min olan hulviyyât sever kim *“Hubbü‘l-hulv mine’l-îmân”* demişler. Ammâ yine bunlar lâzımlı esnâfdır. Ma‘îdeyi ekşi turşu küşâde edüp ta‘âma iştihâ verir.

Bunlar arabalar üzre dükkânların müzeyyen edüp gûnâ-gûn fağfûrî ve gayrı küpler içre gûnâ-gûn turşular ve dükkânlarında iri fağfûrî tabaklar içre na‘nâ ve ma‘denüs ve kerefis ve gül ve kebere ve hıyâr ve patlıcan ve lahana ve havuc ve şargam ve pırasa ve sarımsak ve gûnâ-gûn turşular ile dükkânların zeyn edüp alay-ı azîm ile ubûr ederken ***[171a]*** halka turşu bezl ederler. Bunların ardları sıra,

Esnâf-ı kuru sarımsakcıyân: Dükkân 80, neferât 102, bunların dükkânları Odunkapusu hâricinde ve Galata’da ve Tophâne’de çokdur. Bunlar dahi başcılara ve işkembecilere yamakdır, zîrâ baş ve paça ve işkembe sarımsaksız olmazdır. Bu sarımsak gerçi bed-râyihalı ni‘metdir, ammâ nâfi‘dir.

Hukemâ kavlince çölistânda gezenlere sam yeli def‘iyçün gâyet lâzımdır. Ve Kur’ân-ı azîmde [144] buyurmuşdur. Ammâ bir tevârîhde gördüm ibtidâ İblîs cennetden (–) diyâra kadem basdıkda [sol] ayağı basduğı türâbdan hâsıl oldu ve soğan, sağ ayağı basduğı yerde hâsıl oldu, demiş. Ammâ hakkâ ki ikisi de latîf ta‘âmdır. Anıniçün Bingöl’de ve Sincar’da Hâlitî ve Çekvânî ve Yezîdî ve Şeytânî Kürdleri vardır, dâ’imâ koyunlarında soğan ve sarımsak taşırlar. Eğer gözleri önünde soğanı yumruk ile urup pârelesen ol ân anlar ol âdemi katl ederler. Soğana ve sarımsağa tâ bu mertebe ri‘âyet edüp mahabbet ederler.

Bu sarımsakcıların pîrleri ma‘lûmum değildir. Bu sınıf dahi seyishâneler üzre dükkânların dizi dizi sarımsaklar ile müzeyyen edüp piyâdeleri “Ey sarımsak, câna sarılsak” diyerek pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı soğancıyân: Dükkân 70, neferât 300, bunların dahi pîri nâ-ma‘lûmdur. Bu hirfet dahi omuzlarında niçe bin dizi dizi soğanları taşıyup

“Her ta‘âma lezzet veren tuz soğandır soğan” deyü feryâd ederek pür-silâh ubûr ederler. Ammâ Odunkapusu ve Unkapanı taşrasında niçe yüz yerde dağlar gibi soğan yığınları var kim âdem hayrân kalır. Hakkâ kim her ta‘âma girüp lezzet verir bir mukavvî ta‘âmdır.

Bunlardan sonra başcıbaşı ve sirkecibaşı askeri bir hây-hû ile pür-silâh ubûr edüp başcıbaşı ve sirkecibaşı rikâb rikâbe gidüp ardları sıra küheylân atlar üzre iç gulâmları geçüp andan sekiz kat mehterhâne çalarak alayköşkü dibinden pâdişâha du‘â edüp giderler.

{Bu kassâbbaşıya yamak 14 esnâf ve cümle (–) dükkândır ve cümle (–) askerdir}.

el-Faslu’s-sânî aşer
Esnâf-ı elzem-i levâzımından âşcıyân
rahmet-i Rahmân

Dükkân cümle 555, neferât 2000, ibtidâ pîrleri baba çorbası pişirmede Hazret-i Âdem’dir, sâniyen Hazret-i İbrâhîm Halîlullâh’dır, sâlisen bizzât Hazret-i Risâlet-penâh’dır kim Mekke-i Mükerreme, Hicretin (–) senesinde feth olup sürûr günü Hazret mübârek destiyle herîse ve çorba pişirüp cümle guzât-ı müslimîne hidmet edüp summât-ı Muhammedî çekdi.

Ba‘dehu âşbâzların pîri Hazret-i Resûl’ün izn-i şerîfiyle Çümçemeddîn’dir. Hazret-i Hamza-yı bâ-safâ kemerin kuşadup cümle âşbâzlara pîr oldu. Kabri Mar‘aş hâricinde Hazret-i {Ukkâşe ile bir yerde medfûnlardır. Bunlar Hazret-i Ömer hilâfetinde Esved ibn Mikdâd ile Mar‘aş kal‘ası altında Hırkîl Kıral ile ceng edüp Ukkâşe ve Çümçüm Sultân şehîd olup Esve[d] ibn Mikdâd Mar‘aş‘da defn etmişdir. Ziyâretgâh-ı hâs u âmdır ve ziyâretgâh-ı âşbâzândır, teferrücleri dahi anda ederler, mesîregâh yerdir}.

Bu esnâf sâ’ir ehl-i hıref üzre takaddüm oldu kim cümle mahlûk-ı Hudâ‘ya ta‘âm lâzımdır. Zîrâ evliyâ ve enbiyâ hırka ve lokmaya muhtâc olduğundan Cenâb-ı Bârî, Kur’ân-ı azîminde niçe yerde buyurur âye[t]: [145] âye[t]: [146] ilâ âhirih, âye[t]: [147] buyurmuşdur ve niçe âyetler vardır.

Eyle olunca bu esnâf ordu-yı İslâmda elzem-i levâzımından olmağile bu âşbâzlara mensûb cümle ehl-i hırefleriyle beyân olunur. Cenâb-ı Bârî, bir şehri ve bir orduyu ekmeksiz ve susuz ve ta‘âmsız etmesin. Zîrâ atalar “Cân boğazdan girir” demişler, Türkmânîce kelâmdır.

Bu esnâf-ı makbûl, cümlesi pâk libâslar ile ve pâk müsellah ve müretteb saf saf ubûr edüp arabalar ve tahtırevânlar üzre orta peşkinli beşer altışar tancere ta‘âmlı ocaklar binâ edüp her dükkânları zer [u] zîvere gark edüp pâk dilberân huddâmlar el kavuşup her dükkânda zî-kıymet kâseler ve fağfûrî tabaklar ve mertebânî-i Gavrîler ve mutallâ leğen ve ibrîk ve harîr peşkîrler ve koknusu ve gücügen cenâhından yelpâzeler ile huddâmlar âmâde durup âşbâzlar ellerinde kepçeler ile ta‘âm kotararak giderken ba‘zı ehl-i cû‘ ol izdihâmda dükkâna girince âşcılar çavuşu feryâd edüp eydir:

“Yaşlı müşterî geldi, ekmeğ ile kotara, beş akçe herse pilâv yağlıca ve nevâlelice ve çevrilişce [çevrişlice] eyle” deyü usûl ü âheng ile teğannî eder. Her dükkânın birer gûne tarz [u] tavırları üzre cümle şeyhleri ve nakîbleri ve çavuşlarıyla ubûr ederler. Ammâ âşcıbaşı en gerüde kalır.

Esnâf-ı çâşnigirân-ı vüzerâ ve âşbâzân: Her âşbâz dükkânında elbette bir çâşnigîr vardır. Her müşterînin huzûruna ta‘âm getirdikde *bism-i İlâh* ile evvel çâşnigîr bir iki lokma tenâvül edüp “buyurunuz” deyü teklîf ederler, kânûn-ı âşbâzân-ı İslâmbol’dur, gayrı diyâra mahsûs değildir, illâ İslâmbol’a mahsûsdur. Pîrleri eş-Şeyh Muhammed Summâtî‘dır, Hazret-i Resûl’ün çâşnigîrbaşısı idi. ***[171b]*** Hazret huzûrunda Hazret-i Hamza belin bağladı. Kabri Kilis şehrinin kıblesi tarafında bir kubbe-i münevver içinde medfûndur, türbedârı vardır, hâlâ ziyâretgâh-ı hâs [u] âmdır.

Bunlar dahi cümle 3000 askerdir. Küheylânlar üzre ellerinde kargı sırıkları ve piyâdeleri beli peştemalli ve omuzu tüfengli asker-i pür-silâhdır, alay ile ubûr ederler.

{**Esnâf-ı zerdeciyân**: Dükkân 15, neferât otuz, pîrleri kâtib-i vahy Hazret-i Mu‘âviye’dir. İbtidâ zerdeyi bunlar Hazret-i Hamza şehîd olduğu gün mâtem ta‘âmı olmağiçün kırmızı kan misâli za‘ferân ile boyayup huzûr-ı Risâlet’e getirüp ol kadar medh olunmayup belki kadh olundu. Anıniçün diyâr-ı Acem’de Mu‘âviye’yi sevmeyüp ta‘âmın dahi yemezler. Zîrâ Mu‘âviye, pes-i perdeden Ehl-i beyte garazı vardır, derler. Ammâ garâbet bu kim Arnavudluk’da dahi Mu‘âviye’yi sevmeyüp mâvî esbâb geymeyüp zerde aşı yemezler ve yeyeni dahi sevmezler, garîb temâşâdır. Netîce hirfet-i zerdeciler dahi alay ile ubûr ederler}.

Esnâf-ı kebâbcı ve köfteciyân: Dükkân 400 ve neferât 1500, bunların pîri ibtidâ Hazret-i İsmâ‘îl’dir kendülere bedel-i zibih olan kurbânı halâs şükrânıyçün ibtidâ anlar kebâb etdiler.

Ba‘dehu pîrleri Abdurrahmân ibn Afv’dır kim Aşere-i Mübeşşere’dendirler. Hazret bunlara cenneti tebşîr etdiklerinden Aşere-i Mübeşşere derler, kemerin bizzâ[t] Hazret-i Alî bend etdi. Kaçan Hazret teferrüclere Ashâbıyla gitdiklerinde Abdurrahmân ibn Afv kebâb ederlerdi. Kabri (–) medfûndur.

Bunlar dahi tahtırevânlar üzre dükkânların zeyn edüp kebâb pişirüp bey‘ ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı biryânciyân: Dükkân 155, neferât 200, dükkânlarında biryân bey‘ ederek silâhlarıyla ubûr ederler.

Esnâf-ı yahniciyân: Dükkân 100, neferât 255, dükkânlarında yahni bey‘ ederek ubûr ederler. Bu iki esnâfın pîrleri (–) (–), Enes ibn Mâlik nazar-gerdesidir. Kabri (–) medfûndur.

Esnâf-ı dolmacıyân: Dükkân 50, neferât 155, pîrleri Şehâb-ı Rûmî‘dir, Selmân perverdesidir. Kabri Kayseriyye’de İmri’l-kays kurbünde medfûndur. Bunlar dükkânlarında kabak dolması ve yaprak dolması ve mumbâr dolması ve soğan ve patlıcan ve lahana dolmaları fürûht ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı hardalcıyân: Dükkânları yokdur, hemân çömlekler ile piyâde gezüp “Ey hardal” deyü feryâd eder, üç yüz aded hardalcı Arnavudlardır. Husûsan leyle-i Ramazân’da bu esnâfın kable’l-mağrib feryâdlarından âdem bîzâr olur. Pîrleri Eflâtûn’dur derler, zîrâ Eflâtûn rîha mübtelâ imiş. Bu hardal gâyet ta‘âmı hazm etdirüp rîhı def‘ etmede mücerrebdir.

Esnâf-ı pâlûdeciyân: Dükkân 10, neferât 55, pîrleri (–), Selmân belin bağladı. Kabri (–) medfûndur. Bunlar dahi dükkânların zeyn edüp sükkerî pâlûde-i ter satarak silâhlarıyla ubûr ederken “Râhatü‘l-hulkûm, kuvvet-i basarı ziyâde eder, müferrih ü mukavvî pâlûde” diyerek ubûr ederler.

Esnâf-ı südlü âşcıyân: Dükkân 15, neferât 30, pîrleri ibtidâ Şu‘ayb Nebî‘dir. Süd ile dârûyu pişirüp tenâvül ederdi. Sonra Hazret asrında Süfyân-ı Sevrî ineğinin südüyle pirinci tabh edüp Hazret’e getirüp bu def‘a-i sânîde Enes ibn Mâlik belin bağlayup pîr oldu. Bunlar dahi südlü aş satarak ubûr eder pâk âdemlerdir.

Esnâf-ı salatacıyân: Dükkân 200, neferât 300, bunlar serâpâ Gölikesreli ve Horpuştalı ve Liçistalı Urumlardır. Pîrleri ma‘lûmum değildir. Dükkânların tabaklarla zeyn edüp “Yağlı ve sirkeli ve sarımsaklı salata” deyü feryâd ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı ıspanakcıyân [ve] sebzeciyân: Dükkân 400(0), neferât 500, pîrleri Baba Reten-i Bâğbân idüği bâlâda mastûrdur. Bunların büyük kârhâneleri Yemiş iskelesi dibinde sebzehâne-i mîrîdir, bir kârhânedir. Sebzehâne ağası, bostâncıbaşı tarafından terekecibaşıdır. Ekmekcilere ve sebzevâtcılara dahi hâkimdir {ve ru‘ûs-ı hümâyûn ile muhteşem başka kâtibi vardır}. Ammâ bu alayda kendüsi ekmekcibaşıyla gidüp sebzeciyân esnâfıyla kethudâsı gider. Bu sebzeciyân tahtırevânlar üzre dükkânların salata ve ma‘denivâz ve kerefis ve kabak, lahana ve hıyâr ve patlıcan ile tezyîn edüp halk üzre hıyâr ve şalgam atarak ubûr ederler.

Esnâf-ı sucukcuyân: Dükkân on, neferât otuz, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) Bunlar dükkânların nâzik bahâr ve et sucukları ile müzeyyen edüp “A‘lâ bahârlı sucâyığım” diyerek pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı hoşâbcıyân: Dükkân 500, neferât 700, bunlar tahtırevânlar üzre münakkaş dükkânlarda azîm kalaylı badyalar ve tıhtâb ve pirinc tâslar ve fağfûrî ve mertebânî kâse-i Çînler ile dükkânların müzeyyen edüp gûnâ-gûn müsmirât-ı yâbis hoşâblarından kayısı ve zerdâlû ve âlû-yı Buhârâ ve encâs-ı Mardin ve emrûd-ı Âzerbâycân ve dud-ı Arabgîr ve engûr-i İzmir ve vişne-i Tekirdağı ve tüffâh-ı Kocaeli ve gügüm-i Tımışvar ve şeftâlû-yı İslâmbol ve kızılcığ-ı Çubuklu Bâğçe, bunun emsâli gûnâ-gûn memdûh müsmirâtdan mümessek ü mu‘amber hoşâblar edüp,

“Râhat-ı cândır, bedene kandır, benî âdemi kandırır, cânım hoşâb” diyerek alayköşkü dibine vardıkda ser-i hoşâbcıyân {Bülbül nâm üstâd} hıtâyî ve münebbit kâseler ile pençe-i âfitâb beli zerdûz peştemâlli ***[172a]*** dilberânlar ile sa‘âdetlü pâdişâha hoşâblar gönderüp bir kîse ihsân alup halka hoşâb bezl ederek ubûr etdiler.

Bunların pîri Hazret-i Osmân’dır. Hazret-i Risâlet’in iki kerîmelerini aldukda ol ziyâfetlerde gûnâ-gûn hoşâblar îcâd etdi. Anıniçün Acem diyârında hoşâb memdûh değildir. Zîrâ Hazret-i Osmân te’lîfidir. *Ve’s-selâm.*

Eğer bu tahrîr olunacak cümle esnâfı bu gûne âb-ı tâb ile evsâfların tahrîr etsek başka bir fütüvvetnâme olup seyâhatimize mâni‘ olup kesret-i kitâbet olur. Şimden gerü ihtisâr üzre tahrîr etmek evlâ ve ma‘kûldür.

Esnâf-ı şerbetciyân: Dükkân 300, neferât 500, pîrleri,

.....(1 satırlık yer boş).....

medfûndur. Bunlar dahi arabalar üzre dükkânların zeyn eyleyüp niçe bin kâseler ve kulplu İznik çinileri ve fağ[f]ûr çini kâseler ile kârhânelerin zeyn edüp gûnâ-gûn reybâs ve amber-i bâris ve gül-limon ve hummâs ve nîlûfer ve zûfâ ve temir-hindî ve vişnâb ve gûnâ-gûn engûrden eşribeleri küplerinde ve badyalarında kepçeler ile halka karşu savu[ra]rak ubûr ederler.

Bu şerbetcilere ser-çeşme, Mahmûd Paşa’da, Defterdâr-ı Selîm Hân Tâczâde türbesi mukâbelesinde Beddâvî şerbetcisi meşhûr-ı âfâkdır kim Rûm ve Arab u Acem’de eyle üstâd-ı kâmil şerbetci yokdur. Sâhib-i vefk olmağile dükkânında müşterîden omuz omuzu sökmeyüp cemî‘i vüzerâ ve a‘yân-ı kibâra niçe bin sîm-i hâlis meşrebeler ile şerbet taşınır. Ve gevrekçisi dahi meşhûr-ı âfâkdır.

Ve tiryâkî şerbeti ve fışfış şerbeti ve imâm şerbeti ve darçınlı hacı şerbeti ve Üsküdar iskelesi başında karanfîlli Göle(?) şerbeti bunlar meşhûr-ı âfâkdır. Ammâ Tahtakal‘a’da Bülbül Ermenî şerbeti âdemi bülbül edüp hayât verir. Ammâ Unkapanı‘nda Arnavud Kâsım şerbeti, Kâsım gününde âdemi kızdırup çarmıh ipde oynadır, lezîzdir, ammâ başdan aklı zâ’il edüp ayakda temel komaz. İslâmbol’da bir âdem eğri yürüyüp sendirese “Kâsım günü şerbeti içmişe benzer” deyü darb-ı mesel olmuşdur. Bu şerbetciler dahi,

“Câna safâ, rûha gıdâ verir şerbetim cânım” deyü halka şerbet bezl ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı cüllâbcıyân ve şerbetciyân-ı piyâde: Bunların dükkânları yokdur. Hemân çârsû-yı bâzârlarda kalaylı bakraçlar ile “Cüllâbım ve şerbetim lezîz” deyü gezerler. Neferât 300, bunlar dahi eylece ubûr edüp halka cüllâb [u] şerbet bezl ederler.

Esnâf-ı ısıcak pâlûdeciyân: Kârhâne yedi, neferât üç yüz, pîrleri (–) ve Selmân-ı Pâk kemer-bestesidir. Kabri Süveys'dedir. Bunların kârhâneleri Tahta'l-kal'a kurbündedir. Kış günleri azîm kazanlar ile pâlûde pişirirler.

Esnâf-ı ısıcak pâlûdeciyân-ı kavvâfân: Cümle neferât sekiz yüz bunların aslâ dükkânları yokdur, hemân bâlâda tahrîr olunan ıssı pâlûde kârhânelerinden niçe bin bakrac pâlûde alup bakraclar altında kutular ile zarâfet edüp âteşler gezdirüp bir elinde dahi ortası delik tablalar üzre fağfûrî ve çini Kütâhiyye filcânların zeyn edüp çârsû-yı bâzâr içre,

“Bahârlı pâlûdem, kaynar kaynar pâlûdem var cânım” diyerek ubûr eder. Her kimesne pâlûde murâd edinüp iki fincân bir akçeye alup üzerine zencebîl ve darçın eküp ve gülâbdân ile ta‘zîmen gülâb saçup bu gûne kâr ederler. Ammâ önlerinde peştemâlleri ile mülebbesce bu tertîb üzre ubûr ederler.

Esnâf-ı ıssı ve bahârlı şerbetciyân: Bunların dahi dükkânları yokdur, herkes hânesinde şerbet pişirüp esvâk-ı sultânîde ıssı pâlûdeci gibi bakraçları âteş üzre edüp filcânların zeyn edüp “Şerbet nefâyis” deyü kış günleri bahârlı şerbet fürûht ederek ubûr eder. Neferât cümle üç yüz.

Esnâf-ı sa‘lebciyân: Neferât iki yüz, bunların dahi dükkânları yokdur. Kış günleri hussetü‘s-sa‘leb derler ya‘nî tilki taşağı demek olur, Bursa’da Cebel-i Ruhbân’da ve Bingöl’de ve Eğri dağında ve Göksun yaylasında ve Ercis dağında ve Sübhân dağında ve Cûdî dağında ve Bosna’da Köprez yaylasında ve Hersek’de Çemrene yaylasında ve Samakov’da Rila yaylasında ve Filibe’de Despot yaylalarında olur. Hemân tilki hayâsı gibi bir sarımsak dişine benzer bir otdur, anı kurudup havânda un gibi edüp sükkerle pâlûde gibi pişirüp bakır ibrîklerin altında âteşler ile musanna‘ yapılmış ibrîkler ile bahârlı ve gülâblı “Râhat-ı cân sıhhatü‘l-ebdân sa‘lebim nefâyis” deyüp feryâd ederek ubûr ederler. Ammâ hakkâ ki zâlim gâyet mukavvîdir. Yüz yaşında âdemin âlet-i cimâ‘ına tavakân verüp âdemi cüst ü çâpük ve serme[s]t edüp kuvvet-i nazarı dahi ziyâde eder. Yetmiş hâssasın Hekîm Dâvûd, *Tezkiresi*‘nde tahrîr etmiş.

{**Esnâf-ı bâdemli köfterciyân**: Dükkân kırk, neferât 200, pîrleri (–) Selmân telâmîzlerindendir kim anın kemer-bestesidir. Merkad-i şerîfi (–) dedir. Bu köfterciler birer karış ipliklere cevizi ve bâdemi dizüp ve pâlûdeyi gâyet koyu edüp cevizi ve bâdemli ipleri pâlûdeye batırup yüzer dirhem gelir bâdemli Ayntâb köfteri gibi lezîz köfter olup dükkânların tahtırevânlar üzre gûnâ-gûn köfterler ile zeyn edüp pür-silâh ubûr ederler. Ammâ Ayntâb’ın ve Ma‘nisa’nın köfterlerinden Eğriboz ve İslâmbol köfteri gâyet terdir ve memdûh-ı cihândır}.

Esnâf-ı südciyân-ı sûhteyân: Neferât üç yüz, bunların dahi dükkânları ***[172b]*** yokdur. Hemân şeker şerbetcileri gibi bakracları âteş üzre gezdirüp ale’s-sabâh “Kuvâ-yı beden verir şekerli südüm, cânım südüm” deyü şâhrâhlar üzre leben-i hâlis fürûht ederler.

Esnâf-ı mahlebciyân: Bunların dahi dükkânları yokdur. Hemân bunlar dahi ıssı şerbetciler gibi ibrîkler ile reh-i râstlarda “Mahleb nefâyis” deyü feryâd edüp ubûr ederler. Mahleb dahi yaylalarda hâsıl olur bir otdur. Havânlarda döğüp şeker ile yâhûd asel-i hâlis ile tabh edüp ubûr ederler. Bu dahi mukavvî ve safrâ ve balgamı ve sevdâyı mahv eder, hoş-hor nefâyis şerbetdir.

Bu bâlâdâ tahrîr olunan ıssı pâlûdeci ve ıssı şerbetci ve ıssı südcü ve ıssı sa‘lebci ve ıssı mahlebcilerin pîrleri Hazret-i Mukbil-i Zerrîn-kemerdir. Hazret-i Hamza kemerin bağlamışdır ve Hamza’nın sarrâc-ı yâr-ı gârıdır. Kaçan kim Hazret-i Hamza gazâya gitmese bu Mukbil-i Zerrîn-kemer Ashâb-ı güzîn mâbeyninde kış günleri ıssı şerbet ve ıssı pâlûde ve sa‘leb ve süd ve mahleb fürûht edüp kâr ederdi. Âhir-i kârı Uhud gazâsında tamâm olup Hazret-i Hamza ile bir arada pâre pâre olup Hazret-i Hamza cenbinde medfûndur ki Medîne’nin hâricinde şimâl tarafındadır.

Esnâf-ı ağdacıyân: Sâhib-i kârhâne yalnız yüz{dür}, neferât yedi yüz{dür}, bunların pîri Hazret-i (–), Selmân-ı Pâk belin bağladı. Kabri (–) dedir. Bunlar dahi tahtırevânlar üzre dükkânlarında kazan kazan ağda kaynadup müdevver tahta kepçeler ile karışdırarak “İnebü‘d-dibs ciğer tâzeler, câna safâ verir ağdam nefâyisdir” deyü ubûr ederler. Ekseri Etrâk tâ’ifesidir.

Esnâf-ı ağda tüccârı: Bunların kârhâneleri yokdur, bu kârhâne sâhiblerinden alup arkalarında varullar ile sokak sokak ağda taşıyup “Ağda” deyü feryâd ederek ubûr ederler.

Neferât 313, ammâ acâyib kâr ederler. Zîrâ bunlar dâ’imâ ağda satup ağda yemeğile dağdaki vahşî hayvânları datlı dillerince râm ederler. Meselâ mahalle içlerinde tenhâca sokaklarda zengûle makâmından,

Ağdalı süzelim,

Ay gibi yüzelim,

Nâzlı güzelim,

Tatlıca tatlı,

Ağda yeyelim,

Bâğa gidelim,

Safâ edelim,

Ammâ ne ağda,

Sevdiğim bâğda,

Üzümü bağda.

deyüp bu gûne manzûm terennümâtlar ederek ba‘zı havâtînlerin ırkına girüp ağ yırtup ağındaki metâ‘ın ağdaya değişüp bu gûne kâr eder Türk veled-i zinâları ağdacılar vardır.

Esnâf-ı değirmenciyân-ı üzüm: Kârhâne on beş, neferât üç yüz, kârhâneleri Yemiş İskelesi’nde Ahî Çelebi câmi‘i sokağındadır. Ammâ ankâ bâzergânlardır. İzmir’de ve Kuşadası‘nda ve Nâzlı‘da ve Karabâğlarda niçe yüz ortakları vardır. Cümle hoşâbcı ve pâlûdeci ve ağdacı ve helvâcılar bunlara muhtâc olduğıyçün bu âşcılar gürûhunda tahrîr olundu. Zîrâ bu zümre me’kûlât [ü] meşrûbât fürûht edicilerdendir. Ammâ bu üzüm değirmencilerinin pîrleri Helvâî Ömer’dir, Enes ibn Mâlik tilmîzidir. Kabri (–)dedir.

Bunlar arabalar üzre üzüm değirmenleri edüp azîm taş tekerlekleri âdemler çevirerek güzer ederler ve cümle helvâcılara ve ağdacılara ma‘cûn olmuş üzüm taşıyan seyishâne atlarının arkalarında olan ağaç tahta teknelerin gûnâ-gûn şükûfeler ile tezyîn edüp kendiler dahi âlât-ı silâh ile bezenüp, *Sübhâne hâliku’l-ineb* [148] âyetin tilâvet ederek alayköşkü dibinden geçerler.

Esnâf-ı azîm karcıbaşı: Kârhâne birdir, sebzehâneye muttasıldır, hünkârın karcıbaşısı yaz ve kış anda mevcûddur, neferât üç yüz ve kayıkcıyân-ı karcıyân neferât üç yüz, bu kayıkcılar dâ’imâ Katırlı dağları‘na ve Mudanya’ya varup Keşîş dağından gelen karları ve buzları ve âb-ı zülâlleri gemilere koyup Der-i devlete getirüp matbah-ı pâdişâhî‘ye ve helvâhâneye ve harîme ve sadrıa‘zam’a ve’l-hâsıl yüz elli a‘yân [u] eşrâfa ta‘yîn-i kar verilür azîm masârıfdır.

Ve bu hidmete me’mûr kar-buz kesicisi Bursa Yörükleri ve taşıyıcı Mudanya katırcıları vardır.

Ve bu karcıbaşı hükmünde İslâmbol etrâfında karlığ-ı hazâyin-i rahmet tokuzdur. Ammâ neferâtları yokdur, hîn-i şitâda rahmet-i berf yağdıkda bizzât sadrıa‘zam ve yeniçeri ağası ve bostâncıbaşı ve kapudan paşa, bunlar cümle iki kerre yüz bin eli kürekli ve kızaklı asker olup Okmeydânı‘nda Atıcılar tekyesi dibinde Hünkâr karlığın ve Hasan karlığın ve Şücâ‘ karlığın ve Lenduhâ karlığın cemapur askeri üşüp karları hammâm kubbesi gibi top edüp yuvarlıyarak karlıklar içine itiverirler. Cümle leb-ber-leb berf-i rahmet oldukdan sonra yine Okmeydânı‘nda Dîvdâr deresin ve Kepez deresin ve Ganîzâde deresin ve Eyne Ayazma ***[173a]*** deresin ve Tozkoparan deresin ve Çoban deresin ve Kanlı deresin cümle bu dereleri rahmet karıyla asker-i deryâ-misâl doldurup depme ile cümle püşt-i pâ urup yerleşdirirler kim gûyâ yekpâre yahkend olur.

Ba‘dehu Okmeydânı tekyesinde kapudan paşa, sadrıa‘zam’a ve sâ’ir vüzerâ ve izâma ziyâfet-i azîm edüp karcıbaşı etek der-miyân edüp cümle tevâbi‘leriyle hidmet eder. Zîrâ bu karlıklar anın direğidir. Lâkin

Kâsımpaşa’da olmağile kapudan paşa ziyâfet eder. Ve Okmeydânı, atıcılar hükmünde olmağile yeniçeri ocağından bir oda ta‘lîmhânecibaşı ve atıcıbaşı ve sâ’ir kemânkeş [u] kemândârân pehlivânânlar dahi gelüp hidmet ederler.

Andan ertesi gün yine cümle asker ve kapudan paşanın on iki bin pâyzenleri ve bostâncıları ve yeniçeriler cümle mîrî kazma ve çapa ve kürekler ile deryâ-misâl cemapur askeri cümle Eyyûb Sultân’a gidüp İdrîs Köşkü sahrâlarında olan karları (–) karlığına leb-ber-leb ederler. Yedi yerde dahi üstü küşâde hafr karlıklar vardır. Evvelâ Sultân karlığı ve Ebü‘l-feth karlığı ve İdrîs Şeyh karlığı ve Korucu karlığı nâm karlıkları doldururlar. Andan gayrı korudanı Vardamınc deresin ve Boz Vasıl deresin ve Südcü deresin ve Nasıfpaşa deresin bu cümle dereleri dahi leb-ber-leb doldurup bu günde niçe yüz kazgan ta‘âm pişüp askere ve sadrıa‘zam’a nefîs ta‘âmlar ile yeniçeri ağası ziyâfet edüp yine karcıbaşı dâmen der-miyân hidmet eder. Eyyûb yoğur[d]cubaşısı ve Eyyûb subaşısı ve çobanlar kethudâsı dahi hidmet ederler. Ba‘dehu vakt-i Temmûz’da bu karistânı karcıbaşı korudup pâdişâha ve vâlide sultâna ve sadrıa‘zama, ta‘yîn olunan yerlere bezl eder.

Ammâ bu ordu alayında karcıbaşı cümle tevâbi‘iyle pür-silâh olup kimi uryânen başında kardan monlâ sarıkları ve mücevvezeler ve buzdan harbeler ve niçe bin kardan topları birbirlerine ururken tarafeynde duran temâşâcılara dahi kar topları urarak şakalar ederler.

Ve niçe yüz kızaklar ve arabalar üzre hammâm kubbesi kadar karları keşâ-keş ederler. Ve yetmiş seksen katâr katırları gûnâ-gûn bayraklar ile tezyîn edüp her birinde birer yük billûr gibi Keşîş dağı buzların keçe çullara koyup katâr katâr ubûr ederler.

Ba‘zı uryân karcıların ellerinde kar buz küsküleri ve külünkleri ve kulaklarının yanların delüp turna telleri ile geçerler. Ba‘zıları böğürlerin delüp kalın çapa sırıkların sokup bu tertîb üzre karcıbaşı ubûr eder. Cümle hoşâbcı ve şerbetciler karsız olmamak ile karcıbaşı dahi bu remmâ içre alay-ı azîm göstermek fermân-ı Gâzî Murâd Hân oldu. Küşâde ve mestûr karlık cümle yetmiş adeddir *ve’s-selâm.*

Bu bâlâdâ tahrîr olunan cümle âşcıbaşı yamağı olup gürûh gürûh herkes remmâsıyla kâlâ-yı metâ‘ın arz ederek ubûr edüp ba‘dehu ser-çeşme-i tabbâhân âşcıbaşı ve terekecibaşı ve karcıbaşı, üçü atbaşı berâber rikâb rikâbe iç ağalarıyla pür-silâh müzeyyen ü müllebbes ubûr edüp ardları sıra sekizer kat mehterhâne ile ubûr etdiler.

Andan {Bu âşcıbaşıya yamak olan cümle yigirmi yedi aded esnâfdır ve cümle neferât (–) asker olur} helvâcıbaşı ile helvâcıyân ve balık emîniyle balık pişiriciyân (…).

Der-beyân-ı mübâhese-i âşbâzân-ı mâhî ve ilzâm-ı helvâcıyân-ı şâhî

Helvâcıbaşı ile cümle helvâcıyân ve balık emîniyle balık pişiriciler cümle bir yere cem‘ olup, “Siz mukaddem gidersiz, biz mukaddem gideriz” deyü azîm {fetret} olup fermân-ı pâdişâhîyle,

“Benim helvâcılarım mukaddem gitsinler ve azîm şâdumânlar etsinler” deyü fermân olundukda helvâcı ve balıkcılar mâbeyninde niçe gûne güft [u] gû oldu. Balıkcılar eydir:

“Biz dahi âşcılarız kim mâ’ide-i rahmet pişiririz. Bizim kârımız fukarâ lokmasıdır. Balık tenâvül eden gıll [u] gışden berî olur. Ve pîrimiz Hazret-i Yûnus’dur. Biz mukaddem gideriz. Sizin tatlı helvânızı çok yiyen helvâ delisi olup sevdâ-zede olur ve salyarı dâ’imâ ağzından akup çok yiyenin evlâdları peltek ve pepeği olur” dediklerinde hemân helvâcıyân, tatlı ve ballı ve şeker güftâr ile eydirler:

“Bak-a ey bî-akl ve bî-idrâk, kifâflarından gayrı cân ürküdücü sayyâd-ı mâhî alan âhı onmadık gümrâhı tâ’ifeleri nice diyebilirsiz kim balık tenâvül edenler zekî tab‘ olup gıll [u] gışden berî olur dersiniz.”

{**Hikâ[ye-i] helvâcıyân be-vech-i ilzâm-ı balıkcıyân**}

Kaçan kim {Ebü‘l-feth’dedir} sene 847 târîhinde *Muhammediyye* kitâbı mü’ellifi Yazıcızâde Mehemmed Efendi kitâbın itmâm edüp nüshasın Belh [u] Buhârâ erenlerine gönderüp tilâvet etdiklerinde pesend edüp eydirler:

“Bu kitâbın mü’ellifi deryâ kenârında olmamak var, zîrâ leb-i deryâ hevâ [vü] heves yeridir. Böyle te’lîf müşküldür” dediklerinde ***[173b]*** Yazıcızâde mürîdleri eydir:

“Sultânım, leb-i deryâda bir mağârada kapanup bu kitâbı te’lîf edüp dâ’imâ âb-ı rahmet olan deryâdan tecdîd-i vuzû’ ederlerdi ve deryâ temevvüc etdikce anlar dahi deryâ gibi cûş [u] hurûşa gelüp kitâbında niçe bin tahrîrâtlar ederdi” dediklerinde Horasân erenleri eyitdi:

“Ey imdi leb-i deryâda olursa ömrü içinde balık yememişdir kim böyle kitâb te’lîf etmişdir, zîrâ çok balık yiyen âdemin aklı hafîf olur ve kırk gün bir âdem balık beynisi tenâvül etse elbette bî-akl olur, zîrâ balıkda idrâk-i akl halk olunmayup aklı gözündedir ve dâ’imâ yılan gibi gözü açıkdır, kirpiği ve gözlerinin kapağı yokdur” deyince Buhârâ erenlerinden bu balık evsâfların Yazıcızâde halîfeleri istimâ‘ etdükde:

“Belî sultânım, hakkâ kim bizim Yazıcıoğlu efendimiz sâhil-i bahrde olur ammâ pederi ve kendisi ve ecdâdları ömr-i azîzleri içre ol azîz balık yemeyüp bu *Kitâb-ı Muhammediyye*‘yi te’lîf etmişdir” dediler.

“Ey imdi eyle olunca sizin kârınız olan balık bî-akl olunca siz dahi tenâvül etmeğile hayvân-misâl bir heyûlâsız. Ve sayd etdiğiniz mâhîler ekseriyyâ Bekrî cânlara ta‘âmdır. Kâr [u] kesbleriniz dâ’imâ fâsıklar ve kefereler iledir. Bizim helvâmız dersen tatlu ballu şekerlerden ve Cenâb-ı

Bârî‘nin *“Ene hâliku’l-ineb”* buyurduğu üzümden ve [149] deyü medh etdüği asel-i hâlisden hâsıl edüp mü’min ü muvahhidler ni‘meti olur. Ve bizim helvâmız hakkında ol efsah-ı büleğâ ve ol Muhammedü‘l-Mustafâ buyururlar kim [150] ve bir dahi [151] demişlerdir. Eyle olsa pâdişâhım kankımızın alayı mukaddem gitmek ma‘kûldür” deyince cümle huzzâr-ı meclisin meşveretiyle helvâcıbaşıya hatt-ı yarlığ-ı belîğ verildi.

el-Faslu’s-sâlis aşer
Esnâf-ı kâr-ı şîrîn helvâcıyân-ı şîrîn-zebân

Kârhâne-i hâs, pâdişâh sarâyındadır. Helvâcıbaşı-yı enderûn, nefer bir, neferât-ı helvâcıyân-ı hâssa-i enderûn cümle iki, bunlar cümle pâdişâha hidmet eder beyâz külâhlı mutarraş iç oğlanları gibidir.

Helvâ yemede pîrleri Hazret-i Resûl-i Ekrem’dir kim dâ’imâ hâtır-ı şerîfi helvâya mâ’il ve tab‘-ı latîfi hemîşe tatluya râğıb u nâ’il idi. Anıniçün bu hadîs anların kelâm-ı dürer-bârlarıdır kim [152] demişlerdir. Beyt:

Sükker nedir kim anın sözüne diyem benzer

Ki sükkeri sözünün lütfu bir nefesde ezer.

Böyle hulvü‘l-kelâm Resûl-i Kibriyâ helvâ yemede pîr olmuşdur. Ammâ helvâ pişirmede pîr [ü] pîşvâ[mız] Helvâî Ömer’dir. (–) belin bağladı. Kabri (–) medfûndur. Garâibe ve gûnâ-gûn ihtirâ‘ helvâlar te’lîf etmede pîr-i pîş-kadem Hüseyin bin Nusayr’dır kim Selmân-ı Pâris belin bağladı. Kabri (–).

Esnâf-ı helvâcıyân-ı bîrûn: Dükkân 170 ve neferât 400, bunlar dükkânların tahtırevânlar üzre akmişe-i fâhireler ile zeyn edüp ve gûnâ-gûn helvâ-yı pişmâniyeler ve sâbûnî ve tahîne ve helvâ-yı ebyaz ve mâhîce ve kırma bâdem ve samsa ve helvâ-yı kettân ve helvâ-yı gâzîler ve arşın helvâsın şehir oğlancıkları gördükde akılları gidüp ağızlarından salyarları akar ve ter ü tâze beyâz halkaçini mahbûb dostlar görünce bir gayrı vâkı‘a görürler. Hâsıl-ı kelâm dükkânların zülbiyyât ve katr-ı nebât-ı hamavîler ve yetmiş elvân helvâlar ile dükkânların zeyn edüp seyrâncılar üzre helvâ nisâr edüp şakalar ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı helvâcıyân-ı tablakârân: Bunların dükkânları yokdur, neferât 500, bunlar gûnâ-gûn tahîneleri ve reşîdiyye cân gülü ve âsıdiyye ve sûsâmiyye ve cevziyye ve fısdıkıyye helvâların başları üzre tablalarda zeyn edüp “Tatlı ye tatlı söyle, cânım helvâ nefâyis” deyü feryâd ederek ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı akîdeciyân: Kârhâne 70, neferât 200, bunların pîri (–), Hazret-i Enes kemer-bestesidir. Kabri Basra cebbânesindedir. Bunların memdûhu Ayasofya çârsûsunda Akîdeci Fenâyî ve Unkapanı‘nda

Mevlevî Ahmed Çelebi ve Kâsımpaşa'da Dede Beğ ve Üsküdar'da Safî Çelebi, bunların akîdeleri beş sene dursa şekerlenüp fenâ bulmaz, gûyâ akîk-i Yemenî gibi ter ü tâze durur. Bunlar tahtırevânlar üzre dükkânların zer [ü] zîver ile müzeyyen edüp badyalar içre halka akîde bezl ederken müşk-i amber-i hâm râyihasından temâşâcıların demâğı mu'attar olur.

Esnâf-ı şekerciyân-ı Galata: Bunlar dahi tahtırevânlar üzre dükkânlar niçe bin gûne bâdem şeker ve fısdık şeker ve zencebîl şeker ve fındık ve leblebi ve râzyâne ve kişmikiş ve nârenc kabuğu ***[174a]*** ve ûd-ı mülebbes ve kahve dâne mülebbesi ve bâdem mülebbesi ve Şâm fısdığı mülebbesi ve sanavber fısdığı mülebbesi, bunun emsâli niçe bin elvân mülebbes sükker ni'metlerin hâs u beyâz ve billûr ve necef [ve] moran câm katremîz şîşeler içre koyup dükkânlarında raflar üzre zeyn edüp ve niçe elvân atlas ve kemhâ ve hârâ ve dârâyîler ile dükkânların zeyn edüp âdâb üzre ubûr ederler.

Bunlara tâ'ife-i ispeçerân derler, Sakız Urumu ve Freng kefereleridir. Ammâ gâyet üstâdlardır. Ve ilm-i tıbda dahi mahâretleri vardır. Cümle neferâtları beş yüzdür ve kârhâneleri altmışa yetmişdir, zîrâ Kâsımpaşa'da ve Eyyûb'da ve İslâmbol'da ve Hocapaşa semtinde, Yahûdî mahallesinde çok dükkânları vardır, a'lâ kâr ederler.

Bunların alayında şekerden selviler ve şekerden elma ve emrûd ve zerdâlû ve kiraz ve şeftâlû ağaçlarında yine meyveleri dahi cümle sükkerdendir. Görenler anı kudret meyvesi dırahtı sanır ibret-nümâ temâşâgâhdır.

Bunlardan sonra Hünkâr helvâcıbaşısı ve şehir şekercibaşısı askeri beyâz sivri külâhlar ile pür-silâh mü'eddebâne alay-ı azîm ile sekiz kat mehterhâne çalarak kerr ü fer, dârât [u] azametle muhteşemâne tevâbi' [u] levâhıklarıyla ubûr ederler.

{Bu esnâf-ı helvâcıyân (–) beş aded ehl-i hırefin dükkânları cümle (–) ve neferâtları cümle (–)}.

el-Faslu'r-râbi' aşer
Esnâf-ı balık emîni

Kârhâne bir, neferât 300. Bu pâdişâhın balık emînidir kim senevî yetmiş yük akçe iltizâmdır. Kârhânesi Unkapanı'nın taşrasında Eski Balıkbâzârı'nda sâhil-i bahrde bir kârhâne-i azîmdir. Cümle balık emînleri anda olurlar, kat-ender-kat mesîregâh hücrelerdir. Başka kethudâsı ve ru'ûs-ı hümâyûn ile kâtibi ve çavuşları ve yetmiş aded kolcuları var kim, kimisi balıkcılara, kimi istir[id]yecilere ve karityacılara ve ığrıbcılara ve niçe gûne sayyâdlara me'mûrlardır.

Pîrleri, Hazret-i Yûnus aleyhis's-selâmdır. Ammâ Hazret zamânında sayyâd-ı mâhî Nasrullâh-ı Semmâd'dır, Selmân-ı Pâris belin bağlayup kırkıncı pîrdir. Cümle balıkcıların pîri bu Nasrullâh-ı Semmâd'dır.

Bi-emrillâhi Ta‘âlâ çölde ve çölistânda ve berr ü beyâbânda şebekesin ya‘nî ağın kum üzre atsa gûnâ-gûn mâhîler ile ağı mâl-â-mâl olurdu. Hattâ bu hakîr Şâm-ı Şerîf’den Hacc-ı şerîfe giderken Bi’r-i Zümürrüd nâm mahalle vardığımızda cümle huccâc-ı müslimîn peştemâl peştemâl kum içinden ufacık ve iri balıklar getirüp pişirüp tenâvül etdik. Meğer Hazret-i Risâlet bu mahalle gazâdan gelüp meks eyledikde Nasrullâh-ı Semmâd’a emr edüp kumdan ağ ile balık sayd eder, böyle bir pîrdir ve mu‘cize-i Resûlullâh’dır kim hâlâ ol mahal zâhir ü bâhirdir ve Nasrullâh-ı Semmâd’ın türbe-i şerîfi (–) dir.

Balık emîninin zîr-i himâyesinde olan esnâfların beyân eder

Evvelâ **esnâf-ı dalyancıyân**: Dalyan aded 300, neferât 700, baş dalyan Beğkoz iskelesindedir. Kılıçbalığı avlanır azîm dalyandır kim anda üç yerde kurulur, limanın cânib-i bahrine ağlar gerüp bir âdem üç kat gemi direği üzre bir külbede oturup kılıçbalığı gözedir. Hemân bir balık nümâyân olunca dîdebân herîf direk başından bir taş atup balık [ı]ğrıb havfından dâma düşünce “ala” deyüp hâzır sayyâdlar deryâdan taraf ağları çeküp balık [ı]ğrıb ağlar içre kalup ba‘dehu kayıklarla varup balığı sopa ve toyakalar ile katl edüp İslâmbol’a götürürler.

Dördüncü dalyan, Karataşlar’da kalkan balığı dalyanıdır.

Beşinci, Terkoz’da kürek balığı dalyanıdır.

Mâ‘adâsı İslâmbol Boğazı‘nın iki tarafında dörder servi direkleri üzre dalyanlardır. Bunlar mevsiminde uskumru balığı ve palamide ve alakerde ve fıçıda ve kefal ve paçoz ve yılarya ve ista[v]rid ve istaride ve kolyoz ve atrina ve hapsi ve tekir ve çuçurya ve iskorbid ve gelincik ve kaya ve çiroz ve gümüş ve horosya ve tirkis ve lüfer balıkları gibi niçe yüz bin isiml[er]i ma‘lûmumuz olan balıkları sayd edüp öşrün balık emînine verüp kâr ederler.

Esnâf-ı ığrıbcıyân-ı sayyâdân: Neferât 3000, dükkânları yokdur. Balık mevsiminde ne rûzgâr ile balık çıkarsa ol tarafda ığrıb çekerler, garîb temâşâdır. Bi-emrillâh ığrıba ol kadar balık girir kim leb-ber-leb olup ba‘zı zamân ığrıb ağırlığından der-kenâr olmayup dalgıçlar deryâya dalup bıçaklar ile ığrıbları pâreleyüp hafîf oldukda taşra çıkarırlar. Bir ığrıbın iki kolu vardır, her tarafında yüzer âdem bellerinde sapanlar ile ığrıbları âheste âheste çekerler. Bunlar dahi ığrıbların yerde çekerek alay ile ubûr ederler ammâ ucbe-likâ kavmdir. ***[174b]***

Esnâf-ı karityacıyân: Sarâybu[r]nu’ndan Eyyûb Sultân’a varınca Halîç’in iki tarafında yalı evlerinde manzûrumuz olduğu mahalde yüz elli karitya ağı var idi, tâ Ebü‘l-feth asrında Petrekapusun Sultân Mehemmed’e açan Urumlardan on adedi mu‘âf [u] müsellem olup hânelerinde olan on aded karityacılar balık emînine öşür vermeyüp mu‘âflar idi. Hâlâ yine eyledir, mâ‘adâsı öşür verirler.

Karitya oldur kim bir gemi sereni yalı hânesinden taşra uzayup ucunda çâr-kûşe sırıklarda ağlar gerilüp deryâdan bu fünûn ile balık sayd ederler, hayli ma‘rifetdir.

Ve bu hânelerde olan Urumlar cümle yalılarda olmağile bostâncıbaşı hükmündedir. Deryâya bir kazık kakılsa bostâncıbaşı izni olmayınca kakılmaz ve her kazık başına bostâncıbaşıya bir altun verirler, kânûndur.

Ve bu müsellemler pâdişâha ayı balığı mu‘âlece içün sayd etmeğe me’mûrlardır kim Kızıl Adalar’da yatağın bilirler. Gayrı âdem dutsa hakkından gelirler.

Esnâf-ı ağcıyân: Neferât 1000, kayıklarıyla deryâya ağ döküp gûnâ-gûn balık dutarlar.

Esnâf-ı saçmacıyân: Neferât 300, şeb [u] rûz sâhil-i bahrde gezüp kenâra karîb bir remmâ mâhîler görse elindeki saçma ağları serpüp bir hırmen kadar yerde olan balıkları cümle giriftâr eder, aceb ma‘rifetdir.

Esnâf-ı düzenciyân: Çırnık 600, neferât 1000, bunlar yek-pâre ağaç çırnıklar ile liman liman olta sicimlerden deryâya bırağup şeb [u] rûz kaya balığı ve izmarid ve istavrid balıkları gâyet lezîzdir, anları sayd ederler.

Esnâf-ı sıpkıncıyân: Bunlar dâ’imâ balık geçitlerin bilüp anda kayıklar ile ellerinde harbe ve sıpkınlar ile levrek ve palamid ve alakerde ve fıçıda ve kolyoz nâm iri balıklar ururlar.

Esnâf-ı sayyâd-ı çömlekçi: Bunlar limanlarda ve Kâğızhâne sazlıklarında ipler ile bağlı çömlekler bırağup içine kaya balıkları girüp vatan dutarken dutulup kebâb olur. Bu tâ’ife cümle üç yüz neferdir.

Esnâf-ı sepetciyân-ı sayyâd-ı mahî: Neferât 200, bunlar Boğaz içre kayıklar ile gezüp ne cânibde akındı yok ise ol cânibde sepetlere ekmek döküp cümle balıklar içine girüp taşra çıkamazlar, bir gûne sazdan örülmüş sepetlerdir. Bu sepetler içre deniz mahlûklarından yengeç ve kereviz ve teke ve sülüne ve ıhtapot ve lakoz ve pağurya ve ıstakoz ve teke ve yılan balığı misilli deryâ haşerâtları girir. Ammâ ıstakoz cümlesinden mukavvî fâsık ta‘âmıdır.

Bunlar dahi sepetleriyle sayd etdikleri mehîb ıstakozları ve gayrı mahlûklar ile vâveylâ ve feza‘ [u] çeza‘ ederek cümle ubûr ederler. Andan,

Esnâf-ı balıkcıyân-ı satıcıyân: Dükkân cümle 2000, neferât 3000, bunlar balık avlayıcı değillerdir, satıcı kavvâflardır. Dükkânları Balat’ta ve Fenerkapusu’nda ve Ayakapusu’nda ve Cübbe Alî‘de ve Unkapanı‘nda ve Yenikapu balık bâzârında ve Kumkapu’da ve Samadya’da ve Nârlıkapu’da ve Pîripaşa’da ve Hâsköy’de ve

Kâsımpaşa’da ve niçe yüzü Galata’da ve Tophâne’de ve Beşiktaş‘da ve tâ Boğaz’a varınca deryânın iki tarafında ve Üsküdar’da ve’l-hâsıl meyhâne olan yerlerde elbette balık bâzârları mukarrerdir, zîrâ ta‘âm-ı tarabdır. Bir Bekrî bürâder, bir balık başıyla bir gün meze ve nukl eder.

Ammâ bu balık satıcılar dükkânların tahtırevânlar üzre bâlâda tahrîr olunan mâhîlerin envâ‘ından niçe bin mâ’ideleri tablalar ile zeyn edüp ve arslan-misâl eyi balıkları boğazından zencîrler ile bağlı bağırup çağırup feryâd eder. Ve deniz atları ve porsuklar ve kunduzlar ve yûnus balıkları sayd ederler kim her biri pereme kadar. Ve bir iki gün mukaddem Üsküdar kayığı kadar balıkları yatağın bilüp Adalar arasında dutup arabalar üzre tahmîl edüp yetmiş seksener çift câmûslar arabaları çekerek ubûr edüp bu tâ’ifenin çoğu Kayseriyye ve Niğde ve Manya Urumları‘dır, bir hây-hûyla ubûr ederler kim âdem hayrân kalır. Ve müslim karityacılar dahi deryâ mahlûklarından acîbe vü garîbe haşerâtlar ile ubûr ederler. Ve niçe bini ellerinde harba ve sıpkınlar ve musanna‘ ağlar ve serpmeler ile ubûr ederler.

Esnâf-ı istiridyeciyân: Dükkân 300, neferât 800, bunlar kayıklar ile deryâya demir taraklar bırağup istiridye ve midye ve deniz kestânesi ve sülüne ve tarak ve buncu (–) (–) (–) (–) şekilli nukl-ı tarab nefâyisleri meyhor bürâderler içün çıkarup fürûht ederler.

Ammâ lakoz istiridye gâyet mukavvîdir. ***[175a]*** Ba‘zılar âteşde demir ıskara üzre pişirüp yerler. Ammâ çiğ yenirse gûyâ bir lakoz sarı balgam yutmuş gibi olur. Ammâ gâyet mukavvîdir, küçük çük bürâdere hayli kuvvet verüp ehliyle güleş etmeğe kişiye kuvvet verir. Hâsıl-ı kelâm fâsık cânlara mezedir.

Ve hâlis su zeytûn yağıyla midye pilâvı dahi lezîz ta‘âmdır. Ammâ mâhîlerde uskumru ve pisi ve nîlûfer ve tekir [ve] kızıl kalkan balığına aşk olsun kim anı tamâm yiyen âdemden âdem çıkar eski balıkdır. Ammâ kalaklı ve kulaklı kalkan ve kefal balığına dahi aşk olsun kim anın hakkında *“Ekeltü‘s-semekete hattâ re’sihâ”* [153] derler. Hakîkat cümle mâhîlerin başları ve âdem balığının kertiği başı lezîzdir.

Ezîn-cânib niçe yüz sayyâd-ı mâhîler vardır, ammâ bu kadar Murâd Hân’a arz-ı kâlâ edüp balık emîni re’yiyle cümle balık âşcıları dahi kendülere yamak oldular.

Esnâf-ı âşcıyân-ı balıkbâzârı: Dükkân 500, neferât 900, cümle Rûm kefereleridir. Gûnâ-gûn balıkları pâk kalaylı tavalar içre balıkların tabî‘atına göre kimisin tereyağıyla, kimisin say yağıyla kimin şîr-i revgan yağıyla ve kimin Mısır ve Tekirdağı beziryağıyla pâk pişirüp dükkânlarında pâk peşkinlerinde leğenleri ve pâk ibrîkler ve pâk makremeler ile mâhpâre ve mâh-cebîn(?) gulâmlar hidmet eder. Nâzük kefal balığı çorbası ve midye pilâvı ve istiridye ve taraklar pişirüp kâr ederler.

Ve Rûm kefereleri ekseriyyâ İsvet Nikola ve Sarı Saltık ve Meryem Ana ve Kâsım ve Ayanta ve Hızır-İlyâs ve Şem‘ûn ve Bucuk ve Karakoncoloz nâm bed-nâmların günlerinde perhîz oldukları zamân bu balıkbâzârı âşbâzları yağsız ta‘âmlardan bakla ve nohudap ve mercimek ve hilete ve opsimata ve ipsomisko ya‘nî ekmek tirîdi, ankuryasa ya‘nî hıyâr bûrânîsi(?) ve kormidya ya‘nî soğan dolması bu gûne yağsız Urum ta‘âmları pişirüp fürûht edüp kâr ederek tahtırevânlar üzre dükkânlarında Urumca anhalik(?) murabba‘lar ile ubûr ederler garâyib mashara kavmdirler.

Murâd Hân bu esnâfların hey’etlerinden ve evzâ‘ [u] etvârlarından haz edüp kahkahâ ile gülmüşdür. Zîrâ bir âlüfte vü âşüfte pâdişâh-ı azîmü’ş-şân idi. Bunlardan sonra balık emînine mensûb,

Esnâf-ı ağcıyân: Dükkân 70, neferât 300, bunların pîri Hazret-i (–). Kabri (–) medfûndur. Bunlar gûnâ-gûn torlar urup tahtırevânlar üzre dükkânlarına gerüp çengâl ve volta ve düzen ipleriyle kendülere düzen ederek “Avlayalım, avladalım” diyerek ubûr ederler. Ammâ bunların hakkında elsine-i nâsda “Ağ yapan onmasın, avlayan bitmesin, balık yiyen doymasın” demişler. Hakkâ yiyen doymasın kelâmı mü’essir olmuş, zîrâ bir adem ne kadar kızıl kalkan balığı yese doymaz. Zîrâ bir rûh-ı mücessemdir.

Bunlardan sonra balık emîni cümle askeriyle pür-silâh olup iç gulâmları ardı sıra sekizer kat mehterhâne ile güzer ederler. Çünkim bu balık emîni böyle kerr ü ferr [ü] dârât ile ve şem‘ahâne emîni dahi mukaddemâ alay-ı azîmiyle ve salhâne emîni kassâblarıyla ve sebzehâne emîni ve koyun emîni kassâbları ile her biri birer takrîb ile ubûr etdiklerin sâ’ir ümenâlar istimâ‘ edüp Musâhib Silihdâr Mustafâ Paşa eliyle sa‘âdetlü pâdişâha ruk‘a verüp,

“Pâdişâhım bizim cürmümüz nedir kim senin zamân-ı sa‘âdetinde böyle şe‘âyir-i İslâm alay-ı Muhammedî‘den kalavuz. Fermân-ı şehriyârî olursa biz dahi huzûr-ı izzetinden alâ kadri’t-tâka alay ile ubûr edelim” deyü ricâ etdiklerinde ricâları hayyiz-i kabûlde vâkı‘ olup hatt-ı şerîf tertîbnâme verilüp ol minvâl üzre alay ümenâları beyân eder.

{Bu balık emînine mensûb (–) 14 aded esnâfdır. Cümle (–) dükkândır (–) ve cümle (–) neferâtdır}.

el-Faslu’l-hâmis aşer
Esnâf-ı ümenâ-yı Sultânî

Evvelâ Unkapanı emîni: Bâlâda habbâzân alayında tahrîr olunmuşdur, büyük emânetdir. Ru’ûs-ı hümâyûn ile hâkimdir ve kâtibi ve kantârcısı ve du‘âcısı ve kethudâ ve çavuşları ve zelehor hammâlbaşıları ve yedi bölükbaşıları cümle rû’us-ı hümâyûn ile hidmetkârlardı.

Ammâ zelehor hammâlları gedikdir ve gâyet zeber-dest tüvânâ âdemlerdir, biri fevt olsa taşra Cânbezdi nâm hammâllardan bir tüvânâsın bu merhûm zelehor gediğine korlar. Bu tâ'ife birer toklu veyâhûd birer kuzucuk ve kırkar badya boza içüp bin okka kâmil yüke girir. Zîrâ Eydincik ve Bandırma ***[175b]*** ve Erdek ve Mihalıç nâm şehir iskelelerinden seklem ta'bîr etdikleri yedişer sekizer kantâr-ı Osmânî gelir çuvalları onar âdem kaldırup bir âdemin arkasına koyup ol dahi kantâra koduğu zamân kantârın mîlleri vızır vızır öter ve yine kantârdan arkasına koyup murâd edindikleri yere götürürler ammâ iki tarafından birer zelehor hammâlları dahi ellerine yapışup imdâd ederler. Makdûr-ı beşer değil, akıl ihâta etmez kâr-ı mühlikdir. {Arkalarında çuvallar ile cümle ubûr ederler, aceb dîv kavmdir.}

İkinci, **emîn-i tahmîs**: İkidir, biri tahmîs-i kadîm Tahta'l-kal'a içindedir. Neferât 300, İslâmbol içre cümle kahve bunda döğülüp öşrü alınur mîrîdir ve Yeniçeri ocağı'ndan bir âşcı dâ'imâ bekler kim gavgâ olmaya, gedikdir.

Ve bu kârhânede yüz yerde gedikli dibekler vardır, bunlarda kahve döğülürken havân gürüldüsünden gûyâ ra'd gürler âdeme dehşet gelir. Bir vukıyye kahve üç akçeye ve iki akçe emîne verilir *ve's-selâm.*

Ve bu tahmîsde furun üçdür, kahve kavurulan dibeklerin ve furunların başka sâhibleri vardır. Bunlar dükkânlarında kahve döğerek ubûr ederler.

Ve bir tahmîs dahi Sultân {Mehemmed} Hân-ı Râbi''in vâlidesi câmi'i kurbünde yapılup mahsûlâtı câmi' mürtezikalarına â'ide olmuşdur. Elli dibek ve bir furundur, mütevellî tarafından zabt olunur. Bunlar dahi hemçünân ubûr ederler.

Üçüncü, **evsâf-ı emîn-i mîzân-ı harîr**: Ağa bir, neferât yetmiş, kârhânesi Mahmûdpaşa kurbünde Hoca hânı nâm hânda sâkin olur. Emîni ve kâtibi ve kethudâları ve çavuşları cümle emr-i pâdişâhîyle hükûmet edüp senevî (–) kîse mâl-ı pâdişâhî verir emîn-i sâlimdir. Arab u Acem [ve] Bursa'dan harîr cümle bu emîne gelüp kantâra urup öşrün alup bunun taht-ı hükûmetinde olan cümle,

Esnâf-ı ipekciyân: Dükkân 600, neferât 2000, gerçi harîr harâmdır ammâ pîrleri ibtidâ Hazret-i Eyyûb'dur kim etin yiyen kurdcuğazlar ipek yaparlardı. Ba'dehu Hazret asrında pîrleri Safvân-ı Yemenî'dir, Enes ibn Mâlik belin bağladı. Kabri yine Yemen'de (–) dedir. Bu cümle ipekciler tahtırevânlar üzre dükkânların gûnâ-gûn ipek ve ibrîşimler ile zeyn edüp ibrîşim satarak ubûr ederler.

Dördüncü, **evsâf-ı emîn-i şem'ahâne**: Odunkapusu'nun iç yüzünde olup mûmcular zümresi evsâfında tahrîr olundu.

Beşinci, **evsâf-ı emîn-i sırmakeşhâne**: Ağa bir, kethudâ ve

kâtib ve çavuşları cümle ru’ûs-ı hümâyûn ile hidmet ederler. Kârhâneleri Parmakkapu kurbünde Tevekkül çeşmesi dibinde azîm âsitânedir.

Esnâf-ı sırmakeşân: Kârhâne yüz(?), neferât 400, kimi kalcı ve kimi çekiçci ve kimi çekici ve kimi haddeci ve kimi makkâbcı ve kimi dollâbcı ve kimi furuncu ve kimi tavlayıcı ve yüz aded üstâd-ı çarhcı ve kimi sîmci, bir alay cem‘iyyet-i kübrâ kavmdir.

{Pîrleri Hâlid bin Nasr bin Abdullâh’dır kim babası Nasr mûmcuların pîridir. Sırmakeşânlığı Hâlid peydâ edüp Selmân belin bağladı. Mekke’de medfûndur}.

Bu tâ’ife tahtırevânlar üzre dükkânların külçe külçe sırmaları ve kılabdanları dükkânlarının yüzüne sırmadan balık ağları gibi urup ve kılabdanları deste deste âvîzeler edüp gûyâ her bir dükkân nigârhâne-i Çîn gibi müzeyyen ubûr ederler. Bu esnâf sırmakeşândır ammâ,

Esnâf-ı sırma ve kılabdan satıcı: Dükkân 80, neferât yüz elli, bunların pîri (–)dir. Enes ibn Mâlik belin bağladı. Kabri Rey’dedir. Bunlar dahi dükkânların sırmakeşânlar gibi zeyn edüp ubûr eder.

Altıncı, **evsâf-ı emânet-i yağkapanı**: Ağa bir, neferât üç yüz, kârhâneleri birdir. Galata’da yağkapanı anın mekânıdır, kendisi ve kâtibi ve kethudâsı ve çavuşları cümle ru’ûs-ı hümâyûn ile zabt ederler. Cemî‘i diyârdan say yağı ve zeytûn yağı ve’l-hâsıl cümle dühniyyâtdan öşr alup senevî yetmiş yük akçe iltizâm bir azîm emânetdir. Dîdebânları ve simsârları ve kolcuları ve reftcileri cümle Amr-ı Ayyâr’dır.

Taht-ı hükûmetinde olan esnâfları beyân eder

Esnâf-ı tüccârân-ı yağcıyân: Neferât 1000, bunlar ankâ bâzergânlardır. Pîrleri (–) (–) (–) (–). Bunlar arabalar üzre dükkânların taştlar içre tereyağı ve sarı [say] yağı ile zeyn edüp pür-silâh ubûr ederken ba‘zı seyrâncı dilberânların gördükde “Çelebi seni yağlarım gerice dur, üstüne yağım bulaşmasın” deyü ubûr ederler. Bunlardan sonra,

Esnâf-ı yağcıyân-ı zeyt: Dükkân 600, neferât 1285, pîrleri (–) (–) (–) (–). Bunlar dahi pür-silâh olup dükkânların tahtırevânlar üzre katremîz şîşeler içre zeyt yağların pür edüp ubûr ederler. ***[176a]*** Ardları sıra yağ emîni pençe-i âfitâb gulâmlarıyla küheylân atlar üzre ubûr ederler.

Yedinci, **esnâf-ı balık emîni**: tahrîr olundu. Bunlar dahi garîb ü acîb turfe asker idi.

Sekizinci, **esnâf-ı emânet-i esîrhâne**: Ağaları bir, neferâtları 400, ağası ve kethudâsı ve şeyhi ve çavuşları ve esîr dellâlları cümle ru’ûs-ı hümâyûn ile zabt ederler. Senevî yüz kîse iltizâmdır. Esîrhâneleri Tavukbâzârı‘nda kal‘a-misâl üç yüz hücreli tahtânî ve fevkânî odalar ve

bir hân-ı azîmdir. Demir kilidli kapusu dibinde emîn sâkin olup bey‘ [ü] şirâ olan gulâm [u] cevârîlerden öşr alır.

Esîrcilerin ibtidâ pîri Benî İsrâ’îl’den Ham Nisim nâm bir bâzergân idi kim Hazret-i Yûsuf’u kuyudan kova ile çıkardı kim âye[t]: [154] âyeti delîl-i kat‘îdir. Andan Mısır’a götürüp Azîz-i Mısır’a satdı. İbtidâ esîr satmak Ham Nisim Yahûdî‘den kaldı.

Ba‘dehu Hazret asrında hicretin sene (–) târîhinde Bedr-i Huneyn Ramazân-ı şerîfde feth olup re’îs-i müşrikîn olan Ebû Cehil-i la‘în yetmiş nefer fâcirînler ile katl olunup emvâl [ü] evlâdları nehb [ü] gâret olunup iyâl [ü] evlâdları cümle esîr olup Sahâbe-i kirâmdan Bedîl bin Vertâ esîr satdı. Bir rivâyetde Hazret-i Resûl’ün ammisi Abbâs (–) gazâsında esîr düşdükde Bedîl bin Vertâ ammi Abbâs’ı satup kendi mâlıyla kendüyi satın alup îmânile müşerref oldu, derler. Hâlâ esîrcilerin silsilesi Bedîl bin Vertâ‘ya çıkar. Mücâhidün fî-sebîlillâh olmağile Hazret-i Hamza kemerine şed bağlayup yine Hazret-i Hamza ile Uhud gazâsında şehîd olup Hamza şehîdliğinde medfûndur.

Esnâf-ı bâzergân-ı esîrciyân: Cümle neferât 2000, dükkânları esîrhâne hücreleridir. Bu tâ’ife Gürcistân ve Mikrilistân ve Dâdyân ve Abazistân ve Çerkezistân [ve] Kırım’dan gazâ mâlıyla gelmiş ve ganîmet olmuş üsârâları cümle gılmân u cevârîleri zeyn edüp piyâdece sürü sürü el ele verüp gûnâ-gûn pençe-i âfitâb mahbûb u mahbûbeleri alay alay alayköşkü dibinden ubûr etdirirken ol gün sa‘âdetlü pâdişâh yüz aded pençe-i âfitâb Gürcî ve Abaza ve Çerkez gulâmların sarây-ı hâssa alup çerâğ efrûhte edüp sâhiblerine belağan mâ-belağ ihsânlar etdi.

Bunlardan sonra esîrhâne emîni dahi önüne niçe yüz muğ-pîçe pençe-i âfitâbe kızları zer ü zîvere müstağrak edüp herbiri birer libâs-ı fâhireler ile ubûr etdirdi. Anlardan sonra niçe bin pâk ü pâkîze süğlün gözlü ve münevver yüzlü mahbûb-ı devrân esîr gulâmları şâtırlar yerine önüne alup saf saf ubûr edüp ardı sıra kendünün hâs iç gulâmları bu emînin ardı önü oğlanlar ile çatılup ubûr ederler. Andan,

Tokuzuncu, **evsâf-ı tuz emîni**: Ekmekciyân takrîbiyle tahrîr olundu. Azîm makbûl askerdir. {Emîninin kârhânesi Zindânkapusu’yla Balıkbâzârıkapusu’nun arasında Çiniciler başında evc-i semâya ser-çekmiş çâr-kûşe bir kulle-i azîmdir, emîn anda sâkindir. Nâ’ibleri ve kethudâları fermânıyla hâkimlerdir}.

Onuncu, **evsâf-ı peksumât emîni**: Dahi cümle esnâfıyla ekmekcibaşı neferâtıyla alayında tahrîr olundu, makbûl emânetdir. Seferlerde bundan azîz emânet yokdur. Bir dahi nüzül emîni makbûldür. Ve,

On birinci, **esnâf-ı hamr emîni**: Aşağıda tahrîr olunur. Zîrâ hamr

menhî, cünüb cünûdu aşağıda terkîm olunur kim mezmûm, medhûr u makdûh kavmdir. Ve,

On ikinci, **evsâf-ı emîn-i bârûdhâne-i siyâh**: Kârhâneleri İslâmbol'da beş yerdedir.

Evvelâ biri Unkapanı'nda Tüfenghâne'de on havândır.

İkinci Atmeydânı'nda yeniçerilere mahsûs bârûdhânedir.

Üçüncüsü Ayasofya'da cebehâne içinde cebecilere mahsûsdur.

Dördüncüsü Ma'cûncu çârsûsu kurbünde bârûd emîni kârhânesidir kim otuz havândır, çarhlar ile atlar döndürür, azîm kârhânedir.

Beşinci Kâğıdhâne'dedir kim kurşum örtülü binâ-yı azîm, vâcibü's-seyr bir kârhâne-i ibret-nümâdır. İslâmbol mesîregâhları evsâfında tahrîr olunmuşdur.

Ve bu beş kârhânede hâsıl olan bârûd-ı siyâhlardan mâ'adâ Tophâne'de ve Selânik ve Belgrad ve Mısır'da hâsıl olan bârûd-ı siyâhlar, Mısır'dan hazîne olup Der-i devlete geldikde Silivrikapusu'ndan Yenikapu'ya varınca kal'a dîvârında ne kadar üstü örtülü çâr-kûşe kubbe-i azîmler var ise anlara der-mahzen edüp leb-ber-leb niçe kerre yüz bin şedde bârûd-ı siyâhlar ile memlûdur. Her birinde beşer onar müstahfızân-ı cebeciyân vardır. Ne kâdirler kim ol mahalle karîb bir kimesne duhân içe. Zîrâ ol tarafların şâhrâhları bile cümle bârûd döğülmüşdür. Kaçan Selânik ve Mısır'dan bârûdları der-mahzen etdiklerinden sonra tarîk-ı âm üzre niçe bin at yükü ve arabalar ile deryâ kenârından kum getirüp yola dökerler. Tâ bu mertebe ihtirâz ederler. Zîrâ Mustafâ Hân cülûsunda bir kulleye ra'd isâbet edüp kullenin der [ü] dîvârların evc-i âsumânâ perrân edüp ba'zı pâreleri dörd sâ'at yerde Çekmecelere düşdü. ***[176b]*** Ve bir vaslası Üsküdar'a düşdüğü müsbetdir kim karîbü'l-ahd vâkı' olmuşdur. Anıniçün âteşden ihtirâz edüp cümle bârûdu bir yere komayup kulle kulle korlar.

Bu bârûdcıyân esnâfları dahi arabalar üzre havânlarda gûnâ-gûn bârûdları döğerek ubûr ederler. Ardları sıra bârûdhâne emîni çorbacılarıyla ve çavuşları ve çarhcılarıyla ve neferâtlarının omuzlarında onar vukıyye havânlar elleriyle saf saf ubûr ederler. Bu esnâflar dahi Âl-i Osmân'da makbûldür.

On üçüncü, **evsâf-ı emîn-i Darbhâne-i Âl-i Osmân**: İslâmbol içre birdir kim Sultân Bâyezîd kurbünde darbhâne-i azîmdir. {Kefere asrında kîmyâ sâhibi bir papasın dârü'l-bevârı idi. Ba'dehu mâl-ı kîmyâ ile bir deyr-i azîm inşâ etdi. Sultân Mehemmed Hân deyri ve hâneyi münhedim edüp darbhâne edüp hâlâ eser-i deyri ma'lûmdur ve hâlâ} cânib-i erba'ası kal'a-misâldir. Emîni ba'zı zamân kubbe-nişîn vezîrler olur. Zîrâ ol mahalde cülûs olup sikke tasîh olduğu mahal

yevmiyye on kantâr gümüş işlenüp ve bir kantâr altun işlenüp memsûk olup altununa şerîfî derler kim hattında,

“Sultânü‘l-berreyn ve Hâkânü‘l-bahreyn es-Sultân ibn ü‘s-sultân es-Sultân Mehemmed Hân ibn İbrâhîm Hân azze nasruhu duribe Kostantıniyye sene 1058” ve çil akçesi sikkesinde,

“Sultân Mehemmed Hân bin İbrâhîm Hân azze nasruhu duribe Kostantıniyye sene 1058” yazar. Cülûs mahalli olmasa emîni küçük defterdârlar olup yevmiyye birer kantâr gümüş ve onar kantâr mankır kesilir.

Bu kârhânede kethudâ ve simsâr ve kâtibler ve sikkezânbaşılar cümle ru’ûs berâtıyla huddâmlardır. Bu kârhâne içre cümle bin nefer âdemdir. Cümleye ser-çeşme nâzırdır, bir nefer âdemdir. Ve ser-çeşme sâhib-i ayârdır, bir nefer âdemdir. Neferât-ı sikkeciyân kefereler 300, ammâ gâyet müstakîmlerdir.

Esnâf-ı kalcıyân: Nefer 100, bunlar cümle Yahûdîlerdir.

Esnâf-ı kehleciyân: Nefer 100, bunlar çekilmiş teli hurda hurda kesdikleriyçün kehleciler derler. Bu esnâfın kimi dolabcı ve kimi telci ve kimi haddeci ve kimi cilâcı ve kimi sayacı ve kimi sikkeci ve kimi sübûkeci ve kimi vezneci ve kimi arayıcı ve kimi yassılayıcı ve kimi sarrâf ve kimi dîdebân ve kimi perdâhtcı ve’l-hâsıl imâm ve mü’ezzinlerine varınca bevvâblarıyla yetmiş esnâf kavmdir. Ammâ birinden bir zelle sâdır olup bir kalb şey etse emîn elinde mutlak hatt-ı şerîfi vardır, ol ân amân vermeyüp ellerin kesüp darbhâne kapusu önüne bırağırlar. Ve sikke urucuları gelişde ve gidişde uryân edüp ararlar. Ve herkese vezzânlar terâzû ile tartup verir ve tartup sayup hisâbile alır. Aceb mazbût kârhâne-i azîmdir.

Bunu görmeyen cihânda bir şey görmemişdir. Zîrâ bu sikkehâne, Âl-i Osmânın âb-ı rûyıdır. Ve devlet-i Âl-i Osmân’da ibtidâ sikke Osmân Beğ nâmına Bursa’da kesildi, sâniyen Bergama’da, sâlisen Kütâhiyye’de ve İzmir ve Ma‘nisa ve Tire ve Amasiyye ve Anid ya‘nî Kastamonu ve Tarabefsûn ve Mar‘aş, ba‘dehu Erzurûm ve Sivas ve Canha ya‘nî Gümüşhâne ve Karaman ve Tokat [ve] Van ve Nahşivân ve Revân ve Şirvân ve Şamâkı ve Gence ve Ardahan ve Âzerbâycân ya‘nî Tebrîz ve Âmid ya‘nî Diyârbekir ve Bağdâd ve Basra ve Lahsa ve Yemen ve Habeş ve Mısır ve Dımışk ya‘nî Şâm ve Haleb ve Tûnus ve Tarabulus ve Mağrib ü Cezâyir’dir.

Anatolu câniblerinde taht olup ve gümüş ma‘âdini olup sikke kesilen şehir benderlerdir kim zikr olundu.

Âl-i Osmân’ın Rûmeli’nde olan darbhâne olan beyân eder

Evvelâ sene (–) târîhinde Orhân Gâzî oğlu Süleymân Paşa, Rûmeli’nde İpsala’yı cum‘a gün feth edüp ibtidâ salâ verildiğiyçün ibtidâ

salâdan galat İpsala derler. Bu mahalde gümüşhâne yokdur. Ammâ ibtidâ bir câ-yı menâs olmağile teberrüken anda Orhân Gâzî nâmına bunda sikke kesilmi[ş]dir, hakîr'e görmek müyesser olmuşdur kim *"Duribe İpsala"* yazar sene (–).

Ba'dehu Süleymâ[n] Paşa Tekirdağı ve İslâmbol'u ve Terkoz'lara varınca şebhûnlar edüp mâl-ı ganâyimler ile muğtenim olup âhir Süleymân Beşe Bolayır nâm mahalde bir kaza doğan salup ardı sıra at sürerken kazâ ve kader tekerlenüp gerdeni münkesir olup merhûm oldukda Bolayır kasabasında câmi'inde (–) ile medfûndur.

İkinci sikke Gelibolu.

Ve üçüncü Edirne'dir kim Gâzî Hudâvendigâr ki Sultân Murâd-ı Evvel'dir, Edirne'yi feth edüp Murâd Hân nâmına sikke kesildi.

Dördüncü sikke Üsküb'dür. {Ve yine dördüncü ve kurbünde gümüşhâne Kıratova'dır hâlis gümüşü olur}.

Beşinci sikke Priştine kurbünde Novaborda'dır, azîm gümüşhânedir. Ve Murâd Hân-ı Evvel bu gazâda Kosova'da leşler içinde Viloş Koblaki nâm bir mel'ûn çıkup elindeki bıçağ ile Murâd Hân'ı şehîd edüp na'şı Bursa'da Eski Kaplıca'da medfûndur.

Altıncı sikke Selânik'dir.

Ve yedinci Selânik kurbünde Sidirkapsi'dir, azîm gümüşhânedir {ve yine} yedinci Bosna'dır.

Sekizinci yine Bosna'da Sirebreniçse'dir.

Tokuzuncu Nova'dır.

Onuncu Elbasan.

On birinci Mizistire'dir. ***[177a]***

On ikinci Sofya.

On üçüncü Vidin.

On dördüncü Belgrad.

On beşinci Budin.

On altıncı Kefe.

Niçe yerlerde dahi darbhâneler vardır ammâ sikkesin görüp ma'lûmumuz olan bu vilâyetlerdir kim cümlesi altmış darbhâne kaldı. Mâ-tekaddem dahi ziyâde idi. Sikke kalp olmasın içün niçe yerde olan darbhâneleri ref' etdiler. Hakîr ekseriyyâ mezkûr vilâyetlerin derâhimlerini görüp ve niçesine teberrüken nâ'il olduk. Ammâ hâlâ zamânımızda İslâmbol darbhânesi'nden hâlis ayâr işler darbhâne yokdur, meğer Bağdâd ola.

Ezîn-cânib bu İslâmbol darbhânesi'nin bâlâda tahrîr olunan esnâfları araba ve tahtırevânlar üzre dükkânların delikli altun ve çil akçe ile zeyn edüp her fırkası birer gûne arz-ı kâlâ ederek sikke urucular akçe keserek alay ile ubûr ederler. Ardları sıra,

Esnâf-ı gümüş arayıcıyân: Ağa bir, neferât üç yüz, bunların kârhânesi darbhâne ve kârhâne-i kuyumcubaşı ve tamgacıbaşı kârhânesidir. Yeniçeri ocağından on aded elleri hezârân deyenekli yoldaşlar ile İslâmbol içre kol dolaşup herkesin kîsesine nazar edüp eğer kalb akçesi var ise,

"Bu kalb akçeyi kimden aldın?" deyü dutup hâkime götürüp haklarından gelirler ve kallâbı bulup iki ellerin kesüp ıslâh-ı âlem içün salb ederler. Bunlar dahi üç yüz nefer ile pâk müsellah olup seyircilerin içlerine girüp;

"Lütf eyle kardaş kesene bakalım" deyü alayköşkü dibinde pâdişâh huzûrunda dahi halkın kîselerine nazar ederek ubûr ederler.

Andan darbhâne emîni ve darbhâne sikkezânbaşısı ve gümüş arayıcı ağasıyla üç ağa at başı berâber ubûr ederler.

On dördüncü, **evsâf-ı emîn-i çuka anbârı**: (–) emîn bir, neferât yüz elli ve yeniçeri ocağından tâ'ife (–) bir oda nefer ile çuka nâzırıdır. Âl-i Osmân'ın seksen bin yeniçerisine Selânik'den gelen mâvî çukayı bu anbâra koyup yılda bir kerre leyle-i Kadir'de bu anbâr açılup kul kethudâsı ve sâ'ir ocak ağaları ve anbâr emîni ve anbâr çorbacısı hâzır olup yüz altmış iki odanın cümle odabaşıları neferâtlarıyla gelüp bölük bölük ve cemâ'at cemâ'at gelüp kânûn-ı pâdişâhî üzre ale'l-umûm onar arşın çukaların ve birer asdar sarıkların ve birer asdâr gömleklerin alup üç gün üç gecede tamâm olup pâdişâha hayr du'â ederler.

Bu anbâr yine zikri sebkat eden darbhâne içinde çâr-kûşe bir kulle-i azîmdir. Bu çuka emîni ve çuka nâzırı çorbacı ve cümle tevâbi'leri ve kâtibleriyle omuzlarında birer top çuka ile alayköşkü dibinden niçe yüz âdem ubûr ederler.

On beşinci, **evsâf-ı emîn-i dâne-i gendüm ya'nî buğday**: Emîn bir, neferât üç yüz, nâzırı ve kâtibleri vardır. Anbârı Bâğçekapusu'nun taşrasında leb-i deryâda anbâr-ı azîmdir. {Bu buğday anbârı dahi Galata'da Ömer ibn Abdül'azîz'in binâ etdüği minâreli kurşumlu mahzendir. Murâd Hân Gâzî câmi' etmek murâd edinüp müyesser olmadı}. Kesendire ve Koloz ve Beşdepe ve Dobruca nâm vilâyetlerden deve dişi buğdaylar gelüp bu anbârda der-mahzen olup rûz-merre ta'yînâtlara defter mûcebince bezl ederler. Bunlar dahi arabalar üzre çuvallarından halk üzre buğday nisâr ederek ubûr ederler. Buğday emîni ve kâtibi ile at başı berâber güzer ederler.

On altıncı, **arpa anbârı emîni**: Ağaları birdir, neferâtları ve

keyyâlleri ve hammâlları cümle altı yüz âdemdir. Anbârı Emînönü‘nde leb-i deryâda başka bir küçük kal‘acıkdır. Cânib-i erba‘asında bedenleri ve leb-i deryâda şimâle nâzır bir demir kapusu vardır. Senede üç yüz gemi arpa gelüp bu anbâra dâhil olup ta‘[y]înât verilür azîm dâhiye-i kübrâ masârıfdır. Emîni ve nâzırı ve on iki aded kâtiblerinin başka dîvânların yeri vardır. Cemî‘i re’îsânlar ile muhâsebe görürler. Bunlar dahi cümle pür-silâh olup arabalar üzre halka arpa nisâr ederek alay ile ubûr ederler, seferde lâzımlı emîndir.

On yedinci, **evsâf-ı kilar emîni**: Ağaları birdir, neferâtları bindir, kilar-ı hâssa Bâğçekapusu’nun hâricinde bir kilar-ı azîmdir kim içinde hulviyyât ü zülbiyyât ve katr-ı nebât bulunur, kilar-ı hâssadır. Bunlar dahi ağalarıyla pür-silâh olup ubûr ederler. Unkapanı‘nın taşrasında Tekirdağı iskelesinde Sultân Bâyezîd’in buğday anbârı ve Cübbealîkapusu’nun hâricinde kal‘a dîvârına muttasıl Süleymân Hân’ın buğday anbârı dahi bu kilar emîni ***[177b]*** nezâretindedir, ammâ mütevellîler hükmündedir.

On sekinci, **odun anbârı emîni**: Ağaları ikidir, bir ma‘nâda üçdür ammâ dâ’imâ emîn ve bir oda acemî çorbacısı hidmet edüp İslâmbol ağası dahi her bâr sa‘y eder. Zîrâ pâdişâhın matbah-ı âmiresinin odunları bundan masrûf olunur. Bu anbâr Bâb-ı Hümâyûn’un iç yüzünde kal‘a dîvârı dâhilinde anbâr-ı azîmdir kim beş yüz gemi odun alır anbâr-ı azîmdir.

Bu anbâr acemîleri dahi külâhların kec kılup omuzlarında birer mîşe odunları ile güzer edüp odun emîni ve odun çorbacısı ve İslâmbol ağası üçü at başı berâber ubûr ederler.

Bir odun anbârı dahi Unkapanı‘nın taşrasında Tüfenghâne’ye muttasıl bir meydândır. Bunda yeniçeri odunları yığılup oda oda küçük çavuş tevzî‘ ederler. *Ve’s-selâm.*

On tokuzuncu, **otluk anbârı emîni**: Ağaları birdir, neferâtları iki yüzdür. Bu anbâr yetmiş yerdedir, her hünkâr bâğçesinde dağlar gibi yığılmış otluk vardır. Ammâ Vefâ meydânı‘nda otluk anbârı ve Âhûrkapusu’nun iç yüzünde otluk anbârı azîm dağlar gibi yığılmış otluklardır. Emîr-i âhûr nâzırıdır. Kaçan kim Çatalca’dan on bin araba otluklar gelüp anbârlar doldukdan sonra otluk yığınları üzre kemendlerle çıkup bayraklar diküp emîr-i âhûr pâdişâha ziyâfet edüp bir mücevher {eğerli sâfinât misilli} at hedâyâ çeküp on aded gulâmların pâdişâh harem-i hâssa alup çırâğ etmek kânûndur. Bu anbârda kâtibler ve çeribaşılar ve âhûr kethudâsı ve hidmet edenler ve Çatalca’da çayır bekleyen bir oda çorbacı dahi ziyâfetden sonra yetmiş aded hil‘atlar geyilüp bu hil‘atlar ile yine alay-ı esnâfda {otluk emîninin} cümle tevâbi‘leri arabalar üzre otlukları {yığup} ve alaca sığırların tezyîn edüp otluk emîni ve otluk çorbacısı at başı berâber ubûr ederler.

Yigirminci, **pasdırma emîni**: Ağaları birdir, kâtibleri ve kadısı

vardır, bâlâda kassâbbaşı alayında ubûr edüp tahrîr olunmuşdur.

Yigirmi birinci, **esnâf-ı salhâne emîni**: Kassâblar ile ubûr etmişdir.

Yigirmi ikinci, **esnâf-ı sebzehâne emîni ve Terekecibaşı**: Ekmekcibaşı alayında ubûr etdüği tahrîr olunmuşdur.

Yigirmi üçüncü, **koyun emîni esnâfı**: Kassâbbaşı alayıyla ubûr etdüği tahrîr olunmuşdur.

Yigirmi dördüncü, **matbah emîni**: Birdir, neferâtları iki yüzdür. Bu emînin mekânı matbah-ı âmire'nin yanında bir soffa üzre sâkin olur. Pâdişâhın cümle matbahının masârıfı bunun eliyle olur, azîm emânetdir kim bu kârhâneye akl-ı Arasto dahi akıl ergirmemişdir. Bunlar dahi pür-silâh vakâr üzre kilarciyânlar ellerinde kantâr sırıklar ve bellerinde kırk kalem peştemâller ile küheylân atlar üzre ubûr ederler, şecî' esnâf-ı dilîrân-ı dilberândır. Ammâ kilar sıçanlarıdır kim {dâ'imâ kilardan incîr ve üzüm ve gayrı şey uğurlarlar.}

{**Yigirmi (–) ci**, **tavuk emîni**: Ağa bir, neferât 200, bu matbah emîni (emîni) tarafından pâdişâh içün Tekirdağı ve Malkara ve Hayrabolu ve'l-hâsıl yetmiş kadılık yerde tavuğa bağlı kurâlar vardır, anlardan beher sene on iki kerre yüz bin tavuk cem' olup matbah-ı âmire'ye gelir azîm hidmetdir}. Ve

Yigirmi beşinci, **esnâf-ı şehremîni**: Ağalık değildir kitâbetdir ammâ mahsûldâr emânetdir. Gökde uçan ve yerde gezen ve deryâda yüzen cümle bu şehremîni masârıfıyla olur. Muhâsebesi senevî bin kîse, kâhîce iki üç bin kîse ile görülür. İslâmbol kal'ası ve hünkâr bâğçeleri ve'l-hâsıl mîrî ne kadar meremmât ve cedîd binâlar var ise bu şehremîni eliyle olur. Bu dahi kendü neferâtları üç yüzdür, anlar ile alayda ubûr ederler.

Yigirmi altıncı, **esnâf-ı çardak emîni**: Ağaları birdir, neferâtları elli adeddir. Bunlar dahi müzeyyen ubûr ederler.

Esnâf-ı çardak çorbacısı: Bir oda yeniçeriyândır kim anlara kayıkcılar odası derler, eski odalarda sâkin olurlar. {Yeniçeri ağası kaçan kayık ile bir teferrücgâha gitse bu oda halkı cümle ak kenârlı gömlekler ile ve kırmızı saya terpûşlar ile ağayı kanca başlı kayık ile götürürler, azîm kayıkdır. Kıçı yeşil çuka ile mestûrdur, kayıkhâneleri Unkapanı iskelesi kurbünde[dir]. Bunlara anıniçün kayıkcılar derler}. Bin nefer yoldaşlardır.

Esnâf-ı çârtâk nâ'ibi: Nefer bir, tevâbi'hâ seksen aded bâzâr gammâzlarıdır.

Esnâf-ı muhtesib ağa: Hâkim-i kadîmdir, ağa bir, neferâtları üç yüzdür, anlara kul oğlanı derler, gûyâ cellâdlardır. Bu muhtesibin pîri

Behlül Dânâ‘dır, mukaddemâ olmamışdır. Hilâfeti terk edüp muhtesiblik kabûl edüp bir gün kol dolaşup görse kim her kim bey‘ [ü] şirâsında hîlekârdır, dükkânında iki ellerin böğrüne koyup ağzın poyraza açup müflis [ü] mendebûr oturur. Ayn-ı bâtınla gördü kim her kim hakkına râzı olup bey‘ [ü] şirâsında dürüstdür, dükkânında mâlının hisâbın bilmeyüp müşterîden akçe almağa dermânı olmaz. Hemân bu ahvâle vâkıf olup atından enüp yine vîrânistâna yüz dutup eydir:

“Ey Bâr[î] Hudâ ben bir hâli mansıb zann edüp muhtesib oldum, meğer muhtesib ***[178a]*** ağası sen imişsin” Beyt:

Hamdü lillâh ki bâb-ı devletde

Eylediler seni muhâsebeci

Gâfil olma sakın ki rûz-ı cezâ

Hazret-i Hak olur muhâsebeci.

mazmûnu üzre muhtesib-i hakîkî, Cenâb-ı İzzetdir. Ammâ dünyâda muhtesib lâzımdır.

Çârtâk emîni ve çardak çorbacısı ve çardak nâ’ibi ve muhtesib ağası cümle tevâbi‘leriyle pür-silâh olup muhtesib ağası önünde altun yaldızlı ve gümüş zencîrli terâzûlar ile esnâfların metâ‘larını vezn ederek kiminin metâ‘ı eksik gelüp kötek çalarak ve niçe yüz eksik satmış şeklinde âdemlerin boğazlarına deve ardalaları ve zîlleri ve dehdevîleri boğazlarına asarlar ve niçe yüz âdemlerin boğazına tahta gülle ve başlarında necâsetli işkembeler üzre kartal ve karga telleri ve tilki kuyrukları abâyâsın(?) zeyn edüp yüzlerine bal sürüp,

“Eksik satanın hâli budur de” deyü feryâd ederler. Ve araba ve tahtırevânlar üzre çardak şekilli kasırlar yaparlar kim her biri biner guruşa olmaz gâyet müzeyyen kasırlardır kim gûyâ her biri birer kasr-ı İremdir, içinde mahbûb pençe-i âfitâb gulâmlar birbirlerine şerbet ve kahve verüp gûnâ-gûn şîve ile şakalar ederek ubûr ederler.

Ardı sıra emîn ve çorbacı ve nâ’ib ve muhtesib esbâb-ı mu‘ayyeneleri ile pür-silâh cebe ve cevşene gark olup enselerinde kafâdâr çifte köçekler ile gûyâ bu ağalar İslâmbol içre kola binüp alayköşkü dibine vardıkda bir kaç âdemi “Eksik satar mısın?” deyü seksen deyeneği çırpup ellerinde terâzûlar ile ubûr ederler. *Ve’s-selâm.*

Yigirmi yedinci, **esnâf-ı atbâzârı emîni**: Ağa bir, neferât üç yüz, İslâmbol içre {ve Üsküdar’da} beher yevm ne kadar at ve katır ve de[ve] ve hımâr bey‘ olunsa anlardan öşür alır kanûndur ve senevî kırk kîse iltizâmdır.

Bu emînin zîr-i destinde olan esnâfları bildirir

Evvelâ **esnâf-ı cânbâzân-ı esb**: Neferât üç yüz, kârhâne yüz,

pîrleri Kamber-i Alî‘dir, yine Alî Velî belin bağladı. Bunlar ankâ at cânbâzlarıdır. Her birinin ıstabllarında kırkar ve ellişer küheylân atları vardır. Ekseriyyâ bu tâ’ife Çingânelerdir ammâ her diyârdan âdemler de vardır.

Esnâf-ı dellâlân-ı esb: Neferât üç yüz, her kande bir at olsa bunlar satarlar.

Esnâf-ı miyâncıyân-ı esb: Dükkânları yokdur, hemân çârsûda bey‘ [ü] şirâ edenler mâbeyninde miyâncılık edüp kâr ederler. Pîrleri Necîbüddîn ibn Kamber-i Alî‘dir, yine Alî kemer-bestesidir. {Kabri, şehîdân-ı deşt-i Kerbelâlar ile bir yerdedir}.

Bunlar dahi ey kâr ederler. Bu tâ’ife cümle pür-silâh olup ve küheylân atlara süvâr olup ve binden mütecâviz küheylân atları yelkendiz çullar ile keşân-ber-keşân edüp çatal zencîrler ile ubûr ederlerken at bâzâr eder şeklinde bir gavgâ vü feryâdlar ile ubûr edüp atbâzârı emîni ve kâtibleriyle ve yasakcı yeniçerileriyle ve atbâzârı nâ’ibiyle ubûr ederler. Ve,

Yigirmi sekizinci, **esnâf-ı nüzül emîni**: Ağa bir, neferât yedi yüz, bu emîn, seferlerde gâyet makbûl emânetdir, cemî‘i vilâyetlerden asâkir-i İslâm içün gelen zahâyirleri buna teslîm edüp otağı önünde dağlar gibi yığılır.

Bunlar dahi pür-silâh olup ellerinde deyenekler ile ba‘zı re‘âyâların arabaların gûnâ-gûn berkler ile zeyn edüp ubûr ederler. Ve,

Yigirmi tokuzuncu, **evsâf-ı tershâne emîni**: Ağa bir, neferât üç yüz, büyük mansıb-ı âlîdir. Âl-i Osmân’ın akıl ermiyen aklâmlarının biri dahi budur. Donanma-yı hümâyûna masrûf olan yigirmi bin kîsenin muhâsebesi bundan matlûbdur. Cümle donanmayı bu inşâ eder, cümle tevâbi‘leri ve hurde hurde kadırgacıkları kızaklar üzre tezyîn edüp şâdumânlar ederek ubûr ederler kim gâyet müzeyyen alaydır. Ve,

Otuzuncu emânet, **pencikhânedir**: Ağa bir, neferât 200, pîrleri Abdullâh et-Tahrî‘dir. Selmân belin bağlayup Hazret’in emîni {ve Hazret-i Alî‘nin şâkirdi idi}.

Bu kârhâne Emînönü‘nde büyük gümrük mukâbelesinde azîm çardakdır, senevî (–) kîse mîr[î] mâl verir iltizâmdır. Leh ve Çeh ve Nemse ve Maskov ve Rûs ve Gürcî ve Abaza ve Çerkes’den gelen esîrlerin, bu kârhânede emîn cümle gulâmların ve kızların eşkâllerin yazup esîr başına birer altun alup eline pencik kâğızı verüp andan sâhibi üsârâların fürûht eder, elinde pencik eşkâlli ve memhûrlu kâğızı olmasa satamaz ve esîrin mîrîye girift ederler. Zîrâ pencik emîninin iki yüz neferâtları böyle kâr bulmağa me’mûrlardır.

Bunlar dahi alay ile güzer ederken esîr eşkâli yazar şeklinde ubûr

edüp pencikhânelerin arabalar üzre eyle müzeyyen ederler kim gûyâ bir kasr-ı Havernakdır. ***[178b]***

Otuz birinci, **evsâf-ı emîn-i Karagümrük**: Ağa{sı} bir, neferât üç yüz{dür} senede altı yüz kîse emânet-i azîmdir. Kara cânibinden ne kadar Rûmeli metâ'ları gelirse bunlar gümrük alır. Bu gümrükhâne Edirnekapusuna karîb Karagümrük nâmıyla ma'rûf olan yerdedir.

Bu emîn cümle tevâbi'iyle müsellah olup Edirne arabaları ve Sirem arabaların müzeyyen edüp bâzergânların metâ'larından gümrük alır şeklinde gavgâ ve nizâ' [ü] cidâl ederek geçüp giderler.

Otuz ikinci, **emânet-i azîm büyük gümrük**: Ağa-yı azîmü'ş-şân bir, neferâtlar beş yüz, pîrleri Hazret-i Risâlet asrında {Sahâbe-i kirâmdan Abdullâh et-Tahrî'dir, Selmân-ı Pâris belin bağladı. Gâyet mu'temed olmağile Hazret-i Risâlet'in emîni idi. Guzât-ı müslimînden onda bir ve tüccârdan onda bir öşr alup kâhîce izn-i Resûl ile kadı olurdu. Zîrâ ilm-i ledünnü Hazret-i Alî'den görmüşdü. Kabri (–) (–) (–). Andan} adl-i Ömer izniyle guzât-ı müslimîn irtibât bulmasıyçün guzât-ı müslimînin mâl-ı ganâyiminden öşr-i sultânî almağı kânûn etdiler. Ba'dehu cemî'i tüccârın zekâtıyçün mâllarının gümrüklerin almağı şer'î sûrete kodular. Ammâ ilâ-yevminâ zulm-ı gümrük hâlâ hadden tecâvüz eyledi.

Bu gümrükhâne, İslâmbol'da leb-i deryâda gümrük emîni olan meşhûr yerde leb-i deryâda kat-ender-kat yalılardır. Ve bir kârgîr-binâ mahzen-i azîmi vardır, Hind ü Yemen tüccârları beş on sene anda mâlların koyup gider, gâyet emîn yerdir. Hakkâ kim emn [ü] emân yerdir.

Bu emînin kırk aded müslim ve Yahûdî kâtibleri ve kantârcıları ve simsârcıları ve sarrâfları ve arayıcıları ve mukaddemleri ve kolcuları {ve masdarcıları} ve dîdebânları ve yeniçeri yasakcıları ve kul kayıkcıları ve şişler ile yük arayıcıları {var}.

Ve zelehor hammâlları cümle iki yüzdür, kırkar ve ellişer kantâr gelir kına ve kettân çuvalların ilm-i cerr-i eskâl ile kaldırdıklarında âdemin aklı gider, zîrâ kâr-ı insân değildir deyü Ehrimen dedikleri emîn zelehor hammâlları ve Unkapanı zelehorları meşhûrdur.

Bu Emînönü sırık hammâlları yigirmişer sırık ile yüklere girüp kırk kadar Dâbbetü'l-arz'a benzer herîfler ayaklarında battâl çizmeler ile zemîne püşt-i pâ urduklarında zemîn dir dir ditrer ve bu hammâllar usûl ile ayak urup "Yâ Hay" esmâsıyla bir âheng edüp elli kantâr yükü bir mahadde kaldırır gibi kaldırırlar. Pîrleri Peygâm-ı Alî'dir ve Selmânî'dir. Bunlar bu hâl üzre yükler götürüp alay ederler.

Ba'dehu Yahûdî simsârlar ve arayıcılar "Kaçkın gümrük var mı?"

deyü temâşâcılar mâbeynine girüp yük ararlar, ba‘zı dilber oğlanlara sarılup,

“Sende kaçkın gümrük esbâbı vardır, yüküne şiş salalım” derler, fakîr gulâm,

“Bende yük yokdur” deyü yemîn etdikde,

“Sus yemîn etme, ya bu ardındaki boğça nedir kim bu kadar kuyruk yağı saklamışsın” deyü latîfe ile ubûr ederler.

Ve dîdebânlar dahi esbâb gözederek ve kâtibler atlar üzre kitâbet ederek ve yeniçeri yasakcıları sarrâfbaşıları himâye ederek ubûr ederler. Ve kantârcılar arabalar üzre yükleri kantâra urup,

“Ala kırk kantâr, beş lodora yaza, elli kantâr kettân Halîl Çelebi’nin” deyü tüccârların metâ‘ların vezn ederek ubûr eder.

Ve kul kayıkcıları dahi kızaklar üzre kanca başlı kayığın çekerek ubûr eder.

Ve gümrük reftcileri dahi elli kişi ellerinde asâlarıyla güzer ederler.

Bunların alayından sonra emîn ağanın alayı mevc mevc ve fevc ü fevc gelüp şâhrâhın iki tarafında olan âdemlerin bay [u] gedâsına cevâhir gülâbdânlar ile pençe-i âfitâb gılmânlar gülâb nisâr edüp ardı sıra niçe mahbûblar dahi tarafeyne buhûr [u] ûd-ı mülebbes ve amber-ı hâm yakarak ubûr ederler.

Ardı sıra sırık hammâlları üzre gümrükhâne misâli bir kâh-ı Âzerbâycân içre havz u şâzrevânlar tasnîf edüp fevvâreleri pertâb edüp cereyân etmede., Niçe çârkâb yasdıklar ve incü dikme mak‘adlar ve Isfehân-ı nısf-ı cihân halîçeleri üzre hûr [u] gılmânlar kasr içre oturan erbâb-ı devletlere sükkerî ve mu‘amberîn kahve-i Yemenîler ve çay ve bâdyân ve sa‘leb ve mahleb bezl edüp bu kasr içre Gümrük Emîni Koca Alî Ağa ile latîfe ve şakalar ederler tâ ki alayköşkü‘ne karîb vardıklarında çârkâb ve zer-ender-zer zerdûz cibinliklerin içinden kırk elli aded üstâd-ı kâmillerden hânende ve sâzendeler fasla başlayup alayköşkü dibinde tevakkuf edüp huzûr-ı pâdişâhîde on çift âhû-yı Hoten gözlü rakkâs mehpâreler raksa âgâz etdüklerinde eflâk dahi çarh-ı semâ‘a başlayup huzûr-ı pâdişâhîde eyle bir fasl ederler kim Zühre engüşt ber-dehen edüp Hüseyin Baykara fasılları ederek ***[179a]*** ubûr edüp gümrük emîni ve tershâne emîni kasrdan taşra çıkup zemîn-bûs etdiklerinde Murâd Hân buyururlar kim,

“Gidilerin bu vakitde pâdişâhâne zevk etdiklerine reşk etdim. Ceddim Süleymân Hân, âh kırk gün yeniçeri ağası olsam demiş. Benim devletimin bu gümrük emîninin kerr ü fer [u] dârât [u] azamet, kâlâ-yı metâ‘ı ve tarz [u] tavrın görse âh üç gün gümrük emîni olsam der idi. Tîz hil‘at-ı fâhire” deyüp Gümrük Emîni Alî Ağa’ya bir semmûr

kaplı hil‘at-ı fâhire ihsân edüp dârât ile ubûr edüp bu arada (–) aded ümenâ ve mültezimînler cümle alayları tamâm oldu.

{Bu gümrük emîni (…) olan cümle ümenâların askerleri 83 esnâfdır (–) neferâtlardır, *ve’s-selâm*}.

el-Faslu’s-sâdis aşer
Esnâf-ı bakkâlân-ı tâcirân

Dükkân cümle 1590, neferât yekûn 4980, pîrleri Azî ibn en-Nebbâş‘dır, Selmân-ı Pâris belin bağladı. Bakkâlların silsilesi ana müntehîdir. Kabri Kudüs-i mübârek’de Ebü‘l-cerrâh kurbündedir. Yüz yigirmi yaşında nakl etmişdir. Ashâb-ı güzînin güzîdesidir. *Kuddise sırruhu*.

Bu esnâf dahi me’kûlât [ü] meşrûbât fürûht etmeğile sâ’ir esnâf üzre takaddüm olundu. Bunlar arabalar üzre çadırlar kurup pâk libâslar ile zeyn edüp zenbîl zenbîl fındık ve fısdık [ve] üzüm ve incîr ve gûnâ-gûn alaca(?) mûmlar ile çadırların zeyn edüp halk üzre üzüm ve fındık ve leblebi nisâr ederler. Ve bunlar gâyetü‘l-gâye âlât-ı harbe müstağrak olurlar.

Ba‘zısı soğandan ve pestilden ve hurmâdan hil‘atlar geyüp ellerinde cevizden tesbîh ve başında keçi boynuzundan çelengler şeklinde takup “Okka bir akçeye üzüm ve okkası iki akçeye Nâzlı incîrim” diyerek ubûr [ederler].

Esnâf-ı yağcıyân-ı gûnâgûn: [Dükkân] 185, neferât 300, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–) (–) bâlâda yağkapanı emîninin alayında gümrük alınan yağ bâzergânları tahrîr olunmuşdu. Ammâ bunlar yağ tâcirleridir kim sâhib-i dükkânlardır. Bunlar dükkânların elvân elvân ezhârât [ü] şükûfeler ile zeyn edüp niçe husrevânî küpler içre ve kalaylı taştlar içre Mayak ve Perezen ve Kerş ve Taman ve Kefe ve Kili ve Akkirman yağların katremîz şîşeler içre arabaların zeyn edüp ubûr ederken ba‘zı mudhik âdemleri uryân olup cümle vücûduna yağ sürüp ellerinde üfürülmüş rûzgâr ile memlû tulumlar ile seyrâncıların üzerine vardıkca temâşâcılar gerüye kaçup şâhrâhı küşâde ederler. Ba‘zısı yağlı tulumlar ile halkı yağlayarak gûnâ-gûn şakalar ederek yağ tulumların kızaklar üzre çekerek pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı şırlugancıyân: Kârhâne 235, neferât 550, pîrleri Ashâb-ı güzînden {Ebü‘l}-me’men idi, Haccâc Yûsuf-ı Zâlim bu Ebü‘l-me’men’e adâvet edüp kemâl-i ma‘rifetinden su’âl edüp,

“Bir rıtl simsimden ne kadar dühn-i hâlis çıkar?” dedi,

Ebü‘l-me’men “Nısf rıtl yağ çıkar” dedi. Netîce-i kelâm,

“Bir simsim dânesinden ne kadar rıtl yağ çıkar?” dedi.

Ol dahi “Bir dâneyi iki tırnak mâbeyninde ezsen iki tırnağı

yağlayacak kadar yağ hâsıl olur” deyü cümle su’âllerine cevâb verdi.

“Bârekallâh kemâl-i ma‘rifetinde müdekkık üstâd-ı kâmil imişsin. Gel imdi zât [u] sıfât-ı Rabbü‘l-alemîn’i nice bilirsin” dedi.

Hemân Ebü‘l-me’men *İhlâs-ı şerîf*‘i ve *Âmentü billâhi ve melâ’iketih* ilâ âhirihi tilâvet edüp “Nebiyyü‘l-ümmî olan Resûl-i Hudâ‘nın ümmetiyiz” deyü kat‘î cevâb verdi.

Haccâc yine ba‘zı müşkil mesâ’il-i şer‘îden müşkil su’âller etdi kim ol asırda eyle su’âllere Cerîr-i Taberî cevâb vermeğe kâdir olamazdı. Haccâc eyitdi:

“Dünyâ kârıyçün bir sûsâm dânesinden ne kadar yağ çıkduğun bilüp bu mesâ’il-i şer‘iyyeleri niçün bilmezsin” deyince Ebü‘l-me’men eyitdi:

“Ben ulemâ-yı mütebahhirînden fâzıl ve şeyhülislâm ve kadı değilim. Resûl-i Ekrem’den gördüğüm gibi ümmî bir ehl-i İslâmım” dedükde özrün kabûl etmeyüp âhir şehîd edüp ol gün [İbn] Zübeyr hazretlerine dahi,

“Sen, Ka‘be’ye Hatîm’i nicesine ilhâk edüp vaz‘-ı esâs etdin” deyü bahâne edüp Zübeyr’i maslûben şehîd edüp Mekke-i Mükerreme’de Mu‘allâ cebbânesi’nde Hazret-i Zübeyr ve yağcıların pîri Ebü‘l-me’men bir yerde medfûnlardır *Rahmetullâhi aleyhimâ.*

Netîce bu yağcılar dahi arabalar üzre yağ değirmenlerin deverân etdirerek yine arabalar üzre çadırlarında badya badya tahîneler fürûht ederler.

Ba‘zı neferâtları yağlı ve kirli ve paslı hırka-i peşmîneler geyüp tulumlar ile “Ey şırlugan yağı” deyüp halka dokunarak ubûr ederler.

Ammâ bu esnâfın pîrleri Benî İsrâ’îl zamânında Hâsib-i Mâv idi, kâr-ı kadîmdir. Anıniçün hâlâ İsra’îlî ***[179b]*** Yahûd tâ’ifesi şırlugan yağından ve tereyağından gayrı bir yağ yemek ihtimâlleri yokdur, katl edersen dahi say yağı yemezler. Ve hâlis yağ yemeleriyçün her şırlugan kârhânelerinde birer dîdebân Yahûdî elbette mukarrerdir. Ammâ hakkâ kim ter ü latîf semndir, bedene takviyet verüp vücûdu pembe-misâl eder. Anıniçün Yahûdî pîçelerin vücûdları kulak şahmesi gibi yumuşak olur derler. Netîce bu yağcılar dahi alay ile güzer edüp gûnâ-gûn şakalar ederler.

Esnâf-ı tüccârân-ı balcıyân: Mahzenleri 300, neferâtları 1000, pîrleri (–) (–) (–). Bunlar dahi ankâ bâzergânlardır. Eflak u Boğdan ve Erdel ve Tımışvar, Vidin, Sirem ve Semendire ve Budin, Atina ve Mora ve Girid vilâyetlerinin balları meşhûrdur kim cemî‘i dünyâya bal bu diyârlardan gider.

Bu bâzergânlar ol diyârlardan bal cem‘ edüp Eflak ve Boğdan’dan

dahi ziyâde niçe bin fıçı balı Balkapanı‘na getirüp Emînönü‘nde ve Balkapanı‘nda fıçıların kesretinden yollardan geçilmez olur. Ammâ Atina balı gerçi bir neftî elvân baldır. Ammâ müşk ü amber-i hâm râyihası âdemin demâğın mu‘attar eder. Ve bir filcân balı kırk filcân su götürüp yine lezîz pâlûdesi olur. Ammâ Girid ve Boğdan balları hâs u beyâz ve lezîz balları olur kim gûyâ beyâz dülbenddir.

Bu bâzergânlar arabalar üzre dükkânların çadır ve sâyebânlar ile müzeyyen edüp kutu kutu beyâz gömeç balların ve niçe yüz at arabalarına bal fıçıların zeyn edüp cümlesi pür-silâh olup balcıbaşı ile ubûr ederler.

Ehl-i hıref-i bezirciyân: Kârhâne 355, neferât 931, bunların pîri mukeddemâ Cemşîd idi. Ammâ Hazret-i Resûl asrında (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–).

Bunlar dahi arabalar üzre cendireli değirmenler içre kenevir tohumundan beziryağı çıkarır şeklinde ubûr ederken bezircilerin üstleri başları yağlı ve pis ü pesnîd kavimlerdir kim esbâbları yağdan mücellâ olmuşdur. Bunlar dahi temâşâcıları ve tâze oğlanları yağlayarak ubûr ederler.

Bu tâ’ife ekseriyyâ Niğde ve Kayseriyye halkıdır. Ammâ kârhâne sâhibleri mün‘im âdemlerdir, pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı tâ’ife-i zeyyâtân: Dükkân 80, neferât 200, pîrleri bâlâda yağkapanı emîni alayında zeyt yağı bâzergânları mahallinde tahrîr olunmuşdur. Ammâ bu yağcılar sâhib-i dükkân olmağile bakkâlbaşıya yamakdır. Bunlar dahi dükkânlarında katremîz şîşeler içre gûnâ-gûn zeyt yağları ile pür eyleyüp pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı sâbûncıyân: Dükkân 200, neferât 500, pîrleri mukeddemâ Cemşîd’dir. Bin sene mu‘ammer olmağile üç yüz altmış altı san‘at icâd etmişdir, bu sâbûnu zeyt yağından te’lîf edüp pek etmede niçe zamân tek-i pû edüp âciz kaldı. Âhir âciz olup kahrında ağlarken bir katre göz yaşından sâbûn kazanı içre damladuğı yer donup taş gibi oldu. Andan bildi kim göz yaşı nemnâkdır, sâbûna tuzlu su idhâl edüp taş gibi oldu. Hakkâ ki mu‘ciz mertebesi terkîbdir. Ammâ sâbûn kazganlarda kaynarken içine zî-rûh kısmından ne düşerse bi-emrillâh mahv olup sâbûn olur.

Bu sâbûncular Haleb eyâletinde İdlib ve Rîha ve Yekfelûn ve İmroz ve İzmir ve Kuşadası şehirlerinden sâbûn getirüp İslâmbol’u ganîmet ederler. Ammâ cümleden latîf Şâm-ı Tarabulusu ve Kudüs-i Şerîf ve Nâbulus sâbûnları misk râyihalı beyâz sâbûndur. Silisre ve Nigebolı [ve] Vidin câniblerinde dahi zîbâ sâbûnlar yaparlar ammâ anlar koyunun iç yağındandır, râyihası beddir. Lâkin Mağrib-i Tarabulus sâbûnu koyu bulamaç gibi rakı sâbûnudur, küpler ile İslâmbol’a bâzergânlar getirüp

bir latîf hoş-bûsu var, esbâbı gâyet(?) beyâz eder sâbûndur.

Bu sâbûncular dahi arabalar üzre dükkânların reng-â-reng sâbûnlar ile zeyn edüp niçesi ellerinde dizi dizi ve başlarında tablalar ile “Ey rakı sâbûnu” deyü pür-silâh “sâbûn alın pâk olun” diyerek ubûr ederler.

{**Esnâf-ı miskî sâbûncu**: Dükkân 40, nefer 100 bunların pîri (–) (–) (–). Bunlar seyishâneler üzre cümle dükkânların gûnâ-gûn hoş-bû sâbûnlar ile zeyn edüp ubûr ederler}.

Esnâf-ı bakkâl-ı pasdırmacıyân: Dükkân 500, neferât 800, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–). Bu tâ’ife cümle müselmânlardır. Ekseriyyâ Manavgatlı kavmi bunlardır kim sûr-ı hümâyûnda altun tâs içinde necâset yiyüp tâs kendünün olduğundan sonra, “Devletli pâdişâh, Manavgatlı kuluna nehnü kalmadı” ya‘nî necis kalmadı deyü feryâd etmişlerdir. Ol asırdan berü bu tâ’ifeye şehir gulâmları ***[180a]*** “Nehnü kalmadı” deyü ulaşup mezmûm u medhûr kavm olmuşdur.

Bâlâda pasdırma emîni alayında tahrîr olunan pasdırma sığırı getiren bâzergânlar idi ammâ bunlar Kili şehri ve İsmâ‘îl şehrinden gemiler ile gelen niçe yüz bin bez çuvallar ile pasdırma tâcirleridir. Ekseriyyâ dükkânları Odunkapusu’nun hâricinde ve Kâsımpaşa’da ve Galata’da ve Tophâne’de ve Üsküdar’dadır.

Bu hirfetin ba‘zıları üzerlerine kaplan postu yerine kuru ve yaş sığır ve câmûs ve dana ve düğe ve boğa ve inek derilerin boynuzları ve paçaları ve kuyruklarıyla arkalarına alup geçerler ve kimi koyun pasdırmasından paça ve kelleleri ile yarım koyunları başlarına külâh yerine geyüp ve kaz yelekleri takınup ve sığır pasdı[r]masından gûyâ muvahhidî ferrâceler ve pasdırma hırkalar ve ellerinde yine pasdırmadan topuzlar ve bayrakları dahi pasdırmadan, ve’l-hâsıl çakşırları ve çizmeleri cümle pasdırmadan ve ba‘zıları atlarının yancıkları ve eğerleri ve rahtları ve hotazları cümle pasdırmadan edüp “Manavgatlı guluna nehnü gerek nehnü” diyerek ubûr ederler. Acîb ü garîb mashara alaydır.

Esnâf-ı leblebiciyân: Dükkân 100, neferât 400, pîrleri (–) (–) (–). Bunlar dahi bakkâlbaşıya yamakdır. Tahtırevânlar üzre dükkânlarında leblebi yaparak ve el değirmeninde leblebi unu ederek ubûr ederler.

Ba‘zıları leblebi ile çirişi mülemma‘ edüp gûnâ-gûn biçimli kaftanlar ve külâhlar ve topuzlar edüp ubûr ederler. Ammâ bu esnâf ordu-yı İslâm’da ishâl marazına mübtelâ olanlara nâfi‘dir.

El-hâsıl attârân san‘atında dünyâda ne kadar me’kûlât [ü] meşrûbât bulunursa bakkâlânda dahi Şâm fısdığı ve sanavber fısdığı ve bâdem ve fındık ve unnâb ve kızılcık [ve] vişne kurusu ve hurmâ ve ceviz ve levz ve’l-hâsıl cümle eşyâ bulunup her birin birer esnâf tahrîr etmeyüp ale’l-umûm tahrîr edüp arz olunmuşdur.

Ba‘dehu bakkâlbaşı cümle güzîde askerleriyle pür-silâh olup mün‘im bakkâllar küheylân atlar üzre beşer onar bal ve yağ ile perveriş olmuş lahm u şahm sâhibleri pençe-i âfitâb gulâmları kafâdâr olup pür-silâh ubûr edüp ardları sıra sekizer kat mehterhâne çalarak ubûr ederler güzîde askerdir.

{Bu bakkâlbaşı yamakları cümle 10 esnâfdır ve cümle (–) aded dükkândır ve cümle (–) neferdir.}

el-Faslu’s-sâbi‘ aşer
Esnâf-ı yemişciyân-ı bâzârbaşı

Dükkân 1007, neferât 3000, bunların pîri dahi bakâlların pîri Azî ibn en-Nebbâş‘dır. Lâkin bu tâ’ife yaş meyve satarlar, gayrı şey satmazlar. Bu ehl-i san‘at cümle pür-silâh olup arabalar üzre dükkânların elma ve turunc ve nâr ve şeftâlû ve gûnâ-gûn âlûlar ile kârhânelerin zeyn ederler kim ta‘bîr olunmaz. Ve turunc ve elma ve kayısı ve zerdâlû ve nâr ağaçları yapup her birin kızaklar üzre ellişer âdem çekerek azîm meyve dırahtların köküyle yerden çıkarup böyle tezyîn ederler. Ve yine kızaklar üzre azîm münakkaş köşklerde havz u şâzrevânlar revân olup kasrların cânib-i erba‘asın limon ve turunc ve kübbât ve kestâne ve nârları iplere dizüp köşkleri müzeyyen edüp içlerinde bâzârcılar oğlanlarıyla bâzâr edüp halk üzre limon ve turunc ve kestâne nisâr ederek ubûr ederler.

Ba‘zıları pestilden hil‘atlar geyüp kuru kestâneleri iplere dizüp kendülere kestâneden hil‘atlar geyüp kimi kestâne yiyüp ellerinde nârdan ve limon ve turuncdan ve elmadan tesbîhler ile ubûr ederken âye[t], [155] âyetin okurlar ba‘zısının ellerinde kuru üzümden tesbîhler ile güzer ederken [156] âyetin tilâvet edüp muhteşem sâlûsâne ubûr ederler. Ve kızaklar üzre gemiler yapup her birin biner âdem çekerek giderken bu gemiler cümle meyve ile leb-ber-leb olup çarmıhları ve direkleri ve seren kürekleri ve kıçı ve başları cümle meyve-i dânedâr ile müzeyyen edüp her birinin içine niçe manav bâzârcıları meyve almağa girir şeklinde girüp her biri birer sele ve sepet meyvelere yapışup biri dahi tağallüben “Ben alırım” deyü gemiler içre bir hây-hûy, gavgâ ve feryâd ve ana ve ata ve avretlerine çerb-i şîrînler basup meyve alırken birbirlerinin başların yarup kanları akarak alayköşkü dibinden böyle ubûr eder.

Hakîkatü‘l-hâl bir meyve gemisi gelse deryâda iken cümle bâzârcılar üşüp birbirlerin eyle mecrûh ederek meyve alırlar, şerî‘ata varsalar da‘vâları dinlenilmek memnû‘dur. Tâ bu mertebe lecûc kavmdir. ***[180b]*** Bu gûne şaka ile alayköşkü‘nden ubûr etdiklerinde pâdişâh-ı Cem-cenâb haz edüp iki ellerin dizlerine urup kahkahâ ile tebessüm etmişlerdir. Andan,

Esnâf-ı bâğçevân: Dâhil-i hisâr-ı İslâmbol, bâğçe 1000, neferât

2000. Bu nefs-i İslâmbol kal‘ası içre müte‘addid niçe bin bâğçeler var ammâ bini pâdişâh ma‘lûmu olmuş her biri ravza-i Rıdvân’dan nişân verir İremezâtlardır.

Cümleden biri Lâlezâr bâğçesi ve Kadıçeşmesi kurbünde Altıpoğaça bâğı ve Unkapanı kurbünde Lonkazâde bâğı ve Cübbealîkapusu dâhilinde Kahveli bâğı ve ana karîb Bostân hammâmı bâğı ve Âşık Paşa bâğı ve Haydar Paşa bâğı ve Kiremitci Solak bâğı ve Çivizâde bâğı ve sekiz selâtîn câmi‘lerin mihrâbları önündeki bâğ-ı İremler ve Nârlıkapu’da Bucak bâğı ve Tokatcı Solak bâğı ve Lanka bâğları ve Azîz Efendi bâğı ve Çukurbostânlar bâğı ve Yenibâğçe bâğları ve Topkapusu kurbünde Kaya Sultân bâğı ve ana muttasıl Çelebi Kethudâ bâğı ve Kürkcübaşı bâğı ve Dâvûd Paşa bâğı ve niçe yüz memdûh bâğlar vardır. Ammâ bu bâğçeler gâyet ma‘mûr tîmârlı olduğundan dânesi yüz dirhem gelir la‘l-gûn yanaklı dilberân şeftâlûsü lezzetinde papa ve sultânî ve cânî ve baba ve derrâkî ve çelebi cüce şeftâlûleri olur kim *âyetün min âyâtillâh*dır.

Ammâ Eğrikapu dâhilinde Kiremitci Mustafâ Ağa bâğının şeftâlûsü pâdişâhların eline girmişdir. Âbdâr ve hoş-hor la‘l-gûn ve ter şeftâlûsü olur.

Ve Kızılmusluk kurbünde Elçi Kara Mustafâ Paşa bâğçesinin yüz ellişer dirhem Malatıyye ve Göksulu emrûdları Acem diyârında Tesû ve Ordubâr emrûdları eyle değildir.

Ve Halıcılar köşkü bâğı‘nda kumru kayısıları olur kim dânesi ellişer dirhem çeker âbdâr kayısılardır kim Şâm’da Hamevî kayısı eyle değildir.

Ve Avretbâzârı kurbünde bir hâtûnun bâğçesinde lüffân nârları olur kim her biri bi-emrillâh birer buçuk vukıyye gelüp pâdişâha hedâyâ içün dânesin ikişer altundan bir mankır eksiğe vermek ihtimâli yokdur. Ammâ her dânesi birer dirhem gelir gûyâ la‘l-i Bedahşândır. Bir hasta bir dânesin tenâvül etse ol ân hayât-ı câvidân bulur.

Ve Süğlün bâğında lop incîrleri olur kim dördü bir vukıyye gelir gûyâ bir tulum cüllâbdır.

.....(2 satırlık yer boş).....

Eğer bu bâğların meyve-i memdûhâtların tahrîr eylesek bir kitâb-ı felâhatnâme olur. Ancak bu bâğbânlar bâzâ[r]cılar ile bey‘ [ü] şirâ etmeğin bunlar dahi iki bin âdem müsellah olup meyvelerinin mevsiminde niçe bin tabla sun‘-ı Hudâ müsmirâtları başlarında götürüp sun‘-ı Hudâyı halka arz ederek ubûr ederler.

Evsâf-ı manavân ya‘nî karpuzcuyân: Bunlar dahi cümle üç yüz dükkândır. Mâ‘adâsı iskelelerde dağlar gibi kavun ve karpuz yığup fürûht ederler, temâşâ manavlardır. Neferât cümle 2000 ammâ bunların kârları ancak altı aydır. Bir seneden bir seneye kavun ve karpuz durur ammâ

râyegân değildir. Bu tâ’ifeler dahi arabalar üzre dükkânlarında yığın yığın kavun ve karpuz bey‘ ederek terâzûlar ile “Üç okka bir akçeye” feryâd ederek ubûr ederler.

{**Esnâf-ı şükûfeciyân**: Bağ aded 300, neferât 800, pîrleri Baba Reten denilmişdi. Bunlar (–) dir}.

Esnâf-ı çiçekciyân-ı meyveciyân: Dükkân 80 ve neferât üç yüz, pîrleri Halîl Armağanî‘dir. Enes ibn Mâlik kemer bestesidir. Bunlar dâ’imâ Hazret-i Resûl’e ve Ehl-i beyte sepetler ile meyve ve şükûfe donadup armağan getirirlerdi. Kabri Tâ’if’dedir.

Bu çiçekciyânın dükkânları Tahta’l-kal‘a’da ve Aksarây’da ve Sultân Mehemmed’de ve Ayasofya’da Cebehânekapusu önündedir. Cümle vüzerâ ve ulemâ ve a‘yâna pîşkeşlik içün tabla tabla meyve ve bahâr-ı gûnâ-gûnları bunlar donadup sayf ü şitâda âlü‘l-âl meyve ve bahâr bunlarda bulunup niçe yüz tabla ile meyveleri başlarında götürüp güzer ederler.

Andan yine bâzârbaşının alay-ı azîmi yürüyüp pâk müsellah askerler içre kızak-ı azîm üzre muhtesib çardağın ve Yemiş iskelesi’nde sebzehâne çardağın meyve-i ibret-nümâlar ile ve niçe yüz zerdûz yasdıklar ile donadup her şâhnişînlerinde mahbûb gulâmlar hidmet edüp ubûr ederler. Bu sebzehâne anların dahi kârhânesidir. Anıniçün tavanları ve direklerin atlas ve dîbâ ve zîbâ ile müzeyyen ederler.

Ba‘dehu bâzârbaşı ve muhtesib ağa kethudâsı (–) (–) (–) at başları berâber ubûr ederken muhtesib ağa ***[181a]*** kethudâsı bir kaç âdemi huzûruna kul oğlanları getirüp “Eksik meyve satmışsın” deyü alayköşkü dibinde falaka deyenek deyüp kimine deyenek kimine tahta gülle kiminin yüzüne bal sürüp bir köşe başına kulağından mıhlayup kiminin yüzüne işkembe necâseti sürüp başına boklu işkembeyi külâh yerine geçirüp ters eşeğe bindirüp “Eksik satanın hâli budur de(yi)” diyerek ubûr edüp bâzârbaşı ardı sıra cebe ve cevşene müstağrak olmuş çâkerleriyle güzer edüp ardı sıra sekizer kat mehterhâne-i mükemmel ile gûnâ-gûn tablın döğüp alemin ref‘ ederek ubûr eder.

{Bu bâzârbaşı esnâfları cümle beş esnâfdır ve cümle (–) dükkândır ve cümle (–) neferâtdır (–). Ve bu arada cümle me’kûlât [ü] meşrûbât fürûht edici alayları tamâm oldu}.

el-Faslu’s-sâmin aşer
Min esnâf-ı kılıççıyân-ı seyf-i Muhammedî

Pîrleri demir işlemede Hazret-i Dâvûd’dur ammâ Hazret-i Risâlet asrında pîr [ü] pîşvâ olan Hazret-i Esîr Hindî-i Seyyâf’dır. Selmân-ı Pâris belin bağladı, kılıççıların silsilesi ana çıkar, yüz yigirmi yaşında âhirete intikâl edüp kabri Cezîre-i Uşşâk’dadır, otuz dördüncü pîrdir.

Dükkân-ı seyyâfân 205, ve cümle neferât 1007 dîn-i mübîn kılıç ile

âşikâre olduğu ecilden cümle ehl-i hırefe takaddüm olundu. Cümle ehl-i sefer ve ehl-i hazar bu esnâfa muhtâcdır kim her müslimin hânesinde elbette birer şemşîr-i âteş-tâb lâzımdır.

Bunların kârhânesi Ebü'l-feth ve Bâyezîd Hân asrında Kurşumlu Mahzen kurbünde Kireçkapusu önünde leb-i deryâda bir azîm kârhâne idi. Galatasarây zemîninde çıkan Eski İslâmbol demiri ma'denin bu kârhânede kılıç yaparlardı. Hâlâ Eski İslâmbol deyü sâhib-i süyûflar mâbeyninde şöhret bulan ol kârhâne işleridir. Sonra mürûr-ı eyyâm ile harâbe olup Gümrük Emîni Alî Ağa zemînin mîrîden iştirâ edüp kârhâne iken bekâr bî-kârhâne yapdı. Ammâ zamânımızda kârhâneleri Mahmûd Paşa hammâmı mukâbelesinde kârhâne-i azîmdir. Ser-çeşmeleri Dâvûd-ı Asamî'dir kim Sağır Dâvûd demeğile meşhûr-ı âfâkdır.

Sultân Murâd Hân-ı Râbi' ol kadar şemşîrbâz iken bu Sağır Dâvû[d] kılıcından gayrı Ispahân kârhânesi kılıcı bile dest-i kuvvetine dayanmazdı. Ol ecilden hatt-ı şerîf ile kılıççıbaşı olmuşdu.

Neferâtları tahtırevânlar üzre ve seyishâneler üzre dükkânların Sahâbe-i güzîn ve çâr-yâr-ı mu'în kılıçları ve şeyhânî ve ma'arrâvî ve seyf-i zülyezenî ve seyf-i zülfeccâmî ve hoşkadem ve sunkur ve esed ve zivzik ve demir delisi işleri ve selâme işi ve kârhâne işi ve Mısırlı Alî Berkûk işi ve Şâmlı Müstakîm işi ve Hindî Halkân işi ve Alaman ve Selânik ve Eski Cezâyir ve Felâra ve Islatına işleri gibi niçe meşhûr-ı âfâk bildiğimiz kılıçlar ile dükkânların zeyn edüp ba'zı üstâdlar kılıçları mücellâ ederek ba'zısı zağlıyarak güzer ederler.

Ba'zı şemşîrbâz fetâlar uryânen kollarına ve böğürlerine palalı ve domnalı ve dotalı enli kılıçları ve kaddâre ve meç ve pinyal ve şişleri karınlarına birer san'at ile sokup kanları akarak pür-silâh olup geçerler. Ba'zıları şemşîrbâzlık ederek saf saf ubûr ederler.

Esnâf-ı kâr-ı kadîm zırhcıbaşı: Dükkân ancak 4, neferât 40. İslâmbol içre binden mütecâviz üstâd-ı kâmil zırhcılar vardır ammâ Âl-i Osmân'ın zırhları çok olmağile anların cümlesi askerî tâ'ifesi olup cebehâneye hidmet ederler. Anıniçün şehir içre bu esnâf dükkânları azdır.

Pîrleri Hazret-i Dâvûd'dur. İbtidâ Hazret-i Dâvûd, Melik Câlût ile ceng etmeğe âlât-ı ceng içün ibtidâ Hazret-i Dâvûd zırh düzdü. Hâlâ ol zırhlardan Assâf ve Midlic olan çöl pâdişâhlarında der-hazîne olmuş zırhlardır kim irs ile anlara intikâl etmişdir. Ammâ Âl-i Osmân'dan ihtirâz edüp gâyet hıfz ederler. Zîrâ anların "Çöl pâdişâhlığı" nâmı ol zırhlar iledir.

{Lâkin demir togulkayı Hazret-i Dâvû[d] asrında halîfe olup Hazret-i Dâvûd'a şâkird olan Melik Tâlût, Câlût üzre sefere azîmet etdükde Melik Tâlût kendi ihtirâ'ından başa geyecek demir togulka amel edüp Hazret-i

Dâvûd'a arz etdi. Anıniçün togulka-yı Tâlûtî derler. Ba'dehu Hazret-i Dâvûd, Melik Câlût üzre gidüp Dâvûd Nebî sapan taşıyla Câlûd'u katl eyleyüp yerine pâdişâh olduğuna âyet: [157] âyeti nâzil olmuşdur}.

Ammâ Hazret-i Risâlet-penâh asrında Ashâb-ı güzîn iştihâr bulup âlât-ı silâha müstağrak olup Hazret-i Resûl'e Sahâbe-i kirâmdan Ebû Müslim Haddâdî bir zırh peydâ edüp hedâyâ getirdi. Ol zırhı Hazret mübârek tenine geyüp Uhud gazâsı'na gidüp bir dişi şehîd olup ol zırhı mübârek teninden çıkarup Sa'dân-ı Hindî'ye hibe eyleyüp ba'dehu Hazret-i Risâlet-penâh'ın huzûrunda zırhı hedâyâ getiren Ebû Müslim Haddâd'ın belin Selmân-ı Pâk bağlayup zırhcılara pîr oldu. Demircilerin ve zırhcıların silsilesi ana müntehîdir. Seksen sene mu'ammer olup kabri Yemen'de bender-i (–) (–).

Bu ehl-i hıref seyishâneler üzre dükkânların gûnâ-gûn kerevke ve Kabarti ve Dağıstânî ve Kumukî zırhlar ile ***[181b]*** dükkânçelerin zeyn edüp kendiler dahi zırh [u] zireh-külâh ve cebe ve cevşen togulka ve kolçağ ve serpenâh ve kaz göğsü ve butluğ ve kübe ve görümlü nâm gazâ geyimlerine müstağrak olup Sâm u Nerîmân ve Zâl [u] Güstehem-vâr şecî'âne ubûr ederler.

Esnâf-ı mızrakcıyân: Dükkân 105, neferât 400, demirlerin yapan yine Hazret-i Dâvûd'dur ammâ mızrak ile asker peydâ eden ibtidâ Hûşeng Şâh'dır kim cemî'i cüyûş içre bundan hâzır-bâş silâh olmazdır kim dâ'imâ elde hâzır-bâşdır, "Dur kılıcım kınından çıkarayım" demeğe muhtâc değildir. Ammâ bu cıda ve sinân Arab'a mahsûsdur, anlar acâyib kullanır. Tatar tâ'ifesi tüfeği ve mızrağı gördükde aklı gidüp "Âyâ bu silâhları nice kullanırlar" deyü hayrân olurlar.

Ammâ Hazret çerisinde ibtidâ cıda taşıyan Sa'deddîn Hindî'dir. Hazret huzûrunda Hazret-i Hamza belin bağlayup yâr-ı gâr-ı Hamza-i bâ-safâ oldu ve Uhud gazâsında bile öldü. Kabri Hamza yanında oldu.

Bu esnâf dahi seyishâneler üzre dükkânların tezyîn edüp arabalar üzre niçe gûne sün[g]üler ve hıştlar ve cıdalar ve çentmeler ve kargılar ve mızraklar ve sünceler ve harbeler ve sinânlar ve gürgenzenleri ve hezârân sivenleri ile dükkânların zeyn edüp âlât-ı silâh ile ubûr ederler gâyet lâzımlı esnâfdır.

Esnâf-ı hançerciyân [ve] bıçakçıyân: Dükkân 305, neferât 800, bunların dahi pîri Hazret-i Dâvûd Nebî'dir, ammâ Hazret asrında Ebü'l-feth Abdullâh en-Nasrî'dir, Hazret huzûrunda Selmân beline şed bağlayup bıçakcılara ve gayrı silâh düzenlere pîr oldu. Merkad-i pür-envârı Meşhed'dedir.

Bu ehl-i sanâyi' dahi tahtırevânlar üzr[e] dükkânçelerin gûnâ-gûn bıçak ve hançerler ile tezyîn edüp bıçak ve hançer yaparak ve piyâdeleri pür-silâh olarak alay-ı mükemmel ile güzer ederler.

Esnâf-ı kalkancıyân: Dükkân 10, neferât 30, bunların pîri Hazret-i Dâvûd'dur. Anların dest-i mübârekleri ile amel etdüği kalkan hâlâ Kudüs-i Şerîf'de Sahratullâh kubbesinin sol tarafında kubbe içre dîvârda maslûbdur. Pûlâd-ı Nahçıvânîden düzülmüş bir mücellâ kalkan-ı azîmdir. Efvâh-ı nâsda ana âyîne-i İskender derler ammâ galatdır, şuğl-ı Dâvûd Nebî olduğuna şübhe yokdur kim be-kavl-i Muhammed bin İshâk, Dâvûd Nebî zamânından vilâdet-i Resûlullâh'a gelince bin altı yüz sene olmuşdu. Vilâdetden zamânımızda Murâd Hân-ı Râbi'e gelince bin toksan iki sene olmuşdu.

Yekûn-ı kelâm Dâvûd Nebî'den tâ Murâd Hân'a gelince iki bin altı yüz toksan sene olmuş olur kim bu Hazret-i Dâvûd'un pûlâd kalkanın cilâsına gird-i gubârdan bir zerre jeng isâbet etmeyüp nûr gibi berk urur. Andan ma'lûmdur mu'cize-i Dâvûd Nebî kârı, kalkan-ı pûlâddır. Ol zamânlarda siper pûlâddan imiş. Hâlâ yine Mısır'da Berkûk Sultân ve Kayıtbay Sultân ve Gavrî Sultân hazînelerinde pûlâd kalkanlar vardır, hâlâ Mısır kulları alaylarda isti'mâl ederler.

Ba'dehu Hazret-i Risâlet asrında Hasan Kattâl Gâzî pembe ipliğ ile hezârân çubuğ ile bir gûne kalkan îcâd edüp Hazret'e hedâyâ getirüp Hazret kabûl etdükde,

"Yâ Alî, Hasan Kattâl Gâzî'nin beline şed bağlayup pîr eyle" deyü buyurdular. Hazret-i Alî şed bağlayup Hasan Kattâl siper düzenlere pîr olup tâ Hazret-i Alî hilâfetine dek Medîne-i Münevvere'de Sahâbe-i güzîne kalkan işleyüp kâr ederdi. Hazret-i Alî, Kûfe şehrinde Mülcem-i la'în elinde şehîd oldukdan sonra devlet-i Ashâb helc ü melc olup Hasan Kattâl, Âl-i Emeviyyûn'da Haleb'e hicret edüp anda siper düzerdi. Hâlâ anıniçün Haleb kalkanı Rûm, Arab u Acem'de meşhûrdur. Ba'dehu siper düzenlerin pîri Hasan Kattâl hazretleri yüz yedi yaşında rıhlet edüp kabri Haleb'de, Şâm kapusu hâricinde handak kenârında bir kubbecikde medfûndur.

Netîce-i merâm İslâmbol kalkancıları tahtırevânlar üzre dükkânlarında niçe bin musanna' ve zî-kıymet kalkan-ı gûnâ-gûnları zeyn edüp kendüler dahi pür-silâh güzer ederler.

Esnâf-ı kıncıyân-ı sikkîn ya'nî bıçak kıncısı: Dükkân 300, neferât 600, pîrleri Hazret-i Dâvûd halîfesi Kâdir'dir. Ba'dehu Hazret zamânında Ya'kûb Bânyânî'dir. Hamza belin bağladı. Ashâb-ı güzînin bıçaklarına ve kılıçlarına gılâf yapardı. Kabri Ma'ân şehrindedir. Kendüyi bir avret taş ile urup şehîd etmişdir. Avreti dahi Hazret-i Alî katl edüp Ya'kûb Bânyânî'nin yanına defn etmişlerdir. Cümle Ma'ân kavmine zâhir ü bâhirdir kim yılda bir kerre ol kâtile avredin kabrinden kan çıkar. Ba'zı Şâm huccâcları dahi görmüşlerdir kim meşhûr-ı âfâkdır.

Bu kıncıyân tâ'ifesi dahi seyishâneler üzre dükkânların da niçe gûne bıçaklar ve kınlar ile tezyîn edüp ***[182a]*** geçerler.

Esnâf-ı sağrıcıyân: Dükkân 50, neferât 105, pîrleri Âh-i Evran dedesi eş-Şeyh Sirâceddîn Lahsevî‘dir. Selmân-ı Pâk irşâd edüp kemer-beste etmişdir. Kabri Gazze yanında Askalân şehri harâbesinde âsûdedir.

Bu sağrıcılarla tabbâğların azîm mücâdeleleri olup âhir sağrıcılar kılıççılara yamak olup seyishâneler üzre dükkânların elvân elvân sağrılar ile zeyn edüp ubûr ederler.

Bunların kârhâneleri cümle Unkapanı‘nın iç yüzünde başka bir çârsûdur, anda kâr ederler. Bundan sonra kılıççıbaşının güzîde askeri saf saf pür-silâh olup kılıççıbaşı ve zırhcıbaşı at başı berâber olup ardları sıra sekizer kat mehterhâne çalarak ubûr ederler.

{Kılıççıbaşıya yamak sekiz esnâfdır ve cümle (–) dükkândır ve cümle (–) neferâtdır}.

el-Faslu’t-tâsi‘ aşer
Esnâf-ı âteş-feşân tüfengciyân

Unkapanı hâricinde kârhâneleri birdir, Odunkapusu’nun iç yüzünde ve Dîvânyolu’nda ve niçe yerlerde dahi vardır ammâ kârhâne-i azîmleri Unkapanı‘ndadır. Cümle dükkân 400(0), neferât 1000, bunların kârı âhengerlik olmağile pîrleri Hazret-i Dâvûd’dur. Hazret asrında tüfeng olmamağile Sahâbeden pîrleri yokdur.

Bu tüfeng Âl-i Emeviyyûn asrında Abdülmü’min bin pâre gemiyle İşpanya elinden Mağrib-zemînde Kurtuba kal‘asın feth ederken tüfeng sadâsı istimâ‘ olunup niçe guzât-ı müslimîn andan şehîd oldular. Ol zamânda nasârâda te’lîf olmuşdur. Ammâ silâh-ı mühlikdir.

Ammâ *Tuhfe* nâm târîhde yazmış kim tüfengi ibtidâ yine Hazret-i Dâvûd demirden îcâd edüp iki tarafı delikli olup ağzı ile üfleyüp içinde toprak dâne ile muzır vahşî kuşlara atup sayd ederdi, ba‘dehu Cemşîd bârûdu te’lîf edüp bârûd ile atdı, deyü *Târîh-i Tuhfe’*de hakkâ ki tuhfe yazmış, gûyâ sikkeyi mermerde kazmış. Ba‘dehu tüfengciyânlar demirden düzmüş.

Bunlar başka alay-ı esnâf olmağa liyâkatleri yok idi. Lâkin Âl-i Osmân askerinin yeniçerileri tüfeng-endâz olmağile anların ricâsıyla tüfengcibaşı başka esnâf sâhibi olup başka mehterhâne ile ubûr etmek fermân olundu.

Bu tüfengciyân askeri tahtırevânlar üzre dükkânların da kimi tüfengi çarh-ı dollâbla deler, kimi zer-nişân ve mutahhil ve kitâbeler eder, kimi masdarlar [ve] kimi zâğlar ve kimi yağlar ve kimi nişângâhlar.

Ve sâ’ir piyâde şehbâz u bahâdır olan üstâdları Alî Balı ve Kara Velî ve Kara Mahmûd ve Uzun Muslu ve Kara Sinân ve Nigebolılı Şaşı Mustafâ ve Usta Receb-i Kırımî ve Uzun Halîl nâm üstâd-ı kâmillerin

ellerinde kırkar ellişer dirhem cevherdâr ve na‘lpâre ve sermâye tüfengler kuşanup atarak ve taraf taraf âteş-i Nemrûdları saçarak murg-ı semender-vâr gibi âteş içinde kalarak ubûr ederler.

Evsâf-ı âhengerân-ı kaynakcıyân: Kârhâne 40, neferât 500, bunların dahi pîri Hazret-i Dâvûd’dur, zîrâ demir ve kömür ve örs ve çekiç dutan ehl-i sanâyi‘ cümle Hazret-i Dâvûd’dan yakarlar çerâğı. Bu kaynakcıyan tüfengleri ibtidâ kaynadup taslak edüp ba‘dehu perdâhtcılara verüp anlar uslûba korlar.

Bunların kârhâneleri yine tüfenghânede şâhrâhın sol tarafında hisâr dîvârı dibinde başka mescidli ve ta‘lîm-i tüfenghâneli bir kârhânedir. Bunlar dahi dükkânları arabalar üzre edüp sebiz-gûn bayraklar ile donadup âteşlerde tüfeng kaynadarak ve piyâdeleri tüfeng atarak ubûr ederler.

Esnâf-ı kundakcıyân: Dükkân 200, neferât 500, pîrleri keser dutmada Habîb Neccâr’dır. Ammâ Hazret zamânında pîrleri yokdur. Bunların ekserî kârhâneleri Odunkapusu’nun iç yüzünde ve Dîvânyolu’nda ve Kâsımpaşa’da ve Galata ve Tophâne ve Üsküdar’dadır.

Seyishâneler üzre dükkânlarında kundak işleyerek ve sadefkârî kundaklar ile dükkânların zeyn edüp zî-kıymet tüfengler ile pâk alay gösterüp ubûr ederler güzîde üstâdlardır.

Esnâf-ı vezneciyân: Dükkân 300, neferât 500, pîrleri yine Habîb Neccâr’dır, zîrâ keser dutarlar. Âlât-ı tüfeng olmağile Hazret asrında pîrleri yokdur.

Bunlar tahtırevânlar üzre dükkânların ohlamur ağacı veznesi ve sığır boynuzu vezneleri ile kârhânelerin tezyîn edüp pâk ü pâkîze cüvânları ile reftâr ile ubûr ederler. ***[182b]***

Esnâf-ı keseciyân-ı silâh-ı tüfeng: Dükkân 100, neferât 505, pîrleri Ebü‘n-nasr Hâtem el-Bağdâdî‘dir. Selmân-ı Pâk, Hazret-i Alî huzûrunda kemerin bağladı. Bunlar dahi sarrâcdır ammâ tüfeng silâhları yapdıklarıyçün sarrâclardan fermân ile ayrılup tüfengcilere yamak oldu.

Bunlar dahi seyishâneler üzre dükkânların sırma mebrûm katîfe ve çuka ve kîse-i gûnâ-gûnlar ile tezyîn edüp piyâdeleri yan yana alay gösterirler.

Esnâf-ı tabancacıyân: Dükkân 105, neferât 200, bunların dahi pîri Hazret-i Dâvûd’dur, zîrâ çekiç dutar. Hazret zamânında tüfeng olmamağile pîrleri Dâvûd Nebî‘dir.

Bunlar gûnâ-gûn demir tüfeng tabancaları ederler kim bir kerre çakdıkca bârûda çarh çakmağı taşı isâbet edüp ân-ı vâhidde tüfeng âteş alup hasımdan intikâm alınur.

Bu kârın ser-çeşmesi Odunkapusu'nun iç yüzünde Tabancacı Mehemmed Çelebi'dir. Bunlar dahi seyishâneler üzre niçe gûne musanna' tabancaları zeyn edüp piyâdeleri silâhlar ile geçerler.

Esnâf-ı tüfeng açıcıyân: Dükkân 55, neferât 105, pîrleri Hazret asrında yokdur. Bu ehl-i şuğl, paslı tüfengleri seyishâneler üzre mücellâ ederek alaylarıyla tertîb üzre ubûr ederler.

Esnâf-ı fişekçiyân-ı tüfeng: Dükkân 40, neferât 100, pîrleri Cemşîd-i bî-âr'dır, zîrâ bârûdı Cemşîd te'lîf eyledi. Bunlar gûnâ-gûn tüfenglerin kâlıblarına göre niçe bin deste kurşum fındıklar üzre bârûd-ı siyâh ile tüfenglere seyishâneler üzre fişeng bağlayarak ubûr ederler. Bunlar seferde lâzımlı esnâfdır.

Esnâf-ı fişekçiyân-ı havâyî: Dükkân 18, neferât 50, bunların dahi pîri Cemşîd'dir. Bunlar çok tâ'ifedir ammâ ekseri cebehâne ocağında askerîdir. Zîrâ bunlar sûrlarda ve şâdumânlarda ve şehzâdeler mevlûdunda niçe bin gûne fişeng-ı âsumânîler ile arz-ı mahâret ederler kim makdûr-ı beşer değildir.

Kârhâneleri Süleymâniyye tîmârhânesi'nin taşra hareminde hazîneleri ve âletleri vardır, gayrı dükkânları Eyyûb'da ve Galata'da ve Tophâne'de ve Beşiktaş'da vardır. Teferrüc günleri sıbyânlar ve tâze cüvânlar alup hevâyî fişeklik ile deli fişeklik ederler. Ammâ bu kâra şöhret verüp pîr olan Ebû Alî Sînâ'dır kim cümle âteşbâzlara pîr olmağa isti'dâd hâsıl etmişdir kim garîb ü acîb san'at îcâd etmişdir.

Evvelâ bu âteşbâzân-ı fişengciyân kal'a fetihleri donanmasında, şeb-i muzlimde deryâya niçe yüz kayıklar ile niçe kerre yüz bin elvân fişekleri evc-i semâya âteş ile atarlar kim her biri eflâk-i bî-bâke urûc edüp ba'zıları ser-nigûn nüzûl ederken her birinden niçe bin kanâdîl-i necm-i geysûdâr hâsıl olup zemîni rûşen eder.

Ve bir gûne hevâyî fişekleri var kim üçer kamışlı üçer kerre hevâya çıkar. Evvelki hammâl fişek üç vukıyye bârûd-ı siyâh ile memlûdur, ana âteş edince evc-i âsumâna çıkup necm-i sağîre gibi nümâyân olurken ana muttasıl bir fişek dahi âteş alup evvelki zemîne düşüp ikinci fişek iki vukıyye bârûd ile hafîf olup ol dahi hevâda âteş alup eflâke çıkar. Bu dahi tamâm olacak mahalde buna muttasıl üçüncü fişek dahi âteş alup öbürü yere düşer. Bu üçüncü fişek eyle çıkar kim tâ verâ-yı ebre girüp içinde demir teller ile demir kinedli badaluçka fişekler içinde keskin İngilis bârûdıyla memlû ol fişek âteş alınca gûyâ bulutlar pâre pâre olup bir sît [ü] sadâ evc-i âsumânda kopar kim ra'd-ı âsumânî bu fişeng sadâsının yanında bir pişşe cenâhı sadâsıdır. İhtimâldir kim istimâ' eden kerrûbiyânlar *"Allâhümme ıhfaznâ min âfâti'l-ins"* diyeler tâ bu mertebe gürleyüp zemîn [u] âsumân bu âsumânî fişeng lerzesinden dir dir ditrer. Böyle üç tabaka biri birinden âlî evce çıkar fişekler yaparlar.

Ammâ bu hakîr âlem-i fetâlığımızda yârân-ı bâ-safâlar ile ihtilâtımız mahallinde Gümrük Emîni Alî Ağa efendimize bu fişengin biri birinden yedi kat hevâya çıkar fişek peydâ edüp çam sırığının için boş edüp ucuna büyük hammâl fişeğe on yedi okka bârûd koyup yedi fişegin tepesine bir azîm tirşe külâh edüp çam sırığının aşağı ucuna ok gibi kartal yelekleri edüp Kaya Sultân mevlûdu gecesi şâdumânında kayık ile deryâda âteş edüp biri birinden âlî her biri semâya urûc edüp yedinci fişegin şu'lesi ***[183a]*** gâ'ib olup en nihâyetdeki badaluçkadan bir sadâ istimâ' olundu kim işiden âdemlerin zehresi çâk olayazdı. Ve her fişek aşağı nüzûl ederken neft yağlı ve ala çehirli ve dâne-i haşhâşlardan eyle âteşler nisâr olup zemîne nüzûl etdi kim gûyâ kevâkib-i necm-i geysûdâr-ı seb'a-i seyyâreler zemîne şehâb-ı semâ gibi döküldü. Bu hâli hakîr görüp etdüğime peşîmân olup tâ'ib ve tâhir oldum. Hadîs: [158] mazmûnu üzre inşâ'allâh etmemiş gibi oluruz. Ammâ garîb ü acîb san'at idi.

Ve İslâmbol fişekbâzları bir gûne fişek dahi peydâ etmişlerdir. Bir fişek semâya urûc edüp tamâm olunca andan kırk elli aded fişekler gökyüzünde cânib-i erba'aya târumâr olup birbirlerin kovarak kimi hevâya çıkar, kimi ener ve yine çıkar ve gâh sağına ve gâh soluna ber-hevâ gezerler. Bu dahi garîb ü acîb ma'rifet idi.

Ve bir gûne semâyî dahi ber-hevâ giderken andan kırk elli aded fişek-i gûnâ-gûnlar zemîne hışm-ı şehâb gibi süzülüp râst geldüği yeri yaku yıkup temâşâcıları pârekende ve perîşân edüp bir hây-hû olur.

Ve'l-hâsıl ol sûr geceleri sabâha dek pâdişâh-ı Cem-cenâb huzûrunda niçe yüz bin fişek ve tarakı ve badaluçka ve âsumânîler ve hevâyî ve semâyî ve evcî ve perîşânî ve bahrî ve tâvûsî ve horosî ve kepşî ve surhâbî ve cunûnî ve kestâne ve şâzrevânî ve ra'dî ve kelebekî ve semekî deryâya yedi kerre ve sekiz kerre gavvâs-vâr dalup bir gayrı yerden çıkup deryâyı kaynadup temevvüc-i deryâ etdirerek yine dalup Bahr-i Siyâh ka'rında şinâverlik edüp âteşlerin saçdıkca gûyâ deryânın dibi dutuşup ka'r-ı deryâda bir sûzen olsa nümâyândır, bu deryâ içre olan âteşlere niçe kerre yüz bin mâhîler üşerler, zîrâ balıklar deryâda âteşe gâyetü'l-gâye cem' olurlar, bu hâl üzre bu mâhî fişekler deryâ içre âteşlerin saçup yine rû-yı deryâya çıkup yine dalar. Bu dahi garîb temâşâdır.

Ve kâğızdan niçe yüz aded kal'alar yapup birbirleriyle birer sâ'at ceng-i azîm edüp âteş-feşânlıklar ederler. Ve yine fişekden eşkâl-i papaslar ve Freng ve Yahûdîler ve Kızılbaş sûretleri birbirleriyle ceng-i azîm ederler. Ve yine fişekden eşkâl-i at ve katır ve deve ve sığır ve fîl [ve] câmûs ve hımâr ve kelb [ve] hınzîr sûretleri peydâ edüp bunlara âteş etdikce bu sûretlerin içinde pinhân olan üstâdlar halk üzre yürüyüp âteş havfından temâşâcılara bir hây-hû kopar kim ta'bîr olunmaz. Ve

hayâtda olan hımârlara ve kelb-i akûr ve ayulara ve kurdlara ve hınzîrlere fişekleri bağlayup âteş etdiklerinde fakîr hayvânlar cânları acısından niçe bin temâşâcıların içine düşüp cümle halk birbirine girüp hâlleri ve esbâbları harâb olup azîm temâşâ olup mudhikâne acîbeler görülür.

Ve gûnâ-gûn badaluçka ve havân ve tulumba ve nerdübân ve şems-i cihân ve kafesler ve mühr-i Süleymânlar ve çatal âsumânîler ve ra‘dîler ve evrenler ve ejdehâlar ve havân ve kumbaralar ve husrevânî küpler ve mârîler ve kelebekler ve’l-hâsıl bin yüz elli pâre âlât-ı âteşbâzlıklar san‘atı Freng-i pür-renge mahsûs iken bu Âl-i Osmân’ın fişengbâzları bâlâda zikr olunan eşkâllere âteş edüp her birinde birer san‘at-ı ibret-nümâ müşâhede olunur kim zî-akl olan gaş[y] u hayrân olup sihr-i i‘câz mertebesinde san‘atların icrâ eyleyüp arz-ı mahâret eyleyüp fişekler ile şeb-i muzlimi leyle-i Kadir edüp rûz-ı rûşen-misâl ederler ve geceleri Kadir, rûzları rûz-ı ıyd-ı adhâ olup pâdişâh huzûrunda bu gûne arz-ı mahâret ederek alayköşkü dibinden ubûr ederler. *Ve’s-selâm.*

Esnâf-ı bârûdcıyân: Dükkân kırk, neferâtları 100, mukeddemâ bâlâda kârhâneleri emîn [ü] ağavâtlarıyla tahrîr olunmuş idi. Ammâ bunlar bârûd tâcirleridir. Dükkânları Sultân Bâyezîd’de ve Kâsımpaşa’da ve Eyyûb ve Galata ve Tophâne’de dükkânları vardır. Ammâ gâyet hıfz edüp seyishâneler üzre dükkânların bârûd-ı siyâhlar ile zeyn edüp geçerler.

Esnâf-ı fitilciyân-ı tüfeng-endâzân: Dükkân 30, neferât 50, pîrleri Hazret-i (–), ibtidâ ipi anlar büküp sonra fitil gibi ucun yakdılar. Bunlar dahi seyishâneler üzre yedi katdan pembe fitilleri bükerek {ubûr etdiler}. ***[183b]***

Bu alaylardan sonra kundakcıbaşı ve tüfengcibaşı cümle ihtiyârları ve şeyhleri ve nakîb ve kethudâ vü çavuşları ile küheylân atlara süvâr olup piyâdegânları cebe ve cevşene gark olup sekizer kat mehterhâne ile güzer ederler.

{Bu tüfengcibaşıya yamak 9 esnâfdır, dükkân (–) ve cümle (–) askerdir.}

el-Faslu’l-ışrûn
Esnâf-ı haddâdân-ı âteş-feşân-ı âhengerân

İslâmbol’un dörd mevleviyyet yerinde cümle 1000 dükkândır ve yekûn neferât cümle 3005 askerdir. Bunların pîr-i hakîkîsi bizzât Hazret-i Dâvûd aleyhi’s-selâmdır kim Kudüs-i Şerîf’de Bâb-ı Dâvûd hâricinde bir mahalle içre câmi-i selâtîni ve imâreti ve medresesi ve türbedârları vardır, hâlâ azîm âsitânedir ve bizzât yanında evlâdı Hazret-i Süleymân medfûndur. Zîrâ Mescid-i Aksâ‘yı binâ ederken asâsına dayanup merhûm oldukda vezîri Âsaf-ı Berhayâ pederi yanında defn

etdüği cemî‘i Kabâbıta ve İsrâ’îlî tevârîhlerinde mastûr [u] mutâbıkdır.

Ammâ bu haddâdların Hazret-i Resûl zamânında pîrleri Ebû Zeyd-i Müslim-i Haddâdî‘dir. Hazret-i Alî huzûrunda Selmân-ı Pâk belin bağladı. Cümle demircilerin silsilesi ana müntehîdir. Kabri Yemen San‘ânı‘ndadır. Selmân-ı Pâk’in şed bağladığı yigirmi ikinci pîr [ü] pîşvâdır.

Bu esnâf sefer-i hümâyûnda balyemez toplara ve cemî‘i mühimmât [ü] levâzımâtlara elzem-i levâzımından olmağile ve kâr-ı Dâvûdî olmağile sâ’ir esnâfa takaddüm olunup yamaklarıyla evsâfları tahrîr olunur.

Bunlar azîm arabalar üzre kârhânelerin tefne ve erguvân ve gayrı şükûfeler ile tezyîn edüp ve kızaklar üzre yine ba‘zı dükkânlarında sekizer onar kişi azîm çekiçler ile sindânlar üzre usûl ile demirler döğerek güzer ederler. Ve kimisi omuzlarında niçe demir çubukları ve niçesinin omuzlarında çekiçleri ile giderken yol üzre bir örs koyup hemân ol mahalde örs üzre demir pâresin döğüp bir yerde dahi böyle döğerek “Dâvûdîyiz Dâvûdî” deyüp feryâd ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı âhengerân-ı na‘l-kesân: Dükkân 200, neferât 500, bunlar dahi Dâvûdî ve Ebû Zeyd-i Müslimî‘dir ammâ na‘l kesmeği Hazret-i Hızır ta‘lîm etmişdir.

Bunlar dahi kızaklar üzre dükkânlarında na‘l kesüp omuzlarında yelteme ve sayalma ve pendele çekiçler ile arz-ı kâlâ ederek gûnâ-gûn şakalarla ubûr ederler. Ehl-i sefere bunlardan a‘lâ ve lâzımlı esnâf olmazdır.

Ehl-i hıref mıhcıyân: Dükkân 100, neferât 200, bunlar dahi Dâvûdî ve Ebû Zeyd-i Müslimî‘dir. Dükkânların arabalar üzre yapup na‘l mıhları kesüp pür-silâh güzer ederler.

Ehl-i sanâyi, **mismârân ya‘nî egserciyân**: Dükkân 1006, neferât 3000, bunlar dahi Dâvûdî‘dir. Bu tâ’ife İslâmbol’da gâyet firâvândır. Zîrâ ihrâk çok olmağile bunlar Lofça ve Zağra ve Miyâne ve Geyve ve gevele ve orta sayış ve yüleme padara egserisi ve tavan egserisi misilli egserileri arabalar üzre dükkânlarında zeyn edüp “Mervân başına mıh satarım” deyüp dükkânlarında egser keserek ubûr ederler. Bunlar ekseriyyâ Divriği Ermenîleridir ammâ Ferhâd kavm[i]dir.

Esnâf-ı ehl-i kâr, **kebkebciyân**: Ebû Zeyd-i Müslimî‘dir. Dükkân 106, neferât 200, bunların dükkânları cümle Sultân Mehemmed’in Çukur hammâmı cenbinde bir sıra çârsûdur, gayrı hıref yokdur. Seyishâneler üzre kebkeb keserek ubûr ederler. Kebkeb oldur kim pabuc ve çizme altına kalaylı bir gûne hurda egserdir.

Esnâf-ı ehl-i kesb, **kantârcıyân**: Dükkân 80, neferât 200, pîrleri

yine Dâvûd Nebî ve Ebû Zeyd-i Müslimî‘dir. Ammâ bunlar gûnâ-gûn kantâr te’lîf etmişlerdir kim ibret-nümâdır. Dükkânların tahtırevânlar üzre zeyn edüp ve gûnâ-gûn kantârları zencîrlerinden birbirine bend edüp dükkânlarında âvîze misâli zeyn edüp arz-ı metâ‘ ederek giderler.

Ehl-i şuğl, **mîzâncıyân**: Dükkân 100, neferât 100, ibtidâ pîrleri Hazret-i İbrâhîm pederi Âzer’dir, Nemrûd’un sanemkârı veznedârı idi. Ammâ Hazret zamânında pîrleri Ebü‘l-Kâsım Vezânî idi. Enes ibn Mâlik belin bağladı. Kabri Erzurûm’da Abdurrahmân Gâzî cenbinde medfûndur.

Bunların dükkânları Mahmûdpaşa’dadır. Alay dükkânların arabalar üzre gûnâ-gûn vezne ve sarı pirincden kefeli terâzûları zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı ehl-i tüccâr, **eğeciyân**: Dükkân 55, neferât 105, pîrleri Ubeyd Tâhir’dir. Pehlivân fetâ olmağile Hamza-i bâ-safâ kemer-bestesidir. Kabri Mekke’dedir. ***[184a]***

Bu ehl-i hırefin dükkânları cümle Uzunçârsû‘da vâkı‘ olmuşdur. Seyishâneler üzre kârhânelerin dörpü eğesi ve na‘lband eğesi ve Miyâne eğesi ve bıçak eğesi ve arkalı eğeler kim kuyumculara lâzımdır, gûnâ-gûn eğeler ile dükkânların tezyîn edüp eğe yaparak,

“Eğrileri düzeldiriz, yoğunları eğeleriz” deyü feryâd ederek pür-silâh bunlar dahi ubûr ederler.

Ehl-i kâni‘, **esnâf-ı keserciyân**: Dükkân 200, neferât 500, bunlar dahi Dâvûdî‘dir ammâ Hazret asrında pîrleri Ebü‘l-müslim-i Gaffârî‘dir. Hazret-i Enes belin bağladı. Kabri nehr-i Murâd sâhilinde Ca‘ber kal‘ası dibinde Hazret-i Alî ile Hazret-i Âyişe-i Sıddîka’nın Sıffîn cenginde şehîd olup anda medfûndur. Bu azîz Sahâbe-i kirâma balta ve nacak ve külünk ve keser ve kazma yapmağı îcâd etdi. Bu keserciyânlar dahi dükkânların keser ve balta, bıçak ve gayrı uracak silâh âletleriyle dükkânların zeyn edüp geçerler.

Ehl-i kesb, **destereciyân**: Dükkân 80, neferât 200, pîrleri ibtidâ Benî İsrâ‘îl’den Semâ’îl’dir kim Haleb’de Hazret-i Zekeriyyâ‘yı iki biçmek içün ibtidâ erre-i Zekeriyyâ‘yı bu Semâ’îl îcâd etdi. Ba‘dehu Yahyâ Nebî bunu katl edüp pederinin intikâmın aldı. Ammâ Hazret zamânında bu desterecilerin pîri Abdülgaffâr Minşârî‘dir. Selmân-ı Pâris beline şed bağlayup pîr oldu. Kabri Niğde şehri cebbânesinde medfûndur, ammâ ziyâreti müyesser olmadı.

Bunlar gûnâ-gûn destere ve bıçkılar ve minşârlar ve erreler ve keskiler ile dükkânların müzeyyen edüp bir hây-hû ile pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı sevdâger-i burgucıyân: Dükkân 100, neferât 200, bunlar

dahi Dâvûdî‘dir ammâ Hazret huzûrunda pîr olan Ebü‘r-rîf-i Nakkâbî‘dir. Emr-i Resûl ile Suheyb-i Rûmî kemerine şed bağladı. Kabri Şâm kurbünde Ba‘labekke kal‘asındadır ziyâretgâh-ı ünâsdır. Bir atı sancı dutsa anın kabri üzre atı gezdirüp anın boğazına bir burgu asa kosalar bi-emrillâh at selâmet bulur. Hayyâlan-ı Şâm mâbeyninde mücerrebdir.

Bu tâ’ife dahi gûnâ-gûn makkâblar ve divseler ve girseler ve burguların envâ‘ıyla dükkânlarına zîb ü ziynet verüp ubûr ederler.

Ehl-i mihnet, **kömürcüyân**: Dükkân 400, neferât 800, bu tâ’ife dörd esnâfdır. Dağda kömür yakıcı bî-hisâb kavm-i rû-siyâhdır ammâ akçeleri akdır. Ve kömür gemicileri bunlar dahi davk-ı la‘net-i dünyâda ve âhiretde siyeh-rû Rûm kefereleridir.

Bir sınıfı kömür mahzencileridir, müslim ve Ermenî‘lerdir. Ve bir fırkası dahi kömür gezdiriciyândır kim bunlar Midilli beygirleri ve inekden doğmuş Kıbrıs cezîresi katırlarıyla çuval çuval kömürleri atlarına tahmîl edüp cümlesi siyâh çerde palâs palâs esbâbları kömü[r] tartarak ve satarak ubûr ederler.

Ammâ ibtidâdan pîrleri âteş yakmada Hazret-i Âdem’dir. Kömür yakmada Nemrûd-ı la‘îndir kim âteş-i Nemrûd meşhûrdur kim Hazret-i İbrâhîm’i âteşe atdıkda Cenâb-ı Bârî İbrâhîm’e nâr[ı] gülzâr eylediğine nass-ı kâtı‘ vardır. Âye[t]: [159] âyeti nâzil olmuşdur. Ammâ Hazret asrında ahgerciyânlara pîr olan Hârût-ı Hayberî‘dir. Hazret huzûrunda İslâm ile müşerref olup Selmân-ı Pâk belin bağlayup Hayber’den ve Uhud dağlarından Medîne’ye kömür getirüp kifâf-ı nefs ederdi. Kabri Vâdi’l-kurâ kurbündedir. Yine Hayberîler, “Müselmân oldun” deyü şehîd etdiler. *Kuddise sırruhu*.

Bunlardan sonra demircibaşının netîce askerleri saf saf ve fevc fevc pür-silâh olup demircibaşı küheylân atlar üzre şeyhleri ve nakîbleri ve desterecibaşı bir pîr-i fânî idi, Sultân Selîm ile Mısır fethinde bile idi, cümle pâdişâhlar kendüyi huzûrlarına getirdüp hayır du‘âsın alırlardı ve vüzerâlar Unkapanı‘nda dükkânına varup dest-bûs ederlerdi, bu pîr dahi ordu-yı İslâm alayına tahtırevân ile çıkup sağ tarafında demircibaşı ile sekizer kat mehterhâne çalarak ubûr ederler.

Bu demircibaşıya yamak on altı aded esnâf yamak olup cümle dükkânları (–) ve cümle neferâtları (–) ammâ bu esnâfların cümlesi orduda gâyet lâzımdır.

el-Faslu’l-hâdî ve’l-ışrûn
Esnâf-ı ser-çeşme-i âhengerân-ı çilingirân

Dükkân 500, neferât 1000, pîrleri yine Dâvûd Nebî‘dir ammâ Hazret asrında pîr [ü] pîşvâları Şeyh İzzeddîn-i Semâhî‘dir. ***[184b]*** Selmân-ı Pâris belin bağladı. Demir hurdavâtları yapanların silsileleri

ana müntehîdir. Kabri Acem diyârında Şîrâz'dadır. Bunlar seyishâneler üzre rezeler ve bendîşeler ve halkalar ve demire müte'allik yaldızlı ve kalaylı eşyâlar ile dükkânların donadup alay ile güzeşt ederler.

Ehl-i işgâl, **gemciyân**: Dükkân 100, neferât 400, gerçi Dâvûdî'lerdir ammâ pîr-i hakîkîleri Hazret-i Hızır'dır. Anın ta'lîmiyle ibtidâ gem yapan Seyyid Himâyüddîn'dir. Hazret-i Hamza belin bağlayup guzât-ı müslimîne gem yapardı. Merkad-i pür-envârı Bağdâd kurbünde Hille'dedir. Hâlâ anıniçün Hille gemi meşhûrdur ve Huveyze gemi dahi nâzik ü musanna'dır. Bunlar niçe bin kalaylı ve zernişânlı ve müzehheb ü mutallâ gemleri dükkânlarına zeyn edüp ubûr ederler. Pâdişâh emîr-i âhûruna hidmet eder gemcilerin cümlesi yüz aded neferdir kim gâyet üstâdlardır.

Esnâf-ı ehl-i tarîkat, **temrenciyâ[n]**: Dükkân 100, neferât 115, pîrleri Ca'fer-i Hâşimî'dir. Hazret-i Alî akrabâsıdır, yine Alî kemer-bestesidir. Lâkin çeber olmağile elinden bir kâr halâs olmayup mücâhidîne hadeng peykânları düzerdi kim pûlâd-ı Nahşivânîden güzer ederdi. Kabri Acem Erdebîli'nde Şeyh Safî kurbünde başka bir kubbede medfûndur, Hazret-i Alî akrabâsıdır deyü Şeyh Safî'den ziyâde ziyâret ederler.

Bunlar dahi pür-silâh olup niçe gûne temrenler ve paşaklar peykânları alançalar ve pojekalar ve elbiseler ve çengal temren ve küştânî misilli çâr-kûşe ve tomarlı ve palalı ve sünceli mutallâ temrenler ile dükkânların zeyn edüp ba'zı üstâdları demren yaparak ubûr ederler.

Esnâf-ı ehl-i şerî'at, **kaffâlân ya'nî kilidciyân**: Dükkân 100, neferât 200, pîrleri Zeyd-i Hindî'dir. Selmân-ı Pâk nazar-gerdesidir. Kabri yine Hindistân'da Bender-i Dîv-âbâd'dadır. Bunlar seyishâneler üzre dükkânların kıfl-ı kavîler ile bezeyüp güzer ederler.

Esnâf-ı ehl-i hakîkat, **üzengiciyân**: Dükkân 100, neferât 200, bunlar dahi Dâvûdî ve Ebû Zeyd-i Müslimî'dir ammâ ibtidâ Hazret'e rikâb-ı cedîd yapan Şücâ'eddîn Mehribânî'dir. Enes ibn Mâlik telâmîzinden olup rikâbdârâna pîr olmuşdur. Kabri nâ-ma'lûmdur.

Bu kavm seyishâneler üzre külbe-i ahzânların rikâb-ı gûnâ-gûn sîm talâ ve müzehheb ü mutallâlar ile dükkânların zeyn edüp kendüler de pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı ehl-i ma'rifet mikrâscıyân: Dükkân 30, neferât 100, pîrleri Yâver-i Özbekî'dir. Selmân-ı Pâris belin bağladı. Meşhed-i pâki şehr-i Tesû'da Türk-i Türkân Ahmed Yesevî cenbinde medfûndur. Bunlar gûnâ-gûn mikrâs-ı lâları dükkânlarında lâle gibi zeyn edüp tay ederler.

Ehl-i iktisâb, **na'lçacıyân**: Dükkân 400, neferât 1000, pîrleri

Âhenger-i Horasânî‘dir. Selmân nazar-gerdesidir. Kabri Heyrât’dadır (–) (–). Bunlar pîrimiz (–) (–) ammâ galatdır. Bu tâ’ife kubâdî ve mahmûzî ve dirsekli ve cihânşâhî ve mervânî na‘lçalar ile dükkânların zeyn edüp kimisi âteşde na‘lça kesüp yelteme urarak pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı ehl-i halâl, **na‘lçacıyân-ı mıhlıcıyân**: Dükkân 400, neferât 700, pîrleri (–) (–) (–). Bunlar seyishâneler üzre dükkânların mücellâ na‘lçalar ile tezyîn edüp pâypûşları na‘lçalıyarak pâk ü pâkîze libâslar ile pür-silâh ubûr ederler. Bunlar na‘lça kesiciler gibi kibirli kavm değillerdir.

Esnâf-ı ehl-i sâbırân, **ya‘nî çilingirân-ı yüksükçiyân**: Dükkân 40, nefer 100, pîrleri Verten-i Hindî‘dir. Enes ibn Mâlik telâmîzlerindendir. Kabri Mısır’dadır. Terzilerin parmaklarına demir yüksük yapmak Verten-i Hindî‘den kalmışdır. Bunlar dahi seyishâneler üzre dükkânların yüksükler ile donadup pâk ü müsellah ubûr ederler, sulehâ kavmdirler.

Ehl-i hıref, **iğneciyân**: Dükkân 55, neferât 200, pîrleri Ebü‘l-Kâsım el-Attâr’dır. Selmân-ı Pâk’in yigirmi dördüncü kemer-bestesidir kim iğnecilerin netîce-i pîşvâları ana müntehîdir. Kabri (–) (–) (–). Bunlar seyishâneler üzre gûnâ-gûn ibre ve sûzenler ve sündeler zeyn edüp niçesi cemî‘i esbâbları ve destârların iğneler ile zeyn edüp “İğine iğine iğne gerek sökükleri dikmek gerek” diyerek feryâd edüp geçerler.

Ehl-i şuğl, **haddeciyân**: Dükkân 15, neferât 40, bu fünûnda Zerkûb-ı Konevî, altun dökücü ve sırmakeş ***[185a]*** olduğundan Zerkûb derler, “Haddeyi ol îcâd edüp pîr oldu” deyü yazmış ammâ aklı azmış ve hilâf yazmış, pîr oldur kim Hazret huzûrunda dörd miyân-bestenin şeddin kuşanmış ola, Zerkûb-ı Konevî ise Âl-i Selçûkıyân asrında zuhûr edüp Muhyiddîn el-Arabî‘nin öğey evlâdıdır. Ammâ bu âhen haddecilerin pîri Hazret huzûrunda Zünnûn-ı Mısrî ile gelüp İslâm ile müşerref olan Sa‘deddîn-i Mısrî‘dir. Selmân belin bağladı. Kabri Arz-ı Hâsân’da ya‘nî Bilbeys şehrindedir.

Hadde ol şeydir kim pûlâd-ı Nahçıvânî‘den yâhûd pûlâd-ı Hindî‘den mutavvelce Dımışkî‘dir. Niçe yüz delikleri vardır, andan kuyumcular ve sırmakeşler sırma ve tel çeküp rakîk ederler san‘at-ı musanna‘dır.

Ehl-i tâcir, **âhen-fürûht**: Dükkân 300, neferât 605, pîrleri (–) Selmân-ı Pâk perverdesidir. Kabri Habeş‘dedir. Bu demir satıcıların dükkânları Tahta’l-kal‘a’da ve Karaman’da bî-hisâbdır. Rûmeli’nde Samakov’da ve Eğridir’de ve Pirlepe’de demir ma‘denlerinde şerîkleri olup ankâ bâzergânlardır. Bunlar dükkânların arabalar üzre çubuk demirler ile çâr-kûşe Alman çelikleriyle yükledüp kendüleri dahi müsellah u mükemmel ubûr ederler.

Esnâf-ı şâkirân, **âhen tel-keşân**: Dükkân kırk, neferât iki yüz,

pîrleri (–) Selmân’dan yakar çerâğı. Kabri Medîne Bakî‘inde Hazret-i Abbâs cenbindedir. Bu hırefin dükkânları Yeni Bezzâzistân’dadır. Bunlar seyishâneler üzre çarhlar ile demir teller ve sarı pirinc teller çeküp ubûr ederler.

Esnâf-ı ehl-i kâni‘, **hurdavât-ı âhen-fürûht**: Dükkân 700, neferât 800, pîrleri Avn bin İmrân’dır, Selmân-ı Pâk’in elli ikinci kemer-bestesidir. Egser ve gayrı âhen hurdaları satanlara pîr olmuşdur. Kabri Hille’de, Alî minâresi kurbündedir. Bunlar bir alay Mağribî fukarâlardır ammâ yine alayda tablalar ile başlarında demir hurdaları fürûht ederek ubûr ederler.

Ehl-i sanâyi‘, **köşe-nişînân ya‘nî na‘lbandân-ı hussân**: Dükkân 105, neferât 1000, pîrleri Hazret-i Hızır’dır kim Hazret-i Alî‘nin Düldül’ün na‘llamışdır. Ammâ Hazret ile Hızır ve Veys el-Karanî görüşmemişdir. Ammâ Hazret huzûrunda na‘lbandlara pîr olan Ebü‘l-Kâsım es-Semmâkü‘l-Baytârî‘dir. Selmân-ı Pâk’in beline şed bağladuğı yigirmi beşinci pîrdir kim na‘lbandların netîcesi anda nihâyet bulur. Kırk dörd yaşında nakl edüp kabri Hürmüz’dedir, *radıyallâhu anh,* kim cümle ehl-i sefere lâzımlı esnâfın pîr-i pîşkademidir. Hattâ bu esnâf “Biz çilingirândan mukaddem gidüp başka tablhâne sâhibi oluruz” deyü hayli da‘vâ-yı merd etdiler.

Âhir-i kâr bunlara yamak olur neferât, esnâfât olmamağile çilingirân ile bir azîm alaylarında arabalar üzre dükkânlarında gûnâ-gûn çevirme Şâm na‘lı ve Bosna ve Vişigrad ve Hersek ve Koniçe ve İslâmbol’un okka na‘lları ve sâ’ir bisât ve sıntırac ve keski ve gözündekisi nişterleri ve kelpedân ve tahra ve perçîn çekici ve iş çekiçleri ve işkence malafa ve baskı ve kemendler ile dükkânların zeyn edüp na‘l döğerek pür-silâh ubûr ederler. Ba‘dehu çilingirbaşı ve na‘lbandbaşı güzîde askerleriyle pür-silâh sekizer kat mehterhânelerin çalarak ubûr ederler.

Bu çilingirbaşının cümle esnâf yamakları on beş adeddir ve yekûn dükkânları (–) adeddir ve cümle neferâtları (–) adeddir kim bâlâda ale’l-infirâd cümle esnâfıyla dekâkînleriyle tahrîr olunmuşdur.

el-Faslu’s-sânî ve’l-ışrûn
Esnâf-ı kazancıbaşı

Kârhâne birdir. Unkapanı‘yla Ayazmakapusu’nun iç yüzünde bir kârhâne-i azîmdir kim ta‘bîr olunmaz. Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Hân binâsıdır. Sâ’ir dükkânları cümle dörd mevleviyyet yerde 900, neferât 4000, pîrleri Ebû Habîb Muhyiddîn-i Buhârî‘dir Selmân-ı Pâk’in yigirmi üçüncü şed bağladuğı pîrdir. Kabri (–)

Ammâ ibtidâ Hazret-i Dâvûd tancere ve kazganı demirden düzmüşler idi. Sonra bakır ma‘âdinleri zâhir olup Ebû Habîb Muhyiddîn nuhâs-ı hâlisden tancereler inşâ edüp pîr oldu. Hâlâ yine

Kırım Tatarı ve Moğol ve Boğol ve Kalmah ve Kumuk kavimleri içinde cemîʻi tancereleri cümle Çoyunçu demirinden kazganlardır kim maʻdeni Kırım cezîresinde hâsıl olup Kefe kurbünde Çoyunçî Mehemmed Efendi'nin kârıdır kim {azîm kârhânedir kim ana mahsûsdur}. ***[185b]***

Ammâ Âdem Safîʻden Hazret-i Dâvûd'a gelince tancereleri çömlekden idi. Ekseriyyâ eti kebâb ederlerdi. Zîrâ evâyil-i aʻsârda hukemâ-yı kudemâ taʻâmı yetmiş seksen gûne etmemişlerdi.

Bu kazancı tâ'ifeleri kızaklar ve arabalar üzre gûnâ-gûn kazanlar ve tancereler ve tavalar ile dükkânları zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı bakır sızırıcıyân: Kârhâne 4, neferât 65, bu kârhâneler Unkapanıʻnın iç yüzünde Süğlün kullesinde ve Eğrikullede ve Otluk kullesinde ve Burgucular kullesindedir. Her körüklerin onar âdem çeker câmûs derisinden mehânlardır. Hurdevât bakırları eyle kal ederler kim âteşinin yanına varmağa âdem tâkat getiremez. Bunlar dahi külçe külçe bakırları arabalara koyup körüklerin çeküp gûyâ bakır eridirler gibi ubûr ederler turfe ucbe-likâ kavmdir.

Ehl-i dekâkîn, **câm ve tıhtâb tâscıyân**: Dükkân 45, neferât 105, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–). Bunlar tahtırevânlar üzre câm tâs ve tıhtâb tâs yaparak güzer ederler.

Esnâf-ı sâhib-i dekâkîn çarkcıyân: Dükkân 40, neferât 105, bunlar seyishâneler üzre dükkânlarında bakır âvânların çarha çeküp mücellâ ederek geçerler.

Esnâf-ı tâcirân-ı kazancıyân: Dükkân 300, neferât 500, bunların pîri Saʻd ibn Ubeydî-i Hüzzercîʻdir, Selmân-ı Pâk'ın şed bağladuğı otuzuncu pîrdir kim cümle ehl-i hıreflerin tâcirleri silsilesi bu Ubeyd'e çıkar. Kabri Yemen şehirlerinde Zebîd'de yatır.

Bunlar dahi dükkânların kalaylı pâk bakır âvânlarıyla zeyn edüp ubûr ederler. Ammâ bunlar cümle Laz tâ'ifesidir, "Tavalar, tençereler pakur avadanlıklarına hurtavâtlar alırum" deyü Laz kavmi lehcesiyle feryâd [u] figân ederek geçerler.

Esnâf-ı kalaycıyân: Dükkân 106, neferât 500, pîrleri Hazret-i Sârîʻdir kim Hazret-i Alî belin bağladı. Hazret-i Ömer hilâfetinde Acem diyârında Nihâvend seferi'ne serdâr olup vardukda Acem gâlib gelüp Sârî münhedim olmak sadedinde iken Medîne'de de Hazret-i Ömer cumʻa günü hutbe tilâvet ederek kalb gözüyle gördü kim Sârî münhedim oluyor. Hemân minberde hutbe esnâsında *"Yâ Sâriye ile'l-cebel"* deyü Hazret-i Ömer bir naʻra etdükde cümle cemâʻat hayrân kalup, "Ömer'e ateh galebe edüp beş aylık yolda Nihâvend'de olan Sârîʻyi hâtırına getirüp hutbede galat etdi" dediler. Kimi esrâr-ı hafîsine haml edüp târîh kodular.

Hazret-i Ömer’in bu na‘rasın Nihâvend’de olan guzât-ı muvahhidîn cümle istimâ‘ edüp hemân Sârî hazretleri alem-i Resûlullâhı *ile’l-cebel* dedüği gibi dağa alem çeküp cebele arka verüp mansûr [u] muzaffer Medîne’ye gelüp târîhleri mutâbık gelüp Hazret-i Ömer’e ziyâdesiyle mahabbet etdiler.

Me’âl-i kelâm bu kalaycıların pîri Şeyh Sârî hazretleridir kim kâhîce gazâlara serdâr olurdu. Kabr-i münevveri, Mısır’ın iç kal‘asında Tavâşî Süleymân Paşa câmi‘i hareminde okuyla ve yayları ile tokuz kademe nerdübân ile enilir bir gârda medfûndur.

Bunlardan sonra kazancıbaşının güzîde askerlerinin omuzlarında niçe bin yelteme ve sayalma ve yassılama ve danlama bâm isimli çekiçler ile ubûr ederken yollarda bir tomruğu meydân-ı mahabbete koyup on dör[d] ve on altı kişi usûl-ı âheng ile ol tomruğa çekiçler çalup arz-ı mahâret ederek ubûr edüp gûnâ-gûn kazancı şakaları ederler. Ammâ bu esnâfın ihtiyârlarının kaba sakallılarının bakır râyihasından cengârî ve kibritî ve yeşil ve mâvî sakalları vardır. Bunlardan sonra kazancıbaşı ve çarkcıbaşı at başı berâber olup ardları sıra Kastamonu ve Bakır Küresi ve Taşköprülü Türk dilbercikleri iç oğlanları pâyesiyle ubûr ederler. Zîrâ bu kazancılar cümle Kastamonuludur. Ardları sıra sekizer kat mehterhâne ile ubûr ederler.

Bu kazancıbaşı yamağı cümle (–) altı esnâfdır ve dahi cümle (–) dükkândır. Ve cümle (–) askerdir.

el-Faslu’s-sâlis ve’l-ışrûn
Esnâf-ı azîm zergerân ya‘nî kuyumcıbaşı

Kârhâne-i ma‘mûr birdir, dükkân cümle 3000, neferât yekûn 5000, bunlar dahi örs ve çekiç ve âteş kullandıklarıyçün ***[186a]*** Hazret-i Dâvûd’dan dem ururlar. Ammâ Hazret-i Risâlet huzûrunda pîr olan Nasr bin Abdullâh’dır kim Selmân-ı Pâk beline şed bağladuğı yigirmi altıncı pîrdir, merkad-i pür-envârı Yemen Adeni’nde diyâr-ı ademe gidüp dünyâdan mün‘adim olup Aden’de medfûndur.

Bu kuyumcular esnâfına iştihâr veren Sultân Selîm-i Evvel ve Sultân Süleymân Hân’dır. Zîrâ bu iki pâdişâh-ı cüvân-bahtlar Tarabefzûn şehri tahtgâhında rahm-ı mâderden müştak olup ikisi de kuyumculuk kârın tahsîl etmişdi. Hattâ Unkapanı‘nın iç yüzünde kuyumcu Rûm Kostanta nâm bir kefere Süleymân Hân’ın üstâdı idi.

Bir kerre bu Kostanta Süleymân şehzâdeye elem-zede olup “Bin deyenek uram” deyü yemîn eder. Âhir Süleymân Hân vâlidesi Kostanta’ya bin altun verüp cürmün afv etmeği ricâ eder, ricâsı makbûle geçmeyüp bin altunu Süleymân Hân’a haddeden tel çekdirüp beş yüz çubuk tel etdirüp beş yüz çubuk tel ile şehzâde Süleymân’ın pâyine iki kerre darb edüp bin deyenek olmuş olup Şehzâde Süleymân âzâde olduğu meşhûr-ı âfâkdır. Hattâ hakîr ol pîr

Kuyumcu Kostantın'ı bir kaç kerre görmek olmuş idi. Pâdişâhlara girüp nakl edüp cemî'i tekâlifden berî bir deyrî ve diri koca kefere idi.

Ba'dehu Süleymân Hân pâdişâh oldukda kuyumcubaşılara iltifâten Sakkâ çeşmesin binâ edüp önünde bir hevâdâr yerde bâğlı ve bâğçeli ve bir câmi', hammâmlı ve müte'addid kâ'a ve hücreli bir tavîl dîvânhâne-misâl ortası yollu iki tarafı kuyumcu dezgâhlarında halîfeler işleyecek hücreler ile ârâste bir kârhâne edüp on bin sahan ve beş yüz kazgan ve tancere ve sâ'ir bakır âvânları vakf edüp hayrât-ı azîm etdi.

Ve yigirmi yılda bir teferrücleri oldukda sâyebân-ı pâdişâhî verilüp on kîse-i Osmânî hazîneden verüp tabl-ı Âl-i Osmân ve kûs-i hâkâniyân verilüp on gün on gece teferrüc etmelerin kânûn-ı Süleymânî etdi. Hakîr Evliyâ-yı pür-taksîr, kuyumcubaşızâde olmağile üç kerre teferrüclerini görüp Sultân Murâd Hân teferrücünde ibtidâ dest-bûs edüp revâne olan bu hakîr idi.

Bu teferrücleri Kâğızhâne fezâsında esnâf-ı zergerân cem' olup kânûn-ı Kuyumcu Süleymân {Hân} üzre on gün on gece infidâdile yigirmi gün olur cem'iyyet-i kübrâ ile cemî'i diyâr-ı Âl-i Osmân'da olan kuyumculara bir sene mukaddem zergerân çavuşları gidüp emr-i pâdişâhîler ile Kâğızhâne teferrüclerine da'vet edüp her diyârın kuyumcuları gelmek muhâl olup içlerinden necîb ü reşîd halîfeleri sâhib-i post olmağa beşer onar bin guruşlar ile çavuşları ve halîfelerin Âsitâne'ye gönderirler.

Ve bu cem'iyyet-i kübrâya bizzât Âl-i Osmân pâdişâhları serâperde-i Süleymânî'sin gönderüp kendileri sa'âdetle serâperdesinde şeyhülislâm ile ve sâ'ir vüzerâ-yı izâmlar ile gelüp karârdâde oldukda cümle tabllara darblar urulup ibtidâ on iki halîfe-i müste'id, pâdişâh-ı Cem-cenâbın dest-i şerîfin bûs edüp sonra şeyhülislâmın ba'dehu sâ'ir vüzerâ-yı izâmın dest-i şerîflerin bûs edüp ba'dehu ser-zergerân kuyumcubaşının ve şeyhin ve nakîbin, ba'dehu sâ'ir pîrlerin dest-i şerîflerin öpüp revâne olmak kânûn-ı Süleymân Hân'dır.

Ba'dehu kuyumcubaşı pâdişâha bir murassa' ve mücevher pîş-tâhta ve devât ve bir zî-kıymet mücevher raht ve bir kılıc ve bir gaddâre hedâyâ verüp kuyumcubaşı zemîn-bûs edüp pâdişâh seyr-i şikâra revâne olup ba'dehu on iki bin halîfeler kuyumcubaşıdan dest-bûs edüp me'zûn olurlar. Yedi gün yedi gecede cevâhir ve murassa'ât kemer kuşaklı uşaklar ve cümle dilberânlar zer-ender-zere müstağrak olup cevâhir bıçaklar ve hançerler dakınup zerdûz harîr şed peştemâller ile tâvûs-ı bâğ-ı İrem gibi reftâr edüp pîrlerin dest-bûslarıyla revâne olurlar. Ve bu Kâğızhâne fezâsında beş altı bin hayme ve hargâhlar kurulup yigirmi gün yigirmi gece âdem deryâsı olup geceleri Kadr ve rûzları rûz-ı ıyd olur. Hulâsa-i kelâm bu teferrüce bir esnâf mâlik olmamışdır.

Ba'dehu yine ordu-yı hümâyûn alayında dahi bir alay-ı azîm

müzeyyen ederler kim zer ü zîverlerinden çeşm-i benî âdem hîrelenir. Seyishâneler ve araba ve tahtırevânlar üzre bıçaklar ve hançerler ve mücevher kemerler ve mücevher buhûrdân ve gülâbdân ve raht ve kılıc ve gaddâre ve topuzlar ve niçe bin tahrîri mümkün olmayan zî-kıymet ***[186b]*** eşyâlar ile dükkânların zeyn edüp cümlesi eğer Rûm ve Yahûdî ve Ermenî ve müslimler al ve kırmızı ve yeşil serbend ve mukaddemler sarınup pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı bâzergân-ı cevâhirciyân: Neferât 600, bunların dükkanları yokdur, hânlarda sâkinlerdir kim mâllarının hisâbların ve cevâhirlerinin adedlerin Hudâ bilür. Elmâs-ı Hindistân ve la‘l-i Bedahşân ve pîrûze-i Nişâbûr ve aynü‘s-semek-i Sûdân ve zümürrüd-i İsvân ve yâkût-ı (–) ve seylân ve mercân-ı (–) misilli cevâhirler cümle bunlarda mevcûddur.

Bu ehl-i hıref tahtırevânlar üzre cevâhirlerin kâğıdlar üzre zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı lü’lüciyân ya‘nî incüciyân: Dükkân 40, neferât 100, pîrleri (–) (–). Bunlar seyishâneler üzre gûnâ-gûn dânedâr Hürmüz incüleri ve dürr-i yetîmleri ipliklere dizüp külçe külçe edüp dükkânlarını balık ağı gibi incüler ile zeyn edüp ubûr ederler. Bunlar cümle Eski Bezzâzistânkapusu’nda olur Yahûdîlerdir.

Esnâf-ı zergerân-ı cevâhirciyân: Dükkân 100, neferât 155, pîrleri Hüseyin ibn Nasr bin Abdullâh’dır kim kuyumcular pîrinin evlâd-ı mihteridir. Selmân-ı Pâk kemer-bestesidir kim kabri Isfehân’dadır. Bunlar dahi seyishâneler üzre dükkânların mücevher eşyâlar ile zeyn edüp ve yine cevâhir âvânî eşyâlar işleyerek cümlesi pür-silâh ubûr ederler.

Cümleden üstâd cevher-fürûş Küpeli Yahûdî ve Semmûrkaş Urum ve Galata’da dörd yol ağzında Benli Urum. Ve oyunbâz olan cevâhir kulu ta‘bîr etdikleri Laskaraki Urum, ilm-i cevâhircilikde ve rakkâs-ı pehlivân pîşekârlıkda yegâne-i asr bir Urumdur. Ve Ermenî Bedros. Ve Unkapanı‘nda bizim peder merhûmun şâkirdi Laz Alî, Sultân Murâd Hân’ın cevâhir tahtında tasnî‘âtlar eyleyüp bir cevâhir taht-ı murassa‘ etmişdir kim on sekiz pâdişâh elçileri geldükde bu taht üzre Gâzî Murâd Hân iclâs edüp azamet [u] dârâtın bu taht ile ızhâr eder, böyle bir taht-ı ibret-nümûndur.

Bu esnâfların dükkânlarında olan la‘l [u] yâkût ve zeberced ve elmâs, pîrûze şa‘şa‘asından âdemin merdüm-i dîdeleri hîrelenüp âdem hayrân olur. Ve muğ-pîçeleri dahi zer-ender-zere ve cevâhire gark olup gûnâ-gûn akmişe-i fâhireler ile mülebbes olup ubûr ederler.

Esnâf-ı sâ‘atciyân: Dükkân 45, neferât 1000, bunlar çok kavmdir ammâ niçe yüzü hânelerinde işlerler. Pîrleri Hazret-i Yûsuf’dur. Mısır’ın Cîze şehrinde zindânda mahpûs iken kumdan sâ‘at yapduğı bâlâda

gemiciler esnâfında tahrîr olunmuşdur. Ammâ bu sâ‘at-ı musanna‘ı peydâ etmek yine Hazret-i Yûsuf’dan kalmışdır kim gece ve gündüz karanlık zindânda ma‘lûm olup ibâdet etmeğiçün {ağacdan sâ‘at} te’lîf etmişdi. Hakkâ ki bu sâ‘at yapmak makdûr-ı beşer değildir, kerâmetdir.

Ve bu ma‘rifeti bilmeğe yetmiş ma‘rifet bilmek gerekdir kim aylı ve günlü ve mîkâtlı ve münebbihli sâ‘at yapup on iki ilm-i kitâb dahi bilmek gerekdir kim üstâd-ı kâmil ola.

Bunlar dahi seyishâneler üzre dükkânların Alman ve İşpanya ve Fransa ve Canpetro ve Kaşper ve Bülbül ve Yûsuf Çelebi sâ‘atleriyle zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı sikkezânbaşı: Ancak bir âdemdir, neferât 100, pîri Hazret-i Osmân’dır kim Hazret-i Risâlet sikkesine *“Lâ İlâhe İllallâh Muhammedün Resûlullâh”* yazmışdır. Hakkâ ki hadîd üzre kazmışdır. Hazret-i Risâlet kemerin bağlayup hattâtlara ve sikkezânlara pîr olup hilâfetde iken kendüyi şehr-i Ramazân’da Kur’ân tilâvet ederken şehîd edüp kabri Medîne-i Münevvere Bakî‘inde medfûndur.

Ve kaçan kim bu sikkezânbaşı hîn-i cülûsda ve gayrı eyyâmda pûlâd-ı Nahçıvânî üzre bir hadîd sikke kazsa kapuculardan ihtiyâr kulle sofîlerinden üç aded sâlih ü müselmân âdemler nâzır olup anların huzûrunda sikke kazır, yohsa gayrı zamânda kazırsa ellerin keserler. Ve kazduğı sikkeleri mühürleyüp hîn-i mahalde Darbhâne sikkezânına defter ile verirler. Kânûn-ı Selîm Hân’dır kim Selîm Hân hem kuyumcu ve sikkezân ve zernişâncı [zerefşâncı?] idi.

Bu sikkezânbaşı dahi tevâbi‘iyle ve kulle sofîleriyle ubûr ederler. Dükkânları yokdur, ancak tamgacıbaşı kârhânesinde başka hücreleri vardır. Andan,

Esnâf-ı tamgacıbaşı: Kârhâne-i azîm birdir, kuyumcubaşı kârhânesine muttasıl bâğlı ve bâğçeli ve hammâmlı ve maksûreli bir kârhânedir. Tamgacıbaşı bir âdemdir ammâ neferâtları 70 âdemdir. İslâmbol içre işleyen gümüş âvânına tuğra-yı garrâlı sikke urur, akçe sikkesi gibi ***[187a]*** değildir, tuğra içre *“Murâd Hân muzaffer dâ’imâ”* lafzları mahrûrdur.

Bu tamgacıbaşı cemî‘i kuyumcuların işlerine nâzır olup kârların tamgalamağa getirdiklerinde tamgacıbaşı Memiç demir kalem ile her gümüş âvânından bir vasla çâşni kesüp âteşe bırağup yine âteşden çifte ile çâşniyi çıkarup eğer hâs beyâz kurs-ı gümüş âteşden çıkarsa tamga-i şâhî urup, her tamgadan altı akçe alup üç akçesin tamga nâzırı kulle sofîleri alup rûz-merre bu üç kulle sofîleri tamgacıbaşı üzre havâlelerdir kim alçak gümüşe tamga ururlarsa tamgacıbaşı ve üç kulle sofîsinin boyunların urup yerlerine bir müstakîm âdem nasb ederler.

Eğer âteşden kuyumcu işleri gök-gûn çıkarsa isterse ol işi pâdişâhın olsun tamgacıbaşı ol işleri çekiç ile hurd edüp sâhibine verir. Eğer içi boş dökme makûlesi bir kâr olursa içine alçak lehem doldurup hâlis gümüş hisâbına sâhibine muhâsebe veren kuyumcunun bu gûne dökme işlerinin bir kaçın kırup içinde ziyâde lehem bârı var ise gayrıların dahi kırup sâhibine verüp tamga vurmaz. Eğer hâlis gümüş ise de içinde hîle vardır deyü kırar. Kânûn-ı Selîm Hân-ı Evvel'dir, zîrâ Selîm Hân sikkezân ve tamgacı idi ve bu tamgahâne kârhânesi anların hayrâtıdır. Bu tamgacıbaşı dahi dükkânsız alay edüp geçerler.

Esnâf-ı ehl-i kıble-i kuyumcıyân: Bir âdemdir, bedâsten önünde sâkindir. Ammâ darbhâne ehl-i kıblesi mukaddemâ başka tahrîr olmuşdur. Bu ehl-i kıbleler bir cevâhire bahâ takdîr edüp bir altun ve gümüş âvânî eşyâlara bahâ takdîr edüp taraf-ı şâhîden birer şâhî vazîfe-i mu'ayyeneleri vardır. Bunlar dahi tevâbi'leriyle ubûr ederken ba'zı zî-kıymet eşyâlara bahâ takdîr ederek dükkânlarıyla ubûr ederler.

Esnâf-ı darbhâneciyân ve emîn-i nâzırân ve sâhib-i ayyârân ve sikkezân: Cümlesi darbhâne emîni takrîbiyle bâlâda tahrîr olunmuşdur.

Esnâf-ı kalcıyân-ı kuyumcıyân: Dükkân 40, neferât 200, bunlar cümlesi Yahûd tâ'ifesidir, tahtırevânlar üzre dükkânlarında gümüş kal ederek ubûr ederler. Pîrler (–) (–) (–).

Esnâf-ı gümüşhâneciyân: Kârhâne 40, neferât 105, pîrleri Kârûn ve Cemşîd-i pür-fünûn (–). Bunlar hâr [ü] hâşâkden ve alçak gümüşlerden ve bakır ve kalay [ve] kurşumdan gümüş tahsîl edüp kal ederler.

Esnâf-ı rumatcıyân: Neferât 400, pîrleri Nusayr-ı Hindî'dir kim ferrâşların pîridir. Kuyumcular elkâbında bu tâ'ifeye rumatcılar derler. Yılda bir kerre bunlar kuyumcu dükkânlarının ve sâ'atcilerin dükkânlarında olan hâr [u] hâşâk türâbları süpürüp pâk edüp gümüşhânecilere satup anlar dahi leb-i deryâda rumatları tekneler içre çalkayup hâr [u] hâşâkı deryâya gidüp altun ve gümüş pâreleri tekne içre kalup ba'dehu kal edüp bu gûne kâr eder Yahûdîlerdir. Bunlar dahi alayda arkalarında çuvallar ile "Rumat alalum" deyü feryâd ederek geçerler.

Esnâf-ı tîz-âbcıyân-ı sîm ü zer-i hâlis: Kârhâne 22, neferât 100, pîrleri Nusayr-ı Hindî'dir, Enes ibn Mâlik perverdesidir. Sâhib-i kîmyâ idi. Kabri Yemen şehrinden şehr-i Mihcem'dedir.

Bu tâ'ifeler dahi cümle Yahûdîlerdir. Kârları oldur kim bir gümüşde altun olsa yâhûd bakırda ve kurşumda gümüş yâhûd altun olsa ekseriyyâ kâr-ı kadîmlerde kalan altun mutallâ olup altunun rende ile kazırken gümüş dahi böyle kazılur, bu gûne gümüşleri altundan,

altunları gümüşden ayırmak için iri şîşeler içre gümüşü pâre pâre koyup ibtidâ nerm âteş ile şîşeyi âteş üzre koyup içine tîz-âbı te’ennî ile dökerek kaynayup altunu dâne-i haşhâş-misâl şîşe dibinde kalup gümüşü sâfî su olur. Ba‘dehu altunun alup ana su altunu derler, balmûmu gibi iki parmak mâbeyninde ezilir bir gûne za‘ferân sarısı altundur.

Ba‘dehu su olan gümüşe bir gûne tîz-âb dahi koyup yine şîşede kaynadup ol dahi haşhâş dânesi gibi şîşenin dibinde hâlis gümüş kalır kim artık kal etmeğe ihtiyâc kalmayup su gümüşü derler, bu dahi elde ezilir, sırmadan hâlis gümüşdür. Bu ***[187b]*** tîz-âbı Hazret-i Süleymân peydâ edüp uyuz olan dîvlere dürtüp gerlikden halâs olurlarmış.

Böyle bir tîz-âbdır kim râyihasından Yahûdîler yeşil ve kırmızı ve kibritî sakalları olup tırnakları siyâh olur. Hind diyârında tîz-âb ile dişlerin boyayup yeşil ve kırmızı ve sarı ve kırmızı dişleri olup otuz iki gûne dişli âdem çokdur.

Hikâye{-i münâsib}: Hikmet-i Hudâ bir gün İslâmbol’da Yahûdî mahallesinde ihrâk-ı azîm vakı‘ olup bostâncıbaşı ve yeniçeri ağası yankını söndürmeğe varup bir kaç bostâncı ve yeniçeriler bu tîz-âbcı kârhânesinin birine girüp görseler kim raflar üzre yüz, iki yüz şîşeler içre elvân elvân şarâblar, “bire meded” deyü herbiri birer şî[şe]den nûş edüp on üç nefer kimesnenin ol mahalde ciğerleri ve bağırsakları tarfetü‘l-ayn içre taşra çıkup merhûm olup vücûdları âteşe yanup kaldı. Tîz-âb (–) (–) hâsıl olur. Böyle mel‘ûn şeydir kim kîmyâcılara dahi lâzımdır. Ve bu Yahûdîler dahi kîmyâya çalışırlar, ba‘zısı vâsıl olmuşdur.

Bunlar dahi tahtırevânlar üzre kibrît-i ahmer suyu ve kibrît dühnü çıkarup tîz-âb kaynadarak ubûr ederler.

Esnâf-ı gümüş arayıcı: Bâlâda darbhâne emîni alayında tahrîr olunmuşdur.

Esnâf-ı kafesdârân: Dükkân 100, neferât 300, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–). Bunların dükkânları Sultân Bâyezîd câmi‘i kurbündedir. Pirinc tel kafesler içinde gûnâ-gûn yapılmış bıçak ve hançer ve kuşak ve gayrı gümüş âvânî eşyâları fürûht edüp kâr ederler. Bunlar seyishâneler üzre dükkânların kafesler içre mezkûr eşyâlar ile tezyîn edüp piyâdeleri müsellah ubûr ederler.

Esnâf-ı cevher-fürûşân: Dükkân 70, neferât 102, bâlâdâ tahrîr olunan bâzergân-ı cevâhirândır. Anların dükkânları yokdur ammâ bunlar bezzâsten etrâfında sâhib-i dükkânlardır kim başka cevâhircibaşıları vardır kim devlet tarafına bir cevâhir lâzım olsa bunlar bulup kâr ederler. Bunlar dahi dükkânlarında cevâhirleri elvân kâğızlar üzre koyup

pür-silâh olup cavk cavk ubûr ederler. Pîrleri (–) (–) (–) (–).

Esnâf-ı elmâs-bür ya‘nî hakkâk-i elmâs: Kârhâne yedi, neferât kırk beş adeddir. Bunların ma‘rifeti bir esnâfa benzemezdir. Kara taşdan elmâs-ı hâmları pâre pâre çıkarup her parçasın kurşumlu direfşler içine koyup âdem çevirir dollâblar üzre koyup yine kurşumdan çarhlarda elmâs bürâdeleri eğüp hâm elmâslar çarhlar üzre deverân ede ede berrâk olur. Ba‘dehu yine bir cânibin kurşuma koyup ol tarafı dahi pâk olur. Murâdı üzre çâr-kûşe mi ve bâdemî mi ve şeşhâne ederse edüp pâk eder görmeğe muhtâc bir çarh-ı dollâblı kârhânedir. Zîrâ elmâs ol kadar sengîn ve berkdir kim kurşum ne kadar nerm ise Cenâb-ı Bârî ana hasm halk edüp elmâsı kurşum hakk eder, aceb hikmetdir. Ve elmâsdan zî-kıymet cevher yokdur. Zîrâ (–) diyârda ma‘deni azdır. Âteşe girdikce berrâk olur. Altun dahi âteşde pâk olur. Anıniçün bu iki ma‘den “Yâ Azîz” ismine mazhar olup azîz [u] makbûl olmuşlardır. Ammâ sâ’ir cevâhirler âteşden cümle fenâ bulurlar.

Bu elmâs hakkâkları tahtırevânlar üzre çarh dollâblarıyla elmâs pâk ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı hakkâkân: Dükkân 30, neferât 105, bunların pîri Hakkâk Abdullâh-ı Yemenî‘dir. Hazret-i Veys el-Karanî‘nin kemer-bestesidir. Hazret-i Resûl’e hedâyâsıyla gelüp Veys el-Karanî‘den kemer-besteliği makbûl-i Resûl olup Risâlet-penâh du‘âsıyla hakkâklara pîr olup yine Yemen şehirlerinden şehr-i Tiğâr’da medfûndur.

Bunlar seyishâneler üzre dükkânlarında akîk ve seylân ve yemenî ve pîrûze ve yeşim taşların hak ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı mühür-kenân: Dükkâ[n] 5, neferât 80, pîrleri yine Hazret-i Osmân’dır, kabri Medîne Bakî‘indededir. Bunların ser-çeşme üstâdları zamân-ı Murâd Hân’da Mahmûd Çelebi ve Rızâ Çelebi ve Ferîd Çelebi’dir kim bir mührü yüzer guruşdan beş yüz guruşa varınca vüzerâ mühürleri kazarlardı.

Esnâf-ı mühür-kenân-ı sîm ü heykelân ya‘nî gümüş mühür ve tılısmât kazıcı: Başka esnâfdır, akîk-i Yemenî kazıyamazlar. ***[188a]*** Bunların mâbeynlerinde üstâdlar var kim ta‘lîk ve neshî ve rık‘a ve reyhânî mühürler ve tılısmlar yazarlar kim gûyâ âyetün min âyâtillâhdır.

Dükkânları 15, neferât 40, pîrleri Hazret-i Ukkâşe, Hazret-i Risâlet’in zahrındaki mühr-i nübüvveti görüp ma‘sûmlara ve masrû‘lara *E‘ûzü bi-kelimâtillâhi’t-tâmmât* hırzını ilâ âhirihi yazmağa ve sarı nuhâs üzre kazmağa başladı. Ve Hazret’in izn-i şerîfiyle İsm-i a‘zam du‘âsın yazardı ve pûlâd üzre kazardı. İsm-i a‘zam budur:

“Bismillâh, Yâ azîme’l-hadar, yâ serî‘a’z-zafer, yâ ma‘rûfe’l-eser” ilâ âhirihi tahrîr ederdi. Bizzât kemerin Hazret-i Resûl-i Ekrem bağlayup Resûl’ün zahrındaki mühr-i nübüvveti öpmüşdür. Kabri Mar‘aş‘da bir

mesîregâh yerde medfûndur.

Ve bu sîm mühür-kenler dahi seyishâneler üzre dükkânların gûnâ-gûn mühürler ve heykeller ve vefkler ve hırz-ı yemânîler ve ta‘vîz-i mutalsamlar ile kârhânelerin zeyn edüp alay ile ubûr ederler.

Esnâf-ı kalemkârân-ı kuyumcıyân: Dükkân 300, neferât 400, pîrleri Tâhir-i Acemî‘dir kim ba‘de’l-feth Mekke’nin Bâb-ı mu‘allâsının gümüş kuflunu ve kapu levhası üzre sarı pirinc kitâbe içre “*Lâ ilâhe illallâh Muhammedün Resûlullâh”* lafzını ve niçe eşkâl-i şükûfeleri tahrîr edüp kalemkârlık etdi ve Hazret-i Resûl’den me’zûn olup Hazret-i Alî kemer-bestesidir. Kabri Şîrâz’dadır.

Bu kalemkârân tâ’ifesi böyle üstâd-ı kâmillerdir kim kuyumcuların ve cevâhircilerin işlerine hüsn verüp kalem ve savat ve mînâ-yı gûnâ-[gû]n ve nakş-ı bûkalemûnlar edüp hüsn verirler kim gûyâ sihr-i i‘câzdır.

Bunların müntehâ üstâdları Unkapanı‘nda Simitcioğlu Urum Mihayil idi kim Âl-i Osmân pâdişâhının ma‘lûmu olduğundan sonra mînâlı sâ‘at zarfların ve kılıç ve hançerlerde olan ma‘rifetlerin teberrüken Hind pâdişâhına ve Acem şâhına ve gayrı diyârın erbâb-ı ma‘âriflerine götürüp anlardan bu Mihayil’e hedâyâlar gelirdi.

Andan sonra üstâd-ı kâmil yine Unkapanı‘nda Ermenî Haçatur idi. Andan Bezzâzistân önünde Aydın Ermenî. Ve Kalemkâr Tambûrî Arnavud Osmân Çelebi {idi}. Ba‘dehu Mısır’da sikkezânbaşı olup sene 1009 târîhinde Abdurrahmân Paşa, Vâlî-i Mısır iken merhûm olup evlâdlarına hemân kırk bin sikke-i hasene altun kaldı. Bu kalemkârların kârına bir merd-i hünerkâr kâdir değiller idi.

Bunlar dahi seyishâneler üzre dükkânların kâr-ı musanna‘âtlarıyla zeyn edüp kalemkârlık ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı sırmakeşân: Kârhâne birdir, neferâtları [(–)]. Bu esnâflar mâ-tekaddem kuyumcubaşılara yamak ola gelmişler idi, lâkin ümenâlar başka alay etmeleri fermân olunup sırmakeşhâne emîni alayında ubûr etdikleri bâlâda tahrîr olunmuşdur.

Esnâf-ı tel-i âhen-keşân: Dükkân 80, neferât 105, pîrleri (–) (–) (–). Kabri (–). Bunlar Yeni Bezzâzistân dibinde ve gayrı esvâkda işlerler. Kuyumcı tâ’ifesi bunlarsız olmaduğundan demir telciler yamak olup seyishâneler üzre çarhlar ile sarı pirincden rakîk sırma gibi teller ve rakîk tanbûre telleri çekerek dükkânlarıyla ubûr ederler.

Esnâf-ı potacıyân: Dükkân 10, nefer yigirmi, pîrleri Abdülgaffâr el-Medenî‘dir kim çanak ve çömlek yapıcıların pîridir. Yüz altmış iki yaşında intikâl edüp kabri Medîne-i Münevvere Bakî‘indedir.

Bu potacılar bir gûne türâba niçe gûne filcân hurdaları ve rimâl-i türâblar mahlût edüp havânlar içre sahk edüp ma‘cûn gibi tahmîr edüp

sağîr ü kebîr dervîşân külâhları gibi toprak potalar yapup kuyumcular âteş içre bunlarda altun ve gümüş kal ederler. Gayrı gûne potalar âteşe tahammül etmez. Ve bu kâr bu potacılara mahsûsdur kim terkîblerin gayrı enâyiye keşf etmeyüp bu kâr kendülere munhasır olmuşdur. Sâ'ir diyârlara dahi çoğu İslâmbol'dan gider.

Esnâf-ı boracıyân: Dükkân 3, nefer 10, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–) (–) Bunlar kuyumculara bora yaparlar kim lehem bâr ile bir işi birbirine yapışdırmak içün kuyumcular lehem üzre borayı eküp bi-emrillâh âteşde iki gümüş birbirine muttasıl olup yekpâre olur.

Bora oldur kim Acem'de ve Canha'da ya'nî Erzurûm Gümüşhânesi'nde bir gûne kireç gibi beyâz ma'dendir, anı Mısır şekeri kellesi gibi kelle kelle kâlıblarda dökdürüp İslâmbol'a getirüp miskâlin birer şâhîye verirler, bir aceb ma'âdindir. Ammâ Budin ve Alman ve İsfac kâfiristânında hasîr külünden bora etdiklerin gördüm. ***[188b]***

Ammâ Mısır kuyumcuları borayı Buhayre vilâyetinde Kârûn'un ka'r-ı zemîne geçdiği yerde cümle gencînesi natrûn olmuşdur anı şîşeciler sırça üzre erid(?) edüp derhâl sırçayı su eder ve âteşe kuvvet verir. Bu natrûnu Frengistân'a götürüp anda kîmyâgîrler natrûnu tîz-âb suyında kaynadup içinden Kârûn altunu hâsıl olur. Ammâ Danimarka kâfiristânı seyâhatinde ba'zı ilm-i kâf üstâdlarıyla meşveret edüp Mısır natrûnu ahvâlin söyleşüp "Belî tîz-âb suyunda natrûnun altunu çıkar ammâ harcı hâsılı berâber gelmez, değil kim fâ'ide ola" dediler. Ammâ Mısır kuyumcuları bu natrûnu bora yerine isti'mâl edüp a'lâ kâr verir.

Bu İslâmbol boracıları dahi seyishâneler üzre dükkânlarında kelle kelle bora ma'âdinlerin âvîzeler edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı civacıyân: Dükkân beş, nefer 10, pîrleri nâ-ma'lûmdur. Ancak bir ma'den-i sun'-i Hudâ'dır. Leh vilâyetinde Daniska iskelesi'nden gelir. Ammâ bu hakîr sene 1071 târîhinde merhûm Seydî Ahmed Paşa ile Erdel Macaristânın harâc-güzâr edüp Rakofçi la'îni katl etdüğimiz sene bu hakîr çete ve potura kovarak Nagbanya Ejder kal'ası altında kemîngâhda yatırken bir kirechâne gördük, esîrlerimizden Macar lisânı üzre su'âl etdik. Meğer ol mahalde bir gûne beyâz göz göz olmuş değirmen taşı dağlar gibi yığılmış, anlara âteş edüp anlardan civa akup hafirlere dolup civayı köpek derisi tulumlarına korlar, gayrı yerde durmak ihtimâli yokdur, böyle bir ma'dendir.

Kuyumcular bu civayı potalar içre âteşde pişirüp içine sahk olmuş varak altunları koyup mahv olup beyâz kurus gibi hal olur. Ba'dehu ol kurus olan civalı altunu âteş üzre gümüş kılıçlara ve hançer ve bıçaklara sürüp altun yaldızlı olur. Civa böyle bir ma'âdindir.

Bu civacıları fermân ile kuyumcubaşı, attârlardan ayırup kendülere yamak edüp anlar dahi seyishâneler üzre güzer ederler.

Esnâf-ı borucuyân-ı sarı pirinc: Dükkân bir ve nefer bir âdeme mahsûsdur, gayrı kimesne etmeğe kâdir değildir. Kâ‘idesin oğluna bile göstermez. Unkapanı‘nda işler bir muta‘assıb Urum’dur, Kirbazı derler bir üstâd-ı kâmildir. Pîrleri Efrâsiyâb’dır kim kerrenây-ı Acem’i ol icâd etmişdi. Hazret asrında kerrenây-ı sûr yok idi, ancak yetmiş kol pehlivânlarında ceng mahallerinde kös ve kudüm çalınup gülbâng-ı Muhammedî çekilirdi.

Bu borucu Kirbazı dahi kuyumcular alayında seyishâne dükkânında niçe yüz pirinc boruları zeyn edüp kendi boruya âheng verüp çalarak ubûr ederdi. Bu kâr-ı dilfigâr ancak buna mahsûsdur.

Esnâf-ı devâtcıyân-ı gûnâ-gûn: Dükkân 19, neferât 40, pîrleri Hazret-i Cibrîl-i Emîn’dir kim ibtidâ benî âdeme Cennet-i me’vâdan devât ve kalemi Hazret-i İdrîs’e getirüp yazıcılara ve derzilere pîr olup Cibrîl-i Emîn dahi devât yapanlara pîrdir. Ammâ Hazret asrında Ebû Hâfî nâm bir kuyumcu bir sarı pirinc devât peydâ edüp Hazret’e hedâyâ verüp Enes ibn Mâlik belin bağlayup devâtcılara pîr olup kabri Yemen’de şehr-i Demûl’dedir. Ba‘dehu ol devâtı Hazret-i Resûl vahiy kâtibi olan Mu‘âviye hazretlerine hibe eyledi.

Bu devâtcıların dükkânları cümle Sultân Bâyezîd’de kâğızcılar içindedir. Ser-çeşmeleri cümleye Kuloğlu Mustafâ Çelebi’dir kim üç kollu ve kapaklı ve sandûka misilli gümüş ve pirinc devâtlar yapar kim yüzer guruş kâr hakkı alır.

Bunlar dahi seyishâneler üzre dükkânların devâtlar ile zeyn edüp alay gösterirler.

Esnâf-ı tenekeciyân: Dükkân 300, neferât 305, pîrleri nâ-ma‘lûmdur. Bunlar Leh ve Çeh ve İngilis diyârından gelme demir kalaylı teneke ve pirinc teneke satarlar. Dükkânların tenekeler ile zeyn edüp güzer ederler.

Esnâf-ı bıçak kıncıyân: Dükkân 105, neferât 200, pîrleri (–). Bâlâda kılıç kıncıları kılıççılara yamak olduğu tahrîr olundu, ammâ bunlar bıçak kıncılarıdır. Kuyumcubaşıya yamakdır. Seyishâneler üzre dükkânların gûnâ-gûn bıçaklar ve kınlar ile tezyîn edüp ubûr ederler.

Bu arada kuyumcubaşı yamağı olan (–) aded esnâflar tamâm olup, andan kuyumcubaşı alayının güzîdesi gürûh gürûh pür-silâh olup kuyumcubaşının nakîbi ve sâhib-i tarîki ve şeyhleri ve kethudâları ve yiğitbaşıları ve çavuşları ve tarîkatçıları ve ***[189a]*** miyân-beste ve kemer-beste edecek pîr [ü] pîşvâ ihtiyârları fırka fırka muhteşemâne ubûr ederek ardı sıra ehl-i kıble ağa ve sikkezân ağa ve tamgacıbaşı ağa yan yana ve rikâb rikâbe vakârlar ile onar yigirmişer çifte dilberân köçekleriyle geçüp ardı sıra kuyumcubaşı önü sıra niçe bin pür-silâh dilberânlar ile kendüsi murassa‘ eğerli ve cevâhir zer ü zîverli rahtlı esb-

i sabâ-reftâra süvâr olup yemîn ü yesârında pîş-kademleri ile at başı berâber ubûr edüp kâmil sekiz kat mehterhâne ve tabl [u] köslerine turralar urulup hengâme-i azîm ile ubûr ederler.

Bu alayda cümle (–) askerdir ve cümlesinin (–) dükkândır ve cümle otuz aded esnâf-ı güzîdedir. Cümlesi ordu-yı İslâmda lâzımdır.

el-Faslu’r-râbi‘ ve’l-ışrûn
Esnâf-ı dökmecibaşı

Kârhâne birdir, Süleymâniyye câmi‘i tahtındaki çârsû içre bir kârhâne-i azîmdir. Cümle selâtîn câmi‘lerinin tuç pençere kâlıbları ve gayrı ibret-nümâ kâlıbları bu kârhânededir. Süleymân Hân, câmi‘i binâ ederken bu kârhâne elzem-i levâzımından olmağile Süleymân Hân ibtidâ bu kârhâneyi binâ etdi. Dâ’imâ dökmecibaşı bunda sâkindir. Sâ’ir dükkânları dörd mevleviyyet yerde bin dükkândır. Neferâtları cümle bin üç yüzdür. Zîrâ sahan dökmecileri dahi bunlara yamakdır.

Pîrleri ibtidâ Kârûn’dur kim kîmyâya meşgûl iken tuç eylemek yolun buldu. Ba‘dehu Hazret asrında pîrleri Talha bin Abderî‘dir, Medîne-i Münevvere’de îmân ile müşerref olup Aşere-i Mübeşşere’den oldu. Tuç sahanlar ve tuç tâslar ederdi. Kabri Şâm’da Bilâl-i Habeşî kurbünde medfûndur. Bu dökmeciler, tahtırevânlar üzre dükkânlarında kâr ederek tay ederler.

Esnâf-ı kalay düğmeciyân: Dükkân 150, neferât 200, pîrleri Ebü‘l-mevâhib-i Ensârî‘dir. Selmân belin bağladı. Kabri Yemen Cüblesi’ndedir. Bunlar seyishâneler üzre dükkânların kalay düğmeler ve kalay kopçalar yaparak hareket ederler.

Esnâf-ı kurşum berber kösrecileri: Dükkân 10, neferât 25, pîrleri ma‘lûmum olmayup bir siğer ü fütüvvetde ve fütüvvetnâme-i kebîrde görmeyüp seyâhat etdüğimiz yerlede ziyâret dahi etmedik. Ammâ meşhûr ma‘rifet değildir. *Allâhu a‘lem,* sonradan îcâd bir ma‘rifetdir. Ammâ hakkâ ki ibret-nümâ bir kârdır. Kurşum ile sunparayı bir yerde imtizâc etdirüp müdevver kösre yapup berberler usturalarını anınla müczem ederler.

Ve bunlar kara lökü âteşde nerm edüp içine yine sumpara koyup çarhlı kösre yapup kılıççılar ve bıçakçılar isti‘mâl ederken âteşler zâhir olur. Çarhlı kösredir. Bunlar dahi seyishâneler üzre kösreler peydâ ederek fot ederler ammâ lâzımlı esnâfdır.

Bunlardan sonra dökmecibaşı alay-ı azîmile sekizer kat mehterhânesin çalarak ubûr ederler. Bu yamak olan cümle üç aded esnâfdır ve cümle (–) dükkândır ve cümle (–) askerdir ammâ güzîde askerdir.

el-Faslu’l-hâmis ve’l-ışrûn
Esnâf-ı yaycıbaşı

Dükkân 200, neferât 500, pîrleri Muhammed Ekber ibn Hazret-i Ebûbekir'dir kim Hazret-i Resûl huzûrunda Hazret-i Alî beline şed kuşadup yaycılara pîr ve dutkalcılara dahi pîr olmuşdu. Amr ibn el-Âs'dan sonra Mısır sultânı olup Hazret-i Osmân bunun sebebiyle şehîd olduğu bâlâda musarrahdır. Hâlâ kabri Mısır'da Zeynel'âbidîn yanındadır.

Bunların dükkânının çoğu Sultân Bâyezîd'de ve Murâd Paşa türbesinde ve Edirnekapusu'nda ve Galata'da [ve] Üsküdar'dadır. Bunlar tahtırevânlar üzre dükkânlarında pervâne yayların ve Sultân Bâyezîd bizzât yaycı idi, anın yayların ve Hurrem Usta yayların ve Kemâl Ata yaylar ve Şücâh ve Tozkoparan ve Deli Ferhâd yayları ile kârhânelerin zeyn edüp yay yaparak ubûr ederler.

Esnâf-ı okcubaşı: Dükkân 200, neferât 300, pîrleri Ebû Muhammed ibn İmrânü'l-Kavvâs'dır kim Hazret'in okun ve yayın taşıyup yanı sıra kavvâslık edüp her bâr seferden fâriğ olunca ok yapardı. Kabri Eğin şehrindedir, Selmân-ı Pâk'in kırk altıncı kemer-bestesidir.

Bu okcuyân pâk askerdir. ***[189b]*** Seyishâneler üzre külbelerin gûnâ-gûn oklardan heki ve puta ve âzmâyiş ve pişer ve peleng ve hadeng ve nâvek ve sehm ve zîzân ve gez ve pışar isimli kamış ve elvân çamlardan deste deste oklar ile dükkânların zeyn edüp ok yapup bir gözlerin yumup oka bakarak ve ok çevirerek bunlar cümle pür-silâh ubûr ederler.

{**Esnâf-ı zenberekçiyân**: Kârhâne birdir, Atmeydânı'nda yeniçeri ta'lîmhânesinin bir tarafı zemberek ta'lîmhânesidir. Ve yeniçeri ocağından bir oda neferiyle cemâ'atden zemberekçiler odasıdır. Ammâ taşrada zemberekçiler dükkânı ondur, neferâtları seksendir. Pîrleri (–), Hazret-i Hamza kemer-bestesidir. Kabri Bilbeys'dedir.

Bu zemberekçiler dükkânsızca kol kalınlığı yayları kurup hışt gibi okları ve ba'zısı taş gülleleri atarak pür-silâh ubûr ederler. *Ve's-selâm*.

Esnâf-ı sapancıyân: Dükkân 3, neferât beş, pîrleri ibtidâ Hazret-i Dâvûd'dur kim Melik Tâlût'u sapan ile katl eyledüğine delîl-i nass-ı kâtı': [160] âyeti nâzildir.

Bu sapanbâz şehbâzların sonra pîrleri Baba Amr'dır. Sapan ile cümle Hayberîlerin zehreleri çâk, kelleleri hâk dolmuşdu. Bu sapanbâzlar dahi sapanlarının taylasânların ra'd-vâr şakıldarak şırak şırak diyerek cümle ubûr ederler}.

Esnâf-ı ta'lîmhâneciyân: Dükkân 45, neferât 50, pîrleri Sa'deddîn ibn Kereb Gâzî, Enes ibn Mâlik kemer-bestesidir. Bedr-i Huneyn cenginde şehîd olup Bedir şühedâları cebbânesinde medfûndur.

Bu ta'lîmhâneciler tahtırevânlar üzre ta'lîmhâneler inşâ edüp ba'zı

kemândârân ok atarken ta‘lîmhâneci,

Ok elinden bir, olasın kemâl pîr

Ok elinden iki, sana lâzım yayın peki

Ok elinden üç, görmesin bazûların güç

Ok elinden dörd, düşmenin bağrına derd

Ok elinden beş, olasın pîrlere eş

Netîce on iki oka varınca,

On iki İmâm-ı hümâm aşkına okların oldu tamâm

deyüp on iki okda bir akçe alup tablaya urulan zîzânları alup bir san‘at ile kemândâra red edüp ta‘lîmhânesinin çanları çınkırdayarak böyle alay gösterüp giderler.

Fasl-ı atıcıyân-ı kemânkeşân [u] kemândârân: Neferât 3000, pîrleri Hazret-i Sa‘d bin Ebî Vakkâs’dır kim Aşere-i Mübeşşere’dendir, Cenneti Hazret-i Resûl on kişiye tebşîr etdüği Ashâb-ı güzîndendir ve râvî-yi hadîsdir. Kabr-i şerîfi Şâm ile Kudüs-i Şerîf mâbeyninde Ken‘ân elinde Cübb-i Yûsuf ile Cisr-i Hazret-i Ya‘kûb mâbeyninde bir mürtefi‘ bayır üzre bir âsitâne-i azîm içre kubbe-i âlîde âsûdedir. Niçe kerre yüz bin gûnâ-gûn oklar vardır, her gelen tîrkeş ve sadak ve cab ve gedelecin tekbîrleyüp ol âsitâneden bir ok tîrkeşine koyup kendi sadağından üç ok âsitâneye kor. Tekyesinde fukarâları ve câmi‘i vardır, mihmânhâne-i fukarâdır. Ammâ bu hakîr Medîne-i Münevvere kurbünde ve Mısır İskenderiyyesi kal‘asının Bâb-ı ahdarının iç yüzünde Pîr-i Tîr-endazân Sa‘d ibn Ebî Vakkâs deyü târîhiyle bir ziyâret etdim, garîb temâşâdır. Kande medfûn olduğunun sıhhati haberin alamadım. *Allâhu a‘lem.* Netîce bu tîrkeşân kavmi cümle sığır boyunduruğu gibi yayları ve kemân küreleri ve müntehâları ve aylanları ve şeddân misilli yayları ve demir yayları ve çille zencîr yayları çekerek ellerinde Kerkeri kemânları Mısır lu‘bedebâzlıklarıyla fır-â-fır çevirerek ubûr edüp cümlesi Rüstemâne âlât-ı silâhlar ile müstağrak olup kimi piyâde ikişer ikişer, kimi atlar üzre süvâr olup Mısır tarzı silâhkârlık ederek ubûr ederler. Gerçi oyundur ammâ sünnet-i Resûlullâh’dır. Hakkında: [161] âyeti nâzil olup niçe hadîsler dahi vardır.

Esnâf-ı pehlivânân-ı tîr-endâzân-ı hadeng-güzârân: Bunların dükkânları yokdur. Ancak kârhâneleri ta‘lîmhâneler ve Atmeydânı‘nda yeniçeri ta‘lîmhânesi ve Okmeydânı‘nda Atıcılar tekyesidir. Ammâ cümle sekiz yüz pehlivân-ı darbkârdır.

Bunların pîri dahi Sa‘d ibn Ebî Vakkâs’dır. Bunların alayda kârları çilesine bir sinek konsa çilesi deprer yaylar ile saban demirlerine ve pûlâd-ı Nahşivânîlere ve tomruklar ve kalkanlara ve su ile dolu şîşeler ve asılı yanmış kandîllere ve âyînelere ok ile darb urup delerek ubûr

ederler. Bir fırkası dahi hilâl ile ve kaz yeleğiyle ve yazı kalemleri ve şükûfe karanfîller ile çimşîr ve ceviz tahtalarına darb urup güzer ederler. Bir zümresi dahi yeleksiz okları katı yay ile hevâya atup yine hevâdan önüne enüp elile oku dutup bu gûne itmâm bulmuş pehlivânlar vardır.

Ammâ bu zümrenin üstâd-ı kâmili Ebezâde'dir kim Sultân Murâd huzûrunda bir yay çilesine dörd ok gezleyüp iki ok önünde darb urur, bir ok sağ omuzundaki darbe, bir ok sol omuzundaki darbe urup bir çileden dörd ok ile bir çekişde bir şastdan dörd darb urup bir kîse altun alduğı müsbetdir kim sihr-i helâl ma'rifet-i acîbdir.

Andan bu kârda sâhib-i fünûn Eski Sarây imâmı ve Sultân Selîmli Sarı Solak, Murâd Hân'ın üstâdıdır.

Ve Zeyrekbaşı'nda Sovukkuyu câmi'i imâmı Bodur Alî Efendi.

Ve bu hakîr Evliyâ-yı pür-riyâ fakîr alâ kadri't-tâka ba'zı mertebe âsârlarımız vardır kim ba'zı tekyelerde maslûbdur.

Ve Pehlivân Hacı Süleymân, sâhib-i menzildir, nişângâhının târîhi: ***[190a]***

Pehlivân Hacı Süleymân merd-i Hak

Kabza ilminde odur sâhib-hüner,

deyü ibtidâsı bu mısra'lardır.

Bunlar bu gûne icrâ-yı ma'rifet ederek alayköşkü dibinden ubûr ederler.

Esnâf-ı zıhgîrciyân: Dükkân 50, neferât 105, pîrleri Ebû Tâhir Şaggâl ibn Sa'd-ı Vakkâs'dır, Selmân-ı Pâk belin bağlayup fütüvvetnâme-i kübrâda "Bağdâd Hillesi'nde arslan paralamışdır, kabri nâ-ma'lûmdur" deyü yazmış. *Rahmetullâh.*

Bunlar seyishâneler üzre dükkânların şîr-mâhî ve balık dişi ve sığın boynuzu ve kuknus burnu ve gergerdân boynuzu ve ablak koç boynuzlarından zıhgîrler ile dükkânçelerin zeyn edüp pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı pehlivânân-ı matrakcıyân: Dükkân 10, neferât 30, ammâ dükkân sâhibi olmayan niçe bin matrakcı pehlivânlar vardır. Pîrleri Hazret-i Amr-i Ümeyye-i Zamîrî'dir kim şâtırların ve matrakcıların pîri odur. Hazret-i Alî kemer-bestesidir. Kabri Hıms şehrindedir.

Bunlar ordu alayında bâzûların sığayup piyâde matrakbâzlık edüp pehlivânâne şecâ'at ü mehâbet göstererek ubûr ederler. Cüst [ü] çâlâk âdemlerdir.

Ser-çeşmeleri başdarda-i pâdişâhîde resenbâzlık eden Taslak Kapudan'dır kim da'vâ-yı merd ile Acem'den dörd matrakbâz-ı

kâmil gelüp dördü yek hamleden hücûm edüp dördü bide matrak yetişdirüp firâr etmişlerdir.

Ba‘dehu Murâd Hân bu fenne mâ’il olup matrakbâz olmuşdur. Hattâ bu Taslak Kapudan hakkında Cevrî Çelebi Şeyhzâde hicvinde Arab ağzından bu beyti terennüm etmişdir:

Jeldi Taslak verdi matrak benim aldım saşısın

Bir açıtmazdır sizi Şeyhzâde kimler ajısın.

Ba‘zı yârânlar “Şeyhzâde sikim ajısın” okurlar. Taslak Kapudan bir çâpük pehlivân idi.

Andan Sultân Bâyezîd meydânı‘nda kârhâne sâhibi Matrakbâz Cin Ahmed, buna bir pehlivân mukârin olamazdı.

Ve Baba Arab, bu dahi şecî‘ ü dilîr, yetmiş yedi bendi itmâm etmiş matrakbâz idi. Eğer her bildiğimiz bu gûne tahrîr etsek seyâhatimize mâni‘ olup ihtisârı evlâdır.

Esnâf-ı pehlivânân-ı gürzbâzân: Dekâkîn 12, neferât 70, niçe yüz zorâver gürzbâz pehlivânlar vardır ammâ kârhâne sâhibi yetmiş neferdir. Sâ’ir pehlivânlar dahi bu kârhânelerde cem‘ olup orta çekme ve kesme ve asma ve dikme ve salma ve salık ve çârtop ve şeştop gürzlerden ikişer kantâr gürzlere varınca itmân ederler.

Pîrleri Hazret-i Hamza yâr-ı gârı Hurûm Gâzî‘dir, kemerine şeddi yine Hazret-i Hamza bağladı. Bunlar dahi piyâde yetmiş altı aded gürzleri ve salmaları başları üzre fırâfır devrân etdirerek Rüstemâne ubûr ederler.

Esnâf-ı pehlivânân-ı küşte-gîrân: Tekyeleri iki yerdedir, biri Küçükbâzâr kurbünde Unkapanı râhı üzre Servi furunu mukâbelesinde Pehlivân Şücâ‘ tekyesi Ebü‘l-feth Gâzî‘nindir. Biri dahi Zeyrek Yokuşu ayağında Pehlivân Demir tekyesi’dir. Hâlâ bu tekye ma‘mûrdur. İçinde tekye-nişîni Baba Hasan, hüsn-i hâl ile ma‘rûf bir pîr-i fânîdir.

Bu tekye içre üç yüz Pehlivân Zûpînler var kim onar çift câmûs kötenin zabt eder erlerdir. Yüz, yüz elli çift pehlivânlar cümle kisbetlerin geyüp sarı şîr-i revgan yağıyla yağlayup çifte çifte âdem ejdehâsı gibi apul apul yürüyüp birbirlerine kağan arslan gibi sarılup bu kadar temâşâcılar içre birbirine evren-misâl kec-nazar edüp alt üste ve üst alta pehlivânlık ederek cümle (–) bend lu‘bedebâzlıkdan kesme ve şîrâzî ve kesebend ve terskepce ve pîşkabza ve yanbaşı ve sergelle ve âsumâniş ve cezâyir sarması ve boğma ve karakuş nâm oyunları icrâ ederek alayköşkü dibinden ubûr edüp pâdişâhdan ihsânlar ile şeref-yâb olup ubûr ederler.

Bunların pîri Hazret-i Mahmûd Pîr-Yâr-ı Velî‘dir Hazret-i Hamza kemer-bestesidir. Kabri (–) (–) (–) dir.

Esnâf-ı sayyâdân-ı murgân: Dükkânları yokdur, neferât 500 avcıdır. Bunlar okculara kuş yeleklerinden gücügen yeleği ve kartal yeleği ve toy ve kuğu yelekleri getirdiklerinden yamak olup alaylarında pür-silâh ubûr ederler. Bunlar tüfeng-endâz avcılardır, pîrleri nâ-ma‘lûmdur.

Evsâf-ı kannâsân-ı avcıyân: Bunların dahi dükkânları yokdur. Dağ ve bâğ u râg ve ırağ u yakında kuşu kuş ile sayd edüp yeleklerin ***[190b]*** bunlar dahi okculara getirdikleriyçün alaylarında yamaklardır.

Pîrleri ibtidâ Hazret-i İsmâ‘îl’dir kim def‘-i cû‘ içün Rabbü‘l-İzze kendüye avı mübâh edüp ibtidâ kuşu kuş ile sayd eden Hazret-i İsmâ‘îl’dir. Ba‘dehu Hazret asrında İmâm Hüseyin atmaca ve doğan avladup kırmızı çakşırlı kut güvercin besledüği fütüvvetlerde mahrûrdur. Anıniçün sayyâdlar İmâm Hüseyin’den yakarlar çerâğı. Kabr-i şerîfi Bağdâd kurbünde re’s-i şerîfi Yezîd-i bî-mezîd Mısır’a gönderüp Mısır’da Meşhed-i Hüseyin’de medfûn olduğu müsbetdir.

Bu tâ’ife-i sayyâdân küheylân atlar üzre ellerinde Edil doğanları ve dal doğanları ve sunkur ve toykun ve karçığa ve şâhîn ve zağanos ve balaban ve çakır ve taştülek ve devlingec ve karakuş [ve] atmaca ve karagöz nâm bâzlar(lar)iyle tablbâzlarına turralar urarak terkilerinde sayd [ü] şikâr etdikleri kaz ve turna ve turac ve süğlün ve keklik ve çil ve ördek ve sürhâb ve balıkcıl ve toy ve karabatak şekilli avlar ile alayköşkü dibinden ubûr ederler.

Esnâf-ı mervahacılar ya‘nî yelpâzeciyân: Dükkân 000, neferât 105, pîrleri Ya‘kûb-ı Tâ’ifî‘dir. Hazret’e kuş yügünden mervaha getirüp Enes ibn Mâlik beline şed bağlayup irşâd etdi. Kabri Musul’dadır. Bunlar dükkânların seyishâne üzre edüp gücügen yeleğinden ve gurâb yügünden ve ukkâb yeleğinden ve gûnâ-gûn çelenglerden yelpâzeler yapup ubûr ederler.

Evsâf-ı otağa-i sorguccuyân: Dükkân 40, neferât 80, pîrleri ibtidâ Sâm’dır, sonra nâ-ma‘lûmdur bir fütüvvetde görmedik. Bunlar dahi seyishâneler üzre dükkânların sorguc şâhîler ve cığa ve turna telleri ve balıkcıl telleri ve hümâ telleri ve yeniçeri çorbacısı sorgucları ve kuka süpürgeleri ile ve ibret-nümâ tâvus telleri ve Habeş tavuğu yelekleriyle dükkânların cevâhir sorguclar ile zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı kuşbâzân: Dükkân 50, neferât 600, bunların pîri yokdur. Bunların hakkında atalar “Kuşbâzı kumarbâzı, anları katl eden gâzî” demişler. Bir alay şûm [u] mezmûm kavmdir. Ammâ İslâmbol çelebilerinin mîrâsyedileri anası altından elli guruşa yumurtasın alup kendi güvercini altına koyup yavru çıkarup remmâsıyla âsumâne urûc edüp hevâdan zemîne nüzûl etdikde takla ata ata zemîne düşüp ba‘zısı helâk olur.

Bu gûne taklabâz, pal ve şeber ve cevizi ve Şâmî ve Mısrî ve Bağdâdî ve münakkat ve alara ve martolos ve demkeş ve saya ve talazlı ve peleng ve çıbar ve şeber ve kızıl ala ve darkıl ala ve kara ala ve tekir ala ve çakır ala ve habâr ala ve sâde kut ve tâclı kut ve çakşırlı kut, bu kadar elvân kebûter hümâmları besleyüp kâr ederler.

Ve ba‘zı güvercinlerin yelekleri okculara lâzım olmağile bu kuşbâz tâ’ifesi dahi anların alayında ellerinde ve başlarında münîs olmuş kebûterler ile ve kulağı menkûşlu ve ayağı halhâllı mercân gözlü tuyûr rabisler ile ubûr eder.

Ammâ bu bâlâda zikr olunan kebûterin cümlesinden makbûl taklabâz ve Bağdâdî dir kim bir âsitâna dahi varup âvâre olup lâne eylemez, âhir on sene mürûr ederse Bağdâdî Bağdâd’da ise de gelüp âşiyân-ı kadîmin bulur. Hakkâ yârânlarımızın bir kaçı kuşbâz idi, bir kaçın Bursa’ya götürüp Cum‘a namâzın kılup kafesden âzâd etdüğimiz gibi Bursa üzre bir pervâz urup evc-i âsumâne urûc edüp gâ’ib oldu. Ol ân İslâmbol’da lânesine varmış.

Hikâye: Bursalı Sa‘dîzâde meşhûr-ı âfâk mîrâsyedi kuşbâz olup on bin guruş sarf edüp bin çift kebûter cem‘ eder kim pâdişâha bu cem‘iyyet mün‘akis olur. Her bâr bu Sa‘dîzâde güvercinlerine karınsa zamânında misk içinde gecelemiş nâr dânesi vermeği mu‘tâd etmiş.

Hikmet-i Hudâ bir gün bu remmâyı âşiyânlarından uçurup evc-i âsumânda pervâz u çevlân ederken hikmet-i Hudâ kazâ-yı âsumânî bir ra‘d ü berk ve zulemât olur kim Bursa içinde âdem âdemi görmeden kalup cümle halk feza‘ u çeza‘a başlar. Âhir-i kâr bir gün bir gece bu zulemât Bursa üzre ber-karâr olup Sa‘dîzâde’nin güvercinleri gelmeyüp aklı başından gidüp âhir dâğ-ı ***[191a]*** derûnundan başın alup Arab u Acem seyâhati olup cihânı geşt [ü] güzâr ederek diyâr-ı Mağrib-zemînde Cezâyir vilâyetine varup erbâb-ı ma‘ârif ve zürefâsıyla ihtilât ederek bir gün bir âsitâneye varup görse kim yedi seneden berü kendinin gâ’ib olan ta‘aşşuk etdüği güvercinler kim Rûm’a mahsûs olan murg-ı zeyreklerdir. Esnâ-yı kelâmda sâhib-i hâneye nezâketle bu kuşları sorup hâne sâhibi eydir:

“Bu remmâyı bize Allâh verdi kim yedi yıldır bir kerre bir zulemât hark u berk ve sâ’ika kopup dünyâyı zulemât bürüyüp bu güvercinler cân havliyle bunda düşüp kaldılar” deyince Sa‘dîzâde eydir:

“Bu remmâ cümle benimdir kim yedi yıldır seyâhat edüp mâlım arardım. Hamd-i Hudâ buldum” deyince sâhib-i hâne,

“Neden ma‘lûm isbât eyle” dedükde,

Sa‘dîzâde “N’ola?” deyüp tîz sûk-ı sultânîye gelüp bir miskâl misk-i Hoten alup bir yük nârı dâneleyüp misk ile bir gece nâr yatup ale’s-sabâh ki olur Sa‘d[î]zâde sâhib-i hâneye,

“Buyurun güvercinler benim olduğun size isbât edeyim” deyü sâhib-i hâne ile niçe yârânlar güvercinler âşiyânesi önünde durup Sa‘d[î]zâde yuva kapusun açup âdet-i kadîmesi üzre güvercinlere,

“Dü çip çip” deyü na‘ra edüp peştemâl içinden mümessek nâr dânesin bu kebûterlere nisâr edince azametullâh bu güvercinler mâbeyninde bir kuğurdu ve bir vığırdı peydâ olup nâr dânesine cân atup tenâvül etdiklerinde bir kerre yerlerinden kopup evc-i âsumâna su‘ûd edüp ber-hevâ gâ’ib oldular.

Hâne sâhibi şimdi güvercinler gelir ümîdinde olup muntazır iken Sa‘dî Çelebi eydir:

“Hamd-i Hudâ mâlımı isbât etdim mi?” dedükde cümle Cezâyir halkı hayrân kalup Sa‘dî Çelebi, Cezâyir’den yetmiş günde gemiler ile Rûm’dan Bursa’ya gelüp görse cümle kuşları âşiyânlarında yavru çıkarup yine bi-aynihi(?) yatmışlar.

Sa‘dîzâde ehl [ü] iyâllerine su’âl edüp Cezâyir’den pervâz urdukları

gün ibtidâ âşiyânına dâhil olan Bağdâdîler, andan pal ve şeberler gelür. Sa‘d[î]zâde hisâbıyla Cezâyir’den sekiz sâ‘atde Bursa’ya dâhil oldukları muhakkakdır. Hakkâ ki Bağdâdî hakîkatli kuşdur.

Ve cemî‘i kuşlardan Cenâb-ı Bârî güvercini zeyrek halk etmişdir. Ammâ beslemesi şûm u mezmûmdur. Meğer kırmızı tepeli ve ayağı çakşırlı kut güvercini ola, anı evlerde beslemek sünnetdir. İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin içün Hazret-i Alî beyâz ve bensiz çatal ibikli ak horos ile kırmızı çatal tepeli ve çakşırlı hümâm beslemişlerdir, deyü yazmışlardır. Ammâ gayrısın beslemek memnû‘dur, zîrâ evlâdları olan başdan kıçdan çıkar, gâyet ihtirâz lâzımdır.

Esnâf-ı tavukcuyân: Dükkân 105, neferât 400, pîrleri Kârûn’dur kim ibtidâ tavuğu re’s-i mâl deyü besleyüp kendisi yere geçdikde tavukları sahrâda bulunup mâl-ı Kârûn’dan tavuk ve Mısır’da natrûn kalmışdır. Ve Mısır’da tavuğu fışkı içinde yavru çıkarmağı Kârûn peydâ eylemişdir. Bu dünyâda anı görmeyen bir şey görmemişdir. Üçüncü cild kitâbımızda Mısır evsâfında mufassal tahrîr olunmuşdur, ana nazar oluna.

Bu tavukcular kuş besleyüp ba‘zı Mısır tavuğu ve kaz ve ördek yelekleri okculara ve yelpâzecilere lâzım olduğunda bu okcubaşı alayına ta‘yîn olunup seyishâneler üzre kafes kafes dicâclar ve gûnâ-gûn her diyârın horoslarından ba‘zı boynuzlu ve çatal ibikli ve ikişer ımlık horoslar ve semiz beslenmiş ımlık tavukları ile horosları “kukırıku kurıku” diyerek ubûr ederler.

Esnâf-ı sayyâd-ı serçeciyân ve gayrı murgân: Bunların dükkânı yokdur, hemân bâğ u bâğçeler kenârında dâm [ü] duzahlar ile ve dutkal gibi ökseleri çalılara sürüp serçe ve iskete ve filorunya ve başdankara ve ispinoz ve saka kuşu ve işlibe ve ferye ve kuyruk atan ve kara bülbül ve bokluca bülbül ve bülbül-i gûyâ-yı hezâr ve mankır kuşu ve pozbakal ve ishâk kuşu ve sarı asma ve kara tavuk ve kârvân kuşu ve üğeyik ve hakkuran ve Yûsuf Mısır’da satıldı ve beyâz kumru, bu makûle murgân-ı hoş-nevâları sayd edüp kafesler içre mahbûs edüp giderken saka kuşları kafesleri altındaki kâseler içinden yüksük kadar kovacıklar ile minkârıyla ve nâhunuyla su çeküp kovadan nûş eder. Mankır kuşu kezâlik kafesinin içinden mankır taşır bir turfe kuşdur. Ve sâ’ir kuşların herbiri birer ***[191b]*** gûne nevâhânlık edüp feryâd ederek sayyâdları dahi gûnâ-gûn şakalar ederek ubûr ederler. Bunlar dahi garâyib esnâfdır.

Esnâf-ı bülbülcüyân: Neferât 500, bunların dükkânları yokdur, ekseriyyâ hânedânlarda zât-ı şerîf mollâ ve vüzerâzâde sâhib-i tab‘ çelebiler ve berber dükkânlarında üstâd-ı kâmiller perveriş edüp hezârın hezârân nâlesinden rûhlarına gıdâ hâsıl olur.

Bunların niçe yüzü ellerinde incü ve akîk-i yemenî ile örülmüş

bülbül kafesleri var kim ba‘zı kafes bin guruşa olmaz, mülûka hedâyâ içün yapılmış kafeslerdir.

Bu kafesler içre aşkıyâ ve bî-hicâb kesret-i nâsdân bî-pervâ bülbüller feryâd [ü] figânlar ederek birbirine hasmâne nâle ve nâlişler ederek niçe yüz kafes bülbül ve niçe yüz kafes kara tavuk tûtî-i gûyâ kimi ihlâs kimi salavât getirerek kafeslerle tûtîler dahi ubûr ederler.

Bu esnâflar ubûr etdikden sonra kemânkeşbaşı ve Okmeydânı‘nda puta yerinde atıcıbaşı cümle atıcılar ile yayları ellerinde çekerek kurarak yasarak saf saf ubûr ederler. Ardı sıra yaycıbaşı ve okcubaşı ve yeniçeri ocağından ta‘lîmhânecibaşı ile üç ağa at başı berâber rikâb rikâbe ubûr edüp ardları sıra sekizer kat mehterhâne ile pür-silâh ubûr ederler.

Bu yaycıbaşı ve okcubaşıya on tokuz aded esnâf yamak olup cümle (–) aded dükkândır ve cümle (–) aded asker-i esnâfât-ı gûnâ-gûndur. Bunlar dahi tahrîr olunduğu gibi alayköşkü dibinden âmâde ubûr etmişlerdir.

el-Faslu’s-sadis ve’l-ışrûn
Esnâf-ı hayyâtân ya‘nî terziyân

Kârhâneleri ikidir, Arslanhâne’ye muttasıl kârhânelerin Ebü‘l-feth Sultân Mehemmed Hân-ı Gâzî binâ etdi (–) başı kârhânesidir. Alayköşkü mukâbelesindeki kârhâne Sultân Süleymân Hân Gâzî binâ etdi. Bu ikisi dahi kârhâne-i azîmdir kim (–) başı kârhânesidir, her birinde beşer yüz neferât vardır. Ammâ taşra İslâmbol’un dörd mevleviyyetinde cümle terzi dükkânları üç bindir neferâtları beş bindir. Bu cümlenin pîrleri ibtidâ Hazret-i İdrîs Nebî‘dir. Hâlâ Cennet-i me’vâda ehl-i cennet olacaklara hulle biçmededir. Hazret-i Îsâ dahi cennetdedir. Ölmeden cennete giren bu iki peygamberdir.

Hazret-i İdrîs Arz-ı Hâsân’dan İsvân diyârına gidüp anda halkı dîne da‘vet edüp âhir âsumâne İsvân şehrinde urûc etdüği mağârâsı üzre olan kayada kadem-i şerîflerinin çukurundan bu hakîr âb-ı rahmet nûş etmek müyesser olmuşdur. Ammâ Hazret-i Îsâ Kudüs-i Şerîf kurbünde Nâbulus şehrinde habs etdikleri mağârâdan âsumâne urûc etdükleri gârda hatm-i şerîf etmişiz.

Ezîn-cânib terzilerin pîri İdrîs Nebî‘dir. Lâkin Hazret-i Risâlet asrında pîr [ü] pîş-kademleri Dâvûd-ı Tâhirî‘dir kim Selmân-ı Fâris’in on birinci kemer kuşatduğı pîrdir. Cümle derzilerin silsilesi ana müntehîdir. Kabri (–) (–)‘dedir.

Ammâ bu iki hünkâr derzibaşılarından gayrı taşra derzibaşısı cümle ehl-i hırefin pür-silâh edüp seyishâne tahtırevânlar üzre cümle dükkânların hil‘at-ı fâhireler ile tezyîn edüp sırıklar üzre Mısır ve Dimyât ve Tire alacalarından gûnâ-gûn biçilmiş dikişi nâ-mâ‘lûm ve alacaları birbirine muvâfık kâr-ı kadîm hil‘atları ve dikişsiz dokunmuş

alacaları yenlerinden sırıklar üzre gerüp arz-ı kâlâ ederek cümle derzi dilberânları silâhlar ile kendülerin tezyîn edüp tay ederler. Seferlerde lâzımlı esnâf olup pîr-i kadîmlerine ri‘âyeten gayrı ehl-i hırefe takaddüm olundu. Zîrâ pâdişâhlar dahi bunlara muhtâcdır.

Esnâf-ı hayyâtân-ı dolamacıyân: Bunların büyük kârhâneleri (–)‘dır, ağaları dahi andadır. Sarây-ı hâs’da olan büyük oda ve küçük oda gılmânları cümle çuka dolama geyerler. Bu esnâfın kârlarıdır kim âsitâne-i kadîmdir, Bedâsten kurbünde.

Cümle dolamacılar seyishâneler üzre dükkânların gûnâ-gûn çuka dolama ve ferrâceler ile zeyn edüp kendileri pür-silâh olurlar.

Bu bâlâda tahrîr oluna[n] hil‘atcı derzibaşı ve dolamacı derzibaşılar ve altı yüz neferâtları cümle pâdişâh kullarıdır ve nâzırları hünkâr hazînedârbaşısıdır. Şöyle ma‘lûm ola.

Esnâf-ı kapamacıyân: Dükkân 300, neferât 500, bunlar dahi pîri Dâvûd-ı Tâhirî‘dir. ***[192a]*** Bu esnâf dahi seyishâneler üzre dükkânların Lekefûrî ve Bruçî ve İmâm Rızâ bezi ve Musul ve Diyârbekir bezleri ve Ahmed-âbâd ve Hıtâyî bezlerinden kapama hil‘atlar ile dükkânların bezeyüp pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı hallâcân-ı pembe: Dükkân 104, neferât 300, pîrleri Mansûr-ı Zâhidü‘l-Kattân’dır kim Hazret huzûrunda Selmân-ı Pâk beline şed bağlayup on ikinci pîr etdüği bu Zâhid Mansûr-ı Kattân’dır kim cümle hallâcların silsilesi ana çıkar. Kabri Bağdâd’dadır.

Bu hallâclar araba ve kızaklar üzre dükkânlarında ûsûl-i âheng ile kemânlarının vertârlarına tokmak urup,

“Tır tıka tır tık tır tır tık tıka” deyü düyek usûlünde tokmak urarak pembe atarak gülüp oynayarak üzre oturarak ubûr ederler. Bir sınıfı dahi serâpâ elvân elvân pembelerden muvahhidî ferrâce ve hil‘atlar ve çakşırlar ve pembe destâr-ı gûnâ-gûnlar ve pembe topuz ve teberler ve tüfengler ile ubûr ederler.

Ve tahtırevânlar üzre rengâmîz pembelerden siyâh gözlü âdemler ve hayvânâtlar ve arslan ve kaplanlar ve ejdehâ ve evrenler edüp gözleri nârenc ve turuncdan edüp her arslanı ve kaplanı demir zencîrler ile kayd [u] bend edüp zencîrin bir ucu yine pembeden eli deyenekli arslancı elinde olup tahtırevânlar üzre ubûr ederken alayköşkü dibinde hünkâr huzûrunda ba‘zı pembe hil‘at giyen âdemlere âteş verüp seyrâncılar üzre varup cümle halk bir hây-hûya varup bu şakalar ile ubûr ederler. Ba‘zı hallâc ârifleri.

“Sakın pamukdan arslan geliyor” der. Ba‘zılar,

“Korkma pamukdan arslandır, kaba kaftan kâlıbıdır, hâkim değildir” deyü darb-ı mesel edüp giderler.

Esnâf-ı takyacıyân-ı zenân: Dükkân 55, neferât 300, pîrleri Abdullâh-ı Vâsıtî‘dir, on üçüncü pîrdir, Selmân-ı Pâris kemer-bestesidir, takyacıların silsilesi ana çıkar. Kabri yine Bağdâd Vâsıtı‘ndadır. Bunlar seyishâneler üzre dükkânların dîbâ ve şîb ü zerbâflar ile ve nigârpâre takyalar ile ve dîbâ ve katîfe zerdûz işleme terpûşlar ile kârhânelerin zeyn edüp ve cümle takyacı cüvânları müzeyyen olup pür-silâh-ı gûnâ-gûn ile ubûr ederler.

Esnâf-ı kavukcuyân: Dükkân 105, neferât 400, pîrleri Abdullâh bin Sa‘d’dır kim Hazret’in tâcına hizmet ederdi. Kabri Mekke Mu‘allâsındadır, Enes ibn Mâlik nazar-gerdesidir. Bunlar dahi dükkânların katîfe ve çuka ve kavukları ile tezyîn edüp cümle kavukcular ve pençe-i âfitâb kavukcu cüvânları akmişe-i fâhire ile pür-silâh ubûr ederken ba‘zı İslâmbol zürefâları kavukcu cüvânlarına “Çelebi temen alır mısın” deyü ulaşırlar. Bir kerre aceb hatâ olayazdı. Bu temen latîfesinden kavukcu cüvânları aslâ haz eylemeyüp efvâh-ı nâsda şâyi‘ kelâmdır.

Esnâf-ı kelle-pûşcıyân: Dükkân 105, neferât 305, pîrleri (–) (–) (–) (–). Kabri (–)‘dedir. Bunlar ekseriyyâ Midilli Urumlarıdır. Seyishâneler üzre kelle-pûşların zeyn edüp kendüler dahi tebdîl-i câme ile pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı yorkancıyân: Dükkân 105, neferât 400, pîrleri Kâmil-i Hindî‘dir, Enes ibn Mâlik belin bağladı. Hazret-i Osmân’da olan Hazret’in kerîmeleri Rukıyye ve Ümmü Külsûm ve Hazret-i Alî‘de olan bint-i Resûl Fâtımatü‘z-Zehrâ‘nın cihâzlarına hidmet etmiş Kâmil-i Hindî‘dir kim yorkancıların pîridir. Kabri Yemen diyârında şehr-i Cüble’de yatır. Bu şehir hali(?) Mekke’ye karîbdir.

Bu yorkancılar dahi tahtırevânlar üzre dükkânların atlas ve dîbâ ve sereng ve hârâ yorkanlar ile zeyn edüp cümlesi müsellah ubûr ederler.

{**Esnâf-ı zincef ütücisi**: Dükkân 30, neferât 40, pîrleri nâ-ma‘lûmdur. Bunlar dükkânlarında mantar şeklinde mermer üzre atlas zincef ve ütülü ulemâ hil‘atları ederek ubûr ederler}.

Esnâf-ı ehl-i kanâ‘at, **gömlekciyân**: Dükkân 300, neferât 400, pîrleri, ibtidâ Hazret-i Şîs’dir, pembe ipliği eğirüp bez dokuyup gömlek yapdı. Anın dahi pîri Cibrîl-i Emîn’dir. Ammâ Hazret asrında pîrleri Hazret-i Huzeyme’dir kim Hazret’in kayınbabasıdır kim kızı Sitti Zeyneb’i Hazret-i Resûl’e verdi. Huzeyme’nin kabri Mekke Mu‘allâsındadır. Bu Huzeyme, Hadîce-i Kübrâ‘dan ve Sitti Âyişe’den iplik alup gömlekler edüp bey‘ edüp kifâf-ı nefs ederdi.

Bu gömlekciler dahi seyishâneler üzre dükkânların gûnâ-gûn ak kenârlı İslâmbol ***[192b]*** ve Dırama ve Serfice ve Kalamata ve Tırabuzan gömlekleriyle dükkânların tezyîn edüp ve dikişsiz dokunmuş hayâl bezden gömlekleri sırıklara serüp cümle arz-ı kâlâ ederek

geçerler.

{**Esnâf-ı dülbendciyân**: Dükkân 100, neferât 500, bunlar dahi âmâde ubûr ederler. Pîrleri bizzât Hazret-i Resûl-i Ekrem'dir kim Mekke'den Busrâ şehrine sarık götürüp bey' edüp kendüler beyâz destâr-ı Muhammedî sardılar, sonra geysûdâr olup Hazret-i Alî ile siyâh imâme sardılar.

Esnâf-ı yağlıkcıyân: Dükkân 60, neferât 100, ibtidâ yağlık mahrama işleyen Hazret-i Süleymân hâtûnu Belkîs Ana'dır. Sonra Hazret asrında mahrama dokuyup satan (–)dır. Selmân kemer-bestesidir. (–) (–) (–)

Bunlar dükkânların gûnâ-gûn münakkaş Kaya Sultân ve sarây yağlıklarıyla müzeyyen edüp arz-ı kâlâ ederek ubûr ederler}.

Esnâf-ı örücüyân: Dükkân 10, neferât 35, pîrleri Atâullâh Habeşî'dir, Enes belin bağlayup kabri Habeş Zeyla''ındadır. Hazret-i Osmân ile Habeş'e gidüp anda merhûm olup bizzât Hazret-i Osmân cesedin gasl edüp cenâzesine imâmet edüp Hazret-i Osmân defn etdi. Hâlâ ziyâretgâh-ı ünâsdır.

Bu örücülerin dükkânları Mercân câmi'i dibinde Sırt hammâmı önündedir. Kârları bir Kişmîrî şâl ve dülbend ve atlas ve hârâ ve ihrâm makûlesi eşyâları sıçan delse veyâhûd bir gûne âfet etse bunlar ol rahnedâr olan yerleri örüp gâ'ib ederler, aslâ ma'lûm olmaz, musanna' kârdır. Bunlar dahi seyishâneler üzre örücülük ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı ehl-i kâmil, **cüllâhân**: Dükkân 300, neferât 1000, ibtidâ pîrleri Hazret-i Şîs'dir. Lâkin Hazret asrında pîr [ü] pîşvâları (–) Selmân-ı Pâk'in kemer-bestesidir. Kabri (–) (–) (–). Bunlar tahtırevânlar üzre dezgâhlarında bez dokuyarak ubûr ederler.

Esnâf-ı paracıyân-ı çuka ve kumâş: Dükkân 45, neferât 180, pîrleri Ebü'l-hüdâ ibn Yâsîn'dir. Enes ibn Mâlik'e mâlik olup anın telâmîzinden oldu. Ebü'l-hüdâ'nın kabri Bağdâd Cevâzir'indedir. Bunlar dahi seyishâneler üzre dükkânların gûnâ-gûn akmişe ve çuka pâreleriyle zeyn edüp geçerler. Bunlar dahi cümle Midillici Urumlardır ammâ mün'imlerdir.

Esnâf-ı ehl-i kemâl, **iplikciyân**: Dükkân 255, neferât 500, bunların pîri (–) Enes ibn Mâlik perverdesidir. Kabri Fûncistân'da Sennâre şehrindedir. Dükkânların elvân elvân iplikler ile donadup geçerler

Esnâf-ı ehl-i îcâd gazzâzân: Dükkân 300, neferât 800, pîrleri İmâm Gazâlî'dir derler ammâ galatdır. Hazret-i Risâlet huzûrunda pîrleri Abdullâh bin Ca'fer-i Tayyâr'dır, Selmân'ın yigirmi tokuzuncu halîfesidir. Cümle gazzâz ve mutâfların pîridir.

Bu gazzâzânların seyishâne ve tahtırevânlar üzre dükkânların cevâhir murassa‘ât ve akmişe-i fâhire ve som girih ve teybend kuşaklar ile ve gûnâ-gûn sırma mebrûm işler ve âvîzeler ile kârhânelerin eyle tezyîn ederler kim gûyâ Bursa’da Gelincik çârşûsu zeyn olmuşdur.

Ve pâk ü pâkîze gazzâz cüvânları ve kendüleri ile müzeyyen ederler kim gûyâ her biri gılmân-ı hakîkîdir. Zîrâ İslâmbol içre dilberân medh olunsa ibtidâ kavukcu, sâniyen takyacı, sâlisen gazzâz dilberânları medh olunup şehrengîz olmuşdur. Bunlar dahi şîve ve reftâr ederek ubûr [ederler].

Esnâf-ı ibrîşimciyân-ı Yahûdân: Dükkân 100, nefer 200, pîrleri (–) (–) bunların Bezâsten cenbinde başka çârsûsu ve miyâ[n]cıları ve çavuşları vardır. Seyishâne üzre gûnâ-gûn Lahîcân ibrîşimiyle dükkânların zeyn edüp tebdîl-i câme güzer ederler.

Esnâf-ı düğmeciyân-ı harîr: Dükkân 50, neferât 600, niçe bini dahi hânesinde işlerler, dükkânların Tırabızan kârı harîr düğmeler ile zeyn edüp ve işliyerek ubûr ederler.

Bunlardan sonra ser-çeşme-i derziyân, hil‘atcı derzibaşı ve dolamacı derzibaşı nakîb ve çavuşları ve şeyhleri ve du‘âcılarıyla sekizer kat mehterhâneleriyle ubûr ederler.

Bu terzibaşılara yamak olan esnâf cümle on tokuzdur ve cümle (–) dükkândır ve cümle (–) askerdir.

el-Faslu’s-sâbi‘ ve’l-ışrûn
Esnâf-ı haymeci ya‘nî çadırcıyân

İbtidâ çadırı Cemşîd peydâ etmişdir. Ba‘dehu Hazret asrında pîrleri Nâsır bin Abdullâh el-Mekkî el-Hayyâm’dır. Selmân-ı Pâk belin bağlayup çadırcıların silsileleri ana çıkar. Merkad-i pür-envârı (–) (–) (–) Hazret’e ihrâmdan hayme yapmışdır.

Bu haymeciler tahtırevânlar ve arabalar üzre münakkaş ibret-nümûn haymeler kurup içinde çadırcı dilberânları işleyerek birbirlerine şaka ederek geçerler.

Bir fırkası dahi nakş-ı bûkalemûn kitâbeleri üzerlerine geyüp tengetir çadırlar ve sâyebân-ı nâmûsiyye ve Sahâbeler kurup çadır üstünde bir küçük çadır dahi ***[193a]*** peydâ edüp cümle askerî silâhile müsellah olup ubûr ederler.

Esnâf-ı tanâbcıyân: Dükkân 40, neferât 000, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) Bunlar dahi seyishâneler üzre dükkânların elvân elvân pembe iplikler ile mebrûm tanâblar ile müzeyyen edüp geçüp giderler.

Esnâf-ı kolancıyân-ı hayme: Dükkân 55, neferât 105, pîrleri yine gazzâzlar pîri Abdullâh bin Ca‘fer-i Tayyâr’dır. Bunlar seyishâneler üzre

dükkânların çadır kolanlarının envâ‘ıyla zeyn edüp geçerler.

Bunlardan sonra yine çadırcıbaşının güzîde askeri ve şeyhleri ve nakîbleri ve çavuşları ve kethudâları ve ağaları at başı berâber teberrüken hünkâr çadır mehterbaşı da bile alaya binüp sekizer kat mehterhâne ile geçerler.

Bu çadırcıbaşıya (–) üç aded esnâf yamakdır ve cümle (–) dükkândır ve cümle (–) askerdir.

el-Faslu’s-sâmin ve’l-ışrûn
Esnâf-ı kürkcüyân

Dükkân cümle 500, neferât cümle 1000, bunlar dahi iğne ile kâr etdiklerinden pîr-i kadîmleri İdrîs Nebî‘dir. Ammâ ibtidâ kürk geymeği sayd [ü] şikâr içün Hûşeng Şâh her hayvânın postun geyüp dağlarda ol hayvân sıfatında gezüp hayvânları ol takrîb ile şikâr ederdi. Gayrılar dahi görerek post geyüp safâ etmeğe başladılar. Tâ ki Hazret-i Risâlet asrında kürkcülerin pîri Amr ibn Âmirî‘dir. Selmân-ı Pâk belin bağladı. Kabr-i münevveri (–) (–) (–) (–)‘dir kim on dördüncü pîrdir.

Bu kürkcü esnâfıyla tabakların bir acâyib ma‘rekeleri olup âhir pâdişâh ve a‘yân [u] eşrâf kürk geymeğe muhtâc olduğundan bu esnâf mukaddem gidüp başka mehterhâne ile ubûr etmek fermân olunup bunlar tahtırevânlar ve seyishâneler üzre dükkânların niçe yüz bin guruşluk semmûr ve şak ve zerdevâ ve sansâr ve zincâb ve semmûr paçası ve semmûr kafâsı ve kâkûm ve ördek boğazı ve kuğu boğazı ve sakkâ kuşu boğazı ve tilki boğazı ve nâfesi ve çılkavası ve beyâz Maskov tilkisi ve zakan ve kebûtî ve kuzu bağanası ve düşüt bağana kürkleriyle dükkânların zeyn ederek ubûr ederler.

Ba‘dehu Mahmûdpaşa çârşûsunda Urum kürkcüleri başka bir alay-ı azîm olup niçe yüz kürkleri ters geyüp başlarında ayu postlarından ucbe külâhlar ve çakşırları cümle postdan ve niçe yüzü serâpâ kaplan ve bebr ve arslan ve kurd postlu ve başlarında semmûr kalpak tâclar ve ellerinde kosdaniçse ve harbeler ile atlarının cümle bisâtları hayvânât derilerine müstağrak olup geçerler.

Bir fırkası dahi yine hayvânât derilerine sarılmış yaban âdemleri yapmışlar kim *Allâhümme âfinâ* gören âdemlerin zehreleri çâk olur. Her bir yaban âdemleri beşer ve altışar pranka zencîrler ile bağlayup her birin beşer altışar âdem keşân-ber-keşân çekerken yaban âdemleri seyirci olan âdemlerin üstüne hücûm etdikce ol ucbe-likâlar havfından halk içre bir hây-hû kopar kim ta‘bîr olunmaz. Ve niçe yüz gûnâ-gûn dîv ve perîler sûretleri edüp ayakları hevâda başı ser-nigûn ammâ yine zemînde iki ayağıyla yürüyüp halk üzre hücûm ederler. Ve niçe eşkâl-i acîbe cinler ederler kim bu alayı görmeyen âdem gördükde aklı perîşân olur.

Ve niçe yüz arslan ve kaplan ve bebr ve ayu postlarına âdemler girüp dörd ayak üzre giderken halka kıya kıya nigerân eyleyüp zencîrler ile ubûr ederken ba‘zı âdemler üzre hamle edüp zencîr-keşler ellerindeki hezârânlar ile urup zabt ederler.

Bir esnâfı dahi ayu ve hınzîr ve kurd ve sığın ve karaca derilerine âdemler girüp zencîrsiz apul apul giderken gerüden bir alay alaca zağarlar ve tazılar ve samsonlar ile bu kadar avcılar ellerinde harbe ve navurta silâhlar ile domuzlar ve ayı ve kurdlar içine girüp birbirlerine hamle edüp bir av faslı ederek hünkâr önünden ubûr ederler.

Esnâf-ı semmûr kalpakcıyân: Dükkân 80, neferât 105, pîrleri nâ-ma‘lûm olup tâc-ı Âl-i Cingiziyân’dır. Bunlar dahi dükkânların semmûr kalpaklar ile zeyn edüp niçe dâne semmûrların içlerin pembe ile doldurup bir köşede ipler ile çeküp hareket etdirüp bu tarz ile geçüp giderler. ***[193b]***

Esnâf-ı bâzergân-ı semmûr: Neferât 1000, bunlar cümle Rûmeli’nde Serfice ve Filorunya ve Liçista ve Gölikesri şehirlerinde sâkin bir alay bî-dîn ve bî-pîr Urumlardır. Her sene Maskov diyârından semmûr ve zincâb ve gayrı kürk getürür ankâ bâzergânlardır. Cümle semmûrlarını tersin geyüp seyishâne ve atların dahi serâpâ semmûr ve balık dişi ta‘bîr etdikleri sülük dişleriyle seyishâneleri ve tahtırevânların zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı avcıyân-ı murgân {**ve gayrı hayvânât**}: Neferât 200, bunlar kürkcü avcılarıdır, ellerinde hatt-ı şerîf ile mu‘âf müsellemlerdir kim çakırcıbaşı ve doğancıbaşı ve şâhincibaşı ve atmacacıbaşı ve bostâncı ve yeniçeri ocağı tazıcıbaşıları ve Istıranca’da avcı odaları yeniçerisi dahi bu kürkcülerin avcılarına müdâhale edemezler. İslâmbol’un cânib-i erba‘asında Çekmece gölleri’nde ve Terkoz göllerinde kuğu ve saka kuşu ve yeşilbaş ördek ve alaca ördek urup boğazların kürkcübaşıya kanatların okcubaşıya verirler. Bunlar dahi şikâ[r]larıyla geçerler.

Esnâf-ı parsçıbaşı: Ağa bir, kârhânesi Arslanhâne’dedir. Neferâtları 55, bunlar dahi kürkcübaşı pars ve şak postu sâhibi olmağile pâdişâhın cümle parsların altun ve gümüş zencîrler ile keşân-ber-keşân serâser çullar ile ellerinde hezârân asâlar ile “Alamadı parsım, göremedi parsım” deyüp geçerler.

Esnâf-ı kethudâ-yı arslancıyân: Pîrleri Hazret-i Esedullâhü‘l-Gâlib Hazret-i Alî ibn Ebî Tâlib’dir kim cümle yırtıcı hayvânlar Aliyyü Velî‘nin hâk-i pâyine yüzler sürerler idi. Fermân-ı şehriyârîyle arslancıbaşı aslan, kaplanlarıyla kassâbbaşının mandıra çobanları samsonları alayında gitmek fermân olunup kürkcübaşı arslan ve kaplan ve bebr postların debâğat etdüğiyçün arslancıbaşı kethudâsı kürkcübaşı alayında alay etmek fermân-ı Cem-

cenâb olup elli aded arslancı yezîdi arslan ve kaplan ve pelengleri ve ayu ve kurd ve andık ve sırtlanları zencîrler ile keşân-ber-keşân çeküp her biri ej[de]hâ-misâl âdemlere hamle ederek geçerler.

Bundan sonra cümle kürkcülerin Urum ve müselmân dilberleri serâpâ şıpırtma mirzâyî kalpaklar geyüp hemisi pür-silâh olup avcıbaşı ve parscıbaşı ve arslancıbaşı kethudâsı ve kürkcübaşı esbâb-ı ihtişâmiyle mülebbes rikâb rikâbe licâm licâme berâber gidüp ardı sıra dilberânları ve sekizer kat mehterhâne ile şâdumânlar ederek ubûr ederler.

Ammâ bu kürkcü esnâfı eğer sefer ve hazarda Osmânlıya gâyet lâzımlı esnâfdır. {Bunlara yamak esnâf cümle altıdır ve cümle (–) dükkândır ve cümle (–) asker-i pür-silâhdır.}

el-Faslu't-tâsi‘ ve'l-ışrûn
Evsâf-ı âhiyân ya‘nî debbâğân

İslâmbol'un dörd mevleviyyet yerinde on iki mahalde tabbâğ kârhâneleri vardır kim her birinde Âhi Evranî evren-misâl şâhbâzlar vardır kim âdem ejdehâlarıdır. Bunların içine kanlı ve harâmî girse aslâ hâkime vermezler. Ammâ ol kanlı anların elinden halâs dahi olamaz, ana köpek necisi kirdimân etmeğe ta‘yîn edüp elbette tâ'ib ü tâhir olup bir kâr sâhibi olur. Cümle tabbâğ kârhâneleri 700'dür. Neferât cümle 3000 kâmil. Pîrleri Hazret huzûrunda Zeyd-i Hindî‘dir, Selmân-ı Pâk'in kemer-bestelerinden onuncu pîr [ü] pîşvâdır. Ca‘fer-i Sâdık'ın *Fütüvvetnâme-i Kebîr*‘inde mastûrdur. Kabri (–) (–)‘dir.

Ammâ ehl-i Rûm mâbeyninde tabbâğlara Ahiler derler, ya‘nî Kayseriyye'den zâhir olan Ahi Evran ile şöhret bulmuşlardır. Ol ise Âl-i Selçûkıyân asrında bir ulu sultân imiş firâvân menâkıbı vardır. Cümleden biri Kayseriyye'de sâkin iken pâdişâha gamz edüp Ahi Baba öşür vermez derler. Âdemler ve hâcibler ta‘yîn edüp Ahi Baba'yı dükkânında bulup kayd [u] bend ederken hemân dükkânının içinden bir evren zâhir olup hâciblerin bir kaçın pâre pâre ederken Ahi Baba zâlimler elinden halâs olup evren ile berâber Selçûkıyân önüne gelüp pâdişâhın aklı gidüp,

"Korkma beğim bu evren benim dünyâ ve âhiret amelim ve karındaşımdır" deyü ölen hâciblerin defn etmesin ricâ edüp ricâsı cân [u] baş üzre kabûl olup hâcibleri defn eder, anıniçün Ahi Evran derler.

Ba‘dehu Kayseriyye'den hicret edüp hâlâ Anatolu'da bizim Kaya Sultân hâssı Denizli şehrinin bâğları ***[194a]*** arasında bir âsitâne-i azîmde medfûndur. Anıniçün Rûm tabbâğları pîrimiz Ahi Evran'dır derler, ammâ sahîhi Hazret huzûrunda pîr olan Zeyd-i Hindî‘dir.

Ammâ bu tabbâğlar bahâdır ve zorba kavim olmağile cümle (–) aded esnâf bunlara bakarlar. Her kankı zamânda olsa elbette ser-çeşmelerine Ahi Baba derler. Merhûm Melek Ahmed Paşa efendimizin

sene 1006 târîhinde vezâretden azline bunlar sebeb olmuşdur. Hakkâ ki zorba esnâf-ı bî-insafdırlar. Bunların cümlesi bir yere cem‘ olsa pâdişâhları hal‘ edüp cülûsa kâdirlerdir.

Bunlar bu ordu alayına cem‘ olup niçe bin zeber-dest pâ-bürehne ve ser-bürehne tabbâğ teknesinde kirdimândan çıkmış eli ayağı löklerden kırmızı kırmızı ve kiminin sahtiyân mazısından kolları ve tırnakları ve parmakları siyâh siyâh olmuş sîne-çâk kârları şer‘ile pâk Kelâm-ı İzzet cildleri olacak niçe bin reng-â-reng sahtiyân hırkalar ve ferrâceler ve muvahhidîler ve şepkülâhlar ve meşinden hil‘at-ı fâhire ve meşin destârlar ve sahtiyândan gürzler ve topuzlar ile “Aşa aşa” deyü feryâd ederek ubûr ederler.

Bir fırkaları dahi tahtırevân ve arabalar üzre dükkânların hevâyî ve âsumânî ve gül şeftâlû ve kırmızı ve sarı ve neftî reng sahtiyânlar ile zeyn edüp geçerler.

Bir fırkası dahi arabalar üzre tekneler içre keçi derilerin kirdimân edüp püşt-i pâ urarak “Yâ Hay” ismiyle ubûr ederler.

Bir zümresi “Pâk ederiz, pâklarız, pâk ederiz” deyü geçüp giderler.

Ve bu tâ’ifenin bir iftihârları dahi oldur kim bir yeşil sarık üzre bir eski deriden bayrakları vardır, tâ Dahhâk-i Mârî‘yi katl eden Kâve-i âhenger’in önündeki sahtiyân şeddir kim “Anı bayrak edüp Dahhâk üzre gulû edüp Dahhâk’ı katl etdi, ol meşin bayrak budur” deyü iftihâr edinirler. Ammâ gâyet hıfz edüp alay-ı azîm ile güzeşt ederler.

Esnâf-ı sağrıcıyân: Unkapanı‘nda dükkânları 12, neferât 100 aded kavmdir. Kadîm-i eyyâmdan tabbâğâna yamak olagelmişlerdir. Bu ordu alayında kılıççıbaşıya yamak olup anların alayında zikri sebkat etmişdir. Bunlar dahi üstâdlardır.

Esnâf-ı güdericiyân: Kârhâne 80, neferât 300, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–) bunların kârhâneleri Hocapaşa semtinde cümle Yahûdîlerdir. Seyishâne üzre güderi yaparak sebkat ederler.

Esnâf-ı tirşeciyân: Kârhâne 26, neferât 105, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–) seyishâneler üzre dükkânların ve kendi libâsların gûnâ-gûn, rengâreng tirşeler ile zeyn edüp cümle ubûr ederler.

Esnâf-ı keçeciyân: Kârhâne 400, neferât 1005, pîrleri Ebû Sa‘îd et-Tarî‘dir, Selmân-ı Pâk’in şed bağladuğı on beşinci pîrdir. Merkad-i pür-envârı Kerbelâ‘dadır. İmâm Hüseyin ile şehîd olmuşdur. Çok Yezîdî‘yi katl etdüğiyçün Acem diyârında “Meşhed-i Ebû Sa‘îd et-Tarî gûriyçün” deyü yemîn ederler. Ziyâretgâh-ı Mu‘tezilî ve Şî‘î‘dir. Bu keçeciler tahtırevânlar üzre keçe deperek ve yapağı hallâclıyarak gûnâ-gûn keçe külâh keçe esbâblar ile ubûr ederler.

Esnâf-ı dülbend börkcüyân: Atbâzârı‘nda dükkân 40, neferât

100, bunların dahi pîri Ebû Sa‘îd’dir. Bunlar dahi arabalar üzre gûnâ-gûn kırmızı keçeden dülbend börkleri ve keçeden yekpâre Ma‘nisa yağmurlukları yapup arz-ı metâ‘ ederek tayy ederler.

Esnâf-ı keçeciyân-ı yeniçeri: Dükkân 10, neferât 60, pîrleri yine Ebû Sa‘îd’dir. Dükkânları Yeniodalar’da Orta Câmi‘ cenbindedir. Bunlar dahi seyishâneler üzre dükkânların yeniçeri keçeleri ve üsküfleriyle zeyn edüp yeniçeriler gibi pür-silâh giderler.

Esnâf-ı ehl-i kâmil mutâfân: Dükkân 300, neferât 1000, pîrleri gazzâzlar pîri Hazret-i Ca‘fer-i Tayyâr’dır kim Selmân kemer-beste[sidir]. Bunlar dahi cümle dükkânların gûnâ-gûn at çulları ve tobra ve kolan ve püştüvân ve gayrı musanna‘ eşyâları sırıklar üzre tezyîn edüp sırıklarda dollâblar çevirüp yapağı gazl ederek ubûr ederler.

Bunlar tabbâğdan yapağı almağa muhtâc olduklarından mutâflar [tabbâğlar]a yamak olunmuşdur. Seferlerd[e] makbûl fırkadır.

Esnâf-ı tâcirân-ı mutâf: Dükkân 50, neferât 80, pîrleri Sa‘d ibn Ubeyd-i Hüzzercî‘dir. Selmân belin bağladı. Kabri Şehrezûl’dadır. Bunlar mutâf gibi tenhâ yerlerde kârhânelerde işlemezler, çârsû içre dükkânlarında mutâf âlâtı satup giderler. ***[194b]***

Esnâf-ı tâcirân-ı debbâğân: Dükkân 50, neferât 100, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–) bunlar tabbâğ gibi değildir. Çârsûlar içre gûnâ-gûn işlenilmiş sahtiyânları seğsâneler üzre zeyn edüp geçerler.

Esnâf-ı paracıyân-ı tâcirân: Dükkân 10, neferât 15, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–) bunlar Mercân çârşûsunda gön ve meşin ve sahtiyân parçacıkları fürûht eder fukarâlardır. Bunlar dahi alayda giderler.

Bu bâlâda tabbâğlara yamak olan cümle esnâf başlarına gönden ve meşinden rengâreng külâhlar ve esbâblar geyüp geçerek ardları sıra ser-çeşme-i tabbâğân Âhî Baba cümle güzîde askeriyle müsellah sekizer kat mehterhâne ile ubûr ederler.

Bu hirfete yamak cümle dükkân (–) ve cümle esnâf on bir ve yekûn asker (–)dir.

el-Faslu’s-selâsîn
Esnâf-ı mu‘azzez, sarrâcân-ı makbûlân

Dükkân cümle 1084, neferât cümle 5000, pîrleri Ebü‘n-nasr Hâtem-i Bağdâdî‘dir. Selmân-ı Pâk’in otuz ikinci şed bağladuğı pîr [ü] pîşvâlardandır. Kabri Bağdâd Cevâziri’ndedir, cümle sarrâcların silsilesi ana çıkar ulu sultândır. Bu tâ’ife-i sarrâcân ordu-yı İslâmda gâyet lâzım olmağile sâ’ir ehl-i hıref üzre takaddüm olundu.

Bunlar, arabalar üzre ve tahtırevânlar ve seyishâneler üzre telâtîn sırmalı cüzdânlar ve işlenmiş sîm rahtlar ve mutallâ mataralar ve

mebrûm katîfe eğerler ve gûnâ-gûn zî-kıymet sarrâc kârlarıyla dükkânların zeyn edüp işleyerek cümle sarrâc cüvânlarıyla pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı kaltakcıyân: Dükkân 100, neferât 300, pîrleri (–) (–) (–) bunlar dükkânların deve hâmıyla sarılmış Şâmvârî kaltaklar ile zeyn edüp geçerler.

{**Esnâf-ı tirkeşciyân**: Dükkân 30, neferât 60, pîrleri kadîm-i evvelde Âl-i Cingiziyân'dan Tohtamış Bay'dır. Ba'dehu Hazret-i Hamza taşıdı, bizzât ammi-i Resûl olmağile kemerin Resûl-i Ekrem kuşadup sadak taşıyanlara pîr oldu. Kabri Medîne-i Münevvere'nin şimâlinde Cebel-i Uhud tahtında medfûndur. Bu tirkeşciler dahi arz-ı ma'rifet ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı gede[le]cciyân: Dükkân 7, nefer 12, pîrleri (–), Hamza-i bâ-safa kemer-bestesidir. Kabri şehr-i Ayntâb'dadır. Bunlar dahi gedelec yaparak geçerler.

Esnâf-ı cabcıyân-ı Arnavud: Dükkân 10, neferât 30. Bu dahi gedelec gibi bir turfe silâhdır, ammâ yine ok ve yay tarafıdır. Edirnekapusunda Arnavudlar işler. Bunlar dahi müsellah Arnavud eşkâlleriyle ubûr ederler}.

Esnâf-ı tegelticiyân: Dükkân 49, neferât 105, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–), bunlar seyishâne üzre dükkânların sırmalı katîfe tegeltiler ve çirgi ve eğrimler ile müzeyyen edüp tayy-ı menâzil ederler.

Ehl-i ihtirâ'-i meşkciyân-ı sarrâc: Dükkân 50, neferât 105, pîrleri (–) (–) (–) (–), dükkânların arabalar üzre gûnâ-gûn su meşkleri ve kırbaları ve musluklar ile tezyîn edüp alay ile ubûr ederler.

Esnâf-ı debbeciyân: Dükkân 40, neferât 105, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–), bunlar dahi dükkânların niçe gûne debbe ve boduç ve yağbâr ve deve hâmından yağdânlar ile zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı sıfracıyân: Dükkân 50, neferât 300, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–), bunlar gûnâ-gûn telâtînden summât ve sıfra ve mûm sofraları ve niçe eşyâlar yapup seyishâneler üzre güzer ederler.

Esnâf-ı yularciyân: Dükkân 40, neferât 100, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–), bunlar başka bir fırkadır, zîrâ sarrâclar zümresinde herkes bir kâr ile güzer eder. Bunlar tavla yularlarıyla ubûr ederler.

Esnâf-ı sepet sandıkcıyân-ı sarrâcân: Dükkân 305, neferât 105, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–), bunlar dahi dükkânların gûnâ-gûn ayaklı sandûklar ve sepet sandûklar ile münakkaş edüp kendüleri pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı kamçıcıyân: Dükkân 12, neferât 25, pîrleri nâ-ma'lûmdur, gûnâ-gûn sünbüle, örme, çatal, sakkâ kamçıları ve Tatar şıdaklarıyla

dükkânların zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı palândûzân ya‘nî semerciyân: Dükkân 500, neferât 1005, pîrleri Yûsuf Perendî‘dir. Ebâ Zer-i Gıffârî hazretleri, Hazret-i Alî huzûrunda kemerin bağlayup semercilere pîr oldu. Kabri Deşt-i Kerbelâ‘da İmâm Hüseyin ile şehîd olup anda medfûndur.

Bunlar gûnâ-gûn semerleri arabalar üzre tahmîl edüp ve niçe hurde semerleri eşek sıpası ve koduğu üzre ve cinceve köçeği üzre ve keçiler üzre gönlü ve meşinli palânlar ve semerler edüp arz-ı metâ‘ ederler. Ammâ ordu-yı İslâm’da semerciler ve na‘lbandlar ve âşbâzlar ve berberler ve bozacılar kadar makbûl ehl-i hıref yokdur, azîm kâr edüp cümlesi pür-silâh geçüp giderler.

Bâlâda tahrîr olunan cümle sarrâcbaşı yamakları alayı tamâm olup sarrâcbaşının netîce güzîde askerlerinden şeyh [u] meşâyıhları ve kethudâları ve nakîbleri ve pîş kademleri ve çavuşları ve dellâlları ve kârhâne bekcileri cümle iki yüzdür. ***[195a]*** Zîrâ kârhâneleri kal‘a-misâl dörd kapulu ve ortası fevkânî câmi‘li ve havz u şâzrevânlı âsitâne-i azîmdir. Arab ve Acem’de böyle mecmû‘a-i zîbâ sarrâchâne-i ra‘nâ olmazdır. Sene 859 târîhinde (–) Karaman’da Sultân Mehemmed Hân Ebü‘l-feth binâsı ve evkâfıdır. Bu âsitâne pâsbânlarından sonra sarrâcbaşı küheylân at üzre esbâb-ı ihtişâmiyle telâtîn sırma işleme sancağ u bayrakları ve cebe ve cevşene gark olmuş mahbûb sarrâcân huddâmlar ile ubûr ederler. Cümle esnâfı (–) ve cümle dükkânları (–) ve cümle asker (–)‘dir.

el-Faslu’l-hâdî ve selâsîn
Esnâf-ı pây-pûşciyân ya‘nî pabuccuyân-ı dikiciyân

Kârhâneleri cümle 3400, neferât yekûn 4000. Mercân çârşûsunda yedi bekârhâne vardır. Cümle sekiz bin pabuccu bekârı pür-silâh anda mevcûddur. Başka odabaşıları ve hâkimleri vardır. Anlar[a] hâkim hükm edememek içün ellerinde Süleymân Hân’dan hatt-ı şerîfleri vardır. Mücrimlerin bir gece kendüleri katl edüp kârhâneleri ortasında Kümsek Dede medfûndur, âlem ağyârdan bî-haber iken mücrimlerin anda defn ederler. Gerçi aşkıyâlardır ammâ bir hâkime mağlûb olmazlar.

Hikâye-i münâsib: Hattâ bir kerre yeniçeri kavmi dîvânda çorba içmeyüp tâsları ayaklarıyla pâymâl edüp Süleymân Hân gazab-âlûd olup,

“Edepleriyle olsunlar, yohsa vallâhi cümlesini pabuccu bekârlarına kırdırırım” deyü yemîn edince derhâl dikici bekârları bu hâli istimâ‘ edüp dörd mevleviyyet yerden kırk bin eli muştalı ve arkaları puştalı ve belleri şed peştemâlli ve pür-silâhlı tâ’ife-i zeber-dest bâhâdırân pabuccu bekârları Bâb-ı Hümâyûn önünde sadâ-yı Allâh Allâh’ı evc-i âsumâna peyveste eder.

Bu sadâ-yı vâveylâ sa‘âdetlü pâdişâh-ı Cem-cenâbın sem‘-i hümâyûnları olunca,

“Nedir bu sît [u] sadâ?” deyü su’âl eder.

Derhâl bu tâ’ifenin sevegeli ve kemerbaşıları ve sergelle başıları ve odabaşıları pâdişâh huzûruna varup eydirler:

“Pâdişâhım biz kırk elli bin pür-silâh bî-felâh-ı fellâh kullarınızız. Kelâm-ı dürer-bârınızdan sâdır olup ‘Bir[e] koma sizi bekârlara kırdırırım’ buyurmuşsuz, biz dahi cân [u] baş ile edâ-yı hidmet etmeğe geldik, fermân pâdişâhımındır” deyü zemîn-bûs ederler. Süleymân Hân safâsından Süleymân-ı zamân olup,

“Kanı levendâtlarınız huzûruma gelsin” deyince azamet-i Hudâ deryâ-misâl sîne-çâk, pür-silâh bî-bâk, eli muştalı asker-i pâk sadâ-yı Allâh Allâh ile huzûr-ı pâdişâhîye gelince cemî‘i yeniçeriler mûr [u] meges gibi herkes bir köşede siğidüp ta‘vîze başlarlar. Pâdişâh eydir:

“Dilen benden ne dilersiz” der, anlar eydir:

“Pâdişâhım dörd ricâmız vardır, ibtidâ ricâmız oldur kim ecdâd-ı izâmın zamânlarında ocağımıza değşirmeden gelme yarar gulâmlar verüp okudup yazdırup kemâl-i ma‘rifet sâhibi edüp bizden kapuya çıkup yeniçeri ağası huzûrunda bir sille ile revâne olup yeniçeri olurdu. Ba‘dehu ‘Bunların ocağında neşv [ü] nemâ bulan oğlanlar aşkıyâ olur’ deyü ocağımıza değşirme oğlanı verilmez oldu. Anı ricâ ederiz ki yine ocağımıza değşirme oğlanı verilüp bizden yeniçeri olalar.

Ve ikinci ricâmız oldur kim bir pabucu bir günde gücile çıkarup ancak on akçe eder, beş akçesi masrafına, beş akçesi emek bahâ kalır. Bizim kârlarımız Bedâsten’de bin akçe hisâbiyle satıla.

Üçüncü ricâmız, hâkim tarafından bizi kimse yollarda arzımız pâymâl [u] ber-rimâl etmeye. Biz mücrimlerimizin şer‘ile tarîkat erkânımızla haklarından gelelim.

Dördüncü ricâmız, kânûn-ı kadîm üzre değşirme ağası alayıyla bizim alayımız da gidüp bizler dahi başka mehterhâne ile ordu-yı Hümâyûn alayı edelim” deyü cümle ricâ etdikleri ricâları Süleymân Hân yanında hayyiz-i kabûlde vâkı‘ olup ellerine hatt-ı şerîf verilüp,

“Varın herkes yine kâr [u] kesbinizde olun, gene lâzım oldukda hâzır-bâş olun” deyü me’zûn olup cümlesi bekârhânelerine gidüp beri tarafda çorba içmeyen yeniçeriler çorba tâsların bile içüp süpüreyazdılar.

İslâmbol içre pabuccu bekârı ***[195b]*** perkâr [u] cengkâr yiğitlerdir. Cümlesi pâ-bürehne ve ser-bürehne pür-silâh olup tahtırevânlar üzre dükkânların niçe gûne kütâne ve zergerdân ve miyâne ve merdâne ve

zenâne ve lorta ve rûzgâr ölüsü ve sarây ve kurd ağzı ve tilleli ve kubâdî ve serhadli ve paşmaklar ile dükkânların zeyn edüp ve pabuc içinde bir pabuc ve çizme içinde bir çizme dahi ve dörd pabuc taban tabana bir yerde ve beş paşmak bir yerde ve âdem kaddi içine iki âdem sığar çizmeleri ve gayrı eşyâları dükkânlarında arz-ı kâlâ ederek pür-silâh ellerinde tuç ve câm ve tıhtâb ve çimşîr muştalar ile ubûr ederken,

“Dikiciler, sikiciler, çekiciler, çekişciler bekârlarız” deyü feryâd ederek ubûr ederler. Gûyâ ecinne askerleridir. *Allâhümme âfinâ.* Herbiri birer âdem ejdehâsı, yetmiş tâsdan geçme semm-i helâhillerdir. {Pîrleri Reşâd ibn Muhammed Ekber-i Yemenî‘dir. Yüz yigirmi sene mu‘ammer olup kabri cezâyir-i Ummân’dadır}.

Evsâf-ı tâ’ife-i değşirme-i gulâmân: Yedi senede bir yeniçeri ocağından yayabaşı cemâ‘atlerinden bir çorbacı Rûmeli diyârına beş altı yüz neferâtlarıyla çıkup her kurâ ve kasabâtlarda mahbûb ve yarar ve tüvânâ Bulkar ve Arnavud ve Sırf ve Urum muğ-pîçeleri ve araya yedi sekiz bin değşirme oğlanı, kânûn-ı Orhân Gâzî ve ta‘lîm-i Hacı Bektaş-ı Velî ile bu kadar bin gulâmları cem‘ edüp Üsküb şehrinde cümlesine kırmızı abâdan omuzu yırtmaçlı muvahhidî abâ ve başına kırmızı keçeden hayâl-i zıl Karagöz’ü şep-külâhı gibi külâhlar ile İslâmbol’a gelüp cümlesin birer ocağa defter ile tevzî‘ edüp her ocakda ve hânedânlarda ilm-i kemâl [u] ma‘rifet tahsîl edüp ba‘dehu Türk üstüne yarımşar akçe ve yarım çuka yıllık ile acemî oğlanları yazup güzîdesin tophâne ve cebehâne ve bostâncı ocağına verirler, zîrâ ağır pâdişâh hidmetleridir.

Ba‘dehu bu ordu alayında değşirme çorbacısı bunları cem‘ edüp eşkâl-i şeb-külâhlarıyla pabuccu bekârları alayında ubûr ederler. Andan bekârbaşı ve değşirme ağası rikâb rikâbe olup sekizer kat mehterhâne ile geçerler. Bu tâ’ife iki esnâfdır ve 3400 dükkândır ve cümle değşirme gulâmlarıyla bekârân 4007 askerdir.

el-Faslu’s-sânî ve selâsîn
Esnâf-ı paşmakcıyân-ı haffâfân

Dükkân 1000, neferât 1004, bunlar dörd mevleviyyet yerde dikilmiş pabuc ve çizme ve paşmak ve postal ve yemenî ve fillar-ı Çerkezî ve elvân elvân pabuclar ve tomaklar ve içedikler ve terlikler fürûht eder pâk ü pâkîze kavvâflardır. Bunlar seyishâneler üzre dükkânların zeyn edüp dellâlları tablalar içre kütâne ve zergerdân ve zenâne ve lorta pabuclar ile tablaları zeyn edüp,

“Pabucum rûzgâr ölüsü, üç yüz kırk ve beş yüz elli ve bin beş yüz” deyü nidâ ederek kavvâflara ma‘lûm bir hisâbdır kim müşterî bu ilimden haberdâr değildir, ammâ hilâf etmeyüp aldığı pabuc mestlere hisâbları üzre rakam edüp satdıkda,

“Şîvesi budur, mü’min karındaş. Alimallâh şehidallâh” deyü vardığı Ka‘be’ye yemîn edüp her pabuc başına beş akçeye razı değil bir alay bıyığı trâş, başı misvâklı ve gözleri sürmeli tâ’ife-i Kadızâdelidir. Bâzâr edüp akçesin alırken hisâbında müşterîye kan ağladup müşterî gitdikden sonra,

“Gidiyi ey yakdım” deyü tefâhur kesb eder bî-insâf kavmdir. Ammâ ne çâre cümle kavm bunlara muhtâclardır. Ve bu,

Kavvâfbaşıya yamak olan ehl-i hırefleri beyân eder

Evvelâ esnâf-ı paşmakcıbaşı: Dükkân yetmiş, neferât yüz yetmiş, pîrleri Muhammed ibn Ekber-i Yemenî‘dir. Selmân-ı Pâk’in otuz birinci şed bağladuğı pîrlerdendir. Paşmakcılar ve pabuccular ve çizmecilerin silsilesi Muhammed ibn Ekber-i Yemenî‘ye müntehîdir. Kabr-i münevveri yine Yemen’de Aden şehrinde dâr-ı ademde âsûde-hâldir.

Bunlar kâr-ı kadîm olup İmâm-ı A‘zam ve Hümâmü‘l-akdem paşmağı yapmak ile pabuccu bekârlarıyla alayda gitmeği revâ görmeyüp başka alay ile kavvâfâna yamak oldular. Pabuccu bekârlarının dahi pîrleri bunların pîridir. Ammâ haffâfânın müstakillen pîrleri yokdur. Sonradan iştihâr bulmuş bir tâ’ifedir. Lâkin teferrüclerinde bir kimesneyi sâhib-i seccâde eyleseler yine du‘âlarını pîrimiz Muhammed Ekber-i Yemenî deyü yâd ederler. Andan paşmakcılardan sonra,

Esnâf-ı attârân-ı dikiciyân: Dükkân 80, neferât 100, pîrleri Ebü‘s-selâm ibn ***[196a]*** Muhammed Ekber-i Yemenî‘dir. Bunların dükkânları Bezzâzistân-ı Atîk kurbünde Acıçeşme cenbinde başka bir çârsûdur kim pabuc ve paşmak ve çizme kâlıbları ve çiriş ve iğne ve sıntırâş ve bıçkı ve pabuccu dezgâhı kütükleri ve miyâne ve şâne ve nevregân ve tilsimân ve muşta ve sünsâr ve mest cenderesi bu gûne eşyâlar ile seyishâneler üzre ubûr eder musallî cemâ‘atdir.

Esnâf-ı çizmeciyân: Dükkân 100, neferât 500, pîrleri yine Muhammed Ekber-i Yemenî‘dir. Bunlar dükkânların sarı ve kırmızı ve âsumânî ulemâ çizmeleriyle zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı iç edikciyân ya‘nî tomakcıyân: Dükkân 80, neferât 200, pîrleri (–), Ebâ Zer-i Gıffârî beline şed bağladı. Kabri Kayseriyye’dedir. Bunlar dahi dükkânların gûnâ-gûn ediklerle zeyn edüp geçerler.

Esnâf-ı mestciyân: Dükkân 100, neferât 500, pîrleri Ebû Hüreyre’dir. Kemerin Hazret-i Alî bend edüp mestcilere pîr oldu. Zîrâ ceyrân derisi üzre mesh etmeği Resûl-i Kibriyâ sünnet edüp ibtidâ bu Ebû Hüreyre keçi derisinden mest yapup pîr oldu. Kabri Mısır Cîzesi’nde hurmâlık içinde bir câmi‘ cenbinde âsûdedir.

Hazret-i Risâlet bunlara Ebû Hüreyre künye kodular. Zîrâ her Sahâbeye birer hüsn-i lakab korlardı. Bunlar kuttaya {ya‘nî kediye} mahabbet etdiklerinden Ebû Hüreyre lakab komuşlardır. Yılda bir kerre

rûz-ı Nevrûz’da bir gün bir gece Mevlûd-ı Nebî olup yüz bin âdem cem‘ olup bey‘ [ü] şirâ olup âsitânesinde niçe bin mır mırnâv der kediler vardır. Râvî-i hadîs ulu sultândır. Cild-i sânîmizde evsâf-ı ziyâretgâhda mevlûdu ve yerden âdem kemikleri zâhir olduğu mufassal tahrîr olunmuşdur.

Ezîn-cânib mestciyânlar dahi seyishâneler üzre dükkânçelerin tezyîn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı terlikciyân: Dükkân 200, neferât 400, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–). Dükkânların elvân elvân meşin ve sahtiyân terlikler ile zeyn edüp “Ey terlik mesti” diyerek pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı kavvâfân-ı eskiciyân: Dükkân 104 neferât 600, pîrleri Ammâr bin Yâsir’dir, Selmân-ı Pâris’in otuz üçüncü belin bağladığı pîrlerdendir. Kabri Urfa’dadır. Bunlar dahi dükkânların eskiden meremmât pabuclar ile zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı pîne-dûzân-ı bâb-ı hammâm: Mekân 105, neferât yine 105, yine pîrleri Ammâr bin Yâsir’dir. İslâmbol içre cümle yüz elli hammâmdır, elbette her hammâmın kapusu dibinde bir pîne-dûz ya‘nî eskici fakîri kifâf-ı nefs içün kâr eder. Anlardan gayrı yerlerde cümle eskiciyân dükkân ve gayrı köşede bin aded fukarâlardır. Bunlar cümlesi alayda başlarında voltan iğneleriyle eski pabuc dikerek ubûr ederler. Ammâ seferde lâzımlı esnâfdır.

Esnâf-ı dellâlân-ı kavvâfât: Neferât 500, bunların dükkânları yokdur. Hemân İslâmbol’da cümle tokuz yerde ârâsta ya‘nî kavvâfhâne çârsûsu vardır, anlarda dellâllık edüp kâr ederler. Pîrleri (–) (–), Ebâ Zer-i Gıffârî belin bağladı, kabri Bağdâd Kurna’sı cebbânesindedir.

Bu bâlâda tahrîr olunan cümle esnâf teferrüclerinde bir gulâmları revâne oldukda ibtidâ Muhammed Ekber-i Yemenî deyü du‘â edüp sonra kendü pîr [ü] pîş-i kademlerin yâd ederler. Ba‘dehu paşmakcıbaşının güzîde askeri pür-silâh ubûr edüp ardı sıra vaka‘ u vakâr ile kavvâfbaşı ve paşmakcıbaşı at başı berâber âriyetî iç gulâmlarıyla pür-silâh olup dahi ardları sıra tablhâne-i Âl-i Osmân ile ceng-i harbîler çalarak ubûr ederler.

Bu kavvâfbaşıya yamak cümle on esnâfdır ve cümle (–) dükkândır ve cümle (–) askerdir.

el-Faslu’s-sâlis ve selâsîn
Esnâf-ı hâcegân-ı attârân

Dükkân 3005, neferât [(–)], pîrleri Hüsâm ibn Abdullâh-i Basravî‘dir. Kabr-i münevveri Acem Şehribân’ında âsûdedir.

Bu attârân zümresine niçe bin eşyâ mevcûddur ve niçe esnâf yamakları vardır, alâ kadri’l-imkân anları beyân eder. Evvelâ,

Attârân-ı Mısır: Zindânkapusu hâricinde cümlesi pür-silâh olup seyishâne ve arabalar üzre zenbîller içre eğir ve zencebîl ve besbâse ve kebâbe ve kâkûle ve darçın ve dâr-ı fülfül ve râvend ve sünbül-i Hıtâyî ve aselbend ve ûdü'l-kahr misilli ***[196b]*** eşyâlar kim cümle üç bin yetmiş aded edviyelerdir kim hukemâ-yı mutekaddimîn *Tezkire-i Dâvûd'*da cümlesi tabî'atları ve hâssalarıyla ferâdâ ferâdâ tahrîr olunmuşdur.

Bu cümle edviyeleri bu fahhâmîn kavmi dükkânlarında râyegân ve kutular içre pinhân edüp alay ile ubûr ederler.

Esnâf-ı ûd u amberciyân: Dükkân 45, neferât 100, pîrleri (–), Selmân belin bağladı, kabri (–) (–). Bunlar dükkânların ûd [u] amber ile tezyîn edüp geçerler.

Esnâf-ı buhûrcıyân: Dükkân 25, neferât 30, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–). Bunlar dükkânların aselbend ve günlük ve sünbül-i Hıtâyî ve buhûr-ı nebî ile zeyn edüp mecmerler ile buhûr yakarak geçerler.

Ehl-i sanâyi' fincânciyân: Dükkân altı, neferât 15, pîrleri (–) (–) (–) (–). Bunlar dükkânların kâse-i fağfûrî ve mertebânî ve münebbid çârgül filcânlar ile zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı ehl-i kanâ'at, **filcân kinedcisi**: Dükkân 10, neferât 20, pîrleri (–) (–) (–) (–). Bunlar seyishâneler üzre dükkânlarında kırılmış kâse filcânları kinedleyüp kanâ'at ederek geçüp giderler.

Esnâf-ı attâr-ı çömlekciyân: Dükkân 300, neferât 500, pîrleri Abdülgaffâr-ı Medenî'dir, Selmân-ı Pâk belin bağladuğı kırk tokuzuncu pîrdir. Çanakcı ve bardakcı ve çömlekcilerin pîridir. Yüz altmış iki yaşında âhirete nakl edüp kabri Medîne-i Münevvere Bakî'indedir, ziyâreti müyesser olmuşdur, *radıyallâhu anh*.

Bu çömlekciler dükkânların gûnâ-gûn kûze ve kâse ve tabaklar ile müzeyyen edüp kendüler dahi silâh ile ubûr ederler.

Bu esnâfın bâlâda iki yüz kırkıncı fasılda Eyyûb çömlekcileri evsâfında mastûrdur, ammâ yine bu mahalde çömlekciler esnâfı alay ile ubûr ederler, zîrâ gayrı yerde dahi çömlekciyân vardır, anı bildirir.

Esnâf-ı kârhâne-i çömlekciyân: Dükkân 300, neferât 400, bunların pîrleri dahi Abdülgaffâr-ı Medenî'dir. Tahtırevânlar üzre balçık sahk edüp çarhlar ile çanak ve çömlek yaparak ubûr ederler.

Esnâf-ı kibrîtciyân: Dükkân 40, neferât 55, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–) (–). Bunlar dahi seyishâneler üzre dükkânların kibrît-i ahmer fitîlleriyle zeyn edüp "Lâzım olur kibrît" diyerek geçerler.

Esnâf-ı dehhân-ı kibrîtciyân: İksîr-i a'zam gibi kibrît yağı çıkarmak ancak bir âdeme mahsûsdur. İbtidâ dühn-i kibrîti

Kârûn çıkardı derler. Zîrâ Hazret-i Mûsâ ta‘lîmiyle ibtidâ Kârûn kîmyâya çalışırken kibrît yağı çıkarmanın yolun bulup yine anınla ol ma‘rifet ka‘r-ı zemîne geçüp hâlâ bir âdeme mahsûsdur kim gûyâ ka‘r-ı zemînden çıkarup meydâna getirdi.

Esnâf-ı attâr-ı yağcıyân-ı bâdem: Dükkân 3, neferât 8, pîri Hekîm-i Zünnûn-ı Mısrî‘dir, Alî beline şed bağlayup kabri Mısır’da denilmişdi. Bunlar gûnâ-gûn dühnler çıkarup alay ile ubûr ederler.

Esnâf-ı şîşeciyân: Kârhâne 4, neferât 105, ibtidâ pîrleri Cemşîd’dir. Ba‘dehu sene (–) târîhinde Ebû Alî Sînâ, hekîm-i kudemâ olmağile dahi ziyâde tasannu‘lar eyleyüp iştihâr verdi. Ammâ İslâmbol’da iptidâ peydâ olan Cibâlikapusu’nun iç yüzünde, sonra Ayvansarıkapusu önünde, sonra Çömlekciler içinde; dahi cedîd kârhâne Hâsköy’dedir, gayrı yerde yokdur. Bunlar tahtırevân-ı azîm üzre bir şîşehâne içinde şîşe yaparak geçüp giderler. Ammâ nâr-ı cahîmden bir şerer görmek isteyen cân, şîşehâneleri görüp andan ibret alsın kim nâr-ı dûzah yanında bu nâr bir şererbâr değildir.

Esnâf-ı tâcirân-ı şîşeciyân: Dükkân 200, neferât 300, pîrleri yine Bû Alî Sînâ‘dır. Bu dükkânların çoğu Galata’da ve gayrı yerlerdedir. Dükkânların gûnâ-gûn billûr ve necef ve moranlar ile zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı çerçiden hâcetciyân ya‘nî ayakda gezen attâr: Dükkânları yokdur, cümle üç yüz neferdir. Bunların pîri (–) (–) Ebâ Zer-i Gıffârî belin bağladı. Kabri Kudüs-i Şerîf Kerek’indedir. Bunların ellerinde sepetler içinde cemî‘i edviyeler mevcûd olup sepetlerinin yüzünde ma‘sûmlar oyuncakları asup “Çerçiden ne hâcet” deyü feryâd ederek alayda güzer ederler.

Esnâf-ı eyvâycı ya‘nî çiniciyân: Dükkân 100, neferât 300, pîrleri ***[197a]*** Hazret-i Abdülgaffâr-ı Medenî‘dir kim Selmân belin bağlamışdır ve çömlekcilere pîr olmuşdur, bu eyvâycı çinicileri dahi çanak ve kâse ve bardak satmağıla bunlara dahi pîr olmuşdur.

Bu çinicilere eyvâycı demeden garaz oldur kim şöhret içün cümle çini kâse ve kûze ve zî-kıymet mutallâ metâ‘ların arz-ı kâlâ içün dükkânlarının yüzüne tabaka tabaka zeyn edüp yâ zelzeleden yâ bir kedi veyâ bir fâreden yâhûd izdihâmda şehir gulâmları bir taş atup cümle metâ‘ları güldürredek zemîne düşünce pâre pâre olup sâhibi “Ey vây” deyü feryâd eylediğinde esnâf-ı eyvâycıyân derler. Ecel-i mu‘allak gibi mâlları dahi mu‘allakdır. Zindânkapusu’nun hâricinde bir çârsû-yı müzeyyendir kim ta‘bîr olunmaz.

Bunlar dahi tahtırevânlar üzre dükkânların kâse-i İznik ve tabak ve kûze ve Kütâhiyye filcânları ve meşrebeler ile dükkânçelerin zeyn edüp azîm alay-ı müzeyyen ile pür-silâh ubûr ederler.

Ehl-i tâcir tekneciyân: Dükkân 100, neferât 102, pîrleri Behlül Kassâ‘‘dır, Selmânî‘dir. Kabri Cebeliyye’dedir. Bu hıref, dükkânların kızaklar üzre tekne ve çıbır ve kas‘a ve galyeler(?) ile tezyîn edüp cümle pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı ehl-i keyf, **afyoncuyân**: Dükkân ve neferât 104, pîrleri ibtidâ peydâ eden Fisagores-ı Tevhîdî‘dir. Hazret asrında afyonu taşıması sünnetdir deyü ibtidâ tenâvül eden Amr bin Ümeyye-i Zamîrî‘dir. Hakkâ kim afyon tenâvül eden zamîr-şinâs, nüktedân, zarîf olur.

Bu tâ’ife-i afyoncuyânlar seyishâneler üz[r]e dükkânlarında afyon satarak kimi dilin taşra çıkarup maslûb-ı min indillâh şeklinde hâb-ı gaflete varup kimi kaşınup kimi hây-hû‘dan ürküp niçe zarîf tiryâkîlere afyon satarken “Karahisârî değildir” deyü gavgâ ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı ehl-i şevk, **benglikciyân**: Dükkân 16, neferât 60, pîrleri ibtidâ te’lîf eden Cemşîd’dir, gayrısı nâ-ma‘lûmdur. Bunlar dükkânlarında benglik yiyerek gülerek şakalar ederek “Bengîleriz karnımız ac” diyerek geçerler.

Esnâf-ı ispençerân ya‘nî devâ otcuyân: Dükkân 70, neferât 105, pîrleri Hazret-i Lokmân’dır kim rû-yı arzda Cenâb-ı İzzet ne kadar nebâtât halk etdi ise cümlesi lisânlarıyla “Ben falân derde devâyım” deyü Hazret-i Lokmân’a söylerler idi. Ba‘dehu Hazret asrında bu otcu attârların pîri Hidâyetullâh ibn Zünnûn-ı Mısrî‘dir. Fahr-i âlem’in izniyle kemerin babası Zünnûn bağlayup devâ otcularına pîr oldular. Kabri Hicâz dağlarındadır. Ahşâbât değşirirken yılan sokup şehre mu‘âleceye erince merhûm oldu.

Bu devâ otcuları gâyet çokdur. İslâmbol içre haftanın sekiz gününde on dörd bâzâr durur. Meselâ Cum‘abâzârı ve Salıbâzârı ve Çehârşenbebâzârı ve Sebtbâzârı günlerinde bu otcular bâzâr kurup labada kökü ve güneyik kökü ve lisân-ı sevr kökü ve hayyı‘l-gârikûn kökü ve miyan kökü ve zâter kökü ve niçe bin isimli devâ otların cem‘ edüp ispençer attârlarına mezkûr otları satup kâr ederler.

Bunlar dahi dükkânsız beş yüz neferdir. Bunlar dahi arkalarındaki zenbiller içre gûnâ-gûn edviye otlarıyla ubûr edüp andan ispençer attârları seyishâneler üzre niçe bin devâ otların zeyn edüp silâhlarıyla geçerler, seferlerde lâzımlı esnâfdır.

Esnâf-ı attârân-ı kahveciyân: Dükkân ve mahzen 300, neferât 500, bunlar ulu bâzergânlardır. Her birinin Mısır’da ve Yemen ve Kumfuta ve San‘ân ve Aden’de biner kîse mâlları vardır. Arabalar üzre niçe yüz ferde kahveleri tahmîl edüp kantârlara urarak,

“Ala bin guruş, ala iki bin guruş” diyerek ubûr ederler. Bunların pîri nâ-ma‘lûmdur. Zîrâ kahve karîbü‘l-ahd peydâ olup İslâmbol’da (–) Hân asrında zuhûr etdi. Ammâ kahveyi yemek Şeyh Şâzilî‘den kaldı, ol dahi

(–) asrında idi. *Ve’s-selâm.*

Esnâf-ı attârân-ı Yahûdân: Dükkân 200, neferât 400, pîrleri yine Hüsâm bin Abdullâh-i Basravî‘dir. Bunların cümle dükkânları Tahta’l-kal‘a’da ve Mahmûdpaşa çârşûsunda ve hânı‘nda ankâ Yahûdîler’dir. Gûnâ-gûn İngilis boyalarından sülüğen ve zencifne ve lök ve isfîdâc ve lâzüverd misilli boyalar ve demir teller ve sarı pirinc tenekeler ve’l-hâsıl edîm-i arzda Hallâk-ı âlem ne kadar ma‘âdin halk edüp benî âdemin kârıyla ne kadar eşyâ-yı ***[197b]*** musanna‘-ı zî-kıymet var ise bu attârlarda bî-kıymet bulunur, gâyet ankâ bâzergânlardır. (–) (–) (–)

Esnâf–ı

.....(3 satırlık yer boş).....

Bâlâda tahrîr olunan cümle attârbaşı yamakları ubûr etdiklerinden sonra attârbaşının güzîde askeri cümle pür-silâh güzer edüp attârbaşı gûyâ bir muhteşem voyvada pâyesinde semmûr kürke müstağrak olup önü sıra bir mücevher zînli küheylân at yedek gidüp kendinin kafâdârları cümle müsellah ve mükemmel dilberânları dahi akîblerince sekiz kat mehterhâne döğerek ubûr ederler. Ammâ bunlar Âl-i Osmân ordusunda lâzımlı askerdir. Bu attârbaşıya tâbi‘ cümle yigirmi beş esnâfdır ve cümle (–) dükkândır ve cümle (–) askerdir.

el-Faslu’r-râbi‘ ve selâsîn
Esnâf-ı müzeyyinân ya‘nî ehl-i hıref, **berberân**

Hübût-ı Âdem *aleyhi’s-selâm’*dan tâ Hazret-i İbrâhîm’e gelince cemî‘i benî âdem geysûdâr idi. Aslâ berber nedir bilmezler idi. Ba‘dehu Cenâb-ı İzzet, Hazret-i İbrâhîm’e Ka‘be’yi bünyâd etmeğe fermân edüp edâ-yı hac etdikden sonra Mîne bâzârında geysûlerin yülütmeği emr edüp Hazret-i İbrâhîm, Hazret-i İsmâ‘îl’i ve Hazret-i İshâk’ı tırâş edüp sünnet-i İbrâhîm oldu.

Andan ba‘zı ümmet geysûdâr olup kimi başların yülüdür idi. Hele ibtidâ yülüyüp berberlere pîr olan İbrâhîm Nebî‘dir. Hattâ Hazret-i Risâlet’e kırk yaşında nübüvvet geldikde geysûdâr idi. Zîrâ cemî‘i Hâşimî ve Kureyşî mergûle geysûdârlar idi. Hâlâ yine Hâşimî ve Kureyşî‘de saçlı Urbân çokdur. Hattâ Kureyş kabîlesinden Cebel-i Elheme nâm kübbâr-ı Arab’dan bir kimesne bir a‘râbînin gözün çıkarup şer‘ile Hazret-i Ömer, Cebel-i Elheme’nin gözün çıkarmağa fermân edüp ol gece Cebel-i Elheme firâr edüp Antâkıyye kıralı Hırkîl’e varup Şâm nevâhîlerinde Cebel-i Elheme sâkin olduğuyçün ol mahalle Cebeliyye derler. Andan dahi firâr edüp İşpanya hâkinde Avlonya dağları‘nda sâkin olup Freng lisânıyla Arab lisânından hâsıl olma Arnavud lisânın peydâ etdiler. Hâlâ ol kavme Kuryeleş derler. Cümlesi âbâ ve ecdâdlarından gördükleri gibi cümle saçlı Ârnâbûdlardır. Anıniçün Arnavudlar’ın aslı Arab’dır kim ibtidâları Cebel-i Elheme’dir. Elbasan kurbünde medfûndur, ammâ mürted oldu derler. Ve hâlâ yine Mekke

câniblerinde Kureyşîlerin çoğu saçlıdır.

Ve bu dünyâ halkının cümlesi saçlıdır, illâ ümmet-i Muhammed mutarraşlardır, ammâ niçe sâhib-i tarîkleri cümle geysûdârlardır.

Ve Mısır cezîresinde Berberistân ve Fûncistân ve Bilâd-ı İsvân ve Sûdân ve Afnu ve Burnu ve Kırmanıkî ve Bağaniskî ve Donkalavî ve Sünnâr ve Nârnârintî ve Habeşî ve Zeyla‘î ve Bânyânî bu kavimlerin ekseri müslim ve gayrı müslim olanları cümle kıvırcık saçlı âdemlerdir.

Hakîrin bu arz-ı ma‘mûre-i dünyâda saçlı âdemlerden gayrı çok kavm görmedik. Siğer kütüblerinde yazdığı üzre Hazret-i Risâlet-penâh Mekke’den Medîne’ye hicret edüp Mekke-i Mükerreme hicretin sene 17 feth etdükde Ebû Süfyân bin Dacn bin Harb ve Halîm bin Cerâm ve Bedîl bin Vertâ ve İkrime bin Ebû Cehil ve Hazret-i Ebûbekir’in pederi Ebû Kuhâfe cümle bunlar gelüp îmân ile müşerref olup Hazret-i Risâlet-penâh sürûr [u] şâdumânından râhatü‘l-ebdân içün ol gün Selmân-ı Pâk’e emr edüp Selmân-ı Pâk, Hazret-i Risâlet-penâh’ın mübârek ser-i sa‘âdetin pâk mûs ile müzeyyinlik edüp trâş etdi.

Selmân-ı Pâk cümle berberlere pâk pîr [ü] pîşvâ oldu. İbtidâ kemerin bizzât Hazret-i Alî bağlayup kabri Bağdâd’a (–) sâ‘at ba‘îd cânib-i (–) nehr-i (–) (–) (–) bir âsitâne-i kübrâdır. Yılda bir kerre cümle berberler ve niçe bin ehl-i teferrüc gidüp cem‘iyyet-i kübrâ olur. Ulu sultândır kim Hazret-i Resûl’ün taşra hidmetkârı ve pîr ü âlim idi. Resûl-i Hudâ anın hakkında, hadîs: [162] buyurmuşdur. Ya‘nî bizden ve ehl-i beytimizdendir, evvelîn ve âhirin ilmine erdi ve dürüstî ***[198a]*** cennet anı üzler, deyü Aşere-i Mübeşşere’den gayrı Selmân-ı Pâk’e ve Hazret-i Ukkâşe’ye cenneti tebşîr etmişdir.

İzn-i Resûl ile evvel Hazret-i Alî, Selmân-ı Fâris’in belin bağlayup (–) tarîkin pîrlerine Selmân-ı Pâk pîş-kâdem olup ser-çeşme-i pîr-i pîrân olmuşdur ve üç yüz otuz yaşına varup mu‘ammer olup cemî‘i müctehidîn Selmân’dan Hazret-i Risâlet-penâh’ın tecdîd-i vuzû’un ve ta‘dîl-i erkân-ı salât-ı hamseyi [ve] şurût [u] kuyûdu, sünen-i müstehibbât [u] vâcibât [u] ferâyiziyle edâ etdiklerinin sıhhat-ı haberlerin bu Selmân-ı Pâk’den almışlardır.

Ve Hazret-i Selmân-ı Pâris, Hazret’den sonra Medâyin-i Bağdâd-ı behişt-âbâd’da sâkin olup hayli mu‘ammer olmağile İmâm-ı A‘zam hazretleri dahi Bağdâd’da hâsıl olmağile Selmân’dan niçe bin fünûn görüp şeref-i sohbetleriyle müşerref olmağile ulûm-ı evvelîn ü âhirîne vâsıl olup sünnet-i Resûlullâh üzre sâhib-i mezheb oldu. Ammâ İmâm-ı A‘zam ki Nu‘mân ibn Sâbit’dir (–) atadan nesebi Enûşirvân’a müntehî olur. Lâkin mezhebi Selmân’dan almadı, Hammâde hazretlerinden aldı, anlar Alkame’den aldı, anlar İbrâhîm-i Nahfî‘den, anlar Abdullâh bin Abbâs’dan, anlar Hazret-i Resûl-i Ekrem’den, anlar Hazret-i İbrâhîm’den, anlar Hazret-i Şîs’den, anlar Hazret-i Âdem’den, anlar Hazret-i Cibrîl-i

Emîn’den, anlar Hazret-i İsrâfîl’den, anlar Hazret-i Mîkâ’îl’den, anlar bizzât Hazret-i Rabbü‘l-âlemînden *celle celâluhu ve amme nevâluhu* hazretlerinin bî-nihâye keremlerinden ahz eylemişler.

Mü’min [u] muvahhid olup İmâm-ı A‘zam mezhebinden olan kimesne, mezhebi İmâm-ı A‘zam kimden ahz eylemişdir bir mü’min bilmese şehâdeti câ’iz olmaz, demişler. Ve İmâm-ı A‘zam’ın Selmân ile ve gayrı Ashâb ile müşerref olduğun böyle yazmışlar. Me’âl-i kelâm oldur kim berberlerin pîri evvel Hazret-i İbrâhîm, ikinci Selmân-ı Pâk’dir.

Bu berber tâ’ifesi tahtırevânlar üzre dükkânların gûnâ-gûn câmlar ile ve sarı pirincden leğen ve ibrîkler ile ve niçe bin gûne Alman usturaları ile dükkânçelerin tezyîn edüp bellerinde pâk ibrîşim ve zerdûz şed peştemâller ile pençe-i âfitâb berber cüvânları kendülerin zeyn edüp geçerler.

Esnâf-ı berberân-ı sünnetciyân: Dükkân 300, neferât 400, pîrleri Ebü‘l-havâkîn Muhammed bin Talha bin Abdullâh’dır. Selmân-ı Pâk belin bağlayup cümle İslâm ile müşerref olanları sünnet ederdi. Ammâ bizzât Habîb-i Ekrem *sallallâhu aleyhi ve sellem* vâlidesi Emîne Hâtûn’dan bi-emrillâh sünnet ile tevellüd edüp ayneyn-i şerîfleri mükehhal müştak olmuşlardır.

Ammâ sünnet edicilerin pîri Ebü‘l-havâkîn Muhammed’in hâtûnu Râbi‘a binti Abdullâh ibn Mes‘ûd’{dur}, duhter-i pâkîze-ahterlerin masdarı ortasındaki kırmızı dilçik nâm lahm-ı zâ’idi kesüp sünnet ederdi. Hazret-i İbrâhîm hâtûnu olan (–) Ana Hâcer Ana’ya gazab edüp ol lahmı kesüp sünnet edüp ol asırdan berü bintânları sünnet etmek Arabistân’a mahsûsdur. Hâlâ Mısır’da Hazarî derler bir gûne kavm vardır, kız sünnetleri gecesinde azîm şâdumânlar ederler. Nisvân tâ’ifesine bu sünnetin fâ’idesi oldur kim vaz‘-ı haml etdikde âsân vech ile doğururmuş.

Ezîn-cânib bu sünnetciyân dahi seyishâneler üzre dükkânların gûnâ-gûn sünnet usturalarıyla zeyn edüp ba‘zı gulâmları dükkânlarında def u kudüm ile sünnet eder şeklinde ubûr ederler. (–) (–) (–) (–)

Esnâf-ı berberân-ı piyâdegân: Dükkânları yokdur, neferât 2000, pîrleri yine Selmân-ı Pâk’dir, pâkîze geçerler.

Evsâf-ı çarkcıyân-ı ustura: Dükkân 40, neferât 100, pîrleri Ebü‘l-feth Abdullâh en-Nasrî‘dir kim bıçakçıların pîri idi. Bunlar tahtırevânlar üzre araba tekerleği gibi çarhlarda ustura bileyerek mükemmel ubûr ederler.

Esnâf-ı ustura kuyrukcuyânı: Dükkân 12, neferât 40, pîrleri yine Ebü‘l-feth Abdullâh en-Nasrî‘dir. Seyishâneler üzre dükkânlarında ustura sapları ve ustura kuyrukları yaparak pür-silâh tayy-ı merâhîl ederler.

Esnâf-ı sarıkcıyân: Dükkân 17, neferât 40, pîrleri Cibrîl'dir kim cennetden tâc-ı enbiyâyı Hazret'e ol getirdi. {Ba'dehu imâme-i Resûlü}. Bunların dükkânları Ayasofya câmi'i önünde Kaya Sultân sarâyı'na muttasıl dükkânlardır. Çoğu bî-zebân destârîlerdir. Ehl-i dîvâna mücevveze ve selîmî ve kallâvî ve perîşânî ve kubâdî ve kâtîbi ve a'zamî sarıklar sararlar. Ammâ (–) Karaman'da olan sarıkcılar cümle İmâm-ı A'zam tâcı örf-i destâr-ı Nu'mânî sararlar, her bâr kâr edelim deyü âdem ararlar, müşterî ***[198b]*** bulmayup mevtâ tâbûtlarına destâr sararlar.

Bu fırka seyishâneler üzre mezkûr sarıkları zeyn edüp ubûr ederler. Bunlardan sonra berberbaşı cümle dilberânlarıyla müsellah ubûr edüp sekizer kat mehterhâne çalarak tayy-ı menâzil ederler. Bu berberbaşıya yamak cümle yedi esnâfdır ve cümle (–) dükkândır ve cümle (–) askerdir.

el-Faslu'l-hâmis ve selâsîn
Esnâf-ı hammâmcıyân-ı tâhirân

İslâmbol'un dörd mevleviyyet yerinde yüz elli bir hammâm olduğu bâlâda imâretler evsâfında tahrîr olunmuşdur. Ammâ bu esnâf alayında yüz elli bir hammâmcılar cümle pür-silâh ubûr ederler, ankâ ve muta'azzım sâlih kimesnelerdir. Pîrleri Muhsin ibn Osmân'dır. Hazret-i Alî huzûrunda Selmân-ı Pâk kemerin bağladığı sekizinci pîrdir. Kabri (–)'dir.

Bu hammâmcılar cümlesi küheylân atlara süvâr olup huddâmları arabalar üzre keçeden hammâmlar edüp münevver câmlar ile müzeyyen edüp,

"Gele Vefâ hammâmına cânım, gire Hacı Kadın hammâmına hânım, göre Çinili hammâmı cânım" deyü {mısra'}:

Nîlgûn fûtaya sarmış bedeni uryânın

dilberân-ı uryân dellâklar böyle nidâ ederek hammâmlarıyla bile ubûr ederler.

Esnâf-ı dellâkân: Neferât cümle 2000, pîrleri Ubeyd-i Mısrî'dir, Selmân-ı Pâk belin bağladuğı yedinci pîrdir. Kabri yine Mısır'da Karâfe-i Kübrâ'dadır. Bu dellâklar cümle uryân olup ibrîşim peştemâller ile dilberânları kâküllerin perîşân edüp ellerinde fütûnî kîse ve bellerinde seng-i mûs ve mümessek sâbûn ile birbirlerine kîse ve sâbûn sürerek güzer ederler.

Esnâf-ı nâtırân: Neferât 1000, pîrleri Mansûr bin Kâsım'dır, Selmân-ı Pâk belin bağladığı tokuzuncu pîrdir. Kabri Ba'albek kurbünde Cebel-i Lübnân'dadır. Bu nâtırlar dahi bellerinde peştemâller üzre kılıçların kuşanup ayakları çıplak, baldır duruda olup çimşîr ü âbnûs ve sadefkârî na'lınlar ile pür-silâh güzer ederek reftâr etdiklerinde cümle halk hande edüp hayrân olurlar. Bu hâlile geçerler.

Esnâf-ı câme-şûyân ya‘nî çamaşırcıyân: Dükkân 300, neferât 500, pîrleri (–) (–), kabri (–) (–)‘dir. Bunlar arabalar üzre dükkânlarında esbâb yaykayup pâk esbâblar serüp ubûr ederler.

{**Esnâf-ı lekeciyân**: Dükkân 10, nefrât 20, pîrleri (–) (–)‘dir. Bunların dükkânları Bâyezîd meydânındadır. Bir esbâba leke vâkı‘ olsa ana bir ilâc edüp lekeyi gayb ederler. Zîbâ san‘attır kim aslâ zî-kıymet esbâbın reng [ü] rûyı müteğayyir olmaz}.

Esnâf-ı nûreciyân ya‘nî hırızmacılar: Neferât elli, bunlar ba‘zı hammâm kapularında hırızma satarlar, dükkânsız bir alay fukarâlardır. Bunlar dahi arkalarında torbalar ile nûre satup “Nûre ile pâk edüben nûr ederiz” deyü feryâd ederek ubûr ederler.

Bu hammâmcılar yamakları cümle pür-silâh ile ubûr edüp şeyhleri ve nakîbleri ve çavuşları ve hammâmcıbaşısı cümle küheylân atlar üzre ardları sıra sekizer kat mehterhâneler ile müsellah ubûr ederler. Yollarda her kankı dağ u bâğ ve çayır yerlerde keçeden hammâmlar yapup içine kömürler yakup guzât-ı müslimîn gasl ederler.

Bu hammâmcılar yamağı cümle altı esnâfdır ve dükkânları cümle (–) dükkândır ve cümle (–) askerdir.

el-Faslu’s-sâdis ve selâsîn
Esnâf-ı nakkâşân-ı cihân

Kârhâne-i nakkâşbaşı birdir, Arslanhâne’nin üst tabakaları kat-ender-kat kârgîr-binâ hücrelerdir kim cemî‘i nakkâşân-ı üstâdân bu kârhânede sâkinlerdir, gayrı yerlerde dükkân yüz adeddir, ammâ hânelerinde sâkin sarây-ı âlîler nakkâşı cümle bin neferdir. Pîrleri Şeddâd’ın Bağ-ı İremin nakş eden Şemr-i Ahîm’dir, Kıbtî tevârîhlerinden bu Şemr içün peygamberdir deyü yazmış. Ammâ Hazret-i Süleymân vezîri Âsaf-ı Berhıyây dahi peygamber ve nakkâş idi kim taht-ı Süleymân’ı ve kasr-ı Belkîs’ı Berhıyây nakş etmişdi kim lisân-ı Kabâbıta’da darb-ı mesel olmuşdur kim pesendîde bir nakşa nakş-ı Berhıyâ gibi erba‘a ve işrîn kırât olmuş derler. Ammâ Acem ve Rûm şu‘arâları medhinde nakş-ı Erjeng medh olunur.

Bu esnâfın pîrleri Hazret asrında Ka‘be-i şerîfi Hatîmiyle ta‘mîr olundukda beyt-i ma‘âd-ı şerîfi nakş eden Fazl ibn Hazret-i Abbâs’dır {kim ibn ammi’n-nebîdir, meyt-i Resûl üzre su dökmüşdür}. Hazret-i Ebâ Zer-i Gıffârî belin bağlayup nakkâşlara pîr oldu. Kabri Şâm-ı cennet-meşâmda Câmi‘-i Ümeyye’nin mihrâbı dîvârında minber dibinde Nebîlerkapusu’nun iç yüzünde on iki bin şehîd peygamberler yanında medfûndur.

Âl-i Emeviyyûn’dan Halîfe Abdülmü’min bu nakkâşlar pîri Fazl bin Abbâs’ı gâyet severdi. Hikmet-i Hudâ Abdülmü’min Câmi‘-i Ümeyye’yi amâr ***[199a]*** edüp eflâke ser-çekmiş kubbe-i nüh-tâkı pîr-i nakkâş nakş-ı

bûkalemûn ederken kubbeden gözüne kireç gubârı düşüp ol mahalde tâ kubbe-i mînânın zirve-i âlîsinden na‘şı düşüp helâk olup nakşı bir zamân bâkî kalup Abdülmü’min bu pîre mahabbetinden Nebîlerkapusu dâhilinde defn etdi. *Rahmetullâhi aleyh*.

Bu nakkâşlar dahi tahtırevânlar üzre yaylar ve iskemle ve ferâşhâne nakş edüp Şâhkulu ve Velîcân ve Ağa Rızâ ve Mürver İlik ve Bihzâd ve Mânî ve Freng Sinor ve Cânşâh nâmân üstâdların sihr-i i‘câz nakş-ı bûkalemûn-ı ibret-nümûn işlerin dükkânlarının cânib-i erba‘asına koyup cümle erbâb-ı ma‘ârif temâşâ ederek bu nakkâşlar dahi bu yüzden alaylar ile geçüp giderler.

Esnâf-ı zer-kûbyân ya‘nî altun döğücüler: Dükkân 55, nefer 70, pîr-i atîkleri Hazret-i Dâvûd’dur, kıbel-i Hak’dan nâzil olan Zebûr âyetleriyçün altunu döğüp her sahîfeyi müzehheb ser-levhalı ederdi. Zîrâ Zebûr âyeti Hazret-i Dâvûd’a nâzil oldu kim âye[t]: [163] âyeti delîldir.

Hazret-i Dâvûd’dan nübüvvet-i Resûlullâh’a gelince bin altı yüz kırk sene olup Mekke-i Mükerreme’yi feth etdükden sonra ta‘mîr ü termîmi mahallinde nakkâşların pîri Ka‘be nakş ederken Ebü‘l-hazen bin Nasr bin Abdullâh, Hazret’e döğülmüş zer-i hâlis getirüp Mekke-i Mükkereme’i anınla mutallâ ve müzehheb etdiler.

Ba‘dehu Risâlet-penâh’ın izn-i şerîfiyle Selmân-ı Pâk, Ebü‘l-hazen’in belin bağlayup zer-kûplara ya‘nî altun döğücülere pîr oldu. Kabri (–) (–)‘dir. Bu ehl-i hıref dahi tahtırevânlar üzre câmlı dükkânları içre altun döğerek ubûr ederler.

Esnâf-ı müzehheb-keşân: Dükkân 40, neferât 105, pîrleri Hazret-i Osmân’dır kim Hazret-i Risâlet’e kırk yaşında nübüvvet geldikde Hazret-i Cibrîl-i Emîn ile ibtidâ Kur’ân-ı azîmden [165] âyeti, yarlığ-ı belîğ-i Rabbü‘l-İzze gelüp ba‘dehu Hazret-i Osmân İslâm ile müşerref oldukda bu âyet-i şerîfi ibtidâ-i Kur’ân-ı azîm edüp ser-levha ve müzehheb edüp hâlâ müzehhebcilerin silsilesi Hazret-i Osmân-ı Zi’n-Nûreyn’e çıkar. Kabri Medîne-i Münevvere Bakî‘inde denilmişdir.

Bu müzehhebciler dahi dükkânlarında Kelâm-ı İzzetleri ve kitâbları tezhîb ederek ubûr ederler.

Esnâf-ı mücellidân: Dükkân 100, neferât 300, pîrleri Abdullâh-ı Yetîmî olup bu sahhâfân alayı bâlâda ordu monlâsı alayında mufassaldır.

Esnâf-ı sahhâfân: Dükkân 60, neferât 200, zîrâ ayak sahhâfı çokdur. Pîrleri Ebâ Zer-ı Gıffârî‘dir, Selmân-ı Pâk belin bağladı. Kabri Bakî‘‘dedir, yüz yetmiş yaşında nakl etdi. {On beşinci pîr-i mâldâr olduğundan Hazret-i Resûl-i Hudâ anlara Ebâ Zer deyü lakab komuşlardır. Hazret’den kırk hadîs rivâyet eder}.

Bunlar dahi dükkânların niçe bin kitâb-ı gûnâ-gûn ile zeyn edüp ayak sahhâfları *“Mültekâ* ve *Dürer [u] Gurer*‘im eydir ammâ *Keşşâf’*ımı keşf edüp *Tarîkat-ı Muhammedî*‘den ayrılman, ey kitâbdır” deyü torba tobra kitâblarla ubûr ederler.

Esnâf-ı kâğızcıyân: Dükkân 200, neferât 205, pîrleri Hazret-i Abbâs amm-i Resûl’dür. Kabri Bakî‘‘dedir ve Alî {kemerin bağladı}. Bunlar dahi seyishâneler üzre dükkânların İslâmbol tabağı ve Bosna ve Sebde ve Bundukânî kâğızlarıyla zeyn edüp cümlesi beyâz kâğızdan ferrâce ve muvahhidîler ve hırka ve azîm destâr ile ve yine kâğızdan gûnâ-gûn külâhlar ile kendülerin zeyn edüp dükkânlarında kâğızlar mühreleyüp cümlesi pür-silâh beyâz esbâblı asker olup ubûr ederler.

Esnâf-ı mukavvâ kubur divitciyân: Dükkân 55, neferât 105, pîrleri Mu‘âz ibn Cebel’dir ve Selmân kemer-bestesidir. Kabri {Ebtah’dadır}.

Bunlar dükkânların gûnâ-gûn kubur ve müzehheb ü münakkaş devâtlar ile müzeyyen edüp kendüler dahi pür-silâh tayy-ı mekân ederler.

Esnâf-ı remmâlân ve **esnâf-ı mektûbcuyân**: Pîr perv[er]leri ve askerleriyle bâlâdâ ordu monlâsı alayında yazılmışdır.

Esnâf-ı mürekkebciyân: Dükkân 40, neferât 65, pîrleri Zeyd bin Hâris’dir, Enes kemerin bağladı. Kabri Mekke Ebtahı‘ndadır. Bunların dükkânları Sultân Bâyezîd’dedir, ammâ niçe yüz kimesneler hânelerinde işlerler. Husûsan Sultân Selîm kurbünde İkiçeşme önünde Mürekkebci Karı‘nın mürekkebi gâyet meşhûrdur. Ve Kızılmusluk’daki yedi iklîmde meşhûrdur, hattâ anın hakkında kâtibler ve şâ‘irler bu beyti terennüm etmişler:

Mürekkeb çokdur İslâmbol’da ammâ

Kızılmusluk’daki gâyetde a‘lâ

deyü medh etmişlerdir.

Esnâf-ı nakkâşân-ı musavvirân: Dükkân 4, neferât 40, pîrleri yokdur, zîrâ sûret yazmak şerî‘atımızda memnû‘dur, lâkin Hazret-i Risâlet-penâh Hayber kal‘asın feth edüp andan bir esed sûretli sancak ***[199b]*** ganîmet alup mehâbet [u] salâbet içün ol esed sûretli sancağı Ebâ Eyyûb-ı Ensârî ki alemdâr-ı Resûlullâh’dır anların evlâd-ı mihteri Seydî Emetullâh taşıyup pederi Eyyûb Sultân, Hazret huzûrunda kemerine şed bağlayup bayrakdârlara pîr oldu. Kabri İmâm Hüseyin’e bayrakdâr olup Kerbelâ şühedâları içinde âsûde-hâldir.

Hazret ol sancakdan gayrı sûrete ve tasvîr [u] put yazmağa ruhsat vermemişlerdir. Ammâ Rûm nakkâşları zâde-i tab‘larından yine dîn-i İslâmın şân [u] şöhret şevketleriyçün Hazret-i Hamza-i bâ-safânın

Zûpîn ile atlar üzre ceng [ü] cidâl sûretlerin âlât-ı silâha müstağrak olup Zûpîn'i kayd [ü] bend edüp Hamza gâlib olup sûretin yazarlar kim gûyâ zî-rûhdur.

Ve Hamza-i bâ-safânın yüz yetmiş sandaliyye sâhibi Hazret-i Sa'd u Sa'îd'i ve Hâlid ibn Velîd'i ve Ubeydetü'l-Cerrâh'ı ve Şeyh Sârî'yi ve Ma'dî-Kereb'i ve Dîvâne Hurûm'u ve Lenduhâ ibn Sa'dân'ı ve Sâhib-kırân Bedî'üzzamân Veliyyü'l-akrân'ı ve Kâsım-ı la'leyn-i Kubâ'yı ve teber-i müslimîsi elinde Hazret-i Peyk-i Resûl Baba Amr Ümeyye-i Zamîrî ve niçe yüz sâhib-kırânları zırh [u] zireh-külâh ve cebe ve cevşene müstağrak olup hüssân-ı sâfinâtü'l-ciyâd misilli atlara yedi pâre âlât-ı silâhlarıyla her bir pehlivânların sûretlerin mehâbet [u] salâbetleriyle yazarlar kim gören ümmî âdemler hamd-i Hudâ ümmet-i Muhammed'den böyle sâhib-kırânlar var imiş deyü kendüleri cenge mahabbet edüp mücâhidün fî-sebîlillâh olmağa bâ'is olur.

Ve selef pehlivânlardan *Şâhnâme*'de yazduğı üzre Sâm ü Nerîmân'ı ve Zâl ü Köstehem'i ve Rüstem [ü] Efrâsiyâb'ı ve Şagât'ı ve Pîjen-i Menûçehr'i ve Ferîdûn'u ve Demirci Kâve ve Dahhâk'ı bu pehlivânları dahi eyle tasvîr edüp yazarlar kim her biri gûyâ birbirlerine hamle etmededirler.

Ve bu zikr olunan pehlivânların sûretlerin musavvirân dükkânlarının cânib-i etrâfına zeyn edüp ubûr ederler. Bu musavvirlerin ser-çeşmesi Miskâlî Solakzâde. Ve Tiryâkî Osmân Çelebi, kal'alar sûreti cengiyle tasvîr etmede Bihzâd-ı Sânî idi. Ve Parmakkapu'da Tâsbâz Pehlivân Alî, pâdişâhların ve serdâr u vüzerâların Revân ve Bağdâd cenglerin yazmada Velî Cân-ı Evvel idi ve gayrı fünûnda dahi Cemşîd-i asr idi.

Esnâf-ı fâlcıyân-ı musavver: Dükkân ve nefer birdir. Mahmûd Paşa çârşûsunda bir dükkânda sâkin Hoca Mehemmed Çelebi derlerdi, sulehâ-yı ümmetden müsin kimesne idi. Hattâ Süleymân Hân sohbetiyle müşerref olmuş bir zinde ihtiyâr idi.

Bâlâda tahrîr olunan cümle pehlivânların ve selef pâdişâhlarının ve niçe mürsel peygamberlerin ve bî-hisâb kal'aların ceng [ü] cidâllerin ve deryâda keştîlerin agreb ü garâyibden harb [ü] kıtâllerin evâyil-i eyyâm üstâdlarının sihr-i i'câz ve pesendîde ketebeli kalemleriyle iri İslâmbol tabakı kâğız cermleri üzre yazılmış tasvîrleri cild cild rû-yı dükkânına dizüp âyende ve revende gelüp tâli' dutup bir akçe verüp bu tasvîrlerden fâl açup, ceng [ü] cidâl mi gelir yâhûd Yûsuf ü Züleyhâ mı gelir ya Leylâ vü Mecnûn ve Ferhâd ü Şîrîn ve Varka [ü] Gülşâh mı veyâ selef sâhib-kırânlarının birbiriyle muhâsemeti ve ayş [u] işretleri gelüp ana göre;

Bu fâl issine geldi işte Ferhâd,

Çalışmakla olursun sen de dilşâd

deyü her tasvîrlere münâsib indiyyât-ı ebyât [u] eş‘ârlar okurdu kim istimâ‘ edenin gülmeden aklı giderdi. Ol pîr anınla kâr ederdi. Kâhîce bu sûretlerle pâdişâha giderdi.

Bu dahi bir tahtırevân üzre sûretlerin halka gösterüp alayda giderdi. Hâlâ İslâmbol mukallidleri içre bu tasvîr fâlcısının indiyyât gazelleri gûnâ-gûn evzâ‘ [u] etvârlarıyla taklîd ederler kim niçe bin gûne mudhik kelâmlardır.

Esnâf-ı oymacıyân: Dükkân 9, neferât 20, pîrleri Abdurrahmân ibn Şâ‘ir Hassân’dır. Hazret-i Resûl’ün Kâsım evlâdıyla rıdâ‘an emildeş süd karındaşıdır. Kabri Kudüs kurbünde şehr-i Taberistân’dadır.

Bu oymacılar, dervîşân-ı zîşândan Hezârfen Çelebi ma‘rifetli üstâd-ı kâmillerdir kim mikrâs-ı lây ile sihr-i i‘câz oymalar oyarlar kim gûyâ sihr-i helâldir. Bunların yâdigârlarını teberrüken kitâblar içinde hıfz ederler.

Bunlar seyishâneler üzre dükkânlarında elvân varaklar üzre oymaların yapup ve kâğızlar üzre yapışdırup oymalar oyarak ubûr ederler.

Esnâf-ı nakılcıyân-ı sûr-ı hümâyûn: Dükkân 4, neferât 55, pîrleri Müyesser-i Ezherî‘dir, Hadîce Ana huddâmıdır. Enes ibn Mâlik belin bağladı. {Kabri Kûfe’dedir. Hazret asrındaki sûrlarda bahârdan serviler yapardı. Bu esnâfın} dükkânları Koska Furunu yanında ve Aksarây’da ve Tahta’l-kal‘a’da ve Odunkapusu’nun iç yüzünde Şem‘ahâne mukâbelesinde nıkılcıbaşı dükkânıdır.

Bunlar bu alayda şehremîni mâlıyla ***[200a]*** Süleymâniyye minâresi kaddi balmûmunun rengâreng kâfûrîlerinden ve şamata varağı tellerinden evce ser-çekmiş servi-misâl münevver ve mutallâ nakıllar eyleyüp her birin yüzer ikişer yüzer tershâne karavana pâyzenleri çeküp vardiyanlar sağa ve sola çekin deyü silisre düdüklerin çalarak ubûr ederler ve niçe yüz hurde nakıllar ile alay gösterüp ubûr ederler.

{**Esnâf-ı alıcı ve balıcı**: Neferât 100, bunlar ancak yevm-i Ramazân’da ıydeynlerde ma‘sûmlara iskât(?) içün yeşil balmûmundan tûtîler ve beyâz mûmdan kumrular edüp çubucuklar ucunda “Alıcığım balıcığım” diyerek güzer ederler}.

Esnâf-ı basmacıyân-ı yasdık: Dükkân 15, neferât 55, pîrleri yine nakkâşların pîri Fazl ibn Hazret-i Abbâs’dır {kim Hazret-i Resûl merhûm oldukda Alî gasl edüp bu Fazl cesed-i Nebî üzre su sab ederdi}. Dükkânları Sırt hammâmı kurbündedir. Kârları neftli ve katrânlı gûnâ-gûn boyalar ile münakkaş yasdıklar ve sofralar ve perdeler ve şatranc bezleri basup dükkânlarında bu kâr ile ubûr ederler. Ammâ latîf musanna‘ kârdır kim ne kadar yaykasan nakşı müteğayyir olmaz bir kârdır.

Esnâf-ı basmacıyân-ı çit: Dükkân 25, neferât 100, pîrleri yine Fazl bin Hazret-i Abbâs'dır. Bunlar ekseriyyâ bekârhâne odalarında Tokad ve Sivas Ermenîleri ve Acem ve Hindî basmacılarıdır kim sihr-i i'câz yorkan yüzleri ve çarşaflar ve perdeler basarlar kim hayâl-pesenddir. Bu kârların arz edüp dükkânlarn kârlarıyla zeyn edüp pür-silâh ubûr ederler.

Esnâf-ı nakkâşân-ı zerdûzân: Dükkân 20, neferât 25, ammâ niçesi hânelerinde işlerler, pîrleri Ebî Sürh'dür ve Selmânî'dir. Kabri Medâyin'dedir. Bunların kârı vüzerâ ve vükelâ ve a'yân-ı kibâra zerdûz çerkâb yasdıklar ve mak'ad ve perdeler ve dikdik ve abâyîler ve şakabendler ve eğerler ve tegeltiler ve atlas üzre cebinlikler işlerler kim görenin aklı gider, sırmanın şa'şa'asından âdemin gözü hîrelenir. Bu dahi pâk san'atdır. Bunlar cümle metâ'ların tahtırevânlar üzre dükkânların da zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı nakkâşân-ı yağlıkcıyân: Dükkân yigirmi, neferât 25, pîrleri Sirâceddîn'dir, Selmân belin bağladı. Kabri Şâm kurbünde Busrâ'dadır. Bunlar gûnâ-gûn bezler üzre siyâh kalemler ile makreme ve çarşaflar ve yasdıklar ve peşkîrler üzre nakş edüp hâtûnlardan bizim vâlide dahi ana göre nakş edüp kâr eder. Bunlar dahi dükkânlarında siyâh kalemler ile bezleri nakş ederek pür-silâh olup ubûr ederler.

Bu esnâflardan sonra nakkâşbaşı cümle güzîde askeriyle ve şeyh ve nakîbleriyle ve du'âcılarıyla sekizer kat mehterhâneyle ubûr ederler. Bu nakkâşbaşıya yamak cümle on yedi esnâfdır ve cümle (–) dükkândır ve yekûn (–) askerdir.

el-Faslu's-sâbi' ve selâsîn
Esnâf-ı Bezzâzistân-ı atîk

İslâmbol'un iz[di]hâm ve güzîde yerinde Âl-i Osmân'ın hazîne-i azîmi bir bezzâzistândır kim gûyâ kal'a-i Kahkahâ'dır. Cemî'i erbâb-ı seferlerin ve vüzerâ ve a'yânın mâlları bundadır kim zîr-i zemîninde niçe yüz demir kapulu mahzenler vardır. Sene 857 târîhinde Ebü'l-feth Sultân Mehemmed Hân binâsıdır kim gûyâ şeddâdî binâdır. Cânib-i erba'ası taşrasında keçeciler ve sahhâf ve takyacılar ve boğasıcılar ve kılabdan u sırmacılar ve kuyumcular ve incücüler ihâta etmişdir.

Ve çâr-kûşesinde kal'a kapuları gibi metîn ve kavî demir kapuları vardır, şimâle nâzır Sahhâflarkapusu, garba mekşûf Takyacılarkapusu, cenûba meftûh Gazzâzlarkapusu. Ve şarka küşâde Kuyumcularkapusu üzre kanatların açmış bir mehîb kuş sûreti vardır. Bu kuş sûretin bu kapu üzre tasvîr etmeden rumûz oldur kim kâr [u] kesb dedükleri ber-hevâ tayerân eder bir vahşî kuşdur. Eğer kuşı bir nezâketle sayd edebilirsen bu bezâstende kâr edebilirsin demek işâretidir. Ammâ hakkâ ki acâyib rumûz vasiyyetdir.

Ve bu bezâsten içre cümle (–) pâye-i kâ[r]girler üzre (–) aded rusâs-

ı nîlgûn ile mestûr kubbe-i azîmdir kim cânib-i erba‘asında demir kapaklı pençereler vardır ve dâ’iren-mâdâr kubbe etrâflarında âdemler gezüp demir kapaklar kapayacak tabakalar vardır.

Ve bezâsten içre şâhrâh dörd sokağın yemîn [ü] yesârı cümle altı yüz dükkândır ve kat-ender-kat cümle iki bin dollâbdır. Her dollâb sâhibi ferâğat edüp fürûht etmek dilese beşer bin guruşa tûtyâ gibi satılır. Sabâhdan kuşluk vaktine dek işler bir kârhâne-i azîmdir, cihânın cümle zî-kıymet eşyâları bu bezâstende bî-kıymet bulunur bâzârdır. Ve bunda biner ve ikişer bin kîseye mâlik bâzergânlar vardır.

Esnâf-ı pâsbân-ı Bezâsten-i atîk: Neferât 70, bunların nâzırları pâdişâh hazînedârbaşısıdır. Kefîlli ve bâyinli müselmân âdemlerdir kim her gece bezâsten içinde kanâdîlleri çerâğân edüp pür-silâh yatırlar. Pîrleri Gafîr-i Hindî‘dir. ***[200b]*** Selmân Kemer-bestesidir. Kabri Mısır’dadır.

Bunlar eyle mu‘temed âdemlerdir kim bedâstende olan dollâblar açık kalup niçe Mısır hazînesi ve cevâhirât ve murassa‘âtın hisâbın Cenâb-ı Bârî bilür, meydânda yatup aslâ vaz‘-ı yed etmeğe kâdir değillerdir. Bunlar ellerinde fânûsları ve nobutlar ile,

“Aşa vura duta hay” diyerek ubûr ederler. Ammâ bunlar İslâmbol içre olan kırk bin pâsbânlara karışmazlar, zîrâ bunlar emr-i pâdişâhiyle gedik sâhibi pâsbân [u] nigehbânlar ve dîdebânlardır. Taraf-ı pâdişâhîden şehremîninden ulûfe alup yerleri mahlûl oldukda bedâsten hammâllarının müstehaklarına tevcîh olunur kavmdirler.

Esnâf-ı hammâlân-ı bezzâzistân: Neferât 300, bunların pîri Peygâm-ı Alî‘dir ve Selmânî‘dir. Kabri Tebrîz’dedir. Bunlar bedesten hâricinde hidmet ederler, bedestenin dörd zencîrli kapusundan içeri giremezler, ancak taşradaki esnâflara hidmet edüp her gece cümle esnâfların sandûk sandûk metâ‘ların taşıyup bedâstenin taşra mahzenlerine İslâmbol’un ihrâk havfından hıfz edüp taşra dükkânlar boş kalır. Zîrâ her dükkân sâhibleri ba‘îd yerlerde olur.

Bu hammâllar dahi arkalarında yassılama semerleri ve ellerinde hablleri ve bellerinde kılıçlarıyla ubûr ederler. *Ve’s-selâm*.

Esnâf-ı dellâlân-ı Bezzâzistân-ı enderûn: Neferât 40, pîrleri Ebü‘n-nidâ (–) (–) (–). Bunlar cümle eli berâtlı gedik sâhibi muhteşem ve mu‘temed âdemlerdir kim bedâsten içinde hidmet ederler, taşra çıkamazlar. Cümlesi alayda cevâhir raht ve kılıç ve gaddâre ve kürk ve gayrı zî-kıymet eşyâlar ile omuzlarında ubûr ederler.

Esnâf-ı dellâlân-ı Bezzâzistân-ı bîrûn: Cümle 300 eli berâtlı değildir ammâ mu‘temed kefîlleri vardır. Bunlar dahi omuzlarında metâ‘larıyla “Bin guruşa cevâhir kuşağım ve iki bin guruşa istifanım” deyüp ubûr ederler.

Ehl-i sanâyi‘, **çukacıyân**: Dükkân 100, neferât 107, pîrleri Ebü‘l-Hüdâ-yı Halebî‘dir ve Selmânî‘dir. Kabri Mekke’dedir. Bunlar arabalar üzre niçe bin pasdav saya ve londirine ve vezentin [florentin?] ve karkaşona ve nime ve paris ve marliye ve ankona ve londura ve iskerled ve yetmiş çile çukaları endâzeleyüp “Ala bin iki bin guruş” deyüp geçerler.

Ehl-i hıref, **atlascıyân**: Dükkân 105, neferât 300, pîrleri Mansûr-ı Endelûsî‘dir ve Selmânî‘dir. Kabri {nâ-ma‘lûm}. Bu kavm ekserî Yahûdîlerdir, gûnâ-gûn akmişe-i fâhireleri dükkânlarında tahtırevânlar üzre ölçerek kat‘-ı menâzil ederler.

Esnâf-ı dîbâcıyân: Dükkân 16, neferât 25, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–). Bu hıref tahtırevânlar üzre dükkânların zer-ender-zer şîb ü zerbâf ve serengler ile zeyn edüp müsellah ubûr ederler.

Ehl-i kâr, **katîfeciyân**: Dükkân 70, neferât 200, pîrleri (–) (–) (–) (–). Bu tâ’ife tahtırevânlar üzre katîfe dokuyarak san‘atları ve metâ‘ların arz ederek muhteşemâne ubûr ederler.

Esnâf-ı yasdıkcıyan-ı sereng ve katîfe: Dükkân 100, neferât 400, pîrleri (–) (–) (–). Mardin kârı ve Bursa kârı sırmalı katîfe ve sereng yasdıklar ile dükkânlarında dokuyarak cümle müsellah geçerler.

Esnâf-ı dârâyîciyân: Dükkân 200, neferât 500, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–). Bu fırka dahi dükkânçelerin dârâyî ve pûlâdî ve şâmîler ile zeyn edüp harîr dokuyarak menâzil kat‘ ederler.

Esnâf-ı hil‘atcıyân-ı harîr: Dükkân 5, neferât 105, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–). Bu zümre kuşaklık ta‘bîr etdikleri yedi bâbet hil‘at-ı pâdişâhîleri dokuyarak hil‘atları zeyn edüp geçerler.

Esnâf-ı muhattemciyân: Dükkân 17, neferât 40, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–). Bu pîşekârlar kırmızı ve gûnâ-gûn mukaddem kuşakları bâft edüp dükkânların muhattemler ile zeyn edüp ubûr ederler.

Ehl-i kâr, **alacacıyân-ı Tire ve Şâm**: Dükkân 70, neferât 100, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–). Bunlar seyishâneler üzre dükkânların Tire ve Ma‘nisa ve Şâm ve Hind alacaların dokuyarak arz-ı mahâret edüp geçerler.

Ehl-i kesb, **peştemâlciyân**: Dükkân, kârhâne birdir, ammâ neferât 400, pîrleri (–) (–) (–) (–) kârhâneleri Kırkçeşme kurbünde başka kârhâne-i azîmdir. Dükkânların kırk kalem peştemâlleriyle zeyn edüp geçüp giderler. ***[201a]***

Ehl-i şuğl, **kâmhâcıyân**: Dükkân 17, neferât 30, pîrleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ehl-i tüccâr, **dimiciyân**: Dükkân 58, neferât 100, pîrleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ehl-i kâni‘, **bezciyân**: Dükkân 500, neferât 600, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–). Bunlar gûnâ-gûn Serfice ve Tarabefzûn ve İslâmbol bezleri ve yelken bezleri ve asdâr bezleri dokuyarak ubûr ederler.

Ehl-i kâsib, **bezzâzân-ı boğasıcıyân**: Kârhâne 40, neferât 100, pîrleri (–) (–) (–). Bunlar lekefûrî ve bruçî ve hıtâyî ve şâmî ve zâğî ve mollâyî el-hâsıl gûnâ-gûn elvân bezleri bâft ederek geçerler.

Ehl-i sevdâger, **tâcirân-ı bezzâzân**: Dükkân 700, neferât 1000, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–). Bu kimseler cümle bez dokuyucuların tâcirleridir, cemî‘i rengâreng zî-kıymet Ahmed-âbâd ve Mahmûdî elvân bezleri ile geçerler.

Bâlâda tahrîr olunan metâ‘ dokuyanlarının dahi birer kat tâcir esnâfları vardır kim cümle yetmiş esnâfdır bile alay ederler.

Ehl-i eşgâl, **halîçe[ci]yân**: Dükkân 40, neferât 111, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–).

Arabalar üzre dükkânlarında Selânik ve Sıfet ve Uşşâk ve Kula ve Mısır ve Isfehân halîçeleriyle zeyn edüp ubûr ederler.

Ehl-i tarîkat, **abâcıyân**: Dükkân 300, neferât 700, pîrleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ehl-i şerî‘at, **kebeciyân**: Dükkân 100, neferât 700, pîş kademleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ehl-i hakîkat, **ihrâmcıyân-ı sûf**: Dükkân 80, neferât 100, mürşidleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ehl-i ma‘rifet, **sofcıyân**: [Dük]kân 90, neferât 400, pîşvâları

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ehl-i iktisâb, **sipâhbâzârı**: Dükkân 500, neferât 800, ser-çeşmeleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ehl-i hîlekâr, **bitbâzârı**: Dükkân 400, neferât 700, şeyh-i kadîmleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ehl-i hevâ-yı avretbâzârı: Dükkânları biledir, neferât 200, reh-nümâları

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ehl-i ayyâr, **dellâlân-ı bâzâr**: Dükkânsız, neferât 300, üstâd-ı kadîmleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Ehl-i ayyâr, **miyâncıyân bâzârı**: Dükkân [(–)] neferât 200, ser-nefer-i kadîmleri

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Bunlar alayından sonra Bedâsten-i atîk şeyhleri ve nakîbleri ve du‘âcıları cümlesi bedâsten kethudâsıyla cümle rikâb rikâbe at başı berâber enselerinde çifte köçekler ile pür-silâh olup sekizer kat mehterhâne ile mükemmel ubûr ederler. Bu bedâsten kethudâsına yamak olan cümle otuz esnâfdır ve cümle (–) dükkândır ve yekûnu (–) asker-i bî-pâyândır.

el-Faslu’s-sâmin ve selâsîn
Esnâf-ı cemâ‘at-i Bezâsten-ı cedîd

Bu dahi Sultân Mehemmed Hân’ın binâsıdır. Eski Bezzâzisten’e yüz adım karîbdir. Bunun dahi eşkâl-i binâsı hemân Eski ***[201b]*** Bezâsten gibidir. Ancak şimâl cânibine Zebâtcılarkapusu’na altı kademe taş nerdübân ile çıkılır. Garba Hakkâklarkapusu, cenûba Çadırcılarkapusu, şarka Telcilerkapusu nerdübânsız düz kapulardır.

Bunun dahi zîr-i zemînleri kavîdir ve serâpâ kurşumlu kubbelerdir. İçinde cümle altı yüz dollâbdır. Ve cümle bin aded neferâtlardır. Ammâ bunda Bedâsten-i atîk gibi zî-kıymet cevâhir makûlesi eşyâlar satılmaz, Cümle harîre ve elbise-i fâhireye müte‘allik metâ‘lar bey‘ olunur. Bu ehl-i bedâstenin pîrleri (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–).

Esnâf-ı hâcegiyân-ı Bedâsten-i cedîd: Cümle 1000 mâl-ı Kârûn’a mâlik tüccârân-ı kâ‘idînler vardır kim mallârının hisâbı lâ-yu‘ad velâ yuhsâdır. Ammâ gâyet sulehâ-yı ümmetden kimesnelerdir kim [166] deyüp kâr edüp cümle metâ‘ların tahtırevânlar üzre dükkânların arûsek gibi bezeyüp mü’eddeb ü muhteşemâne ubûr ederler.

Sınıf-ı dellâlân-ı Bedesten-i cedîd 70, pîrleri Ebü‘n-nidâ denilmişdi. Bu dellâllar Eski Bedâsten dellâllarına kendüleri ol kadar müsellah u müzeyyen ve zî-kıymet âriyetî esbâblar ile alay ederler kim cümle temâşâcılar âlem-i hayretde kalırlar.

Pâsbân-ı Bedâsten-i cedîd 80, pîrleri Gafîr-i Hindî denilmişdi. Bu pâsbânlar ellerinde balta ve harbe ve bellerinde şemşîr-i âteş-tâb ile rûz-ı rûşende niçe musanna‘ fânûslar yakup “Aşa dura vura” deyü feryâd ile ubûr ederler.

Hammâlân-ı Bedâsten-i cedîd 300, pîrleri Peygâm-ı Alî‘dir deyü bâlâda gümrük emîni zelehor hammâlları ta‘rîfinde tahrîr olunmuşdu. Bunlar cümle arkalıçlarıyla bedâsten sandûkların(?) götürerek bir hây-hû ile ubûr ederler.

Esnâf-ı dellâlân-ı Bedâsten-i bîrûn: Pîrleri Ebü‘n-nidâ‘dır denilmişdi. Bunlar ketiflerinde niçe bin guruşluk zî-kıymet esbâblar ile

“Çârkâb tîrkeşim bin guruşa, tepsile(?) bezim bir guruşa” deyüp feryâd ederek tayy-ı merâhil ederler.

Ehl-i hâl, **âyineciyân**: Dükkân 90, neferât 105, pîrleri Hüsâmeddîn Necefî‘dir kim İmâm Hüseyin belin bağladı ve İmâm Hüseyin ile Kerbelâ‘da şehîd olup kabri andadır. Bu tâ’ife dükkânların niçe bin âyine-i moran ile zeyn edüp geçerler.

Ehl-i helâl, **sabbâğân**, **ya‘nî boyacıyan**: Dükkân 500, neferât 800, pîrleri Âmir ibn Abdullâh es-Sabbâğ‘dır, Selmân-ı Pâk belin bağladuğı pîrlerin kırk yedincisidir, boyacıların silsilesi ana çıkar. Yüz otuz dört yaşında nakl edüp kabri Yemen’dedir. Bunlar arabalar üzr[e] dükkânlarında elvân bezler boyayup iplere bezler serüp ubûr ederler.

Ehl-i sâbır, **hayırkâr ya‘nî boyacı tokmakcısı**: Dükkân 100, neferât 700, bunlara hayırkâr derler. Ba‘zı zarîfler nezâketle bir âdeme söğmek murâd etse “hayır başına” der ya‘nî boyacı tokmağı başına demekdir. Bu esnâflar dahi arabalar üzre dükkânlarında bez tokmaklayarak ubûr etdükde gûyâ ra‘d gürler gibi gürleyüp omuzlarında tokmaklar ile geçerler.

Ehl-i hirfet

.....(2 satırlık yer boş).....

Ehl-i meşgûl

.....(2 satırlık yer boş).....

Esnâf-ı ehl-i tâcir, **tâ’ife-i Bezzâzistân-ı Galata**: Sene (–) târîhinde (–) (–) binâsıdır. Bu dahi kal‘a-misâl dörd demir kapulu ve (–) aded kurşum kubbeli ve iki yüz dollâblı ve yüz aded pâsbânlı ve elli aded dellâllı bir metîn bezâstendir. Neferât cümle 200, dollâb 100, ammâ bunda İslâmbol bedâstenleri gibi cevâhir ve murassa‘ât ve zî-kıymet tefârûkât bey‘ [ü] şirâ olmaz, metâ‘ları çuka ve kumâş ve Sakız kâmhâsı ve Sakız dimisi ve kız dimisi ve Cezâyir ihrâmları fürûht olunur.

Bu bedâstenin cümle âdemleri müsellah olup Bedâsten-i cedîd neferâtlarıyla arz-ı metâ‘ ederek tebdîl-i câme ubûr ederler. Zîrâ çoğu cezîreler Urumlarıdır.

Esnâf-ı zebâtcıyân: Dükkân 70, neferât 100, pîrleri (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–). Bunlar dükkânların zebât ve kullemisk ve niçe yüz elvân hoş-bû dühniyyâtlar ile dükkânların hokkalar ile zeyn edüp geçerler. ***[202a]***

Ba‘dehu Yeni Bedâsten şeyhleri ve nakîbleri ve kethudâsı dahi sâhib-i ru’ûs olmağile sekizer kat mehterhâne ile geçerler. Bu Yeni Bedâsten kethudâsına yamak olan cümle 13 esnâfdır ve cümle (–) dükkândır ve cümle (–) askerdir.

el-Faslu’t-tâsi‘ ve selâsîn

Esnâf-ı doğramacıyân: Kârhâneleri Vefâ kurbünde Ekmekcioğlu türbesi yanında Süleymân Hân binâ etmişdir bir kârhâne-i azîmdir. Doğramacıbaşı ya‘nî sadefkârîcibaşı anda sâkin olur. Kârhâne neferâtları cümle 100 neferdir. Ammâ İslâmbo[l] içre,

Esnâf-ı sadefkârcıyân: Dükkân 100, neferât 500, pîrleri Şu‘ayb-ı Hindî‘dir ve Selmân-ı Pâk belin bağladı, kabri Hind’de cezîre-i Serendîl’de. Bunlar dükkânların Hind püsüskârîsi pîş-tahta ve sandûkalar ile zeyn edüp ubûr ederler.

Esnâf-ı kâr-ı helâl, **harrâtîn ya‘nî çıkrıkcıyân**: Dükkân 500, neferât 1005, pîrleri Ebû Ubeyd Harrât’dır. Selmân-ı Pâk belin bağladuğı kırk üçüncü pîrdir kim çıkrıkcıların silsilesi ana müntehîdir. Kabri (–). Ammâ bu kâra şöhret veren Hazret-i İbrâhîm Edhem’dir kim sihr-i i‘câz çıkrık işi işlerdi.

Bu esnâf dahi tahtırevânlar üzre dükkânların gûnâ-gûn çıkrıkcı kârlarıyla tezyîn edüp kendüler dahi kemânelerin çekerek işleyerek ubûr ederler.

Ehl-i şâkirân, **hilâlciyân**: Dükkân 55, neferât 700, şeyh-i kadîmleri İmâm Hasan *radıyallâhu anh*‘dır. Hazret’e hilâl hedâyâ getirdiği mastûrdur kim hilâl-i gûnâ-gûn yapmada sihr-i helâl ederdi. Kabri Medîne-i Münevvere Bakî‘‘indedir. *Rahmetullâhi aleyh*. {Kemerin bizzât Resûl-i Kibriyâ bağlayup (–) kerîmesi evlâdı olmağile bağrına basmışdır}.

Ehl-i köşe, **kaşıkcıyân**: Dükkân 300, neferât 1000, Hazret’in zamân-ı sa‘âdetlerinde miğlafa yok idi. Hams-ı mübârek deyü sağ elleriyle tenâvül ederlerdi. Takiyy-i Acemî, Hazret’e bir kaşık yapup Selmân-ı Pâk belin beğladı ve Selmân’ın bürâderi idi.

Ehl-i dükkân, **kutucıyân**: Dükkân 100, neferât 1000, pîrleri Hurrem-i Hindî‘dir. Yemen’de sâkin olmağile Veys el-Karanî kemerin bağladı. Kabri Habeş Sevâkin’indedir. Bunlar tahtırevânlar üzre dükkânların kutularla zeyn edüp ubûr ederler.

Ehl-i îcâd, **varulcuyân**: Dükkân 80, neferât 105, pîrleri nâ-ma‘lûmdur. Varulcu esnâfın bir fütüvvetde görmedik. Bunlar tahtırevânlar üzre ardıc ve servi ve çam tahtalarından varul ve gerdeller yaparak tebdîl-i câme ile geçerler.

Ehl-i kâmil, **na‘lıncıyân**: Dükkân 13, neferât 106, pîrleri Sun‘ullâh ibn Ebü‘l-Kâsım Abdülvâhid en-Neccâr’dır. Babası Abdülvâhid dülgerlerin pîri idi. Oğlu Sun‘ullâh, Hazret’e na‘lın yapardı. Kabri Kûfe’dedir. Na‘lıncılar dahi na‘lınlar{ıyla ubûr ederler}.

Ehl-i ihtirâ‘, **zer-desteciyân**: Dükkân 8, neferât 25, pîrleri Kâsım’dır kim neccârların pîrine bununiçün Ebü‘l-Kâsım {Abdülvâhid

derler. Dülgerler pîrinin evlâd-ı kühterîdir. Bu zer-desteciler} dükkânlarında zer-deste ve çelik ve matrak ve nobut ve meçik ve asâ ve arka kaşağısı ve çevgân yaparak geçerler.

Andan doğramacıbaşı güzîde askeriyle pür-silâh olup sekizer kat mehterhânelerin çalarak ubûr ederler. Bu doğramacıbaşıya yamak olan cümle tokuz esnâfdır ve cümle (–) dükkândır ve cümle (–) askerdir.

el-Faslu erba‘în
Esnâf-ı çalıcı mehterân ya‘nî zurnacıbaşı

Bu tâ’ife ile mi‘mârbaşının pâdişâh huzûrunda azîm mücâdele ve mübâheseleri geçüp mi‘mârbaşı eydir:

“Pâdişâhım biz Habîb Neccâr köçeğiyiz. Anlar Cemşîd-i la‘în hirfeti bir alay Deccâl kavmidir. Biz pâdişâhıma sarâylar binâ ederiz ve selâtîn câmi‘ler ve merkad-i pür-envârlar ve âsâr-ı acîbe binâlar edüp kal‘alar fethinde ta‘mîr [ü] termîm edüp ordu-yı İslâmda biz mukaddem lâzım olduğumuz içün evvel alay ederiz” dedükde cevâb-ı mu‘âraza mehterbaşı eydir:

“Bizim hidmetimiz pâdişâhıma her bâr lâzımız kim bir cânibe müteveccih olsa mehâbet [u] salâbet, şân, şöhret [ü] şevket içün dosta düşmana karşu tabl, kudüm, nefîrin döğerek gider. Bâ-husûs ceng mahallinde guzât-ı müslimîni cenge terğîb edüp yüz yigirmi koldan ceng tablına ve kös-i hâkânîlere turralar urulup asker-i İslâmı cenge kılındırmağa sebeb oluruz. Bâ-husûs pâdişâhım bir şeye elem-zede oldukda def‘-i gam içün huzûrunda on iki makâm yigirmi dörd şu‘be ve yigirmi dörd usûl ve kırk sekiz terkîb ilm-i mûsikârdan fasl edüp pâdişâhım mesrûr olur. Hukemâ-yı kudemâ kavlince sâz [ü] söz ve hânende ve mahbûb rakkâs âdemin rûhuna safâ verir. ***[202b]*** Bu gûne rûha gıdâ verici esnâflar hod bize mensûbdur. Sen ki mi‘mârbaşısın, senin cümle esnâfın Ermenî ve Urum kefereleri ve egserci Çingâneler ve löküncü ve suyolcu Arnavudlar ve lağımcı ve necisli Ermenîlerdir kim cümle esnâfın mezmûm u menhûs kâfirlerdir. Pâdişâhım biz bu esnâfı üzerimize tasaddur etdirmeziz. Cümle mehterhâne ocağı halkı kırılmağı irtikâb ederiz. Irz-ı pâdişâhî yok mıdır kim bir alay haşerât alayımıza tekaddüm edeler. Bâ-husûs her yerde alem-i Resûlullâh olursa ol alayda tabl-ı Âl-i Osmânî gerekdir” deyü ser-i mehterân ve serkâr-ı sâzendekâr bu gûne da‘vâ-yı merd edince çalıcı mehterler mukaddem alay etmek içün fermân-ı şehriyârî oldu.

Esnâf-ı çalıcı mehterân: Kârhâne birdir, neferât üç yüzdür. {Pîrleri Cemşîd’dir. Hazret asrında zurna çalınmayup pîr-i hakîkîleri yokdur. Ammâ Âl-i Emeviyyûn’da iştihâr buldular.} Kârhâneleri Hünkâr sarâyının bâğçe kapularında Demirkapu kurbünde bir kârhâne-i azîmdir. Ortasında bir ser-bülend çâr-kûşe kulle-i azîmi vardır. Her gece ba‘de’l-ışâ üç fasıl ve bir cengî harbî çalup pâdişâha du‘â ederler.

Ve her vakt-i seher sabâha üç sâ‘at kalup dîvâna cümle erbâb-ı dîvânı ve ehl-i salâtı âgâh etmek içün üç kerre fasl-ı latîfler ederler kim bîdâr olanlara hayât verir. Sayf [ü] şitâ‘da kânûn-ı Osmânî budur. Gâyet mültefit ü mu‘azzez esnâfdır ve ulûfeleri ağırdır. Her ehl-i dîvân ve cümle a‘yân bir mansıb-ı âlîye nâ’il olsa bu mehterân tehniyeleriyçün hâne-i ehl-i manâsıblara varup üç nevbet fasl ederler. {Eğer sâhib-i hâne hânesinde gâ’ib ise ehl-i beytine bir fasl çalup giderler}.

Kârhâne-i mehterân-ı Yedikulle: Neferât kırk, bunlarda ba‘de’l-ışâ ve ale’s-sabâh üç fasl ederler, kânûn-ı Ebü‘l-feth’dir. Ve İslâmbol’un dörd mevleviyyet yerinde Eyyûb’da ve Kâsımpaşa’da ve Galata’da ve Tophâne’de ve Beşiktaş‘da ve Rûmeli Hisârı‘nda ve Yeniköy’de ve Rûmeli Yenihisârı‘nda ve Kavak Yenihisârı‘nda ve Beğkoz’da ve Anatolu Hisârı‘nda ve Üsküdar’da ve Kızkullesi’nde, bu zikr olunan on üç yerde her vakt-i ışâ ve her vakt-i seher mehterhâneler çalınup subaşılar ve kadılar ve dizdârlar dîvân durmaları kânûn-ı Ebü‘l-feth’dir. Zîrâ ol asrda ol taraflar serhad idi. Hakîkatına nazar olunsa henüz dahi serhaddir. Ve dörd mevleviyyet yere mehterân-ı bîrûn cümle neferât 1000.

Bunlar pâdişâh kârhânelerinde ulûfeleri yokdur, ancak sûrlarda fasl edüp kâr ederler. Çoğu Lidros köyünde ve Terkoz’da ve Balat’da sâkinlerdir, cümlesi mehterbaşıya mensûbdur. Bir sûra gitseler mehterbaşıya bir hedâyâ verüp me’zûn olurlar.

Esnâf-ı mehterân-ı kösciyân: Kârhâne birdir. Odunkapusu’nun iç yüzünde Bıçkıcılar içinde bir azîm kârhânedir kim yüz elli çift deve kösleri ve Osmân Hân’ın Hotin seferine götürdüğü fîl kösleri var kim her biri hammâm kubbesi kadardır. Leyle-i ıydeynde ve rûz-ı ıydeynde ve sûr-ı hümâyûnlarda ve on sekiz pâdişâh ve kralın elçileri cem‘ olanda bu kösleri çalup ra‘d-vâr sadâları evce peyveste olur.

Bu kârhânede cümle (–) neferâtdır, pîrleri Hâkân-ı Çîn’dir. Anıniçün kös-i hâkâniyân derler. Ammâ Hazret-i Risâlet-penâh gazâlarında kös ü nakare çalup pîr evvelâ Baba Sevindik-i Hindî‘dir Hamza-i bâ-safâ kemer-bestesidir. Kabri Musul’da Çercîs {Nebî cenbindedir} dır.

Esnâf-ı kâr zurnacıyân: Dükkân 7, neferât 40, ibtidâ mü’ellifi Cemşîd’dir, meşâdı Ayasuluk’dadır. İslâm ile gitdiğinde ihtilâf vardır. Ammâ gün başına birer şey te’lîf etdikde tabl çalardı.

Esnâf-ı davulcuyân: Dükkân 5, neferât 15, Âl-i Osmân’da ibtidâ davul çalan Orhân Gâzî‘dir kim hâlâ Bursa’da kabri üzre maslûb kırmızı örtülü bir tabl-ı kebîrdir. Sene (–) târîhinde Eğre fâtihi asrında kudretden çalındığı müsbet [ü] zâhirdir.

Esnâf-ı dâ’ireciyân: Dükkân 10, neferât 50, ibtidâ dâ’ire Hazret-i Süleymân ile Belkîs’ın zifâfı gecesi çalınmışdır. Ba‘dehu hicretin (–)

senesinde Fâtımatü‘z-Zehrâ on sekizine bâliğa iken Hazret-i Alî menkûhası olup leyle-i zifâfda Baba Ömer ve Hazret’in hoş-hânı Hamza bin Yetîm dâ’ire çalup sûr etdiler. Anıniçün dâ’irezenlerin pîri Amr-ı Ayyâr’dır. Zîrâ Hazret-i Resûl buyurmuşdur: [167] demişlerdir. Anıniçün dâ’ire-i Arabistân helâldir, hattâ tevhîdlerde bile çalarlar, ammâ celâcilsiz olup içinde halkaları ola gerekse sadefkârî olsun. Sûrlarda ve hitânlarda ve zekât verecek mahallerde çala. Arabistân’da def ü kudüm çalınmak şer‘îdir. ***[203a]***

Kâr-ı rebâbcıyân: Dükkân 3, nefer 9, ibtidâ rebâb Abdullâh Fâryâbî‘den kalup Süleymân Nebî huzûrunda çalınmışdır, sâz-ı kadîmdir kim üç târ ile cemî‘i ilm-i mûsıkî icrâ olunur. Hazret’den evvel sâz harâm değil idi. Sâz-ı kadîm erganûn-ı ibret-nümâ Dâvûd Nebî, Zebûr âyetleriyle çalardı derler. Frengistân’a mahsûs bir sâzdır.

{**Der ta‘rîf-i sâz-ı erganûn**:} Bu erganûn 300 aded rûzgâr düdüğü sâzlardır. Her deyrde birer mü’ezzin mahâfilleri üzre mezkûr sâzlar zeyn olup iki aded körükleri câmûs derilerindendir, her körüğü onar ruhbân çeküp bir körük enüp bir körük kalkup rûzgârları birer san‘at ile bu zeyn olan sâzların çarhlarına dokunup çalar. Ve ağızla çalınacak sâzlara yine körüklerin rîhları isâbet edüp çaldıkda her sâzın yine deliklerine güderiden parmak gibi şeyler deliklere basup usûl ile sadâ verir. Ammâ bu cümle üç yüz sâzların muharriki körüklerin rûzgârları ve zenbereke ve çarhlardır.

Bu sâzlar savt-ı hazîn ile rehâvî makâmında sadâ verdikce ruhbânlar peyrev olup Zebûr âyetleri okurlar. Ve mûğ-pîçeciklerin niçesin tavâşî ederler kim bulûğiyete erdikde nefesi bozulmaya. Anlar dahi beşer beşer körüklerin üzerlerine çıkup körüklerin üst kapaklarıyla çıkup enerken mü’essir hoş-âvâz ile erganûna muvâfık müselsel Zebûr âyetlerin rehâvî makâmında okuduklarında âdem mebhût ve gaş ve mest [u] hayrân olur.

Alman diyârında okunan Zebûr âyetlerin tercüme etmişlerdir. Zîrâ Zebûr, lisân-ı İsrâ’îlî üzredir. Âye[t]: [168]dir kim Zebûr Hazret-i Dâvûd’a nâzil olmuşdur. Ammâ Nemse kavmi diyâr-ı Alman’da millet-i Mesîhiyyedendirler. Zebûr’u erganûn çalmalarıyçün tercüme edüp erganûnla okurlar. Âyet-i Zebûr lisân-ı Nemse:

Fin son derbars an daş cuder gebbet ale’r-rheyligesten unt seligsten yugunt firav Marya hilf avef den kapuçiner berko pasu [169]

Ammâ hikmet bu kim çok elfâzları Fârisî‘dir. Bu âyeti rehâvî makâmında okuduklarında âdem hayrân olur. Bu erganûnu Hazret-i Dâvûd, Ruhâ‘da ya‘nî Urfa’da peydâ etdüğiyçün Ruhâ şehri ve ruhâvî makâmı derler. Görmeğe muhtâc bir erganûndur kim; mısra‘:

Şenîden key büved mânend-i dîde [170]

demişler. Hakkâ ki şeker yemişler.

Esnâf-ı kâr, **neyzen-i kadîm**: Dükkân 4, nefer 13, Hazret-i Mûsâ çoban iken ibtidâ kaval çaldı derler. Bunlar kamışdan battâl düheng ve nây ve girift ve mansûrşâh ve bolâheng ve dahi battâl ve Dâvûd ve serheng ve süpürge, hâsıl-ı kelâm on iki gûne ney vardır.

Bu sâza ulemâ-yı Rûm sehel rızâ vermişlerdir. Zîrâ meclis-i Sultânü'l-ulemâda ve huzûr-ı Hazret-i Mevlânâ'da çalınup ile'l-ân Mevlevîhânelerde çalınur. Ammâ Hazret-i Risâlet yigirmi beşe bâliğ iken Hadîce-i Kübrâ mâlıyla Hazret-i Hadîce'nin Müyesser nâmında bir gulâmıyla Busrâ şehrine, andan Şâm şehrine ticârete gidüp azîm hayr etdiler, ammâ Hazret Şâm'a girmeyüp Cebel-i Kaysûn'da hımârıyla hâlâ Kademü'n-Nebî olan kubbe yerinde kâ'im olup andan Mekke'ye rucû' edüp Hadîce-i Kübrâ'ya istikâmetle muhâsebe verüp ol sene Hadîce Ana kırk yaşında mahlûle iken Hazret'e mahabbet edüp Hazret'in menkûhası olup leyle-i zifâfda def ü kudüm ve rebâb ve nây sâzları çalındığı *Siğer-i Cerîr*'de mastûrdur. Anıniçün semâ'hânelerde ney çalınur başka bir mü'essir sadâsı var, âdemin cânına safâ verir.

Esnâf-ı kâr, **mûsikâr**: Dükkân 6, nefer 15, Hazret-i Süleymân asrında Fisagores-i Tevhîdî halîfesi Mûsâ mûsikâr ya'nî miskâli te'lîf edüp sâz-ı kadîmdir. Bunun dahi envâ'ından battâl ve girift miskâller olur.

Hüner-i kâr, **cengciyân**: Dükkân 2, nefer 10, Süleymân Nebî zamânında def'-i sevdâ içün Fisagores-i Hekîm te'lîfidir. Ammâ turfa hey'et sâzdır, gûyâ fîl hortumu gibi kırk târlı sâzdır, sadâsı âdeme hayât verir.

Ehl-i hevâ-yı kudüm ve kös ve tablbâz ve deblekciyân: Dükkân ve nefer bir âdemdir. Müşkil ma'rifetdir kim nakarenin yüzlerine deve hâmı çeküp zîl ü bemin bulmakdır. Ehl-i hevâ âdem kârıdır, ancak bir âdeme mahsûsdur. ***[203b]***

Kâr-ı tanbûrcıyân (–)

Kâr-ı santûrcuyân (–)

Kâr-ı kânûncuyân (–)

Kâr-ı avvâdân (–)

Kâr-ı çârtâyıyân (–)

Kâr-ı ravzacıyân (–)

Kâr-ı şeştâriyân (–)

Kâr-ı şeşhâneciyân (–)

Kâr-ı kopuzcuyân (–)

Kâr-ı çöğürcüyân (–)

Kâr-ı çeşdeciyân (–)
Kâr-ı karadüzenciyân (–)
Kâr-ı yonkârcıyân (–)
Kâr-ı yeltemeciyân (–)
Kâr-ı muğniciyân (–)
Kâr-ı tel tanbûracıyân (–)
Kâr-ı bârbûtcıyân (–)
Kâr-ı ıklıkcıyân (–)
Kâr-ı kemânçeciyân (–)
Kâr-ı sundarcıyân (–)
Kâr-ı şarkcıyân (–)
(–)
Kâr-ı kaba zurnacıyân (–)
Kâr-ı cura zurna (–)
Kâr-ı âsafî zurna (–)
Kâr-ı arabî zurna (–)
Kâr-ı acemî sûrnâ (–)
Kâr-ı şehâbî sûrnâ (–)
Kâr-ı balaban (–)
Kâr-ı nefîr (–)
Kâr-ı nağarakı (–)
Kâr-ı (–)
Kâr-ı kaval-ı çoban (–)
Kâr-ı kaba düdük (–)
Kâr-ı dilli düdük (–)
Kâr-ı arabî düdük (–)
Kâr-ı çığırtma düdük (–)
Kâr-ı Macar düdüğü (–)
Kâr-ı mehter düdüğü (–)
Kâr-ı mizmer düdüğü (–)
Kâr-ı dankiyo düdüğü (–)

Kâr-ı tulum düdüğü (–)

Kâr-ı Eyyûb borusu (–)

Kâr-ı dervîşân borusu (–)

Kâr-ı şîşe boru (–)

Kâr-ı torompete boru (–)

Kâr-ı Efrâsiyâb borusu (–)

Kâr-ı pirincden mehter borusu (–)

Kâr-ı luturyan borusu (–)

Kâr-ı İngilis borusu (–)

Kâr-ı erganûn borusu (–)

Kâr-ı demirden ağır tanbûrası (–)

Kâr-ı câm dünbeleği (–)

Kâr-ı Eyyûb debleği (–)

Kâr-ı Yemen debleği (–)

Kâr-ı makrefe debleği (–)

Kâr-ı tabl-bâzcıyân (–)

Kâr-ı çağanacıyân (–)

Kâr-ı filcân-ı sâzcıyân (–)

Kâr-ı çârpâreciyân-ı rakkâsân (–)

Kâr-ı kamış mizmerciyân (–)

Kâr-ı şâne zümmârcıyân (–)

Kâr-ı dinkefciyân: Dükkân bir, nefer 3, küçük dâ’ire gibidir.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Bu bâlâda tahrîr olunan cümle (–) esnâfın her biri seyishâne üzre ve kimi piyâde dükkânlarında zikr olunan sâzları yapup ubûr ederken Hünkâr mehterbaşısı dahi bu cümle üstâdların sâzlarına peyrev olup sekiz kat mehterhâne ile cümle üstâdlar yapdıkları sâzlara ferdaş verüp bir hây-hû ile ubûr ederler kim gûyâ Deccâl zuhûr etdi. Mehterbaşıya yamak olan cümle 77 esnâf ve cümle (–) dükkân ve cümle (–) cüyûş-ı sâzkârdır. ***[204a]***

el-Faslu’l-hâdî ve erba‘în
Esnâf-ı bâzbâzân [u] cânbâzân [u] pehlivânân

Evvelâ kâr-ı pesendîde-i âlem **pehlivânân-ı resenbâzân ya‘nî cânbâzân**: İslâmbol’da hâzır bulunan pehlivân nefer 13 pehlivânlardır

kim her biri ipden nerdübân ile eflâke kemend atup urûc ederek kerrûbiyân ve Hazret-i Îsâ ile kelimât etmeğe yakın olmuşlardır. Evvelâ Üsküdarlı Mehemmed Çelebi ve Mağribli Hacı Nâsır ve İskenderiyyeli Hacı Alî ve Harputlu Şaşı Hüsâm ve Bursalı Kubâdî ve Arabgîrli Kara Şücâh ve Kamberoğlu ve Kız Pehlivân, bunlar pâdişâh huzûrunda terâzûlü ve terâzûsüz kubâdî pabuc ile ve kimi ellerinde birer desti ile arkalarında birer hımâr ile ve kimi ellerinde dal kılıç ile ve'l-hâsıl iki yüz altmış pâre âlet-i bâzbâzân ile arz-ı ma'rifet edüp Galata kullesinin tâ zirve-i a'lâsındaki top-ı feleke kadem basmış Arab u Acem ve Hind ü Yemen pehlivânlarıdır.

Cümleye ser-çeşme, sûr-ı hümâyûnda Atmeydânı'nda resenbâzlık eden Üsküdarlı Mehemmed Çelebi hatt-ı şerîf ile ser-çeşme-i pehlivânân idi. Anın defteriyle bu cezîre-i dünyâda geşt [ü] güzâr eden pehlivânlar cümle iki yüz neferdir, huddâmlarıyla iki bin âdemdir.

Pîrleri Dâvûd-ı Hablî ibn İmri'l-kays'dır. Dâvûd, kal'a-i Hayber'e resenbâzlık ile {çıkup kal'anın fethine sebeb olup Selmân-ı Fâris belin bağlayup resenbâzlara pîr oldu. Kabri Hemedân'dadır. Babası İmri'l-kays Benî Kureyş kabîlesinin fusahâ-yı büleğâsından şu'arâ-yı Arab'ın ferîd-i dehri idi. *Li-İmri'l-kaysi'l-belîğ hâze'l-ebyât:* [171]

Bu ebyât kable'l-vukû'-ı Kur'ân-ı azîm denilmişdir. Ba'dehu [172] âyeti nâzil olmuşdur. Âhir Hırkîl Krala gidüp Kayseriyye'de gûrunda yatır.}

Esnâf-ı âteşbâzân: Neferât 70, pîrleri Ebû Ömer-i Vâsıtî'dir. Selmân-ı Pâk belin bağladığı beşinci pîrdir. Cümle âteşbâz pehlivânların pîridir. Yüz elli sene mu'ammer olup kabri Kum'dadır.

Bu âteşbâzların müntehâ ma'rifetlerin gördüğümüz seksen iki senesinde Fûncistân diyârında Rumeyletü'l-Himâl şehrinde gördüğümüz bâlâda ikinci Mısır seyâhati cildinde acâyib tahrîr olunmuşdur kim eyle bir âteşbâzlık bu günde etmemişdir. Meğer bu kâra iştihâr veren Ebû Alî Sînâ etmiş ola. Sihr-i mübîn mertebesi ma'rifetdir. Ol cilde nazar oluna.

Pehlivân-ı şebbâz ya'nî hayâl-i zılcıyân

Pehlivân-ı hayâl-i zıll-ı tasvîrciyân

Pehlivân-ı kuklabâz

Pehlivân-ı baş kuklabâz

Pehlivân-ı zûrbâz

Pehlivân-ı tâsbâz

Pehlivân-ı kûzebâz

Pehlivân-ı çanakbâz

Pehlivân-ı sinibâz

Pehlivân-ı kâsebâz

Pehlivân-ı perendebâz

Pehlivân-ı şîşebâz

Pehlivân-ı kadehbâz

Pehlivân-ı hokkabâz

Pehlivân-ı beyzabâz

Pehlivân-ı kayışbâz

Pehlivân-ı kâğızbâz

Pehlivân-ı güllebâz

Pehlivân-ı yuvarlakbâz

Pehlivân-ı kumârbâz

Pehlivân-ı âyînebâz

Pehlivân-ı çarhbâz

Pehlivân-ı şemşîrbâz

Pehlivân-ı pâcîlebâz

Pehlivân-ı şâzrevânbâz

Pehlivân-ı sürmebâz

Pehlivân-ı çemberbâz

(–)

(–)

(–)

Pehlivân-ı meymûnbâz

Pehlivân-ı ayubâz

Pehlivân-ı hımârbâz

Pehlivân-ı köpekbâz

Pehlivân-ı yılanbâz

Pehlivân-ı (–)

Bu esnâf-ı ibretkârların her biri pâdişâh huzûrunda mahâretlerin icrâ ederek ubûr ederler kim diller ile ta‘bîr olunmaz. Bunlar dahi def ü kudüm ve bir hây-hû-yı şûm ile ubûr ederler kim İslâmbol içi velvelelerinden zelzele-nâk olur. Ammâ bunlarda mehterhâne yokdur.

Cümle kırk esnâfdır. Kârhâneleri Katırhânı‘dır ve cümle bî-silâh (–) âdemdir. ***[204b]***

el-Faslu’s-sânî ve erba‘în
Esnâf-ı neccârân-ı mi‘mârân

Kârhâneleri Vefâ kurbünde doğramacıbaşı kârhânesinde olurlar, ammâ büyük ağalık olmağile dâ’imâ dîvânı cümle ihtiyârlar ile hânesinde eder. Kâmil yetmiş halîfesi vardır kim her biri İslâmbol gibi bir kal‘a ve Ayasofya ve Süleymâniyye gibi bir câmi‘ yapmağa kâdirlerdir. Ve yetmiş kethudâ ve yetmiş çavuş bütün gün anlar ile İslâmbol içre gezüp hudûdundan taşra tarîk-i âm üzre yâ bir garîb ü fakîr hânesine havâle hâne yapanların hakkından gelüp hânelerin yıkmağa me’mûrlardır ve yapan üstâdın hakkından gelirler. Ve üç yüz yetmiş aded esnâf yamakları vardır.

Pîrleri kadîm-i eyyâmda Habîb Neccâr idi. Antâkıyye’de medfûndur ve Antâkıyye kal‘asın (–) asrında Habîb Neccâr yapdı, derler. Ammâ Hazret-i Resûl asrında pîrleri Ebü‘l-Kâsım Abdülv[â]hid en-Neccâr’dır. Hazret-i Selmân, Hazret huzûrunda kemerin bağladuğı kırk ikinci pîrdir, ba‘de’l-feth Mekke-i Mükerreme ve Hatîm-i Harem-i Şerîfi bunlar müceddeden binâ edüp Beyt-i Şerîfe iki bâb-ı sa‘âdet yapdılar. Ba‘dehu Yûsuf-ı Haccâc cânib-i garbdaki kapuyu sedd etdiler. Hâlâ cânib-i şarka bir bâb-ı mu‘allâ kaldı. Pîr-i neccârân Ebü‘l-Kâsım’ın kabri İsvân kal‘asının şarkında Hazret-i Lokmân gârında yatır.

Esnâf-ı Neccârân, cümle 4000

Esnâf-ı bennâyân, neferât 3000

Esnâf-ı keresteciyân, dükkân 999, neferât 1005

Esnâf-ı bıçkıcıyân, dükkân 300, neferât 1000

Esnâf-ı sıvacıyân, neferât 1000

Esnâf-ı câmcıyân, dükkân 71, neferâ[t] 105

Esnâf-ı alçıcıyân, dükkân 25, neferât 500

Esnâf-ı horasâncıyân, dükkân 85, nefer 400

Esnâf-ı kirecciyân, ocak 55, nefer 500

Esnâf-ı yağlı kirecciyân, dükkân 90, nefer 600

Esnâf-ı mermer kirecciyân, dükkân 40, nefer 100

Esnâf-ı taş kireci, dükkân 7, nefer 50, pîrleri Kâsım bin Nasr’dır.

Esnâf-ı mermer-bürân, dükkân 121, nefer 300

Esnâf-ı lökünciyân, dükkân 10, nefer 100

Esnâf-ı su yolcıyân, kârhâne bir, nefer 300

Esnâf-ı kiremitciyân, dükkân 35, nefer 500

Esnâf-ı kerpiççiyân, dükkânları yok, nefer 1000

Esnâf-ı tahta kurşumcıyân, dükkân bir, nefer 50

Esnâf-ı kurşum örtücü, neferât 300

Esnâf-ı kaldırımcıyân, neferât 800

Esnâf-ı kayağancıyân, dükkân 20, nefer 151

Esnâf-ı taş-kesen, neferât 1000, kârhâne Dâvûdpaşa'da 10

Esnâf-ı taş-keşân, nefer 1000, hımâr 1005

Esnâf-ı badanacıyân, neferât 400

Esnâf-ı Eyyûb oyuncakcısı, dükkân 100, nefer 105

Esnâf-ı araba yapıcıyân, dükkân 18, nefer 40

Esnâf-ı pîş-tahtacıyân, dükkân 55, nefer 80

Esnâf-ı iskemleciyân, dükkân 40

Esnâf-ı ferâşcıyân, dükkân 10, nefer 12

Esnâf-ı tâbûtcıyân, dükkân 20, nefer 50

Esnâf-ı gergefciyân, dükkân 6, nefer 20

Esnâf-ı çûlhâ dezgâhcısı, dükkân 6, nefer 20

Esnâf-ı tahtırevâncıyân, dükkân bir, nefer 10

Esnâf-ı Üsküdar'da mahfeciyân, dükkân bir, nefer 20

Esnâf-ı burma işkenceciyân, bir âdemdir

Esnâf-ı yağ değirmeni cenderecisi, nefer 3

Esnâf-ı at değirmeni çarkcısı, nefer yedi

Esnâf-ı su dollâbları çarkcısı, nefer bu dahi ancak üç âdemdir.

Esnâf-ı furun binâ edici, nefer ancak 10

Esnâf-ı kuyu kazıcıları, nefer 100

Esnâf-ı toloz mahzencileri, nefer 40

Esnâf-ı su yolları kazıcılar ilm-i hendesedir vasf olunmaz.

Esnâf-ı ırgadân, neferât 10.000

Esnâf-ı mühmel lağımcı Ermenîler, neferât 300

Bu bâlâda tahrîr olunan esnâfların cümle kârların dükkânlarda ve piyâde işleyüp her biri metâ'ların birer takrîb ile gösterüp cümle âlâtları ellerinde ve bellerinde olup,

Neccârlar keser ile arabalar üzre evler yaparak bir hây-hû ile “Bire tahta getir ve egser getir” diyerek geçerler.

Bennâlar dîvâr yaparak “Taş getir ve çamur getir, tekne götür” diyerek geçerler.

Keresteciler araba üzre direk mertek ***[205a]*** yığup geçerler.

Bıçkıcıyân arabalar üzre tahta biçerek geçerler.

Sıvacıyân dükkânların sıvayup nakş ederek geçerler.

Câmcıyân tahtırevânlar üzre ibret-nümâ elvân câmlar ederek geçerler.

Alçıcılar arabalar üzre alçı değirmenlerin çevirüp alçı yaparak güzer ederler.

Horasâncılar kezâlik değirmenlerin çevirüp horasân yaparak tay ederler.

Dağda kirec yakıcılar arabalar üzre kirec yakup yüzleri gözleri beyâz kirec ile geçüp şaka ederler.

Yağlı kirecciler seyishâneler üzre yağlı kirec yükledüp cümle esbâbları kirec ile reftenlerler.

Mermer kirecci kezâlik geçerler.

Yanmamış taş kirecciler dahi atlara kirec yükledüp tay ederler. Ve,

Mermer-bürler gûnâ-gûn târîhleri mermerlere kazıyup mermerden kabir destârları ve seng-i mezârları yaparak ubûr ederler.

Löküncü Arnavudlar taş kirec ile beziryağıyla pembeyi bir yere halt edüp arabalar üzre tokmaklar ile lökün döğüp Arnavudca türkî yırlayarak geçerler.

Su yolcular su künglerin kenevir iplerile lökünleri sararlar. Ammâ İslâmbol'da nâzlı esnâfdır. Kârhâneleri Ayasofya'da Sarıkcılar içinde kârhâne-i kadîmdir kim Ebü'l-feth binâsıdır. Pîrleri Cedallâh Ebû Türâb'dır, Remle'de şehîd olup anda medfûndur.

Kiremitciler arabalar üzre kiremit yükledüp ve kiremit yaparak yüzleri ve gözleri çamurlu Ermenîler'dir eyle geçüp giderler.

Tahta kurşumcuların kârhânesi Süleymâniyye tîmârhânesi altındadır, arabalar üzre tahta kurşumlar döküp ve tahta kurşumdan kendülerine, atlarına esbâb bisâtlar edüp geçerler.

Kurşum örtücüler azîm kubbeleri arabalar üzre yükledüp kurşum örterek geçerler.

Kaldırımcı Arnavudların ellerinde kazmaları ve demir küsküleri ile yollarda kaldırım meremmât eder şeklinde, murabba':

Eve tulate matuzine sultâne râhime,

Ebûrefâkete hanifese sultâne yane

deyü bu murabba'ı Elbasan Arnavudu lisânı üzre yırlayup geçerler.

Kayağancılar dahi arabalar üzre kayağan yükledüp ubûr ederler.

Taş kesenler arabalar üzre azîm taşlar kesüp geçerler.

Taş çekici eşekciler beş altı yüz eşekci Ermenîler ”Çüş bire, andıra halası çüş” deyüp Ermenîce türkîler yırlayup geçerler.

Badanacı Ermenîler dahi arkalarında destiler ile mermer kirecinden cüllâb olmuş beyâz badana ile ellerinde uzun sırıklar ucunda domuz fırçalarıyla “Kararmış evleri ve dîvârları ağardarak seksen ahçanı alup ağardıram, yatmiş ahça disan olmaz” deyü Ermenî lehcesiyle kelimât ederek geçerler.

Eyyûb oyuncakcıları dahi arabalar üzre dükkânların kamış borularla ve tırıllarla ve fırlaklarla ve hurde deff ü dümbelek ve kemânce ve sıçan ve kuşlar ve’l-hâsıl bunlarda olan şeytanat ve mashariyyât ma‘sûmlar avudacak mezâmirât ve oyuncaklar bir diyâra mahsûs değildir kim bin gûne oyunayacaklar vardır, ibret içün Hind ü Yemen’e götürürler. Elbette her sene birer muhîl [u] şeytanatlı şeyler peydâ ederler, bu gûne mâhiyyetlerin arz ederek geçerler.

Bu esnâfın alayında ak sakallı, gözü sürmeli çelebiler ve mutarraş otuz yaşında kelle-pûşlu ve ayağı na‘lınlı ba‘zısı selâmiyye avret takyalı ve avret nezgebli müşekkel âdemlerin ellerine tâyeleri ve vâlideleri ve pederleri yapışup bu alayda giderken avret takyalı herîf çelebi

“A dadı ben bu oyuncağı isterim” yâhûd “istemem” deyüp ağlıyarak kimi ellerinde tırılları ve dümbeleklerin çalarak ubûr eder, garîb temâşâlı esnâf-ı mukallidînlerdir. Ammâ mukallidin îmânı sahîhdir deyü fetâvâlarda yazmışlar.

Ve Atbâzârı‘nda Edirne arabası ve koçu arabaları yaparak niçe musanna‘ küçük arabaları, keçilere ve eşeklere ve iri samson kelplere çekdirüp ve mutallâ ve musanna‘ yetmiş seksen çift koçu arabaları altışar ve sekiz[er] ve onar kınalı küheylân donanmış atlara koşup arabaların çekdirerek ubûr ederler, temâşâdır.

Ve **pîş-tahtacılar** servi ve ceviz ve çimşîr ve unnâb ve çınâr tahtalarından pîş-tahtaların arabalar üzre zeyn edüp geçerler.

İskemleciler mutallâ ve münakkaş ve müşebbek iskemleler ile kızaklar üzre dükkânların tezyîn edüp geçerler.

Ferâşcılar kezâlik ubûr ederler.

Andan **tâbûtcular** bu sürûr [u] şâdumân mâbeyninde ibret içün sağîr ü kebîr servi tâbûtlar geçüp tâbûtcuların yanları sıra,

Cenâze peykleri ve **cenâze şâhidleri** “Babam ey âdem idi, Hak rahmet eyleye diyene Hak rahmet eyleye” deyüp beş yüz elli kazmalı ve kürekli,

Gûr kazanlar “Nerede kazalım” deyü ubûr etdiklerinde niçe âdem bu esnâfdan ibret alır. ***[205b]***

Gergefciler avret gergeflerinin münakkaş zî-kıymetlerin dükkânları üzre zeyn edüp geçerler.

Avretlerin çûlhâ dezgâhların **dezgâhcılar** zeyn edüp geçerler.

Huccâc tahtırevâncıları Atbâzârı‘ndan musanna‘ ve müşebbek tahtırevânları yaparak ve niçesin katırlara yükledüp müzeyyen ubûr ederler.

Mahâfeciler kezâlik yüz çift musanna‘ ve müzeyyen mahâfeleri çifte çifte katırlara tahmîl edüp “Hacca ve gazâya gidelim” deyü geçerler.

Kuyumculara ve mücellidlere **ağaç cendere yapıcılar** dahi gûnâ-gûn çimşîr ve santa ve palasanta ve kızılcık ağacından cenderelerin seyishâneleri üzre zeyn edüp mesrûr güzer ederler.

Yağ değirmeni ve **at değirmeni** ve **su dollâbı çarhcıları** cümle arabalar üzre çarhların yapup araba tekerlekleri deverân etdikce mezkûr çarhlara tekerleklerin perleri isâbet edüp yağ değirmeni tahîne çıkarır, at değirmenleri un öğüdür, su dollâbları küplerden su çıkarup araba ve kızaklar üzre olan havz u şâzrevânlara birer san‘at ile sular dökülüp şâzrevânlar revâne olur aceb san‘at-ı musanna‘dır. Alayköşkünden pâdişâh bu çarhları görüp “Ey tasnîfdir” deyü pesend edüp bu üç esnâfa bir kîse guruş ihsân etmişdir.

Furun yapıcılar arabalar üzre furunlar yaparak geçerler. Zîrâ ordu-yı İslâm’da her konakda furun lâzımdır.

Kuyu kazıcılar ellerinde kazmaları ve kürekleri ile “Şurada kuyu kazalım, yok şunda kazalım, toprağı sarıdır su çıkmaz, yok çıkar” deyüp müşâvere edüp kuyular kazar şeklinde ubûr ederler.

Toloz mahzen yapıcılar dahi “Mağazayı şunda yapalım, yok şunda yapalım” deyü kazma ve kürekler ile geçerler.

Su yolların dağlarda kazıyup bir yerden bir şehre su gideceğin ilm-i hendese ile dağları yetmiş seksen kulaç kazup anda âb-ı hayât su var idiğin bilüp ka‘r-ı zemînde dörd beş konak yerler kazup yüzer adımda bir kuyu ağzı menfez açup kuyu ağzına yelken bezlerinden bâdgîrler yapup andan su yollarına rûzgâr girüp ka‘r-ı zemînde üstâdlar rûzgârda işleyüp suları bir yere cem‘ edüp murâd edindikleri yere lağımlarla ve terâzûlarla suları götürürler, acâyib ma‘rifetdir. Bunlar dahi

“Şunda su vardır, kehrîz edüp kuyu kazup, baca edüp su getirelim” deyü müşâvere ederler. Bunlar cümle Arnavud tâ’ifeleridir, hakkâ ki makdûr-ı beşer değil san‘atdır.

Kavm-i ammâlîn ya‘nî **fukarâ-yı ırgadân** ellerinde kazma ve omuzlarında kürekleri ve küfe ve zenbîller ile “İşleyelim çalışalım,

hakkımıza barışalım, sonra işe karışalım” deyü silâhları kürek ve kazma ile ubûr eder bir alay ecnâs-ı mahlûkât fukarâlardır.

Lağımcı Ermenîler dahi ırgatlar gibi dükkânları yokdur, ancak köşeden köşeye durup ve karârgâh-ı kadîmleri Parmakkapu’da ırgat bâzârıdır, andan lağımcılar alayda

“Şurada bir kâriz vardır, açup ayırdlasah, çoh kâriz bâdâmı çıhardı, harnımız acdur bâdâm yisah” deyü Ermenî elfâzıyla kelimât ederek ayaklarında şapşal siyâh çizmeler ile ve hırka-i mülevvesleriyle omuzlarında Ferhâdî hazmalar ve lopatayî palalı Bartın kürekleriyle ve necâset gerdelleri içinde tohumlanmış çekirdeği içinde öter sarı hıyârlar ve turp ve şalgamları tekne ve gerdellerinden çıkarup yiyerek ubûr ederler. Gerçi mezmûm ü mülevves kavmdir, ammâ Mısır ile İslâmbol’da lâzımlı kavmdir. Bu mülevves kavmin hizmetiyle İslâmbol pâk olur. *Ve’s-selâm*.

Bu bâlâda tahrîr olunan esnâf-ı gûnâ-gûnların cümlesi alayköşkü dibinden tahrîre gelmez şakalarla ubûr edüp ardları sıra mi‘mâr halîfeleri ve şeyhleri ve çavuşları ve du‘âcıları cümle küheylân atlar üzre pür-silâh geçüp ardı sıra mi‘mâr ağa esbâb-ı ihtişâmiyle cümle iç gulâmlarıyla müsellah olup sekizer kat mehterhâne döğerek ubûr ederler. Mi‘mârbaşıya yamak olan cümle 44 esnâf ve cümle (–) dükkândır ve cümle (–) asker-i bî-pâyândır.

el-Faslu’s-sâlis ve erba‘în
Esnâf-ı hânendegân [u] mutrıbân [u] rakkâsân

İslâmbol’un dörd mevleviyyet yerinde ne kadar hânende ve sâzende ve mutrıbân, rakkâsân, pîşekâr dâ’irezân ve mukallidân-ı mudhik ve kaşmerân var ise ve ne kadar veled-i zinâ zengâr ü nebtîz rind-i cihân feleğe kemend atmış şehir oğlanları var ise anları beyân eder:

{Pîr-i hânendegân Hamza bin Yetîmî‘dir. Selmân belin bağladuğı yigirmi birinci pîrdir. Hazret huzûrunda Bilâl ile na‘t-ı şerîf tilâvet ederdi. Kabri Tâ’if’dedir denmişdi}.

Evvelâ musâhib-i şehriyârî Sultân-ı Hânendegân **Tokatlı Dervîş Ömer Gülşenî** yedi pâdişâh ile hem-celîs olup yüz kırk yaşında intikâl etmişdir. Süleymân Hân asrında Seyidvar gazâsında bu hakîrin pederiyle hem-hayme idiler. ***[206a]*** Mısır’da İbrâhîm Gülşenî hazretlerinin şeref-i sohbetleriyle behre-yâb olup Rûm’da Selîm-i Sânî‘de Tarîk-i Gülşenî‘ye sâhib-i seccâde olup Murâd Hân-ı Râbi‘‘de bu hakîr Harem-i hâs’da iken ilm-i mûsıkîde kavl [ü] edvâr üzre üstâd-ı kâmilimiz ve peder-i ma‘nevîmiz ve {kitâb-ı} *Ma‘nevî*de dahi üstâdımız idi. Kaçan bunlar mûm sofrası kadar yedi yerde câm celâcilli sadefkârî dâ’ireyi ele alup ibtidâ,

“Yâ Hazret-i gülüm Gülşenî pîrimin pîri Ömer Rûşenî dost” deyüp dâ’ireye velvele verüp yek-zemzemede tarz-ı Horasân üzre savt-ı bülend ile dübeyt taksîm bi-emrillâh bunlara verilmişdi. Cümle makâmlarda mahâreti firâvân idi. Ammâ Sultân Murâd Hân’ın tab‘-ı şerîfleri makâm-ı segâha mâ’il olmağile segâhda ol kadar kâr ve nakş ve savt ve zikr ve zecel ve tasnîfât ve kavller ve şarkıyyât varsağıyyât besteleri okurdu kim âdem hayât-ı câvidân bulur. Makâm-ı mâyede bu besteyi devr-i revân usûlünde anlarındır. Murabba‘:

Yârin dehânı sırr-ı nihândan haber verir

Güftâre gelse sihr-i beyândan haber verir

Hışmiyle baksa vermez amân Rüstem-i zamân

Kirpiği, kaşı tîr-i kemândan haber verir.

Bu üstâdımıza Murâd Hân-ı Gâzî peder derlerdi. *Rahmetullâhi aleyhimâ.*

Andan {**Hânende Kâsımpaşalı Koca Osmân Çelebi** atlas-ı felekde mânend-i melek imâm bir pîr [ü] üstâd-ı kâmil idi. Ve,

Hânende Kapucu, sağır, asam bir âdem olmağile bir kerre fasla başlasa tâ sabâh olunca fasl ederdi, dur desen işitmezdi ve Dâvûdî bülend âvâzı var idi. Ve,

Urfalı Baba Nevâî ırâk’da ferîd idi}.

Hânende Andelîb Çelebi hakkâ kim tîz-ender-tîz nefes ile andelîb idi.

Hânende Hâfız Kıral Dâvûdî bülend âvâzlı üstâd-ı kâmil idi.

Hânende Südcüzâde hançereli ve sûznâk nefes sâhibi, âlüfte üstâd idi. Andan Südcüzâde’nin fevti târîhi:

Kıla mahâfil-i cennetde Südcüzâde makâm.

Sene (–).

Hânende Südcüzâde Alî şakrak ve âlüfte hânende-i kâmil idi.

Hânende Kuburîzâde yegâne-i asr idi.

Hânende Kâmhâcızâde fenn-i *Mevlûd*‘de lâ-nazîr idi.

Hânende Feryeli Hasan Çelebi tasnîfâtda üstâd-ı kül idi.

Hânende Zeynîzâde Diyârbekirli, tarz-ı Horasân’da pür-mehâret idi.

Hânende Yahyâ Çelebi Diyârbekrî‘dir, ilm-i zecelde sihr-i helâl idi.

Hânende Cevşenî Âmidî‘dir, Halvetîce nefesli üstâd idi.

Selânikî Ahmed Çelebi Dâvûd perdesinde bî-bâk kavl-i uşşâk okurdu. Ve,

Hâfız Portakal Kâsımpaşalı, külliyât sâhibi üstâd-ı küldür. Ve,

Sadrıa‘zam Hâfız Ahmed Paşa Murâd Hân asrında Gulâm Şâdî idi.

Hânende Kara Oğlan Âmidî, Yahyâ telâmîzlerinden bî-bedel ve usûl-bend, sihr-i helâ[l] üstâd idi. Bitlîs hânı Abdâl Hân’dan hakîr ile Acem’e, Acem’den Erzurûm’da elli altıda Defterdârzâde Mehemmed Paşa yanında üç sene Hüseyin Baykara fasılları etdik.

Nev-zuhûr hânendeleri beyân eder: Zâkir **Orfana Osmân Çelebi** ve Fethiyyeli zâkir **Merdek Mahmûd Çelebi** ve **Hânende Galatalı Mahmûd Efendizâde Osmân Çelebi**.

Ve zâkir **Sadâyî Çelebi** fenn-i zikrde hakkâ ki Gülşenî tarîkinin zâkiri ve şâkiri idi.

Ve zâkir **A‘mâ Kadrî Çelebi** ferîdü‘d-dehr bir sâhib-i te’lîf üstâd idi.

{Ve hânende **Küçük İmâm Çelebi** hüsn-i savta mâlik idi.

Ve baba-yı âlem **Büyük İmâm Çelebi**, hânende denilmezdi ammâ ilm-i mûsıkîde bî misâl idi}.

Ve **Taşcızâde Receb Çelebi** kâr u nakşda gûyâ Fâryâbî idi.

Ve **Receb Sifâlî** pür-fünûn, sâhib-i beste idi.

Ve **Nasıf Paşazâde Ömer Beğ** asrın Nâsır’ı idi.

Ve **Hânende Na‘lçacızâde Mehemmed Çelebi** ilm-i na‘tda ihtirâ‘ât sâhibi idi.

Ve **Habîb Dedezâde** Abdülahad Efendi’nin zâkir-i şâkiri ve şâkirdi idi.

Ve **Eyyûblu Abdullâh Çelebi** na‘t okumada bî-bâk idi.

Ve **İmâmzâde Hâfız Post** henüz velvele-ârâ(r), üstâd-ı kâmil yegâne-i asr bir halûk ve hulvü‘l-kelâm ve hoş-sohbet çelebidir. Bu hakîrin pederi nazar-gerdesidir.

Hânende Na‘nâ Ahmed Çelebi ma‘lûmât-ı firâvân sâhibidir.

Ve **Vehbî Celeb Osmân Çelebi** sûznâk nefesli üstâd-ı kâmil ve sâhib-i bestedir kim üstâdımız Dervîş Ömer telâmîzlerindendir. Harem-i hâs’da ayakdaşımız idi.

Küçük Alî Çelebi hem hânende ve mü’ezzin, mudhik ve hoş-sohbet, felekzede harâbâtî çelebidir.

Ve **Hâfız Buhûrîzâde** sâhib-i beste üstâd-ı kâmil zât-ı şerîfdir.

İhvân-ı bâ-safâya şöyle ma‘lûm ola kim eğer İslâmbol içre meşhûr-ı âfâk üstâd-ı kâmil zâkirleri ve hânendeleri cümle bildiklerimizi tahrîr eylesem Hudâ âlimdir, başka bir fütüvvetnâme-i edvâr olur. Ancak bu tahrîr olunan üstâd-ı kâmil hânendeler pâdişâhların şeref-i sohbetleriyle müşerref olup her biri muhteşem kârhâne sâhibleri nedîm-i vüzerâ ve a‘yân-ı {kibârlardır cümle 35}.

el-Faslu’r-râbi‘ ve erba‘în
{**Sitâyişnâme-i Mutrıbân**}

Esnâf-ı sâzendegân, **tarîk-ı Fisagores-i Tevhîdî**: İbtidâ cemî‘i sâzların sadâsı âlem-i ervâhda olan *der der ten* sadâsından te’lîf olmuşdur kim cesed-i Âdem’e rûh girmek istemeyüp ***[206b]*** karâr etdi. Âhir hâtif-i Rabbânî tarafından *der der ten* sadâsı gelince rûh mest [u] medhûş olup safâ-yı hazzından cesed-i Âdem’e girüp karâr etdi. Ol sadânın te’sîrinden hukemâlar rûha gıdâ, câna safâ olmağiçün gûnâ-gûn sâzlar te’lîf etdiler.

İbtidâ te’lîf olan dâ’ire ve kamışdan kavaldır. Hekîm Fisagores te’lîf edüp Belkîs’ın zifâfı gecesi çalındı. Andan Mûsâ mûsikârı miskâli te’lîf etdi. Andan rebâbı Abdullâh Fâryâbî te’lîf edüp Hazret asrında dâ’ire ve rebâb çalınup sonra âlet-i ayş u tarab olmağile hicret-i nebeviyyenin sene 4 Medîne-i Münevvere’de İmâm Hasan vücûda geldiği sâ‘at Cibrîl-i Emîn mübârek-bâd’a nâzil olup hamr hakkında bu âyet-i şerîfi kıbel-i Hak’dan getirdi. Âye[t] (–) (–) (–) (–) (–). Andan şarâb harâm olup âlet-i tarabı olan sâz dahi men‘ oldu. Hakkında (–) (–) (–).

Ammâ mülûk içün sûrnâ ve boru ve tabl ve deff [ü] kudüm ve nây ve rebâb çalmağa sehel ruhsat vermişlerdir kim sâz [u] söz sevdâyı mahv edüp def‘-i gam eder. Teferrüc ve mahbûb-ı cemâl, hukemâ kavlince kalbin âyînesin jeng-i gamdan mücellâ edüp âdemi tâze cüvân eder. Beyt:

Gönül eğlencesi sâz u safâdır

Safâ sür kim bu dünyâ bî-vefâdır

Kişi zevkile olısar ferahnâk

Hemân zevk ile cânım olma gamnâk

demişler, hakkâ ki sevdâ-zede âdem içün ey demişler ve şeker yemişler. Bu takrîb ile sâzendelerin ibtidâsı.

{**Fasl-ı evvel**}

Sâzendegân-ı dâ’irezân: Neferât 500 {pîrleri Baba Amr bin Ümeyye-i Zamîrî ve Hazret’in hoşhânı Hamza bin Yetîm, Fâtımatü‘z-Zehrâ sûrunda celâcilsiz def çalup pîr [ü] ihtiyâr oldu}. Cümle sâzendeler bu dâ’irezânlar olmasa rakkâsı bozulmuş sâ‘at gibi fasılları helc [u] melc olur. Fasıllarına nizâm [ü] intizâm veren usûl-bend

dâ’irezânlardır.

Cemî‘i ulûmda usûl lâzımdır kim ilm-i usûl, ilm-i edvârda başka bir risâledir. Evvelâ Usûlbend Ahmed Garîbânî ve Parpuloğlu ve Diyârbekirli Karaoğlan ve Baba Âhû ve Baba Acem ve Kapucuoğlu ve Nâzlı Baba sihr-âsâr dâ’irezendir ve Mülâzımzâde ve Urum Angeli ve Ermenî Aydın ve Ermenî Haçatur ve Yahûdî Pıtıkoğlu ve Çingâne Donsuz, bunlardan gayrı niçe bin dâ’irezen, usûl-bend üstâd-ı kâmiller vardır ammâ huzûr-ı şehriyârîde bunların her biri *vâhidün ke’elf*dir.

Sâzendegân-ı kemânçeciyân: Neferât 80, mü’ellifi Fâryâbî‘dir, Nahşivân’da yatır. Bunların ser-çeşmesi Kemânî Mustafâ Ağa ve Kemânî Âşûr Ağa ve Kemânî Mahmûd Çelebi ve Kemânî Kurşumcuzâde. Ve Kemânî Matrak Alîsi üstâd-ı kâmildir. Ve Kemânî Ahmed Çelebi, Kemânî Mustafâ Ağa’nın şâkirdidir. Mısra‘:

Kâbil-i şâkird olan üstâd olur üstâddan

mazmûnunca bu Ahmed Çelebi eyle kemânîdir kim istimâ‘ eden âdem hayrân kalur. Ve Kemânî Hüseyin Çelebi ve Kemânî diğer Limoyî Ahmed Çelebi.

Sâzendegân-ı neyzenân: Mü’ellifi Mûsâ Nebî‘dir çoban iken kaval çaldı derler. Kabri Kudüs-i Şerîf kurbündedir. Bu neyzenlere serfirâz Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhi oldu, Mevlevî Dervîş Yûsuf’dur, istimâ‘ edene bir rikkat-ı kalb hâsıl olur kim bi’z-zarûrî âdem bükâ eder.

Ve Berber Ömer Çelebi ve Sarrâc Ahmed Çelebi ve Kefeli Dervîş Mehemmed.

Ve Dervîş Süleymân, Kâsımpaşa Mevlevîhânesi neyzenbaşıdır.

Ve Torlak Dede ve Sipâh Ahmed Beğ ve Yenter Hasan Paşa ve Dervîş Kâsım.

Ve Küçük Dervîş Ahmed, Kullekapusu Mevlevîhânesi’ndedir.

Bunlardan gayrı cümle yüz altmış neyzenlerdir.

Sâzendegân-ı mûsikârân: Neferât 51, ibtidâ Fisagores halîfesi Mûsâ mûsikârı te’lîf etmişdir. Bunlara serheng olan müverrih-i âlem ve alîm ve fâzıl ve nakkâş Miskâlî Solakzâde’dir kim yeniçeri cemâ‘atindendir.

Ve Pıtıkoğlu ve Köle Yûsuf, Solakzâde’nin memlûküdür.

Ve Abdullâh Efendi, Re’îs kâtiblerindendir.

Ve Yahûdî Yako ve Çırnık Ahmed Çelebi.

Sâzendegân-ı çengciyân: Nefer 12, müşkil sâz olmağile ehli azdır, cümleden Çengî Celeb Mustafâ Ağa bu kârda hakkâ ki yed-i tûlâsın ayân etmişdir. Ve Çengî Baba Şâhin ve Çengî Baba Alî ve Çengî

Saçlı Ramazân.

Sâzendegân-ı kudümzen: Neferât 500, ibtidâ mü'ellifi Hûşeng Şâh'dır. Nakarezen Alî Çelebi ve Sâdık Çelebi ve Üsküdarlı Sâlih Çelebi. Ve Melek Ahmed Paşa efendimizin Zengo nakarezânı bu fende usûl-bend ferîdü'd-dehr idi.

Sâzendegân-ı tanbûr[a]cıyân: Neferât 300, mü'ellifi (–) üstâd-ı kâmillerinden Tanbûrî Muzur Ahmed ve Süleymâniyye mü'ezzini Şehlâ Hasan ve şâkirdi Sıçan Halîfe Hızırî ve Yûsuf Çelebi ve Kâsım Ağazâde, Küçük [(–)] mü'ezzini ***[207a]*** ve Kara Yûsuf ve Şâmlı Hasan Çelebi ve Gedâ Muslu Çelebi ve Urum Angeli ve Ermenî Avınç ve Yahûdî Karakaş. Niçe yüz üstâd-ı kâmiller vardır, ammâ mızrâblarında letâfet [ü] nezâket olup ihtilât etdüğimiz külliyât sâhibi bunlardır.

Sâzendegân-ı kânûncuyân: Neferât 55, mü'ellifi, (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–), meşhûr üstâdları Kânûncu Alî Şâh ve Revânlı Mîrzâ ve Revânlı Haydar Beğ ve Sûrmây Alî Yâr. Ve Cığalazâde Mustafâ Beğ, hakkâ ki kânûn üzre tabl [u] alem sâhibi idi. Ve Kara Sührâb ve Celeb Çâker Beğ ve Yeşilli Cân Memi ve Adalyalı Dervîş ve bunların her biri pâdişâh huzûrunda kânûn üzre fasl eden âsitâlardır.

Sâzendegân-ı avvâd: Neferât 6, mü'ellifi, (–) (–) (–) (–) (–) (–) (–) memdûh üstâdları Acem Avvâd Mehemmed Ağa, kaçan ûduna ferdaş verüp mûsıkî şu'abât [u] terkîbâtlarında seyrân [u] deverân etse gûyâ ûdundan bir râyiha-i ûd su'ûd edüp istimâ' eden eğer Ahmed eğer Mahmûd safâlarından bir fasıl dahi etdirmeğe ma'hûd olurlardı. Ve Avvâd Kara Şâtır, Murâd Hân'ın peyki idi. Ve Kâsımpaşalı Balı Çelebi. Ve Avvâd Koçu Beğzâde, hakkâ ki yegâne-i zamâne idi. Bunlar dahi ma'lûmumuz olan üstâd-ı kâmillerdir.

Sâzendegân-ı çârtâyıyân: Nefer 15, mü'ellifi diyâr-ı Acem'de Kemâl Ahî'dir. Şeyh Safî'nin ta'lîmiyle peydâ olmuşdur. Ammâ Rûm'da bu sâza şöhret {veren} Nahşivânlı Acem Murâd Ağa'dır. Murâd Hân, Emîrgûne Hân ile Revân'dan çıkarup İslâmbol'da Beşiktaş'da sâkin olup sâzende-i bî-adîl üstâd idi. Ve Lapazâde Mustafâ Çelebi, min telâmîz-i Murâd Ağa. Ve Murâd Ağazâde Şâh Ramazân Çelebi ve Kullekapulu Kara Sâdık ve Beşiktaşlı Küçük Solakzâde ve Celeb Rıdvân Halîfe, ma'lûmumuz olan bu üstâdlardır kim her biri külliyât sâhibleridir.

Sâzendegân-ı ravzacıyân: Nefer bî-hisâb, mü'ellifi Arabgîrli Şükrullâh Beğ'dir, karîbü'l-ahd te'lîf olmuşdur. Bu dahi tel sâzı ve beş târlı ve çârtâ gibi perdelidir. Ammâ levendâne sâzdır. Üstâd-ı kâmili Yeğen Alî Ağa ve Toykun Ömer Ağa. Ve Celeb Alî Cüce tilmîz-i Hânende Dervîş Ömer'dir. Bunlar dahi fenlerinde mâhir kimesnelerdir.

Sâzendegân-ı şeştârıyân: Neferât nâ-ma'lûm, Acem'de Alî Hân-ı Tebrîzî te'lîf etmişdir. Çârtâ gibi perdeli bir sâzdır. Ammâ altı teli

olmağile şeştâr dediler, bir muhrik sadâlı sâzdır. Ehl-i kâmilinden Acem Seyfî Ağa ve Mîrialem Musâhib Mîr Mehemmed Ağa ve Rızâ Çelebi ve Hurrem Çavuş ve Zeynîzâde Hüsnî bunlardır.

Sâzendegân-ı şeşhâneciyân: Neferât 70, mü'ellifi Rızâeddîn-i Şîrvânî'dir. Bu dahi tel sâzıdır ve ûd gibi burku yerleri eğridir ve kolu ûddan uzuncadır ve gevdesinde balık kursağı çekilmişdir ammâ perdeleri yokdur. Altı kıllı olduğundan şeşhâne derler. Müşkil sâzdır, ammâ cümle makâmât icrâ olur.

Bu fende yed-i tûlâ sâhibi Defterdârzâde Mehemmed Paşa vekîlharcı Ahmed Ağa'dır kim Murâd Hân sâzına müştâk idi. Ve Gürcî Hasan Ağa ve Celeb Seydî Ağa ve Hızır Ağa, bunlar dahi pâdişâh ma'lûmu pîrlerdir.

Sâzendegân-ı kopuzcuyân: Neferât 30, mü'ellifi Hersekoğlu Ahmed Paşa'dır. Ebü'l-feth vüzerâlarındandır. Bu sâz Bosna ve Budin ve Kanlıca ve Eğre ve Tımışvar serhadlerine mahsûsdur, Anatolu'da aslâ görmedik. Bir erkek levendâne {sâzdır}. Hemân şeşhânenin yavrusudur. Ammâ aykır gibi kişner bir sâzdır ammâ üç târlıdır.

Bu sâzın üstâdı Çelengli Şehbâz Ağa ve Sührâb Ağa ve Yamalı Receb Ağa ve Boşnak Memi Ağa, bunlar meşhûrdur.

{Bu bâlâda tahrîr olunan on dörd aded neferât-ı sâzendeler kim kopuzcu ve şeşhâneci ve şeştârî ve ravzacı ve çârtâyî ve avvâd ve kânûnî ve tambûrî ve kudümzen ve çengî ve miskâlî ve nây-zenân ve kemânî ve usûl-bend dâ'irezân cümle bu üstâd-ı kâmiller bir remmâ-yı cavk-ı azîm olup cümlesi sâzlarını bir şedde edüp bu zikr olunan cümle on dörd esnâf sâzendegânın yekûnu (–) sâzendeler olup bunlar da altı fırka olup hânende ve dâ'irezenlerin bir fırkası, neyzen ve kemânîler ve miskâllerle bir âheng olup asl-ı makâm olan baba râst dan alay köşkü dibinde huzûr-ı pâdişâhîde bir fasl ederler kim ta'bîr olunmaz.

İkinci fırkası, çengî ve tanbûrî ve kudümzen ve bir fırka hânendelerile makâm-ı ısfehân ederler.

Üçüncü fırka, kânûnî ve avvâd makâm-ı nişâbûrek ederler.

Dördüncü remmâsı, çârtâyî ve ravzacıyân makâm-ı nikrîz faslı ederler.

Beşinci zümre, şeştârî ve şeşhâneciler makâm-ı pencgâh faslı ederler.

Altıncı sınıfı, kopuzcu ve hânende ve dâ'irezenin bır fırkasıyla peyrev olup râst ta'allukâtında fasl-ı mâhûr ederek huzûr-ı pâdişâhîden bu tertîb üzre ubûr ederler.} {Peşrev isimleri yazıla}.

{**Fasl-ı sânî**}

Sâzendegân-ı çöğürciyân: Neferât 3000, mü'ellifi Ya'kûb-ı Germiyanî, yine Kütâhiyye'de Zeregen bâğları'nda yatır. Germiyan pâdişâhlarından idi. Aşk ile âlûde bir pâdişâh olmağile îcâd etmişdir. Levendâne beş kıllı ve tahta göğüslü ve yigirmi altı perdeli gevdesi büyük bir sâzdır. Ekser yeniçeri ocağına mahsûs sâzdır.

Mahâret sâhiblerinden evvelâ Demiroğlu ve Cülâ Hasan ve Koroğlu ve Gedâ Muslu ve Kara Fazlı ve Celeb Kâtibî ve Sarı Mukallid Celeb ve Kuloğlu ve Kayıkcı Mustafâ ve Ramazân ve Kayıkcılar Mustafâsı ***[207b]*** ve Gedik Süleymân ve Toy İbrâhîm ve Celeb Gedâyî ve Hâkî ve Türâbî, bunlar pâdişâh huzûrundaki sâzendelerdir.

Sâzendegân-ı çeşdeciyân: Neferât 300, mü'ellifi Selânikli Benekli Şâh'dır. Bu dahi çöğür gibi beş kirişli sâzdır. Ammâ karnı küçük ve müdevver ve kolu kısa ve perdeleri gâyet sıkdır, ammâ şakrak sâzdır. Ekseriyyâ İslâmbol'da Balat Çingâneleri kayış ile boğazlarına asup Eyyûb'da ve Kâğızhâne ve gayrı teferrüc ehillerine çeşde çalarlar. Müntehâ üstâdları Deli Hüsâm, Kemâl Çingâne, Zorlu Receb. Bildiğimiz bu üstâdlardır.

Sâzendegân-ı karadüzenciyân: Neferât 50, mü'ellifi Şehzâde Bâyezîd'in Kuduz Ferhâdı. Süleymân Hân havfından Şehzâde Bâyezîd ile Acem'e firâr edüp diyâr-ı gurbetdir deyü tanbûra şekilli karadüzeni Isfehân'da Ferhâd peydâ edüp üç kirişli, sürâhî gevdeli ve perdeli garîb sâzdır. Ekseriyyâ pabuccu bekârlarına mahsûsdur.

Sâzendegân-ı yonkarcıyân: Neferât 500, mü'ellifi Şems Çelebi'dir kim *Yûsuf [ü] Züleyhâ* sâhibi Hamdî Çelebi oğludur, dedesi Akşemseddîn hazretleri tarîkine gitmeyüp aşk ile âlûde olmağile yonkar sâzın peydâ edüp âşıkâne eş'ârları vardır kim Şems-i Cihân tahallüs eder.

Bu yonkarı ekseriyyâ paşalı avânı çalarlar. Ammâ alay-ı pâdişâhîde çalanlar Doğancı Seyfî ve Dâvûd Paşa Süleymân'ı ve Hükmîzâde Alî'si ve Sûhte Receb ve Tilki Alî Beğ ve Solak Nasûh Beğ ve Selîm Ağa ve Ca'fer Çavuş, bunun emsâli niçe yüz üstâdlar fasl edüp çalarlar.

Sâzendegân-ı yeltemeciyân: Neferât 100, bu dahi Şems Çelebi te'lîfidir. Hemân tanbûra cüssesinde bir turfe sâzdır, lâkin boyu kısa ve iki bâmı vardır, kirişleri mâbeyninde bir tel kirişi âheng eder garîb sâz-ı sûznâkdır. Çalıcıları Yaycı Kurd ve Selânikli Alî ve Çento İbrâhîm ve Hüseyin Subaşı ma'lûmumuz bunlardır.

Sâzendegân-ı muğniciyân: Neferât 55, Ma'nisa'da peydâ olmuşdur ammâ Nihânî Çelebi *Sâznâme*'sinde yazmamış. Kânûn şeklinde yigirmi dörd şu'be üzre yigirmi dör[d] kirişlidir. Tire ve Ma'nisa ve Aydın ve Sarhan ve Kara Biga ve Sığla ve Menteşa semtlerinde bu sâz çokdur, levendâne bir sâzdır,

sâzendelerinde Bekir Ağa ma‘lûmumuzdur.

Sâzendegân-ı tanbûracıyân: Neferât 500, Mar‘aş elinde peydâ oldu demişler, avân sâzıdır kim ma‘lûmdur. Peyrevleri Şâkird Alî ve Terlikci Nebî ve Dişlen Süleymân ve Martı Velî nâm üstâdlar ve niçeler {dahi} cem‘ olup fasl ederler.

Sâzendegân-ı tel tanbûr[a]cıyân: Nefer 400, Kütâhiyye’de İftedli oğlu te’lîf etmiş. Ammâ zenpâre sâzıdır ve tanbûra gibidir ammâ hurda ve târları üç teldir ve perdelidir, lâkin zâlim gâyet sûznâk sâzdır. Mahalleler arasında çalınsa vâlide ve hemşîre ve hala ve deyzemiz pençerelere cem‘ olup bakmaları mukarrerdir. Ammâ bu ordu alayında çalanlar Yenge Kırığı Nasıf ve Şehlâ Yûsuf ve Kuyumcu Alî ve Türk Ese. Dörd yüz âdem sâz ile ubûr eder.

Sâzendegân-ı bârbûtcıyân: Neferât 15, Menteşe Muğla’sında peydâ olmuş ammâ mü’ellifi nâ-ma‘lûmdur. Hemân kopuz gibi bir sâzdır, ammâ kolu doğru ve kiriş tellerinin iki tarafında ikişer demir teller vardır, gayrı tellerden aşağı dörd burkusu vardır. Pîr ve üstâdları hayli kimse idi, ancak serdârları Sirkeci Hüseyin idi. Fasl edüp geçerler.

Sâzende-i ıklıkcıyân: Neferât 100, Mısır’da Mansûr Reşîdî te’lîfidir. Bu sâz Arabistân’da ve Türkistân’da çokdur ammâ Rûmeli’nde aslâ yokdur, Murâd Hân alayı içün cem‘ olup fasl etmişlerdir. {Bu} ıklık hemân kemânçe gibi bir küçücük üç kıllı sâzdır. Ammâ gâyet tîz perdesi vardır, değme hânende anınla peyrev olup fasl edemez.

Sâzende-i sünderciyân: Nefer 12, Kürdistân Sûrân’ında peydâ olmuşdur, ammâ mü’ellifi nâ-ma‘lûmdur. Çöğür gibi bir sâzdır, ammâ çöğürün göğsü içinde gerilmiş on demir teli vardır, anlar dahi sadâ urur muhrik sâz-ı zîbâdır. Ekrâd mutrıblarına mahsûsdur. Deli Duman ve Deli Tûfân ve Deli Gönül ve Şeker Balı nâmân mutrıbânlar İslâmbol’da bulunup bu Kürdistân mutrıbları başlarında tilki pöçükleri ve ellerinde zîlleri ve sünder sâzların çalarak geçerler.

Sâzendegân-ı şarkıcıyan: Neferât 200, bu sâz çârtâya benzer tel sâzıdır, Türkmenler çalarak ubûr ederler.

{Netîce-i kâr-ı sâzendegân-ı çöğürcüyân bu çöğürcülere yamak cümle on iki fırka sâzendegândır ve cümle (–) askerdir. Bu on iki esnâf dahi altı fırka olup altı makâm üzre fasl ederler.

Evvelâ, baş şarkıcı ve sâz-ı sünderci elde parmak zilcileriye ırâk faslı edüp geçerler.

İkinci fırkası, ıklıkcı ve bârbûtcuyân dügâh fasl edüp geçerler.

Üçüncü fırkası, tel tanbûracısı ve sâde tanbûracılar makâm-ı sabâ faslı ederler.

Dördüncü fırkası, muğnici ve yeltemeci makâm-ı hüseynî fasl

ederler.

Beşinci zümresi, yonkarcı ve kara düzenci nevâ faslı ederler.

Altıncı sınıfı, çeşdeciyân [ve] çöğürcüyân makâm-ı acem faslı ederler.

Ammâ bu esnâf-ı çöğürcüyân gibi âşıkâne fasl eder zümre-i sâzendegân yokdur, zîrâ yiğitler sâzıdır.

Bunlar dahi alayköşkü dibinde güzer etdiklerinde Kayıkcı Mustafâ‘ya ve Demiroğlu ve Koroğlu ve Kuloğlu ve Kâtibî‘ye birer hil‘at-ı pâdişâhîler ihsân olunup geçüp gitdiler. ***[208a]***

{**Fasl-ı sâlis**}

Sâzende-i kaba zurnacıyân: Neferât 100, mü’ellifleri Cemşîd’dir, Âl-i Osmân ve Tatar Hân alaylarında çalınır.

Sâzende-i cura zurnacıyân: Neferât 200, Cemşîd te’lîfidir, Âl-i Osmân’da ve gayrı divelde dahi çalınur.

Sâzende-i âsafî zurnacıyân: Neferât 80, Basra hâkimi Tayyâr Mehemmed Paşa ağası Âsaf Ağa te’lîf etdi.

Sâzende-i arabî zurnacıyân: Neferât 55, Şâm’da Alî Nâd te’lîfidir. Şâm’da ve Mısır’da mahmil-i şerîfle çalınır.

Sâzende-i acemî zurnacıyân: Neferât 90, Osmânlı zurnası şeklindedir ammâ kolu kalın ve sadâsı dahi kalındır.

Sâzende-i şehâbî zurnacıyân: Neferât 40, Mağrib-zemînde Şeyh Şehâb te’lîf edüp Fas vilâyetinde çalınır.

Sâzende-i balabancıyân: Neferât 100, Şîrâz’da te’lîf olup Osmânlıda çokdur, zurna gibi kulaklı değildir.

Sâzende-i nefîrciyân: Neferât 15, Isfehân’da Hudâdâd peydâsıdır, bu dahi kamış sipsi ile çalınır.

Sâzende-i nağarakıcıyân: Neferât 100, bu Arabistân’da Hâris-i Yemenî te’lîfidir, yine Arabistân kahvelerinde çalınır.

Sâzende-i kerrenâycıyân: Pirinc ve gümüş borulardır, hımâr sadâsı gibidir. Murâd Hân, Revân hânı‘yla Revân’dan getirdi.

Bu bâlâda tahrîr olunan on aded nefes ile dehânî sâzları cümle yek-dil, yek-cihet olup umûmen sâzende-i nağarazâncıyân neferât 500. Beş yüz nağarazenleriyle makâm-ı uzzâl ve şehnâz la bir fasl-ı azîm ve bir velvele ve gulgule ve debdebe ve hengâme-i elîm ederler kim Zühre raks edüp tâs-ı eflâk çın çın ötüp geçerler.

{Netîce-i zurnacıyân alayı: Bunlar dahi on bir esnâf-ı sâzendegândır ve cümle (–) askerdir. Cümlesi sâzların bir perdede düşüp makâm-ı

bûselikde ve gayrı makâmda küll-i külliyât ve şeddü‘l-asr ve şükûfezâr ve Solakzâde sakîli peşrevlerin çalup bir hây-hû ve bir fasl-ı garîb ederler kim garîbü‘d-diyârların dâr-ı diyârların hâtıra getirirler. Pâdişâh dahi alay köşkünden fasılların istimâ‘ edüp bir kîse guruş ihsân alup mesrûr [u] handân olup beyne’l-akrân revâne oldular}.

{**Fasl-ı râbi‘**}

Sâzendegân-ı kaval-ı çoban: Neferât 100, mü’ellifi Mûsâ Nebî‘dir derler, mürv[er] ağacından 9 delikli sâzdır.

Sâzendegân-ı kaba düdük: Neferât 80, Musul’da Ca‘fer Şâh te’lîf etmişdir, çimşîr ağacındandır.

Sâzendegân-ı yelli düdük: Neferât 62, Rûm’da çobanlar te’lîfidir, kamışdan yanyana iki düdükdür.

Sâzendegân-ı arabî düdük: Neferât 55, Nâbulus’da te’lîf olmuşdur, Kudüs’de Kumâme’de râhibler çalar.

Sâzendegân-ı çağırtma düdük: Neferât 65, Üsküb şehrinde peydâ olmuşdur, kaz ve turna kemiğindendir.

Sâzendegân-ı macar düdük: Neferât 15, Erdel’de bir ruhbân te’lîfidir, içinde şamata varak telleri vardır.

Sâzendegân-ı mehter düdüğü: Neferât 35, Nâsır-ı Tûsî te’lîfidir. Cümle mehterân bununla ta‘lîm ederler.

Sâzendegân-ı mizmer düdüğü: Neferât 65, Ruhâ‘da Îsâ deyrinde te’lîfdir, pâre pâre kamışdandır.

Sâzendegân-ı dankiyo düdüğü: Neferât 75, Tırabuzan Lazları peydâ etmişdir, bu tokuz delikli kamışdır.

Sâzendegân-ı tulum düdüğü: Neferât (–), Urus’da te’lîf olup yine Urus ve çobanlar çalar.

Sâzendegân-ı Fıranda: İngilis‘de peydâ olup Kudüs’de kefere Kumâmesi deyrinde ruhbânlar çalar, boynuzdur.

Bu bâlâdâ tahrîr olunan ağız düdüğü sâzendeleri dahi cümle birbirlerine peyrev olup makâm-ı segâhda bir düdük faslı ederler kim böyle faslı ne Cem ü Cemşîd ve İskender-i Dârâ ve Hüseyin Baykara etmemişdir, eyle geçerler.

{Netîce-i alay-ı sâzende-i düdükciyân: Bunlar dahi on bir esnâf-ı sâzendedir ve cümle (–) askerdir. Bu cümlesi sâzların bir âheng edüp makâm-ı segâhda ve gayrıda Emîr-i Hac peşrevi ve Hasan Cân peşrevi, gül‘izâr peşrevi (–) (–) ve Tatar Hân semâ‘îsi fasılların edüp huzûr-ı şehriyârîden bir velvele ve zemzeme-i azîm ile geçerler}.

{**Fasl-ı hâmis**}

Sâzende-i Eyyûb borusu: Neferât 300, Sinân Şâh te’lîf etmişdir, kamışdan içi dilçikli borucukdur.

Sâzende-i dervîşân borusu: Neferât 500, Menûçehr-i Îrânî sayd [u] şikâr içün yapup çalardı, boynuzdandır.

Sâzende-i şîşe borusu: Neferât 40, Venedik’de peydâ olmuşdur, çevgân gibi eğri şîşe borudur.

Sâzende-i torompete borusu: Neferât 77, Alman’da Prak kal‘asında peydâ olup alaylarında çalarlar.

Sâzende-i Efrâsiyâb borusu: Neferât 100, Acem’de Îrân-zemînde Efrâsiyâb te’lîfidir, Kırım hânları da çalarlar.

Sâzendegân-ı pirincden mehter borusu: Neferât 40, Konya’da Arslan Şâh Selçûkî peydâ etdi, Âl-i Osmân’da çalınır.

Sâzende-i luturyan borusu: Nefer 10, Felemenk Luturyanı‘nda pirincden peydâ olup gemilerde nasârâlar çalar.

Sâzende-i İngilis borusu: Nefer 40, bu dahi pirincden eğri bir borudur ammâ içinde ince pirincden dilleri var.

Sâzende-i erganûn borusu: Nefer 15, Alman câmûslarının boynuzların ince edüp içine tel diller koyup çalarlar.

Sâzende-i ağız tanbûrası: Nefer 200, Leh vilâyeti Daniska‘sında peydâdır, demirdendir, orta dili vardır. Urus {ve Leh uşakları çalarak oynayarak ubûr ederler}. ***[208b]***

Bu bâlâdâ tahrîr olunan on aded sâzendegân, nefîr [u] sûrcıyân cümlesi bir perde olup, boruda peşrev olmaz ammâ her bir fırkası birbirlerine peyrev olup {makâm-ı rehâvî sûznâk} faslı ile ubûr etdiklerinde âdeme dehşet hâsıl olup vücûd-ı insâna bir lerzân hâsıl olup dem-beste ve hayrân olur gûyiyâ sûr-ı İsrâfîl işitmişlerdir. Ammâ cümle borulardan torompete ve erganûn ve luturyan ve İngilis borularının vakt-i seherde savt-ı hazînleri âdemi mest [ü] medhûş bî-hûş eder. Bu üstâd-ı kâmiller dahi bu yüzden arz-ı ma‘rifetle güzer ederler.

{**Fasl-ı sâdis**}

Sâzende-i câm deblekciyân: Neferât 30, pîrleri Âsım Tâ’ifî‘dir, Hazret’i deblek ile sahûra kaldırırdı.

Sâzende-i çömlek deblekci: Neferât 500, Mısır’da te’lîf olmuşdur. Mahmil-i şerîf alayında dahi çalınır.

Sâzende-i Yemen deblekciyânı: Neferât 12, biri deblek biri dâ’ire gibi küçük dinkefdir, bir yerde akkâmlar çalar.

Sâzende-i makrafa deblekcisi: Neferât 13, Mekke şürefâları çalar, surre emîniyle Rûm’a gelüp alayda geçdiler.

Sâzende-i tablbâzcıyân: Nefer 100, ibtidâ Avcı İsmâ‘îl Nebî çalmışdır, kuş davulu demekdir, helâl sâzdır.

Sâzendegân-ı çağanabâzân: Neferât 200, Acem’de Şîr-i Hudâ nâm bir pehlivân te’lîfidir, ammâ Rûm’da şöhret buldu.

Sâzende-i filcân: Neferât 100, sûr-ı Hümâyûn Şâh’da Muğân-ı Hindî te’lîfidir, ammâ ibret-nümâ sâz olmuşdur.

Sâzende-i kamış mizmârcıyânı: Nefer 100, Şeyh Şüşterî hayâl-i zıl içün te’lîf etdi, kamışdan dilim dilim yarılmış sâzdır.

Sâzende-i tarak mizmârcıyânı: Nefer 100, şehir gulâmları peydâ etmişlerdir ammâ cemî‘i peşrevlerde fasl olunur sâzdır.

Sâzende-i safîrciyân: Nefer 100, kuklabâzlar çalar, iki kemik pâresi arasında deri ile ağızda çalınup kelimât olunur.

{**Sâzende-i safîr-i bülbül**: Neferât 300, pîr-i mü’ellifi Ebû Alî Sînâ‘dır. Bu üç yüz âdem bülbül gibi feryâd-ı gûnâ-gûn ederek ubûr ederler kim gûyâ hıyâbân-ı Acem’de giderler}.

Bu bâlâda tahrîr olunan on aded sâzende-i deblekciyân [ve] tablbâzân [ve] cağanabâzânlar cümle (–) aded neferât bir yere cem‘ olup sâz [u] sözleriyle bir hengâme ve fasl-ı azîm ederek ubûr ederler kim gûyâ kavm-i cemapur gelüp geçmededir. Ammâ bu ibret-nümâ sâzendegân-ı deblekciyânın Yemen debleğinden ve akkâm ve meş‘alciyânın makrafa debleklerinden ve kâse ve filcân sâzlarından Murâd Hân haz edüp huzûrunda vâfir fasl etdirüp akkâm ve meş‘alcibaşıya ihsân etdi.

{Bu sâzendebaşıya yamak cümle yetmiş bir esnâfdır ve cümle (–) neferâtdır, lâkin bu sâzendelerin dükkânları yokdur}.

Hamd-i Hudâ bu mahalde sâz yapan üstâdlar ve sâzende ve hânendelerin ta‘rîf ü tavsîfleri tamâm oldu.

Eğer bu abd-i hakîr-i pür-taksîr Evliyâ-yı bî-riyâ‘dan su’âl olunursa bu kadar sâzları ve mü’elliflerini neden bilirsiz denirse Arab u Acem’de ve İsfeç ve Nemse ve Leh u Çeh [ve] Donkarkız ve Danimarka ve Daniska kırallıkların geşt [ü] güzâr etdiğimizde zikr olunan cümle (–) aded sâzlar ve niçe bin o kadar ziyâde gûnâ-gûn sâzlar görmüşüzdür kim inşâ’allâhu Te‘alâ seyâhat etdiğimiz kurâ ve kasabât ve şehr-i mu‘azzamları evsâflarının kitâbetine mübâşeret etdiğimizde cümle sâzlarıyla ve sâzlarının eşkâl [u] sûretleriyle tahrîr olunur.

Ammâ bu bâlâda tahrîr etdiğimiz sâzların ummâlleri ve sâzendeleri ve sâzları İslâmbol’a ve gayrı diyâra mahsûs olan sâzlardır kim anlar dahi şekl [ü] şemâyili ve kadd [ü] kâmet-i târlarıyla sûretleri tasvîrleriyle mahallinde yazılır. Zîrâ bir zamân deryâ-yı aşka gavvâs olduğumuz mahalde âlüfte ve âşüfteliğimiz hasebiyle cümle hânende ve

sâzende ve mutrıbân ve kaşmerân ve meddâhânlar ile ihtilâ[t] etdiğimiz cihet ile cümle sâzlar ma‘lûmumuzdur. Zîrâ bu ednâ-yı garîb bir zamân hasırcı olup tel ehli geçinüp sâ’ir erbâb-ı ma‘ârifden gerü kalmamış idik. Beyt:

Kendüyi görmeğe yokdur hâcet

Bilmeğe ârifile nâdânı

Cöngünü görmeğile zâhir olur

Herkesin mertebe-i irfânı

mazmûnunca bu hakîrin dahi hayli yâddaşı var idi. Ve bâlâda tahrîr olunan sâzları ve sâzendegânları ve mü’elliflerini Sultân-ı şu‘arâ Nihânî Çelebi *Sâznâme-i Dilnüvâznâme* nâmında risâlesine nazar olunup sâ’ile cevâb-ı şâfî andadır. Göreler kim bu dünyâda ne kadar bin sâz var imiş.

el-Faslu’l-hâmis ve erba‘în
Esnâf-ı lu‘bedebâzân [u] sâzendegân [u] mudhikân

Evvelâ şehr-i İslâmbol’da selâtîn-i Âl-i Osmân’ın bir sûr-ı hümâyûnu yâ bir feth-i fütûh-ı şâdimânîlerinde ve destûr-ı şâhî ***[209a]*** günlerinde ve gayrı a‘yân [u] eşrâfın sûr-ı hitânlarında iki üç yüz âdem hânendegân ve sâzendegân ve mutrıbân ve rakkâsân [ve] pîşekârân [ve] dâ’irezân [ve] mudhik u mukallidân-ı kaşmerân ve nebtîz rind-i cihân yetmiş tâsdan geçmiş semm-i helâhil-misâl şehir oğlanları bir yere cem‘ olup mezkûr sûrlarda bir gün bir gece iki gün beş gün oynayup her gecesine sâhib-i hâneden bir kîse guruş alırlar ve sûrda mevcûd bulunan yârân-ı bâ-safâdan her oyun esnâsında dâ’ire ile pârsâ edüp sabâha dek ba‘zı sûrda bin guruş tahsîl eder oyunkâr üstâd-ı kâmiller vardır. Anlar iki üç yüz kimse olmağile anlara kol ta‘bîr ederler, temâşâgâh kavmdir. Eğer bunları dahi manzûrumuz olduğu mertebe vasf etsek sitâyişnâme-i mutrıbân nâmında bir dîvân olur. Bu esnâf-ı bâzbâzân-ı pehlivânân on iki koldur.

Evvel, **ser-çeşme-i pehlivânân Parpul kolu**: 300 âdemdir ammâ ekseriyyâ bunların hânende ve sâzende ve rakkâs dilberleri Balatşâh mahallesi veled-i zinâ Çingâneleridir. Ebü‘l-kelâm bir alay rind-i cihân lu‘bedebâzlardır.

İkinci, **Ahmed kolu**: 300 neferdir, bunlar dahi Balat’da olurlar. Kaşmer veled-i zinâları ve pençe-i âfitâb rakkâslarından Mazlûm Şâh ve Küpeli Ayvaz Şâh ve Saçlı Ramazân Şâh ve Küçük Şâhîn Şâh ve Memiş Şâh ve karındaşı Bayram Şâh, cümle şehbâz gulâm-ı şehnâz idi. Pîşkârları Dişlen Hasan ve Boynukısa Hacı ve Çağanabâzı kol sâhibi Pehlivân Ahmed’dir kim fenninde yegâne-i asr idi. Andan,

Üçüncü, **şehir oğlanı Kapucuoğlu Osmân kolu**: 400 neferdir. Bunlarda aslâ Çingâne yok bir alay rind-i cihân Köçek-i Amr-ı

Ayyâr, tâ’ife-i mekkâr [u] nâ-bekâr şehir oğlanları idi. Her biri yegâne-i asr, hânende ve sâzende ve mukallidlerdir kim cihân nüdemâları bunların yanında lâl-i bî-zebân olur.

Dördüncü, **Servi kolu**: Neferât 300, bunlarda Çingâne ve Rûm ve Ermenî ve Yahûdî harâmzâdeleri vardır kim her biri yetmiş ağ yırtmış rind-i cihânlardır.

Beşinci, **Baba Nâzlı kolu**: Nefer 200, Çingâne ve şehir oğlanları şakîleridir. Baba Nâzlı keştîbân oyununda şeytân-ı cihândır. Oğlu Arnavud Kâsım taklîdinde mukallid-i sâhib-i kelâm mashara idi. Rakkâslarından Çâker Şâh ve Şeker Şâh ve Süğlün Şâh nâm gulâmlardır kim pâdişâh ma‘lûmlarıdır. Zîrâ her biri dîbâ ve şîb ü zerbâf etekliklerin kuşanup meydân-ı mahabbetde çârpâreleriyle tarz-ı Acemâne raks [u] çevelân etdikde gören üftâdeler vâlih [ü] hayrân olup her köşeden sadâ-yı hû ile hâne-i sûr pür-nûr olur.

Altıncı, **Zümürrüd kolu**: 300 nebtîz, Yedikulle ve Nârlıkapu ve Sulu Manastır veled-i zinâ Urumları ve Ermenîleri ve şehir gulâmları cem‘ olup bir kol olmuşlardır. Ammâ rakkâslarından Sakız mahbûbu, kırma saçlı çeşm-i gazâli mükehhal Dimitraki ve Lefteraki ve Yanaki ve Mihaylaki nâm Urum muğpîçeleridir kim şehr-i İslâmbol içre velvele-âra olup niçe âdemin mâl [u] menâlin yiyüp bir bûryâ üzre komuşlardır. Bunlar Urumlara müte‘allik simitci ve harâccı ve yuvacı ve gümüş arayıcı taklîdlerinde ve Urum murabba‘âtları okumada mâhirlerdir.

Yedinci, **Çelebi kolu**: Neferât 200, bunların ser-çeşmesi bir dilbere âşık olup pederinden intikâl eden yüz bin guruş mâlı bu çengîliğe sarf edüp ol kadar murassa‘ât cevâhir bisâtlar ve her fende üstâd-ı kâmil hânende ve sâzende ve mukallidler peydâ edüp on iki aded nûr-ı mahz, hûrşîd-i dırahşâna müşâbih pençe-i âfitâb rakkâslar peydâ etdi kim her birinin bir işvesi bir ân cân-ı safâya değerdi.

Evvelâ Cân Memi Şâh ve Zâlim Şâh ve Hurrem Şâh ve Fitne Şâh ve Yûsuf Şâh ve Mîrzâ Şâh bir Çerkes gulâmı idi, hakkâ kim melikden eşref idi. Bunlar İslâmbol içre iştihâr verüp Murâd Hân huzûrunda fasl edüp meşhûr-ı âfâk oldular.

Sekinci, **Akîde kolu**: Neferât 200, serkârları Pehlivân Eyyûb’dur kim şâ‘ir ve kâtib ve ârif ve zarîf hânende ve seyyâh idi. İslâmbol halkının bu kâra iltifâtların görüp üç bin iryal pâymâl-i rimâl edüp bir kol peydâ etdi kim *vâhidün ke‘elf* oldu. Hüsn-i ülfeti olup ni‘meti mebzûl olduğundan cümle erbâb-ı ma‘ârif ***[209b]*** başına çevzinüp bir cem‘iyyet-i kübrâ edüp bir ayda Sultân İbrâhîm Hân ma‘lûmu oldu. Zîrâ cümle fasîhü‘l-lisân, erbâb-ı ma‘ârif-i hezârfen, üstâd-ı kâmil hânende ve sâzende ve mudhik ve mutrıbları ve şakîleri vardır. Husûsan Süğlün Şâh’ı ve Mahmûd Şâh’ı ve Edirneli Ahmed’i ve

Çerkes Şâh'ı ve Nâzlı Yûsuf'u, kaçan bu mehpâre cüvânlar dîbâ ve şîb ü zerbâf ve zerdûz ve çârkâb eteklikler ile meydân-ı mahabbetde tâvûs-ı bâğ-ı İrem gibi çevelân [u] reftâr etdiklerinde âdem dem-beste olup ol dem meftûn olur. Zîrâ her birinin mergûle mergûle fetîle fetîle çim-ender-çim ve ham-ender-ham müşk-bâr, amber-bû geysûların perîşân etdikde kâkül-i perîşânları gibi gören âşıkların dahi akılları târumâr olur. Ve bir bâğçe ve bâğçevân Gürcî taklîdi te'lîf etdiler kim acâyibdir.

Tokuzuncu, **Cevâhir kolu**: Neferât iki yüz, bunlar Galata'da sâkin cevâhirci, kuyumcu Urum, Ermenîler olduğundan cevâhir kolu derlerdi. Bunlar dahi Urum ve Ermenî veled-i zinâlarıdır kim cihân-ârâlardır. Her biri fenninde yegâne-i asr pehlivânlardır.

Evvelâ ser-çeşmeleri Pehlivân Laskari derler bir tâze veled-i cevâhirkâr dilberdir, çağanabâzlıkda ve pîşekârlıkda ve'l-hâsıl her lu'bedebâzlıkda âb [ü] tâb veren bu cevâhircidir ve hûb-âvâz üstâd-ı kâmil hânende ve mukalliddir, ve karındaşı Üsküli Ermenî taklîdde sihirdir, Vasıloğlu Çingâne taklîdinde bî-bedeldir. Ve'l-hâsıl kırk yedi pâre taklîd îcâd edüp kâr-ı lu'bedebâzlığa bir gayrı âb [ü] tâb verüp cemî'i bisâtların mücevher edüp Cevâhir kolu demekle şân u şöhret bulmuşlardır. Her taklîdlerinde âdem gülmeden ensi ender. Ve mümtâz [ü] müstesnâ tersâ-pîçe ve muğ-pîçe rakkâs cüvânları var kim gûyâ her biri birer Muğân melikleridir. Cümleden Arslan Şâh bir mahbûb-ı bî-amândır kim gûyâ Yezîdî arslandır, saydına tâlib olan mahbûb dostlara kağan arslan gibi bir nigâh etse ol âşıkı şîrâne şikâr ederdi. Ve Yavru Habîb dahi levendâne kesim kadd [ü] kâmeti yerinde ve meralî ve gazâlî mükehhal nerkis gözlerin süzüp âşıka bir Süzebolı nazar etse kirpiği okuyla niçe mübtelâları urup mecrûh etmeden niçe dil-nüvâzlıklar edüp uşşâkı sayd ederdi.

Bu gûne gönül uğrusu on iki aded rakkâs cüvânları vardı kim Rûmzâd-ı muğzâd iken her biri bir Rûm harâcı değer Rûm cüvânları idi. Murabba':

Muğzâde aşk rehinde serim eyledim fedâ

Kâ'il değil esîr edüp ister dil almağa,

mazmûnunca her bir rakkâsları dil ü cân ile âşıkın dilin alup bî-zebân eder, tâ bu mertebe mahbûbları vardır.

Onuncu, **Patakoğlu kolu**: 300 cümle Yahûdîlerdir ammâ bî-dîn masharalardır, cümlesi hakkâ ki sâ'ir kollara rağmen üstâdlardır. Bâ-husûs sâzendeleri meşhûrdur. Rakkâsları dahi kem değildir lâkin ânları yokdur.

On birinci, **Haşota kolu**: Nefer 105, bunlar dahi cümle Yahûdîlerdir ammâ bu kolda mümtâz rakkâslarından Semmûrkaş ve Duşeniko ve Sinyor Yako ve İsrâ'îl. Niçe cânı esîr etmiş bir Yahûdî-

pîçe idi, bir heccâv âşıkı küstâhâne böyle demişdir. Müfred:

Bir Yahûdî-pîçe'ye dîn aşkına zerk eyledim

Âferîmler eyleyüp şeytân tahsîn eyledi,

demiş ammâ nehnü yemiş.

On ikinci, **Semmûrkaş kolu**: 200 neferdir ve cümlesi Yahûdîlerdir. Bu Yahûdî kollarının iştihârları oldur kim cemî'i hokkabâz ve sürâhîbâz ve kûzebâz ve kadehbâz ve âteşbâz ve şebbâz ve perendebâz ve mührebâz ve sinibâz ve taklabâz [ve] güllebâz ve'l-hâsıl cümle ma'rifet-i bâzbâzân bunların kollarında mevcûd olup tâ sabâha dek bî-minnet fasl ederler ve bir gecede yüz guruşa kanâ'at ederler.

Ve bunlar Çingâne kollarına gâyet hasm olduklarından bir kol Çingâneden ve bir kol Yahûdîden dutup hasmâne bir fasıl Yahûdîler ve bir fasıl Çinganeler ede, garîb ü acîb temâşâlar olur. Ammâ bu Yahûdîlerin Çinganelere galebe taklîdleri var kim görüp istimâ' eden temâşâcıların aklı gülmeden zâ'il olur. Evvelâ Çinganeler ayı oynatmağile meşhûrdur, Yahûdîler oynadırken gûnâ-gûn şakalar edüp Çinganelere söz atarlar. Ve bir Çingane {avretin} bir Yahûdîyle dutup Yahûdî'ye ve Çingane karısına işkence edüp söylediklerinde {temâşâdır}. Ve Çingâne karısın necisli ***[210a]*** işkembe ile ters eşeğe bindirüp Yahûdî dahi bir eşek üzre siyâset ile geçirüp bir hây-hû ile taklîd etdüklerinde âdem gülmeden mebhût olur. Ve niçe bunun emsâli Çingânelere rağmen taklîdleri vardır.

Hâsıl-ı kelâm bâlâda zikr olunan on iki çengi kolları, var kuvvetlerin bâzûya getirüp birbirlerinin kollarına tağallüben gûnâ-gûn arz-ı mahâretler ederek cümle dilberleri zer-ender-zerdûza gark olup gûnâ-gûn rakslar ve şakalar ile her bir kol birer san'at icrâ ederek Hüseyin Baykara fasılları edüp alay köşkü dibinden cümle ubûr ederler. Âl-i Osmân devletinde değil hübût-ı Âdem'den berü bu bâlâda tahrîr olunan hânende ve sâzendelere ve bu çengilere bir mülûk mâlik olmamışdır, illâ zamân-ı Sultân Murâd Hân-ı Râbi'de olmuşdur kim her bir esnâfı birer bilâdın yegâne-i asrlarıdır.

el-Faslu's-sâdis ve erba'în
Esnâf-ı hoş-sohbet, **nedîmân-ı mukallidân**

Neferât 500, bu zümre fırka-i kadîmdir kim Kâbil, Hâbil'i şehîd etdükde benî âdem iki fırka olup bir fırkası kâtil Kâbilî, bir zümresi mazlûm Hâbilî, bunların mâbeyninde kan vâkı' olmağile bunlar birbirlerinin hisset ü denâetlerin ve tarz [u] tavrların ve evzâ' [ü] etvârların taklîd ederlerdi.

Andan Hazret-i Mûsâ asrında Heccâm nâm bir mukallid, Fir'avn meclisinde Hazret-i Mûsâ'yı taklîd edüp cümle Fir'avnîler şâd olup Hazret-i Mûsâ gazab-âlûd olurdu. Âhir bir gün Hazret-i Mûsâ, Cenâb-ı

Bârî ile bin bir kelimât ederken,

“Yâ Rabbî Fir‘avn meclisinde Heccâm beni taklîd etdüğinden pek müte’ellim oldum, anı kahr eyle” dedi. Hak Celle ve Alâ eydir:

“Habîb-i Kelîmim Fir‘avn’a taklîd etmez, sana taklîd edüp kılınır. Cümle evzâ‘ [ü] etvârı makbûlümdür, sana taklîd edüp ö[y]kündüğiyçün mukallid-i sahîhdir, ana cennetim nasîb etmişim” buyururlar, niçe kütüblerde musarrahdır.

İmdi, mukallidîn kadîm olduğundan ulemâ-yı kudemâ-yı muteahhirîn fetâvâ kütüblerinde “Mukallidin îmânı sahîhdir” demişler. Ammâ {mukallidden murâd, bir âdem ümmî olup tâ‘at [u] ibâdât edüp ehl-i sünnet ve’l-cemâ‘ate taklîd ede, anın îmânı sahihdir demişler sahha} bu kelâma mağrûr olup kefere ve fecere ve sâ’ir dalâlet-âyîn zümresine taklîd etmeyüp kefere ziyyinde gezmemek gerekdir kim anın haklarında *Men teşebbehe kavmen fehüve minhüm* [173] demişlerdir.

Ba‘dehu bu fenn-i taklîd ve fenn-i hicv, füsahâ [ve] büleğâ-yı Benî Kureyş kabîlesi içine düşüp İmri’l-kays heccâv idi, bî-dîn gitti. Muhammed Bûsırî dahi heccâv idi ve anadan doğma a‘mâ idi. Ebû Leheb ve Ebû Cehil ve niçe yüz kibâr-ı Kureyş sohbet edüp Hazret-i Risâlet’i meclislerine da‘vet edüp Bûsırî‘ye tenbîh etdiler kim,

“Muhammed Yetîmî gelince bir hicve âğâze eyle kim Muhammed müte’ellim ola” dediler. Bûsırî dahi hicv-i Nebî etmeğe âmâde oldu. Hazret dahi da‘vete icâbet deyü elbette ne cem‘iyyet olsa teşrîf buyururlardı. Hemân sa‘âdetle dâhil-i meclis olunca “Es-selâmu aleynâ” deyüp bir köşede karâr edüp esnâ-yı kelâmda,

“Yâ Bûsırî bir şeycüğez terennüm eyleye” dediler. Hemân Bûsırî *E‘ûzü billâhi mine’ş-şeytâni’r-racîm Bismillâhi’r-rahmâni’r-rahîm* deyüp kasîde-i (–) (–) bed’ edüp Hazret-i Risâlet-penâh’ı (–) beyt ile bir medh etdi kim hâlâ bir mısra‘ına nazîre denmeyüp her lügatı *Kâmûs-ı Ahterî* ve *Şem‘î Lügatı*na muhtâc bir kasîde-i bî-nazîrdir. Bu kasîde sohbetinde olan münkirîn ü müşrikînler Bûsırî‘ye ta‘n-âmîz sözler söyleyüp,

“Ya biz sana ne dedik, sen ne işledin” dediler. Bûsırî eyitdi:

“Vallâhi siz Muhammed’i hicv eyle dediniz, ammâ kıbel-i Hak’dan derûnuma ilhâm-ı Rabbânîyle bir vecd hâsıl olup medh-i Nebî etdim *Ve salli ala cemî‘i’l-enbiyâi ve’l-mürselîn ve’l-hamdü lillâhi Rabbi’l-âlemîn”* deyüp iki ellerin yüzüne sürünce hemân bi-emrillâh Bûsırî‘nin iki gözleri açılup Hazret-i Risâlet’in huzûruna varup *“Lâ ilâhe illallâh, Muhammedün Resûlullâh”* deyüp İslâmile müşerref oldukda Selmân-ı Pâk belin bağlayup şu‘arâların kasâyid-perdâzlarına pîr olup ol sohbetde münkirînden yetmiş üç kişi İslâm ile müşerref oldular. Ba‘dehu Muhammed Bûsırî yetmiş yaşına intikâl edüp {Mısır’da} İmâm eş-Şâfi‘î

kurbünde bir harâbede medfûndur.

Ve Hazret'in yine zamânında mukallid Şevr idi ve Hazret'e karâbeti var idi. Gerçi cehâletde idi, ammâ yine Hazret tarafdârı olup Benî Kureyş'i ol kadar hicv ü taklîd ederdi kim Hazret istimâ' edüp mübârek dendânları nümâyân olunca tebessüm ederlerdi. Kavm-i ***[210b]*** Kureyş münkirleri dahi kendi taklîdlerin istimâ' edüp,

"Taklîd-i tahkîkdir yâ Muhammed, bizde bu evzâ'-ı nâhemvâr vardır" deyü evzâ'larından ferâgat edüp ıslâh-ı nefs edüp nemm ü zemm ü gışş havfından çoğu İslâm'a gelüp Ashâb-ı Resûl'den olurlardı.

Âhir-i kâr, mukallid Şevr dahi İslâm ile müşerref olup Hazret-i Risâlet-penâh'ın nedîm [u] musâhibi ve yâr-ı gâr-ı hem-seferleri idi. Zî-akl ve müdebbir ü mubassır kimesne olmağile Hazret-i Peygamber, Şevr'i müşâvereye dâhil etdüğinden Şevrü'l-Habîb derler, Ashâb-ı güzînin güzîdesi idi. Ammâ semt-i taklîdden ferâgat etmeyüp münkirîni ve sahâbeden bed-evzâ'ları fasl [u] kadh [u] zem ederdi. Ba'zılar eydirdi:

"Yâ Şevrü'l-Habîb, yeter şimdengerü ayıbdır, kadh-ı taklîdi ferâgat eyle, Sahâbe-i kirâmdan oldun ve akrabâ-yı Hazret-i Resûl'sün" derlerdi.

Şevrü'l-Habîb eydirdi: "Bire âdemler, Cenâb-ı Allâh sizin mel'ûnlarınızı bile hicv edüp âyet nâzil olmuşdur kim âye[t]: [174] buyurmuşdur. Eyi âdemlerinizi medh edüp âyet nâzil etmişdir âye[t]: (–) (–) (–) (–) buyurmuşdur. Ben kim benî âdem olam, sizin bed-ef'âllerinizi görüp nice hicv [ü] taklîd etmeyem" deyü cevâb ederdi. Şevrü'l-Habîb'in taklîdi havfından çok âdem ahlâk-ı hamîdile muttasıf olurdu.

Nedîm ü mukallidlerin pîri Şevrü'l-Habîb olmuş olur, merkad-i pür-envârı Haleb Kilis'inde, şehrin şimâl tarafında bir kurşum menzili ba'îd bir kayalı püşte üzre bir tekye-i âlî var, cümle Kilis şehri andan nümâyân bir mecma'ü'l-irfân bir kubbe-i pür-nûr vardır, Hazret-i Şevrü'l-Habîb anda yatır. Ammâ efvâh-ı nâsda Şurahbîl Sultân derler, ammâ galatdır. Hakîr âsitânesinin atebesi ve seng-i mezârı târîhleriyle mazbûtumuz olduğu cild-i sânîde mastûrdur. Hâlâ ziyâretgâh-ı ünâsdır. Ezîn-cânib,

Âsitâne-i İslâmbol'da meşhûr-ı âfâk olan nüdemâ-yı mukallidînin pesendîde mudhikân âlüfte-gânlarından Murâd Hân Gâzî gibi rind-i cihân bir pâdişâh-ı Cem-cenâbın huzûrunda taklîd edüp habt [u] halt-ı kelâm etmeden âb-ı rûyıyla suhan-perdâzlık eden pehlivân mukallidleri beyân eder

Evvelâ cümleye ser-çeşme Sultân Ahmed Hân meclisiyle şeref-yâb olup hatt-ı şerîf ile nüdemâlara ve kıssahânâna ve mukallidîn ü cân-bahşa ser-çeşme olan hayâl-i zılcı **Kör Hasanzâde Mehemmed Çelebi**, dedeleri dahi Yıldırım Hân asrında Kör Hasan nâmıyla yâd olur bir rind-i cihân, musâhib-i Yıldırım Hân imiş.

{**Hikâye-i münâsib**}: Bir kerre Yıldırım Hân, cümle ulemâya gazab edüp cümlesin bir dama doldurup âteşe yakmak ister, üç gün üç gece niçe bin âdem ricâ eder, ricâları kabûl olmayup ulemâ yakmağa dağlar gibi odun yığılmada. Âhir mezkûr Kör Hasan tebdîl-i câme bir gorona kıyâfetli ve bir mitrepolid kıyâfetli bir papas olup Yıldırım Hân huzûruna varup göründükde Yıldırım Hân gülmeden bî-tâb olup,

“Nedir bu kıyâfet kâfir” der. Kör Hasan eydir:

“Zâhir pâdişâhım kâfiristâna gitsem gerek, bu kıyâfetle gitmeği ma‘kûl görüp tebdîl-i kıyâfet etdim” {der}.

“Ya kande gidersin” der.

“Pâdişâhım İslâmbol tekuruna giderim” der.

“Ya n’işlersin mel‘ûn” der.

“Pâdişâhım, işitdim ki sekiz yüz mü’ellif ü musannif ve dörd mezheb şeyhülislâmların ve Bursa monlâsını ve yetmiş fetvâya kâdir ulemâları cümle âteşe yakarmışsın, el-cevâb ‘Allâhu a‘lem olur olmaz’ demeğe kâdir bir ulemâ kalmadıkdan sonra elbette millet-i Mesîhiyye papaslarının bâtıl şerî‘atlarına muhtâc olmamız mukarrerdir. Elbette kırk elli papas taleb etmeğe bir kulunuz gönderirsiz, bâri hakîri bu kıyâfetle tekur-ı bî-nûra göndürin. Bursa şehrin keşîşler ile doldurup Keşîş dağımızda yine ke’l-evvel karâr etsinler” dedükde Kör Hasan’ın bu gûne ilzâmından {Yıldırım Hân} mülzem olup

“Yâ Hasan, ecdâd-ı izâmım rûhıyçün cümlesin bu günkü gün âteş-i semendere yakardım, ammâ senin hâtırınçün cümlesin afv etdim” dedikde Kör Hasan parmak götürüp huzûr-ı Yıldırım’da tecdîd-i îmân getirüp,

“Pâdişâhım varayım cümle kadıları da müselmân edeyim. Bir dahi zulm etmeyüp ferâgat edeler, zulm ederlerse kellelerin taş dibekde gedeler” deyü Yıldırım Hân’dan afv-ı ulemâ içün yarlığ-ı belîğ alup mahbûshâneye gelüp sicn kapusun kal‘ edüp,

“Müjde ey ulemâ, pâdişâhım bencileyin âsî ve âciz ve ***[211a]*** mezmûm mukallid kulunun ricâsıyla sizleri afv eyledi” deyü haber verince cümle ulemâ sicn içinde kırk kerre secde-i şükr edüp,

“Ey nedîm Hasan, Cenâb-ı İzzet seni sa‘âdet-i dâreynde mesrûr [u] şâdân eyleye. Zîrâ sen dünyâda mahzûn kalbleri dil-şâd, vîrân gönülleri âbâd etmedesin. Rabbü‘l-ibâd ilâ inkırâzı‘d-devrân sana inkırâz-ı nesl etmeye. Cümle zürriyyetin gelecek pâdişâhlara nedîm-i hâss-ı mu‘azzez olalar ve ni‘metleri dâ’im olup mesrûr [u] handân olalar” deyü cümle hayr du‘â edüp mahbûshâneden çıkup Yıldırım huzûrunda ser-ber-zemîn edüp giderler.

Anıniçün bu mukallidîn ser-çeşmesi Hasanzâde-i şebbâz hâlâ cemî‘i

ulemâ ve sulehâ mâbeyninde makbûl [ü] mergûb idi. Ve haftada iki gece Murâd Hân huzûrunda mukallidlik edüp evvel özür dileyüp bu beyti terennüm ederdi. Beyt:

Ger hod {heme aybhâ bedîn bende derest}

Her aybki sultân be-pesended hünerest

deyüp şakaya âğâza eder pür-ma‘rifet bir çelebi idi. Fârisî-hân ve Arabî-hân ve mûsıkî-şinâs idi kim ilm-i edvârın Fâryâbî‘si idi. Ve şebbâz ve kitâbet-i ta‘lîkde hattât ve sâhib-i beste ve niçe sergüzeşt sâhibi ve levend-i hûnhâr ve fişekbâz ve’l-hâsıl Cemşîd-misâl hezârfen bir zât-ı mükerrem ve Hâtem-i Tay ve Ca‘fer-i Bermekî haslet idi.

Şeyh Şâzilî‘den sonra hayâl-i zılla şöhret veren oldur. Hayâl-i zıl perdesi içinde bir küçük perde dahi kurup gâyet hurde tasvîrler ile hayâl-i zıl oynatmak anın te’lîfi idi. Ve gâyet zen-dost olmağile hayâl-i zılda cüvân-nigâr taklîdi ve hoppa taklîdi ve dilsizler taklîdi ve dilenci Arab ve Arnavud taklîdi ve Bekrî Mustafâ ile dilenci kör Arab taklîdi, mîrasyedi çelebi ve devrânî çelebiler ve üç aşkıyâ çelebiler ve cüvân-nigâr ve cüvân ile nigâr hammâma girüp Gâzî Boşnak hammâmda cüvân-nigârı basup Karagöz’ü kîrinden uryân bağlayup hammâmdan çıkarmasın ve Hacı İvad babası Şerbetcizâde taklîdin, ve’l-hâsıl hayâl-i zılde üç yüz pâre taklîdleri vardır kim bir mukallid ana nazîre bir taklîd etmek mümkün değildir. Bir kere dinleyen mahabbet edüp elbette irşâd olması mukarrer idi. Zîrâ cemî‘i taklîdi tahkîk-i hakîkî olmak üzre netîce-i kelâmları cümle tasavvuf idi, yine böyle iken âdem gülmeden bayılırdı.

Karagöz ve Hacivad ki Bursalı Hacı İvaz’dır. Âl-i Selçûkıyân zamânında Yorukça Halîl ismiyle müsemmâ peyk-i Resûlullâh idi kim yetmiş yedi sene Mekke’den Bursa’ya gidüp gelirdi. Efelioğulları nâmıyla ecdâdları şöhret bulmuşdu. Zağar köpekleriyle meşhûrlardır kim hâlâ elsine-i nâsda Efelioğlu zağarı gibi neylersin deyü darb-ı mesel olmuşdur. *El-kelâm yecürru’l-kelâm* mazmûnunca

{**Hikâye-i münâsib**}: Bu Efelioğlu Mekke’den Bursa’ya gelirken beyne’l-Haremeyn aşkıyâ-yı Urbân Efelioğlu Yorukça Halîl Hacivad’ı şehîd edüp Bedr-i Huneyn’de defn edüp Efelioğlu kelbi bu kâtil Urbânların yanında kalup bu Urbânlar Şâm’a gelüp çârsû-yı bâzârda gezerken hemân kelb bir kerre bu Urbânları kelb-i sarîh gibi talamağa başlayup bir dahi gayrı âdemlerin ayağına yüzün sürüp yuvarlanup lisân-ı hâl ile tazallum edüp yine Arabları hır hır talar ve üzerlerine hamle edüp salar, cümle halk görseler kim Efelioğlu zağarıdır,

“Bire cânım kanı Efelioğlu, bunda bir hâl vardır, dutun şu Arabları” deyüp hâkime götürüp hânda hücrelerin basup Efelioğlu’nun âfitâbesi ve sapanı ve teberi ve kantûrası ve zîlleri ve kanlı esbâbları ve Bursa’ya götüreceği cümle mektûbları çıkup cümle Arabları, Sinâniyye

çârsûsunda sıra ile salb ederler. Kelb-i garîb-i hakîkî, maslûb Arabların altına varup bu kerre bir âh-ı serd çeküp cân fedâ edüp rûhu Ashâb-ı kelbe revâne olur. Hacivad böyle bir sa‘î ve nedîm ve yârândan peyk-i Resûl idi.

Karagöz İslâmbol tekuru Keştantı sa‘îsi idi. Edirne kurbünde Kırkkilise’den bir mîr-i kelâm [ü] ayyâr-ı cihân Kıbtî âdemi idi. Sofyüzlü Karagöz Balı Çelebi derlerdi. Tekur Keştantı bu Karagöz’ü yılda bir kerre Alâeddîn-i Selçûk’a gönderdikde Hacivad ile Karagöz’ün birbirleriyle mübâhase ve mücâdelelerini ol zamânın pehlivânları hayâl-i zılla koyup taklîd ile oynadırlar idi.

Ammâ mezkûr Kör Hasanoğlu, Hacivad’ı, Karagöz’ü ahşamdan tûl-ı leyl ***[211b]*** tâ sabâha dak on beş sâ‘at iki tasvîri oynadup gûnâ-gûn muhaşşâ taklîdler edüp bir etdiği şakayı ol gece bir dahi etmek ihtimâli yok idi. Tâ bu mertebe Ebü‘l-me‘âlî mertebesinde ebü‘l-kelâm idi.

Ve bu Hasanzâde hayâ[l-i] zılle müte‘allik ebyât [u] eş‘ârlar okurdu kim gûyâ ilm-i ledün sâhibi idi. Eş‘âr-ı belîğ, güfte-i Muzaffer Çelebi:

Ol hokka-dehen turra-i tarrâr ile oynar

Tiryâk-i lebin satmağiçün mâr ile oynar

Çün dâğ-ı gamın pullarını sîneye dizdi

Bu nerd-i mahabbetde gönül zâr ile oynar

Benzetmeğiçün âlemi bir zıll-ı hayâle

Sâyende güneş gölgede dîvâr ile oynar

Eğlenmeğe dîvâne gönül şimdi muzaffer

Zencîr-i seri zülf-i siyâhkâr ile oynar.

Şi‘r-i dîğer:

Gel ey ehl-i nazar zann eyleme bu haymeyi hâli

Derûnu pür-acâyibdir tecessüs eyle ahvâli

Görünürden görünmez derler âlemde çü pes çokdur

Zuhûr eyler temâşâ ile bir kez niçe ahvâli

El-hâsıl bu gûne mahalle münâsib ebyât [u] eş‘ârları vardır kim gûyâ sultânü’ş-şu‘arâdır. Ammâ teneffüs içün haymesinden taşra çıkup çâr fincân kahve nûş edüp keyfi geldikden sonra etek der-miyân edüp ayak taklîdine başladıkda müstemi‘ yârânların gülmeden geğrekleri düşüp ensleri enderdi. Ve her kelâmının netîcesin tasarruf ederdi. Anı dinleyen cihândan ibret alırdı. Kırk yedi yıl bu hakîr niçe bin pehlivân gördüm ammâ böyle bir nüktedân ü zarîf herîf mukallid görmedim. Andan,

Mukallid Akbaba: Dergâh-ı âlî yeniçerilerinin zağarcılar odasından bir mîr-i kelâm, hâzır-cevâb, nükte-şinâs pehlivân idi. Bağdâd'a giderken Murâd Hân'ın huzûrunda nüdemâlık etmişdir. Ve,

Mukallid Kahvecizâde: Şehir oğlanı idi. Cevrî Çelebi'nin on iki lisân üzre Şeyhzâde hicvin okumada ferîd-i asr idi. Andan,

Mukallid Çöğürcü Sarı Celeb: Hakkâ ki çöğürde külliyât sâhibi olup ilm-i taklîd-i letâyifde Nasreddîn Hoca kendi idi. Ve buna mahsûs Boğuk Kapudan ve Mustafâ Korsa taklîdi ve Rûmeli Hisârı dizdârı taklîdi ve Tiryâkî Ağazâde, tütün içerken Sultân Murâd Hân basdığı taklîdi hummûs-ı Nahşivânî-misâl taklîdleridir kim âdem gülmeden gaş olur. Ve,

Mukallid Çakman Celeb: On yedi lisân üzre kıssahân taklîdi etmede cümleye dâv idi. Ve,

Mukallid Çıkrıkcızâde Süleymân Çelebi: Kaşmer-i rind-i cihân idi. Bir dervîş, bir bakkâldan sehel bal isteyüp bakkâl vermeyüp dervîş bakkâlın balına bir efsûn edüp bakkâldan bir câriye bal alup câriye ve efendisi ve kadınısı baldan yeyüp edepde yellenüp âbdest boza boza kadıya varup kadı ve muhzırbaşı ve nâ'ib dahi baldan yeyüp anlar dahi cart cart def'-ı rîh ederek muhzır ile bakkâlı ihzâr-ı şer' edüp bakkâl,

"Hayır bir latîf bal verdim" deyüp baldan bir parmak yiyince bakkâl kadının yüzüne karşu edebde part par[t] kavarazânlık edüp on bir kişi mahkeme içre zartazenlik eylediklerin bu Çıkrıkcızâde Süleymân taklîd etdikde âdemin gülmeden hayâtı gidüp memât kıyıları nümâyân olurdu. Sâ'ir taklîdleri dahi ana göre idi. Ve,

Mukallid Cilve Çavuş: Vezîr Kara Murâd Paşa'nın alay çavuşu {idi} ve dânesi ellişer dirhem otuz üç dâneli tesbîhi ve bir büyük çakısı ve bir musanna' çevgânlı hânedân sâhibi baba-yı âlem idi. Her taklîdde mahâreti var idi. Ve,

Mukallid Simitcioğlu: A'yândan bir muhteşem mukallid idi. Bir fasıl eyleseniz demeğe âdem hicâb ederdi, ammâ kendi karîhasından etek der-miyân edüp bir taklîd etdikde âdem hayrân kalırdı ve aslâ kendi gülmek ihtimâli yok idi. Ve,

Mukallid Şebek Çelebi: *Allâhümme âfinâ* şebek desen şebek, bir mashara köpek idi kim âdem gülmeden göbeğinden çatlardı ve gayrı takâlîdlerde dahi serî'ü'l-kelâm idi. Ve,

Mukallid Şengül (–) Çelebi: Tarîk-i Mevlevî'de ve kâhî Gülşenîde bir şakrak ve sebük-rûh mukallid idi. Hacivad Çorbacının acemî oğlanlarıyla gece İslâmbol içre kol dolaşdığın taklîd edüp her neferi lehce-i mahsûsalarıyla çorbacıya hitâb edüp çorbacı da anlara itâb edüp

ellerindeki feneri bir yoldaşı götürmeden âciz olup ol yoldaş feneri çorbacının atı reşmesine hotas gibi asup gider, at dahi fânûs şu‘lesinden ürküp at çorbacıyı yere vurup cümle neferleri firâr edüp, ***[212a]***

“Bire gelin yoldaşlar, bu karanlıkda at altında kaldım, tîz gelüp beni halâs edün, dörd kişiye bir mankır, dörd kişiye bir mankır ihsân edeyim, varın paylaşup Revân seferine silâh düzüp hâzır olun” dedükde kimse yanına gelmeyüp,

“Varun evime haber edin, ehl [ü] iyâlim beni kurtarsınlar ha” deyüp feryâd [ü] figânile bu Hacivad Çorbacı‘yı bu Şengül Çelebi taklîd etdikde âdem gülmeden burnu kanardı. Bir mudhik cân idi ammâ gâyet müselmân idi. Ancak o fende bulunmuş, beyt:

Hallâk-ı Ezel âleme kıldıkda tecellî

Her kulu birer hâlile kılmış mütesellî.

Ve **Mukallid Sûrnâ Ahmed Çelebi**: Mezkûr Şengül Çelebi’nin bürâderidir. Ammâ bu dahi ferîd-i asr mukalliddir, her taklîdde pür-mahâretdir. Kendi tiryâkî olmağile kaçan tiryâkî taklîdi etse âdem {dem-}beste olup hayrân olur. Tiryâkî tütün doğrarken, elin bıçağile kesüp bir san‘at ile parmağından ol kadar kan akıdırdı kim âhir akıl dâ’iresinden çıkup bî-hûş sehel yatup kalkdıkda yine parmağından kan alâ-mele’i’n-nâs cereyân etmededir. Andan “Şimdi bir vâkı‘amda gördüm, senin bu kanın dinmek ihtimâli yokdur illâ bir dilber oğlan kanına yapışup alnına süre deyü şimdi vâkı‘amda gördüdüm” deyü bir tâze cüvâne parmağından akan kanıyla Sûrnâ‘nın alnına bir elif çekerdi, derhâl kanı dinerdi. Bu esrâra bir pehlivân-ı sîmyâyî akıl erişdiremediler. Sûrnâ böyle bir mukallid pehlivân idi, hakkâ kim pehlivânlıkdır. Ve,

Mukallid Sâlih Çelebi: Mukallid Şengül Çelebi’nin zâdesidir. Babasından ve ammisinden ziyâde hânende ve mukallid mahbûb-ı hâs ve beyâz ablak ve sublak çelebidir. Ve,

Mukallid Kara Mehemmed: Karadeniz Boğazı‘nda Büyükdere’de sâkin başka bir gûne hâl sâhibi pehlivândır. Benî âdem taklîd etmeğe me’mûr değildir, illâ Cenâb-ı İzzet edîm-i arzda ne kadar mahlûk [u] haşerât halk etdiyse kediyle köpeğin, kediyle sıçanın, gelincik ile sıçanın birbirleriyle evzâ‘ [u] etvârların ve kec-nigâhların ve sît [ü] sadâların kaçan taklîd etse *Sübhâne’l-Hallâk* ve bir mahalle köpeği bir mahalle köpeğiyle ceng etse ve horos horos ile at at ile deve erba‘înde kükreyüp deve ile el-hâsıl her mahlûk hasm-ı kavîsiyle nice mu‘âmele ve nice ceng ederler ve nice kişnerler ve horos ve kaz ve turna ve gurâb ve ördek ve karatavuk ve sarıasma ve serçe ve bülbül ve gayrı gûne tâ’irlerin savt-ı hazînleriyle sadâ verdikde kerrâtile yanına bülbül ve karatavuk gelüp hasmâne ötüşmüşlerdir. Bir garîb ü acîb musallî âdemdir.

Ve **Mukallid**

.....(15 satırlık yer boş)..... ***[212b]***

el-Faslu’s-sâbî‘ ve erba‘în
Esnâf-ı bozacıyân-ı mezmûmân

Dükkân cümle 300, neferât 1005, ibtidâ bozayı te’lîf eden Salsâl Tatar idi. Ba‘dehu Mâlik Eşter, Salsâl’ı Akkirman kal‘asında hadeng ile katl edüp Mâlik Eşter dahi Salsâl zahmından cezîre-i Kırım’a gelüp Eskiyurd nâm mahalde merhûm olup kabri Yenisalacak’dadır.

Ammâ bozacılar, pîrimiz Sarı Saltık Sultândır, derler *hâşâ.* Anlar sâdât-ı kirâmdan bir ulu sultân idi. Bu hakîr’in ecdâdı Türk-i Türkân Hoca Ahmed Yesevî hazretlerinin halîfesidir kim ism-i şerîfleri Muhammed-i Buhârî‘dir kim hasîb ü nesîb ırk-ı tâhirdendir. Lâkin pîr-i Türkân Hoca Ahmed Yesevî hazretleri, Hacı Bektaş-ı Velî-i Horasânî hazretlerin irşâd edüp Rûm’a, Selçûkıyân’a gönderdikde, hikmet-i Hudâ, Rûm’a Osmâncık asrında gelüp Orhân Gâzî‘yle gazâ edüp yeniçeri askerin tertîb eyledi. Ba‘dehu ceddimiz pîrân-ı Türkistân Hoca Ahmed Yesevî ibn Muhammed Hanefî, Hacı Bektaş-ı Velî‘ye imdâd içün Muhammed-i Buhârî‘ye, yedi yüz âdem Horasân erenlerinden verüp,

“Var imdi Saltık Muhammed’im Bektaş’ım, seni Rûm’a gönderüp Leh diyârında dalâlet-âyîn olan Sarı Saltık’ın sûretine girüp ol mel‘ûnu ve Dobruca’da bir ejder böceği bu tahta kılıç ile katl edüp Makdonya ve Dobruca ve yedi kırallık yerde nâm [ü] nişân sâhibi ol” deyü Muhammed Saltık-ı Buhârî‘yi Hacı Bektaş‘a gönderüp ol dahi Saltık Muhammed-i Buhârî‘yi Rûm’a gönderüp Dobruca kâfiristânında yetmiş nefer âşıklarıyla seyâhat edüp Keliğra mağâralarında ejderi katl edüp kırk bin kâfir ve Dobruca kıralı Pravadi kal‘asında îmâna geldiler.

Andan Saltık Muhammed-i Buhârî, tebdîl-i câme olup Leh memleketinde Sarı Saltık nâmında papası katl eyleyüp papasın savma‘asında Sarı Saltık nâmıyla karâr edüp pes-i perdeden Leh memleketinde sâkin olan Lipka kavmi Tatarın cümle İslâm ile müşerref edüp andan Saltık-ı Buhârî, Leh diyârından hurûc edüp tâ Daniska iskelesi, kim Bahr-i Muhît kenârında bir bender-i şehr-i azîmdir, elli bir târîhinde manzûrumuz olduğu İnşâ’allâh tahrîr olunur, ol şehri feth edüp Lipka Tatarı‘ndan yüz elli bin ümmet-i Muhammed’i anda iskân etdi.

Andan yine iki kerre yüz bin Lipka kavmiyle hurûc edüp sancağ-ı Yesevî ve Bektaşî‘yle tâ Maskov diyârında (–) şehrine varınca kılıç vurup diyâr-ı Maskov’da altı kerre yüz bin Heşdek Tatarların İslâm ile müşerref etdi. Hâlâ Maskov’da Heşdek kavmi Leh’de Lipka müselmânlarından çok kavm yokdur. Saltık Muhammed-i Buhârî, bu gûne bir mücâhidün fî-sebîlillâh sultân idi. Bozacılara pîr olmak neden düşer. Efsâne-i bozacıyân-ı çobandır.

Lâkin bu bozacılar ordu-yı İslâm’da gâyet lâzımlı kavmdir, ammâ

şarâb gibi katresi harâm değildir, ancak sekri harâmdır demişler kim *“Küllü müskirin harâmun bi’l-icmâli”* kelâm-ı fetâvâsına dâhildir. Ammâ guzât-ı müslimîne kuvâ-yı beden ve bir germiyyet verüp def‘-i cû‘ eder. Ve çok içeni aslâ köpek dalamaz, zîrâ çok boza içmeden istiskâ ve nıkrîs marazına mübtelâ olup ol âdem koltuk deyeneğine düşdüğünden, dâ’imâ elinde deyenek olmağile kelb talamaduğının sebebi oldur.

Ekseriyyâ boza erbâbı Tatar ve Çingânelerdir. Ammâ bi’z-zarûrî ordu-yı İslâm’da lâzım olduğundan İslâmbol içre ne kadar mükeyyif meşrûbâtcılar var ise bu bozacıbaşıya yamak olup sınıf sınıf ubûr ederler. Ammâ ekşi bozacılar, arabalar üzre çadırların kurup ve gûnâ-gûn berg [u] bârlar ve bahârlar ile dükkânların zeyn edüp boza sıkup ve çömçe çömçe halka boza bezl ederek niçe yüz boza bekrîleri “biruy hay” deyü na‘ra urarak ubûr ederler.

Esnâf-ı tatlı bozacıyân: Pîrsizleri yine Salsâl’dır. Dükkân kırk, neferât 105, bunlar Tekirdağı‘nın darısından bir gûne beyâz süd gibi boza yaparlar kim gûyâ bir kâse cüllâb-ı hoş-güvârdır. Niçe kerre tecrübe içün makremelere komuşlardır, aslâ bir katre akmaz böyle koyu bozadır. Ekser ulemâ ve meşâyih nûş ederler. Hâmile hâtûnlar içse batnında evlâdları ten-dürüst olup vaz‘-ı hamlden sonra nûş etse südü çok olur.

Bu bozanın memdûhu Ayasofya çârşû- ***[213a]*** sunda ve Atmeydânı başında ve Akılbend çârsûsunda ve Kadırga Limanı‘nda ve Okcular başında ve Aksarây’da ve Unkapanı‘nın iç yüzünde Azebler hammâmı önünde Usta Ahmed bozası ve Küçükbâzâr’da Koca Mehemmed Paşa hammâmı önünde. Bu mezkûr tatlı bozacılar meşhûr-ı âfâklardır kim beyâz üstü kaymaklı bozalardır kim nûş eden hayât bulur.

On çömçe nûş etsen aslâ sekir vermez ve batn veca‘ etmez. Zîrâ içine Kuşadası bekmezi ve üzerine darçın ve karanfîl ve zencebîl ve hindistâncevizi nisâr edüp dükkânlarının yüzünde birer âdem sığar kutular içre durup ulemâ ve sulehâ ve meşâyihînden yevmiyye niçe bin bakır âvânî maşrabalar ve bakraclar gelüp kâr eder.

Hakîr bu kadar âlüfte ve âşüfteler ile meyhâne ve bozahâne ve kahvehâne yasdandık, Hak Sübhânehû ve Ta‘âlâ âlimü‘s-sırrı ve’l-hafiyyâtdır kim bu kutu bozasıyla ve Mısır’ın pirinc subyasıyla ve Kırım’da maksıma derler bir gûne yine kutu bozasına benzer bir bozadır, bu üçünden gayrı içmek müyesser olmamışdır kim rahm-ı mâderden müştak olalı me’kûlât [ü] meşrûbâtın mükeyyifâtlarından ömrüm içinde ne tütün, ne kahve, ne çay ve ne bâdyân ve ne kışır ve ne sa‘leb ve ne mahleb ve ne pivo ve ne med ve ne şarâb ve ne şarâb-ı nâb ve ne vişnâb ne nâr şarâbı ve ne hurmâ şarâbı ve ne dud şarâbı ve ne karpuz şarâbı ve ne koknâr şarâbı ve ne avşıla şarâbı ve ne ipsime şarâbı ve ne ıslama şarâbı ve ne mavuza şarâbı ve ne bedevine şarâbı (–) (–) (–) (–)

(–) (–) ve ne müselles şarâbı ve ne misket şarâbı ve ne fışfış şarâbı ne nârdenk şarâbı ve ne bozon şarâbı ve ne hümül şarâbı ve ne rakı ve ne gülefsen ve ne horilka ve ne firna ve ne sudina ve ne poloniyye ve ne hardaliyye ve ne ramazâniyye ve ne imâmiyye ve ne boza ve ne talkan ve ne kurut ve ne yazma ve ne kımız ve ne balısıca ve ne tostagansa ve ne elma suyu ve ne bal suyu ve ne mübtecel suyu ve ne arpa suyu ve ne darçın suyu ve ne kibrît suyu ve ne göydürme suyu (–) (–) ve ne afyon ne berş, ne nûşdâr, ne cevâriş, ne mukîm, ne Bayrampaşa habbı, ne şarâbiyye, ne benglik, ne kara pehlivân, ne habb-ı uşşâkî ve ne habb-ı rahîkî ve ne habb-ı safâyî ve ne habb-ı cedvâr ve ne habb-ı şifâ ve ne habb-ı şâhî, ne habb-ı ferah ne ma‘cûn-ı kâkvîh ve ne ma‘cûn-ı cihân-bahş ve ne ma‘cûn-ı dil-şâd ve ne ma‘cûn-ı kaysûn ve ne ma‘cûn-ı miş ve ne ma‘cûn-ı felâsife ve ne ma‘cûn-ı pîrecân ve ne ma‘cûn-ı dil-küşâ (–) (–) (–) (–) ancak dilber-lebi ma‘cûnuna mübtelâ olup sîm-i hâlis hokka dehânından devâ-yı inşirâh-ı sadr içün gâhî be-gâhî kimesnenin haber [u] âgâhı yok iken bu hakîr dilber ma‘cûnun isti‘mâl ederiz. Pederimiz merhûm dahi bu keyf ile âlûde idi.

Ancak hakîr bir fâsik-i mahrûm ve bir bî-mezâk turfe şallâk abdâl-meşreb bir cânız ve cümle ahibbâ ve asdıkâ cânlara cânımız fedâ edüp bâlâda zikr olunan meşrûbât mükeyyifâtlarından ve me’kûlât mükeyyiflerinden berâ-yı hâtır-ı yârân-ı bâ-safâ hâne-i bî-minnetimizde hâzır etmişizdir. Anıniçün ism [ü] resimlerin ve isti‘mâl edenlerin keyfiyyet-i ahvâllerine vâkıf olup esmâ-yı mükeyyifâtdan anıniçün haberdârız. Yohsa riyâ olmaya, *vallâhi’l-azîm* birinden haberdâr değilim. Ancak kutu bozası ve pirinc subyası ve Kırım maksımasın leyle-i ramazânlarda kuvâ-yı beden içün nûş eden e’imme ve hutebâ ve meşâyihâne teba‘iyyeten nûş etmişizdir, aslâ sekri yok bir bulamaçlardır *ve’s-selâm.*

Ammâ bu İslâmbol bozasının ayakdan alır hümüllü ve salatalı Süleymâniyye’de Yâsemen bozası ve Arnavud Kâsım bozası ve Ayasofya’da Taşaklı bozası ve Unkapanı‘nda Sinân bozası ve Momo bozası ve’l-hâsıl ayakdan alır bozalar var kim Unkapanı‘nın zelehor hammâlları bahis ile bozaları içüp arka hammâlıyken evine sırık hammâlları yükledüp götürürler, tâ bu mertebe keskin bozalar vardır. Ve Unkapanı‘nda hammâl u cemmâller çok olmağile on üç bozahâne vardır, her birinde kırkar ve ellişer huddâmları, her birinde beşer altışar yüz boza bekrîsi cânlar vardır kim sabâhdan tâ gurûba dek bozahânede oturup caba boza içer hammâllar vardır.

Sinân bozahânesinin kapusu üstünde zencîr ile asılmış bir bal fıçısı vardır, Zelehor Durası nâm bir Bartın Türk’ü hammâl bahis ile bir günde mehterhâne ile bir fıçı bozayı sabâhdan ahşamadak nûş edüp ***[213b]*** boza fıçısın kapu üzre asmışlardı, âyende ve revende temâşâ

edüp içine üç âdem sığar fıçı idi.

Esnâf-ı subyacıyan: Dükkân iki nefer on âdemdir. Bunlar Mısır'dan gelüp bir dükkân Ayasofya hammâmı mukâbelesinde, biri Karaman-ı Kebîr'de idi. Bunlar subyaların cerre ve küplerde hıfz edüp bey' ederlerdi. Pirinci değirmenden çeküp pâk [ü] rakîk eleyüp, andan hamîr edüp furunda pişirüp, ba'dehu cüllâb edüp eleklerden süzüp içine mî'âd şekeriyle bir gece yatup ale's-sabâh kâse kâse satarken üzerine darçın ekerlerdi, aslâ südden fark olunmaz beyâz cüllâb idi. Bir günlüğü sehl-i dilberân olup cümle ulemâ ve sulehâlar mübtelâ olup hayli kâr ederlerdi. Bunlar dahi tahtırevânlar üzre dükkânlarında subya bey' ederek geçdiler.

Esnâf-ı bal-sucuyân: Dükkân 50 neferât 100. İbtidâ mü'ellifi hekîm Eflâtûn'dur kim Atina'da peydâ etmişdir. Evvel pâk balı şerbet edüp içine hümül kökü koyup âteşde germâ-germ kaynadup eleklerden süzüp bir iki günlük olunca bir kâsesi âdeme Şirvânî yayla türkîsin ırladır. Ağır keyfi vardır, derler ammâ mukavvî olduğu sahîhdir. Bunlar dahi tahtırevânlar üzre bal suyu satarak ubûr ederler.

Esnâf-ı arakcıyân: Dükkân 100, neferât 300. İbtidâ mü'ellifi (–) cemî'i nebâtâtdan gülâb gibi arak çıkup Leh diyârında bin gûne arak olur ammâ gülefsen ve horilka rakısı cümleden kattâldir. Bunun dahi sekri harâmdır, yohsa katresi harâm değildir.

Esnâf-ı müsellesciyân: Dükkân 10, neferât 50. Mü'ellifi İmâm Züfer'dir derler. Ammâ müselles oldur kim üzüm şırasın bir kazana koyup germâ-germ âteşde kaynarken bir çubuğu kazan içindeki şıraya berâber kesüp çubuğa üç aded kertik kertüp kaynaya kaynaya ol şıra ol çubuğun iki kertiği zâhir olup üçüncü kertik nümâyân olduğıyçün ana müselles derler. Zîrâ üçün ikisi mahv olup biri kaldıkda helâl [ü] zülâl müselles-i şer'î olur. Öyle ise müselles dedikleri bekmezdir. Ammâ İslâmbol müsellesi oldur kim, yedi yıllık ve bir yıllık keskin şarâbı âteşde müselles gibi kaynadup nûş ederler. Bir filcân içen [175] mertebesine varır. Müsellesciler dahi eylece alayda dükkânların şîşe ve kadehlerle zeyn edüp ubûr ederler. (–) (–) (–) (–) (–) (–)

Esnâf-ı mel'ûnân [u] menhûsân [u] mezmûmân ya'nî meyhâneciyân: Cümle kârhâne-i mekkârhâneleri, dörd mevleviyyet yerde bin altmış kârhâne-i fıskhânedir. Cümle dalâlet-âyîn kefere ve fecere ve behbûtî altı bin kâfirdir. Hicret-i nebeviyyenin dör[d]üncü senesinde nass-ı kâtı' ile katresi harâm olduğu âyet-i şerîf: [176] buyurmuşdur. Lâkin Âl-i Osmân'ın esbâb-ı ihtişâmı çok olmağile masârîf dahi ziyâde olup emr-i Hudâ üzre bu şarâbı men' etmeyüp senevî (–) kîse hâsıl olur başka emânet-i kübrâdır, kim bâlâda tahrîr olunan otuz üçüncü emînin biri dahi budur. Galata'da Domuzkapusunda sâkin olur, emîn-i bî-dîn hâneleri vardır. Üç yüz tevâbi'e mâlik büyük emânetdir.

İslâmbol’un cânib-i erba‘asında meyhâneler çokdur, ammâ vefret üzre olanlar Samadyakapusu’nda ve Kumkapu’da ve Yeni Balıkbâzârı‘nda ve Unkapanı‘nda ve Cibâlikapusu’nda ve Ayakapusu’nda ve Fenerkapusu’nda ve Balatkapusu’nda ve karşıda Hâsköy’de ve Galata demek meyhâne demekdir kim *Allâhümme âfinâ* gûyâ Malta ve Alakorna kâfiristânıdır, andan tâ Karadeniz Boğazı‘na varınca elbette her rabtada meyhâne mukarrerdir, ammâ Ortaköy ve Kuruçeşme ve Arnavudköyü ve Yeniköy ve Tarabya ve Büyükdere ve Anatolu tarafında Kuzguncuk’da ve Çengelköyü‘nde ve Üsküdar’da ve Kadıköy’de cümle bu zikr olunan şehirlerde tabaka tabaka beşer altışar kat meyhânelerdir.

Ammâ Galata meykedeleri gümrâhdır kim lafz-ı gümrâh bunların hakkındadır. Zîrâ şeytân *aleyhi’l-la‘ne*nin ta‘lîmiyle ibtidâ hamrı Cemşîd peydâ etdi, ba‘dehu hukemâlar bu asl şarâba ba‘zı edviyeler zam eyleyüp gûnâ-gûn mükeyyifâtlar peydâ etdiler. Ammâ bu meyhâneciyân mezmûm-ı halk-ı cihân bir alay mel‘ûnlardır kim Galata meyhâneleri içre bu kadar hânende ve sâzende ve mutrıbân ve kaşmerân meyhânelerine cem‘ olup şeb [u] rûz zevk [u] safâ ile sürûr ederler. Ammâ bu ordu ***[214a]*** alayında hamr metâ‘ların meydâna çıkaramayup ancak cümlesi tebdîl-i câme pür-silâh ubûr ederler.

Meyhâneci cüvânlarının üftâdeleri ve şarâb-ı bî-hicâbın esîr-i derd-i serleri mahmûr [u] evgâr evgâr dal-bıçak ve dal-nacak haykırarak gûnâ-gûn efsâne-i bî-âheng türkî ve murabba‘ât varsağılar yırlayup sendireyüp düşüp kalkarak ubûr ederler.

Esnâf-ı meyhâne-i koltuk: Dükkân 300, nefer 800

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Esnâf-ı meyhâneciyân-ı piyâde: Dükkânları yokdur, nefer 800

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Meyhâne-i şarâb-ı nâb-ı bî-hicâb: Dükkân bir, nefer 15

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Meykedehâne-i vişnâb şarâbı: Dükkân 60, nefer 500

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Hamrhâne-i rummân ya‘nî şarâb-ı nâr: Dükkân 6, nefer 25

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Şarabhâne-i hurmâ şarâbı: Dükkân bir, nefer 6

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Sâğarhâne-i tut şarâbı: Dükkân 2, nefer 12

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Piyâlehâne-i şarâb-ı karpuz: Dükkân 2, nefer 15

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Sâkîhâne-i koknâr şarâbı: Dükkân bir, nefer 21

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Ayakhâne-i şarâb-ı avşıla: Dükkân bir, nefer 15

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Câmhâne-i şarâb-ı ipsime: Dükkân 15, nefer 55

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Çakırhâne-i şarâb-ı ıslama: Dükkân 50, nefer 300

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Fıskhâne-i mavuza şarâbı: Dükkân 100, nefer 500

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Kıltıhâne-i bedevine şarâbı: Dükkân 30, nefer 100

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Kân-ı fâsikân, **misket şarâbı**: Dükkân 70, nefer 400

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Kân-ı zürefâ, **fışfış şarâbı**: Dükkân 60, nefer 155

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Mekân-ı Bekriyân, **nârdenk şarâbı**: Dükkân 80, nefer 100

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Müdminhâne-i bozon şarâbı: Dükkân 50, nefer 100

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Sohbethâne-i hümül şarâbı: Dükkân nâ-ma‘lûm

..... (1/2 satırlık yer boş).....

İşrethâne-i rakı şarâbı: Dükkân 300, nefer 1000

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Tarabhâne-i gülefser arakı: Dükkân 3, nefer 10

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Nûşhâne-i horilka arakı: Dükkân bir, nefer 15

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Keyfhâne-i firna arakı: Dükkân bir, nefer 3

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Ârâmhâne-i sudina arakı: Dükkân 2, nefer 5

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Eğlencehâne-i poloniyye arakı: Dükkân 3, nefer 13

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Nedîmhâne-i hardaliyye arakı: Dükkân 5, nefer 13

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Tüvânhâne-i imâmiyye arakı: Dükkân 80, nefer 100

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Şîrhâne-i balısıca arakı: Dükkân 6, nefer 18

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Mezehâne-i zater-i Halîl arakı: Dükkân bir, nefer 3

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Peymânehâne-i ohlamur arakı: Dükkân 2, nefer 5

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Bî-kaydhâne-i anison arakı: Dükkân 10, nefer 30

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Ankâhâne-i darçın arakı: Dükkân bir, nefer 6

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Nekbethâne-i saman arakı: Dükkân 5, nefer 15

..... (1/2 satırlık yer boş)..... ***[214b]***

Ayşhâne -i mün‘im karanfîl arakı: Dükkân bir, nefer 9

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Nuklhâne-i sûşnâr arakı: Dükkân bir, nefer 10

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Meyhorhâne-i elma suyu: Dükkân 50, nefer 400

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Tembelhâne-i bal suyu: Dükkân 22, nefer 100

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Müskirhâne-i mübtecel suyu: Dükkân 7, nefer 15

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Fesâdhâne-i arpa suyu: Dükkân 3, nefer 10

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Devâhâne-i darçın suyu: Dükkân bir, nefer 5

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Hekîmhâne-i kibrît suyu: Dükkân ve nefer 1

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Bâdehâne-i Yahûdiyân: Dükkân 100, nefer 500

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Bu bâlâda tahrîr olunan kırk beş aded meşrûbât [ü] münkibâtdan gayrı İslâmbol içre üç yüz gûne mükeyyifâtlar vardır. Erbâb-ı müdâmîlerinin mâbeynlerinde her bir bâdehânenin birer gûne esmâları vardır, erbâblarına nihân değildir, ammâ bizlere genc-i nihân gibi pinhândır.

Bu meşrûbâtların her biri İslâmbol'un birer köşesinde mahfîdir, erbâbları varup her birinde def'-i gam edüp cân sohbeti ederler, ammâ mâlların berbâd ederler ve meyhâneciler ey kâr ederler. Ammâ cümle bâde-fürûşânın pâdişâha ve sadrıa'zama ve yeniçeri ağasına ve asesbaşı ve subaşıya ve ağa kapu kahyalarına ve Galata mollâsına ve Galata voyvadasına ve hamr emînine ve Galata çorbacısına ve'l-hâsıl otuz hâkime bilâ-kazâ sandıklarından mâlların çıkarup cerîme verirler. Azîm mâl hâsıl olacak bir dollâbhâne-i şeytândır kim değme zî-aklın ferâseti ermez.

Bunların şarâbdan mâ'adâsı müskirât makûlesidir, sonradan hukemâlar îcâdı mükeyyifâtlardır. Ammâ şarâb-ı bî-hicâbın gerçi nass-ı kâtı'la katresi harâmdır, ammâ hukemâ kavlince mel'ûna rûh-ı sânî demişler. Nûş eden cânların cânına cân verüp bî-cân iken şîrâne ve cünbüş-i merdâne etmeğe başlayup bî-hicâb olur. Beyt:

Yâra yalvarmağa bir kimse hicâb etse hemân

Bir kadeh mey kişinin cümle hicâbın götürür.

Hakkâ ki nûş edenler arslan südü demişler. Hukemâ-yı kudemâ demişler kim aceb ederiz kim bir âdem elma yiyüp ale's-sabâh bir kâse şarâb içse anın öldüğüne ta'accüb ederiz demişler, ammâ lağv etmişler. Bâde bâde şarâb-ı aşk-ı ilâhîdir kim kutb-ı rabbânî ve ârif-i samedânî Üsküdarî Mahmûd Efendi *kaddesenallâhu bi-sırrıhi'l-azîz Aşknâme'*sinde buyururlar kim beyt:

Açıldı çün bezm-i elest devr eyledi peymânesi

Andan içenler oldu mest ayılmadı mestânesi

Ol bâdeden kim nûş eder deryâ gibi ol cûş eder

İçdiği dem serhoş eder esrik olur dîvânesi

Aç gözünü hak yola bak oku Hüdâyî'den sebak

Kâmil olurmuş ehl-i Hak doğmazdan evvel anası

buyurmuşlardır. Ey imdi bu keyfiyyet-i mecâzî ile âlûde olan cânlar ifnâ-yı vücûd edüp fakr [u] fâkadan kurtulmayup müflis [u] mendebûr olup beyne'l-halk mezmûm-ı âlem olup mezemmet-i iflâsdan halâs olmayup pâdişâh-ı vakt ise de âkıbeti hayr olmaz. Eş'âr-ı netîce-i merâm:

Gel imdi Evliyâ bunlardan el çek

Yeter etdin bulara karnın ölçek
Eğer keyfiyyet ise sende maksûd
Taleb-kâr ol bulasın aşk-ı ma‘bûd
Mükeyyef ol yiyüp esrâr-ı aşkı
Gönülden sür, gider ağyâr-ı aşkı
Bulan keyfiyyet-i aşkı hemîşe
Urur Ferhâd-veş dağlara tîşe
Bilün lezzet alan aşkı Hudâ‘dan
Yumar göz, el çeker bu mâsivâdan
Ne denlü keyfin olsa hep mecâzî
Ölüm seyr etdirir sana Hicâz’ı
Dilersin kim kabûl ede seni Hak
Mü’eddep ol mü’eddep ol mü’eddep.

Âhir-i kelâm oldur kim Devlet-i Âl-i Osmân’da ve gayrı divelde bu şarâbhâneler mukarrerdir, lâkin bu meyhâneciyân şarâb, nukl, meze, kebâblarından ve dükkân-ı dûzahkârlarından bir şey etmeyüp cümle altı bin meyhâneciyân mahbûb muğ-pîçeleriyle cümle tebdîl-i câme ile pür-silâh olup saf saf, gûnâ-gûn şakalarla rehâvî ve nikrîz ***[215a]*** makâmlarıyla savt-ı hazîn musanna‘ Urum türkîleri ve dankiyo ve tulum sâzları ve misire düdükleri ve lortani ve erganûn ve luturyanî ve İngilis boruları çalarak bozahânecilerin alayından sonra ubûr ederler.

Ardları sıra bozacıbaşı yeşil takyalı ve kırmızı fesli ve manlifke takyalı, bağır yelekli, bâzûları sığalı, eli boza kürekli ve beli Arnavud işbata kılıçlı, şehbâz neferâtları ubûr edüp halk üzre boza darısı saçarak bir hây-hû ile ve gûnâ-gûn Arnavud şakaları ve murabba‘larıyla ubûr edüp giderler.

Ardları sıra bozacıbaşı esbâb-ı ihtişâmiyle müsellah küheylân at üzre ve sağ yanında hamr emîni esbâb-ı muhteşemânesiyle küheyl at üzre ensesinde yüz aded pür-silâh pençe-i âfitâb kafâdâr iç gulâmlarıyla mehterhânesiz ubûr ederler, ammâ mehterhâneden ziyâde bir hây-hû ile geçer kim âdemin kulakları asam olur. Meselâ cemî‘i meyhânelerde ne kadar sâzendeler ve mutrıbân, kaşmerân, mudhikân, cüvân-mergân var ise bozacıbaşı ve hamr emîni akîblerince niçe bin def ü kudüm ve nefîr ve balaban ve tanbûrî ve santûrî ile ahşama karîb alayköşkü dibinden arz-ı mahâret ederek ubûr etdiler. (–) (–) (–) (–) Âhir, nihâyet,

Esnâf-ı meyhâneciyân-ı Yahûdân: Dükkân 100, neferât-ı bî-dîn

600, pîrsizleri yine Cemşîd'dir. Ammâ bu mel'ûnlar sâ'ir Urum meyhânecilerine rağmen cümlesi tebdîl-i câme edüp ne kadar Yahûdî-pîçe mahbûb cüvânlar ve ne kadar pençe-i mehpâre İsrâ'îl-pîçe rakkâslar ve gayrı meşhûr dilberler var ise cümlesini zer-ender-zere müstağrak edüp Acemâne ve levendâne esbâblar ve aşkıyâ tarzı husrevânîler ve cübbe ve mağlûteler(?) ve kontuş-ı serhaddî esbâblar geyüp başlarında serbend ve semmûr kalpak ve gûnâ-gûn destâr-ı şedd ü şâşlar sarınup sâ'ir sakallı Yahûdîleri dahi cümle âriyetî zî-kıymet mücevher esbâblar ile başka başlarına altı yüz meyhâneci Yahûdî alay edüp ellerinde billûr ve necef, moran ve mücevher fağfûrî kadehler ile halka ellerinde olan destiler ile şarâb-ı nâb yerine şeker şerbeti bezl ederek ubûr ederler.

Ammâ bunların alayı Yahûdî olmaları sebebiyle tahkîren en gerüde kalır. Zîrâ pâdişâh alayının çerileri ileri gidüp güzîdesi ahîr alayda gider. Beyt:

Bu gün içre budur âyîn-i şâhî

Yürürler kulları ardınca şehler.

demişler, hakkâ ki yine öyledir. Ammâ bu ordu alayının güzîdesi ve elzem-i levâzımı ileride gider.

Meselâ ibtidâ alay çavuşları asker cem' etmek içün ileri gider. Ba'dehu hâkim tâhir subaşı alayı ubûr edecek yolları pâk eder.

Ba'dehu lağımcı ve salahorân ve asesbaşı ve subaşı ubûr eder.

Üçüncü fasıl, elzem-i levâzımından bâb-ı şerî'at ordu monlâsı ubûr etdi.

Dördüncü fasılda, cümle hukemâ ve cerrâhân güzer etdiler kim ordu-yı İslâmda elzem-i levâzımındandır, cümle yamak esnâflarıyla ubûr etdiler.

Beşinci fasılda, çiftçibaşı neferâtlarıyla ubûr etdiler kim bay [u] gedâ, cümle çiftçiye muhtâclardır.

Altıncı fasılda, dîn direği ekmekciyân esnâfıyla ubûr etdiler kim cemî'i zî-rûh ana muhtâclardır. Bu gûne elzem-i levâzımından olan güzîde askerler ordu alayında mukaddem geçerler.

Ammâ bu meyhâneciyân-ı Yahûdân mühimm [ü] müsta'cel lâzımlı haşerât olmamağile ne kadar aded olduğu ma'lûm-ı pâdişâhî olmağiçün 47 fasıl ve (–) aded deryâ-misâl esnâflar ubûr etdükden sonra bu meyhâneci-i Yahûdân geçmesi fermân-ı şehriyârî oldu. Ammâ vakt-i gurûba karîb alayköşkü dibinden geçmeğe kalup bî-vakt olduğıyçün üzerlerinde bî-nihâye zî-kıymet âriyetî esbâbları hıfz içün ve zehresiz cuhûdlar olmağile herkes taş atup tahta kakup vaz'-ı yed etmemeleriyçün üzerlerine üç oda acemî çorbacılarını pür-silâh

akîblerince ve ba‘zısı mâbeynlerinde acemîler silâhıyla Yahûdîlerle ubûr ederlerdi.

Ve bu Yahûdî meyhânecilerinin başka alay etmelerinin aslı oldur kim, cemî‘i zamânda bunlar kimseden yeyüp içmezler ve ihtilât etmezler, eğer ülfet ederlerse ca‘lî âşinâlık ederler. Her şeyleri ümmet-i Muhammed’e husûsan Muhammed isimli bir müslime ***[215b]*** katl etme ihânetleri mukarrerdir. {Beyt:

Hemîşe bâd adâvet miyân-ı Gebr u Yahûd,

Her ân taraf ki şeved küşte sûd-ı İslâm’est}.

Şarâb dedikleri mel‘ûnu bile kimseden alup içmezler. Gayrı meyhânecileri olmasının aslı oldur. Zîrâ azîm kâr ederler. Cümle şarâbın gûnâ-gûnu ve yigirmi otuz yıllık la‘l-gûn ve sarı yâkût ve kehribâr-misilli şarâb-ı Ankona ve şarâb-ı Paris ve şarâb-ı Gingöş-i Budin ve şarâb-ı Alman ve şarâb-ı Sarakuza ve şarâb-ı Mora Arhuza ve şarâb-ı İngilis ve şarâb-ı Sakız ve şarâb-ı Kıbrıs ve şarâb-ı Bozcaada’nın misketi ve şarâb-ı Ayazmend ve şarâb-ı İslâmbol’un ketehoryası bu gûne mey-i nâb-ı la‘l-gûn-ı gûnâ-gûnlar bu Yahûdîlerde zî-kıymet bulunur.

Bunların şarâbına (–) derler, sâ’ir meyhâne şarâblarına (–) derler. Böyle muta‘assıb mel‘ûnlar olduğıyçün başka bir mükellef alay edüp ubûr etdiler kim, cümle ordu alayı bunlarda tamâm oldu.

{Bozacıbaşıya yamak olan meyhâneciyân cümle elli esnâfdır ve cümle (–) aded kârhâne-i rüsvâhânedir ve cümle (–) cünûd-ı cünüb-i mel‘ûnân-ı cehennem sakkâlarıdır kim, İslâmbol’un cümle esnâfları kırk yedi fasıl olup cümlesi bu meyhânecilerde tamâm oldu}.

Ahvâl-i netîce-i itmâm: Alay-ı ordu-yı hümâyûn ibtidâsı tûl-ı nehârın on beş buçuk sâ‘at altı derîce ve üç dakîka olduğu mahalde vakt-i şâfi‘îde alayın ibtidâsı alay çavuşlarıyla alayköşkü dibinden yürümeğe başlayup cümle yekûn esnâfât bin yüz {adeddir} ve cümle (–) {dükkan} ehl-i sanâyi‘dir.

Ve bâlâda tahrîr olunduğu minvâl üzre dörd mollânın ve Bayram Paşa vezîrin ikdâm [ü] ihtimâm-ı tâmiyle cem‘ etdikleri cümle cümle neferât-ı esnâfât (–) (–) kerre yüz bin asker-i pür-silâh-ı deryâ-misâldir.

Bu cümlesi vakt-i seherden deryâ gibi temevvüc edüp cereyân ederek bir günde ubûr edüp her esnâf Yenibâğçe kurbünde Husrev Paşa türbesinde İslâmbol kadısı (–) Efendi hânesi önüne elbette varmaları kânûndur kim, zîrâ cümle ehl-i hırefin narh [u] terâzûlarına nâzır [u] nuzzâr olan İslâmbol mollâsıdır ve cemi‘yyetlerine me’mûr olup anın hükm-i tassarruflarındadır.

Her esnâf monlâ kapusuna varup alayda arz-ı kâlâ etdikleri metâ‘ların cümle mollâya hedâyâ verüp ba‘zı eşyâların ol mahalde

yağmâ etdirüp ba‘dehu gelen esnâf ubûr edüp her esnâf alaylarıyla şeyhlerini ve nakîb ve kethudâ ve du‘âcıları ve çavuşları ve ağalarını alaylarıyla şâdumânlıklar ederek hânelerine her esnâf ağaların koyup pâdişâha hayr du‘âlar edüp herkes hânelerine revâne olurlar.

Bu alay içün İslâmbol içre üç gün üç gece kâr olmayup bir alay tertîbi gulgulesi, velvelesi oldu kim diller ile ta‘bîr ve kalemlerle tahrîr olmak mümkün değildir. Ancak bu abd-i hakîr, Evliyâ-yı pür-taksîr küstâhâne alâ kadri’l-imkân bu mertebe tahrîre kâdir olduk.

Ve bir pâdişâh-ı Âl-i Osmân’da ve gayrı hâkân-ı şâh-ı şâhânda ve Fağfûr u Çîn, Mâhânda ve Horasân u Hindistân’da böyle bir alay-ı deryâ-misâl ne olmuşdur ve ne olacakdır, ancak Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘in fermân-ı şerîfiyle zâde-i tab‘ı emriyle böyle bir alay-ı ordu-yı hümâyûn olmuşdur.

İşte belde-i tayyibe-i Kostantıniyye, ya‘nî mahmiyye-i taht-ı sâlis İslâmbol böyle âdem deryâsı ve böyle sevâd-ı mu‘azzam, ma‘mûr [u] âbâdân şehr-i Makdonya-yı *Gulibeti’r-Rûm*‘dur. *Hafizekellâhu Ta‘âlâ min âfâti’s-semeviyyet ve’l-araziyye ve ammerahullâhü Ta‘âlâ ilâ inkira[z]ı‘d-devrân âmîn, yâ mu‘în. Bi-hakkı Seyyidi’l-mürselîn.*

Hamdü lillâh ki İslâmbol içre olan cümle esnâfı elli yedi fasıl üzre tarh olup cümle fasıl fasıl mehterhâneleriyle ubûr etdikleri fasılları tamâm olup yine sadede gelelim *ve bihi nesta‘în.*

İki yüz yetmiş birinci fasıl
İslâmbol’da ne kadar benî âdem vardır anı beyân eder

Evvelâ cümle askerî tâ’ifesi bâlâda mufassal tahrîr olunmuşdur. Andan cümle sâdât-ı kirâm 3036, ulemâ-yı izâm 3000, meşâyihân 2000, imâm-ı hümâm 3006, hutabâ 3005

..... (4.5 satırlık yer boş)..... ***[216a]***

İki yüz yetmiş ikinci fasıl
Sultân Murâd asrında olan efsah [u] büleğâ şu‘arâları ve nükteşinâsân, münşî, mustalih re’îs-i küttâbları ve hattâtları beyân eder

Evvelâ sultân-ı şu‘arâ **Nef‘î Çelebi**, Arab [u] Acem’de nazîri yok sultân-ı şu‘arâ idi. Eğer zikr olunacak şu‘arâların elfâz-ı dürer-bârları olan ebyât [u] eş‘ârların yazsak, başka bir dîvân olur. Andan,

Sağır Riyâzî Çelebi, kasîde-perdâz üstâd-ı kâmil idi.

Vahdetî Efendi, penç-beytde bî-bedeldir.

Azmîzâde Hâletî Çelebi, rubâ‘iyyâtda lâ-nazîr kabîlindendir.

Kevkebî, ba‘zı şu‘arâ Kepkebî demişler, müstezâtda akrânı yokdur.

Şâmî Arabî, kasîdelerine nazîre edememişlerdir, Üsküdar’a geçerken gark olup âhir şâmî oldu. Ve,

Şeyhülislâm Yahyâ Efendi. Ve,

Atâyî Çelebi, musannif ü mü’ellif, *Zeyl-i Şakâyık* sâhibi müverrih-i âlem çelebidir. Ve,

Bahâyî Mehemmed Efendi, bin altmışda şeyhülislâm oldu, penç-beyt eş‘ârda lâ-nazîrdir. Ve,

Hubbî Çelebi, ilm-i tevârîhde dahi asrın Firdevsî‘sidir. Ve,

Ganîzâde Nâdirî Çelebi, hakkâ ki asrında nâdirü‘l-asrdır. Ve,

Kâfzâde Fâyizî Efendi, pederinden kûh-ı Kâf kadar feyz olup Kâf’dan Kâf’a dâstândır kim ilm-i kâf’a mâlik bir zât-ı şerîf idi, penç-beytde dahi yed-i tûlâ sâhibi idi. Ve,

Alî Rızâyî Efendi, Şeyhülislâm Yahyâ Efendi’nin hâherzâdesi bir zât-ı pâk, hoş-hısâl çelebidir, âlimâne nâzik eş‘ârı vardır.

Şerîf Sabrî Efendi fenn-i lugazde akl-ı Arasto’dur.

Okcuzâde Şâhî, pâkîze eş‘ârından mâ‘adâ ilm-i inşâda münşîlerin şâhı idi, mekâtibleri ok gibi menzile varırdı.

Hasan Keferî Bahâyî, fenn-i hicivde mâhir olduğundan gayrı ilm-i nücûmda (–) idi.

Meşrebî, muhammes ve müseddesde sâhib-i irtibât ve pâk-meşreb çelebidir.

Mantıkî Efendi, *Sâkînâme’*sinde gûyâ *Mantıku’t-tayr’*dır kim nutk-ı dürer-bârıyla Mantıkî olduğun ayân etmişdir.

Tıflî Çelebi, Murâd Hân huzûrunda *Şâhnâme* okudukda şâhları dil-şâd ederdi, bir latîf dîvânı vardı[r]. Kadd ü kâmet sâhibi olmağile Leylek Tıflî derlerdi. Ve,

Nâ’ilî Çelebi, Fârisî ve Arabî‘de te’lîfâtlarından mâ‘adâ pâk dîvânı vardır.

Sırrî Efendi, Nâ’ilî Efendi’nin pederidir, sonra sâhib-i dîvân oldu.

Tarzî Çelebi, *Zellenâme*‘siyle Tıflî ağzından bir *Vasiyyetnâme*‘si vardır kim ve mine’l-iberdir ve hoş-güftâr dîvânı vardır.

.....(15 satırlık yer boş).....***[216b]***

İki yüz yetmiş üçüncü fasıl
İslâmbol içre olan hezârfen Cemşîd-kâr, **çeber-kâr**, **pür-kâr akl-ı Arasto üstâdları beyân eder**

Evvelâ iblîs-i la‘îne ders verüp pireyi kafese koyup kehle fakîri arabaya koşan **Fennî Çelebi**, hezârfenliğinden mâ‘adâ pâkîze eş‘âr-ı dürer-bârları vardır. Ve,

Hezârfen Ahmed Çelebi: İbtidâ Okmeydânı minberi üzre yıldız

rûzgârı şiddetinde kartal kanatlarıyla sekiz tokuz kerre eflâkde pervâz ederek ta‘lîm edüp ba‘dehu Sultân Murâd Hâ[n], Sarâyburnu’nda Sinânpaşa köşkünden temâşâ ederken Galata kullesinin tâ zirve-i a‘lâsından Ahmed Çelebi lodos rûzgârıyla uçup Üsküdar’da Doğancılar meydânına düşdüğü müsbettir. Ba‘dehu Murâd Hân bir kîse altun ihsân edüp Hezârfen Ahmed Çelebi’yi Cezâyir’e nefy-i ebed edüp anda merhûm oldu. Ahmed Çelebi hakkında Murâd Hân, bu âdemden pek havf edecekdir kim her ne murâd edinse elinden gelir, deyü nefy etdi.

Lâğarî Hasan Çelebi: Murâd Hân’ın Kaya Sultân nâm bir duhter-i pâkîze-ahteri vücûda geldikde şâdumânî-i akîka olduğu gece bu Lâğarî Hasan elli vukiyye bârûd-ı ma‘cûndan yedi kollu bir fişeng îcâd edüp Sarâyburnu’nda Hünkâr huzûrunda deryâ üzre fişeğe Lâğarî binüp şâkirdleri fişeğe âteş edüp Lâğarî,

“Pâdişâhım seni Hudâ‘ya ısmarladım Îsâ Nebî ile kelimâta gideriz.” deyü evc-i âsumâna urûc ederken temcîd [u] temhîdler ederek dahi yanında olan fişenglere âteş edüp rû-yı deryâyı çerâgân eyleyüp bâm-ı felekde fişek-i kebîrin bârûdu kalmayup zemîne nüzûl ederken ellerinde olan kartal cenâhların açup Sinânpaşa kasrı önünde deryâya düşüp şinâverlik ederek uryânen pâdişâh huzûrunda zemîn-bûs edüp,

“{Pâdişâhım, Îsâ Nebî pâdîşâhıma selâm eyledi” deyü şaka edüp} bir kîse altun ve yetmiş akçe ile zümre-i sipâhdan olup Kırım’da Selâmet Geray Hân’a gidüp anda merhûm oldu, rahmetli yâr-ı gâr-ı sâdıkımız idi *rahmetullâhi aleyh.*

Şâdî Çelebi: Da‘vâ-yı merd ile Murâd Hân huzûrunda ehrimen bostâncı uskokları dest ber-kafâ ellerin ve ayakların bağlayup bir meşinli harar içine koyup hararın dahi ağzın bağlayup Sarâyburnu’nda deryâya ilkâ etdiler. Çok vakit geçmeden rû-yı deryâya çıkup burnu kanamış, Hünkâr önüne gelüp zemîn-bûs etdikde bir kîse altun ihsân olunup çavuş zümresine ilhâk olundu.

Nâsır Habîb-i Mağribî: Murâd Hân, Tershâne bâğçesinde Okmeydânı‘na teferrüce çıkup bu Nâsır Habîb bir yağ değirmeni taşın getirdüp beş yüz karavana pâyzen gücile hünkâr huzûruna kodular, hemân Nâsır Habîb taşın yanına varup altı elif, üç mîm ve üç sîn ve bir kuş çelengi resmi edüp Nâsır Habîb Okmeydânı‘nın bir tarafına gidince hemân ardı sıra fakîr taş hareket edüp araba tekerleği gibi tekerlenerek, Nâsır ne cânibe müteveccih olursa fakîr taş zağar gibi gezerdi. Nâsır seğird[ir]se ol dahi eyle yuvarlanırdı kim, göz ermezdi. Hattâ Cüvân Dilsiz taşın önün alam sandı, altında kalup hurd olayazdı. Ol taş niçe zamân Okmeydânı‘nda kaldı ve Nâsır Habîb bir kîse ihsân aldı.

.....(7.5 satırlık yer boş).....***[217a]***

Der-beyân-ı hikmet-i Hudâ-yı Rabb [u] Kadîr

Sene 1032 târîhinde Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘ ki, fâtih-i Bağdâd-ı behişt-âbâd’dır, anın asrında şehr-i İslâmbol’un Unkapanı‘nın iç yüzünde Azebler mahallesinde bi-emri Hudâ mâder-i rahmden bir ma‘sûm vücûda gelüp gözleri la‘lgûn, ya‘nî âlü‘l-âl kırmızı mercân-misâl, ammâ âteş gibi şu‘le verirdi. Ve burnunun orta direği yok idi. Ammâ bi-emri Hayy-ı Kadîr, peder [u] mâderi bu ma‘sûmu şîr-i mâder, hurmâ ve kand-i nebât-ı hamavî ile perveriş ederek şeb [u] rûz cemâl-i bâ-kemâl sâhibi olmada terakkî bulup sûre-i *Ve’t-tîn* âyeti üzre [177] nassı üzre eyle bir rûh-ı musavver oldu kim her gören vâlih [ü] mecnûnu ve meftûnu olurdu. Hikmet-i bâliğa emri üzre ol ma‘sûm-ı pâk bâliğ olup merdâne cünbüş ü hareket etmede iken hikmet-i Hudâ ol ma‘sûm çiçek nâm bir maraza mübtelâ olup *Allâhümme âfinâ* yedi gün yedi gecede çeşm-i ebrû, müjgân ve kemân kaşlardan ve burun ve kulak ve dehândan el-hâsıl [178] ile medh olunan evsâfdan fakîr gulâmda aslâ vücûd-ı insâna benzer bir uzvu kalmayup gûyâ fakîr gulâm-ı pâk, bir nâ-pâk yağ tulumuna dönüp savt-ı hazîni âheng-i zenbûr-ı asele dönüp peder ve mâderi fakîr gulâmın savt-ı hazînin anlamadan kaldılar.

Âhir-i kâr, fakîr gulâmın beden-i batlimusu günden güne tulum gibi olmadan sönüp tulum cildi buruşup vücûdunun derisi takır takır ötmeğe başladı. Tamâm kırk gün olunca fakîr gulâm bu derd-i serencâmı çeküp kırkıncı günün gecesi oldu. Bi-emri Hudâ, ol ma‘sûmun tulum gibi derisi tâ depesinden ve burnu ucundan ve sadrından ve göbeğinden tâ zekeri ucundan ve hayâsı aşağısından tâ mak‘adının bed-râyihalı yerinden gerü arkasından ve iki küreği arasından ve enseden yine depesine gelince cümle vücûdu derisi gûyâ mikrâs-ı lâ ile kesilmiş gibi kesilüp ve iki kolları derileri tırnaklarıyla bile çıkup ve iki uylukları derileri dahi tâ ayakları tırnaklarına varınca bile çıkup bu tulum deri içinden fakîr gulâmın vücûd-ı nâzenîni kıp kırmızı akîk-i yemenî-vâr çıkup eyle mücellâ ve musaykal idi kim gûyâ âteş gibi şu‘le verirdi.

Gerçi ol ma‘sûm, bu varta-i serencâm-ı düşvârdan halâs olup yevm-be-yevm tendürüst olup lahm u şahm sâhibisi oldu. Ammâ ol gulâmın vücûdunda aslâ ser-i mûdan eser kalmayup vücûdu pâlûde gibi dir dir ditreyüp kelle-i bî-devleti muşa‘şa‘ bir kabak gibi şu‘ledâr idi. Ve vech-i cebînînde ne kaş ve ne kirpik ve ne şevârib-i şecî‘ manzarası ve’l-hâsıl cemî‘i endâmında ser-i mûdan bir eser kalmayup hemân bir kırmızı vücûd-ı benî âdem idi. Ammâ lisânı ebedü‘l-âbâd anlanılmaz idi. Hemân bir sinek gibi vızırlar ve kedi gibi mır mır mav deyüp sızlardı. Ammâ ekseriyyâ lisânından anlanan lehce-i mahsûsası kabru kurbı kabru kurba hafru hafru der idi. Ammâ yine evvelki gibi burnunun orta direği olmamak ile hım hım olmuş benî âdem gibi fakîr gulâm genzinden söylerdi.

Ammâ hikmet-i Hudâ, günden güne mu‘ammer oldukça bir gûne kıp kırmızı bir dilber oldu kim yüzünün nûru berk ururdu. Bir gûne

kırmızı gözlü, kedi sözlü ve ahmer yüzlü mahbûb olup herkes ile ülfet etmeden haz edüp bir kaşmer ve mudhik ve bir güler çehreli yârândan oğlan oldu. Ammâ kelimâtı anlanılmaz, lâkin yine her âdem ile hüsn-ı ülfet edüp halûk olmağile zamîr-şinâs olup her ne kadar kelâm-ı fasîh [u] belîğ ve ne kadar rumûz u künûz ve ne kadar işâret eyleseler cümle rumûz-ı fesâhatleri ve nükte-âmîz kelimâtları söyleseler işâretden anlardı. Ve yigirmisine bâliğ oldukda ba‘zı zamân gâ’ib bir şey su’âl etseler bir kerre başın aşağı endirüp bir kerre

“Kabru kabru hafru” deyüp bir zamândan sonra “â â â â” deyüp avret sadâsı gibi gülerdi. Andan sonra her ne su’âl etdilerse elbette bir hâl ile halkın su’âllerin lehce-i lisân-ı hâlile anlatmağa cidd ü cehd etmeği kendüye ilzâm edüp elbette anladırdı. Ammâ ba‘zı âdem gönlünden bir şey dutardı ve muğayyebât-ı hamseden bir nesne su’âl etseler mukayyed olmazdı. Ancak

“Fülân âdem nice oldu ve fülân kal‘a feth oldu mu ve fülân kes sağ mıdır” deyü niçe bin bunun emsâli şeyler sorsalar

“Kabru kabru hafru” deyüp “â â â â” deyü gülüp cevâb verirdi. Hattâ bu gulâmın ahvâlin Sultân Murâd Hân-ı Râbi‘ istimâ‘ edüp ol âlüfte ve âşüfte pâdişâh-ı Cem-cenâb, bu ma‘sûmu ***[217b]*** huzûruna getirdüp eşkâl-i aceblusuna nazar edüp Murâd Hân güle güle bî-tâb kalup pâdişâh eydir:

“Ben Abaza âsîyi dutar mıyım ve Revân’ı alır mıyım ve Bağdâd’ı alır mıyım?” deyü yedi şey su’âl eder, yine “Kabru kabru hafru” deyü önüne bakup lisân-ı hâlile cümlesin feth edersin, deyü anladır. Ve bu gulâmın pederi Koca Hacı Envâr, oğlunun çiçek çıkardığı tulum deriyi Murâd Hân’a gösterüp temâşâ edüp *“Sübhâne’l-Hallâk”* deyüp âlem-i hayrette kalup ol ma‘sûma ve pederine gümrükten beher yevm kırkar akçe vazîfe ta‘yîn edüp ve niçe ihsân [ü] in‘âmlar edüp yine tulum derisin alup ser ber-zemîn-bûs edüp semtine gitmede.

Beri tarafda musâhib-i şehriyârî olan Kâsımpaşalı Hekîmbaşı Emîr Çelebi ve üstâdımız İmâm-ı şehriyârî Evliyâ Efendi ve Üsküdarî Mahmûd Efendi ve Süleymân Hân silihdârı Koca Kuzu Alî Ağalardan ve gayrı huzzâr-ı meclisden, bu gulâmın bu elvânda olmasının sebebin sorarlar. Netîce-i kelâm her biri birer gûne cevâb-ı nâ-savâb verirler. Âhıru’l-kelâm Üsküdarî Mahmûd Efendi ile Hekîmbaşı eydirler:

“Vallâhi hünkârım bu gulâm rahm-ı mâdere yâ leyle-i Kadir’de, yâ leyle-i ıydda besmelesiz ekilirken ecinne bile cimâ‘a karışup nutfeteyn bir yere gelüp ana nutfesi bile olmamağile elbette bu eşkâlile rahm-ı mâderden müştak olur, yâhûd âkıbeti yâ miskîn ve cüzâm ve burnunun orta direği düşüp âhir bir maraz ile bu çehre-i acebluya girüp böyle olur, yâhûd öldükden sonra bile kabirde elbette çiçek çıkarup ol ân tulum gibi olur” deyü huzûr-ı pâdişâhîde böyle cevâb-ı pür-savâb verdiler. Hattâ

ma‘sûmun pederi Hacı Envâr’dan, bu ma‘sûmun sinn-i sâli ve niçe ahvâlin, taraf-ı pâdişâhîden su’âl olundukda,

“Vallâhi âlem-i fetâlığımızda âlem-i nâb tavakanıyla sermest ile leyle-i ıyd-i adhâda ehlimle lu‘bedebâzlık ederken bismillâhı demek hâtırıma gelmeyüp vücûduma bir lerzân olup yanımda tulum gibi bir yumuşak şey durup leş gibi kokardı. Biz dahi dibelik sermest olup bî-tâb u bî-mecâl kalup sabâhısı şikeste-hâtır olup salât-ı ıydı edâ edemeyüp işte anı bilirim ki, ol gece ehlim hâmile kalup kâmil on iki ayda bu ma‘sûm vücûda gelüp âteş gözlü ve kırmızı yüzlü ve burnunun orta direği olmayup bulûğiyyetden sonra işte böyle serencâma uğrayup bu çehreye mâlik oldu” deyü cevâb verüp Murâd Hân’a haber böyle vardıkta, Üsküdarî Mahmûd Efendi ve Hekîmbaşı kelimâtlarına, gulâmın pederi kelâmı mutâbık geldi. İmdi bundan anlanan oldur kim, bir âdem ehliyle oynaşırken sarhoş olmaya ve bismillâhsız tarlaya tohum ekmeye, gâyet hazer lâzımdır.

Ba‘dehu mezbûr gulâm, Unkapanı semtinde Azebler mahallesinde bir attâr dükkânı açup kâr [u] kesb ederdi. Ammâ İslâmbol halkı bundan bir metâ‘ almasına bahâne edüp bî-bahâ bu hey’et-i mecmû‘a-i ahmerluyu seyr [ü] temâşâ ederlerdi. Ve ol kadar bâzâr ederdi kim akçe almadan ve halkın izdihâmından bî-zâr olup kimi fâl dutardı, kimi nazar edüp giderdi.

Böyle bir hayli mâldâr olup Pirinccibaşı nâm bir âdemin duhter-i pâkîze-ahter-i nâ-şüküftesin alup kırmızı balığıyla duhter-i nâ-mekkâbı nakb edüp ol merdden hikmet-i Hudâ yine kendü gibi bir yılda bir gulâm-ı la‘l-gûn ve kırmızı gözlü ma‘sûm vücûda gelüp bunun dahi burnunun orta direği yok idi, ammâ bi-emri Hudâ bu ma‘sûm mu‘ammer olmayup merhûm oldu. Ve âhir babası dahi Revân yılı merhûm olup Kâsımpaşa’da bizim mezâristânlarımızın yanında defn etdiler *rahmetullâhi aleyh.*

Bu hikmet-i Hudâ‘ya, bu kadar ta‘rîf ü tavsîf ile müsevvede etmemizin aslı oldur kim, mahallemizde vücûda gelüp cümle ahvâllerine ıttılâ‘ hâsıl etdiğimizden küstâhâne bu gûne tesvîd olundu *ve’s-selâm.*

Dizin

- A -

abâ: 271

Abâcıoğlu kalyonu: 125

Abâcıoğlu şaykası: 268

abâcıyân: 334

Abâdile: 191

abâyîler: 332

Abaza: 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 123, 132, 133, 135, 139, 140, 214, 220, 228, 293, 297

Abazistân: 293

Abbâs Ağa: 157

Abbâs Ağa câmi‘i: 222

Abbâs Ağa hammâmı: 159, 160

Abbâs (Hazret-i Resûl’ün ammisi): 293, 330

Abbâs kurbü: 254, 257

Abbâsiyân: 232

Abdâl Hân (Bitlîs Hânı): 138, 160, 342

Abdâl Sinân, Mi‘mârbaşı: 66

âbdest havzı: 69, 71

âbdest muslukları: 217

âbdesthâne havzı: 64

Abdî Çelebi, Defterdâr: 78, 182

Abdî Çelebi, Şeyh: 183

Abdî Dede, Dîvâne (Kâsımpaşa Mevlevîhânesi Şeyhi): 177, 206, 207, 209

Abdî Efendi (Matbah Emîni): 45, 113

Abdî Subaşı mescidi (Selîmiyye kurbünde): 148

Abdullâh Abdülkerîmzâde, Şeyh: 179

Abdullâh bin Abbâs: 328

Abdullâh bin Ca‘fer-i Tayyâr, Pir: 320

Abdullâh bin Sa‘d, Pir: 254, 319

Abdullâh bin Zeyd (Sahabe): 33

Abdullâh Çelebi, Eyyûblu (Hânende): 342

Abdullâh Çelebi, Geysûdâr Seyyid: 188

Abdullâh Dede (Kâsımpaşa Mevlevîhânesi Şeyhi): 13

Abdullâh Efendi bin Alî: 185

Abdullâh Efendi, Hocazâde (Sadr-ı Anadolu): 123, 124
Abdullâh Efendi, Kecdehân (Şeyh): 185
Abdullâh Efendi (Mûsıkâr): 343
Abdullâh Efendi, Tursunzâde: 176
Abdullâh el-Ensârî: 249
Abdullâh en-Nasrî, Pir: 302, 329
Abdullâh et-Tahrî: 257, 297
Abdullâh Fâryâbî: 184, 336, 343
Abdullâh ibn Abbâs (sahabe): 33, 258
Abdullâh ibn Şemmâs-ı Adenî: 267
Abdullâh Kırımî, Hattât: 180
Abdullâh Martoloszâde, Şeyh: 199
Abdullâh (Murâd-ı Hân-ı Sâlis'in oğlu): 97
Abdullâh, Şeyh (Süleymân Hân destereci-başısı): 209
Abdullâh, Şehzade: 165
Abdullâh-ı Hablî, Şeyh: 269
Abdullâh-ı Vâsıtî, Pir: 319
Abdullâh-ı Yemenî, Hakkak (Pir): 259, 312, 330
Abdurrahmân bin Hassân (Şa'ir): 261, 331
Abdurrahmân Çelebi, Kınalızâde (Şeyh): 185
Abdurrahmân Efendi: 95
Abdurrahmân Efendi, Kadı'asker: 147, 176
Abdurrahmân Efendi, Kara (Şeyh): 176
Abdurrahmân (Evlâd-ı Murâd-ı Hân-ı Sâlis): 97
Abdurrahmân ibn Afv (Aşere-i mübeşşereden): 285
Abdurrahmân Paşa (Kapudan): 125
Abdurrahmân Paşa (Mısır vâlisi): 313
Abdurrahmân Paşa (Mîrimîrân): 96
Abdurrahmân Paşa (Yeniçeri Ağası): 142
Abdurra'ûf, Arabzâde: 178
Abdü Verrâd-ı Lebbânî, Pir: 277
Abdülahad Efendi: 342
Abdül'azîz bin Seyyid Yûsuf, Mevlânâ: 166
Abdül'azîz Efendi, Hocazâde (Şeyh): 198
Abdül'azîz hazretleri: 13
Abdülevvel Efendi, Saçlızâde (Şeyh): 199
Abdülfettâh, Mevlânâ: 79
Abdülgaffâr-ı Medenî, Pir: 313, 326, 327

Abdülgaffâr-ı Minşârî (Desterecilerin pîri): 306
Abdülgafûr Çelebi (Defterdâr): 96
Abdülhalîm bin Alî, Mevlânâ: 166
Abdülhalîm Efendi, Ahîzâde Çelebi: 175, 178
Abdülkâdir bin Hacı Mü'eyyed (Şeyhülislâm Şeyhî Efendi): 199
Abdülkâdir bin Sa'dullâh bin Akşemseddîn, Şeyh: 162
Abdülkâdir el-Cîlânî: 74, 112, 218, 234
Abdülkâdir, Şeyh: 179
Abdülkerim bin Mehemmed, Mevlânâ: 96
Abdülkerîm Çelebi, Şeyh: 185
Abdülkerîm Emîn-i İştibî, Şeyh: 178
Abdülkerîm eş-şehîr Deli İmâm: 182
Abdülkerîm Mehemmed Çelebi: 198
Abdülkerîm, Şeyh: 96, 177
Abdülkerîm (Ulemâ): 96
Abdülkerîmzâde: 164
Abdüllatîf Efendi: 184
Abdüllatîf, Şeyh: 178
Abdülmecîd Efendi, Sivasî (Şeyh): 58, 99, 102
Abdülmelik hilâfeti: 210, 269
Abdülmü'min askeri: 110
Abdülmü'min (Âl-i Emeviyyûn'dan halîfe): 204, 303, 330
Abdülmü'min Efendi (Tercümân Şeyhi): 187
Abdülvâhid en-Neccâr, Pir: 335
Abdülvâsi' bin Hızır, Mevlânâ: 166
Abdülvehhâb bin Abdülkerîm (Defterdâr): 166
Abdülvehhâb Efendi, Şeyh: 178
Abdülvehhâb (Ulemâ): 96
Abdünnebî Efendi (Ebûssuûd Efendi'nin ammisi): 200
Abdürrahîm Efendi (Şeyhülislâm): 126, 130
Abdürrahîm Kınâvî cenbi: 265
Abdürrahîm, Müftî: 130
Abdürrahîm, Şeyh: 162
Abdürrahîm-i Mısrî: 162
Abdürrahmân bin Alî bin Mü'eyyed (Şeyhülislâm): 163
Abdürrahmân Gâzî cenbi (Erzurûm'da): 306
Abdürra'ûf Samedânî: 43
Abdüssamed Efendi, Şeyh: 176

Abdüssamed Zeyyât Basravî: 262

Abdüsselâm bâğçesi: 202

Abdüsselâm Beğ, Defterdâr: 150, 166

Abdüsselâm Beğ medresesi: 150

âb-ı hayât: 16, 69, 71, 156, 157, 192, 258, 341

âb-ı hayvân: 52, 156

Âbid Çelebi mescidi haremi: 176

ablak koç boynuzları: 316

ablak sorguclar: 265

ablak teller: 268

ablici (gemici): 273

Acem: 20, 21, 30, 32, 36, 51, 78, 79, 95, 97, 99, 102, 103, 104, 106, 111, 112, 113, 133, 149, 154, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 198, 199, 201, 202, 207, 214, 225, 231, 232, 236, 238, 239, 250, 275, 284, 285, 286, 292, 301, 303, 307, 309, 313, 316, 317, 322, 324, 326, 342, 344, 345, 346, 347, 359

Acem basmacılar: 332

Acem çapkuncusu: 163

Acem elçisi: 47, 48

Acem halîçeleri: 144

Acem hukemâları: 21

Acem lisânı: 24

Acem Oğlanı hammâmı: 159

Acem pehlivânları: 338

Acem sâdât-ı kirâmları: 165

Acem şâhı: 72, 76, 110, 220, 312

Acem şu‘arâları: 330

Acem ulemâları: 162

Acemâne esbâblar: 357

Acemâne pâkîzesi eş‘ar: 165

Acemâne raks [u] çevelân: 348

acemî: 159, 254, 295, 358

acemî aşkıyâlar: 240

acemî çorbacılar: 238, 295, 358

acemî hasırcıyân: 52

acemî oğlanları: 103, 109, 238, 252, 254, 264, 281, 325, 352

acemî surna (musiki esnâfından): 337

acemî usta: 279

acemî zurnacıyân: 346

acemîler odaları: 240

Acemiyân kurbü: 153
Acemiyân şâdîleri: 213
Acemiyyeler: 250
Acıçeşme cenbi: 325
Aclûn: 84, 88, 92
Acrûd çölü: 165
Acûr (Şehrizol'da): 86
Açara Penbek: 85
Açıkbaş: 85
Açile vezîr: 21
Adabalı nâm azîz: 199
Adahon Boğazı: 122, 123
Adahon cengi: 123
Adalar: 290
Adâlet kasrı: 136
adâlet köşkü: 52, 93
Adalya: 274
Adalyalı: 209
Adalyalı Dervîş (Kânûncı): 344
Adana: 68, 80, 81, 84, 88, 92, 274
âdem balığı: 291
Âdem, Hz.: 13, 14, 15, 17, 241, 243, 247, 248, 255, 263, 264, 266, 269, 284, 306, 328, 349
âdem kemiği külü: 279
Âdem Safî: 13, 14, 15, 349
Aden: 46, 47, 76, 77, 94, 96, 161, 262, 267, 276, 309, 325, 327
adesciyân esnâfı: 275
âdet-i ağnâm: 90
Âdil Paşa: 79
Adilcevâz: 86, 89, 94, 113
Adlî Efendi, Şeyh: 176
Adlî mahlası: 176
Adliyye (câmi'-i münevver): 143
Adnî Paşa (Şa'ir) (Mahmûd Paşa): 44, 161
Afîfe Bânû mescidi: 148
âfitâbe: 268, 351
Afnu kavmi: 328
Afrika: 24, 96

afyon: 327, 354
afyoncıyân esnâfı: 327
afyoncıyânlar: 327
afyonlu ma‘cûnlar: 280
agreb ü garâyib: 331
Ağa hammâmı: 220
ağa kapu kahyaları: 356
ağa kapuları: 109
Ağa karlığı: 197
Ağa mektebi: 73
Ağa mescidi: 148
Ağa Rızâ, Nakkâş: 202, 330
Ağa Sekisi mesîregâhı: 196
ağaç cendere yapıcılar: 341
ağaç kılıçlar: 216
ağaç tekneler: 254
Ağaçayırı: 148
Ağaçayırı meydânı: 237
Ağakapusu (Süleymâniyye câmi‘i kurbünde): 72, 102, 149, 151, 186
Ağaki livâsı: 86
Ağakis: 89
Ağazâde medresesi: 150
ağcıyân esnâfı: 290, 291
ağda tüccârı esnâfı: 287
ağdacı: 286, 287
ağdacıyân esnâfı: 286
ağıl: 277
ağılcılar: 277, 279
ağılcıyân esnâfı: 255, 277
ağırmak at: 177
ağız düdüğü: 346
ağız (süd ürünü): 277
ağız tanbûrası: 347
Ağnados mi‘mâr (Ayasofya’yı binâ eden mimar): 29, 49, 54, 55
Ağrıboz: 82, 87, 91, 142
Ahaveynzâdeler eş-şehîr Hoca Çelebi: 181
ahcârât-ı firâvân: 55
Ahdî (Şa‘ir): 164

âhen hurdalar: 308
âhen tel-keşân esnâfı: 308
âhen-fürûht: 308
âhen-fürûşân tüccârı: 308
âhengerân-ı çilingirân esnâfı: 307
âhengerân-ı kaynakcıyân esnâfı: 303
âhengerân-ı na‘l-kesân esnâfı: 306
âhengerlik: 303
Ahfeş Efendi, Ders-i âm: 130, 177, 199
Ahıçka: 68, 85, 89, 104, 108, 110, 113, 165, 204
Ahıska: 68, 110
Ahî Baba (Âh-i Evran): 322, 323
Ahî Çelebi câmi‘i (Yemiş İskelesi kurbünde): 11, 13, 148, 287
Âh-i Evran: 192, 322, 323
ahidnâme: 56, 104, 129
ahîler: 259
âhîyân ya‘ni debbâğân esnâfı: 322
Ahîzâde Efendi: 181
Ahlât: 86
ahlât emrûdu: 228
Ahlât kal‘ası: 94, 113
Ahmed Âdil Paşa: 79
Ahmed Ağa (Defterdârzâde Mehemmed Paşa vekilharcı): 344
Ahmed Ağa, Gazzâzoğlu Silâhşör: 140
Ahmed Ağa, Hazînedârbaşı: 150
Ahmed Ağa, Kemânkeş: 140
Ahmed Ağa, Melek (Silahdâr): 107, 114, 115, 119
Ahmed Ağa, Turşucubaşı (Evliya Çelebi’nin lalası): 115
Ahmed asrı: 212
Ahmed Beğ, Sipâh (Neyzen): 343
Ahmed Bîcân (Şa‘ir): 161
Ahmed bi’l-Kâfzâde Efendi, Şeyh: 194
Ahmed bin Nûreddîn Leysîzâde: 167
Ahmed Buhârî, Şeyh: 183
Ahmed Çelebi: 186
Ahmed Çelebi, Ahaveyn: 96
Ahmed Çelebi, Cenderecizâde (Nişâncı): 163
Ahmed Çelebi, Çırnık (Mûsıkâr): 343

Ahmed Çelebi, Hezârfen: 359

Ahmed Çelebi, Kemanî: 343

Ahmed Çelebi, Limoyî (Kemanî): 343

Ahmed Çelebi, Mevlevî (Akideci esnâfından): 289

Ahmed Çelebi, Na‘nâ (Hânende): 342

Ahmed Çelebi, Nişâncı (Bâyezîd-i Velî asrında): 163

Ahmed Çelebi, Pîr (Defterdâr): 199

Ahmed Çelebi, Sarrâc (Neyzen): 343

Ahmed Çelebi, Selânikî (Hânende): 342

Ahmed Çelebi, Sûrnâ (Mukallîd): 352, 353

Ahmed Çelebi, Tabîb Hakîm: 96

Ahmed Dede, Boynuzlu Dîvâne: 189

Ahmed Dürrânî câmi‘i (Dolmabâğçe kurbünde): 222

Ahmed Dürrânî, Şeyh: 222

Ahmed Efendi ibn el-Mevlâ Sa‘deddîn (Hocazâde Efendi): 198

Ahmed Efendi, Kemâl Paşazâde: 68, 79, 176

Ahmed Efendi, Monlâ: 178

Ahmed Efendi (mu‘allimü‘s-sultân): 199

Ahmed Efendi, Mu‘îd: 150, 218, 275

Ahmed Efendi, Müftü: 198

Ahmed Efendi, Şeyh: 185

Ahmed el-Buhârî, Seyyid (Şeyh): 164, 175

Ahmed eş-şehîr bi-Taşköprüzâde: 184

Ahmed Garîbânî, Usûlbend (Dâ’irezen): 343

Ahmed Hân: 11, 19, 29, 30, 49, 58, 98, 99, 100, 102, 103, 105, 106, 114, 118, 122, 126, 128, 132, 141, 149, 150, 152, 153, 165, 171, 172, 173, 178, 196, 198, 209, 219, 226, 233, 236, 250, 278, 350

Ahmed Hân câmi‘i: 100, 101, 143, 154

Ahmed Hân cülûsu: 199

Ahmed Hân hocası: 179

Ahmed Hân kârbânsarâyı: 155

Ahmed Hân selâtînleri: 101

Ahmed Hân, Şehzâde: 171

Ahmed Hân türbesi: 172

Ahmed ibn Âdil Paşa: 79

Ahmed Karahisârî: 70, 71, 202

Ahmed kolu: 121, 173, 348

Ahmed, Küçük Dervîş (Neyzen): 343

Ahmed, Mevlânâ Pîr: 166

Ahmed Paşa: 96, 127, 133, 147

Ahmed Paşa, Ankebût: 140, 154

Ahmed Paşa, Arab (Mîrimîrân): 96, 220

Ahmed Paşa, Cenâbî (Mîrimîrân): 78

Ahmed Paşa, Ekmekcizâde: 30, 98, 99, 150, 151, 223

Ahmed Paşa, Fâzıl (Sadr-ı a‘zam): 135, 141, 143

Ahmed Paşa, Hacı (Mîrimîrân): 78

Ahmed Paşa, Hâdım (Kaîmmakâm): 99

Ahmed Paşa, Hâfız (Sadrıa‘zam): 103, 104, 106, 107, 108, 112, 177, 216, 221, 342

Ahmed Paşa, Hâ’in: 76, 77, 79, 166

Ahmed Paşa, Hersekoğlu (Ebü‘l-feth vüzerâlarından): 44, 163, 344

Ahmed Paşa, Hezârpâre: 131, 133, 172, 225, 229

Ahmed Paşa ibn Dukaginzâde: 178

Ahmed Paşa, Kaîmmakâm: 103

Ahmed Paşa, Köpürlüzâde: 83, 84, 141, 142, 212

Ahmed Paşa, Küçük: 231

Ahmed Paşa, Makbûl: 150

Ahmed Paşa, Melek: 83, 93, 104, 105, 119, 132, 133, 134, 135, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 153, 155, 172, 173, 188, 192, 217, 220, 251, 256, 322, 343

Ahmed Paşa, Serdâr: 44, 142

Ahmed Paşa, Seydî: 83, 138, 139, 141, 313

Ahmed Paşa (Şa‘ir): 51, 161

Ahmed Paşa, Tarhuncu (Vezîria‘zam): 133

Ahmed Paşa, Tayyâroğlu: 139

Ahmed Paşa, Tezkireci: 127

Ahmed Paşa türbesi: 179

Ahmed Paşa (Vezîr): 76, 95, 130, 147, 166

Ahmed Paşa, Voynuk: 133

Ahmed Paşa-yı Fenârî (Vezîr-i a‘zam): 163

Ahmed Paşa-yı Hezerpâre (Sadrıa‘zam): 127

Ahmed, Pîr (Şeyh): 194

Ahmed Sâdık, Şeyh: 183

Ahmed, Şehzâde: 97, 164

Ahmed Yesevî ibn Muhammed Hanefî: 38, 43, 307, 353

Ahmed Yesevî, Türk-i Türkân Hoca: 38, 43, 236, 353

Ahmed-âbâd (bez cinsi): 76, 319, 333

Ahmedî, el-Mevlâ: 177

Ahmet Beşe: 283

ahtapot (ıhtapot, deniz mahlûku): 290
âhû: 216, 298
âhûr kethudâsı: 295
Âhûrkapu: 2, 33
Ajder Balı (Top cinsi): 216
ak ağa: 52
Ak Hüsameddîn medresesi: 150
Ak Hüsâmeddîn, Şeyh: 191
Akağakapusu: 94
Akbaba köyü: 241
Akbaba (Mukallid): 121, 352
Akbaba Sultân: 241
Akbaba Sultân hammâmı: 159
Akbaba Sultân mesîregâhı: 241
Akbaba Sultân teferrücgâhı: 229
Akbaba tekyesi: 241
Akbınar kasrı: 136
akça: 251, 254
Akçakal‘a (Diyârbekir’de): 85, 89
Akçakızanlık: 185
akçe sikkesi: 311
akçe tahtası: 190, 210
Akdeniz: 15, 16, 17, 18, 19, 22, 29, 33, 34, 40, 51, 73, 78, 112, 122, 124, 125, 126, 129, 132, 165, 214, 223, 226, 227, 228, 253, 270, 274, 275
Akdeniz boğazı: 24, 41, 45, 203, 224, 225
Akdeniz cezîreleri: 210
Akdeniz esnâfı: 273
Akdeniz kapudanları: 124, 272, 273, 274
Akhisâr: 184
Akılbend câmi‘i: 147
Akılbend çârsûsu: 354
Akılbend mahallesi: 51
Akın kal‘ası: 94
Akındıburnu: 223, 224, 230, 231
akîde: 289
Akîde Hânım (Fâtih’in karısı, Fransa Kıralının kızı): 50
Akîde kolu: 348
akîdeciyân esnâfı: 289

akîk: 265, 312
akîk-i Yemenî: 289, 312, 318
Akîl (Hazret-i Alî‘nin karındaşı): 258
Akka: 21, 40, 45, 46, 50, 51, 63
akkâm: 267, 347
akkâm u meş‘aleciyân: 113
akkâmân esnâfı: 267
Akkapu: 107
Akkirman: 82, 83, 128, 138, 163
Akkirman kal‘ası: 43, 68, 211, 225, 353
Akkirman yağı: 298
akmişe (kumaşlar): 273, 320
akmişe-i fâhire: 114, 115, 235, 254, 267, 268, 276, 282, 289, 310, 319, 320, 333
Aksarây: 19, 43, 51, 82, 88, 91, 146, 147, 152, 153, 156, 157, 159, 191, 301, 332, 354
Aksarây hammâmı: 158
Aksarây (Karaman’da): 96
Akşehir: 82, 88, 91, 177
Akşemseddîn: 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 48, 49, 50, 62, 63, 152, 161, 162, 197, 204, 210, 345
Akşemseddîn câmi‘i (Karagümrük kurbünde): 146
Alabaş (çoban köpeği ismi): 280
Alaca hammâm: 158
Alacahisâr: 66, 82, 87, 90
Alâeddîn Cemâlî (Şeyhülislâm): 79, 166
Alâeddîn (Evlâd-ı Murâd-ı Hân-ı Sâlis): 97
Alâeddîn (Selçûklu Sultanı): 38
Alâeddîn, Şeyh: 96
Alâeddîn ümerâları: 38
Alâeddîn-i Selçûk: 37, 351
Alâiyye: 38, 84, 88, 92, 181, 274
alakerde (balık cinsi): 290
Alakorna: 355
Alaman diyârı: 47, 77
Alaman (kılıcı): 302
alançalar (temren cinsi): 307
Alapars (çoban köpeği ismi): 280
alara (güvercin cinsi): 317
alat (halat): 16, 270

âlât-ı işkenceler: 256

Alâüddevle: 68, 204

alay çavuşları: 254, 352, 358

alaybeği: 82, 83, 84, 85, 86, 90

alay-ı Muhammedî: 106

alay-ı ordu-yı asâkir-i avân: 261

alay-ı pâdişâhî: 345

alayköşkü: 26, 156, 157, 251, 255, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 267, 268, 273, 280, 284, 285, 287, 293, 295, 296, 298, 300, 305, 316, 317, 318, 319, 341, 344, 345, 346, 349, 357, 358

alcı balcı esnâfı: 332

Alcıga (Hazret-i Âdem'in çocuğu): 255

âlçacıyân-ı Tire ve Şâm esnâfı: 333

alçı değirmenleri: 340

alçıcılar: 340

alçıcıyân esnâfı: 339

alef: 238

alef anbârı: 51

alef (ot cinsi): 238

Aleksandıra deyri: 214, 217

Aleksandıra (İstanbul'un ismi, İbri'de): 24

Aleksandıra yani İskender-i Zülkarneyn Târîhi: 37

alem: 100, 205, 244, 268, 273

alem (gürz oyunu): 121

alemdâr-ı Resûl: 197

alemdâr-ı Resûl-i sancakdârân esnâfı: 257

alem-i Muhammedî: 73

alem-i Resûlullâh: 309, 336

Alemşâh, Şehzâde: 97, 164

alesta (gemici terimi): 125

alıcı ve balıcı esnâfı: 332

Alî Ağa bâğçesi: 202

Alî Ağa, Çeşteci (Yeniçeri ağası): 103, 124

Alî Ağa (Gümrük Emîni): 31, 227, 268, 275, 281, 298, 301, 304

Alî Ağa, Hâdım Sefîd (Kilarcıbaşı): 115, 226

Alî Ağa, Kuzu (Silahdar): 45, 113, 170, 227, 361

Alî Ağa, Na'lband (Safat Hakimi): 137

Alî Ağa, Yeğen (Ravzacıyân): 344

Alî Balı (Top cinsi): 216

Alî Balı, Topcubaşı: 216

Alî Balı (Tüfeng ustası): 303

Alî Beğ ibn Husrev: 199

Alî Beğ ibn Malkoç Beğ: 79

Alî Beğ, Mihaloğlu: 167

Alî Beğ, Şehsuvârzâde: 94

Alî Beğ, Tilki (yonkarcıyân sâzı ustası): 345

Alî bendi (güreş oyunu): 119

Alî Berkûk: 301

Alî bin Abdül‘azîz eş-şehîr: 200

Alî bin Abdürra’ûf, Şeyh: 185

Alî bin Mehemmed: 200

Alî bin Yûsuf Balı: 166

Alî Cemâlî mektebi: 151

Alî Cüce, Celeb (Ravzacıyân): 344

Alî Çelebi, Ekmekci: 188

Alî Çelebi, Kaftancı: 230

Alî Çelebi, Küçük (Hânende): 342

Alî Çelebi, Nakrezen: 343

Alî Çelebi, Nişâncı (Bâyezîd-i Velî asrında): 163

Alî Çelebi, Seyyid: 164, 213

Alî Çelebizâde Abdullâh Efendi: 124

Alî Dede: 184, 194

Alî Efendi, Bitli: 182

Alî Efendi, Bodur (Soğukkuyu Cami‘i imâmı): 315

Alî Efendi, Emîr: 184

Alî Efendi (Haleb Müftîsi): 176

Alî Efendi, Kara Sünbül (temel kadısı): 100, 208

Alî Efendi, Kınalızâde (Şeyh): 180

Alî Efendi yalısı: 221

Alî el-müştehir bi-İdrîs: 209

Alî (Evlâd-ı Murâd-ı Hân-ı Sâlis): 97

Alî (Halife): 35

Alî Hân: 116, 170

Alî Hân-ı Tebrîzî (Şeştâryân): 344

Alî, Hz.: 11, 32, 71, 119, 186, 191, 198, 242, 243, 244, 247, 249, 253, 254, 255, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 267, 276, 277, 280, 282, 285, 297, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 312, 314, 316, 318, 319, 321, 323, 325, 326, 328, 329, 330, 332, 336

Alî ibn Abdullâh bin İlyâs: 185

Alî ibn Ebî Tâlib: 280
Alî ibn Sâlih, Mevlânâ: 79
Alî İskenderânî, Pir: 265
Alî, İskenderiyyeli Hacı (Pehlivân): 338
Alî kapudan: 273
Alî Kuşcu: 66, 163, 218, 219
Alî, Kuyumcu (Tel tanbûrcıyân): 345
Alî, Mi‘mâr: 58
Alî minâresi kurbü (Hille şehrinde): 308
Alî Nâd: 346
Alî Neccâr (Edirne’deki Eski Caminin mimarı): 58
Âl-i Osmân: 45, 93, 103, 106, 119, 122, 131, 135, 160, 211, 231, 252, 274, 294, 309, 357
Alî Paşa: 141, 217
Alî Paşa çârşûsu: 147, 157
Alî Paşa çeşmesi: 156
Alî Paşa, Dervîş (Mîrimîrân): 96
Alî Paşa, Dutsak (Haleb Valisi): 139, 140
Alî Paşa, Hâdım (Vezîr-i a‘zam): 77, 95, 163
Alî Paşa hammâmı (Tophane’de): 148, 158, 159, 219
Alî Paşa, Hüsâmoğlu (Kapudan): 125, 132
Alî Paşa, Kalın (Vezîr-i a‘zam): 76
Alî Paşa, Kapudan: 96, 140
Alî Paşa, Karamanlı (Kapudan): 125, 272, 273
Alî Paşa, Kemânkeş: 100, 103, 106, 107, 123
Alî Paşa, Konakcı: 140
Alî Paşa, Köse: 83, 125, 140, 141, 142, 157
Alî Paşa kurbü: 152
Alî Paşa, Muhakkık: 180
Alî Paşa, Münakkaş: 216
Alî Paşa sarâyı: 195
Alî Paşa, Sofu (Mîrimîrân): 78, 96
Alî Paşa, Temerrüd (Mîrimîrân): 78
Alî Paşa, Varvar (Sivas vâlisi): 127, 129, 133, 154
Alî Paşa, Vezîr-i a‘zam (Kapudan): 102
Alî Paşa, Yavuz (Vezîr-i a‘zam): 99
Alî Paşa-yı Atîk kârbânsarâyı: 155
Alî Paşa-yı tahkîk haremi: 178
Alî Peçenoğlu kalyonu: 188

Alî Rızâyî Efendi (Şa‘ir): 359
Alî Sâmir, Pir: 266
Alî, Selânikli (yeltemeciyân sâzı ustalarından): 345
Âl-i Selçûkıyân: 38
Alî, Südcüzâde (Hânende): 342
Alî Şâh (Kânûncı): 344
Alî, Şîr-i Yezdân: 119
Alî Tablî, eş-Şeyh: 76
Alî Yegânî: 166
Alibeğköy: 201
Alibeğköy mesiregâhı: 238
Alîme Hânım (İsfendiyâr oğlunun kızı): 45
Alina Kıral: 145, 228, 232
Aline kal‘ası: 18
Aline (Kostantîn’in anası): 63
Aline (râhibe): 21
Aline (Saydûn Pâdişâhın kızı): 14
Aliya (İlyana Kıral’ın anası): 36
Aliyana (İstanbul’un ismi, Çeh lisânında): 24
Alîyâr Beğ (Ayazmand beği): 43
Aliyüddînü‘l-Yegânî (Şeyhülislâm): 163
Aliyye Hâtun (Fâtih’in annesi, İsfendiyar Oğlunun kızı): 45
Alkame (sahabe): 328
Alman: 17, 21, 93, 94, 142, 313, 337, 346
Alman câmûsları: 346
Alman çelikleri: 308
Alman dağları: 240
Alman fıçıları: 283
Alman kıralı: 214
Alman sâ‘ati: 310
Alman şarâbı: 358
Alman usturaları: 329
Almanoğlu (Bâzergân): 275
Altımermer: 28
Altımermer medresesi: 150
Altıpoğaça bâğı: 300
Altıpoğaça câmi‘i (Müftîhammâmı kurbü): 146
altun: 63, 73, 74, 75, 81, 101, 115, 117, 120, 130, 132, 134, 160, 185, 188, 202, 206,

215, 216, 217, 227, 281, 290, 293, 294, 297, 309, 311, 312, 313, 360
altun alem: 100, 268
altun amûd: 143
altun âvânî: 107, 311
altun ayaklar: 101
altun döğücüler esnâfı: 308, 330
altun fânûslar: 273
altun guruşlar: 215
altun harâc: 38, 232
altun ihsânlar: 261
altun kabara: 280
altun leğen: 168
altun ma‘deni: 227
altun mutallâ demir zencîrler: 280
altun mücevherli asâlar: 26
altun sandûka: 23
altun silsileler: 280
altun sini: 63
altun tâs: 267, 299
altun top: 56, 59, 62, 162
altun varak: 263, 279, 280
altun yaldız: 265, 267, 313
altun yaldızlı zencîrler: 262, 279
altun zencîrler: 321
âlûlar: 300
Amasiyye: 82, 88, 91, 113, 162, 163, 165, 166, 178, 181, 220, 294
Amasiyye-i gâsiye: 178, 199
Amasra: 220
amber: 173
Amber Mustafâ (Müe’zzin): 115
amber sirkesi: 283
amber suyu: 262
amberciyân esnâfı: 326
amberdân: 49
amber-i bâris (içecek): 276, 285
amber-i hâm: 160, 172, 297
Amık kal‘ası: 94
Amıstırdam: 142

Amlâk (kayser): 37

Amlâk oğulları: 14

Ammâr bin Yâsir: 325, 326

Amr bin Ümeyye-i Zamîrî, Pir: 243, 244, 257, 327, 343

Amr ibn Âmirî, Pir: 321

Amr ibn el-Âs: 261, 276, 314

Amr-ı Ayyâr: 12, 256, 260, 267, 292, 336, 348

Amr-ı Ayyâroğlu Uşûm, Pir: 256

amrud (ayrıca bkz. emrûd): 301

Anabolı: 77, 204

Anapol livâsı: 82

Anatolu: 34, 38, 41, 51, 54, 74, 78, 79, 80, 81, 82, 88, 90, 91, 93, 99, 107, 111, 112, 123, 124, 134, 135, 136, 137, 139, 141, 162, 163, 177, 221, 222, 227, 228, 231, 232, 235, 236, 237, 241, 274, 281, 294, 322, 344, 355

Anatolu Etrâkları: 51

Anatolu gazâları: 81

Anatolu Hisârı: 145, 159, 224, 230, 251, 336

Anatolu kadı‘askeri: 54, 79

Anatolu sadrı: 124

Anavarin kal‘ası: 68, 129

anbâr çorbacısı: 295

anbâr emîni: 295

anbâr-ı azîm: 295

anbâr-ı hâs: 252

Anbârlı karyesi: 181

andelîb (bülbül): 69, 197, 342

Andelîb Çelebi (Hânende): 342

Andelîbî (Şa‘ir): 164

andık (sırtlanın bir türü): 321

Andrik kal‘ası: 95

Ane (Rıkka’da): 89

Anid (Kastamonî): 294

anison: 267, 356

anison arakı (şarâb): 356

Ankâhâne (meyhane): 356

Ankara: 82

Ankaravî: 161, 182, 209

ankona (kumaş cinsi): 333

Ankona şarâbı: 213, 358

ankurya: 291

Antâkıyye: 17, 38, 41, 84, 274, 328, 339

Antalya: 164

Anternâme (kitap): 259

Apo Koron kal‘ası: 137

Apopi Mihal: 83, 141

Arab: 21, 30, 34, 35, 36, 41, 74, 86, 158, 207, 214, 225, 238, 250, 257, 275, 282, 292, 302, 303, 316, 317, 324, 338, 347, 351, 359

Arab askeri: 35

Arab câmi‘i: 34, 210, 211, 212, 213

Arab lisânı: 16, 24, 201, 328

Arab pehlivânları: 338

Arab ulemâları: 162

araba: 18, 24, 28, 102, 109, 135, 138, 141, 142, 148, 157, 184, 186, 216, 237, 239, 240, 241, 253, 264, 265, 266, 267, 269, 270, 275, 276, 277, 278, 279, 282, 283, 284, 285, 287, 288, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 308, 310, 319, 320, 322, 323, 326, 327, 329, 333, 334, 339, 340, 341, 353, 359, 360

araba yapıcıyân esnâfı: 339

Arabacılar mahallesi: 157

Arabacılar mescidi: 148

Arabacılar meydânı: 186, 237

Arabgîr: 82, 88, 91

Arabgîr dudu: 285

Arab-ı Urbân: 35

Arabî: 115, 118, 164, 359

arabî düdük: 338, 346

arabî zurna (musiki esnâfından): 337

arabî zurnacıyân: 346

Arabî-hân: 351

Arabistân: 33, 34, 44, 45, 51, 203, 234, 243, 329, 336, 345, 346

Arabiyye: 250

Arabzâde: 79, 178

Arafât: 74, 243, 255

arak: 355

arakcıyân esnâfı: 355

arakiyye: 45, 50

arakiyye-i Yûsufiyye: 115

ar‘ar (ağaç cinsi): 51

Arasât kavmi: 271

Arasto: 76, 79, 96, 131, 135, 198, 224, 248, 295, 359

Arat kal‘ası: 95, 138, 139
Arat livâsı: 83
arayıcı esnâfı: 254
arayıcı (kehleciyân ustalarından): 294
arayıcılar: 297
arayıcıyân esnâfı: 254
Arbat elleri: 83
Ardahan: 92, 294
Ardahan kal‘ası: 68
Ardahan-ı Büzürg: 85, 89
Ardahan-ı Küçük: 85, 89
Ardanuç: 89
ardıç: 335
ardıç ağacı fıçıları: 283
Ardınç (Çıldır’da): 85
Ardud: 94
Arhuza şarâbı: 358
ârif-i samedânî: 357
Aristetalis Hekîm: 28
Arîş: 165
âriyetî esbâblar: 334, 358
arka hammâlı: 354
arka kaşağısı: 335
arka sakkâsı esnâfı: 265
Arkadiya kal‘ası: 68
arkalı eğeler: 306
arkalıçlar: 334
Arnâbûd: 103, 282
Arnavud: 76, 77, 122, 134, 158, 278, 282, 285, 323, 325, 328, 336, 340, 341, 357
Arnavud esnâfı: 323
Arnavud gavvâsları: 203
Arnavud İskenderiyyesi: 66, 167
Arnavud kalkanı: 120
Arnavud Kâsım bozası: 354
Arnavud Kâsım (Mukallid): 348
Arnavud Kâsım şerbeti: 286
Arnavud lisânı: 328
Arnavud Osman Çelebi, Tambûrî (kalemkârân-ı kuyumcıyân): 313

Arnavud Paşa: 134
Arnavud şakkaları: 357
Arnavud taklîdi (hayâl-i zılde): 351
Arnavudca türkî: 340
Arnavud-ı anûd kabîlesi: 76
Arnavudköy: 18, 223, 355
Arnavudluk: 68, 284
Arnavudü‘l-asl: 77, 112, 132, 135
Arondo Kıral (Ceneviz Kıralı): 210
arpa: 266, 272, 295
arpa anbârı: 25
arpa anbârı emîni: 252, 295
Arpa Emîni hammâmı: 159
arpa suyu (şarâb): 354, 356
Arpacıbaşı mescidi: 195
Arpacılar: 159
Arpaçukuru: 163
arpalık: 81, 261
arslan: 32, 240, 280, 290, 316, 319, 321
Arslan Ağa câmi‘i: 233
Arslan Ağa hammâmı: 159
Arslan Ağa, Kethûdâ: 234
Arslan Ağa sarâyı: 233
Arslan Ağa (ser-bevvâbân): 202
Arslan Paşa (Mîrimîrân): 78
arslan postları: 321
arslan südü: 357
Arslan Şâh: 346, 349
arslancı: 280, 319
arslancıbaşı: 321
arslancıbaşı kethudâsı: 280, 321
arslancıyân esnâfı: 280, 321
arslancıyân kârhânesi esnâfı: 280
arslanhâne: 20, 54, 252, 318, 321, 330
arşın: 71, 211, 221, 295
arşın (helva cinsi): 289
arûsek: 334
arûz: 167, 200

arz odası: 51, 94, 118

Arz-ı Hâsân: 15, 45, 308, 318

Arz-ı Mukaddes: 11, 14, 15, 21, 31, 35, 228, 232

Arzî (Şa‘ir): 121

arzuhâl: 225, 259

asâ: 257, 335

Âsaf: 106, 305

âsafî zurna (musiki esnâfından): 337

âsafî zurnacıyân: 346

Âsârî (Ressâm, Hattat): 192

asdar: 295

asdar bezleri: 333

asel: 274

aselbend: 262, 326

asel-i hâlis: 286, 288

asel-i kâfûr: 70, 278

asesân-ı bî-amân esnâfı: 256

asesbaşı: 53, 136, 255, 256, 257, 356, 358

asfarü‘l-levn: 30, 227

Ashâb: 328, 350

Ashâb-ı güzîn: 152, 208, 254, 286, 298, 302, 315, 350

Ashâb-ı Kehf: 21, 107, 280

Ashâb-ı kirâm: 208, 242

Ashâb-ı Soffa: 258

Asîde (Hazret-i Âdem’in çocuğu): 255

Asîr (Hz. Muhammed’in Gazası): 32

Âsitâne: 47, 116, 118, 134

âsiyâb: 19

Askalân: 15, 40, 303

asker: 33, 44, 52, 90, 104, 107, 108, 111, 112, 113, 114, 122, 126, 128, 132, 133, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 332

asker-i asesbaşı esnâfı: 255

asker-i islâm / asâkir-i islâm: 33, 34, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 48, 50, 97, 99, 102, 103, 104, 107, 108, 112, 113, 126, 128, 129, 130, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 168, 169, 197, 255, 296, 331, 336

askerî tâ’ifesi: 50, 93, 263, 302, 359

asma (gürz): 121, 316

Assâf Beğ, Ferruhoğlu: 115

Assâf (zırh): 302

âsumânî çizme: 44
âsumânî deri: 322
âsumânîler (havayi fişek): 305
âsumâniş (güreş oyunu): 316
âsyâb-ı mâ: 251
âşbâz: 52, 218, 284, 323
âşbâz dükkânı: 119
âşbâzân esnâfı: 284
âşbâzân-ı mâhî: 288
âşbâzların pîri: 284
âşcı: 131, 216, 279, 284, 287, 292
âşcı bıçakları: 279
âşcı karamürseli: 268
âşcıbaşı: 103, 116, 279, 288
âşcıyân esnâfı: 281, 284
âşcıyân-ı balıkbâzârı esnâfı: 291
Aşere kırâ'ati: 114, 118, 245
Aşere-i Mübeşşere: 12, 13, 285, 314, 315, 328
aşkıyâ: 54, 103, 104, 110, 212, 240, 318, 324, 357
aşkıyâ çelebiler taklîdi (hayâl-i zılde): 351
Aşkî (Şa'ir): 161
Aşknâme (Üsküdarî Mahmûd Efendi'nin eseri): 357
aşlama: 263
aşlama destereler (çiftçi aleti): 263
aşlama fidânları: 263
aşlamacıyân-ı eşcâr-ı müsmirât esnâfı: 263
aşr-hân: 70
âşûrâ (yemek): 269
âşüfte: 354
Aşvadır: 255
at: 129, 137, 138, 149, 154, 204, 238, 239, 246, 254, 265, 296, 305, 321, 331, 353
at arabaları: 299
At Bâzârı meydânı: 237
at cânbâzları: 296
at çulları: 163, 323
at değirmeni: 266, 267, 341
at değirmeni çarhcıları: 341
at değirmeni çarkcısı esnâfı: 339

at gemisi: 122
at kayıkları: 42
at kılı: 266
at kulu: 50
at menzili: 76
at sakkâları: 265
at yemleri: 266
at yükü: 293
Atak (Diyârbekir'de): 85, 89
Atâullâh bin Ahmed, Şeyh: 184
Atâullâh Efendi, Mevlânâ: 96
Atâullâh Efendi (Selîm Hân Hocası): 178
Atâullâh Habeşî, Pir: 320
Atâyî Çelebi (Şa'ir): 185, 186, 359
Atbâzârı: 74, 155, 179, 233, 234, 322, 340, 341
Atbâzârı câmi'i: 146
Atbâzârı emâneti: 252
Atbâzârı emîni esnâfı: 296
Atbâzârı hânı: 155, 235
Atbâzârı nâ'ibi: 296
atcıbaşı: 54, 240
âteşbâz: 132, 304, 305, 338, 349
âteşbâz pehlivânların pîri: 338
âteşbâzân esnâfı: 338
âteşbâzân-ı fişengciyân: 304
âteş-gede: 55
âteş-i Nemrûd: 54, 183, 215, 279, 303, 306
âteş-perest: 122, 239
atıcıbaşı: 287, 318
Atıcılar: 159, 287, 318
Atıcılar tekyesi: 287, 315
Atina: 14, 55, 122, 283, 354
Atina aselleri: 274
Atina balı: 213, 299
Atina kal'ası: 66
atlas: 267, 289, 301, 319, 320, 332
atlas çullar: 263, 279
atlas hil'at: 93

Atlas (kitap): 270
atlas ü dîbâ: 114
atlas zincef: 319
atlascıyân esnâfı: 333
atlas-ı bûkalemûn: 130
atlı asker: 108
atmaca (kuş cinsi): 216, 316
atmacacıbaşı: 321
Atmeydânı: 20, 26, 28, 29, 44, 51, 100, 102, 104, 105, 112, 117, 126, 127, 130, 132, 135, 136, 143, 145, 147, 153, 155, 171, 173, 189, 196, 200, 225, 237, 278, 279, 293, 315, 338, 354
Atmeydânı hammâmı: 158
atrina (balık cinsi): 290
attâr: 132, 212, 213, 313, 327
attâr esnâfı: 326, 327
attârân san‘atı: 300
attârân zümresi: 326
attârân-ı dikiciyân esnâfı: 325
attârân-ı kahveciyân esnâfı: 327
attârân-ı Mısır: 326
attârân-ı Yahûdân esnâfı: 327
attârbaşı: 327, 328
Attâr-ı Bilbeysî, Pir: 275
attâr-ı çömlekciyân esnâfı: 326
attâr-ı yağcıyân-ı bâdem esnâfı: 326
avân sâzı: 345
avârız dîvânı: 90
Avarin (Mora’da): 124
avcı odaları: 321
avcıbaşı: 280, 321
avcılar: 159, 279, 280, 316, 321
avcılar çorbacısı: 280
avcılar odası: 279
avcıyân esnâfı: 316
avcıyân-ı murgân esnâfı: 321
avgâh: 227
âvîze: 64, 69, 70, 71, 75, 100, 101, 144, 292, 306, 320
Avlonya: 68, 74, 82, 87, 90, 328
Avn bin İmrân, Pir: 308

Avn (çoban köpeği ismi): 280

Avn ibn Şâden er-Râ‘î, Pir: 277

Avra (çingene): 280

Avretbâzârı: 19, 27, 76, 146, 150, 152, 153, 159, 174, 301, 334

Avrethisârı: 66

avşıla (içecek): 276

avşıla şarâbı: 355

Avusdos (günü): 26

Avvâd (sâzendegândan): 344

Avvâdân (musiki esnâfından): 337

Avz bin Sâm: 37

Ay Sofya (Vezendon kıralın kızı): 57

Aya Aleksandıra: 214

Aya, Bâb-ı: 26

Aya Dede: 41, 42, 175

ayak nâ’ibi: 53, 212, 216

ayak taklîdi: 352

Ayakapusu: 42, 152, 175, 290, 355

Ayakhâne (meyhane): 355

Ayalonka şehri (Kâsımpaşa): 204

Ayamavra livâsı: 82

Ayameki cezîresi: 66

a‘yân [u] eşrâf: 106, 110, 129, 208, 214, 220, 223, 225, 235, 241, 287, 321

a‘yân-ı kibâr: 149, 153, 223, 332

Ayaniko Ayazması kal‘ası: 18

Ayanikokapusu: 211

Ayanta günleri: 291

Ayanta kal‘ası: 18

Ayas Paşa: 76, 78, 204

Ayas Paşa havzı mesîregâhı: 218

Ayas Paşa huddâmları: 182

Ayasofya: 17, 18, 20, 24, 28, 29, 30, 31, 33, 39, 43, 48, 49, 50, 51, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 73, 75, 97, 100, 105, 113, 148, 152, 153, 154, 155, 172, 175, 184, 190, 197, 207, 265, 293, 301, 339, 340, 354

Ayasofya câmi‘i: 17, 26, 50, 51, 57, 58, 60, 62, 78, 96, 115, 199, 329

Ayasofya çanlığı: 37, 59, 232

Ayasofya çârsûsu: 60, 62, 289, 354

Ayasofya deyri: 18, 20, 28, 33, 48, 58, 221

Ayasofya hammâmı: 158, 160, 354

Ayasofya haremi: 171, 173
Ayasofya kubbesi: 20, 48, 55, 56, 58, 62, 69, 70
Ayasofya kurşumu: 63
Ayasofya makâmâtları: 59, 62
Ayasofya meşîhatı: 191
Ayasofya meydânı: 237
Ayasofya-i Kebîr: 48, 54, 56, 114, 118, 149, 152, 157, 162, 169, 170, 172, 217
Ayaspaşa hammâmı: 220
Ayaspaşa Mahallesi: 217
Ayasuluk: 55, 283, 336
ayazma: 203, 211, 212
Ayazma, Bâb-ı: 26
Ayazma İskelesi meydânı: 237
ayazma-i hulv ü şûre: 252
Ayazmakapusu: 43, 237, 308
Ayazmend: 43
Ayazmend şarâbı: 358
Aydın: 82, 88, 91, 345
Aydın Çavuş (kimyâ sahibi): 208
Aydın Çavuş mahallesi (Kâsımpaşa'da): 208
Aydın Ermenî (kalemkârân-ı kuyumcıyân): 313
Aydınbayoğlu: 42, 44
Aydıncık (Bursa'da) (ayrıca bkz. Eydincik): 14, 34
Aydıncık tahtı: 55
Aydınlı: 165, 166
ayı / ayu: 280, 305, 321
ayı balığı: 290
ayı oynatmak: 349
ayıcıyân esnâfı: 280
âyîne: 315
âyînebâz (hayâl-i zılcıyân): 339
âyineciyân esnâfı: 334
âyîne-i İskender: 302
âyîn-i Îsâ: 21
âyîn-i Mesîhâ: 24
Âyişe-i Sıddîka, Hz.: 306
aylan (yay cinsi): 315
aylı sâ'at: 310

ayn-ı Âlî: 45
ayn-ı câriye: 155
Aynî Hâtûn binâsı: 202
Ayntâb: 88, 92, 323
Ayntâb köftesi: 286
aynü‘s-semek-i Sûdân: 310
ayran: 277
ayrık (ot cinsi): 238
Ays bin İshâk evlâdları: 38
Ays evlâdları: 13
Ays ibn İshâk Nebî: 14
ayş [u] işretgâh: 227
ayubâz (hayâl-i zılcıyân): 339
Ayvansarı Bâbı: 26, 156
Ayvansarıkapusu: 25, 26, 326
Azadlı (Çatalca’da): 19
Azak: 12, 16, 84, 122, 128, 132, 142, 238, 277
Azak eğiri: 30
Azak kal‘ası: 37, 128, 132, 142, 210, 228
Azatlı (İstanbul’da): 19
Azatlı köyü: 240
azebistân: 44, 50, 91, 123, 159, 205, 208, 213
azebistân ağaları: 82
azebistân askeri: 42, 205
azebistân çavuşları: 53
azebistân nevbetci: 205
Azebkapusu: 18, 211, 212, 213
Azebkapusu hammâmı: 159
azebler: 155, 158
Azebler câmi‘i (Şeftalü câmi‘i, Unkapanı‘nın iç yüzünde): 146, 183
Azebler Çârsûsu: 188
Azebler hammâmı: 158, 354
Azebler mahallesi: 283, 360, 361
Âzerbâycân armudu: 285
Azerbuc: 92
Azez (Haleb’de): 88
Azez livâsı: 92
Azî ibn en-Nebbâş, Pir: 298, 300

Azîz Efendi bâğı: 300
Azîz Efendi (İslâmbol Monlası): 124
Azîz hazretleri (Rûmiyyye Şeyhi): 104
âzmâyiş (ok cinsi): 314
Azmâyiş (Put): 49
Azmî Efendi: 199
Azmî (Şa‘ir): 157, 171
Azmîzâde Hâletî Çelebi (Şa‘ir): 186, 359
Azmîzâde Hâletî Efendi (Şeyhülislâm): 102, 123, 124
Azmîzâde yalısı: 221
Azrâ’îl: 28, 57, 139

- B -

Ba‘albek kurbü (Cebel-i Lübnan’da): 329
Baba Acem (Dâ’irezen): 343
Baba Âhû (Dâ’irezen): 343
Baba Alî, çengî: 343
Baba Amr, Pir: 315
Baba Arab: 316
Baba Ca‘fer: 36, 37, 43, 59, 175
Baba Ca‘fer Zindânî: 43
Baba Çelebi medresesi: 151
baba çorbası: 284
Baba Hasan (Tekye-nişîn): 316
Baba Mahmûd Efendi: 200
Baba Maksûd makâmı: 59
Baba Mehemmed (Papas): 49, 50
Baba Nakkâş: 60
Baba Nâzlı kolu: 348
Baba Reten (Ebû Seyd Hindî): 263, 301
Baba Reten-i Bâğbân, Pir: 285
Baba Sevindik-i Hindî, Pir: 336
Baba Süleymân Ağa yalısı: 221
Baba Şâhin cengî: 343
baba şeftâlûsi: 300
Baba Yûsuf, Şeyh: 164, 201
Babadağı: 143
Bâb-ı ahdar: 315
Bâb-ı Âhûr kurbü: 154

Bâb-ı Cedîd: 26

Bâb-ı Dâvûd (Kudüs'de): 305

Bâb-ı Hümâyûn: 20, 26, 51, 58, 112, 132, 137, 155, 295, 324

Bâb-ı Sa'âdet: 51

Bâb-ı Servi: 115

Bâb-ı Züveyle: 77, 166

Bâbulluk: 256

Bâbü'l-ebvâb kal'ası: 97

bâc: 125, 281

Bâcvânlar [Bâcvânlu] livâsı: 86, 90

badaluçka (havayi fişek): 304, 305

badana: 211, 340

badanacı Ermenîler: 340

badanacıyân esnâfı: 339

bâdbân (yelken): 72

bâde: 204

bâde-fürûşân: 356

Bâdehâne (meyhane): 356

bâdem: 262, 286, 300

bâdem mülebbesi: 289

bâdem şeker: 289

bâdem yağcısı attârı esnâfı: 326

bâdemî: 267, 312

bâdemli çörekler: 265

bademli köfterciyân esnâfı: 286

bâdgîrler: 341

Badille mahallesi (Kâsımpaşa'da): 208

Badrak: 83

badya: 285, 289, 291

bâdyân: 274, 298, 354

Baf: 84

Baf kal'ası: 96

Bafra: 220

bâğ: 30, 39, 40, 50, 132, 173, 192, 193, 195, 202, 203, 204, 205, 207, 213, 217, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 235, 236, 237, 239, 245, 259, 263, 283, 287, 300, 301, 318, 322, 344

bâğ u bâğce: 30, 39, 132, 192, 193, 195, 202, 203, 204, 205, 213, 217, 220, 221, 223, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 237, 263, 318

bâğ u besâtinli: 26

bâğ u bostân: 168, 223, 251, 263

bağal (matrakbâzlık): 121

Bağaniskî kavmi: 328

bâğbân: 40, 101, 159, 178, 207, 208, 221, 226, 227, 228, 229, 235, 237, 241, 263, 301

bâğçe: 14, 18, 25, 28, 30, 39, 42, 43, 45, 46, 49, 50, 51, 65, 105, 111, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 132, 134, 144, 145, 186, 192, 193, 195, 201, 202, 203, 204, 205, 209, 213, 217, 220, 221, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 237, 239, 240, 241, 263, 273, 285, 295, 296, 300, 301, 309, 311, 318, 336, 348, 360

bâğçe imâmı: 111

bâğçe küreği: 209

bâğçe üstâdı: 221, 229

bâğçe-i hâs: 237

bâğçe-i selâtîn: 241

Bâğçekapu: 25, 114, 279, 295

Bâğçekapusu esnâfı: 279

Bâğçeli (kalyonu): 125

Bâğçesarây: 15, 83, 254

bâğçevân: 158, 263, 300, 348

Bağdâd: 35, 37, 39, 48, 55, 58, 60, 67, 74, 75, 77, 78, 80, 81, 85, 89, 94, 97, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 112, 114, 120, 122, 123, 131, 132, 134, 135, 156, 172, 174, 180, 188, 191, 200, 211, 232, 237, 251, 257, 258, 259, 261, 262, 280, 294, 307, 316, 317, 319, 320, 323, 326, 328, 331, 352, 361

Bağdâd fethi: 188, 200

Bağdâd hazînesi: 80

Bağdâd kargısı asâlar: 280

Bağdâd kösü: 60

Bağdâd Kurna’sı: 326

Bağdâd seferi: 105, 122, 135, 191

Bağdâd vâlîsi: 77, 85

Bağdâd vezîri: 81, 104

Bağdâd-ı behişt-âbâd: 35, 74, 75, 85, 104, 119, 124, 216, 250, 251, 257, 276, 360

Bağdâdî (güvercin cinsi): 317

Bağdâdîzâde: 209

bâğ-ı behişt: 232

bâğ-ı cennetdir: 250

bâğ-ı cihân: 59, 67, 104, 161, 165, 231, 235

Bâğ-ı Cinân kal‘ası: 104

bâğ-ı engûr: 235

bâğ-ı hıyâbân: 113, 221

bâğ-ı İrem: 11, 16, 23, 47, 51, 63, 65, 67, 69, 113, 139, 186, 193, 201, 202, 204, 207, 228, 231, 237, 239, 300, 330, 348

bâğ-ı İremezât: 101, 161, 221, 237
bâğ-ı Rıdvân: 176
bağırsak: 271, 282, 312
bağla (matrakbâzlık): 121
bağla top (matrakbâzlık): 121
bahâr: 203, 301
bahâr helvâsı: 213
bahârlar (bahârat): 281, 283, 332, 353
bahârlı pâlûde: 286
bahârlı simid: 213
bahârlı şerbet: 274, 286
bahârlı şerbetciyân esnâfı: 286
Bahâyî Efendi: 230, 359
Bahîrâ Papas: 56
Bahîre: 86
Bahirnâme (Gınâyî Efendi'nin kitabı): 201
Bahrân (Hz. Muhammed'in Gazası): 32
Bahr-i Harez: 15
bahrî (havayi fişek): 305
bahrî hotaslar: 254
Bahr-i Kulzüm: 17
Bahr-i Muhît: 16, 17, 270, 353
Bahr-i Okyûnûs: 14, 16, 47, 78, 270
Bahr-i Rûm: 16, 17, 19
Bahr-i Salacak: 235
Bahr-i Sefîd: 16, 39, 79, 124, 272, 275
Bahr-i Siyâh: 15, 16, 228, 268, 305
Bahr-i Süveys: 17
Bahr-i Ummân: 16, 257, 268, 270, 272
Bahr-i Van: 270
Bahşı Efendi: 185
bahşîş-i cülûs: 131
bakâlların pîri: 300
bakır: 177, 215, 308, 309, 311
bakır âvânî: 207, 238, 309, 354
bakır gemi: 29, 214
bakır ibrîkler: 286
bakır kazganlar: 262

bakır keştîler: 214
Bakır Küresi: 309
bakır ma‘âdinleri: 308
bakır sızırıcıyân esnâfı: 308
Bâkî Efendi (Şa‘ir): 180, 199
Bâkî Efendi (Şeyh): 194
Bâkî Paşa (Defterdâr): 103, 107
Bakî‘i mezarlığı (Medine’de): 254, 311, 313, 326, 330
bâkire: 38, 50, 51, 247
bakkâl: 352
bakkâlân-ı tâcirân esnâfı: 298
bakkâlbaşı: 299, 300
bakkâl-ı pasdırmacıyân esnâfı: 299
bakkâlların silsilesi: 298
bakla: 266, 291
Baklalı Hân kârbânsarâyı: 155
Baklalı (karyesi): 18
Baklalı köyü mesîregâhı: 240
bakrac: 286, 354
Bakraçlı menzili (ok nişan yeri): 241
bal: 278, 288, 299, 300, 301, 352
bal fıçıları: 214, 255, 299, 354
bal mûmları: 278
bal suyu (şarâb): 354, 355, 356
bal tüccârı esnâfı: 299
balaban: 240, 346, 357
balaban (kuş cinsi): 316
balaban (musiki esnâfından): 337
Ba‘labekke kal‘ası’ (Şâm kurbünde): 306
Balat: 26, 51, 290, 336, 348
Balat câmi‘i: 146
Balat Çingâneleri: 345
Balat hammâmı: 158
Balatin livâsı: 83
Balatkapusu: 25, 146, 237, 355
Balatşâh mahallesi: 348
balcıbaşı: 299
balcıyân esnâfı: 299

Balçık kasabası: 137
balgam: 190, 286
balgamî (mermer cinsi): 160
balgamî taşlar: 246, 265
Balı Beğ, Küçük (Ümerâ): 79
Balı Çelebi: 351
Balı Çelebi, Kâsımpaşalı: 344
Balı Efendi, Sarhoş (Şeyh): 96, 180, 194
Balı Kapudan, Bursalı: 272
balık: 17, 19, 29, 118, 188, 196, 226, 228, 229, 231, 237, 238, 240, 252, 271, 288, 289, 290, 291, 292, 305, 310, 316, 321, 344, 361
balık ağı: 238, 292, 310
balık âşcıları: 291
balık beyni: 288
balık dalyanı: 226, 252
balık dişi: 316, 321
balık emâneti: 252
balık emîni: 229, 288, 289, 290, 291, 292
balık geçitleri: 290
balık kursağı: 271, 344
balık mevsimi: 290
balık pişiriciler: 288
balık satıcı esnâfı: 290
balık satıcılar: 290
balık şebekesi: 229
Balıkbâzârı: 213, 289, 290, 291, 355
Balıkbâzârı âşbâzları: 291
Balıkbâzârı çârşûsu: 213
balıkbâzârı esnâfı: 26, 290, 291
Balıkbâzârıkapusu: 143, 211, 293
balıkcı: 159, 225, 227, 288, 289
balıkcıl kuşu: 197, 239, 317
Balıkcılarkapusu: 26
balıkcıyân-ı satıcıyân esnâfı: 290
Balıklağa (Kırım’da): 66, 84, 210
balısıca (şarâb): 354, 356
Balısıra livâsı: 84
Balızâde Efendi: 218

Balî Paşa câmi‘i (Emîr Buhârî kurbünde): 147
Balkapanı: 275, 299
Balkapanı hânı: 276
balkarmata: 125
balkarmata kadırgalar: 44
ballı lokma: 265
Ballıbadra kal‘ası: 68
balmûmu: 52, 278, 311, 332
balsûcıyân esnâfı: 354
balta: 255, 256, 279, 306, 334
Balvar kal‘ası: 94
balyemez top: 25, 108, 113, 125, 141, 142, 214, 215, 225, 228, 235, 255, 305
Balyoz hammâmı: 159
balyozlar: 159
Banaluka livâsı: 82
Bandırma: 291
bâng-i Muhammedî makâmı: 72
Bânyânî kavmi: 328
bâr [u] büngâhlar: 108, 141
bârbûtcıyân (musiki esnâfından): 337, 345
bârbûtcıyân sâzı: 345
barça (gemi cinsi): 45, 126, 273
bardak: 327
bardakcı: 326
bardakcı dükkânları: 194
Bârgirî: 86, 89, 94, 113
bârhâne: 267
Bartın: 220
Bartın fıçıları: 283
Bartın küreği: 341
Bartın Türk’ü: 354
bârûd: 238, 279, 293, 303, 304, 359
bârûd emâneti: 252
bârûd emîni kârhânesi: 293
bârûd tâcirleri: 305
bârûdcıbaşı: 238
bârûdcıyân esnâfı: 293, 305
bârûdhâne: 53, 78, 238, 239, 279, 293

bârûdhâne çarhları: 30
bârûdhâne emâneti: 252
bârûdhâne emîni: 293
Bârûdhâne kullesi: 205
Bârûdhâne meydânı: 237
bârûdhâne-i siyah emîni: 293
bârûd-ı ma‘cûn: 359
bârûd-ı siyâh: 30, 255, 279, 293, 304, 305
baskı (nalcı aleti): 308
basmacılar: 332
basmacıyân-ı cît esnâfı: 332
basmacıyân-ı yasdık esnâfı: 332
Basra: 80, 81, 85, 94, 96, 135, 200, 260, 265, 276, 294
Basra cebbânesi: 289
Basra hâkimi: 346
Basra kargısı: 268
başcı: 281, 282, 283
başcıbaşı: 281, 282, 284
başcıların pîri: 282
başcıyân-ı âşcıyân esnâfı: 281
başdankara (kuş cinsi): 222, 318
başdarda: 105, 121, 125, 133, 142, 271, 316
Başhisâr: 212
başmaklar: 218
bataklık: 122
batâlise: 14, 20, 31, 32, 37
Battâl bâğları: 232
Battâl Gâzî, Seyyid (Ca‘fer b. Hüseyin Gazi): 36, 37, 59, 232, 236
battâl (ney cinsi): 337
Batum: 89, 92
Bayat livâsı: 85
Bayburd: 41, 68, 165
Bâyezîd câmi‘i: 51, 120, 153, 185, 270, 312
Bâyezîd hammâmı: 159
Bâyezîd Hân: 26, 28, 46, 47, 67, 68, 95, 96, 149, 153, 163, 164, 165, 167, 168, 170, 171, 172, 174, 175, 191, 202, 210, 214, 216, 221, 237, 240, 301
Bâyezîd Hân anbârı: 252
Bâyezîd Hân çeşmesi: 156

Bâyezîd Hân kârbânsarâyı: 155
Bâyezîd Hân menzili: 121
Bâyezîd Hân meşâyihı: 175
Bâyezîd Hân minâresi: 120, 121
Bâyezîd Hân, Şehzâde: 78, 97, 98, 168, 170, 171, 345
Bâyezîd Hân şeyhi: 175
Bâyezîd Hân topları: 216
Bâyezîd Hân türbesi: 77
Bâyezîd Hân ümerâsı: 164
Bâyezîd Hân, Yıldırım: 19, 38, 39, 40, 58, 105, 204, 228, 231, 350, 351
Bâyezîd Hân-ı Sânî: 11, 67
Bâyezîd kal‘ası: 86, 90, 93
Bâyezîd kapusu: 53
Bâyezîd Kazancıları köşesi: 52
Bâyezîd meydânı: 67, 316
Bâyezîd, Sultân: 66, 68, 79, 111, 147, 262, 295, 314
Bâyezîd-i Bistâmî: 163
Bâyezîd-i Velî: 28, 31, 43, 45, 46, 47, 48, 66, 67, 68, 69, 145, 146, 161, 162, 163, 170, 191, 207, 214, 229, 230, 270
Bâyezîd-i Velî câmi‘i: 66, 114
Bâyezîd-i Velî Hammâmı: 28, 158
Bâyezîd-i Velî imâreti: 152
Bâyezîd-i Velî medresesi: 149
Bâyezîd-i Velî meydânı: 237
Bâyezîd-i Velî sebîli: 157
Bâyezîd-i Velî vüzerâları: 146
bayrak: 268, 272, 273, 288, 295, 300, 303, 322, 324
bayrakdârlar: 331
Bayram Ağa (Yeniçeri ağası): 124
Bayram Paşa: 24, 25, 27, 104, 106, 108, 114, 173, 221, 250
Bayram Paşa bâğı: 237
Bayram Paşa câmi‘i (Kebkebciler içinde): 147
Bayram Paşa hammâmı: 158
Bayram Paşa, Kâ’immakâm: 104, 105, 113, 188, 211
Bayram Paşa, Koca: 24, 25
Bayram Paşa (Murâd Hân’ı Râbi‘ vezîri): 154
Bayram Paşa sarâyı: 154
Bayram Paşa türbesi: 174

Bayram Paşa (Vezîr-i a‘zam): 112, 174, 251, 358
Bayram Şâh (Rakkâs): 348
Bayram-ı Velî, Hacı: 162, 209
Bayramî tarîkatı: 164, 187, 191, 196, 201, 209
Bayrampaşa habbı: 354
bâzârbaşı esnâfları: 301
bâzârcı: 158, 300, 301
bâzârcı dükkânları: 220
bâzârcılar oğlanları: 300
bâzâr-ı sevr: 281
bâzbâzân: 121, 338
bâzbâzân-ı cânbâzân-ı pehlivânân: 338
bâzbâzân-ı pehlivânân esnâfı: 348
bâzergân: 48, 158, 226, 253, 274, 275, 276, 281, 287, 292, 297, 298, 299, 308, 312, 321, 327, 332
bâzergânbaşı: 202, 253, 276
bâzergânbaşı bâğı: 202
bâzergânbaşı esnâfı: 276
bâzergân-ı anka Karadeniz esnâfı: 272
bâzergân-ı cevâhirân: 312
bâzergân-ı cevâhirciyân esnâfı: 310
bâzergân-ı esîrciyân esnâfı: 293
bâzergân-ı pirincciyân esnâfı: 275
bâzergân-ı semmûr esnâfı: 321
Bebek bâğçesi: 224, 237
bebr postları: 321
bebr (vahşi hayvan): 280, 321
Beç: 94
Beç kal‘ası: 77, 99
Beçkapusu: 120
Beçkerek kal‘ası: 95
Bedahşân: 310
bedâsten: 110, 178, 207, 226, 311, 324, 333, 334, 335
Bedâsten dellâlları: 334
bedâsten kethudâsı: 334
Bedâsten kurbü: 319
bedâsten sandûkları: 334
Bedâsten şeyhleri: 335

Bedâsten-i atîk: 257, 262, 334
Bedâsten-i bîrûn esnâfı: 334
Bedâsten-i cedîd: 257, 334, 335
Bedâsten-i Galata: 335
beddâvî gömleği: 274
beddâvî şerbetcisi: 182, 286
Bedehşân la‘li: 310
bedevine şarâbı: 354, 356
Bedîl bin Vertâ (sahâbe-i kirâmdan): 254, 293, 328
Bedir şühedâları cebbânesi: 315
Bedî‘üzzamân: 198, 331
Bedr (Hz. Muhammed’in Gazası): 31
Bedreddîn Mahmûd, Mevlânâ: 167
Bedreddîn Mehemmed ibn Mehemmed eş-şehîr bi-Kaysûnî: 96
Bedr-i Huneyn: 13, 259, 270, 293, 315, 351
Bedrü‘l-ahîr (Hz. Muhammed’in Gazası): 32
Beganoğlu kal‘ası: 141
Beğ hammâmı: 159
Beğ nehri: 44
Beğ yalısı: 226
Beğbâzârı pirinci: 274
Beğkoz: 54, 229, 251, 336
Beğkoz bâğçesi: 121
Beğkoz hammâmı: 159
Beğkoz iskelesi: 229, 241, 290
Beğlerbeği bâğçesi: 231
Beğlerbeği çeşmesi: 156, 177
Beğşehri: 82, 88, 91, 182
Beğzâde Çelebi çeşmesi: 193
Beğzâde Efendi: 179
Behiştî: 96, 164
Behlül Dânâ: 106, 296
Behlül Kassâ‘, Pir: 327
Behrâm Paşa (Mîrimîrân): 77, 78
bekâr odaları: 155, 226
bekârbaşı: 325
bekârhâne: 155, 228, 256, 324, 332
Bekir Ağa: 345

Bekir Efendi, Akçalı: 178
Bekir Paşa (Kapudan): 125
bekmez: 355
Bekrî bürâder: 290
Bekrî Mustafâ taklîdi (hayâl-i zılde): 351
beksumât Bkz. peksumât
Bektaş Ağa: 132, 137
Bektaş-ı Velî, Hacı: 38, 43, 146, 234, 254, 255, 325, 353
Bektaşî: 353
Bektaşî tarîkatı: 191
Bektaşiyân: 225, 240
beldârân-ı teberdârân lağımcıbaşı esnâfı: 255
Belde-i Tayyibe (İslâmbol): 11, 13, 14, 20, 25, 31, 56, 94, 106, 155, 160, 174, 241, 250, 251, 358
Belgrad: 45, 53, 66, 77, 82, 94, 99, 141, 142, 154, 293, 294
Belh: 111, 183
Belh [u] Buhârâ: 32, 175, 288
Belîs (Haleb'de): 84, 88, 92
Belkâs (Şehrizol'da): 86
Belkîs Ana (Hazret-i Süleymân Hâtûnı): 320
Belkîs Ana şehri (Bursa'da): 34
Belkîs Havvâ: 14
Belkîs kasrı: 330
Belkîs tahtı: 55
Belkîs'ın zifâfı gecesi: 336, 343
beller (çiftçi aleti): 263
Bender: 82, 83
Bender kal'ası: 74, 138, 149
bender [u] iskeleleri: 124
bender-i Dîv: 76, 94
bend-i yemîn (gürz oyunu): 121
bend-i yesâr (gürz oyunu): 121
bendîşe (menteşe): 307
Benekli Şâh, Selânikli: 344
benglik (keyf verici madde): 327, 354
benglikciyân esnâfı: 327
Benî Abbâs: 35
Benî İshâk: 13

Benî İsrâ’îl: 292, 299, 306
Beni Kaynukâ (Hz. Muhammed’in Gazası): 32
Benî Kotur: 86, 89
Benî Kureyş kabilesi: 338, 349, 350
Benî Lihyân (Hz. Muhammed’in Gazası): 32
Benî Rabî‘a (Rıkka’da): 85, 89
Benî Selîm (Hz. Muhammed’in Gazası): 32
Benî Ümeyye: 33
Beni’l-Mustalık (Hz. Muhammed’in Gazası): 32
Benli Hasan (Şa‘ir) (Ahî Çelebî): 167
Benli Urum: 310
Benli Yahûdî: 223
bennâ: 64, 72, 105, 340
bennâ kûhkenler: 172
bennâyân esnâfı: 339
Benû Ferît (Hz. Muhammed’in Gazası): 32
berât: 333
berât hücceti: 65
berâyâ: 106, 109, 110, 122, 131, 133
berber: 314, 323, 328
berber cüvânları: 329
berber dükkânları: 186, 196, 318
berber köserecileri esnâfı: 314
berberân esnâfı: 328
berberân-ı piyâdegân esnâfı: 329
berberân-ı sünnetciyân esnâfı: 329
berberbaşı: 329
Berberî: 264
Berberîçe kırmızı fes: 273
Berberistân: 244, 328
berberlerin pîri: 329
Berda‘ şehri (Acem’de): 79
Berda‘î: 167
Berdû‘ [Berda‘]: 86, 90
berebaşılar: 260
berekât-ı Halîl: 278
Berezençse kal‘ası: 94, 141
Bergama: 161, 183, 231, 294

Bergofça kasabası: 187
Berhayâ, Vezîr-i Âsaf: 305
Berkovişte nâm tahtı: 128
Berkûk Sultân: 302
Berût: 45, 274
Berût kal‘ası: 45
besâtînler: 222
besbâse (bahârat): 262, 326
beste-nigâr makâmı: 117
Beşdepe: 295
Beşiktaş: 72, 78, 122, 220, 221, 222, 223, 228, 232, 251, 273, 290, 304, 336, 344
Beşiktaş bâğçesi: 221, 237
Beşiktaş câmi‘i: 223
Beşiktaş hammâmı: 159
Beşiktaş kuyuları: 222
Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhi: 343
Beşiktaş suları: 222
Beşîr Ağa: 98, 172
Beşkelek livâsı: 83
Betlen Gabor (Erdel kıralı): 99, 141
bevvâb: 59, 71, 73, 258, 267, 294
bevvâbân esnâfı: 258
beyâbân: 289
Beyânî: 201
Beyânî (Şa‘ir): 121
Beyânî (Şeyh): 178
beyâz buyurdu: 142
beyâz ekmeği: 197
beyâz kurus: 313
beyâz mermer: 63, 64, 160
beyâz mûm: 332
beyâz pide: 236
beyâz simid: 208
beyâz tavâşî: 76
beyâz tula: 148
Beyrût: 84
Beyt-i Sabastıyye karyesi: 63
Beyt-i Şerîf: 339

beytü‘l-hüzünler: 232
Beytüllahm: 14, 22, 63, 220
Beytü‘l-mâl: 65
beytü‘l-mâl-ı müslimîn: 102, 106, 132, 275
Beytü‘l-ma‘mûr: 249
Beytü‘l-mukaddes: 68
beyzabâz (hayâl-i zılcıyân): 338
bez: 320, 333, 334
bez çuvallar: 299
bez dokuma: 269
bez dokuyucular: 243, 319, 333
bezâsten: 219, 235, 252, 312, 320, 332, 333, 334, 335
bezâsten hammâlları: 333
bezâsten kethudâsı: 175
bezâsten-i atîk esnâfı: 332
bezâsten-i bîrûn: 333
bezâsten-i cedîd esnâfı: 334
bezâsten-i enderûn: 333
bezciyân: 333
bezirciyân esnâfı: 299
beziryağı: 291, 299, 340
bezzâzân: 333
bezzâzân-ı boğasıcıyân: 333
bezzâzistân: 194, 196, 203, 223, 251, 313, 332, 334
Bezzâzistân Kethudâsı medresesi: 151
Bezzâzistân-ı atîk: 276, 325, 332
Bezzâzistân-ı bîrûn esnâfı: 333
Bezzâzistân-ı cedîd kurbü: 157
Bezzâzistân-ı enderûn esnâfı: 333
Bezzâzistân-ı Galata esnâfı: 335
Bezzâzistânkapusu: 310
Bezzâziyye (kitap): 274
bıçak: 208, 283, 290, 302, 303, 310, 312, 313, 314
bıçak eğesi: 306
bıçak kıncı: 314
bıçak kıncısı esnâfı: 303, 314
bıçakcılar: 302, 314
bıçakçıların pîri: 329

bıçakçıyân esnâfı: 302
bıçkı: 263, 306
bıçkı (pabuccu aleti): 325
bıçkıcılar: 336, 340
bıçkıcıyân esnâfı: 339
bıtrîk: 17, 20, 26, 35, 49, 55, 149
bıtrîke hücreler: 64
bıyık: 247, 248, 325
bıyık yülümek: 247
biber: 283
Bîdkâr kal‘ası: 94
Biga: 82, 87, 91
Bihke kal‘ası: 97
Bihzâd (Evliya Çelebi’nin babasının kölesi): 117
Bihzâd, Nakkâş: 220, 229
Bihzâd-ı Mânî (Nakkâş): 192, 202, 220, 330
Bihzâd-ı Sânî: 331
Bî-kaydhâne (meyhane): 356
Bilâd-ı İsvân kavmi: 328
Bilâl-i Habeşî: 11, 12, 114, 152, 243, 244, 258, 314, 341
Bilbeys şehri: 308, 315
bileği taşı: 247
bilezik: 247
billûr: 70, 100, 144, 160, 193, 213, 222, 265, 288, 289, 327, 357
billûr câm: 233, 239
billûr taslar: 265
bîmârhâne: 73, 76, 102, 149, 153, 205, 262
bîmâristân: 149, 152, 252
bîmâristân-ı moristân esnâfı: 263
Binbereket (çingene): 280
Bingöl: 238, 283, 286
Bingöl yaylası: 278
Binyâz Pehlivân: 102, 109
Birecik: 84, 88, 92
Birgi şehri: 96, 181, 184
Bi’r-i Zümürrüd: 289
Birimbâl pirinci: 274
biryân (kebap): 285

biryâncıyân esnâfı: 285
bisât (nalcı aleti): 308, 321
bistiyar (Romanya’da bir memurluk unvanı): 26
Bişri’l‘anevî: 32
Bitbâzârı: 155, 334
Bitlicezâde: 185
Bitlîs hâkimi: 160
Bitlîs hânı: 86, 138, 342
Bitlîs kal‘ası: 113
Biyim yurdu (Heyhât Sahrası‘nda): 15
Bobofca kal‘ası: 94, 141
bocuk (hınzır yavrusu): 281
Boçkay İşvan (Erdel Kıralı): 99
bodana (işkembe cinsi): 283

bodostoma: 15, 270
boduç (ağaç testi): 323
Bodur Alî Efendi (Soukkuyu Cami‘i imâmı): 315
Bodur Ca‘fer kalyonu: 125
Bodur Gürcî Ca‘fer (Kapudan): 272
Bodurum kal‘ası: 94
boğa: 279, 299
boğasıcılar: 332, 333
Boğazhisâr: 17, 34, 40, 72, 140, 145, 214, 227, 228, 251
Boğazhisârlar (Kilidü‘l-bahreyn): 140
Boğdan: 39, 68, 80, 83, 94, 98, 102, 112, 128, 137, 140, 143, 163, 184, 228, 277, 281, 299
Boğdan aselleri: 274
Boğdan balı: 299
Boğdan beği: 128, 140
boğma (güreş oyunu): 119, 120, 316
Boğol kavmi: 308
Boğuk Kapudan taklîdi: 352
bokluca bülbül: 318
Bokluca hammâm: 159, 213
Bokrât (Hakim): 22, 28, 262
bolâheng (ney cinsi): 337
Bolayır: 294
Bolu: 82, 88, 91, 113
Boluvî: 164
bora (güherçile) ma‘âdinleri: 313
Borabas (çoban köpeği ismi): 280
boracıyân esnâfı: 313
boru: 26, 268, 273, 280, 313, 338, 340, 343, 346, 347, 357
borucıyân-ı sarı pirinc esnâfı: 313
borucu: 313
Bosna: 40, 76, 79, 81, 82, 87, 94, 95, 96, 97, 99, 111, 129, 138, 139, 140, 151, 154, 286, 294, 308, 344
Bosnavî: 77, 78, 108
Bosnavîü‘l-asl: 77, 112, 127
bostân: 148, 158, 180, 184, 193, 194, 206, 207, 215, 222, 223, 235, 263, 300
Bostân hammâmı: 158
Bostân hammâmı bâğı: 300

bostâncı: 26, 29, 53, 127, 130, 158, 190, 202, 204, 221, 229, 253, 263, 281, 287, 311, 321, 325, 360

bostâncı külâhı: 29, 190

bostâncı neferâtları: 229

bostâncı ocağı: 130, 325

bostâncı odabaşısı: 53

bostâncı samsonhânesi: 253

bostâncı uskokları: 360

bostâncı ustası: 202

bostâncıbaşı: 53, 78, 91, 98, 99, 107, 111, 112, 122, 123, 127, 133, 134, 137, 187, 216, 221, 223, 224, 226, 228, 229, 230, 231, 263, 285, 287, 290, 311

Bostâncıbaşı cisri: 137

bostâncıbaşı kayığı: 133, 134, 226

bostâncılar tazıhânesi: 253

bostâncıyân-ı hâssa: 52

Bostânzâde Efendi (Şeyh): 178, 179

Boşnak: 112, 207, 344

Boşnak Dede gülü: 208

Boşnak lisânı: 186

Boşnak pabucu: 188

Boşnakbâğı Mesîregâhı: 207

boya: 327, 332

boyacı: 334

boyacı tokmağı: 334

boyacıların silsilesi: 334

Boyacılarkapusu: 66, 187

boyahâne-i mîrî: 252

boybeği: 34, 68, 83, 210, 261

Boynukısa Hacı: 348

boynuz: 279

boynuzlu at: 279

Boz Vasıl deresi: 287

boza: 60, 220, 291, 353, 354

boza bekrîsi: 353, 354

boza darısı: 357

boza fıçısı: 354

bozacıbaşı: 353, 357, 358

bozacılar: 251, 323, 353

bozacıyân esnâfı: 353

bozahâne: 60, 62, 107, 110, 142, 203, 217, 225, 251, 256, 282, 354
bozahâneci alayı: 357
bozahâneci esnâfı: 251
Bozburun mahalli: 209
Bozca (ceziresi): 32
Bozcaada: 138, 203
Bozcaada şarâbı: 213, 358
bozdağan (bozdoğan) topuz: 29, 65
Bozdoğan Kemeri: 157, 184
Bozok: 82, 88, 91
bozon şarâbı: 354, 356
böbrek: 282
Böğürdelen: 94
bölük ağaları: 86
bölük odalar: 53
bölükbaşılar: 133, 264, 265, 291
börek furunu: 251
börekciyân esnâfı: 264
börekçiler: 265
Bruçî (bez cinsi): 319, 333
Bû Alî Sînâ: 327
Bucak bâğı: 237, 300
Bucak Tatarı: 83, 140
Budin: 45, 77, 79, 81, 82, 83, 87, 94, 120, 132, 138, 139, 188, 294, 299, 313, 344
Budin bârûdhânesi: 78
Budin kal‘ası: 94, 187, 267
Budin Kızılelması: 75
Budin vezîri: 77, 81, 109, 138, 141
Budun kal‘ası: 94
Bugados Vezîr: 15
buğday: 56, 243, 264, 266, 268, 272
buğday anbârı: 225, 228, 252, 295
buğday çalkacıyan esnâfı: 266
buğday çorbası: 264
buğday ekmeği: 241
buğday emîni: 295
buğday ve şa‘îr esnâfı: 272
Buhârâ: 32, 111, 175, 183, 258, 285, 288

Buhârî hadîsleri: 151
Buhârî (kitap): 118
buhayre: 122, 123
Buhayre vilâyeti: 313
Buhtunnasr: 15
buhûr suyu: 262
buhûr [u] ûd-ı mülebbes: 297
buhûrcıyân esnâfı: 326
buhûrdân: 100, 198, 275
buhûr-ı fitîl (işkence aleti): 256
buhûr-ı nebî: 326
Bukâ‘, Şâm: 84
Bulgar hükemâları: 21
Bulkar mûğbeçeleri: 325
Bulkurlu: 137
Bunarhisâr: 19, 240
buncu (deniz mahluku): 291
Bundukân: 270
Bundukânî (kağıd cinsi): 331
Bundukânî (Venedik parası): 30
Burak: 242
Burgaz iskelesi: 224
Burgaz kal‘ası: 15
Burgazice Vezîr: 15
burgu: 270, 306
burgu asa: 306
burgu (işkence aleti): 256
burgucıyân esnâfı: 306
Burgucular kullesi: 308
Burhâneddîn hazretleri: 200
Burhâneddîn (Şeyh, nakîbü‘l-eşrâf): 200
burma işkenceciyân esnâfı: 339
burma top: 216
Burnaz Âtike Sultân: 173
Burnu kavmi: 328
burnus (giyecek): 208
Bursa: 14, 34, 38, 39, 40, 43, 47, 49, 55, 58, 75, 79, 88, 91, 99, 105, 106, 135, 139, 140, 161, 162, 164, 166, 167, 168, 181, 209, 211, 236, 250, 276, 286, 294, 317, 320, 333, 336, 338, 351

Bursa monlâsı: 351
Bursa Yörükleri: 287
Bursalılar: 51, 272
Bursevî: 161, 164, 165, 167, 176, 177, 183
burtun (gemi cinsi): 126
Burun otu: 188
Burunsuz Kostantîn: 140
Burusa kaplıcası: 250
bûryâ: 260, 348
bûselik makâmı: 116, 346
Bûsırî: 350
Busrâ şehri (Eski Şam): 55, 56, 242, 259, 272, 275, 319, 332, 337
butluğ (zırh): 302
Buyak kal‘ası: 141
Buyak livâsı: 83
buyurdu: 142
buyurdu-yı şerîf: 56
buz kesici: 287
buz küsküleri: 288
bühlûl-i dânâ: 106
bülbül: 59, 63, 119, 152, 164, 184, 188, 195, 222, 285, 286, 310, 318, 347, 353
Bülbül Dîvânesi: 188
Bülbül Ermenî şerbeti: 286
Bülbül sâ‘ati: 310
Bülbül üstâd (hoşâbcıyân): 285
bülbülcüyân esnâfı: 318
Bülbülderesi: 159, 197
Bülbülî: 157
Büreyde-i Eslemî (Sancakdarların Piri): 257
Büyük Çekmece: 19
Büyük İmâm Çelebi: 342
Büyükdere: 227, 353, 355
Büyükdere hammâmı: 159
Büyükdere korusu: 237
Büyükdere mahallesi (Kâsımpaşa’da): 208
Büyükkullekapusu: 211
büzürg makâmı: 116

- C -

cab (sadak): 315
cabcıyân-ı Arnavud esnâfı: 323
Ca‘ber kal‘ası (Fırat nehri kenarında): 35, 306
Câbir ibn Abdullâh el-Ensârî: 249, 259
Ca‘fer Çavuş (yonkarcıyân sâzı ustası): 345
Ca‘fer Çelebi ibn Tâc (Nişâncı): 163
Caf‘er Çelebi medresesi: 150
Ca‘fer Çelebi, Nişânî: 164
Ca‘fer Çelebi, Tâczâde (Defterdâr): 68
Ca‘fer Efendi, Mevlânâ: 96
Ca‘fer Efendi (Şeyh): 200
Ca‘fer, İmâm: 244, 247
Ca‘fer Paşa (Habeş vezîri): 101
Ca‘fer Paşa, Hâdım: 96, 97, 98
Ca‘fer Paşa (Kapudan): 91, 122, 125, 221
Ca‘fer Paşa (Murâd Hân vezîri): 201
Ca‘fer (sâhib-i tab‘ kimesne): 202
Ca‘fer Şâh: 346
Ca‘fer-âbâd dağı: 201
Ca‘fer-âbâd tekyesi: 18, 191, 202
Ca‘fer-i Bermekî: 173, 351
Ca‘fer-i Hâşimî, Pir: 307
Ca‘ferî mezheb: 202, 256
Ca‘fer-i Sâdık: 243, 247, 322
Ca‘fer-i Tayyâr: 320, 323
Ca‘ferü‘l-imâdî: 176
Câhî-i Dâ‘î: 180
Cakdurkan (İstanbul’un ismi, Mogolî lisânında): 24
Caklik: 92
Câlinûs (Hakim): 22, 28, 262
câm: 233, 239, 309, 329, 340
câm celâcilli sadefkârî dâ’ire: 342
câm dübelekciyân: 347
câm dünbeleği (musiki esnâfından): 338
câm katremîz şîşeler: 289

câm tâs: 309
câm ve tıhtâb tâscıyân esnâfı: 309
câmcıbaşı kârhânesi: 253
câmcıyân esnâfı: 339, 340
câme-şûyân ya‘nî çamaşırcıyân esnâfı: 329
câmhâne (meyhane): 355
câm-ı billûr: 213
câm-ı moran: 70
Câmî (Şair): 179
Câmi‘-i Kebîr kurbü (Beşiktaş‘ta): 222
Câmî-i Rûmî (Şa‘ir): 161
câmi‘-i selâtîn: 25, 76, 100, 142, 143, 144, 145, 151, 195, 251, 252, 305
Câmi‘ü‘s-Sağîr (kitap): 32
câmlı dükkânlar: 330
câmûs: 113, 263, 264, 265, 277, 279, 291, 299, 305, 346
câmûs derisi: 308
câmûs köteni: 316
câmûs sığırlar: 279
câmûslar: 263
Cân Arslan Paşa: 140
Cân Kuyusu mesîregâhı: 196
Cân Memi Şâh (Rakkâs): 348
cân otu: 212
cânbâz: 296
cânbâz temâşâsı: 211
cânbâzân: 91, 338
cânbâzân-ı esb esnâfı: 296
Cânberdî Gazâlî, Çerkes: 94, 95
Cânbezdi hammâllar: 291
cânfes: 114
cângûş (matrakbâzlık): 121
Canha: 41, 68, 165
Canha (Gümüşhane): 294, 313
Canha (Trabzon’da): 85
cânî şeftâlusi: 300
Canik: 82, 88, 91, 165
cânkurtaran: 269
cânkurtaran halatlar: 272

Cânkurtaran kal‘ası: 77
cânkurtaran palamarlar: 211
Canpetro sâ‘ati: 310
Cânpûlâd Beğ, ümerâ: 79
Cânpûlâdzâde: 99, 122, 125, 150, 154, 156
Cânşâh (nakkâş ustası): 330
Cânyırtan (çoban köpeği ismi): 280
câriye / cevârîler: 45, 46, 130, 173, 261, 269, 277, 292, 293, 352
cârûblar: 260
cebbâne: 36, 326
cebe: 296, 305, 324, 331
cebe ve cevşen: 265, 268, 280, 302
cebeci: 50, 53, 141, 233, 293
cebecibaşı: 83, 102, 109, 132
cebehâne: 20, 51, 104, 105, 108, 125, 126, 138, 141, 142, 200, 224, 228, 230, 235, 252, 279, 293, 302, 325
Cebehâne ocağı: 238, 304
Cebehâne odaları: 155
Cebehâne-i Enderûn: 54
Cebehânekapusu: 301
Cebel-i Cimri (Şehrizol’da): 86
Cebel-i Cûda (Musul’da): 57
Cebel-i Elheme: 328
Cebel-i Kaysûn: 337
Cebel-i Ruhbân: 55
Cebeliyye: 84, 88, 92, 327, 328
cebelü: 79, 80, 81, 87, 90, 91, 92, 93
cebinlikler: 332
Cebrâ’îl (ayrıca bkz. Cibrîl): 28, 57, 243
Cedallâh Ebû Türâb: 340
cedvâr habbı (keyf verici madde): 354
ceffâr (Cifir yapan kimse): 131, 135
cehennem sakkâları: 358
Celâl, Kadı: 78
Celâleddîn: 74, 187, 209
Celâleddîn-i Rûmî, Mevlânâ: 44, 161, 175, 218, 222, 337
celâlî: 98, 99, 103, 110, 113, 131, 133, 135, 136, 137, 139, 140, 162, 171, 222
Celâlî Karayazıcı: 98

celeb: 277
Celeb Alî Cüce (Ravzacıyân): 344
Celeb Çâker Beğ (Kânûncı): 344
Celeb Gedâyî (Çöğürciyân): 344
Celeb Kâtibi (Çöğürciyân): 344
Celeb Mustafâ Ağa (Cengciyân sâzendesi): 343
Celeb Rıdvân Halîfe (Çârtâcıyân): 344
Celeb Seydî Ağa (Şeşhâneciyân): 344
celeb-keşân-ı basdırmacıyân-ı sığır esnâfı: 281
celeb-keşân-ı ganem esnâfı: 281
celî hat: 64, 144, 185, 195, 210, 253
Celîlî (Şa'ir): 164
cellâd: 22, 52, 53, 112, 130, 170, 173, 189, 256, 296
cellâdân esnâfı: 256
Celvetî tarîkatı: 191, 235
Celvetî tekyesi: 206
Cem: 58
Cem Şâh engûrü: 208
Cem Şâh Sa'dîsi (Şa'ir): 44, 46, 47, 161
Cem Şâh (Şa'ir, Şehzâde): 44, 46, 47, 68, 161, 164
Cem ü Cemşîd: 346
cemâlî: 131, 135, 139
Cemâlî (Şa'ir): 161
Cemâlüddîn, Şeyh: 43
cemapur asker: 287
cemapur kavmi: 347
Cemmâse (Rıkka'da): 85, 89
Cemşîd: 58, 71, 283, 299, 303, 304, 311, 320, 326, 327, 331, 335, 336, 345, 351, 355, 357, 359
cenâze peykleri: 260, 341
cenâze şâhidleri: 341
cendere yapıcılar: 341
Cendereci köyü mesiregâhı: 239
Cendereci nâm âb-ı hayât: 30
Cenderecizâde: 161, 163, 239
cendireli değirmenler: 299
Cenevîz kıralı: 210
cengârî sakal: 309

cengciyân esnâfı: 337

cengciyân sâzendesi: 343

cengî: 121

cengî harbî: 326, 336

Cengûle livâsı: 85

Cengûle (Şehrizol'da): 86

cennet: 24, 66, 67, 70, 100, 162, 167, 180, 182, 184, 185, 197, 198, 200, 219, 220, 235, 242, 243, 250, 276, 283, 285, 315, 328, 329, 342, 349

cennet-i ulya: 49

cennet-i Adn: 59, 176, 236

cennet burağı: 242

cennet-harîm: 147

Cennet-i na'îm: 152

cennet toprağı: 275

Cennet-i me'vâ: 145, 153, 154, 174, 179, 241, 313, 318

Cennetî kapudan: 273

Cercîs, Hz.: 241

Cerem kal'ası: 94

Ceres Meydânı mesîregâhı: 196

Cerîr-i Taberî: 298

cerrâh: 50, 102, 153, 158, 242, 261, 358

Cerrâh Mehemmed Paşa câmi'i (Avret Bâzârı kurbü): 146

cerrâhân esnâfı: 261, 262

cerrâhbaşı: 152, 262, 263

Cerrâhpaşa: 99

Cerrâhpaşa hammâmı: 158

Cerrâhpaşa şeyhi: 58

cerrârlar şeyhi: 260

cerre: 354

cerr-i eskâl ilmi: 297

cevâhir: 57, 65, 72, 94, 101, 114, 144, 232, 239, 273, 277, 310, 311, 312, 314, 320, 333

cevâhir bıçaklar: 310

cevâhir bisâtlar: 348

cevâhir hançerler: 310

Cevâhir kolu: 348

cevâhir kubbe: 204

cevâhir kuşak: 254, 310, 333

cevâhir matara: 268

cevâhir minâre: 72
cevâhir murassa‘âtlar: 275
cevâhir raht: 333
cevâhir sandûka: 56, 63
cevâhir sorguclar: 317
cevâhirci: 310, 312, 348
cevâhirciyân bâzârgânı esnâfı: 310
cevâhirciyân esnâfı: 310
cevâhirli püsküller: 280
cevâriş (keyf verici madde): 354
Cevâzir (Bağdâd’da): 85, 89, 320
cevherdâr tüfeng: 303
cevher-fürûş: 310, 312
ceviz: 255, 262, 286, 298, 300
ceviz levhası: 222
ceviz tahtası: 315, 340
cevizi (güvercin cinsi): 317
Cevrî: 104, 105, 120, 121, 127, 219, 316, 352
cevşen: 296, 305, 324, 331
Cevşenî (Hânende): 342
cevz-i Hindî: 255
cevz-i Rûmî şecerler: 222
cevziyye (helva cinsi): 289
ceyrân: 279, 280
ceyrân derisi: 56, 325
Cezâyir: 80, 81, 86, 87, 91, 124, 136, 188, 208, 223, 273, 280, 294, 317, 335, 359
Cezâyir esbâbı: 208, 213
Cezâyir gâzîleri: 136
Cezâyir kadırgası: 125
Cezâyir kal‘ası: 136
Cezâyir kalyonları: 111
Cezâyir kapudanları: 272
Cezâyir paşası: 78
Cezâyir sarması (güreş oyunu): 119, 316
Cezâyir tüfengli: 273
Cezerî Kâsım Paşa: 161, 200
Cezîretü‘l-Arab: 165
cıda: 302

cıda mızraklar: 268
cığa: 260
cığa teller: 265, 317
cığa-i şâhin: 171
Cığalazâde: 97, 98, 99, 106, 344
Cığaloğlu (Kapudan): 125
Cığcığa-i Rûm (İslâmbol): 250
cığcığa teller: 257
cığcığalar: 267
cılav katırı: 279
Cılga: 253
Cibâlikapusu: 26, 39, 42, 43, 326, 355
cibinlikler: 298
cibn-i hâlûmiyân ya‘nî peynirciyân esnâfı: 277
Cibrîl, Hz. (ayrıca bkz. Cebrâ’îl): 32, 197, 241, 242, 243, 244, 245, 249, 259, 260, 264, 269, 276, 313, 319, 328, 330, 343
Cidde: 86, 243, 259, 264, 269, 273
Cido Alî şaykası: 268
cifr ilmi: 79, 96
Cifr-i Alî: 165
ciğer: 282
ciğer köftesi kebâbı: 282
ciğerciler: 282
ciğerciyân-ı koyun esnâfı: 282
cihân-bahş ma‘cûnı: 354
Cihângîr câmi‘i: 74, 76, 145, 214, 217, 218
Cihângîr hammâmı: 220
Cihângîr, Şehzâde: 75, 76, 95, 97, 152, 169, 171
cilâcı (kehleciyân ustalarından): 294
cilbend taşımak: 248
cilbend-i mahabbetler: 257
Cilve Çavuş (Mukallid): 352
Ciminni (kalyonu): 125
Cin Ahmed, Matrakbâz: 316
Cinânî Efendi (el-Mevlâ Mustafa’nın mahlası): 182
Cinânî (Şa‘ir): 183, 184
cinceve köçeği: 323
Cinci Hoca: 127, 129, 130, 131, 154, 172, 173, 233, 234

Cingiziyân: 323
Ciniviz: 37, 213, 226
Ciniviz kıralı: 20, 23, 210, 211, 227
Circe: 86, 279
cirid: 120, 121, 204, 221
Cirid meydânı: 121, 205, 238
civacıyân esnâfı: 313
civalı altun: 313
Cîze şehri (Mısır'da): 258, 310
Coğrâfiyye (kitap): 270
Cûde cebeli: 57
Cûdî dağı (Bingöl'de): 269, 286
cuhûd: 190, 203, 358
cullâb: 340
Cum'abâzârı: 207, 235, 327
Cum'abâzârı hammâmı: 158
Cum'abâzârı mahallesi (Kâsımpaşa'da): 208
cunûnî (havayi fişek): 305
cura zurna (musiki esnâfından): 337
cura zurnacıyân: 345
Cûybâr Kadın sarâyı: 154
cübbe: 74, 357
Cübbe Alî: 41, 42, 43, 64, 146, 290
Cübbealîkapusu: 35, 148, 174, 184, 237, 278, 295, 300
Cübb-i Yûsuf: 315
Cüble şehri: 319
cüce: 129, 159
Cülâ Hasan (Çöğürciyân): 344
cüllâb: 286, 354
cüllâbcıyân esnâfı: 286
cüllâh (dokumacı): 241, 242
cüllâhân esnâfı: 320
cülûs: 71, 103, 106, 107, 124, 131, 135, 136, 161, 163, 165, 239
Cündî meydânı kurbü: 154
cündî (süvâri): 158, 259
Cüvân Kapucubaşı: 127, 128
Cüvânkapucıbaşı hânı: 155
Cüvânkapucubaşı sarâyı (Rüstem Paşa sarâyı): 154, 195

Cüvân-nigâr taklîdi (hayâl-i zılde): 351
cüzâm: 21, 22, 234, 262

- Ç -

çadır: 110, 226, 298, 299
çadır kolanları: 320
çadırcı dilberânlar: 320
çadırcıbaşı: 159, 320
Çadırcılarkapusu (Bezâztan-ı Cedîd kapısı): 334
çadırcıyân esnâfı: 320
çağanabâz: 173, 347, 348
çağanacıyân (musiki esnâfından): 338
Çağatay hat: 253
Çağatayca: 183
çağırtma düdük: 346
Çahârşamba ovası halkı: 51
çakallar: 280
Çâker Şâh (Rakkâs): 348
Çâkerî (Şa'ir): 164
çakır ala (güvercin cinsi): 317
çakır (içki): 116, 118
çakır (kuş cinsi): 316
çakırcıbaşı: 77, 86, 93, 321
çakırhâne (meyhane): 356
Çakman Celeb (Mukallid): 121, 352
çakşırlar: 319, 321
çakşırlı âdemler: 186
çakşırlı kut (güvercin cinsi): 317
çalıcı mehterân esnâfı: 335, 336
çam: 215, 315
çam ağacı gönderler: 272
çam direkleri: 215, 270
çam odunları: 215
çam sakızı: 269, 278
çam sırıkları: 267
çam tahtaları: 267, 335

çamaşırcıyân esnâfı: 329
Çamlıca: 137
Çamlıca bâğçesi: 233, 237
Çamlıca dağları: 232
Çamlıca kasrı: 136
Çamlıca mesîregâhı: 235
çan: 206, 315
çan ardala: 257
Çanad: 83, 88, 138
çanak: 313, 326, 327
çanakbâz (hayâl-i zılcıyân): 338
çanakcı: 326
çanakcı dükkânları: 194
Çanat kal‘ası: 95
çanlık: 37, 59, 232
çapa (çiftçi aleti): 36, 263, 287
çapa sırıkları: 288
çapa taraklar (çiftçi aleti): 263
Çapakçur: 85, 89, 92
çapkun: 102
çapkuncu: 163
çapul: 137, 141
çardak çorbacısı: 296
çardak çorbacısı esnâfı: 296
çardak emîni esnâfı: 296
çardak nâ’ibi: 296
çardakhâne: 252
Çardaklı hammâm: 158
Çardakönü meydânı: 237
çârgâh [u] pençgâh makâmı: 116
çârgül filcânlar: 326
çarh: 238, 293, 308, 312, 313, 326, 329, 336, 341
çarh çakmağı taşı: 304
çarh dollâbları: 312
çarhbâz (hayâl-i zılcıyân): 339
çarhcı: 292, 293
çarh-ı dollâblı kârhâne: 312
çarh-ı semâ‘a: 298

çarhlı kösre: 314
çarhlı tüfengler: 279
çarıkçıyân esnâfı: 309
çârkâb: 348
Çârkâb Alî (Musâhib): 168
çârkâb yasdıklar: 298
çarkacı: 141
çarkcıbaşı: 309
çarkcıyân-ı ustûra esnâfı: 329
çarkcıyân esnâfı: 309
çarmıh: 286, 300
çârpâreciyân-ı rakkâsân (musiki esnâfından): 338
Çârsûkapusu (Süleymaniye Cami‘inin kapısı): 69, 72
çarşaf: 215, 332
Çârşanbabâzârı: 51, 179
çârtâ (sâz): 344, 345
çârtâk emîni: 296
çârtâk nâ’ibi esnâfı: 296
çârtâk pâyeleri mahalli: 55
çârtâyıyân (musiki esnâfından): 337, 344
çârtâyî: 344
çârtop (gürz): 316
Çâr-yâr-ı güzîn: 13, 258
çâr-yâr-ı mu‘în kılıçlar: 301
çaşıt: 110
çâşni: 311
çâşnigîr: 284
çâşnigirân-ı vüzerâ esnâfı: 284
çâşnigîrbaşı: 49, 77, 78, 86, 93, 122
çatal âsumânîler (havayi fişek): 305
çatal harbe: 279
çatal kamçı: 323
çatal pala bıçaklar: 208
çatal zencîr: 279, 280
Çatalca: 18, 19, 122, 295
Çatla livâsı: 92
Çatladıkapu: 27, 29, 100, 278
Çavga kal‘ası: 95

Çavuş mescidi (Silivrikapusu kurbünde): 148
Çavuş Paşa câmi‘i: 201
çavuşân alayı esnâfı: 253
çavuşân-ı ehl-i sanâyî‘ esnâfı: 259
çavuşbaşı: 93, 94, 103, 124, 190
Çavuşbaşı câmi‘i: 202
Çavuşbaşı hammâmı: 159
Çavuşbaşı mahalleleri: 220
Çavuşbaşı tekyesi: 218
çavuşlar emîni: 82, 83, 84, 85, 86
çavuşlar kâtibi: 84, 86
çavuşlar kethudâsı: 82, 83, 84, 85, 86
Çavuşoğlu kapudan: 273
çay: 274, 298, 354
Çaybaşı: 239
Çeh: 16, 131, 138, 142, 297, 314, 347
Çeh lisânı: 24
Çehârşenbebâzârı: 145, 152, 160, 182, 327
Çehriliçse kal‘ası: 143
çekdirir (gemi cinsi): 125
çekeleve (gemi cinsi): 268, 269
çekici (sırma-keşân esnâfından): 292
çekiciler: 324
çekiç: 305, 308, 309, 311
çekiçci (sırma-keşân esnâfından): 292
çekirdekli kubâdî: 188
çekirge: 70
çekişciler: 324
Çekmece: 95
Çekmece buhayresi: 19
Çekmece gölleri: 19, 240, 321
Çekmece halîcleri: 19
Çekmece kal‘aları: 15
Çekmece-i Kebîr cisri: 74
Çekmeceler (Küçük, Büyük): 293
Çekvânî Kürdleri: 283
Çelebi Cüce (Dizdâr): 235
Çelebi Çetinkoz mahallesi: 208

Çelebi hammâmı: 159
Çelebi Hasan Paşa (Vezîr, Kapudan): 122
Çelebi Kethudâ bâğı: 300
Çelebi Kethudâ yalısı: 223
Çelebi kolu: 348
Çelebi Solak: 227
Çelebi yalısı: 221
çeleng: 298, 317
çelik: 308, 335
çemapur askeri: 53, 260
çember (yelken cinsi): 269
çemberbâz (hayâl-i zılcıyân): 339
Çemensoffa: 119, 120
çemenzâr: 208
Çemişgezek: 89, 92
Çemrene yaylası (Hersek'de): 286
çengâl: 283, 291
çengâl harbe: 279
çengâl temren: 307
Çengalköy: 231
Çengelise: 232
çengelistân: 125, 220, 224, 240, 255
Çengelköy: 231, 251, 355
Çengelköy hammâmı: 159
çengî: 344, 349
Çengûle (Bağdâd'da): 89
çentmeler (savaş aleti): 302
Çento İbrâhîm (yeltemeciyân sâzı ustalarından): 345
çerâhor: 125
Çerâkise: 128, 164, 214
Çercîs Nebî cenbi (Musul'da): 336
çerçiden hâcetciyân ya'nî ayakda gezen attâr esnâfı: 327
çeribaşı: 82, 83, 84, 85, 86, 295
çerkab: 332
Çerkes: 78, 79, 103, 107, 110, 139, 248, 293, 297
Çerkes Cânberdî Gazâlî: 95
Çerkes gulâmı: 348
Çerkes lisânı: 248

Çerkes Şagake livâsı: 84
Çerkes Şâh (Hânende): 348
Çerkesü‘l-asl: 77
Çerkeş nâm mahal: 127, 129
Çerkezistân: 293
Çerkeziyyü‘l-asl: 133
Çermik (Diyârbekir’de): 85, 89, 92
çeşdeciyân (musiki esnâfından): 337, 344, 345
çeşme: 100, 101, 155, 156, 157, 209, 212, 219, 220, 222, 224, 228, 235, 251, 252
çete: 313
çevgân: 73, 204, 253, 259, 335, 352
Çevizli Soffa mahalli: 177
çevrenân-ı Arnâbûdân esnâfı: 282
çıbar (güvercin cinsi): 317
çıbır (küçük tahta fıçı): 327
çığırtma düdük (musiki esnâfından): 338
çıka balığı: 19
çıkrık işi: 335
çıkrıkcı: 335
çıkrıkcıyân esnâfı: 335
Çıldır: 68, 80, 81, 85, 89, 92, 97, 108, 163, 165, 166, 167, 236
çılkava (kürk): 321
çınâr: 51, 72, 76, 197, 204, 207, 216, 217, 218, 222, 227, 235, 340
çınkıraklar: 265
çırnık: 290
çırnıkcıyân esnâfı: 274
çırpı (marangoz aleti): 269
çiçek marazı: 360
çiçek tûtyâsı: 262
çiçekciyân esnâfı: 301
çiçekciyân-ı meyveciyân esnâfı: 301
Çiçilya (Sicilya adası): 122, 125
Çiço karamürseli: 268
çiftçibaşı esnâfı: 263, 358
çiftebâzân: 347
çiftlikciyân: 277, 279
Çiğ Ahmed kal‘ası: 105
Çikişke (Kırım’da): 83

çil (kuş cinsi): 316
çilingirân: 307, 308
çilingirân esnâfı: 307
çilingirân-ı yüksükçiyân esnâfı: 307
çilingirbaşı: 308
çille zencîr yayları: 315
çimşîr: 204, 315, 341, 346
çimşîr (işkence aleti): 256
çimşîr muştalar: 324
çimşîr tahtası: 340
Çîn: 111, 198, 358
Çingâne: 51, 173, 280, 296, 336, 345, 348, 349, 353
Çingâne Ahmed: 173
Çingâne Donsuz (Dâ'irezen): 343
Çingâne kolları: 349
Çingâne ocağı: 90
çini: 194, 285
çini hokka: 276
Çini karyesi: 177
çini kâse: 327
çini kûze: 327
çini tabak: 283
çiniciler: 327
Çiniciler kurbü: 293
çiniciyân esnâfı: 327
Çinili hammâm: 157, 158, 329
çiriş: 300, 325
Çirmen: 82, 83, 87, 90
çiroz (balık cinsi): 290
Çivizâde: 78, 79, 124, 148, 181, 182, 188, 200
Çivizâde bâğı: 300
Çivizâde medresesi: 150
çizme: 44, 218, 254, 279, 297, 306, 324, 325
Çizmeciler tekyesi (Fındıklı'da): 30, 218, 219
çizmeciyân esnâfı: 325
çoban: 159, 241, 277, 279, 280, 346
Çoban deresi: 287
çoban esnâfı: 277, 280

Çoban Gerayoğlu: 142
Çobaniçse kal‘ası: 94
çobanlar kethudâsı: 287
Çobanlu: 93
çobracı: 255, 268
çoçka (hınzır yavrusu): 281
Çoçka nâm sığlar: 122
çoçra: 188
çoçtura kumkuma: 186
çoçtura şarâbı: 187
Çopur Bekir (Şakî): 103
Çopur Bekirzâde: 106
çorab: 208
çorba: 93, 111, 203, 238, 264, 280, 283, 284, 291, 295, 296, 317, 324, 325, 352, 357
çorbacı: 53, 106, 132, 146, 203, 212, 213, 216, 238, 264, 265, 293, 295, 296, 317, 325, 352, 358
Çorlu: 68, 165, 169, 170, 230
Çoruh nehri: 138
Çorum: 82, 88, 91
Çoyunçu demiri: 308
çöğür (bir çeşit saz, tambur): 279, 344, 345, 352
çöğürciyân (musiki esnâfından): 337, 344, 345
Çöğürcü Sarı Celeb (Mukallid): 352
çöl: 289
çöl pâdişâhları: 302
Çölek (Diyarbıkır’da): 99
çölistân: 283, 289
çömçe: 353, 354
çömlek: 285, 290, 308, 313, 326
çömlek dübelekci: 347
çömlekci: 194, 326, 327
çömlekci esnâfı: 290
Çömlekciler kurbü: 326
Çömlekciler mahallesi: 193, 194
çömlekciyân attârı esnâfı: 326
çömlekciyân esnâfı: 326
çöngelmiş: 113
çöplük subaşısı: 212, 254

çördekçi (gemici): 273
çörek: 208
çörek otlu: 264, 267
çörekciler: 265
çörekciyân esnâfı: 264
Çubuklu Bâğçe: 229, 230, 237, 285
çuçurya (balık cinsi): 290
Çufud: 190
Çufud hammâmı: 159
Çufud sokağı: 219
Çufudkapusu: 43, 51
Çufudkapusu hammâmı: 159
Çufut Hasan (Mukallid): 121
çuka: 109, 295, 296, 319, 320, 325, 333, 335
çuka anbârı: 252, 295
çuka dolama: 60, 235, 319
çuka emîni: 295
çuka ferrâce: 220
çuka nâzırı: 295
çukacıyân: 333
çukacıyân esnâfı: 333
çukadâr: 132
Çukalar (cezîresi): 129
Çukur hammâm: 148, 158, 159, 306
Çukur hân: 154
Çukurbostân: 69
Çukurbostânlar bâğı: 300
Çukurçeşme: 28, 225
Çuldutmaz (Top cinsi): 216
çûlhâ dezgâhcısı esnâfı: 339
çûlhâ dezgâhları: 341
çuval: 292, 295, 299
Çümcem Sultân: 284
Çümcemeddîn (Aşçıların Piri): 284

- D -

Dâbbetü‘l-arz: 297
Dabra kasabası: 187
Dacn bin Harb: 328
Dâdyân: 85, 293
Dağıstân: 32, 47, 142
Dağıstânî (zırh): 302
Dağkapusu: 225
Dahhâk: 229, 271, 322, 331
Dahhâk-ı Mârî: 322
Dâhil kal‘ası: 97
Dâhil medresesi: 179
Dâ‘î (Şâ‘ir): 156, 174
Dâ‘î-i diğer (Şâ‘ir): 161
dâ’ire (musiki aleti): 117, 251, 343, 348
dâ’ireciyân esnâfı: 336
dâ’irezen / dâ’irezân: 336, 341, 343, 344, 347
dal doğanlar (kuş cinsi): 316
dalak: 282
Dalegird: 93
dalgıcân-ı gavvâsân esnâfı: 270
dalgıç kavmi: 271
dalgıçlar: 272, 290
dalyan: 229, 251, 290
dalyan tüfengler: 268, 280
dalyancıyân esnâfı: 290
Dâmâd Çelebi mescidi: 148
Dâmâd Efendi (Şeyhülislâm): 198
dâmâd-ı pâdişâhî: 122
damgacıbaşı kârhânesi: 253
dana: 279, 299
Danilova sahrâsı: 129
Danimarka: 111, 142, 313, 347
Daniska: 347
Daniska iskelesi: 313, 353
Dânişmendiyye: 38
dânk: 75
dankiyo: 357

dankiyo düdüğü: 338, 346
danlama bâm çekici: 309
Dânyâl, Hz.: 15, 242, 259
dârâ: 289
dârâcıyân esnâfı: 333
darbhâne: 293, 294, 295, 311
darbhâne emâneti: 252
darbhâne emîni: 295, 311, 312
Darbhâne hammâmı: 159
Darbhâne kurbü: 159
darbhâne sikkezânbaşısı: 295
darbhâne sikkezânı: 311
darbhâneciyân esnâfı: 311
darbhâne-i Sultânî: 252
darb-ı mesel: 286, 319, 330, 351
darçın: 262, 283, 286, 326, 354
darçın arakı (şarâb): 356
darçın suyu (şarâb): 354, 356
darçınlı hacı şerbeti: 286
darı: 353, 357
darı bozası: 220
dâr-ı fülfül: 262
dâr-ı it‘âm: 53, 73
dâr-ı kurrâ: 151
darı malakı: 280
dâr-ı müsâfirîn: 20
dâr-ı şifâ: 20, 31, 153, 212
Darıca: 232
darkıl ala (güvercin cinsi): 317
dârû: 280, 285
dârûlu ma‘cûnlar: 280
dârü‘l-aliyye: 151
dârü‘l-bevâr: 107, 226, 293
dârü‘l-cünûn: 76
dârü‘l-hadîs: 41, 53, 73, 149, 151, 177, 181, 182, 186, 194, 195, 212, 218, 222, 230, 234, 251, 252
dârü‘l-hilâfe: 112
dârü‘l-kur’ân: 199, 218

dârü‘l-kurrâ: 53, 67, 73, 149, 151, 181, 195, 199, 206, 212, 222, 230, 234, 251, 252
Dârü‘s-sa‘âde: 51, 157
Dârü‘s-sa‘âde ağası: 52, 93, 222, 236, 237
dârü’ş-şifâ: 53, 65, 73, 76, 149, 152, 153, 179, 258
dârü‘t-ta‘lîm: 66, 151, 186, 195, 230, 260
dârü‘t-ta‘lîm-i Kur’ân: 149
dârü‘t-ta‘lîm-i sıbyân: 234
dârü‘z-ziyâfe: 65, 67, 69, 74, 76, 102, 149
Dasnik Emirzâ, celâlî: 137
Dâvdân (Şehrizol’da): 86
Dâvûd, Bâb-ı: 305
Dâvûd bin Kemâl, Mevlânâ: 167
Dâvûd, Hz.: 14, 242, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 315, 330, 336, 337
Dâvûd (ney cinsi): 337
Dâvûd Paşa: 77, 102, 106, 109, 126
Dâvûd Paşa bâğçesi: 28, 30, 237
Dâvûd Paşa bâğı: 300
Dâvûd Paşa câmi‘i: 146
Dâvûd Paşa hammâmı: 158
Dâvûd Paşa medresesi: 150
Dâvûd Paşa, Mîrimîrân: 96
Dâvûd Paşa, Sadr-ı a‘zam: 103
Dâvûd Paşa Süleymân’ı (yonkarcıyân sâzı ustası): 345
Dâvûd Paşa (Vezîr-i a‘zam): 103, 163
Dâvûd Paşakapusu Meydânı: 237
Dâvûd perdesi: 342
Dâvûd san‘atı: 71
Dâvûd, Şehzade: 97
Dâvûd-ı Asamî: 301
Dâvûd-ı Hablî ibn İmri’l-Kays, Pir: 338
Dâvûd-ı Tâhirî, Pir: 318, 319
Dâvûdî: 260, 306, 307
Dâvûdpaşa: 148, 339
Dâvûdpaşakapusu: 27
davulcıyân esnâfı: 336
Dâye Hâtûn câmi‘i: 239
dayılar: 273
De’b: 165

Debâlâ livâsı: 85

debbâğân esnâfı: 322

Debbâğ el-Hacı Hamza mescidi: 148

debbâğân esnâfı: 323

debbâğân tüccârı esnâfı: 323

debbe: 323

debbeciyân esnâfı: 323

Debdebe-i Rûm (İslâmbol): 250

debdevî: 268

deblekler: 260

Deccâl: 335, 338

Dede Beğ (Akideci esnâfından): 289

Dede Bostânı Teferrücgâhı: 207

def (musiki aleti): 244, 267, 336, 337, 339, 343, 357

defîneler: 138

defter: 10, 24, 37, 50, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 107, 114, 162, 187, 195, 199, 215, 216, 217, 256, 295, 311, 325, 338

defter emîni: 82, 83, 84, 85, 86

defter kethudâsı: 82, 83, 84, 85, 86, 87, 90

defter muhâsibi: 82

Defterdâr: 30, 46, 50, 60, 68, 77, 78, 79, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 96, 98, 103, 104, 111, 112, 124, 126, 127, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 148, 150, 153, 161, 164, 166, 182, 193, 194, 199, 201, 221, 223, 227, 230, 237, 279, 286, 293, 342, 344

Defterdâr câmi‘i: 194

Defterdâr Emîn Paşa yalısı: 221

Defterdâr Emîr: 132

Defterdâr Halıcızâde sarâyı: 230

Defterdâr iskelesi: 193, 194, 237

Defterdâr Mahmûd Paşa dârü‘l-hadîsi: 194

Defterdâr Mehemmed Paşa câmi‘i: 227

Defterdâr Mustafâ Paşa sarâyı: 230

Defterdâr Nâzlı Mahmûd Paşa câmi‘i: 194

Defterdâr Nâzlı Mahmûd Paşa çeşmesi: 194

Defterdâr Nişâncı Paşa sarâyı: 193

Defterdâr Paşa câmi‘i: 223

Defterdâr Süleymân Çelebi câmi‘i: 148

Defterdâr Şerîfezâde medresesi: 150

Defterdâr Şerîfezâde mescidi: 148

Defterdârzâde: 134, 201, 342, 344

defterhâne: 94, 132

değirmen: 19, 122, 237, 249, 251, 252, 266, 267, 273, 287, 298, 299, 300, 313, 339, 340, 341, 354, 360

değirmen (at): 266, 267, 339, 341

değirmen beygirleri: 266

değirmen çarhı: 266, 267

değirmen taşı: 267, 313

değirmenci esnâfı: 266

değirmenciyân-ı üzüm esnâfı: 287

değirmen-ı esb: 251, 252, 266

Değirmenlik cezîresi: 128

değşirme: 324, 325

değşirme ağası: 324, 325

değşirme çorbacısı: 325

değşirme gulâmları: 325

değşirme oğlanı: 324, 325

değşirme-i gıllâmân esnâfı: 324

dehânî sâzlar: 346

dehdehî: 268

dehdevîleri: 296

dehhâllık: 165

dehhân-ı edviye esnâfı: 262

dehhân-ı kibritciyân esnâfı: 326

Dehlek (Habeş‘de): 282

dehlîz-i Circe: 80

dehlîzler: 101

Dehrî mezheb: 191, 270

dekâkîn-i çarkcıyân esnâfı: 309

dekâkîn-i hukemâ esnâfı: 261

Deli Çelebi: 189

Deli Duman (Mutrıbân): 345

Deli Ferhâd yayları: 314

Deli Gönül (Mutrıbân): 345

Deli Hasan (Celalî Kara Yazıcı‘nın karındaşı): 98

Deli Hüsâm (Çeşdeci): 345

Deli top (top cinsi): 216

Deli Tûfân (Mutrıbân): 345

deliler: 158

dellâk: 223, 329
dellâkân esnâfı: 329
dellâl: 39, 114, 133, 139, 292, 296, 324, 325, 326, 333, 334, 335
dellâlân-ı bâzâr: 334
dellâlân-ı Bedâsten: 333, 334
dellâlân-ı Bedâsten-i bîrûn esnâfı: 333, 334
dellâlân-ı Bezzâzistân-ı enderûn esnâfı: 333
dellâlân-ı esb esnâfı: 296
dellâlân-ı kavvâfât esnâfı: 326
Delvine: 82, 87, 90
demir: 172, 206, 238, 301, 302, 303, 305, 308, 314, 347
demir budluklar: 114
demir çapalar: 215
demir çengâl harbeler: 268
demir çubuklar: 305
demir delisi işler (kılıç): 301
Demir Delisi menzili: 121
demir desteler: 238
demir gülleler: 125
Demir Hân mescidi: 148
demir hurdaları: 308
demir hurdavâtlar: 307
demir kapaklar: 332
demir kapaklı pençereler: 332
demir kapu: 19, 211, 332, 335
demir kapulu mahzenler: 332
demir kösküler: 255, 340
demir ma‘deni: 301, 308
demir mîl: 214
demir sikkeler: 214
demir sopalar: 257
demir şişler: 281
demir taraklar: 291
demir telciler: 313
demir teller: 304, 308, 327
demir togulkay: 302
demir tüfeng: 304
demir yaylar: 315

demir yüksük: 307
demir zencîrler: 262, 280, 319
demir zırh: 280
Demirci Kara Ahmed (Evliya’nın dedesi): 209
demircibaşı: 307
Demircikulu, Hattât: 64
demirciler: 302
demircilerin silsilesi: 305
demirden ağır tanbûrî (musiki esnâfından): 338
Demirkapu: 19, 26, 58, 85, 141, 336
Demirkapu denizi: 15
Demirkapu kal‘ası: 97
Demirkapu seddi: 19
Demirkapu seferleri: 132
demir-koparan (giyecek): 208
Demiroğlu (Çöğürciyân): 344, 345
demkeş (güvercin cinsi): 317
Demûl (Yemen’de): 313
Deniz hammâmı: 159
Deniz hammâmı mesîregâhı: 196
deniz kestânesi: 291
Deniz Uğrusu yalısı: 217
Denizli şehri: 322
Depebaşı mahallesi (Kâsımpaşa’da): 208
derder (Ermeni papazı): 255
Dere cisri: 222
Dere hammâmı: 159
Dere mahallesi (Kâsımpaşa’da): 208
Dereseki mesîregâhı: 241
Dereseki mesîresi: 229
dergâh-ı âlî: 352
dergâh-ı âlî kapucıbaşları: 46, 125
dergâh-ı âlî yeniçerileri: 53
dergâh-ı mu‘allâ: 114
Dergezîn kal‘ası: 104
deri (âdem): 39, 164, 168, 271
deri (at): 266
deri (ceyran): 56, 325

deri (deve): 120, 282
deri (hayvan): 321
deri (keçi): 322, 325
deri (köpek): 313
deri (kurd): 257
deri (sığır): 35, 38, 202, 224, 225, 232, 299, 308, 336
deri yüzecek sıntırâş (işkence aleti): 256
Derne (Bağdâd'da): 89
Derne livâsı: 85
Derne mahalleri: 104
derrâkî şeftâlusi: 300
dershâne: 151
ders-i âm: 59, 67, 115, 118, 144, 149, 152, 177, 199
Derteng (Bağdâd'da): 89
Derteng livâsı: 85
Derteng mahalleri: 104
dervîş: 222
Dervîş Alî: 186
Dervîş Çelebi: 60, 96
Dervîş Efendi (Şeyh): 102
Dervîş Kâsım (Neyzen): 343
Dervîş Mehemmed ibn Sun'ullâh Efendi: 177
Dervîş Ömer: 115, 116, 117, 121, 341, 342, 344
Dervîş Paşa (Vezîr-i a'zam): 99
Dervîş Süleymân (Kâsımpaşa Mevlevîhânesi neyzenbaşı): 343
Dervîş Yûsuf (Beşiktaş Mevlevihânesi şeyhi): 343
dervîşân borusu: 338, 346
dervîşân külâhları: 313
deryâ beğleri: 81, 91, 125
derzi Bkz. terzi
Despot yaylası (Filibe'de): 286
Despul kal'ası: 97
destâr: 213, 260, 319
destâr-ı Muhammedî: 319
destâr-ı şerîf: 106
destere (marangoz aleti): 262, 269, 306
destereci: 263, 306
desterecibaşı: 209, 307

Deşeniko (Rakkâs): 349
Deşt-i Kıpçağ: 15, 16
devâ otcıyân esnâfı: 327
devâ otcular: 327
devâ otcuyân esnâfı: 327
devâ otları: 327
devâbbât: 128, 149
devâhâne (meyhane): 356
devât: 118, 134, 239, 310, 313, 314, 331
devât ü kalem: 118
devâtcılar: 313, 314
devâtcıyân esnâfı: 313
deve: 12, 49, 56, 120, 134, 149, 246, 282, 295, 296, 305, 323, 336, 337, 353
deve ardalaları: 296
deve derileri: 120, 282
deve dişi buğdaylar: 295
deve hâmı: 323, 337
deve makûlesi: 149
deveciler: 244
Develi Karahisâr dağları: 119
devir-hân: 59, 123, 166
Devlet Geray Hân: 95
devlingec (kuş cinsi): 316
devrânî çelebiler taklîdi (hayâl-i zılde): 351
Deyr-i Rahbe (Rıkka'da): 85
deyyûsân esnâfı: 256
Dımışk (Mâliki): 31
Dımışk (Şâm): 294
Dımışkî: 308
Dımışkîhâne: 31
Dırac kal'ası: 68
dıraht: 50, 52, 54, 67, 69, 72, 112, 146, 192, 195, 196, 197, 201, 202, 204, 207, 208, 220, 221, 222, 224, 226, 227, 229, 230, 233, 235, 238, 239, 263, 289, 300, 239202
Dırama gömlekleri: 319
Dırama kettânı ketânı: 274
dîbâ: 114, 152, 220, 257, 267, 268, 273, 275, 279, 280, 301, 319, 348
Dîbâce (kitap): 118
dîbâcıyân esnâfı: 333

dibek: 292, 351
dicâc (tavuk): 318
dîdebân (kehleciyân ustalarından): 294
dîdebânlar: 292, 297, 333
digren (çiftçi aleti): 263
dihân-ı edviye esnâfı: 262
dihkânî: 241, 263
dikdik (eyer örtüsü): 332
dikici bekârları: 324
dikiciler: 324
dikiciyân esnâfı: 325
Dikilitaş: 19, 31, 121, 174, 225
dikme (gürz): 316
Dilâver Paşa (Vezîr): 103
dilber: 109, 117, 262, 280, 297, 321, 348, 349, 353, 354, 357, 360
dilber ma‘cûnu: 354
dilber oğlanlar: 297, 353
dilberân: 121, 207, 235, 238, 262, 267, 272, 284, 285, 292, 300, 310, 314, 318, 320, 321, 328, 329
dilberân huddâmlar: 284
dilberân köçekleri: 314
dilberân şeftâlûsü: 300
dilbercik: 309
dilber-lebi ma‘cûnu: 262, 354
dilenci: 29, 159, 260, 351
Dilenci Arab taklîdi (hayâl-i zılde): 351
dilenci esnâfı: 260
Dilenci Kör Arab taklîdi (hayâl-i zılde): 351
dilenciler şeyhi: 260
dilenciyân esnâfı: 260
dilenciyân esnâfı: 260
dilküşâ ma‘cûnı: 354
dilli düdük: 337
dilsizler taklîdi (hayâl-i zılde): 351
dilşâd ma‘cûnı: 354
Dimen(?) kal‘ası: 94
Dimetoka kal‘ası: 68
dimi (bir çeşit pamuklu kumaş): 333

dimiciyân tüccârı: 333
Dimitraki kapudan: 273
Dimitraki (Rakkâs): 348
Dîmurçe kal‘ası: 94
Dimyât: 86, 125
Dimyât alacaları: 318
Dimyât pirinci: 274
dinkef (dübelek): 347
dinkefciyân: 338
Diregel kal‘ası: 141
dirhem: 230
dirsekli na‘lçalar: 307
dîv: 214
Dîv Balı (top cinsi): 216
dîv [u] gûller: 214
divâl (gürz oyunu): 121
dîvân çavuşları: 83, 93
dîvân huddâmları: 84, 85, 86
dîvân kapusu: 53
dîvân kâtibi: 164
Dîvâne Dühânkeş Dede: 188
Dîvâne Hurûm, Pir: 257, 262, 331
dîvânhâne: 26, 51, 52, 53, 110, 111, 120, 125, 130, 204, 205, 208, 252, 271, 309
Dîvânyolu (Odunkapusu’nun iç yüzünde): 171, 303, 304
Dîvdâr Çeşmesi Mesîregâhı: 207
Dîvdâr deresi: 287
divitciyân esnâfı: 331
Divitcizâde tekyesi: 234
Dîvler ve gûller: 214
Divriği: 82, 88, 91
Divriği Ermenîleri: 306
Diyârbekir: 68, 78, 80, 81, 84, 89, 92, 99, 103, 104, 106, 107, 108, 112, 113, 132, 133, 135, 173, 294, 343
Diyârbekir bezi: 132, 319
Diyârbekir dîvânı: 85
Diyârbekir vâliliği: 108, 139, 251
Diyârbekirli Karaoğlan (Dâ’irezen): 343
Diyârbekrî: 161, 182, 342

dizdâr: 54, 83, 105, 129, 224, 225, 228, 235, 336, 352
Dizdâr yalısı: 225
dizdârhâne: 230
Dizdârkapusu: 224
Dobraçin (Macaristan’da): 15, 83
Dobra-Venedik: 126
Dobruca: 19, 295, 353
Dodoşka vilâyeti (Venedik Körfezinde): 15, 138
doğan: 316
Doğan Geçidi kal‘ası: 142
Doğan livâsı: 83
doğanbâz: 235
Doğancı Seyfî (yonkarcıyân sâzı ustası): 345
doğancıbaşı: 321
doğancılar kârhânesi: 253
Doğancılar kurbü: 233
Doğancılar meydânı (Üsküdar’da): 235, 359
doğancılar odası: 51
doğancılar pefteresi: 120
Doğancılar sarâyı: 235
Doğanî Dede (Yenikapu Mevlevîhânesi Şeyhi): 177
doğramacıbaşı: 335
doğramacıbaşı kârhânesi: 253, 339
doğramacıyân esnâfı: 335
doğramahâne: 253
dokuma: 269
dolabcı (kehleciyân ustalarından): 294
dolama: 60, 235, 319
dolamacı: 319, 320
dolamacıyân esnâfı: 318
dollâb: 214, 238, 239, 263, 272, 292, 303, 312, 323, 332, 333, 334, 335, 340, 341, 357
dollâbcı (sırma-keşân esnâfından: 292
dollâbhâne-i şeytân: 357
Dolmabâğçe: 221, 222, 237
dolmacıyân esnâfı: 285
domnalı (kılıc): 302
domuz: 134, 321, 340
domuz fırçaları: 340

Domuzkapusu: 211, 355

donanma: 42, 45, 76, 105, 111, 122, 123, 124, 125, 126, 128, 129, 132, 133, 134, 137, 138, 210, 216, 221, 256, 297, 304

donanma-yı hümâyûn: 42, 94, 96, 122, 124, 125, 128, 129, 132, 138, 216, 297

Donkalavî kavmi: 328

Donkarkız: 47, 142, 347

Donkolad Yanoş (Tâkyânûs Kıral): 21

dökme işleri (gümüş): 311

dökmecibaşı: 314

dökmecibaşı esnâfı: 314

dökmecibaşı kârhânesi: 253

Dökmecibaşı mescidi: 195

dökmeciler: 314

dökmeciyân âsitânesi: 216

dökmeciyân kârhânesi: 253

dökücübaşı: 215, 216

dökücüyân esnâfı: 216

dökücüyân üstâdları: 215

döş başlar (işkembe cinsi): 283

Dragoman: 187

Dragoman câmi‘i: 146

Dragoman hammâmı: 158

Dragoman tekyesi: 152

Dragoman Yûsuf medresesi: 150

du‘âcı: 215, 291, 320, 332, 334, 341, 358

dud: 222, 263, 285

dud ağacı: 263

dud şarâbı: 276, 354

Duhânîzâde mescidi (Kocamustafâpaşa kurbünde): 148

dûheng (ney cinsi): 337

Dukagin: 82, 87, 90

Dukaginzâde: 77, 166

Dulhuvarân (Şehrizol’da): 86

Duna değirmenleri: 19

duna foga (gemici terimi): 273

Duracak (çingene): 280

Durak Beğ, İnebahtılı: 129

dûrbîn: 211

Durmuş Dede: 189, 225
Durmuş Dede tekyesi: 224, 225
durrâk: 208
durûb-ı emsâl: 165
dutkal: 207, 282, 318
dutkalcı: 282, 314
dutkalcı kârhânesi: 192
dutkalcıların pîri: 282
dutkalcıyan esnâfı: 282
dübelek: 347
dübelekciyân: 337, 347
dübeyt: 115, 342
düdük: 346
düdük faslı: 346
düdükciyân: 346
dügâh faslı: 345
dügâh makâmı: 116
dügâh-ı hüseynî makâmı: 118
düğe: 299
düğmeciyân: 53
düğmeciyân esnâfı: 314
düğmeciyân, haffâfân: 73
düğmeciyân-ı harîr esnâfı: 320
dühhâniyât: 292
dühn-i hâlis: 298
dühniyyâtlar: 335
dülbend: 299, 320
dülbend börkcüyân esnâfı: 322
dülbend börkleri: 322
dülbend izâr: 220
dülbendciyân esnâfı: 319
Düldül (Hazret-i Alî'nin atı): 198, 261, 308
dülekci (gemici): 273
Dülgerler pîri: 335
dümbelek: 340
Dümbülî (Azerbeycân'da): 113
Dümdümî (Azerbeycân'da): 113
dünbelek: 338

Dürer [u] Gurer (kitap): 330
dürr-i yetîm (inci): 310
Dürûzî: 68, 137
Dürzî beğler: 84
düşüt bağana (kürk): 321
Düveydâr menzili: 121
düzen ipleri: 291
düzenciyân esnâfı: 290

- E -

Ebâ Ensârîkapusu: 23, 39, 51, 237
Ebâ Eyyûb-ı Ensârî: 13, 23, 28, 30, 33, 34, 42, 48, 59, 76, 77, 106, 114, 130, 145, 152, 156, 173, 174, 184, 194, 195, 196, 197, 198, 209, 257
Ebâ Zer-i Gıffârî, Pir: 323, 325, 326, 327, 330
ebâbîl: 238
ebced hisâbı: 224
ebced [ü] hevvez: 249
ebcedhân: 69, 151, 195, 218
Ebevâh (Hz. Muhammed'in Gazası): 32
Ebezâde (okcu ustası): 315
ebhurlar: 270
Ebî Kubeys dağı: 281
Ebî Kuhâfe (Hazret-i Ebûbekir'in babası): 254, 328
Ebî Sürh, Pir: 332
Ebî Şeybe, Pir: 258
Ebî Tâlib: 321
Ebî Tâlib cenbi (Mekke'de): 258
Ebrûmân (Şehrizol'da): 86
Ebtah nâm mahal (Mekke'de): 258, 276, 331
Ebû Alî mumları: 278
Ebû Alî Sînâ: 304, 326, 338, 347
Ebû Cehil: 120, 270, 293, 349
Ebû Derdâ'-i Âmirî, Pir: 258, 261
Ebû Habîb Muhyiddîn-i Buhârî, Pir: 308
Ebû Hâfî (kuyumcu): 313
Ebû Hanîfe (İmâm-ı A'zâm): 251

Ebû Hirre: 258
Ebû Hüreyre, Pir: 13, 258, 325
Ebû Leheb: 120, 270, 349
Ebû Mellâh-ı Yemenî: 264
Ebû Muhammed ibn İmrânü'l-Kavvâs, Pir: 314
Ebû Müslim Haddâdî (sahâbe-i kirâmdan): 302
Ebû Ömer-i Vâsıtî, Pir: 338
Ebû Sa'îd Efendi (Şeyhülislâm, İslâmbol Monlası): 123, 124, 133, 201
Ebû Sa'îd et-Tarî, Pir: 322
Ebû Seyd Hindî: 263
Ebû Süfyân: 254, 270, 328
Ebû Tâhir Şaggâl, Pir: 316
Ebû Tâlib: 55, 56
Ebû Ubeyd Cüzrecî, Pir: 259
Ebû Ubeyd Harrât, Pir: 335
Ebû Ubeyd-i Kassâb: 262
Ebû Zeyd-i Hindî (Baba Mürten): 263
Ebû Zeyd-i Müslimî: 305, 306, 307
Ebûbekir es-Sıddîk: 161, 191, 242, 243, 282
Ebûbekir, Hz.: 11, 12, 32, 70, 197, 202, 244, 254, 261, 282, 314, 328
Ebûsa'îd (Şeyh): 96, 180
Ebûsa'îd tekyesi: 218
Ebûsa'îd yalısı: 217
Ebussu'ûd Efendi (Şeyhülislâm): 79, 96, 163, 181, 184, 198, 200, 202
Ebussu'ûd-ı Sânî: 178
Ebussu'ûdzâde Efendi (İslâmbol Monlası): 124
Ebü'l-Âl (İstanbul'u kuşatan serdar): 34
Ebü'l-cerrâh kurbü (Kudüs'de): 298
Ebü'l-fazl câmi'i: 217
Ebü'l-fazl Efendi (Defterdâr): 78
Ebü'l-feth bezzâzistânı: 212
Ebü'l-feth binâsı: 149, 195, 197, 207, 308, 332, 340
Ebü'l-feth câmi'i: 64, 103, 114, 144, 145, 147, 158, 162, 176, 187, 205, 225
Ebü'l-feth çeşmesi: 156
Ebü'l-feth haremi: 106
Ebü'l-feth imârâtı: 204
Ebü'l-feth kârbânsarâyı: 155
Ebü'l-feth karlığı: 287

Ebü‘l-feth kurbü: 147

Ebü‘l-feth Mehemmed Hân, (ayrıca bkz. Mehemmed Hân): 11, 16, 17, 24, 25, 29, 30, 31, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 58, 63, 64, 65, 66, 69, 79, 105, 125, 130, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 152, 153, 156, 159, 160, 161, 162, 164, 174, 175, 178, 183, 191, 192, 193, 195, 197, 200, 204, 207, 210, 211, 212, 214, 216, 224, 228, 229, 230, 231, 232, 237, 240, 250, 255, 283, 288, 290, 301, 316, 318, 336

Ebü‘l-feth meşâyıhları: 175

Ebü‘l-feth meydânı: 237

Ebü‘l-feth tekyesi: 152

Ebü‘l-feth tîmâr-hânesi: 152

Ebü‘l-feth topları: 216

Ebü‘l-feth ulemâsı: 175

Ebü‘l-feth vüzerâları: 145, 344

Ebü‘l-feth’in hâcesi: 150

Ebü‘l-feth’in hâtûnu: 45, 46, 47

Ebü‘l-feth’in hayrâtı: 63

Ebü‘l-feth’in hocası: 175

Ebü‘l-feth’in pederi: 47

Ebü‘l-havâkîn Muhammed: 329

Ebü‘l-hazen bin Nasr bin Abdullâh (nakkâşların pîri): 330

Ebü‘l-hûr-ı Yemenî, Pir: 276

Ebü‘l-hüdâ ibn Yâsîn, Pir: 320

Ebü‘l-hüdâ-yı Halebî, Pir: 333

Ebü‘l-Kâsım: 339

Ebü‘l-Kâsım Abdülvâhid: 335

Ebü‘l-Kâsım Abdülvâhid en-Neccâr, Pir: 339

Ebü‘l-Kâsım el-Attâr, Pir: 307

Ebü‘l-Kâsım es-Semmâkü‘l-Baytârî, Pir: 308

Ebü‘l-Kâsım Vezânî, Pir: 306

Ebü‘l-kevser Şâdü‘l-kürdî, Pir: 265

Ebü‘l-mahz-ı Ummânî, Pir: 268, 273

Ebü‘l-me’âlî: 259, 351

Ebü‘l-me’men: 298

Ebü‘l-mevâhib-i Ensârî: 314

Ebü‘l-müslim-i Gaffârî: 306

Ebü‘l-vefâ câmi‘i: 144

Ebü‘n-nasr Hâtem el-Bağdâdî: 304, 323

Ebü‘n-nidâ, Pir: 265, 333, 334

Ebü‘r-rîf-i Nakkâbî (burgucıyân esnâfı Piri): 306

Ebü‘s-selâm ibn Muhammed Ekber-i Yemenî: 325

Ece Halîfe: 79

eceneler: 268

Ecezâde: 167

eczâhân: 59, 166

Eçetvar kal‘ası: 139

Edhemzâde, el-mevlâ Şeyh: 177

Edîbî Efendi (Şeyh): 176

edik (bir çeşit ayakkabı): 325

edikciyân: 325

Edil doğanları (kuş cinsi): 316

Edincik Bkz. Eydincik

Edirne: 14, 26, 38, 39, 40, 41, 43, 49, 58, 68, 74, 75, 97, 99, 105, 112, 122, 124, 135, 136, 140, 142, 143, 150, 161, 162, 164, 165, 167, 169, 185, 191, 194, 224, 230, 250, 294, 351

Edirne arabaları: 297, 340

Edirne, Bâb-ı: 26

Edirne kâ’immakâmı: 135

Edirne kal‘ası: 38

Edirne seferi: 98

Edirne tahtı: 100, 169

Edirnekapu: 17, 20, 23, 28, 30, 33, 34, 39, 41, 44, 76, 106, 114, 130, 133, 145, 148, 156, 166, 167, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 191, 193, 297, 314, 323

Edirneli Ahmed (hânende): 348

Edirneli hâtûnlar: 262

Edirnevî: 161, 164, 165, 167, 175, 181

edvâr ilmi: 116, 117, 343

edviye: 262, 326, 327

edviye otlar: 327

Efârîka: 20

Efdalzâde medresesi: 150

Efelioğlu Yorukça Halîl (Hacivad’ı şehîd eden): 351

Efelioğlu zağarı: 351

Efelioğulları: 351

Eflak: 39, 80, 83, 112, 128, 129, 140, 163, 228, 274, 277, 281, 299

Eflâtûn: 22, 28, 124, 285, 354

Eflâtûn-ı İlâhî: 136, 262

Eflâtûnzâde güftesi: 162

Eflâtûnzâde, Mevlânâ: 161

Efrâsiyâb: 20, 113, 135, 331

Efrâsiyâb borusu: 338, 346

Efrâsiyâb (Pehlivân): 120
Efrâsiyâb, Pir: 313
Egirsek: 94
Egirvar kal‘ası: 94, 141
egser: 306, 336, 340
egserciyân esnâfı: 306
eğe: 216
eğeciyân esnâfı: 306
eğegî: 270
eğeler (cerrah aleti): 262
Eğil: 85, 89
Eğin şehri: 314
eğir: 30, 326
eğir kökü: 30, 238
Eğirdir: 51, 200
eğlencehâne (meyhane): 356
Eğre: 80, 81, 82, 98, 138, 139, 171, 344
Eğre fâtihi: 188, 189, 336
Eğre gazâsı: 171, 208
Eğre kal‘ası: 98
Eğre serhaddi: 74
eğrek: 277, 281
eğrekci: 277, 279
eğrekciyân esnâfı: 277
Eğri: 82, 141
Eğri Abdîzâde: 78
Eğri, Bâb-ı: 26
Eğri dağı (Bingöl’de): 286
Eğri kal‘ası: 95
Eğriboz kal‘ası: 66
Eğriboz köftesi: 286
Eğridir: 308
Eğrikapu: 23, 28, 33, 34, 39, 44, 51, 181, 185, 191, 193, 197, 300
Eğrikulle: 308
eğrimler: 323
ehl-i beyt: 284
ehl-i dîvân: 158
ehl-i hıref: 25, 53, 114, 132, 202, 207, 213, 216, 220, 225, 235, 240, 241, 248, 250, 251,

253, 259, 264, 278, 282, 283, 284, 289, 299, 301, 302, 306, 307, 309, 310, 318, 323, 325, 328, 330, 333, 335, 358

ehl-i tarîk esnâfı: 260

ehrimen (zelehor hammâları emini): 297, 360

e’imme: 50, 59, 354

e’imme ve hutebâ: 111, 260

e’îmme-i vüzerâ: 257

ejdehâlar (havayi fişek): 305

Ejder kal‘ası: 313

ejderhâ: 280, 319, 322

ejderhâ-misâl: 271

Ejderhân seferi: 79, 96

ekâlîm-i seb‘a: 26, 27

ekinci: 241

ekincilik: 241

ekmek: 43, 50, 61, 188, 197, 213, 220, 223, 241, 243, 249, 252, 263, 264, 265, 267, 268, 274, 278, 284, 290, 291

ekmek furunu: 188, 251, 252

ekmek tirîdi: 291

ekmekci: 188, 264, 265, 266, 268, 285, 293, 358

ekmekci dükkânları: 264

ekmekci esnâfı: 268

ekmekcibaşı: 43, 264, 267, 268, 273, 285, 293, 295

ekmekciler kethudâsı: 268

ekmekcilerin pîri: 264

Ekmekcioğlu türbesi: 335

ekmekciyân esnâfı: 264

ekmekciyân-ı yeniçeriyân esnâfı: 264

Ekmel tekyesi: 152

Ekmeleddîn Efendi (Şeyh): 182

Ekrâd: 79, 84, 86, 89, 345

el değirmeni: 266, 267, 273, 300

Elbasan: 82, 87, 90, 294, 328

Elbasan Arnavudu lisânı: 340

Elbasan kal‘ası: 66

elbise-i fâhire: 220, 334

Elburz: 16, 214

elçi: 32, 33, 36, 40, 41, 43, 46, 47, 48, 59, 72, 78, 94, 120, 138, 142, 155, 163, 168, 175, 224, 225, 256, 261, 300, 310, 336

Elçi hânı (Tavukbâzârı‘nda): 155
Elçi Kara Mustafâ Paşa bâğçesi (Kızılmusluk kurbünde): 300
eldiven: 208
elekci avretleri: 189
elekciyân esnâfı: 266
Elekçi Dîvânesi: 189
Elem-gulibeti’r-rûm (İslâmbol): 250
Elkâs Mîrzâ (hakim-i Şirvân): 95
elma: 289, 300
elma suyu: 203
elma suyu (şarâb): 354, 356
elmâs: 312
elmâs hakkâkları: 312
elmâs, pîrûze: 310
elmâs-bür ya‘nî hakkâk-i elmâs esnâfı: 312
elmâs-ı hâmlar: 312
elmâs-ı Hindistân: 310
Elvâhât livâsı: 86
Elvân Çelebi binâsı: 146
Elvân kapudan: 125, 213
emânet-i esîrhâne esnâfı: 292
Emetullâh, Seydî: 331
Emeviyye câmi‘i: 63
Emeviyye (camii, Şâm’da): 59
Emîne Hâtûn (Peygamberimizin Annesi): 329
Emînönü: 35, 53, 295, 297, 299
Emînönü iskelesi: 48
Emînönü meydânı: 237
Emînönü sırık hammâlları: 297
Emîr Alî mescidi (Karagümrük kurbünde): 148
Emîr Buhârî: 40, 41, 147, 164, 184, 191
Emîr Buhârî câmi‘i: 68, 144, 193
Emîr Buhârî tekyesi: 152, 178, 180, 182, 184, 191
Emîr Buhârî türbesi: 176
Emîr Buhârî zâviyesi: 183, 184
Emîr Çelebi: 124, 361
Emîr Efendi: 205
Emîr Efendi câmi‘i: 223

Emîr Hekîmbaşı hammâmı: 159
Emîr İsfendiyâr kızı (Fâtih’in annesi): 40
Emîr İştibî (Şeyh): 58, 99
Emîr Paşa: 130, 136
Emîr Paşa (Defterdâr): 132
Emîr Paşa (Mısır vezîri): 135
Emîr Paşa yalısı: 230
Emîr Sinân Çelebi medresesi: 150

Emîr Sultân: 43
Emîr Sultân câmi‘i: 205
Emîr Sultân tekyesi: 206
Emîr-âhûr mesiregâhı: 238
Emîrefendi mahallesi (Kâsımpaşa’da): 208
Emîrgûne bâğçesi mesîregâhı: 239
Emîrgûnezâde Yûsuf Paşa sarâyı: 154
emîr-i âhûr: 87, 93, 295
Emîr-i âhûr câmi‘i (Yedikulle kurbünde): 146
Emîr-i âhûr nâzırı: 295
Emîr-i Hac peşrevi: 346
Emîrî, Şa‘ir (Seyyid Mahmûd): 164
Emîrü‘l-mü’mîninzâde: 282
emr-i pâdişâhî: 137, 138, 140, 310
emr-i şerîf: 139
emrûd: 228, 285, 289
Emrullâh ibn Akşemseddîn (Şeyh): 162
Endelüs: 272
Enes (helva cinsi), Hz.: 289
Enes ibn Mâlik: 244, 254, 266, 267, 268, 270, 271, 275, 276, 277, 278, 281, 283, 285, 287, 292, 301, 306, 307, 311, 313, 315, 317, 319, 320, 331, 332
Enez: 283
engûr: 285
Engüri hânı: 154
Engürü: 78, 88, 91, 119, 154, 280
enik: 281
Ensâr: 11, 32, 35, 36, 43, 197, 242
Ensârî Dede: 41
Ensârî Sultân: 42
Ensârîler: 259
Enûşirvân: 55, 328
Envârü‘l-‘Âşıkîn (kitap): 161
erbâb-ı dîvân: 85, 86, 93, 94, 190, 336
erbâb-ı Soffa: 11, 35, 208, 242
erbâb-ı tîmâr: 84, 87, 90, 91, 92, 93, 96, 125
erbâb-ı tuğyân: 99
erbâb-ı zü‘amâ: 86, 87, 90, 91, 93, 125
Erba‘în: 53

Erbîl (Şehrizol'da): 86
Erceyş: 93
Ercis dağı (Bingöl'de): 286
Ercîş: 86, 89
Ercîş kal'ası: 94, 113
Erdebîl: 102, 307
Erdebîlî sebîli: 157
Erdebîlî tekyesi: 152
Erdek: 291
Erdel: 80, 83, 95, 99, 139, 141, 201, 299, 346
Erdel Demirkapusu: 138, 141
Erdel kıralı: 94, 99, 138, 139, 141
Erdel Macaristânı: 18, 313
Erdelistân: 83
Erdemid şarâbı: 213
Ereğli kal'ası: 15
Ereğliye Vezîr: 15
Ereğli: 220
Ereş kal'ası: 97
Ergana: 92
Ergani: 85, 89
erganûn: 212, 336, 337, 357
erganûn borusu: 338, 346, 347
erganûnça düdükler: 268
erguvân: 267, 305
Erjeng Freng Mânî: 56
Erkek Ahmed kal'ası: 104
Erlizâde hazretleri: 186
Ermenak kal'ası: 66
Ermenî: 51, 52, 110, 158, 203, 205, 212, 213, 217, 221, 233, 252, 255, 286, 306, 310, 313, 332, 336, 340, 341, 343, 348
Ermenî Aydın (Dâ'irezen): 343
Ermenî Bedros: 310
Ermenî Haçatur (Dâ'irezen): 343
Ermenî lehcesi: 340
Ermenî mahallesi: 205, 252
Ermenî oğlanlar: 110
Ermenîce türkîler: 340

Ermiyâ, Hz.: 15, 242

erre (cerrah aleti): 262

erreler (kesici alet): 306

Ertuğrul Beğ (Mâhân şehri beğlerinden): 38

Ertuğrul (Selçûklu Sultanı): 38

Ervâm tâifesi: 38

Erzâyil (kilisesi): 20

Erzincân: 166

Erzurûm: 14, 41, 68, 77, 80, 81, 85, 86, 89, 92, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 133, 134, 135, 238, 294, 306, 342

Erzurûm Gümüşhânesi: 313

Erzurûm vâlîsi: 111, 139

Es‘ad Efendi: 99, 219

Es‘ad Efendi, Hâcezâde: 123

Es‘ad Efendi ibn Sa‘deddîn-i Sânî (Şeyh): 200

Es‘ad Efendi (Sadr-ı Rûm): 198

Es‘ad Efendi (Şeyhülislâm): 102, 107, 123

esbâb: 119, 183, 208, 213, 215, 216, 221, 257, 261, 262, 268, 270, 275, 279, 284, 296, 297, 299, 305, 306, 308, 321, 322, 323, 324, 329, 331, 334, 340, 341, 351, 355, 357, 358

Ese Balı (Top cinsi): 216

Ese Çelebi furunu cenbi: 217

esed (kılıç): 216, 280, 301

esed sûretli sancak: 331

esed tasvîri: 216

Esedullâh Alî: 198

Esedullâhi’l-Gâlib, Pir: 280, 321

esîr: 14, 15, 33, 34, 37, 38, 40, 45, 46, 50, 68, 78, 99, 111, 113, 114, 125, 128, 129, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 154, 177, 205, 213, 226, 232, 254, 273, 292, 293, 297, 301, 313, 349, 355

esîr bahâsı: 140

esîr dellâlları: 292

esîr gulâmlar: 293

Esîr hânı: 154

esîrbaşı: 297

esîrciler: 292, 293

esîrciyân bâzârgânı esnâfı: 293

esîrciyân esnâfı: 293

esîrhâne: 252, 292, 293

esîrhâne emâneti esnâfı: 292

esîrhâne emîni: 293

esîrhâne hücreleri: 293
Eski Alî Paşa câmi‘i (Tavuk Bâzârı Dikilitaşı dibinde): 147
Eski Alî Paşa medresesi: 150
Eski Balıkbâzârı: 289
Eski Câmi‘ (Edirne’de): 58
Eski Cezâyir (kılıcı): 302
Eski Husrev Paşa câmi‘i (Aksarây kurbünde): 146
Eski Husrev Paşa türbesi: 179
Eski İbrâhîm Paşa medresesi: 150
Eski İslâmbol demiri: 31
Eski Kaplıca (Bursa’da): 294
Eski Odalar kurbü: 153
Eski Sarây: 52, 53, 72, 77, 107, 121, 130, 315
Eski Vâlide hammâmı: 159
Eski Yurd nâm mahal: 253
Eski Yûsuf bâğçesi: 202
Eski Yûsuf Paşa hânı: 154
Eskici Dede (Şeyh): 188
eskiciler: 159
eskiciyân dükkânı: 326
eskiciyân esnâfı: 325
Eskidâr: 232, 234
Eskiodalar: 183
Eskisarâykapusu (Süleymaniye Cami‘inin kapısı): 72
Eskiyurd (Kırım’da): 353
Esmâ’ü‘l-hüsnâ: 70, 71
esnâf yamakları: 339
esnâf-ı âb-ı gülâbcıyân: 262
esnâf-ı acemî oğlanları: 254
esnâf-ı adesciyân: 275
esnâf-ı afyoncıyân: 327
esnâf-ı ağcıyân: 290, 291
esnâf-ı ağda tüccârı: 287
esnâf-ı ağdacıyân: 286
esnâf-ı ağılcıyân: 277
esnâf-ı ağımcıyân: 255
esnâf-ı âhen tel-keşân: 308
esnâf-ı âhengerân-ı çilingirân: 307

esnâf-ı âhengerân-ı na‘l-kesân: 306
esnâf-ı akîdeciyân: 289
esnâf-ı akkâmân: 267
esnâf-ı alçıcıyân: 339
esnâf-ı alemdâr-ı Resûl sancakdârân: 257
esnâf-ı alıcı ve balıcı: 332
esnâf-ı araba yapıcıyân: 339
esnâf-ı arakcıyân: 355
esnâf-ı arayıcıyân: 254
esnâf-ı arka sakkâsı: 265
esnâf-ı arslancıyân: 280
esnâf-ı asesân-ı bî-amân: 256
esnâf-ı asker-i asesbaşı: 255
esnâf-ı âşcıyân: 284
esnâf-ı âşcıyân-ı balıkbâzârı: 291
esnâf-ı aşlamacıyân-ı eşcâr-ı müsmirât: 263
esnâf-ı at değirmeni çarkcısı: 339
esnâf-ı atbâzârı emîni: 296
esnâf-ı âteşbâzân: 338
esnâf-ı âteş-feşân tüfengciyân: 303
esnâf-ı attârân-ı dikiciyân: 325
esnâf-ı attârân-ı kahveciyân: 327
esnâf-ı attârân-ı Yahûdân: 327
esnâf-ı attâr-ı çömlekciyân: 326
esnâf-ı attâr-ı yağcıyân-ı badem: 326
esnâf-ı avcıyân-ı murgân: 321
esnâf-ı badanacıyân: 339
esnâf-ı bâdemli köfterciyân: 286
esnâf-ı bâğbân: 263
esnâf-ı bâğçevân: 300
esnâf-ı bakır sızırıcıyân: 308
esnâf-ı bakkâlân-ı tâcirân: 298
esnâf-ı bakkâl-ı pasdırmacıyân: 299
esnâf-ı balık emîni: 289, 292
esnâf-ı balıkcıyân-ı satıcıyân: 290
esnâf-ı bal-sucuyân: 354
esnâf-ı bârûdcıyân: 305
esnâf-ı bârûdhâne-i Etmeydânı: 279

esnâf-ı basmacıyân-ı çit: 332
esnâf-ı basmacıyân-ı yasdık: 332
esnâf-ı başcıyân-ı âşcıyân: 281
esnâf-ı bâzbâzân [u] cânbâzân [u] pehlivânân: 338
esnâf-ı bâzergânbaşı: 276
esnâf-ı bâzergân-ı ankâ Karadeniz: 272
esnâf-ı bâzergân-ı cevâhirciyân: 310
esnâf-ı bâzergân-ı esîrciyân: 293
esnâf-ı bâzergân-ı pirincciyân: 275
esnâf-ı bâzergân-ı semmûr: 321
esnâf-ı beksumâtcıyan: 266
esnâf-ı beldârân-ı teberdârân lağımcıbaşı: 255
esnâf-ı benglikciyân: 327
esnâf-ı bennâyân: 339
esnâf-ı berberân-ı piyâdegân: 329
esnâf-ı berberân-ı sünnetciyân: 329
esnâf-ı bevvâbân: 258
esnâf-ı Bezâsten-ı cedîd: 334
esnâf-ı Bezzâzistân-ı atîk: 332
esnâf-ı Bezzâzistân-ı Galata: 335
esnâf-ı bıçak kıncıyân: 314
esnâf-ı bıçkıcıyân: 339
esnâf-ı biryânciyân: 285
esnâf-ı boracıyân: 313
esnâf-ı borucıyân-ı sarı pirinc: 313
esnâf-ı bozacıyân-ı mezmûmân: 353
esnâf-ı börekciyân: 264
esnâf-ı buğday çalkayıcıyan: 266
esnâf-ı buhûrcıyân: 326
esnâf-ı burma işkenceciyân: 339
esnâf-ı bülbülcüyân: 318
esnâf-ı cabcıyân-ı Arnavud: 323
esnâf-ı câmcıyân: 339
esnâf-ı câme-şûyân ya‘nî çamaşırcıyân: 329
esnâf-ı cânbâzân-ı esb: 296
esnâf-ı celeb-keşân-ı basdırmacıyân-ı sığır: 281
esnâf-ı celeb-keşân-ı ganem: 281
esnâf-ı cellâdân: 256

esnâf-ı cenâze peykleri ve mürde-şûyân ya‘nî şehîdân gassâlleri: 260
esnâf-ı cerrâhân: 262
esnâf-ı cevher-fürûşân: 312
esnâf-ı cibn-i hâlûmiyân ya‘nî peynirciyân: 277
esnâf-ı ciğerciyân-ı koyun: 282
esnâf-ı civacıyân: 313
esnâf-ı cüllâbcıyân: 286
esnâf-ı cüllâhân: 320
esnâf-ı çalıcı mehterân: 336
esnâf-ı çardak çorbacısı: 296
esnâf-ı çardak emîni: 296
esnâf-ı çartâk nâ’ibi: 296
esnâf-ı çâşnigirân-ı vüzerâ ve âşbâzân: 284
esnâf-ı çavuşân alayı: 253
esnâf-ı çavuşân-ı ehl-i sanâyi‘: 259
esnâf-ı çerçiden hâcetciyân ya‘nî ayakda gezen attâr: 327
esnâf-ı çevrenân-ı Arnâbûdân: 282
esnâf-ı çırnıkcıyân: 274
esnâf-ı çiçekciyân-ı meyveciyân: 301
esnâf-ı çiftçibaşı: 263
esnâf-ı çilingirân-ı yüksükçiyân: 307
esnâf-ı çizmeciyân: 325
esnâf-ı çoban: 277, 280
esnâf-ı çömlekciyân: 326
esnâf-ı çörekciyân: 264
esnâf-ı çûlhâ dezgâhcısı: 339
esnâf-ı dâ’ireciyân: 336
esnâf-ı dalgıcân-ı gavvâsân: 270
esnâf-ı dalyancıyân: 290
esnâf-ı dârâyîciyân: 333
esnâf-ı darbhâneciyân: 311
esnâf-ı davulcıyân: 336
esnâf-ı debbeciyân: 323
esnâf-ı değirmenciyân: 266
esnâf-ı değirmenciyân-ı üzüm: 287
esnâf-ı dehhân-ı edviye: 262
esnâf-ı dehhân-ı kibritciyân: 326
esnâf-ı dekâkîn çarkcıyân: 309

esnâf-ı dekâkîn-i hukemâ: 261
esnâf-ı dellâkân: 329
esnâf-ı dellâlân-ı Bedâsten-i bîrûn: 334
esnâf-ı dellâlân-ı Bezzâzistân-ı bîrûn: 333
esnâf-ı dellâlân-ı Bezzâzistân-ı enderûn: 333
esnâf-ı dellâlân-ı esb: 296
esnâf-ı dellâlân-ı kavvâfât: 326
esnâf-ı devâtcıyân: 313
esnâf-ı deyyûsân: 256
esnâf-ı dîbâcıyân: 333
esnâf-ı doğramacıyân: 335
esnâf-ı dolmacıyân: 285
esnâf-ı dökmecibaşı: 314
esnâf-ı dökücüyân: 216
esnâf-ı dutkalcıyan: 282
esnâf-ı düğmeciyân-ı harîr: 320
esnâf-ı dülbend börkcüyân: 322
esnâf-ı dülbendciyân: 319
esnâf-ı düzenciyân: 290
esnâf-ı eğeciyân: 306
esnâf-ı eğrekciyân: 277
esnâf-ı e’imme-i vüzerâ ve Mîrimîrân ve sâ’ir a‘yân: 257
esnâf-ı ekmekciyân-ı yeniçeriyân: 264
esnâf-ı elekciyân: 266
esnâf-ı elmas-bür ya‘nî hakkâk-i elmas: 312
esnâf-ı emânet-i esîrhâne: 292
esnâf-ı eşribe-i mümessek: 276
esnâf-ı eyvâycı ya‘nî çiniciyân: 327
esnâf-ı Eyyûb oyuncakcısı: 339
esnâf-ı fâlcıyân-ı musavver: 331
esnâf-ı ferâşcıyân: 339
esnâf-ı ferrâşân-ı ehl-i sanâyi‘ ve ehl-i tarîk: 260
esnâf-ı filcân kinedcisi: 326
esnâf-ı fişekçiyân-ı havâyî: 304
esnâf-ı fişekçiyân-ı tüfeng: 304
esnâf-ı fitilciyân-ı tüfeng-endâzân: 305
esnâf-ı furun binâ edici: 340
esnâf-ı galburcıyan: 266

esnâf-ı gazzâzân: 320
esnâf-ı gedelecciyân: 323
esnâf-ı gemciyân: 307
esnâf-ı gergefciyân: 339
esnâf-ı gevrekciyân: 264
esnâf-ı gidiyân-ı müflisân: 256
esnâf-ı gömlekciyân: 319
esnâf-ı gözlemeciyân: 265
esnâf-ı gûr kazan: 255
esnâf-ı gurâbiyyeciyân: 265
esnâf-ı güdericiyân: 322
esnâf-ı güllâccıyan: 266
esnâf-ı gümüş arayıcı: 294, 312
esnâf-ı gümüşhâneciyân: 311
esnâf-ı günbaşı: 271
esnâf-ı habbâzân ya‘nî ekmekciyân: 264
esnâf-ı hâcegân-ı attârân: 326
esnâf-ı hâcegân-ı mekteb-i püserân: 260
esnâf-ı hâcegiyân-ı Bedâsten-i cedîd: 334
esnâf-ı haddâdân-ı âteş-feşân-ı âhengerân: 305
esnâf-ı hâfızân-ı Kur’ân-ı azîm: 258
esnâf-ı hakkâkân: 312
esnâf-ı hallâcân-ı pembe: 319
esnâf-ı hammâlân-ı bezzâzistân: 333
esnâf-ı hammâmcıyân-ı tâhirân: 329
esnâf-ı hançerciyân [ve] bıçakçıyân: 302
esnâf-ı hânendegân, mutrıbân, rakkâsân: 341
esnâf-ı hardalcıyân: 285
esnâf-ı harrâtîn ya‘nî çıkrıkcıyân: 335
esnâf-ı hartacıyân: 270
esnâf-ı hasırcıyân-ı Mısır: 275
esnâf-ı haymeci ya‘nî çadırcıyân: 320
esnâf-ı hayyâtân ya‘nî terziyân: 318
esnâf-ı hayyâtân-ı dolamacıyân: 318
esnâf-ı hekîmbaşı: 261
esnâf-ı helvâcıyân-ı bîrûn: 289
esnâf-ı helvâcıyân-ı tablakârân: 289
esnâf-ı helvâcıyân-ı-şîrîn-zebân: 288

esnâf-ı hemyân kesici: 256
esnâf-ı hınnâcıyân: 275
esnâf-ı hil‘atcıyân-ı harîr: 333
esnâf-ı hîzân-ı dilberân: 256
esnâf-ı horasâncıyân: 339
esnâf-ı hoşâbcıyân: 285
esnâf-ı huddâmân-ı gılmân: 254
esnâf-ı huddâm-ı bîmâristân [u] mûristân: 263
esnâf-ı hukemâ-yı kehhâlân ve cerrâhân: 261
esnâf-ı hurdavât-ı ahen-fürûht: 308
esnâf-ı hutebâ: 258
esnâf-ı ığrıbcıyân-ı sayyâdân: 290
esnâf-ı ırgadân: 340
esnâf-ı ısıcak pâlûdeciyân: 286
esnâf-ı ısıcak pâlûdeciyân-ı kavvâfân: 286
esnâf-ı ıspanakcı: 285
esnâf-ı ıssı ve bahârlı şerbetciyân: 286
esnâf-ı ibrîşimciyân-ı Yahûdân: 320
esnâf-ı iç edikciyân ya‘nî tomakcıyân: 325
esnâf-ı ipekciyân: 292
esnâf-ı iplikciyân: 320
esnâf-ı iskemleciyân: 339
esnâf-ı ispençerân ya‘nî devâ otcuyân: 327
esnâf-ı istiridyeciyân: 291
esnâf-ı işkembeciyân: 282
esnâf-ı kadı ve mollâlar: 258
esnâf-ı kafesdârân: 312
esnâf-ı kaffâlân ya‘nî kilidciyân: 307
esnâf-ı kâğızcıyân: 330
esnâf-ı kâhîciyân: 264
esnâf-ı kalafatcıyân: 268
esnâf-ı kalay düğmeciyân: 314
esnâf-ı kalaycıyân: 309
esnâf-ı kalcıyân: 294
esnâf-ı kalcıyân-ı kuyumcıyân: 311
esnâf-ı kaldırımcıyân: 339
esnâf-ı kalemkârân-ı kuyumcıyân: 312
esnâf-ı kalkancıyân: 302

esnâf-ı kaltakcıyân: 323
esnâf-ı kamçıcıyân: 323
esnâf-ı kanaracıyân-ı Bâğçekapusu: 279
esnâf-ı kanaracıyân-ı Yedikulle: 279
esnâf-ı kannâsân-ı avcıyân: 316
esnâf-ı kantârcıyân: 306
esnâf-ı kapamacıyân: 319
esnâf-ı kara hırsız: 256
esnâf-ı karcıbaşı: 287
esnâf-ı karityacıyân: 290
esnâf-ı Kâsımpaşa mukaddemleri: 256
esnâf-ı kassâbân: 274, 276
esnâf-ı kassâbân-ı Etmeydânı: 278
esnâf-ı kassâbân-ı sığır: 277
esnâf-ı kassâbân-ı Yahûdân: 277
esnâf-ı katâyifciyân: 265
esnâf-ı kavukcuyân: 319
esnâf-ı kavvâfân-ı eskiciyân: 325
esnâf-ı kayağancıyân: 339
esnâf-ı kayıkcıyân: 274
esnâf-ı kaymakcıyân: 278
esnâf-ı kazancıbaşı: 308
esnâf-ı kebâbcı: 285
esnâf-ı kebkebciyân: 306
esnâf-ı keçeciyân: 322
esnâf-ı keçeciyân-ı yeniçeri: 322
esnâf-ı kehhâlân: 262
esnâf-ı kehleciyân: 294
esnâf-ı kelle-pûşciyân: 319
esnâf-ı kendirciyân: 269
esnâf-ı keresteciyân: 339
esnâf-ı kerpiççiyân: 339
esnâf-ı keseciyân-ı silâh-ı tüfeng: 304
esnâf-ı kethudâ-yı arslancıyân: 321
esnâf-ı kettâncıyân: 275
esnâf-ı kılıççıyân-ı seyf-i Muhammedî: 301
esnâf-ı kıncıyân-ı sikkîn ya‘nî bıçak kıncısı: 303
esnâf-ı kibrîtciyân: 326

esnâf-ı kirecciyân, ocak: 339
esnâf-ı kiremitciyân: 339
esnâf-ı kirişciyân-ı tâcirân: 282
esnâf-ı kolancıyân-ı hâyme: 320
esnâf-ı koyun emîni: 295
esnâf-ı köçek-i Amr-ı Ayyârân: 267
esnâf-ı köfteciyân: 285
esnâf-ı kum sâ‘atcıyân: 270
esnâf-ı kundakcıyân: 303
esnâf-ı kurşum berber kösrecileri: 314
esnâf-ı kurşum örtücü: 339
esnâf-ı kuru sarımsakcıyân: 283
esnâf-ı kuşbâzân: 317
esnâf-ı kuyu kazıcıları: 340
esnâf-ı kuyumcıyân: 311
esnâf-ı kürkciyân: 321
esnâf-ı lağımcı Ermenîler: 340
esnâf-ı leblebiciyân: 300
esnâf-ı lekeciyân: 329
esnâf-ı lokmacıyân: 265
esnâf-ı lökünciyân: 339
esnâf-ı lu‘bedebâzân [u] sâzendegân [u] mudhikân: 347
esnâf-ı lü’lüciyân ya‘nî incüciyân: 310
esnâf-ı ma‘âcinciyân: 262
esnâf-ı mahlebciyân: 286
esnâf-ı mandıracıyân: 277
esnâf-ı mandıracıyân-ı yeniçeriyân: 279
esnâf-ı marankozân: 269
esnâf-ı marankozân-ı Akdeniz: 273
esnâf-ı mavunacıyân: 273
esnâf-ı mehterân-ı kösciyân: 336
esnâf-ı mekteb-i sıbyân [u] tıflân-ı ebcedhân: 260
esnâf-ı mektûbcuyân: 331
esnâf-ı mermer kirecciyân: 339
esnâf-ı mermer-bürân: 339
esnâf-ı mervahacılar ya‘nî yelpâzeciyân: 317
esnâf-ı mestciyân: 325
esnâf-ı meş‘alciyân: 267

esnâf-ı meşâyihân-ı ehl-i hıref: 259
esnâf-ı meşâyih-ı izâm: 258
esnâf-ı meşkciyân-ı sarrâc: 323
esnâf-ı meşrûbât-ı devâ: 262
esnâf-ı meyhâneciyân: 355
esnâf-ı meyhâneciyân-ı Yahûdân: 357
esnâf-ı mızrakcıyân: 302
esnâf-ı mikrâscıyân: 307
esnâf-ı miskî sâbûncu: 299
esnâf-ı miyâncıyân-ı esb: 296
esnâf-ı muhaddîsîn: 258
esnâf-ı muhattemciyân: 333
esnâf-ı muhtesib ağa: 296
esnâf-ı muhzırân-ı mollâ: 257
esnâf-ı mukavvâ kubûr divitciyân: 331
esnâf-ı mûmciyân-ı Etmeydânı: 279
esnâf-ı mûmcuyân: 278
esnâf-ı mûsıkâr: 337
esnâf-ı mutâfân: 323
esnâf-ı mücellidân: 330
esnâf-ı müe’zzinân: 258
esnâf-ı mühür-künân-ı sîm ü heykelân ya‘nî gümüş mühür ve tılısmât kazıcı: 312
esnâf-ı mükârî ya‘nî kirâcılar: 257
esnâf-ı mürekkebciyân: 331
esnâf-ı müsellesciyân: 355
esnâf-ı mütevelliyân: 258
esnâf-ı müzehheb-keşân: 330
esnâf-ı müzeyyinân ya‘nî berberân: 328
esnâf-ı nakılcıyân-ı sûr-ı hümâyûn: 332
esnâf-ı nakîbân-ı ehl-i hıref: 259
esnâf-ı nakkâşân-ı cihân: 330
esnâf-ı nakkâşân-ı musavvirân: 331
esnâf-ı nakkâşân-ı yağlıkcıyân: 332
esnâf-ı nakkâşân-ı zer-dûzân: 332
esnâf-ı na‘lbandân-ı hussân: 308
esnâf-ı na‘lçacıyân-ı mıhlıcıyân: 307
esnâf-ı nâsıh-ı müfessîrin: 258
esnâf-ı nâtırân: 329

esnâf-ı navluncıyân-ı buğday ve şa‘îr: 272
esnâf-ı neccârân: 339
esnâf-ı neccârân-ı mi‘mârân: 339
esnâf-ı nedîmân-ı mukallidân: 349
esnâf-ı neyzen-i kadîm: 337
esnâf-ı nişasdacıyân: 266
esnâf-ı nüzül emîni: 296
esnâf-ı okcubaşı: 314
esnâf-ı otağa-i sorguccuyân: 317
esnâf-ı oymacıyân: 331
esnâf-ı örücüyân: 320
esnâf-ı palândûzân ya‘nî semerciyân: 323
esnâf-ı pâlûdeciyân: 285
esnâf-ı paracıyân-ı çuka ve kumâş: 320
esnâf-ı paracıyân-ı tâcirân: 323
esnâf-ı parsçıbaşı: 321
esnâf-ı pâsbân-ı Bezâsten-i atîk: 332
esnâf-ı pâsbân-ı nigehbân-ı İslâmbol: 257
esnâf-ı paşmakcıbaşı: 325
esnâf-ı paşmakcıyân-ı haffâfân: 325
esnâf-ı pây-pûşciyân ya‘nî pabuccıyân-ı dikiciyân: 324
esnâf-ı pâzveng-i eblehân-ı sâzengân: 256
esnâf-ı pehlivânân-ı gürzbâzân: 316
esnâf-ı pehlivânân-ı küşte-gîrân: 316
esnâf-ı pehlivânân-ı matrakcıyân: 316
esnâf-ı pehlivânân-ı tîr-endâzân-ı hadeng-güzârân: 315
esnâf-ı pereme ve kayık marankozları: 273
esnâf-ı peremeciyân: 274
esnâf-ı pîne-dûzân-ı bâb-ı hammâm: 326
esnâf-ı pîş-tahtacıyân: 339
esnâf-ı potacıyân: 313
esnâf-ı pusulacıyân ya‘nî kıble-nümâcıyân: 270
esnâf-ı re’îsân-ı Bahr-i Ummân: 272
esnâf-ı re’îsân-ı ehl-i tarîk: 259
esnâf-ı remmâlân: 259, 331
esnâf-ı rumatcıyân: 311
esnâf-ı sâ‘atcıyân: 310
esnâf-ı sâbûncıyân: 299

esnâf-ı saçmacıyân: 290
esnâf-ı sadefkârcıyân: 335
esnâf-ı sağrıcıyân: 303, 322
esnâf-ı sahhâfân: 259, 330
esnâf-ı sa‘îler: 257
esnâf-ı sakkâyân-ı şehr: 265
esnâf-ı sakkâyân-ı yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî: 265
esnâf-ı salahorân: 255
esnâf-ı salatacıyân: 285
esnâf-ı sa‘lebciyân: 286
esnâf-ı salhâneciyân: 276
esnâf-ı sapancıyân: 315
esnâf-ı sarıkcıyân: 329
esnâf-ı sarrâcân-ı makbûlân: 323
esnâf-ı saya-i celebân-ı koyun: 277
esnâf-ı sayyâdân-ı murgân: 316
esnâf-ı sayyâd-ı çömlekçi: 290
esnâf-ı sayyâd-ı serçeciyân: 318
esnâf-ı sâzendegân: 343
esnâf-ı sebzeci: 285
esnâf-ı sebzehâne emîni: 295
esnâf-ı sebzevâtcı: 263
esnâf-ı seğirdim Etmeydânı: 279
esnâf-ı semmûr kalpakcıyân: 321
esnâf-ı sepet sandıkcıyân-ı sarrâcân: 323
esnâf-ı sepetciyân-ı sayyâd-ı mahî: 290
esnâf-ı serenciyân: 270
esnâf-ı sevdâger-i burgucıyân: 306
esnâf-ı seyisân-ı urbân-ı uryân: 257
esnâf-ı sıfracıyân: 323
esnâf-ı sıpkıncıyân: 290
esnâf-ı sırma ve kılabdan satıcı: 292
esnâf-ı sırma-keşân: 292, 313
esnâf-ı sıvacıyân: 339
esnâf-ı sikkezânbaşı: 310
esnâf-ı simitciyân: 265
esnâf-ı sirkecibaşı: 283
esnâf-ı sofiyyûn: 258

esnâf-ı soğancıyân: 284
esnâf-ı su dollâbları çarkcısı: 340
esnâf-ı su yolcıyân: 339
esnâf-ı su yolları kazıcılar: 340
esnâf-ı subyâcıyan: 354
esnâf-ı sucukcuyân: 285
esnâf-ı südciyân-ı ganem: 277
esnâf-ı südciyân-ı sevr: 277
esnâf-ı südciyân-ı sûhteyân: 286
esnâf-ı südlü âşcıyân: 285
esnâf-ı şâhbender: 276
esnâf-ı şâ‘irân: 259
esnâf-ı şehir subaşısı: 255
esnâf-ı şehremîni: 296
esnâf-ı şehriyyeciyân: 265
esnâf-ı şekerciyân: 276
esnâf-ı şekerciyân-ı Galata: 289
esnâf-ı şem‘-i revgan: 278
esnâf-ı şerbetciyân: 285
esnâf-ı şerbetciyân-ı piyâde: 286
esnâf-ı şeyhü‘l-arasât: 260
esnâf-ı şeyhü’ş-şüyûh-ı sâ’ilân ya‘nî şeyh-i dilenciyân: 260
esnâf-ı şırlugancıyân: 298
esnâf-ı şîşeciyân: 326
esnâf-ı şükûfeciyân: 301
esnâf-ı şütürbân [u] sârbân-ı revân: 267
esnâf-ı tabancacıyân: 304
esnâf-ı tâbûtcıyân: 339
esnâf-ı tâcirân-ı debbâğân: 323
esnâf-ı tâcirân-ı kazancıyân: 309
esnâf-ı tâcirân-ı mutâf: 323
esnâf-ı tâcirân-ı pasdırmacıyân: 281
esnâf-ı tâcirân-ı şem‘-i asel: 278
esnâf-ı tâcirân-ı şîşeciyân: 327
esnâf-ı tahta kurşumciyân: 339
esnâf-ı tahtırevâncıyân: 339
esnâf-ı takyacıyân-ı zenân: 319
esnâf-ı tâlib-i ilm-i sûhtevât: 260

esnâf-ı ta‘lîmhâneciyân: 315
esnâf-ı tamgacıbaşı: 311
esnâf-ı tanâbcıyân: 320
esnâf-ı taş kireci: 339
esnâf-ı taş-keşân: 339
esnâf-ı tatlı bozacıyân: 353
esnâf-ı tavukcuyân: 318
esnâf-ı tegelticiyân: 323
esnâf-ı teleme peynirciyân: 278
esnâf-ı tel-i âhen-keşân: 313
esnâf-ı temrenciyân: 307
esnâf-ı tenekeciyân: 314
esnâf-ı tereyağcıyân: 278
esnâf-ı terlikciyân: 325
esnâf-ı tîmârhâneciyân: 262
esnâf-ı tirkeşciyân: 323
esnâf-ı tirşeciyân: 322
esnâf-ı tîz-âbcıyân-ı sîm ü zer-i hâlis: 311
esnâf-ı tokad-celebân-ı sığır: 277
esnâf-ı toloz mahzencileri: 340
esnâf-ı tulumbacıyân: 270
esnâf-ı turşucuyân: 283
esnâf-ı tûtyâcıyân: 262
esnâf-ı tuzcuyân: 264
esnâf-ı tüccârân-ı ankâ-yı Mısır: 275
esnâf-ı tüccârân-ı balcıyân: 299
esnâf-ı tüccarân-ı yağcıyân: 292
esnâf-ı tüccâr-ı kahveciyân: 276
esnâf-ı tüfeng açıcıyân: 304
esnâf-ı ûd u amberciyân: 326
esnâf-ı un elekciyân: 266
esnâf-ı uncuyân: 266
esnâf-ı urgancıyân: 269
esnâf-ı ustura kuyrukcuyânı: 329
esnâf-ı ümenâ-yı Sultânî: 291
esnâf-ı Üsküdar: 339
esnâf-ı üstübü alıcıyân: 269
esnâf-ı üzengiciyân: 307

esnâf-ı vâ‘iz-i zâhir: 258
esnâf-ı vasılcıyân ya‘nî ayıcıyân: 280
esnâf-ı vettârân: 282
esnâf-ı vezneciyân: 304
esnâf-ı yağ değirmeni cenderecisi: 339
esnâf-ı yağcıyân-ı zeyt: 292
esnâf-ı yağlı kirecciyân: 339
esnâf-ı yağlıkcıyân: 320
esnâf-ı yahniciyân: 285
esnâf-ı yasdıkcıyan-ı sereng ve katîfe: 333
esnâf-ı yaycıbaşı: 314
esnâf-ı yazıcıyân: 258
esnâf-ı yelkenciyân: 269
esnâf-ı yemişciyân-ı bâzârbaşı: 300
esnâf-ı yoğurdcıyân: 278
esnâf-ı yoğurdcubaşı: 278
esnâf-ı yorkancıyân: 319
esnâf-ı yularciyân: 323
esnâf-ı zebâtcıyân: 335
esnâf-ı zenberekçiyân: 315
esnâf-ı zerdeciyân: 284
esnâf-ı zergerân: 238, 309
esnâf-ı zergerân ya‘nî kuyumcıbaşı: 309
esnâf-ı zergerân-ı cevâhirciyân: 310
esnâf-ı zer-kûbyân ya‘nî altun döğücüler: 330
esnâf-ı zeyyâtân: 299
esnâf-ı zırhcıbaşı: 302
esnâf-ı ziftciyân u katrâncıyân: 269
esnâf-ı zıhgîrciyân: 316
esnâf-ı zincef ütücisi: 319
esnâf-ı zurnacıbaşı: 335
esnâf-ı zurnacıyân: 336
ester üştürbân: 113
esvâk-ı haffâfân: 53
esvâk-ı muhtasar: 227, 229
esvâk-ı Sultânî: 53, 208, 214, 235
esvâk-ı zergerân: 73
Esved ibni Mikdâd (sahabe): 31, 119, 284

eşcâr: 67, 69, 101, 113, 144, 204, 227, 263

eşek: 280, 283, 301, 323, 340, 349

eşek sıpası: 323

Eşim (yurdu, Heyhât Sahrasında): 15

eşkıyâ: 103, 105, 107, 110, 117, 118, 136, 158

eşkinci: 50, 90, 93

eşkinci Tatar tâ'ifesi: 39

eşkinci yamakları: 90

Eşrefî tarîki: 194

eşribe-i mümessek esnâfı: 276

et: 279, 308

et sucukları: 285

etibbâ: 124

Etmekcibaşı: 146

Etmeydânı: 130, 279

Etmeydânı esnâfı: 278, 279

Etrâk lehcesi: 185

Etrâk lisânı: 235

Etrâk tâ'ifesi: 287

evcî (havayi fişek): 305

evkâf: 54, 59, 68, 71, 73, 74, 83, 86, 98, 102, 149, 151, 152, 153, 158, 186, 197, 212, 233, 234, 263, 270, 324

evkâfnâmeler: 40, 152

Evlek karyesi: 162

Evliyâ: 12, 122, 136, 137, 138, 142, 144, 157, 173, 235, 357, 361

Evliyâ Çelebi (ayrıca bkz. Hakîr): 11, 13, 69, 98, 116, 117, 118, 119, 139, 141, 143, 154, 172, 176, 181, 184, 187, 199, 248, 251, 309, 316, 347, 358

Evliyâ Efendi (Evliya Çelebi'nin hocası): 63, 100, 114, 115, 118, 199, 250

Evliyâ Mehemmed Efendi (Hünkâr imâmı): 118

Evliyâullâh mertebesi: 78

Evrâk-ı Perişân: 165

Evrak-ı Perîşân-ı Necâtî: 175

evrenler (havayi fişek): 305

Evsâf-ı Kostantıniyye (kitap): 251

Eydincik (ayrıca bkz. Aydıncık): 196, 291

Eyne Ayazma deresi: 287

eyvâycı çinicileri: 327

eyvâycı ya'nî çiniciyân esnâfı: 327

Eyyûb: 25, 42, 44, 133, 158, 159, 164, 188, 193, 194, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202,

220, 228, 232, 239, 241, 247, 251, 257, 278, 282, 289, 292, 304, 305, 336, 345
Eyyûb borusu: 338, 346
Eyyûb câmi‘i: 198, 199
Eyyûb çömlekcileri: 326
Eyyûb deblekleri: 260
Eyyûb debleği (musiki esnâfından): 338
Eyyûb halkı: 197
Eyyûb hammâmı: 158, 159
Eyyûb haremi: 199, 200, 238
Eyyûb mevleviyyeti: 193
Eyyûb mollâsı: 25, 53, 251
Eyyûb nâ’ibi: 193
Eyyûb oyuncakcıları: 340
Eyyûb oyuncakcısı esnâfı: 339
Eyyûb subaşısı: 287
Eyyûb Sultân: 30, 51, 59, 112, 168, 175, 191, 196, 197, 199, 201, 278, 287, 290
Eyyûb Sultân câmi‘i: 145, 195, 199
Eyyûb Sultân imâreti: 152
Eyyûb Sultân iskelesi: 201
Eyyûb Sultân kabri: 198
Eyyûb Sultân kubbesi: 197
Eyyûb Sultân medresesi: 195
Eyyûb Sultân mesîregâhı: 196
Eyyûb Sultân mevleviyyeti: 193
Eyyûb Sultân mezâristânı: 141
Eyyûb Sultân türbesi: 199, 200
Eyyûb yoğurdcubaşısı: 287
Eyyûb-ı Basrî, Pir: 256
Eyyûb-ı Ensârî (ayrıca bkz. Ebâ Eyyûb-ı Ensârî): 166, 200, 204, 210, 331
Eyyûb-ı Ensârîkapusu: 23, 25, 156
Eyyühüm Efendi câmi‘i: 205
Ezher cami‘i (Mısır’da): 59

- F -

Façat kal‘ası: 138
Façat livâsı: 83

fağfûr: 107, 111, 194, 265, 276, 278, 281, 283, 284, 285, 286, 326, 357, 358
fağfûr çînî: 194, 285
fağfûrî çînî tabak: 283
fağfûrî fincân: 107
fağfûrî kâse: 326
fağfûrî mertebânî tabaklar: 281
fağfûrî tabaklar: 283, 284
Fahfarî, Ya‘kûb-ı: 266
fahhâmîn kavmi: 326
fâhişe: 76, 159
Fahleteyn kal‘ası: 255
Fahreddîn İskilibî (Şeyh): 163
Fâ’izî Çelebi: 176, 177
Fâizî Çelebi, Kâfzâde (Şeyhülislâm): 99
Fakîrî (Şa‘ir): 167
fâl açmak: 331
fâl ıssı: 331
falaka deyenek: 53, 301
fâlcıyân-ı musavver esnâfı: 331
fânûs: 26, 59, 115, 228, 257, 273, 278, 333, 334, 352
Fânûs, Bâb-ı: 26
fânûs şu‘lesi: 352
fânûs-ı cinân: 273
Fânûs-ı Emîn: 228
fâre: 327
Fârisî: 115, 118, 199, 248, 337, 359
Fârisî eş‘âr: 79, 164, 165
Fârisî tevârîhler: 182
Fârisî-hân: 209, 351
Fâryâbî: 342, 343, 351
Fas vilâyeti: 346
Fâtıma Hânım (Melek Ahmed Paşa’nın kızı): 173
Fâtıma Sultân: 141, 170
Fâtıma Sultân medresesi: 150
Fâtıma Sultân (Murâd Hân’ın hemşîresi): 122
Fâtıma Sultân sarâyı: 156
Fâtıma Sultân yalısı: 156
Fâtıma Sultânzâde: 19

Fâtımatü‘z-Zehrâ, Hz.: 244, 261, 319, 336, 343
Fâyizî Efendi, Kâfzâde (Şa‘ir): 359
Fâzıl Alî Beğ, Şeyh: 199
Fazl ibn Hazret-i Abbâs, Pir: 330, 332
Fazlı Paşa: 140
Fazlullâh bin Akşemseddîn (Şeyh): 162
Fazlullâh Efendi: 177
Fedâyî: 157, 194
Fehmî Çelebi, Kınalızâde: 179
felâhatnâme: 301
Felâra (kılıc): 302
felâsife ma‘cûnı: 354
Felemenk: 120
Felemenk lisânı: 24
Felemenk Luturyanı: 346
Felemenk vilâyeti: 142
fellâhân [u] mellâhân keştîbânlar: 32
Fenâr kasabası: 179
Fenârî: 167
Fenâyî, Akîdeci: 289
fener: 352
Fener bâğçesi: 233, 235, 237
fener sâhibleri: 272
Fenerkapusu: 42, 51, 56, 148, 237, 290, 355
Fenerkapusu hammâmı: 158
Fenlak kal‘ası: 138
Fennî Çelebi, Hezârfen: 359
fenn-i kesme (matrakbâzlık): 121
Fenn-i tevârîh: 78
ferah habbı (keyf verici madde): 354
Ferendûz cezîresi: 14
Ferenyal kıral (Takyanus Kıral’ın oğlu): 21
Fereskûr pirinci: 274
Ferhâd: 51, 345
Ferhâd Ağa, Bostâncıbaşı: 98
Ferhâd kavmi: 306
Ferhâd Paşa, Bostâncıbaşı: 99
Ferhâd Paşa, Dâmâd (Vezîr): 77

Ferhâd Paşa (fâtih-i Ahıçka): 204

Ferhâd Paşa hânı: 154

Ferhâd Paşa sarâyı (Bâyezîd Hân câmi‘i kurbünde): 153

Ferhâd Paşa, Solak (Mîrimîrân): 77

Ferhâd Paşa, Şeyh: 201

Ferhâd Paşa, Vezîr: 77, 94

Ferhâd ü Şîrîn: 331

Ferhâdî kazma: 255, 341

Ferhâdî külünkler: 19, 172, 255

Ferhâd-pîşe: 55

Ferhâd-veş: 357

Ferîd Çelebi (Mühür kesen usta): 312

Ferîdûn: 331

Ferîdûn bâğçesi: 237

Feridûn Beğ et-Tevkî‘î: 98, 200

ferîdü‘d-dehr: 79, 120, 270, 338, 342, 343

fermân: 17, 20, 25, 31, 34, 35, 36, 37, 39, 42, 44, 47, 53, 59, 60, 61, 66, 68, 93, 105, 106, 107, 108, 110, 113, 115, 117, 125, 127, 133, 135, 141, 142, 155, 158, 163, 172, 178, 188, 190, 202, 204, 207, 219, 221, 226, 227, 229, 241, 242, 244, 250, 251, 253, 256, 269, 271, 272, 274, 275, 276, 280, 281, 282, 288, 291, 293, 303, 304, 313, 321, 324, 328, 336, 358

fermân-ı hümâyûn: 250

fermân-ı pâdişâhî: 110, 253, 288

fermân-ı şehriyârî: 66, 105, 113, 125, 141, 272, 274, 280, 291, 321, 336, 358

fermân-ı şerîf: 142

ferrâce: 216, 220, 235, 279, 300, 319, 322, 331

ferrâşân esnâfı: 260

ferrâşân-ı ehl-i sanâyi‘ ve ehl-i tarîk esnâfı: 260

ferrâşcıyân esnâfı: 339

ferrâşların pîri: 311

Ferruh Kethudâ: 146

Ferruh Kethudâ medresesi: 150

Ferruhzâd (Evliya Çelebi’nin babasının kölesi): 117

feryâdcı: 114, 130, 132, 138

feryâdnâmeler: 125

ferye kuşu: 318

fes: 44, 47, 208, 213, 273

fesâdhâne (meyhane): 356

fesâhat [u] belâgat: 259

Fesliye kal‘ası: 94

Feteköy: 18, 237
Feth-i İslâm kal‘ası: 18
Fethiyye: 35, 146, 178, 342
Fethiyye câmi‘i: 17, 144
Fethullâh Şâmî (Şeyh): 184
fetvâ: 44, 107, 112, 123, 139, 175, 176, 181, 198, 219, 233, 256, 351
fevvâreler: 69
Feylekos hekîm: 28
Feyyûm ketanı: 276
Feyzî (mahlas): 176
Feyzullâh Efendi: 198
Feyzullâh ya‘nî Kâfzâde: 176
Fezendon Kıral: 31, 54, 55
fıçı: 214, 255, 283, 299, 354
fıçıda (balık cinsi): 290
fındık: 262, 289, 298, 300
Fındıkça kal‘ası: 18
Fındıklı: 18, 30, 76, 217, 218, 219, 220
Fındıklı hammâmı: 159, 160
Fıranda kal‘ası: 18
Fıranda (sâzendegân): 346
fırlaklar: 340
Fırtıloğlu şaykası: 268
fısdık: 202, 262, 289, 298, 300
fısdık şeker: 289
fısdıkıyye (helva cinsi): 289
fıskhâne (meyhane): 355, 356
fıskıyye: 231
fışfış şarâbı: 354, 356
fışfış şerbeti: 286
Fidyân-ı Acemî, Pir: 266
fidye (matrakbâzlık): 121
Figânî (Şa‘ir): 164
fîl: 240, 305
fîl hortumu: 337
fîl kösleri: 336
fîl sûreti: 230
fîl tasvîri: 230

filandıra: 26, 268, 272, 273
filcân: 286, 299
filcân hurdaları: 313
filcân kindicisi esnâfı: 326
filcân (musiki aleti): 347
filcân-ı sâzcıyân (musiki esnâfından): 338
Filek: 82, 87
fîl-i mahmûdî: 238
Filibe: 14, 286
Filibe pirinci: 274
Filibevî: 200
filika: 122, 214, 221
Filistîn: 15, 21, 40
fillar-ı Çerkezî (pabuc cinsi): 325
filori: 35, 37, 45, 73, 75, 165, 169
Filorin: 37
filorunya (kuş cinsi): 222, 318, 321
Fîlyokuşu mahallesi: 148, 150, 199
fincân: 107, 286, 352, 355
fincânciyân esnâfı: 326
Finde: 256
fino: 281
firâşhâne: 260, 330
firâşcılar: 341
firâşcıyân esnâfı: 339
Fir‘avn meclisi: 349
Fir‘avniyân: 280
Firdevs: 126, 169, 171, 173
Firdevsî (Şa‘ir): 164, 359
Firendize nâm kıralzâde (İspanyol): 34
firkate (gemi cinsi): 44, 111, 122, 125, 128, 129, 214, 221, 273
firna (şarâb): 354, 356
Fîrûz Ağa câmi‘i (At Meydânı‘nda): 145
Fîrûz Beğ, Nişâncı: 96
Fisagores halîfesi: 343
Fisagores-i Hekîm: 337
Fisagores-i Tevhîdî: 28, 161, 261, 262, 327, 337, 343
fişek / fişeng: 278, 304, 305, 359

fişek mûmları: 278
fişekbâz: 305, 351
fişekçiyân: 304
fişekçiyân-ı havâyî esnâfı: 304
fişekçiyân-ı tüfeng esnâfı: 304
fişekhâne: 253
fişek-i kebîr: 359
fişeklik: 304
fişengbâzlar (havayi fişek): 305
fişengciyân: 304
fişeng-ı âsumânîler: 304
fitil: 256, 305, 326
fitîlciyân-ı tüfeng-endâzân esnâfı: 305
fitirnevcik: 281
Fitne Şâh (Rakkâs): 348
Florinalı: 165
Florunya (kal‘ası): 33
Florunya ketânı: 274
fodula kâtibi: 264
Foğraş kal‘ası: 141
Fohşa nehri: 128
Fohşan: 128, 137
Fondura şehri (Sarıyer): 227
forsa: 69, 125, 219
forsa kadırgalar: 125
fotula kâtibi: 264
françile ekmeği: 213
Fransa: 40, 46, 47, 212
Fransa elçisi: 47, 48
Fransa kıralı: 45, 46, 47, 48, 50, 52
Fransa lisânı: 24
Fransa sâ‘ati: 310
Fransa topları: 216
Freng: 20, 30, 37, 46, 51, 71, 73, 76, 212, 217, 221, 233, 269, 289, 305
Freng gemileri: 273
Freng (havayi fişek): 305
Freng lehcesi: 217
Freng lisânı: 24, 328

Freng mahallesi: 252

Freng oğlanları: 273

Freng Sinor (nakkâş ustası): 330

Frengistân: 17, 21, 30, 36, 44, 47, 68, 73, 161, 208, 267, 275, 313, 336

fukahâ: 161

Fûncistân: 244, 320, 328, 338

Furâd (nehri): 35

Furkân: 248

furun: 43, 188, 215, 217, 220, 225, 238, 249, 251, 252, 264, 265, 266, 267, 292, 316, 332, 340, 341, 354

furun binâ edici esnâfı: 340

furun kürekleri: 267

furun yapıcılar: 341

furuncu (sırma-keşân esnâfından: 292

furun-ı tuç: 215

Fustât şehri: 261

Fusûs (Nev'î Efendi'nin eseri): 180

fûta: 196, 271, 329

Fuzayl ibn el-Mevlâ Alî el-Cemâlî: 181

fülfül: 262, 326

fülûs-ı ahmer: 131

fünûn-ı şettâ: 176, 182

fütûnî kîse: 329

Fütüvvet: 244, 314, 316, 317, 335

Fütüvvetnâme: 242, 253, 285, 314

fütüvvetnâme-i edvâr: 342

Fütüvvetnâme-i Kebîr (Ca'fer-i Sâdık'ın eseri): 322

fütüvvetnâme-i kübrâ: 316

Fütüvvetnâme-i Muhammedî: 241, 250

Fütüvvetnâme-i Resûlullâh: 246

- G -

Gabele: 273

gaddâre: 239, 254, 310, 333

Gadîr Hum günü: 243

Gafîr-i Hindî, Pir: 333, 334

Gafiryad kasabası: 185

Galata: 14, 20, 23, 25, 29, 30, 34, 35, 36, 37, 39, 45, 51, 62, 71, 72, 73, 102, 124, 158, 159, 189, 197, 201, 203, 204, 205, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 220, 221, 222, 226, 232, 250, 251, 252, 262, 266, 269, 270, 271, 273, 281, 283, 290, 292, 295, 299, 304, 305, 310, 314, 327, 335, 336, 348, 355

Galata burnu: 18, 34

Galata cengi: 36

Galata çorbacısı: 357

Galata esnâfı: 289, 335

Galata halîci: 52

Galata handakı: 211, 269

Galata kal‘ası: 23, 25, 34, 35, 36, 39, 66, 210

Galata Kullesi: 205, 211, 240, 338, 359

Galata limanı: 214

Galata mevleviyyeti: 201, 202, 203, 205

Galata meyhâneleri: 62, 355

Galata (Mollâsı): 25

Galata mollâsı: 53, 216, 221, 223, 251, 356

Galata nâ’ibi: 224, 226, 228

Galata niyâbeti: 223

Galata sarâyı: 153

Galata şekercileri esnâfı: 289

Galata voyvadası: 212, 356

Galatasarây: 31, 68, 159, 219, 301

galburcıyan esnâfı: 266

Galemikra kal‘ası: 18

Galya kal‘ası: 18

Galyon Bkz. Kalyon: 18

Gammâzlar: 143

ganâyim: 14, 15, 20, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 76, 83, 95, 99, 110, 111, 113, 122, 128, 129, 137, 139, 141, 142, 170, 177, 210, 232, 294, 297

ganem: 277, 280, 281

ganîmet: 28, 29, 30, 33, 34, 35, 40, 56, 112, 129, 131, 137, 140, 232, 272, 273, 274, 277, 281, 293, 299, 331

ganîmet akîdeleri: 40

gânimîn: 33, 34, 76, 111, 113, 138, 189

Ganîzâde: 99

Ganîzâde bâğçesi: 202

Ganîzâde deresi: 287

garâfe (mezarlık): 36, 185

Gargofça kal‘ası: 94
garîbler: 159
Gatafân (Hz. Muhammed’in Gazası): 32
Gavrî dîvânhânesi: 120
Gavrî Hân (Mısır Sultanı): 46, 68, 236, 278
Gavrî hazînesi: 106
Gavrî (Mısır sultânı): 77
Gavrî Su Kemerleri (Mısır’da): 282
gavvâs: 30, 117, 162, 166, 178, 182, 203, 238, 270, 271, 305, 347
Gazâlî, İmâm: 320
Gazâlî (Mısır vâlisi): 166
gazâliyyât: 115
Gazanfer Paşa (Mîrimîrân): 78
gazel (matrakbâzlık): 121
Gâzî Boşnak: 351
Gâzî kal‘ası (Şehrizol’da): 86
Gâzîköyü: 251
Gâzîköyü bâğları: 232
gazzâz: 146, 241, 320
gazzâz dilberânları: 320
gazzâzân esnâfı: 320
gazzâzlar pîri: 323
Gazzâzlarkapusu: 332
Gazze: 45, 50, 51, 68, 84, 88, 92, 166, 303
Gazzetü‘l-Hâşim: 68
Gedâ Muslu Çelebi (Tanbûrcıyân): 343
Gedâ Muslu (Çöğürciyân): 344
gedelec (yay sadağı): 260, 315, 323
gedelecciyân esnâfı: 323
gedik: 291, 292
Gedik Paşa hammâmı: 158
gedik sâhibi: 265, 333
Gedik Süleymân (Çöğürciyân): 344
gedikli dibekler: 292
gedikli ulûfeli âdemler: 257
Gedikpaşa: 20
Gedikpaşa bekârhânesi: 155
Gedüz Nehri: 66

Gegbizye: 53, 77, 166

gelberi: 267

gelberi harbe: 279

Geldiha (köpek adı): 280

Gelibolu: 51, 78, 82, 91, 111, 165, 167, 186, 209, 294

Gelibolu boğazı: 16, 41

Gelibolu kal‘ası: 38

gelincik: 163, 353

gelincik (balık cinsi): 290

Gelincik çârşûsı: 320

gemciler: 307

gemciyân esnâfı: 307

gemi: 15, 19, 21, 22, 25, 29, 33, 34, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 50, 57, 61, 62, 70, 98, 111, 122, 123, 125, 126, 128, 129, 132, 137, 164, 188, 203, 210, 211, 213, 214, 215, 220, 221, 222, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 243, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 287, 290, 295, 299, 300, 303, 307, 317, 346

gemi âletleri: 211

gemi direği: 229, 290

gemi harbeleri: 273

gemi muçoları: 272, 273

gemi re’îsleri: 272

gemi sereni: 215, 290

gemici: 158, 203, 211, 227, 268, 270, 272, 306, 310

Genc (Diyârbekir’de): 89

Genc Hükûmeti: 85

Gence: 98, 132, 178, 229, 294

Gence kal‘ası: 97

gendüm ya‘ni buğday emîni: 295

ger (uyuz): 262

Geray Hân: 97

Gerayoğlu: 142

gerdâniyye makâmı: 116

gerdel (kova): 255, 335, 341

Gerede şehri: 30

gergef: 341

Gergefciler: 341

gergefciyân esnâfı: 339

gergerdân boynuzu: 316

gergeri kemânları: 315

gerlik: 311
Germat kal‘ası: 141
Germat livâsı: 82
Germiyan: 38, 66
Germiyan pâdişâhları: 344
Germiyanî: 167
Germiyanî Hüsâmzâde: 179
Germiyanoğlu: 42, 43
germiyyet: 117
gevele egserisi: 306
gevrekci esnâfı: 265
gevrekciyân esnâfı: 264
gevrekçi: 286
Geyve egserisi: 306
Geyve kasabası: 66
gez (ok cinsi): 315
Gezbazya: 28
Gılamuc kal‘ası: 129
gılmân: 160, 273, 276, 293, 297, 298, 319
gılmân-ı hâssa: 52, 114, 118, 153, 244, 254
Gınâyî Çelebi: 184
Gınâyî Efendi: 201
gidiler: 158
gidiyân: 256
gidiyân-ı müflisân esnâfı: 256
Gîlân (Bağdâd’da): 15, 89, 184
Gîlân Denizi (Hazer Denizi): 270
Gîlân livâsı: 85
Gingöş (Macaristan’da): 15
Gingöş-i Budin şarâbı: 358
girdimân dikme (güreş oyunu): 119
Girid: 80, 81, 84, 93, 95, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 137, 138, 142, 173, 203, 226, 299
girift (ney cinsi): 337
Girniye kal‘ası: 84, 96
girt etme (güreş oyunu): 120
gomana: 269, 272, 273
göblez (köpek yavrusu): 281

göğüs şakısı (güreş oyunu): 119
göğüslük: 279
Göksu: 145, 230
Göksu (Hisarı mesiregâhı): 31
Göksu mesîregâhı: 230
Göksu nehri: 230
Göksulu emrûdı: 301
Göksun yaylası (Bingöl'de): 286
Gölbaşı muhâfazası: 77
Göle: 88
Göle kal'ası: 95, 138, 201
Göle livâsı: 83
Göle(?) şerbeti: 286
gölemez: 277
Gölikesreli Urumlar: 285
Gölikesri şehri: 321
gömeç balları: 299
gömlek: 213, 295, 319
gömlekciler: 319
gömlekciyân esnâfı: 319
Gömlekli kulle nâm burûç: 144
gön: 323
gönderler: 272
gönüllüyân: 91
Gönye kal'ası: 138
Gönye (Trabzon'da): 85
Gördüs kal'ası: 66
Görice: 282
görümlü (zırh): 302
Göynük: 43
gözlemeci dükkânları: 265
gözlemeciler esnâfı: 265
Grando Mihal (Harkîl'in kızı evlâdlarından): 36
Grandurya (İstanbul'un ismi, İfrik lisânında): 24
Gubârî Efendi, Nakîb (Şeyhülislâm): 102
gulâm: 107, 113, 153, 238, 261, 268, 275, 280, 284, 291, 292, 293, 295, 296, 297, 299, 300, 301, 324, 325, 326, 327, 329, 337, 341, 342, 347, 348, 357, 360, 361
Gulâm Şâdî: 342

Gulgule-i Rûm (İslâmbol): 24, 31, 51, 250

gûl-i beyâbân: 214

Gulibetü‘r-Rûm (İslâmbol): 14, 250

gûller: 214

gûr kazan esnâfı: 255

gûr kazanlar: 50, 178, 255, 341

gurâb (karga): 317, 353

gurâbiyye gevreği: 208

gurâbiyyeci esnâfı: 265

Gurâbzâde: 180

Gûri kal‘ası: 97

guruş: 33, 110, 114, 132, 133, 134, 188, 190, 192, 194, 195, 212, 215, 223, 225, 233, 256, 276, 279, 280, 283, 296, 310, 312, 314, 317, 318, 321, 327, 332, 333, 334, 341, 346, 348, 349

guzât-ı müslimîn: 33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 95, 104, 107, 123, 128, 139, 204, 207, 214, 254, 257, 260, 265, 273, 284, 297, 303, 307, 330, 335, 353

gücügen yeleği (oklar için): 316, 317

güderi: 322

güdericiyân esnâfı: 322

gügüm: 285

güğercin yelekleri: 317

güherçile: 30

gül: 11, 12, 26, 52, 72, 97, 119, 193, 194, 202, 207, 222, 227, 262, 283, 322

gül bâğı: 227

Gül câmi‘: 34, 39, 43, 105, 174, 184

gül sirkesi: 283

gül şecereleri: 207

gül şeftâlû deri: 322

gül turşusu: 283

gül yağı: 262

gülâb: 39, 105, 160, 262, 275, 286, 297, 355

gülâbcıyân esnâfı: 262

gülâbdân: 198, 275, 286, 297, 310

Gülâbî Ağa: 45, 59, 60, 61, 62, 113, 170

Gülâbî Paşa (Mîrimîrân): 78

gülbâng: 33, 38, 41, 42, 50, 155, 176, 215, 245, 273, 313

gülbâng-ı Muhammedî: 38, 41, 42, 50, 155, 176, 215, 245, 273, 313

gülefsen (şarâb): 354, 355

gülefser arakı (şarâb): 356

güleş: 120
Güleşciler tekyesi: 186
gülistân: 11, 26, 72, 168, 192, 193, 194, 202, 207, 222, 227, 229, 235, 239
Gülistân u Bostân (kitap): 118
gül‘izâr peşrevi: 346
güllâc: 266
güllâccıyan esnâfı: 266
gülle: 71, 125, 139, 214, 216, 296, 301, 315
güllebâz (hayâl-i zılcıyân): 339, 349
gül-limon (içecek): 276, 285
gülnâr-ı Rûm: 225
Gülşenî (Şa‘ir): 161
Gülşenî tarîkatı: 117, 191, 341, 342
Gülşenî-i Alî Paşa tekyesi: 152
Gülşenî-i eş-şeyh Ma‘sûm der-Aksarây tekyesi: 152
Gülşenî-i Hulvî tekyesi: 152
gümrük: 31, 81, 112, 132, 212, 219, 227, 252, 268, 275, 281, 297, 298, 301, 304, 334, 361
gümrük emâneti: 252, 297
gümrük emîni: 31, 132, 212, 219, 227, 275, 281, 297, 298, 301, 304, 334
gümrük esbâbı: 297
gümrük nezâreti: 112
gümrük reftcileri: 297
gümrükhâne: 297
gümüş: 26, 52, 57, 60, 93, 101, 107, 118, 160, 216, 262, 267, 276, 279, 280, 290, 293, 294, 295, 296, 311, 312, 313, 314, 321, 346, 348
gümüş arayıcı esnâfı: 294, 312, 348
gümüş asâ: 93
gümüş (balık cinsi): 290
gümüş bendîşeler: 101
gümüş borular: 346
gümüş çınkıraklar: 280
gümüş devât: 118, 314
gümüş güğümler: 52
gümüş halka: 101
gümüş hokkalar: 262
gümüş kabara: 280
gümüş kılıçlar: 313
gümüş kufüller: 101

gümüş ma‘âdini: 294
gümüş meblağlar: 262
gümüş mutallâ demir zencîrler: 280
gümüş mücevherli asâlar: 26
gümüş mühür ve tılısmât kazıcı esnâfı: 312
gümüş silsileler: 280
gümüş tokalı haltalar: 280
gümüş yaldızlı demir zencîrler: 262
gümüş zencîr: 279, 296, 321
gümüş zencîrli bıçak: 216
gümüş zencîrli licâmı: 267
gümüşhâne: 252, 294, 311
Gümüşhâne: 85, 252
Gümüşhâne (Canha): 294
gümüşhâneciyân esnâfı: 311
gümüşlü bıçaklar: 279
günbaşı esnâfı: 271
güneyik kökü (deva otu cinsi): 327
günlü sâ‘at: 310
günlük: 326
Gürcî: 77, 99, 106, 107, 123, 132, 137, 139, 142, 193, 220, 272, 293, 297, 344, 348
Gürcî Ca‘fer, Bodur (Kapudan): 272
Gürcî Nebî (şaki): 137
Gürcî Paşa sarâyı: 193
Gürcistân: 80, 85, 94, 103, 107, 208, 256, 293
gürgenzenler (savaş aleti): 302
gürz: 120, 121, 316, 322
Gürz Seydîzâde: 182
gürzbâz: 121
gürzbâzân pehlivânı esnâfı: 316
Güstehem (Pehlivân): 120, 302, 331
güvercin: 243, 317
güvercinler âşiyânesi: 317
Güzel Ahmed Paşa sarâyı: 153
Güzelce Kemerler: 240

- H -

hab şîşeleri: 261
habâr ala (güvercin cinsi): 317
habbâz: 272
habbâz ya‘nî ekmekci: 241
habbâzân: 52, 264
habbâzân alayı: 291
habbâzân esnâfı: 268
habbâzân ya‘nî ekmekciyân esnâfı: 264
habbâzhâne: 51
Habeş: 47, 76, 77, 80, 81, 86, 94, 159, 189, 200, 271, 282, 294, 308, 320, 335
Habeş hazînesi: 80
Habeş seyyâhânlar: 238
Habeş tavuğu yelekleri: 317
Habeş vezîri: 81, 101
Habeş Zeyla‘ı: 264, 320
Habeşî kavmi: 328
Habeşî tavâşîler: 273
Habîb Dedezâde (Hânende): 342
Habîb Efendi (Şeyh): 179
Habîb Neccâr, Pir: 303, 335, 339
Habîb-i Karamanî (Şeyh): 162, 191
Habîbî (Sultânü’ş-şu‘arâ): 167, 202
Hâbil (Hazret-i Âdem’in çocuğu): 255, 349
Hâbûr (Rıkka’da): 85
Haccâc: 106, 257, 258, 298
Hacc-ı şerîf: 137, 173, 289
hâcegân: 213
hâcegân-ı attârân esnâfı: 326
hâcegân-ı mekteb-i püserân esnâfı: 260
hâcegiyân-ı Bedâsten-i cedîd esnâfı: 334
Hâcegîzâde dârü‘t-tedrîsi: 150
Hâcegîzâde mescidi (Sultân Mehemmed Hân kurbünde): 148
Hâcer Ana: 329
hâcethâne: 60, 116
Hacı Ahadoğlu (yiğit): 186
Hacı Ahmed bostânı: 207
Hacı Ahmed çeşmesi: 207

Hacı Alî (Tabbâğ): 192
Hacı Beğ (ümerâdan): 79
Hacı Envâr (bâzergân): 275, 361
Hacı Evhadullâh câmi‘i (Yedikulle’de): 148
Hacı Ferhâd (bâzergân): 275
Hacı Hamza (Şeyh): 162
Hacı Hasan mescidi: 148
Hacı Hasan yoğurdu: 278
Hacı Hâtûn medresesi: 150
Hacı Haydar bostânı: 206
Hacı Husrev câmi‘i: 205
Hacı İlyâs mescidi: 148
Hacı Îsâ (bâzergân): 225, 275
Hacı İvaz (bâzergân): 275
Hacı İvaz (Hacivad): 351
Hacı Kadın hammâmı: 158, 329
Hacı Karakaş (bâzergân): 275
Hacı Kâsım: 275
Hacı Kâsım hânesi: 183
Hacı Kaya (bâzergân): 275
Hacı Mansûr çeşmesi: 156
Hacı Nâsır (Gavvâs): 271
Hacı Ömer hânesi: 226
Hacı Paşa hammâmı: 159
Hacı Paşa kurrâsı: 234
Hacı Paşa mescidi: 233
Hacı Paşa sarâyı (Doğancılar kurbünde): 233, 235
Hacı Paşa türbesi: 234
Hacı Subaşı: 183
Hacı Süleymân, Pehlivân: 121, 316
Hacı Şeytân Selîm (bâzergân): 275
Hacıahmed mahallesi (Kâsımpaşa’da): 208
Hacıoğlubâzârı kasabası: 135, 143
Hacivad (Bursalı Hacı İvaz): 351, 352
Hacrek (Çıldır’da): 85, 92
haç: 71
haç bayrak: 129
haç bayramı: 23

haç peyker: 112
Haçatur, Ermenî (kalemkârân-ı kuyumcıyân): 313
Haçek sahrâsı: 138, 141
haçlı bayrakları: 45, 123, 273
haçlı peykerler: 26, 268
haçlı sancakları: 63
haçlı sommâkî: 71
haddâd (matrakbâzlık): 121, 305
Haddâd (sahabe): 119
haddâdân-ı âteş-feşân-ı âhengerân esnâfı: 305
hadde: 308, 309
haddeci: 292, 294, 308
haddeciyân esnâfı: 308
hadeng (ok cinsi): 314, 353
hadeng peykânlar: 307
Hâdım İbrâhîm Paşa câmi‘i (Silivrikapusu’nun iç yüzünde): 146
Hâdım Mahmûd Ağa câmi‘i (Ahûrkapu kurbünde): 148
hâdımlar: 158
Hadîce kettânlığı: 276
Hadîce-i Kübrâ, Hz. (Hadîce Ana): 74, 242, 272, 275, 319, 332, 337
hadîd: 27, 29, 31, 51, 71, 102, 114, 138, 198, 200, 310, 311
hadîd cevheri: 31
hadîd uyluklar: 114
Hâdî-i Bağdâdî: 180
hadîka: 11, 276
hadîka-i cinân: 222
hadîka-i kerrûbiyân: 192
Hadîkatü‘s-sü‘adâ: 169
Hâdimü‘l-Haremeyn: 165, 166, 227, 230
hadîs: 32, 151, 186, 215, 244, 275, 315
hadîs ilmi: 151
hadîs-i kudsî: 189, 247
hadîs-i sahîh: 32, 257
hadîs-i şerîf: 13, 32, 40, 44, 168, 210, 241, 250, 254
haffâf (ayakkabıcı): 196, 212, 325
haffâfân esnâfı: 325
Hâfız Buhûrîzâde (Hânende): 342
Hâfız Kıral (Hânende): 342

Hâfız Paşa: 147

Hâfız Portakal, Kâsımpaşalı (Hânende): 342

hâfızân-ı Kur’ân-ı azîm esnâfı: 258

Hafî (Şa‘ir): 161

Hâfî (Şeyh) (Pir): 260

haham: 203

Hâkân-ı Çîn: 336

Hâkân-ı Rûm: 98

Hâkânü‘l-bahreyn: 293

Hâkî (Çöğürciyân): 344

Hâkî (Şa‘ir): 164

hâkim: 32, 53, 83, 84, 85, 155, 212, 228, 257, 261, 324, 358

Hâkim Bi-emrillâh: 266

Hakîr (ayrıca bkz. Evliya Çelebi): 11, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 24, 25, 31, 37, 40, 41, 45, 46, 47, 57, 63, 69, 73, 74, 75, 77, 98, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 128, 129, 130, 132, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 147, 152, 159, 160, 166, 167, 172, 176, 177, 178, 179, 181, 183, 184, 186, 187, 188, 189, 194, 196, 199, 200, 204, 211, 213, 216, 228, 232, 235, 236, 239, 246, 248, 251, 253, 254, 258, 266, 271, 289, 294, 304, 309, 313, 315, 316, 318, 328, 341, 342, 347, 350, 351, 352, 353, 354, 358

hakîrin bâğları: 232

hakîrin pederi: 45, 172, 341, 342

hakîrin vâlidesi: 132

hakkâk: 71, 312

hakkâkân esnâfı: 312

hakkâk-i elmas esnâfı: 312

Hakkâklarkapusu (Bezâztan-ı Cedîd kapısı): 334

Hakkâri hâkimi: 86

Hal kal‘ası: 94

halat: 269, 272

Haleb: 15, 17, 21, 35, 75, 80, 81, 84, 88, 92, 95, 99, 113, 120, 127, 133, 134, 135, 137, 139, 140, 241, 274, 277, 278, 294, 299, 303, 306, 350

Haleb hazînesi: 88

Haleb İskenderûnu: 37

Haleb kalkanı: 303

Haleb meştâsı: 169

Haleb muhassılı: 84

Haleb müftîsi: 176

Halebü’ş-Şehbâ: 68, 84, 278

Hâletî Çelebi, Azmîzâde (Şa‘ir): 102, 179, 186, 359

Hâletî dîvânı (kitap): 186

halhâl: 247, 317
Halıcılar köşkü: 74
Halıcılar köşkü bâğı: 301
Halıcılar köşkü mahalli (Yenibâğçe kurbünde): 149
Halıcızâde bâğçeleri: 230
Halîc: 36, 69, 195, 196, 201, 204, 205, 210, 224, 237, 239, 270, 290
Halîc-i Bundukân: 270
Halîc-i Eyyûb: 202
Halîc-i İslâmbol: 72, 193
halîçe: 71, 298, 334
halîçeciyân: 334
Hâlid bin Nasr bin Abdullâh, Pir: 292
Hâlid ibn Velîd (sahabe): 13, 31, 77, 119, 243, 254, 331
Hâlid-i Ummânî, Eş-şeyh (gavvâs-ı ma‘anî): 270
Halîl Ağa çeşmesi: 194
Halîl Ağa (Yeniçeri ağası): 124
Halîl Armağânî, Pir: 301
Halîl Paşa, Kapudan: 223, 226
Halîl Paşa (Vezîr-i a‘zam): 99, 100, 103, 107, 108, 110, 112, 122, 147, 170, 206, 236
Halîlî (Şa‘ir): 161, 220
Halîlullâh: 243
Halîm bin Cerâm (sahabe): 254, 328
Halîm bin Cezzâr-ı Tâ’ifî, Pir: 276
Halîmî Çelebi (Şa‘ir): 167
Hâlitî kürdleri: 283
halka çörek: 265
Halkalı Bâğçe: 237
hallâc: 73, 154, 319, 322
hallâc ârifleri: 319
hallâc kemânı: 73
hallâcân-ı pembe esnâfı: 319
Hallâc-ı Mansûr: 58, 73
Halmaş livâsı: 83
Halvetî tarîkatı: 175, 182, 191, 206, 234, 242, 342
Halvetî tekyesi: 206, 234
Ham Nisim (Yahûdî bâzergân): 292
Hamâ: 84, 88, 92, 134, 135
hamâmcıyân esnâfı: 329

hamâyil bağı: 245

Hamdî Çelebi ibn Akşemseddîn: 62, 345

Hamdî Efendi câmi‘i: 205

Hamdîefendi mahallesi (Kâsımpaşa’da): 208

Hamdî-i Dâ‘î: 156

Hamdullâh Hamîdî Çelebi, Rûznâmeci: 148

Hamevî kayısı: 301

Hamîd: 91

Hâmid Efendi medresesi: 130, 150

Hâmid Efendi mescidi: 148

Hâmid Efendi (Şeyhülislâm): 199

Hâmîd külâhları: 254

Hâmîd vilâyeti: 82, 88, 185, 191, 200

Hamîdbayoğlu: 44

hamîr: 354

hâmisî mezheb: 256

hammâ: 234

Hammâde hazretleri: 328

hammâl: 54, 103, 107, 136, 158, 264, 265, 266, 267, 291, 292, 295, 297, 304, 333, 334, 354

hammâlân-ı Bedâsten-i cedîd: 334

hammâlân-ı bezzâzistân esnâfı: 333

hammâm: 22, 28, 29, 51, 52, 53, 58, 64, 65, 69, 72, 73, 76, 78, 79, 106, 115, 120, 122, 144, 146, 148, 149, 150, 153, 156, 157, 158, 159, 160, 166, 167, 173, 178, 182, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 201, 203, 204, 206, 212, 213, 219, 220, 221, 222, 223, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 234, 237, 239, 240, 241, 251, 252, 260, 262, 264, 267, 273, 287, 288, 300, 301, 306, 309, 311, 320, 326, 329, 330, 332, 336, 351, 354

hammâm kubbesi: 287, 288

hammâmcıbaşı: 330

hammâmcılar: 329, 330

hammâmcıyân-ı tâhirân esnâfı: 329

hammâm-ı sarây-ı vüzerâ: 252

Hammâmkapusu (Süleymaniye Cami‘inin kapısı): 72

hammâr: 242

hamr: 343, 355

hamr emîni: 212, 293, 357

hamr metâ‘ları: 355

hamrhâne-i rummân (meyhane): 355

hamr-ı menhî emâneti: 252

Hamrü‘l-eşedd (Hz. Muhammed’in Gazası): 32

Hamse (kitap, Yazarı Behiştî): 164, 165
hamurkârlık: 264
Hamza: 306
Hamza Balı (Top cinsi): 216
Hamza bin Yetîmî, Pir: 259, 336, 341, 343
Hamza, Hz.: 12, 119, 243, 259, 262, 277, 284, 286, 293, 302, 303, 307, 315, 316, 323, 331
Hamza şehîdliği: 293
Hamza-i Şâmî (Şeyh): 162
Hamzanâme (kitap): 259
hân: 149, 154, 155, 192, 194, 201, 203, 223, 226, 228, 231, 235, 251
hançer: 104, 112, 133, 158, 168, 280, 302, 310, 312, 313, 342
hançerciyân esnâfı: 302
Hançerli Hammâmı: 158
Hançuk (Diyârbekir'de): 89
handak: 18, 20, 23, 24, 25, 26, 32, 52, 120, 140, 156, 175, 211, 219, 225, 264, 269, 275, 278, 281, 303
Handak (Hz. Muhammed'in Gazası): 32
hânedân: 103, 213, 251, 325
Hanefî Halîfe: 137
hânende: 116, 121, 158, 164, 200, 202, 213, 259, 298, 336, 341, 342, 344, 345, 347, 348, 349, 353, 355
hânendegân: 116, 117, 152, 259, 341, 347
Hân-ı Halîl kurbü (Kahire'de): 261
hân-ı metîn: 154
hân-ı mücerredân: 252
hân-ı tüccârân: 235
hânkâh: 252
Hanya: 128, 129, 172
Hanya limanı: 129
Hanya livâsı: 84
Hânzâde Sultân binti Ahmed Hân: 173
Hânzâde Sultân sarâyı: 154, 233
Hânzâde Sultân (Sultân Ahmed'in duhteri): 106
hapsi (balık cinsi): 290
hâr [ü] hâşâk: 107, 311
hârâ: 289, 320
hârâ vü dârâ: 114
harâbâtî erenleri: 203

harâc: 35, 68, 74, 86, 102, 125, 129, 139, 163, 232, 348
harâc u bâc: 56
Harâccı Beğ mescidi (Unkapanı‘nın iç yüzünde): 148
Harâccı mescidi mukâbelesi: 183
Harâccı Muhyiddîn mescidi: 148, 156
harâc-güzâr: 126, 138, 142
Harameyn: 74
harâmî: 110, 255, 322
Harâmîderesi bâğçesi: 237
harâmîlik: 207
harbe: 229, 280, 290, 302, 321, 334
Harbî yolu: 213
Harbus (Çıldır’da): 85, 89
Harbut: 85, 89
harc-ı râh: 263
harçlık: 90
hardal: 41, 93, 166, 226, 285
hardalcı: 285
hardalcıyân esnâfı: 285
hardaliyye: 354, 356
hardaliyye arakı (şarâb): 354, 356
harem: 52, 69, 71, 76, 77, 78, 120, 144
harem hammâmı: 120
harem kapusu: 101, 168
Haremeyn: 74
Haremeyn-i Muhteremeyn: 74, 93
Haremeyni’ş-şerîfeyn: 68
harem-i azîm: 144, 145
harem-i beyâz: 71
Harem-i hâs: 76, 77, 107, 112, 114, 115, 118, 122, 132, 134, 135, 160, 238, 295, 342
Harem-i hümâyûn: 76
Harem-i muhterem: 77, 78
Harem-i Şerîfi: 339
Harez Denizi (Hazer Denizi): 270
hargâh: 108, 129, 137, 139, 141, 239, 310
Harîm-i kebîr: 149
harîr: 242, 245, 292, 333, 334
harîr düğmeler: 320

harîr peşkîrler: 284
Harîr (Şehrizol’da): 86
Harîrî (Şa‘ir): 161
Hâris-i Yemenî: 346
Harkılban (İstanbul’un ismi, İsfaç lisânında): 24
Harkova: 271
Harkova (Habeş‘de): 271
Harput: 92, 338
Harrân kal‘ası: 275
Harrân (Rıkka’da): 85
Harrân vilayeti: 35
harrâtîn ya‘nî çıkrıkcıyân esnâfı: 335

harta ilmi: 270
harta kâğızları: 270
hartacıyân esnâfı: 270
hartalar: 270
Hârûn, Hz.: 241
Hârûnu’r-Reşîd: 35, 36, 37, 39, 43, 59, 74, 90, 105, 145, 152, 175, 191, 204, 232
Hârût-ı Hayberî (ahgerciyânlar pîri): 307
hâs: 79, 80, 81, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90
Hâs bâğçe: 112, 127, 172, 237
hâs-âhûr: 204
Hasan Ağa çeşmesi: 157
Hasan Ağa el-kâtib (Yeniçeri ağası): 124
Hasan Ağa, Gürcî (Şeşhâneciyân): 344
Hasan Ağa, Kara Abaza (Türkmen ağası): 136
Hasan Beğ ibn Fâtıma Sultân çeşmesi: 156
Hasan Beğ (Kapudan): 125
Hasan Cân peşrevi: 346
Hasan Çelebi, Ahîzâde: 181, 182
Hasan Çelebi (Defterdâr): 78
Hasan Çelebi, Feryeli (Hânende): 342
Hasan Çelebi (Gümrük Emîni): 132, 219
Hasan Çelebi (Kızlar Ağası): 122
Hasan Çelebi, Lâğarî: 359
Hasan Çelebi, Şâmlı (Tanbûrcıyân): 343
Hasan Dede, Şeyh: 187, 222
Hasan, Dişlen: 348
Hasan Efendi dârülhadîsi: 151
Hasan Efendi, Kara (Şeyh): 191
Hasan Efendi (Koca Mustafa Paşa Şeyhi): 176
Hasan Efendi, Mukâbeleci: 154
Hasan Efendi, Narkçı: 225
Hasan Efendi (Sadr-ı rûm): 123
Hasan Halîfe Ağa (Yeniçeri ağası): 104, 112, 124, 186, 224
Hasan Halîfe bâğçesi: 237
Hasan Halîfe bâğı: 224
Hasan, İmâm, Hz.: 12, 32, 71, 156, 185, 219, 244, 260, 261, 265, 266, 317, 335, 343
Hasan kal‘ası: 68
Hasan karlığı: 287

Hasan karlığı mesîregâhı: 207
Hasan Kattâl Gâzî: 303
Hasan Keferî Bahâyî (Şa‘ir): 359
Hasan Kethudâzâde: 176
Hasan Mu‘îd (Şa‘ir): 164
Hasan nâm köle: 202
Hasan Paşa (Celâlî): 139
Hasan Paşa çeşmesi: 156
Hasan Paşa, Dâmâd (Mîrimîrân): 78
Hasan Paşa, Elçi: 138
Hasan Paşa, Gâzî (Mîrimîrân): 77
Hasan Paşa, Hattât: 115, 119
Hasan Paşa, Kapudan: 112, 154, 174
Hasan Paşa, Kara (Defterdâr): 126, 139
Hasan Paşa, Küçük (Bağdâd vezîri): 104
Hasan Paşa medresesi: 150
Hasan Paşa, Rûs (Mîrimîrân): 96
Hasan Paşa, Sâtûrcu: 98
Hasan Paşa, Urus: 267
Hasan Paşa (Vezîr-i a‘zam): 163
Hasan Paşa, Yenter (Neyzen): 343
Hasan Paşazâdeler: 54
Hasan, Şehzade: 40, 97
Hasan-âbâd livâsı: 84
Hasan-âbâd tekyesi: 202
Hasan-ı Basrî, Pir: 246, 258
Hasan-ı Niksârî: 175
Hasanî: 265
Hasankeyf: 85, 89, 92
hâsekî: 52, 114, 129, 130, 133, 134, 158, 173
Hâsekî Ağa: 219
Hâsekî hammâmı: 158
Hâsekî medresesi: 150
Hâsekî Sultân: 152
Hâsekî Sultân câmi‘i: 76
Hâsekî Sultân hayrâtı: 76
Hâsekî Sultân kârbânsarâyı: 155
Hâsekî Sultân (Selîmiyye kurbünde): 150

Hâsekî Sultân tîmârhânesi: 153
Hâsekiyye imâreti: 74
hâs-ı hümâyûn: 79, 80
hasır: 313
hasırcı: 52, 274, 347
Hasırcı Selîm (bâzergân): 275
hasırcıbaşı kârhânesi: 253
hasırcıyân-ı Mısır esnâfı: 275
hasırhâne: 51
Hâsib-i Mâv, Pir: 299
Hâsköy: 30, 49, 51, 193, 203, 204, 228, 251, 290, 326, 355
Hâsköy hammâmı: 159
Hâsköy mezârlıkları: 203
hâsoda: 51, 52, 78, 95, 105, 106, 111, 115, 118, 120, 130, 163
hâsodabaşı: 106, 115, 132, 157
Hassân-ı Sâbit, Pir: 259
hâss-ı vüzerâ: 132
Hastalarkapusu: 112
haşhâş: 267, 304, 311
Hâşimî: 175, 178, 328
Hâşimî Dâ'î: 176
Hâşimî (Şa'ir): 165
Haşota kolu: 349
hatab-keşân: 229
Hatablı Dede: 41
Hatablı Sultân: 43
hatâyî kâğız: 120
hâtem taşlar: 254
Hâtem-i Addâsî, Pir: 275
Hâtem-i Tay: 55, 173, 176, 351
Hâtem-i Tay cenbi (Basra'da): 259
Hatîb bin Ya'kûb Amasiyyevî (Şeyhülislâm): 163
hatîb kapusu: 100, 144
Hatîb Zâkirî (Şeyh): 184
Hatîbü'l-Kâsım: 166
hâtif: 97, 145, 151, 158, 203, 219
Hâtif-i gaybî: 143, 157, 173
Hâtif-i kudsî: 151, 157, 169

hâtif-i Rabbânî: 343

hatman (Romanya’da bir memurluk unvanı): 122

hatt: 17, 36, 54, 56, 59, 65, 66, 70, 71, 81, 101, 103, 108, 111, 112, 114, 117, 118, 121, 133, 134, 135, 139, 144, 149, 162, 171, 180, 184, 210, 212, 217, 218, 222, 224, 234, 240, 251, 253, 268, 272, 275, 288, 291, 294, 301, 321, 324, 338, 350

hattât: 59, 64, 67, 77, 115, 119, 120, 121, 162, 163, 180, 182, 202, 207, 222, 241, 310, 351, 359

Hattât Şeyh hazretleri: 207

Hattât Şeyh menzili (ok nişan yeri): 121, 241

hattât-ı dîvânî: 182

hatt-ı Hâşimîsi: 56

hatt-ı hümâyûn: 81

hatt-ı Karahisârî: 70

hatt-ı kûfî: 224

hatt-ı şerîf: 54, 103, 108, 111, 112, 114, 118, 133, 135, 139, 212, 234, 240, 251, 268, 272, 275, 291, 294, 301, 321, 324, 338, 350

hatt-ı Yâkût: 65

hatt-ı yarlığ-ı belîğ: 288

Hâtûn câmi‘i (Üsküblü Çeşmesi dibinde): 148

Hatvan: 82, 95

Havâle kal‘ası: 66

havân: 238, 274, 292, 293, 313

havân (havayi fişek): 305

Havâriyyûn: 21, 24, 52, 62

havâriyyûn ayazması: 211

havâyî fişekçiyân esnâfı: 304

Hâverî: 181

Havernak: 14, 18, 51, 55, 57, 75, 101, 105, 113, 143, 195, 204, 297

Havkatü‘l-cedel (Hz. Muhammed’in Gazası): 32

havlân: 262

havlıncân: 262

Havrân: 45, 50, 263

havrânî cübbesi: 60

Havsa: 68, 162

havuc turşusu: 283

Havuzlu hammâm: 158

Havvâ, Hazret-i: 243, 248, 255, 259

havz (havuz): 65, 69, 71, 209, 221, 229, 239, 241, 297, 300, 324

havz-ı fevvâre: 231

hayâl bez: 319

hayâl-i zıl: 215, 266, 338, 347, 350, 351, 352

hayâl-i zılcıyân: 338, 339

Hayâtî Çelebi (Şa‘ir): 182

Hayber: 307

Hayber (Hz. Muhammed’in Gazası): 32

Hayber kal‘ası: 331, 338

Hayberîler: 307, 315

Haydar Çelebi (Defterdâr): 47, 78

Haydar Mîrzâ: 199

Haydar Paşa: 44

Haydar Paşa bâğçesi: 237

Haydar Paşa bâğı: 235, 300

Haydar Paşa çeşmesi: 156

Haydar Paşa, Hâdım (Vezîr): 77

Haydar Paşa hammâmı: 156, 158, 159

Haydar Paşa kurbü: 148

Haydar Paşa, Tavâşî: 148

Haydar (Şa‘ir): 161

Haydarzâde: 136

Hayduşak: 83, 138

hayırkâr (boyacı tokmakcısı): 334

hayme: 41, 68, 94, 108, 129, 137, 139, 141, 188, 192, 204, 232, 239, 241, 253, 310, 320, 352

haymeci ya‘nî çadırcıyân esnâfı: 320

Hayrabolu: 296

hayrât: 18, 21, 22, 23, 50, 58, 63, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 95, 97, 98, 100, 143, 148, 149, 155, 159, 163, 164, 168, 170, 171, 192, 200, 202, 205, 209, 214, 219, 220, 222, 223, 224, 226, 233, 234, 235, 236, 237, 241, 250, 251, 253, 309, 311

Hayre Beğ (Mısır vâlisi): 166

Hayrebeği: 68

Hayreddîn câmi‘i: 188

Hayreddîn Efendi, Kadı: 94

Hayreddîn Efendi, Monlâ: 79, 145, 185

Hayreddîn Paşa (Kapudan): 8, 78, 129, 158, 159, 223, 237

Hayreddîn Paşa medresesi: 222

Hayrî (Şeyh Ahmedî‘nin mahlası): 177

Hayvânoğlu (çingene): 280

hayyâl atlılar: 240

Hayyâlan-ı Şâm: 306

hayyâmlar: 193

hayyâtân ya‘ni terziyân esnâfı: 318

hayyâtân-ı dolamacıyân esnâfı: 318

hayyı‘l-gârikûn (deva otu cinsi): 327

Hazarî: 329

hazâyin: 33, 130, 131

hazîne: 23, 24, 49, 51, 54, 55, 70, 75, 76, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 94, 100, 106, 107, 109, 114, 118, 125, 130, 131, 132, 138, 139, 141, 143, 157, 160, 173, 202, 216, 226, 240, 247, 252, 273, 293, 302, 304, 309, 332, 333

hazîne defterdârı: 82, 83, 84, 85, 86

hazîne katibi: 106

hazîne kethudâsı: 106, 118

hazîne mührü: 125

hazîne odası: 51, 240

hazînedâr: 135, 157

hazînedârbaşı: 106, 118, 150, 196, 215, 319, 332

hazîne-i cebehâne: 252

hazîne-i defterdâr: 88

hazîne-i hâs kubbesi: 160

hazîne-i hâssa: 51

hazîne-i pâdişâhî: 76, 107, 139, 273

Hazret-i Abbâs cenbi (Medine’de): 308

Hazzo: 85, 113

Heccâm (Mukallid, Hazret-i Mûsâ asrı): 349

heccâv âşıkı: 349

hedâyâ: 114, 134, 138, 144, 202, 224

heki (ok cinsi): 314

heki (put): 49

hekîm: 22, 28, 29, 77, 96, 150, 201, 225, 242, 257, 261, 286, 326, 337, 343, 354

Hekîm Çelebi (Şeyh): 96

Hekîm Dâvûd, Tezkiresi: 286

Hekîm Fisagores: 343

Hekîm Mehemmed Çelebi medresesi: 150

hekîmbaşı: 72, 123, 127, 136, 152, 159, 206, 261, 262, 263, 361

hekîmbaşı esnâfı: 261

hekîmbaşı halîfeleri: 262

Hekîmbaşı hammâmı: 206

Hekîmbaşıkapusu (Süleymaniye Cami‘inin kapısı): 72

Hekîmhâne (meyhane): 356

hekîm-i hâzık: 261
Helke [Hereke] kal‘ası: 94
Hellana Firav (Kostantîn’in annesi): 20, 22, 23, 24
helvâ: 40, 45, 50, 189, 213, 243, 246, 288, 289
helvâ delisi: 288
helvâcı: 52, 131, 276, 287, 288, 289
helvâcıbaşı: 288, 289
helvacıyân esnâfı: 288, 289
helvâcıyân-ı bîrûn esnâfı: 289
helvâcıyân-ı tablakârân esnâfı: 289
helvâcıyân-ı-şîrîn-zebân esnâfı: 288
helvâhâne: 51, 287
Helvâî Ömer, Pir: 265, 266, 276, 287, 289
helvâ-yı ebyaz (helva cinsi): 289
helvâ-yı gâzîler (helva cinsi): 289
helvâ-yı kettân (helva cinsi): 289
Hemdem Paşa: 166
Hemedân: 94, 104, 338
hemyân: 256
hemyân kesici esnâfı: 256
hendese: 74
hendese ilmi: 69, 73, 74, 121, 148, 341
herîse: 282, 284
Hersek: 76, 77, 82, 87, 94, 126, 127, 129, 137, 141, 148, 286, 308
Hersekoğlu: 44, 344
Heşdek kavmi: 32, 353
Heşdek Tatarları: 353
Heşt Behişt-i cihân: 149
hevâ (matrakbâzlık): 121
hevâkes (matrakbâzlık): 121
hevâyî deri: 322
hevâyî fişekler: 304, 305
hevâyî (güreş oyunu): 119
hevdec-i Resûl-ullah: 267
Heyhât sahrâsı: 15, 79
Heyhât vâdîsi: 16
heykel: 312
heykelân esnâfı: 312

Heyrât: 307
hezârân sivenler (savaş aleti): 302
Hezârfen Ahmed Çelebi: 359
Hezârfen Çelebi: 332
Hezârmerd (Şehrizol'da): 86
hezârpâre amûd: 27
hıfz ilmi: 115, 245
hımâr: 30, 34, 121, 260, 282, 283, 296, 305, 337, 338, 339, 346
hımârbâz (hayâl-i zılcıyân): 339
Hıms: 84, 88, 92, 244, 257, 260, 267, 282, 316
Hınıs: 86, 89, 92
hınnâ: 274, 275
hınnâcıyân esnâfı: 275
hınta: 58
Hınto: 130
hınto araba: 138, 142
hınzîr: 281, 305
hınzîr bataklığı: 122
hınzîr bocukları: 281
hınzîr derileri: 321
hınzîr sûretleri: 305
hırca (hınzır yavrusu): 281
Hırıstos: 22, 98
hırızma: 329
hırızmacılar esnâfı: 329
hırka: 64, 74, 243, 244, 246, 299, 331
Hırka-i şerîf: 106
Hırkîl: 17, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 232, 284, 328
Hırkîloğlu İlya: 221
hırsız: 159, 207, 256
Hırtîz kal'ası: 97
Hırtos: 92
Hırvad: 138
Hırvadistân: 79, 142
Hırvadü'l-asl: 76, 129, 177
hışt (savaş aleti): 120, 268, 279, 302
Hıtâyî bezleri: 319
hıtâyî kaseler: 285

hıtâyî münebbid tabaklar: 202
hıyâbân: 204
hıyâr: 263, 285, 341
hıyâr burnusu: 291
hıyâr turşusu: 283
Hızır Ağa (Şeşhâneciyân): 344
Hızır Beğ (Vezîr-i a‘zam): 163
Hızır, Hz.: 16, 18, 30, 31, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 306, 307, 308
Hızır Ma‘deni: 30
Hızır Nebî: 223
Hızır Paşa (Kaîmmakâm): 99
Hızır Paşa (Mîrimîrân): 78
Hızırî (Tanbûrcıyân): 343
Hızır-İlyâs: 26, 277, 291
Hicâz: 327, 357
hicâz makâmı: 257
hicv: 121, 316, 349, 350, 352
hicviyyât: 221
Hidâyetullâh Efendi (İslâmbol Monlası): 124
Hidâyetullâh ibn Zünnûn-ı Mısrî, Pir: 327
Hidde (Cidde kurbünde): 259
hilâl: 315
hilâlciyân esnâfı: 335
Hilâlî (Şa‘ir): 165
hil‘at: 45, 93, 107, 108, 111, 112, 123, 134, 215, 216, 273, 295, 298, 300, 318, 319, 322, 333, 345
hil‘atcı: 319, 320, 333
hil‘atcıyân-ı harîr esnâfı: 333
hil‘at-ı fâhire: 107, 108, 111, 123, 298, 318, 322
hil‘at-ı pâdişâhî: 216, 333, 345
hilete (yiyecek): 291
Hilevne kal‘ası: 140
Hille at gemi: 307
Hille (Bağdâd’da): 85, 89, 104, 112, 307, 308
Hilye: 103, 131
Hilye-i Hâkânî: 12
Himâyüddîn, Seyyid: 307
hinar (gemi marangozu çetveli): 208, 269

Hind: 76, 94, 163, 232, 238, 275, 311, 335, 340
Hind alacaları: 333
Hind lisânı: 24
Hind pâdişâhı: 312
Hind pehlivânları: 338
Hind püsûskârîsi: 75, 160, 335
Hind sadefkârîsi: 73, 118
Hind tüccârları: 238, 297
Hind ü Sind: 30, 47
Hindî: 101
Hindî basmacılar: 332
Hindî Halkân işi (kılıç): 302
Hind-i Serendîl: 248
Hindî (Şâdîü'l-Hindî'nin mahlası): 267
Hindî tekyesi: 239
hindibâ: 262
Hindî-i Seyyâf: 301
Hindistân: 19, 26, 27, 76, 111, 202, 243, 262, 263, 267, 275, 307, 310, 358
hindistâncevizi: 354
Hindiyân tekyesi: 239
Hindûyân tekyesi: 239
hirfet-i attar: 282
Hisâr hammâmı: 159
Hisâr kirazı: 225, 227
Hisâr tekyesi: 226
hisâr-pîçe: 23, 42, 211, 224, 225, 237, 281
hitân (sünnet): 98, 336, 347
hîzân: 213
hîzân-ı dilberân esnâfı: 256
hîzler: 158
Hoca Çelebi: 181
Hoca Çelebi sarâyı: 230
Hoca Efendi iskelesi: 193
Hoca hânı (Mahmudpaşa'da): 51, 154, 292
Hoca Şa'bân (Tâcir): 209
hocagân-ı attarân esnâfı: 326
Hocapaşa hammâmı: 158, 159
Hocapaşa mahallesi: 151, 153, 155, 262, 289, 322

Hococan: 85, 89
hokka: 56, 261, 262, 276, 335, 354
hokkabâz: 338, 349
Hollok kal‘ası: 141
Hollok livâsı: 83
Holumiç kal‘ası: 68
hoppa taklîdi (hayâl-i zılde): 351
hora üzümü: 225, 236
horasân: 340, 342, 358
Horasân: 32, 38, 43, 111
Horasân erenleri: 254, 288, 353
horasancıyân esnâfı: 339
horasânî rıhtım: 23
horasânî şâtırân zîller: 268
horilka arakı (şarâb): 356
horilka (şarâb): 354, 355
horos: 28, 43, 115, 318, 353
Horos İmâm: 115
Horosî Dede: 41, 43, 175, 188, 305
horosî (havayi fişek): 305
Horoskapusu: 43
Horoslukapu: 43
horosya (balık cinsi): 290
Horpuşta: 282
Horpuştalı Urumlar: 285
Horûn [Hârûn] livâsı: 86
hoşâb: 220, 285
Hoşâb kal‘ası: 94
hoşâbcı: 285, 287, 288
hoşâbcıyân esnâfı: 285
hoşkadem (kılıç): 301
hoşmerim (süd ürünü): 277
hotas: 352
hotazları: 300
Hoten: 298, 317
Hoten gözlü: 298
Hotin: 109, 137, 172
Hotin gazâsı: 184, 275

Hotin kal‘ası: 102, 109
Hotin seferi: 98, 109, 132, 171, 336
Hoy (Azerbeycân’da): 104, 113
Hubbî Çelebi (Şa‘ir): 359
Hubbî monlâsı: 199
hubûbât: 274
huccâc: 124, 125, 129
huccâc ü züvvâr: 128
huccâc-ı müslimîn: 272, 289
Hûd, Hz.: 241, 275
Hudâdâd: 346
Hudâvendigâr: 38, 82
huddâmân-ı bevvâbân: 52
huddâmân-ı gılmân esnâfı: 254
huddâmân-ı ıstabl-ı hâssa: 52
huddâm-ı bîmâristân u mûristân esnâfı: 263
Hudeybe (Hz. Muhammed’in Gazası): 32
Hudûrî: 167
hukemâ: 16, 17, 19, 21, 22, 24, 28, 31, 50, 52, 96, 149, 153, 159, 261, 262, 263, 270, 272, 283, 308, 326, 336, 343, 355, 357, 358
hukemâ esnâfı: 261
hukemâ-yı kehhâlân esnâfı: 261
hummâ: 182, 203
hummâs (içecek): 276, 285
hummâ-yı muhrik: 39
hummûs: 198
hummûs-ı Nahşivânî: 209, 352
Huneyn (Hz. Muhammed’in Gazası): 32
hurdavât-ı ahen-fürûht esnâfı: 308
hurde câmlar: 70
hurde deff: 340
hurde nakıllar: 332
hurde semerler: 323
hurmâ: 61, 214, 230, 242, 260, 269, 283, 298, 300, 325, 354, 355, 360
hurmâ: 260
hurmâ lîfi: 214
hurmâ sirkesi: 283
hurmâ şarâbı: 354, 355

Hurrem Çavuş (Şeştâryân): 344
Hurrem Çelebi el-Cemâlî: 191
Hurrem Hâtûn câmi‘i (Yenibâğçe kurbünde): 148
Hurrem Paşa (Mîrimîrân): 77
Hurrem Şâh (Rakkâs): 348
Hurrem Usta yayları: 314
Hurrem-i Hindî esnâfı: 335
hurûf-ı ebced: 249
hurûf-ı tehecci: 248, 249
Hurûm Gâzî: 316
Husrev Ağa (Yeniçeri ağası): 124
Husrev Beğ: 79
Husrev, Hâce (bedesten kethûdâsı): 175
Husrev Kethudâ: 151, 223
Husrev lala: 111
Husrev Paşa: 78, 104, 107, 108, 110, 111, 112, 135, 151, 174, 179
Husrev Paşa, Deli (Vezîr): 77, 79
Husrev Paşa türbesi (Yenibâğçe kurbünde): 358
Husrev Paşa-yı Atîk mektebi: 151
husrevânî küp: 206, 262, 298, 305
husrevânîler: 357
Husrev-i Îrân: 199
Husrev-i şîr: 108
Husrev-i Şîrân: 108
Hussân meydânı: 102
hussetü‘s-sa‘leb: 286
Husvar kal‘ası: 141
Hûşeng Şâh, Pir: 275, 302, 321, 343
hutabâ: 59, 359
hutbe sâhibi: 38, 83
hutebâ: 50, 354
hutebâ esnâfı: 258
Huveyze at gemi: 307
Huzeyme (Hazret’in kayınbabası): 319
hüccet-i şer‘iyye: 40, 110
Hüdâyî: 147, 236, 357
Hükmî (Şa‘ir): 171
Hükmîzâde Alî‘si (yonkarcıyân sâzı ustası): 345

Hükûmet-i Cezîre: 85
hümâ telleri: 317
hümâm (çakşırlı): 318
hümâm (kırmızı çatal tepeli): 318
Hümâyûnnâme (Mevlânâ Alî b. Sâlih'in eseri): 79
hümül kökü: 354
hümül şarâbı: 354, 356
Hüner-i kâr (Cengciyân): 337
hünkâr âhûrları: 237
hünkâr bâğçeleri: 14, 145, 233, 295, 296
hünkâr bostâncıları: 263
Hünkâr câmi'i: 51, 118
hünkâr çadırı: 320
hünkâr helvâcıbaşısı: 289
hünkâr imâmı: 118, 131
hünkâr karlığı: 287
hünkâr ma'bedhânesi: 69
hünkâr mahfili: 64, 70, 71, 75, 76, 100, 101, 143
hünkâr sakkâbaşısı: 265, 266, 268
Hünkâr Sarâyı: 43, 72, 336
Hünkârkapusu: 63, 200
Hürmüz: 270, 308
Hürmüz Denizi: 270
Hürmüz incüleri: 310
Hüsâm Beğzâde mescidi: 179
Hüsâm bin Abdullâh-i Basravî: 326, 327
Hüsâm Efendi, Tulumcu (İslâmbol Monlası): 124
Hüsâm, Harputlu Şaşı (Pehlivân): 338
Hüsâm Paşa (Kapudan): 125
Hüsâm Paşa (Vezîr): 166
Hüsâmeddîn Ankaravî: 209
Hüsâmeddîn bin Abdurrahmân, Mevlânâ: 166
Hüsâmeddîn Necefî, Pir: 334
Hüseyin Ağa Alî'si sarâyı: 206
Hüseyin Ağa, Kâtib: 156
Hüseyin Ağa sarâyı: 154
Hüseyin Ağa sebîli: 193
Hüseyin Ağa yalısı: 217

Hüseyin Baykara: 25, 118, 121, 198, 238, 346
Hüseyin Baykara fasılları: 115, 298, 342, 349
Hüseyin Beğ (Ümerâ): 79, 174
Hüseyin bin Nusayr, Pir: 276, 289
Hüseyin Çelebi: 183
Hüseyin Çelebi (Kemanî): 343
Hüseyin Çelebi medresesi: 150
Hüseyin Çelebi mescidi (Selîm Hân kurbünde): 148
Hüseyin Çelebi, Na'lıncı: 183, 188
Hüseyin Çelebi, Şehremîni: 206
Hüseyin Çelebi, Turşucuzâde: 203
Hüseyin Çelebi, Yegânzâde (Nişâncı): 163
Hüseyin Doğanî Dede (Şeyh): 187
Hüseyin Efendi: 112, 123, 124
Hüseyin Efendi, Ahîzâde (Şeyhülislâm): 99
Hüseyin Efendi hânesi: 219
Hüseyin Efendi, Mahdûm (İslâmbol Monlası): 124
Hüseyin Efendi (Müftî): 124
Hüseyin Efendi (Pasdırma Nâ'ibi): 281
Hüseyin Efendi (Sadr-ı Anadolu): 123, 124
Hüseyin Efendi (Şeyhülislâm): 104, 185
Hüseyin eş-şehîr Sadrî Çelebi: 181
Hüseyin Hân (Evlâd-ı Murâd-ı Hân-ı Sâlis): 97
Hüseyin ibn Muhaşşî Sinân Efendi: 181
Hüseyin ibn Nasr bin Abdullâh, Pir: 310
Hüseyin, İmâm: 12, 35, 36, 71, 156, 186, 219, 244, 260, 261, 265, 266, 281, 316, 318, 322, 323, 331, 334
Hüseyin Lâ-mekânî (Şeyh): 187
Hüseyin Paşa: 103, 108, 128, 141
Hüseyin Paşa, Cânpûlâdzâde: 154, 156
Hüseyin Paşa, Deli: 119, 122, 130, 132, 134, 137, 224
Hüseyin Paşa, Dişlen: 103, 108, 110
Hüseyin Paşa, Efrâsiyâboğlu: 135
Hüseyin Paşa, Lala Tütünsüz: 96
Hüseyin Paşa, Merre (Sadr-ı a'zam): 103, 106, 183
Hüseyin Paşa, Nasûh Paşazâde: 128
Hüseyin Paşa, Potur (Mîrimîrân): 96
Hüseyin Paşa (Serdâr-ı mu'azzam): 132

Hüseyin Paşa (Tamışvar Vezîri): 138
Hüseyin Paşa (Vezîr-i a‘zam): 102
Hüseyin Subaşı (yeltemeciyân sâzı ustalarından): 345
Hüseynî: 265
hüseynî makâmı: 116, 345
hüsn-i hatt: 144, 198, 202

- I -

ığrıb (büyük balıkçı ağı): 24, 290
ığrıbcı: 289, 290
ığrıbcıyân-ı sayyâdân esnâfı: 290
ıhlamur bkz. ohlamur
ıklık (kemânçe gibi bir küçük üç kıllı sâz): 345
ıklıkcı: 345
ıklıkcıyân (musiki esnâfından): 337, 345
Ilgın sahrâsı: 139
Irâk: 21, 47, 85, 93
ırâk makâmı: 280
Irâkeyn: 94
Irâk-ı Acem: 199
Irâk-ı Dâdyân: 16, 96, 256
ırgadân esnâfı: 340, 341
ırgat: 105, 158, 341
ırgat bâzârı: 341
ırgat bennâları: 18
Irgat hammâmı: 64, 158
Isbarta şehri: 185
Isfehân: 95, 111, 112, 116, 168, 220, 298, 310, 344, 345, 346
Isfehân haliçeleri: 334
ısfehân makâmı: 116
ısıcak pâlûdeciyân esnâfı: 286
ısıcak pâlûdeciyân-ı kavvâfân esnâfı: 286
ısıtma: 204
Iskıradin kal‘ası: 94
ıslama şarâbı: 354, 356
Islatına (kılıc): 302

Ispahân: 262
Ispahân kârhânesi: 301
ıspanakcı esnâfı: 285
ısparçına: 25, 211, 269
ıssı mahlebciler: 286
ıssı pâlûdeci: 286
ıssı sa‘lebci: 286
ıssı südcü: 286
ıssı şerbetci: 286
ıssı ve bahârlı şerbetciyân esnâfı: 286
ıstabl: 153, 296
ıstabl-ı Anterî: 51, 149
ıstabl-ı bâb-ı âhûr: 252
ıstabl-ı hâs: 252
ıstabl-ı hâssa-i birûn: 51
ıstabl-ı hâssa-i enderûn: 51
ıstabl-ı sultânî: 266
ıstakoz (deniz mahlûku): 290
Istavriz kasabası: 231
Istarvroz bâğçesi: 105, 231, 233
Istavroz kasabası: 231
Istıranca: 321
Istıranca dağları: 226, 277, 279
Istıranca dağları mesîregâhı: 240
Istıranca kûhu: 55
ıtrıyyât makûlesi: 262
Itriddîn-i Hindî, Pir: 262
ıyd-ı adhâ: 113
ıydiyye: 115
Izbaraş vilâyeti: 177

- İ -

İblîs: 283
İbn Germiyan kal‘ası: 66
İbn Kesîr: 176, 245
İbn Zübeyr Bkz. Zübeyr hazretleri

İbrâhîm Ağa (Kapucular kethûdâsı): 132
İbrâhîm Beğ, Başcı: 150
İbrâhîm bin Hasan-ı Niksârî: 175
İbrâhîm bin Ni‘metullâh ibn Rûşenîzâde: 191
İbrâhîm Çelebi (Başdefterdâr): 78
İbrâhîm Çelebi kalyonu: 128
İbrâhîm Çelebi, Re’îs: 128
İbrâhîm Çelebi, Solak (kalyonu): 125
İbrâhîm Çelebi, Tâceddîn: 191
İbrâhîm Çelebi yalısı: 230
İbrâhîm Edhem: 239, 335
İbrâhîm Efendi (Cerrâhpaşa şeyhi): 58, 102
İbrâhîm Efendi (Mu‘abbir): 13, 209
İbrâhîm Efendi, Rûznâmeci: 115, 125, 212, 224
İbrâhîm Efendi sarâyı: 154
İbrâhîm Efendi (Şeyh): 99
İbrâhîm Efendi tekyesi: 206
İbrâhîm Gülşenî: 116, 161, 198, 341
İbrâhîm Halîlullâh: 264, 276, 284
İbrâhîm Hân: 26, 27, 69, 111, 122, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 154, 172, 204, 216, 233, 239, 293, 348
İbrâhîm Hân imâreti: 152
İbrâhîm Hân sarâyı: 154
İbrâhîm Hân, Şehzâde: 99, 126
İbrâhîm Hânzâde yalısı: 202
İbrâhîm Hüsâmzâde: 179
İbrâhîm, Hz.: 165, 241, 243, 264, 276, 277, 278, 306, 307, 328, 329
İbrâhîm ibn Resûlullâh: 261
İbrâhîm Magribî, Muvakkıt: 270
İbrâhîm Paşa: 148, 170
İbrâhîm Paşa bâğçesi: 201
İbrâhîm Paşa bin Alî Paşa (Vezîr-i a‘zam): 163
İbrâhîm Paşa câmi‘i: 145
İbrâhîm Paşa çeşmesi: 156
İbrâhîm Paşa (Defterdâr): 136
İbrâhîm Paşa, Defterdârzâde: 201
İbrâhîm Paşa, Hâdım: 77, 146
İbrâhîm Paşa, Makbûl iken Maktûl: 26, 76, 166

İbrâhîm Paşa medresesi: 150
İbrâhîm Paşa sarâyı: 153, 200
İbrâhîm Paşa, Sarhoş (Bostâncıbaşı): 99, 127
İbrâhîm Paşa-yı Ebü'l-hayr: 157
İbrâhîm, Sarhoş (Cam ustası): 70
İbrâhîm, Seyyid: 191
İbrâhîm, Sultân: 31, 67, 84, 105, 134, 173
İbrâhîm Tennûrî ibn Sarrâf Hüseyin Şeyh: 162
İbrâhîm-i Nahfî: 328
İbrâ'il kurbü: 163
İbrânî: 115
ibre: 308
İbrî lisânı: 24
ibrîk: 50, 281, 283, 284, 286, 291, 329
İbrîm: 86, 130, 201
ibrîşim: 146, 238, 273, 292, 320, 329
ibrîşim çarmıhlar: 273
ibrîşim peştimâller: 329
ibrîşimciyân-ı Yahûdân esnâfı: 320
İbyâr ketanı: 276
iç ağaları: 103, 288
iç edikciyân ya'nî tomakcıyân esnâfı: 325
iç gılmânlar: 268
iç gulâm mahbûbları: 261
iç gulâmlar: 268, 280, 284, 291, 293, 341, 357
iç huddâmlar: 261
iç kabza (güreş oyunu): 119
iç mehterleri kapusu: 111
iç mü'ezzinleri: 118
iç oğlanları: 77, 244, 255, 288, 309
iç yağ: 278
İçazebkapusu (Galata'da): 211
içedikciyân: 325
içedikler (pabuc cinsi): 325
İç-eli: 84, 88, 92
îd-ı adhâ: 276
îd-i nasârâ günleri: 26
İdlib (Haleb'de): 299

İdrîs Bitlîsîzâde: 78
İdrîs, Hz.: 241, 313, 318
İdrîs Köşkü: 195, 201
İdrîs Köşkü mesîregâhı: 196, 197
İdrîs Köşkü meydânı: 238
İdrîs Köşkü sahrâları: 287
İdrîs Köşkü tekyegâhı: 209
İdrîs, Mevlânâ: 145
İdrîs Nebî: 23, 247, 318, 321
İdrîs, Şeyh: 196
İdrîs Şeyh karlığı: 287
İdrîs-i Halvetî halîfesi: 184
İdrivne tekuru: 38
İftedli oğlu: 345
İğdirliler: 51
iğne: 208, 308, 321, 325, 326
iğneciyân esnâfı: 307
İğrandona: 24
İhmilnic: 128
ihrâk-ı azîm: 190, 274, 311
ihrâm: 247, 248, 255, 320, 335
ihrâm taşımak: 248
ihrâmcıyân: 334
İkiçeşme (Sultân Selîm kurbünde): 331
İkrime bin Ebû Cehil (sahabe): 254, 270, 328
İksîr-i a‘zam: 326
İlâhî hazretleri (Şeyh): 164
ilahî-hânlar: 121
ilâhiyyâtlar: 260
İliki kal‘ası: 94
İlimni: 30, 125
İlimye cezîresi: 32
ilm-i Arabî: 164
ilm-i arûz: 167
ilm-i Cemşîd: 71
ilm-i cerr-i eskâl: 297
ilm-i cevâhircilik: 310
ilm-i cifr: 79

ilm-i edvâr: 116, 117, 343
ilm-i hadîs: 151
ilm-i harta: 270
ilm-i hatt: 118, 162
ilm-i hendese: 69, 73, 74, 121, 148, 341
ilm-i hıfz: 115, 245
ilm-i inşâ: 177, 359
ilm-i kâf: 313, 359
ilm-i kitâb: 310
ilm-i ledün: 162, 297
ilm-i lügat: 179
ilm-i mi‘mârî: 73, 224
İlmî (Muhammed Kadızâde’nin mahlası): 191
ilm-i mûsıkî: 115, 116, 117, 336, 342
ilm-i nahiv: 115
ilm-i na‘t: 342
ilm-i nücûm: 136, 161, 359
ilm-i Rabbânî: 199
ilm-i şi‘ir: 121, 166
ilm-i taklîd-i letâyif: 352
ilm-i tasavvuf: 162
ilm-i tevârîh: 359
ilm-i tıb: 149, 162
ilm-i usûl: 343
ilm-i zecel: 342
ilm-i zîc: 218
İlok kal‘ası: 94
iltizâm: 80, 84, 86, 229, 289, 292
İlvov sahrası: 137
İlya: 37
İlyana Kıral: 35, 36
İlyangur (Amlâk veledi): 37
İlyanin: 37
İlyanuş: 31
İlyâs bin Şeyh Mehemmed: 185
İlyâs eş-şehîr Alî Çelebizâde: 185
İlyâs eş-şehîr Çivizâde: 181
İlyâs, Hz.: 242

İlyâs Paşa: 231
İlyâszâde mescidi: 148
İmâdiyye: 85
İmâm Çelebi, Küçük (Hânende): 342
imâm kapusu: 100, 144
imâm şerbeti: 286
imâm yoğurdu: 278
imâme: 319
İmâmeyn çeşmesi: 156
İmâm-ı A‘zam (Nu‘mân ibn Sâbit): 74, 107, 112, 162, 200, 249, 251, 254, 257, 325, 328, 329
imâmiyye arakı (şarâb): 356
imâmiyye (şarâb): 354
İmâmkulu Hân: 97
İmâmzâde Hâfız Post (Hânende): 342
İmâmzâde kurrâsı: 151
İmâmzâde medresesi: 151
imâret: 39, 65, 69, 74, 76, 77, 79, 102, 144, 145, 149, 151, 192, 203, 204, 205, 218, 223, 226, 227, 229, 233, 236, 253, 305, 329
imâret-i it‘âm: 69, 197, 212, 230, 234, 252
imâret-i sarây-ı cedîd: 152
imâret-i ta‘âm: 195
İmâretkapusu (Süleymaniye Cami‘inin kapısı): 72
imrâhor-ı kebîr: 122, 135
İmri’l-kays (heccâv): 45, 165, 349
İmri’l-kays kurbü (Kayseri’de): 285
İncîl: 248
incîlhâne: 20
incîlhâne: 20, 149
incîr: 120, 231, 243, 296, 298, 301
incîr yaprağı: 243
İncirli Beldesi: 229
İncirli livâsı: 94
incü: 26, 204, 244, 268, 270, 271, 280, 298, 310, 318, 332
incü dikme mak‘adlar: 298
incü saçaklı kantûralar: 268
incü sadefi: 204
incüciyân esnâfı: 310
indiyyât gazelleri: 331

İne Ayazma: 203, 204, 207
İnebahtı: 68, 82, 87, 91, 129
inek: 277, 278, 279, 299, 306
inek derileri: 299
İngilis: 112, 122, 192, 283, 304, 314, 327, 338, 346, 347, 357, 358
İngilis bârûdı: 304
İngilîs borusu: 338, 346, 347, 357
İngilis Frengleri: 192
İngilis kalyonları: 112
İngilis sirkesi: 283
İngilis şarâbı: 358
İngiliz boyaları: 327
İngiliz fıçıları: 283
İngiltere: 78
İnkirmân kal‘ası (Kırım’da): 210
inşâ: 200
inşâ ilmi: 177, 359
ip: 25, 142, 189, 211, 214, 224, 246, 269, 270, 271, 276, 277, 278, 286, 290, 291, 300, 305, 321, 334, 338, 340
ipek: 292
ipekciler: 292
ipekciyân esnâfı: 292
iplik: 276, 286, 303, 310, 319, 320
iplikciyân esnâfı: 320
İpsala: 38, 294
ipsimata (yiyecek): 291
ipsime şarâbı: 354, 355
ipsomisko ya‘nî ekmek tirîdi: 291
İpşir Paşa, Fâ’in: 129
İran: 26, 104, 107, 116, 168
İran Şâhı: 97
Îrân [u] Tûrân: 68
Îrân-zemîn: 20, 39, 68, 107, 114, 118
İremezât: 204, 300
İremezâtü‘l-imâd: 16, 76, 192, 193, 227, 263
İrem-i ravza-i Rıdvân: 75
iricna: 269
İrik kal‘ası: 94

irsâliyye: 80, 83

İrşek kal‘ası: 94

İrşova belleri: 140

Îsâ Ağa: 113

Îsâ beşiği makâmı: 63

Îsâ Çelebi (kârhâne sahibi): 220

Îsâ Çelebi tekyesi: 218

Îsâ deyri: 346

Îsâ dîni: 21, 24

Îsâ, Mevlânâ Hekîm: 96

Îsâ Nebî: 14, 20, 22, 23, 52, 63, 139, 211, 220, 242, 247, 248, 318, 338, 359, 360

Îsâ (Yıldırım Han’ın oğlu): 39

Îsâkapusu: 150

İsba‘îrd livâsı: 86

İsfac: 138, 313

İsfaç lisânı: 24

İsfakiye kal‘ası: 137

İsfeç: 142, 347

İsfendiyâr oğlu: 44, 45

isfîdâc (İngiliz boyalarından): 327

İshâk (Evlâd-ı Murâd-ı Hân-ı Sâlis): 97

İshâk, Hakîm: 96

İshâk, Hz.: 241, 328

İshâk, kavl-i: 14

ishâk kuşu: 222, 318

İshâk Nebî: 14

İshâk Paşa, Vezîr-i a‘zam (Bâyezîd-i Velî asrında): 163

İshâk Yahûdî yalısı: 223

İshâkca cisri: 184

İshâkca kurbü: 163

ishâl: 33, 197, 257, 300

iskele: 11, 22, 25, 40, 42, 44, 48, 53, 74, 81, 124, 126, 133, 145, 148, 175, 181, 193, 194, 196, 201, 203, 205, 207, 208, 211, 219, 221, 222, 224, 227, 229, 233, 234, 237, 241, 269, 272, 285, 286, 287, 290, 291, 295, 296, 301, 313, 353

İskele bâzârı: 208

iskele cisrleri: 207

İskele çârşûsu: 234

İskele mescidi: 203

iskemle: 160, 330, 341

iskemle ağası: 140
İskemleciler: 341
iskemleciyân esnâfı: 339
İskender: 16, 17, 24, 31, 59, 87, 214, 228
İskender Beğ çeşmesi: 156
İskender binâsı: 214
İskender Çelebi bâğçesi: 123, 237
İskender Çelebi (Defterdâr): 78
İskender dağları: 214
İskender Paşa: 100, 102, 163, 166, 218
İskender Paşa câmi‘i: 230
İskender Paşa, Çerkes (Mîrimîrân): 78
İskender Paşa medresesi: 150
İskender Paşa Mevlâhânesi: 218
İskender Şakî: 94
İskender Târîhi: 37, 210
İskender vefâtı: 55, 250
İskenderî altun: 55
İskender-i Darâ: 346
İskender-i Keyâniyânı: 26
İskender-i Kübrâ: 14, 15, 16, 55, 209
İskender-i Rûmî: 14, 214
İskender-i Yûnâniyân: 21
İskender-i Zülkarneyn: 15, 16, 21, 37, 51, 59, 214, 217, 227, 250
İskenderiyye: 21, 63, 70, 82, 90, 125, 259, 315, 338
İskenderiyye (Arnavud): 66, 167
İskenderiyye Urbânı: 270
İskendernâme (Figânî‘nin eseri): 164
iskerled (kumaş cinsi): 333
İskerledoğlu (kalyonu): 125
iskete: 318
İskilib: 162, 163
iskorbid (balık cinsi): 290
İslâm askeri: 84, 107, 108
İslâm Geray Hân: 15, 128, 177
İslâm metrisleri: 108
İslâm pâdişâhları: 47
İslâmbol: 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32,

33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 77, 95, 96, 97, 98, 100, 102, 103, 105, 106, 109, 112, 114, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 129, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 164, 165, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 177, 178, 181, 183, 184, 185, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 200, 202, 203, 204, 206, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 217, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 227, 228, 231, 232, 233, 234, 236, 237, 239, 240, 241, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 260, 262, 264, 265, 266, 269, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 281, 282, 284, 285, 286, 287, 289, 290, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 299, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 308, 311, 313, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 324, 325, 326, 327, 329, 330, 331, 332, 333, 335, 336, 338, 339, 340, 341, 342, 344, 345, 347, 348, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 358, 359, 360, 361

İslâmbol ağası: 53, 212, 213, 295

İslâmbol bedâstenleri: 335

İslâmbol bezi: 333

İslâmbol boğazı: 16, 17, 18, 37, 102, 290

İslâmbol boracıları: 313

İslâmbol bozası: 354

İslâmbol çelebileri: 317

İslâmbol darbhânesi: 294

İslâmbol demiri: 31

İslâmbol esnâfı: 132, 257

İslâmbol fethi: 40, 43, 45, 56, 150, 162

İslâmbol fişekbâzları: 305

İslâmbol gömlekleri: 319

İslâmbol Halîci: 23, 45, 195

İslâmbol hânedânları: 203

İslâmbol Hisârı: 18, 25

İslâmbol horosları: 28

İslâmbol işkembecileri: 282

İslâmbol kadısı: 358

İslâmbol kalkancıları: 303

İslâmbol köftesi: 286

İslâmbol mesîregâhları: 279, 293

İslâmbol mollâsı: 25, 53, 65, 123, 124, 127, 136, 251, 264, 358

İslâmbol muhâsarası: 257

İslâmbol mukallidleri: 331

İslâmbol müsellesi (şarâb): 355

İslâmbol na‘lı: 308

İslâmbol sûru: 17, 21

İslâmbol şarâbı: 358

İslâmbol şeftalüsü: 285

İslâmbol tabağı (kağıd cinsi): 330, 331
İslâmbol tekuru: 33, 34, 35, 39, 45, 46, 236, 350, 351
İslâmbol Yahûdîleri: 72
İslâmbol zindânı: 43
İslâmbol zürefâları: 197, 319
İslankamin: 94
İslovin: 138
İsmâ‘îl (Budin vezîri): 141
İsmâ‘îl Çelebi (Şeyh): 225
İsmâ‘îl Dede, Mevlevî (Şeyh): 209
İsmâ‘îl Efendi, Cünûnî (Şeyh): 179
İsmâ‘îl Efendi, Kelemser Boşnak: 226
İsmâ‘îl Efendi (Mevlevî Şeyhi): 176
İsmâ‘îl Efendi, Re’îsü‘l-küttâb: 153
İsmâ‘îl, el-mevlâ: 178
İsmâ‘îl Gürânî: 150
İsmâ‘îl, Hacı (Bâzergân): 275
İsmâ‘îl, Hz.: 241, 276, 285, 316, 328
İsmâ‘îl kurbü: 163
İsmâ‘îl Monlâ Gürânî (Ebü‘l-feth’in hocası): 175
İsmâ‘îl Nebî, Avcı: 347
İsmâ‘îl Paşa (Seykel vilâyeti serdârı): 141, 142
İsmâ‘îl şehri: 299
İsmehân Kaya Sultân: 105, 173
İsmehân Sultân: 53, 150, 234
İsm-i a‘zam du‘âsı: 312
isneyn gecesi: 27, 32
İspa‘îrd: 89
ispeçerân tâ’ifesi: 289
ispençer attârları: 327
ispençerân ya‘nî devâ otcuyân esnâfı: 327
ispinoz (kuş cinsi): 222, 318
İspir: 86, 89, 92
İsrâfîl, Hz.: 28, 57, 328, 347
İsrâfîl sûreti: 28, 57
İsrâ’îl: 15
İsrâ’îl (Rakkâs): 349, 357
İsra’îlî: 299

İsrâ’îlî lisânı: 337
İsrâ’îlî tevârîhler: 305
İstambuliye: 16
İstanköy: 32, 73, 125
İstanköy kal‘ası: 94
istavrid (balık cinsi): 290
istavriz balığı: 231
İstifan: 37
İstifan Beğ, Cüvân (Boğdan Beği): 140
İstifan (Lepol voyvodaoğlu): 140
istifan (taç): 254
İstifani deyri: 101
İstifanya (İstanbul’un ismi, Felemenk lisânında): 24
İstine (râhib): 226
istinkacı (gemici): 273
İstinye hammâmı: 159
İstinye limanı: 226
İstinye (râhib): 226
istiridye: 204, 289, 291
istiridyeciyân esnâfı: 291
İstiridyekapusu: 19
istiskâ du‘âsı: 105, 240
istiskâ marazı: 353
İstiye kal‘ası: 226
İsvân: 159, 189, 318, 328, 339
İsvân zümürrüdü: 310
İsvet Nikola: 26, 291
isyân: 15, 17, 21, 23, 36, 68, 83, 96, 103, 106, 107, 108, 109, 110, 129, 137, 139, 140, 166, 212, 228, 231, 232, 247
isyân [u] tugyân: 17, 103, 108, 110
işbata kılıç: 357
İşceres şehri: 137, 177
işkembe: 282, 283, 296, 301, 349
işkembe hımârları: 283
işkembe kancası: 283
işkembeci eşekleri: 283
işkembeciler: 282, 283
işkembeciyân esnâfı: 282

işkence aleti: 256
işkence (nalcı aleti): 308
işkenceciyân esnâfı: 339
işlibe kuşu: 318
İşmû'îl, Hz.: 242
İşpanya: 20, 31, 32, 34, 37, 47, 57, 63, 96, 126, 210, 212, 303, 310, 328
işrethâne (meyhane): 356
İştib: 178, 181
İvarnya kal'ası: 94
İvaz Efendi eş-şehîr bi-Manavkadî: 181
izmarid: 290
İzmir: 51, 82, 287, 294, 299
İzmir üzümü: 285
İzmirne: 15
İzmit: 14, 66, 82, 103, 113, 163
İznik: 74, 199
İznik çînîleri: 285
İznik çînîsi: 194
İznik kâsesi: 327
İznikî: 182
İzvornik: 82, 87
İzzeddîn-i Semâhî (Şeyh) (sahabe): 307
İzzeddînli (karyesi): 18

- K -

kabâ dolamalar: 263
kaba düdük (musiki esnâfından): 337, 346
kaba zurnacıyân (musiki esnâfından): 337, 345
Kabâbıta lisânı: 330
Kabâbıta: 55, 305
kabak: 263, 285
kabak atma (güreş oyunu): 119
kabak dikme (güreş oyunu): 119
kabak dolması: 285
kabaniçeli: 186
kabara: 280

kabarti (zırh): 302

Kabataş: 30

Ka‘be: 67, 241, 243, 249, 261, 264, 298, 325, 328, 330

Kâbe kavseyn: 242

Ka‘be örtüsü: 267

Ka‘be yolu: 259

ka‘betü‘l-uşşâk: 209

Kâbil, Pir: 255, 349

kaddâre (kılıc): 302

kadehbâz (hayâl-i zılcıyân): 338, 349

Kademü‘n-Nebî teferrücgâhı: 136, 337

Kadı Hekîm Çelebi medresesi: 150

Kadı Mahmûd Efendi medresesi: 150

kadı ve mollâlar esnâfı: 258

kadı‘asker: 54, 68, 79, 93, 94, 106, 127, 136, 147, 150, 159, 166, 175, 176, 180, 215, 257, 258, 259, 261

kadı‘asker alayı: 258, 259

kadı‘asker alemi: 258

Kadı‘asker hammâmı: 159

kadı‘asker ordusu: 258

Kadıçeşmesi: 148, 150, 176, 182, 300

Kadıhân kitâbları: 260

Kadıköy: 16, 30, 160, 232, 236, 355

Kadıköy bâğı: 232, 235

Kadıköy bâğları teferrücgâhı: 235

Kadıköy hammâmı: 159

kadırga: 32, 33, 42, 45, 82, 91, 104, 122, 125, 126, 129, 132, 135, 137, 184, 200, 213, 271, 297

Kadırga Limânı: 29, 63, 153, 154, 158, 237, 354

Kadızâde: 58, 325

Kadızâde Efendi (Şeyh): 102

Kadızâde mescidi: 148

Kadir gecesi: 310

Kâdir (Hazret-i Davud halîfesi): 303

Kadir, leyle-i: 295, 305

Kâdirî Çelebi, Mevlânâ: 79

Kâdirî (Şa‘ir): 165

Kâdirî tarîkatı: 191

Kadrî Çelebi: 179

Kadrî Çelebi, A‘mâ (Zakir): 342
Kadrî Paşa, Çerkes: 139, 140
kâf ilmi: 313, 359
kafes: 24, 39, 46, 59, 65, 67, 69, 71, 100, 101, 159, 188, 205, 208, 305, 312, 317, 318, 359
kafesdârân esnâfı: 312
kafesler (havayi fişek): 305
Kafesli hammâm: 159
Kaffâh, Hz.: 241
kaffâlân ya‘nî kilidciyân esnâfı: 307
Kâfiye dersi: 115
Kâfiye (kitap): 118, 130
kaftan: 115, 230, 254, 300, 319
kâfûr: 59, 70, 100, 198, 257, 278, 332
Kâfzâde: 99, 176, 194, 359
Kâğıdcılar: 159
kâğıdcıyân esnâfı: 330
Kâğıdhâne: 122, 196, 201, 293
Kağıdhane lâlesi: 238
kâğız: 56, 62, 120, 154, 211, 239, 252, 260, 270, 275, 276, 278, 297, 305, 310, 312, 331, 332
Kâğız hânı: 154
kâğızbâz (hayâl-i zılcıyân): 339
kâğızcı: 314, 330
kâğızcıyân esnâfı: 330
Kâğızhâne: 30, 34, 42, 44, 53, 60, 139, 159, 168, 194, 195, 196, 201, 202, 210, 215, 237, 238, 239, 251, 268, 290, 309, 310, 345
Kâğızhâne balçığı: 215
Kâğızhâne cisri: 239
Kâğızhâne çayırı: 34, 238
Kâğızhâne çemenzârı: 238
Kâğızhâne çiçeği: 238
Kâğızhâne dağları: 268
Kâğızhâne fezâsı: 239, 309, 310
Kâğızhâne hammâmı: 159
Kâğızhâne köyü: 201, 239
Kâğızhâne lâlesi: 238
Kâğızhâne nehri: 44, 60, 238, 239
Kâğızhâne sazlıkları: 290

Kâğızhâne teferrücleri: 310
Kâğızhâne tekyesi: 238
Kâğızhâne vâdîsi: 239
Kağızman: 85, 89, 113
kâhîci esnâfı: 265
kâhîciyân esnâfı: 264
kâhin: 29
Kâhire: 78, 261
Kahkahâ kal‘ası: 332
Kahriyye: 35
Kahriyye câmi‘i (Edirnekapusu’nda): 145
Kahriyye medresesi (Hâsekî Sultân’ın): 150
kahve: 109, 134, 274, 276, 289, 292, 296, 298, 300, 327, 346, 352, 354
kahveciler: 274, 276, 327
kahveciyân attârânı esnâfı: 327
kahveciyân esnâfı: 276, 327
Kahvecizâde (Mukallid): 352
kahvehâne: 107, 238, 274, 354
Kahveli bâğı: 300
kâ’immakâm: 24, 25, 82, 99, 103, 104, 105, 112, 113, 122, 123, 133, 134, 135, 188, 210, 211, 233, 250
kakule: 262, 326
kâkûm (kürk): 321
Kâkûn Sahrâsı: 46, 68
kâkvîh ma‘cûnı: 354
kalafat: 213, 268
kalafat üstübüsi büküciler: 269
kalafatcıbaşı: 212
kalafatcılar odaları: 213
kalafatcıyân: 213
kalafatcıyân esnâfı: 268
kalafathâne: 252, 271
Kalafatoğlu kalyonu: 125
Kalafatoğlu, Kapudan: 273
Kalafatoğlu şaykası: 268
kal‘a-kûp toplar: 107, 108, 129
Kalamata gömlekleri: 319
Kalamata kal‘ası: 68

Kalamış Burnu teferrücgâhı: 16, 235
Kalamış mesîregâhı: 196
Kalas kurbü: 163
Kalata Kullesi: 211
Kalatyonoz: 256
Kalavan (Mısır Padişâhı): 39, 42, 46
Kalavra: 122, 125
Kalavrata kal‘ası: 68
kalay: 177, 215, 306, 309, 311, 314
kalay düğmeciyân esnâfı: 314
kalay düğmeler: 314
kalay kopçalar: 314
kalaycıların pîri: 309
kalaycıyân esnâfı: 309
kalaylı badyalar: 285
kalaylı bakraçlar: 286
kalaylı eşyâlar: 307
kalaylı gemler: 307
kalaylı taştlar: 298
kalaylı tavalar: 291
kalayorozu: 26
kalb akçe: 294
kalcı: 292
kalcıyân esnâfı: 294
kalcıyân-ı kuyumcıyân esnâfı: 311
kaldırım: 220, 340
kaldırımcı Arnavudlar: 340
kaldırımcıyân esnâfı: 339
kalem: 63, 71, 78, 91, 93, 108, 118, 134, 140, 146, 150, 162, 202, 220, 229, 231, 242, 248, 296, 311, 312, 313, 315, 331, 332, 333, 358
kalem (gürz oyunu): 121
kalem re’îsleri: 93
kalemkâr: 101, 312, 313
kalemkârân tâ’ifesi: 312
kalemkârân-ı kuyumcıyân esnâfı: 312
kalemkârî zerger nakışları: 101
kalemtrâş: 162
Kalender: 94

Kalender Paşa (Temel mu‘temedi): 100
kalenderhâne: 53, 253
Kalenderhâne-i Hindiyân tekyesi: 239
Kalenderî: 220
Kalenderoğlu (celâlî): 99, 110
Kalga: 137
Kalga Sultân: 140
kâlıb kârhânesi: 216
kâlıb ocakları: 215
kalkan: 120, 302, 303, 315
kalkan balığı: 290, 291
kalkancıyân esnâfı: 302
Kalkandelen: 167
kalkan-ı pûlâd: 302
kallâb: 294
kallâvî sarıklar: 329
kallemisk yağlar: 262
Kalmah: 111, 308
Kalonhisârı: 66
Kalov kal‘ası: 139
kalpak: 321
kalpakcıyân esnâfı: 321
kaltakcıyân esnâfı: 323
kalyeta: 122, 125
kalyon / galyon: 44, 45, 71, 111, 112, 122, 125, 126, 128, 132, 137, 188, 226, 271, 273, 274, 275
kamalar: 255
Kamaniçe kal‘ası: 135, 143
Kamaniçse: 111, 142
Kamber-i Alî: 296
Kamberoğlu, Pehlivân: 338
kamçı: 323
kamçıcıyân esnâfı: 323
Kâmhâcılar kârhânesi mescidi: 148
kâmhâcıyân: 333
Kâmhâcızâde (Hânende): 342
kamış: 315, 337, 343, 346, 347
kamış borular: 340

kamış mizmârcıyân: 338, 347
kamış sipsi: 346
Kâmî Efendi (Şeyh): 181
Kâmil-i Hindî, Pir: 319
Kamin kal‘ası: 140
Kaminkrad kal‘ası: 140
Kâmkâr Beğ: 43
Kâmûs-ı Ahterî (kitap): 179, 350
kâmyâb: 165
kanâdîl: 64, 69, 70, 75, 100, 101, 102, 142, 144, 160, 171, 198, 304, 315, 333
kanara: 279
kanaracılar: 279
kanaracıyân-ı Bâğçekapusu esnâfı: 279
kanaracıyân-ı Yedikulle esnâfı: 279
kanarahâne: 274
Kanator Kıral: 37, 232, 236
Kanator Miğal: 37
Kanator veled-i Yağfûr: 37
Kanator (Yanko vezîri): 15, 19, 27, 37, 267
Kanaturya (İstanbul’un ismi, Leh lisânında): 24
Kanber-i Alî, Pir: 257
Kandî Mustafâ bin Celâl: 200
kand-i nebât-ı hamavî: 360
Kandî (Şa‘ir): 165
Kandîlli bâğçe: 105, 225, 231, 237
Kandiye: 84, 135, 136, 142, 203, 212
kaneviz: 114
Kânkırı: 82, 88, 91, 162
Kanlı deresi: 287
Kanlıca: 251, 344
Kanlıca hammâmı: 159
Kanlıca kasabası: 230
Kanlıca yoğurdu: 278
Kanlıkozlar mahallesi (Kâsımpaşa’da): 208
Kanlılar: 159
kannâs ya‘nî avcı: 241
kannâsân-ı avcıyân esnâfı: 316
Kannije: 80, 81, 82, 83, 94, 139, 141

Kannije Gölü: 238
Kannije kal‘ası: 30, 98, 141
kantâr: 215, 238, 264, 293, 297, 306
kantârcı: 159, 291, 297
kantârcıyân esnâfı: 306
kantâr-ı Osmânî: 291
kantûra (koşucuların ve başka sporcuların süslü giyim): 257, 268, 351
kânûn: 92, 94, 106
kânûn (musiki aleti): 345
kânûncıyân (musiki esnâfından): 337, 344
kânûn-ı âşbâzân-ı İslâmbol: 284
kânûn-ı kadîm: 92
kânûnnâme: 79, 84
Kânûnnâme (Cemâlîzâde Mustafa Çelebi’nin eseri): 78
kapama (elbise cinsi): 235
kapama hil‘atlar: 319
kapamacıyân esnâfı: 319
Kapan-ı dakîk: 157, 252
kaplan: 280, 319, 321
kaplan postu: 299, 321
kaplıbağa: 30
kaplıca: 250
kapod (giyecek): 208
Kapolinye kal‘ası: 94
Kapornak kal‘ası: 94
Kapoşvar kal‘ası: 95, 141
Kapuağası Ca‘fer Ağa medresesi: 150
Kapuağası Mustafâ Ağa tekyesi: 152
kapucu: 77, 93, 98, 103, 132, 134, 141, 155, 172, 173, 261, 311, 342
Kapucu, Sağır (Hânende): 342
kapucubaşı: 46, 76, 86, 103, 111, 114, 122, 125, 127, 128, 133, 134
Kapucular kârbânsarâyı (Ayasofya kurbü): 155
kapucular kethudâsı: 77, 93, 98, 103, 132, 141, 172, 173
Kapucuoğlu, Dâ’irezen: 343
Kapucuoğlu Osmân kolu: 348
Kapudağı: 38
kapudan: 26, 34, 45, 54, 61, 70, 71, 77, 78, 81, 82, 87, 91, 93, 94, 96, 97, 102, 104, 105, 111, 112, 121, 122, 123, 124, 125, 132, 133, 135, 137, 138, 139, 140, 142, 144, 154, 157, 158, 159, 174, 200, 204, 205, 206, 208, 212, 213, 217, 218, 219, 220, 221, 223, 224, 226, 227, 233,

272, 273, 274, 287, 316, 352
kapudan fenerleri: 272
kapudan mahzenleri: 205
kapudan paşa: 54, 81, 82, 91, 93, 94, 112, 125, 132, 135, 204, 205, 208, 219, 287
Kapudan Paşa eyâleti (Cezâyir): 82, 91
Kapudan sebîli: 212
kapukulu: 93
Kapur [Hâbûr] (Rıkka'da): 89
kara ala (güvercin cinsi): 317
Kara Alî (Murâd Hân'ın cellâdı): 130, 173, 256
Kara Âmid: 266
Kara Arablar: 158
Kara Balı (Top cinsi): 216
Kara Biga (Süleyman Beğ'in bahadırı): 38, 345
Kara Boğdan: 68
Kara Cehennem (gemi): 122
Kara Çavuş (Yeniçeri Ağası): 132, 137, 192
Kara Çelebizâde (İslâmbol Monlası): 123, 124, 147, 200
kara düzenciyân: 345
Kara Ece Ya'kûb (Süleyman Beğ'in bahadırı): 38
Kara Fazlı (Çöğürciyân): 344
Kara Foça (Süleyman Beğ'in bahadırı): 38
Kara Foçalar limanı: 132
kara gümrük emâneti: 252
Karagümrük emîni: 297
Kara Hamîd kal'ası: 68
Kara Hân (Şâh İsmâ'îl'in Hânlar hânı): 166
Kara Hasan yalısı: 225
Kara Hasanoğlu yalısı: 223
Kara Haydaroğlu, Celâlî: 136
Kara hırsız esnâfı: 256
Kara Hoca kalyonu: 125, 188
Kara Hoca kapudan: 273
Kara Hoca sarâyı: 206
Kara Kâsım Paşa çeşmesi: 153
Kara Koca (Süleyman Beğ'in bahadırı): 38
Kara Koncoloz câdûlar: 28
Kara Koncoloz günleri: 26

Kara Koyunlu nesli: 40
Kara Lenduha menzili (ok nişan yeri): 121, 240
kara lök: 314
Kara Mahmûd (Tüfeng ustası): 303
Kara Mehemmed (Mukallid): 353
Kara Mustafâ Paşa câmi‘i: 211, 212
Kara Mustafâ Paşa çeşmesi: 156, 235
Kara Mustafâ Paşa medresesi: 150
Kara Mustafâ Paşa sarâyı: 153
Kara Mustafâ Paşa türbesi: 151
Kara Mürsel (Süleyman Beğ‘in bahadırı): 38
Kara Nişâncı: 184
Kara Oğlan Âmidî (Hânende): 342
kara pehlivân (keyf verici madde): 354
Kara Pîri Paşa câmi‘i (Zeyrekbaşı kurbünde): 146
Kara Pîrî Paşa medresesi: 150
Kara Sâdık, Kullekapulu (Çârtâcıyân): 344
Kara Sığla (Süleyman Beğ‘in bahadırı): 38
Kara Sinân (Tüfeng ustası): 303
Kara Solak kalyonu: 125
Kara Sücâh menzili (ok nişan yeri): 240
Kara Sührâb (Kânûncı): 344
Kara Şâtır, avvâd: 344
Kara Şems: 43
kara tavuk: 318
Kara Timur menzili (ok nişan yeri): 240
Kara Velî (Tüfeng ustası): 303
Kara Yalova (Süleyman Beğ‘in bahadırı): 38
Kara Yûsuf (Tanbûrcıyân): 343
Karaağaç: 136, 201
Karaağaç bâğçesi: 237
Karaağaç yalısı: 201
Karabâğ: 178, 200, 287
Karabaş: 280
Karabaş tekyesi: 218
karabatak (kuş cinsi): 317
karabend (işkence aleti): 256
Karaboğdan: 66

Karabüber çiftliği: 135

karaca: 226, 240, 321

Karaca Ahmed Sultân kurbü: 154

Karaca Ahmed Sultân tekyesi: 234, 236

Karacalar karyesi (Kânkırı kurbünde): 162

Karaçı halkı: 83

Karadeniz: 15, 16, 17, 18, 20, 24, 25, 26, 29, 30, 33, 34, 37, 40, 41, 51, 52, 54, 82, 100, 105, 112, 122, 128, 137, 138, 192, 210, 211, 213, 214, 216, 220, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 232, 238, 240, 241, 253, 268, 270, 272, 276, 353, 355

Karadeniz boğazı: 15, 20, 24, 25, 30, 34, 40, 41, 105, 122, 192, 210, 213, 214, 216, 226, 228, 238, 240, 241, 353, 355

Karadeniz donanması: 105

Karadeniz esnâfı: 272

Karadeniz kapudanları: 272

Karadeniz keştîleri: 228

Karadeniz re’îsleri: 272

Karadeniz talattumu: 229

karadüzenciyân (musiki esnâfından): 337, 345

Karâfe-i Kübrâ: 329

Karaferye kurbü: 167

karafirik (ot cinsi): 238

Karagöz: 215, 266, 325, 351

karagöz (kuş cinsi): 316

Karagöz Paşa, Vezîr-i a‘zam (Bâyezîd-i Velî asrında): 163

Karagümrük: 146, 148, 151, 156, 237, 297

Karahisâr: 91

Karahisâr-ı Afyon: 88

Karahisâr-ı Sâhib: 82, 162

Karahisâr-ı Şarkî: 86, 89, 92

Karahisârî: 70, 149, 169, 175, 217

Karahisârî Hasan Çelebi: 149, 217

Karahisârî hattı: 59, 70, 118, 120, 144, 171, 175, 206

Karakan: 94

Karakaş Paşa (Budin Vezîri): 109

Karakoncoloz günleri: 291

Karakoyunlu: 43

Karaköy câmi‘i: 212

Karaköy kapusu hammâmı: 159

Karaköykapusu: 211, 212, 213

karakullukçu huddâmları: 279

karakuş (güreş oyunu): 119, 120, 316

karakuş (kuş cinsi): 316

Karaman: 15, 17, 38, 39, 46, 50, 51, 55, 66, 80, 81, 82, 88, 91, 96, 176, 178, 179, 182, 185, 188, 200, 294, 308, 324, 329

Karaman bekârhânesi: 155

Karaman çârsûsu: 64

Karaman (çoban köpeği ismi): 280

Karaman Ereğlisi: 168

Karaman koyunları: 276

Karaman mâbeyni: 20

Karaman mahallesi: 278

Karamaneyn mâbeyni: 64

Karaman-ı Kebîr kurbü (Ayasofya'da): 354

Karaman-ı Rûm: 38

Karamanî: 44, 161, 164, 166, 272

Karamanoğlu: 42, 43

karamürsel (gemi cinsi): 126, 226, 268, 272, 273

Karan şehri (Yemen'de): 267

karanfîl: 283, 315, 354

karanfîl arakı (şarâb): 356

karanfilli Göle(?) şerbeti: 286

karanfilli üzüm şerbeti: 236

Karâniyye (Bağdâd'da): 85, 89

Karatağ (Bağdâd'da): 85, 89

Karataş: 84, 277, 290

karatavuk kebâbı: 282

karatavuk (kuş cinsi): 222, 353

karavana kalyonlar: 125, 128, 273

karavana pâyzenleri: 332

karavanalar (gemi cinsi): 126, 273

karavaşlar: 240

karavul hâneler: 232

karavul kullesi: 232

Karayazıcı: 98, 110

kârbân: 112, 137

kârbânsarây: 53, 73, 125, 149, 155, 213, 222, 234, 251, 252

Karcı Süleymân medresesi: 150

Karcı Süleymân mescidi: 195

karcıbaşı esnâfı: 287, 288

karcılar: 288

Karçıgay Hân (Kızılbaş Hânlarından): 103

Karçıgay Hân (Şâh Abbas nedîmlerinden): 107

karçığa (kuş cinsi): 316

Karesi: 82, 88, 91, 191

karga telleri: 296

Kargazâde: 180

kargı: 280, 302

kargı sırıklar: 284

kârhâne: 31, 116, 148, 192, 194, 203, 207, 209, 214, 215, 216, 217, 219, 220, 226, 233, 235, 238, 239, 252, 253, 262, 264, 265, 266, 276, 277, 278, 279, 280, 282, 283, 285, 286, 287, 288, 289, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 303, 304, 305, 306, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 326, 330, 332, 333, 335, 336, 339, 340, 342, 355, 358

kâr-ı Acemî sûrnâ: 337

kâr-ı Arabî düdük: 338

kâr-ı Arabî zurna: 337

kâr-ı âsafî zurna: 337

kâr-ı avvâdân: 337

kâr-ı balaban: 337

kâr-ı bârbûtcıyân: 337

kâr-ı câm dünbeleği: 338

kâr-ı cura zurna: 337

kâr-ı çağanacıyân: 338

kâr-ı çârpâreciyân-ı rakkâsân: 338

kâr-ı çârtâyıyân: 337

kâr-ı çeşdeciyân: 337

kâr-ı çığırtma düdük: 338

kâr-ı çöğürciyân: 337

kâr-ı dankiyo düdüğü: 338

kâr-ı demirden ağır tanbûrî: 338

kâr-ı dervîşân borusu: 338

kâr-ı dilli düdük: 337

kâr-ı dinkefciyân: 338

kâr-ı Efrâsiyâb borusu: 338

kâr-ı erganûn borusu: 338

kâr-ı Eyyûb borusu: 338

kâr-ı Eyyûb debleği: 338

kâr-ı filcân-ı sâzcıyân: 338
kâr-ı ıklıkcıyân: 337
kâr-ı İngilis borusu: 338
kâr-ı kaba düdük: 337
kâr-ı kaba zurnacıyân: 337
kâr-ı kamış mizmerciyân: 338
kâr-ı kânûncıyân: 337
kâr-ı karadüzenciyân: 337
kâr-ı kaval-ı çoban: 337
kâr-ı kemânçeciyân: 337
kâr-ı kopuzcıyân: 337
kâr-ı luturyan borusu: 338
kâr-ı Macar düdüğü: 338
kâr-ı makrefe debleği: 338
kâr-ı mehter düdüğü: 338
kâr-ı mizmer düdüğü: 338
kâr-ı muğniciyân: 337
kâr-ı nağarakı: 337
kâr-ı nefîr: 337
kâr-ı pirincden mehter borusu: 338
kâr-ı ravzacıyân: 337
kâr-ı rebâbcıyân: 336
kâr-ı santûrcıyân: 337
kâr-ı sâzendegân-ı çöğürciyân: 345
kâr-ı sundarcıyân: 337
kâr-ı şâne zümmârcıyân: 338
kâr-ı şarkcıyân: 337
kâr-ı şehâbî sûrnâ: 337
kâr-ı şeşhâneciyân: 337
kâr-ı şeştâriyân: 337
kâr-ı şîşe boru: 338
kâr-ı tablbâzcıyân: 338
kâr-ı tanbûrcıyân: 337
kâr-ı tel tanbûracıyân: 337
kâr-ı torompete boru: 338
kâr-ı tulum düdüğü: 338
kâr-ı yeltemeciyân: 337
kâr-ı Yemen debleği: 338

kâr-ı yonkarcıyân: 337
Karınca Kapudan: 70
Karışdıran: 164
Karin kal‘ası: 94
karina: 268
karistân: 287
karitya ağı: 290
karityacılar: 289, 290, 291
karityacıyân esnâfı: 290
Kârkâr livâsı: 86
Kârkâr (Van’da): 89
karkaşona (kumaş cinsi): 333
Karlıeli livâsı: 82, 87, 91
karlık: 287, 288
karpuz: 301
karpuz şarâbı: 354, 355
karpuzciyân esnâfı: 301
karpuzcuyân: 301
karpuzcuyân: 301
Kars: 80, 81, 85, 89, 92
Kars kal‘ası: 68, 103
Kars-ı Mar‘aş: 88
kartal: 232, 359
kartal telleri: 296
kartal yeleği (oklar için): 304, 316
Kartaloğlu (kalyonu): 125
Kartaloğlu kapudan: 273
Kârûn: 19, 21, 45, 128, 175, 272, 311, 313, 314, 318, 326, 334
kârvân kuşu: 318
Karyağdı (çingene): 280
kas‘a (tekne aleti): 327
kasâyid: 46, 115, 164, 165, 180, 259, 350
kâse: 30, 36, 55, 72, 75, 94, 101, 118, 202, 265, 278, 281, 283, 284, 285, 318, 326, 327, 347, 353, 354, 357
kâse filcânları: 326
kâse sâzları: 347
kâsebâz (hayâl-i zılcıyân): 338
kâse-i Çîn: 278, 285

Kâsım Ağa bâğı: 237
Kâsım Ağazâde (Tanbûrcıyân): 343
Kâsım Beğ, Çerkes: 79
Kâsım bin Abdullâh-ı Kûfî, Pir: 259
Kâsım bin Nasr, Pir: 339
Kâsım bin Nusayr, Pir: 255
Kâsım Çelebi, Sırâcüddevle (Nişâncı): 163
Kâsım Gubârî: 200
Kâsım günleri: 26, 291
Kâsım günü şerbeti: 286
Kâsım (Hazret-i Resûl'ün oğlu): 331
Kâsım Paşa câmi'i: 199, 205
Kâsım Paşa, Cezerî: 161, 200
Kâsım Paşa (fâtih-i Anabolu): 204
Kâsım Paşa, Gâzî (Mîrimîrân): 77
Kâsım Paşa, Güzelce: 77
Kâsım Paşa hammâmı: 206
Kâsım Paşa (Kaîmmakâm): 99
Kâsım Paşa (Kapudan): 125, 221

Kâsım Paşa, Koca (Vezîr): 77
Kâsım Paşa mahallesi: 208
Kâsım Paşa medresesi: 206
Kâsım Paşa sebîlhânesi: 196
Kâsım Paşa türbesi: 201
Kâsım Paşa, Vezîr-i a‘zam: 163
Kâsımpaşa: 13, 54, 72, 77, 159, 174, 177, 189, 204, 205, 207, 208, 209, 211, 220, 223, 228, 251, 256, 269, 270, 278, 283, 287, 289, 290, 299, 304, 305, 336, 342, 343, 344, 361
Kâsımpaşa çârsûsu: 208
Kâsımpaşa esvâkı: 205
Kâsımpaşa hammâmı: 159
Kâsımpaşa mevlevîhânesi: 13, 177, 209, 343
Kâsımpaşa mukaddemleri esnâfı: 256
Kâsımpaşa salâhânesi: 189
Kâsımpaşa tershânesi: 211
kasîde: 46, 121, 161, 258, 260, 350, 359
Kasîde-i Bürîde (Eş-şeyh Muhammed Busırî‘nin eseri): 258
kasîde-i düvâz: 121
kasîde-perdâz: 359
kasr-ı alay: 149, 153
kasr-ı âlî: 144, 154
kasr-ı Firdevs: 74
kasr-ı Havernak: 51, 105, 113, 204, 297
kasr-ı hümâyûn: 105
kasr-ı İrem: 204, 229
Kasr-ı Mencik (Şâm’da): 167
kassâb: 159, 262, 272, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 291, 295
kassâb bıçakları: 276
kassâbân esnâfı: 274, 276
kassâbân-ı At Meydânı esnâfı: 278
kassâbân-ı sığır esnâfı: 277
kassâbân-ı Yahûdân esnâfı: 277
kassâbbaşı: 121, 159, 280, 282, 284, 295, 321
Kassâbbaşı hammâmı: 159
Kassâb Cömerd, Pir: 274, 276, 280
Kastamonu: 34, 51, 79, 82, 88, 91, 103, 161, 164, 166, 167, 184, 279, 294, 309
kaş: 247, 248
kaş yülütme: 247

Kaşa kal‘ası: 141
Kâşân: 95
kaşıkcıyân esnâfı: 335
kâşî-i Çîn: 51, 71, 144, 169, 230
Kaşkaval: 213
Kaşkaval peyniri: 277
kaşmer (soytarı): 348
kaşmerân: 341, 347, 352, 355, 357
Kaşper sâ‘ati: 310
katâyif rişteleri: 265
katâyifciyân esnâfı: 265
katır: 34, 41, 44, 48, 134, 149, 154, 187, 261, 267, 279, 287, 288, 296, 305, 306, 341
Katırcıoğlu: 137
Katırhânı (Tahtakal‘a’da): 154, 339
Katırlı dağları: 287
kâtib: 284, 291, 292, 294, 295, 296, 297
Kâtibî (Çöğürciyân): 345
kâtîbi sarıklar: 329
Kâtibî (Şa‘ir): 165
katîfe: 114, 197, 304, 319, 323, 333
katîfe çuka: 304
katîfe eğerler: 323
katîfeciyân esnâfı: 333
kâtil: 36, 186, 194, 252, 255, 349, 351
katl-i âm: 232
katrân: 48, 126, 215, 268, 269, 270, 332
katrâncıyân esnâfı: 269
katrânlı boyalar: 332
katrânlı halatlar: 269
katrânlı tulumlar: 269
Katrânoğlu kapudan: 273
Katrânoğlu karamürseli: 268
Katrazoğlu kalyonu: 125
katremîz sırça şîşeler: 283
katremîz şîşeler: 213, 262, 283, 292, 298, 299
katr-ı nebât: 289, 295
kavak: 227
Kavak boğazı: 237

Kavak hammâmı: 159
Kavak kasabası: 15, 228
Kavak Yenihisârı: 336
Kavak-ı Anatolu Hisârı: 145
kaval: 280, 337, 343, 346
Kavala: 87, 281
Kavala kal‘ası: 28
kaval-ı çoban (musiki esnâfından): 337, 346
Kavânîn-i Âl-i Osmân: 79
kavanoz: 276
kavarazânlık: 352
kavarazenler: 159
kavâye (bir çeşit istihkâm): 216
Kâve-i âhenger (Dahhâk-i Mârî‘yi katl eden): 322
kavuk: 319
kavukcu: 319, 320
kavukcuyân esnâfı: 319
kavun: 301
kavvâf: 286, 290, 325, 326
kavvâfân-ı eskiciyân esnâfı: 325
kavvâfât esnâfı: 326
kavvâfbaşı: 325, 326
kavvâfhâne çârsûsu: 326
kavvâslık (okculuk): 314
kaya balıkları: 196, 290
Kaya Sultân bâğçesi: 134, 235
Kaya Sultân bâğı (Topkapusu kurbünde): 300
Kaya Sultân (Melek Ahmed Paşa’nın karısı): 172, 173, 221, 234, 304, 322, 359
Kaya Sultân sarâyı (Ayasofya câmi‘i önünde): 231, 233, 329
Kaya Sultân yağlıkları: 320
kayağan: 340
kayağan taşı: 31
kayağancılar: 340
kayağancıyân esnâfı: 339
Kayalar nâm mahal: 224
kayâsıra: 20, 21, 31, 32, 37
Kaydefâ: 16, 57
kayık: 16, 18, 30, 36, 42, 44, 48, 54, 62, 72, 133, 134, 190, 196, 201, 202, 204, 205, 209,

210, 213, 221, 222, 224, 226, 228, 229, 230, 232, 235, 238, 240, 241, 273, 274, 290, 291, 296, 297, 304

kayık marangozları esnâfı: 273

kayıkcı: 225, 235, 274, 287, 296, 297, 344, 345

Kayıkcı Mustafâ (Çöğürciyân): 344, 345

kayıkcılar odası: 296

kayıkcıyân esnâfı: 274

kayıkcıyân-ı kârcıyân: 287

kayıkhâne: 204, 296

kayın: 270

kayısı: 197, 204, 207, 208, 285, 300, 301

kayışbâz (hayâl-i zılcıyân): 339

Kayışbınarı mesîregâhı: 235

Kayıtbay (Mısır Sultanı): 150, 164, 175, 302

kaymak: 196, 197, 208, 236, 277, 278, 354

kaymakcı: 196, 278

kaymakcı dükkânları: 196

kaymakcılar: 278

kaymakcıyân esnâfı: 278

kaymaklı bozalar: 354

kaymaklı yoğurd: 208

kaynakcıyân esnâfı: 303

kayser: 17, 31

Kayser-i Rûm: 17, 21

Kayseriyye: 17, 38, 82, 88, 91, 107, 108, 110, 113, 119, 176, 255, 285, 299, 322, 325

Kayseriyye Urumları: 291

Kayser-zemîn (İstanbul'un ismi, Acem lisânında): 24, 64, 116

kaysûn ma'cûnı: 354

Kaysûnîzâde, Tabib: 168

kayyım: 59, 71, 73

kaz: 240, 353

kaz göğsü kemiği: 269

kaz göğsü (zırh): 302

kaz kemiği: 346

kaz (kuş cinsi): 316

kaz yelekleri: 299, 315, 318

Kazâ (Hz. Muhammed'in Gazası): 32

kazâhâne: 60

Kazak: 112, 128, 138, 142, 226, 227, 268, 277
Kazak şaykaları: 122, 228, 268
Kazak-ı âk: 100, 128, 137, 226, 277
Kazak-ı âk hatmanı: 128
Kazak-ı âk şaykaları: 112, 122
kazan: 286, 308, 309
Kazan (Kimyacı Mu‘ân oğlu): 104
kazancı: 308, 309
kazancı tâcirleri: 52
kazancıbaşı: 253, 308, 309
Kazancılar câmi‘i: 145, 184, 185, 188
Kazancılar mahallesi: 51
Kazancılar (Unkapanı‘nın iç yüzünde): 145
Kazancıoğlu bâğçesi: 221
kazancıyân esnâfı: 309
kazancıyân tüccârları esnâfı: 309
Kazdağı nâm mahaller: 34
Kazdağlı: 78
kazgan: 238, 262, 283, 287, 299, 308, 309
kazlıcı (gemici): 273
Kazlıçeşme: 192
kazma: 36, 254, 255, 263, 287, 306, 340, 341
kebâb: 285, 308
kebâbcı esnâfı: 285
kebâbe: 262, 326
kebe: 271
Kebeciler hânı: 154
kebeciyân: 334
kebekciyân esnâfı: 306
kebere turşusu: 283
kebirge (altı kazan biçiminde olan büyük davul): 267
Kebîrî (Şa‘ir): 165
kebkeb: 306
kebkebciyân esnâfı: 306
kebûter: 152, 317
kebûtî (kürk): 321
Keciran [Keçivan]: 85, 89
kec-külâh: 254

keçe: 29, 208, 215, 216, 260, 261, 268, 279, 288, 322, 325, 329, 330
keçe çullar: 288
keçe esbâb: 215, 322
keçe külâh: 208, 216, 260, 322
keçeci: 159, 322, 332
keçeciyân esnâfı: 322
keçeciyân-ı yeniçeri esnâfı: 322
Keçeli Dede: 188
keçeli hünkâr kapucusu: 261
keçi: 137, 189, 246, 277, 279, 280, 298, 322, 323, 325, 340
keçi boynuzu: 298
keçi derisi: 325
Keçkemet (Macaristan'da): 15
Keçkivar kal'ası: 141, 142
kedi: 258, 325, 327, 353, 360
kefal: 290
kefal balığı çorbası: 291
Kefe: 74, 79, 80, 83, 164, 166, 294, 308
Kefe defterdârı: 84
Kefe iskelesi gümrüğü: 81
Kefe kal'ası (Kırım'da): 66, 210
Kefe Müftîsi: 176
Kefe paşası: 81, 84
Kefe yağı: 298
kefeciyân: 338
Kefeli: 213, 343
kefeli terâzûlar: 306
Kefender kal'ası: 113
kehhâl: 50, 261, 262, 272
kehhâlân esnâfı: 261, 262
kehhâlbaşı: 262
kehl kutuları: 262
kehle: 274
kehleciler: 294
kehleciyân esnâfı: 294
Kehredân kal'ası: 97
kehribâ misâl tereyağlar: 278
kehrîz: 240, 341

keklik (kuş cinsi): 152, 316
kelb: 280, 281, 305
kelb necâseti: 192
kelb-i akûr: 305
kelebekî (havayi fişek): 305
kelebekler (havayi fişek): 305
Kelemerye, kullesi (Selânik'de): 74
Keliğra mağâraları: 353
Kelîme Hâtûn medresesi: 233
kelle kesme (güreş oyunu): 120
kelle paça: 276
kelle-pûş: 319, 340
kelle-pûşciyân esnâfı: 319
kelpedân (cerrah aleti): 262
kelpedân (işkence aleti): 256
kelpedân (nalcı aleti): 308
Kemâh: 41, 68, 163, 165, 166
Kemâl Ahî (Çârtâyıyân): 344
Kemâl Ata yayları: 314
Kemâl Çingâne (çeşdeci): 345
Kemâl Efendi (Şeyhülislâm): 99
Kemâl Efendi yalısı: 202
Kemâl Mi'mâr câmi'i (kurb-ı Sultân Bâyezîd): 147
Kemâl Paşazâde: 46, 68, 79, 166, 176, 181, 182
Kemâl (Yahudi): 203
Kemâleddîn Mehemmed bin Ahmed eş-şehîr bi-Taşköprüzâde (Şeyh): 184
Kemâl-i Zerd (Şa'ir): 161
Kemâlpaşazâde kurbü: 184, 191
kemân: 319
kemân küreleri: 315
kemânce: 340
kemânçeciyân: 337, 343
kemânî: 343, 344
kemânkeş: 11, 49, 100, 103, 106, 107, 121, 123, 140, 159, 207, 287, 315, 318
Kemânkeş hammâmı: 159
kemânkeşânlar mâbeyni: 49
kemânkeşbaşı: 318
Kemen Yanoş: 138, 141

kemenbend (işkence aleti): 256
kemend: 57, 73, 256, 276, 279, 295, 308, 338, 341
kemend ipleri: 276
kemendbâz: 130
kemendler (nalcı aleti): 308
Kemendvar kal‘ası: 94
Kemenvar kal‘ası: 141
kemer: 65
kemer (gürz oyunu): 121
kemer kuşaklar: 268, 310
kemer kuşanmak: 248
kemerbaşılar: 260, 261, 324
kemer-karâr zabtı (gürz oyunu): 121
kemhâ: 289
kemyâb makûlesi: 57
Ken‘ân: 108, 113, 122, 123, 126, 138, 139, 153, 157, 173, 269, 315
Ken‘ân Ağa sebîli: 157
Ken‘ân eli: 315
Ken‘ân (Nuh’un oğlu): 269
Ken‘ân Paşa, Koca (Ahıçka kal‘ası serdârı): 113, 122, 123, 153
Ken‘ân Paşa, Sarı: 139
Ken‘ân Paşa, Sofî (Budin vezîri): 138
kendirciyân esnâfı: 269
kendüm: 241
kenevir: 268, 299, 340
kenîse (ayrıca bkz. kilise): 20, 21, 49, 74, 109, 143, 203, 211, 212, 220, 223, 226, 231, 251
kepçe: 119, 238, 284, 285, 286
Kepenekci medresesi: 150
Kepez deresi: 287
Kepkebî (Şa‘ir) (Kevkebî): 359
Kepkepciler (Ebü‘l-feth kurbünde): 147
kepş (koyun): 119, 276, 280
kepşî (havayi fişek): 305
Kerbelâ: 11, 35, 74, 156, 157, 186, 245, 265, 266, 276, 278, 296, 322, 323, 331, 334
Kerc livâsı: 84
Kerç kal‘ası (Kırım’da): 66, 210
kerefis: 263, 285

kerefis turşusu: 283
Kerek: 84, 267, 327
Kerend (Bağdâd'da): 89
Kerend livâsı: 85
kerepe (çiftçi aleti): 263
kereste: 270
keresteci: 339, 340
keresteciyân esnâfı: 339
keretsân: 232
kereviz (deniz mahlûku): 290
kerevke (zırh): 302
Kerkeri: 315
kerpiççiyân esnâfı: 339
kerrenây: 107, 313
kerrenâycıyân: 346
kerrenây-ı Acem'i: 313
Kerş yağı: 298
Kertbay (bahâdır): 166
Kertbay (Hâkim-i Haleb): 278
kertme (süd ürünü): 277
Kertmeli (Heyhât Sahrasında): 15
Kesânî livâsı: 86
Kesbî: 186
kesebend (güreş oyunu): 316
keseciyân-ı silâh-ı tüfeng esnâfı: 304
Kesegen Dede (Şeyh): 35, 185
Kesegendede: 147, 151, 152, 176, 177, 178, 179, 182, 185
Kesendire: 122, 295
keser (marangoz aleti): 263, 269, 306
keserciyân esnâfı: 306
keski (nalcı aleti): 306, 308
Keskin: 82, 162
kesme (gürz oyunu): 121, 316
kesme peyniri: 277
kesme-bend (güreş oyunu): 119
kesmik (süd ürünü): 277
kestâne: 170, 228, 241, 291, 300, 305
kestâne mevsimi: 241

kestâne ormanı: 228

Kestel Sekisi: 177

Kestelzâde: 187

Keşân (Şehrizol'da): 86

Keşân (Van'da): 89

Keşfî Manastırî: 180

keşîş: 42, 49, 56, 351

Keşîş dağı: 55, 287, 288, 351

keşkül: 202

keşkül taşımak: 248

Keşşâf (kitapları): 260

Keştantı (İslâmbol tekvuru): 351

keştî: 15, 19, 20, 25, 29, 32, 33, 34, 38, 40, 42, 44, 45, 46, 55, 57, 72, 94, 114, 122, 125, 126, 127, 128, 137, 201, 208, 211, 214, 218, 221, 223, 228, 256, 268, 269, 273, 331

keştîbân: 17, 19, 20, 25, 32, 33, 68, 189, 208, 213, 220, 224, 225, 228, 235, 268, 269, 270, 272, 273, 275, 348

keştîbân dayılar: 208, 273

keştîbân ekmekciler: 268

keştîbân esnâfı: 272

ketâncıyân esnâfı: 275

Ketehorya bâğları: 283

Ketehorya mahallesi (Kâsımpaşa'da): 208

ketehorya şarâbı: 358

kethudâ: 53, 54, 65, 77, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 93, 98, 99, 103, 106, 118, 122, 123, 124, 125, 132, 133, 137, 141, 142, 144, 146, 148, 150, 151, 156, 157, 159, 172, 173, 174, 175, 176, 189, 190, 205, 206, 208, 223, 233, 234, 238, 246, 251, 256, 264, 265, 268, 270, 279, 280, 285, 287, 289, 291, 292, 293, 294, 295, 300, 301, 305, 314, 320, 321, 324, 334, 335, 339, 358

Kethudâ câmi'i: 205

Kethudâ mahallesi (Kâsımpaşa'da): 208

kethudâyeri: 106, 265

kethudâ-yı arslancıyân esnâfı: 321

kettân: 273, 274, 275, 297

Kettân hânı: 154

kettân ipleri: 224

kettân üstübüsü: 269

kettâncıyân esnâfı: 274, 275

kevâkib-i necm-i: 304

Kevkâvus: 218

Kevkebe-i Rûm (İslâmbol): 250

Kevkebî (Şa‘ir): 359
Kevser: 219, 259
Keyfhâne (meyhane): 356
Keykâvus: 52, 149, 152, 207, 238, 246, 281
keyyâl (kile ile ölçen): 295
kezengû helvâsı: 246
Kezzâb: 159
Kıble kapusu: 62, 64, 100, 101, 144, 145, 149
kıble-nümâ: 68, 259, 270
kıble-nümâcıyân esnâfı: 270
Kıbleteyn kurbü (Medine’de): 260
Kıbrıs: 55, 80, 81, 84, 88, 92, 96, 124, 125, 169, 199
Kıbrıs katırları: 306
Kıbrıs şarâbı: 358
Kıbtî: 217, 261, 269, 351
Kıbtî tevârîhleri: 330
kılabdan: 292, 332
kılabdan satıcı esnâfı: 292
Kılburun: 82, 83
kılıç: 80, 90, 91, 92, 93, 106, 130, 216, 217, 256, 257, 279, 301, 302, 303, 310, 312, 329, 333
Kılıç Alî Paşa: 96, 217, 220
Kılıç Alî Paşa donanması: 132
Kılıç Alî Paşa haremi: 219
kılıç kıncıları: 314
kılıç kuşadup: 107, 130
kılıç ze‘âmet: 80
kılıçbalığı: 229, 290
kılıçbalığı dalyanı: 229
kılıççıbaşı: 301, 303, 322
kılıççılar: 301, 303, 314
kılıççıyân-ı seyf-i Muhammedî esnâfı: 301
kıltıhâne (meyhane): 356
kımız: 354
kın: 303, 314
kına: 273, 279, 280, 297
Kına hânı: 154
Kınâ şehri (Mısır’da): 265

kınalı atlar: 265
kınalı bostân dollâbları: 263
kıncılar: 158, 303, 346
kıncıyân-ı sikkîn ya‘nî bıçak kıncısı esnâfı: 303
Kıpçak: 15, 16, 96, 238
kıral hazînesi: 49
kıralzâde: 138
Kıratova: 294
kırba: 265, 323
kırbac: 53
Kırım: 15, 37, 66, 80, 83, 95, 128, 132, 142, 177, 210, 253, 259, 308, 353, 354, 360
Kırım hânı: 166, 253
Kırım maksıması (şarâb): 354
Kırım Tatarı: 140, 308
Kırım (vadisi): 16
Kırım-ı Sultânî: 81
Kırımî mescidi: 148
Kırk Kilise: 82
Kırk Nerdübân: 69
Kırka: 82, 87, 129
kırkbayır (işkembe cinsi): 283
Kırkçeşme: 19, 146, 148, 150, 155, 167, 176, 177, 191, 252, 266, 333
Kırkçeşme kemerleri: 19, 73, 74
Kırkçeşme suyu: 18, 20, 155, 192
Kırkkenîse: 87
Kırkkilise: 19, 83, 90, 240, 351
Kırklar: 59, 61
Kırklar dağı (Şâm’da): 255
Kırklar makâmı: 59, 60, 62
Kırklar mezârı: 209
Kırklar ziyâreti: 228
Kırkmîl Balı (Top cinsi): 216
Kırknerdübânkapusu: 69
Kırkserviler mesîregâhı: 197
kırlangıç: 204, 225, 243
kırlangıç kayığı: 204
kırlangıç kuşları: 243
kırma bâdem (helva cinsi): 289

Kırmanıkî kavmi: 328
Kırşehir: 82, 88, 91, 254
kısrak: 14, 129, 129
kıssahân: 259, 350, 352
kıssîs: 15, 17, 20, 33, 35, 41, 49, 52, 55, 149
kışlakcı (gemici): 273
Kıvâmüddîn Kâsım bin Halîl, Mevlânâ: 166
kıyâfet: 44, 60, 189, 272, 350, 351
Kıyafetnâme-i Hamdî Çelebi (kitap): 62
Kız dimisi: 212, 335
Kız Kullesi: 41, 44
Kız Pehlivân: 338
kız sünnetleri gecesi: 329
kızak: 42, 44, 264, 265, 268, 269, 270, 272, 273, 274, 287, 288, 297, 298, 300, 301, 305, 306, 308, 319, 327, 341
Kızıl Adalar: 17, 33, 190, 290
Kızıl Ahmedlü: 78
kızıl ala (güvercin cinsi): 317
kızıl kalkan balığı: 291
Kızıl yumurta günleri: 24, 26
kızılağac: 263
Kızılbaş: 68, 98, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 110, 112, 113, 133, 163, 188, 199, 251, 305
Kızılca ocak: 90
kızılcık: 230, 285, 300, 341
kızılcık ağacı: 341
Kızılelma: 17, 20, 55, 57, 75, 79, 94, 101, 126
Kızılelma Kilisesi: 101
Kızılırmak: 66
Kızılmusluk: 150, 300, 331
Kızılmusluk mürekkebi: 331
Kızkullesi: 25, 114, 232, 235, 336
kızlar ağası: 112, 122, 128, 129, 131, 132, 133, 153, 171, 212, 233
kızlar manastırı: 152, 191
kibrît: 312
kibrît suyu (şarâb): 354, 356
kibrît yağı: 326
kibritciyân esnâfı: 326
kibrît-i ahmer fitîlleri: 326

kibrît-i ahmer suyu: 312
kibritî sakal: 309, 311
Kiğı: 86, 89, 92
kilabdân satıcı esnâfı: 292
kilar: 238
kilar emîni: 295
kilar odası: 51
kilarcıbaşı: 52, 115, 118, 131
kilarciyânlar: 295
kilar-ı hâssa: 52, 115, 147
kilar-ı hâssa-i bîrûn: 51
kilar-ı hâssa-i enderûn: 51
kilar-ı Sultânî: 252
kilar-ı terekeciyân-ı birûn: 51
kîle-i Rûmî: 56
Kili: 163, 299
Kili kal‘ası: 43, 68
Kili koyunları: 276
Kili pasdırması: 281
Kili yağı: 298
Kilid hânı: 154
kilidciyân esnâfı: 307
Kilidü‘l-Bahr Hisârı: 78, 228
Kilidü‘l-Bahreyn: 16, 24, 40, 140
Kilidü‘l-Bahr-i Siyâh: 227, 228
Kilis: 82, 84, 87, 88, 92, 94, 95, 129, 284, 350
kilise (ayrıca bkz. kenise): 41, 109, 206, 226
Kiliseardı: 256
Kilisekapusu (Galata’da): 211
kîmyâ: 293, 314
kîmyâcılar: 312
kîmyâgîrler: 313
kimyonlu: 281
Kira nâmında Yahûdî: 182
kirâcılar esnâfı: 257
kiraz: 225, 227, 241, 273, 289
kiraz mevsimi: 241, 273
Kirbazı (Rûm borucu ustası): 313

kirde: 236
kirde kebâbı: 220
kirec: 17, 31, 56, 62, 211, 253, 313, 330, 339, 340
kirec yakıcılar: 340
kireccibaşı kârhânesi: 253
kirecciler: 55, 56, 339, 340
kirecciyân-ı ocak esnâfı: 339
kirechâne: 313
Kireççibaşıkapusu: 25, 26
Kireçkapusu: 211, 301
kiremit: 195, 203, 205, 217, 231, 237, 340
kiremitci: 159, 203, 300, 339, 340
Kiremitci Solak bâğı: 300
kiremitciyân esnâfı: 339
Kiremitcizâde hânesi: 221
kiriş: 282
Kiriş Mihal: 37
kirişci kârhâne: 192
kirişciler: 282
kirişcilerin silsilesi: 282
kirişciyân esnâfı: 282
kirişciyân-ı tâcirân esnâfı: 282
Kirmânî: 96, 119
Kirmastîzâde medresesi: 151
kirpik: 247, 248
Kirpik yülütmek: 247
kisbet: 316
Kisbî (Şa‘ir): 178
kîse altun: 315
kîse-i Osmânî: 309
kîse-i Rûmî: 93, 125
Kisrâ: 20
kişmikiş: 289
Kişmîrî şâl: 320
kitâb: 13, 20, 28, 31, 32, 37, 79, 101, 114, 116, 118, 119, 122, 130, 161, 162, 166, 178, 180, 185, 188, 224, 248, 249, 250, 255, 256, 259, 260, 270, 274, 288, 301, 310, 318, 330, 332, 342
kitâbe: 57, 64, 71, 72, 75, 101, 303, 312, 320
kitâbet-i ta‘lîk: 351

Kitâb-ı İzzî: 130
Kiteli (karyesi): 18
Kiteli köyü mesîregâhı: 240
kitfeyn (gürz oyunu): 121
kobçalı çakşır: 188
Koca Alî Paşa sarâyı: 153
Koca Dîvâne: 190
Koca Hasanzâde: 164
Koca Husrev Beğ câmi‘i (Kocamustafapaşa kurbünde): 148
Koca Mehemmed Paşa hammâmı: 158, 354
Koca Mehemmed Paşa kârbânsarâyı (At Meydânı‘nda): 155
Koca Mehemmed Paşa sarâyı: 153, 235
Koca Mustafâ Paşa câmi‘i (Silivrikapusu kurbünde): 42, 145, 174, 191, 232
Koca Mustafâ Paşa hammâmı: 159
Koca Mustafâ Paşa mahalli: 232
Koca Mustafâ Paşa tekyesi: 152
Koca Nişâncı Paşa: 133
Koca Sinân Paşa câmi‘i: 221
Koca Sinân Paşa sarâyı: 153
Kocacık ocağı: 90
Kocaeli: 82, 87, 91, 187, 230
Kocaeli elması: 285
Kocamışoğlu (Yeniçeri): 189
Kocamustafâpaşa: 35, 36, 148, 174, 176, 180, 181, 191
Kocamustafâpaşa şeyhi: 176
Kocamustafâpaşa yaylası (Yedikule’de): 34
Kocapiyâlepaşa mahallesi (Kâsımpaşa’da): 208
Kocavî: 167, 187
Koçu Beğzâde, avvâd: 344
Koğacı Dede mescidi: 185, 191
Koğacı mescidi: 179
koknâr: 262
koknâr sirkesi: 283
koknâr şarâbı: 354, 355
kolan: 323
kolancıyân-ı hâyme esnâfı: 320
kolcular: 289, 292, 297
kolçağ (zırh): 302

Kolçvar kal‘ası: 138
kolluk: 233
Kolojvar kal‘ası: 139
Koloz kal‘ası: 122, 295
koltuk meyhânesi esnâfı: 355
kolumburuna top: 125, 215
kolyoz (balık cinsi): 290
komanyacı: 273
Komar kal‘ası: 95
Komaran (çoban köpeği ismi): 280
koncoloz (umacı, öcü): 28
Koniçe na‘lı: 308
Konrapalı: 236
Konya: 17, 38, 51, 74, 82, 91, 95, 96, 113, 161, 168, 170, 186, 191, 208, 346
Kopan: 83, 87, 141
kopça: 186
Kopnik kal‘ası: 94
kopuz: 345
kopuzcuyân (musiki esnâfından): 337, 344
Korkud Hân, Şehzâde: 97, 164
kormidya (soğan dolması): 291
Korol: 138
Koron kal‘ası: 68, 82, 94
Korotine kal‘ası: 95
korsanlık: 111
Korsika: 125
kortela bıçak: 77
Korucu karlığı: 287
korucular: 54, 158, 226
koruk tûtyâsı: 262
koruluk: 228
kosdaniçse: 321
Kosdıça Mustafâ şaykası: 268
Koska Furunu: 225, 332
Kosova: 38, 294
Kostanta (Rûm Kuyumcu): 239, 309
Kostantıniyye: 11, 13, 14, 20, 22, 24, 27, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 41, 44, 48, 49, 50, 54, 56, 59, 66, 67, 79, 102, 106, 114, 148, 152, 174, 192, 197, 209, 210, 214, 224, 232, 237, 241, 250, 251, 253, 293, 358

Kostantıniyye-i Kübra (İstanbul'un ismi, Arab lisânında): 24

Kostantîn: 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 36, 37, 39, 41, 45, 48, 52, 58, 63, 210, 213, 224, 225, 231, 309

Kostantîn İpol: 22

Kostantîn kal'ası: 27, 33, 48

Kostantîn Kıral: 20, 21, 22, 28, 29, 35, 41, 48, 197

Kostantîn Opol (İstanbul'un ismi, Nemse lisânında): 24

Kostantîn sarâyı: 48

Kostantîne (kalası): 37

Kostantîn-i kadîm: 63

Kostantîn-i Kübrâ: 21

Kostantîn'in vâlidesi: 63

Kostıyya (İstanbul'un ismi, Portakal lisânında): 24

Kotur kal'ası: 113

kova: 292

Kovacı mescidi (Selîmiyye kurbünde): 178

Kovacılar medresesi: 151

Kovuk Kemerler: 240

Kovukdere (karyesi): 18

kovuş: 270

Koylıhisâr: 163

koyun: 137, 210, 215, 240, 246, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 299

koyun emîni: 103, 252, 277, 280, 281, 291, 295

koyun eti: 53, 208, 281

koyun kellesi: 281

koyun paçası: 279, 282

koyun pasdırması: 299

Koyunkapusu (Şâm'da): 244, 258

Koyunkorusu mesîresi: 229

Koyunzâde yalısı: 226

Kozbekçiler: 159

köçek: 146, 267, 272, 276, 296, 314, 323, 334, 335, 348

köçek-i Amr-ı Ayyârân esnâfı: 267

köfte: 286

köfteci esnâfı: 285

köfteciyân esnâfı: 285, 286

köle: 117, 140, 202, 240, 277, 343

Köle Yûsuf (mûsıkâr): 343

kömür: 19, 303, 306, 307, 330
kömür gemicileri: 306
kömür gezdiriciyân: 306
kömür mahzencileri: 306
kömür yakıcı: 306
kömürcüyân esnâfı: 306
köpek: 110, 240, 279, 280, 313, 322, 351, 352, 353
köpek derisi: 313
köpekbâz (hayâl-i zılcıyân): 339
Köprez Yaylası (Bosna'da): 286
Köprü nâm kasaba (Sivas'da): 135
Köpürlüzâde: 83, 84, 141, 157, 212
Kör Hasan: 350, 351
Kör Hasanoğlu (ser-şabbâzân): 121
Körfos cezîresi: 94
körük: 308, 336, 337
kös: 60, 267, 268, 274, 313, 314, 335, 336, 337
kösciyân esnâfı: 336
Kösek kal'ası: 94
kösele: 159, 207, 208
kösem koçlar: 280
Kösem Sultân hânı: 154
Kösem Vâlide hammâmı: 159
Kösem Vâlide Mihmânsarâyı: 234
Kösem Vâlide Sultân: 132, 152
Kösem Vâlide Sultân câmi'i: 145, 233
Kösem Vâlide Sultân çeşmesi: 156
Kösem Vâlide Sultân hammâmı: 234
köshâne: 253
kös-i hâkânî: 268, 335, 336
kösre: 314
Köstendil: 82, 87, 90
Krakov vilâyeti: 142
kubâ marazı: 234
Kubâd Paşa (Mîrimîrân): 77
Kubâdî, Bursalı Pehlivân: 338
kubâdî na'lçalar: 307
kubâdî pabuc: 324, 338

kubâdî sarıklar: 329
Kuban nehri: 122
kubbe kapusu: 146
kubbe vezîri: 50, 77, 135
Kubbealtı: 93, 94, 133, 141
kubbe-i eflâk: 55, 69
kubbe-i mînâ: 69
kubbe-i nüh-tâklar: 160
kubbe-i şeşhâne: 69
Kubbekapusu (Süleymaniye Cami'inin kapısı): 72
kubbe-nişîn: 104, 135, 200
kubur: 331
kubur divitciyân esnâfı: 331
Kuburîzâde (Hânende): 342
Kudde Kethudâ: 54, 132
Kudsî Efendi: 58
kudüm: 225, 244, 267, 313, 335, 336, 337, 339, 343, 357
kudümzen: 343, 344
Kudûrî (kitap): 118, 260
Kuduz Ferhâd: 345
Kudüs (-i Şerîf): 14, 15, 17, 19, 21, 22, 32, 39, 41, 57, 59, 63, 74, 84, 88, 92, 135, 146, 149, 220, 242, 265, 267, 298, 299, 302, 305, 315, 318, 327, 331, 343, 346
Kûfe: 253, 254, 258, 259, 261, 264, 303, 332, 335
kûfî: 148, 197, 204, 224, 259, 265
kuğu boğazı (kürk): 321
kuğu yeleği (oklar için): 316
Kûhistânî (kitap): 178
kûhken: 16, 19, 64, 69, 172, 224, 255
kuka süpürge: 268, 317
kuklabâz (hayâl-i zılcıyân): 338, 347
kuknus burnu: 316
kul akçesi: 213
kul fetreti: 171
kul kayıkcıları: 297
kul kayıkları: 213
kul kethudâsı: 132, 137, 142, 173, 295
kul oğlanı: 296
Kula haliçeleri: 334

kulaç: 15, 215, 218, 229, 270, 341
kulağından mıhlamak: 53
kulağız: 142, 249
kulak (matrakbâzlık): 121
Kulaksız bâzârı: 208
Kulaksız câmi‘i: 205
Kulaksız hammâmı: 159, 206
Kulaksız mahallesi (Kâsımpaşa’da): 208, 209, 223
Kulaksız tekyesi: 206
kulampâreler: 159
kulle bâğçesi: 231, 237
kulle çanları: 48
kulle sofîleri: 311
kulle sofîsi: 311
Kulle-i Kahr: 210
Kullekapu: 159, 209, 211, 213, 219, 220, 343, 344
Kullekapusu hammâmı: 159
Kullekapusu mevlevihânesi: 209, 219, 220, 343
kullemisk: 335
Kuloğlu (Çöğürciyân): 344, 345
Kulp livâsı (Diyârbekir’de): 85, 89, 92
Kulûbiyye: 86
Kum kurbü: 95, 293, 338
kum sâ‘atcıları: 30
kum sâ‘atcıyân esnâfı: 270
kum sâ‘ati: 215
Kumâme: 21, 22, 23, 346
kumarbâz (hayâl-i zılcıyân): 339
kumâş: 320, 335
kumâş esnâfı: 320
kumbarahâne: 252
kumbaralar (havayi fişek): 305
Kumburgos: 30, 33
Kumfuta (Kunfuda, Yemen’de): 275, 327, 328
Kumkapu: 27, 44, 147, 148, 237, 250, 256, 290, 355
kumru: 332
kumru kayısılar: 301
kumru kuşları: 243, 318

Kumuk: 308
Kumukî (zırh): 302
kuna petro (taş beşik): 220
kundak: 220, 304
Kundak dutmaz (Top cinsi): 216
kundakcıbaşı: 305
Kundakcılar (Odunkapusu'nun iç yüzünde): 278
kundakcıyân esnâfı: 303
kunduz: 290
kurbân: 215, 247, 276, 281, 285
Kurbân İsmâ'îl: 225
kurbâncılar: 197
kurbânhâne: 197
kurd: 280, 305, 321
kurd ağzı (pabuc cinsi): 324
Kurd Beğ (Ümerâ): 79
Kurd Çelebi bâğı mesîregâhı: 207
Kurd Çelebi sarâyı: 206
kurd derileri: 257, 321
Kurd Paşa (Vezîr): 99, 141
Kureyş: 31, 328, 349, 350
kurna: 159, 160, 230, 262, 326
Kurna kal'ası (Bağdâd'da): 262
Koroğlu (Çöğürciyân): 344, 345
kurs-ı gümüş: 311
kurşum: 18, 54, 58, 63, 64, 71, 73, 76, 109, 136, 148, 205, 211, 212, 218, 234, 238, 275, 293, 304, 311, 312, 314, 335, 339, 340, 350
kurşum berber köserecileri esnâfı: 314
kurşum fındıklar: 304
kurşum örtücü esnâfı: 339, 340
kurşum zahmı: 136
Kurşumcuzâde (Kemanî): 343
kurşumhâne: 73, 253
Kurşumlu Hân kârbânsarâyı: 155
kurşumlu hânlar: 155, 235
Kurşumlu mahzen: 18, 25, 31, 34, 41, 44, 205, 210, 211, 295, 301
Kurşumlu Sultân sarâyı: 153
Kurşumlu Türbe: 179, 180

Kurtubî: 37
kuru sarımsakcıyân esnâfı: 283
kuru üzüm: 300
Kuru Zevrak şaykası: 268
Kuruçeşme: 223, 266, 355
Kuruçeşme hammâmı: 159
kurus: 313
kurut (içecek): 354
Kuryeleş kavmi: 328
kûs ü kerrenâyler: 114
kûs-i hâkâniyân: 309
kuş: 25, 41, 122, 213, 218, 246, 316, 317, 318, 332, 340, 347, 360
kuş çelengi: 360
kuş davulu: 347
kuş sûreti: 332
kuş südü: 213
kuş yelekleri (oklar için): 316
Kuşada kal‘ası: 105
Kuşadası: 287, 299
Kuşadası bekmezi: 354
kuşak: 254, 310, 333
kuşbâz: 159, 317
kuşbâzân esnâfı: 317
kuşhâne: 51, 114
kûşte-gîrân pehlivânı esnâfı: 316
kut güvercin: 316
Kutbeddîn: 79
Kutî tarîkatı: 258
kutnî: 245
kutta (kedi): 325
kutu: 326, 335
kutu bozası (şarâb): 354
kutucıyân: 335
kuyruk atan (kuş cinsi): 318
kuyu: 54, 62, 104, 106, 108, 109, 196, 218, 219, 222, 258, 292, 340, 341
kuyu kazıcıları esnâfı: 340
kuyumcu: 62, 186, 238, 239, 306, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 332, 341, 345, 348
kuyumcu dezgâhları: 309

kuyumcu dükkânları: 186, 311
kuyumcubaşı: 118, 148, 239, 253, 294, 309, 310, 311, 313, 314
kuyumcubaşı kârhânesi: 148, 253
kuyumcubaşının nakîbi: 314
kuyumcular alayı: 313
kuyumcular esnâfı: 309
kuyumcular halîfeleri: 239
kuyumcular kârhânesi: 239
Kuyumcularkapusu: 332
kuzât tâ’ifesi: 161
kûze: 194, 326, 327
kûzebâz (hayâl-i zılcıyân): 338, 349
kûzeciyân: 193
Kuzgunca: 232
Kuzkun Baba: 231
Kuzkuncuk: 223, 231, 251, 355
Kuzkuncuk hammâmı: 159
kuzu: 189, 277, 281, 291, 321
kuzu bağanası (kürk): 321
kuzu kelle: 281
Kuzuçan livâsı: 86, 89
kübbât (turunç): 203, 300
kübe (zırh): 302
Küberâ-i Halvetî: 199
Küçük Ağa hammâmı: 159
Küçük Ayasofya: 20, 63
Küçük Ayasofya hammâmı: 158
Küçük Ayvansarıkapusu: 25
Küçük Çamlıca mesîregâhı: 235
Küçük Çavuş câmi‘i: 217
Küçük Çavuş hânesi: 221
Küçük Çavuşbaşı hammâmı: 219
Küçük Çekmece buhayresi: 19
Küçük Galata: 51
Küçük Havuzlu hammâm: 160
Küçük Karaman: 51, 150, 151, 181
Küçük Kullekapusu: 219
Küçük Solakzâde (Çârtâcıyân): 344

Küçükbâzâr: 52, 73, 160, 316, 354

Küçükdere mahallesi (Kâsımpaşa'da): 208

Küçükkaraköykapusu (Galata'da): 211

Küçükkullekapusu (Galata'da): 211

Küçükpiyâlepaşa mahallesi (Kâsımpaşa'da): 208

küfe: 255, 341

küheylân (at): 94, 138, 204, 237, 238, 254, 258, 265, 272, 278, 281, 284, 292, 296, 300, 305, 307, 316, 324, 327, 329, 330, 340, 341, 357

kükürd-i asfar: 30

külâh: 11, 29, 64, 101, 188, 190, 208, 215, 216, 254, 257, 260, 263, 264, 280, 288, 289, 295, 299, 300, 301, 304, 313, 321, 322, 323, 325, 331

külbe-i ahzânlar: 307

külhan odası: 52

külünk: 288, 306

Kümel bin Riyazî, Pir: 258

Kümeylî: 258

Kümsek Dede: 324

kündeden atma (güreş oyunu): 119

küp: 285, 299, 354

Küpeli: 310

Küpeli Ayvaz Şâh (Rakkâs): 348

küpeli topu: 216

Küpeli (Yahûdî attâr): 183, 203

Küplüce Ayazma: 196

Kürd: 15, 85, 133, 283, 345

kürek: 254, 255, 273, 287, 341

kürek balığı dalyanı: 290

kürek erbâbı: 256

kürekhâne: 205

Küril: 85

kürk: 60, 116, 130, 133, 140, 172, 321, 327, 333

kürkcü esnâfı: 321, 322

kürkcübaşı: 146, 148, 150, 280, 300, 321

kürkcübaşı alayı: 321

Kürkcübaşı bâğı: 300

Kürkcübaşı câmi'i (Silivrikapusu kurbünde): 146

Kürkcübaşı medresesi: 150

Kürkcübaşı mescidi: 148

Kürkcükapusu: 211, 212, 213

Kürkerân kendi: 180
Kürladik: 93
küskü: 255, 262, 263
küştânî (temren cinsi): 307
küşte-gîrân esnâfı: 316
küşûfiyye: 81, 86
Kütâhiyye: 43, 82, 88, 90, 294, 345
Kütâhiyye filcânları: 286, 327
Kütâhiyye kal‘ası: 66
Kütâhiyye mevleviyyeti: 219
kütâne (pabuc cinsi): 324, 325
Kütatis: 85
küttâb: 50, 158, 178, 359
kütüb: 13, 47, 175, 178, 191, 200, 209, 248, 328, 349

- L -

labada kökü (deva otu cinsi): 327
Lâdik: 220
lağım: 41, 108, 205, 255, 341
lağım mühimmâtları: 41
lağımcı: 50, 125, 159, 255, 336, 340, 341, 358
lağımcı Ermenîler esnâfı: 340, 341
lağımcı esnâfı: 255
lağımcıbaşı esnâfı: 255, 257
lahana: 222, 285
lahana dolması: 285
lahana turşusu: 283
lahd: 106
Lahîcân ibrîşimi: 320
lahmiyye: 67
Lahsa: 80, 81, 85, 200, 257, 262, 294, 303
lakoz (deniz mahlûku): 290, 291
la‘l: 310
la‘l [u] yâkût: 275
lala: 77, 133, 134
lâle: 51, 71, 167, 238, 267, 307
Lâleli çeşme kurbü: 157
Lâlezâr bâğçesi: 300

Lâlezâr bâğı: 237
Lâlezâr mesiregâhı: 238
la‘l-gûn (şarâb): 358
la‘li: 310
la‘l-i Bedahşân: 310
Lâlî (Şa‘ir): 161
La‘lzâr: 148
Lanka: 27
Lanka bâğı: 237, 300
Lanka bostânı: 148
Lanka Denizi hammâmı: 237
Lanka hammâmı: 159
Lanka mahallesi: 278
Lankakapusu: 19, 27, 237
Larende kal‘ası: 199
Laristân: 27
Laskarakî Urum (cevâhir kulu): 310
Latîfe: 120
Latîfî, Monlâ: 161
Lâtikıyye livâsı: 84
Latin: 22, 24, 37, 270
Latin lisânı: 24, 37, 270
lavaşa yufka ekmekler: 264
Laz: 51, 159, 223, 226, 309, 310, 346
Laz Alî (kuyumcu): 310
lâzüverd (İngiliz boyalarından): 327
lebbân-ı hâlis çârşûsu: 196
leben-i hâlis: 228, 230, 274
leblebi: 289, 298, 300
leblebiciyân esnâfı: 300
Leccûn: 84, 88, 92
lecûc kavim: 226, 300
ledün ilmi: 162, 297
Lefke: 137
Lefkoşa: 84, 96
Lefteraki (Rakkâs): 348
leğen: 61, 168, 281, 283, 284, 291, 329
leğen ibrîkler: 281

Leh: 16, 24, 32, 111, 131, 138, 142, 143, 177, 184, 297, 313, 314, 347, 353, 355

Leh kıralı: 138, 142

Leh lisânı: 24

Leh seferi: 177, 184

Leh uşakları: 347

lehem: 311, 313

lekeciyân esnâfı: 329

lekefûrî (bez cinsi): 319, 333

Lemberaki kapudan: 273

Lenduhâ: 121, 240, 287, 331

Lenduhâ ibn Sa‘dân: 331

Lenduhâ karlığı: 287

lepâçe: 65

letâyifât: 181

levadân kökü: 274

Leve kal‘ası: 141

Leve livâsı: 83

levend: 78, 121, 351

Levend Çiftliği: 42, 44, 50, 238, 277

levendâne: 117, 119, 344, 345, 349, 357

levendâne esbâblar: 357

levendâne sâz: 344, 345

levendât: 125, 126, 220, 268, 273, 324

levrek: 290

levşe (?, yonca çeşidi): 238

levz (badem): 300

Leylâ vü Mecnûn: 162, 331

leylek: 17, 28, 145, 189, 359

Leylek Tıflî (Tıflî Çelebi, Şa‘ir): 359

Leys Çelebi (Nişâncı): 163

Leysîzâde: 167

libâs: 93, 115, 188, 197, 208, 215, 235, 254, 260, 262, 263, 265, 267, 268, 279, 283, 284, 293, 298, 307, 322

Libka kavmi (Leh’de): 32

Liçista: 285, 321

Lidros köyü: 336

Likâyî (Şa‘ir): 164

liman: 13, 15, 21, 29, 32, 33, 44, 45, 63, 78, 122, 126, 129, 132, 153, 154, 158, 188, 203, 214, 223, 226, 228, 229, 231, 234, 237, 270, 290, 354

limon: 203, 204, 285, 300
Lipka kavmi: 353
Lipka müselmânları: 353
Lipka Tatarı: 353
Lipova: 78, 83, 88, 138
Lipul Beğ (Boğdan Beği): 128, 140
Liryoz: 16
Litre kal‘ası: 141
Litre livâsı: 83
Livâne (Çıldır’da): 85, 89
lodora: 297
lodos: 17, 24, 27, 45, 49, 121, 221, 232, 239, 359
Lofça egserisi: 306
Logan kal‘ası: 94
Logoş kal‘ası: 139
Logoş livâsı: 83
loğofet (Romanya’da bir memurluk unvanı): 26
lokma: 265
lokmacı dükkânları: 265
lokmacılar esnâfı: 265
lokmacıyân esnâfı: 265
Lokmân, Hz.: 162, 242, 261, 327, 339
Lokmân-ı sânî: 162
Lonca hammâmı: 158
lonca yeri: 269, 270, 273
londirine (kumaş cinsi): 333
Longazâde’nin yalısı: 230
Lonkazâde bâğı: 300
lopatayî palalı: 341
lorta (pabuc cinsi): 324, 325
lortani: 357
lök (İngiliz boyalarından): 327
lökün (künklerin birleşim yerlerine sürülen harç): 340
lökünciyân esnâfı: 339
lökünсü: 336, 340
lu‘bedebâz: 119, 120, 121, 315, 316, 347, 348, 361
lu‘bedebâzân esnâfı: 347
Lubin (Hersek’de): 127

lugaz: 218, 359
lûle: 160
Lûri, kal‘ası: 92, 97
Lût, Hz.: 241
Luturyan borusu: 26, 273, 338, 346, 347, 357
Lübnân: 329
lüfer: 290
lüffân nârı: 197, 203, 301
lügat ilmi: 179
Lügat-ı Ahterî (kitap): 118
Lügat-ı Halîmî (Yazarı Halîmî, Şa‘ir): 167, 184
Lügat-ı Türkî: 72
lü’lüciyân ya‘ni incüciyân esnâfı: 310
Lütfî Beğ (Defterdâr): 78
Lütfî Paşa hammâmı: 158
Lütfî Paşa (Vezîr-i a‘zam): 76
Lütfîpaşa kurbü Yenibâğçe: 148
Lütfullâh, Üskübî (Şeyh): 164

- M -

ma‘âcin humları: 262
ma‘âcinciyân esnâfı: 262
ma‘âd-ı şerîf: 330
ma‘âdin: 30, 31, 101, 227, 294, 308, 313, 327
Ma‘âdin-i zeheb: 227
Ma‘ân kavmi: 303
Ma‘ân şehri: 303
Ma‘ânoğlu: 115
Ma‘ânoğlu bâğçesi: 231
Ma‘ânoğlu, Kîmyâcı: 104
Ma‘arra (Haleb’de): 84, 88, 92
ma‘arrâvî (kılıç): 31, 301
ma‘bedgâh: 17, 20, 24, 33, 144
ma‘bedhâne: 22, 54, 56, 64, 69, 143, 144
Macar: 16, 24, 83, 138, 139, 141, 313, 338
Macar birovları: 83

Macar düdüğü (musiki âleti): 338, 346
Macar lisânı: 24
Macaristân: 15, 18, 313
ma‘cûn: 214, 262, 280, 287, 313, 354, 359
Ma‘cûncu çârsûsu: 293
Ma‘cûncu hammâmı: 159
Ma‘cûncu mahallesi: 20, 51, 278
ma‘cûncu tâ’ifesi: 262
Maçko (çoban köpeği ismi): 280
ma‘den: 30, 31, 227, 301, 308, 312, 313
ma‘den-i hadîd: 31
ma‘denivâz: 263, 283, 285
ma‘denüs turşusu: 283
Ma‘dî Kereb (sahabe): 119, 277, 331
Magaryos papas: 22, 23
Magosa: 84
mağâra: 21, 30, 288, 318, 353
Mağosa kal‘ası: 96
Mağrib: 122, 283, 294, 317, 338
Mağrib Tarabulusu: 86, 299
Mağrib Urbânı: 270
Mağribî fukaralar: 308
Mağrib-zemîn: 14, 303, 346
mağselhâneler: 160
mağsel-i Îsâ: 63
Mahâfeciler: 341
mahâfiller: 58
Mâhân: 38, 282, 358
Mahayilaki (Hakim): 28
Mahçıl: 83, 89
mahfeciyân esnâfı: 339
mahfil-i şerîf: 70
mâhî: 226
mâhî fişekler: 305
mâhîce (helva cinsi): 289
mahkeme: 34, 39, 42, 53, 146, 175, 205, 213, 221, 252, 258, 352
mahleb: 286, 298, 354
mahlebciyân esnâfı: 286

mahmil-i şerîf: 267, 346, 347
Mahmûd Ağa, Baltacı: 223
Mahmûd Ağa, Baltacı: 223
Mahmûd Ağa, Hâdım: 148
Mahmûd Ağa sarâyı (Yenibâğçe'de): 153
Mahmûd Ağa, Topkapulu: 225
Mahmûd Beğ, Cığaloğlu: 223
Mahmûd Çelebi (Kemanî): 343
Mahmûd Çelebi, Merdek (Fethiyyeli zâkir): 342
Mahmûd Çelebi (Mühür kesen usta): 312
Mahmûd Efendi: 100
Mahmûd Efendi, Eyyûbî (Şeyh): 199
Mahmûd Efendi, Geysûdâr: 235
Mahmûd Efendi, Mü'ezzinzâde: 181
Mahmûd Efendi, Seyyid: 236
Mahmûd Efendi, Şeyh: 234
Mahmûd Efendi (Şeyh): 236
Mahmûd Efendi tekyesi: 234, 236
Mahmûd Efendi (Temel şeyhi): 100
Mahmûd Efendi, Üsküdarî: 58, 99, 100, 107, 176, 199, 233, 357, 361
Mahmûd el-Karamanî (Şeyh): 194
Mahmûd Emîn Karabâğî (Şeyh): 200
Mahmûd, Hz.: 119
Mahmûd Niksârîzâde Çelebi: 177
Mahmûd Paşa: 81, 161, 286
Mahmûd Paşa (Adnî Paşa): 44
Mahmûd Paşa câmi'i: 145
Mahmûd Paşa, Cığalazâde (Vezîr): 99, 106
Mahmûd Paşa çârşûsu: 331
Mahmûd Paşa çeşmesi: 157
Mahmûd Paşa dârü'l-hadîsi: 194
Mahmûd Paşa, Güzelce (Vezîr): 99
Mahmûd Paşa hammâmı: 158, 159, 301
Mahmûd Paşa hânı: 154, 327
Mahmûd Paşa (İstanbul Tekuruna nâme götüren elçi): 41
Mahmûd Paşa, Koca: 178
Mahmûd Paşa, Makbûl: 174, 229
Mahmûd Paşa, Mîrimîrân: 96

Mahmûd Paşa, Müsellem: 80
Mahmûd Paşa, Sofu (Vezîr): 99
Mahmûd Paşa (Vezîr): 103
Mahmûd Paşa, Zâl: 96
Mahmûd Pîr-Yâr-ı Velî: 316
Mahmûd Şâh (Hânende): 348
Mahmûd, Şehzade: 165, 171
Mahmûd vilâyeti: 113
mahmûdî: 238
mahmûdî (bez cinsi): 333
Mahmûdî hâkimi: 86
Mahmûdpaşa: 51, 153, 154, 155, 182, 292, 306, 321, 327
Mahmûdpaşa çârsûsu: 321, 327
Mahmûdü'l-Bagavî: 182
mahmûzî na'lçalar: 307
mahpûs: 36, 102, 107, 140, 158, 182, 310, 318
mahpûshâne: 36, 205, 208, 351
mahrama: 320
mahtemciyân esnâfı: 333
mâhûr makâmı: 116, 344
mahzen: 20, 25, 31, 34, 41, 44, 116, 147, 184, 188, 205, 210, 211, 236, 238, 244, 252, 269, 275, 295, 297, 299, 301, 306, 327, 332, 333, 340, 341
mâ'ide-i Mûsâ: 17
Makdon: 13, 14, 15, 17, 18, 20, 29
Makdonya: 14, 15, 16, 18, 19, 20, 24, 29, 37, 54, 155, 156, 214, 250, 353, 358
Makdonya-yı Gulibeti'r-Rûm: 358
Makdonya-yı kadîm: 155
Makdonya-yı Kostantıniyye: 37
Makdonya-yı Rûm (İslâmbol): 250
Makedona ya'nî Kostantîn: 214
makkâb (matkap): 306
makkâbcı (sırma-keşân esnâfından): 292
makrafa: 267
makrafa debleği (musiki esnâfından): 338
makrafa dübelekcisi: 338, 347
makreme: 291, 332, 353
maksıma (boza): 354
Maksûd, Şeyh: 36, 37, 42, 59

Maksûd, Şeyh: 37, 59
mâl defterdârı: 82, 83, 84, 85, 86
mala: 268
malafa (cerrah aleti): 262
malafa (işkence aleti): 256
malafa (nalcı aleti): 308
malahtarlar (gemi kalafatçılarının âletlerinden biri): 268
Malatıyye: 35, 37, 38, 88, 92, 113, 134, 232, 300
Malazgird: 86, 89, 92
Mâldepe: 66, 161
Malgara: 131
mâl-ı firâvân: 74, 114, 141, 173
mâl-ı ganâyim: 37, 38, 39, 40, 41, 45, 48, 49, 50, 51, 95, 99, 110, 111, 128, 129, 137, 139, 141, 142, 232, 297
mâl-ı hazâyin: 34, 37, 48, 140, 197
mâl-ı Kârûn: 272, 318, 334
mâl-ı pâdişâhî defterdârı: 83
mâl-i firâvân: 34
mâl-i Kârûn: 45
Mâlik Eşter, Pir: 120, 253, 254, 259, 353
Malkara: 296
Malkoç Beğ: 95
Malta: 32, 46, 53, 63, 75, 77, 78, 104, 122, 124, 125, 126, 128, 129, 168, 212, 355
Malta gazâsı: 104, 124
Malta gemisi: 128
Malta urbânı: 63
Ma‘lûl Emîr medresesi: 150
Ma‘lûlzâde: 176, 181
Mama Hâtûn türbesi: 108
Mamruvan livâsı: 86, 89, 92
manastır: 18, 20, 50, 56, 63, 152, 191, 204, 214, 228
Manastır kettânı: 274
Manastır şehri: 48, 51, 56, 146, 148, 180, 274, 348
manav: 220, 300
Manav Kadı medresesi: 150
Manav Tâc: 185
manavân esnâfı: 301
Manavgat nâhiyesi: 181

Manavgatlı: 299, 300
Manca Çarıkoğlu (Kapudan): 125
mandıra: 277, 279, 321
mandıra oğlanları: 277
mandıracı: 277, 279
mandıracıyân-ı yeniçeriyân esnâfı: 279
Mânî (Erjeng Freng): 56
Mânî, Nakkâş: 229, 330
Ma‘nisa: 39, 40, 45, 50, 51, 75, 79, 95, 97, 98, 161, 169, 170, 171, 182, 208, 286, 294, 322, 333, 345
mankır: 254, 294, 301, 352
mankır kuşu: 318
Mankıt elleri: 83
Mankortonya kıyıları: 122
manlifke şapka: 266
manlifke şapkaları: 73
manlifke takya: 357
Mansûr: 73, 165
Mansûr beğleri: 83
Mansûr bin Kâsım, Pir: 329
Mansûr ibn Mu‘âz, Pir: 258
Mansûr Reşîdî: 345
Mansûr-ı Devânikî cenbi (Mekke’de): 258
Mansûr-ı Endelûsî, Pir: 333
Mansûr-ı Zâhidü‘l-Kattân, Pir: 319
Mansûriyye: 86
mansûrşâh (ney cinsi): 337
mantar: 319
Mantıkî Efendi (Şa‘ir): 359
Mantıku’t-tayr: 359
Manya: 82, 125, 142
Manya Urumları: 291
Manyalı: 213
marankoz: 125, 208, 213, 252, 269, 273
marankoz arşını: 125
marankozân esnâfı: 269
marankozân-ı Akdeniz esnâfı: 273
marankozhâne: 252

Mar‘aş: 68, 80, 81, 88, 91, 92, 265, 284, 294, 312, 345
Mar‘aş ibn Zülkadr: 68
Mardin: 104, 107, 112, 285
Marile kefereleri: 268
mârîler (havayi fişek): 305
Mâriye câriye: 261
Marko Zavil: 132
marliye (kumaş cinsi): 333
Marmara cezîresi: 17, 55, 58
martı: 260
Martı Velî (Tanbûracıyân): 345
martolos (güvercin cinsi): 317
Marya: 73
Maryoloğlu, Kapudan (Moralı): 125
maryol: 60
Marzifon: 135
masdarcılar: 297
masdıcıbaşı gediği: 163
maskara: 159, 215, 283
maskara külâhlar: 215
Maskov: 15, 24, 32, 48, 96, 128, 131, 142, 297, 321, 353
Maskov elçisi: 142
Maskov elçisi: 48
Maskov lisânı: 24
Maskov seferi: 15
Maskov tilkisi (kürk): 321
mastaba (bir çeşit çorba): 207
maşraba: 194, 354
matara: 53, 265, 268, 273, 323
mataracı: 53, 273
mataracıbaşı: 268
matbah: 28, 45, 52, 67, 113, 149, 152, 153, 202, 207, 218, 234, 238, 246, 252, 255, 287, 295, 296
matbah emîni: 113, 252, 295, 296
matbahhâne: 51
matbah-ı âmire: 295, 296
matbah-ı Keykâvus: 149, 152, 207, 238, 246
matbah-ı pâdişâh: 287

matbahü‘t-ta‘âm: 149
mâtem ta‘âmı: 284
Matey Voyvada (Eflak Beği): 128
Matrak Alîsi (Kemanî): 343
matrak topu: 121
matrakbâz: 121, 316
matrakcı pehlivânlar: 316
matrakcı (Savaş âletleriyle idman ve oyun maksadıyla gösteri yapan kimse): 316
matrakcıyân esnâfı: 273, 316
Ma‘tûhlar: 159
Mâveraü‘n-nehir: 38
mâverd suyu: 262
mâvî çuka: 295
mâvî esbâb: 284
mâvî sakal: 309
Mavro Beğ (Gürcistan beyi): 103, 107, 108
Mavrol: 127
mavuna: 105, 125, 126, 210, 221, 273
mavunacıyân esnâfı: 273
mavuza şarâbı: 354, 356
may (süd ürünü): 277
Mayak yağı: 298
mâye makâmı: 117
mâyede makâmı: 342
mayısıra (yelken cinsi): 269
Mâzenderânî tülüngi: 107
Mazîk livâsı: 84
Mazlûm Şâh (Rakkâs): 348
mecâzibûn: 41, 42, 43, 48, 183, 186, 187, 188, 189, 209
mecmere: 160, 275, 326
mecmû‘a: 259
mecmû‘a taşımak: 248
Mecûsî: 21, 22
meç (kılıc): 302
meçik (savaş aleti): 279, 335
Medân Şârı Türkleri: 272
Medâyin: 232, 244, 328, 332
meddâh: 120, 121, 259, 347

meddâhân esnâfı: 259

Medîne hurmâsı: 230

Medîne (-i Münevvere): 11, 31, 32, 47, 68, 74, 84, 97, 98, 146, 149, 161, 164, 197, 242, 254, 255, 258, 260, 264, 267, 272, 282, 286, 303, 307, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 323, 326, 328, 330, 335, 343

Medînetü'l-kahr: 34, 210

medrese / medâris: 20, 31, 41, 53, 57, 65, 67, 69, 73, 74, 76, 79, 102, 130, 144, 145, 149, 150, 151, 167, 177, 178, 179, 181, 186, 191, 194, 195, 197, 199, 201, 203, 205, 206, 212, 218, 222, 223, 226, 230, 231, 233, 251, 305

Medyen kurbü: 259

Meflûclar: 158

Meğâzî: 24, 41

Mehd-i Îsâ: 63

Mehdî (Şa'ir): 161

Mehdiyye sancağı: 82

Mehemmed Ağa (Avvâd): 344

Mehemmed Ağa câmi'i: 145, 179, 217, 218

Mehemmed Ağa hammâmı: 158, 160

Mehemmed Ağa (Hünkâr Çaşnigîrbaşısı): 122

Mehemmed Ağa, Koska furunlu: 225

Mehemmed Ağa, Kozbekci: 114

Mehemmed Ağa, Köse (Yeniçeri ağası): 124

Mehemmed Ağa (Şeştâryân): 344

Mehemmed Ağa, Tavâşî: 123, 152, 160

Mehemmed Ağa, Yavaşca (Safat Hakimi): 137

Mehemmed Ağa (Yeniçeri ağası): 124

Mehemmed Azmî Efendi, Pîr (Şeyh): 199

Mehemmed Bâkır eş-şehîr Dökmecizâde: 199

Mehemmed Beğ, Kadızâde (Nişâncı): 166

Mehemmed Beğ, Nişâncı: 150, 179, 185

Mehemmed bin Abdullâh: 199

Mehemmed bin Abdülganî (Şeyh): 185

Mehemmed bin Abdülvehhâb ibn Abdülkerîm (Şeyh): 184

Mehemmed bin Alî, Mevlânâ: 166

Mehemmed bin Berda'î: 167

Mehemmed bin Hüsâm: 200

Mehemmed bin İbrâhîm bin Hasan Niksârî (Şeyhülislâm): 163

Mehemmed bin Mustafâ: 179

Mehemmed bin Receb Efendi (Şeyh): 185

Mehemmed bin Seydî Ahmed: 182

Mehemmed bin Şeyh Mehemmed: 181
Mehemmed bin Şeyh Şâdillü, Mevlânâ: 167
Mehemmed bin Ya‘kûb Ecezâde, Mevlânâ: 167
Mehemmed bin Yûsuf: 185
Mehemmed Birgili (Şeyh): 96
Mehemmed Çelebi (Defterdâr): 78
Mehemmed Çelebi, Dîvâne Burnaz: 189
Mehemmed Çelebi, Ebussu‘ûdzâde: 200
Mehemmed Çelebi hânesi: 183
Mehemmed Çelebi, Hoca (Falcı): 331
Mehemmed Çelebi ibn Sinâneddîn (Şeyh): 181
Mehemmed Çelebi ibn Sun‘ullâh Efendi: 179
Mehemmed Çelebi, Kör Hasanzâde: 350, 352
Mehemmed Çelebi, Lalazâde (Defterdâr): 96
Mehemmed Çelebi, Mevlânâ: 96
Mehemmed Çelebi, Na‘lçacızâde (Hânende): 342
Mehemmed Çelebi (Nişâncı): 78, 96, 163
Mehemmed Çelebi (Tabâncacı): 304
Mehemmed Çelebi, Üsküdarlı: 338
Mehemmed Dede (Şeyh): 184
Mehemmed Efendi: 99, 128, 176, 220
Mehemmed Efendi, Abdülganîzâde (Sadr-ı Rûm): 123
Mehemmed Efendi, Armağanî (Şeyh): 117, 187
Mehemmed Efendi, Babazâde (Şeyh): 199
Mehemmed Efendi, Bahâyî (Şa‘ir): 359
Mehemmed Efendi, Bostânzâde (Şeyhülislâm): 99, 185
Mehemmed Efendi, Çeşmî (İslâmbol Monlası): 123, 124
Mehemmed Efendi, Çivizâde (İslâmbol Monlası, Şeyhülislâm): 124, 181, 182
Mehemmed Efendi, Çoyunçlu: 308
Mehemmed Efendi, Dâmâd: 151, 177
Mehemmed Efendi, Ganîzâde (Şeyhülislâm): 99
Mehemmed Efendi, Geysûdâr Kapanî: 176, 177, 186, 187, 188
Mehemmed Efendi, Güğümbaşı: 115, 217
Mehemmed Efendi, İmâmzâde (Şeyh): 209
Mehemmed Efendi, Kalenderî: 220
Mehemmed Efendi, Kapanî (Giysüdâr Muhammed Efendi): 186, 187, 188
Mehemmed Efendi, Kiçi (Ders-i âm): 115, 141
Mehemmed Efendi, Memikzâde: 178

Mehemmed Efendi, Mevlânâ Şeyh: 79

Mehemmed Efendi, Niksârîzâde (Şeyh): 184

Mehemmed Efendi, Nişânîzâde Seyyid (Şeyh): 184

Mehemmed Efendi, Şerîf: 123, 124, 200

Mehemmed Efendi, Yazıcızâde (Muhammedîyye kitabı yazarı): 161, 288

Mehemmed (Eğre fâtihi): 188

Mehemmed Ekrâd: 255

Mehemmed el-Fâzıl ibn Mehemmed en-Nakîb eş-şehîr bi-Ma'lûlzâde: 181

Mehemmed Emîn Bedreddînzâde: 236

Mehemmed eş-şehîr bi-Kadızâde (Şeyh): 190

Mehemmed eş-şehîr bi-Kaysûnî: 96

Mehemmed Fehmî Çelebi (Şeyh): 179

Mehemmed Gâzî evkâfı: 158

Mehemmed Gâzî, Sultân: 64

Mehemmed Geray Hân (Tatar Hânı): 102, 137, 138, 253

Mehemmed Hacı Hüseyinzâde Çelebi: 166

Mehemmed Hamdüddîn ibn Akşemseddîn: 162

Mehemmed Hamîdî, Yuluk (Şeyh): 178

Mehemmed Hân: 11, 20, 31, 39, 40, 42, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 58, 64, 65, 66, 67, 98, 102, 103, 130, 131, 135, 136, 144, 148, 150, 152, 156, 164, 166, 171, 172, 200, 204, 214, 224, 225, 230, 236, 250, 290, 293, 306, 324, 334

Mehemmed Hân câmi'i: 103, 106, 109, 149, 175, 179, 183, 200

Mehemmed Hân, Çelebi: 39

Mehemmed Hân, Şehzâde: 75, 77, 95, 97, 98, 130, 143, 149, 164, 169, 172

Mehemmed Hân-ı Râbi': 83, 84, 85, 93, 130, 131, 136, 143, 155, 173, 174, 201, 202, 203, 231, 233, 237, 258

Mehemmed Hân-ı Râbi' câmi'i: 143, 233, 292

Mehemmed Hân-ı Sâlis: 98, 138, 171, 180, 189

Mehemmed Hân-ı Sânî: 41

Mehemmed (hâsekî, sipâhî): 134

Mehemmed ibn Ahmed ibn Âdil Paşa: 79

Mehemmed ibn Arrâf (Şeyh): 164

Mehemmed ibn es-seyyid Mehemmed: 200

Mehemmed ibn Kutbeddîn, Mevlânâ Şeyh: 79

Mehemmed ibn Mehemmed [eş-şehîr] bi-İbnü'n-neccâr (Şeyh): 200

Mehemmed, Kefeli Dervîş (Neyzen): 343

Mehemmed Kestelî, İmâmzâde: 177

Mehemmed Kethudâ Ağa (Yeniçeri ağası): 124

Mehemmed Kethudâ, Kudde: 54

Mehemmed Kudsî (Şeyh): 184
Mehemmed, Mevlânâ: 79, 96, 166, 175
Mehemmed Mu‘arrefzâde (Şeyh): 179
Mehemmed, Mukallîd: 353
Mehemmed Münşî, Mevlânâ: 198
Mehemmed Nûrullâh eş-şehîr Ahîzâde Efendi: 181
Mehemmed Nurü‘l-hudâ bin Akşemseddîn (Şeyh): 162
Mehemmed Nûrü‘l-hüdâ: 162
Mehemmed Paşa: 127, 128, 174, 188
Mehemmed Paşa, Ak: 142, 154, 233
Mehemmed Paşa, Arnavud: 134
Mehemmed Paşa, Baltacı (Mîrimîrân): 77
Mehemmed Paşa, Bıyıklı Dervîş (Sadr-ı a‘zam): 133, 166
Mehemmed Paşa bin Hızır Beğ (Vezîr-i a‘zam): 163
Mehemmed Paşa, Bosnalı: 151
Mehemmed Paşa, Boyalı: 182
Mehemmed Paşa, Boynueğri: 127, 134, 135, 138, 190
Mehemmed Paşa câmi‘i: 211, 212
Mehemmed Paşa, Cerrâh: 146, 154
Mehemmed Paşa, Çavuşzâde (Kapudan): 137, 141
Mehemmed Paşa, Çerkes (Sultân Murâd’ın lâlası): 103, 107, 110
Mehemmed Paşa çeşmesi: 212
Mehemmed Paşa, Dâmâd (Vezîr-i a‘zam): 99
Mehemmed Paşa, Defterdâr: 124, 134
Mehemmed Paşa, Defterdârzâde: 137, 342, 344
Mehemmed Paşa, Dervîş (Vezîr-i a‘zam, Mevlevî): 130
Mehemmed Paşa, Dukaginzâde Gâzî (Mîrimîrân): 77
Mehemmed Paşa (Elçi): 47
Mehemmed Paşa (Erzurûm vâlisi): 111
Mehemmed Paşa, Fethiyye: 178
Mehemmed Paşa, Gürcî: 99, 106, 107, 123, 132, 142
Mehemmed Paşa, Hamâlı Arnavud: 135
Mehemmed Paşa hammâmı: 160, 212, 213
Mehemmed Paşa, Haydar Ağazâde (Kaîmmakâm): 134, 135
Mehemmed Paşa Hocazâde (Vezîr): 166
Mehemmed Paşa imâreti (Amasiyye’de): 162
Mehemmed Paşa (Kapudan): 78
Mehemmed Paşa, Kara (Elçi): 142

Mehemmed Paşa, Karamanî: 44, 161
Mehemmed Paşa, Ketencizâde: 138
Mehemmed Paşa, Koca: 99, 147, 153, 155, 158, 159, 235, 354
Mehemmed Paşa, Köpürlü: 83, 127, 135, 138, 139, 140, 141, 155, 174
Mehemmed Paşa medresesi: 151
Mehemmed Paşa, Mevlevî Koca Dervîş (Vezîr-i a‘zam): 127, 131, 136
Mehemmed Paşa (Mîrimîrân): 96
Mehemmed Paşa, Musâhib (Vezîr-i a‘zam): 53
Mehemmed Paşa sarâyı (Ayasofya’da): 153
Mehemmed Paşa, Sâtûrcu: 103
Mehemmed Paşa sebîli: 212
Mehemmed Paşa, Serdar: 128
Mehemmed Paşa, Sofu: 102
Mehemmed Paşa, Sokullu: 26, 45, 76, 83, 96, 153, 168, 194, 195, 199, 201, 202, 226
Mehemmed Paşa, Sultânzâde: 128
Mehemmed Paşa, Şâhin oğlu (Vezîr-i a‘zam): 99
Mehemmed Paşa, Tabanıyassı: 104, 112, 114, 137, 200
Mehemmed Paşa, Tayyâr (Basra hâkimi): 104, 346
Mehemmed Paşa (Vezîr): 77, 100, 102, 103, 163, 166
Mehemmed Paşa, Yahyâlı (Mîrimîrân): 77, 78
Mehemmed Paşa, Zileli Çavuşzâde: 135
Mehemmed Paşa-yı Karamanî (Vezîr-i a‘zam): 53, 76
Mehemmed Petro: 42
Mehemmed Remzîzâde (Şeyh): 179
Mehemmed Sâdık (Şeyh): 185
Mehemmed, Semiz: 97
Mehemmed, Sultân: 44
Mehemmed Şâh bin Alî bin Yûsuf: 166
Mehemmed, Şehzâde: 75
Mehemmed Taşköprüzâde (Şeyh): 176
Mehemmed Tûnusî, Şeyh: 79
Mehemmed Zeyneddîn ibn Hamîdullâh: 162
Mehemmed Zıllî, Dervîş (Evliya Çelebi’nin babası) (ayrıca bkz. Pederimiz): 11, 98, 101, 114, 156, 209
mehter: 111, 336, 338, 346
mehter borusu: 346
mehter düdüğü (musiki esnâfından): 338, 346
mehterân: 93, 335, 336, 346

mehterân-ı bîrûn: 336

mehterân-ı kösciyân esnâfı: 336

mehterbaşı: 320, 335, 336, 338

mehterhâne: 110, 251, 253, 255, 257, 261, 263, 268, 272, 274, 276, 280, 284, 288, 289, 291, 300, 301, 303, 305, 307, 308, 309, 314, 318, 320, 321, 323, 324, 325, 328, 329, 330, 332, 334, 335, 336, 338, 339, 341, 354, 357, 358

mehterhâne-i hayme: 253

mekân-ı Bekriyân (meyhane): 356

me’kelhâne: 73

mekik: 215

mekkâr [u] nâ-bekâr: 348

mekkârhâne: 355

Mekke delîlleri: 272

Mekke deryâsı: 268

Mekke Ebtahı: 331

Mekke (Hz. Muhammed’in Gazası): 32

Mekke (-i Mükerreme): 11, 13, 31, 32, 47, 56, 68, 74, 80, 81, 84, 86, 96, 97, 98, 146, 149, 161, 166, 189, 197, 242, 247, 254, 258, 259, 267, 268, 270, 272, 276, 277, 282, 284, 292, 298, 306, 312, 319, 328, 330, 331, 333, 337, 339, 347, 351

Mekke Mu‘allâsı: 258, 319

Mekke münkirleri: 32, 242

Mekke neccâbı: 282

Mekke şerîfi: 86

Mekke şürefâları: 347

mekteb: 41, 53, 65, 67, 69, 73, 76, 79, 149, 151, 181, 182, 186, 198, 199, 206, 212, 218, 222, 223, 225, 228, 229, 260

mekteb-i sıbyân: 53, 67, 69, 73, 79, 149, 151, 198, 206, 212, 218, 225, 228, 229, 260

mekteb-i sıbyân u tıflân-ı ebcedhân esnâfı: 260

mekteb-i sıbyân-ı ebcedhân: 65, 76, 181, 222, 260

Mektebkapusu (Süleymaniye Cami‘inin kapısı): 72

mektûb: 71, 164, 224, 282, 351

mektûbcıyân esnâfı: 331

me’kûlât [ü] meşrûbât: 35, 110, 118, 208, 222, 236, 273, 298

melâmiyyûn: 48, 186, 187, 189, 247

Melemenlioğlu (Kapudan): 125

Melheme kitabı (Kâtib Selâhiddîn, Eş-şeyh): 161

Melîhî (Şa‘ir): 161

Melik Câlût: 302

Melik Rac‘îm (Süleymân oğlu): 14

Melik Tâlût: 302, 315

mellâh: 270
mellâhân: 16, 32, 33, 68, 105, 272
mellâhân [u] keştîbân dayılar: 272
Mellâhân-ı bihâr: 105
memâlik-i mahrûsalar: 13, 17, 80, 84, 124, 168, 169, 214, 250
memhûr: 101, 125
memhûrlu kâğız: 297
Memi Ağa, Boşnak (Kopûzcıyân): 344
Memi Dede, Na‘lıncı: 183
Memi Kethudâ mescidi: 206
Memi Paşa (Kapudan): 125
Memicân Efendi (Şeyh): 176
Memiç demir kalem: 311

Memiş Kapudan (kalyonu): 125
Memiş Şâh (Rakkâs): 348
mendirek: 216
meneksile (gemi cinsi): 268
Menekşe nâm mahal: 134
Menend (Azerbeycân'da): 113
Menfelût livâsı: 86
mengâne (cerrah aleti): 262
Mengli Geray (Kırım hânı): 163, 166
Menkub kal'ası (Kırım'da): 15, 66, 210
Menteşa: 82, 88, 91, 345
Menteşbayoğlu: 44
Menteşe Muğla'sı: 345
Menûçehr: 331, 346
Menûfiyye: 86
Menzile pirinci: 274
Merâkapusu (Süleymaniye Cami'inin kapısı): 72
meralî: 349
meremmâtcı: 264
Merânkûş pâdişâhları: 47
merâtib sâhibleri: 84
mercân: 107, 310
Mercân câmi'i: 320
Mercân çârsûsu: 106, 155, 323, 324
Mercân odaları (bekâr odası): 155
Mercidâbık: 46
mercimek: 266, 273, 274, 275, 291
merdâne (pabuc cinsi): 324
Merdümiyye medresesi: 150
merece'l-bahreyn: 17, 51
meremmât pabûçlar: 326
meremmetcı: 264
meremmetcıbaşı kârhânesi: 253
Merkâve (Şehrizol'da): 86
Merkez Efendi ayazması: 182
Merkez Efendi câmi'i: 192
Merkez Muslihiddîn Efendi: 182
mermer: 18, 21, 27, 28, 48, 51, 55, 56, 57, 58, 59, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72,

75, 100, 101, 121, 143, 144, 149, 150, 160, 171, 173, 177, 192, 195, 198, 202, 203, 205, 206, 210, 230, 240, 253, 261, 303, 319, 339, 340

mermer amûd: 121, 261

mermer kirecci: 340

mermer kirecciyân esnâfı: 339

mermer küpler: 206

mermer musanna‘ kadeh: 65

mermer sandûka: 177, 202

mermer sütûn: 58, 62, 70

mermer tasnî‘âtlar: 72

mermer zıhlar: 75

mermer-bür: 57, 58, 69, 70, 100, 168, 192, 230, 339, 340

mermer-bürân esnâfı: 339

mermer-i hâm: 55, 56, 57, 58, 64, 70, 101, 143, 144, 171

mermer-i sommâkî (mermer cinsi): 160

Mernûs (hukemâ): 262

Merrîh burcu: 231

mersin balığı: 19

mersiye: 115, 117, 126, 169, 173

mertebânî: 265, 278, 281, 284, 285, 326

mertebânî filcânlar: 326

mertebânî tabaklar: 265

mertebânî-i Gavrîler: 284

mervahacılar ya‘nî yelpâzeciyân esnâfı: 317

Mervân ibn el-Hakem: 34, 35

mervânî na‘lçalar: 307

Mervânü‘l-hımâr: 282

Mervî: 257

Meryem: 21, 26, 57, 63, 101, 291

Meryem Ana günleri: 26, 291

Meryem Ana timsâlî: 57

Meryem, Bâb-ı: 101

mescid (mesâcid): 14, 18, 23, 52, 59, 74, 147, 148, 149, 150, 156, 164, 167, 175, 176, 178, 179, 181, 182, 183, 185, 191, 192, 193, 194, 195, 199, 201, 202, 203, 205, 206, 209, 212, 218, 220, 222, 223, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 233, 251, 252, 303, 305

Mescid-i Aksâ: 14, 23, 59, 305

Mesîh: 20, 21, 23, 24, 63, 147, 164

Mesîh Paşa çeşmesi: 157

Mesîh Paşa medresesi: 150

Mesîh Paşa, Tavâşî: 147, 182

Mesîhiyân: 20

Mesîhiyye: 20, 21, 44, 337, 351

mesîre: 190, 229

mesîregâh: 30, 31, 47, 189, 193, 196, 197, 201, 202, 204, 207, 216, 218, 219, 222, 223, 227, 229, 230, 235, 237, 238, 239, 240, 241, 256, 279, 284, 289, 293, 312

Mesleme: 33, 34, 35, 59, 105, 145, 152, 197, 204, 210

Mesleme bin Abdülmelik: 32

Mesnevî: 187, 222

Mesnevî ü Ma‘nevî (kitap): 209

Mesnevî-i Şerîf: 209, 222

mest: 73

mest cenderesi (pabuccu aleti): 325

mestciyân esnâfı: 325

Mestî (Şa‘ir): 165

Mes‘ûd Çelebi, Hâcezâde: 199

meşâd: 203, 336

meşâdistân: 203

meş‘alci: 113, 173, 267, 347

meş‘alcibaşı: 347

meş‘alciyân esnâfı: 267

meş‘ale: 267

meş‘aleci: 113, 267

Meşârîk hadîsleri: 151

meşâyih: 41, 44, 48, 50, 58, 59, 79, 84, 96, 99, 102, 106, 108, 121, 123, 136, 158, 161, 162, 163, 167, 168, 169, 171, 174, 175, 177, 178, 179, 182, 187, 191, 197, 209, 215, 220, 233, 236, 242, 247, 250, 258, 259, 268, 324, 354, 359

meşâyihân esnâf: 268

meşâyihân-ı ehl-i hıref esnâfı: 259

meşâyih-i Halvetiyye: 96, 182

meşâyih-i izâm: 102, 191, 258

meşâyih-i İslâm: 123

meşâyih-i kibâr: 96, 167, 233

meşâyih-i kirâm: 191

Meşhed: 302

Meşhed-i Hüseyin (Mısır’da): 316

meşin: 60, 216, 254, 265, 279, 322, 323, 325, 360

meşin bayrak: 322

meşin destârlar: 322

meşin dolamalar: 265

meşin terlikler: 325

meşinli harar: 360

meşinli palânlar: 323

meşkciyân-ı sarrâc esnâfı: 323

meşkhâne: 52, 115

meşrebeler: 286, 327

Meşrebî (Şa‘ir): 359

meşrûbât: 13, 32, 35, 110, 118, 208, 213, 222, 236, 262, 269, 273, 287, 298, 300, 301, 353, 354, 356

meşrûbât-ı devâ esnâfı: 262

Meşter kal‘ası: 94

metris: 41, 104, 108, 109, 110, 112, 113, 129, 142

Mevcî: 99

Mevlânâ-yı Rûmî tekyesi: 206

Mevlevî: 64, 127, 130, 131, 136, 158, 159, 176, 187, 188, 191, 192, 206, 209, 289, 343, 352

Mevlevî hücreleri: 192

Mevlevî külâhı: 188

Mevlevî tekyesi: 206

mevlevîhâne: 13, 78, 131, 177, 192, 194, 205, 206, 207, 209, 219, 220, 222, 237, 252, 337, 343

mevleviyyet: 53, 54, 135, 145, 158, 159, 166, 188, 192, 193, 195, 201, 202, 203, 205, 212, 219, 229, 231, 250, 251, 252, 253, 257, 261, 263, 276, 281, 283, 305, 308, 314, 318, 322, 324, 325, 329, 336, 341, 355

Mevlûd (kitap): 162

Mevlûd-ı Nebî: 258, 325

meydân çorbacısı: 280

meydâncı: 116

Meydâncık mahallesi: 262

Meydâncıkkapusu (Galata’da): 211

meyhâne: 62, 107, 110, 118, 187, 203, 212, 213, 217, 223, 225, 227, 251, 256, 290, 354, 355, 356, 357, 358

meyhâne şarâbları: 358

meyhâneci: 213, 227, 251, 355, 356, 357, 358

meyhâneciyân esnâfı: 355

meyhâneciyân-ı piyâde: 355

meyhâneciyân-ı Yahûdân esnâfı: 357, 358

meyhor bürâderler: 291

meyhorhâne (meyhane): 356

meykedehâne (meyhane): 355

meymunbâz (hayâl-i zılcıyân): 339

meyve: 53, 170, 202, 213, 220, 230, 263, 289, 300, 301

meyve dırahtları: 300

meyve gemisi: 300

meyveciyân esnâfı: 301

Meyyit İskelesikapusu: 205

Meyyitkapusu: 59, 209, 211

Meyyitzâde: 208, 209

Mezâk Ağa, Kara (Yeniçeri Ağası): 103, 106, 194

mezârcılar: 159

mezâristân: 31, 36, 141, 168, 181, 188, 196, 204, 208, 211, 220, 234, 262, 361

mezarlık: 203, 204

meze: 290, 291, 357

mezehâne (meyhane): 356

mıhcıyân esnâfı: 306

mıknatîs: 270

mikrâs-ı lâlar: 307

Mısır: 11, 13, 15, 21, 32, 39, 41, 42, 45, 46, 47, 55, 59, 63, 65, 67, 68, 70, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 86, 93, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 106, 112, 116, 120, 121, 122, 124, 125, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 143, 144, 146, 147, 149, 150, 154, 159, 160, 161, 164, 165, 166, 167, 171, 173, 175, 178, 184, 191, 200, 201, 220, 226, 230, 231, 234, 236, 240, 246, 255, 258, 259, 261, 265, 266, 269, 272, 273, 274, 275, 276, 279, 282, 291, 292, 293, 294, 301, 302, 307, 309, 310, 313, 314, 315, 316, 318, 325, 326, 327, 328, 329, 333, 334, 338, 341, 345, 346, 347, 350, 354

Mısır alacaları: 318

Mısır attârânı esnâfı: 326

Mısır a‘yanları: 282

Mısır Azîzi: 103, 292

Mısır bâzergânları: 274

Mısır bezi: 276

Mısır cengi: 166

Mısır cezîresi: 328

Mısır Cîzesi: 325

Mısır dîvânı: 120

Mısır düveydârı menzili (ok nişan yeri): 240

Mısır emîr-i haccı: 86

Mısır esnâfı: 275

Mısır eşirrâları: 282

Mısır evsâfı: 318

Mısır fellâhları: 266
Mısır fethi: 46, 79, 166, 167, 175, 184, 307
Mısır gazâsı: 261
Mısır hâkimi: 68
Mısır halîçeleri: 144, 334
Mısır harâcı: 65
Mısır hasırı: 275
Mısır hazînesi: 70, 80, 100, 130, 131, 143, 173, 226, 333
Mısır hilâfeti: 282
Mısır huccâcı: 273
Mısır hulefâları: 255
Mısır iç kal‘ası: 309
Mısır iskelesi: 272
Mısır İskenderiyyesi: 63, 125, 259, 315
Mısır kal‘ası: 76
Mısır kalyonları: 275
Mısır kettânı: 274
Mısır kîseleri: 273
Mısır kulları: 93, 302
Mısır kuyumcular: 313
Mısır lu‘bedebâzlıkları: 315
Mısır meliki: 261
Mısır mevleviyyeti: 166
Mısır natrûnu: 313
Mısır ni‘meti: 272
Mısır pâdişâhı: 39
Mısır pirinci: 274
Mısır seyâhati: 149, 338
Mısır sultânı: 68, 77, 81, 314
Mısır surresi: 81
Mısır şekeri: 274, 313
Mısır tahrîri: 166
Mısır tavuğu: 318
Mısır tüccârları: 154, 274, 275
Mısır vâlisi: 77, 78, 103, 178, 313
Mısır vezîri: 77
Mısır yağı: 291
Mısır yolu: 124

Mısırlı Alî Berkûk işi (kılıç): 301
Mısırlı Düveydâr menzili: 121
Mısrî (güvercin cinsi): 317
Mısrî küşûfiyyesi: 81
mızrâb: 344
mızrak: 240, 268, 279, 302
mızrakcıyân esnâfı: 302
mî‘âd şekeri: 354
Micingird: 86, 89
micmerdânlar: 49
miczem bıçakları: 271
Midilli: 32, 78, 82, 87, 91, 125, 306, 319, 320
Midilli beygirleri: 306
Midilli Urumları: 319, 320
Midlic (zırh): 302
midye: 291
midye pilâvı: 291
Mîfârıkîn: 85, 89, 113
Miftâhü‘l-İkbâl (Cabir b. Abdullah el-Ensarî‘nin eseri): 249
Migrilistân beğleri: 85
Mihaç: 82, 87, 94, 141
Mihalaki: 213
Mihalıç: 276, 291
Mihalkapusu (Galata’da): 211
Mihayil: 37
Mihayil (İstanbul Tekuru’nun amcası oğlu): 34
Mihayil, Simitcioğlu Urum (kalemkârân-ı kuyumcıyân): 312
Mihaylaki (Rakkâs): 348
Mihcem (Yemen’de): 311
mihmândâr: 116
mihmânhâne: 20, 149, 155, 226, 234, 315
mihmânsarây: 65, 69, 234
Mihne Beğ: 140
Mihrani: 85
Mihrî (Şa‘ir): 165
Mihribân kal‘ası: 104
Mihribân Sultân: 74
Mihrimâh Sultân câmi‘i: 76, 145, 233

Mihrimâh Sultân imâreti: 152, 234

Mihrimâh Sultân kârbânsarâyı: 234

Mihrimâh Sultân medresesi: 233

Mihrimâh Sultân sarâyı: 153

Mîkâ'îl: 28, 57, 249, 328

mîkâtlar: 259

mîkâtlı sâ'at: 310

Mikra Kostantîn kıral: 24

mikrâscıyân esnâfı: 307

mikrâs-ı lây: 332

Mikrilistân: 293

mîl minâre: 29

Milikî Kadın yalısı: 221

Milyonpar (sütunu): 28, 29

Mîm kullesi: 225

mi'mâr: 17, 19, 22, 25, 27, 29, 49, 54, 55, 58, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 100, 105, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 155, 158, 159, 179, 180, 193, 194, 195, 199, 201, 203, 205, 211, 213, 217, 218, 220, 223, 224, 230, 233, 234, 235, 237, 269, 339, 341

mi'mâr arşını: 211

mi'mâr halîfeleri: 341

Mi'mâr Mustafâsı yalısı: 223

Mi'mâr Sinân Ağa câmi'i: 148, 151, 177

Mi'mâr Sinân (bin Abdülmennân Ağa): 69, 70, 72, 73, 74, 75, 148, 149, 151, 153, 158, 194

Mi'mâr Sinân binâsı: 146, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 155, 158, 159, 180, 193, 194, 195, 199, 201, 203, 211, 213, 217, 218, 220, 223, 230, 233, 234, 235, 237

Mi'mâr Sinân mescidi: 179

mi'mârân esnâfı: 339

mi'mârbaşı: 25, 29, 54, 65, 66, 67, 253, 335, 336, 341

mi'mârbaşı kârhânesi: 253

mi'mârî: 29, 51, 73, 75, 193, 224

mi'mârî ilmi: 73, 224

mînâlı sâ'at zarfları: 312

minâre: 17, 19, 27, 29, 49, 58, 63, 64, 67, 69, 72, 73, 74, 75, 76, 96, 101, 102, 105, 120, 121, 135, 144, 147, 148, 184, 185, 187, 194, 195, 201, 202, 205, 211, 212, 217, 218, 221, 222, 225, 230, 233, 237, 271, 295, 308, 332

minber: 69, 70, 100

Mîne bâzârı: 328

Minkârîzâde: 190

Minkârîzâde yalısı: 221

Minor (kitap): 270
minşâr (cerrah aleti): 262, 306
mi‘râc: 142, 242, 243, 244, 247, 249
Mi‘râc-ı berîn: 242
Mi‘râc-ı Nebî: 242
mîrâhûr: 86, 103, 239
mîrâhûr-ı kebîr: 86, 103
mîrâs: 135
mîrâsyedi: 317
mîrasyedi çelebi taklîdi (hayâl-i zılde): 351
Mir’atü‘l-Kâ’inât (Kitap): 184
Mîrgûne bâğçesi: 237
Mîrgûne Hân: 117, 239
mîrî karlık: 252
Mîrî pencikhânesi: 154
mîrialem: 40, 86, 93, 267, 344
mîrimîrân: 77, 79, 80, 81, 85, 86, 90, 96, 110, 111, 125, 127, 128, 132, 135, 137, 139, 140, 141, 149, 173, 257, 259, 267, 268, 272
mîrlivâ: 79, 86, 87, 88, 89, 90, 95, 135, 139, 175
Mîrzâ Elkas: 95
Mîrzâ Şâh (Rakkâs): 348
mîrzâyârı makâmı: 116
Misâlî Çelebi (Şa‘ir): 183
Misbâh (kitap): 118
misire düdükleri: 357
Misistre: 66, 82, 87, 91
misk: 262, 271, 274, 299, 317
misk [u] amber: 274
miskâl: 52, 73, 313, 317, 337, 343, 344
miskâli (sâz-ı kadîm): 337
Miskâlî Solakzâde: 220
misket sirkesi: 283
misket şarâbı: 203, 213, 354, 356, 358
misket üzümü: 203, 283
misk-i Hoten: 317
miskî sâbûncu esnâfı: 299
Miskî Sâbûnî bâbı: 52
miskînhâne: 234

Miskînler tekyesi: 234
mismâr (işkence aleti): 254, 256
mismârân ya‘ni egserciyân esnâfı: 306
misvâk: 325
miş ma‘cûnı: 354
mîşe: 221
mîşe odunları: 295
mitrepolid kıyâfeti: 350
miyan kökü (deva otu cinsi): 327
miyâncı: 213, 296, 320
miyâncıyân bâzârı: 334
miyâncıyân-ı esb esnâfı: 296
miyâne: 306, 324, 325
mîzâb: 155
mîzâncıyân esnâfı: 306
mîzân-ı harîr emâneti: 252
mîzân-ı harîr emîni: 292
Mizistire: 294
mizmârcıyân: 338, 347
mizmer: 338, 346
mizmer düdüğü: 338, 346
Modova: 83, 88
Mogolî lisânı: 24
Moğol: 308
Mohan isimli bokçular (lağımcılar): 255
mollâlar esnâfı: 258
mollâyî (bez cinsi): 333
Moltan: 27
Momo bozası: 354
Monkortonya: 125
Monlâ Alî: 123
Monlâ Câmî: 130
Monlâ Câmî (kitap): 118
Monlâ Câmî mektebleri: 164
Monlâ Câmî-i sânî: 200
Monlâ Çelebi câmi‘i: 217
Monlâ Fenârî: 41, 42
Monlâ Gürânî: 41, 147, 190

Monlâ Gürânî hammâmı: 158
Monlâ Gürânî medresesi: 150
Monlâ Gürânî mektûbları: 164
Monlâ Hamdî (Şa‘ir): 161
Monlâ hammâmı: 219
Monlâ Hayreddîn câmi‘i: 145
Monlâ İshâk Çelebi dârü‘l-hadîsi: 151
monlâ sarıkları: 287
monlâ kapusu: 358
Mora: 51, 66, 68, 77, 80, 81, 82, 87, 90, 124, 125, 133, 153, 281, 283, 299, 358
Mora Arhuza şarâbı: 358
Mora Urumları: 51
moran: 56, 70, 100, 144, 160, 206, 222, 289, 327, 357
moran câm katremîz şîşeler: 289
moran câmlar: 56, 70, 144, 160, 206, 222
morina balığı: 19, 240
Moriş nehri: 138
moron: 334
Moton kal‘ası: 68
mu‘âf: 80, 290
mu‘âf [u] müsellem: 80, 290
Mu‘allâ cebbânesi: 298
Mu‘allâ kurbü (Mekke’de): 277
Mu‘allak Kemerler: 240
mu‘allimhâne: 260
mu‘allimhâne-i sıbyân: 230, 251, 252
Mu‘ân, Kimyacı: 104
Mu‘âviye: 13, 29, 32, 59, 197, 210, 214, 256, 284, 314
Mu‘âz ibn Cebel, Pir: 331
muço: 273
Mudanya: 287
Mudanya katırcıları: 287
Mudanya şarâbı: 213
mudhikân: 347, 357
mudhikân esnâfı: 347
Mudurnu: 177
Muğân-ı Hindî, Pir: 347
Muğla: 345

muğniciyân (musiki esnâfından): 337, 345
muğpîçe: 325, 337, 348
Muhâcirîn: 11, 242
Muhâcirîn [ü] Ensâr: 35, 36, 242
muhaddîsîn esnâfı: 258
muhâlif (matrakbâzlık): 121
muhallebi: 163, 264
Muhammed bin İshâk: 302
Muhammed Buhârî: 119
Muhammed Bûsırî: 258, 349, 350
Muhammed Ekber-i Yemenî: 282, 314, 325, 326
Muhammed Hanefî: 43
Muhammed ibn İshâk: 14
Muhammed ibn Şeyh Şâzilî: 282
Muhammed Saltık-ı Buhârî: 353
Muhammed, Seyyid: 43
Muhammed, Sultân (Gavri'nin oğlu): 46
Muhammed Summâtî, Pir: 284
Muhammed Yetîmî: 350
Muhammed Zü'l-hayâl: 36
Muhammed-i Arabî: 36
Muhammedî deresi: 113
Muhammediyye evkâfı: 98
Muhammediyye kitabı: 161, 288
muhammes: 46, 115, 180, 359
Muhânet bayırı: 113
Muharrem Çelebi (Defterdâr): 96
Muhaşşî Şeyhzâde Efendi: 185
muhattemciyân esnâfı: 333
muhattemler: 333
muhayyer bâzâr makâmı: 116
Muhibbî (Süleymân Hân): 169
Muhsin ibn Osmân, Pir: 329
Muhterem Efendi (Şeyh): 184
muhtesib: 212, 216, 221, 296, 301
muhtesib ağa: 53, 296, 301
Muhyiddîn Arabzâde, Mevlânâ: 79
Muhyiddîn bin Alâeddîn Cemâlî, Mevlânâ: 166

Muhyiddîn câmi‘i: 217
Muhyiddîn Efendi: 175
Muhyiddîn el-Arabî: 166, 308
Muhyiddîn ibn Hatîbü‘l-Kâsım, Mevlânâ: 166
muhzır: 261
muhzır ağa: 53, 265
muhzırân-ı mollâ esnâfı: 257
muhzırbaşı: 261, 352
mukaddem (giyecek): 297, 310
mukallid: 121, 331, 340, 341, 344, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353
mukarnas mebrûmlar: 71
mukarnas mermer tasnî‘âtlar: 72
mukâta‘acı: 86
Mukavkıs (Mısır Meliki): 261
mukavvâ kubur divitciyân esnâfı: 331
Mukbil-i Zerrîn: 264, 286
mukîm (keyf verici madde): 354
Muktedir Billâh cenbi (Kudüs’de): 267
mûm: 278, 298, 332
mûm sofraları: 323, 342
mûm yağı kârhâneleri: 278
mumbâr dolması: 285
mûmciyân-ı At meydânı esnâfı: 279
mûmcu: 212, 278, 279, 292
mûmcu gediği: 212
mûmcubaşı: 278
mûmya: 57, 168
murabba‘: 117, 340, 342, 355, 357
Murâd Ağa (Çârtâcıyân): 344
Murâd Ağa (Feryâdcı): 130
Murâd Ağa, Kara (Yeniçeri Ağası): 130, 173
Murâd Ağa, Nahşivânlı Acem (Çârtâcıyân): 344
Murâd Çelebi (Defterdâr): 78, 96, 187
Murâd Hân: 11, 40, 47, 58, 97, 98, 103, 104, 105, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 131, 132, 133, 152, 154, 161, 170, 172, 173, 183, 187, 188, 198, 200, 201, 212, 219, 221, 226, 227, 228, 233, 250, 251, 253, 256, 261, 267, 268, 272, 275, 281, 291, 294, 295, 298, 302, 309, 310, 312, 315, 316, 342, 344, 345, 346, 347, 348, 350, 351, 352, 359, 360, 361
Murâd Hân, Gâzî Hudâvendigâr (Sultân Murâd-ı Evvel): 38, 105, 288, 294
Murâd Hân rûznâmecisi: 224

Murâd Hân, Şehzâde: 98, 165, 170

Murâd Hân-ı Râbi‘: 11, 24, 31, 48, 58, 59, 69, 75, 80, 85, 91, 92, 103, 104, 105, 106, 122, 124, 126, 145, 147, 154, 160, 172, 173, 174, 182, 185, 187, 190, 200, 202, 205, 206, 207, 209, 211, 218, 219, 221, 224, 226, 227, 228, 229, 231, 232, 233, 237, 239, 240, 241, 250, 251, 268, 281, 301, 302, 342, 349, 358, 360, 361

Murâd Hân-ı Râbi‘ câmi‘i (Rûmili Kavağı‘nda): 145

Murâd Hân-ı Sâlis: 11, 58, 97, 145, 147, 156, 170, 171, 180, 181, 183, 200, 201, 229, 231, 233

Murâd Hân-ı Sânî: 39, 47

Murâd, Mi‘mâr: 66

Murâd Nehri: 306

Murâd Paşa, Gâzî Koca (Vezîr-i a‘zam): 99, 111

Murâd Paşa (Kapudan): 133

Murâd Paşa, Kara (Vezîr): 78, 132, 134, 137, 352

Murâd Paşa, Kuyucu: 99, 153

Murâd Paşa medresesi: 150

Murâd Paşa, Mîrimîrân: 96

Murâd Paşa türbesi: 111, 314

Murâd, Sultân: 25, 67, 104, 106, 110, 117, 156, 162, 171, 187, 188, 217, 231, 315, 342, 359

Murâd-ı Râbi‘ câmi‘i (Kavak-ı Anadolı Hisârı‘nda): 145

Murtazâ Paşa: 85, 104, 112, 113, 135, 137, 139

Murtazâ, Seyyid: 182

Mûsâ Ağa, Silahdar: 119, 120

Mûsâ Çelebi (Musâhib-i şehriyârî): 104, 112, 117, 200

Mûsâ Çelebi (Yıldırım Han’ın oğlu): 39

Mûsâ Efendi, Hekîmbâşı: 123

Mûsâ Efendi (İslâmbol Monlası): 124

Mûsâ (Fisagores-i Tevhîdî halîfesi): 337

Mûsâ Nebî: 16, 241, 246, 247, 262, 277, 326, 337, 343, 346, 349

Mûsâ Paşa: 120

Mûsâ Paşa, Kaîmmakâm: 123

Mûsâ Paşa, Kethûdâ: 133

Mûsâ Paşa, Mîrimîrân: 77

Mûsâ Paşa sarâyı: 127, 153

Mûsâ Paşa sebîli: 157

musâhib: 26, 114, 116, 129, 130, 132, 172, 173, 250

musâhib-i şehriyârî: 104, 111, 112, 114, 117, 341

Mushaf-ı Şerîf (Hazret-i Osmân’ın şehid olurken okuduğu): 282

mûsikâr: 336, 337, 343

mûsikâr esnâfı: 337
mûsikâr ya‘nî miskâli (sâz-ı kadîm): 337, 343
mûsıkî: 115, 116, 117, 184, 336, 342, 344, 351
mûsıkî şu‘abât [u] terkîbâtları: 344
mûsıkî-şinâs: 351
musikâr ilmi: 336
mûsikârân: 343
Muslı Efendi (Şeyh): 194
Muslı (Bâkî Efendi Muslısı): 194
Muslî Çelebi: 121
Muslihiddîn Attâr: 162
Muslihiddîn bin Halîl, Mevlânâ: 96, 166
Muslihiddîn Efendi (Şeyh): 182
Muslihiddîn eş-Şehîr bi-Nûreddînzâde: 181
Muslihiddîn ibn Hazret-i Şeyh Vefâ: 191
Muslihiddînü‘n-Nakşıbendî (Şeyh): 99
musluk: 43, 58, 67, 72, 195, 217, 251, 252, 323
Musova cezîresi: 271
Mustafâ Ağa, Çelebi (Kul Kethûdâsı): 132, 137
Mustafâ Ağa, Kara (Yeniçeri ağası): 124
Mustafâ Ağa (Kemânî): 343
Mustafâ Ağa (Kızlar Ağası): 112, 122, 133
Mustafâ Ağa, Kiremitci: 300
Mustafâ Ağa, Musâhib Silahdâr-ı Sâbık: 115
Mustafâ Ağa sebîli (ser-hazînedârân): 157
Mustafâ Ağa, Silihdâr: 153
Mustafâ Ağa, Terzi: 111, 237
Mustafâ Ağa (Yeniçeri ağası): 124
Mustafa Beğ, Cığalazâde (Kânûncı): 344
Mustafâ Beğ, İskender Paşazâde: 167
Mustafâ Çelebi, Cemâlîzâde (Defterdâr): 78
Mustafâ Çelebi, Geysûdâr Mollâ (Kazancılar câmi‘i müderrisi): 188
Mustafâ Çelebi, Kuloğlu: 314
Mustafâ Çelebi, Lapazâde: 344
Mustafâ Çelebi, Sukemerli Koca: 45
Mustafâ Çelebi, Teknecizâde (Hattât): 59, 121, 144, 203, 207
Mustafâ Efendi, Azmîzâde (Sadr-ı rûm): 123, 124
Mustafâ Efendi, Bitlice (Şeyh): 200

Mustafâ Efendi, Freng: 221
Mustafâ Efendi, Hâcegîzâde (Şeyh): 199
Mustafâ Efendi ibn Azmîzâde (Şeyh): 186
Mustafâ Efendi, Kethuda: 123
Mustafâ Efendi, Küçük (Şeyh): 179
Mustafâ Efendi (mu‘allimü‘s-sultân): 99
Mustafâ Efendi, Müftî: 179
Mustafâ Efendi, Mütevvellî: 221
Mustafâ Efendi, Nefeszâde: 178
Mustafâ Efendi, Niksârîzâde (Şeyh): 191
Mustafâ Efendi, Selâmî (Şeyh): 182
Mustafâ Efendi (Sultân Ahmed Hân’ın Hocası): 179
Mustafâ Efendi (Şeyhülislâm): 99
Mustafâ eş-şehîr Bostân Efendi (Şeyh): 184
Mustafâ Hân: 99, 102, 103, 105, 106, 107, 109, 130, 162, 171, 172, 173, 184, 185, 194, 197, 293
Mustafâ Hân, Şehzâde: 77, 97, 98, 136, 168, 169, 171, 180
Mustafâ Korsa (Kapudan): 125
Mustafâ Korsa taklîdi: 352
Mustafâ Mehemmed: 181
Mustafâ, Navloncu Hacı (bâzergân): 275
Mustafâ, Niğebolulı Şaşı (Tüfeng ustası): 303
Mustafâ Paşa: 129
Mustafâ Paşa, Bıyıklı: 132
Mustafâ Paşa binâsı (vüzerâ-yı Süleymân Hân): 158
Mustafâ Paşa, Boşnak (Defterdâr): 112
Mustafâ Paşa, Cânpûlâdzâde (Vezîr, Kapudan): 122, 125
Mustafâ Paşa cisri: 74
Mustafâ Paşa çârsûsu: 34
Mustafâ Paşa çeşmesi: 223
Mustafâ Paşa (Defterdâr Moralı): 104, 111, 133
Mustafâ Paşa, Dellâk: 52, 153
Mustafâ Paşa, Dellâl: 133
Mustafâ Paşa (Gegbizye’de câmi‘ sâhibi): 53
Mustafâ Paşa, Gürcî (Erzurûm valisi): 139
Mustafâ Paşa, İpşir: 127, 129, 133, 134
Mustafâ Paşa, Kaîmmakâm: 99
Mustafâ Paşa (Kapudan): 125

Mustafâ Paşa, Kara (Vezîr-i a‘zam): 31, 78, 79, 104, 105, 125, 126, 127, 128, 129, 135, 172, 190, 199, 223, 239

Mustafâ Paşa, Koca (Vezîr-i a‘zam): 42, 145, 152, 159, 163, 174, 191, 232

Mustafâ Paşa, Küçük: 174

Mustafâ Paşa, Lala Kara: 53, 77, 96, 97, 109

Mustafâ Paşa, Lefkeli (Vezîr-i a‘zam): 103, 106

Mustafâ Paşa, Mîrimîrân: 96

Mustafâ Paşa, Moralı: 153

Mustafa Paşa, Mostarlı: 271

Mustafâ Paşa, Musâhib Silihdâr: 113, 123, 291

Mustafâ Paşa, Pılak (Vezîr): 77, 200

Mustafâ Paşa sarâyı: 153, 230

Mustafâ Paşa, Sarıkcı (Kaîmmakâm): 99

Mustafâ Paşa, Silihdâr: 207, 219

Mustafa Paşa, Tekeli: 129, 153

Mustafâ Paşa (Vezîr-i a‘zam): 77, 78, 143, 166

Mustafâ Paşa, Zurnazen (Vezîr-i a‘zam): 134

Mustafâ (Sultan Murâd-ı Râbi‘in Kılıççibaşısı): 31

Mustafâ, Şehzâde: 168, 170

Mustafâ (Şeyh): 182

Mustafâ Uşakkîzâde (Şeyh): 209

Musul: 57, 80, 81, 86, 90, 103, 104, 105, 106, 112, 269, 317, 319, 336, 346

Musul bezleri: 319

Musul kal‘ası: 104, 105

Muş: 86, 89, 238

muşkat topları: 125

muşta (pabuccu aleti): 324, 325

Mut kal‘ası: 66

mutabbak güller: 276

mutâf: 320, 323

mutâf tüccârı esnâfı: 323

mutâfân esnâfı: 323

mutahhıl (mimarî süsleme): 101

Mu‘tezilî mezhebi: 322

mutrıb: 348

mutrıbân: 152, 341, 343, 345, 347, 348, 355, 357

mutrıbân esnâfı: 341

mutrıbân, rakkâsân: 341

mutrıbhâne: 160, 253
mutrıbhâne-i hâssa: 253
muvahhidî abâ: 325
muvahhidîler: 322, 331
muvakkıt: 68, 215, 270
muvakkıt sâ‘ati: 215
Muzaffer Çelebi (Şa‘ir): 352
Muzaffer Efendi, el-mevlâ: 176
Muzaffer Paşa (Mîrimîrân): 78
Muzur Ahmed: 343
Mübtecel hammâmı: 159
Mübtecel kavmi (İspanya’da): 32, 159
Mübtecel suyu (şarâb): 354, 356
Mübtecel şerbeti: 213
Mübtecel tâ’ifesi: 212
Mücâhid [ü] Ensâr: 32
mücelled dîvân: 201
mücelled kitâblar: 101
mücellid: 341
mücellidân esnâfı: 330
Mücellidzâde: 167
mücevher: 26, 29, 49, 94, 101, 116, 118, 125, 133, 168, 171, 198, 204, 268, 275, 280, 295, 310, 327, 348, 357
mücevher altun zencîrler: 101
mücevher esbâblar: 357
mücevher eşyâlar: 310
mücevher fağfûrî kadehler: 357
mücevher hançer: 133, 280
mücevher kâseler: 94
mücevher kemerler: 310
mücevher kemerlü cüvânlar: 116
mücevher kuşaklar: 280
mücevher putlar: 49
mücevher şeş-pençe hıştlar: 268
mücevher taht: 204
mücevherli asâlar: 26
mücevveze: 29, 93, 112, 168, 273, 287, 329
mücevveze sarıklar: 329

Müderris karyesi: 198

Müderrisköy: 198, 240

Müdminhâne (meyhane): 356

müdre: 283

Mü’eyyedzâde Hacı Efendi: 179

mü’ezzin: 11, 12, 49, 58, 59, 64, 67, 69, 70, 75, 100, 114, 115, 118, 130, 135, 143, 144, 159, 190, 194, 215, 243, 244, 258, 260, 294, 336, 342, 343

mü’ezzin mahfili: 59, 64, 69, 70, 75, 100, 114, 143, 336

mü’ezzinlerin pîri: 243, 244

müfredât: 115, 167

müftî: 106, 149, 158

Müftî Çivizâde mescidi: 148

Müftî hammâmı: 146, 158

Müftî hânı: 154

müfti’s-sakaleyn: 46, 79, 166, 175

Müftîzâde kurrâsı: 151

mühendis: 16, 19, 24, 27, 49, 51, 54, 55, 58, 63, 65, 69, 73, 75, 100, 105, 149

mühimmât: 18, 22, 31, 32, 34, 41, 54, 55, 104, 113, 114, 125, 126, 129, 133, 134, 200, 224, 305

mühimmât ü levâzımât: 34, 125, 129, 133, 305

mühr (mühür): 52, 94, 103, 104, 107, 108, 112, 113, 114, 127, 132, 133, 134, 135, 188, 282, 311, 312

mührebâz: 349

mühr-i nübüvvet: 312

mühr-i Süleymân: 101

mühr-i Süleymânlar (havayi fişek): 305

mühr-i şerîf: 134

mühürdâr: 186

mühür-kenân esnâfı: 312

mühür-kenân-ı sîm ü heykelân ya‘nî gümüş mühür ve tılısmât kazıcı esnâfı: 312

mükârî ya‘nî kirâcılar esnâfı: 257

mükeyyifâtlar: 355, 356, 357

Mülâzımzâde, Dâ’irezen: 343

Mülcem-i la‘în: 259, 303

mülebbes: 247

mülhid: 158, 164

Mülkî Bula: 130

Mültekâ (kitap): 178, 330

Mültekaü‘l-ebhur (kitap): 118, 260

mültezim: 298
münakkat (güvercin cinsi): 317
münebbid filcânlar: 326
münebbid kâseler: 285
münebbihli sâ‘at: 310
müneccim: 158
müneccimân sınıfı: 259
müneccimbaşı: 54, 127, 136, 229, 259, 261
Müneccimkuyusu: 218, 219
Münîrî (Şa‘ir): 165
münşîler: 359
Mürdehây (Yahudi): 203
Mürekkebci Karı: 331
Mürekkebciler kurbü: 153
mürekkebciyân esnâfı: 331
mürsel: 269
Mürver İlik (nakkâş ustası): 330
müseddes: 46, 115, 180, 359
müsellebciyân esnâfı: 355
müsellem: 80, 82, 90, 91, 133, 321
müselles: 115
müselles şarâbı: 354
müsellesciyân esnâfı: 355
müsemmen: 115
müsevvedâtımız (Evliya’nın Seyahatnamesi): 11, 37, 74, 253, 361
müskirhâne (meyhane): 356
Müslim bin Akîl (Hazret-i Alî‘nin karındaşı): 258
Müslim hadîsleri: 151
Müslim (kitap): 118
Müslim [ve] Buhârî: 32
müsmirât-ı yâbis hoşâbları: 285
müstezât: 359
müşk [ü] amber: 192
müşk-i amber-i hâm: 160, 168, 289, 299
müteferrikabaşı: 86, 93
mütevelliyân esnâfı: 258
müverrih: 37, 71
müverrihân-ı Rûm: 250

müverrihîn-i selef-i Yûnâniyân: 54
Müyesser gulâm (Hazret-i Hadîce'nin): 337
Müyesser-i Ezherî: 332
müzehheb: 64, 100, 101, 120, 121, 307, 330
müzehheb devâtlar: 331
müzehheb gemler: 307
müzehheb hatt-ı celîler: 149
müzehheb ser-levha: 330
müzehheb-keşân esnâfı: 330
müzeyyinân ya'ni ehl-i hiref berberân esnâfı: 328
müzeyyinân ya'nî berberân esnâfı: 328

- N -

Nâbulus (Kudüs'de): 22, 79, 84, 88, 92, 318, 346
Nâbulus sabunu: 299
nacak: 306
Nadaj kal'ası: 141
Nadaj livâsı: 83
Nadin kal'ası: 94
Nâdirî Çelebi, Ganîzâde (Şa'ir): 359
Nâdirî, Şa'ir: 157
Nagbanya: 313
nağarakıcıyân (sâzende): 346
nağarakı: 337
Nahçıvân: 77, 95, 98, 169, 198
nahiv ilmi: 115
Nahşivân: 168, 294, 343, 344
nâ'ib: 228, 293, 296, 352
Nâ'ilî Çelebi (Şa'ir): 359
Nâ'ilî (Şair): 193
nakare: 94, 204, 336, 337
nakılcıbaşı dükkânı: 332
nakılcıyân-ı sûr-ı hümâyûn esnâfı: 332
nakîb: 102, 181, 220, 239, 245, 246, 251, 259, 265, 268, 280, 284, 305, 307, 310, 314, 320, 324, 330, 332, 334, 335, 358
nakîbân-ı ehl-i hıref esnâfı: 259

nakîbü'l-eşrâf: 200, 233, 261
Nakkâb-ı Yemenî, Pir: 255
nakkâş: 56, 60, 96, 146, 158, 202, 220, 223, 229, 231, 330, 331, 332, 343
Nakkâş Paşa bâğçesi: 231
Nakkâş Paşa yalısı: 223
nakkâşân-ı cihân esnâfı: 330
nakkâşân-ı musavvirân esnâfı: 331
nakkâşân-ı yağlıkcıyân esnâfı: 332
nakkâşân-ı zer-dûzân esnâfı: 332
nakkâşbaşı: 330, 332
nakkâşhâne: 20, 253
nakrakî (musiki esnâfından): 337
nakş: 330, 342
nakşbend (işkence aleti): 256
Nakşe sancağı: 82
Nakşevân: 83
nakş-ı bûkalemûn: 64, 160, 312, 330
Nakşıbendî: 42, 176, 183, 184, 191, 242
Nâkûra boğazı: 137
nâkûshâne: 212
na'l mıhları: 306
na'lband: 308, 323
na'lband dükkânları: 194
na'lband eğesi: 306
na'lbandân-ı hussân esnâfı: 308
na'lbandbaşı: 308
na'lça: 307
na'lça kesiciler: 307
na'lçacıyân esnâfı: 307
na'lçacıyân-ı mıhlıcıyân esnâfı: 307
Na'ldöken: 87, 90
Na'leynî Dede: 183, 184
Na'lıncı Dede: 183
na'lıncı dükkânı: 183
na'lıncıyân esnâfı: 335
na'l-kesân esnâfı: 306
na'lpâre tüfeng: 303
Nâmî Nişâncı Paşa: 182

Nâmî (Şeyh): 178
na‘nâ (bitki): 262
na‘nâ turşusu: 283
nâr: 197, 203, 300, 301, 317
nâr ağaçları: 300
nâr şarâbı: 354
nârdenk şarâbı: 354, 356
nârenc: 289, 319
narh: 53, 277
narh [u] terâzû: 358
Nârlıkapu: 27, 290, 300, 348
Nârnârintî kavmi: 328
nasârâ: 21, 23, 24, 26, 55, 63, 124, 212, 214, 303, 346
Nasıf Paşa hânı: 235
Nasıf Paşazâde (Hânende): 342
Nasıf Paşazâde sarâyı: 233
Nasıfpaşa deresi: 287
nâsıh-ı müfessîrin esnâfı: 258
Nâsır bin Abdullâh el-Mekkî el-Hayyâm, Pir: 320
Nâsır Habîb-i Mağribî (Hezârfen): 360
Nâsır, Mağribli Hacı (Pehlivân): 338
Nâsır-ı Tûsî: 346
Nasîhatnâme-i Pîr: 245
Nasîr (Hz. Muhammed’in Gazası): 32
Nasîrî (Şa‘ir): 164
Nasr bin Abdullâh, Pir: 309
Nasr mûmcuların pîri: 292
Nasrânî: 64
Nasreddîn Hoca: 352
Nasreddîn letâyifâtları: 190
Nasr-ı Şücâ‘-ı Basravî, Pir: 277
Nasrullâh ibn Akşemseddîn (Şeyh): 162
Nasrullâh-ı Semmâd, Pir: 289
Nasûh Ağa, Sekbânbaşı: 103
Nasûh Beğ, Solak (yonkarcıyân sâzı ustası): 345
Nasûh eş-şehîr Nev‘î Efendi: 179, 180
Nasûh Paşa, Vezîr-i a‘zam (dâmâd-i Pâdişâhî): 99, 100
Nasûh Paşazâde, Mîrimîrân: 128

na‘t ilmi: 342
na‘thân: 59, 121, 123, 144, 161, 166, 217, 258, 260
na‘t-ı şerîf: 115, 123, 164, 217, 341
nâtırân esnâfı: 329
natrûn (güherçile): 313, 318
nâvek (ok cinsi): 314
navluncıyân-ı buğday ve şa‘îr esnâfı: 272
navluncu: 272
navurta (savaş aleti): 279, 321
nây (musiki aleti): 337, 343, 344
nây [u] kudüm: 191
nây-ı Acem: 283
nazarete (karantina): 192
Nâzlı: 178, 287
Nâzlı Baba, Dâ’irezen: 343
Nâzlı Mahmûd Paşa câmi‘i: 194
Nâzlı Mahmûd Paşa çeşmesi: 194
Nâzlı Yûsuf (Hânende): 348
nebât: 101, 129, 136, 149, 189, 201, 276, 278, 289, 295, 327, 355, 360
nebât-ı hamavî: 278
Nebîlerkapusu (Şâm’da): 330
Nebiyyü‘l-haremeyn: 241
nebtîz (bitirim, cingöz, anasının gözü şehir çocuğu için mecaz): 235, 347, 348
necâset gerdelleri: 341
Necâtî Beğ (Şa‘ir): 164, 165, 167, 175, 188
Necâtî sokağı: 266
neccâr: 58, 183, 187, 208, 216, 228, 241, 269, 303, 304, 335, 339, 340
neccârân esnâfı: 339
neccârân-ı mi‘mârân esnâfı: 339
necef: 56, 70, 100, 144, 160, 206, 222, 258, 265, 289, 327, 357
necef camlar: 206
Necef mahalli: 258, 334
necef tâslar: 265
Necîbüddîn ibn Kamber-i Alî, Pir: 296
necm-i sağîre: 304
Necmî (Şa‘ir): 165
nedîmân-ı mukallidân esnâfı: 349
nedîmhâne (meyhane): 356

nedim-i hâs: 113, 115, 117, 351
nedîm-i nâb: 115
Nedîmî (Şa‘ir): 121
nedîm-i şehriyârî: 116
Nef‘î (Şa‘ir): 121, 221, 359
nefîr (Boynuzdan yapılma boru): 335, 337, 346, 357
nefîr [u] sûrciyân: 347
nefîrciyân: 346
nefîr-i âmlar: 139
nefîr-i Efrâsiyâbîler: 114
neft: 48
neftî dolama: 213
neftli boyalar: 332
Nehâriyye ketanı: 276
nehb ü gâret: 99, 112
nekbethâne (meyhane): 356
Nemrûd: 20, 41, 54, 55, 107, 183, 215, 279, 303, 306
Nemse: 120, 131, 138, 214, 297, 347
Nemse çâsârı: 47, 99, 101, 112, 120, 139, 142, 214, 337
Nemse elçisi: 48, 142
Nemse lisânı: 24, 337
nerdübân (havayi fişek): 305
Nerdübânlı hân: 154
Nerîmân (Pehlivân): 120, 302
Nesi (?) nâhiyesi (Filibe kurbünde): 181
Nesîm Yahûdî: 190
nessâc ya‘nî cüllâh: 242
Neşâtî (Şa‘ir): 102
Neşrî (Şa‘ir): 167
nevâ faslı: 345
nevâ makâmı: 116
Nevât (Hz. Muhammed’in Gazası): 32
Nevbahârzâde Celâlzâde: 79
Nev‘î Efendi: 179, 180
Nev‘îzâde (Şa‘ir): 236
nevregân (pabuccu aleti): 325
Nevrûz: 325
ney: 337

neyzen: 343, 344
Neyzen Dervîş (Şeyh): 222
neyzenbaşı: 343
neyzen-i kadîm esnâfı: 337
nıkrîs marazı: 162, 168, 169, 353
Nısf-ı Livân (Çıldır'da): 85
nigârhâne: 74
nigârhâne-i Çîn: 292
Nigebolı: 19, 82, 83, 87, 90, 163, 167
Nigebolı sabunu: 299
Nigebolılı (Tüfeng ustası): 303
nigehbân: 232
Niğde: 17, 82, 88, 91, 162, 299, 306
Niğde Urumları: 291
Niğdevî: 194
Nihâdî: 194, 196, 201
Nihâlî (Şa'ir): 167
Nihânî Çelebi (Sultânü'ş-şu'arâ): 345, 347
Nihânî (Şa'ir): 167, 224
Nihâvend kal'ası: 97
Nihâvend seferi: 309
nikrîz makâmı: 116, 344, 357
Niksâr: 163
Niksârî (Mahmûd Niksarîzâde Çelebi'nin mahlası): 177
Nîl: 70, 246, 275
nîlûfer: 285, 291
nîlûfer balığı: 291
nîlûfer (içecek): 285
nime (kumaş cinsi): 333
Ni'met Uğvar kal'ası: 94
Ni'metullâh, Hacı (bâzergân): 275
Ni'metullâh (Şeyh): 184
Ni'metullâh-ı Velî: 249
Ni'metullâhî tarîkatı: 191
Niron Kıral: 24
Nisâbü's-sıbyân (kitap): 118
Nisârî (Şa'ir): 121, 144, 156, 174, 219, 220
Nisîm (Yahudi): 203

Nişâbûr pîrûzesi: 310
nişâbûrek makâmı: 116, 344
nişâncı: 78, 79, 147, 163, 200
Nişâncı kurbü: 195
Nişâncı Mehemmed Beğ medresesi: 150
Nişâncı Mehemmed Paşa câmi‘i: 185
Nişâncı Mehemmed Paşa haremi: 179
nişâncı paşa: 86, 127, 135, 159, 193
Nişâncı Paşa câmi‘i: 147, 178, 179, 180, 184, 192, 193
Nişâncı Paşa hammâmı: 158
Nişâncı Paşa kasabası: 193
Nişâncı Paşa sarâyı: 193
nişâncıyân: 96
Nişâncızâde Efendi (Şeyh): 184
nişângâh: 49, 178, 185, 303, 316
Nişânî Celâlzâde Beğ: 96
Nişânî Paşa: 147, 182
Nişânî Paşa (Karamanî Mehmed Paşa): 44, 161
Nişânî (Şair): 161, 193
nişasdacıyân esnâfı: 266
Niyâzî (Şa‘ir): 165
Nizâmî (Şa‘ir): 161
Niznâm-âbâd tekyesi: 202
nobut: 333, 335
nodul (çiftçi aleti): 263
Nogay alaçası: 114, 120
Nogayoğlu (Haleb vezîri): 135
nohudap (nohut çorbası): 291
Nova: 94, 273, 294
Novabor: 294
Novigrad: 83, 87, 95, 141
Nûh Efendi, Monlâ Ahmed Efendizâde (İslâmbol Monlası): 124
Nûh keştîsi levhaları: 57
Nûh Nebî: 37, 57, 62, 105, 125, 241, 243, 247, 268, 269, 272, 273
Nûh tûfânı: 57
nuklhâne (meyhane): 356
Nu‘mân ibn Sâbit: 74, 112, 251
Nu‘mân-ı Sânî: 198

Nu‘mânî sarıklar: 329
Nûrbahşî tarîkatı: 191
nûre: 330
nûreciyân ya‘ni hırızmacılar esnâfı: 329
Nûreddîn Hamza, Mevlânâ Üçbaş: 167
Nûreddîn Hızır: 150
nûreddîn sultân: 83
Nûreddîn Şâh, Şehzâde: 46
Nûreddînzâde Efendi (Şeyh): 184
Nûrî (Şa‘ir): 161
Nûrullâh bin Akşemseddîn (Şeyh): 162
Nusaybin: 85, 89, 92
Nusayr-ı Hindî, Pir: 260, 282, 311
nûşdâr: 354
nûşhâne (meyhane): 356
Nûşırevân-ı Kisrâ: 21
Nücebâ Alî: 61
nücûm ilmi: 136, 161, 359
nüdemâ: 350, 352
nühâs (bakır): 70, 308
nükebâ: 247
nükteşinâsân: 359
nüzül emîni: 252, 293
nüzül emîni esnâfı: 296

- O -

Oburça kal‘ası: 94
oburlar (cadı, hortlak): 214
ocak ağaları: 295
ocaklık: 84, 85, 89
odabaşı: 53, 155, 157, 213, 216, 240, 279, 295, 324
Odabaşı câmi‘i (Yenikapu kurbünde): 148
odun: 215, 228, 240
odun anbârı: 51, 252, 295
odun çorbacısı: 295
odun emâneti: 252

odun emîni: 295
odun gemileri: 213
Oduncuzâde: 43
Odunkapusu: 26, 43, 190, 237, 278, 281, 283, 284, 292, 299, 303, 304, 332, 336
Ofçabolu: 87, 90
Oğlan Memi Çelebi (Defterdâr): 96
oğlan odabaşıları: 240
Oğlan Püzevengi: 130
Oğlan Şeyhi tekyesi kurbü: 156
oğlanlar: 293, 299
oğuz (bön, saf): 173
ohlamur: 216
ohlamur ağacı veznesi: 304
ohlamur arakı (şarâb): 356
Ohri: 82, 87, 90, 282
ok: 240, 314, 315, 323
okcubaşı: 314, 318, 321
okcubaşı esnâfı: 314
okcular: 185, 314, 316, 317, 318, 354
Okcularbaşı kurbü: 156, 157
Okcuzâde Şâhî (Şa‘ir): 359
okka: 291, 298, 301, 304, 308
Okmeydânı: 41, 42, 43, 44, 49, 54, 72, 121, 122, 182, 189, 202, 204, 205, 207, 209, 240, 269, 287, 315, 318, 359, 360
Okmeydânı donanması: 42
Okmeydânı mesîregâhı: 240
Okmeydânı tekyesi: 287
Okyûnûs: 14, 16, 17, 47, 49, 78, 270
Oltı (Çıldır’da): 85, 89, 92
On iki imâm: 12, 13, 315
Or ağzı: 83
ordu alayı: 255, 257, 273, 287, 316, 322, 325, 355, 358
ordu kadı‘askeri: 261
Ordu mollâsı sancağı: 257
Ordu monlâsı: 257, 260, 331, 358
Ordubâr emrûdı: 301
Ordubâr (Azerbaycân): 113, 301
orducıyân: 50

ordu-yı azîm: 261

ordu-yı bâzâr: 255, 258

ordu-yı hümâyûn: 251, 253, 310, 324, 358

ordu-yı İslâm: 41, 108, 141, 188, 257, 260, 266, 267, 268, 282, 284, 300, 307, 314, 323, 335, 341, 353, 358

Orhân Beğ: 38, 254

Orhân Gâzî: 38, 162, 254, 294, 325, 336, 353

Orhay mahalli: 138

orman: 197, 214, 228, 229, 277

ormanistân: 197, 214, 227, 229, 240, 255, 277

orsa (gemici terimi): 273

orsa haçlı peykerler: 44

Orta Câmi‘:102, 109, 144, 154, 322

orta çekme (gürz): 316

Orta Macar: 138

Orta Vâlide hammâmı: 159, 234

Orta Vâlide imâreti: 234

Orta Vâlide kârbânsarâyı: 234

Orta Vâlide Sultân câmi‘i: 233

Orta Vâlide Sultân medresesi: 233

Ortahisâr: 213

Ortaköy: 18, 159, 162, 223, 278, 355

Ortaköy hammâmı: 159

Ortaköy kurbü (Niğde’de): 162

Ortayol canibi: 201

Osmân Ağa (Dârü‘s-sa‘âde ağası): 237

Osmân Beğ: 38, 294

Osmân Beğ ibn Mehemmed Paşa ibn Ahmed Paşa ibn Dukaginzâde: 178

Osmân Çelebi, Galatalı Mahmûd Efendizâde (Hânende): 342

Osmân Çelebi (Hânende): 342

Osmân Çelebi, Kâsımpaşalı Koca (Hânende): 342

Osmân Çelebi (sûznâk nefesli üstâd-ı kâmil): 342

Osmân Çelebi, Tiryâkî: 331

Osmân Çelebi, Zâkir Orfana: 342

Osmân dayı (Evliya’nın dayısı): 196

Osmân Efendi, Hakîm: 96

Osmân (Ertuğrul’un oğlu): 38

Osmân (Evlâd-ı Murâd-ı Hân-ı Sâlis): 97

Osmân Gâzî: 109, 110, 184, 221
Osmân (Halife): 35, 37, 71, 191
Osmân Hân: 102, 103, 106, 108, 109, 110, 117, 133, 152, 171, 172, 194, 221, 233, 336
Osmân Hân, Şehzâde: 98, 170
Osmân, Hz.: 11, 12, 32, 242, 243, 244, 258, 282, 285, 310, 312, 314, 319, 320, 330
Osmân kolu ve Nâzlı kolu (cengîle): 121
Osmân Paşa (Mîrimîrân): 77
Osmân Paşa, Özdemiroğlu: 97, 132, 229
Osmân, Sultân: 31, 98, 102, 112, 118, 171, 172, 184, 239
Osmân Şâh Beğ, Kara (Ümerâ): 79
Osmân Şâh Vâlidesi câmi'i (Aksarây kurbü): 147
Osmân Şâh Vâlidesi medresesi: 150
Osmân Usta yalısı: 221
Osmân, vak'a'-i: 103
Osmân ya'nî Emîr Sultân (Şeyh): 209
Osmâncık: 38, 50, 66, 113, 163, 199, 276, 353
Osmâncık kal'ası: 113
Osmâncık koyunları: 276
Osmân-ı Sânî binâsı: 237
Osmâniyân: 193
Osmânlı: 40, 46, 47, 84, 85, 108, 322, 346
Osmânlı öşrü: 40
Osmânlı sancakları: 84, 85
Osmânlı zurnası: 346
Ostha: 92
otağ: 81, 110, 111, 114, 129, 168, 170, 171, 254, 297, 317
otağa-i sorguccuyân esnâfı: 317
otağa-i turnalar: 171
Otak Meydânı: 193
Otakcılar: 159, 193, 237
Otakcılar hammâmı: 159
Otakcılar meydânı: 237
otcu attârları: 327
otcular: 327
otlar: 327
otluk: 252, 295
otluk anbârı: 252, 295
otluk çorbacısı: 295

otluk emîni: 295
otluk kullesi: 308
otluk yığınları: 295
oturaklar: 159
Ovacık: 90
oyma: 71, 278, 332
oymacılar: 331, 332
oymacıyân esnâfı: 331
oyunayacaklar: 340
oyunbâz: 159, 310
oyuncak: 327, 340
oyuncakcı: 339, 340
oyuncu tâ'ifesi: 173

- Ö -

öğendire (çiftçi aleti): 263
ökseler: 318
öküz: 279
Öküz limanı: 231, 234
Ömer adl-i: 297
Ömer Ağa, Toykun (Ravzacıyân): 344
Ömer Bâkî (Şeyh): 198
Ömer bin Haddâm, Pir: 259
Ömer bin İmrân: 264
Ömer bin Nasîrü'l-Vettârî, Pir: 282
Ömer Çelebi, Berber (Neyzen): 343
Ömer Efendi (Dıragmânî Şeyhi): 190
Ömer Efendi, Hoca: 103
Ömer Efendi (Osmân Hân Hocası): 200
Ömer Efendi (Şeyh): 99, 102, 187
Ömer Efendi (Tercümân şeyhi): 58
Ömer (Evlâd-ı Murâd-ı Hân-ı Sâlis): 97
Ömer (ibn Abdül'azîz, Halife): 11, 12, 17, 32, 34, 35, 36, 38, 59, 71, 104, 105, 107, 119, 191, 206, 210, 211, 242, 243, 244, 258, 284, 295, 309, 328, 336
Ömer ibn Nasîrü'l-Vettârî: 282
Ömer Rûşenî: 116, 117, 191, 342
Ömrî (Şa'ir): 164
ördek: 240, 316, 321, 353
ördek boğazı (kürk): 321

ördek yelekleri: 318
örf-i izâfet: 44, 261
örme kamçı: 323
örs: 303, 305, 309
örücülerin dükkânları: 320
örücüyân esnâfı: 320
Ösek kal‘ası: 77, 87, 94, 141
öşr (öşür): 39, 40, 50, 90, 91, 257, 290, 292, 296, 297, 322
Özbek: 47, 101, 183
Özdemir Beğ: 76
Özdemir Paşa: 77
özengiciyân esnâfı: 307
Özi: 74, 79, 81, 82, 83, 112, 122, 128, 134, 135, 137, 138, 140, 142
Özi nehri: 112, 122, 138, 142

- P -

pabuc: 155, 188, 215, 218, 306, 324, 325, 326, 338
pabuccıyân-ı dikiciyân esnâfı: 324
pabuccu: 106, 155, 324, 325, 345
pabuccu bekârları: 106, 155, 324, 325, 345
pâcîlebâz (hayâl-i zılcıyân): 339
paça: 281, 283, 299
paçoz (balık cinsi): 290
padara egserisi: 306
padavra tahtası: 214
pağurya (deniz mahlûku): 290
Pâk (Şehrizol’da): 86
pal (güvercin cinsi): 317
pala kılıçlar: 276
palalı (kılıc): 302
palalı (temren cinsi): 307
palamar (bağlama ipi): 211, 268, 269, 271, 273
Palamarkıran (Top cinsi): 216
palamid: 290
palândûzân ya‘nî semerciyân esnâfı: 323
palanka: 74, 216

palasanta ağacı: 341
palavra kıçlı: 273
paldım: 265
pâlheng: 248
Palo (çoban köpeği ismi): 280
palpa (gemi cinsi): 125
Palu hükûmeti: 85
pâlûde: 264, 274, 285, 286, 287, 299, 360
pâlûdeci: 285, 286, 287
pâlûdeciyân esnâfı: 285, 286
pâlûdeciyân-ı kavvâfân esnâfı: 286
pamuk: 319
papa: 32, 37
Papa kal‘ası: 78, 95
papa şeftâlûsu: 208, 300
Papamonta (kitap): 270
papas: 20, 23, 33, 41, 47, 49, 56, 159, 189, 231, 232, 293, 305, 350, 351, 353
Papas Dîvâne: 189
Papas Korusu: 231
Papasoğlu mektebi: 151
papinta hattı: 47, 142
paracıyân tüccârı esnâfı: 323
paracıyân-ı çuka ve kumâş esnâfı: 320
paracıyân-ı tâcirân esnâfı: 323
parankona çuka: 26
parankona dolamalar: 208
Paris şehri: 46, 47
paris (kumaş cinsi): 333
Paris şarâbı: 358
parmak zilcileri: 345
Parmakkapu: 127, 136, 150, 151, 292, 331, 341
Parmaklı Mescid: 225
Parpul kolu: 121, 348
Parpuloğlu (Dâ’irezen): 343
pars: 321
pârsâ: 348
parsçıbaşı esnâfı: 321
pâsbân: 257, 324, 333, 334, 335

pâsbân [u] nigehbânlar: 333
pâsbân-ı Bedâsten-i cedîd: 334
pâsbân-ı Bezâsten-i atîk esnâfı: 332
pâsbân-ı nigehbân-ı İslâmbol esnâfı: 257
pasdırma: 226, 240, 252, 277, 281, 295, 299, 300
pasdırma emîni: 252, 281, 295, 299
pasdırma hırkalar: 300
pasdırma nâ’ibi: 281
pasdırma sığırı: 299
pasdırma tâcirleri: 299
pasdırma zamânı: 277
pasdırmacı: 213, 281, 299
pasdırmacı bakkâlı esnâfı: 299
pasdırmacıyân esnâfı: 299
pasdırmacıyân-ı sığır esnâfı: 281
pasdırmadan topuzlar: 300
pasdırmahâne: 253
Pasin: 85, 86, 89, 92, 238
Paşa kal‘ası: 78, 95
paşa sancağı: 82, 83, 84, 85, 86
Paşa sarâyı (Şâm’da): 256
paşa tahtı: 82, 83
Paşahisârıkapusu: 168
paşaklar (temren cinsi): 307
paşalı avânı: 345
paşmak (pabuc cinsi): 324, 325
paşmakcıbaşı esnâfı: 325, 326
paşmakcıyân-ı haffâfân esnâfı: 325
Patakoğlu kolu: 349
patirgâh: 18, 56
patlıcan: 263, 285
patlıcan dolması: 285
patlıcan turşusu: 283
paturuna: 44
Payas şehri: 274
Payasoğlu mescidi: 148
pâydâr (gürz oyunu): 121
pâyendâz harîr: 114

pâyesâ (gürz oyunu): 121
pâypûş: 213, 218
pâypûşciyân ya‘nî pabuccıyân-ı dikiciyân esnâfı: 324
pâypûşcu bekârları: 155
pâyzen (forsa, deniz esiri): 69, 287, 332, 360
pâzeng: 256
pâzveng-i eblehân-ı sâzengân esnâfı: 256
Peçuy: 82, 87, 95, 141, 186
Pederimiz (ayrıca bkz. Dervîş Mehemmed Zıllî): 24, 25, 45, 46, 78, 101, 112, 113, 114, 115, 117, 132, 169, 183, 186, 200, 205, 209, 354
pehlivân: 119, 120, 121, 159, 173, 241, 263, 277, 287, 315, 316, 331, 338, 351, 352, 353
Pehlivân Ahmed (Rakkâs): 348
Pehlivân Demir meydânı: 72
Pehlivân Demir tekyesi: 316
Pehlivân Eyyûb (Hânende ve seyyâh): 348
Pehlivân Hasan (Eşkiya): 77
Pehlivân Laskari (Hânende ve mukallid): 348
pehlivân mukallidler: 350
Pehlivân Şücâ‘ tekyesi: 316
Pehlivân Zûpîn: 316, 331
pehlivânân-ı gürzbâzân esnâfı: 316
pehlivânân-ı küşte-gîrân esnâfı: 316
pehlivânân-ı matrakcıyân esnâfı: 316
pehlivânân-ı tîr-endâzân-ı hadeng-güzârân esnâfı: 315
peksumât / beksumât: 223, 226, 266, 293
peksumât emâneti: 252
peksumât emîni: 266, 268, 293
peksumât furunu: 251
peksumâtcı: 226
peksumâtcı kârhâneleri: 226
peksumâtcıbaşı: 268
peksumâtcıyan esnâfı: 266
peleng (ok cinsi): 314
pelenk (güvercin cinsi): 317
pelenk (kaplan): 321
Pelenk (Put): 49
Pelîdcik ayazması teferrücgâhı: 219
peltek ve pepeği: 288

pembe destâr: 319
pembe hil‘at: 319
pembe iplik: 303, 319, 320
pembe (pamuk): 275, 319, 321, 340
pembe topuz: 319
Penbek [Penk]: 89
penc beyt: 115, 167, 359
pencgâh makâmı: 344
pencik çardağı emâneti: 252
pencik emîni: 297
pencik eşkâlli: 297
pencik kâğızı: 297
pencikhâne: 154, 297
pençe harbe: 279
pençe-i âfitâblar: 273
pençeviş: 282
Pençpirimoğlu: 137
pendele çekiçler: 306
Pendik: 232
Penk livâsı: 92
Penyanişi hâkimi: 86
Perçik [Tercil]: 92
perçîn (nalcı aleti): 308
perdâhtcı (kehleciyân ustalarından): 294, 303
pereme (kayık cinsi): 72, 202, 205, 210, 221, 238, 273, 274, 290
pereme marangozları esnâfı: 273
pereme ve kayık marankozları esnâfı: 273
peremeciyân esnâfı: 274
perendebâz (hayâl-i zılcıyân): 338, 349
Perenli (Şehrizol’da): 86
Perezen yağı: 298
perhîz: 291
Perî Hân: 129
Perî Paşa (medresesi): 20
perîşânî (havayi fişek): 305
perîşânî sarıklar: 329
perdeli sâz: 344
Pertek (Diyârbekir’de): 85, 89

Pertev Paşa: 95, 155
Pertev Paşa Hammâmı: 159
Pertev Paşa hânı: 154
Pertev Paşa odaları: 155
Pertev Paşa sarâyı (Vefa Meydânı‘nda): 153
Pertev Paşa (Süleymân Hân vüzerâları): 201
pervâne yaylar: 314
Pervîz Ağa: 202
Pervîz Efendi, Kadı‘asker: 150
Pervîz Efendi medresesi: 150
Pespirim kal‘ası: 97
pestil: 298, 300
Pesyan livâsı (Diyârbekir’de): 89
peşkin (sofra tahtası): 291
peşkir (yemek havlusu): 283, 332
peşrev: 347
Peşrev (Put): 49
Peşte kal‘ası: 94
Peşte sahrâsı (Macaristan’da): 15
peştemâl: 50, 242, 245, 271, 279, 284, 285, 286, 289, 296, 310, 317, 324, 329, 333
peştemâlciyân esnâfı: 333
Petek [Penk]: 92
Petre: 26
Petrekapusu: 290
Petrine kal‘ası: 18
Petro ruhbân: 42
Petrokapusu: 42
Peyâmî (Şa‘ir): 181
Peygâm-ı Alî, Pir: 297, 333, 334
peyk: 114
peykânlar (temren cinsi): 307
peykhâne: 20, 53, 253
peymânehâne (meyhane): 356
peymenhâne: 246
peynir: 277, 278
peynirciler: 277, 278
peynirciyân esnâfı: 277, 278
pıhtı: 283

pırasa: 263
pırasa turşusu: 283
pışar (ok cinsi): 315
pışav (süd ürünü): 277
Pıtıkoğlu (Dâ’irezen): 343
Pıtıkoğlu (Mûsıkâr): 121
pide: 236
Pîjen-i Menûçehr: 331
pilâv: 234, 284, 291
pîne-dûz ya‘nî eskici fakîri: 326
pîne-dûzân-ı bâb-ı hammâm esnâfı: 326
pink (gemi cinsi): 126, 273
pinyal (kılıc): 302
piraçolya: 270
pîrecân ma‘cûnı: 354
Pireçe kasabası (Hersek’de): 76
Pirespirim kal‘ası: 95
Pîrî Paşa hammâmı: 159
Pîrî Paşa hânı: 154
Pîrî Paşa huddâmları: 167
Pîrî Paşa, Kara: 146, 150, 202
Pîrî Paşa (Mîrimîrân): 77, 174
pirinc borular: 313, 346
pirinc devât: 313, 314
pirinc esnâfı: 313
pirinc kapu: 101
pirinc kefeli terâzûlar: 276
pirinc kitâbe: 312
pirinc ma‘âdin tahtalar: 101
pirinc (maden): 65, 266, 273, 274, 275, 285, 306, 313, 314, 329, 346, 354
pirinc mühür: 188
pirinc subyâsı (şarâb): 354
pirinc tâs: 285
pirinc tel: 308
pirinc tel kafes: 312
pirinc teneke: 327
pirincci bâzârgânı esnâfı: 275
pirincciler: 274

pirincciyân esnâfı: 275
Pirinccibaşı: 361
Pirinccizâde (Yeniçeri ağası): 113, 153, 173
pirincden mehter borusu (musiki esnâfından): 338, 346
pirinc-i asfar-gûn: 57
pirinç: 101, 274, 275, 276, 285, 306, 308, 312, 313, 314, 327, 329, 338, 346, 354
Pîrîpaşa: 251, 290
Pîrîpaşa kasabası: 193, 202, 203
Pirizneli: 167
Pirlepe: 308
pîrûze: 312
pîrûze-i Nişâbûrî (mermer cinsi): 72, 160, 310
pisi balığı: 240, 291
pîşekâr: 333, 341, 347, 348
pişer (ok cinsi): 314
pişiriciler: 267
pîşkabza (güreş oyunu): 316
pîşkâr: 348
pişmâniye: 289
pîş-tahta: 118, 239, 310, 335, 339, 340
pîş-tahtacıyân esnâfı: 339
pivo: 354
piyâdegân esnâfı: 329
Piyâle Kapudan Paşa: 96
Piyâle Kethudâ mahallesi (Kâsımpaşa'da): 208
Piyâle Kethudâ mescidi: 206
Piyâle Kethudâ (Tershâne Kethüdâsı): 122, 125
Piyâle Paşa, Gâzî: 209
Piyâle Paşa, Koca (Vezîr Kapudan): 204, 205, 206
piyâlehâne (meyhane): 355
Piyâlepaşa bâzârı: 208
Piyâlepaşa câmi'i: 205, 206
Piyâlepaşa depesi: 232
Piyâlepaşa deresi: 207
Piyâlepaşa hammâmı: 159, 206
Piyâlepaşa havzı mesiregâhı: 235
Piyâlepaşa mahallesi: 205
Piyâlepaşa sarâyı: 206, 235

Piyâlepaşa sûku: 208
Piyâlepaşa teferrücgâh-ı tekyesi: 207
poca (gemici terimi): 273
Pojeğa: 79, 82, 87, 94
pojekalar (temren cinsi): 307
Polata kal‘ası: 95, 97
poli[ç]se kâğızları: 276
poloniyye (şarâb): 354, 356
Polpa vilâyeti: 94
porsuk: 290
Portakal: 111
Portakal Bunduki: 217
Portakal donanması: 111
Portakal (Freng-i): 76
Portakal lisânı: 24
post: 35, 43, 61, 116, 183, 207, 224, 239, 244, 245, 248, 276, 299, 310, 321, 342
postal: 325
Posthu (Çıldır’da): 85
Posto: 92
Postuh: 89
pota: 313
potacılar: 313
potacıyân esnâfı: 313
potaç (küçük savaş gemisi): 273
potura (yağmacılık): 313
Pozantin Kıral: 21, 27, 29, 37, 52
pozbakal kuşu: 318
Poznatyam (İstanbul’un ismi, Yûnânca): 24
Pozyan: 89
Prak kal‘ası (Çeh’de): 346
pranka zencîrler: 207, 321
Praşov dağları: 140
Pravadi: 15, 19, 102, 353
Prizrin: 82, 87, 90
pûlâd (çelik): 312
pûlâd kalkan: 302
Pûlâd, Monlâ: 41, 42
pûlâd tâs (işkence aleti): 256

pûlâd-ı Hindî: 308
pûlâd-ı Nahçıvânî: 71, 302, 308, 311, 315
pûlâdî: 333
pûlâdî akmişe: 119
pulluk: 263
Pulya: 66
pustenik (kilise yetkilisi): 26
pusula sâ‘atcılar: 213
pusulacıyân esnâfı: 270
pusulacıyân ya‘nî kıble-nümâcıyân esnâfı: 270
puşta: 324
put: 49, 207, 331
puta (ok cinsi): 314
puta oku: 49, 207
puta sepedi mahalli (Okmeydânı‘nda): 207, 318
putperest: 14
Puzanta: 17
Puzantin kıral: 17
Pürtekrek (Çıldır’da): 85
püzeveng: 127

- R -

Raba nehri: 142
Râbi‘a binti Abdullâh ibn Mes‘ûd (Ebü‘l-Havâkîn-i Muhammed’in hâtûnı): 329
Râbi‘a-i Adeviyye: 208
Rac‘îm ibn Hazret-i Süleymân: 14
Rac‘îm (Melik): 21
Raça kal‘ası: 94
ra‘dî (havayi fişek): 305
râfizî: 164
raga (çiftçi aleti): 263
Rahbe deyri (Rıkka’da): 89
râhib: 52, 55, 220, 224, 226, 346
râhibe: 21, 52
rahîkî habbı (keyf verici madde): 354
Rahîkîzâde yalısı: 217

Rahoviçe: 82, 87
raht: 140, 239, 310
rakı: 354
rakı şarâbı: 356
rakkâs: 116, 189, 298, 310, 336, 338, 341, 343, 347, 348, 349, 357
rakkâs dilberleri: 348
rakkâs mehpâreler: 298
rakkâsân esnâfı: 341
rakkâs-ı pehlivân: 310
Rakofçi Kıral (Erdel Kıralı): 138, 139, 313
raks: 349
Ram‘ân (Hazret-i Âdem’in çocuğu): 255
Ramazân Çelebi, çârtâcıyân: 344
Ramazân (Çöğürciyân): 344
Ramazân Efendi (Şeyh): 96, 175, 180
Ramazân ibn Şâzilî, Pir: 266
Ramazân pideleri: 264, 267
Ramazân Şâh, Saçlı (Rakkâs): 343, 348
ramazâniyye (şarâb): 354
rasad: 218
râst makâmı: 116
râvend (İlâç olarak kullanılan bir bitki kökü): 326
ravzacıyân (musiki esnâfından): 337, 344
Ravza-i Mutahhara: 11
Ravza-i Rıdvân: 59, 65, 67, 162, 178, 204, 222, 300
Râzî (Şa‘ir) (Koca Hasanzâde): 164
râzyâne (durak otu, rezene): 289
rebâb (musiki aleti): 336, 337, 343
rebâbcıyân: 336
Receb Ağa, Yamalı (Kopûzcıyân): 344
Receb Çelebi, Taşcızâde: 342
Receb Efendi (İslâmbol Monlası): 124
Receb Paşa: 104, 112, 123, 200
Receb Paşa, Lala: 117
Receb Paşa (Murâd Hân-ı Râbi‘ vezîri, Kapudan): 112, 122, 187, 219, 227
Receb Sifâlî: 342
Receb-i Kırımî (Tüfeng ustası): 303
Refref cennet burağı: 242

rehâ (gürz oyunu): 121
rehâ top (matrakbâzlık): 121
rehâvî makâmı: 116, 337, 347, 357
Re’îs Şâmîzâde yalısı: 202
re’îsân-ı Bahr-i Ummân esnâfı: 272
re’îsân-ı ehl-i tarîk esnâfı: 259
re’îs-i küttâblar: 153, 359
re’îsü‘l-etibbâ: 124
remil tahtaları: 259
Remle: 45, 50, 51, 68, 340
Remle bâğları (Mısır İskenderiyesi’nde): 259
reml-i Alî: 259
remmâl (falcı): 242
remmâlân esnâfı: 259, 331
Remzî (Pîr Muhammed Paşa’nın mahlası): 166
rende: 311
resenbâz: 208, 338

resm-i kadîm: 91
Resmî (Şa‘ir): 161
ressâm: 216
Restetâlîs: 22, 262
Resûl Baba: 331
Resûl Paşa çeşmesi: 196
Reşâd ibn Muhammed Ekber-i Yemenî, Pir: 324
Reşîd: 125
Reşîd ibn Helvâyî Ömer, Pir: 265
Reşîd Urbânı: 270
reşîdiyye cân gülü (helva cinsi): 289
reşme (Süslü at başlığı): 352
Retime kal‘ası: 84, 132, 137
Revân: 24, 25, 72, 94, 97, 98, 100, 102, 104, 105, 107, 111, 112, 113, 114, 116, 118, 122, 133, 172, 188, 211, 239, 250, 294, 331, 344, 346, 352, 361
Revân hânı: 113, 114, 116, 239, 346
Revân kal‘ası: 97, 98, 104, 113, 118
Revân köşkü: 105
Revân seferi: 24, 104, 111, 112, 113, 122, 133, 172, 211, 352
Revânî: 116, 148, 150, 167, 191, 192
Revânî medresesi: 150
Revânî mescidi: 148
Revânî (Sultânü’ş-şu‘arâ): 191
Revânî (Şa‘ir): 167
Revânlı Haydar Beğ: 344
Revânlı Mîrzâ: 344
revgan yağı: 265
Rey şehri: 262, 265, 292
reybâs (içecek): 276, 285
reyhân: 222, 267
reyhân yağı: 262
reyhânî mühür: 312
Reyyân-ı Hindî, Pir: 265
Reyyâs bin Ömerü‘l-Harrât, Pir: 263
rezeler: 307
rıbâhor: 274
Rıdvân Efendi: 177, 178
rık‘a mühür: 312

Rıkka: 81, 85, 89, 92

rıtl (ölçek): 298

Rızâ Çelebi (Mühür kesen usta): 312

Rızâ Çelebi (Şeştâryân): 344

Rızâ, İmâm: 198, 319

Rızâ, Nakkâş Ağa: 202

Rızâeddîn-i Şîrvânî: 344

Ribniçse kal‘ası: 139, 140

Rîha (Haleb’de): 299

rikâb-ı hümâyûn: 108

Rila yaylası (Samakov): 286

Rim Papa: 20, 31, 55

riyâl guruş: 225

Rize: 85

Rodos: 32, 33, 45, 46, 53, 70, 73, 75, 80, 81, 82, 87, 91, 94, 124, 125, 168, 270, 273

Roma: 21, 24

Rosni kal‘ası: 94

rubâ‘iyyât: 186, 359

Rûdîn (Şehrizol’da): 86

Rûhâ (Urfa): 20, 80, 85, 92, 337, 346

ruhâm: 55, 166

ruhâmî (mermer): 18, 55

ruhâvî makâmı: 337

ruhbân: 17, 20, 24, 27, 35, 55, 56, 221, 224, 336, 337, 346

Ruhbân Dağı (Bursa’da): 286

Ruhbân Erzâ’îl: 56

Rûhu’l-Kudsi: 161

Rukıyye (Hazret’in kerîmesi): 319

Rûm aselleri: 274

Rûm (ayrıca bkz. Urum): 13, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 23, 24, 27, 30, 31, 36, 37, 38, 39, 47, 51, 64, 65, 74, 78, 79, 81, 82, 88, 89, 91, 98, 101, 102, 103, 108, 116, 117, 119, 123, 124, 130, 161, 163, 164, 166, 167, 181, 185, 193, 198, 199, 201, 203, 204, 205, 207, 210, 212, 213, 220, 221, 223, 225, 226, 227, 231, 232, 234, 236, 238, 239, 250, 252, 254, 259, 261, 269, 270, 274, 275, 286, 291, 303, 306, 309, 310, 317, 322, 330, 331, 337, 341, 344, 346, 347, 348, 349, 353

Rûm (Bağdâd’da): 89

Rûm cüvânları: 349

Rûm fâtihi: 38

Rûm harâcı: 65, 101, 270, 349

Rûm kadı‘askeri: 166

Rûm kayâsıraları: 37, 38

Rûm lisânı: 226, 231

Rûm mahallesi: 252

Rûm mahbûbları: 223

Rûm merimceği: 275

Rûm (müverrihânı): 37, 41

Rûm nakkâşları: 331

Rûm (Sivas): 91

Rûm şu‘arâları: 238, 330

Rûm tabbâğları: 322

Rûmâhiyye livâsı: 85

rumatcı (gümüş tozu): 311

rumatcıyân esnâfı: 311

Rûmeli: 15, 18, 38, 40, 51, 54, 66, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 90, 91, 93, 102, 122, 128, 136, 140, 141, 142, 145, 167, 189, 192, 209, 222, 224, 225, 227, 228, 230, 294, 297, 308, 321, 325, 336, 345, 352

Rûmeli askeri: 90, 222

Rûmeli Boğazı: 228

Rûmeli Hisârı: 18, 40, 145, 189, 224, 225, 230, 336, 352

Rûmeli kadı‘askeri: 54, 136

Rûmeli kal‘ası: 228

Rûmeli kasabâtları: 228

Rûmeli Kavağı: 145

Rûmeli metâ‘ları: 297

Rûmeli pâyesi: 142

Rûmeli vâlîsi: 76

Rumeyletü‘l-Himâl şehri: 338

rumh (mızrak, süngü): 33

Rûmî: 14, 27, 44, 56, 93, 115, 119, 125, 161, 164, 175, 206, 214, 218, 222, 259, 285, 306

Rûmiyye (Azerbeycân’da): 104, 113

rumûz-ı usturlâb: 165

Rûmiyye Şeyhi: 104

rumûz-ı usturlâb: 165

Rûmzâd: 349

Rûs lisânı: 202

Rûs / Urus: 84, 131, 138, 226, 240, 267, 297, 346

rusâs-ı hâs: 65

Ruscuk kasabası: 178

Rûs-ı menhûs: 137

Rûşenî tarîkatı: 191

ru’ûs berâtı: 294
ru’ûs-ı hümâyûn: 285, 289, 291, 292
rûzgâr düdüğü: 336
Rûzî: 68
Rûznâmeci: 84, 85, 86, 115, 125, 148, 212, 224
rübbân (gemici): 271
Rüstem: 342
Rüstem Paşa câmi‘i (Tahtakal‘a’nın kurbünde): 147
Rüstem Paşa türbesi: 179
Rüstem Paşa, Güzelce (Mîrimîrân): 77
Rüstem Paşa hânı: 154
Rüstem Paşa kârbânsarâyı: 213
Rüstem Paşa medresesi: 150
Rüstem Paşa mescidi: 148
Rüstem Paşa sarâyı (Cüvân Kapucubaşı sarâyı): 153, 154
Rüstem Paşa, Sarı: 168, 169
Rüstem Paşa (Vezîr-i a‘zam): 76
Rüstem [ü] Efrâsiyâb: 331
Rüstemâne: 120, 315
Rüstem-i zamân: 117
Rüstem-salâbet: 103
rüsvâhâne (meyhane): 358
rüşvet: 130, 172
Rüvende (Yağfûr Kıral’ın vezîri): 19

- S -

sa‘âdethâne-i hümâyûn: 153
sâ‘at: 68, 310
sâ‘at kumu: 30
sâ‘atcı: 241, 267, 311
sâ‘atcıyân esnâfı: 270, 310
sâ‘atcıyân esnâfı: 310
sâ‘at-ı musanna‘ı: 310
sâ‘at-ı remil: 213
sabâ makâmı: 116, 345
Sabâ şehri: 14

Sabâh Sabâh Delisi: 189
saban: 263
saban demirleri: 315
Sabanca somunu: 220
Sabastıyye karyesi: 63
Sabâyî (Şa‘ir): 167
sabbâğân ya‘ni boyacıyan: 334
saberân ya‘ni çilingirân-ı yüksükciyân esnâfı: 307
Sabrî Efendi, Şerîf (Şa‘ir): 359
sâbûn: 299, 329
sâbûncu esnâfı: 299
sâbûnî (helva cinsi): 289
saç bağı: 173
saçaklı abâyî: 259, 261
Saçbağı Paşa: 173
Saçbağlı hâsekîler: 130
saçma ağları: 290
saçma topları: 125
saçmacıyân esnâfı: 290
Sa‘d, Hz.: 331
Sa‘d ibn Ebî Vakkâs (pîr Tîr-endazân): 315
Sa‘d ibn Ubeyd: 268, 269, 309, 323
Sa‘d, Pir: 269
Sa‘d (sahabe): 119
sadak: 315, 323
sadaka: 74
sadaka-i câriye: 74
sadaka-i cübbe: 74
Sa‘dân: 331
Sa‘dân-ı Hindî: 302
Sadâyî Çelebi, zâkir: 342
sâde kut (güvercin cinsi): 317
sâde sarma (güreş oyunu): 119
sâde tanbûracı: 345
Sa‘deddîn Efendi (Sultân Murâd-ı Salis mu‘allimi): 200
Sa‘deddîn, eş-şehîr bi-Çelebi Müftî: 99
Sa‘deddîn Hasan eş-şehîr bi-Hocazâde (Şeyh): 195, 199
Sa‘deddîn Hindî: 302

Sa‘deddîn ibn Kereb Gâzî: 315
Sa‘deddîn ibn Nâsır, Pir: 266
Sa‘deddîn-i Mısrî: 308
sadef: 100
sadefkârcıyân esnâfı: 335
sadefkârî: 101, 144, 336
sadefkârî bâb-ı kebîrler: 100
sadefkârî dâ’ire: 342
sadefkârî kanatlar: 75
sadefkârî kundaklar: 304
sadefkârî kundaklı tüfengler: 268
sadefkârî na‘lınlar: 329
sadefkârîcibaşı: 335
Sa‘d-ı Vakkâs: 11, 12, 13, 49, 207, 316
Sâdık Çelebi (Kudumzen): 343
Sâdıkkapusu (Galata’da): 211
Sa‘dî Çelebi: 47, 151
Sa‘dî Paşa (Şa‘ir): 161
Sa‘dîzâde, Bursalı (mîrâsyedi kuşbâz): 317
Sa‘dîzâde Efendi: 176
sadranc nakşı: 204
sadranc tarzı: 213
Sadreddînzâde yalısı: 217
sadr-ı Anatolu: 124
sadr-ı rûm: 123, 124
sadrıa‘zam: 93, 94, 99, 103, 104, 106, 126, 127, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 139, 141, 142, 143, 166, 187, 188, 215, 216, 258, 260, 287, 342, 356
Sadru’l-ulemâ-yı Rûm: 123
Sadşe dağları: 214
Sa‘dullâh ibn Akşemseddîn (Şeyh): 162
safâyî habbı (keyf verici madde): 354
Safâyî (Şa‘ir): 164
Sâfî Çelebi (Akideci esnâfından): 289
Sâfî (Şa‘ir) (Cezerî Kâsım Paşa): 161
Safî, Şeyh: 307, 344
safîrciyân (sâzende): 347
safîr-i bülbül (sâzende): 347
Sâfiye Sultân yalısı: 223

Safvân-ı Hindî, Pir: 275
Safvân-ı Yemenî, Pir: 292
sağ ulûfeci: 87
sâğarhâne (meyhane): 355
Sağır Dâvûd: 301
Sağır Riyâzî Çelebi (Şa‘ir): 359
Sağır Riyâzî Efendi: 97
Sağır Usta Dâvûd (Sultan Murâd-ı Râbi‘in Kılıççibaşısı): 31
Sağman: 85
Sağmedresekapusu (Süleymaniye Cami‘inin kapısı): 72
sağrı poşu: 267
Sağrıcılar: 147, 303
Sağrıcılar Câmi‘ (Unkapanı‘nda): 40
Sağrıcılar çârsûsu: 43
sağrıcıyân esnâfı: 303, 322
Sahâbe: 11, 12, 31, 32, 33, 35, 36, 43, 76, 145, 174, 185, 197, 204, 242, 244, 253, 254, 259, 267, 277, 293, 297, 301, 302, 303, 306, 320, 325, 350
Sahâbe-i güzîn: 76, 174, 301, 303
Sahâbe-i kirâm: 32, 33, 35, 36, 145, 174, 197, 204, 244, 254, 259, 267, 293, 297, 302, 306
Sahâbîzâdeler: 145
sahan: 218, 238, 309
sahan dökmecileri: 314
sahhâf: 259, 330, 332
sahhâfân esnâfı: 259, 330
Sahhâflarkapusu: 332
sâhib-i ayyârân: 311
sâhib-i beste: 351
sâhib-i post: 239
sâhib-i seccâde: 248
sâhir: 214
sahlebciyân esnâfı: 286
Sahn-ı Semâniye: 181
Sahr bin Harb: 254
Sahra-i Şerîf kubbesi: 74
Sahratullâh: 23, 302
Sahratullâh (mescidi): 74
Sahrek [Hacrek]: 89
sahrîc: 18, 20, 40, 146, 155, 198, 235, 252

sahtiyân: 132, 207, 208, 322, 323
sahtiyân terlikler: 325
Sâ‘î: 147, 148, 156
Sâ‘î Çelebi: 182
Sâ‘î (Şa‘ir): 180
Sa‘îd Arab: 110
Sa‘îd (sahabe): 119, 331
Sâ‘î-i Dâ‘î: 160, 175, 181, 183
sâ‘ika: 57
sa‘îl (postacı) esnâfı: 257
Sâ’ilî (Şâ‘ir): 165
Sa‘ird: 89
saka kuşları: 318, 321
sakal tıraş etme adeti: 247
Sakâlibe (İstanbul’un ismi, Tatar lisânında): 15, 24
Sakarya Nehri: 66
sakız: 222, 227, 269, 278, 335
Sakız adası: 32, 73, 82, 125, 204, 206, 209, 210, 223, 289, 335, 348, 358
sakız dırahtları: 222
sakız dimisi: 335
Sakız kal‘ası: 223
Sakız kâmhâsı: 335
Sakız şarâbı: 358
Sakız Urumu: 289
Sâkîhâne (meyhane): 355
Sâkînâme (Mantîkî Efendi’nin eseri): 359
sakkâ: 113, 157, 239, 265, 266, 309, 321, 323, 358
sakkâ çeşmesi: 239, 309
sakkâ huddâmları: 113
sakkâ kamçı: 323
sakkâ kuşu boğazı (kürk): 321
sakkâbaşı: 52, 265, 266, 268
sakkâhâne: 253
sakkâyân-ı şehir esnâfı: 265
sakkâyân-ı yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî esnâfı: 265
saksığan kuşu: 248
sal gemiler: 70
Salacak: 30, 133, 233, 235

Salacak İskelesi: 133
Salâhaddîn, Kâtib (Şeyh): 161
salâhâne: 189
salahor esnâfı: 255, 358
salamura: 168
Salanta livâsı: 83
Salanta sahrâsı (Macaristan'da): 15, 138
salata: 285
salatacıyân esnâfı: 285
Salbaş (çoban köpeği ismi): 280
sa'leb: 274, 286, 298, 354
sa'lebciyân esnâfı: 286
salhâne: 252, 253, 276, 279, 280, 291, 295
salhâne emîni: 280, 291, 295
salhâneciyân esnâfı: 276
Salı bâzârı (İstanbul'un günlük pazarlarından): 218, 327
salık (gürz): 280, 316
Salıncak Rıdvân: 178, 179
Sâlih Çelebi, Mukallîd: 353
Sâlih Çelebi, Üsküdarlı (Kudumzen): 343
Sâlih Efendi (İslâmbol Monlası): 123, 124
Sâlih Efendi (Şeyh): 200
Sâlih Efendi (Tershâne emîni): 125
Sâlih, Hz.: 241
Sâlih Paşa (Kapudan): 78
Sâlih Paşa mescidi: 148
Sâlih Paşa sarâyı: 154
Sâlih Paşa (Vezîr-i a'zam): 111, 127
Sâlim Mağribî (Şeyh): 135
sallâhâne: 53, 192
salma (gürz): 279, 280, 316
Salmas: 238
Salsâl: 43, 253, 353
Salsâl Tatar (bozayı te'lîf iden): 353
Saltık Muhammed-i Buhârî: 353
sâlyâne: 80, 82, 84
salyar (salya): 288
Sâm (kayser): 37

Sâm (Pehlivân): 120, 302
Sâm, Pir: 317
Sâm ü Nerîmân: 113, 331
sam yeli: 283
Samadya: 158, 237, 290
Samadyakapusu: 27, 355
Samakov: 286, 308
Sâm-ı akrân: 121, 253
saman arakı (şarâb): 356
samsâ (helva cinsi): 289
Samsad (Diyârbekir'de): 88, 89
samson: 218, 240, 279, 280, 282, 283, 321, 340
samsonhâne: 218, 253, 282
Samsonhâne mesîregâhı: 218
Samsun: 51, 66, 220
San Pavla zindânı: 205
San Pavlo: 256
San'ân: 305
San'ân şehri (Yemen'de): 264, 327
sanavber: 51, 204, 224
sanavber fısdığı: 289, 300
sancak: 64, 273, 324
sancak ağası: 140
sancakbeği: 85, 86, 87, 90
sancakdârlar: 257
sancak-ı Şer'-i Resûl-i Mübîn: 257
sancak-ı Yesevî: 353
sandal: 221
sandal (içecek): 276
sandolozlu balgam: 190
sandûk: 107, 323, 333, 334
sandûka: 23, 27, 46, 56, 57, 63, 171, 177, 202, 314, 323, 335
Sânî (Şa'ir): 164
sansâr (kürk): 321
santa ağacı: 341
santûrcıyân (musiki esnâfından): 337
santûrî: 357
sapan: 248, 257, 260, 279, 280, 290, 315, 351

sapan taşı: 302

sapanbâz: 315

sapancıyân esnâfı: 315

sapan-ı Dâvûdîler: 257, 280

sar‘ zahmeti: 176

Sarakuza şarâbı: 213, 358

Saranda nâm meyhâneci: 213

sarây: 14, 26, 27, 28, 29, 31, 36, 43, 46, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 62, 66, 69, 72, 73, 76, 77, 79, 82, 100, 102, 104, 106, 107, 109, 114, 115, 118, 120, 121, 127, 130, 131, 132, 133, 134, 140, 146, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 160, 177, 183, 187, 192, 193, 195, 200, 201, 204, 206, 209, 217, 220, 221, 222, 223, 224, 226, 227, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 240, 251, 252, 256, 271, 278, 288, 293, 315, 319, 320, 324, 329, 330, 335, 336

sarây ağası: 131

Sarây Ağası mescidi: 148

sarây çiftliği: 224

sarây hammâmları: 193, 195, 222, 234

Sarây Meydânı: 54, 118, 120

sarây (pabuc cinsi): 324

Sarây şehri: 79

Sarây (şehri): 82

sarây yağlıkları: 320

Sarâyburnu: 14, 15, 16, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 41, 44, 46, 54, 56, 114, 123, 133, 134, 135, 172, 232, 237, 273, 290, 359, 360

sarây-ı âlî: 50, 52, 153, 201, 226, 330

Sarây-ı Amîre: 76

Sarây-ı Atîk: 52, 53, 66, 69, 120, 153, 278

sarây-ı a‘yân-ı kibâr: 251

Sarây-ı Cedîd: 51, 52, 278

Sarây-ı Hâs: 46, 77, 115, 153, 293, 319

Sarây-ı Hümâyûn: 26

sarây-ı vüzerâ: 53, 100, 149, 195, 201, 251, 252, 278

Sarâylılar: 158

sârbânlar: 267

Sardilya: 125

Sarhan: 66, 82, 88, 90, 184, 280, 345

Sarhan Akhisârı: 184

Sarhan (çoban köpeği ismi): 280

Sarhanbayoğlu: 42, 44

Sarhanî: 161, 175

sarhoş: 62, 70, 96, 99, 127, 159, 180, 357, 361

Sarhoş İbrâhîm (Cam ustası): 70
sarı asma kuşu: 318
Sarı Celeb (Mukallid): 121
Sarı Kâtib: 132
Sarı Kethudâ mahallesi (Kâsımpaşa'da): 208
Sarı Mukallid Celeb (Çöğürciyân): 344
Sarı Muslihiddîn: 199
sarı nuhâs: 312
sarı pirinc: 65, 306, 313, 329
sarı pirinc esnâfı: 313
sarı pirinc kefeli terâzûlar: 276
sarı pirinc kitâbe: 312
sarı pirinc teller: 308
sarı pirinc tenekeler: 327
Sarı Saltık: 119, 291, 353
sarı [say] yağı: 292
Sarı Solak: 121
Sarı Solak kalyonu: 125
Sarı Solak kapudan: 273
Sarı Solak (okcu ustası): 315
Sarı Süleymân: 116
Sarı Velî kapudan: 273
sarı yâkût (şarâb): 358
sarıasma (kuş cinsi): 222, 353
sarıca: 41, 48, 139, 155, 281
sarıca arı erler: 155
sarıca haşerâtı: 139
sarıfirik (ot cinsi): 238
Sarıgürz: 147, 159, 178, 179, 181
Sarıgürz câmi'i: 147
Sarıgürz hammâmı: 159
Sarıgürz mescidi: 178, 181
sarık: 41, 60, 224, 260, 287, 295, 319, 322, 329
Sarıkadı mesîregâhı: 235
sarıkcı: 58, 99, 329, 340
Sarıkcılar kurbü: 340
sarıkcıyân esnâfı: 329
sarımsak: 163, 229, 281, 283, 284, 285, 286

sarımsak turşusu: 283
sarımsakcıyân esnâfı: 283
Sarıyâr: 30, 194, 216, 227
Sarıyâr hammâmı: 159
Sârî (Kılıccıların Piri): 309
Sârî, Şeyh: 331
Sarkirmân kal‘ası (Kırım’da): 210
sarnıc: 22, 52, 54, 64, 69, 73, 155
sarrâc: 239, 268, 286, 304, 323, 324, 343
sarrâcân esnâfı: 323
sarrâcân-ı makbûlân esnâfı: 323
sarrâcbaşı: 253, 324
sarrâcbaşı kârhânesi: 253
Sarrâchâne: 35, 156, 174, 203, 324
Sarrâchâne mescidi: 203
Sarrâchânebaşı: 27, 156, 158, 188
Sarrâchânebaşı hammâmı: 158
sarrâf: 162, 294, 297
sarrâfbaşı: 297
Sarrâfzâde: 148
Sa‘sa‘a: 265
sâtûr: 276, 279
Sava Nehri: 97
savat: 312
savma‘a: 255, 353
savt: 342
savt ü zecel: 115
say yağı: 265, 272, 291, 292, 299
saya: 109, 277, 281, 296, 317, 333
saya (güvercin cinsi): 317
saya (kumaş cinsi): 333
sayacı: 277, 279, 294
saya-i celebân-ı koyun esnâfı: 277
sayalma çekici: 306, 309
Sayda: 34, 45, 80, 84, 274
Saydgâh: 240
Saydûn Pâdişâh: 14
sâyebân: 39, 299

sâyebân-ı nâmûsiye: 320
sâyebân-ı pâdişâhî: 309
sayış egserisi: 306
Sa‘yî (Şa‘ir): 167
sâyislerin silsilesi: 257
sayyâd: 19, 24, 204, 226, 229, 242, 288, 289, 290, 291, 316, 318
sayyâdân-ı murgân esnâfı: 316
sayyâd-ı çömlekçi esnâfı: 290
sayyâd-ı mâhî: 229, 242, 288, 291
sayyâd-ı serçeciyân ve gayrı murgân esnâfı: 318
sâz: 110, 115, 223, 238, 251, 268, 273, 336, 337, 338, 343, 344, 345, 346, 347, 357
sâz (beş târlı): 344
saz (bitki): 83, 138, 141, 290
sâz (kırk târlı): 337
Saz Macarı: 83, 138, 141
sâzcıyân: 338
sâzende: 158, 202, 253, 256, 257, 298, 341, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 355, 357
sâzendegân: 121, 213, 256, 343, 344, 345, 346, 347
sâzendegân esnâfı: 343, 347
sâzendegân-ı arabî düdük: 346
sâzendegân-ı avvâd: 344
sâzendegân-ı bârbûtcıyân: 345
sâzendegân-ı çağânabâzân: 347
sâzendegân-ı çağırtma düdük: 346
sâzendegân-ı çârtâyıyân: 344
sâzendegân-ı çengciyân: 343
sâzendegân-ı çeşdeciyân: 344
sâzendegân-ı çöğürciyân: 344, 345
sâzendegân-ı dâ’irezân: 343
sâzendegân-ı dankiyo düdüğü: 346
sâzendegân-ı kaba düdük: 346
sâzendegân-ı kânûncuyân: 344
sâzendegân-ı karadüzenciyân: 345
sâzendegân-ı kaval-ı çoban: 346
sâzendegân-ı kemânçeciyân: 343
sâzendegân-ı Fıranda: 346
sâzendegân-ı kopuzcuyân: 344
sâzendegân-ı kudumzen: 343

sâzendegân-ı macar düdük: 346
sâzendegân-ı mehter düdüğü: 346
sâzendegân-ı mizmer düdüğü: 346
sâzendegân-ı muğniciyân: 345
sâzendegân-ı mûsikârân: 343
sâzendegân-ı neyzenân: 343
sâzendegân-ı pirincden mehter borusu: 346
sâzendegân-ı ravzacıyân: 344
sâzendegân-ı şarkıcıyan: 345
sâzendegân-ı şeşhâneciyân: 344
sâzendegân-ı şeştârıyân: 344
sâzendegân-ı tanbûracıyân: 343, 345
sâzendegân-ı tel tanbûrcıyân: 345
sâzendegân-ı tulum düdüğü: 346
sâzendegân-ı yelli düdük: 346
sâzendegân-ı yeltemeciyân: 345
sâzendegân-ı yonkarcıyân: 345
sâzende-i acemî zurnacıyân: 346
sâzende-i ağız tanbûrası: 347
sâzende-i arabî zurnacıyân: 346
sâzende-i âsafî zurnacıyân: 346
sâzende-i balabancıyân: 346
sâzende-i câm dübelekciyân: 347
sâzende-i cura zurnacıyân: 345
sâzende-i çömlek dübelekci: 347
sâzende-i dervîşân borusu: 346
sâzende-i Efrâsiyâb borusu: 346
sâzende-i Erganûn borusu: 346
sâzende-i Eyyûb borusu: 346
sâzende-i filcân: 347
sâzende-i ıklıkcıyân: 345
sâzende-i İngilis borusu: 346
sâzende-i kaba zurnacıyân: 345
sâzende-i kamış mizmârcıyânı: 347
sâzende-i kerrenâycıyân: 346
sâzende-i luturyan borusu: 346
sâzende-i makrafa dübelekcisi: 347
sâzende-i nağarakıncıyân: 346

sâzende-i nefîrciyân: 346
sâzende-i safîrciyân: 347
sâzende-i safîr-i bülbül: 347
sâzende-i sünderciyân: 345
sâzende-i şehâbî zurnacıyân: 346
sâzende-i şîşe borusu: 346
sâzende-i tablbâzcıyân: 347
sâzende-i tarak mizmârcıyân: 347
sâzende-i torompete borusu: 346
sâzende-i Yemen dübelekciyânı: 347
sâzendekâr: 336
sâz-ı kadîm: 336, 337
sâz-ı sünderci: 345
sâzkâr: 338
sazlık: 122, 123, 290
Sazlıköy: 18
Sâznâme-i Dilnüvâznâme risâlesi (Nihânî Çelebî'nin eseri): 345, 347
Seb'a: 176
Seb'a kırâ'ati: 114, 118, 245
Sebâdân kal'ası: 94
Seb'a-i Mu'allaka: 259
seb'a-i seyyâreler: 304
Sebde [Sebte]: 331
sebeb-i seyâhat: 11
sebeb-i tahrîr-i kitâb: 250
sebîl: 156, 157, 158, 174, 175, 192, 193, 196, 198, 212, 219, 235, 265
sebîlhâne: 102, 149, 157, 175, 196, 206, 212, 219, 222, 223, 235, 251, 252
Sebt bâzârı (İstanbul'un günlük pazarlarından): 327
Sebte Boğazı: 16, 122, 200
sebzeci esnâfı: 285
sebzehâne: 53, 252, 285, 287, 291, 295, 301
sebzehâne dîvânhânesi: 53
sebzehâne emîni: 252, 291, 295
sebzevât: 53
sebzevâtcı: 263, 285
seccâde: 197, 242, 246
Seçan kal'ası: 87, 141
Seçova: 137

Sedde Boğazı: 188

sedd-i Kahkahâ: 227

sedd-i Ye’cûc: 214

sefâyin: 32, 33

sefer: 75, 81, 85, 86, 87, 90, 91, 93, 96, 99, 111, 125, 126, 138, 170, 255, 257, 260, 267, 293, 296, 302, 304, 306, 308, 323, 326, 332

Sefer Dede, Deli: 188

sefer eşmek: 82, 88, 90, 91, 258

sefer nevbeti: 91

Sefer Paşa: 85, 108

sefer yolları: 255

sefer-i hümâyûn: 87, 90, 94, 95, 102, 114, 143, 305

seferliler (odası): 52

segâh makâmı: 12, 116, 117, 267, 283, 342, 346

Segedin: 74, 82, 87, 94, 95, 149

segel taşı: 246

Segsar: 82, 87

seğirdim âşcıları: 279

seğirdim At Meydânı esnâfı: 279

seğirdim odaları: 279

Seğitvar: 45, 74, 83, 87, 95, 113, 117, 141, 168, 169, 181, 201

seğsâne (yük taşıyan at): 323

sehere avretleri: 214

Sehî Beğ (Şa‘ir): 165, 167, 175

sehm (ok): 315

sehm-ı kazâlar: 260

sekbân: 53, 99, 108, 139, 151, 252

Sekbân Alî medresesi: 151

sekbânbaşı: 25, 53, 87, 103

sekdirme gülleler: 216

sekel (dervîşân mâbeyninde boğazlarında asılan balgamî taşlar): 246

Sekelhit kal‘ası: 139

Seki Balı (Top cinsi): 216

sekî sabuncu: 299

seklem (çuval): 291

Sel kapusu: 225

selâhorân esnâfı: 255

selâme işi (kılıç): 301

Selâmet Geray Hân: 360

selâmiyye avret takyalı: 340

selâmiyye dîbâ: 220

Selânik: 51, 74, 77, 82, 87, 90, 109, 188, 203, 281, 293, 294, 295, 302, 334

Selânik çukası: 109

Selânik halîçeleri: 334

Selânik (kılıcı): 302

Selânik ocağı: 90

Selânik Yahûdîleri: 51

Selânikli: 342, 344, 345

Selçûk: 351

Selçûkıyân: 37, 38, 161, 308, 322, 351, 353

Selçûkî: 346

Selîm Ağa (yonkarcıyân sâzı ustası): 345

Selîm Hân: 46, 60, 68, 69, 79, 96, 110, 147, 148, 153, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 175, 230, 231, 236, 278, 279, 286, 311

Selîm Hân câmi‘i: 191

Selîm Hân evkâfı: 74

Selîm Hân Mandırası mesîregâhı: 240

Selîm Hân medresesi: 74, 149

Selîm Hân, Şehzâde: 95, 171, 230

Selîm Hân-ı Evvel: 11, 46, 47, 68, 69, 84, 106, 149, 150, 152, 155, 165, 166, 170, 174, 182, 184, 202, 221, 223, 224, 227, 229, 230, 231, 233, 237, 240, 309, 311

Selîm Hân-ı Sânî: 11, 29, 58, 60, 74, 95, 96, 97, 148, 151, 153, 168, 169, 170, 199, 202, 226, 227, 251, 341

Selîm, Sultân: 47, 68, 96, 168, 169, 307, 331

Selîm Şâh: 46, 68, 169

Selîm, Şehzâde: 97, 164

Selîm türbesi: 201

selîmî: 129

selîmî destâr: 93, 166

selîmî sarıklar: 329

Selîmiye Köşkü: 30

Selîmiyye hammâmı: 191

Selîmiyye kurbü: 148, 150, 178

Selîmiyye meydânı: 237

Seline kal‘ası: 132, 137

Seline livâsı: 84

Selmân: 257, 276, 277, 282, 285, 286, 292, 297, 302, 307, 308, 314, 320, 323, 326, 327, 328, 331, 332, 335, 339, 341

Selmân-ı Fâris (Pâris): 243, 244, 254, 255, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 268, 275, 289, 297, 298, 301, 306, 307, 318, 319, 325, 328, 338

Selmân-ı Kûfî, Pir: 265

Selmân-ı Pâk: 146, 254, 255, 256, 262, 263, 264, 265, 270, 272, 275, 276, 277, 282, 286, 302, 303, 304, 305, 307, 308, 309, 310, 314, 316, 319, 320, 321, 322, 323, 325, 326, 328, 329, 330, 334, 335, 338, 350

Selmânî: 247, 297, 332, 333

Selmiyye livâsı (Tarabulus-ı Şâm'da): 84, 88, 92

Selsebîl (Kevser): 71, 157, 160, 196, 203, 204

selvâ nâm pişmiş kuşlar: 246

semâ': 191, 209, 222, 225

semâ' [u] sefâ: 191

semâ'hâne: 74, 192, 222, 337

Semâ'îl: 306

Semân, medâris-i: 149

Semâniye: 65, 149, 181

Semâvât (Bağdâd'da): 89

Semâvât livâsı: 85

semâyî (havayi fişek): 305

semek: 196

semekî (havayi fişek): 305

Semendire: 15, 16, 66, 82, 87

Semendire (arabası): 18

Semendire balı: 299

semer: 257, 323

semerciler: 323

semerciyân esnâfı: 307, 323

semîn sünger (işkence aleti): 256

semmûr: 60, 62, 114, 115, 116, 130, 132, 133, 134, 138, 172, 173, 177, 238, 273, 275, 298, 321, 327, 357

semmûr bâzirgânı esnâfı: 321

semmûr esnâfı: 321

semmûr hil'at-ı fâhire: 134, 273

semmûr kabaniçesi: 273

semmûr kafâsı (kürk): 321

semmûr kalpak: 115, 116, 321, 357

semmûr kalpakcıyân esnâfı: 321

semmûr kürk: 60, 116, 130, 133, 172, 321, 327

semmûr lepâçe: 62, 132, 133, 177, 275

semmûr paçası (kürk): 321

Semmûrkaş kolu: 349
Semmûrkaş (Rakkâs): 310, 349
Senâyî Çelebi (Şa‘ir): 161
Sencovaniyye manastırı: 63
seng-i ferah (mermer cinsi): 160
Senköy: 83, 140
Senmartin kal‘ası: 97
Sennâre şehri (Füncistân’da): 320
sepet: 207, 254, 290, 300, 301, 323, 327
sepet sandıkcıyân-ı sarrâcân esnâfı: 323
sepet sandûklar: 323
sepetciyân-ı sayd-ı mahî esnâfı: 290
sepetciyân-ı sayyâd-ı mahî esnâfı: 290
serâvîl [ü] kamîs: 74
serbend: 310, 357
serçe: 152, 318, 353
serçeciyân esnâfı: 318
Serdâr Cüvân Kapucubaşı: 128
serdengeçdi: 45, 50, 77, 238
Serem balı: 299
seren: 270, 300
serencibaşı: 270
serenciyân esnâfı: 270
Serendîl cezîresi: 335
Serendîl (Hindistan’da): 243, 255
sereng: 114, 263, 319, 333
sereng ve katîfe esnâfı: 333
sereng yasdıklar: 333
seretân burcu: 23
Serfice: 321
Serfice bezi: 333
Serfice gömlekleri: 319
Serfice ketânı: 274
sergele (güreş oyunu): 119
sergellebaşı: 324
sergüzeşt: 46, 59, 62, 78, 110, 111, 113, 114, 121, 185, 204, 207, 248, 271, 351
sergüzeşt-i Evliyâ: 114
serhadli (pabuc cinsi): 324

serheng (ney cinsi): 337

serîka: 240, 255

sergelle (güreş oyunu): 316

Serkiz: 255

sermâye tüfeng: 303

serpenâh (zırh): 302

serpme: 291

serpûş: 144

serre (matrakbâzlık): 121

Serûc (Rıkka'da): 85, 89

serv (servi): 51, 67, 69, 72, 102, 115, 130, 145, 164, 165, 176, 202, 204, 209, 216, 221, 222, 224, 226, 227, 228, 229, 231, 256, 262, 290, 316, 332, 335, 340, 341, 348

Servi, Bâb-ı: 115

Servi Burnu: 226, 228, 229

Servi Furunu mukâbelesi: 316

Servi kolu: 348

servi kozağı: 262

serv-i serâmed: 229

servi tâbûtlar: 341

servi tahtası: 340

Servikapusu: 26

servili bâğ: 221

Sevâkin: 335

sevdâger-i burgucıyân esnâfı: 306

Severin (kal'ası): 18

Sevîk (Hz. Muhammed'in Gazası): 32

sevr kökü (deva otu cinsi): 327

Sevrü'ş-Şehb (Hazret-i İbrâhîm'in ineğinin adı): 277

seyâhat: 11, 12, 16, 46, 47, 74, 86, 111, 142, 149, 152, 159, 161, 164, 176, 181, 188, 189, 198, 248, 250, 256, 267, 270, 313, 314, 316, 317, 338, 347, 353

seyâhat urganları: 256

seyâhat-ı kübrâ: 11

seyâhatimiz (Evliya'nın): 248, 285, 316

Seyâhatnâme: 21, 159, 178, 218, 234

Seydî bin Mahmûd eş-şehîr bi-Mücellidzâde, Mevlânâ: 167

Seydi Çelebi, Mevlânâ: 79

Seyfeddîn-i Herâtî (Şeyh): 281

Seyfî Ağa (Şeştâryân): 344

Seyfî Çelebi: 179

Seyfî (Şa‘ir): 164

seyf-i zülfeccâmî (kılıç cinsi): 301

seyf-i zülyezenî (kılıç cinsi): 301

Seyfullâh Hamîdî: 178

Seyidvar gazâsı: 341

seyis: 159

seyisbaşılar: 257

seyishâne: 52, 257, 263, 265, 266, 272, 279, 281, 282, 284, 287, 299, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 325, 326, 327, 329, 330, 332, 333, 338, 340, 341

seyishâne atları: 287

seyishâne dükkânı: 313

seyishâne yükü: 52, 279, 281

Seykel: 83, 138, 141

Seykelistân: 138

seylân: 310, 312

seylâvî: 238

seyrâncı: 264, 268, 269, 289, 292, 298, 319

seyyâfân: 301

seyyâh: 11, 13, 30, 36, 51, 63, 70, 164, 235, 238, 242, 248, 250, 304, 348

Seyyid-i Vilâyet (Şeyh): 175

Seyyidvar Gazâsı: 116

sıbyân fırlağı: 120

sıçan: 296, 320, 340

Sıçan Halîfe sarâyı: 206

Sıçan Halîfe (Tanbûrcıyân): 343

Sıçanlı hammâm: 158

Sıdkı Çelebi (Şeyh): 185

Sıdkı Efendi câmi‘i: 224

Sıfâhân: 262

Sıfet: 84, 88, 92, 137

Sıfet haliçeleri: 334

Sıfet şehri (Arabistan’da): 203

Sıfet Yahûdîleri: 51

Sıffîn cengi: 264, 306

sıfracıyân esnâfı: 323

sığın (geyiğin büyük cinsi): 226, 240, 254, 279, 316, 321

sığır: 137, 210, 228, 240, 246, 263, 277, 279, 281, 295, 299, 305

sığır boynuzu vezneleri: 304

sığır boyunduruğu: 315
sığır bülbül (musiki aleti): 347
sığır celeb-keşânları: 281
sığır derisi: 225, 232
sığır derisinden tulum sallar: 38
sığır etleri: 277
sığır kelleleri: 281
sığır pasdırması: 300
sığır postu: 224
sığır sürüsü: 240
sığır tokatları: 277
sığırcık: 21, 27
sığır-keşân: 281
Sığla: 82, 87, 91, 345
Sınab: 220
sınago hahamları: 203
sınagolar: 212, 223
sıntırac (nalcı aleti): 308
sıntırâş (işkence aleti): 256
sıntırâş (pabuccu aleti): 325
Sınur çayırı: 113
sıpa: 277
sıpkın harbe: 279
sıpkın (zıpkın): 290, 291
sıpkıncıyân esnâfı: 290
Sırçasarây: 107, 111, 130, 173
Sırf: 325
Sırf hükemâları: 21
sırık: 254, 255, 264, 265, 266, 267, 273, 278, 282, 284, 288, 290, 295, 297, 304, 318, 319, 323, 340, 354
sırık hammâlları: 264, 265, 266, 267, 297, 354
sırma: 268, 279, 292, 304, 308, 311, 313, 320, 323, 324, 332, 333
sırma gibi teller: 313
sırma keçe: 268
sırma mebrûm: 304
sırma satıcı esnâfı: 292
sırma ve kılabdan satıcı esnâfı: 292
sırmacılar: 332

sırmakeş: 148, 308
Sırmakeş mescidi: 148
sırmakeşân esnâfı: 292, 313
sırmakeşhâne: 158, 252, 292, 313
sırmakeşhâne emîni: 292, 313
Sırmakeşhâne kurbü: 158
sırmalı katîfe: 333
sırmalı peştemâlları: 279
Sırrî Efendi (Şa‘ir): 359
Sırt hammâmı: 158, 320, 332
sırtlan: 280, 321
sıvacıyân esnâfı: 339, 340
Sibin kal‘ası: 141
sicim: 269, 290
sicn kapusu: 351
Sidirkapsi (Selânik kurbünde): 294
siğer: 314
Siğer kitâbları: 32, 328
Siğer-i Cerir (Kitap): 337
Siğerler (kitab): 248
Sihâm-ı Kazâ (Nefî‘ Efendi’nin hicivâtı): 221
Sîhuzencîr (Şehrizol’da): 86
Sikender: 156
Sikender-i Rûmî: 27
sikke: 38, 39, 50, 66, 69, 83, 115, 173, 214, 240, 293, 294, 303, 310, 311, 313
sikke kalp olması: 294
sikke kazır: 311
sikke tasîh: 293
sikke urucular: 294
sikkeci (kehleciyân ustalarından): 294
sikkeciyân: 294
sikkehâne: 294
sikke-i hasene: 240, 313
sikkezân: 311, 314
sikkezân ağa: 314
sikkezân esnâfı: 311
sikkezânbaşı: 294, 295, 310, 311, 313
Sikkîn, Seyyid: 43

silâhhâne: 20
silâhşör: 120, 259
sîlâr (gürz oyunu): 121
Silifke: 84, 274
Silifke kal‘ası: 66
silihdâr: 87, 93, 132, 134, 153, 207, 219
Silihdârlı: 108
silihdârlık: 103, 123, 135
Silisre: 15, 82, 83, 87, 104, 111, 132, 135, 163, 273
silisre düdükleri: 272, 332
Silisre paşa livâsı: 83
Silisre sabunu: 299
Silivri: 18, 20, 26, 33, 174
Silivri bâbı: 23, 26
Silivri bâğçesi: 237
Silivri kal‘ası: 15, 18, 38, 135
Silivrice Vezîr: 15
Silivrikapu: 44, 51, 77, 145, 146, 148, 158, 175, 232, 237, 278, 293
Silivrikapusu hammâmı: 158
sîm: 198, 286, 307
sîm âvânî: 138
sîm halhâllar: 202
sîm mühür-kenler: 312
sîm rahtlar: 323
sîm ü heykelân esnâfı: 312
sîm üzengi: 138
Simav şehri: 164, 175
sîmci (sırma-keşân esnâfından: 292
sîm-i hâlis: 101, 354
Simidcizâde: 121
simit: 208, 213, 251, 265
simit furunu: 251
simitci: 348
simitciler esnâfı: 265
Simitcioğlu (Mukallid): 312, 352
simitciyân esnâfı: 265
simsâr: 292, 294, 297
simsârcılar: 297

simsim (Susam): 298
sîmurg: 114, 254
simyâ: 353
Simyon (Evliya'nın talebesi): 37
Sin kal'ası: 94
Sîn vilâyeti: 253
Sinân bozahânesi: 354
Sinân bozası: 354
Sinân Çelebi, Nişâncı: 163, 180
Sinân Efendi, Muhaşşî: 181
Sinân Efendi (Şeyh): 184
Sinân Efendi, Vâ'iz: 209
Sinân, Mevlânâ Hekîm: 96
Sinân Paşa: 139
Sinân Paşa câmi'i: 206
Sinân Paşa, Cığalazâde (Vezîr): 99
Sinân Paşa (fâtih-i Yemen): 158
Sinân Paşa (Kapudan): 78, 96, 97
Sinân Paşa kârbânsarâyı: 155
Sinân Paşa Kasrı: 30
Sinân Paşa, Koca (Vezîr-i a'zam): 78
Sinân Paşa Medresesi: 177
Sinân Paşa mescidi: 148
Sinân Paşa, Serdâr: 96
Sinân Paşa, Sofu (Sadr-ı a'zam): 99
Sinân Paşa, Tavâşî: 166
Sinân Paşa tekyesi: 206
Sinân Paşa, Vezîr-i a'zam (Bâyezîd-i Velî asrında): 163
Sinân Paşa (Yemen Fâtihi): 174
Sinân Şâh: 346
Sinân (Şa'ir): 164
Sinâneddîn bin Yûsuf el-Hatîb (Süleymâniyye câmi'inin imâmı ve hatîbi): 191
Sinâneddîn (Şeyh): 184
Sinâneddîn Yûsuf bin Hüsâm bin el-Abbâs: 181
Sinânî tarîkatı: 191
Sinâniyye çârsûsu: 351
sinânlar (savaş aleti): 302
Sinânpaşa Kasrı: 359

Sinânpaşa köşkü (Sarâyburnu'nda): 359
Sinânpaşa mahallesi (Kâsımpaşa'da): 208
Sincar (Diyârbekir'de): 85, 89, 92, 283
Sincivit: 83
Sind diyârları: 232
sindân (örs): 305
sini: 63
sini börekleri: 265
sinibâz (hayâl-i zılcıyân): 338, 349
Sinobî: 164
Sinop: 34, 51, 66, 70, 100, 194
Sinop câmi'i minberi: 70
Sinop kal'ası: 34, 66, 100, 194
Sinyor Yako (Rakkâs): 349
sipâh: 50, 122, 132, 133, 135, 142, 187, 235
sipâh ağaları: 93, 130
sipâh çavuşu: 103
sipâh eşkıyâsı: 136
sipâh huddâmları: 93
sipâh kethudâyeri: 53, 233
sipâh oğlanı: 87
sipâh zorbaları: 200
Sipâhbâzârı: 235, 334
sipâhî: 90, 107, 109, 131, 134, 135, 139, 142, 167, 242
sipâhîzâde: 135
sipehsâlâr: 107, 136
Sirâceddîn Lahsevî, eş-Şeyh (Âh-i Evran Dedesi): 303
Sirâceddîn, Pir: 332
Sirebreniçse (Bosna'da): 294
Sirem: 82, 87
Sirem arabaları: 18, 297
Sirem vadisi (Macaristan'da): 15, 16
sirke: 163, 229, 281, 283, 285
sirke fıçıları: 283
sirke şîşeler: 283
Sirkeci: 34, 39, 42, 152, 174, 175, 184, 283, 345
Sirkeci Hüseyin (Sâzende): 345
Sirkeci tekyesi: 34, 39, 42, 152, 174, 175, 184

sirkecibaşı: 253, 283, 284
sirkehâne kârhânesi: 283
Sirozî: 165
Sis: 84, 88, 92
Sitâyişnâme: 343
Sitti Âyişe: 319
Sitti Hafza: 258
Sitti Zeyneb: 319
Sivas: 41, 51, 78, 80, 81, 82, 88, 91, 95, 113, 127, 129, 135, 162, 163, 168, 209, 259, 294, 332
Sivas Ermenîleri: 51, 332
Sivas kal‘ası: 78, 113
Sivasî Efendi Tekyesi câmi‘i (Sultân Selîm kurbünde): 146
Sivasî Tekyesi: 20, 152
Siverek: 85, 89, 92
Siverin kal‘a: 18
Sivrihisâr: 46, 161, 236
Siyâvuş Paşa bâğçesi: 237
Siyâvuş Paşa, Kapudan: 123, 154
Siyâvuş Paşa kapusu: 219
Siyâvuş Paşa, Makbûl: 53
Siyâvuş Paşa sarâyı: 52, 73, 153
Siyâvuş Paşa (Süleymân Hân vezîri): 123, 125, 132, 134, 138, 141, 199, 219, 220, 233
sof: 245
sofcular: 154
soffalar: 204
Sofî Mehemmed Paşa medresesi: 150
Sofî Mehemmed Paşa sarâyı (Hâce Paşa mahallesinde): 153
Sofîler: 158
Sofîler hammâmı: 160
Sofîler tekyesi: 152
sofiyyûn esnâfı: 258
sofralar: 332
Sofular hammâmı: 158, 182
Sofya: 51, 54, 82, 90, 164, 184, 187, 190, 294
Sofyalı Kadızâde: 190
soğan: 283, 284, 285, 291, 298
soğan dolması: 285, 291

soğancıyân esnâfı: 284
Soğanlı vâdîleri: 238
Soğuk Çeşme: 26
Sohbethâne (meyhane): 356
Sokrât: 22, 28, 262
Sokul kasabası: 76
Solak Çelebi: 154
solak tâ’ifesi: 114
solakbaşı: 114
Solakzâde: 251, 331, 343, 346
som girih kuşaklar: 320
sommâkî: 18, 55, 57, 59, 64, 67, 70, 71, 105, 121, 160, 197, 206
sommâkî amûdlar: 64, 67, 206
sommâkî çâr-kûşe taş: 197
sommâkî la‘l-gûn: 71
sommâkî sütûn-ı mücellâlar: 57
somun: 220, 264, 267
Sonisa kasabası: 181
Sonlok: 82, 87, 95
sopa (savaş aleti): 279
sorguc: 50, 81, 86, 171, 254, 265, 317
sorguccuyân esnâfı: 317
Sorkuçyan İvan: 94
Sotin kal‘ası: 94
Sovukçeşme: 54, 61, 156
Sovukkapu (Zeyrekbaşı kurbünde): 146
Sovukkuyu câmi‘i imâmı: 315
Sovukkuyu kurbü: 148, 150
Sovukpençere makâmı: 63
Sovuksu (sahrıncı): 20
Söğüd: 137
Söğüdcük Ayazması mesîregâhı: 207
Söğüdcük şehri: 38
Sönbeki: 73, 260, 270
Sönbeki fırkatesi: 111
sönge (fırın süpürgesi): 267
Stanbul: 178, 180, 250
su altunu: 311

su değirmeni: 252, 266, 267
su dollâbı çarhcıları: 341
su dollâbları: 239
su dollâbları çarkcısı esnâfı: 340
su gümüşü: 311
su kaplıbağası: 30
su kemerleri: 19, 277
Su Kemerleri mesîregâhı: 239, 240
su küngleri: 340
su meşkleri: 323
su sarnıcı: 18, 20, 54, 64, 69
su yolcıyân esnâfı: 339
su yolcular: 340
su yolları: 215, 341
su yolları kazıcılar esnâfı: 340
subaşı: 53, 54, 136, 147, 148, 183, 193, 195, 201, 202, 203, 205, 212, 216, 221, 223, 224, 226, 230, 231, 233, 254, 255, 256, 257, 287, 336, 345, 356, 358
subya (Mısır'da pirinçten yapılan bir içki): 354
subyacıyan esnâfı: 354
sucuk: 285
sucukcuyân esnâfı: 285
sudâ' marazı: 281
Sudak kal'ası (Kırım'da): 66, 210
Sûdân: 159, 189, 310, 328
sudina arakı (şarâb): 354, 356
sûfcıyân: 334
sugurya (gemi cinsi): 125
suhan-perdâzlık: 350
Suheyb-i Rûmî, Pir: 259, 306
Sûhte Receb (yonkarcıyân sâzı ustası): 345
sûhtevât: 69
sûhtevât ilmi esnâfı: 260
sûhtevât tâ'ifesi: 261
sûhteyân: 73
sûk-ı Sultânî: 155, 317
sûk-ı tavîl: 154
sulehâ: 36, 41, 48, 50, 56, 59, 76, 79, 96, 103, 106, 108, 111, 121, 124, 127, 130, 133, 146, 161, 171, 174, 178, 182, 197, 200, 204, 205, 206, 208, 220, 221, 233, 235, 250, 255, 263, 276, 307, 331, 334, 351, 354

sulhnâme: 104, 112
Sultân Ahmed Hân bîmârhânesi: 153
Sultân Ahmed Hân câmi‘i: 29, 30, 100, 114, 198, 212, 233, 278
Sultân Ahmed Hân imâreti: 152
Sultân Ahmed Hân meclisi: 350
Sultân Ahmed Hân medresesi: 149
Sultan Ahmed sebîlhânesi: 196
Sultân Balat Şâh mahallesi: 280
Sultân Bâyezîd kurbü: 77, 153, 293, 305, 314, 331
Sultân Cihângîr câmi‘i: 217
Sultân hammâmı: 158, 234
Sultân Kalavan câmi‘i (Mısır’da): 67
Sultân karlığı: 287
Sultân Mehemmed imâreti: 147
Sultân Mehemmed kurbü: 150, 164, 301
Sultân Pûlâd kapusu: 42
Sultân sarâyı: 148
Sultân Selîm dağı: 34
Sultân Selîm hammâmı: 158
Sultân Selîm kurbü: 146, 151, 154
Sultân Selîm türbesi: 179
Sultân Süleymân câmi‘i: 69
Sultân Süleymân hammâmı: 158
Sultân Süleymân medresesi: 149
sultânî şeftâlûsi: 300
Sultâniyye: 94
Sultâniyye bâğçesi: 229, 237
Sultânönü: 82, 88, 91
sultânu’l-ber (Mısır emîr-i hacı): 86
Sultânü‘l-berreyn: 293
Sultânü‘l-ulemâ: 337
Sulu hân: 154
Sulu Manastır: 48, 51, 146, 148, 348
sumak: 265
summât: 323
summât-ı Muhammedî: 49, 71, 284
sumpara: 314
Sun‘î: 177

Sun‘î Beğ (Şa‘ir): 167
Sun‘î (Şa‘ir): 161, 164
sunkur (kılıç): 301
sunkur (kuş cinsi): 316
Sun‘ullâh Efendi câmi‘i (Kırkçeşme’de): 146
Sun‘ullâh Efendi (Şeyhülislâm): 99, 176, 177, 179, 186
Sun‘ullâh ibn Ebü‘l-Kâsım, Pir: 335
Sun‘ullâh Kurtubî, Pir: 272
Sun‘ullâh (Şeyh): 180
Sun‘ullâh-ı Hamîdî: 177
sûr (düğün): 304, 332, 336, 348
sûr geceleri: 305
Sûrân-zemîn: 116
surhâbî (havayi fişek): 305
sûr-ı hümâyûn: 97, 98, 130, 299, 332, 336, 347
sûr-ı İsrâfîl: 347
Sûrmây Alî Yâr (Kânûncı): 344
sûrnâ (musiki aleti): 94, 114, 343
surre emîni: 74, 267
surre-i Rûm: 74
Susam cezîresi: 125
sûsâm dânesi: 298
sûsâmiyye (helva cinsi): 289
sûsâmlı: 267
sûsâmlı hâs beyâz ekmekler: 264
sûşnâr arakı (şarâb): 356
suyolcu: 336
suyolcuhâne: 253
Sûzenî Efendi (Şa‘ir): 182
Sûzenîzâde: 182
sûzenler: 308
Sûzî (Şa‘ir): 167
sûznâk makâmı: 347
sûznâk nefes: 342
Sübhân dağı (Bingöl’de): 286
sübûkeci (kehleciyân ustalarından): 294
Sücâh bâğları teferrücgâhı: 235
Sücûdî (Şa‘ir): 167

süd: 60, 132, 134, 201, 210, 220, 223, 240, 277, 278, 285, 286, 331, 353
süd ana: 220
süd karındaş: 223
süd vâlidesi: 132
südciyân: 277, 286
südciyân-ı ganem esnâfı: 277
südciyân-ı sevr esnâfı: 277
südciyân-ı sûhteyân esnâfı: 286
südciyân-ı şürekâr esnâfı: 277
Südcizâde: 200
südcü: 241, 278, 286, 287
Südcü deresi: 287
Südcüzâde: 200, 342
südhâne: 23
südlü âşcıyân esnâfı: 285
Südlüce: 18, 25, 136, 191, 195, 201, 202, 228, 239, 251, 278
Südlüce hammâmı: 159
Süfyân-ı Sevrî, Pir: 258, 262, 277, 285
Süfyânü’s-Sevrî kuyusu: 258
Süğlün bâğı: 301
Süğlün kullesi: 308
süğlün (kuş cinsi): 316
süğlün murgları: 152
Süğlün Muslu: 146, 148, 153, 174, 183, 187
Süğlün Şâh (Hânende): 348
Süheyl Beğ mescidi: 218
Sührâb Ağa (Kopûzcıyân): 344
sükker: 285, 286, 289
sükker çârsûsu: 212
sükkerî: 298
sükkerî pâlûde: 264
Süleymân Ağa çeşmesi: 156
Süleymân Ağa (Dârüssa‘âde Ağası): 103
Süleymân Ağa, Dîv (Kızlar Ağası): 132, 233, 239
Süleymân Beğ: 19, 38, 109
Süleymân Beğ ibn Orhân Gâzî: 38
Süleymân Beşe: 294
Süleymân bin Abdullâh (Benî Emeviyye Halifesi): 34, 210

Süleymân bin Kemâl Paşa: 166

Süleymân Çelebi câmi‘i: 148

Süleymân Çelebi, Çıkrıkcızâde (Mukallid): 352

Süleymân, Dişlen (tanbûracıyân): 119, 345

Süleymân Efendi, Bıyıklı: 178

Süleymân Efendi halîfesi: 182

Süleymân Efendi (Kefe Müftîsi): 176

Süleymân Efendi (Şeyh): 182

Süleymân Efendi yalısı: 230

Süleymân Hân: 11, 26, 45, 52, 53, 59, 60, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 86, 90, 93, 94, 95, 113, 116, 117, 139, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 156, 158, 165, 168, 169, 170, 174, 180, 181, 191, 193, 198, 200, 201, 202, 204, 205, 208, 214, 216, 217, 218, 223, 226, 228, 231, 232, 233, 238, 239, 241, 252, 267, 270, 279, 295, 298, 309, 310, 314, 318, 324, 331, 335, 341, 345, 361

Süleymân Hân Bîmâristânı: 152

Süleymân Hân binâsı: 153, 205, 237

Süleymân Hân câmi‘i: 149, 153, 205, 270, 314

Süleymân Hân cülûsu: 166

Süleymân Hân çeşmesi: 156

Süleymân Hân dârülkurrâsı: 151

Süleymân Hân desterecibaşısı: 209

Süleymân Hân evkâfı: 73

Süleymân Hân kapudanları: 223

Süleymân Hân kârbânsarâyı: 155

Süleymân Hân kemerleri: 156

Süleymân Hân (Mîrimîrân): 77

Süleymân Hân su kemerleri: 156

Süleymân Hân, Şehzade: 98, 170, 172, 231, 309

Süleymân Hân şu‘arâları: 180

Süleymân Hân topları: 216

Süleymân Hân vâlidesi: 309

Süleymân Hân vezîri: 147, 153, 199, 200, 201, 206, 235

Süleymân, Hazret-i: 14, 15, 17, 21, 49, 50, 51, 54, 55, 59, 70, 237, 240, 242, 250, 275, 311, 330, 336, 337

Süleymân ibn Dâvûd, Hz.: 14, 305

Süleymân, Keçeci: 115

Süleymân Kethudâ Ağa (Yeniçeri ağası): 124, 144, 148

Süleymân Nebî: 14, 28, 59, 336, 337

Süleymân Paşa (Erzurûm vâlisi): 77, 111

Süleymân Paşa, Gazî (Vezîr): 94

Süleymân Paşa, Kul Kethûdâsı: 142, 174
Süleymân Paşa, Orhan Gazî oğlu: 294
Süleymân Paşa, Silihdâr (Vezîr-i a‘zam): 134
Süleymân Paşa, Tavâşî: 94, 309
Süleymân Paşa, Tavâşî: 94, 309
Süleymân Paşa (Vezîr): 76, 174
Süleymân sahrâsı: 237
Süleymân Subaşı binâsı: 147
Süleymân, Sultân: 79, 93, 122, 148, 153, 167
Süleymân Şâh (Mâhân şehri beğlerinden): 38
Süleymân, Şehzâde: 309
Süleymân-ı Sânî: 15
Süleymânî: 105
Süleymânî destâr: 168
Süleymâniyye: 70, 71, 72, 73, 75, 100, 149, 151, 153, 155, 159, 184, 186, 191, 237, 304, 314, 332, 339, 340, 343, 354
Süleymâniyye câmi‘i: 53, 70, 71, 72, 73, 75, 149, 184, 191, 314
Süleymâniyye meydânı: 237
Süleymâniyye minâresi: 332
Süleymâniyye mü’ezzini: 343
Süleymâniyye tîmârhânesi: 304, 340
Süleymâniyye Vâlide hammâmı: 159
Süleymânnâme (Firdevsi’nin eseri): 164
sülice bağırsak: 282
sülüğen (İngiliz boyalarından): 327
sülük dişleri: 321
sülüne (deniz mahlûku): 290, 291
Sümüklü Dede: 189
sünbül: 12, 160, 180, 222, 262, 267
Sünbül Ağa (Dârü‘s-sa‘âde Ağası): 128
Sünbül Alî Efendi (Şeyh): 201
Sünbül Efendi (Şeyh): 180
Sünbül Sinân Efendi: 96
Sünbül Sinân tekyesi: 152
sünbül yağı: 262
sünbüle kamçı: 323
sünbül-i Hıtâyî: 326
Sünbüllü: 213

Sünbüthel kal‘ası: 94
sünce (savaş aleti): 302
sünceli (temren cinsi): 307
sünde (bir çeşit iğne): 308
sünder (bir çeşit telli Kürt çalgısı) sâzları: 345
sünderciyân (musiki esnâfından): 337, 345
sünger: 270
süngüler (savaş aleti): 302
Sünnâr kavmi: 328
sünnet: 188, 274, 329
sünnet usturaları: 329
sünnetciyân esnâfı: 329
Sünnî: 164, 183
Sünnî Kadın medresesi: 150
sünsâr (pabuccu aleti): 325
süpürge: 254, 255, 268, 317
süpürge fundası: 268
süpürge (ney cinsi): 337
sürâhî: 194, 213, 222, 267, 345
sürâhî dolma kabağı: 222
sürâhîbâz: 349
Sürende Hekîm: 29
sürgün avı: 229
sürhâb (kuş cinsi): 317
Sürioğlu (çingene): 280
sürme (göz): 325, 340
sürme (matrakbâzlık): 121
sürmebâz (hayâl-i zılcıyân): 339
Sürûrî Çelebi: 209
Sürûrî (Şa‘ir): 167
Sürücek (Şehrizol’da): 86
sürüciyân: 277
sürücü matı ter-oğlan: 277
sürücüler: 279
Süryanî: 24, 115
Süveys: 165, 268, 270, 286

- Ş -

Şa‘bân Efendi: 180
Şa‘bân Efendi, Büyük: 184
Şâden er-Râ‘î: 277
Şâdî Çelebi (Hezârfen): 360
Şâdî el-Hindî: 267
Şâdillü, Şeyh: 167
Şâfi‘î, İmâm: 159, 255, 256, 261, 276, 350
Şâfi‘î kitâbları: 256
Şagake livâsı: 84
Şagât: 331
Şâh Abbas: 107
Şâh Hûbân medresesi: 149
Şâh Hûbân sarâyı (Kara Kâsım Paşa Çeşmesi kurbü): 153
Şâh Hûbân türbesi (Yenibâğçe kurbünde): 179
Şâh İsmâ‘îl: 68, 78, 163, 165, 166, 236
Şâh Mehemmed Efendi (Şeyh): 184
Şâh Polat Ağa (Yalı Ağası): 141
Şâh Safî: 104
Şâh Sultân câmi‘i: 187, 195, 200
Şâh Sultân çeşmesi: 194
Şâh [u] Gedâ (kitap): 169
şahâbî zurnacıyân: 346
Şâh-bâğı (bâğ-ı hıyâbân): 113
şâhbender esnâfı: 276
şâhî: 215
şâhî top: 71, 125
Şâhidî Lügatı: 37
Şâhidî (Şa‘ir): 164
şâhin: 23, 76, 120, 130, 171, 240, 316, 343, 348
Şâhin kasabası: 76
Şâhin Şâh, Küçük (Rakkâs): 348
şâhincibaşı: 321
Şâhinkirmân kal‘ası: 142
Şâhkulu iskelesi: 42, 44
Şâhkulu medresesi: 150
Şâhkulu (nakkâş ustası): 330

Şâhkulu resmi: 216

Şâhkulukapusu: 205

Şâhnâme (kitap): 331, 359

şâhnişîn: 33, 113, 115, 153, 156, 196, 221, 301

şâ'ir (ayrıca bkz. şu'arâ): 44, 51, 96, 121, 158, 161, 162, 165, 169, 177, 178, 179, 182, 259, 261, 279, 331, 348

şâ'irân esnâfı: 259

şak postu: 321

şakabend: 332

Şakanâme (kitap): 189

Şakâyık-ı Nu'mâniyye: 166, 184

şakî: 116, 348

Şakî Balı (Top cinsi): 216

Şâkird Alî (Tanbûracıyân): 345

Şaklofça livâsı: 83

şalgam: 285, 341

Şâm: 11, 13, 15, 17, 21, 31, 33, 34, 35, 47, 55, 63, 68, 76, 77, 78, 81, 84, 88, 92, 95, 102, 103, 127, 134, 135, 137, 149, 152, 161, 166, 167, 171, 184, 188, 197, 232, 242, 254, 255, 258, 259, 261, 267, 272, 274, 275, 294, 301, 306, 314, 315, 332, 333, 337, 346, 351

Şâm askeri: 34

Şâm börekleri: 265

Şâm esnâfı: 333

Şâm fısdığı: 289, 300

Şâm gazâları: 232

Şâm huccâcları: 303

Şâm kal'ası: 68

Şâm kapusu: 303

Şâm na'lı: 308

Şâm nevâhîleri: 328

Şâm üzümü: 208

Şâm vâlîsi: 94

Şamâhî kal'ası: 236

Şamâkı: 58, 132, 229, 294

Şamâkı kal'ası: 95

şamata varak telleri: 265, 332, 346

Şâm-ı cennet-meşâm: 32, 213, 330

Şâm-ı Dârü's-selâm: 137

Şâm-ı Şerîf: 31, 59, 74, 80, 88, 210, 256, 265, 289

Şâm-ı Tarabulus: 32, 33, 45, 68, 274

Şâmi Arabî: 359
Şâmî (bez cinsi): 333
Şâmî (güvercin cinsi): 317
Şâmî (Şa‘ir): 164
şâmîler: 333
Şâmlı Müstakîm işi (kılıç): 301
Şâmvârî kaltaklar: 323
şâne (pabuccu aleti): 325
şâne zümmârcıyân (musiki esnâfından): 338
Şâpûr Şâhı: 21
şarâb: 35, 62, 109, 110, 115, 116, 179, 187, 203, 213, 276, 283, 312, 343, 353, 354, 355, 356, 357, 358
şarâbhâne: 357
Şarabhâne (meyhane): 355, 357
şarâb-ı nâb: 213, 354
şarâb-ı nâr: 355
şarâbiyye (keyf verici madde): 354
Şarbatak kal‘ası: 139
şargam: 263
şargam turşusu: 283
şarkıcıyân (musiki esnâfından): 337, 345
Şarkî: 115
Şarvar kal‘ası: 94
Şâtıbiyye kitâbı: 114, 118, 176
şâtır: 159, 257, 267, 273, 316
şâtırların pîri: 244
şatranc bezleri: 332
Şattu’l-Arab: 192
Şavşad (Çıldır’da): 85, 89
şayka: 112, 122, 125, 126, 137, 215, 225, 226, 228, 268, 272, 273
şayka toplar: 125, 215, 225
Şâzilî, Şeyh: 276, 327, 351
şâzrevân: 52, 71, 101, 115, 144, 160, 204, 221, 229, 271, 297, 300, 305, 324, 339, 341
şazrevânbâz (hayâl-i zılcıyân): 339
şâzrevânî (havayi fişek): 305
şebbâz: 349, 351
Şebek Çelebi (Mukallid): 352
şeber (güvercin cinsi): 317

Şebeş: 83, 88, 139
şecere: 43, 51, 67, 76, 102, 146, 195, 205, 207, 216, 222, 230, 263
şecere-i müsmirâtlar: 102
şecere-i tût: 67
Şeci‘ (İsfendiyâr oğlu): 44
Şeddâd: 330
Şeddâdî binâ: 230
şeddü‘l-asr: 346
şeftâlû: 146, 197, 202, 203, 204, 208, 285, 289, 300, 322
şeftâlû ağaçları: 289
Şeftâlü câmi‘i (Azebler câmi‘i): 146
Şehâb, Şeyh: 346
Şehâbeddîn Suhreverdî (Şeyh): 162
Şehâb-ı Rûmî, Pir: 285
Şehâbî Efendi (Şa‘ir): 236
şehabî surna (musiki esnâfından): 337
şehabî zurnacıyân: 346
Şehbâz Ağa, Çelengli (Kopûzcıyân): 344
Şehdî ba‘zılar Şehîdî yazmışlar (Şa‘ir): 161
Şehîd Hasan Halîfe (Yeniçeri Ağası): 186
şehîdân gassâlleri esnâfı: 260
Şehîdkapu: 35, 48
Şehîdkapusu: 25, 26, 35, 43, 48, 51, 143, 174
Şehîdler ziyâreti: 228
Şehinşâh, Sultân: 47
şehir gulâmları: 327, 347, 348
şehir oğlanları: 121, 221, 282, 289, 341, 348, 352
şehir sakkâsı: 265
şehir subaşısı esnâfı: 255
şehir şekercibaşısı: 289
Şehlâ Hasan (Tanbûrcıyân, Süleymâniyye mü’ezzini): 343
Şehlâ Yûsuf (Tel tanbûrcıyân): 345
şehnâz: 116
şehremîni: 25, 206, 296, 332, 333
şehrengîz: 14, 236, 238, 250, 320
Şehrezûl: 80, 86, 95, 104, 105, 323
Şehr-i Bâzâr (Şehrizol’da): 86
Şehrî Çelebi (Şa‘ir): 161

Şehr-i Tayyibe: 158

Şehribân: 326

şehriyeciyân esnâfı: 265

Şehrizûr: 81

şehzâde: 35, 39, 40, 42, 45, 46, 47, 68, 74, 75, 76, 77, 78, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 105, 109, 114, 126, 127, 130, 131, 136, 143, 149, 152, 153, 156, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 178, 179, 180, 199, 229, 230, 231, 237, 239, 265, 304, 309, 345

Şehzâde câmi‘i: 35, 74, 75, 101, 114, 153, 156, 169, 174, 178, 179

Şehzâde Cihângîr câmi‘i: 76

Şehzâde Cihângîr Sultân imâreti: 152

Şehzâde meydânı: 237

şehzâdegân: 98, 105, 127, 136, 168, 170, 171, 172

şeker: 213, 273, 274, 275, 276, 286, 288, 289, 313, 337, 343, 345, 348, 354, 357

Şeker Balı (Mutrıbân): 345

Şeker Şâh (Rakkâs): 348

şeker şerbeti: 357

şekerci: 213, 223, 274, 276, 289

Şekerci Yahûdî yalısı: 223

şekercibaşı: 289

Şekerciler çârşûsu: 213

şekerciyân esnâfı: 276

şekerciyân-ı Galata esnâfı: 289

Şekerpâre: 130, 131, 173, 201

Şekerpâre Bula: 130

Şekerpâre Hâtûn: 173

Şekerpâre Kadın (Musâhibe-i Sultân İbrâhîm Hân): 201

Şeki kal‘ası: 97

Şelvâz (Hazret-i Âdem’in çocuğu): 255

şem‘adân: 70, 198

şem‘ahâne: 252, 280, 291, 292, 332

şem‘ahâne emîni: 278, 280, 291, 292

şem‘ahâne nâzırı: 278

şemâme amber: 130

şem‘-i asel: 257, 278

şem‘-i kâfûrîler: 100, 198

Şem‘î Lügatı (kitap): 350

şem‘-i revgan esnâfı: 278

şem‘-i rîhler: 257

şem‘-i rûgan-ı mumcuyân esnâfı: 278

Şemr-ı Ahîm (Peygamber): 330
Şems Çelebi: 345
Şems hazretleri: 162
Şemseddîn Ahmed bin İsmâ‘îl Gürânî (Ebü‘l-feth’in hâcesi): 150
Şemseddîn Ahmed bin Süleymân ibn Kemâl Paşa (Şeyh): 175
Şemseddîn Ahmed el-Ensarî: 178
Şemseddîn Ahmed, Mevlânâ: 166
Şemseddîn Ahmed (Şeyhülislâm): 181
Şemseddîn-i Sivasî, Kara (Fâtih’in Hocası): 39, 40, 41, 48, 49, 230
Şemsî Ahmed Paşa (Mîrimîrân): 78
Şems-i Cihân: 345
şems-i cihân (havayi fişek): 305
Şemsî Paşa: 77
Şemsî Paşa câmi‘i: 233
Şemsî Paşa kurrâsı: 234
Şemsî Paşa medresesi: 233
Şemsî Paşa seyrângâhı: 235
Şemsî Paşa türbesi: 234
Şemsî (Şa‘ir): 167
şemşîr: 14, 84, 95, 98, 106, 108, 121, 136, 137, 140, 143, 200, 232, 260, 301, 334
şemşîrbâz: 39, 121, 301, 302, 339
Şem‘ûn günleri: 291
Şem‘ûn Halîfe: 52
Şem‘ûn (Hazret-i İsâ halîfelerinden): 52
Şemûyil, Hz.: 242
Şengül Çelebi (Mukallid): 352, 353
Şengül hammâmı: 159
şepkülâh: 279, 322
şerbet: 77, 108, 134, 213, 236, 274, 276, 286, 296, 354, 357
şerbetci: 182, 283, 286, 288
şerbetciyân esnâfı: 285
şerbetciyân-ı piyâde esnâfı: 286
Şerbetcizâde taklîdi: 351
Şerefüddîn: 43
Şerîfe Hâtûn mescidi: 179
Şerîfe Kadın mescidi: 182, 185
Şerîfezâde medresesi: 150
Şerîfezâde mescidi: 148

şerîfî altun: 293

şeş-âğâz makâmı: 116

şeşhâne: 25, 58, 69, 72, 75, 216, 224, 312, 344

şeşhâne top: 216

şeşhâneciyân (musiki esnâfından): 337, 344

şeştâr (sâz): 344

şeştariyân (musiki esnâfından): 337, 344

şeştop (gürz): 316

şeştüperler: 280

Şevkî (Şa‘ir): 164

Şevr (Mukallid): 350

Şevrü‘l-Habîb (Mukallid): 350

Şeybe (bevvâbların pîri): 258

Şeybe oğullları: 258

Şeyh Baba Nakkâş: 96

Şeyh Bekkâr kurbü (Mısır’da): 166

Şeyh deresi: 207

Şeyh Ferhâd mescidi: 148

Şeyh Vefâ câmi‘i: 163, 175, 178, 180, 184

Şeyh Vefâ civârı: 178, 180

Şeyh Vefâ hazretleri: 164

Şeyh Vefâ türbesi: 178, 184

şeyhânî (kılıç): 31, 301

Şeyhî Efendi (Abdülkadir b. Hacı): 199

şeyhü‘l-arasât esnâfı: 260

şeyhülislâm: 54, 67, 73, 79, 94, 96, 99, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 111, 115, 123, 126, 127, 133, 136, 149, 163, 174, 177, 181, 182, 185, 198, 199, 215, 233, 239, 250, 251, 298, 310, 351, 359

şeyhü‘l-kurrâ: 144

şeyhü’ş-şüyûh-ı sâ’ilân ya‘nî şeyh-i dilenciyân esnâfı: 260

şeyhzâde: 130

Şeyhzâde hicvi (Cevrî Çelebi’nin eseri): 352

Şeyhzâde (Şeyh): 185

Şeytân akındısı: 225

şeytân ta‘lîmi: 283

Şeytânî kürdleri: 283

şıdak (kamçı): 323

Şıklofça kal‘ası: 94, 141

şıpırtma mirzâyî kalpâklar: 321

şıra: 283, 355
şırlugan kârhâneleri: 299
şırlugan (susam) yağı: 298, 299
şırlugancıyân esnâfı: 298
şîb: 152, 257, 267, 268, 273, 279, 280, 319, 333, 348
şîb ü zerbâf: 114
Şibenik: 129, 139
şibr (karış): 69
Şî‘î mezhebi: 322
şi‘ir ilmi: 121, 166
şikârhâne: 224
Şilbiştir (kefere kıral): 24
Şilye kal‘ası: 94

Şimatorna: 82, 87, 95, 188
şimşâd (ağaç cinsi): 51
Şi‘r [u] inşâ: 200
Şiran mektebi hâcegânı esnâfı: 260
Şîrâz: 266, 307, 312, 346
şîrâzî bulma (güreş oyunu): 119
şîrâzî (güreş oyunu): 119, 316
şirden (işkembe cinsi): 282, 283
Şîrhâne (meyhane): 356
Şîr-i Hudâ (Pehlivân): 347
şîr-i revgan yağı: 291, 316
Şîrîn beğleri: 83
Şirvân: 58, 95, 97, 98, 102, 132, 200, 229, 236, 294
Şirvânî yayla türkîsi: 354
Şîs, Hz.: 241, 243, 255, 269, 319, 320, 328
şiş: 279, 281, 297, 302
şiş harbe: 279
şiş u pinyâl (savaş aleti): 279
şîşe: 213, 261, 262, 263, 283, 289, 292, 298, 299, 311, 312, 315, 326, 338, 346, 355
şîşe boru (musiki esnâfından): 338, 346
şîşebâz (hayâl-i zılcıyân): 338
şîşeciler: 313, 326, 327
şîşeciyân esnâfı: 326, 327
şişeciyân tâcirânı esnâfı: 327
şişehâne: 252, 326, 327
şitiye (gemi cinsi): 126, 273
şu‘arâ (ayrıca bkz. şâ‘ir): 49, 121, 161, 164, 165, 167, 172, 173, 175, 180, 186, 192, 200, 201, 202, 235, 236, 238, 250, 262, 330, 338, 347, 350, 359
Şu‘ayb, Hz.: 241, 277
Şu‘ayb Nebî: 285
Şu‘ayb-ı Havranî, Pir: 264
Şu‘ayb-ı Hindî: 335
Şu‘aybü‘n-ni‘am tarîkı: 259
Şuhûdkapusu: 43, 51, 203
Şûreger: 93
şuzevle (çiftçi aleti): 263
Şücâ‘: 150, 191
Şücâ‘ Baba (Şeyh): 236

Şücâ‘ bâğları: 232, 236
Şücâ‘ karlığı: 287
Şücâ‘ menzili (ok nişan yeri): 121, 240
Şücâ‘ (Revânî, Şa‘ir): 167
Şücâ‘eddîn Mehribânî, Pir: 307
Şücâh, Arabgîrli Kara (Pehlivân): 338
Şücâh yayları: 314
Şükrullâh Beğ, Arabgîrli (Ravzacıyân): 344
şükûfe: 57, 70, 202, 235, 257, 260, 263, 265, 267, 274, 276, 287, 298, 301, 305, 312, 315
şükûfeciyân esnâfı: 301
şükûfezâr: 193, 346
şürefâ: 50, 272
Şüşterî, Şeyh: 347
şütür (deve): 267, 268
şütürbân (deveci): 241
şütürbân [u] sârbân-ı revân esnâfı: 267

- T -

tabak: 281, 327
Tabak Dîvânesi: 189
Tabakâtü‘l-Memâlik (Cemâlîzâde Mustafa Çelebi’nin eseri): 78
tabanca: 279, 304
tabancacıyân esnâfı: 304
tabankeş: 267
tabbâğ: 192, 203, 207, 208, 235, 303, 322, 323
tabbâğ kârhâneleri: 322
tabbâğhâne: 203, 235
Tabbâğlar bâzârı: 208
tabbâhân: 288
Taberî (kitap): 298
Taberistân (Kudüs’de): 15, 40, 331
tâbhâne: 76
tabılbâzcıyân: 347
Tabîbî (Şeyh): 179
Ta‘bîrnâme kitabı (Kâtib Selâhiddîn, Eş-şeyh): 161
tabl (musiki aleti): 137, 225, 244, 267, 273, 310, 314, 335, 336, 343

tabl [u] alem: 86, 273, 282, 344
tabl [u] erganûn: 273
tabl [u] kûs: 107
tabl [u] nâkûs beğleri: 36
tabl u nefîr: 94
tabla: 325
tablalı avlayup: 240
tablbâz: 316, 337, 347
tablbâzcıyân (musiki esnâfından): 338, 347
tablhâne: 308, 326
tâbûtcıyân esnâfı: 339
tâbûtcular: 341
tâc: 239, 243, 249, 321
tâc geyme: 247
Tâcbeğ: 182
Tâcbeğzâde Nişânî: 182
Tâceddîn: 43, 191
Tâceddîn Efendi, Küçük: 178
tâc-ı devlet nişânı: 115
tâc-ı kiyâniyân: 100
tâc-ı revâcile: 268
tâc-ı surâhî: 70
tâc-ı Yûsufî: 114
Tâcî (Şa‘ir): 164
tâcir: 184, 282, 309, 333, 335
tâcir esnâfları: 333
tâcirân-ı bezzâzân: 333
tâcirân-ı debbâğân esnâfı: 323
tâcirân-ı kazancıyân esnâfı: 309
tâcirân-ı mutâf esnâfı: 323
tâcirân-ı pasdırmacıyân esnâfı: 281
tâcirân-ı şem‘-i asel esnâfı: 278
tâcirân-ı şîşeciyân esnâfı: 327
Tâclı Hânım (Şâh İsmâ‘îl’in hanımı): 68
tâclı kut (güvercin cinsi): 317
Tâczâde: 68, 182, 286
Tafralı (kalyonu): 125
tahîn: 341

tahîne (helva cinsi): 289, 298

tâhir subaşı: 254, 255, 358

Tâhir-i Acemî, Pir: 312

Tahmâs (İran Şâhlarından): 72, 76, 95

tahmîs: 292

tahmîs emâneti: 252

tahmîs emîni: 292

tahmîs-i kadîm: 292

tahra (nalcı aleti): 308

tahta gülle: 301

tahta kurşumciyân esnâfı: 339

Tahta kurşumcular: 340

Tahtakal'a: 51, 52, 73, 147, 154, 155, 158, 159, 286, 292, 301, 308, 327, 332

Tahtalı hânı: 154

Tahtalı nâm mahal: 240

Tahtalu kal'ası: 94

Tahtalu seddi: 19

taht-ı Osmânî: 170

Taht-ı Rûm (İstanbul'un ismi, Hind lisânında): 24

tahtırevân: 45, 113, 130, 187, 259, 261, 262, 263, 264, 267, 270, 272, 275, 276, 278, 281, 282, 284, 285, 286, 289, 290, 291, 292, 294, 296, 300, 301, 302, 303, 304, 306, 307, 309, 310, 311, 312, 314, 315, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 326, 327, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 339, 340, 341, 354, 355

tahtırevâncıyân esnâfı: 339

Tahtıvan: 113

Tâif (Hz. Muhammed'in Gazası): 32

Tâ'if: 259, 301, 341

tâk u revâk: 113

tâk-ı eyvânlar: 144

tâk-ı Havernaklar: 55

tâk-ı Kisrâ: 55, 73, 125, 240

Takiyy-i Acemî, Pir: 335

taklabâz (güvercin cinsi): 317, 349

tâklar ve toloz kubbeler: 54

taklîd-i letâyif ilmi: 352

Takrîb kırâ'âti: 245

takya: 220, 319

takyacı: 319, 320, 332

Takyacı Ahmed Çelebi mescidi (Silivrikapusu kurbünde): 148

Takyacılarkapusu: 332
takyacıyân-ı zenân esnâfı: 319
Tâkyânûs: 21, 35, 37, 49, 50
Tâkyânûs-ı okyûnûs: 49
Tâkyânûsî eşrefî: 45
Tâkyânûsî filori: 45
talak kebâbı: 282
talazlı (güvercin cinsi): 317
talgıç tâ'ifeleri: 271
Talha bin Abderî, Pir (Hazret'in sâ'atcısı): 270, 314
Talha bin Abdullâh (sahabe): 329
tâlib-i ilm-i sûhtevât esnâfı: 260
Tâli'î (Şa'ir): 167
ta'lîk hatt: 136
ta'lîk mühür: 312
ta'lîmhâne: 253, 279, 315
ta'lîmhânecibaşı: 54, 240, 287, 318
ta'lîmhâneciyân esnâfı: 315
talkan (içecek): 354
Taman: 84, 122, 210, 298
tambûrî: 313, 344
tamga nâzırı: 311
tamgacıbaşı: 294, 311, 314
tanâb (çadır ipi): 320
tanâbcıyân esnâfı: 320
tanbûr: 223
tanbûra: 345, 347
tanbûracı: 337, 343, 345
tanbûre telleri: 313
tanbûrî: 344, 357
tancere: 238, 284, 308, 309
tanı (matrakbâzlık): 121
Tantana-i Rûm (İslâmbol): 51, 250
Tapur (Bağdâd'da): 89
Tarabefsûn (Tarabefzûn, Trabzon, Tırabızan): 41, 51, 60, 66, 68, 80, 81, 85, 89, 92, 162, 165, 167, 188, 222, 223, 226, 229, 239, 274, 294, 309, 319, 320, 333, 346
Tarabefzûn bezi: 274, 333
Tarabefzûn hâkimi: 165

Tarabefzûn kal‘ası: 66
Tarabefzûn kettânı: 274
Tarabhâne (meyhane): 356
Taraboliçe kal‘ası: 68
Tarabulus: 32, 33, 45, 68, 80, 81, 86, 88, 92, 124, 125, 135, 167, 223, 274, 294, 299
Tarabulus-ı Şâm: 80, 81, 84, 88, 92
Tarabya: 226, 227, 355
Tarabya hammâmı: 159
Tarabya kal‘ası: 18
târâc (yağma): 125
tarak (deniz mahluku): 291
tarak (havayi fişek): 305
tarak mizmârcıyân: 347
Târîh-i İskender: 210
Târîh-i Yanvan: 22
tarîkatçılar: 314
Tarîkî (Şa‘ir): 164
Tarsûs: 68, 84, 88, 92, 274
Tarzî Çelebi (Şa‘ir): 359
tasavvuf ilmi: 162
tâsbâz (hayâl-i zılcıyân): 338
Tâsbâz Pehlivân: 331
Taslak Kapudan (Başdarda cânbâzı): 121, 316
Tasvîrli hammâm: 159
taş çekici eşekciler: 340
taş gülleler: 315
taş kirecciler: 340
taş kireci esnâfı: 339
taş nerdübân: 211
Taş Nerdübân meyhânesi: 213
taş tekne: 220
Taşak Ovası: 39
Taşaklı bozası: 354
Taşcılar: 158
Taşkapusu (Petrokapusu): 42
Taşkendi (Taşkend): 183, 184
taş-kesen esnâfı: 255, 339, 340
Taşköprü: 309

Taşköprüzâde Efendi (Şakâyîk-ı Nu‘mâniyye sahibi): 99, 166, 184
Taşlıca: 273
taşra ağaları: 168
taşra haremi: 102, 144
taştülek (kuş cinsi): 316
Tat kal‘ası: 78
Tata kal‘ası: 95, 97
Tatar: 12, 39, 113, 116, 123, 128, 137, 138, 141, 177, 353
Tatar askeri: 15, 39, 141
Tatar Hân: 12, 47, 94, 96, 98, 102, 109, 122, 128, 138, 140, 142, 223, 302, 345
Tatar Hân semâ‘îsi: 346
Tatar lisânı: 24
Tatar şıdakları (kamçıları): 323
Tatarhâniyye (kitap): 274
Tatavla: 256
Tatavla mahallesi (Kâsımpaşa’da): 205, 208
Tateli kal‘ası (Kırım’da): 210
tatlı bozacılar: 353, 354
tatlı bozacıyân esnâfı: 353
tâ‘ûn: 17, 23, 28, 44, 60, 117, 176, 179, 187, 192, 198, 274
tava: 291, 308, 309
tavan egserisi: 306
tavâşî: 52, 337
tavâşî Arablar: 129
tavâşî-yi beyâz: 52
tavâşî-yi esvedân: 52
tavla yularları: 323
tavlayıcı (sırma-keşân esnâfından): 292
tavuk: 243, 296, 317, 318
tavuk emîni: 296
tavuk kuşları: 243
Tavukbâzârı: 20, 27, 31, 121, 135, 147, 155, 160, 292
Tavukbâzârı dikilitaşı: 147
tavukcuyân esnâfı: 318
tâvûs: 267, 310, 317, 348
tâvûs telleri: 317
tâvûs-ı bâğ-ı irem: 310
tâvûsî: 118, 246

tâvûsî (havayi fişek): 305

Tay kabîlesi: 103

Tâyezâde Handân: 115

tazıcıbaşı: 321

Tazıcılar kârhânesi: 233

tazıhâne: 253

tazılar: 321

tâziyâneler: 53

teber: 113, 140, 177, 186, 255, 257, 267, 268, 279, 319, 331, 351

teberdâr: 52, 248, 255

teberdârân lağımcıbaşı esnâfı: 255

teber-i müslimîler: 267

Tebrîz: 79, 94, 95, 97, 98, 99, 104, 113, 180, 198, 229, 294, 333

Tebûk (Hz. Muhammed'in Gazası): 32

Tedmur: 84

teferrücgâh: 136, 197, 202, 203, 207, 218, 219, 222, 225, 226, 227, 229, 230, 235, 238, 239, 240, 241, 296

tefne: 305

tefne yaprakları: 276

tefsîr: 198

Tefsîr-i Bagavî: 182

Tefsîr-i Cerîrî dersi: 63

Tefsîr-i Kadı (kitap): 118

Tefsîr-i şerîf (Ebûssuûd Efendi'nin eseri): 202

tegelti: 323, 332

tegelticiyân esnâfı: 323

tekâlif-i örfiyye: 282

Teke: 78, 82, 88, 91

teke (deniz mahlûku): 290

Teke külâhları: 254

Tekebayoğlu: 42, 44

tekfur (tekur): 20, 21, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 41, 42, 45, 46, 48, 51, 58, 225, 232, 236, 350, 351

tekir ala (güvercin cinsi): 317

tekir balığı: 291

tekir (balık cinsi): 290

Tekirdağ iskelesi: 295

Tekirdağ vişnesi: 285

Tekirdağı: 38, 39, 87, 90, 135, 261, 285, 291, 294, 295, 296, 353

Tekirdağı darısı: 353

Tekirdağı yağı: 291

Tekmân: 86, 89, 92

tekne: 322, 327

tekneciyân tâciri esnâfı: 327

Tekrur Sarâyı (Eğrikapu kurbünde): 28

Tekurya (İstanbul'un ismi, Moskov lisânında): 24

tekye: 18, 20, 30, 34, 39, 42, 68, 72, 74, 121, 146, 152, 154, 156, 164, 168, 174, 175, 178, 180, 182, 183, 184, 186, 187, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 201, 202, 203, 205, 206, 207, 209, 218, 219, 222, 224, 225, 226, 229, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 287, 315, 316, 350

tekyegâh: 218, 222

tel âhen-keşân esnâfı: 313

tel sâzı: 344

tel tanbûracıyân (musiki esnâfından): 337, 345

telâtîn (öküz derisi): 202, 265, 323, 324

telâtîn sırma: 323, 324

telci (kehleciyân ustalarından): 294

Telcilerkapusu (Bezâztan-ı Cedîd kapısı): 334

teleme peynirciyân esnâfı: 278

teleme peyniri: 277, 278

tel-i âhen-keşân esnâfı: 313

Telli Hâsekî: 130

Tembelhâne (meyhane): 356

Tementis: 122, 125

temir-hindî (içecek): 276, 285

temren: 307

temrenciyân esnâfı: 307

tencere Bkz. tancere

teneke: 314

tenekeciyân esnâfı: 314

tengetir çadırlar: 320

tennûr (fırın, tandır): 282

tennûr kebâbı: 236

tennûre geymek: 248, 257

Tennûre kal'ası: 94

terator: 229

terâzû: 53, 276, 294, 296, 301, 306, 338, 341, 358

Tercân: 40, 165, 238

tercî‘-i bend: 115
Tercil: 85, 89
tercümân: 73, 158, 242
Tercümân şeyhi: 58, 187
Tercümân tekyesi: 187
tere: 246, 263
tereke: 90
Terekeci yalısı: 217
terekecibaşı: 263, 285, 288, 295
tereyağcıyân esnâfı: 278
tereyağı: 240, 274, 277, 278, 291, 292, 299
terkîb-i bend: 115
Terkîm câmi‘i: 147
Terkoz: 15, 18, 20, 26, 224, 226, 240, 277, 290, 294, 321, 336
Terkoz dalyanı: 290
Terkoz gölleri: 321
Terkoz gölü saydgâhı: 240
Terkoz kal‘ası: 15, 18, 20, 26, 224, 226
Terkoziçe Vezîr: 15
Terlerdirek: 48, 59, 62
terlik: 325
Terlikci Nebî (Tanbûracıyân): 345
terlikciyân esnâfı: 325
ter-oğlanları: 277
terpûşlar: 296, 319
ters kabza (güreş oyunu): 119
tershâne: 18, 25, 36, 42, 43, 45, 46, 49, 50, 51, 53, 54, 74, 91, 93, 122, 123, 125, 126, 133, 154, 159, 174, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 213, 237, 252, 256, 269, 297, 298, 332, 360
Tershâne bâğçesi: 18, 25, 42, 43, 45, 46, 49, 50, 126, 204, 237, 360
Tershâne bâğı: 50
tershâne dîvânhânesi: 125
tershâne dîvânı: 208
tershâne emâneti: 252
tershâne emîni: 125, 297, 298
tershâne gözleri: 125, 205
tershâne hammâmı: 206
tershâne kapudanları: 205
tershâne kethüdâsı: 54, 125, 205, 256

Tershâne zindânları: 205
Tershâne-i Âmire: 93, 123, 125, 126, 205, 208, 213, 256
Tershâne-i Atîk boğazı: 205
Tershâne-i cedîd: 74
Tershânekapusu: 207
terskepce (güreş oyunu): 316
terzi / derzi: 111, 208, 209, 237, 241, 253, 307, 313, 318, 320
terzi dolamahâne: 253
terzi dükkânları: 318
terzi esnâfı: 318
terzibaşı: 318, 319, 320
terzihâne: 253
Terziler bâzârı: 208
Terziler kârhânesi mescidi: 148
terziyân esnâfı: 318
Tes şehri: 307
tesbîh: 185, 298, 300, 352
Tesû emrûdı: 301
Tesû (Azerbeycân'da): 113
tevârîh ilmi: 359
Tevârîh-i Yanıvan: 54
Tevârîh-i Yûnân: 15, 18, 23
Tevârîh-i Yûnâniyân: 14, 21
Tevekkül çeşmesi (Parmakkapu kurbünde): 292
tevhâne: 53, 67, 73, 149
tevhâne-i müsâfirîn: 69, 73, 252
Tevhânekapusu (Süleymaniye Cami'inin kapısı): 72
Tevrât: 248
teybend kuşaklar: 320
tezhîb: 330
Tezkire-i Dâvûd (kitap): 326
tezkireli tîmâr: 90, 91, 92
tezkiresiz tîmâr: 90, 91
tıb ilmi: 149, 162
tıflân-ı ebcedhân: 230, 260
Tıflî Çelebi (Şa'ir): 359
Tıflî (Şa'ir): 121
tıhtâb (billur, kristal): 324

Tıhtâb hammâmı (felçlilere münasip görülen hamam): 158
tıhtâb tâs: 285
tıhtâb tâscıyân esnâfı: 309
tılısmât: 19, 27, 28, 29, 30, 57, 214, 312
tılısmât kazıcı esnâfı: 312
tımârhâne: 262, 263
Tımışvar: 76, 77, 80, 81, 83, 88, 95, 96, 98, 138, 139, 141, 285, 299, 344
Tırabuzan bkz. Tarabefsûn
Tırhala: 79, 82, 87, 90, 179, 185, 209, 274, 281
tırmıklar (çiftçi aleti): 263
tış kabza (güreş oyunu): 119
Tîb Alî bin Süfyân-ı Sevrî, Pir: 262
Tiflis kal'ası: 97
tiftik keçisi köpekleri: 280
Tiğâr şehri: 312
tîğ-ı cellâd-ı şehriyârî: 112
Tîh sahrâsı: 246
Tikrît: 90
Tikrît Arabı: 173
Tikrît livâsı: 86
tilki: 280, 286, 296, 321, 345
tilki boğazı (kürk): 321
tilki hayâsı: 286
tilki kuyrukları: 296
tilki pöçükleri: 345
tilleli (pabuc cinsi): 324
tilsimân (işkence aleti): 256
tilsimân (pabuccu aleti): 325
tilsimânlar (koyun yüzme aleti): 279
tîmâr: 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 96, 125, 168, 230, 262, 263, 300
tîmâr defterdârı: 82, 83, 84, 85, 86, 87, 90
tîmârhâne: 20, 51, 69, 76, 152, 153, 258, 262, 263, 304, 340
tîmârhâneciyân esnâfı: 262
Timur: 39, 198
Timurlenk: 39
Timurtaş Paşa: 42
Tin kal'ası: 94

tîn-i Ensârî: 30
tîn-i siyâh: 30
tîr [u] kemân (savaş aleti): 279
tiramola (gemici terimi): 273
Tire: 51, 184, 294, 333, 345
Tire alacaları: 318, 333
Tire esnâfı: 333
tîr-endâz tekyesi: 240
Tîr-endâzân: 207, 315
Tirevî: 177, 180
tirfil (ot cinsi): 238
tirkeş: 72, 120, 138, 315, 323, 334
tirkeşciler: 323
tirkeşciyân esnâfı: 323
tirkis (balık cinsi): 290
Tirkovişte: 140
tirşe: 304, 322
tirşeciyân esnâfı: 322, 323
tiryâkî: 286, 327, 331, 352
Tiryâkî Ağazâde: 352
tiryâkî şerbeti: 286
tiryâkî taklîdi: 352
Tiryandafil: 37, 203
Tise nehri: 141
tîz-âb: 311, 312, 313
tîz-âbcı kârhânesi: 311
tîz-âbcıyân-ı sîm ü zer-i hâlis esnâfı: 311
tobra: 263, 278, 323, 330
Todori kal‘aları: 129
togulka (zırh): 302
togulkay-ı Tâlûtî: 302
Tohtamış Bay (Âl-i Cingiziyân’dan): 323
Tokad-ı celebân-ı sığır esnâfı: 277
Tokadî: 161
Tokat: 39, 41, 82, 103, 104, 108, 110, 112, 113, 116, 129, 163, 229, 277, 294
Tokat bâğçesi: 121, 229, 237
Tokat Ermenîleri: 51, 332
Tokatcı Solak bâğı: 300

tokatcılar: 277, 279

Tokatlı: 116, 161, 341

toklu (koyun): 291

tokmak: 229, 334, 340

Tolça kal‘ası: 184

toloz mahzen yapıcılar: 341

toloz mahzencileri esnâfı: 340

tomak (pabuc cinsi): 208, 213, 325

tomakcıyân esnâfı: 325

tomarlı (temren cinsi): 307

Tomarova kurbü: 163

Tomris Hân oğulları: 85

tomruk: 278, 315

Tomtom mahallesi tekyesi: 218

top: 25, 26, 41, 42, 44, 45, 56, 58, 59, 62, 71, 73, 78, 90, 91, 94, 97, 104, 107, 108, 110, 113, 114, 121, 122, 125, 128, 129, 141, 142, 162, 186, 209, 214, 215, 216, 219, 224, 225, 227, 228, 230, 235, 253, 255, 267, 268, 269, 272, 273, 278, 287, 295, 305, 338

top alem: 267

top arabası: 216, 253

Top, Bâb-ı: 26

top falyası: 216

top ipleri: 142

top kafâ (matrakbâzlık): 121

top kalıbı: 214, 215, 216, 227

top kalıbı dollâbları: 214

top kârhânesi: 214

top palamarlar: 269

Topal Muharrem kalyonu: 125

Topal Muharrem, Kapudan: 273

topcu: 50, 53, 71, 132, 141, 159, 192, 195, 214, 216, 220, 233, 237

topcu ocağı: 233

topcubaşı: 83, 129, 215, 216

Topcular hammâmı: 159

Topcular kurbü: 159, 192, 195, 214, 216

Topcular meydânı: 237

Topcular sarâyı: 132

Topcularkapusu: 219

topcuyân kârhânesi: 214

topcuyânhâne: 253

Tophâne: 25, 29, 30, 31, 51, 53, 72, 114, 132, 145, 152, 159, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 227, 228, 251, 269, 270, 281, 282, 283, 290, 293, 299, 304, 305, 325, 336

Tophâne Abazaları: 220

Tophâne limanı: 214

Tophâne somunu: 220

tophâne (top döküm yeri): 53, 214, 215, 325

Tophânekapusu: 211, 213

Topkapu: 23, 26, 31, 44, 147, 148, 150, 156, 179, 225, 237, 300

Topkapusu hisâr-pîçesi: 237

Topkapusu serdârı: 44

Topkapusu taşrası: 156

Toplar mâbeyni: 219

topuz (savaş aleti): 29, 65, 66, 163, 279, 300, 310, 319, 322

Topuzcu Baba: 163

Topyolu: 44

Toraman (çoban köpeği ismi): 280

torba: 330

Torlak Dede: 343

torompete borusu: 26, 338, 346, 347

Tortum: 86, 89, 92

tostagansa (içecek): 354

Tosya: 78, 113

Toy İbrâhîm (Çöğürciyân): 344

toy (kuş cinsi): 317

toy yeleği (oklar için): 316

toyaka (sopa): 280, 290

Toygar Depesi: 232

toygun (kuş cinsi): 316

Tozkoparan: 49, 121, 240, 241, 287, 314

Trabzon Bkz. Tarabefsûn

trinketa (yelken cinsi): 269

trompete boru (musiki esnâfından): 338

tuç: 28, 29, 71, 101, 103, 197, 206, 214, 215, 216, 238, 262, 314, 324

tuç ejder: 103

tuç havân: 238, 262

tuç kubbeleri: 215

tuç pençere kâlıbları: 314

tuç sahanlar: 314

tuç tâslar: 314
tûfân: 15, 57, 108, 269, 345
Tûfân-ı Nûh: 15, 269
tuffâh sirkesi: 283
tuğ: 83, 102, 113, 126, 132, 141, 169, 205, 244, 273
tuğ sâhibi: 83, 205
tuğ u serâperde: 126
tuğra: 40, 101, 120, 138, 193, 273, 311
tuğra-keş: 134
tuğra-yı garrâ: 120, 138
tuğyân: 133
Tuhfe nâm târîh: 19, 303
tulum: 38, 56, 268, 269, 298, 299, 301, 313, 338, 346, 357, 360, 361
tulum düdüğü (musiki esnâfından): 338, 346
tulum sâzlar: 268, 357
tulumba: 270
tulumba (havayi fişek): 305
tulumbacıyân esnâfı: 270
Tûmânbay: 46, 166
Tuna: 15, 17, 18, 19, 66, 75, 83, 140, 163, 168, 178, 184, 187, 240, 265, 266
Tuna Belgradı: 66, 75, 168
Tuna Demirkapusu: 19, 240
Tuna geçdi: 265, 266
Tuna keştîbânları: 19
Tuna Vişigradı livâsı: 83
Tunca nehri: 250
Tûnus: 79, 80, 81, 86, 96, 124, 125, 223, 294
turac (kuş cinsi): 152, 316
Tûrân: 116
Tûrân (padişâhları): 26
Tûrân-zemîn vilâyeti: 38
Turgud Paşa (Kapudan): 78
Tûr-i Zeytâ: 21
Turla nehri: 211, 225
turna: 49, 168, 171, 265, 273, 288, 316, 317, 346, 353
turna cığalar: 265
turna katârı: 273
turna kemiği: 346

turna telleri: 168, 288, 317
turp: 263, 341
Tursun Fakîh: 38
turşu: 283
turşucıyân esnâfı: 283
turşucubaşı: 253
turşucuyân esnâfı: 283
turunc: 203, 300, 319
tut şarâbı: 355
tûtî: 47, 243, 318, 332
Tûtî Kadı medresesi: 150
tûtyâ: 332
tûtyâcıyân esnâfı: 262
tuz: 168, 190, 252, 264, 268, 283, 284, 293, 299
tuz anbârı: 252
tuz dükkânları: 264
tuz emâneti: 252
tuz emîni: 268, 293
tuzcıyân esnâfı: 264
tuzcu: 264
tuzcubaşı: 268
tuzcuyân esnâfı: 264
Tuzda kal‘ası: 141
tuzsuz: 264, 265
tüccâr: 62, 124, 125, 128, 129, 140, 154, 208, 213, 220, 221, 235, 238, 241, 248, 257, 268, 272, 273, 274, 275, 276, 287, 292, 297, 299, 306, 333, 334
tüccâr gemileri: 129
tüccâr keştîleri: 221
tüccârân-ı ankâ-yı Mısır esnâfı: 275
tüccârân-ı balcıyân esnâfı: 299
tüccârân-ı Mısır: 275
tüccârân-ı yağcıyân esnâfı: 292
tüccâr-ı kahveciyân esnâfı: 276
tüfeng: 42, 44, 45, 94, 109, 110, 127, 190, 214, 224, 268, 269, 272, 273, 279, 280, 284, 302, 303, 304, 319
tüfeng açıcıyân esnâfı: 304
tüfeng esnâfı: 304
tüfeng kundağı: 127, 190
tüfengci: 53, 268, 273, 303, 304

tüfengcibaşı: 303, 305

tüfengciyân askeri: 303

tüfengciyân esnâfı: 303

tüfeng-endâz: 128, 139, 226, 263, 303, 305, 316

Tüfenghâne: 148, 252, 293, 295, 303

Tüfenghâne kârhânesi mescidi: 148

tüffâh: 285

Tümek kal‘ası: 97

Türâbî (Çöğürciyân): 344

Türâbî (Şa‘ir): 161

türbe: 41, 43, 46, 47, 48, 65, 74, 77, 98, 102, 105, 108, 111, 114, 127, 130, 134, 135, 144, 147, 151, 156, 166, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 188, 191, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 217, 220, 223, 234, 253, 256, 286, 289, 314, 335, 358

Türbe kal‘ası (Seğitvar’da): 74, 168

türbedâr: 43, 46, 159, 168, 170, 178, 183, 208, 225, 254, 284, 305

Türbedâr hammâmı: 159

Türbedâr mahallesi: 208

Türbedârlar tekyesi: 178

Türbekapusu: 59, 69

Türbeli Gönlük kasabası: 43, 62, 162

Türk: 38, 41, 42, 43, 44, 45, 141, 240, 272, 287, 307, 309, 325, 345, 353, 354

Türk dilbercikleri: 309

Türkçe: 232

Türk-eşe köyü mesîregâhı: 240

Türk-eşe (Tel tanbûrcıyân): 345

Türk-eşeli (karyesi): 18

Türkî: 72, 115, 117, 165, 182, 201, 340, 355

Türkî eş‘âr: 165

Türkî tevârîhler: 182

türkîler: 340, 354, 357

Türkistân: 345, 353

Türkmân: 84, 276, 281

Türkmânîce: 284

Türkmen: 136, 137, 345

türküler: 280

türünce (mimarî bir süsleme): 101

tütün: 107, 172, 190, 352, 354

tütün lülesi: 172

tüvânhâne (meyhane): 356

- U -

Ubeyd Tâhir, Pir: 306

Ubeydetü'l-Cerrâh: 331

Ubeyd-i Attâr, Pir: 262

Ubeyd-i Mısrî, Pir: 329

Uca (Ünye) şehri: 220

Ucalı Hacı Alî şaykası: 268

ûd (musiki aleti): 344

ûd [u] amber: 275, 326

ûd u amberciyân esnâfı: 326

ûd-ı mülebbes: 289

ûdü'l-kahr (bahârat): 262, 326

Udvarhel kal'ası: 141

Uğrunkapu: 26

Uğvar: 83

Uhud: 32, 259, 262, 277, 286, 293, 302, 307, 323

Ukayl ibn Ebî Tâlib (sahabe): 119

Ukbe-i Cüheynî, Şeyh: 258, 261

ukkâb (kartal) yeleği: 317

Ukkâşe, Pir: 265, 284, 312, 328

ulak: 132

Ulama Paşa (Mîrimîrân): 78

ulefeci: 159, 213, 256

ulemâ: 31, 41, 42, 44, 48, 49, 50, 69, 73, 76, 79, 94, 96, 99, 103, 106, 108, 109, 111, 121, 123, 124, 127, 130, 131, 133, 149, 153, 161, 162, 163, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 184, 185, 191, 197, 198, 200, 209, 215, 218, 220, 233, 235, 236, 241, 250, 252, 253, 259, 263, 268, 272, 276, 298, 301, 319, 325, 337, 349, 350, 351, 353, 354, 359

ulemâ huddâmları: 259

ulemâ-yı âmilîn: 73

ulemâ-yı izâm: 359

ulemâ-yı Kırım: 253

ulemâ-yı kirâm: 166

ulemâ-yı neşyân: 69

ulemâ-yı Rûm: 181, 337

ulemâ-yı Sûrân: 42

Ulu Beğ hammâmı: 159

Ulu Câmi‘: 58

Ulu Câmi‘ (Yenbû‘ü‘l-Ber kurbünde): 270

Ulu câmi‘‘i (Edirne’de): 39

Uluc Alî Paşa: 220

uluç âdemi: 51, 217

ulûfe: 39, 59, 65, 68, 80, 87, 93, 99, 109, 139, 213, 217, 235, 257, 260, 333, 336

Ulvî (Şa‘ir): 161

Ulyânoğlu isyânı: 96

Umaniçse kal‘ası: 143

ummâl: 69, 107

Ummân: 17, 257, 268, 270, 324

un elekciyân esnâfı: 266

uncuyân esnâfı: 266

Ungurus: 17, 30, 94, 177

Unkapanı: 26, 34, 35, 39, 40, 43, 53, 61, 62, 70, 113, 145, 146, 147, 148, 151, 153, 155, 157, 175, 183, 186, 187, 188, 202, 237, 266, 272, 283, 284, 286, 289, 290, 291, 293, 295, 296, 297, 300, 303, 307, 308, 309, 310, 312, 313, 316, 322, 354, 355, 360, 361

Unkapanı câmi‘i (Çelebizâde’nin): 147

Unkapanı emîni: 291

Unkapanı keştîbânları: 20

Unkapanı meydânı: 237

Unkapanı meyhâneleri: 187

Unkapanı zelehorları: 297

Unkapanıkapusu: 43, 175

unnâb: 300

unnâb tahtası: 340

Urbân: 74, 84, 86, 136, 351

Urfa: 20, 85, 275, 326, 337

Urfalı Baba Nevâî (Hânende): 342

urgan: 269

urgancıyân esnâfı: 269

Urum Angeli (Tanbûrcıyân): 343

Urum (ayrıca bkz. Rûm): 22, 51, 158, 203, 211, 212, 217, 220, 223, 226, 273, 278, 282, 283, 285, 289, 290, 291, 310, 312, 313, 319, 320, 321, 325, 335, 336, 343, 348, 357

Urum dilberleri: 321

Urum kapudanları: 273

Urum kassâblar: 278

Urum keratsaları: 203

Urum kürkcüleri: 321
Urum lisânı: 220
Urum meyhânecileri: 357
Urum muğpîçeleri: 325, 348
Urum murabba‘atları: 348
Urum ta‘âmları: 291
Urum türkîleri: 357
Urumca: 283, 291
Urus Bkz. Rus
Uruscuk: 163
Uryâ, Hz.: 270
Uryarin (Ayasofya’yı binâ eden mimarın oğludur): 29
usfûr dırahtları: 72
uskok: 127, 129, 360
Uskok bostâncı: 127
uskumru: 226, 290, 291
Uskumru Çayırı: 226
Usta Ahmed bozası: 354
Ustolni-Belgrad: 45, 77, 82, 87, 95, 97, 142
ustura: 46, 47, 247, 314, 329
ustura kuyrukcıyân esnâfı: 329
usturlâb: 165, 259
usûl ilmi: 343
usûl-bend: 342, 343, 344
Uşakkî zaviyesi: 209
Uşşâk: 238, 301
Uşşâk haliçeleri: 334
uşşâk makâmı: 116
Uşşâkî Efendi tekyesi: 206
uşşâkî habbı (keyf verici madde): 354
Uşşâkî tarîkı: 207
Uşşâkî tekyesi: 206
Uşşâkîzâde Efendi (İslâmbol Monlası): 124
Uşti (Şehrizol’da): 86
uştuka (balığı): 19
Uşûm Dede: 188
Uyvar: 47, 83, 93, 99, 141, 142, 203
Uzletî kurbü: 154

Uzletî (Şa‘ir): 121
Uzun Halîl (Tüfeng ustası): 303
Uzun Hasan (Azerbaycan Şâhı): 40, 41
Uzun Hasan cengi: 44, 66
Uzun Hasan Efendi: 182
Uzun Hasan, Karakoyunlu: 43
Uzun Hasan Şâh: 161
Uzun Kemerler: 240
Uzun Muslıhiddîn (Şeyh): 164
Uzun Muslu (Tüfeng ustası): 303
Uzunçârsû: 145, 155, 206, 282, 306
uzzâl makâmı: 12, 346

- Ü -

üç ağızlı top: 216
üç kollu devât: 314
üç mihrâblı câmi‘: 145
Üçbaş câmi‘i (Zencîrlikuyu): 146
Üçbaş medresesi: 150
Üçbaş mescidi: 148
Üçbucak (İstanbul’da): 59
Üftâde Efendi: 236
üğeyik: 318
ümenâ-yı Sultânî esnâfı: 291
Ümeyye câmi‘i: 330
Ümeyye-i Zamîrî: 267, 316, 331
Ümm-i Sinân hazretleri: 198
Ümmi Sinân tekyesi: 152
Ümm-i veled medresesi: 150
Ümmü Külsûm (Hazret’in kerîmesi): 319
Ümmühânî (Peygamberimizin halası): 242
Ünye Bkz. Uca
Üsküb: 51, 82, 87, 90, 148, 163, 164, 178, 187, 294, 325, 346
Üsküblü Çeşmesi: 148
Üsküblü mahallesi: 51
Üsküdar: 16, 19, 25, 29, 30, 31, 35, 51, 53, 58, 66, 72, 74, 99, 100, 102, 105, 107, 113,

122, 128, 133, 134, 137, 139, 145, 152, 158, 159, 160, 161, 176, 187, 199, 203, 222, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 251, 278, 282, 283, 286, 289, 290, 293, 296, 299, 304, 314, 336, 338, 339, 343, 355, 357, 359, 361

Üsküdar bâğçesi: 105, 232, 237

Üsküdar esnâfı: 339

Üsküdar hâkimi: 232

Üsküdar hammâmı: 159

Üsküdar iskelesi başı: 286

Üsküdar kayığı: 290

Üsküdar kaymağı: 278

Üsküdar mesîregâhları: 235

Üsküdar mevleviyyeti: 229, 231

Üsküdar mollâsı: 25, 53, 228, 230, 231, 251

Üsküdar sirkeleri: 283

üsküf: 322

Üsküli Ermenî (Mukallid): 348

üstübü alıcıyân esnâfı: 269

üstühânlar: 34

Üstürgon: 82, 87, 95, 99, 101, 141, 142, 171

Üveys bin Ahmed bin Mahmûdü'l-Bagavî: 182

Üveys Paşa (Mîrimîrân): 77

Üveys, Şeyh: 77, 152, 182, 191

üzengi: 120, 138, 307

üzengiciler çârsûsu: 120

üzengiciyân esnâfı: 307

Üzeyr, Hz.: 242

üzüm: 40, 61, 62, 203, 208, 225, 236, 263, 283, 287, 288, 296, 298, 300, 355

üzüm asması: 263

üzüm değirmencileri: 287

üzüm değirmenleri: 287

üzüm şerbeti: 236

üzüm şırası: 355

- V -

Vâdî-i Fâtıma: 275

Vâdi'l-kurâ: 266, 277, 307

Vahdetî Bağdâdî: 180

Vahdetî Efendi (Şa‘ir): 359
Vâhidî tarîkatı: 191, 242
vahiy kâtibi: 314
vahşî hayvânlar: 280
vâ‘iz esnâfı: 258
vâ‘iz-i zâhir esnâfı: 258
Vajon kal‘ası: 141
Vakkâs, Pîr: 207
Vâlide câmi‘i meydânı: 237
Vâlide câmi‘i (Üsküdar’da): 145
Vâlide hammâmı: 158
Vâlide Hân imâreti: 152
Vâlide hânı: 155
Vâlide hâssı: 82
Vâlide Kösem Sultân hânı: 154
Vâlide kurrâsı: 234
Vâlide Sultân: 143, 144, 287
Vâlide Sultân câmi‘i: 143, 144, 203
Vâlide Sultân hammâmı: 160
Vâlide-i Âtîk Sultân sarâyı: 233
Vâlide-i Cedîd imâreti: 234
Vâlidekapusu: 26
Vâlidekarındaşı yalısı: 217
Valpova: 83, 95, 141
vamoş (başgümrükçü): 26
Van: 80, 81, 86, 89, 90, 93, 94, 95, 113, 133, 134, 138, 160, 238, 270, 294
Van kal‘ası: 94, 95, 113
Vanî Efendi, Şeyh: 144, 231
Vankulu Mehemmed Efendi: 199
Varadin kal‘ası: 94
varak altunlar: 313
varak-ı sîm: 276
varak-ı zeheb-i hâlis: 276
Varat: 80, 81, 83, 93, 98, 139, 140, 141, 203
Vardamınc deresi: 287
Vardar Yenicesi: 78
Vardıha (çoban köpeği ismi): 280
vardiyan: 205, 208, 332

vardiyanbaşı: 215
Varka [ü] Gülşâh: 331
Varna: 19, 137
Varna kal‘ası: 137
varoş: 139, 142, 214, 225, 230
varsağı: 115, 116, 117, 342, 355
Varsak beğleri: 84
Varsak Karahisârı kal‘ası: 66
Vartan: 255
varul: 283, 287, 335
varulcıyân: 335
varulcu esnâfı: 335
varya (balyoz): 255
Vasfî (Şa‘ir): 165
vasılcıyan ya‘ni ayıcıyân esnâfı: 280
Vasıloğlu: 348
Vâsıt (Bağdâd’da): 85, 89
Vasiyyetnâme (Tarzî Çelebi’nin eseri): 359
Vaslî (Şa‘ir): 165
Vefâ: 51, 150, 252, 335, 339
vefâ (gürz oyunu): 121
Vefâ hammâmı: 158, 329
Vefâ hânı kârbânsarâyı: 155
Vefâ Meydânı: 70, 153, 154, 157, 175, 183, 237, 252, 295
Vefâ Sultân imâreti: 152
Vefâ Sultân kurbü: 165
Vefâ, Şeyh: 175
veffâk: 171
Vehbî Celeb (Hânende): 342
Vehbî Osmân Çelebi: 121
Vejendonya: 24
vekîlharc: 344
Velî Cân-ı Evvel: 331
Velî Efendi (Ebü‘l-feth meşâyıhlarından): 175
Velîcân, Nakkaş: 229, 330
Velika kal‘ası: 95
Veliyyeddîn (vâ‘iz): 161
Velvele-i Rûm (İslâmbol): 51, 250

Venedik: 15, 77, 128, 129, 131, 138, 139, 212, 214, 346
Verrâd-i Berberî, Pir: 254
Verten-i Hindî, Pir: 307
Vestân kal‘ası: 94
Vetoş kal‘ası: 94
vettârân esnâfı: 282
Veys el-Karanî: 11, 36, 46, 244, 259, 267, 276, 308, 312, 335
Veysî (Şa‘ir): 236
Vezendon Kıral: 17, 18, 19, 21, 25, 27, 54, 57
Vezendovar (İstanbul’un ismi, Macar lisânında): 24
vezentin (kumaş cinsi): 333
vezne terâzûleri: 306
vezneci (kehleciyân ustalarından): 294
Vezneciler hammâmı: 159
vezneciyân esnâfı: 304
vezzânlar: 294
Vidin: 82, 87, 90, 163, 164, 294, 299
Vilagoş: 95
Vilaşkobla (Murâd Han’ı şehid eden): 38
Viloş Koblaki (Murâd Han’ı şehid eden): 294
Vişigrad: 83, 95, 308
vişnâb: 285, 354, 355
vişnâb şarâbı: 355
vişne: 285, 300
Vize: 83, 87, 90
vocı ırgatlar: 272
vocıvocılar: 269
volta: 291
voltan iğneleri: 326
voynuk: 82, 87, 133
voyvada: 84, 102, 128, 140, 212, 213, 327, 357
Vucu bostâncıbaşı: 107, 111
Vuçitrin: 38, 82, 87, 90
Vucu bostâncıbaşı: 107, 111
vukıyye: 52, 101, 121, 125, 146, 202, 214, 238, 240, 276, 279, 292, 293, 301, 304
Vüddân (Hz. Muhammed’in Gazası): 32
vükelâ: 15, 20, 45, 102, 106, 108, 111, 115, 130, 143, 145, 155, 168, 169, 171, 195, 197, 215, 217, 241, 253, 260, 332

- Y -

yaba (çiftçi aleti): 263

Yâfa İskelesi (Kudüs’de): 22

yağ: 27, 42, 94, 119, 120, 130, 139, 204, 208, 211, 214, 216, 218, 228, 256, 262, 265, 268, 269, 270, 271, 272, 276, 278, 281, 284, 285, 291, 292, 297, 298, 299, 300, 303, 304, 316, 320, 326, 339, 340, 341, 360

yağ bâzergânları: 298

yağ değirmeni cenderesi esnâfı: 339

yağ değirmeni çarhcıları: 341

yağ değirmeni taşı: 360

yağ değirmenleri: 298

yağ emîni: 292

yağ fasılları: 214

yağ mumları: 278

yağ tâcirleri: 298

yağ tulûmları: 298

yağbâr: 323

yağbâzârı: 212

yağcılar: 292, 298, 299, 326

yağcıyân esnâfı: 292

yağcıyân tüccarân esnâfı: 292

yağcıyân-ı badem esnâfı: 326

yağcıyân-ı gûnâgûn esnâfı: 298

yağcıyân-ı zeyt esnâfı: 292

yağdânlar: 299, 323

Yağfûr Kıral: 19, 21, 24, 27, 37, 59, 232

Yağfurya (İstanbul’un ismi, Frenk lisânında): 24

yağhâne: 172

Yağkapanı: 66, 155, 211, 212, 252, 292, 298, 299

Yağkapanı câmi‘i: 211

yağkapanı emâneti: 252, 292

yağkapanı emîni: 298

Yağkapanı hânı: 154

Yağkapanıkapusu: 210, 214

yağlı çörek: 208

yağlı kirecciler: 340

yağlı kirecciyân esnâfı: 339
yağlı tulumlar: 298
yağlık: 320
yağlıkcıyân esnâfı: 320, 332
yağmâ: 93, 103, 104, 109, 110, 114, 130, 214, 232, 264, 358
yağmurluklar: 322
yahni: 285
yahniciyân esnâfı: 285
Yahûd lisânı: 24
Yahûd mahallesi: 203
Yahûd tâ'ifesi: 22, 23, 64, 72, 203, 212, 278, 299, 311
Yahûdân: 159, 277, 320, 327, 357, 358
Yahûdân attârânı esnâfı: 327
Yahûdân kassâbları esnâfı: 277
Yahûdân mahallesi: 252
Yahûdî: 23, 31, 43, 50, 51, 72, 77, 143, 159, 166, 182, 183, 189, 190, 203, 204, 205, 212, 213, 217, 221, 223, 225, 226, 227, 230, 233, 251, 262, 265, 289, 292, 294, 297, 299, 305, 310, 311, 312, 322, 327, 333, 343, 348, 349, 356, 357, 358
Yahûdî harâmzâdeler: 348
Yahûdî Karakaş (Tanbûrcıyân): 343
Yahûdî kâtibleri: 297
Yahûdî kolları: 349
Yahûdî mahallesi: 289, 311
Yahûdî meyhânecileri: 358
Yahûdî mezarlığı: 204
Yahûdî Pıtıkoğlu, Dâ'irezen: 343
Yahûdî pîçeleri: 213, 299, 349, 357
Yahûdî simsârlar: 297
Yahûdî şapkası: 190
Yahûdî tâbûtu: 190
Yahûdî Yako: 343
Yahyâ Beğ: 169
Yahyâ bin Alî: 35
Yahyâ bin Pîr Alî bin Nasûh eş-şehîr Nev'î Efendi: 179
Yahyâ Çelebi (Hânende): 342
Yahyâ dînî: 15
Yahyâ Efendi: 60, 123, 218, 223, 251
Yahyâ Efendi, Beşiktaşî: 60, 96
Yahyâ Efendi, Bostânzâde (Sadr-ı rûm): 123, 124

Yahyâ Efendi çeşmesi: 222
Yahyâ Efendi hammâmı: 159
Yahyâ Efendi kurbü: 222
Yahyâ Efendi mesîregâhı: 222
Yahyâ Efendi, Mevlânâ Nakîb: 220
Yahyâ Efendi, Müftî: 182, 218, 219, 226, 250, 275
Yahyâ Efendi, Şeyh: 60, 222
Yahyâ Efendi, Şeyhülislâm: 99, 103, 107, 111, 123
Yahyâ Efendi, Şeyhülislâm (Şa‘ir): 359
Yahyâ Efendi tekyesi: 222
Yahyâ Efendi, Zekeriyyâzâde (Şeyhülislâm): 102
Yahyâ, Hz.: 20, 28, 63, 242
Yahyâ ibn Alî muhâsarası: 35
Yahyâ Kethudâ câmi‘i: 205
Yahyâ Kethudâ mescidi: 206
Yahyâ Nebî: 15, 63, 306
Yahyâ Paşa (Kapudan): 78
Yahyâ Paşa (Vezîr-i a‘zam): 79, 163
Yahyâ Paşazâde: 94
Yahyâ Şirvânî: 191
Yahyâ telâmîzleri: 342
yakakârt (işkence aleti): 256
Yako, Yahûdî: 343
Ya‘kûb Bânyâ: 303
Ya‘kûb Ecezâde: 167
Ya‘kûb Efendi halîfesi: 199
Ya‘kûb Efendi (Şeyh): 180
Ya‘kûb el-Helvayî: 184
Ya‘kûb (Evlâd-ı Murâd-ı Hân-ı Sâlis): 97
Ya‘kûb, Hz.: 241, 315
Ya‘kûb, Mevlânâ: 79
Ya‘kûb Paşa, Hâdım (Vezîr-i a‘zam): 163
Ya‘kûb (Şeyh): 96
Ya‘kûb-ı Fahfarî: 266
Ya‘kûb-ı Germiyanî: 344
Ya‘kûb-ı Tâ’ifî: 317
yâkût: 275, 310, 358
Yâkût-ı Musta‘sımî: 64, 65, 118, 162

yalak: 280

Yalancı hammâmı (Tophâne’de): 159

yaldak at: 177

yalı: 140, 141, 156, 173, 193, 195, 201, 202, 204, 217, 221, 222, 223, 225, 226, 227, 230, 232, 234, 235, 237, 241, 251, 290, 297

yalı ağası: 141

yalı hânesi: 290

Yalı Tatarı: 140

Yalıkapusu: 26

Yalvaç kasabası: 177

Yamalı hammâmı: 159

Yana (Musul’da): 90

Yanaki kapudan: 273

Yanaki (Rakkâs): 348

yanbaşı (güreş oyunu): 119, 316

Yanbolu: 87

Yanık kal‘ası: 97, 98

Yanko: 15, 17, 19, 21, 24, 74, 237, 240

Yanko ibn Mâdyân: 14, 15, 17, 18, 19, 21, 25, 27, 29, 37, 50, 54, 227, 231, 240

Yankoviçe (İstanbul’un ismi, Süryanice): 24

Yanmamış taş kirecciler: 340

Yanoş (Budin Kıralı): 94

Yanova: 18, 83, 88, 93, 95, 139, 140, 203

Yanvan: 14, 15, 18, 19, 22, 240

Yanvan Târîhi: 37

Yanya: 82, 87, 90

yapağı: 322, 323

yaprak dolması: 285

Yârhisâr mescidi: 148

Yârmenîler: 212

yasakcı: 223, 224, 226, 296, 297

yasakcı yeniçerileri: 296

yasdık: 171, 298, 301, 332, 333

yasdıkcıyan: 333

yasdıkcıyan-ı sereng ve katîfe esnâfı: 333

yâsemen: 12, 167, 262, 354

Yâsemen bozası: 354

yâsemen suyu: 262

yâsemen yağı: 262
Yassı Depe: 232
yassılama çekici: 309
yassılama semerleri: 333
yassılayıcı (kehleciyân ustalarından): 294
Yaş şehri (Boğdan'da): 94, 137, 140, 143, 184
Yaşka (ruhbân râhib): 220
yatak yerleri (işkembe cinsi): 283
yatırdma top: 122
Yâvedûd iskelesi (Eyüp'de): 48, 175, 193, 237
Yâvedûd Sultân: 41, 48, 62, 175
Yâver-i Özbekî, Pir: 307
Yavuz Alî Paşa (Vezîr-i a'zam): 99
Yavuz Er Beğ (Evliya'nın büyük dedesi, Fâtih'in bayraktarı): 40, 43, 209
Yavuz Er câmi'i ve mahallesi (Unkapanı'nda Sağırcılar çârşûnda): 43, 147
yay: 54, 58, 61, 73, 217, 220, 240, 241, 242, 260, 280, 309, 314, 315, 318, 323, 330
yay kirişi: 240
yaya: 82, 87, 207
yaya beğleri: 82, 87
yayabaşı: 148, 324
yaycı: 207, 212, 282, 314, 345
Yaycı Kurd (yeltemeciyân sâzı ustalarından): 345
yaycıbaşı esnâfı: 314, 318
Yaycılar kapusu sebîli: 212
yaycıların pîri: 282
yaycıyân esnâfı: 339
Yayiçse kal'ası: 40, 94
yayla: 34, 71, 237, 278, 286
Yaylacık mahallesi (Silivrikapusu'nda): 278
yaylak: 23
yazı kalemleri: 315
yazıcı: 241, 313
yazıcıyân esnâfı: 258
Yazıcızâde halîfeleri: 288
Yazıcızâde karındaşı: 161
Yazıoğlu (çingene): 280
yazma (içecek): 354
Ye'cûc: 23, 58, 214

yed-i tûlâ sâhibi: 359
yedi yol ağzı: 148
yedikubbe vezîrleri: 93
Yedikulle: 15, 16, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 33, 34, 35, 41, 43, 44, 54, 102, 103, 109, 128, 140, 144, 146, 148, 158, 171, 184, 190, 192, 210, 228, 237, 251, 253, 279, 282, 336, 348
Yedikulle Bâbı: 26
Yedikulle Burnu: 16
Yedikulle dizdârı: 54
Yedikulle esnâfı: 279
Yedikulle habsi: 103
Yedikulle hammâmı: 158
Yedikulle kal‘ası: 19
Yedikulle kanaraları: 279
Yedikulle köşkü: 26
Yedikulle mehterânı kârhânesi: 336
Yedikulle meydânı: 237
Yedikullekapusu: 43, 63, 281
Yekfelûn (Haleb’de): 299
yekgâh makâmı: 116
yel değirmeni: 237
yel mumları: 278
Yeldeğirmeni mahallesi (Kâsımpaşa’da): 208
yeleksiz oklar: 315
Yelemlem (Yemen’de): 255
Yeleşke boğazı: 122
Yeleşke kal‘ası: 94, 141
yelken: 41, 45, 48, 61, 78, 126, 128, 210, 269, 333, 341
yelken bezleri: 333, 341
yelkenci (gemici): 269, 273
yelkenciyân esnâfı: 269
yelkendiz atlar: 238
yelkendiz çullar: 296
yelli düdük (musiki esnâfından): 337, 346
yelpâze: 284, 317, 318
yelpâzeciyân esnâfı: 317
yelteme (bir müzik âleti): 306, 307, 309, 345
yelteme çekici: 306, 309
yeltemeciyân (musiki esnâfından): 337, 345

yemânî (mermer cinsi): 160, 312

Yemen: 13, 14, 46, 47, 76, 77, 80, 85, 94, 96, 158, 161, 174, 178, 238, 244, 255, 259, 262, 264, 267, 269, 275, 276, 277, 289, 292, 294, 297, 298, 302, 305, 309, 311, 312, 313, 314, 319, 324, 325, 326, 327, 334, 335, 338, 340, 346, 347

Yemen Adeni: 262, 267, 276, 309

Yemen Cüblesi: 314

Yemen debleği (musiki esnâfından): 338, 347

Yemen huccâcı: 46, 255

Yemen pehlivânları: 338

Yemen tüccârları: 297

yemenî: 312, 318, 325, 360

yemenî (pabuc cinsi): 325

Yemiş İskelesi: 11, 25, 53, 148, 181, 285, 287, 301

Yemişci Paşa: 98

yemişciyân-ı bâzârbaşı esnâfı: 300

Yenbû‘ü‘l-Ber kurbü: 270

Yene kasabası (Kırkkilise kasabasında): 19

Yenehisâr: 240

yengeç (deniz mahlûku): 290

Yeni Balıkbâzârı: 355

Yeni Bedâsten kethudâsı: 335

Yeni câmi‘i: 98, 128, 153

Yeni kal‘a: 141

Yeni mahalle: 51, 145

Yeni Odalar: 144, 147

Yeni Odalarbaşı hammâmı: 158

Yeni Sarây: 50, 51, 52, 127, 153, 204, 240

Yeni Vâlide medresesi: 233

Yenibâğçe: 19, 68, 148, 149

Yenibâğçe bâğları: 300

Yenibâğçe hammâmı: 158

Yenibâğçe kurbü: 148, 149, 151, 153, 174, 179, 358

Yenibâğçe meydânı: 237

Yeni Bezzâzistân: 308, 313

Yenicâmi‘: 26

yeniçeri: 23, 29, 35, 45, 50, 52, 53, 54, 60, 61, 62, 73, 76, 77, 83, 84, 86, 87, 93, 94, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 122, 124, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 137, 139, 141, 142, 146, 153, 154, 155, 156, 158, 173, 186, 189, 192, 194, 203, 212, 216, 218, 223, 224, 226, 233, 235, 237, 240, 252, 253, 254, 255, 261, 264, 265, 266, 268, 276, 278, 279, 281, 282, 287, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 303, 311, 315, 317, 318, 321, 322, 324, 343, 344, 352, 353, 356

yeniçeri ağası: 53, 73, 76, 77, 83, 84, 86, 93, 94, 103, 104, 106, 107, 108, 112, 124, 130, 132, 135, 137, 142, 153, 173, 186, 189, 224, 278, 279, 287, 296, 298, 311, 324, 356

yeniçeri ağası sarâyı: 52, 73, 153

yeniçeri âşcısı: 60

yeniçeri aşkıyâları: 109

yeniçeri avcıları: 240

yeniçeri bölük odaları: 255

yeniçeri çaşıtları: 109

yeniçeri çorbacısı: 203, 317

yeniçeri çorbası: 93

yeniçeri çukadârı: 261

yeniçeri Etmeydânı: 130

yeniçeri hâtemi: 109

yeniçeri keçeleri: 322

yeniçeri keçeli âdemler: 29

yeniçeri kolluğu cenbi: 235

yeniçeri kollukları: 54

yeniçeri maryolu: 60

yeniçeri metrisleri: 108

yeniçeri ocağı: 54, 103, 106, 122, 129, 132, 142, 212, 218, 226, 233, 237, 240, 264, 265, 279, 287, 292, 294, 295, 315, 318, 321, 324, 344

yeniçeri ocağı başçavuşu: 194

yeniçeri ocağı mûmcuları: 212

yeniçeri ocağı sakkâbaşısı: 266

yeniçeri odaları: 109, 130, 252, 265, 279

yeniçeri oturakları: 226

yeniçeri serdârı: 54, 226

yeniçeri serhoşları: 62

yeniçeri ta‘lîmhânesi: 253, 315

yeniçeri tazıhânesi: 253

yeniçeri yasakcıları: 223, 297

yeniçeri zağarhânesi: 253

yeniçeri zağarları: 23

Yenihisâr: 97, 336

Yenikapu: 26, 44, 148, 156, 182, 184, 192, 237, 293

Yenikapu Balıkbâzârı: 290

Yenikapu hammâmı: 158, 159

Yenikapu mevlevîhânesi: 177

Yenikapu sarâyı: 153

Yenikapu serdârı: 44
Yenikapu tekyesi: 187
Yeniköy: 159, 223, 226, 227, 266, 336, 355
Yeniköy hammâmı: 159
Yeniodalar: 102, 322
Yenisalacak: 353
Yenisarây kal‘ası: 25
Yenişehir: 51, 122
yerakânî (mermer): 18, 55, 59, 160
Yergöğü kal‘ası: 140
Yesevî sancağı: 353
Yesevî tarîkatı: 236
yeşilbaş ördek: 321
Yeşilli Cân Memi (Kânûncı): 344
yeşim: 265
yeşim sommâkî: 59
yeşim taşlar: 312
Yetmiş Guruş Dede: 188
Yezîd: 261
Yezîd ibn Mu‘âviye: 29, 32, 214
Yezîdî: 265, 322
Yezîdî arslan: 349
Yezîd-i bî-mezîd: 316
Yezîdî kürdleri: 283
yılan: 236, 288, 327
yılan balığı (deniz mahlûku): 290
yılanbâz (hayâl-i zılcıyân): 339
Yılanlı cezîresi: 70
yılarya (balık cinsi): 290
Yıldırım nâm kapucu: 134
Yıldız hammâmı: 158
yıldız rûzgârı: 121, 240, 359
yiğitbaşı: 251, 268, 314
yoğurd: 39, 196, 197, 208, 228, 230, 277, 278
yoğurdcıyân esnâfı: 278
yoğurdhâne: 252
yoklama: 109, 139
yoldaş: 352

Yolgeçen odaları (bekâr odası): 155
yonca (ot cinsi): 238
yonkarcıyân (musiki esnâfından): 337, 345
Yorgancı Emîr Efendi (Şeyh): 184
Yorgi (Kostantîn veledi): 37
yorkan: 319, 332
yorkancıların pîri: 319
yorkancıyân esnâfı: 319
Yoros kal‘ası hammâmı: 159
Yoroz dağı: 228
Yoroz kal‘ası: 15, 16, 18, 25, 227, 228
Yoroz nâm bıtrîk-ı kıssîs: 15
Yoroz ruhbânın manastırı: 228
Yoroz şehri: 26
Yorukça Halîl, Efelioğlu (Hacivad’ı şehîd eden): 351
yörük beğleri: 82
yufka levaşe ekmeği: 243
yularciyân esnâfı: 323
Yularkısdı Paşa: 78
yumurta: 24, 26, 214, 215, 265, 267, 317
yumurtalı çörekler: 265, 267
Yûnân: 15, 16, 18, 23, 24, 26, 37, 115, 210, 232
Yûnân lisânı: 16, 22, 23, 24, 37, 210
Yûnânca: 22
Yûnâniyân: 14, 15, 17, 21, 31, 37, 38, 54, 55
yûnus balığı yağı: 228
yûnus balıkları: 290
Yûnus Beğ: 146
Yûnus hânı: 166
Yûnus, Hz.: 242, 271, 288, 289
Yûnus Paşa (Vezîr-i a‘zam): 163, 166
yurdluk: 84, 85
Yûsuf (Avcı Mehmed’in asıl ismi): 131
Yûsuf Balı: 166
Yûsuf Celâlî şeyh: 222
Yûsuf Çelebi bin Alî Yegânî: 166
Yûsuf Çelebi sâ‘ati: 310
Yûsuf Çelebi (Tanbûrcıyân): 343

Yûsuf Efendi (Hünkâr imâmı): 131
Yûsuf (Evlâd-ı Murâd-ı Hân-ı Sâlis): 97
Yûsuf Hân, Emîrgûne (Revân Hânı): 113, 114, 116, 117, 239, 344
Yûsuf, Hz.: 106, 196, 241, 244, 254, 270, 292, 310, 318
Yûsuf (İbrâhîm Hân oğlu): 131
Yûsuf misâl: 131
Yûsuf Paşa: 84, 99, 143
Yûsuf Paşa (fâtih-i Hanya): 172
Yûsuf Paşa, Silihdâr: 128, 129
Yûsuf Perendî, Pir: 323
Yûsuf, Seyyid: 166
Yûsuf Şâh kahvesi: 109
Yûsuf Şâh (Rakkâs): 348
Yûsuf [ü] Züleyhâ: 62, 162, 331, 345
Yûsuf-ı Haccâc: 339
Yûsuf-ı Ken‘ân: 126
Yûsuf-ı Zâlim, Haccâc: 106, 257, 298
Yûsuf-sıfat: 131
Yûşa‘ cebeli: 229
Yûşa‘ Nebî: 229
yuvacı: 348
yuvarlakbâz (hayâl-i zılcıyân): 339
yük arayıcıları: 297
yüksük: 307, 318
yüksükciyân esnâfı: 307
yüleme padara egserisi: 306
Yörük: 82, 87, 90, 91, 287
Yüz Arşın (kalyonu): 125
yüzbaşı dayıları: 82
yüzbaşılar: 255

- Z -

Zaçne: 82, 87
Zadra kal‘ası: 139
za‘ferân: 12, 197, 267, 276, 279, 281, 284, 311
Za‘frânborlu: 130
zağanos (kuş cinsi): 163, 316

Zağanos Paşa, (Nişâncı): 163
zağar: 23, 237, 283, 321, 351, 360
Zağar yaylası: 237
zağarcıbaşı: 237
zağarcılar ocağı: 282
zağarcılar odası: 352
zağarhâne: 253
zâğî (bez cinsi): 333
Zağra egserisi: 306
zahîre: 33, 90, 91, 108, 110
Zahirüddîn Erdebîlî, Mevlânâ: 79
zâ'im [ü] zü'amâ: 50
Zakan kal'ası: 94
zakan (kürk): 321
zâkirbaşı: 116
Zâkirî Efendi (Şeyh): 184, 185
Zâkirî (Şa'ir): 184
Zâl Paşa câmi'i: 193
Zâl Paşa hammâmı: 159
Zâl Paşa huddâmları: 178
Zâl Paşa İskelesi: 193
Zâl (Pehlivân): 120
Zâl [u] Güstehem (Pehlivân): 302, 331
Zâlim Şâh (Rakkâs): 348
Zâlpaşa câmi'i: 195
Zâlpaşa kasabası: 194
Zaranta kal'ası: 136
zarbina (gemi cinsi): 268
zarbzan topları: 125
Zarîfî (Şa'ir): 164
Zarnata kal'ası: 142
Zarreşâd: 85, 89
zâter (bitki): 262
zâter kökü (deva otu cinsi): 327
zater-i Halîl arakı (şarâb): 356
Zâtü'l-Rikâ' (Hz. Muhammed'in Gazası): 32
zâviye: 41, 144, 145, 176, 178, 182, 183, 184, 187, 191, 192, 195, 198, 199, 209, 225, 251, 252, 254, 259

ze‘âmet: 79, 80, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93
zebân-dırâzlıklar: 274
Zebâtcılarkapusu (Bezâztan-ı Cedîd kapısı): 334
zebâtcıyân esnâfı: 335
zeberced: 47, 310
Zebûr: 248, 330, 336, 337
zecel ilmi: 342
zeheb: 70
zeheb-i hâlis: 30, 101, 206, 227
zeheb-i lâciverd: 70
zeheb-i Tâkyânûsî: 50
zehirli göz mîlleri (işkence aleti): 256
zehresiz cuhûdlar: 358
Zekâyî (Şa‘ir): 164
Zekeriyyâ: 108
Zekeriyyâ Efendi (İslâmbol Mollâsı): 182, 250, 251
Zekeriyyâ Efendi (Şeyhülislâm Yahya Efendi’nin babası): 123
Zekeriyyâ, Hz.: 20, 242, 306
Zekî Çelebi güftesi: 136
Zekî (Şair): 136
zelehor: 291, 292, 297, 334, 354
Zelehor Durası: 354
zelehor gediği: 291
zelehor hammâlbaşıları: 291
zelehor hammâlları: 291, 292, 297, 334, 354
Zellenâme (Tarzî Çelebi’nin eseri): 359
zelzele: 17, 18, 27, 30, 54, 55, 57, 64, 65, 66, 69, 71, 105, 194, 210, 327
zelzele-i azîme (İstanbul’da): 58
zelzele-i kübrâ: 17, 30
zemberek: 48, 273
zemberek (savaş aleti): 279
zemberek ta‘lîmhânesi: 315
zemberekçiler dükkânı: 315
zemberekçiler odası: 315
zemzem: 55, 56, 219, 346
zenâne (pabuc cinsi): 324, 325
zenberek: 337
zenberekçiyân esnâfı: 315

zenbîl: 242, 254, 326, 327, 341
zenbûr: 27, 28, 29, 44, 49, 55, 206, 360
zenbûrî (mermer): 18, 160
zenbûrî (sütunlar): 55
zencebîl: 262, 286, 289, 326, 354
zencef: 279
zencifne (İngiliz boyalarından): 327
zencîr: 279, 280
Zencîrli Servi: 145, 163, 176
Zencîrlikapu hammâmı: 158
Zencîrlikuyu: 146, 176, 181
Zeng-âbâd (Bağdâd'da): 85, 89
zengî Arab: 62
Zengibâr: 185
Zengo: 343
zengûle faslı: 116
zengûle makâmı: 116, 287
zenpâre sâzı: 345
zenpâreler: 159
zer: 198
zerbâf: 267, 268, 273, 280, 319, 333, 348
zerbâf bâdbânlar: 273
zerbâf çullar: 279, 280
zerbâf harîr câme hâbler: 152
zerbâf pûşîdeler: 257
zerdâlû: 285, 289, 300
zerde: 173, 234, 284, 285
zerdeciler: 284, 285
zerdeciyân esnâfı: 284
zer-desteciyân: 335
zerdevâ (kürk): 321
zerdûz: 52, 115, 267, 273, 279, 285, 298, 301, 310, 319, 329, 332, 348
zerdûz halîçe: 94
zerdûz harîr: 310
zerdûz işleme: 267, 319
zerdûz tâc: 52
zerdûz üsküf keçeleri: 279
zerdûz yasdıklar: 301

Zeregen bâğları (Kütahya): 344
zer-ender-zer: 19, 94, 114, 115, 116, 170, 171, 254, 267, 268, 273, 298, 310, 333, 349, 357
zerger: 30, 37, 101, 239
zergerân: 53, 57, 73, 101, 216, 238, 309, 310
zergerân ya‘nî kuyumcıbaşı esnâfı: 238, 309
zergerân-ı cevâhirciyân esnâfı: 310
zergerdân (pabuc cinsi): 67, 75, 324, 325
zer-i hâlis: 330
Zerke (çoban köpeği ismi): 280
Zerkûb-ı Konevî: 308
zer-kûbyân ya‘nî altun döğücüler esnâfı: 330
zernişâncı: 311
zernişânlı gemler: 307
zerrâh: 242
zevrak u merâkibler: 125
Zeyd bin Hâris, Pir: 331
Zeyd-i Hindî, Pir: 307, 322
Zeyd-i Kayserî, Pir: 278
Zeyla‘î kavmi: 328
Zeyl-i Şakâyık (Atâyî Çelebi’nin eseri): 359
Zeyneb Hâtûn (Şa‘ir): 161
Zeyneddîn bin Mehemmed bin Mehemmed: 167
Zeynel Hân: 104
Zeynel Paşa (Vezîr): 166
Zeynel‘abidîn, el-mevlâ Şeyh: 177
Zeynelâbidîn, Hz.: 282
Zeynelâbidîn, Kâtibzâde: 178
Zeynelâbidîn kurbü (Mısır’da): 314
Zeynîler civarı (Bursa’da): 166
Zeynîler tarîkatı: 191
Zeyniyye tarîkatı: 191
Zeynîzâde Diyârbekirli (Hânende): 342
Zeynîzâde Hüsnî (Şeştâryân): 344
Zeynüddîn Hâfî fukarâları: 43
Zeynüddîn Hâfî tarîkatı: 43
Zeyrek Yokuşu ayağı: 316
Zeyrekbaşı: 20, 23, 28, 34, 35, 39, 45, 63, 113, 146, 150, 151, 153, 181, 188, 278, 315

Zeyrekbaşı câmi‘i: 63, 278
zeyt yağı: 204, 270, 292, 299
zeyt yağı bâzergânları: 299
zeyt yağı dükkânları: 211
zeyt yağı esnâfı: 292
Zeytâ: 21
zeytûn: 21, 27, 61, 291, 292
zeytûn yağı: 291, 292
zeytûnî sommâkî: 121
zeytûnî (sütunlar): 55
zeyyâtân esnâfı: 299
zıhgîrciyân esnâfı: 316
zıhgîrler: 316
zırh: 280, 302, 331
zırhcıbaşı: 302, 303
zırhcıbaşı esnâfı: 302
zırhcılar: 158, 302
zırhgirciyân esnâfı: 316
zîc ilmi: 218
zîc kitâbları: 259
zift: 268, 269
ziftciyân esnâfı: 269
ziftciyân u katrâncıyân esnâfı: 269
Zihnî (Şa‘ir): 164
Zîkard (Hz. Muhammed’in Gazası): 32
zîl: 254, 296, 337, 345, 351
zîl ü bem: 248, 257, 265, 267, 268, 279, 337
Zile: 82
zincâb: 321
zincâb (kürk): 321
zincef ütücisi esnâfı: 319
Zindân, Bâb-ı: 26
zindân kullesi: 43
Zindânî Abdürra’ûf Samedânî: 43
Zindânî, eş-Şeyh: 41
Zindânkapusu: 43, 175, 278, 293, 326, 327
Zindânkapusu hânı: 155
zîr (matrakbâzlık): 121

zirâ‘: 64, 65, 70, 75, 240

zirâ‘ binâ: 69

zirâ‘-ı âlî: 214, 240

zirâ‘-ı bennâ: 64, 69, 211

zirâ‘-ı mekkî: 211

zirâ‘-ı melikî: 70, 211

Ziriki livâsı: 86

Zirinoğlu kal‘ası: 141

zir-zop bel-hop dîvâneleri: 262

zivzik (kılıç): 31, 301

ziyâfet: 33, 50, 108, 202, 216, 221, 238, 264, 285, 287, 295

ziyâfetnâme: 234

ziyâretgâh: 36, 43, 62, 63, 136, 146, 160, 162, 165, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 178, 180, 183, 185, 187, 189, 191, 192, 194, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 204, 205, 208, 209, 214, 221, 222, 223, 225, 226, 235, 236, 256, 258, 262, 269, 270, 284, 306, 320, 322, 325, 350

zîzân (ok cinsi): 315

Zolomioğlu: 141

zolta: 140

zorba: 103, 104, 106, 107, 109, 110, 112, 113, 117, 118

zorba sipâhî: 107

Zorlu Receb (Çeşdeciyân): 345

zûfâ (içecek): 285

Zulmiyye câmi‘i: 143

zûrbâz (hayâl-i zılcıyân): 121, 338

zurna: 204, 336, 337, 346

zurnacıbaşı esnâfı: 335

zurnacıyân: 336, 337, 345, 346

zü‘amâ: 50, 86, 87, 90, 91, 92, 93, 125, 158

Zübeyde Hâtûn: 74

Zübeyr hazretleri (İbn Zübeyr): 261, 298

Zübeyr, Hz.: 298

Züfer, İmâm: 355

zülbiyyât: 289, 295

Zülfikâr (Hazret-i Alî‘nin kılıcı): 261

Zülkadir: 78

Zülkadriyye (Mar‘ayş): 88

Zülkarneyn: 15, 16, 21, 37, 51, 59, 214, 217, 227, 250

Zülküfl, Hz.: 241

zülüflü baltacılar: 93
Zümrüd kolu: 348
zümürrüd: 101, 289, 310, 348
Zümürrüd kolu: 348
zümürrüd-i İsvân: 310
zünnârbend (işkence aleti): 256
Zünnûn-ı Mısrî: 254, 261, 308, 326, 327
Zûpîn, Pehlivân: 316, 331
Züveyle, Bâb-ı: 77, 166
züvvâr: 124

[1] *Kur'ân,* Sad 30; "Dâvud'a Süleyman'ı bahşettik; o ne güzel bir kuldu! Doğrusu o dâima Allah'a yönelirdi."

[2] Hadîs: Ahmed ibn Hanbel, 4, 335; "Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Kostantıniyye (İstanbul) mutlaka feth olunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, onun askeri ne güzel askerdir."

[3] Hadîs: Müslim, Fiten, 78 (Hadîsteki "hel" soru edatı ile "kâlû"dan sonraki bölüm yoktur) "Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Bir tarafı karada, iki tarafı denize bakan bir şehir işittiniz mi? Dediler ki: Evet ey Allah'ın Resûlü. Buyurdular ki: İshak oğullarından yetmiş kişi gelip geçmedikçe kıyamet kopmayacaktır."

[4] *Kur'ân,* Sebe 15; "İşte hoş bir şehir." Ebcede göre: 857

[5] *Kur'ân,* Sebe 15; "İşte hoş bir şehir." Ebcede göre: 857

[6] *Kur'ân,* Rum 1-3; "Elif, Lâm, Mîm, Rûmlar en yakın bir yerde yenildiler."

[7] *Kur'ân,* Fecr 8; "Ki o, şehirler arasında bir benzeri yaratılmayandır."

[8] *Kur'ân,* Bakara 20; "Doğrusu Allah her şeye kadirdir."

[9] Allah bir nesneyi yaratmak isterse sebebini de yaratır.

[10] *Kur'ân,* Kehf 78; "O şöyle söyledi:"işte bu, seninle benim ayrılmamı gerektiriyor; dayanamadığın işlerin yorumunu sana anlatacağım."

[11] *Kur'ân,* Kehf 22; "Onlar ashâb-ı kehf beş kişidir, altıncıları da köpekleridir, derler. Bu iki söz gayba taş atmaktır. Diğerleri ise yedi kişidir. sekizincileri köpekleridir derler."Nüshada bu âyet takdim tehir ile yazılmıştır. Doğrusu:

() şeklindedir.

[12] *Kur'ân,* Bakara 144; "Artık yüzünü Mescid-i Harâm semtine çevir."

[13] Hadîs: Ahmed ibn Hanbel, 4, 335; "Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Kostantıniyye (İstanbul) mutlaka feth olunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, onun askeri ne güzel askerdir."

[14] "Kul tedbir alır, Allah takdir eder."

[15] *Kur'ân,* Saffat 164; "Bizim herbirimizin bilinen bir makamı vardır."

[16] Her iş, vakt ü zamanı gelince olur.

[17] *Kur'ân,* Fetih 3; "Böylece sana kimsenin güç yetiremeyeceği şekilde yardım eder."

[18] *Kur'ân,* Bakara 196; "İşte bu tam on gün eder."

[19] *Kur'ân,* Bakara 196; "İşte bu tam on gün eder."

[20] *Kur'ân,* Bakara, 19; "Ölüm korkusu ile parmaklarını kulaklarına tıkayan kimseye benzer."

[21] *Kur'ân,* A'raf 119; "İşte orada yenildiler, küçük düştüler."

[22] *Kur'ân,* Bakara 156; "Biz Allah'ınız ve elbette ona döneceğiz."

[23] *Kur'ân,* Sebe 15; "İşte hoş bir şehir."Ebcede göre: 857

[24] *Kur'ân,* Sebe 15; "İşte hoş bir şehir."Ebcede göre: 857

[25] *Kur'ân,* Sebe 15; "İşte hoş bir şehir."Ebcede göre: 857

[26] *Kur'ân,* Tevbe 102; "Başka bir kısmı da …" Ebcede göre: 857

[27] *Kur'ân,* Ahzab 56; "Şüphesiz Allah ve melekleri…."

[28] Hadîs: Ahmed ibn Hanbel, 4, 335; "Kostantıniyye mutlaka feth olunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, onun askeri ne güzel askerdir."

[29] *Kur'ân,* Tevbe 102; "Başka bir kısmı da …" Ebcede göre: 857

[30] *Kur'ân,* Sebe 15; "İşte hoş bir şehir."Ebcede göre: 857

[31] Denizde sayısız faydalar vardır. Ancak sen selamet istiyorsan kenarında dur.

[32] *Kur'ân,* Hud 44; "Cudi dağına oturdu."

[33] *Kur'ân,* Hud 44; "Cudi dağına oturdu."

[34] Kur'ân, Nur 35; "Allah yerin ve göklerin nurudur."

[35] "Yalancı, her duyduğunu konuşan kimsedir."

[36] Hadîs: Ahmed ibn Hanbel, 4, 335; "Kostantıniyye mutlaka feth olunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, onun askeri ne güzel askerdir."

[37] *Kur'ân,* Furkan 45; "Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmez misin?."

[38] *Kur'ân,* Âl-i 'İmrân 37; "Zekeriya onun yanına, mâbede her girdiğinde [yanında bir rızık bulurdu]."

[39] *Kur'ân,* Nur 35; "Allah göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûru içinde lamba bulunan, penceresiz oyuğa benzer. Lamba cam içerisindedir."

[40] *Kur'ân,* Enam 79; "Ben yüzümü tamâmen, gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim."

[41] *Kur'ân,* Cin 18; "Mescidler, Allâh'a mahsustur. Allâh ile beraber bir başkasına dua etmeyin."

[42] *Kur'ân,* Ra'd 24; "Sabretmenize karşılık size selam olsun; burası dünyanın ne güzel bir sonucudur!"

[43] *Kur'ân,* Fecr 28; "Dön Rabbine."

[44] *Kur'ân,* Âl-i İmrân 159 ."‥ İş hakkında onlara danış…"

[45] *Kur'ân,* Fecr, 28; "Dön [Rabbine]."

[46] *Kur'ân,* Âl-i 'İmrân 185, Enbiyâ 35, Ankebût 57; "Her canlı ölümü tadacaktır."

[47] *Kur'ân,* Âl-i 'İmrân 185, Enbiyâ 35, Ankebût 57; "Her canlı ölümü tadacaktır."

[48] *Kur'ân,* Şuarâ 89; "Ancak Allâh'a sağlam ve temiz kalb getiren (fayda görür)."

[49] Hadîs: "Eden bulur."

[50] Hadîs: "Eden bulur."

[51] *Kur'ân,* Fecr, 28; "Dön Rabbine."

[52] Af, fethin zekâtıdır.

[53] Hadîs: "Kim çenesini tutarsa belalardan emîn olur."

[54] *Kur'ân,* Kehf 71 "… (Hızır) gemiyi deldi. Musa: Halkını boğmak için mi onu deldin?"

[55] *Kur'ân,* Rahman, 26; "Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır."

[56] *Kur'ân,* Fecr, 28; "Dön Rabbine."

[57] "Kul tedbir alır, Allah takdir eder."

[58] *Kur'ân,* En'âm, 163; "Tek olan Allah'ın ortağı yoktur."

[59] "Halkın dili, hakkın kalemidir."

[60] *Kur'ân,* En'âm 45; "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun ki, zulmeden milletin kökü böylece kesildi."

[61] *Kur'ân,* Kehf 71 "… (Musa): Halkını boğmak için mi onu deldin? "

[62] Kur'ân, Âl-i İmrân 97" "Ona (Hz. İbrahim makamına) giren güvene erer."

[63] *Kur'ân,* Hûd, 6;"Yeryüzünde hiç bir canlı hariç olmamak üzere rızıkları Allah'ın üstünedir."

[64] *Kur'ân,* Kevser 1; "Ey Muhammed! Doğrusu sana pek çok nimet vermişizdir."

[65] *Kur'ân,* İnsan 21; "Rableri onlara tertemiz içecekler içirir."

[66] *Kur'ân,* Mâide 6: "Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alın."

[67] *Kur'ân,* Mâide 6: "Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alın."

[68] *Kur'ân,* Âl-i İmrân 59, "Allah yanında İsa'nın durumu Adem'in durumu gibidir."

[69] "Ali (r.a) şöyle buyurmuştur: Mutlaka Âli Osman'ın bir Selim'i Rum, Acem sonra da Ceziretü'l-Arab'a sahip olacaktır."

[70] Hadîs: "Allâh, her yüzyılın başında bu ümmete dînlerini yenileyici birini gönderir."

[71] *Kur'ân,* Fecr 28; "O, senden, sen de O'ndan hoşnud olarak Rabbine dön."

[72] "Kul tedbir alır, Allah takdir eder."

[73] *Kur'ân,* Şuarâ 89; "Ancak Allâh'a sağlam ve temiz kalb getiren (fayda görür)."

[74] *Kur'ân,* Şuarâ 89; "Ancak Allâh'a sağlam ve temiz kalb getiren (fayda görür)."

[75] *Kur'ân,* Neml 65: "Allah'tan başka kimse gaybı bilmez."

[76] Eden bulur.

[77] *Kur'ân,* Tâhâ 12; "… pabuçlarını çıkar …"

[78] Hadîs, "Yalancı her duyduğunu konuşan kimsedir."

[79] *Kur'ân,* Mâide 45; "Orada onlara cana can kısas yazdık."

[80] *Kur'ân*, Mâide, 45; "… yazdık …".

[81] *Kur'ân,* Mâide 45; "Orada onlara cana can kısas yazdık."

[82] Hadîs: "Evliyâlarım kubbem altındadır, onları benden başkası bilemez."

[83] "Yaratılan canlar sayısınca Allâh'a giden yol vardır."

[84] *Kur'ân,* Nahl 60; "O, öyle üstün, öyle hikmet sâhibidir."

[85] *Kur'ân,* Nahl 60; "O, öyle üstün, öyle hikmet sâhibidir."

[86] *Kur'ân,* Enbiyâ 30 "… her şeyi sudan [yarattık]…"

[87] *Kur'ân,* Tevbe 102; "Başka bir kısmı da …" Ebcede göre: 857

[88] *Kur'ân,* A'râf 46; "Selâm size."

[89] *Kur'ân,* Bakara 203; "Allah'ı anın …"

[90] Hadîs: Ahmed ibn Hanbel, 4, 335; "Kostantıniyye (İstanbul) mutlaka feth olunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, onun askeri ne güzel askerdir."

[91] Hadîs: "Göz değmesi hakdır."

[92] İşitmek nasıl görmek gibi olabilir?

[93] Hadîs: "(El emeğiyle) kazanan, Allah'ın sevdiği kullardan olur."

[94] Hadîs: "(El emeğiyle) kazanan, Allah'ın sevdiği kullardan olur."

[95] *Kur'ân,* Hacc 78; "Allah yolunda gereği gibi cihad edin."

[96] *Kur'ân,* Necm 9; "Araları iki yay aralığı kadar belki daha da yakın."

[97] *Kur'ân,* Fetih 10; "Ey Muhammed! Şüphesiz sana baş eğerek ellerini verenler, Allah'a baş eğip el vermiş sayılırlar. Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir."

[98] Hadîs: "Kim kendini bilirse, Allah'ı da bilir."

[99] Hadîs, "Elbisenin iyisi (eteği) kısa (yerden sürünmeyeni) olanıdır."

[100] Hadîs, "Bu benim ehl-i beytim ve âl-i abâmdır."

[101] *Kur'ân,* Ahzâb 33; "[Ey Peygamberin ev halkı!] Şüphesiz Allah sizden kusuru giderip sizi tertemiz yapmak ister."

[102] Hadîs: "Selman ehl-i beytimizdendir. Öncekilerin ve sonrakilerin ilmini idrak etmiştir. Şüphesiz cennet her gün ve gece beş kerre ona koşmaktadır."

[103] *Kur'ân,* Fetih 10; "Ey Muhammed! şüphesiz sana baş eğerek ellerini verenler, Allah'a baş eğip el vermiş sayılırlar."

[104] Hadîs: “(El emeğiyle) kazanan, Allah’ın sevdiği kullardan olur.”

[105] Hadîs: “Kim kendini bilirse, Rabbını da bilir.”

[106] Hadîs: “Evliyâlarım kubbem altındadır, onları benden başkası bilemez”.

[107] *Kur’ân,* Âli imrân, 59; “Allah’ın katında İsa’nın durumu -kendisini topraktan yaratıp sonra “ol” demesiyle olmuş olan- Âdem’in durumu gibidir.”

[108] Mânâ, şaîrin karnında (gönlünde) dır.

[109] “Ben Mustafa’nın kardeşiyim. Şüphesiz ki ben oğlum ile ceddim arasındayım. Resûlullâh ise tekdir. Zevcem, ona vefâkârlık etti. Onu tasdik etti. İnsanlar sapıklık karanlığında ve inkâr çıkmazında iken ben de onu tasdik ettim. Hamd ve şükür eşi ve benzeri olmayanadır.”

[110] *Kur’ân,* Rum 1-3; “Elif, Lâm, Mîm, Rûmlar en yakın bir yerde yenildiler.”

[111] *Kur’ân,* Tevbe 102; “Başka bir kısmı da …”

[112] Hadîs: Ahmed ibn Hanbel, 4, 335; “Kostantıniyye mutlaka feth olunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, onun askeri ne güzel askerdir.”

[113] *Kur’ân,* Rum 1-3; “Elif, Lâm, Mîm, Rûmlar yenildiler.”

[114] *Kur’ân,* Rum 1-3; “Elif, Lâm, Mîm, Rûmlar yenildiler.”

[115] Hadîs: “Selman ehl-i beytimizdendir. Öncekilerin ve sonrakilerin ilmini idrak etmiştir. Şüphesiz cennet her gün ve gece beş kerre ona koşmaktadır. “

[116] Hadîs: “Sultan olmasaydı insanlar birbirini yerdi.”

[117] “İbn Abbas (r.a) Peygamber Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir: Kıyâmet gününde meleklerle ilk önce musafaha edecek olan Ebû ed-Derdâ‘dır.”

[118] *Firdevsü‘l-Ahbâr*‘dan “Peygamber efendimizin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Kıyâmet günü havzımdan önce Suheyb-i Rûmî içecektir.”

[119] *Kur’ân,* Yasin 39; “Ay için de sonunda kuru bir hurma dalına döneceği konaklar ta‘yîn etmişizdir.”

[120] *Kur’ân,* Tevbe 60; “Zekatlar yalnız züğürtlere ve yoksullara…”

[121] *Kur’ân,* Duhâ 10; “Ve sakın bir şey isteyeni azarlama.”

[122] *Kur’ân,* Hacc 78; “Allah uğrunda gereği gibi cihad edin”

[123] Hadîs: “İlimlerin birincisi bedenler ilmidir, ikincisi de dinler ilmidir.”

[124] *Kur’ân,* Bakara 35; “Şu ağaca (yaklaşmayınız yoksa) zalimlerden olursunuz.”

[125] *Kur’ân,* Bakara 35; “Şu ağaca (yaklaşmayınız yoksa) zalimlerden olursunuz.”

[126] *Kur’ân,* İnsan 21; “Rableri onlara tertemiz içecekler içirir.”

[127] *Kur’ân,* Kevser 1; “Ey Muhammed! Doğrusu sana pek çok nimet vermişizdir.”

[128] *Kur’ân,* Enbiyâ 30 “… her şeyi sudan [yarattık]…”

[129] *Kur’ân,* Hud 41; “(Gemiye) Allah’ın adıyla (binin) ki onun yürümesi de, demir atması da Allah’ın iradesiyledir Allah bağığlayıcı ve merhamet edendir.”

[130] *Kur’ân,* Hud 42; “Gemi, dağlar gibi dalgalar içinde onları götürürken, Nuh, bir kenarda ayrı kalmış oğluna “Ey oğulcuğum bizimle beraber gemiye bin.”

[131] *Kur’ân,* Hud 44; “Gemi de Cudi Dağı üzerinde durdu. ‘Haksızlık yapan millet Allah’ın rahmetinden uzak olsun’ denildi.”

[132] *Kur’ân,* Leheb 4; “(O da) odun taşıyan (karısı da alevli ateşe atılacaklar).”

[133] *Kur’ân,* Bakara 275; “Allah alım satımı helal ve faizi haram kılmıştır.”

[134] *Kur’ân,* Muhammed 15; “Süzülmüş bal (ırmakları)”

[135] “Bütün yanmış şeyler haramdır.”

[136] *Kur'ân,* Bakara 61; "… ve mercimek …."

[137] Hadîs: "İnsanların hayırlısı insanlara faydası olandır."

[138] Hadîs: "(El emeğiyle) kazanan, Allah'ın sevdiği kullardan olur."

[139] *Kur'ân,* Nahl 66; "İçenlerin boğazlarından kolaylıkla geçen dupduru bir süt"

[140] *Kur'ân,* Nahl 66; "İçenlerin boğazlarından kolaylıkla geçen dupduru bir süt"

[141] *Kur'ân,* Bakara 137; "[Allah] sana yeter."

[142] Hadîs: "Yemeklerin hayırlısı herîsedir."

[143] *Kur'ân,* Tevbe 5; "Nereye giderlerse gitsinler"

[144] *Kur'ân,* Bakara 61; "… sarımsağından …"

[145] *Kur'ân,* İnsan 8; "Yemeğe olan sevgilerine rağmen (yoksulu, yetimi, esiri) doyururlar..

[146] *Kur'ân,* İnsan 9; "Biz size Allâh'ın yüzü (suyu) için yediriyoruz."

[147] *Kur'ân,* Bakara 60; "Yiyiniz, içiniz"

[148] *Kur'an* Abese 28: "… üzüm bağları, sebzeler …"

[149] *Kur'ân,* Muhammed 15; "Süzülmüş bal (ırmakları)"

[150] Hadîs: "Tatlı sevmek imandandır."

[151] Hadîs: "Mü'min tatlıcıdır."

[152] Hadîs: "Mü'min tatlıcıdır."

[153] Balığı başıyla birlikte yedim.

[154] Yûsuf 19; "Saka kovasını kuyuya sarkıttı."

[155] *Kur'ân,* Abese 31-32; "Meyveler ve yaban otları bitirdik hep bunlar sizin ve (davarlarınızın) geçinmesi içindir."

[156] *Kur'ân,* Abese 28; "Üzüm ve yoncalar, zeytin."

[157] *Kur'ân,* Bakara 251; "Davud da Calud'u öldürdü. Allah Davud'a padişahlık, [hikmet ve peygamberlik] verdi."

[158] Hadîs: "Günahtan tövbe eden kişi günahı olmayan kişi gibidir."

[159] *Kur'ân,* Enbiya, 69; "Biz de "Ateş! İbrahim'e karşı soğuk ol selâmet ol" dedik."

[160] *Kur'ân,* Bakara 251; "Davud da Calud'u öldürdü. Allah Davud'a padişahlık, hikmet ve peygamberlik verdi."

[161] *Kur'ân,* Enfal 17; "Attığın zaman onu sen atmadın Allah attı."

[162] "Selman ehl-i beytimizdendir. Öncekilerin ve sonrakilerin ilmini idrak etmiştir. Şüphesiz cennet her gün ve gece beş kerre ona koşmaktadır."

[163] *Kur'ân,* Nisa 163; *Kur'ân,* İsra 55; "Davud'a da Zebur'u verdik."

[164] *Kur'ân,* Nisa 163; *Kur'ân,* İsra 55; "Davud'a da Zebur'u verdik."

[165] *Kur'ân,* Alak 1; "Rabbinin adıyla oku."

[166] Hadîs: "(El emeğiyle) kazanan, Allah'ın sevdiği kullardan olur."

[167] "Defle de olsa nikahı ilan ediniz."

[168] *Kur'ân,* Nisa 163; *Kur'ân,* İsra 55; "Davud'a da Zebur'u verdik."

[169] Zebur "Güzel, fevkalede dua için ki ona herkesin en kutsal ve takdis edilmiş olanı bakire Bayan Maria, Kapuziner dağına yardım et, Pasau"

[170] İşitmek nasıl görmek gibi olabilir?

[171] "Kişi yazın kışın gelmesini ister, kış gelince de yazı ister. Bir halden razı olmaz. İnsanın canı çıksın, o ne nankördür."

[172] *Kur'ân,* Abese 17; "İnsanın canı cıksın, o ne nankördür."

[173] Kişi hangi kavme benzerse, ondan olur.

[174] *Kur'ân,* Kalem 11-12; "Ayıb araştıran ve koğuculukla söz gezdiren insanları hayırdan alıkoyan."

[175] *Kur'ân,* Nisâ 43; "… sarhoşken namaza yaklaşmayınız…"

[176] *Kur'ân,* Mâide 90; "İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir. Bunlardan kaçının."

[177] *Kur'ân,* Tîn 4; "Biz insanı en güzel biçimde yarattık."

[178] *Kur'ân,* Tîn 4; "Biz insanı en güzel biçimde yarattık."